This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Stanford University Libraries
3 6105 119 302 631

054.99
R393

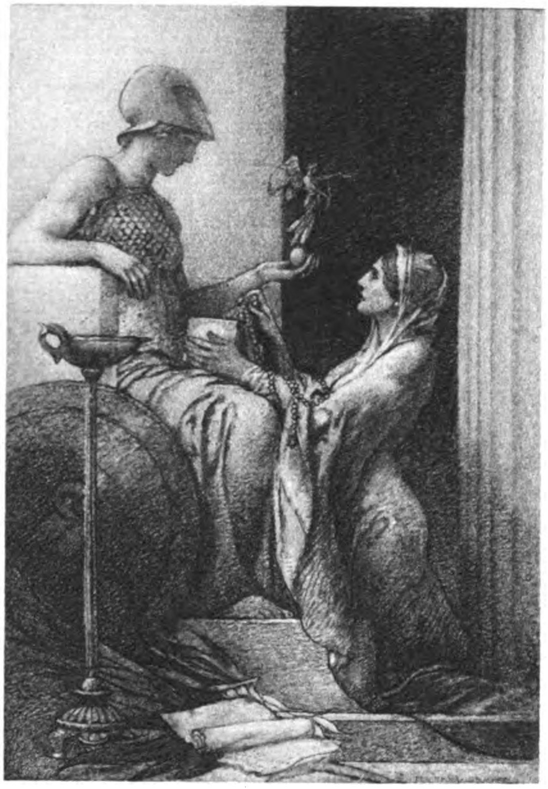

LELAND·STANFORD·JVNIOR·VNIVERSITY

Digitized by Google

Digitized by Google

LA RENAXENSA

PERIODICH DE

LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

ANY III.

STANFORD LIBRARY

BARCELONA.

ESTAMPA DEL HEREU DE 'N PAU RIERA,

CARRER DE ROBADOR, NÚM. 24 Y 26.

ANY MDCCCLXXIII.

Digitized by Google

302656

Digitized by Google

TAULA D' AUTORS

Y DE LLURS COMPOSICIONS.

AGUILERA Y SOLSONA *(Pere)*.

Pensaments.. 89

AGUILÓ Y FUSTER *(Marian)*.

Aniversari. 310

ALSIUS Y TORRENT *(Pere)*.

Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Gerona, durant la Etat Mitjana.. . . . . 4, 19, 42, 75, 117, 130

AMER *(Miquel Victoriá)*.

En l' álbum de la Sta. Emilia Palau. 297

AMIGUET *(R.)*

Tú y tot. 306

ASSOCIACIÓ LITERARIA DE GERONA.

Associació literaria de Gerona.. . . . 291

AULESTIA Y PIJOAN *(Antoni)*.

La tradició literaria catalana en los segles XVII y XVIII. 33

Consideracions sobre l' historia. . . 285

A. *(T. de)*

Cefisa y Amor.—Visió.—Las paraulas del vell. 135

BALAGUER Y MERINO *(Andreu)*.

De la mort del infant En Carles, llochtinent general de Catalunya, primogénit d' Aragó y de Sicilia y Príncep de Viana. . . . 297, 314, 326, 336, 347

BALAGUER *(Victor)*.

*** 195

La Donzella de la Casa Blanca. . . . 220

*** 242

BELL-LLOCH *(Maria de)*

Desvari.. 25

Lo regne de felicitat. 128

A una senyoreta.. 165

Anyoransa. 199

L' Orat de Riells. 272

La creu de caps de mort. 295

BERTRAN Y BROS *(Pau)*.

Corrandes populars. . . . 39, 51, 67, 306

Ma palma. 177

A *** 262

BLANCH *(Adolf)*.

La damisela. 4

BOSCH *(Yvo)*.

Los bufos y sos admiradors. 166

Espanya y Catalunya. 241

BOTER *(Francesch de)*.

Lo filosoph y el poeta.. 178

BOTET Y SISÓ *(Joaquim)*.

La antigua Rhoda. 97

Tendencia y carácter de la moderna literatura catalana. 325

BRIZ *(Francesch Pelay)*.

Obra de Deu.. 70

Lo Nostramo. 95

CABANYES *(Llorens de)*.

Les filles del rey Herodes. 149

Lo pas de la mala dona. 178

Contessa. 342

CAMPRODON *(Francisco)*.

Als voluntaris catalans.. 57

CARETA Y VIDAL *(Antoni)*.

La Verge de pedra marbre.. 78

Testament. 102

Lo llit. 167

¡Mare meva! 212

Per. Tots-Sans.. 346

COCA Y COLLADO *(Emilio)*.

Afany. 38

Hores dolces. 185

CODINA Y BORDOTXICH *(Jordi)*.

L' amor del mon.. 330

COLLADO *(Dolors)*.

Posta de cor.. 105

COLLELL Y BANCELLS *(Jaume)*.

Lo penitent y 'l diable. 74

COMELLES Y GAY *(Joan)*.

L' estelada. 214

COMERMA Y BACHS *(Francisco)*.

A la primavera.. 117

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.. . . . . 27, 51, 65, 79

COSTA Y TORRENT *(Manel)*.

La cançó del avi. 300

C. *(T. de)*.

Poesía popular marroquina. 37

DRAPER *(Miquel)*.

L' aplech de santa Fe.. 282

DURWARD *(Quintin)*.

Las doctrinas del Sr. Lamark. . . . 29

Un sofista solfista.. 139

FARRÉ Y CARRIÓ *(Ignasi)*.

De la paraula llur. 85, 111

Observacions sobre la lletra X. . . . 149

La ausencia. 201

Observacions sobre la possibilitat d' un abecedari universal. . . . 278, 287

FITA *(Fidel)*.

Los Reys de Aragó y la Séu de Girona. 12, 23, 49, 61, 121, 156, 213, 228, 236, 247, 269, 279

F.

*** 107

FRANCO *(Enrich)*.

¡Amor! 64

La tardó. 151

A Na Isolina.. 251

GENÍS Y AGUILAR *(Martí)*.

En la primera fulla d' un álbum. . . 32

Cap al vestre. 121

Lo Diumenge del Ram. 244

GENÍS *(Salvador)*.

La barretina vermella. 47

Gramática catalana. Sobre las veus «hi» y «li». 181

L' oreneta. 340

GIBBAL *(Enrich Claudi)*.

Arqueología prehistórica. 199

GRAHIT *(Emilio)*.

Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes.. . . 185, 195, 208, 234, 245, 256, 266

GUIMERÁ *(Angel)*.

Alvarez de Castro. 45

L' arch de Bará. 156

La conquista de Valencia. 329

G.

Bibliografía. 239

LAMARK *(F. de)*.

De la naturalesa del Jochs Florals. . 2

Armonías filosóficas. 71

MAGRINYÁ Y URGELL *(Joseph)*.

Donya Pauleta. 283

MARIEZCURRENA *(Heribert)*.

A Daguerre. 202

MARINER *(Joan)*.

Lo Jayo.. 115

MARSAL *(Pere de G.)*.

A mon amich E. T. y Ll. 236

MARTÍ *(Joaquim)*.

Lo fill del travall.. 247

MARTÍ *(Joseph M.)*.

Un escultor catalá.. 238

MARTÍ Y FOLGUERA *(Joseph)*.

Lo cinch de Matx. 146

MARTORELL *(G.)*.

Ja es hora. 41

MASFERRER *(Francesch)*.

Recança. 86

Anyorament.. 183

A una mare. 272

Recordança al morts. 293

MASFERRER *(Joseph)*.

Lo parlament de Casp. 140

La antiga Tonda. 310

MASPONS Y LABRÓS *(Francisco)*.

Lo convent de Jesús. 101, 114

Digitized by Google

MATHEU Y FORNELLS (*Francesch*).
La pobreta. 18
Sofriment. 139
Ira. 222

MOLINS Y SIRERA (*Antoni*).
Al segle XIX. 335

MONTELLS Y DE PUIG (*Maria de*).
Lo retorn del tort. 201

M. (*J.*).
La tradició de Catalunya. 153

NANOT-RENART (*Pere*).
Estudis histórichs.—Pau Claris. 109, 137, 145
A la memoria de Teresa. 166
Bibliografía. 202, 230
Los darrers Consellers de Barcelona. 309

OBRADOR Y BENNASSAR (*Matheu*).
La veritat. 60
Lo presoner. 111
Dol. 260
Lo de Na Fustots. 318

PAGÉS DE PUIG (*Anicet de*).
Fragment. 19
Lo sermó de la Montanya. 101
Corrandes. 175
Jesús á Jerusalem. 266

PAU (*Francisco Manel*).
La societat de Sant Roch. 13
Impresions de nuvi. 103
Aixó ha mort alló. 169
Una caseta á Sant Gervasi. 189
Lo bateig del fill d' En Cosme. . . . 226
Si 'm donessen la vara! 261
Amor y calsas amples. 340

PELLA Y FORGAS (*Joseph*).
La ciencia á Catalunya. 54
La Jove Catalunya. 112
Ma germana. 288
Estudis histórichs.—De las festas de la Inmaculada Concepció á Barcelona l' any 1618. . . . . . . 333, 345

PENYA DE AMER (*Victoria*).
En lo álbum de la Sta. Emilia Palau. 279

PI Y VIDAL (*Pio*).
Duptes sobre gramática catalana. . 10

PICÓ Y CAMPAMAR (*Ramon*).
Lo testament del pirata. 7
Si jo fos rey!. 318

PIROZZINI Y MARTÍ (*Felip*).
A ***. 63
Romanços de la conquesta de Tortosa. 133
Cego d' amor. 191

PLANAS (*Joan*).
Los fadrins de montanya. 255

PRATS (*S.*).
Lo teatre catalá. 253
La novela catalana. 265

La tragedia catalana. 277

P. (*C.*).
Cançó. 226

QUINTANA (*Albert de*).
Los dos amors. 313

REDACCIÓ (*La*).
A nostres lectors. 1

REVENTÓS Y AMIGUET (*Isidro*).
De la caracterisació en la arquitectura. 8
Consideracions sobre la traslació de la festa dels Jochs Florals á Palma de Mallorca. 69
Plant de l' ánima. 130
Mal d' amor. 208
*** 234
Lo cant de l' aucella. 286

RIERA (*Joan*).
A la memoria de D. C. 263

RIERA Y BERTRAN (*Joaquim*).
Lo jovent catalanista. 81
Los pregoners gironins. 176
Fets populars. 214
Correspondencia. 304, 332

ROCA Y ROCA (*Joseph*).
Estudis polítichs.—Patria-Matria. . 17
Lo darrer capítol d' una novela. . . 301

R.
Teatres. 159, 178, 203, 303, 350

R. Y F. (*J.*).
Catalunya y la Federació. 82
La tradició de Catalunya. 93
Lo catalanisme progressiu. 125
Catalunya privilegiada. 147
Catalunya exceptuada. 161
Catalunya, provincia descentralisada. 173
Catalunya Estat. 193
Catalunya república. 205
Catalunya separada.—Catalunya confederada. 217
La imatge de Montserrat no es tan antigua com se creu. 254
La corona federal d' Aragó.—Precedents histórichs de Catalunya confederada. 321

R. (*Ll.*).
Correspondencia. 304

SALETA (*Felip de*).
Tribut de afecte y admiració á D. Joaquim Roca y Cornet. 31
Baladas. 177
L' art. 242
Correspondencia. 342

SANMARTIN Y AGUIRRE (*Joseph F.*).
Pobre Teresa! 188

SARDÁ (*Joan*).
Als romans. 192
Bibliografía. 288
Als amichs. 306

SEGUER (*P.*).
Las literaturas provincials. 53

SERRA Y CAMPDELACREU (*Joseph*).
Dormint. 37
La primavera. 84
Modestia. 269
Mérits. 326

SERRA Y CAUSSA (*Enrich*).
Confessió. 350

SERRA Y PAUSAS (*Joan*).
Las arts gráficas.—La litografía. 163, 183, 220, 233, 348

SITJAR Y BULCEGURA (*Joan*).
L' aucell de ma Provensa. 23

SOLER (*Frederich*).
A la mort. 324

S.
Bibliografía. 90

S. (*J.*).
Lo procés de Jesucrist. 46, 58, 86

TORRES Y REYATÓ (*Jascinto*).
Décimas. 352

T. DE C. (*A.*).
Cuentos alemanys. 64
Lo cascall.—La rosa. 191

UBACH Y VINYETA (*Francesch*).
Convalecent. 11
La barretina catalana. 127
Anyorança. 294

URGELL (*Francisco de P.*).
Un brot de llor. 230

VIDAL (*Modest*).
Fullas de llor. 115, 167

VIDAL Y VALENCIANO (*Gayetá*).
Fragment del Quitxot. 106

VILA Y GUYTÓ (*Antoni*).
Perdó pe 'l trovador. 26
La nena dormida. 169
Corrandas. 275
Amor. 348

V. (*A.*).
La invenció de la brújula. 263

ANÓNIMS.
Cançó antiga. 302
Las metamórfosis d' Ovidi. 316

Y á mes ha insertat la RENAXENSA: 208 novas, 13 reclams y 1 advertencias que 's trovarán en los 30 números del any tercer de esta publicació.

Any III. Barcelona 1.er de Febrer de 1873. Núm. 1.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals. Al estranger, tres mesos. 9 » Ultramar, tres mesos. . . 12 » Un número sol. . . . . . 1 »	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral. Los no subscriptors, per id. 1 » Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

A nostres lectors; per *La Redacció.*—De la naturalesa dels Jochs Florals; per *F. de Lamark.*—La Damisela (poesía); per *Adolf Blanch.*—Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Gerona durant la etat mitjana; per *Pere Alsius.*—Lo testament del Pirata (poesía); per *Ramon Picó y Campamar.*—De la caracterisació en l' arquitectura; per *I. Reventós.*—Duptes sobre gramática catalana; per *Pio Pi y Vidal.*—Convalecent (poesía); per *Francesch Ubach y Vinyeta.*—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita.*—La Pobreta (poesía); per *Francesch Matheu.*—La Societat de San Roch; per *Francisco Manel Pau.*—Novas.—Reclam.

A NOSTRES LECTORS.

Dos anys portem de vida periodística, dos anys dintre 'ls que hem procurat servir en lo possible á las arts y á las ciencias y á las lletras catalanas.

Si ho hem procurat, ¿ho hem lograt? podem are preguntarnos. Resposta que nostres lectors se donarán debem nosaltres eludirla y tant sols, estudiant en lo favor que del públich merexí nostra Revista, seguir lo camí que 'ns indiqui nostre amor á las primeras, nostra idolatría per las segonas y l' afecte que debem á las últimas, essent fills de la terra hont se parla arreu la mès rica de totas las llenguas, la avuy provincial llengua en que floriren en sos temps talents tant preclars com En Ausias March, En Jordi y altres.

La Renaxensa, en lo periodo que porta atravessat, ha vist florir mòlts escriptors, quals trevalls plens de erudició ha insertat ab especial cuydado y ab tant mès gust, en quant, al aparexer, vejé aufegarse la literatura catalana en un diluvi de poesías y las ciencias y las arts bregant inutilment per entrar de ple en l' idioma patri.

Mès perqué no hem pogut donar á la secció recreativa aquell alicient que altres periódichs, avuy per desgracia desaparescuts, á sos lectors oferian? ¿Qué tal volta s' ha cregut que La Renaxensa descuydava aquella, relegantla ó, millor, subordinantla á las altras?

No entrant are á investigar los motius que á tal creencia hajan donat lloch, debem are, si es que existeix, destruirla. Conceptua esta Redacció mès que convenient, necessari, donar cabuda á estos trevalls que son, sens dupte, lo llas que ajunta la frivolitat á la ciencia, que imposa á aquella lo dols jou de la segona, que converteix al entussiasme pel saber al que mès fredó per ell demostra.

La Renaxensa, donchs, procurará per tots los possibles medis donar á sos lectors instructiva y amena lectura, podent desde are prometrer la publicació d' una novela, la de las *Ordinacions*, ditas d' *En Sanctacilia* y la colecció de poesías festivas del canonje Blanch, titolada: *Matalás de tota llana.* Estas obras y la munió de trevalls que obran en nostre poder y que cada dia se 'ns envian, nos fan creurer que podrem complaurer en esta tercera anyada als mès exigents, logrant estendrer per tot arreu nostre idioma.

Prou voldria poder rebatrer esta Redacció certas ideas, desde las planas del periódich poder estampar algunas consideracions sobre las consecuencias políticas que inclou lo modern renaxement de nostra llengua; mès, atravessant una época en que, vivas las passions, mira tothom ab marcada prevenció tot lo que ab sas ideas no está conforme, dexarem est camp abandonat, esperant, empero, recobrarlo y esposar, quan la discusió tranquila á ningú alarmi, nostras opinions sobre lo que creyem constitueix lo nervi del actual moviment literari.

Fugirem igualment las cuestions religiosas y declarem desde are que may insertará La Renaxensa, res que ni remotament pugui ofendrer cap creencia.

Est es nostre plan, tal vegada no 'l millor

Digitized by Google

per estendrer nostra idea, mès 'l que volem seguir, puig, havent merescut per dos anys consecutius l' aprobació de nostres afavoridors, temerari fora 'l cambiarlo. Ab ell, ajudant Dèu, esperem poder donar á La Renaxensa llarga vida y ab ella propagar y estendrer l' esperit catalanista que, apagant las lluytas dels partits, será, no ho duptem, lo faro hont se dirigirán nostres compatricis.

La Redacció.

DE LA NATURALESA DELS JOCHS-FLORALS.

Quan l' home está convensut de la necessitat de modificar una institució no déu ressonar vanament en sas orellas lo crit regenerador, ni déu girar sos ulls de la bandera de la reforma. ¿Qué hy fa que sian débils las forsas de que un pot disposar si veyém cada dia y á totas horas que las accions que semblan mès insignificants, barrejadas ab las altres accions, produexen uns efectes assombrosos? Trayém la molla del rellotge, trayém l' engranatge de la maquinária mes colossal, y desseguida hauréin de convenir en que 'l rellotge necessita la molla y la maquinária necessita l' engranatge. Lo feudalisme alsa sos castells en los pichs mes elevats de las mes elevadas montanyas, com esparver social: lo cristianisme ja s' contenta alsantlos en la plana; la fábrica ja baxa sas xemeneyas; lo carril y 'l vapor encara mès; lo telégrafo ja 's presenta horisontal y hasta s' amaga sota las aiguas del mar. Es que á mida que las forsas se perfeccionan, dividexen sas accions pera que cada una obri dintre sa esfera respectiva.

No en vá, donchs, havém de escoltar lo crit regenerador. Ya qu' en Roca y Roca—eix apóstol de la unió del passat ab lo present y 'l pervenir—traduint en fórmulas escritas los comentaris que d' algun temps á n' aquest apart se fan dels Jochs-florals, ha escrit un notable article pera basar sa pregunta ¿merexen reformarse? nos considerém en lo deber d' escriuren un altre, nó ab lo propósit de contestar, sinó ab lo d' exposar ingenua y senzillament nostras ideas sobre 'l particular.

Seguint lo camí de l' historia ab l' auxili de l' antorcha de la filosofía—d' aquexa fada qu' escudrinya las relacions de totas las existencias—havém pogut convéncernos de que 'l nostre sitgle es—no dirém un sitgle de transacciò, perque tots ho son, com ho es tot sèr entre sas causas y sos afectes—sino l' anella de la cadena del progrès ahont s' hy enmotllan, s' hy graban, s' hy representan una infinitat d' accions, quina forsa y destino passan desapercebuts per la majoría dels hómens, adivinantlas únicament los esperits observadors que dominant las realitats desde 'l seu trono format pels llibres, observacions y esperiments, han pogut compéndrer l' armonia de la varietat universal.

Los idiomas, las nissagas, los individuos no presentan pas un carácter constant y etern; las invasions, las conquistas, lo comers, lo clima, las relacions dels pobles y tota mena de circunstancias qu' influexen en son desenrotllo, 'ls modifican constantment. No mès es eterna la lley de las transformacions.

Ni la torre de Babel—que no altre cosa seria aquexa fraternitat universal ab que alguns somian, pot ser perquè troban estrets los llassos de familia—ni l' individualisme que traslada al sèr devant de la naturalesa, ab falta de medis favorables y ab sobra d' elements contraris y desitxos indefenibles que desconex, tractat pitxor que gra d' arena que 'l vent s' emporta escampantlo per l' inmensitat, podrian constituir la ditxa de l' home, perque tals ideals, tals reformas de la realitat no 's fundan en la veritable naturalesa humana. Pera nodesequilibrar las existencias s' ha de tenir en consideraciò tots los interessos creats, totas las relacions que guardan, tot lo que pot sofrir un desequilibri al sofrirla las existencias reformadas. Bè prou qué 's cuida 'l temps d' indicar y exigir las modificacions necessarias; perqué 'l temps, gracias á n' aquex moviment universal, muda costums, muda lleys, muda figuras, y 'l cambi de costums, lleys y figuras proclama en alta veu lo cambi d' institucions que pretenen representar aquestas figuras, lleys y costums.

Ara bè. ¿Cáben avuy per avuy los interessos catalans literaris creats, l' esperit literari catalá actual—perque ja havem dit qué 'ls pobles se reforman continuament—cáben avuy per avuy dintre 'l cércol dels Jochs-florals? *La pátria, la fé, l' amor*, tal com actualment se poden entendrer, tal com actualment se deuhen considerar ¿póden véurerse representats en lo mirall dels versos que figuran, que constituexen dit certámen?

Un dia, comprenent l' esperit de las tendencias actuals, de que cada acciò llegítima brega per obrar dintre sa esfera respectiva, y considerant llegítimas las accions dels drets provincials, se creá una instituciò pera representar las de la millor manera possible. Los Jochs-florals s' instituiren pera arrabassar los obstacles qu' impedian la lliure activitat d' aquestas accions; los Jochs-florals s' instituiren ab lo fi y efecte de facilitar convenientment sa representaciò fidel y exacta, completa. Mes d' axó ja fa 14 anys, y ab 14 anys sobretot quan un poble guarda las tradicions, l' historia, 'l carácter y 'ls elements maravellosos que posseex lo poble catalá, fentse capás de conexer instintivament lo valor de sa grandesa, camina molt depressa pera arrivar á son destino, al detino del qual la tiranía, l' enveja y la venjansa, ab sas garras de plom y ab sa forsa brutal, la separaren per alguns temps, jayentla pel camí. Mes es molt fácil, es natural que la forsa capassa de despertar un moviment sia incapassa d' impulsarlo sempre, cambiantse á las horas en rémora la que fou lo principal motor. ¿Ha arrivat ja l' hora de cambiarse en rémora 'l motor del esperit literari catalá actual, l' instituciò dels Jochs florals?

De segur ja s' ha comprés d' aquesta manera, sino ab conviccìò al menos instintivament; puix en l' any

Digitized by Google

1862 ja descobrim una ploma d' or, oferta del Ateneo catalá (al qual doném coralment las gracias per sas atencions y son esperit) endressada á premiar un treball en prosa, al qué no mancaren pas pretenents com ho demostran á las claras los noms d' en Rubió, de en Thos, y en Reventos que guanyaren lo premi ab sos accéssits respectius; en l' any següent ja hi figuran judicis critichs, y en l' any 1866 ja hy figuran novelas y despres altre premi destinat á una memoria sobre l' oratoria sagrada catalana. Mes ¿poden representar l' esperit actual catalá aquestos treballs units ab las composicions que 's deuhen enclóurer en los lemas de *patria, fides, amor*? No parlarém del sentiment de la fé ni del de l' amor; l' amor y la fé no son sentiments de provincia y per lo tant no forman la part integrant —y aténgas á que no diém pas una part sino la part integrant—de l' esperit de Catalunya, per lo que considerém oportú concretarnos al sentiment de pátria. Que s' ha de cantar lo passat d' un poble, no 's pot negar: un poble sens' historia es un arbre sens' arrels; un infant ab totas sas rebequerias é inexperiencias. Mes de negar la conveniencia de conexer lo passat d' un poble y aconsellarse ab sos conexements, á fer viurer un poble única y esclusivament de son passat, hy ha un abisme, hy ha la realitat, hy ha la capa de terra que mantè ab sava l' arbre, hy ha la patria potestat que suplex l' esperiencia del infant. ¿Es fácil enclourer en una poesía, nutrida d' imatges com dèu ser tota poesía, tota composiciò poética, lo present d' un poble, l' análissis de las forsas de las accions qur 's regiran dintre l' órbita de l' esperit provincial, las diferencias entre est esperit y 'l provincialista, lo carácter del' individuo, las costums de la familia, la vida del municipi, la fesomía especial de la provincia? Ah!, las composicions de patria no mancan pas—com vol suposar lo Sr. Roca y Roca—perque *ja casi no quedan assumptos histórichs pera posar en forma de romans; ni perque ja es impossible fer una oda patriótica que no tinga 'l matex color*, puig que mentres quedí un Gerona, un Tarragona; mentres quedi una pedra catalana, l' imaginaciò exaltada hy descobrirá un moniment alsat á l' abnegaciò y al heroisme perque l' historia de Catalunya porta tants fets d' heroicitat y abnegació que no es pas gens difícil que cada pedra 'n guardi un recort. Lo fonament está en que l' esperit actual no pot ser lo matex que 'l passat, perque s' ha dilatat, s' ha reformat bax l' influencia de sas relacions, y l' esperit actual no pot cábrer dintre una poesía pel senzill motiu de que una poesía pertenex als dominis dels misteris, del sentiment, de la passiò, y en l' esperit actual hy figuran perfectament especulacions cientificas que pertenexen als dominis de la rahò, de la ciencia, de la realitat. ¿Cóm pot pérdrerse'l lema *pátria* per falta d' assumptos, sent axis que, a' mès d' habern' hy un número inmens, l' inspiraciò dels fets se destila en l' alambich de la fantasía del poeta y tothom sab que cada poeta tè son estil, sa manera d' apreciar los fets?

«La Jove Catalunya» —un bossí massa poética pera representar l' actual moviment provincial—considerantse, per son titol y sa naturalesa, obligada á representar l' esperit novell catalá, oferí un brot de olivera de plata als Jochs-florals ab l' objecte de que s' adjudiquès al que millor cantès, en una oda, aquest esperit novell. Y 'l premi no s' adjudicá. Y ¿per qué? Acás fou perque manquessin á las composicions obtants bellas imatges y estil preciòs dignes d' una obra d' art? De segur que no ho creurá axis tothom que tinga conexement de las odas que obtaren á' l' expressat premi 'L matex consistori ho confessa per boca de son secretari: «Es perqué en cap d' ellas s' hy descubrex la *felis interpretaciò de l' esperit novell* que aquella digne societat desitxa qué 's cante» ¿Y ahónt se troba aquesta *felis interpretaciò*? Nosaltres agrahiriam al consistori de l' any passat que, tota vegada que ell creu haber judicat *felisment* aquest esperit, nos ne dongue una idea, advertintli que si l' idea de tal *felis interpretaciò* està enclosa en lo discurs, per cert ben felís y notable, del seu president, atenga avans de tot á que la desitxem veurerla desarrollada en una oda, y que un treball del carácter del expressat discurs es lo que preguém que entre á formar part del certáment en cuestiò. Si no s' obra de aquesta manera, gayra bè tindrém dret á creurer que 'ls consistoris ab sos discursos pretenen burlarse dels esforsos impotents dels *infelissos* que s' agitan convulsivament dintra la oda pera arrancar de la poesía *la felis interpretaciò* que 'l jurat considera convenient.

Per manera que 'ls Jochs-florals, tál com estan plantejats avuy dia, sólsament poden representar la part sentimentalista, la part apassionada del esperit catalá actual. Y, quan nos veyém obligats a' convenir en que hy ha sumas diferencias entre la manera de pensar dels presidents, com se despren de sos respectius discursos; quan nos veyém obligats á convenir en que mòlts mantenidors, sense cuidarse de las imatjes, del valor intrinsech de la composiciò, gosan judicarla exclusivament per la forma; quan nos veyém obligats á convenir en que han sigut premiadas obras totalment distintas com «Lo castell feudal» y «Lo baster del esquirol» segons lo consistori dominant; quan nos veyém obligats á convenir en que habém de fixar mès l' atenciò en los jutges qu' en la bondat absoluta de la poesía; quan nos veyem obligats á convenir en que regna en los Jochs- florals una completa confusiò de formas y estils, no segons los temas, sino segons lo jurat; alashoras tambè 'ns veyém obligats á convenir en que aquesta instituciò ni sisquera sab representar la part sentimentalista, apassionada del' esperit actual catalá, sino la part pueril, la part vanitosa de catalanistas que ho son no per amor á sa terra, sino perque 's veurian confosos, perduts en lo mar de la literatura nacional.

Aplaudim de tot cor los esforsos dels cors generosos que iniciaren los Jochs-florals; era necessaria una instituciò semblant pera imprimi la direcciò convenient á las accions llegítimas de l' esperit provincial; mes ja havém dit que la forsa capassa de despertar un moviment pot ser incapassa de sostenirlo, convertintse alas horas en rémora lo que fou lo principal motor.

Lo que procedex, donchs, es admetrer dintre 'ls

Jochs-florals la part present de l' esperit catalá, la part filosófica, diguemho axis; y si no 's considera encara convenient, que 's fixe un estil, un carácter, una forma á las composicions, que han d' enclóurerse en los lemas, *amor*, *fe* y *patria*, nó de la patria actual, sino la patria del passat, esperant lo dia en que 's crega convenient representar la verdadera patria.

F. DE LAMARK.

LA DAMISELA.

—Bon romeret, si me 'l sabiau,
Dèu vos ho pach en Paradís.
—¿Ahont anau vos, la damisela,
tan dematí, tan dematí?
—Vaig á cercarne 'l donzell mascle
pel mal que tinch, pel mal que tinch.
—¿Quin mal teniu, la damisela,
que us fa patir, que us fa patir?
—No se pas que es que 'm té turbada
de dia y nit, de dia y nit:
—Y ¿hont heu pres mal, la damisela,
pera está axí, pera está axí?
—Prop de la font mentres cantava
lo pitoliu, lo pitoliu.
—Massa heu guaytat, la damisela,
aquell espill, aquell espill.
—La aygua era negra, negra, negra,
poch m' hi som vist, poch m' hi som vist.
—Massa era tart, la damisela,
y 'l lloch soliu, y 'l lloch soliu.
—Bella ramor m' aconortava:
«Jo estich aquí, jo estich aquí.»
—Massa era fosch, la damisela,
pels mals esprits, pels mals esprits.
—Si era al sol post ó al clar de dia
no us se que dir, no us se que dir;
Mes aquell sol encara 'm guayta
de fit á fit, de fit á fit;
Mes aquell sol encara 'm crema
¡ay! aquí dins, ¡ay! aquí dins!
—Donchs ¿ qué us hi diu la vostra mare?
—¡Lo qué m' hi diu! ¡lo qué m' hi diu!
—Donchs ¿qué us hi diu; la damisela?
—Que 'm cal marit, que 'm cal marit.
Bon romeret, si me 'l sabiau,
Deu vos ho pach en Paradis.

ADOLF BLANCH.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

Sabut es que una volta expulsats de Catalunya los infiels moros, fou repartida la part reconquistada en diferents comtats ó regions, qual gobern confiá Carlo-Magne à experts cavallers pera prevenir que de nou fos la patria nostra teatre de una opressió odiosa. No obstant, lo modo com se portá à cap exa divisió territorial de la ja cristiana Marca de Espanya, es un dels tants problemas qual resolució no es avuy dia encara definitiva; putx que mentres uns, seguint antichs cronistas, han assegurat que 'l Marquesat de la Gotia fou repartit en nou comtats, cada un dels quals suposan regit y gobernat per un comte, un viscomte, un valvassor y un noble; altres sostenen, seguint la opinió del arquebisbe Marca, que igualant lo emperador francés la demarcació civil á la ecclesiástica que Catalunya tenia, dividí cada un dels antichs bisbats en tres comtats diferents, exceptat lo de Gerona que lo fou en quatre per ser major sa extensió territorial, á causa de havérseli incorporat la jurisdicció de la suprimida diócessis ampuritana á mitjant segle vuyté; quedant en conseqüencia instituhits los comtats de Gerona, Besalú, Ampurias y Peralada, que suposan portaren tots ells vida propia é independent l' un del altre. Poch més il-lustrada dexan esta qüestió altres autors, que de lo exposat més ó menos s' apartan; y si bé aventurat es avuy dia sentar una opinió definitiva sobre la materia, no obstant crech que molt s' aclararia est problema, sostenint que tant Catalunya com la Franҫa narbonesa foren partidas per Carlo-Magne en diferents *pagos* ó demarcacions civils, gobernats per un comte, representant del poder imperial no sols en la capital y sa comarca, si que també en los comtats en que cada pago se dividia.

Diferents datos del tot irrecusables comproban y autorisan est modo de discorrer; y encara que cosa ja bén sabuda, recordaré ab lo docte Caresmar, que un sol comte regía 'ls comtats de Ausona y Manresa que formavan un sol pago; que 'ls comtats barceloní y vallense dependian á un temps del príncep soberá de Barcelona; que 'ls comtes de Ampurias simultáneament ho eran de Peralada, quals dos comtats integravan lo pago ampurdanés; que 'ls de Vallespir y Conflent dependian del comte del Rosselló, no essent difícil tampoch trovar exêmples en que 's manifesta que 'l comte de Gerona igualment extenia sa jurisdicció en lo terme comtal de Besalú; de manera que mentres més ó menos completament se conexen los comtes gobernadors dels pagos, quedan ignorats los dels districtes comtals, segurament perque no 'n tinguéren de propis. No obstant es freqüent trovar confosas en documents dels temps medis las denominacions de comtat y pago ja substituhintse la una á la altre, ja donantse estos noms á petitas comarcas *(comtat de Ripoll; pago de Bach, etc.)*, pero aquestos exêmples més deuhen considerarse mostras de abús y falta de propietat en que incorrian los notaris de aquella época, que no arguments que contradigan la opinió que vinch sostinguent, putx que en altres escripturas coetáneas se establex entre ellas la diferencia que en rigor deu existir, dientse: *(comtat de Vallespir, pago elenense)* (1).

Tampoch está avuy dia bén determinat lo número de pagos que en los primers temps de la reconquista existian en la Marca de Espanya, per més que 'ns si-

(1) *Marca Hispanica* ap. CXXXVIII; CXXXIX y altres.

Digitized by Google

gan coneguts los mes principals, putx que mentres Carlo Magne dirigí á vuyt comtes diferents son diploma de protecció á favor dels colonisadors que en exas terras vinguéren á establirse; lo precepte de son fill Lluis del any 816 confirmatori de aquell, sols fou remés á set capitals, tal vegada per no contar com á tal ja la ciutat de Ausona (Vich), qual pago estava llavors incorporat al de Barcelona. Axis es que al portar á cap Carlo Magne la divisió territorial de la Marca de Espanya, no degué atendrer exclusivament á la demarcació ecclesiástica en que partida ja 's trovava, putx que no totas las ciutats seo episcopal rebéren un exemplar del dit precepte, com era propi si fossen estat capital de pago, mentres que 's doná esta categoría á Ampurias que habia dexat de ser cap de bisbat, desde avans de projectarse la divisió territorial que 'ns ocupa. De aquí prové que la diócessis de Gerona formás per molt temps dos distints pagos, regits per autoritats y comtes que obravan ab completa separació, com ho comprovan multiplicats documents; entre 'ls quals merex esment especial lo publicat per Villanueva (1), en que 's veu que 'l bisbe de Gerona pera conseguir la possessió dels drets de *pascuari* y *teloneo* que sobre tota sa diócessis li pertocava, los reclamá al comte Bernat per lo que 's referia als districtes comtals de Gerona y Besalú, mentres que feu la demanda al de Ampurias para conseguir los dits drets en lo pago ampurdanés, ó siga en los comtats de Ampurias y Peralada; magnífich dato que además de comprobar la distinció dels dos pagos que integravan lo nostre bisbat, nos demostra palpablement, que un sol comte gobernava los dos comtats en que cada un de aquells se dividia; fet que si bé no oferex dubte en quant als districtes comtals del Ampurdá, no succehex lo matex respecte als del pago geroní, com ho indica la constancia dels historiadors en buscar quins comtes gobernaren á Gerona y quins á Besalú, avans de ser aquesta vila residencia de un príncep soberá á últims del segle IX.ᵉ; dubte que desaparex, admetent que 'ls de Gerona al matex temps ho eran de Besalú, com los de Ausona ho foren de Manresa, los de Ampurias de Peralada, etc.; tota vegada que 'ls comtes peculiars de Gerona, exérciren tan en aquesta ciutat com en la jurisdicció comtal de Besalú, la plenitut de sas atribucions; de tot lo qual deu concloure 's que 'l nostre bisbat quedá partit luego despres de la reconquista en dos pagos independents, dividit cada un dels dos en altres tants comtats regits per un sol comte.

Donats ja estos antecedents, que he creguts necessaris á fi de poder portar á cap ab un sol temps la descripció del bisbat de Gerona y dels dos pagos en que quedá partit després de haver sigut rescatat de la dominació dels árabes, hora es ja de que entrem á estudiar sas principals condicions geográficas, comensant per descriurer sa frontera.

Al E. afrontava 'l bisbat de Gerona ab lo mediterrani, platejat element que ensemps que li obría las ricas vias del comers ab l' orient, l' exposava á las llavors freqüents invasions dels piratas moros; al N. lo limitava 'l pago elenense (Rosselló) del qual lo separava la majestuosa cordillera perenáica, desde 'l cap de Cervera, ab direcció occidental, fins un xich més amont del poble de Setcasas, que ja es ratllá de la Cerdanya; en qual cordillera son notables lo cim de Puig-neulós, que s' enlayra poch més de 1,000 metres sobre 'l nivell del mar; la gran depressió del coll de la Junquera, que baxa á uns 290 metres, y pel qual passa desde remotíssima época la carretera general que comunica la Espanya ab lo restant de Europa; seguex en més al oest diferents altres collets y alguns cims de elevació no molt notable, fins que quasi al extrem occidental de la frontera, y á uns 75 kilómetres del mar, se enlayra á 1,484 metres lo Puig de Costabona. No gayre lluny de aquexa alta montanya arranca la frontera occidental de la diócessis geronina, que passa per la Coma de Morenys, quals crestas lo separan del bisbat de Urgell, fins á encontrar las terras del de Vich despres de las serras de Pardinas y de Portulas, que 's desvian envers l' Orient, quedant pel nostre bisbat tota la conca del alt Ter, riu que entra en terras ausetanas més avall de Crexenturi, al S. de Camprodon. Desde allí puja la frontera del bisbat á recorrer las altas crestas del important ramal pirenáich de Capsacosta (que baxa del Coll de Vermadell) seguex per Coll de Canas, Santa Magdalona del Mont, Puig-sa-Calm, y 'l Grao, de qual montanya 's despren la espadada cordillera de la Mare de Déu de la Salut y del Far, que remordex prop de Amer en la ribera esquerra del Ter, que comensa allí de nou á regar lo cam gerоní. En la ribera oposada 'l terme del bisbat corre ab direcció al SE. per la cordillera del Montseny; apropiantse 'l poble de la Sellera de Anglés, abandonant los de Osor y Sant Hilari y dirigintse luego en busca de las antiguas poblacions de Arbucias y Breda, fronterissas de la diócessis de Barcelona, á la cual té sempre per vehina ja la nostra al mitjorn, passant la partió per las vilas de Arenys de Munt y Arenys de Mar, que quédan pel de Gerona.

Per lo dit se pot compendrer lo montanyós que es l' extens territori de aquest bisbat, ja que además de las grans cordilleras que 'l limitan l' encreuhan per tot arreu moltas ramificacions que de ellas derivan, pera anar á remordir prop del mar, principalment en la mitat meridional, produhint una infinitat de promontoris, calas y ports de importancia varia desde Arenys á Bagur; accidents que encara en major escala, si bé que en més reduhida área de terreno, en l' extrem NE. del bisbat, determina també lo ramal que 's despren del Pirineo oriental, y termina en los caps de Creus y de Norféo, respectable barrera que domina la gran y hermosa plana del Ampurdá, que á sos peus se trova. Igualment de aquí prové que 'l nostre bisbat no siga més que un texit de hermosas valls, grans y espayosas unas, llóbregas y solitarias las ménos, cubertas de verdor per ben dirigits conreus ó per frondosas selvas quasi totas.

En la cordillera pirenáica, divisoria avuy dia de dos nacionalitats bén distintas y avans sols barrera interposada entre dos provincias de un mateix regne, son igualment de véurer las descarnadas crestas de

(1) Viaje literario, XIII, núm. III.

Digitized by Google

uns monts que tantost s' enlayran á desafiar los núvols que corren furiósos per la regió de las tempestats, com las depressions que baxan á las més grans fondaladas, donant orígen á estrets collets de pas sempre difícil, si s'exceptua 'l de la Junquera. No molt lluny de aquest, tirant al occident, se trova 'l de Panizars *(Panizariis)* teatre de las glorias que l'exèrcit catalá de Pere 'l Gran de Aragó consegui contra 'ls francésos; més enllá lo puig de Canellas (480 metres), los collets de la Abajol, de las Illas *(Isla)*, del Falcó (500 metres), lo de las Abellas ó de Llistoná, los de Falgueras, Malrem, Vermadell y Pregons que ja s'aproximan forsa al Puig de Costabona.

Á ponent de aquest té son orígen lo ramal dit Coma de Morenys, que pera nosaltres finex en la serra de Pardinas, ahont arriva ab una direcció mitjana al S. O. Allí se biforca, dirigintse una de los ramificacions al O. que dexaré córrer per no importarnos, y la altra va cap al E. constituhint la serra de Portulas que termina en las inmediacions del poble de la Abella. Ademés de ser est ramal terme comú á bisbats y pagos diferents, forma la divisoria entre las concas del Freser *(rivo Fredario)* que rega lo vall *Lilitense* ó de Ribas y la del Ter que queda pel bisbat de Gerona.

Un altre ramal encara de major importancia baxa del Pirinéo desde 'l coll de Vermadell ab direcció al mitjorn, determinant l' alt coll de Prujent, lo enlayrat cim de Capsacosta, Coll de Canas, Puig-sa-Calm *(Kalmo)* que puja á 1515 metres y la montanya del Grao, donant tota aquesta aspre serra las ayguas de la vertent oriental al riu Fluviá, mentras que las del aiguavés occidental búscan lo Ter; cordillera que ja sabem se prolonga fins á las inmediacions de Amer, ahont dexa obert un estret pas que aprofita 'l Ter pera entrar en terras de Gerona, mentres que en la ribera oposada comensa 'l Montseny, quals ramificacions tan accidentan la part sur occidental del nostre bisbat. De aquest llarch ramal se desprénen diferents contraforts, quals centres principals forman la divisoria entre las concas hidrográficas en que 's dividex est territori y que pera evitar repeticions reservaré pera quan descriga sa hidrografía.

Lo tercer ramal al que dona orígen lo Pirinéo, es lo de Bessagoda, Llorona y Mare de Dèu del Mont, que ab direcció S. E. baxa desde 'l Coll de Falgueras fins á la ribera esquerra del Fluviá, dirigintse á est riu las ayguas que discorren per son penjant occidental, mentres que las oposadas van á la Muga, que concriantse en lo pago geroní surt luego á passejar las planas terras del de Ampurias.

Y per últim en l'extrem oriental del Pirinéo, entre 'l colls dels Balitres y de Banyuls, es dir en Rocanegra, á dos horas escassas del mar, arranca ab direcció al S. E. un altre ramal que termina en los caps de Creus y de Norféo, al qual ha fet notable lo monastir de Roda, nom que desde antichs temps ja portava aquella montanya.

Com succehex á tot pais montanyós, lo nostre se trova regat per diferents rius, alguns de ells de importancia forsa notable, entre 'ls quals meréxen citarse 'l Ter, lo Fluviá, la Muga y 'l Tordera. Passém á estudiarlos.

CONCA HIDROGRÁFICA DEL TER.

Lo Ter *(Tezer)* constituhex ja per son llarch curs, com pel caudal de sas ayguas la principal corrent que atravessa lo bisbat de Gerona. Te son orígen en lo bell cim del Pirinéo prop del Puig de Costabona, atravessa de N. á S. la vall de Camprodon, á mitjorn de qual vila se trova 'l poble de Crexenturi, ahont abandona las terras comtals de Besalú pera entrar en las de Ausona que rega per un llarch tros, fins que girant al E. se fica de nou en las de Gerona atravessant la cordillera del Far per un estret coll; las que atravessa, escorrentse més tart per la reduhida trencadura del Congost, y de allí en avall placenter va baxant al mar, al qual entra tocant en la antiga vila de Torroella de Montgrí.

Las principals poblacions que á son pas trova, son: Setcasas, Tregurá, Vilallonga, Llanars, Camprodon y Crexenturi en la alta conca; La Sellera, Anglés, Bescanó, Sant Gregori, Salt, Domeny, Santa Eugenia, Gerona, Sarriá, Bordils, Celrá, Medinyá, Cerviá y Flassá en la central; Colomers, Jafre, Verges y Torroella en la part baxa que correspónen ja al pago de Ampurias. La alta conca del Ter queda limitada al N. pel Pirinéo, al O. per las montanyas de la Coma de Morenys, que constituhexen la frontera occidental del nostre bisbat fins á Crexenturi y al E. pel ramal que 's desprén del coll de Vermadell fins al indret de est últim poble. Lo principal afluent que allí reb aquest riu es lo Ritort *(Rivotorto)*, que se li unex prop de Camprodon després de haver regat los termes de Espinavell y Molló; essent molt més secondarias las corrents que se li agregan per la ribera dreta, com la de Tregurá *(Tregurano)* y la de Pontiró *(Pontirono)*. La conca central, de la qual forma la part mes bonicoya l' hermós pla de Gerona, queda tencada al O. per la frontera del bisbat desde l'extrem N. de la cordillera del Far fins al Monseny en las inmediacions de Sant Hilari; al N. per las montanyas del Grao, Finestras, 'l Cals y Guixeras que li tributan las ayguas de sas vertents meridionals, y al S. las ramificacions del Montseny que passan per Castanyet al O. de Santa Coloma de Farnés, y seguexen per Vallcanera, Vidreras y las vertents sur occidentals de las montanyas ditas Gavarras, dirigintse luego al N. E. envers Cassá de la Selva, Montanyas dels Ángels y Sant Miquel, que terminan en lo Congost en lo marge dret del Ter, més avall de Gerona.

De aquest important riu son tributaris en la conca central diferentas rieras, que ab son doll aumentan lo ja crescut que al arrivar en las terras geroninas tregina; merexent especial menció las de Amer, Llémana, Canet de Adri, Terri, Farga y Cinyana que en ell desembocan per la ribera esquerra, mentres que per la oposada hi entran la de Osor, l'Onyar y la de la Bolla. La vall de la riera de Amer ó Riubruxent queda limitada al N. per la serra de Santa Cecilia; al O. per la del Far, y al E. per la de Llémana, tinguent lo punt de afluencia al S. de la vila que li dona 'l nom.

Digitized by Google

En aquesta vall se trovan los pobles de Sant Miquel de Pineda, Sant Feliu de Pallarols, las Planas, Lloret, Sant Martí Sacalm, Sant Isele de Colltort ó de Pineda, Sant Climent y l'antiga vila de Amer. La vall del Llémana queda circunscrita per las montanyas de Finestras al N., al O. per las de Sant Martí de Llémana y per las de Rocaçorba al E.; contantse en ella las parroquias de Cugolls, las Ansías, Sant Esteva y Sant Martí de Llémana, La Barroca, Sant Aniol de Finestras, Granollers de Rocacorba, Llorá, Ginestar y Sant Gregori, que ja's trova en la ribera del Ter. En la de Adri, hi figuran: Canet de Adri, Adri Moncal y Cartellá, y la riera que la atravessa baxa de la falda meridional de la alta montaya de Rocacorba. Lo Terri té son orígen en lo pintoresch lach de Banyolas y ademés absorbex lo Matamós, Cumanell y Rebardit *(Rivo David)* que 's crian en las ramificacions nortorientals de la montanya de Rocacorba, regant en son comensament la dilatada vall de Banyolas *(Vallis Sterricæ)* y luego la de Cornellá, tinguent lo punt de confluencia en Tomet, petit vehinat del poble de Medinyá situat al peu de la carretera de Fransa. En aquesta hermosa comarca radican Banyolas, Porqueras, Miánegas, Santa María de Camós, Sant Vicens de Camós, Corts, Mata, Burgonyá, Cornellá, Sorts y Pujals dels Caballers, Palol de Revardit, Rocacorba, Biert y la Mota; y més avall de la unió del Revardit ab lo Terri, Santa Llogaya, Sant Andreu, Rabós y Tomet. Entre Medinyá y son vehí 'l poble de Cerviá entra al Ter la riera de Farga, després de haver atravessat de N. á S. la major part de la *messeta* ó mola que interposada entre 'ls rius Ter y Fluviá, constituhex la frontera oriental del pago de Gerona, y en la qual se trovan los pobles de Santenys, Fontcuberta, Vilademuls, Vilavenut, Espasens, Vilamarí, Pujals dels Pajesos y Vilafreser. Y per últim entre Cerviá y Sant Jordi Desvalls discorre la quasi insignificant riera de Cinyana, que nax en lo terme de Sant Esteva de Guialbes, atravessa la carretera general de Fransa entre Orriols y Fallinas, després de quals pobles passa pel terme de Sant Jordi Desvalls, punt de sa confluencia ab lo Ter.

Per la ribera dreta baxa á est riu per las inmediacions de Anglés, la riera de Osor, que fa la major part de son curs en terras del bisbat de Vich; mentres que l' Onyar, que es lo principal afluent del Ter, recull las ayguas de gran porció de la comarca de la Selva y pla de Gerona. Est important tributari del mes caudalós dels rius del nostre bisbat, nax entre Brunyola, Vilanna y Sant Martí, pobles que 's trovan en las ramificacions septentrionals del Montseny; passant luego á recullir las ayguas de las parroquias de Sant Dalmay, Salitja, Ayguaviva, Viloví, Franciach, part de las de Caldas de Malavella, Riudellots de la Selva, Campllonch, Sant Andreu Salou, Cassá de la Selva, Llambillas, Fornells, Quart, Palol de Onyar, Palau Sacosta y per últim las que baxan de las montanyas que quedan al S. E. de la ciutat de Gerona. Directament acudexen al Ter los torrens que corrent per la serra dels Ángels (vertent occidental), desde dita ciutat á la riera de la Bolla, la qual nax ja en lo pendant N. E.; recull ayguas de la montanya de Sant Martívell, toca en lo poble de la Pera y entra al Ter atravessant lo terme del de Flassá: riera que atesa sa escassa importancia no deuria sisquera mencionar, pero que cito per haber ella sigut la partió que separava 'l pago de Gerona de son vehí 'l de Ampurias.

Desde Flassá al mar, ó siga en sa conca baxa, al Ter no hi afluex corrent alguna que meresca esment especial; putx que paralela á dit riu corre per la ribera esquerra una serra de turons que si bé son de escassa importancia, son prou bastants pera privar que al Ter arrive cap riera procedent de llunyeras terras. Aquexa barrera, que desde Sant Jordi Desvalls passant per Jafre y Albocos arriva al mar entre Torroella de Montgrí y la Escala, ensemps que limita en gran manera la conca del Ter, forma el terme meridional de la gran plana del Ampurdá; dexant entre ella y 'l riu alguns pobles de no molta importancia. En la ribera dreta no es precisament la existencia de cap serra lo que priva que las ayguas que provenen de la vall de la Bisbal arriven al Ter, sino que de axó es causa lo ser aquell terreno essencialment bax, lo que obliga á las corrents que per allí passan á vuydar directament al mar, verificantho per la dilatada platja de Pals al N. E. de la alta y sorrenca montanya de Bagur.

PERE ALSIUS.

LO TESTAMENT DEL PIRATA.

¡Amichs de la mar!

Prop d' un pal, damunt cuberta
de la galera major,
jau ferit lo fer pirata
cóvert de sanch, fret y groch.
Los seus companys 'l rodetjan
y estan trists á son entorn
mentres negres fumarades
apagan la llum del sol.
Mar endins retruny faresta
la forta veu dels canons,
y axordan los crits que llançan
los vençuts y vençedors.
Lo fer pirata 's redreça,
ja 'n les basques de la mort,
y alça 'l cap, y als que l' aguantan
los diu baix y apoch apoch:

«—¡Adeu, amichs de la mar;
arreveure, companyons!
Morir dins la nau bressada
per onades de maror
mentres creman les galeres
y bramulan 'ls canóns,
es á fe mort delitosa,
mort que m' alegre y no 'm dol!
¡Oh, mort dolça com la mia!
¡N' hi ha cap altra de mellor?—»

«—Fills del Profeta, ascoltaume,
argelins, posauvos prop
y recordau mes paraules
mentres 'l mon sia mon.

Digitized by Google

Contra la Creù lluytau sempre,
no doneu al braç repos:
vullau morir en batalla
que al cel se 'n puja qu' hi mor.—»

«—Ascoltau lo que 'us comán
abans de dexar 'l mon:
No be arribin á Mallorca
les noves del nostre afront,
no be sebrán los d' Italia
y 'ls d' Espanya, que m' han mort,
ferán festes y ballades
y corregudas y jochs!.....
¡Ara, companys, ara 's hora!
Partiu: y abans qu' ixca 'l sol
á les platjes cristianes,
d' amagat, botauhi tots:
matau vells, cativau jóvens,
á les viles calau foch,
y á les festes y ballades
barrejauhi sanch y plors
cridant per carrérs y plaçes
mentres ireu segant colls:
—Ballau y cantau alegres
que 'l nostre arraéz ja 's mort!—»

«—La meua filla volguda,
y ab ella tots mos tresors,
vull que sian del pirata
que li aporte millor dot.
Cent donzelles cristianes
deu portarli, si la vol;
verges tendres de veu dolça
d' ullets blaus y cabells d or.
De les cent n' hi haurá cincuanta
cullides de cap de brot
per les hortes de Mallorca,
verger florit d' aquet mon.
Vint y cinch n' hi haurá d' Italia
que tenan lo parlar dolç;
de Valencia y Catalunya
altres tantes belles flors!
Amés de les cent donzelles
deu portarli un galió
robat á N' Andrea Doria
ab vint y cinch bogadors
que per la mar la passetjin
cantantli dolçes cançons.....
Qui axo li duga á ma filla
ja pot dirse son espos.—»

«—Les paraules que 'us he dites
recordaules nit y jorn:
muyra esclau qui les oblide
y arraéz qui les recort.—»

«—Ara, companys, arreveure
que sent que mon cor s' adorm:
ja veig la mort que s' acosta
per á besarme 'n lo front.
Llançaume al mar, y 'm servesca
de mortalla mon panó;
¿Sentiu les ones que 'm cridan
bellugantse y fent remor?
Llançaume á la mar, llançaumhi,
que s' engolesca mon cors;
palau de coral y perles
me te 'stojat en sos fons.
Si en perill may vos trobásseu
cridaume tots per mon nom
jo exiré del fons de l' aygua
per á donarvos socors!.....
¡Quin gust testar l' aygua blava
just al bell punt de la mort,
aygua mesclada ab vermella
sanch de cents d' inimichs morts!.....
Tench set de sanch cristiana.....
llançaume al mar, companyons.—!»

Sos amichs al mar lo llançan
lligantli als peus un canó:
com es á l' aygua 's redreça,
giravolta y se 'n va á fons.

Ramon Picó y Campamar.

Febrer 1872.

DE LA CARACTERISACIÓ EN L' ARQUITECTURA.

Totas las formas de representació de l' art, en sa lley de manifestacions d' una matexa idea, l' esperit humá, encara que ab espressió diferenta, obeexen en son desenrotllament á iguals preceptes y 's nodrexen d' iguals principis, com las brancas d' un arbre s' alimentan d' una matexa sava. Desde 'l terme comunal ahont aspiran y convergexen totas, la bellesa, passant per l' armonia entre 'l fons y la forma com vera espressió de ella, fins á la caracterisació, com medi de fixar en las obras llurs qualitats propias, genéricas y naturals, son molts los principis fixats per l' Estética, que no poden refugirse á tant de no quedarse defora de l' espayosa esfera de l' Art.

Lo que darrerament dexem apuntat, la caracterisació, te una reconeguda importancia, per ésser pot ser un dels medis ab que més pot contar l' artista, per' enaltir la materialitat de la forma fins al nivell del fons d' una obra, voy á punt d' efectuar llur maridatje; y si be es veritat que totas las formas de l' Art dèhuenla aténdre, una de ellas, l' arquitectura, es la que sobre de las altras més mirament dèu haverli de concedir.

L' arquitectura es la forma de l' art que més pertany al domini públich ; desde l' temple fins al vestuari, desde 'l palau fins al moblatje, desde la casa de la vida fins á la casa de la mort; moment per moment, segueix la via de l' humana existencia, resolent á temps sas necessitats, ja individual ja comunalment, pertanyents ja á l' ordre religiós, ja al politich, ja al social, ja al particular ; y en est tan inmens com gradatiu terme d' acció, en contacte contínuo l' home ab ella, ja com aspiració propia, ja com á part d' una general aspiració, tendeix á intervenir en sas manifestacions y 's creu que de justicia déu

Digitized by Google

aténdres la séva opinió; y no es axò sols, l' arquitectura per lo principi simbòlich que la regeix, en sas grandiosas manifestacions, traspassant los limits de la bellesa artística tendeix á la sublimitat, fenòmen estètich més accequible que aquella, al sentiment y comprensió del conjunt; y per aquestas condicions particulars ab que 's troba, es perque havem dit que es la forma de l' art que més pertany al domini públich.

Ara be, aquesta comprensió universal de sos efectes, dèu esser atesa com se cal per los artistas á fi de que no vaje errada l' opinió del conjunt, dèu ferse de manera que á est interés general corresponga unificada una general opinió y axó tan solsament s' alcansa per medi de la caracterisació.

La carectisació pot dirse que es la expresió dels monuments; lo llas que desde 'l primer instant los nua ab la pensa del observador; ratxada lluminosa que brollant de sa vida los posa en relació ab nostra inteligencia y 'ns mostra clara, exacta y expontánea l' idea que 'ls anima y 'ls hi don forma; com la llum del sol ensenya á nostra mirada los verdaders contorns de l' accidentada naturalesa. L' obra que res diu á l' inteligencia; l' obra que no desperta en nosaltres ab mágica llestesa lo fi que la determina; l' obra que á voluntat del observador pot aplicárseli distints usos; l' obra que correspon a tot perque no correspon á res; que no té fesomía propia, que no té expressió individual, que no té carácter particular, se coloca en l' ordre artistich en lloch consemblant al que tenen certs homes sense carácter y sense expressió, (esta fesomia de l' ánima,) que 's desenrotllan desde la degradació fins al idiotisme.

En la caracterisació es per l' arquitectura lo lloch ahont resideix la tan decantada dificil facilitat y no hi ha pas mes que pensarho curts moments per trobar, que lo que ab tant plena facilitat s' ha d' alcansar, está ple de dificultats per quant ab uns matexos elements, dehuen expresarsse contrarias é innombrables ideas; emperó lo cos del home tots temps tipo de l' inspiració arquitectònica y per aquest cas sa fesomia, se compon sempre dels matexos elements, y ab ells no obstant hi veyem expressadas diferentas ideas; la severitat, la calma, la alegría, la ira, tots quants aspectes pren lo sentiment conmogut y excitat per oposada tendencia, los reporta al exterior ab tota la veritat en que 's desenrotllan, y ho trasporta per medi d' una composició lógica, natural de sos elements, propia y rahonada pera cada cas; en lo giny d' aquesta composició, que 'n lo fesomia de l' home se verifica expontánea, es ahont resideix lo secret de la caracterisació dels monuments; y tan solsament la filosofia pot arrancarlo y aplicarlo; per lo que dihem y direm sempre; que la caracterisació es lo resultat de la composició filosòfica de las formas inventadas á fi y efecte de respondre á un objecte determinat,

L' estudi del objecte del monument es lo que dèu l' artista atendre en primer lloch; assaborir ben be l' idea, enténdrela, sentirla, filosofarla, per trobar y concebir las formas ab que dèu anar expressada. Hi ha ideas que reclaman una vida continuadament enllassada ab lo exterior, y per lo contrari n' hi ha que acompanyadas van d' una concentració en llur existencia, ab un oblit perpètuo del desgabellat moviment que las rodeja. Comensant per lo punt ahont deurian axecarse los monuments que á tals ideas responguessen, que també 'l siti ajuda en gran manera a caracterisar un' obra, l' un tindria son lloch al bell mitx d' una ciutat y per lo contrari l' altre en ben apartada situació; en lo primer, lo predomini del buyt sobre 'l ple condonaria medis d' enllas ab la vida y moviment que 'l voltaria y en l' altre, predominant los massissos l' hi farian con una muralla ahont rebotessen escampantse las onadas de la agitada maror de la societat; y axis filosofant detalladament una per una las parts que 's presentassen en l' estudi de l' idea per mes caracterisarlos, ja 's donaria mes predomini á las ratllas horisontals, ja á las verticals; ja 's presentaria una exornació sòbria, ja una d' esplendenta; ja per medi d' una severa continuhitat de ratllas generals, se expresaria calma y magestat ó ja ordenadament trencadas, combinantse dintre un conjunt per expressar un moviment intern, y en fi, concebintse determinadissimas expressions per las motlluras que, segons magnífica frase, son lo llenguatje figurat de l' arquitectura, s' acabaria d' arrodonir la caracterisació ab la vaguetat brillant de sa existencia, del mateix modo que certs detalls infims de la vida d' un home son los que marcan y senyalan ab precisió y certesa las foscas interioritats de son carácter.

La caracterisació en l' arquitectura, com havem dit avans, dèu esser pel sentit del conjunt, mes no volem dir ab axò que degue esser l' artista esclau de l' opinió de las massas, sinó que dèu respòndrer en determinadas ocasions á certas tradicions influyentas per caracterisar los monuments quasi be tan com certs atributs, per la caractirisació de determinats personatjes: no dèu aténdres la tradició en absolut per que alashoras mancaria de l' obra la originalitat, primer fonament de la bellesa artística y si, com s' estudian los fets de l' historia, no calcantlos sinó aprofintantse de llurs qualitats que al cas present convingan.

No dèu tampoch oblidarse l' artista al caracterisar, dels materials que empleats duga en la obra; ab ells pot reflectir en l' exterior lo medi de la construcció, ab ells pot donar idea al observador de la mena de naturalesa que trepitxa y fins del clima de l' encontrada, y, havent de traure d' ells part de l' exornació de l' obra. no pot menys que estudiar llurs qualitats físicas, á fi de desenrotllar convenientment las que l' hi convingan y poder expressar en cada un d' ells llurs propietats; axí, en la pedra, la fermesa y no pas, la fragilitat del guix, en lo ferro la ductilitat y no la maleabilitat del plom etc... que vol dir axò, dar á cadascú carácter de sa naturalesa y no d' una naturalesa enmatllevada.

En resùmen la caracterisació com havem dit es la expressió dels monuments; en son conjunt, en sos detalls, en sas parts mes infimas é insignificantas, per cada idea dehuen obehir á una determinada tendencia; per cada objecte se dehuen desenrotllar d'

Digitized by Google

una manera diferenta; sempre rahonada, sempre filosòficament.

Si la invenció de las formas vol inspiració, la composició vol la reflexió filosófica; abduas ajudáren ab iguals parts á que la arquitectura arrivás al pinácul de la gloria artística; mancant dels monuments ó l' originalitat ó la caracterisació, la bellesa minva, futx, y de tot queda en allí menys de l' art.

I. Reventós.

DUPTES SOBRE GRAMÁTICA CATALANA.

¿Deuhen esser escrits ab *r* final tots los presents de infinitiu?

Los gramátichs moderns (los que coneixém almenys) suposan que sí, quan reduheixen á tres las conjugacions, segons acaban los verbs en *ar*, com *amar*; en *er*, com *voler*, *témer*, *péndrer*; ó en *ir*, com *cumplir*.

No obstant, y á pesar del respecte que 'ls es degut, creyém que no es aixís. No parlem dels verbs anomenats de la primera y de la tercera conjugació, que son los que tenen *a* ó *i* á l' última sílaba, sobre la qual cau sempre l' accent, y que indubitablement tenen *r* final *(amar cumplir)*. Fills la major part d' ells de la llengua llatina, no sufriren altra modificació que la pérdua de la *e* final, passant á ser vocables aguts de comuns qu' eran, (a) cosa mòlt freqüent en nostre idioma; y 'ls que no son d' origen llatí s' acomodaren á llur forma. 'Ns referim tant sols als verbs anomenats de la segona conjugació, que son los que tenen *e* á l' última sílaba. N' hi ha d' aguts y n' hi ha de comuns, y aquells son constantment escrits ab *r* final, com *haver*, *valer*, *poder*; y sobre això tampoch hi ha dupte. Pero respecte dels que no son aguts, sino comuns, la práctica dels escriptors d' avuy dia es mòlt varia. Uns los escriuhen tots ab *r* final *(náixer, riurer, péndrer)*; y altres los escriuhen tots sens ella (naixe, riure, pendre).

Ni una ni altra regla creyém admisible, aixís com tenim per irrecusable la següent.

Deuhen esser escrits sens *r* final, y per consegüent acaban en *e* y no en *er*, los comuns en los quals á la *e* de la darrera sílaba preceheix *r*, v. gr. *perdre*, *prometre*. Tots los demés, ja sian aguts, ja comuns deuhen acabar en *er*; v. gr. *haver*, *náixer*, *plányer*.—.

Y tenim això per irrecusable, perque ho reclama l' etimología y ho sanciona l' us. Jutjen los périts.

Ho reclama l' etimología. Quasi tots los verbs en *re* son, sens haverhi lloch á dupte, derivats de verbs llatins (b), generalment de la tercera conjugació. La modificació qu' experimentaren al passar á nostra llengua fou molt senzilla: perderen la penúltima *e* (mòlt fácil per cert d' eludirse, breu com es y seguida de la consonant líquida *r*) y res mès, com pot observarse en *vend (e) re;* ó admetent ademés altras vegadas, encara qu' això no implica en la qüestió, alguna lletra eufónica ó un lleuger cambi ó trasposició com en *moldre* (de *molere*), *cabre* (de *capere*), *pendre* (de *prehendere*). De tots modos sempre 's verificá la pérdua de la *e* breu que va davant de la líquida *r*, juntantse, per consegüent ab la primera part del vocable la terminació *re* llatina (c).

Es veritat, com ja havém indicat, qu' alguns d' aquests verbs no son derivats de la tercera, sino de la segona conjugació llatina; pero, sia com vulla, y encara que mès difícil la síncopa ó contracció, lo cert es que al síncopa hi ha hagut (d) (y no es d' extranyar, per la gran tendencia de nostra llengua á abreviar), y es evident que no es mès racional afegir á aquests verbs la *r*, que no pot darse als altres.

Cal insistir un poch mès en aquesta rahó etimológica. Los verbs que, segons la regla sentada, anomenám en *re* no necessitan la *r* final, perque 'ls basta l' anterior, de manera qu' aquesta sola tenen, y no duas, en las terminacions en que entra la *r*, propias del futur d' indicatiu y del pretérit imperfet de subjuntiu (*cré, erás, erá... eria, erias, eria....*) y forman estos temps nó *afegint* la terminació *é, as, á...., ia, ias, ia....* al infinitiu, com succeheix á tots los demés verbs, ja sian los veritables en *er*, com *naixer-é, naixer-ia*, *vencer-é*, *vencer-ia*, ja 'ls en *ar* ó en *ir*, com *amar-é, amar-ia*. *cumplir-é*, *cumplir-ia;* sino *cambiant* la *e* final en *é* ó en *ia*: es á dir, forman *cauré*, *cauria*, y no *caurer-é*, *caurer-ia*; *rebré*, *rebria*, y no *rebrer-é*, *rebrer-ia*; *riuré*, *riuria*, y no *riurer-é*, *riurer-ia*, perque l' infinitiu no es *caurer*, *rebrer*, *riurer*, sinó *caure*, *rebre*, *riure*.

Un verb hi ha, no obstant. y creyém qu' es únich, *correr*, que tenin *r* davant la *e* de la darrera sílaba, n' admet un' altra pera fer las terminacions *eré*, *eria* de dits futur y preterit, y fa *correr-é*, *correr-ia*, y nó *corré corria*, y això s' explica, perque la *r* de davant es doble ja, y juntada á la terminació *re* (*corr-re*, de *currere*) mediant la supressió de la *e* penúltima, hauria desaparegut del tot en la pronunciació la *r* senzilla de dita terminació. Per tan sembla que l' etimología exigeix que l' infinitiu d' aquest verb s' escriga *córrer* y no *corre*.

Per lo demés ¿qué tè d' estrany que hi haja una classe de verbs catalans que, á diferencia de la majoria d' ells, no acaben en *r*, sino en *re*? ¿No passa lo mateix en la llengua francesa, germana de la nostra, en tots los de la quarta conjugació? Y en efecte, mòlts

(a) Apar que poden anomenarse vocables *comuns* los que tenen l' accent en la penúltima, y que 'ls castellans anomenan *palabras llanas*.

(b) Mès de quaranta n' havém trobat, solament de simples, y de quasi tots es evident l' origen llatí. Lo tè un poch duptós *lleure* (de *licere*?) y mòlt mès encara *caldre*. La locució *estar calent de fer tal cosa*, encara que no del tot equivalent á *caldre fer tal cosa*, pot donar peu á creure qu' es derivat de *calet, est?*

(c) Lo mateix passa en moltíssims altres vocables catalans, en que 's pert una vocal breu que tenian en la llengua mare, venint á juntarse la líquida *l* ó *r*, que seguia, ab la lletra que precehia. *Vincle, cercle, regla,* tots los adjectius derivats dels llatins en *bilis*, *vespre*, *pobre*, *arbre*, *tendre*, etc., etc.

(d) V. gr. *tondre* (de *tondere*), *romandre* (de *remanere*), *moure* (de *movere*), *doldre* (de *dolere*).

Digitized by Google

d' eixos verbs son iguals en tots dos idiomas. (e)

Ara, donchs, si atenent á l' etimología la qüestió no tè dupte ¿en que podrian fundarse 'ls gramátichs, sino en l' us contrari? Peró, lluny d' axó, l' us es favorable y constant, com pot veure 's en tots los escriptors catalans dels bons temps de nostra llengua y literatura fins als darrers sigles, que no poden dirse d' or per cert, sino de descuyt y corrupció miserable. Y respecte d' aquest us, baste aduhir l' autoritat de N' Antoni de Bofarull, intatxable per dos conceptes: per sa reconeguda competencia y estudis en aquestas materias, y per ser precisament un de tants gramátichs que fan acabar en *r* tots los verbs catalans.

Diu En Bofarull en la página 95 de l' obra «Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana»: «Otra variedad se notaba en los antiguos »verbos, y es que aun cuando alguna vez tenian mar»cada la terminacion de infinitivo, como *anar, cáu»rer, riurer, fugir*, pero generalmente (y esta es cos»tumbre que se ha respetado hasta tiempos muy mo»dernos, y la observamos todavía en el lenguaje »hablado) la terminacion del verbo de la segunda »conjugacion era siempre en *a* ó en *e*, diciéndose por »consiguiente *caure, tráure, veura, riura, seura*, en »vez de *cáurer, traurer, véurer, riurer, séurer*, y esto »puede observarse en las constituciones de Cataluña »y demás documentos que llegan hasta principios »del siglo pasado.» Es á dir que 'l Sr. Bofarull reconeix aquí, y sobre tot en aquestas darreras paraulas y en las de dins del paréntessis, l' us en que sostenim nostra opinió. Peró convé encara en favor d' ella presentar una lleugera observació al text transcrit.

No son tots los verbs de la segona probablement los que s' escrivian sens *r* final, perque s' escrivian ab ella los aguts, y, dels comuns, aquells que duhen *r* davant de la última *e*. Aixís nos sembla haberho observat general y constantment, y sobre tot en la crónica d' En Muntaner, á quí acabám d' estudiar en aquesta qüestió un poch detingudament. Al mateix temps qu' escriu sempre sens *r* final los infinitius que la duhen davant de la *e* (com *retre, moure*), escriu també sempre *esser, valer, haver, saber*, y també sempre *conexer, reconexer, nexer, crexer*. En quant al infinitiu *correr*, de que hem parlat abans, Muntaner també l' escriu ab *r* final.

Per fi, es evident incorrecció fer acabar en *a*, infinitius de la segona, si algunas vegadas s' hi troban en escrits, com observa 'l Sr. Bofarull.

De tot apar resultarne que l' us y l' etimología admeten infinitius catalans que no acaban en *r*, sino en *re*. Aquesta es nostra opinió.

Girona 31 Desembre de 1872.

PIO PÍ Y VIDAL.

(*e*) Verbs francesos son en efecte *rompre, batre, entendre, ecrire, vivre, absoudre* etc.

CONVALECENT.

Tribut á l' amistat.

De nou clareja 'l jorn. Ténue celistia
de mos ulls en lo fons clara reflecta;
del sol en lo pur raig avans de gayre
podrá mon esperit la vida beure.
Llarga ha sigut la nit, negra la fosca
que 'l seny embolcallá, dura l' aresta
que clavantse en mon cor, trevá las álas
que 'm montaren cent cops á las estrellas.
Recorts d' avans, tots de mon cap fugiren;
tan sols un somni en ma memoria resta
d' un cap sens' ulls y d' una má gebrada,
d' un plor molt trist y d' una son eterna.
Jo se que de mos lleus la ferma gruixa
batía forta y sens parár la febre.
Jo se que del relotje de ma vida
s' estava escorrent ja l' última arena.
Jo se que á mon capsal sas negras álas
l' arcángel de la mort havia estesas,
quan per la má de l' amistat guiada
vingué á lliurarli fort combat la ciencia.
D' un sant amor per l' ardent foch ardida,
mentres ab fé constant obria aquesta
de cent autors las empolsadas obras,
á mon capsal feya l' amich la vetlla.
Allí clavada en mi d' ell la mirada,
centinella fidel de ma existencia,
escalf me dava ab son ale y 'l péndol
del polç posava á tó quan fugí 'l veya.
Allí, ab lo prech als llavis llargas horás
y entre las sevas la má meva estreta,
donavam sanitosas medecinas
que ho eran perqué ab llágrimas las feya.
Y allí com gladiador plé de coratge
que á vencer ó morir entra á la arena,
la fé en lo cor que lo seu pit esbotza,
inflant la sanch las comprimidas venas,
térvols los ulls y desitjant la planta
pogué' arrelá' en la crosta de la terra;
allí ab l' escut del cel qu' al fi l' escolta
y á son mirar fent trasparent la ciencia
la massa de mon cos, l' amistad canta
per fi victoria, quan má vida arrencá
dels braços de la mort que se me 'n duya
com rústech montanyés un feix de llenya.

¡Oh, generós impuls qu' ab estrets llassos
agermanas los cors, los dols ofegas
y sobre 'l gel d' una tristor que mata
encens 'd agrahiment gegantins Etnas!
jo 't sento grat d' aquesta má que forta
al veurem ja en l' avench, cercant la méva
m' allargares salvantme en la cayguda,
quan ja á la gola dèl sepulcre 'm veya.
Una á una las llagrimas amargas
que mullaren tos ulls, á ser Deu, perlas
farialas tornar una corona
per oferirte aprés guarnida ab ellas;
Y mostrante á n' als pobles coronada
aixis jo 'ls parlaria: «Si vos resta
de ma vida eternal mica de dupte,
ma filla l' amistat vos l' ha de treure.»

Mas ara, amistat santa, com mostrarte
la forsa del impuls qu' á tu se 'n mena
mon cor, que plora mel en s' alegria
vehent en cara tan de bè en la terra?
Com demostrarte lo que fas sentirme,
si ni trova ja 'l cap en sa pobresa
mots delicats qne 'l sentiment espressin,
perque tot li es mesquí quan ab tu pensa!
Prou l' esperó de mon afany que 'm punxa
y crida lo desitg á mas orellas:
«Cerca un present qu' á l' amistat li prove
com regoneixes agrahit ton deute.»
Mas, com pagarla si lo cor me roba
y de mon cap las cavitats omplena?
ni quin present puch deixá' jo á sas plantas
si la vida que visch la dech á n' ella!
Sols alenadas d' alé seu respiro,
sanch de sas venas corra per mas venas,
y si Deu á sos prechs concedí gracia
per' que un miracle obrás en mi la ciencia,
que pot cercar l' agrahiment que sia
ni l' ombra solament de lo qu' es ella,
ni que puch fer que probe y patentise
l' amor inmens que dins mon cor flameja!
Jo posaré en ma lira una altra corda
que per' lloarte á tu tan sols servesca
y ab las coronas que m' ha dat la gloria
he d'encerclar ta sobirana testa.
Si tu grácias del cel per mi guanyares,
himnes d' amor jo t' cantaré en la terra,
si la llengua no t' diu tot lo que sento
los ulls te diran prou la meva pena.
Flors y llorers escamparé á tas plantas,
dintre mon pit he de aixecarte un temple
hont escrit lo teu nom, ardent lo llabi
de mos recors lo bese sense trevas.
Y t' obrire mos braços, y si 't llanças
per sort en ells ¡ho Deu! te tinch d' estrenyer
contra mon pit, que 'ls nostres cors se besen
y 's confonga ab la teva ma existencia!

12 Janer de 1873.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

XLVII.

Comissió feta á En Juan Sequer desde l' 13 de Maig al 3 de Juny.

1) *Acte del* 13 *Maig. Lo abat de Banyolas Francesch Xammar y lo magnifich Pere Desbac baró de Rocabruna. —Fol.* 160 *b.*

Die mercurii, XIII madii, continuavimus capitulum, in quo multa tractavimus pro executione arrendamentorum. Et inter cetera concordavimus cum johanne sequer, quod ut procurator capituli ascendat montes; et capellanias omnes quo sunt in montana arrendet, aut receptionem seu collectionem juriumearum comittat probis presbiteris. Et ejus totalis expeditiojuit comissa honor (abilibus) p(etro) de sancto celodonio et p(etro) vedruna canonicis qui nomine capituli fieri facient litteras pro *guidatico,* sive salvoconducto dicti jo(hannis) sequer ad d(ominum) *xammar.*

Et quia querelose expositum fuit quod magnificus p(etrus) *desbac miles* occupavit sibi plures capellanias anno preterito, fuit deliberatum quod isto anno fiat debita provisio pro censuris ecclesiasticis, ex quo omnes sumus sub obediencia Regie magestatis, et nullo pacto paciamur ejus usurpaciones; ymo totis viribus defendamus jura ecclesie et nostra, prout majores nostri solitierant: quia non habemus nisi *unum Regem* et dominum temporalem.

2) *Acte del* 21 *de Maig.—Fol* 172 *a.*

Die jovis, XXI madii, non intravimus capitulum; quia honor(abiles) p(etrus) de sancto solodonio et p(etrus) vedruna fuerunt occupati circa expeditionem johannis sequer; cui facta fuit comissio *tenoris sequentis,* que fuit hic registrata.

Lo capitol de la seu de girona al discret *en johan sequer,* clergue *beneficiat en la sglesia de Olot* del bisbat de girona, Salut en nostre Senyor.

Com á nosaltres scia molt necessari trametre en algunas parts del bisbat de girona per visitar, regonexer é endressar hi arrendar, recolligir, aver é reebre algunes rendes é fruyts, que en les dites parts rebem per raho de les nostres pebordries é de les capellanies á la mensa comuna nostra unides; confiants á ple de la industria, discretio é fidelitat vostres, ab tenor de la present á vos, dit johan sequer, cometem, pregam hi exortam que en nom é per part nostres aneu personalment en aquelles viles, perrochies é lochs del bisbat, en les quals, com dit es, nosaltres per raho de les dites pebordries é capellanias resebem hi avem acostumat de resebre rendes é fruyts; he aquelles dites rendes regonegau de part nostra, é demaneu, he exhigiau, é reebau; é, si á vos scia vist, arrendeu per aquells preus que á utilidat nostra poreu concordar; ó acomaneu á levar é exhigir á algunes fiades persones, qui aquelles diligentment en nom nostre leven é exhigesquen, é del procehit be é feelment responguen; car nos vos ne donam plena potestat, eus ho cometem ab tenor de la present dada en girona sots nostre propi sagell á XX de mag anyn M.CCCCLXXII.

V(idi)t alfonsello pro honor(abili) capitulo. R(egistrata.)

3) *Acte del* 3 *de Juny. Valor del flori corrent equivalent á* 11 *sous,—Fol.* 174 *a.*

Die mercurii, III junii, continuavimus capitulum, in quo jo(hannes) sequer fecit relationem de comissione sibi facta, s(upra) isto li(br)o folio CLXXII; incipit *«lo capitol».* Quo audito, visum fuit quod diligenter se habuit; et sic fuit conclusum quod denter sibi *quinque floreni monete currentis,* hoc modo, s(cilicet): quod retineat sibi XXII s(olido)s quos recepit de arreragüs capellaniarum, et XX s(olido)s de foriscapio domus sue pro parte honor(abilis) capituli, et vener(abilis) michael alrra det sibi *residuum* pro fabrica, s(cilicet) XIII s(olido)s. De quo ipse reputavit se contentum.

En lo document LX consta la *identitat* de nostre *Pere Desbach* ab lo célebre *baró de Rocabruna,* quals gestas y heroicitats en pró de la pa'ria terra fará coneixer, com esperam, N' Antoni Bofarull en sa *Historia de Catalunya.*

FIDEL FITA.

Digitized by Google

LA POBRETA.

Mareta, per qué som pobres
si á ciutat hi ha tants de richs?
Jo vatx tota apedassada
y ells passejan tant bonichs!...
Totes dues tenim gana
y ells menjan com uns rectors.
Me fan una enveja, mare,
tots els senyors!

Vès, aquexa matinada
qu' he baxat fins al carrer,
he seguit just una estona
á n' un marit y muller.
Perque m' acostava á n' ella
lo senyor tot sa enfadat.
M' ha fet una rabia, mare,
quan m' ha mirat!

He trovat una senyora
després, que us semblava mès!...
y prou la ma li allargava
y ni m' ha fet cas ni res.
Ella anava més bonica,
pero m' agradeu més vos.
Qu' aniríau bé, vestida
com els senyors!

Després, he vist unes noyes
jugant á dins d' un jardí
y uns criats que les renyavan
si s' acostavan á mí.
Potser no tenían mare.
Mareta, fèume un pató,
que més se val tenir mare
que ser senyor.

FRANCESCH MATHEU.

Agost del 1872.

LA SOCIETAT DE SANT ROCH.

Allá, en aquell temps en que l' art pictórich havia establert sos quartels en lo plá de la Boquería y plassa del Angel, l' Aleix era un de sos mès constants guaytes. Ab sa barretina morada, aplanada y emblanquida per los molts cabassos de cals y gavetas á que havia servit de capsana, ab son jech y calsas de pana color d' oli y ab son pinzell *armas al hombro,* l' hauriau vist sempre esser un dels primers que ocupava un siti en la plassa, y lo darrer de deixarlo. L' Aleix era un d' aquells homes que may saben quans anys tenen: si vos dihuen quaranta, ho creyeu; si vos diuhen xexanta, tambè, mès á jutjar per las moltas cosas que os conta li han passat, lo feu d' avans del comens de nostre segle. Sols vos diré que la lletera á qui un dia preguntí per los anys que feya lo veya á la plassa, me digué, que tota la vida l' hi havia vist y que ja sa mare li deya 'l mateix. Empero, l' Aleix, considerant la decadencia de l' *art*, ja qu' avuy fins los llochs mes escusats s' empaperan y que la gent s' ha tornat tant deixada que ni motiu troba pera emblanquir l' arcoba, hont dintre de pochs dias han d' ourers los primers y los mès justificats plors d' un nin que ja 's veu venir la pedregeda á sobre des' lo moment qu' esmenta que l' han portat á n' est mon de penas, va pendrer la determinació d' abandonar la plassa, ja que, per altre part, ab lo poch que tenia, y unas quantas lliuras que li deixá una jermana seva al morir, n' hi havia prou pera ferse un passament diari. Mès á n' ell li recava molt lo deixar lo tamboret de cuyro, no tant per l' ofici que perdia com per los molts? ratos que hi havia passat disputant ab lo fill de un sabater de la Tapinería, qu' anava á Llotja, sobre cosas d' art. Perque, això sí, l' Aleix era un dels emblanquinadors, com diriam, il-lustrats. Prou se planyia al véurer que son ofici no li permetia traduhir á las parets de una cuyna, las maravellosas concepcions qu' imaginava, empero malgrat á las rialletas de sos companys de carrera y á la molta oposició qu' en un principi trobá per part dels parroquians, ell, siga com vulga, lográ introduhir en son art una revolució, lo que se 'n diu una vera revolució; fins aquell dia las parets d' una cuyna sols se havian vist grogas ó blancas. Desde 'l moment qu' ell se decidí tots los escudellers que deixava aparegueren ab una ratlla de blau de tint. Bè es cert qu' al presentar aquesta modificació tingué de lluytar y molt, empero si lluytant fou un héroe, al fi trobá la gloria y lo conhort de veurer que sos primers detractors eran los qui mès s' afanyavan á seguirlo, temerosos de perdrer 'ls parroquians que de dia en dia anava adquirint l' Aleix.

Mes avuy no 'l coneixeriau: d' emblanquinador ha passat á menestral y viu en un terç pis d' un dels carrerons mes populars de Barcelona, si bè l' afició á son art no ha minvat encar que, debem presentarlo conseqüent, lo Aleix no ha emblanquinat mes: lo poch que fá tè una altra aspiració, empero com ell feu jurament de no trevallar mes pera altre, sols fa alguna coseta perá obsequi als amichs. Are qu 's veu lliure y que no 'l lligan las exigencias de sos parroquians s' entrega ab entussiasme á la pintura de menjador. Aferrat á las ideas que sempre havia defensat al disputar ab lo fill del sabater, que li sostenia lo contrari, ell creu que 'ls pintors deuhen sempre retratar la época en que 's donan á coneixer, á fi de que 'ls nostres descendents pugan formarse una idea acabada del temps en que 'l quadro fou fet. Per ell si hagués de pintar un quadro d' historia representant, per exemple, lo pas aquell en que 'l comprador d' En Ferrant no volia pagar lo vectigal de la carn, posaria en primer terme, las trampas tal com eran aquell temps, perque això, qu' ell sápiga, may ha mudat ni tan sols de trajo, y es de esperar que no mudi per are: de trampas, diu, sempre n' hi han hagut; empero á n' En Fivaller no li deixaria la gramalla, sino un trajo de la nostre época, aixis lo veuriau ab son barret de copa, barba rossa y rissada, levita y

Digitized by Google

pantalons negres, armilla y guants blanchs, botinas de xarol, en fi, lo trajo d' arcalde primer dels d' are. Bè es cert que no se li ha presentat may ocasió pera fer un quadro semblant, pero no ho es menys, que tampoch tè pretensions: se limita, com he dit, á menjadors. Lo de casa es una prova de son talent: lo pintá ab motíu d' haver prés una minyona nova: héusel aquí: una bona part de paret la ocupa un riu, atravessat per un pont de ferro al qué sostenen quatre pilans; per entre 'l fullatje qu' á las marges creix se veu una locomotora que avansa cap al pont; al fons s' aixeca un globo aereostátich; á la dreta, dalt d' un serrat las ruinas d' un castell feudal que sostenen los fils d' un telégrafo; á la esquerra, una masía ab un trevallador que llaura la terra ab máquina; mes enllá una mina de carbó de pedra y alguns minayres que hi trevallan; per lo demés, es un paissatge acabat: hi ha 'ls séus núvols, sas montanyas blavas, aussells en forma de creu, etc. Aquesta qu' es la obra mestre que li conech, la he citada pera donar á coneixer lo modo de pensar del ex-emblanquinador. Seva també es la idea d' un quadro que vaig veurer á casa un amich meu, xocolaté, encar que lo trevall material se deu á un altre, empero l' amo de la botiga, avans de tirar avant, volgué consultarho ab l' Aleix y est li doná un croquis y li indicá los colors, de manera que 'l pintor no feu mes que seguir tot lo que li manavan: est já prou que feu notar qu' uns pantalons vermells á un senyor que compra sucre y cacao no li escahuen, es veritat qué l' Aleix al adonarsen conegué la falta de propietat; mes, no volguentse donar per errat, digué: es que 'l color vermell, no es dels pantalons; estos son blanchs, empero com que á América la gent vesteix molt fi, lo color que vehuen, y qu' ofega 'l blanch de la tela, no es mes que la trasparencia de las carns del senyor que 'l du.

Ja que coneixeu á l' Aleix com artista, vaig á férvoslo coneixer com á vehí. Vos semblará mitj estrany si vos dich que per son amor á l' art, es entussiasta de las festas tradicionals del barri: donchs no ho es gens: l' Aleix es aymant d' aquestas tradicions, perque vol donarlashi carácter de la época y perque en ellas casi bè sempre l' art reb algun mal tanto.

Ell prou se plany de véurer que las diadas sols las servin los barris mes apartats en los quals may s' hi pot trobar una persona entesa pera posarse al cap; empero, mentres espera millors temps, fá 'l que pot per lo seu.

Aixis, donchs, lo teniu esperant la festa de Sant Roch, diada que 'ls vehins han promes solemnisar ab gran pompa enguany. S' ha format per aixó una Societat que, baix lo titol del Sant, tè per President al ex-emblanquinador. Est s' ha cuydat d' anar á casa de cada un dels vehins y tots li han dit que fés y que 'ls digués lo que 'ls toca: los socis son tretze, número fatal y que sempre conta un mort al cap de l' any; per una coincidencia estranya l' Aleix conta 'ls noms per baix, y com lo seu es lo primer es sempre 'l que fa tretze: aixó li dona molt mala espina: no atina que comensant per dalt faria l' hu.

En las pocas assentadas que s' han tingut, tots los socis han aprobat lo programa que 'ls ha presentat lo President: tots li han dit que tiri avant y que no miri una doble de quatre.

Casi som á la festa: l' Aleix pagant la cals y 'ls pinzells y ab l' ajuda d' alguns, ben pochs, vehins ha emblanquit tot lo que son botigas, per la banda de fora.

Ell ha enviat á cercar algunas carretadas de mata y canyas verdas y, ajudat d' alguns entussiastas com ell, ha guarnit las portaladas de tot lo vehinat, fent passar uns cordills per l' ample del carrer plens de mata. Á la entrada d' est s' aixeca un gran arch que forma quatre arcadas, empero tan estretas que tots los que volan entrarhi, passan per la taberna. Unas pessas de drap groch y blanch voltan l' arch y s' estenen per tots los balcons dels primers pisos y termina aquell ab un feix de canyas deslligadas en forma de vano que s' obra, damunt dos escuts de cartró blanch qu' ab lletras blavas dihuen: l' un, *Carrer de* y assota, *de la peste*, y á l' altre: *Sant Roch* y á baix, *atvocat*.

Trescents fanalets de paper de colors formant estrellas, s' estenen de l' un á l' altre cap: estos fanalets se deuhen á la paciencia de l' Aleix que sens volguer que ningú l' ajudés los ha fet en menys de cinq setmanas: prou ho sap tot lo vehinat.

Mentres lo President contempla l' efecte d' un fanal molt gros, se li presenta un Soci, demanant que se l' esborri de la llista, perque lo drap groch apenas arriva á son balcó.

—Pago tant com los altres, ha dit lo vehí.

—Mes si no es fet espressament, ¿no veu que no hi ha mès tela?...

Tot es en va, ja sols pot contarse ab una dotzena de socis.

Vingut lo dia de la festa l' Aleix ha dat duas sorpresas als vehins. Avisats de matinada los baylets han sortit, ab ell al devant, y tocant unas flautas de canya verda que 'ls ha fet, han dat una aubada al vehinat. Aprés estos s' han adonat que lo balcó del President estava guarnit ab un cortinatge vermell ab sarrell d' or y la barana estava coberta ab un domás del mateix color, al mitj del cual s' hi llegia: *Societat de Sant Roch.*

Á mitg dematí l'ex-emblanquinador acompanyat de quatre baylets portant un d'ells una assafata d'aram, ab uns quants goigs al mitg, ha recorregut tot la vehinat á demanar per la sortija; s'han juntat tretze pessetas y tretze quartos; l'Aleix, pensant que aquet número no li ha de donar ja cap cuydado, afajeix, per l'alegría, lo que manca per fer tres duros: prou qu'ho sap lo vehinat.

Com est es mòlt populós lo vehí qu' ha donat mes, qu'es la llevadora del segon pis, ha deixat sis quartos á la assafata, ab la condició que son fill fos remenador, lo qu' ha aceptat lo President.

Avans de comensar la sortija, tothom sap que'l fill de la llevadora será remenador per sis quartos.

Lo calderer, qu'es soci, s'ha avistat ab lo President y li ha fet present que per sis quartos també fora remenador son fill.

—No pot esser, li ha respost, ho hagués dit avans.

Digitized by Google

—Donchs conti ab un soci menos, tant só jo com los altres, ha fet lo calderer.

—Mès si he dat la paraula.....

No hi hagué modo de convencél: los socis eran sols onze.

Mès la llevadora picada, com diu ella quan lo cas esplica, de l' honra, no volgué que son fill baixés al carrer.

La sortija anava á comensar: lo cubell estava plé d'aygua y las peras y pomas jeyan al fons; lo remenador no baixa. Enterat lo President de la resolució de la llevadora, se treu lo jech, s'arremanga las calsas y las mánegas de la camisa, agafa la canya y remena ab actitut resolta.

Mentres alguns vehins aplaudeixen aytal determinació, la muller del calderer fá á una vehina: lo ganassa remena per tení una poma cada volta, sense correr.

Los baylets passan y l'Aleix no para 'l remenar, mes un que n' hi ha de mòlt entramaliat, al veurer qu'encara no havia agafat res, y, atribuhintho al etern remenar de l'Aleix, al passar una volta, en lloch d'anar per las peras fica las mans al aygua y rabeja al remenador: est enfadat li dona un cop de canya: alguns vehins aproban lo tal f t y altres no.

—No veyeu qu'es una criatura, diuhen uns.

—Perque 'l mulla, responen los demés.

Arriba lo pare del noy que plora, s'entera del cas y vol tirarse sobre l'Aleix, mès lo deturan y tothom s'apilota prop lo cubell: comensan las disputas, de las que s'aprofitan los baylets agafant las peras, mès un d'atrevit jira 'l cubell y tots los de la rodona saltant, per no mullarse, fan terminar ab un petit ball las rahons.

Lo vehí fica 'l noy á la botiga no sens haver dit avans que no contin ab éll per res.

—Un soci menos! esclama l'ex-emblanquinador mentres amania l'olla. Dos socis que viuhen l'un en un cap de carrer y l'altre al oposat s'empenyan en que l'olla 's fassi devant de sa botiga contra la opinió de la majoria que creu que tot deu ferse allí hònt s'ha comensat, qu'es al mitj del carrer, com aixís segueix: aixo causa duas dimisions fundantse en que pagan y son tant com los altres.

L'olla plena d'aygua está suspesa per un fil que va de ca'l barbé á ca'l cadirayre: lo primer noy tapat d'ulls dona las tres voltas y avansa ab lo bastó alsat, primer fa com qui dupta, empero de cop ne dona un á l'olla que 's fa á micas.

Los uns pican de mans, los altres: ¡hi veya! hi veya! cridan, entran los comentaris y la dona del *betas* y *fils* assegura qu'a n'el President li convenia, per cosas qu'ella sap, qu'el noy trenqués la olla.

Mentres los baylets jiran lo cubell cap per avall l'Aleix amaneix lo plat de sendra y 'l posa demunt d' aquell: los noys passan y bufan per si descobreixen alguna moneda: tornan á passar y tothom s'estranya qu'encar no surti res; per fi la sendra es acabada y comensan los baylets á cridar que se'ls ha enganyat. Lo President, riu que riu esperant que los vehins celebrarian la ocurrencia, empero per tots los cantons se manifestan gran mostras de desaprobació.

Seguidament apareix la paella y en va es que'ls baylets s'afanyin á treurer la moneda ab las dents: la pega que l'aguanta no's vol estovar. La gent demana que's passi á una altre cosa y l'Aleix s'apressa á desar la paella, mès la dona del sereno, que las entent totas, diu parlant ab la tabernera, que l'Aleix ha fet alló per despres traure éll la moneda y quedársela: com que las paraulas de la *serena* no son ditas ab veu massa baixa, alguns vehins que l'han oida, s'han jirat y tot mitg rient han fet que sí, ab lo cap.

Lo forné ha deixat vuyt sacas grans y l'Aleix se cuyda de ficarhi á cada una un baylet dels que's presentan pera lluytar en lo còs de sachs; ja estant tots afilerats, sols esperan lo senyal del President: aquet va amunt y avall del carrer demanant á la gent que fassi pas: lo senyal per fi 's dona: saltan los baylets, mes lo primer cau y ab la cayguda n'entrebança dos mès que fan lo mateix. Un doll de sanch raija del nas d'aquell que no pot alsarse puig té las mans dins lo sach. Sa mare se n' adona, corre y l'alsa mentres se desfá en parauladas contra l'Aleix: est s'escusa, empero ve 'l pare del ferit y aprés de mourer un escándol y dir que se surt de soci, promet portar la qüestió á ca'l arcalde si'l noy té un mal resultat.

Per fi la festa de la tarde s'acava com Dèu vol, y l'Aleix que s'atrau las antipatías de tothom casi comensa á penadirse d'haverse embolicat en res.

Ve 'l vespre y s'encen la capella. Esta s'aixecava dins la botiga d'un pellayre, qu' á propósit s'havia guarnít ab llustrina de tots colors. Ella era un ver Paradís; hi havia tots los Sants..... menys sant Roch perque una figura, la mès petita de totas, la que menys se veya, que 'l representava, era un frare ab un gos als peus: tothom, á jutjar pe'l gos, deya qu'era 'l sant de la festa aquell, empero lo gos portava una hacha á la boca y 'l de sant Roch hi portava un pa. Pero, en fi, aixó son detalls ab los que no s'hi para la Societat ja que la intenció es lo que basta. En la capella no hi hagué medi, de posarhi ordre; cada vehí se cuydava del séu sant y volia que'ls ciris sols il-luminessin á n'el que tenian devoció. Aixís veyau al costat de dos candeleros de cristall ab lo ciri voltat de paper rissat, uns altres dos mòlt grossos que deixá lo daurador del barri.

Lo sol de la capella s'alfombrá d'espígol, planta indispensable en esta mena de festas.

Se cantá un rosari per tots los vehins que volgueren pendrehi part; inútil es dirvos l'afinació de tantas veus com aniria.

Acabat lo rosari vingué 'l ball. Aquet s' organisava al cap del carrer en una plasseta que feya: mès ans de comensarlo hi hagué distints parers: uns volian que's ballés devant lo Sant, altres al cap d'amunt del carrer y per fi, altres, al cap d'avall. Mès havent determinat la majoría que's fès á la plasseta, dos socis se donaren de baixa perque no havian sigut atesas llurs reclamacions y mentres lo ball estava en lo bo y millor un vehí demaná que's suspengués ab motiu d'haverli agafat mal de cap á sa muller; pero com no se l'escoltés deixá reduhida á quatre socis la Societat de Sant Roch.

Avans d'acabar, l'Aleix volgué sorpendrer als ve-

Digitized by Google

hins ab un castell de fochs que cremá en lo balcó del seu pis, lo que tothom aplaudí. Una desgracia vingué á privar als vehins de tal espectacle: un *surtidor* qu'acabava d'encendrer l'improvisat pirotécnich, llansá las espurnas á sa cara y mans en lloch de ferho al carrer: l'Aleix llensa 'l foch y tot espolsantse 'ls dits se fica dins en lo moment qu'entravan dos companys seus á dirli que, considerant que 'ls fochs no era cosa del programa, y no havent dat permís á ningú pera que 's gastessin los diners sens consentiment, se separavan de la Societat: l'Aleix ni menys los escoltá, puig obrint l'armari y treyent draps que xupá ab un olí que tenia en una ampolleta verda, se 'ls aplicá á la cara y mans y se tirá d'amunt del llit.

La muller del sereno, que no havia perdut cap dels moviments del ex-emblanquinador, digué mitg rient:

—Qui no l' entenguí á n'aquet: una bona escusa per quedarse ab los fochs que no's cremin.

Algunas riallas dels que la escoltavan volguent dir: *vosté si qu'ho entent* ó *vosté si qu'ho endevina* serviren de resposta á la *serena*.

La festa termená quan tothom, cansat, se retirá a sa casa.

L' endemá al matí l' Aleix surtí al balcó qu' encare estava guarnit y pogué veurer com los vehins, tirant cáda hu pel seu cantó, desguarnian la capella; com l' escombriayre se feya cárrech del archs y com los baylets feyan pedra y fil als fanalets. Lo pobre President, trist, devant d' aytal espectacle, se ficá dins, molt pensatiu, y deixá relliscar per sas arrugadas galtas duas llágrimas que foren la corona que posava sobre la tomba de la Societat de Sant Roch.

Poca estona feya que s' havia llevat y com si s' hagués donat cita comparegué la noblesa á sa casa: tot eran entrar y surtir comptes: lo compte de las canyas, lo de la mata, lo de la feyna del fusté, lo de la llustrina: naturalment, los vehins li havian dit: pagui, ja 'ns dirá 'l que 'ns toca, y 'l pobre home tot ho feya posá en nom seu.

No tingué més remey que aplassar aytals visitas per més tart en tant que cridava un vehí del segon pis.

—Veyám, li digué, quan lo tingué devant, que contarém lo que toca á cada hu.

Agafá la llista y aná descontant las dimisions, trovant per últim que los *pagans* de la festa eran ell y son vehí.

—Oh, fèu esmentar aquet; jó ja vaig dir que no se 'm contés per res: ja sabeu que may vaig estar conforme en que 's poses espigol á la capella: al contrari, m' abonareu sis pessetas per duas vetllas passadas guardant lo carrer.

Lo ex-emblanquinador já 's veya pagant los doscens duros que muntavan los comptes. Despedí al vehí sens tornarli resposta y restá sol altre vegada. Comensá á capficarse y á repassar de nou la llista, de tretze sols eran..... un: lo que feya aquell nombre: l' aleix aquí hi volgué veurer un cas providencial: lo cap del any se n' habia de contar un de mort: sense passar l' any lo mort ja hi era: la suma dels comptes; empero l' Aleix no habia atinat en que pogués esser èll qui carregués ab lo tal. Casi comensá á veurer qu' á la festa del carrer se li donava lo carácter de la época: ¡Doscents duros esclamava, doscents duros! ¡May mès Societats! May mès festas!

Abismat en sas reflecsions, fou interrumput per un fort picament á la porta:

—¿Qu' hi ha? preguntá sorpres y obrint.

Era una comissió de baylets del barri, que li venian à preguntar si feria la capvuytada.

FRANCISCO MANEL PAU.

NOVAS.

Nos estem ocupant activament pera procedir, tant desseguida com nos sia dat, á la publicació de la notable obra de las Ordinacions, vulgarment ditas d' En Sanctacilia. Si, á més del gran us que d' ellas deu regnar entre 'ls atvocats, notaris, arquitectes y propietaris, se tè en consideració l' importancia intrínseca y extrínseca que pel cientifichs, catalanistas y jurisprudents ha de tenir, es forsa convenir en que es oportú y hasta convenient imprimirlas com á folletí de La Renaxensa». Pera verificar-ho, contem ab uns curiosos y magnífichs comentaris inédits notables per sas conclusions y algunas noticias fins avuy desconegudas y ab un manuscrit original de l' época de ditas constitucions y ab la llum que pot proporcionarnos la discussió del tema que prometem proposar en la secció de ciencias de la Jove Catalunya.—Estudi históric—jurídich de la lley 1.ª, títol 2.on, llibre 4.art de las Pragmáticas y altres drets ó sía de las ordinacions vulgarment anomenadas d' En Sanctacilia; Reformas qu' han sufert fins avuy dia.—

—

En la vetlla del 23 de Janer celebrá la Jove Catalunya la sessió inaugural de Lletras, en la cual, á mes del discurs del President Antoni Aulestia, sobre la tradició literaria catalana en los sigles XVII y XVIII, y la memoria del secretari Felip Saleta, se llegiren las poesías *Vicents Peris*, de Ubach; *Lo meu amor*, de Coca; *A' 'ls fadrins de ma vila*, de Picó; y *A la Patria*, de Roca y Roca.

—

Tots aquells de nostres suscriptors á qui falti algun número atrassat se servirán reclamarlo avans del 15 del corrent á esta Administració, Jerusalem 32, 1, hon preguem se dirigesca esclusivament la correspondencia.

—

Ha dexat la secretaría de nostra redacció, per sas moltas y particulars obligacions, nostre amich En Joseph Thomas y Bigas; desde' avuy se n' encarrega N' Angel Guimerá.

RECLAM.

Biblioteca Catalana.

Ha exit lo fascicle 11 que conté los plechs 18, 19, 20 y 21 de Tirant lo Blanch.

Segueix oberta la subscripció en la llibrería dè Alvar Verdaguer, Rambla del mitx, 5, enfront del Liceo.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 15 de Febrer de 1873. Núm. 2.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 9 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 12 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Estudis polítichs; per *Joseph Roca y Roca.*—Fragment (poesía); per *Anicet de Pagès de Puig.*—Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Gerona durant la etat mitjana; per *Pere Alsius.*—L' Aucell de ma Provensa (poesía); per *Joan Sitjar.*—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita.*—Desvari, per *María de Bell-lloch.*—Perdó pel Trovador (poesía); per *Antoni Vila y Guayató.*—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Novas.

Sens ferse sevas la Redacció las ideas vertidas en est article d' En Joseph Roca, lo publiquem gustosíssims per esser un trevall apreciable baix diferents conceptes.

ESTUDIS POLÍTICHS.

Patria.—Matria.

Dintre de la familia per l' amor de dos sers formada, hi alentan dos afectes. En algunas cosas se confonen, en altras mostran quisqú la sua naturalesa propia; jamay empero s' esclueixen, ans bè pot dirse que 's completan. Volém parlar del amor que 's té á n' al pare, y d' aquell que per la mare en nostres cors ne brolla.

Malauradament pera nosaltres á eixos afectes no podém avuy per avuy donar eixida. La tomba guarda desde fá alguns anys los cossos d' aquells sers que 'ns engendraren; mes en nostra vida vihuen encare, y 'l recort mil voltas vé ab sas dolsas alas á afalagar nostres potensias, que 's desvetllan ensomniant jorns de ventura que si passaren, en lo cor hi deixaren bona semensa de goigs dilitosissims è inextingibles.

Bé recordém nosaltres aquells anys de la infantesa passats sota la pairal taulada. Bè veyém encara aquellas fesomias adorables, brollant amor á la familia, en llurs goigs gojosas, apesaradas en llurs penas, conjunt sempre de una armonía celestial entre 'ls que se 'n van y 'ls que 's quedan, perque estos sápigan demá mantenirla ab los qui estan cridats á vindre. Mes aquellas caras no eran semblants; no eran mirall fael l' una de l' altra: si un mateix sentiment las animava eran diversas las suas manifestacions, y produhian en nosaltres encara que no 'l mateix afecte, diversitat de correspondencia.

Lo pare y la mare ayman á llurs fills, mes quisqú de un modo diferent, com los fills ayman á llur pare y á llur mare á quisqú de diferent manera. Aixis ho ha volgut la naturalesa, y aixis ha de passar, sens que l' home tinga de penedirse de aquest fet, tota vegada que l' hi proporciona la ventatje de donar eixida á dos sentiments distints, pero agradosos abdós y abdós molt saludables.

La fesomia del pare, menys espansiva que la de la mare, mou en nosaltres un sentiment d' amorós respecte. Desde petits veyémlo sobre 'l treball de la casa seguintla, ordenantla y procurant millorarla, tot en profit nostre. Aquesta tasca fadigosa no l' hi deixa espay pera omplirnos de caricias: pot dirse que si no 'ns demostra estimarnos tan ab lo cor, com ho fá la mare, ab lo cap nos estima 'l doble, tota vegada que la sua inteligencia treballa pera nosaltres, ja sia esmaginant, ja dictant ordres á la voluntat y a bras, que s' afanyen en guanyarnos lo bossí de pá que 'ns alimenta y l' estalvi que ha de ser un dia lo fonament de nostre benestar. Es per aixó que la espressió de la sua cara apareix cap-ficada moltas voltas, y es per aixó tambè que desperta en nosaltres mes admiració y respecte, que desitj d' afalagarlo: mes bé amor en los ulls que en los llabis: miradas d' atenció á sas ordres, viu anhel de satisfer sas indicacions, fins las mes lleugeras. encara llur manifestació no esclata, ganas ardentas de correspondre dintre de l' órbita mateixa de son carácter, al amor que en ella nos demostra y ultimament confiánsa agradosa cde pagarli un dia ab tota mena de sacrificis, los sarificis de tota mena que porta fets en bé de la fa-l milia.

Aquesta es l' idea general que tenim del amor de

Digitized by Google

pare al fill y del d' est al pare. Nostres lectors la completarán ses dupte ab mil cassos mes, alguns dels qual retrauriam nosaltres ab molt de pler, si la naturalesa d' aquest treball nos permetès donarli proporcions majors.

Entrant are en l' amor de la mare veurèm una notable diferencia en sas manifestacions. Fill del cor, tè doble brillantor y esplendidesa que 'l del pare. Nostra mare es quí 'ns bressola, qui 'ns conta la primera rondalla y 'ns canta la primera cansò; qui estampa en nostras galtas primer que ningú la flayrosa flor de sos llabis bermellenchs. Á ella debém, quan som ja mes crescuts las cofiansas de familia: ella mos guia y 'ns alenta en lo camí de la vida: sos consells, ad sas vertencias son sempre suaus y tendres com lo seu cor mateix: nostras satisfaccions l' hi fan plorar llágrimas de dolsor, que no podria contenir per mes que vulgués ferho: si alguna volta la societat nos distingeix, ella sent la nostra satisfacció fins á enfollirla: daria pel fill de sas entranyas la vida entera: son amor es sens falsesa pus aixis com lo sol treu raigs lo cor de la mare irradia aquest afecte sols comparable ab lo que als ángels atribueixen los ser més espiritualistas.

¡Quanta diferencia del amor del pare al de la mare! L' un es sublime, l' altre es tendre: l' un admira; l' altre conmou: l' un aixeca l' esperit; l'altre fá tombar las llágrimas!

Y no obstant ¿qui negará que abdos se dirigeixen á un mateix objecte? ¿quí dirá que se esclueixen? ¿qui parlará de haverse arribat may á engelosir l' un del altre? ¡Oh! Si aixó succehís seria una aberració de la naturalesa. Esta que ha donat mes cor á la dona y mes cap al home, vol que 'l carácter de las espansions de abdós sers obeheixi las suas lleys, y fá que manifestantse aquellas lliure y espontáneament, troben en los sers envers qui 's dirigeixen, consemblant correspondencia.

* * *

Lo que dihém de la familia individual, bé pot dirse també de las familias colectivas, en las quals, com en aquella hi ha sentiments, que 'ns son comuns, com no hi mancan tampoch interessos, causa de prefertas y afeccions d' un altra especie, es veritat; empero que no son pas menys dignes de consideració.

Los qui com nosaltres tenim la ditxa de ser ciutadans de una gran nació y al mateix temps individuos de una agradosa familia provincial, podém mostrarnos satisfets ab sernos permés gosar dintre de la societat, de las dos manifestacions del afecte que tè 'l fill, dintre de la llar envers sos respectius pares.

Anemho á examinar. La pátria comuna representa nostra grandesa y enclou nostres interesos materials. Si algú l' ultratja sentim en nosaltres la cohissor de la vergonya y correm á posarla en son lloch; y mes que siga menester regar ab sanch lo camí del adressament, ab sanch se rega. Ella aixeca nostre esprit y 'ns mou á engrandirla y ferla respectar, buscant ab dalé los medis que pugan proporcionarli forsa, robustesa y prosperitat. No volém ferla esclussivament nostra é imposarla á las demès germanas, com no volém tampoch que cap d' ellas se la fassa séva esclusivament y nos l' impose. Desitjem que sia un llás de lliure uniò entre totas, de cap manera un llás d' esclavitut y un medi de uniformarnos, á mal grat de nostra natural repugnancia. La considerèm com una tranquila font de fraternitat, jamay com un torrent desenfrenat de gelosia, de rancunia y ódi. Volém que sia causa constant de benefici material y d' avansament moral, de cap manera obstacle al progrés y motiu de defalliment en las forsas de las provincias. Sols d' aquest modo 's conseguirán resultats semblants als que dona en las familias lo ben ordenat treball del cap de casa: riquesa, pau, uniò, armonía, concordia: tota aquesta serie d' afectes positius que al mateix temps que grats son profitosos.

Mes aquest amor y aquest interès que lligar pot, si bè 's practica, ab tanta fermesa, á tota la germandat ¿ha de fer desapareixe tot altre altre afecte? No: demostrarho fora exigir al fill que aborrís á sa mare pera reconcentar en lo pare tot son amor y aixó sobre ser un sacrifici inutil, fora un fet anti-natural. Tenim naciò y provincia tenim pare y mare: tenim PÁTRIA y MÁTRIA: (1) tinguém donchs un sentiment d' amor, baix los dos aspectes corresponents que no s' esclueixen que al revés se completan, com en la familia mateixa tant bé hi escauchen.

Desconeixe 's poden obstinadament los beneficis morals, y 'ls goigs intensos que ressurtan del amor tendre y suau que 's té á la terra que 'ns vejé neixè: comprenem això; no podem empero esplicarnos que 's negue la existencia de la MÁTRIA, com no podém esplicarnos tampoch que hi haja fill algun en lo mon que negar puga la existencia del ángel de sa infantesa, per més que concebim que puga haverlo oblidat ó bè avorrit.

La MÁTRIA deu encloure tots nostres sentiments mes purs. Ella es qui forma nostre carácter, ella qui 's reflecta en nostra naturalesa, y la fá ab los accidents accidentada, ardida ab la corrent de sos rius, aspre ab sas rocas espadadas, dolsa ab sas planuras de flors, y franca y oberta ab la blavor puríssima de son cel. Aixís com la mare, ella nos forma. Ella nos ensenya á parlar lo primer llenguatje, aquella llengua que se 'ns fá instintiva, y que si hi ha qui pot menysprearla per un instant, per una vida, no pot, no, oblidarla, y en ella ha de pensar, vullas que nó, quan parla 'l pensament dintre del cap.

Ella nos dona tradicions hermosas, recorts de familia honrats y agradables que 'ns estimulan, y conservant la bona nissaga, nos incitan á caminar ab ferma petjada envers un pervindre de felicitat y gloria. Ella en fí remou nostra tendresa, nostra anyoransa, nostras afeccions mès puras y agradosas: es nostra mare social, y com á mare devém aymarla ab deliri, ab passió, fins ab ensegament.

Per la pátria comuna nostres esforsos, per la *ma-*

---

(1) Chateàubriand es lo creador d' esta espressiva paraula qu' enclou una idea tant completa.

Digitized by Google

tria nostras afeccions. Per aquella lo treball y l' inteligencia; per esta l' art y lo cor.

Tot aixó podém y devém fer, segurs de no perdre res del carácter de familia provincial, no perdent tampoch cap de las ventatjes de pertanye á una gran nació: tot això podem y devèm fer sens engelosir á cap germana, ans deixantla en lo mateix dret que 'l nostre de vestirse ab lo trajo que millor l' hi escayga, ni exitar las prevencions de ningú que foran injustas, tiránicas y perjudicials. Fentho aixis se dona satisfacció complerta á las tendencias filosòficas modernas que buscan en tot l' armonía, á las tendencias políticas d' aquest temps que cercan la varietat dintre de l' unitat y fins á las socials que 's mouhen pera crear lo lliure socialisme dintre del individualisme.

Y estas ideas que esposém, no deduhintlas del amor al pare y del amor á la mare, perque cientificament és impossible, sino valetnos d' aquell exemple com lo mes aproximat en sos efectes al amor á la nació y al amor á la provincia, las recomaném á tots los homes polítichs, pertanyin al partit que 's vulla, ja que á nostre entendre caben més ò menys dintre de totas las solucions. ¡Ay d' aquell que las oblide! Ay d' aquell que com altres voltas ha succehit, causantne tant flagell, vulla ofegar l' esperit provincial! Mes ¡ay d' aquell també que sens consideració als interessos creats, á las necessitats políticas generals y als límits mateixos de la naturalesa, vulla rompre en mil trossos l' unió nacional, en lo moment històrich en que es mes precisa é indespensable!..

J ROCA Y ROCA.

FRAGMENT.

. . . .

Les llus grapinyadores esteses per la plana
Flayrant carnatge esmolan
En lo rocam llurs bechs:
Vá devallant pels córrechs á dolls la sanch humana
Que assedegats rastrejan
Los tigres famolenchs.

—

Per tot arreu l' incendi va arrossegant sa vesta
Qu' en sos plechs enmortalla
Masies y ciutats:
Cadavres sensa fossa gitan al mon la pesta;
La terra abandonada
N' engendra jorns de fam.

—

Lo mon es un sepulcre: la ignoble cobejança
Dels homes ne fa feras,
La guerra 'n ferá morts:
¡Per tot sanch y ruines! lo amor y la esperança
Se 'n tornan ab los ángels
Plorantne de tristor.

—

En mitj d' exa agonia, del vell fons de la terra
Clamant per sa nissaga
S' axeca 'l pare Adan,
Y diu ab veu que ofega fins al tró de la guerra:
—Pare Etern, perdonaulos,
No saben lo que fán!—

—

De mes entllá dels núvols, remor que la sanch glassa,
Veu que 'ls genolls doblega
Y en tots los cors retruny,
Axis respon al pare de nostra pobre rassa:
—No 'ls mata ma justicia,
Qui 'ls mata es son ergull.—

—

Y plorant sobre 'ls homes enemichs de la vida,
Veyent per tot ruines,
Arreu trepitjant morts,
Lo vell Adan esclama:—¡Nissaga malehida
Y engendrada en mal hora!
¿De qué 't serveix 'l cor?—

—

Mes ¡ay! de nou la guerra mes víctimes demana,
Y Adan torna á la fossa
Plorant desesperat:
¡Pobre pare dels homes! tota la sanch humana
No pot rentar la taca
De lo primer pecat!

. . . .
. . . .

ANICET DE PAGES DE PUIG.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

CONCA DEL FLUVIÁ

La conca hidrográfica de aquest riu, constantment anomenat *Fluvianus* durant la época mitjana y *Clodianus* pels romans, queda limitada al orient pel ramal de Bessagoda, Llorona, y Mare de Déu del Mont y sas derivacions; per tramontana pel Pirineo desde 'l coll de Falgueras fins al de Vermadell; per la part de ponent pel ramal de Capsacosta, Puig-sa-calm y son derivat lo Grau, que ja comensa á cloure'la pel mitjorn, clausura que continúan las serras de Finestras Cals y Guixeras, que 's dirigexen al N.E. prenent en Serinyá una direcció paralela al nostre riu, dexant forsa estreta la part céntrica de aquesta conca, que al arrivar al pago de Ampurias, desprès de Báscara queda convertida en un senzill canal. De ponent á orient atravessa esta conca 'l riu Fluviá, que es lo principal del comtat de Besalú, tinguent son origen en la falda septentrional de la montanya del Grao, passant luego á regar las comarcas de Olot, Castellfollit, Besalú, Esponellá y Báscara, vila que 's trova ja en la

Digitized by Google

frontera oriental del pago de Gerona, despres de la qual recorre 'l Ampurdá y entra al mar, besant las murallas de Sant Pere Pescador, la *Villa Militiano* dels temps medis. Tributaris seus son: lo Ridaura, lo Furunell, Llierca, Burró, Capellada, Ser y altres de menor importancia.

Constituex la part alta de aquesta conca la vall *Basirense ó de Basso* antigament més gran y espayosa que 'l bonich pla que ara anomenam de Bas, putx que durant la etat mitjana se considerava enclós en aquella tot lo terreno comprés desde 'l Grao á la serra de Pinya y desde Puig-sa-calm á Olot per lo ménos. Es la serra de Pinya un alt repeu, que derivantse de la montanya de Santa Magdalena extén fins á la bora de la vila de Olot sos contraforts limitant exa vall y sa vehína la de Ridaura que queda més al septentrió; axis com queda separada al orient y mitjorn de las valls de Begudá y Santa Pau per las montanyas de Batet, Santa Margarida, Croscat y Fontpobre, quals vertents estant cubertas de las escorias y cendras dels volcans, que un dia exa regió cubrian. En la actualitat se considera dividida aquesta gran vall en altres quatre de secondarias, conegudas per vall de Bas, de las Presas, de Sant Privat y de la Pinya, regadas ademes del Fluviá per altras varias rieras que portan los noms dels dits pobles, las quals no tinguent en l' antigor fácil escorro constituhian un gran lach de tres horas de llarch per una y mitja de ample, dessecat pels árabes, segons lo sabi Paluzie encara que no es cosa ben demostrada. En aquesta rica y productiva encontrada s' hi trovan los pobles de Sant Esteva de Bas, cap del viscomtat de est nóm, Juanetas Sant Pere de las Presas, Sant Privat de Bas, La Cot, Puigpardinas, la Pinya, Mayol de Bas, Sant Juan dels Balbs, Sant Cristofol las Fonts y la important vila de Olot, per molt temps la més populosa del nostre bisbat.

Al N. de la vall de Bas y rasseradas sota l' Capsacosta quedan las valls de Ridaura y de Bianya, entre las quals está interposada la serra de Santa Llucia, y respectivament regadas per las rieras que 'ls hi comunican 'l nom; las quals unidas en una sola corrent vuydan sas ayguas en lo Fluviá en las inmediacions del industrios poble de Sant Juan las Fonts. Las principals poblacions de aquexa encontrada son: Santa Margarida de Bianya, Sant Pere Despuig, Sant Martí del Clot, Sant Salvador de Bianya, Sant Martí de Capsech y Sant Andreu de Socarrats ab son vehinat de Clocalou, y á las que es precis afegirhi la parroquia de Sant Juan Baptista, Sant Esteva y Sant Miquel Arcángel, qual iglesia reconstruhida pel canonje Wissando, fou consagrada á mitjant sigle X (1), fixantse sa situació en l'acta de aquella solemnitat, en *la vall de Bianya al peu del mateix riu Fluviá* y que apar ser la matexa del modern poble de Sant Juan las Fonts.

Un dels principals tributaris que reb lo Fluviá es sens dupte lo Llierca *(Lidercha, Lizercha)* que bonament podem dír té son orígen en la riera de Rocabruna, quals aiguas reforsa ab las de Vall de Bach, Bolós y Sant Aniol, pera reunidas entrar al riu principal per sa ribera esquerra en las inmediacions del vehinat de Sant Jaume de Lierca. Queda circunscrita aquesta gran vall al mitjorn per la serra de Bianya; al occident pel coll de Prugent; á tremontana per la cordillera pirenáica desde 'l coll de Vermadell fins al de las Abellas; tencantlo de la banda de llevant lo ramal de Bessagoda y Llorona, del cual arranca lo repeu de Coll de Faig, que forma sa barrera sudoriental. En exa dilatada vall poden distingirse molt bé tantas altras valls quantas son las rieras que la regan; trovantse en la molt estreta de Vall de Bach, lo poble de est nom, lo de Sant Feliu de Porreras, Forallas y Oix; en la de Bolós, arrimada á las aspres ramificacions del Coll de Prugent, que la separan de la de Rocabruna, Baget (*valle Albet*) Monars, Bestracá y altres que no tenen cap importancia. Y per últim queda la de Sant Aniol separada de la anterior al O. per la serra de Talaxá (*Talaxano*) y enclosa al orient per lo ramal de Bessagoda, de la qual, y no gayre lluny del coll del Princípi (*Collis Principii*) arranca una montanya (*mons maxuminianus*) que dividex exa vall en dos altres; quedant en la superior ó siga en la de Sant Aniol propiament dita (*Biquilibim contigament*) los pobles de Ribellas y Falaxá y en la meridional (*Agogia*) las parroquias de Riu y Sadernas. A la vall Biquilibim la atravessava de N. á S. lo riu (*Aginnum*) y en sa ribera se fundá al entorn del any 872 un monastir de Benadictins, bax la advocació de Sant Aniol (*Andreu*), monastir que equivocadament confon Paluzie ab lo de Sant Pere de Besalú, al pas que diu ser lo ríu Aginnum (*riera de Sant Aniol*) lo Fluviá, lo que de cap manera pot admetre's y contra qual opinió estan tots los documents de la época.(1)

Del ramal de Bessagoda, desde 'l coll de Faig fins á la montanya de la Mare de Déu del Mont inclusive (2) baxan al Fluviá ademés varias corrents de molta menor importancia, sinó es en temps de fortas plujas, entre las quals citaré 'l Burró que te 'l punt de afluencia prop de Argelaguer; la riera de Salas, que recull las ayguas de *Monte frigido super Paleriam;* lo Capellada (*Capellata*) que baxa de Lligordá (*Vall alta*), fent son curs al N.E. de la comtal vila de Besalú, no lluny de la qual formava en lo segle XI un gran gorch que citan las escripturas ab lo nom de estany; las rieras Gumanell, de Quexás, Vilademiras, Cabanellas y altras que portan las denominacions dels termes que atravessan.

Per la ribera dreta 's confon ab lo Fluviá 'l Turunell, que aplega las ayguas de la vall de Begudá, enclosa en la part oriental de la regió volcánica de Olot y separada de la conca del Ser per las montanynas de Sant Juliá del Mont y Briolf. Té ex petit afluent son

(1) Villanueva, XIII, 250.

(1) Vejas sobre 'l particular lo que diuhen *Marca*, ap. XXX *Paluzie. Historia de Olot*, ap. I y II y planas 37; y *Villanueva*, XIII, 91.

(2) Avans del segle XIII. exa montanya se anomenava *Mons Sti. Laurentii*, qual denominació cambiá llavors per la de la Mare de Déu, al fundarse en son cim una ermita á honor de la Verge Santisima.

Digitized by Google

punt de unió ab lo riu principal al peu del magnífich despenyadero de Castellfollit, quals prismas bassáltichs abdos corrents llepan. Desde est punt fins al indret de Besalú també ténen accés al repetit riu algunas petitas rieras, com lo Juynell y altres que no citaré per no ser son caudal gayre considerable; y en Faras al S. de la dita vila entra al Fluviá 'l riu Ser que es un dels principals afluents que li tributan lo caudal de sas ayguas. La vall del Ser *(Teser, Tezer, Seser)*, queda closa al O. per la vall basirense, al N. per la de Begudá, al S. per las montanyas de Finestras y sos repeus y al E. per la serra del Cals, Ginestar y Guixeras, que ve á remordir en lo poble de Serinyá; ahont dexa obert un petit collet que 'l Ser aprofita pera lliscar envers Faras, perdent allí son nom al confondre 's ab lo Fluviá. Dins de aquesta gran vall póden distingirsenhi tres altres de secondarias, totas molt productivas, de las quals la de Santa Pau *(Sancta Pace)* es la mes inmediata á la de Olot y com ella cubert son sol de greda y altres restos volcánichs; la central la de Mieras *(vallis miliaria)* y la oriental la de Campmajor, separada de la anterior per la serra de Falgons *(Falegoso)*; passant pel·fondo de cada una de las tres una riera que cambia lo nom segons los termes que recorre, y que 's confonen en una sola corrent, constituhint lo riu Ser, en las inmediacions del poble de St. Martí de Campmajor. També á ell acudexen las ayguas que naxen en la vertent oriental de la serra de Guixeras y las que 's recullen en la vall de Merlant, que en los documents del segle XI indistintament s' anomena *Vallis mala* y *Meritania* no merexent ja gayre consideració las demes rieras que á son pas lo Ser arreplega. Disseminadas en la conca de est important tributari del Fluviá se trovan la vila de Santa Pau y 'ls pobles del Cellent, Forn, Mieras, Falgons, Sant Miquel de Campmajor, Pujarnol, Sant Martí de Campmajor, Merlant, Serinyá y Fáras.

Desde est últim poble fins á Báscara ja no trova 'l Fluviá cap mes altra corrent que tinga especial importancia, sinó es la intermitent que prové del lach de Espolla y que 's precipita desde 'l cim de Martis á la ribera de dit riu formant una bonica cascada quals ayguas al rebatrer en lo profundo abim se desfan en blanca espuma.

Tampoch la ténen los afluents que aplega en sa baxa conca, compresa entre la dita vila de Báscara y 'l mar y quequasi podriam dir que noes mes que un simple canal, principalment en son extrem oriental, circunstancia á la qual se deu que siga 'l Fluviá navegable pera las petitas embarcacions, en sa desembocadura. En sas frondósas riberas s' hi trovan Calabuig, Arenys de Ampurdá, Vilarrobau, Palol de Vilarrobau, St. Miguel de Fluviá *(vall Guntravi)* possehidor de un hermós temple bizantí, Torroella de Fluviá, la Armentera y St. Pere Pescador, antiga vila equidistant del mar y de la desapareguda ciutat de Ampurias, com á cosa de una hora. (1)

CONCA HIDROGRAFICA DEL RIU MUGA.

Ocupa la conca de est riu l' extrem nort oriental del bisbat de Gerona, quedant limitada pel ramal de Bessagoda y Mare de Déu del Mont y 'ls repeus que de ell derivan, per la part de ponent y mitjorn; per la cordillera pirenáica al N. y per lo ramal ó montanya de Roda al orient. Nax lo riu Muga *(Sambruca, Sambuca, Samuga)* en lo bell cim del Pirinéo; passa per Pincaró, Albanyá, Sant Llorens de la Muga y Oliveda, ahont recull l' Arnera que prové de Massanet de Cabrenys; continua son curs passant per Buadella, Pont de Molins y Cabánas, en qual poble reb lo riu Llobregat que baxa de la Junquera, Viure y Peralada, qual afluent vé ja engroxit ab las ayguas de las rieras Ricardell, Net, Merdant y Urlina; rebent per la ribera dreta entre Vilanova y Castelló de Ampurias son principal tributari lo Manol (*Manivolum, Manevolum, Malevolum*) que descendex de la montanya de la Mare de Déu del Mont; lo qual al arrivar á Avinyonet recull lo Rissech *(Rio sico)* que baxa de Terradas, y arrastra las ayguas de la vall de Llers. Desde Avinyonet lo Manol passa á Santa Llogaya (3 kilómetres al S. de Figueras) pera recullir la riera Álgama, ab qual refors, abandonant las montanyosas terras del comtat de Besalú, atravessa y rega las de son vehí 'l de Peralada, recorrent los pobles de Sant Pau de la Calsada, Alfar y Vilasacra. Desde Vilanova se dirigex la Muga á Castelló de Ampurias, qual vila, describint un semicercle, volta pera remontarse luego un poch al N. y anar á desembocar en lo golf de Rosas. També est riu ha cambiat son punt de desaygua al mar, putx que al dir de Pujades, los habitants de Castelló procuraren girar son curs envers l' estany, pera conseguir que disminuhissen los danyósos efectes que produhian los miasmas que aquellas estancadas ayguas principalment durant l' istíu, desenrrotllavan.

CONCA HIDROGRÁFICA DEL RIU TORDERA.

La alta conca de est riu pertany al bisbat de Barcelona y antigament al comtat del matex nom, per lo que de ella no dech ocuparme'n. Pera nosaltres comensa 'l Tordera *(Tordaria)* en Gaseran al N. de Hostalrich, després de quals poblacions avans de entrar al mar toca en Fogás y la antiga vila de Tordera (1). La major part de las ayguas, que originantse dins del pago geroní van á parar á est riu, hi verifican sa confluencia per la ribera esquerra; fentho per la oposada tan sols diferents torrents y rieras que unicament tènen importancia en temps de repetidas ó soptadas plujas; los quals baxan de la vertent septentrional de la alta montanya, que desde Arenys á Tordera corre paralelament entre est riu

(1) Antigament també desembocava prop de la ciutat de Ampurias lo riu Ter, passant no gayre lluny del poble de la Escala; pero de avans del segle XVII, que desde la vila de Verges se dirigex á Torrella de Montgrí en la qual te est riu sa entrada al mar. Pujades, llibre, 1, Cap. VI.

(1) Convé no confóndrer la vila de Tordera ab lo *castram Tordariæ* que citan diferents documents de la etat mitjana situat en lo comtat de Barcelona, y que es probable corresponga al actual poble de Palau Tordera.

Digitized by Google

y 'l mar interposada; mentres que las ayguas de la vertent meridional directament se precipitan al mediterrani. Molt poch poblada se presenta dita montanya á causa sens dubte de sa gran inclinació y de la qualitat de son sol, de manera que en lo vessant de tramontana sols s' hi trovan Raminyò, Fogás y la vila de Tordera, y en la que mira á mitjdia Arenys de Mun, St. Iscle de Vallalta, St. Cebriá de Vallalta, Vallmanya, Orsavinyá y Palafolls. Y en la marina *(maritima)*, tot á vora del mar y al peu de aquesta llarga serra las ricas y pintorescas vilas de Arenys de Mar, Canet, St. Pol, Calella, Pineda y Malgrat, quals contorns cercan boscos de perfumats tarongers y primerencas fruyteradas.

Per la ribera esquerra afluexen al Tordera las rieras de Breda, Arbucias y Sta Coloma de Farnés, que entre ellas aquesta última es la principal. Té est tributari son orígen en las ramificacions septentrionals del Montseny de la banda de St. Hilari, y reforsa sas ayguas ab las rieras de Castanyet, Juanet, la Esparra y ab la de Martorell de la Selva, y ademés ab las que avans se engorgavan en lo ara dessecat estany pantanós de Sils, entre las quals póden citarse las procedents del terme S. de Vallcanera y Caldas de Malavella, la de Vidreras y altras de menor importancia; sens que tampoch la tingan major las demès corrents que 'l Tordera recull avans de desembocar al mar, al qual entra no gayre lluny de Blanes.

Desde aquesta vila al important port de Palamos corre paralela al mar, seguint sa direcció mitjana de S. O. á N. E. una serra que servex de unió entre las ramificacions del Montseny, que liquidan al N. y las de las montanyas Gavarras, que desprénen varios turons envers St. Feliu de Guixols y Calonge y que continuan extenentse, remontant lo litoral, fins St. Sebastiá de Palafurgell y Bagur, célebres abdós montanyas y bèn conegudas per son vistós faro la primera, y per estar constituhida de movedissas sorras la última. Ademès de las citadas poblacions hermosejan aquexa part de costa Blanes, Lloret y Fossas, passant per las inmediacions de cada una de ellas una riera que pren lo nom del terme que atravessa y entre las quals se repartexen las ayguas que discorren pel vessant dels expressats turons que miran al mar; mentres que las de la vertent oposada van á parar á la esquerra del Tordera ó á la dreta del Ter, separant per lo tan aquella serra la costa de la inmediata plana de la Selva.

Pera completar aquesta suscinta ressenya geográfica falta dexar consignat que al bisbat de Gerona l' hermosejan diferents plans, entre 'ls cuals meréxen especial esment los de Malgrat, de la Selva, de Gerona, de Celrá, de Banyolas y 'l de Martis célebre pel lach interment que en ell se trova, á tots los que 'l del Ampurdá guanya encara en importancia. En est son de veurer varios estanys sí bé de profonditat escassa, als quals van á recullirse durant l' hivern gran munió de fotxas, ánechs y demès aus aquáticas, molts dels quals s' ha procurat dessecar modernament pera disminuhir los pestilencials efluvis que de ells se desprenian. Los més notables son los de Ciurana *(estany de Púbol, pou glassat* y *estany petit,)* y 'l de Castelló de Ampurias, la extensió dels quals disminuex considerablement durant la época calurosa, á causa de minvar tambè las ayguas que en ell s' estancan. Separadament del Ampurdá se trovan varios altres estanys en diferentas encontradas del bisbat, ocupant lo primer térme lo de Banyolas tant per la profonditat, puresa y constancia de sas ayguas, com pel gran número de predits estanyols que prop seu se manifestan. També ténen 'l seu lo poble de Mianegas al qual han donat just renom las sanguneras que en ell se crian y la turbera sobre que descansa; lo poble de St. Miquel de Campmajor, ahont tot sovint de nous s' en manifestan y altres. Modernament s' en han dexugat alguns pera evitar los mals efectes que en el estancament de las ayguas produhian, entre ells los de Sant Dalmay, Sils, Bellcaire y Ullestret, y antigament ho foren lo que cubria 'l pla de Bas, y 'l de Millás resultant conreables extensas campadas, que avans sols eran foco de pestilencia.

Conegudas ja en conjunt las principals condicions geográficas del nostre extens bisbat, hora es ja de que entrem á distingir lo límit que separava un de altre los dos pagos en que's dividia durant la etat mitjana, podent dir que desde 'l Pirinéo envers mitjorn per espay de uns 48 Kilómetres se componía ab lo curs de la actual carretera general de Fransa, fins á trovar entre Orriols y Fallinas la petita riera de Cinyana, á la cual seguía fins al punt de sa confluencia ab lo caudalós Ter; saltant luego á la ribera dreta pera remontar la riera de la Bolla fins á la Pera, ahont comensava de anar borejant lo plá que allí queda; girant luego envers Castell de Ampurdá y Vulpellach y regirant desseguida al N. E. describia un ángul agut pera dirigirse á cercar lo térme de St. Feliu de Boada y 'l de Pals qual platja atravessava, quedant pel pago ampuritá la part de bisbat que al N. E. resulta, mentres que la restant formava lo territori del de Gerona.

No dexa de ser notable que la mitat de aquesta divisoria vingués confosa ab la carretera que comunica la Espanya oriental ab Fransa, lo que logicament conduex á creurer que la tal via existia y feya aproximadament lo curs que ara porta, quan s' instituhiren estos pagos putx que ridícul seria voler pretenir que s' obligá á passar la carretera per la partiò de exas demarcacions; de manera que no essent probable que 'ls árabes se entretinguéssen en construhirla atés lo curt temps que aquí imperaren, vivint sempre entre guerras; y recordant per altra part que en la época goda tampoch se construhiren novas vias, recomponentse tan sols las que ja preexistian, de aquí que 'ns vejám en lo cas de sostenir que la actual carretera de Fransa desde Orriols á la Junquera porta 'l matex camí que la antiga via romana. Axis es que no pot admetre's la opinió del il-lustrissim Marca, al assegurar que dita via desde Figueras se desviava un poch al orient buscant lo poble de St. Miquel de Fluviá ahont passava est riu; putx contantse desde 'l *Summum Pyrendum* á *Cinniana* XXXI MP. que equivalen á 47 kilómetres 53 metres, que son los matexos que

median entre la riera Cinyana y 'l Pirinéo seguint la actual carretera, resulta que se aumenta notablement la distancia entre 'ls dos dits punts si vol ferseli descriurer una curva dirigintse per St. Miquel de Fluviá; posantse per lo tant en pugna ab lo itinerari de Antonino y ab tots los datos que sobre esta materia 's ténen.

Pera conexer la divisió comtal que de cada un de aquestos pagos se feu llavors, es suficient dexar consignat que la partió entre 'l de Peralda y Ampurias passava pels pobles de Vilamalla y Rimors, que ja corresponian á est últim; pel qual quedavan las baxas concas dels rius Ter y Fluviá, mentres que al comtat de Peralada se assignaren los Pirineos orientals desde la Junquera al mar, y la part de plana que regan la Muga y sos afluents desde la carretera de Fransa al mediterani. Lo pago geroní quedá igualment partit en dos seccions, formant la septentrional lo comptat de Besalú, enclos al E. per la carretera de Fransa desde Cinyana al Pirinéo; al N. per estos monts desde la Junquera á Setcasas, al O. per la matexa frontera del bisbat, lo Grao inclusive, y al S. per las serras de Finestras y Pujarnol, desde ahont la divisoria 's confonia ab lo curs del Matamós fins al punt de sa confluencia ab lo Terri, al qual atravessava en lo poble de Mata, seguint luego pel terme dels pobles de Pujals dels Caballers, Espasseus, Terradellas y Orriols lo qual se trova ja al peu de la dita carretera. La secció meridional constituhia 'l comtat de Gerona, bastant major que'l de Besalú en extensió, y quals fronteras no descriuré, putx que lo dit basta pera que 'l lector per sí matex puga reconstruirlas.

Pere Alsius.

L' AUCELL DE MA PROVENSA. (1)

Bon aucellet, que vás per l' ayre
tan volador y enjogassat,
¿no 'm voldrás dir si èts de Bellcayre?
¡Ay!... píula aviat!...
pus, somiant sobre la molsa
de vora 'l riu,
molt bé m' apar que ta veu dolsa
jo entench qué diu.

Bon aucellet, que tan en l' ayre
alsas ton vol, enjogassat;
digas, manyach, ¿tu èts de Bellcayre?...
¡Ay!... píula aviat!...
Jo regonech ta ploma fina
y 'l tèu canta'.....
Píula, petit... ¡Pobre cardinal!...
t' escolto ja...

—En ta Provensa hi tens, filleta,
parents y amichs, tots ben lleyals,
y 't porto d' ells, sobre l' aleta,
recorts corals.
Ta mare 't guarda amor, volensa;
son esperit
vers tu s' en vè; pus ab tu pensa
de dia y nit!...

—¡Bon aucellet volador!... are,
are mateix, y de bon grat,
¿no 'm voldrás dir qué fá eixa mare?...
Sí!... píula aviat!...
—¡Ay!... com te sab en terra extranya,
t' anyora tant!...
Sempre 't seguéix, pèl pla y montanya,
son cor amant!...

—¡Oh hermós aucell!... cap á Provensa
ab lleuger vol t' entornarás,
y aqueix mèu cor y aqueixa pensa
t' en portarás...
Als bons amichs, y á ma mareta,
y á tots, ¡carets! ..
vúllalshi fèr, sí, cardineta,
mil petonets!...

Joan Sitjar y Bulcegura.

La Bisbal (Setmana Santa,) Mars de 1872.

(1) Es traducció—quasi bè—de la poesia *L' aucèu de ma Prouvènço*, de la tendra y malaguanyada *Felibresso del' Burre*, n' Antonieta de Bellcayre.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

XLVIII.

Acte dels dias 4, 5 y 6 de Juny de 1472. Lo Parlament de Girona, ó Corts generals de Catalunya hi brillan per son ausencia.—Fol. 174, b.

Die jovis IV noni ntravimus (capitulum,) nec die veneris V, nec die Sabbati VI; quia fui infirmus.

Las causas de no tenirse Parlament en lo dia 5, foren, com ha previst lo lector l' ausencia del Rey y la protesta de que fou portaveu Mcier Alfonsello. Ja n' parlarem extensament en la Monografía «*Los Reys de Aragó y la ciutad de Girona*».

Mentrestan, puix vinch de trovar lo document del Parlament de Figueras, citat per nostre XXXVII 3, no será mal posarlo aquí. Está registrat en la *Liber notularum*, fol. 202 ab, que compren varias escripturas desde l' any 1453 al 1491 y s' guarda en lo arxiu del Vicariat de la Séu. Diu:

Sindicatus capituli Gerundensis ad vener(abilem) gabrielem Johannis p(res)b(ite)rum de capitulo.

Noverint universi quod nos Capitulum ecclesie Gerunde

ad trinum tactum simbali, ut moris est, in domo *thesauraria* dicte ecclesie communiter nuncupata, de mandato honorabilis viri d(omi)ni andree Alfonsello decretorum doctoris, archidiaconi Bisulduni, sedis R(everendissi)mi in christo patris et domini, domini Johannis miseratione divina ep(iscop)i Gerundensis in spiritualibus et temporalibus vicarii generalis, inter missarum sollempnia pro subscriptis peragendis convocati et congregati;—ad quam siquidem convocationem et congregationem convenimus et interfuimus una cum dicto vicario petrus de sancto saladonio, petrus geraldus de terradis, Michael Valls, Petrus vedruna, bernardus prim, andreas domenec canonici, petrus ferrarii thesaurarius, petrus vinyoles, joannes campani, Gaspar puig, Johannes de lauro sacrista secundus, presbiteri de dicto capitulo dicte sedis, et capitulum ipsum facientes, celebrantes et representantes,—

Scientes et attendentes his superioribus diebus prefatum honorabilem petrum de sancto saladonio procuratorem et sindicum dicti capituli ad *regium parlamentum in villa de figueriis congregatum pro certis regiis negociis* pacem et tranquillitatem status regalis et hujus patrie, Impuritani precipue, concernentibus, *tractandis* misisse et destinavisse, sine tamen posse et autoritate aliquid pro nobis in eodem parlamento consensiendi, firmandi, nec concludendi, ymo potius cum omni limitata potestate et mandato speciali ea omnia nobis in eodem parlamento proposita refferendi; preterea vero prefatus procurator et sindicus ad nos personaliter rediens quadam *papiri cedulam* nobis presencialiter exibuit et tradidit, in qua continuari videmus quedam *apunctuamenta et capitula per ipsum parlamentum* sive convocatus in eodem, *ordinata* et convocata, que per nos dictum capitulum ab ipso parlamento firmari et laudari petuntur et requiruntur, prout justum est et racioni congruum;—

Idcirco nos, dictum Capitulum, de industria et probitate vener(abilis) Gabrielis Johannis presbiteri de capitulo dicte sedis plene confidentes, gratis et ex certa scientia, sine tamen quorumcumque aliorum procuratorum, sive sindicorum, per nos hactenus factorum revocatione constituimus, creamus et ordinamus procuratorem et sindicum actoremque nostrum dicti capituli certum et specialem prefatum gabrielem johannis, videlicet ad firmandum laudandum et offerendum pro nobis, dicto capitulo, prefata apunctuamenta et capitula per dictum parlamentum, sive convocatos in eodem, facta et ordinata, petita et contenta in eisdem, sub tamen pactis, condicionibus et retencionibus inferius expressatis, nobis salvis remanentibus et non al(iter).

Quas quidem condiciones et retenciones, ad majorem dicti procuratoris instruccionem, et rey veritatis in eventu aprobacionem, hic *in lingua vulgari* inscri jussimus, que tenoris sunt sequentis.

Lo Capitol de Gerona per contemplacio principalment de la magestad del Sor. Rey e altres sgords, consent que la offeria sia feta per lo llur sindic en la forma desus dita ab aquestas condicions, et non al(iter):

Que lo Illustrissimo S(enyor) Rey, axi com ja juridicament ha offert, he consentit, faça per si e sos officials pagar ab tot effecte á dit capitol e altras ecclesiastichs de la Ciutat e bisbat totes les rendes llurs; com altrement los dits ecclesiastichs no porien viure ne menys contribuir.

Aximateix, que lo dit Senyor ab tot effecte provehesca que als dits ecclesiastichs no sien presos los *terços de llurs rendes* en alguna part, ne per alguns ne capitans ne altres persones de qualsevulla stat o condicio sien.

Aximateix, que sie vist verdaderament quants *fochs* de ecclesiastichs son en lo dit bisbat e aquesta obediencia; e que segons *exer* aquells, sien tenguts a pagar, e no mes. E que ells matexos se puxen e hajen tallar, e no puxen esser tallats per alguns laychs.

Axi mateix que si la ciutat de Gerona e altres vilas o universitats per pagar llur tall faran alguna impositio en vituallas o altres cosas, que en aquella tal impositio no puxe *nec directe nec indirecte* esser feta ab algun prejudici ne contribucio al dit stat ecclesiastich.

Aximateix que no sie consentit en alguna remissio de deutes de temps passat ne sdevenidor per lo dit sindich llur; ans *casa* alguna se menejara, aquella lo dit capitol vol primer ben veure e attendre, com nos puxa fer sino ab gran prejudici del dit stat ecclesiastich.

Et sic nos, dictum capitulum, rat(um) et grat(um) litteris promittimus vobis, notario infrascripto, tamquam publice persone stipulanti et recipienti legittime, nomine et vice omnium quorum interest et intererit ac interesse poterit, quicquid per dictum procuratorem et sindicum in premissis et circa ea, salvis tamen prefatis retencionibus et condicionibus, actum fuerit et gestum juxta attributam potestatem ac procuratum, et ea non revocare ullo tempore aliqua ratione, sub bonorum et jurium dicti capituli ubique habitorum et habendorum obligatione.

Et nos prefati bernardus prim et petrus vinyoles, qui propter indispositionem personarum nostrarum dicte congregationi et dicti capituli celebrationi non interfuimus, de premissis consultis ex parte honorabilis capituli, omnibus et singulis consentimus eaque laudamus et approbamus in posse notarii infrascripti.

Quod fuit actum Gerunde, et per dictos dominos constituentes laudatum et firmatum, scilicet per dictos dominos per bernardum prim et petrum vinyoles *intus hospicia sue uniuscujusque habitationis*, et per dictos dominos, capitulum, *intus domum thesaurariam predictam* capitulariter, presentibus ad hec me *petro Raymundo muti* presbitero, auctoritate dicti domini episcopi notario publico, et t(estibu)s scilicet discretis petro pujades et bernardo bajuli presbiteris benefficiatis in dicta sede ad premissa vocat(is) specialiter et rogat(is).

Las proposicions del Parlament están registradas en lo *Manuale juratorum Gerunde*, llibre xxv, ó en l' *Acte del Consell general* rebuda en 31 Janer de 1472. Est *Manual* he vist en lo arxiu del Ajuntament Gironi. Dihuen:

Los convocats en lo present Parlament darien en parer per quant lo qui es stat mogut per alguns de residir los Dipputats de Cathalunya en la ciutat de Gerona, e la primera Cort o parlament se hagues a convocar en aquella, e lo nombre dels Cavallers ordonats per la *Cort de Monço* haguessen aturar en aquesta frontera de françа, o dels enemichs, fins que tota aquesta terra e lo Comdat de Rossello e de Cerdanya fossen en obediencia de la Mag(esta)t del Sor. Rey hauria alguna dilacio o disscus que per la necessitat occorrent a la pagua dels Cavallers de aquesta provincia de Empurda, - que fossen apuntades les coses seguents.

Et primo que fossen imposats lo augment, qui ses acustumat, en la forma que se exhigeix en les parts della, ço es *leyda, Urgell*, etc.; e de rebre en la present provincia de Empurda, ultra les bolles antigues en lo segell de plomb e de cera, e les intrades e les eixides. Item que ultra les dites bolles e imposits de augments de les bolles, e intrades e exides dels drets del General, sie, e por lo

Digitized by Google

semblant, fet imposit de *dos sous* per mes per *cascun foch.* Item que sie fet imposit a tots los forments mestaylls, ordis, civades e espeltes tant en gra com en farina, qui per mar intraran es vendran, a raho de dotze diners per carregua pagadors per lo venador una vegada ten solament. Item que la dita offerta e imposits sien fets a temps de spay de sis mesos; comensadors lo primer die de febrer prop seguent, en apres comptadors, dins los quals per major spay e repos se puxe entendre en tot lo que sera lahor de nostre Senyor deu, e servici de la Mag(esta)t del Sor. Rey, benefici e repos de la cosa publica de aquesta provincia de Empurda e del principat de Cathalunya. Item que la present offerta sia fete ab condicio que lo Sor. Rey consenta e prometa tenir cort, o *parlament general*, en la ciutat de Gerona á tots los Cathalans durant lo temps de la present offerta.

XLIX.

Als 10 *de Juny, entre* 10 *y* 11 *horas del dematí, entra en Girona ab gran acompanyament de nobles y de soldats D. Juan de Aragó arquebisbe de Saragossa, despues de haver reduhit á la obediencia del Rey las ciutats de Vich y de Manresa.—Fol.* 176 *a.*

Die mercurii, X Junii non intravimus capitulum; quia fuerunt aliqui impediti circa receptionem R(everendissi)mi d(omi)ni archiepiscopi sesarauguste, qui intravit inter X et XI horas ante meridiem *cum magna potencia militum et militancium.* Qui tardavit et distulit adventum suum, quia opportuit eum vaccare *reductioni Civitatum vici et de manresia, que se reduxerunt* ad obedienciam S(erenissi)mi d(omi)ni n(ost)ri Regis. Cujus adventu jocundissimo letata est Civitas ista fidelissima, que eum letis oculis vidit; et eum et omnes de societate sua hospitari fecit circa medium civitatis. Et hoc ei specialiter et pro magna leticia concessum est; licet ceteris omnibus hospicia publica fuerunt deputata; cum sit filius Regis liberalissimus et ab omnibus dilectus.

Die jovis, XI junii, continuavimus capitulum post receptionem corporis d(omi)ni n(ost)ri Jesu(2); postquam fuimus informatis quod R(everendissi)mus archiepiscopus non erat venturus ad visitandam ecclesiam, sicut spera(ba)mus.

Á primera vista sembla que ab aquest Acte no concorda lo sobredit *Dietari de la Diputació*, qui á la rendició de Vich senyala lo 14 de Juny, y en punt á Manresa afegeix:

«Dimecres á XVII (de Juny). Aquest die lo canonge planella *aposteta* capita de Manresa rete la ciutat als enemichs, ço es á les gents del rey D. Juan. E foren rebuts ab gran alegria per los pobles de la dita ciutat, é lo sendema qui fonch dijous feren gran festa é anaren ballant per totes les places é carrers de la ciutat».

La veritat mes clara faran coneixer dos importantíssims documents *inédits* que tinch trets del *Llibre vert* recondit en lo arxiu municipal de Manresa. Lo primer (1) es lo diploma de Capitulacions otorgadas per lo Infant Don Juan, *perpetuo administrador del arquebisbat* de Zaragossa en *son campament contra Vich* (1) *á* 5 *de Juny.* Lo segon (2) forman *los Capitols* per lo mateix Infant *fets, fermats e jurats en la recepcio dels homenatjes de fidelitat a el prestada en nom propi per la ciutad de Manresa, gentils hómens, ciutadans é poblats en aquella* als 20 de Agost (3). Del primer diploma, puix val la pena, plaume produhir un capítol (4), que vaix indicar en un altre travall histórich (5) y que fa ovirar un *nou camp* pera la Numismática de nostra terra:

«Item supplican á sa Ma(gesta)t, per quant aquesta Ciutat per sguart de la guerra trobant poca moneda *manuda* ha obtenguda licencia é facultat del Senyor, *sots la qual obediencia vuy esta,* de poder fer cert nombre de *plombs, los quals vuy en dia* en la dita Ciutat *van e sprenen,* placia á sa Senyoria voler loar, aprobar, e de nou atorgar la dita licencia a beneplacit de vostra Senyoria.—Plau al Senyor Rey».

No he trobat lo diploma del rey Renat. Lo *llibre vert* no l' porta; pero, pot ser, estigui en algun calaix de tants y tants pergamins arraconats sens ordre. ¡Pobre Historia de Catalunya!

Fidel Fita.

(1) Fol. CLXVII b.—CLXXI a.

(1) Datum et auctum in Castris nostris contra Civitatem vici *apud perrochiam sancte eugenie* die quinta mensis Junii Anno A nat(ivitate) domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo Secundo.

(2) Fol. CLXXI b.—CLXXII a.

(3) Fet e fermat en la Ciutat de Manresa é *en la Seu de aquella* per lo dit Senyor Archabisbe á XX dies del mes de Agost del any de la nat(ivitat) Mil CCCCLXXII.

(4) Fol. CLXX b.

(5) *La santa Cueva de Manresa, Reseña histórica* (Manresa 1872) pág. 19.

DESVARI.

Jo era morta: sobre un túmbol cubert de blanch, voltat de ciris y toyas, reposava mon cadavre: al enfront meu y en una altre cambra, mos germans ploravan sens escoltar los consols de sos amichs que, com á bons, en sa tristesa los acompanyavan.

Jo hauria vulgut parlarloshi, jo hauria vulgut dirlos:

—No ploreu ma mort, puig que ab ella s' ha acabat lo meu sufrir.

Mes la dalla que havia segat ma vida, ab sa fredó m' havia paralisat de tal manera, que ab tot y los meus esforsos, ni un moviment, ni una paraula pogué dir pera aconhortarlos.

Lo sol brillant illuminava una paret d' enfront la finestra de ma cambra; los transeunts passavan per devant ma casa, los uns cantant, los altres rihent, com si tot en aquest mon fos alegría, y sens saber que en aquella casa hi nihava lo dolor. A mos germans pareixials impossible que lo sol brillés, que las aus cantassen y que hi hagués qui pogués viure; sens pensar que mes de quatre voltas, tal vegada nosaltres en lo temps en que 'ls pochs anys fan sonriure á las il-lusions, encara que sia en mitj las penas, ha-

Digitized by Google

viam també cantat ó rigut al costat de una oculta tristesa, de algun ignot dolor.

La esposa del meu germá, aquella que tan carinyosament m' havia cuidat en ma malaltia, entrava de tant en tant, cubrintne de novas flors ma blanca vesta y adornant mon front de novas garlandas d'englantinas, gesamins y flors de taronger; allunyant ab son olor, per un instant, lo baf de mort que dins ma cambra 's respirava.

Totas mas amigas, tots mos parents y coneguts entravan també á véurem per última vegada: l' un me deya una paraula de commiseració, l' altre llensava una llágrima, y alguns, sent ó no sent aixis, demostravan en sas caras greu tristesa: jo 'ls veya ben be á tots, jo mirava agrahida y anhelosa aquells rostres coneguts; mes entre ells, no hi distingí may, lo de aquell que tant yo havia aymat en vida.

Un dia mes, y la llosa de mon sepulcre 'm separaría per sempre del mon y de la memoria de tots aquells amichs; y fins aquell agraciat nin fill del meu germá, quan gran ne fora, ni recort hauria de ma fesomía, ni de la inmensa joya ab que jo 'l veya arribar á casa tots los dias, ni del entranyable afecte ab que jo l' acariciava entre mos brassos.

Sols mos germans, mentres viscan, ne guardarán ma memoria, desprès, mas cendras serán tant oblidadas com las de tots los que tingueren vida en generacions passadas.

Aixís fatigosament desvariejava. De sopte m' ánima, al obrir los ulls á nova vida, va trobarse ab la esperansa falaguera de tornarlos tots á veure en mitj l' esplendor d' aquella gloria que may se acava, y va johirne. Allí tots junts tornarém á viure pera jamay separarnos.

María de Bell-lloch.

PERDÓ PEL TROVADOR.

Ni mon arpa ni ma veu
Poden dirte mon amor.....

Si fos, nina encisera,
Lo riu tranquil, plaçével,
Que, manyach, entre l' herba, y ab dolçura
Canta y murmura
Cançons y gayas trobas
A sa bora florida,
Sent de las flors, ma llum, ma dolça vida,
Tu, la millor
La veu ne sentirias
Roblerta d' amoretas
De m' ánima per tu d' amor batuda,
D' amor perduda.....
Y á tos peus rossegarme
Veurías nit y dia,
Etern amant, desfet en armonía
Tendra del cor.

Si fos l' au que 's bellugá
Festíu, dins del brancatge,
Qué canta y juga y refilant aleja,
Y que festeja
Ab dolsas cantarellas,
Ab tendra melodía
Al Cel que tant estím, sentne, m'aymia,
Tu, mon bell Cel;
Las mágicas tonadas,
Los sons mes bells, las notas
Mes roblertas d' amor ne sentirías,
Y me veurías
De fit á fit mirante,
Embadalít tothora,
Trametente mos cants, d' amor penyora,
De mon cor fiel.

Si fos l' oreig, nineta,
Que ab parla encisadora
Festeije ple de goig, y acaricía
Al rey del dia,
Llensantne, en sa volensa,
Himnes y cants y trobas
Plenas d' amor, sent tu, que 'l cor me robas,
Mon unich sol;
Robant sons á las fullas,
Y á las flors la essencia
Ab perfumada veu jo 't contaría,
Ma bella aymia,
L' amor que per tu tanca
Mon cor, y sa grandesa,
Portant, lleuger, d' amor etern promesa
De pol á pol.

. . . .

Mes ¡ay! que jo, estimada,
No so 'l riu, ni l' oratge,
Ni l' au festiu que canta entre 'l brancatge.....
¡So un Trobador!
Mes ¡ay! que, en ma pobresa,
No puch dirte, m' aymia,
L' amor inmens, l' amor sens fi que nia
Per tu en mon cor.

Perdó, donchs, si del arpa,
Devant de ta bellesa,
No puch, nina, arrancarne, en ma pobresa,
D' amor ni un so;
Sí, en mon amor, pantexo
Y, embadalit, suspiro,
Sí, frenétich y mut, no mes te miro.....
Perdó!.... perdó!

Antoni Vila y Guayató.

Figueras 15 Abril de 1872.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

CONVOCATORIA

PER LOS DEL PRESENT ANY 1873.

Als experts y honorables trobadors y escriptors de Catalunya y de tots los comtats y antichs reyalmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda los VII Mantenedors del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona en l' any XV de llur instauració: salut.

Per tal de donar compliment á la comanda honrosa que 'l respectable cors d' Adjunts ens feu lo dia 30 de Decembre del any passat, vos pregám vingau á pendre part en los Jochs Florals de MDCCCLXXIII que regits serán per lo present cartell, desitjantvos á tots altá inspiració y clarejant ingeni y á nosaltres llum y bon acert per jutjar y premiar als mes dignes.

CARTELL.

Lo primer diumenge de maig vinent, á 4 del mes, se fará la festa poética dels *Jochs Florals* en lo lloch y hora de costum, y adjudicats serán als autors de les tres poesies millors de les que 'ns haurán trameses los tres premis ordinaris, oferta que sol fer l' Ajuntament de Barcelona, graciós protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

La primera joya ó premi, que segons consuetut es una ENGLANTINA D' OR, será donada á aquell qui haja compost mes bona troba sobre qualsevol dels fets históriochs ó gestes glorioses de Catalunya, ó bé sobre usatjes y costums de la nostra benvolguda terra; ab lo ben entès de que será preferida, en igualtat de mèrit, la composició escrita á faysó de romanç ó de lligenda.

De la segona joya, la VIOLA D' OR Y D' ARGENT, s' en fará entrega al autor de la millor composició moral ó religiosa.

Lo tercer premi que s' anomena DE HONOR Y CORTESÍA, ó sia la FLOR NATURAL, lligada ab una cinta primorosament brodada, será per qui haja fet la poesia mes digna, sobre un punt que 's dexa al gust y franch arbitre dels trobadors. Seguint la gentil usança, aquell qui obtindrá eix premi deurá ferne totduna present á la dama que elegirá per *reyna de la festa*, la qual com se solia en les antigues festes consemblants, donará les altres joyes als guanyadors que en la cerimonia sien.

En conformitat als Estatuts del Consistori podrá haverhi los *accéssits* y mencions honorífiques que 'ls Mantenedors judiquen ben merescudes.

Les composicions deurán esser escrites en antich ó modern catalá literari d' est Principat ó dels reyalmes de Mallorca y Valencia, essent igualment admeses les que sien compostes en quiscun dels dialectes del mitx-jorn de França, si llurs autors, fugint d' altres estils de parlar estranys al pays de la llengua d' *oc*, fan per escriureles á la manera mes simil del antich provençal ó catalá literari.

De mes á mes l' *Ateneo Barcelonés*, aymador de les lletres pátries, te oferta com altres anys una MEDALLA DE COURE, per adjudicarse en lo present, ja que en lo passat no pogué esserho, al autor de una novela escrita en llengua catalana, sobre fets esdevinguts desde 'l començament de la guerra de Successió fins á la fi de la guerra de la Independencia, haventse de donar marcada força á la pintura de costums de l'època per l' argument triada.

Axí mateix lo Dr. D. J. C. y S. Pbre. «desitjant protegir lo conreu de les lletres catalanes» torna á fer lo present d' una medalla d' or que será per lo autor del millor treball, obtant al tema «Memoria histórica de la Oratoria sagrada catalana.»

Item, la Societat *La Jove Catalunya* reitera la oferta d' un BROT DE OLIVERA D' ARGENT, que s' adjudicará al autor de la millor Oda en la que baix lo titol de la dita Societat se cante lo esperit novell de la nostra terra, simbolisat en la promesa joya.

Altrament, lo Consistori ha rebut un plech firmat per los Presidents de les tres Associacions católiques de Barcelona, en lo cual se diu que «reunides per l' iniciativa de la *Academia de la Joventut Católica* y animades del desitx de contribuir al major lluhiment de la festa dels Jochs Florals, han acordat senyalar en lo certámen del present any un premi extraordinari consistent en una *Creu d' or esmaltada* á la poesia que millor cante y enaltesca lo gran fet d' armes de Lepant..... fent especial menció de la part que en la batalla tingueren En Lluís de Requesens Lloch-tinent del princep D. Joan d' Austria, y les naus de Catalunya.»

Per altre part, alguns mallorquins «aymadors de la poesia y llengua pátries oferexen una *pintura al oli*, representant un epissodi de la historia de Mallorca al qui presente la millor composició en vers que tinga per objecte cantar un fet históricah, una costum popular, ó algun dels monuments artístichs ó belleses naturals de l' Illa.»

Ademés, lo qui obtinga lo primer *accéssit* á la *Flor natural* guanyará una ROSA D' ARGENT oferta per los mestres del Col-legi-Vidal de la vila de S. Feliu de Guíxols.

Segons acort de 20 de Decembre de 1869 lo Consistori se reserva per un any, comptant desde lo dia de la festa, la propietat de les composicions premiades ab joya ó accéssit.

Les composicions que 's trameten no podrán haver estat publicades, y s' haurán de entregar á la Secretaría del Consistori (Carrer del Bou de S. Pere, núm. 7, magatzem) per esser rebudes abans del mitx-dia del primer d' Abril, acompanyada quiscuna d' un plech que contindrá lo nom de son autor y durá per sobrescrit lo titol y lema de la composició presentada.

Los plechs que contindrán los noms dels autors que no hajen alcançat premi, serán cremats en l' acte mateix de la festa.

¡Que Deu Senyor nostre vos dó á tots claretat d' enteniment, la patria lo foch del amor y l' esdevenidor corones de gloria!

Lo cartell present fou firmat en la ciutat de Barcelona als 24 dies del mes de Janer del any del Senyor 1873 per los VII Mantenedors, y segellat ab lo segell del Consistori.

Geronim Rosselló, mestre en Gay Saber, *president.*

Marian Aguiló, mestre en Gay Saber.—**Antoni Camps y Fabrés.—Lluis Roca y Florejachs—Albert de Quintana.—Joseph Coroleu.**

Jaume Collell subdiaca, mestre en Gay Saber, *secretari.*

NOVAS.

En lo discurs que 'l Sr. Benavides, va llegir ab motiu de formar part de l' Academia Espanyola, hi ha un párrafo, fonament de molts altres, que 'ns sembla impossible qu' hagi sortit de la ploma de tant notable escriptor, nó per falta de bellesa y condicions purament literarias, sino per falta de veritat y exactitut. Després de descriurer, com ho pot fer una ma mestre, las glorias passadas de la *nació Espanyola* hi afegeix «Alashoras, quan tots los espanyols tenian un sól sentiment, quan parlavan una sola llengua, y son dòls sonido s' escoltava per. abdos mons, etc Ara bè, considerem oportú preguntar nosaltres y ¿quán era aquest temps glorios qne la nació espanyola parlava una sola llengua? Sentim en extrem que tots los castellans caygan en lo matex error, puig lo Sr. Benavides, parla del temps glorios de la reyna Isabel I, y 'ns recorda quels aragonesos no parlavan pas castellá, aixó que hi ha qui diu que 'ls aragonesos influiren molt en l' anomenada d' Espanya. Pot ser es mentida. ¿Pot ser lo que 's conta d' ells es fill únicament de l' ignorancia? ¿Qui sab? Estém acostumats à veurer cosas tant estranyas que, francament no gosem á afirmar res.

—

Havem tingut lo gust d' admirar 4 fotografías reproducció de cuadros del jove pintor Amell. Are que pel número y carácter de cada cuadro podem judicar ab coneixement de causa creyem que l' Amell es un dels artistas que ha arribat á ferse un estil propi y caracteristich. Los cuadros «Un mal vehí» «Un naturalista.» «Per un punt...¡la grossa!» y «Passeig y conferencia,» ho proban palpablement. Felicitem á l' Amell de cor, escitantlo ab lo fí y efecte de que seguesca la via empresa, tota vegada que está en armonía ab sos elements artístichs felicitantlo ademés per l' acert qu' ha tingut en posar títols catalans á las sevas obras. Ja es hora de que 's comprenga que despres de la part general que exigeixen l' art y la ciencia necessariament, hi ha en tota obra altras parts especials que acaban de donarli carácter y fesomía.

—

Llegim en lo *Diari de Barcelona* que nostre paisá 'l conegut advocat del Iltre. Colegi de Madrid N.' Antoni Rodó y Casanova donará unas conferencias públicas en la *Academia de Jurisprudencia*, sobre nostra llegislació foral.

Y, á propósit de ditas llissons, no podem menos de pregar al Sr. Falguera que continue las que ab tant aplauso comensá á esplicar en l' *Ateneo* y que no pogué acabar per sa falta de salut.

—

Dias passats llegírem en la *Crónica* que s' anavan á posar en escena en lo Teatre del Odeon un drama titolat *L' angel de caritat* y la gatada *De panxa al sol.* En altre número de dit periódich s' assegura que s' ha presentat á la empresa del Romea una pessa catalana en un acte nomenada *Lo didot.*

Segons lo *Panadés* de Vilafranca s' ha estrenat en aquell Teatre una pessa original de D. N. Huguet ab lo títol de *Plors y rialles.*

—

La secció bibliográfica de la *Revista de España* corresponent al 10 del mes passat, s' ocupa ab gran elogi de las duas séries publicadas de *Lo Rondallayre* del conegut autor en Francisco Maspons. Hora es ja de que 'ls escriptors castellans se recorden de que á Catalunya existeix una literatura que per la importancia de las obras que la forman es digna de constant atenció y de detingut estudi.

—

La Academia de San Fernando ha adjudicat á nostre compatrici D. Joseph de Manjarrés lo primer premi en lo concurs obert pera premiar la millor obra sobre *Teoría estètica de la arquitectura.*

—

Lo setmanari de Vich *El Domingo* á mes d' alguns articles en catalá que publica de tant en tant, ha comensat á insertar en cada número una secció titolada *Calendari piadós* escrita en nostra llengua.

—

Dada la molta afició que hi ha en Espanya á la lectura de novelas, podem augurar á En Frederich Soler un bon ecsit ab la seua titolada: «La batalla de la vida.» Com que no mes ha exit la primera entrega 'ns resservem parlarne quan ja estigui mes avansada la publicació.

—

Hem rebut la *circular de despedida* que la Societat del Born acaba de dirigir al públich. Molt hauriam desitxat, si la índole de nostre periódich nos ho hagués permés, insertar íntegro aquell document escrit en bona prosa catalana.

A nosaltres, que conexem personalment á molts dels membres d' aquell centro, nos dol de veras que s' hajin sentit abatuts per la murmuració, que may podrá tacar honras ben sentadas.

Seguescan en lo camí que tant honrosament se trassaren y no veurán los desvalits desaparexer un de sos millors sostens y nosaltres una Societat ab qui á la una trevallavam en la propaganda de nostra idioma.

—

Ha sortit ja á llum lo *Calendari Catalá*, qual bibliografía publicarém en un próxim número.

—

Acaba de morir en esta ciutat En Lluis Gonzaga de Pons, un dels que mes á pit havian pres nostra renaxensa, per lo que y per sos clars talents havia sigut nombrat president del Jochs Florals del any 1861. Acompanyém á sa familia en son just dolor, per tant irreparable pérdua.

Lo secretari de la Redacció, Angel Guimerá.

Estampa dé N. Ramiréz y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1.er de Mars de 1873. Núm. 3.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 9 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 12 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Las doctrinas del Sr. Lamark; per *Q. Durward.*—Tribut d' afecte y admiració á D. Joaquim Roca y Cornet; per *Felip de Saleta.*—En la primera fulla d' un álbum (poesía); per *M. Genis y Aguilar.*—Discurs llegit en la sessió inaugural de la secció de Lletras de La Jove Catalunya al comensar los trevalls d' enguany; per *A. Aulestia y Pijoan.*—Dormint (poesía); per *J. Serra y Campdelacreu.*—Poesía popular marroquina; per *T. de C.*—Afany (poesía); per *Emilio Coca y Collado.*—Corrandas populars; per *P. Bertran y Bros.*—Novas.

LAS DOCTRINAS DEL SR. LAMARK.

La *existencia del nostre renaixement* científich, artístich y literari no tè necessitat de *demostració,* puig lo evident no s' proba. Estés que fos fins al any actual lo *Suplement* del Dr. Corminas al diccionari de Amat podria formar, no ja un apendix, sino un tomo rival de aquell. Basta fullejar lo volúmen segon de las *Memorias* que ha publicat la Real Academia de Bonas Lletras (1) y compararlo al primer (2) pera constatar inmediatament que n's trobám en un nou período de positius adelantos. En filosofía un Balmes, en historia los Bofarulls, en literatura un Manuel Milá y Fontanals, en ciencias exactas un Eduardo Saavedra, en l' art de l' imprenta la fotográfica edició del *Quixote,* com y també la nova *Biblioteca* d'en Marian Aguiló, y finalment en las tres Nobles Arts tantas y tantas plomas, pinzells y escárparas seguint la via oberta per los *Recuerdos y bellezas de España,* han fet altament sonar la fama del ingeni catalá per tota la Europa. Los *Jochs Florals,* ab sas pléyadas de trovadors, lo drama y la novela exhibintse ab la *Orfaneta de Menargues* y las *Joyas de la Roser,* la prempsa periódica parlant la sábia llengua que mès grat accent dona á las orellas de la heroicitat, la llengua ella mateixa buscada y analisada en tots sos monuments y en totas sas fonts desde las inscripcions *ibéricas* en pedra y metalls de Tarragona y Ampurias fins al tresor de mots y modismes que n's dexaren los alarbs, com ha fet Dozy (1), y desde sos arabismes fins á sos palpitants neologismes, no deixan dupte de que la Patria, que acaba de consagrar la memoria de Capmany y de Viladomat en lo *Saló de Cent,* si renaix, no es com lo fénix desde la pira, sino com lo roure gegantesch burlantse del uracá, que si s' emporta las brancas no pot arrabassar las arrels.

Peró veus aquí que á *transcendentalisar* tantas glorias ix una nova estrella de las voras nebulosas del Rin. ¡Honor al talent! Lo Sr. Lamark l' ha descoberta. La lley krausística del progrès indefinit es una *demostració* necessaria é inapeable *de la existencia del nostre renaixement.*

He cregut, no obstant, que per ventura en pró de la ciencia filosófica, á la qual tè obertas sas columnas La Renaxensa, no estará per demès proposar al criteri de sos lectors dos reparos que me han acudit llegint lo cadenciós article del Sr. Lamark. Vol demostrar la existencia del nostre renaixement per la lley del progrès indefinit. Jo dich en primer lloch que aquesta lley, tal com ell la explica, es falsa; y en segon lloch que, encara que fos veritat, no es lógica la consecuencia.

Segons dita teoría *l' Humanitat en son etern desarrollo* (2) *camina cap á la reconquista del paradis perdut, ahont, á la par que sa desgracia brollaren 'ls principis del progrès, exos Titans qu' un dia escalarán 'l cel* (3). *Lo temps, obehint á un impuls instintiu, diguem'ho axís, engendra novas figuras, aplicant formas*

(1) Barcelona, impr. de Verdaguer, 1868.

(2) Barcelona: por Francisco Suria, Impresor de esta Real Academia (1756).

(1) *Glossaire des mots espagnols et portugais dérivés de l' arabe;* Paris 1869. Generalment he observat que las paraulas catalanas derivadas del árabe s' acostan mès á llur font que las senblants castellanas, ó portuguesas, com en *cetrill, cinia, atzabara, mardux, alfábrega, márfaga, albará, algutzir, mostaçaf,* etc.—Compari s' Pujol (D. Celestino), *Empurias, catálogo de sus monedas é imitaciones* en lo *Memorial Numismático,* tom. III; Bergnes de las Casas, *Raices griegas y germánicas en la lengua catalana,* etc., etc.

(2) La Renaxensa, *Any* II, pág. 305, col. 1.

(3) 305, col. 2.

Digitized by Google

novas á tots los sers (1). *L' univers es una part de l' eternitat, y no podrem fer cap cárrech al progrés fins qu' estiguem convensuts de que l' eternitat s' ha fos sense abarcar la perfecció. Mes no l' haurem pas d' esperar, perque s' dexa descobrir á cada manifestació* (2). Finalment teoría es aquesta en que s' pinta *la filosofía* com l' *Hércules que sosté l' esperit de tots los pobles ab totas sas virtuts y tots sos vicis* (3) *y reconex las lleys necessarias y eternas del progrés, abarcant d' un cop de vista la majestuosa sorprenent armonía que resulta de tanta varietat de relacionats fenómenos* (4).

De tota aquesta claca, ó algaravía germánica passada per lo garbell francés, resulta primerament afirmada *la eternitat de* l' Univers y de la Humanitat; puig que aquell no pot ésser part de l' eternitat ni tenir aquesta un desarrollo etern, sense que sian abdós eterns. Ara bè. Jo dich que si son eterns no han tingut principi de successió temporal, y si han tingut principi de successió no poden ser eterns: una cosa exclou l' altra. Ni s' pot admétrer la eternitat de la Humanitat y del Univers sens admétrer, ó bè una sustancia inmutable, una y universal, de la que serian meras modificacions, ó fenómenos, los sers successius que tothom observa, ó bè que aquestas modificacions, clarament successivas, no han tingut principi. La última suposició repugna totalment á la evidencia de la rahó, que no admet cap sérié existent, ó categórica, sense principi; la primera, ço es, que no hi ha mès que una sola sustancia inalterable, es net y clar lo panteisme, tant repugnant en sos principis com fatal en sas consecuencias. Per lo demès, la geología obrint las capas de la terra, fixa la época de la aparició de la Humanitat sobre nostre planeta, com posterior á la formació dels tres altres regnes de la naturalesa. La facultat racional del Sr. Lamark, nascuda no fa molt temps, tè conciencia de sa individualitat, y sap que no pot ser ni la meva qui ara li fa contra, ni la del idiota que passa per lo carrer, ni las de nostres lectors qui fallarán sobre aquesta controversia; y sab que seria no menos deliri creure 's esser la rahó de la primera muller que creurer en la *rahó universal* somiada per l' alarb Averróes. No várem assistir á la primera formació del Univers; peró tampoch ignoram que etern y successiu, etern y compost, etern y finit, son termes entre sí repugnants.

De la flamant teoria resulta en segon lloch que lo mon y la Humanitat están subjectes á lleys necessarias. Entés això en lo sentit de las extravagancias germánicas vol dir que la creació y la perfecció del mon y del home son imposadas á son autor necessariament, de manera que no estava en son arbitri, donar mès ó menos perfecció á sa obra, sino que, al modo de una bola de nèu que s' fa rodar desde l' cim de blanca montanya, anés mès y mès crexent. Ara donchs. Això es negar la llibertat de Deu, com si Aquell que es infinit en perfecció fos menesterós de nostres bens; y això es subjectarlo lo mateix que sas obras al fatalisme. ¿Será necessari probar lo absurdo de sembiant despropósit? Creuria fer una injuria á la il-lustració de mos lectors entretenintme en demostrar que la negació de la llibertat de Deu conduheix al ateisme, y que la negació de la llibertat del home es la negació de la virtut y la justificació del vici.

Resulta finalment que lo criteri *únich* de qualsevol veritat seria la sola comprehensió de la rahó filosófica, ó en dos paraulas *lo racionalisme*. Eixos Titans, fills de la terra, que un dia escalarán lo cel, aquell Hércules que sosté l' esperit de tots los pobles, á la manera del que substituhí segons las fábulas idolátricas al vell Atlante, portant sobre de sas espatllas tot l' univers, això vol dir en clar y catalá que la filosofía preten destronar á la Teología, que es inútil, ó no es possible, la revelació sobrenatural feta per Deu, y que lo que nostra rahó privada pot fer y fa, si bè l' hi plau, il-lustrant á un altre, això no pot ferho ni consentirém que ho fassi lo *Lógos sempitern*, ó la *Rahó Divina*, perque n's sentim tant forts y sabis com ella. «*Seréu com Deu, coneixedors del bé y del mal,*» digué la serpent á Eva; y la teoría del progrés indefinit, que tan enrera voldria deixar las portas del *paradis perdut* escalant lo cel, torna llastimosament á son punt de partida, perque no tè altres alas que las de Ícaro, ni altres grahons que los del cego fanatisme. ¡Pobre humana rahó si no comptés ab altre facultat intelectual, ni altres llums que las sevas! Lo que sabem, comparat ab lo que no sabem, es casi no rès; y en lo poquíssim que sabem s' hi enfonzan desapiadadament las arpas del error y lo bech sanguinós del escepticisme.

La teoría fatal del Sr. Lamark porta sobre sí estampada la marca del retrocès. Es la fortor cadavérica de las utópias paganas, enterradas per los grans ingenis dels primers sigles del Cristianisme.

Dos parauletas ara sobre las consecuencias que trau de son repugnant sistema lo Sr. Lamark. Diu que *la lley del progrés, si ho transforma tòt, es per millorar'ho cada vegada, pera perfeccionar'ho, enmollantho á las necessitats; ja que la perfecció entre 'ls homens, la perfecció relativa, estreba en lo major grau d' equilibri entre sas necessitats y sos medis d' existencia material, moral é intel-lectual* (1). Aquí está tota la forsa de son argument, que per conclourer, ó fer demostració, ha de sentar la veritat de dos cosas. Primerament que la norma del progrès se deu pendre de la proximitat á la perfecció relativa, y que la perfecció relativa es lo equilibri entre las necessitats del home y sos medis de existencia material, moral é intel-lectual. Segonament, que donadas aquesta definició y aquella norma se n' segueix la existencia del nostre renaixement. Lo primer es fals, perque sian quals se vullan las circunstancias en que s' trovi l' home, sempre concebeix un tipo de perfecció absoluta. De lo contrari, un poble salvatje podria dirse que está en estat de major progrès que un poble civilisat, perque ate-

(1) 305, col. 1.
(2) 306, col. 2.
(3) 305, col. 1.
(4) 305, col. 2.

(1) Páp. 306, col. 1.

Digitized by Google

sas las necessitats y los medis de sa existencia material, moral é intel·lectual pot haverhi major equilibri que entre las necessitats y los medis de un poble civilisat. No es aixís com deu entèndrerse la lley del progrès. Ell está en la major suma de bens positius y en la major resta de mals, de que es capassa la Humanitat; ço es, la major quantitat de benestar material, intelectual y moral en lo major número é intensió possibles ab lo ben entés que en cas de oposarse aquestos diversos bens prevalesca sobre lo material lo intel-lectual, y sobre lo intel-lectual lo moral. Lo argument es donchs fals en sa base; y de consegüent, no conclou. Peró vull concedir que sia bona la base, y que s' raciocini aixís: la major proximitat al equilibri universal entre las necessitats y los medis de la Humanitat exigeix necessariament la existencia del nostre renaixament. ¿Tant mateix, Sr. Lamark? Pot ser que demá, avuy mateix lo petróleo desbordant de las mans del envejós Comunisme fará cremar tot aquest renaixement; y no per aixó se detindria, segons V., la marxa del progrès. ¿Com sab lo Sr. Lamark que aquest renaixement vulnerant altres interessos, com serian la unitat de idioma per tota la nació, la abolició dels *Fueros* catalans, etc.; cóm sab, dich, que aquest renaixement es exigit per lo major equilibri entre las necessitats y los medis de la universal humanitat? Ell ho assegura, pero no ho prova; y realment se necessita ben llarga vista pera donar la mesura de lo que monta una gota de aygua en lo mar inmens de la universal creació. Jo m' contento de dir que la existencia del nostre renaixement es un fet, que per rahó de la sua contingencia no pot càurer sots cap lley necessaria, y de consegüent no s' pot demostrar *a priori*. Lo demostra la observació experimental; y lo curs de sas tendencias no es trassat ab tota certitut, sino ab mès ó menos probabilitat per la filosofía de la historia.

Inútil crech advertir que ni tinch ánimo de entaular una seguida polémica ni de fer altra cosa que donar lo crit de *alerta* contra los sobredits principis panteístichs del Sr. Lamark, ó tals al menos com los he exposat segons mon criteri. Sense coneixer sa persona, estimo profonament sas nobles y elevadas miras; peró dolme vèurer colgada tant hermosa ploma y talent tant brillant adicta al arbre funeral, que desde las riberas del Oder y del Mein comensa á exténdrer sas deletéreas brancas sobre lo cel filosófich de la sábia Espanya; planta exótica, qual grana no arrelará, no, (aixís ho espero) en la patria de Balmes y de Ramon Lull.

Q. DURWARD.

TRIBUT D' AFECTE Y ADMIRACIÓ

Á

D. JOAQUIM ROCA Y CORNET.

Deu nos enguart de contemplar, ab esperit abandonat á la passió, còm se desprenen las fullas del arbre de l' Humanitat, sense contemplar la crescuda d' altres fullas que cubriren lo vuyt que van deixant los que càhuen. Á las horas nos anyoraríam massa en aquest mon, girant constantment los ulls al cel, y ¡ es tant terrible anyorarse del cel en la terra!

Ja sè bè prou que las llágrimas de dolor al pérdre una persona volguda, son capassas de esténdre un inmens océano entre nostre cor y 'ls demès hómens que no senten la nostra pena, aíslantnos completament de la vida restant; ja sè bè prou que aixó que passa al individuo, passa á la familia, y als pobles, y á las provincias, y á las nacions, y á las nissagas, presentántnos en tals moments aquells exemples de vida íntima y enllassada quéns presentan en certas especials circunstancias; mès los plors desprès, grácias á las ventadas d' altres impresions, se converteixen en recorts; que 'ls recorts son los llegats que deixan los esperits en lo testament que otorgan devant l' autorisació del temps.

Morí en Barcelona D. Joaquim Roca y Cornet; y 'l desconsol no s' apoderá pás unicament de sa familia y de sos amichs, sino que s' estèngué el cor de tots los católichs. Lo Catolicisme combatut rudament per las ratjas revolucionarias qu' en cada época arrecían pera equilibrar las fórsas socials, com arrecian las tempestats pera armonisar los elements naturals, s' abrassaba ab confiansa ab eix campeó decidit, digne company del inmortal Balmes. Pera mi es d' admirar la fermesa del Sr. Roca y Cornet, tota vegada que 's descobreix la consequencia mès pura y mès difícil á travès de circunstancias com las que combateren en lo período de sa existencia. Hi ha cors qu' ab la satisfacció de la conciencia ja 's creuhen satisfets, fent cas omís dels afalagaments ab que 'l mon procura complaure á la voluntat.

Totas las obras del Sr. Roca y Cornet respiran èix consol maravellós, fill de la conciencia tranquila y d' una fé veritablement arrelada ab l' ausili de la convicció. Per ço, pera avalorar exactament la bondat de son caracter, semblant al ríu seré que sempre enmiralla 'l cel, es precís descubrírlo en tot lo relacionat á la familia, per que dintre ella 'l cor s' esplaya ab llibertat manifestant ab exactitut, sense cap por de crítica mundana irrespetuosa, l' expressió de sos sentiments fondos y espansius.

L' hóme que adoraba, despres de la religió, á la familia com ell, no podia deixar de ser partidari del nostro renaixement. ¡Oh no! «Catalunya es á casa, y á casa debém parlar en catalá» deya en una de las car-

Digitized by Google

tas endressadas á son fill gran; y aixis ho feya, y en catalá escribia sempre qu' escribia com de familia. Se compren clarament el per qué no haguès figurat mès entre 'ls campeons de la nostra literatura provincial: son destino era 'l de defensar acérrimament las doctrinas católicas, y dada la apatia que per las cosas catalanas encara regnava, no debía pas escampar llavors que s' hagueran perdut indubtablement com entre la arena del desert mes árit. No obstant, desseguida que 's restauraren los Jochs-Fforals, aculli ab entusiasme semblant manifestació del nou moviment, y en lo segon any, en 1860, fou nombrat mantenidor, llegint el discurs final que consistí en un resúmen histórich de dits Jochs. «Los Trovadors moderns.» també son una proba de que no era gens estrany á las nostras tendencias justas y sagradas. ¡Molt, molt li deurém si, com procurá, lográ arrelar en sa familia las costums é independencias purament catalanas, tota vegada que la familia es lo foco qu' irradia benéfica resplandor per tota la societat. Las llavors qu' en sa familia sembrá no 's perderán, de segur, com hagueran desaparescut, al buf de las passions de sa época, las llavors que de catalanisme hagués tirat en lo poble. Ell creya que 'l renaixement veritable estriba en lo arrelament del catolicísme, y el catolicisme (que no es provincial ni nacional, sino que te tendencias universals; perque ni preten adequarse á la forma y manera de ser dels pobles, presentantse á las societats com divina doctrina) podria ser propagat y necessitaba influent propagació en ésta época, dintre la qual s' hi regiran tants interesos, tantas creencias y tantas ideas oposadas.

Plorèm donchs, com á catalanistas, al Sr. Roca y Cornet, y guardém com, hómens, son recort en nostra memoria baix la llosa adornada ab flors, qu' ell mateix se formá, com las de «Las dónas de la Biblia.» «Ensaix crítich sobre las lecturas de la época, en la part filosófica y social.» «Manual de las mares católicas», y tantas altres com nos deixá. ¡Quán honrós no es per l' home, eix rey de la creació, teixir durant lo camí de la vida las flors y las coronas que després adornarán sa tomba!

FELIP DE SALETA.

EN LA PRIMERA FULLA D' UN ALBUM.

Al aucellet que vola per los ayres
no demaneu, ninetas, refiladas;
no demaneu al mes de maitx sos flaires;
ni avuy vullau oirne las tonadas
del trovador errant.
Un temps en los palaus de las hermosas
los caballers y damas lo sentian
contar molt altas fetas valerosas
dels temps d' honor y fé que se escurrian
en sonorosos cants.

Un temps al cor dels homs brollava tendra,
un brot de sentiment y poesía:
y ans que aqueix foch sagrat se tornés cendra,
á sas costums honradas s' afegia
sentir la fé y l' amor.
Llavors ab lo sonris pintat als llavis,
la lira de llorers engarlandada,
en lo bon temps passat de nostres avis,
á la benéyta llar tenia entrada
y setí, 'l trovador.

Mes ha rodat lo temps: la fé es fugida:
l' aigua que rondinava per l' aubaga
ab los colors del iris revestida,
avuy no brolla perlas; sols amaga
remors de tempestat.
Avuy los cels no tenen ja blavura,
perfums los dematins, ni 'l mar onadas;
los boscos nius, blancó la neu mes pura,
las ánimas amor, los cors tonadas,
ni 'l trovadors cantars.

Y sens amors, ni fé, ni virtuts nobles,
sense la llum d' un ideal, camina
en mitx de fosca nit l' estol dels pobles,
cegos los homs á la claró divina
del tendre sentiment.
Y vida sens amor, amor que 's vida,
no florirá jamay ideas novas;
per terra arrossegant, de mort ferida,
de l' últim bart ab las derreras trovas
l' alé li pendrá Deu.

Y sort que la creuhada nova encara
de nostres cors no totas las n' ha tretas
las flamejants guspiras de llum clara
que al da 'ls inspiració, donan als poetas
la clau del paradís.
Y sort que flors del cel encar s' amagan
al tendre pit de verges namoradas,
que 'ls somnis que á sos somnis afalagan,
son d' eix amor que al trovador las fadas
n' ensenyan lo cast niu.

Y sort que lo mastral que tot s' ho emporta
encara no ha afogat sas veus divinas:
pot ser que la esperansa encar no es morta
si 'l cor dels trovadors y de las ninas
abdós aixecan cants.
Fils d' or y rosa d' un amor castíssim
sas armonías juntan tan estretas,
que fan de tots sos cants un cant dulcíssim;
pus quant creá á las ninas y als poetas
Deu los va fer germans.

Si 'ls homes no 'ns escoltan, mas germanas;
¡fugim d' eixa terra herma de poesía!
Tenim de pampols verts frescas cabanas
vers l' orient, allá d' hont naix lo dia,
aprop casi del cel.
Allá de menta y rosas coronadas
los aucellets que volan per los aires,
cuant passin vos daran sas refiladas
y s' obrirán las flors per darvos flaires
oint nostres accents.

Veniu! veniu al cel! aquí desmaya

Digitized by Google

l' ánima en aqueix cercle, adolorida,
del mon, hont lo desitx en va atalaya,
entre eixa ponentada de la vida,
aire per l' esperit.
Veniu al cel! allí una llum mes pura
la fosca d' assi baix espárravilla;
deixem la pols de la materia impura...
jo sento que es del cel l' ánima filla...
y aspira al infinit!

¿M' escoltas, mon amiga y germaneta?
cor innocent que á las primeras brancas
del arbre de la vida dorms distreta;
las fullas de ton álbum he vist blancas
com la neu de ton front.
Y blancas han de ser! ma ploma impía
enllora la puresa de sas fullas:
ab cada nou bordó de poesía
derrera vaix deixant novas despullas
ab sentiment y dol!

¡Es trist pel cor qu' aquesta lley hi sigui:
que sempre un' ombra als somnis desencanti!
¿Qué vols, amiga, que l' amich te digui?
¿Qué es lo que vols, que el trovador te canti,
nina, si tens quinse anys?
Eixos espectres que en lo cor estroncan
la font del bon desitx que nos convida,
que 'l goigs congelan, y los cants enroncan
no amargan, com á mí, la teva vida
verge de desencants.

Cants, llums, y desitx purs, en maridatje
al peu de ton casal, una esperansa,
t' ofreixen per companya en ton viatje,
que daura tot lo cel, mentres avansa
lo dol que 'l cor no sap.
Camina per la vida, amiga meva,
ab ton mantell de verge embolicada!
Somriu al jorn que 't brinda goigs sens treba!
Y bányat ab los raigs d' aqueixa aubada
que aixeca son ros cap!

Qu' essent en ton camí ángels de ta guarda
ton cor y ta virtut y ta innocencia,
quant obris consirosa alguna tarda
l' album inmaculat de ta existencia,
tas gestas recorrent;
los ulls en l' aire, l' animeta orfana,
pot ser se minvi ton dolor si hi trobas
las paraulas d' un' ánima germana,
que á ton cor apagat li portan novas,
dels infantívols temps.

M. Genis Aguilar.

Discurs llegit en la sessió inaugural de la secció de Lletras de La Jove Catalunya al comensar los trevalls d' enguany.

LA TRADICIO LITERARIA CATALANA

EN LOS SEGLES XVII Y XVIII.

Senyors:

Desconeguda y oblidada per demés es la literatura catalana de las dos centurias que precehiren á la actual, fins al punt de considerarse escassas y de poch valor las obras escritas en nostre idioma durant las mateixas, y de produir tal concepte en molts dels catalanistas l' opinió de que en ellas res s' havia fet que vingués á aumentar lo tresor intelectual que 'ns llegá l' etat mitjana y de que la actual renaixensa ho era tal en tot lo sentit de la paraula; deduhint d' axó que la tradició literaria catalana havia rebut ja un cop mortal en lo segle XVII, en que s' atenta per primera volta ostensible y poderosament á nostra constitució política, perdentse del tot quan la ma del net del mes ergullos Lluis arrebassá aquella en los primers anys del segle passat.

Aytal error, que si podia disculparse en los primers moments del actual despertament del esperit catalá en que aquest, gojós d' haver recobrat sa perduda pátria, no 's cuidá mes que dedicarli sas millors trovas, aixis com l' aucell que de presó estreta al frondós bosch deslliurat retorna, se complau en entonar sas oblidadas canturias; es hora de que desaparégue fent relluir, como ho han fet los pochs que s' han ocupat de aytals épocas, que 'l geni literari y científich de la terra no s' adormí, no, en una ensopidora indiferencia que fins á cert punt hauria pogut justificarse, sino que en mitj de l' espectacle de la pátria endogalada, en lo recort d' aquellas flamaradas que cremaren sas prehuadas lleys y furs, á la vista de son comers é industria reduhit á un vol mesquí, devant las fumantas runas de sos monuments sacrificats á la ira del vencedor, sabé acreditar sa virilitat y constancia, donant á l' estampa ó llegantnos inéditas, malgrat á l' opresió de elevadas esferas, obras recomenabilissimas en nostra llengua escritas, apart de las que ho foren en la castellana, mes vestint l' esperit de la terra, fins á arribar á la epopeya de nostra Independencia en lo comensament del segle actual, quals gloriosas conquestas, que no solzament ho foren de l' inimich armat, donáren á la terra la llibertat que necessitava pera manifestarse tal com era, y poder esperansar pera un temps no molt llunyá la gloriosa revivalla que tots avuy en dia contemplèm ab gaubansa.

Per aixó es mes de doldre que l' investigació segurament feta per alguns de nostres mes considerats autors y erudits sobre ditas epocas, no s' hage fet pública per medi de l' estampa, si ja no deguessem

Digitized by Google

esperar que una complerta historia de la literatura catalana vingués á omplir l' imperiosa necessitat que l' importancia del actual moviment literari y las glorias de la patria fa temps reclaman.

Al venir donchs avuy á seguir la consuetut establerta d' inaugurar las seccions d' aquesta Societat ab la lectura d' un treball, hé cregut que digne era de cumplir tal objete lo recordarvos tant sols, ja que d' altre cosa 'm priva l' insuficiencia de mos mereixements, los ingenis que floriren en los épocas qu' he senyalat, llurs obras, y 'ls fets generals qu' influiren en llur manifestació puix que si com diu un autor l' historia de las decadencias es l' historia dels pobles, en ella, podrèu veure la del poble catalá ab tota sa grandesa.

En 1623 llansava l' últim sospir lo *millor cisne catalá* en Vicens García, qual popular renom escusa de ferne mes llohansas, y á qual entorn s' aplegava aquella pléyade de poetas que formavan en nostre Principat un centre literari molt notable y de que sols ne sabem escassas mes interessants noticias per algun treball tant erudit com recomenable (1).

Despres de Fèuria que brillara per los anys de 1627, y que 'ns dona una clara mostra de son talent poétich en la obra sobre la vida de S. Bernat Calbó, arribem ja á la mitat del segle en que las guerras que sostingué Catalunya ab lo centralisador poder del rey Felip IV sembla devian apagar lo ressó de las liras catalanas. En efecte, ja de alguns anys abans y especialment desde aquesta época com si los autors preveyessen los dias de prova que per la pátria havian d' esdevenir, se dedican principalment á obras que tenen relació ab la cosa pública, y aixís veyèm que 'l celebre patrici Fra Gaspar Sala escriu son *Govern politich de la ciutat de Barcelona*, ó las *Llagrimas catalanas al enterro y exequias del Il-lustre diputat eclesiastich de Cataluña Claris*, Pujades la *Crónica de Catalunya*, y 'l perpinyanés Bosch sos *Titols d honor*, mentre Bruniquer ab la *Relació Sumaria* y 'l *Ceremonial dels magnifichs Concellers*, posa de relleu tota la grandesa de las institucions que allavors regian; tots segurament ab l' intent de conservar y grabar en la pensa dels naturals aquells recorts qu' havian d' enardirlos en la terrible lluyta, que sols era inspirada y sostinguda per l' amor patri y per la ferma constancia ab que nostres avis defensavan las llibertats politicas á costa de tants sacrificis y desde tants de segles conquestadas.

Vingué 'l jorn de la prova. Lo valor dels exèrcits catalans, ben conduit per la pericia d' aquells capitants que s' havian segurament format en las obras de Barra y de Moradell (2) sostingué fins á 1651 una gloriosa campanya que si be acabá ab l' enter regoneixement per part del poder real de tots los furs y lleys que havia intentat esquinsar, no sigué prou pera curar las feridas causadas per la guerra. Estas tornaren á renovellarse quan los exèrcits francesos, que d' amichs havia lo resultat de la primera lluyta cambiat en contraris, entraren en lo Principat y li feren sufrir la dura lley del ferro fins á 1697 en que 's firma la pau.

Durant lo llarch periodo que comprenen aqueixos moviments politichs apareguеren en Catalunya proclamas, alegasions y altres treballs d' aquesta naturalesa, en tant gran nombre que sols devant sa vista pot compendres lo vol que la vida pública havia pres á las horas en ella, y regoneixes que no es patrimoni de certas nacions, ni menys dels actuals temps, aquella educació politica que fa remetre á la ploma, abans que á las armas, las altas qüestions de govern y de salut pública.

Perturbació tan gran, que fou en part historiada per aquell mateix Fra Gaspar Sala que tant se distingí per sa adhesió á la causa catalana en son *Epitome dels principis y progressos de las guerras de Cataluña de los anys 1640 y 41*, y degué mereixer també un lloch preferent en alguns dietaris que s' escriviren per aquets temps, no fou obstacle pera que entremitj de l' espantable remor de la brega se sentissen las vèus dels Fontanellas, Blanchs y Fontanos que 'ns llegaren llurs composicions pera honra de las patrias lletras.

Francisco Fontanella que florí en los primers anys d' aquellas guerras deixá moltas y bonas poesias, de las quals ne formá Ullastre un aplech ab lo titol de *Diversió per los alumnos del Parnás catalá: obras poeticas de Francisco Fontanella*. Si respecte las composicions publicadas baix lo propi nom d' aquest autor no podem fer mes que transladar aquí la opinió general de tots los escriptors que han pogut assaborirlas, y que no dubtan en posar al poeta en primer lloch entre 'ls del segle, podèm ja judicarlo per alguna de sas obras mes notables, si es efectivament èll lo singular ingeni que seguint la corrent de la moda s' amaga baix lo pseudónim de *pastor Fontano* (com assegura ab datos que son verament convincents un apreciable escriptor (1) y si dèu per lo tant refusarse la gloria que com á tal s' havia atribuit per molts erudits á altre poeta d' aquell segle D. Joseph Fontaner y Martell.

Deixant, donchs, apart esta interessant qüestió, dirèm que Fontano, autor de la may prou celebrada *Tragicomedia pastoral: Amor, firmesa y porfía*, del poema dramátich *Lo Desengany*, y d' un gran nombre

---

(1) Aludim á la Memoria llegida por lo Dr. D. Salvador Mestres, Pbre., en la Academia de Bonas lletras, ab lo titol de *Poesias perdidas de Vallfogona: Poetas ignorados.—Fracmento de un libro manuscrito titulado: «Curiositat Catalana.»* — T. II, págs. 385 y següents de las de dita Academia.

(2) Francisco Barra.—*Breu tratat de artilleria de diversos autors y treballat per etc.*—Barcelona 1642, en 4.t Esta obra está dedicada als 4 Concellers y sabi Concell de Cent, per qual deliberació fou estampat.—L' autor era mestre de la escola militar que existia en aquell temps en Barcelona. (Torres—Amat.)

Domingo Moradell.—*Preludis militars de lo que han de saber los oficials majors y menors de guerra.*—Barcelona, per Jaume Romeu.—1640—en 4.t (id.)

(1) Lo citat Sr. Mestres en lo treball de qu' hem fet menció.

Digitized by Google

de poesias inspiradíssimas, es lo poeta que brilla al costat del Rector de Vallfogona, sino l' aventatja en la delicadesa de la forma. La citada *Tragicomedia*, publicada no fa molts anys y per lo mateix generalment coneguda, ab tot y pertanyer al género de las obras que iniciaren aquella literatura en que l' amanerament y 'l convencionalisme ocupavan lo primer lloch se fa admirar per la perfecció, sonoritat y magnificencia de la versificació, y al mateix temps per la pintura de sentiments en los personatjes que posa en escena. ¡Llástima que no s' hagen publicat las demés obras d' aquest insigne escriptor que existeixen manuscritas en poder d' alguns particulars! A quí aixís ho fes la literatura catalana li deuria estar altament reconeguda.

Lo canonge D. Josep Blanch, autor de un volum titolat: *Matalás de tota llana*, es celebrat també com á poeta satírich molt notable.

En aqueixos autors y alguns altres de menys importancia, s' inclou tota la vida poética que la literatura catalana tingué en lo segle XVII. Poca es en veritat en comparació de la que alcansaren las de las altres nacions y especialment la castellana y la francesa. Per abduas es aquest lo segle d' or; abduas vegeren florir en éll renomnats ingenis. Mes si 's considera lo carácter especial de las obras merament imaginativas ó de fantasía, si 's posa esment en que estas generalment seguéixen la corrent de la moda adóptant ab facilitat formas y fins llenguatje diferents, segons cambien las circunstancias del temps, lo qual fa que sian las primeras en abandonar un idioma com son las primeras en adoptarlo, y s' enllassa aquesta consideració ab la preponderancia que desde l' anterior centuria las duas nacions vehinas exercian malhauradament sobre nostra pátria, se podrá considerar per la importancia dels poetas de que hem fet menció, fins y esser contats, la forsa y la vida que la tradició literaria de la llengua catalana conservava en aquells temps en que ja novas doctrinas, baix lo mantell d' un aparent respecte á l' antigor, venian atentant á sa existencia al minar per los ciments l' edifici de nostra nacionalitat.

No es d' estranyar, donchs, que 'ls homes pensadors d' aquella época, que 'ls que se sentian ab forsas pera dedicarse á treballs de l' inteligencia, deixant las fantasiosas imatjes de la poesia y 'ls demés géneros en que esta fa 'l principal paper, y contemplant lo tenebrós esdevenidor que á sos ulls se presentava, mes negre encara que 'ls mals presents, se dediquessen mes á escriure y meditar sobre religió, que es l' únich consol en los dias de desgracia, altres als frets treballs de la ciencia, mentres, com abans hem senyalat, los mes ardents y afanyosos dedicavan llurs escrits al servey de la cosa pública; y ja á fins del segle s' aplegavan tots pera ajudarse ab l' estimol consegüent en una de las primeras associacions literarias, que s' han constituit en Espanya, y que, com tribut á la modestia, prengué 'l nom de *Academia de Desconfiats*. Resultat que 'ns marca exactament lo moviment intelectual que, ab l' us de nostra llengua, se manifesta en lo segle á que 'ns referim, lo qual, apart dels géneros purament literaris, ens presenta en primer termo y en major nombre las obras religiosas, seguint després las históricas, las políticas y legals que com ja hem indicat foren fruyt dels trascendentals moviments que 'l fan célebre, seguint finalment en ordre las de gramática, ciencia, etc.

La llengua catalana que venia conreantse tambe ab esplendor en la illa de Mallorca y en lo reyalme de Valencia desde que 'l rey en Jaume aná á plantar en aquellas hermosas comarcas la creu de redempció ensemps que 'l penó de la terra, está representada també en aquellas durant aquest segle per obras importants.

A Mallorca son notables com á poetas los Veri, Ordines y Vilallonga; distingintse 'ls prosistas pera la tendencia á tractar assumptos histórichs, ja en la forma propia y elevada d' aqueixa classe de treballs, ja en relacions y dietaris que son un verdader tresor pel qui vol elevarse á la consideració general y á la filosofia dels fets.

Valencia, ahont dominava ja casi totalment la llengua castellana si be 'ns mostra poquíssims poetas qu' escriguen en catalá no 'ns deixa de presentar bons autors en llegislació, historia y religió.

Entrem ja en lo segle XVIII, y al llindar d' aqueixa época tant infausta pera la corona Aragonesa y especialment pera Catalunya, devèm, abans de continuar nostra ullada al moviment histórich-literari catalá, recordar quelcuns dels trascendentals fets politichs que en ella s' esdevingueren, y que com no pot desconeixers', influiren poderosament en aquell moviment.

Hem senyalat ja que de lluny venia l' invasio de las novas ideas qual tendencia era destruir las petitas nacionalitats pera formar ab ellas l' escambell hont sustentar la autoritat real, puix qu' esta havia oblidat feya temps aquell sentit práctich ab que las monarquias de l' etat mitjana saberen agermanar las llibertats popular ab sa propia autoritat. La poderosa lluyta de principis que al xocar semblants ideas ab las de respecte y amor á las antigas lleys resultava no podia mantenirse per molt temps en lo terreno de la discussió rahonada, sino que devia traduirse prompte en lo marcat esperit de prevenció y fins d' odi ab que 's miravan per part de la Cort las inmunitats de las provincias, ó ab la revelació d' aqueix esperit clarament manifestada en la guerra vulgarment dita *dels segadors* de que 'ns hem ocupat. Si be de esta ne surtí triumfant lo poble catalá, desde 'l moment que pogué ostentar als ulls del mon intacte lo llibre de sos furs, no devian tardar estos á sufrir altre torrible embestida quan haventse extingit la dinastia austriaca que, si no per amor, al menys per tradició política de familia, devia respectarlo, vingués una nova dinastia á implantar en tota la Península lo sistema de gobern, última y exagerada expressió d' aquellas ideas, simbolisat en la célebre frase l' *Estat so jo*.

Aixis succehí; y l' historia 'ns diu que nostres pares

comprengueren perfectament tot lo que 'ls podia sobrevenir ab la mort de Carles II, quan ja reberen ab marcat disgust la disposició testamentaria d' aquest y bastavan uns fets casuals pera deduirlos á vaticinar, en la entrada triunfal de Felip V en Barcelona, grans mals pera l' esdevenidor; y aixó esplica també que á la primera manifestació de las tendencias que 'l nou rey portava correguessen la inmensa majoría dels catalans, y en general tots los que formavan la antiga corona d' Aragó, á refugiarse detras las banderas alsadas en favor del Arxiduch, á qui apoyava la poderosa aliansa de casi totas las nacions d' Europa. La sagnanta guerra qu' allavors comensá forma la veritable, la mes gran epopeya de la forsa y 'l valor del poble catalá que si fins allavors havia viscut ab honra, sabé morir ab honor.

Encar que l' historia no 'ns conservés cap página desde 'l final de la guerra de successió fins á primers del actual segle, compendriam ben bé que la ira del vencedor, qu' havia sigut antes lo vensut, estaria molt lluny de respetar lo que la voluntat del monarca en los primers dias de son regnat no havia temut atacar, y aixó 'ns diria la vida que, com terrible somni, féu Catalunya despres de la crema de sos furs, privilegis y gloriosos penons; de l' abolició de sa llengua de l' ensenyansa y de las esferas oficials, y de la persecució de tots los qui havian estat sos millors fills.

Un altre poble á qui no hagues adornat l' inquebrantable fermesa del nostre, desesperansant al veurers en tant llastimós estat s' haguera entregat ab vil ensopiment en mans de la desgracia. Mes los pits catalans que sentint bullir en sas mans la sang d' aquells qu' havian donat sa vida per la pátria no podian creure que arrivés á perdrers aquesta, mentre quedés qui, encara que oblidat, mantengués lo conreu de son propi idioma, pèr que no pogueren recordar ab la ploma las antiguas glorias qual espectacle no podia suportar lo nou estat de cosas, ja que molt menys los era possible ocuparse dels afers polítichs de l' época, ja en fí que l' espectacle que la terra oferia no podia decantar l' imaginació mes que á lo trist, dedicaren los escriptors catalans totas las forsas á exalsar y estudiar en tot la que los circunstancias del temps permetian las execelencias de la llengua.

Per aixó veyem que casi no apagat encara lo foch que cremá nostras glorias y pergamins que eran al mateix tems la millor prova de la preponderancia de nostra parla, llegeix lo Dr. Ignasi Ferreras sa *Apologia del idioma catalá* en aquella associació que ab lo títol de *Comunicació literaria* formavan junt ab aquells varis literatos quals noms deu lo catalanista recordar ab goig perque ells foren los primers qui procuraren cuidar ab tendre afany la planta que la ventada havia arrebassat fins á la terra. La sola existencia d' eixa Associació provaria lo qu' hem dit, si ja no ho vinguessen á confirmar los diccionaris que en aquest segle se publicaren, com lo de Fr. Albert Vidal, lo Promtuari de Josep Bruch y la *Gramática catalana* de Ullastre, autor de altres è importants obras inéditas.

La prevenció contra 'ls estudis d' historia que en los primers temps de la vida de la nova dinastía no hagueran pogut vence las mes convincents rahons d' utilitat pública ni 'ls mes savis concells, ho vencé la poderosa ma del temps fins al punt de autorisarse oficialment l' existencia de la *Academia de Bonas lletras* que filla de la que baix lo nom dels *Desconfiats* existia ja desde l' anterior segle, venia á dedicarse ab tal fet esclusivament á aplegar material pera formar en endevant una complerta Historia de Catalunya.

Si exceptuem lo Dr. Grases qual «*Epítome ó compendi de las principals diferencias entre las lleys generals de Catalunya*» fou ja prohibit en 1711, despres de la guerra, sols trobem respecte á treballs d' aqueixa classe l' obra d' en Serra y Portius *Senat Barcelonés*: *Institució dels Diputats del general de Catalunya* y alguns *Noticiaris* y relacions que aparegueren en Mallorca que com se véu tingué sempre predilecció per estos estudis, fins á arribar al últim ters de segle en que 's pronuncia ja 'l moviment científich y literari que preparava 'l segle actual ab la fundació de la Academia de Jurisprudencia, Ciencias naturals, Arts y Medicina y cirujía. En ell l' ilustre Campmany ab sas Magníficas « *Memorias históricas* (1779) reconstrueix lo monument de la grandesa catalana; obra que si bè escrita en la parla castellana, en la qual sabé l' autor conquerirse un lloch entre 'ls clássichs, respira l' esperit de la terra y 's pot ben dir fou la véu que resonant en lo cor de la primera generació de la present centuria, havia de fer arrancar á n' Aribau lo crit de *Patria*, à qual mágica paraula vegé alsarse gloriosa nostra llengua ab lo prehuat trajo de la actual renaixensa.

Com se compendrá facilment atenent á que 'ls estudis religiosos y morals eran los que menys podian cridar la prevenció de la censura en aquest segle ab tant de rigorisme establerta, estas dominan estraordinariament sobre altre classe d' obras, que per altre part sufrian mes l' imposició de la adopció del idioma oficial, per no anar com aquellas destinadas á l ensenyansa de la juventut o á la moralisacio del poble que sempre ha conservat pura la parla. Catecismes, vidas de sants, tractats teològichs, entre 'ls cuals es conegut la *Fon mistica y sagrada del paradís de l' iglesia* de Fr. Francisco Baucells y pláticas en bastant nombre se troban en los catálechs, no faltanthi la moral y pedagogia ab la *Ensenyansa de minyons* de Rexach, obra tant coneguda coma preciada y que meresqué 'ls honors de la traducció en castellá y francés.

També las ciencias se tractaren en aquest segle en llengua catalana, escribintse en Mallorca y Catalunya obras de matemáticas, agricultura, aritmética, relacions de viatjes etc.

En lo camp de la literatura sols podem espigar quelcun poeta que com Agustí Eura en sa *Descripció de la montanya de Montserrat* 'ns demostra que no havia desaparescut totalment lo bon gust en lo segle en que 'l barroquisme regnava en totas las arts; ni Francisco Balart que 's distingí per sa «Fernudita,» ni

Digitized by Google

'l ja citat Ferreras autor del *soliloqui de Caifás* en que revela grans qualitats.

Per fi en Mallorca lo popular poeta y endevinayre Gelabert, Guillem Roca, lo comte de Ayamans, Salas y altres conrearen tots los géneros de la poesía.

Tal es lo quadro que 'ns ofereix nostra literatura en los segles de sa decadencia. Si als ulls del simple observador tal volta sols s' hi mostraria l' última guspira d' un foch que s' apagava, lo catalanista hi contemplará l' esperit de la terra passant ab penós, mes constant esfors, per entre las boyradas del despreci y del oblit pera venir á ostentarse ab tota sa forsa y renovellat ab nova sava en mes afortunats dias. Per aixó qui girant los ulls al passat contempla l' espectacle de la tradició literaria catalana sempre mantenida, no pot esperar ab desconfiansa l' esdevenidor; per aixó qui se sent coratjos en los jorns de dol no pot temer en los jorns de gloria; per aixó qui seguèix la noble ensenya de la terra deu caminar sempre avant en lo camí del progrés, segur de que arribará á bon terme si te fixos los ulls al cel y sent bátrer son cor per l' amor á la pátria.

A. Aulestia y Pijoan.

DORMINT.

La nit te afalaga,
donantte la son
que acluca y amaga
tos ulls, com un vel,
portantte á les sales;
ben lluny de aquest mon,
hont plegan ses ales
los ángels del cel.
Si 'n son de melosos
y n' han de dolsó
tos somnis ditxosos,
ton cor prou ho sent,
quant entre armonies
que 'm dú lo ressó,
les nits se fan dies
de un sol resplandent.
¿Jamay, ensisera,
l' imatge 't sortí
de un cor que n'espera
l' alé de ton cor,
com gota de pluja
que arruixa un jardí,
com flayre que puja
del niu del amor?
Pot ser á vegades
haurán arribat,
en mitj les cantades
que sents aprop teu,
suspirs que divagan,
com l' aura pe 'l prat,
que afogan y apagan
lo só de una veu.
Qui sap la pregaria
que faig desde aquí,
si 's fon solitaria
pe'l mitj de un desert;
ó be de son flayre,
mon bell serafí,
quant passa per l' ayre
recull lo que 's pert!
Tu sabs, ma deesa,
qui hi ha prop l' altá,
tu saps, ma primcesa,
qui hi ha prop ta cort;
Deu vulga que estiga
l' encens en ma ma!
Deu vulga que siga
lo teu trovador.!

Joseph Serra y Campdelacreu.

Vich 20 Setembre de 1872.

POESÍA POPULAR MARROQUINA.

Sr. D. Adolf Blanch.

Laratxe 1.r de Febrer de 1873.

Amích: No preguntes en aquest país de barbarie pel estat de la poesia, sabent quan lluny se trovan los moros de avuy de aquella il-lustració que á Domás y á Córdova feu de ells lo poble per excel-lencia. Ja no 's veuhen entre 'ls alarbs aquells famosos guerrers que deposant son elm despres del combat, al peu de un arbre improvisavan aquellas admirables poesías que plenas de foch ó vessant de tendresa arribavan fins al fons del ánima, despertant en ella tota mena de afectes. Llurs reys ja no empunyan com solian lo ferro, y caygué pera sempre al fanch la ploma de canya, humil instrument que tan sobiranas inspiracions traduhia del llenguatge del cor al dels sentits. Los Beni-Merins han estat los darrers trobadors que entremijt de las continuas guerras ab sos germans de Granada, ab sos enemichs de Castella, ab sos aliats de Génova y Aragó y ab sos vassalls de Gus y Tafilet improvisavan en los emboscats vergers de son palau de Fez y á la vora de sos estanys, las dolsas esparsas de que en va 'n volem avuy recordar la mes petita guspira. Despres de la época de calamitats sens fí que va seguí al assessinat del darrer de aquella reyal y caballeresca rassa, la civilisació dels alarbs s' enfonzá pera fer plassa al mes ferós fanatisme y á la llorda superstició, tornant aquell despertament de idealisme, de que fan tanta gala las imaginacions orientals, en lo materialisme

Digitized by Google

mes repugnant, y fent náixer en lo poble generós y noble de las Mauritanias, la avaricia, la falsedat y la tussuderia.

Per esta desmanyada pero exacta pintura no estranyarás que no hi haja aquí poetas bons ni dolents. La poesía popular no ve á ser mes que un munt de paraulas rimadas sensé sentit, de manera que 'ls actuals *haddara*, trovadors que declamant, cantant y gesticulant, recitan qüentos als moros del camp en los *Socos* ó mercats de per munt, se 'n desixen de alló mes bè en punt á fer venir en vers sas recitacions, omplintlas de consonants impropis. Pero aixó es lo que li fa pler á la gent mora de pagés, y pera que no 'n dubtes vetaquí com canta en aquet moment la negra Fátima pera fer dormir tot gronxant á ma filleta:

Un estany ne te 'l Sultá
de aygua bruta ple n' está
¿quí es son senyor?
encara so viu jo. etc., etc.

Ab tot no m' ha faltat paciéncia pera ferme cantar per una de aquestas juivas que encara sembla que conservan un esma de la pátria espanyola lo romans de *Girineldo* que t' envio tan cabal com he pogut lograrlo, junt ab la tonada monótona ab que per tradisió desde 'ls segle XVI ó XVII l' acompanyan y que no deixa de fer recordar la mateixa ab que en certa part del nostre bon terral de Catalunya que tu tindrás ben present y jo també havem sentit entonar per bocas femeninas. Sols que, com veurás, lo que t' envio es mes llarch y 's parla en ell cap al últim de la dona Maria Linares en qui 's torna la princesa y del capitá general «Conde Niño» com si fos lo mateix sastre Girineldo que ha comensat.

cortando paño de seda
para hacer al rey vestidos.

Alguns n' han arribat mes alt essent de mes baixa ma, mes aquí 'm sembla que hi ha barreja ó poti-poti de romansos. La pronuncia es castellana, pero fent la g com los catalans y la z, c, s sempre ab sonido de s líquida en mitj de dicció. L' acompanyament com lo de tots los cants hebráichs ó árabes es al unissono ab la veu y ab lo llaut. Regularment l' *artista* canta á mitja veu, circunstáncia que unida al interés que inspira la narració y la vaga melodia puntejada per lo llaut no deixa de tenir cert encant poétich.

Per fi 't diré que 'l fanatisme dels xenis descendents de Mahoma ha cundit de tal modo entre 'ls seus vassalls, que vuy dia tots los *tolba* ó lletrats, se dedican exclusivament al estudi del Corán y dels comentaris de Sidi-Buhari; que no 's fa cap llibre, y sols se reproduheixen copiats de ma 'ls de religió, deixant en l' olvit los estudis geografichs, matemátichs, fisichs etc. ¿Creurías que no hi ha una historia completa dels regnes de Fez y Marruechs?

Lo nou document que m' has enviat y que dech á una de nostras eminéncias históriсh-literarias, ton bon amich lo Sr. D. Anton de Bofarull, á qui 't servirás agrahir la finesa, 'm ve *com pedra en anell* com diu l' incomparable Montaner pera coordinar y esplicar certs fets de la obra que estich acabant y que 's titulará *Relacions politich-comercials de Marruechs.*

Teu de cor.

T. de C.

AFANY.

¿Per qué esbategas cor ab tanta forsa
Que apar que de mon pit vulgas fugir?
¿Que t' espanta pot ser la negra boyra
Qu' ennuvola la conca de mon pit?

¡Poca será ta forsa defallida!
¡Débil y fret l' alé que llensarás!,
En vá pretens en t' agonía lenta
En alas del desitg torná' á volar.

Per tú no hi ha mes ayre ni mes éter
Que 'l que tanca l' espay de tá presó,
Per tú no hi ha mes ayre que 'l vent débil
Dels suspirs enfebrats dels meus dolors.

Per tú no hi ha mes sol ni mes aubada
Que el gran desitg de veurhi delirant,
Per tú no hi ha mes fonts de dolsas ayguas
Que 'ls glops de fel que 'l pit vage brollant.

Tú romandrás en tá presó oprimida
Fins que d' ella ton Deu te mani exir,
Fins qu' un esguard brillant de sa mirada
Desfasse las tenebras de mon pit.

Ta mes bella esperansa creus perduda
Com vaxell naufregant en alta mar,
Com coloma enlayrada arrant las bromas
Veyentse sota l' ala del milá.

Las tevas queixas may trovarán eco
Com fillas del pobre orfe ó de l' esclau,
L' alenada infernal se las emporta
Com la blasfemia inicua del mortal.

Defallex dins mon pit, qu' exa es ta fossa,
Enmortallat ab cendra de tas flors,
Las espinas del tronch porta clavadas
Que qui mor com Jesús será ditxós.

En t' agonía trista y deliranta
Busca conhort en mitx la fosquetat;

Digitized by Google

Felis qui creu vivint entre tenebras
Que eternament la llum veurá brillar.

Quants mortals al entrar en esta vida
Los sol cegar la fosca del orgull!...
Y creyent qu' es claror, ni 'l gotx els resta
De saber lo qu' es fosca ni 'l qu' es llum.

Ni 'l ressel de saber hont es la timba
Ni 'l camí tortuós ni 'l mes overt,
Ni si damunt te un cel plé d' armonías
Ni si bax un infern plé de torments.

Axí passan la vida vivint cegos
Y 'l torment de no veurhi resta etern;
Quant mes dolsa 's la vida no veyenthi
Recordant que hi ha llum y que hi veurém.

Quant mes grant es la ditxa recordantla
E imaginantla d' or y mil colors!
Obrir la vista un jorn y enlayrarse
Fins á parar als peus de qui tant pot.

¡Oh, no esbateguis cor, creu y espera!
Viu dintre tá presó de fosquetat,
Dexa engroguir ta palma en lo seu arbre
No l' arrenquis avuy que 's morirá.

En vá pretens volar, en vá desitjas
Veurer la llum qu' encara no s' ha encés,
Defora de mon pit també hi ha fosca,
No 's hora, encara, espera ¡oh cor meu!

Defallex dins mon pit qu' está 's ta fossa,
Enmortallat ab cendras de tàs flors,
Las espinas del tronch porta clavadas,
Y la llum del Etern sia ton sol.

EMILIO COCA Y COLLADO.

6 Janer de 1873.

CORRANDES POPULARS.

Les dotze cahuen en terra,
Los ángels cantan al Cel:
Alabat per sempre sia
Lo santíssim Sagrament.

Si jo fos un' aureneta,
Aureneta del estiu,
Al quarto de tu, nineta,
M' hi vindria á fer lo niu.

En tu tinch l' amor posada,
Com l' aygua dins d' un safretx;
En tu tot lo dia penso,
Tant si 't vetx com sino 't vetx,

En cara que haguém renyit,
Amoreta, vos y jo,
Renyines de enamorats
Son fineses del amor.

Molt alteta n' heu pujada;
Mes vindrá que baxaréu.
Baxareu de 'n branca en branca,
Sobre 'ls meus braços cauréu.

Los fadrins que corran ara
Son fadrins de poca empresa,
Que vint y cinch no 'n fau déu,
Y trenta no 'n fan dotzena.

Fadrinets que festejeu,
Festejeu y no 'n sabeu,
Festejeu primé á la mare,
La filla quant la trobeu.

Una gotlla n' he sentida
Á la serra de Pinós;
Si per cas hi canta gáyre
No hi faltaran cassadors.

Una gotlla n' he sentida
No molt lluny de per aquí;
Jo no sé si es gotlla ó griva,
Ó l' amor que 'm fa patir.

Lo sol ja se 'n vá á la posta,
Jo 'm comenso d' alegrar;
¡Qué ditxosa será l' hora
Que ab l' amor podré parlar!

Lo sol ja se 'n vá á la posta,
Jo 'm comenso d' alegrar;
La rata 'm corra pèl ventre,
Mestressa deume sopar.

Recollides per PAU BERTRAN Y BROS.

NOVAS.

La coneguda casa editorial de París «Fermin Didot» se proposa donar á l' estampa una colecció completa dels clàssichs francesos de la Etat Mitjana. Lo conegut anticuari M. Leon Gauthier á propósit de exa colecció ha escrit lo següent en la *Revue des questions historiques:* «La Fransa meridional parlá un magnifich idioma comparable, per sa armonia, á la llengua italiana: eix idioma, es lo provensal, lo *Romá* del Mitxdia, la llengua d'Oc de la qual han de fer esment los colecciona-dors dels clàssichs francesos de la Eta Mitjana; tres

Digitized by Google

volums representarán exa llengua preuhada, ço es: una colecció de las poesías dels trobadors provensals, la canço de *Guirart de Roselló* y una Crestomatía provençal»

Felicitem á la casa Didot per sa patriótica empresa.

—

Hem rebut elegantment impres lo discurs que llegí lo Sr. D. Geroni Roure, president de l'*Ateneo cientifico, artistico y literario* de Vitoria en la sessió inaugural de las que durant est any academich se proposa celebrar dita corporació.

Dit discurs, que son autor anomena modestament *Ensayo estadistico de la poblacion de Vitoria,* es una obreta molt util, ben pensada y millor escrita, qual lectura recomanem de totas veras á nostres suscriptors.

—

Hem vist, quasi diriam ab despreci, en lo darrer número de la *Gazeta*, simbolisada á la nació espanyola en la figura de una matrona, á son costat tenint un escut ahont per únichs blasons hi campejan las armas de Castella, Lleó y Granada; si no coneguessem las arbitrarietats y la política de nostres antichs confederats, si la *coronilla de Aragó*, los regnes d'Asturias, Galicia y Navarra no estessin com baix lo domini del conquestador, preguntariam qué es lo que forma la unitat nacional d'Espanya.

—

Durant lo mes anterior s'han estrenat en los teatros d'esta capital las següents produccions catalanas.— En lo Circo *Las Campanetas,* sarsuela en 1 acte, lletra de N'Eduart Vidal y Valenciano y en Conrado Colomer y música del Sr. Ribera; *La nena del Vendrell,* tambè sarsuela en 1 acte; y la lloha *La societat del Born ó filantropía y diversió* del Sr. Arús y Arderiu ab música del indicat Sr. Ribera.

En l'Olimpo *La papallona blanca*, comedia en 2 actes d'En Joseph T. Vilar, *Mon de monas* y *Las casualitats*, comedias en 1 acte, y finalment la revista en 1 acte *Lo primer any republicá*, del ja citat Sr. Arús.

—

La «Jove Catalunya» dona enguany bonas mostras de l' entussiasme que en son pit arrela lo jovent de nostra terra. A mes de la sessions inaugurals de las seccions d'Arts y de Ciencias de la matexa, lo dia 19 del mes de febrer próxim passat tingué lloch en lo local de dita societat una vetllada literaria y artística. En aquellas se llegiren discursos y altres treballs de los Srs. Serra, Reventos, Pella y Saleta, y en exa feren gala de llur bon gust artístich é inspiració poética los músichs Srs. Riera, Romeu, Vidiella, Compte y Vidal y los poetas Srs. Ubach, Matheu, Picó y altres.

Lo soci Sr. Reventos ha comensat ja unas conferencias sobre arquitectura que, á jutjar per la primera de ellas, prometen ser agradosas y ensemps instructivas.

—

Tenim lo plaer de manifestar á nostres lectors que aviat veurá la llum en est periódich lo ecselent y aplaudit discurs que en la dita sessió inaugural de ciencias de que ja hem parlat llegí son president En J. Pella.

—

Segons hem vist en lo *Armana Provençau* d' enguany l'ilustrat crítich francés Mr. Paul Meyer, enviat per encárrech del gobern de Fransa á Anglaterra, ha descobert en la llibrería d'Oxford, entre altres cosas l'original d'alguns dels sermons de St. Vicens Ferrer en catalá. (L'*armana* diu «en *provençal*, mes ja es cosa sabuda que'l provençal que's parlava aquí á Catalunya en lo segle XV no era altre que 'l que escrivia En A. March y en J. Roig.)

Creyem de gran importancia aquest descubriment, sent de planye no sia fácil á tothom lo exámen de tan curios manuscrit; tant mes are que un dels premis dels Jochs Florals se dona á la millor memoria sobre la orataria sagrada catalana.

—

Está per surtir á llum un setmanari republicá federal escrit en catalá. No entrant nosaltres en discutir sobre la forma de gobern que's proposa defensar, manifestarem sí, ja que ve á tò, lo estraordinari pler que trobem que los federalistas catalans comensin á ser táls adoptant per tots sos actes públichs l' idioma del estat de Catalunya.

—

Lo diumenge 2 del corrent á las 11 del matí comensan las llissons de ortografía catalana que donará en l' Institut provincial d' esta Ciutat lo Sr. Ferré, professor de la Cátedra lliure de llengua grega del mateix. No podem menys que felicitar al Sr. Farré per son propósit, al mateix temps que al Sr. Director del Institut per la bona acullida que ha donat á una idea que honra en gran manera á nostra llengua y qual realisació ha de donar mols profitossos resultats. Ditas conferencias seguirán tots los diumenges á la matexa hora.

—

Las publicacions de fora Catalunya semblan comensan á ocuparse de las cosas de la terra. La important *Revista de España* corresponent al 10 del corrent comensa una serie de articles del Sr. Rodriguez—Solis titolats *Los Concelleres de Barcelona*, en lo qual se fa la historia de esta gloriosa institució, y continua la inserció de las *Jornadas de retorno* del conegut escritor general Ros de Olano, en las quals se fa recordansa de nostras costums. Al consignar ab gust estos fets hem de plányer que en la revista de las obras publicadas en la península, que hi ha en lo mateix número, durant lo passat any no 's fasse ni sisquera menció de una sola obra escrita en catalá quan durant éll se n'han publicat de molt importants y entre ellas comensá á veure la llum pública la *Biblioteca catalana* que tant baix lo punt de vista literari com tipográfich formará época en la historia de la literatura española.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 15 de Mars de 1873. Núm. 4.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals. Al estranger, tres mesos. 9 » Ultramar, tres mesos. . . 12 » Un número sol. . . . . . 1 »	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral. Los no subscriptors, per id. 1 » Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Ja es hora; per *G. Martorell*.—Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Girona durant la etat mitjana; per *Pere Alsius*.—Alvarez de Castro (poesía); per *Angel Guimerá*.—Lo procés de Jesucrist; per *J. S.*—La barretina bermella (poesía); per *Salvador Genís*.—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita*.—Corrandes populars; per *Pau Bertran y Bros*.—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Novas.

JA ES HORA.

Per mes que siga en ecses desautorisada nostra veu, son tan especials las circunstancias que atravessa Catalunya que clarament volem apuntar quatre consideracions ab la seguretat de que no dexarán de tenir algun partidari entre'ls que's desentranyan propagant la llengua catalana.

¿Es que devem continuar essent per sempre amants platónichs d'ella ó es que ab l'amor que hi tenim debem anar un xich mes lluny per no rompre ab la lley de la historia que, malgrat á molts, tart ó d'hora vindrá també á cumplirse?

Desde En Aribau que's venen succehint los cantors que allá al lluny nos hán dexat veurer nostra resurrecció literaria y política. A aquella ja hi hem arribat fa temps y á esta en nostre concepte hi anem á entrar de ple, per poch que'ls que hajan seguit lo rastre de tan eminents patricis no s'aturin devant dels perills que tot cambi entranya y siguin los primers que procuren encaussar lo moviment de separassió que naix ab los últims acontexements polítichs.

La hora de mostrarnos tal com som es arrivada. Ha fermentat prou temps aquesta idea en las lletras catalanas pera que are dexem perdre la propicia ocasió que se'ns presenta.

Estudiem, sino, 'ls volums de la institució dels Jochs Florals y trobarem que l'esperit separatista brolla per tot arreu; de desde 'ls discursos de la Presidencia, en las poesias premiadas escritas tant per l'individuo mes avansat en política como per lo que es indiferent á ella, com també per aquell que ideas mes conservadoras tinga. Y es que la fama de aquells nobles patricis, arrastrant l'esperit, fa que'ls cors se badin á las passions mes puras; es que 'l jou que estem sufrint no 'ns ha embrutit á tal estrem de no suspirar per las llibertats antigas; es que de dessota las cendras de nostres furs surten espurnas que encenen l'esperit patri latent en nosaltres; es en una paraula l'ánima catalana que anyalment se cerneix sobre l'horisó barceloní pera recordar á tots nosaltres los butxins que de Catalunya, son cos, la separaren.

De patrimoni esclusiu dels académichs ha passat á bandera hont s'ha arreplegat una juventut entussiasta desprovista de las preocupassions de la política espanyola.

Si 'ls antes capitans sens soldats veuhen avuy creat son exércit, per quan esperan donchs realisar lo bell ideal que ab tanta claretat pintavan?

Are que'ls cors estan en continua ecsitassió, que ab la matexa facilitat se tirarán en brassos del patrici que s'entregarán al patrioter qu' el sentiment provincial esploti, per que permanéxer indiferents aquells que poden per los mérits contrets dirigir la situassió actual per lo camí mes profitos á nostra Catalunya?

Are es l'hora de fer ressaltar lo fí del renaxement de las lletras catalanas, are sens que un govern central nos ho impidexi podem ab llibertat dir ahont anem y gravar ben clar en nostre escut, pera que tothom ho entenga, que volem dir los catalans ab nostre renaxement y ab nostre catalanisme.

Ficsemnos en lo bè inmens que Catalunya 'n pot reportar si en los actuals moments miran pel comú los mes caracterisats fills de la terra.

Pensem que 'l que arruna un edifici deu tenir materials pera comensarne un altre y que seria impropi de gent essencialment práctica, com som los d'est país, agafar lo destructor picot per arreconar las eynas creadoras. Ab la sola bandera de la destrucció no s'hi vinga á nosaltres; guardes per pobles com los de la Grecia que al enderrocar sa antiga grandesa s'han ajegut ensopits en la pols de sas ruinas.

No 's olvidin que 'l gérmen de la destrucció del centralisme l'han llensat ells en camp de bona sahó

Digitized by Google

y que ja que'l separatisme avuy trau bona ufana l'han de cuidar ab assiduitat fins que granada la espiga pugan dir: Aqui teniu la Catalunya catalana; enllasséula ab sas germanas las altres nacions de Espanya y fora d'ella.

G. Martorell.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

Tal es la divisió territorial que la potestat civil doná al bisbat de Gerona al ser rescatat de la opressió de la Mitja lluna, peró es de advertir que al establirse tal demarcació la terra patria se trovava poch ménos que desolada, ermas sas ans frondosas valls y convertidas en runas sas poblacions més ricas. No obstant, ben tost una era de prosperitat y de riquesa substituhí á tanta desventura, y mentres los esforsats guerrers catalans ab sas heróicas empresas empenyian cada dia un xich més los infiels moros axamplant las fronteras catalanas, los humils soldats de la pau enpleavan sos suors y totas sas miras en repoblar las solitarias valls y en fer renaxer per tot arreu la agricultura y estimular la industria. Bona part de tan noble empresa deu Catalunya á las paternals disposicions que á favor seu dictá 'l popular protector de la nostra terra, y pera millor de axó fernos cárrech no será per demés recordar la organisació política que per aquell li fou donada.

Ja he dit que devant de cada pago posá Cárlos Magne ab latas atribucions un comte representant de la autoritat soberana, en ajuda del qual venian los *Viscomtes* y *Vicaris,* cap principal del orde militar aquells y del judicial los últims. Als Vicaris *(veguers)* seguian los jutjes y sotsveguers, batlles y sotsbatlles y altres oficials de justicia que no vé al cas especificar; axis com en lo bras militar despres del viscomtes se trovavan los *Comdors*, *Valvassor*, *Valvassins* y *'ls Caballers*, que constituhian los diferents graus de la milicia feudal de aquella época, y de la qual formavan part, tant ells com sos vassalls, per rahó dels feudos ó beneficis territorials que possehian. Si 'ls feudataris havian rebut directament del monarca sas terras senyorials generalment se distingian ab la denominació de *vassi regii* ó *dominici*, en qual categoría es creencia figuravan los comdors; més si 'l benefici havia sigut otorgat pel comte llavors prenian lo nom de *vassi comitum*, mentres que 's reservava 'l de *valvassins* pera 'ls que eran vassalls de un altre feudatari; essent pera tots estos esforsats capdills hereditaria la possessió del *honor* ó feudo senyorial que havian rebut, tant pera premiar la part molt activa que havian pres en la reconquista de Catalunya, com pera assegurar en lo esdevenidor lo fruyt de sas heroicitats é importants victorias. També fóren hereditaris los cárrechs de Comte y Viscomte desde que Catalunya se regí per princeps soberans independents; peró mentras la nostra patria 's trová bax lo protectorat dels monarcas francesos, estos lliurement los nombravan y separavan de sos puestos; axis es que al ferse transmisibles per dret de heretatje los viscomtats, aparexen rodejats de un prestigi é importancia quasi igual al cárrech comtal, é investits de senyorias jurisdiccionals que avans no possehian. També las tingué llavors lo bras ecclesiástich, y com la noblesa gosá deinmunitat sobre sas possessions; á lo que seguramen tse deu que ab freqüencia reunits se trovassen los bisbes y abats al costat dels comtes y barons, dels vicaris y dels jutjes, en aquells grans aplechs ó placits que en lo *mallo* públich del comtat ó en la iglesia de algun poble alashoras tot sovint se ajustavan, ja pera posar la pau y concordia entre poderósos rivals, ja pera entendre en los més importants litigis, ó bé pera pendre part en los negocis de estat, en qual cas tenian lo carácter de verdadera representació nacional.

Peró es de advertir que las terras que rebian en feudo los barons ó en franch alou la Iglesia no eran, generalment parlant, productivas y bén pobladas comarcas, sinó abandonats y erms terrers de dificil conreu per la falta de brassos en que llavors la agricultura 's trovava; y de aquí que 'ls *senyors* de aquells improductius territoris procurassen colocar en ell lo major número possible de pobladors, als quals ab pactes més ó menos ventatjosos repartian las terras sobreras. Veus aquí perque al entorn de un enmarletat castell ó bax la protecció de una naxent abadía, es ahont deu anarse á buscar la repoblació de la reconquistada terra catalana, motiu més que suficient pera que 'l historiador estudie ab preferencia aquellas institucions, á las quals tan deu la patria.

Ab molt de gust aquí consignaría los esforsos que á est fi féren los senyors laichs pera repoblar sas terras, més com per ells fou sempre preferent l' exércici de las armas, de aquí que la majoría de las memorias que de ells se conservan sigan quasi exclusivament relativas als nobles fets de guerra, en la que tan brillavan, sens cuydarse poch ni molt de transmetre á la posteritat lo molt que necessariament travallar tinguéren pera colonisar los abandonats terrers que en feudo los soberans concedit los hi havian. Per fortuna no succehex altre tant respecte als monastirs de Benedictins, putx que en los numerósos monuments histórichs que de ells nos restan, está plenament patentisat que á ells se deu una bona part, sinó la major, de la era de prosperitat que segui á la época de la reconquista. En efecte; ells foren qui desmontáren las valls més solitarias, ja disputantlas á las salvatges feras que las dominavan, ja fent desaparexer de ellas los focos pantanósos que las feyan més que insanas, inhabitables; á ells se deu la construcció de importants aqüeductes que convertiren en regables las avans secanas terras; al impuls dels Benedictins no pocas industrias per aquí se establiren; á ells la ciencia es deutora de no pochs descubriments, de protecció las Arts y de la conservació de importants documents y raros llibres la Historia. Ademés los monjes de St. Benet ab son exémple agullonavan al

Digitized by Google

poble á ser laboriós; ab sa predicació, sas virtuts y sa obediencia cega reformavan moralment una societat heterogénea, y desmoralisada per la guerra; ensenyantli lo respecte que als superiors devia, la caritat que ab los iguals havia de correspondre. Y per últim dins las parets del claustre trovava l' ignorant un estudi; lo malalt refugi; lo vell desvalgut un amparo y 'l fatigat passatjer y vianant una posada, que per caritat, es dir, per amor á Déu y al próxim, li oferia un alberch en que referse de sas fatigas. Per axó deya que en particular Catalunya deu tot son agrahiment á la benfactora institució Benedictina.

Un dels tants modos de demostrarseli es estudiar son origen y desenrotllament en la patria nostra, y com est estudi ve á tom pera inquirir lo modo com se repoblá despres de la expulsió dels alarbs, per axó ab gust en ell entro, no dubtant que serán de algun profit las observacions que bax est punt de vista presento.

Los monastirs que més se distingiren en la noble y civilisadora empresa de la repoblació de Catalunya son, segons irrecusables documents, los de Banyolas, St. Feliu de Guixols, St. Aniol (Bessagoda), St. Quirse de Colera, Amer y Camprodon, vinguent ja en segona fila los demés que contava 'l nostre bisbat, no per altre motiu que per ser sa fundació coetánea de un temps en que Catalunya 's trovava ja bastant repoblada y ja també per haver sigut erigits dins de poblacions importants, quals contorns no necessitavan del impuls que en altres llochs los Benedictins los hi davan. Al primer dels citats se deu á més de la restauració de la enrunada vila de Banyolas, la colonisació de sas circumvehinas terras, que feu regadius mediant lo doll inagotable del hermós lach prop del qual se trovava, y quals pantanósos contorns dexugá, encaxonant en rechs propis las ayguas sobreras que fins alashoras per la bora sobrexian y se esparramavan. Conseguit aquest gran pas, que per sí sol ja honraria al nostre monastir, repoblá á Vilert, en la ribera dreta del riu Fluviá; y durant lo segle IXe emprengué la colonisació de la vall del Ser, establint en ella diferents priorats *(cellæ, cellulæ)*, entre 'ls quals se citan (1) los de St. Pere de Miéras, St. Martí de Campmajor, Santa María de Romzilia (Romania (?)) y Santa María de Rivo de Azar, en la vall de Miéras; St. Vicents del Sellent ó de *Corbos*, St. Juliá y St. Miquel en la vall de Santa Pau, molts dels quals en los segles posteriors se 'ns presentan ja com importants y ricas parroquias. Altre tant feren los cenobitas de est Monastir en las baxas terras del Ampurdá, fundant un poble en Vallmala ó Fontanet y los priorats de St. Pere, St. Fructuós, St. Sebriá y St. Juan Baptista en la espadada montanya de Roda, de manera que ab los únichs documents que fins ara de esta casa 's conexen, queda probat satisfactoriament que ella sola portá á cap la colonisació de varias de las més ricas é importants comarcas catalanas.

Com de pas acabo de citar lo priorat de St. Juliá entre 'ls de la vall de Santa Pau, y 'l de St. Pere entre 'ls situats en la montanya de Roda; y ja que rés sobre 'l paradero de aquell, ni sobre la transformació en monastir del últim, parla la Historia ecclesiástica del nostre bisbat, penso que es convenient entrar en una petita discusió sobre abdós extrems per lo molt que esta interessa. Diu Villanueva, referintse al primer, que res havía pogut determinar respecte 'l lloch ahont havía sigut erigit lo monastir de St. Juliá y St. Vicens, del qual sols consta que radicava dins los confins del antich comtat de Besalú; emperó desde 'l moment es de notar la circunstancia de que en l' arxiu monasterial de la vila de Banyolas se conservás lo real diploma que acredita sa passada existencia, lo que apar indicarnos ja que entre 'ls dos mitjansava alguna relació de dependencia, tal vegada per ser filial lo de St. Juliá del de aquesta vila, ó bé per haver sigut á ell incorporat poch despres de sa fundació, que degué tenir lloch no gayre avans del any 866 (1); subjecció que vé demostrada per figurar lo priorat de St. Juliá de la vall de Santa Pau, ó de St. Miquel en diferents privilegis en que s' especifican las possessions é iglesias que constituhían la dotació dels Benedictins de St. Esteva de Banyolas. Admesa ja esta dependencia ó filiació, pera fixar lo lloch ahont se trovava lo perdut monastir de St. Juliá, entre varios datos que á la resolució del problema vénen, tenim, que en la escriptura de sa fundació se confirma á son abat lo mas (villare) *de Rivodazer*, es á dir, del *riu Ser*, que ja sabem se concría ab las rieras de las valls de St. Miquel, Santa Pau y Miéras, en las quals indistintament colocan los antichs documents del monastir de Banyolas son priorat de St. Juliá; qual situació per fi dexa bén especificada la butlla de Benet VIII (2) ab los següents termes: *in monte Sancti Juliani* ipsa ecclesia cum decimis et primitiis, et oblationes fidelium, cum domos, terras, vineas, cultum et incultum, cum eorum terminis vel adjacentiis suis, despres de tot lo qual no 's pot dubtar ja que est priorat (avans monastir) se trovava en la vall de Santa Pau, al cim de la alta montanya que en la actualitat encara porta 'l nom de *Sant Juliá del Mont.*

Igualment fins á últims del segle IXe estiguéren subjectes al monastir de Banyolas los priorats de Sant Cebriá, St. Juan Baptista, St. Fructuós y St. Pere erigits en diferents llochs de la montanya de Roda, y com á tals gobernats per un preposit ó prior depenent del abat de esta vila; subjecció que vé acreditada en diferents dels principals privilegis als cenobitas de St. Esteva, concedits per los monarcas francésos, essent l' últim en que tal dependencia consta l' otorgat per Lluis lo Transmarí en 877 al abat Ansemundo; més com los monjes del priorat de St. Pere no portassen ab bons ulls tal falta de gobern independent, y estimulats tal volta per l' aument de riquesas que per aquell temps alcansat havían, instaren y per fi despres de no poca fressa conseguiren, poder regirse per un abat propi sols unit ab lo de Banyolas pels vín-

(1) Vejas los diplomas y butllas pontificias dirigits als primers abats de Banyolas.

(1) Marca Hispánica, ap. XXVIII.

(2) *Marca Hispánica*, ap. CLXXIV, 1017.

Digitized by Google

cles de caritat que entre 'ls germans de una matexa religió mitjansar devian (1). Desde llavors endevant, es dir, á contar del any 880, lo ja monastir de St. Pere de Roda alcansá grans riquesas y prestigi; y exûberant de vida fundá nous priorats, que com ell no tardaren á emanciparse de la tutoría en que se 'ls tenía. Entre ells cita Pujades un en la part de della del Pirinéo, y no miro fora del cas á que igual categoría dega colocarse 'l de Santa María de Rosas, que com á dependent del de St. Pere de Roda figura en 943 entre las possessions de aquella célebre casa (2), mentres que ja avans del 976, segons Villanueva, constituhía abadia independent y separada.

Igualment es interessant pera la historia ecclesiástica del nostre bisbat la investigació del orígen y desenrotllament del antich monastir de St. Aniol, qual situació he expressat ja al estudiar la vall del Llierca, apartantme de la opinió del sabi historiógrafo de Olot. Sa fundació deu referirse al entorn del any 872 (3); la advocació bax la qual fou erigit y 'ls noms de la vall y del riu en que 's trovava son datos més que suficients pera que ja may puga confondre's ab lo de St. Pere de Besalú, contant que axó sol me escusa de entrar en tota discussió ; baste dir donchs que 'ls Benedictins de aquexa antiquíssima casa son los que iniciaren y en gran part portaren á terme, la colonisació de las solitarias y desertas montanyas que 'l circuhían ; fundant un priorat en Talaxá, un altre en Sant Llorens del Mont (Mare de Deu del Mont) y tal vegada també 'l de St. Martí en la vertent oriental de esta montanya reduhint á cultiu ademés moltas altras terras del alt Pirinéo ratllanas de Fransa. En particular merex fixâr la nostra atenció lo priorat de Sant Llorens, que en la escriptura de fundació sols figura ab lo nom de *bassílica ;* essent important dexar consignat, que prop de ella radicavan 'l mas y la font llavors nomenats *Sparrigaria,* que constituhian part de la dotació de estos poch ménos que desconeguts cenobitas. (4) Donchs bé, un petit mas y una placentera font son los únichs testimonis que presencian lo successiu enrunament del ja sobradament enderrocat monastir de St. Llorens del Mont (Sous) ; com si aquest conjunt de circunstancias volguéssen resoldre 'l problemátich orígen de est últim monastir ; que s' explica molt bé considerantlo filiació del de St. Aniol, y admetent que surtí de la humil categoría de priorat en que 's trovava pera pujar á la de abadía independent, á mitjant segle IXe , incorporantse 'ls cenobitas de la casa matris ab los de la filial, com constantment axis ho assegura la tradició que viva 's conserva entre 'ls pobladors de aquellas montanyas; encara que equívocadament pretének que la casa suprimida é incorporada fou la de Palera, en qual poble no consta ni es presumible haja existit may monastir algun.

Al monastir de Camprodon que prové de mitjant segle X^{e} 's deu la colonisació de la vall Laudarense (alta conca del Ter) y una bona part de la de Bolós; y al de Sant Feliu de Guixols la de aquella part de litoral en que 's trovava, empleantse sos Benedictins en tan santa empresa, desafiant las continuas depredacions que en sas terras ocasionavan los piratas moros, y que debilment contenir podian lo castell que al monastir circuhia, lo de *Benedormiens* situat en Castell de Aro y altres en aquella part edificats en defensa de la costa. Unit, encara que per molt poch temps, ab est monastir estigué 'l de Sant Pol de Mar *(Cenoebium Sancti Pauli Maritime),* que alguns equívocadament han atribuhit á Sant Pol de la Bisbal, lo que de cap manera pot admétres, perque en tal cas dita casa dexaria de correspondre á la *Marítima,* que ja sabem quina part de costa era, la que tal nom portava.

Al de Sant Quirse de Colera som deutors de repoblació de Peralada y de las parroquias de Delfia Baussitjes, Cantallops, Desprach, Maserach, Rabós de Ampurdá, Sant Climent Sasebas, y altras (1), que féren renaxe aquells labóriosos monjes de entre la general desolació que á la patria cubrian en los precisos temps en que acabava de recobrar sa independencia expulsant de ella als infiels moros; axis com deu atribuhirse als Benedictins de Amer la fundació dels priorats de Colomers, Sant Andreu del Terri, lo de Sant Pere y Santa Maria de Cadaquers *de Carcere juxta litus magni maris*) y altres (2) los quals com los anteriorment descrits constituhiren lo centre á qual entorn s' ajustava una població pera donar vida á una erma y abandonada comarca.

Veus aquí donchs com tots estos monastirs indistintament contribuhiren á fer surtir de la postració en que havia dexat al nostre bisbat la llarga y desoladora guerra que 'ls decidits cristians contra las muslímicas legions sostinguéren; empresa bax tots conceptes meritoria y laudable y per lo tan digne de tota reconexensa. De ella deu fer també participant la Historia als nobles Benedictins de Santa Maria de Arles (Rosselló), los quals no contents de haver repoblat la encontrada ahont erigit havian son monastir, vinguéren á colonisar las terras del alt Ampurdá (comtat de Besalú), fundanthi lo priorat de Sant Pere *super fluvium Sambucæ,* situació que de cap manera pot confondre's ab la del cenobí de Sant Pere de Besalú, com erradament alguns han pretingut; lo priorat de Sant Miquel *de Cerasia,* situat entre 'l dit riu Muga *(Sambuca)* y son afluent lo Manol, las terras del qual consta foren arrancadas pels monjes Edo y Trasulfo; y per últim lo de Sant Romá de Casamor *(Casa Mauri)* també en la alta conca del dit riu. Per axó y per la inmunitat que sobre las possessions de estos prio-

(1) *Ensaig Historich sobre Banyolas,* part II, cap. III. Apendix la *Mulassá* Regis. O. N. 3. E.

(2) Marca Hispánica, ap. LXXIX.

(3) *Marca Hispánica,* ap. XXXII Precepte de Cárlos *lo Calvo* á favor de est monastir. Unica escriptura coneguda de esta casa.

Lo monastir de St. Pere de Besalú prové de mitjant segle X^{e}.

(4) ..... Montem Sancti Laurentii, cum bassilica in honore Sancti Laurentii ejusdem fundata, cum villari et fonte vocabulo *Sparrigaria*... Precepte citat.

(1) Villanueva XIII, IV.

(2) Villanueva, XIV, 228.

Digitized by Google

rats los abats de Arles tenian, eran admesos en las dietas generals del comtat de Besalú, com los demés prelats dels restants monastirs que en ell se trovavan, ni mes ni ménos que si ex monastir residís dins del comtat besaluni. Y no s'crega que conducta semblant fos esclussiva tan sols dels cenobitas de Arles, no; perque altre tan feyan tots los monastirs, de manera que si en lo comtat ahont ells tenian sa residencia no trovavan terras sobreras que reduhir á cultiu, surtian de ell y en lo comtat vehí establian sos priorats; cridavan á ells nous pobladors, als qui repartian las terras que per sí matexos cultivar no podian los monjes; imposant als colonisadors petits censos, generalment pagadors en especie, com un parell de pollastres, algun formatge ó cosa pel estil, es dir, una carga sempre soportable; á lo que deu atribuhirse sens dubte la major importancia que las poblacions de las senyorías eclesiásticas sobre las de las baronías láicas conseguian.

Bax l' impuls dels monastirs y priorats, dels esforsos dels senyors feudals y també de alguns pobladors que sols per sa particular iniciativa aqui vingueren á establirse, promte 'l bisbat de Gerona surtí del miserable estat en que dexat l' havia la assoladora guerra contra 'ls alarbs sostinguda; de manera que ja á principis del segle IXe Catalunya tota havia cambiat de aspecte y per tot arreu la cubrian verts y matisats camps, frondosas vinyas y boscos de productivas oliveras, arrivant á alcansar tal era de prosperitat, que engelosits los comtes imperials de tanta riquesa, féren blanch de sas ambiciosas miras las possessions que tantas suadas costavan als repobladors de la terra patria. Pera contenir tals depredacions y proteccionar lo complement de lo molt que restava per fer encara en Catalunya, expediren Carlo Magne y son fill Lluis diferents diplomas ó preceptes á fi de que fossen respectats los béns de aquells colonisadors als qui tant devia la terra catalana. Gracias á estos soberans manaments y á la estabilitat major que cada dia anava adquirint lo gobern de la reconquistada Catalunya, á passos agegantats conseguí rocobrar sa passada grandesa, á qual apogéo quasi arrivá ja bax la dinastia de sos comtes independents, y que completament feren recobrarli los Peres y Jaumes de Aragó. Comprobant de axó son las citas, que en la taula de equivalencias entre las denominacions modernas y antigas de las poblacions del bisbat de Gerona al final poso, y en ella per si matex podrá veure 'l lector que tots los pobles de aquesta gran regió caminaren per un igual á referse de sa passada decadencia. Veritat es que lo que més prosperá llavors fou la agricultura: no obstant en los numerósos documents que de la etat mitjana 's conservan se veu que la industria no estigué tampoch desatesa, posantse á favor seu los multiplicats salts de aygua en que tan abunda lo nostre bisbat pera establir molins *bladers*, *drapers*, nochs y altres classes de artificis; logrant los géneros de est pais distingirse y trovar bona colocació en los mercats nacionals y extrangers tocantli per lo tant una gran part en lo mohiment comercial que tanta mombradia donava á Catalunya. No poch facilitaren est mohiment las numerosas vias de comunicació que enllassavan las més separadas comarcas del bisbat unas ab altras; vias que probablement datavan ja de las épocas anteriors y que llavors miro probable que 's recomponguéssen, de entre las quals citaré com á més importants, la gran *via mercaderia*, que es la que en la actualitat conexem per carretera general de Fransa, que com ara, passava per las inmediacions de Orriols y Báscara (1); la carretera real de Ampurias á Besalú, que tocava en Parets (ribera dreta del Fluviá) y seguiria pels pobles de Orfans, y Vilert y Esponellá pera saltar á la ribera oposada, aprofitant lo magnífich pont que en la última població sobre 'l dit riu se trova; desde allí 's dirigía á la comtal vila de Besalú pera enllassar ab diferents altres camíns y principalment ab la *via aussonense*, de la qual quedan encara vestigis en la vall de Bas, per ahont consta que passava segons los documents de la etat mitjana (2). En altres instruments se fa memoria de la carretera que comunicava á Gerona ab Besalú passant per Banyolas; de la que unia dita ciutat ab la Bisbal, de la que recorria 'l litoral per la banda de Sant Feliu de Guixols y Vall de Aro y altras moltas que seria llarch enumerar, y ab las quals empalmavan camins més secondaris que irradiavan per tots cantons y portavan la vida y animació fins als últims pobles de las més aisladas encontradas del bisbat.

Pera completar esta ressenya geográfica falta que done á conexer al lector las diferentas denominacions que durant la etat mitjana portaren los pobles del bisbat de Gerona, posantlas ab relació dels noms moderns ab que en la actualitat se conexen; nomenclátor que dividiré en tres seccions, destinant las dos primeras als comtats de Gerona y Besalú, y la tercera al pago ampuritá, involucrant en un sol catálech los pobles dels districtes comtals que 'l constituhian ja que sempre foren regits y gobernats per una autoritat única (3).

Pere Alsius.

ALVAREZ DE CASTRO.

Mira, fill de la Gloria, la terra s' esbadalla;
Murets, casals y torras enfonzan los tirans;
Lo sol ab la fumera s' enmortalla;
Per tot lo crim flameja; los dolls de la metralla
Van á morir al cor dels catalans.

Son los carrers y plassas inmensas sepulturas;
La Fam esten sos brassos, la Mort se 'n riu crudel;
Axams de corps fendexen las alturas;
Las plantas s' enmustigan; y fins las criaturas
Ans d' ovirar la llum tornan al cel.

(1) *Villanueva* XIII, ap XII.
(2) Marca Hispánica, plana 1215, apendix CXLIV y CXXIV.
(3) Ja he descrit anteriorment los limits que separavan los pobles del comtat de Ampurias del de Peralada, per lo que ab un mapa al devant, pot per si matex lo lector facilment resoldre á quin dels dos correspon cada una de las poblacions que en la tercera taula figuran.

Digitized by Google

¡Y encara fuhetejas l' orgull de l' host fellona?...
Y encara no s' amolla ta ferma voluntat?...
«No 'm vull rendir; la mort que se m' endona!
Primer que las cadenas ab runas de Girona
Escalarem al cel la llibertat!»

¡Oh cor de bronzo!... Mira: l' alé de la venjansa
Dins l' ánima l' ofegan tos héroes, tos germans;
¿N' ho sents? ¡Caigué Girona en la matansa,
¡Esguarda com se renta lo monstre de la Fransa
Ab nostre plor las ensangnadas mans!

¿Ho veus? ¿Donchs com no t' alsas feréstech, sanguinari,
Delmant ab férrea massa las cínicas llegions?...
¡Deu ha estes en ton seny vel funerari!...
¿Que saps tu de la Patria si en brassos del desvari
Ni fas esment que 't rotllan los sayons!...

Demá obrirás los parpres al sol de la existencia
Y las ferotges ayglas del Nort se t' enduran...
Adeu, titá de nostra Independencia;
Al árbit del Imperi li manca la conciencia,
Ja 'ns ho dirá 'l castell de Sant Ferran.

Botxins de nostra rassa qu' enmena la vilesa
Somnian ab la gloria de véuret humillat,
Y no sáben que 't sobra fortalesa
Per rebre lo martiri sens ombra de baxesa,
Ferm y seré com pich del Montserrat.

Al front de Deu entórnat, estela llevantina
Que inflamas en la Patria l' orgull dels espanyols;
Digne capdill de l' hosta gironina,
No hi cap sobre la terra ta pensa gegantina;
Per meréxet á tu lo cel tan sols.

Enláyrat á la gloria que 't donan tas prouhesas;
En l' ara de la Patria, tas gestas inmortals
Per escarment de criminals empresas
La Fama voladora las dexará tramesas
Ab ploma de las ayglas imperials.

Baix tos llorers y palmas, la célica blavura
Lo geni de l' Espanya traspassará ab lo front;
Sols á ton nom, endins la sepultura,
Fent estremir la terra, se remourá ab pavura
Lo cadavre del gran Napoleon.

Las rassas estrangeras ab crits de cobejansa
S' esclamarán al véure la forsa de ton pit:
«Va deturar l' empresa de la Fransa!
Mes ferm que las murallas, que 'l plom de la matansa,
Mes ferm que 'l llamp sigué son esperit!...»

Y 'ls fills d' aquexas terras ab tant de sang fangadas
N' iran fins á Girona ta tomba á venerar;
Y ab las mans en lo pit encreuheradas,
Y 'l front demunt las llosas de llágrimas gastadas
Te diran ab patétich mormorar:

«Salve, gegant del segles, fatich de la Victoria,
Que á l' host ensoperbida vejeres sota peu;
Que al embotar la espasa de sa gloria
Al Céssar afrontares y féresli memoria
Que assobre de son cap llampega Deu.»

«En tant que 'l cel ne signin las punxas de la serra,
En tant que 'l sol claregi l' espay, l' inmensitat
Será ton nom la gloria de la terra;
Viurás ab nostra vida; tas páginas de guerra
També 't donan al mon la eternitat.»

A. GÚIMERÁ.

Mars de 1871.

No dubtem de que 'ls lectors de LA RENAXENSA veurán ab gust la publicació en sas planas del subsegüent travall, degut á la ploma del conciensut jurisconsult frances, Mr. Dupin, y fet en refutació d' una obra del escriptor israelita, Mr. Salvador, y en especial del capitol de la mateixa que s' ocupa del *Judici y condemnació de Jesus.* Baix un doble punt de vista es de profit sa lectura. Avuy que una llegislació avansada ha importat á la nostra patria la institució del Jurat, modificant radicalment las lleys de procediment que en materia criminal havian regit fins ara, no es inoportú fer coneixe las bases en que prop de dos mil anys enrera descansava en la terra d' Israel la mateixa institució, font histórica de sa resurrecció moderna; ni ho es tampoch en aquest periodo del any dedicat per la Iglesia á solemnisar lo recort de la passió de son Fundador, fer patent la apassionada injusticia de que fou víctima aquest per part de son poble, que li negá no ja 'l favor que la puresa y excelsitut de sa dóctrina demanavan, sino fins aquells drets que al mes endurit criminal concedian la lley ensemps que la práctica.

J. S.

LO PROCÉS DE JESUCRIST.

I.

Lo dret d' un hebreu anava compendiat en aquestos dos mots : *judicare et judicari*, jutjar y ser jutjat. Es á dir, que ningú podia ser condemnat sino en virtut d' un judici, y que cada hu era cridat á judicar á tots los altres. Una que altra escepció d' aquest principi no invalida la regla general.

En negocis d' interés privat, cada una de las parts s' elegia un jutje y aquestos dos un ters. Quan versava la qüestió sobre «la interpretació d' una lley» passava á la assamblea dels ancians y d' allí al gran consell de Jerusalem. Tota ciutat que contava ab una població de mes de cent vint familias constituhia una reduhida assamblea de vint y tres membres, que era la que coneixia dels negocis criminals.

Las espressions tant sovint usadas en la lley mosaica, de *morirá, será separat del poble*, poden tenir tres significats molt diferents, que 's confonen, empero, moltas vegadas. Indican tals paraulas la mort penal, la mort civil y la mort prematura que amenassa naturalment á tothom qui se separa de las reglas útils al poble y á sí mateix. La mort civil era lo darrer grau de la separació ó «escomunica-

ció» y s' imposava com á pena judicial per la assamblea del jutjes. Hi havia tres graus d' «escomunicació» que poden equipararse als que trovem en los códichs moderns ab las denominacions de cadena perpétua, cadena temporal y penas correccionals; pero la escomunicació hebrea tenia la ventatja de que may feya perdre la esperansa de recuperar la primera posició, ó diguemho aixis, de la rehabilitació completa.

Los jurisconsults hebreus han emitit sobre la pena de mort opinions que mereixen ser citadas: «Un tribunal que condemna á mort» una vegada en set anys «pot calificarse de «sanguinari.» «Mereix aquesta calificació, diu lo doctor Eliazar, quan profereix una sentencia aixis, un colp en setanta anys.»—«Si haguessem estat membres del tribunal superior, afegeixen los doctors Triphon y Akiba, may hauriam condemnat á mort á ningú.» Simeon, fill de Gamaliel, los hi responia: «¿Y axó no haguera estat un abús? ¿No vos haguera deturat la consideració de que 'ls crims se multipliquessen en Israel?»

Tot lo procediment del *Pentateucus* en materia criminal estreba en tres reglas que poden reasumirse aixis: publicitat en los debats, llibertat completa en la defensa per al acusat, garantias contra 'ls inconvenients de la declaració dels testimonis. Segons lo test hebreu, un sol testimoni no val y es precís que dos ó tres al menys afirmen lo fet. Lo testimoni que denunciés á algú havia de prestar jurament de que deya veritat; allavoras los jutjes s' informavan ab exactitut y diligencia del fet denunciat y si per cas s' averiguava que aquell era testimoni fals se li imposava la pena á que ab sa delació havia esposat al altre.

Los debats entre l' acusador y l' acusat tenian lloch devant de tota la assamblea del poble. Quan un havia sigut condemnat á mort, los testimonis causa de la sentencia, havian de donarli lo primer colp, pera que aixis afegissen lo darrer grau de certitut á la veritat de llurs deposicions. Aixis s' esplican aquellas conegudas paraulas: «Que li tire la primera pedra lo primer que d' entre vosaltres sia inocent.»

En la práctica la aplicació d' estas reglas se feya de la següent manera: lo dia assenyalat per al judici los algutzirs feyen compareixe al individuo acusat. Al costat dels ancians del poble, pero en lloch inferior, s' asseyen los anomenats «auditors ó candidats» que seguian ab regularitat las sessions del consell. Se llegian las pessas del procés y cridats successivament los testimonis citats al efecte:

Lo president los hi dirigia á cada hú la següent exhortació: «No volem que 'ns digas lo que sápigas no mes que per conjecturas ó veu pública; reflexiona que pesa dessobre teu una grave responsabilitat y que no 's tracta aquí d' un assumpto de diners, hont pot repararse ó indemnisarse qualsevol perjudici. Si ta declaració fa que injustament secondemne al acusat, sobre ton cap caurá sa sang y la sang de tota sa descendencia. Deu te 'n demanará conte com ne demaná á Cain de la sang d' Abel.»

La dona no podia ser testimoni, perque se suposava que no tindria 'l suficient valor per á pegar lo primer colp al acusat condemnat á mort. No podian serho tampoch lo noy, que als ulls de la lley no té encara responsabilitat, ni l' esclau, ni l' home de mal nom, ni 'l que patis de malaltía que li impedis l' us de sas facultats físicas ó morals. La declaració única de hu contra ell mateix ni la d' un profeta, fos la que fos sa reputació, no determinavan la condemna.

Los testimonis havian de reconeixe la identitat de la persona y declarar sobre 'l mes, dia, hora y demés circunstancias del crímen. Una vegada fet l' exámen de las probas, los jutjes que opinavan en favor de la innocencia del acusat prenian la paraula y esposavan llurs rahons; los que 'l tenian per culpable, parlavan acte seguit ab tota la moderació possible. Si l' acusat havia encarregat sa defensa á algun dels auditors ó candidats, ò algun d' aquestos volia espontaneament fer alguna alegació en pro de la innocencia del reo, se 'l feya asseure en la cadira y desde allí arengava als jutjes y al poble: no hi havia empero paraula, si era sa opinió contraria al acusat. Per últim, si volia, parlava l' interessat, escoltantsel tots ab la major atenció é indulgencia.

Clos lo debat, un dels jutjes feya 'l resúmen de la causa, y fent eixir de la sala als concurrents, dos escribas anavan apuntant los vots, un los favorables, altre los condemnatoris. De vint y tres vots n' hi havia prou ab onze per á la absolució; per á la condemnació n' era menester tretze.

Si alguns dels jutjes deyan que no estavan prou instruits del procés, s' hi afagian dos ancians mes, despres altres dos y aixis successivament fins á formar una assamblea de setanta dos membres, que era 'l nombre dels que componian lo gran consell. Quan la majoría de vots absolvia, se posava encontinent al acusat en llibertat; pero si se li imposava alguna pena, se diferia per dos dias lo pronunciar la sentencia. Los jutjes en aquest dia intermedi no podian ocuparse de res mes que de la causa, abstenintse al mateix temps d' un aliment massa abundant, de vi, licors, y en general de tot lo que pogues incapacitar l' enteniment per á la meditació. Lo dematí del ters dia tornavan á constituhir tribunal y 'l que no havia mudat d' opinió deya: «persevero en mon judici y condemno», sent d' advertir que el jutje que havia condemnat lo primer colp podia absoldre en esta segona sessió, pero no podia condemnar qui ja una vegada havia absolt. Si la majoria era contraria al acusat, dos magistrats l' acompanyavan fins al lloch del suplici; los ancians durant la execussió romanian en llurs setials y guardava la porta del tribunal un prebost ab una bandera á la ma. Un altre seguia á cavall al condemnat ab la obligació d' estar sempre atenta la vista al punt de partida per si 'l consell suspenia la execució per qualsevol motiu en qual cas lo primer feya senya ab la bandera. Quan lo reo deya als magistrats que 's recordava d' alguna rahó ó circunstancia encara no esposada, lo feyan tornar al tribunal, de qual dret podia fer us fins á cinq vegadas. Precedia al sentenciat un pregoner que d' en tant en tant anava dihent: «Aquest home es dut al suplici per tal crímen; los testimonis que han declarat en contra d' ell son tal y tal: qualsevol que tinga res per á alegar en favor seu, que cuyte á ferho.» En virtut, sens dubte d' aquest principi, lo jove Daniel feu retrocedir als que conduhian á Susana y pujá al tribunal per á fer un nou interrogatori de testimonis. Quan eran prop del lloch del suplici, se requiria al condemnat per á que confessés lo delicte, y feyanli beure, per últim, un narcótich, per á ferli menys sensible lo moment fatal.

S.

(Seguirá.)

LA BARRETINA BERMELLA.

La barretina encara vol dir independencia.
(COLLELL.)

Graciosa barretina
que las testas colradas
de nostres bons pagesos

Digitized by Google

cubreixes y engalanas,
óune esta cansoneta
que un cor que tendre t' ayma
pera llohar tas glorias
joyós vuy n' ha dictada.
De pau, traball y honra
de fé y de virtut santa
serás sempre en ma terra
penyora benhaurada;
y al vent que exten y gronxa
ta encesa y rica grana
del jovencel altiu
á rans la fresca galta,
ó bat del caduch jayo
la cabellera llarga
que 'l temps, fentli homenatge,
plateja y no arrebassa;
tot baixet tu li contas
l' historia ja oblidada
de fèts que 'l llor ombreja,
que guardan áureas páginas,
perque per tot arreu
hont desplega sas alas
en sos lleugers viatges
per esta terra aymada,
la trameti y l' escampi,
embalsamant las ánimas
dels catalans d' avuy
ab antigua fragancia.
Bè cal, bè cal que sempre
tant dolsas alenadas
¡oh volador missatge!
al cor respirar fassas,
perque ellas lo deixondin
y ab goig y orgull ne sápia
que barretina duyan,
com los pagesos d' ara,
aquells inmortals héroes
que ab sas proesas altas
la gloria n' enfosquiren
del grant capdill de Fransa,
méntres qu' embadalida
l' Europa pronunciava
lo nom de Catalunya
ab reverencia santa.

En despit del oratje
que braholant ne passa
y ab furia se 'ns emporta
las ricas antigallas
que 'ns quedan com raigs febles
d' un astre que s' apaga;
content, oh barretina,
jo 't veig víurer encara,
trionfant de la tempesta
que als mès ardits esglaya,
com lliure ix del naufragi
en mix de la mar brava
lo bocinet de suro
que oneja damunt l' aygua.
Si al Roser que celebra
pèl gay Maig la contrada,
esmentant millors dias
mon pas incert s' atansa,
bermellejar te miro
entre las clariaynas
de seculars alzinas
que 'l llarch viaró n' enraman;
y un cop finida deixo
la meva caminada
y pèl gentiu ma vista
cobdiciosa s' escampa,
sús mil serenas testas
que 't rumbejan ufanas
saltar ab goig te miro
com sempre enjogassada,
deixant que 'l sol reflecti
ta porporenca grana
y ab bells colors ne pinti
l' ampla y rublerta plassa
hont jovenalla alegre
punteja la cerdana
al sò del tamborino
que anima la ballada.

En los mercats y firas
també mos ulls t' aguaytan
clapejant de rosellas
las inquietas onadas
de l' inmensa munió
que vè, se 'n va ó traspassa,
per carrers y firals
moventse atareyada;
méntres cadescú cerca
lo que li fa mès falla,
lo marxant bona venda,
lo regater paradas,
l' esguart gelós de mòltas
la núvia empolaynada;
y 'ls mercaders d' amor,
que en cap fira n' hi mancan,
(y que 'm plau que no 't dugan
perque aixis no 't profanan;)
garridas donzelletas
de primera volada
que ab tracte enginyós portan
contentas y enganyadas.

Y quan afanyós d' ayre
perque 'l respir li manca,
lo cor damunt la boyra
del mòn son vol aixampla,
llavòrs, oh barretina,
també 't tinch per companya,
que al catalá segueixes
ja gosi ó vèssi llágrimas.
Per çò 't contemplo extesa
del romeu á l' espatlla
quan munta ab testa nua
resant humil pregaria,
y com dòls tribut duhentne
modesta presentalla
la costa de l' hermita
que á la Verge sagrada
n' alsáren nostres avis
al cim de la montanya
perque hi tingués refugi
en sas tempestats l' ánima.

Sí, tot arreu te troba
per mon conhort l' ullada
hont se vulla que 's giri
per terras catalanas,

al cor sempre portantne
jolivas recordansas
de virtuts que jo admiro
dins nostras llars encara,
ó d' antiga grandesa
enlluernadoras ratxas
qu' en onas de llum pura
mon esperit ne banyan.

Y vosaltres, pagesos,
que, casi sòls, la flama
guardáu del sant amor
envers la noble y gaya
barretina dels avis
que canto ab veu migrada;
ohiu lo prech que sento
muntar dels fòns de l' ánima
dintre 'l núvol d' encens
que hi crema per la Pátria:
«Eixa hermosa penyora
»que 'ls vells vos han deixada,
»portáula, bons pagesos,
»per Dèu, sempre portáula,
»qu' ella es fermansa d' honra,
»de nostras glorias, palma.
»Portáula, sí, fidels;
»que 'l jorn de greu desgracia
»que vostra testa altiva
»no coronés galana,
»joguina també fòra
»de la tempesta irada
»que 'ls sants recorts dels avis
»traydora 'ns arrabassa,
»y al mar sens fons los tira
»de l' eterna oblidansa.....»
¡Beneyt ne sia Dèu
que 'm fa mercé tan alta
de trobart', barretina,
per tot arreu encara
hont jo ma vista extengui
per esta terra aymada;
ara esmentant sas glorias,
l' antiga fé á vegadas,
portant plahers á festas
ó al cor meu llevantn' ánsias
quant l' hi dius bellugosa:
«¡recobra l' esperansa,
»que méntres jo no 'm perdi
»no 's perderá la Pátria!»

SALVADOR GENÍS.

Sarriá de Girona.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SÈU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

L.

1) *Lo Sr. bisbe Margarit malalt en Girona. Acte del 20 de Juny.—Fol.* 177 *b.*

Die Sabbati, XX junii omnes q(uas)i (1) de capitulo visitavimus R(everendissimum) d(ominum) ep(iscopu)m, qui *eri*, hora VIIII vel circa, intraverat civitatem secrete; s(cilicet), non premissis nunciis propter tempus guerre; quem jam aliqui particulariter visitaverant, licet fuisset hora tarda (1). Quem invitavimus si volebat venire ad missam beate marie; et quia scivimus p(aternitatem) suam indispositam per relationem medici ibi presentis, ideo recessimus cum ejus licencia et benivolencia ut teneremus capitulum pro magnis negociis.

(1) Casi tots.

2) *Reducció de Castelló de Ampurias. Carta del rey Don Juan al bisbe de Girona, qui ab sos homens de armes ix cavalcant en persecució dels francesos é italians fugitius. Ab lo Bisbe anaren son nebot Bernat baró de Senesterra y son germá Francisco Margarit veguer de Girona. Táctica de las capitulacions de Castellò mantingudas secretas.—Fol.* 178 *a.*

Die dominica, XXI junii *circa mediam noctem* (2), Regia magestas scripsit R(everendissim)o d(omi)no ep(iscop)o quomodo villa castillonis, expulsis gallicis, se erexerat pro magestate sua; et quod *illa hora* venerant ad eum nuncii pro succursu et ita misit (3) CC. milites; et quod ipse (4) et ceteri militantes et pedones (5) irent ad magestatem suam ut prosequendo victoriam fugare possent gallos et italicos.

Et ita, *me vidente*, R(everendissimus) ep(iscopu)s et nobilis baro de senesterra *ejus nepos* equitarunt *post primam* horam (6). Ma(gnific)us vero frater suus (7) remansit usque ad horam VIII pro pedonibus dirigendis, et ita acceserunt omnes leti.

Hora vero nona, sive XII, venit de petralata vener(abilis) jo(hannes) olius presbiter de capitulo (8) qui retulit per organum vener(abilis) michaelis alrra quod hodie ante recessum suum dicebatur p(e)tr(ala)te quod villa castillonis erat reducta ad dominium S(erenissimi) d(omi)ni n(ost)ri Regis; et quod duo nuncii dicte ville (9) erant *en frasquet* et *micer barrera*; qui firmatis capitulis recesserunt contenti: sed ex c(aus)a nichil dicebatur ne gallici evaderent,

(1) La de las 9 de la nit del dia 19.
(2) Castelló se alsá per lo Rey en lo dia 20. Parla s' pues de la *mitxa nit* en que comensava lo dia 21.
(3) Lo Rey desde Peralada.
(4) Lo Bisbe.
(5) Cavallers y pehons. Entre ells estava *Pere Bach des coll ca cabra.*
(6) La carta del Rey fou rebuda per lo Ajuntament de Girona á las 11 de la nit del dia 20, segons diu lo *Lo Manuale juratorum.* Al mateix temps seria entregada la dirigida al Bisbe. Aquest, *dos horas despres*, ja estava en camí.
(7) *Quin fos*, ho aclareix l' Acte del 11 Maig de aquest any (fol, 176 a):
Die lune, XI madii non intravimus (capitulum) propter devotionem sancti poncii, et quia ista die accepit *possessionem vicarie gerunde* magnificus d(omi)n(u)s franciscus margarit; qui magno cum apparatu, premisso tractu simbalorum majorum q(uas)i per spacium unius hore, quia tempus pluviosum erat, fuit receptus per *me vicarium et officialem* ad jurandum et prestandum solitum juramentum in posse p(etri) de bagudano notarii vicariatus, in presencia juratorum et aliorum civium in multitudine copiosa, et presentibus p(etro) vedruna ca(noni)co et jo(hanne) de lauro et aliis pluribus. Quo facto, solvit custodibus XI s(olido)s, qui fuerunt divisi *secundum ordinem antiquum* inter thezaurarium, sacris tam 2.ᵐ et pueros qui venerunt cum ceroferariis et textu evangeliorum. Et, quia *oriundus est de civitate*, vocabitur *Regens.*
(8) Cf. docum. XLII, 2.
(9) Castelló.—Las capitulacions firmá lo Rey en Peralada.

Digitized by Google

Et sic cla(rissi)me d(omi)n(u)s pugnat pro nobis, qui parum possumus; et sic gra(tia)s sibi referamus.

3) *Acte dels dias* 22-26 *de Juny. D. Juan Margarit en Castelló.—Fol.* 178 *b.*

Die lune XXII, nec die martis XXIII, non intravimus capitulum; tanta fuit leticia reductionis ville castilionis.

Die mercurii, XXIIII junii non intravimus propter celebritatem beati johannis bap(tis)te; nec die jovis XXV, quia non ocurrerunt negocia; sed post nonam fuimus congregati in choro, et ex quo audivimus R(everendissimum) d(ominum) ep(iscopu)m *intrasse villam castilionis*, fuit deliberatum quod accederet vener(abilis) p(etrus) vedruna ad comunicandum cum preposito de modo satisfaciendi de anno preterito, et quomodo opus erat quod dictus prepositus assecuraret pro isto anno, ex quo non clausimus capitula, sed semper fuerunt porrogata ne vacaret castilionis prepositura. Et ita fuit m(ich)i comissa ejus expeditio. Et sic, in crastinum, die veneris, XXVI junii, receptis litteris ad dictum prepositum cum suis cominationibus dictus honor(abilis) p(etrus) vedruna, sumpto prandio, recessit.

4) *Acte del* 30 *de Juny. Malaltias del Dr. Alfonsello. Extorsions del comte de Campobasso.—Fol.* 179 *a, b.*

Die martis, ultima junii, non intravimus propter indispositionem meam et persone mee; *que jam sepius gravatur variis infirmitatibus*; sed omnes d(omi)ni de capitulo venerunt ad domum meam una cum d(omino) p(etro) naveti not(ario); et porrogavimus capitulum usque ad ultimam mensis julii: testes (fuerunt) p(etrus) rocha et bartholomeus triter benificiati sedis de domo mea.

Eodem die, post recessum notarii et testium, honorabilis p(etrus) vedruna fecit relationem de *per eum gestis* cum dicto vener(abili) jo(hanne) duran preposito mensis castillionis in presencia R(everendissi)mi d(omi)ni ep(iscop)i et *abbatis sancti laurencii de monte* (1); et postea, seorsum et ad partem et in effectu de anno preterito obtulit solvere porcionem mensis marcii, et quod remittatur sibi porcio mensis aprilis, quia *per vim et choercionem comitis de campo baxo* ipse habuit solvere CC flo(renos) et mutuo dare ei alias quantitates; et pro isto anno offerebat assecurare presentibus et residentibus cum integritate. Quo audito, quia maxime audivimus eum venturum, honorabile capitulum remansit in deliberatione, quia pauci erant presentes,

LI.

Lo Parlament de Badalona.

1) *Acte del* 19 *Juliol* 1472.—*Fol.* 183 *a.*

Die dominica, XIX julii recepimus litteras Regias patentes tenoris sequentis.

Don Johan per la gracia de deu Rey darago, etc, als amats nostres los canonges ó capitol de la seu de gerona Salut é dileccio.

Per donar total Repos en aquest principat e per coses qui redunden gran servey nostre e benefici del principat, avem deliberat tenir parlament general als habitants en lo dit principat *en lo present loch de Badalona* a la celebratio del qual *lo cinquen dia del mes de Agost propvenidor* ab la present asignam. Per aço vos pregam e exortam que a la celebratio del dit parlament trametau vostre procurador en lo loch e dia per nos assignats; car plasent a deu lo dit dia nos hi serem personalment.

Dat(es) en lo dit loch de badalona a *deu dies del mes de joliol* en any de la nattivitat) de n(ost)re S[or]. M.CCCCLXXII.

Lo Rey.

In itiner(um) XV.

Similem patentem litteram accepit R(everendissimus) ep(iscopu)s et ceteri qui consueverunt vocari ad curias et ad parlamenta. Sed tamen nichil deliberavimus propter reverenciam die(i) dominice. Communis tamen fama et commune dictum (est) quod ante lapsum termini barchinona erit reducta et in ea fiet parlamentum; et, ita deus nobis concedat!

2) *Acte del* 28 *juliol. La carta de convocació del Parlament serveix de cobertora á la provisió dels terços.—Fol.* 184 *a.*

Die martis, XXVIII julii in presencia honor(abilis) p(etri) vedruna et johannis campa dedi vener(abili) ant(honio) corbera postulanti *litteram* sive *provisionem terciorum* (1), et eciam *patentem litteram convocationis parlamenti badalone*, que inserta est supra in precedenti carta, ut sit illi custodia; ne prima, *que sapit privilegium*, nimia contractione laceretur, sed semper sub illa servetur illesa.

LII.

Los pagesos de remensa.

1) *Acte del* 16 *Agost* 1472. *Causas de la dilació del negoci. Nominació é instruccions del síndich Pere Vinyoles. Cartas als Reys y al Bisbe.—Fol.* 184 *b,* 185 *a.*

XVI die augusti, s(cilicet) dominica, post completorium expleto officio, requirentibus et instantibus d(omi)nis de capitulo; quia multis diebus fui indispositus, et ideo non potui vaccare negociis, neque expedire negocia nisi pauca, que non poterant omitti, pro quibus d(omi)ni de capitulo venerunt ad domum meam pro procuratorio facto *egregio decretorum doctori d(omi)no petro michaelis, ardia(con)o de bellxit in sede sesaraugustana aragonum:* ideo hac die intravimus capitulum, in quo fuit comemoratum qualiter *pridie fuimus convocati cum honorabilibus juratis* in ecclesia sancti martini *super guidatico quod magnificus d(ominus) jo(hannes) sarriera capitaneus gerunde concessit rusticis ut nulli creditorum solvere teneantur*, prout in dicto *guidatico* (2) lacius est videre et est in posse nicho(lai) roca, qui ad instanciam capituli fecit nobis unam copiam, pro qua volvit ferialerius X d(enario)s; in qua convocatione fuit visum quod omnino status ecclesiasticus et honor(abiles) jurati debebant instare ut dictum guidaticum tolleretur et revocaretur tamquam nullum: primo quia contra libertates ecclesie, 2.° contra jus, 3.° contra constitutiones cathalonie et usatichos barchinone, quibus cavetur quod d(omi)n(u)s Rex non potest impedire justiciam nec dare *elongamenta*, sive *guidatica*; et quod quilibet (3) faceret suum sindicum cum deliberatione quod *primo* adiretur R(everendissi)mus ep(iscopu)s, qui certo modo scripserat favendo guidatico (4), dato ordine certo qui non fuit acceptatus, 2.° loco (adiretur) magnificus capitaneus, a quo primo impetranda est revocatio, et eo recusante, a *regia magestate*.

Sed, quia jam diu materia fuit dilatata propter passiones civium, qui non potuerunt concordare de sindico; ideo premissis nunciis, quia constitit de eorum affectata discor-

(1) Jaume Coll?—Cf. BALAGUER (Andreu) *Document inèdits sobre lo monastir de Sant Llorens del Mont en lo bisbat de Girona ap.* RENAXENSA, any II pag. 71.

(1) Cf. Docum. XLIV, LV.
(2) Cf. Docum. XXXV.
(3) Dels dos Estaments eclesiástich y reyal.
(4) Fent favor al guidàtich.

Digitized by Google

dia, fuit visum quod omnino ecclesia per se mitteret unum sindicum, qui eo ordine de quo supra instaret revocationem tanti prejudicii; al(ias), non poterat status ecclesiasticus sustentari.

Facta ista deliberatione necessaria, et discussis votis omnium et ad unum reductis, 2.° loco fuit visum quod eligeretur persona. Et statim *concorditer et nullo discrepante* fuit electus vener(abilis) p(etrus) vinyoles presbiter de capitulo et prepositus de loreto cum salario VIII s(olidorum) pro die. Qui, cum idi esset presens, post multa acceptavit.

Quo facto, visum est quod ad hoc, cum esset omnibus causa comunis ecclesiasticis, quod ad hoc erant invitandi *prelati Civitatis et capitulum sancti felicis*; sed. quia hoc tempore cautius est non facere convocationes, maxime in *arce* (3), attentis attendendis, fuit deliberatum quod vener(abiles) guillermus molins et anthonius corbera mitterentur ad eos, a quibus obtinere(n)t consilium et assensum, ut sic posset fieri contributio expensarum. Et ita electi sunt; quibus comissum est quod captent horam, et cum eis conferant de omnibus, et postea referant.

Fuit eciam m(ich)i remissum quod facerem *instructiones;* et honor(abili) jo(hanni) de lauro quod dictaret et componeret *epistolas quatuor:* unam R(egie) M(ajestati); aliam illu(strissim)o *Regi cicilie* (4), aliam R(everendissi)mo ep(iscop)o, aliam magnifico capitaneo. Et sic recessimus.

2) *Acte del 17 Agost. La proposició del Cabildo catedral es admesa per la col-legiata de San Feliu, per Bernat Dezlor, abad de San Pere de Galligans y per Bernat Cerdá, prevost de San Martí Sacosta. Despatx y paga del síndich enviat al Parlament,—Fol.* 185 *a, b.*

Die lune, XVII Augusti post nonam, quia officium octabarum (1) est solempne, intravimus capitulum; in quo dicti vener(abi)les guillermus molins et anthonius corbera, qui supra, retulerunt se implevisse mandatum et contenta in comissione verbali. Et sequendo ordinem ecclesiarum dixerunt primo convocasse *canonicos sancti felicis,* ac eis intimavisse omnia supradicta, et ca(usa)m a(s)signasse quare non fuit facta solita convocatio omnium quorum interest. Qui post deliberationem retulerunt se velle contribuere ad omnes expensas, eisque placere omnia qne gesta erant, et quia electus erat, et est eciam, canonicus sancti felicis, placuit eis quod haberetur pro presente.—2.° loco retulerunt se convertisse ad *monasterium sancti petri de gallicantu,* et dicto R(everend)o abbati intimasse que scripta sunt de canonicis sancti felicis, et dictum R(everendum) abbatem respondisse quod utinam, jam diu est, iter arripuisset *electus pro tanto negocio* (2); et admissa ratione et approbata quia non fuit facta convocatio omnium, obtulisset *se velle esse participem in omnibus et per omnia* leta facie.—Postremo retulerunt ascendisse ad *monasterium sancti martini de costa,* et ibi reperisse honor(abilem) b(ernardum) serda prepositum dicti monasterii; qui, audita eorum propositione et audita ratione quare omissa fuit convocatio generalis, placuit sibi et obtulit cum magno conatu personam et bona, ac approbare omnia gesta, et se velle contribuere larga manu.

(1) En la *Forsa* per temor al capitá de la mateixa Juan Sarriera. Ocupa la Séu lo bell mitj de la *Forsa* (arx), ó acrópolis en qual antich perímetro quedan restos de *muralla ciclópica.*

(2) Don Fernando assisti al Parlament de Badalona.

(3) De la Assumpció de Nostra Senyora.

(4) Pere Vinyoles, qui per lo vist era també canonge de San Feliu.

Audita ergo relatione, gra(tia)s deo egimus de unione; et injunctum est sindico electo quod *ex parte status ecclesiastici* materia prosequatur et usque ad finem deducatur ardenter.

Et statim, presente dicto Sindico, fuerunt prime lecte instructiones in viam *memorialis;* et quia fuerunt ab omnibus approbate tradidi *eas* sibi *manu mea scriptas,* ut eas postea reportet ut inserantur in presenti libro (1). Postea vero fuerunt lecte copie epistolarum, quas ordinaverat dictus honor(abilis) jo(hannes) de lauro; et quia placuerunt omnibus, fuit ordinatum quod ponantur in forma.

Et ibidem, omnibus presentibus, vener(abilis) anthonius corbera levator arreragiorum bistraxit X libras dicto vener(abili) p(etro) *de vinyoles* (2), et vener(abilis) gaspar pug ferialerius alias decem libras; de quibus omnibus fuerunt certificati per discretum p(etrum) rocha presbiterum, *qui mecum moratur,* ad eorum confusionem qui rempublicam defendere recusant.

FIDEL FITA.

CORRANDES POPULARS.

Aquest any cásan les blanques,
L' any vinent ¿qui casarán?
Casarán les morenetes,
Jo seré la del davánt.

Aquest any cásan les blanques,
Y les que tenen bon dot;
L' any vinent serém nosaltres,
Si baxa algun sardanót.

La fulla de l' olivera
N' es amarga com un fel;
L' amor de les donzelletes
N' es mes dolça que la mel.

Recollides per PAU BERTRAN Y BROS.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN LA SECRETARÍA D'EIX CONSISTORI FINS AL DIA DE AVUY.

1. A L.....—*Cura á mon cavall les nafres* (M. AGUILÓ).—2. A ella.—*En ver, oir y callar,—fénix es mi pensamiento* (CALDERON).—3. Aubada.—*Ai! Lemozis, franca terra corteza.*—4. Al-defora.—*Vida nova.*—5. Testament.—*En nom de Déu omnipotent, etc.*—6. Delits del cor.—*Amor.*—7. Las runas del mas.—*Tot resta mut.*—8. Romanços de la conquesta de Tortosa.—*(Any* 1148.*)*—9. Salvaterra.—*Toca fort á sometent!*—10. Complanta.—*In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis.* (S. Matheu cap. VII. ver. 2.)—11.

(1) No hi son pas.

(2) *Vinyoles,* poble poch distant de Puigcerdá, era donchs apellido *local,* del mateix modo que *San Céloni,* patria del altre Pere. Es dato curiós pera la historia dels apellidos catalans.

Digitized by Google

Lo soldat.—*Dolgas tothom com jo be no atench* (A. March.)—12. Lo soldat.—*Catalunya, Catalunya,— si es qu'encar hia'n catalans, etc.*—13. Sermó.—*Ascolteulo.*—14. L'ánima.—*Contéritur ferrum, silices tenuantur ab usu; etc.*—15. Sofriment.—(En la malaltía de ma mare.)—*Esperansa.*—16. A n'ells fadrins de la vila.—*Fora son!*—17. Lo fadrí Pau.—*¡Pobre xicot!*— 18. L'infant'orfe.—*Una llimosneta—per amor de Deu!* (Guillem Forteza.)—19. Cansó del soldat.—*Plora, patria!*—20. Lo dallayre.—*Axo es molt bell.*—21. La mort del albat.—*¡Es un ángel!*—22. A ma estimada. —*Com no porto barretina—no puch ser dels Jochs florals.*—23. Los fadrins de la montanya.*Espardenya blanca als peus.—Beta fins á mitja cama.* (Cansó dels micalets den Pujol.)

Barcelona, 11 de Mars de 1873.—P. A. del C.,

Jaume Collell y Bancells, secretari.

NOVAS.

Segons haviam anunsiat á nostres lectors ha sortit ja lo primer número de *La Barretina*, setmanari popular que ve á defensar las ideas federalistas. Lo ben redactat de la publicació y las armas de bona lley que empleya fa que li desitjem nosaltres llarga vida ab la confiansa de que lo camí que s'ha empres será molt profitos á Catalunya.

—

La Juventut católica de Valencia ha obert un certámen en lo cual ofereix entre altres premis *un bandolin de plata* al autor del millor romans catalá que, relatant algun fet de la historia de Valencia, fasse ressaltar la protecció que tots temps ha degut á la Verge esta ciutat. Las composicions deurán portar la següent direcció : A D. Rafel Encinas del Soto, carrer de la Llanterna, número 1.

Lo dia 15 de Abril fineix lo plásso de ádmisió.

—

Recomanem é nostres suscritors la lectura de la *Revista Balear*, periódich de literatúra, ciencias y arts que veu la llum en la capital de Mallorca. Lo sumari del número 4, any segon de sa publicació, es lo següent :

Historia de la Retórica, por D. José Luis Pons.—*Cantar popular de la Grecia moderna*, por P. A. P.—*Los dos aucells* (poesía), por D. M. Obrador Bennasar. —*La Biblioteca catalana*, por D. T. Forteza.—*Lo soldat* (poesia), por D. Miguel Victoriano Amer.—*Las tres virtuts* (sonetos), por D. Gerónimo Rosselló.—*La Eserina*, por D. P. Estelrich.—*Sonet*, por Aben-Assar. —*Cansó*, por D. Francisco Matheu.—*Invenció del cors de sent Antoni abat* (conclusion).—*¡Oh patria, salud!* (poesia), por D. L. Carnicer.—*Indagaciones.*—*Noticias.*

—

Ab lo fascicle de la *Biblioteca catalana* que ultimament s'ha repartit, contenint quatre fulls de la preciosa *Crónica del rey en Jacme*, va inclosa una estampa al cromo, copia de la que figura en lo manuscrit original de la Biblioteca de Poblet y representa lo convit ab que Pere Martel obsequiá al Rey en Tarragona. Si baix lo punt de vista arqueológich es aquella molt interessant, no 'ho es menys per la part de execució que fa honor á la litografia de Gual de esta ciutat. Son de agrahir los esforsos del director de tant important publicació pera ferla digne de son objecte y acreditar lo bon concepte que ha merescut tant de la prempsa nacional com estrangera.

—

S' han estrenat ab bon éxit en l'Odeon un drama en 3 actes titolat *La reyna Isabel de Hungria ó l'Angel de la Caritat*, y en l'Olimpo una pessa en un acte, *Entrar á Dama*.

—

Hem rebut un folleto titolat: «*Memoria extendida* »*por la comision nombrada por los vecinos de la ciu*»*dad de Vich en defensa de las condiciones de todas* »*clases que concurren en dicha ciudad para ser de*»*clarada cabeza de Partido en la nueva demarcacion* »*judicial.*» Atesas las condicions d' esta revista no podem ocuparnos com voldriam de tan interessant y ben escrit llibell que recomanem á nostres lectors per la infinitat de datos histórichs, geográfichs y estadístichs que conté, relatíus á Vich y sa comarca y que revelan l'inmens trevall que la comissió ha tingut al redactarla; acompányanla 7 apéndices, entre 'ls quals hi ha dos planos (l'un de la presó y l'altre del edifici destinat á Audiencia del Jutjat), fets pels mestres d'obras d'aquella població, Srs. Illa y Torner. La part tipográfica de dita memoria honra moltíssim al impressor Sr. Anglada y dona una mostra del avansament en que 's trova l'art tipográfich en Vich.

—

Lo dilluns d'aquesta setmana tinguérem ocasió de concorrer al benefici del galan jove de la companyía que actua en lo teatre del Olimpo, y vegerem estrenar ab aplauso la bonica pessa titolada: «Estanch, Ciencia y Art» qual autor ho es lo jove escriptor En Xavier Lluch. Sense esser l'argument nou, te un desarrollo ab interés progressiu; animadas escenas, tipos ben presentats y xistes de bon gust; y per mes que'ns hagueram gaudit de que 'l llenguatje fos mes triat, devem dir que 'ls aplausos del públich foren justos valent al autor esser cridat al final á l'escena junt ab los actors que es forsa confessar travalleren ab conciencia.

—

Ab molt gust hem llegit la obreta castellana de'N Joaquim Riera y Bertran, *El Catolicismo y la República federal*, que en forma de cartas endressa á un de sos amichs. Sentim que la índole de aquest periódich no 'ns permeta ocuparnos estensament de tan recomanable publicació.

Lo secretari de la Redacció, Angel Guimerá.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1.er de Abril de 1873. Núm. 5.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 9 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 12 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Las literaturas provincials; per *P. Seguer.*—Discurs llegit al inaugurar los trevalls de la Secció de Ciencias de La Jove Catalunya; per *J. Pella y Forgas.*—Als voluntaris catalans (poesía); per *F. Camprodon.*—Lo procés de Jesucrist; per *J. S.*—La veritat (poesía); per *M. Obrador Bennassar.*—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita.*—A... (poesía); per *F. Pirozzini y Martí.*—Qüentos alemanys; per *A. T. de C.*—¡Amor! (poesía); per *Enrich Franco.*—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Corrandes populars; per *Pau Bertran y Bros.*—Novas.

LAS LITERATURAS PROVINCIALS.

Hi ha certs moments en la vida dels pobles en que tot sembla se presenta de una manera precipitada, suran unas ideyas y altres desapareixen, enfonzadas, ixen per tot arreu corrents misteriosas, ressucitan antichs sistemas, y tot, se va trasmudant com en la extensió del cel los horisonts y las nuvoladas: desprès de temps alló senyala una época de transacció y revolucions en la vida social, y tot junt, forma un epissodi, se presenta com un cuadro armónich dintre de la historia.

Fa quinze anys ara mateix, que com una cosa fora de temps, com un cometa perdut de la seva órbita, se fundaba una institució bonica y purament poética dintre de la provincia d'Espanya que segons diuhen traballant y negociejant es la mes prosáica; fa quinze anys que alguns vejeren ab estranyesa del segle, arreglarse unas festas anyals ab un trajo y un carácter propi de unas altres costums y d'un geni romántich com de l'edat mitjana; sentiren la poesia dels moderns trobadors ab una llengua que no sent la oficial jeya ja de temps estrafeta y arreconada, y en curts moments, aytal ideya pren una volada alta y atrevida, naix una literatura jove plena de fantasia en totas las diferentas manifestacions, formantse una veritable escola en lo teatro, y estenentse fins en llunyas terras ahont es estudiada y traduhida. Mentres tant, de l'altre banda dels Pirineus una rassa parenta de la nostra y qué desa los recorts de una historia germana, restauraba sos antichs aplechs de poesía y ab son hermos llenguatje feya obrir pas als seus inspirats felibres entre la literatura francesa; y desde llavors renaixian ab lo mateix esperit altres literaturas antigas, en las ombrívolas valls de Galicia, á Sicilia y tot Italia y fins en las provincias históricas del imperi d'Austria, que be 's pot dir, que era lo moviment de las llenguas germanas que s'acotxaren sota l' mantell de Roma.

Han vingut preguntantse ¿ahont tenen las arrels de vida estas novellas literaturas, que representa en la historia llur aparició en la nostra época?

Una comuna tendencia se veu en los seus efectes, y per mes que en quiscun d'aquestos pobles s'espliqui diferenment l'ocasió precisa de renaixer, es lo cert, que en lo fons totas se retiran ab un sol origen. No podem sino parlar de lo que ha passat á casa nostra.

Desaparescut nostre poder entre l' fum que alsaren cremant los gloriosos estandarts y privilegis al comens de l'altre centuria, l'ánima catalana, aquest *genius loci*, aquest amor congénit als primers anys ab la familia, despres históričh y convencional, lo veritable sentiment de la patria, se conservá disfresat en las festas y la poesía de la montanya, com un capdill derrotat á qui sercan y persegeixen, trascorrent mòlts anys sense que 'ls hereus de Felip V estorbada veyessin la obra de son avi; insignificants rebomboris, guspiras del foch latent, no eran res pera submourer aquella asimiladora organisació que adormia á poch á poch las costum la llengua y las tradicions de las vellas provincias. Arribá lo dia de la proba ab la invasió imponent de las llegions francesas als primers ànys del present secle, per romprer de cop y deslligarse pel seu cantó de una en una las provincias, sortint las antigas nacionalitats qu'eran confosas pera conquistarse quiscuna sa corona de llorer, per tenir las suas glorias propias y autonómicas, los seus heroes populars; aquells guerrillers al devant dels sometents, los seus fets y los del Bruch, Gerona y Tarragona feriren vivament la imaginació del poble, que no cal dir, que en sa major part considera la guerra de l'any vuyt com la primera plana hont comensa l'historia de Catalunya.

D'aquell temps arranca lo moviment de las novas ideyas; lo renaixament literari no comensá solament

Digitized by Google

fa quinze anys ab los Jochs Florals, que avans d'ells s'habian publicats aplechs de poesías, novelas y fins las antigas crónicas, ni en los escrits d'en Piferrer y en Tió, ni en la poesía de n'Aribau, mes enllá sortia ab los estudis histórichs d'en Capmany, en los escrits d'en Puig y Blanch y en Ballot, just á lo que hem dit, á principis de la centuria.

Lo providencial d'aquest renaixement, la nova vida d'estas literaturas provincials, no pot ser menys sino d'un gran sentit com un síntoma ben clar en la historia moderna. Tots los grans renaixements literaris acompanyan los fets polítichs que mes ressonan, essent la veu de la literatura la del apóstol precursor de la reforma; baix aquest punt, res de nou hem de mirar en la transformació d'un novell esperit polítich que s'anima en los pobles que han fet ressucitar aquestas literaturas, esperit polítich de separació per tornar á sa vida propia, precipitat per los fets polítichs dels últims anys veyent los dolorosos efectes de la assimilació de las grans nacions, despotisme que lo cel ha castigat, desfermant sas iras sobre la gran ciutat que malálta per las malas costums, avuy hem vist desfigurarse ab los incendis del comunisme.

¡Oh!... mòlt bé digué un de nostres homens polítichs, que'ls pobles al mon no existeixen per gosar de plahers y ab comoditat poder viurer, no, las nacionalitats son grans personatjes históríchs, son sers inmensos que mòlt de temps viuhen y una gran missió portan, avuy incomprensible, que no ho será demá obehint á grans lleys; sufocats per l'esperit de una época conservan en la religió, en sas costums, en lo vent de sas montanyas l'escalfor de l' ánima; per 'xo son inmortals.

Entre tantas corrents de la historia, qui sab fins hon arribará aquest esperit novell en mitj de la maror que regira la societat pel desequilibri de lo moral ab lo material, si será lo benéfich impuls que fent sortir las nacionalitats antigas, dirigirá lo riu fora de mare, será la pau que retornará á la seva llar y ab l'amor de la familia endolsirá la mirada rabiosa dels combatents.

Empresa gran y digne, lo primer jorn en que pogués durse á bon terme, seria la gloriosa matris, lo primer full de la historia de la nova Catalunya.

P. Seguer.

Discurs llegit al inaugurar los trevalls de la Secció de Ciencias de la Jove Catalunya.

La ciencia á Catalunya.

Senyors: mòlt grat pera mí, no per vanitat de haber sigut elegit pera presidir en aquesta secció de Ciencias, m' ompla de goig avuy lo dirigirvos la paraula. Afillats á una mateixa ideya tots camináin vers un mateix objecte, quan la voluntat y'ls anys aquí nos agermanan, no necessitám que la sort ó 'l talent nos distingesca; perque una germandó se'n deu dir, que no pas una societat, aquest mutuo enllassament de nostras forsas y dels afanys dels nostres cors per aquell ideyal, que quiscú de vosaltres ovira á sa manera diferenta segons sas rahons ó sas crehencias, mes que jo may hi he sapigut veurer, qual entre las boyras de un cel confós, sino l' imatje de Catalunya, lliure y prepotenta.

Establert lo renaixement catalá, lo recort de son gloriós passat ha sigut la forsa mes poderosa per obrirse pas y esser respectat entre las literaturas y la civilisació moderna, car en lo illustre de sa historia portaba los millors títols de noblesa; ¿com haguerem pogut parlar de llengua y patria catalana, si, mesquins, no haguessem pogut dir, la llengua ab la que s' escrigué lo primer códich de lleys marítimas, la dels conquestadors de Nápols y Sicilia, de Córcega y de Grecia? Honra y llegítim orgull han sentit las arts catalanas considerantse fillas dels genis qu' alsaren nostras catedrals, y la poesía ha despertat d' Ausías March y d' en Febrer lo ressó de llurs armoniosas esparsas. La ciencia, senyors, no ha de ser menos que sas germanas; escorcollant las curiositats de nostras montanyas, meditant nostras patriarcals costums y nostra llegislació sabiament dictada, pláuli, bo y son esperit cosmopolita, viurer en aquesta terra, ahont ha trobat ensemps que l' recort de sos dias de gloria las cendras de sos fills mes predilectes.

Tan gran es la historia ab que ella pot honrarse á dins de Catalunya, que al intentar contarla, insuficients trobant las mevas forsas jo vos deman' prengau ma bona voluntat ab atenció y benevolensa.

Seguint la teoría de que la situació y configuració geográfica influeix en la civilisació d' un poble, aquest estrem oriental de la península Ibérica, era lo primer que veya las tribus navegants que de l' Orient, font de la civilisació, s' atansaban; sentint en tots temps mes marcadament sos efectes, com lo qui mes aviat ovira los primers raigs del sol, que magestuós s' aixeca al lluny de dins las ayguas del Mediterrani. Unida pels Pirineus ab lo demés d' Europa, era l' camí de entrada y prengué la civilisació dels pobles pastors, qu' anaren escampantse fins á las costas del mar gran per tota la península. Si anys de pau tingué en lo millor del imperi de Roma, també tothom conta l' avansament á que arribat habia la Espanya Tarraconense; mes vingueren las rassas del Nort com una tremontanada y 'ls fills del desert mes tart del fons de las Arabias esbrancalant aquell arbre que tot just s' alsaba.

Y per aquí debém comensar quan per la reconquesta Catalunya vingué á l' época de constituirse.

Ab l' esglay de las contínuas invasions del serrahins, á la claror dels incendis y batallas, quan lo primer que tot era la reconquesta, predominant habian de ser las armas, l' estat normal la guerra, y mentres los homens no viuhen baix un gobern conforme, sense seguritat personal, impossible es conrear las lletras y las ciencias; solitarias tal volta en aquellas ombrí-

Digitized by Google

volas abadías, se compren que habia de ser una época ben penosa per las de Catalunya.

La llum de la civilisació venia de cap al sut de la península; los serrahins espanyols pel seu saber, per la grandiositat del seu luxo, se posaren devant de tots los de llur nissaga; Córdoba enlluerná las grans ciutats del Orient, escola de las ciencias, en temps d' Abderraman III los sabis en ella s' aplegaren: fou unida la dialéctica á las matemáticas y treta la primera nociò del telescopi, nostres escriptors se serviren de llur idioma per escriurer de física y arts lliberals, que fins las arts dels serrahins ne deyan. Llavors de Vich s' alsaren los primers sabis catalans, sos deixebles foren papas com Silvestre II, podent comptar aquella ciutat la sabiesa de sos bisbes y entre ells Athon fou lo de mes anomenada.

Enrera anaban los dominadors replegantse per avall á las voreras del Ebro; desde allá als Pirineus, Catalunya ja s' veya constituida, entorn de Berenguer lo Vell se posaren aquells esforsats guerrers companys de las seuas victorias y los mes poderosos senyors de l' esglesia y fou dictat lo célebre códich dels *Usatjes*, lo primer en l' Occident desprès de las lleys góticas del *Forum Judicum;* espurgat de mòlts defectes propis de unas costums enrederidas, no deixá per 'xó de ser lo convenient regulador en nostra patria de la societat del feudalisme. Al comensar lo segle XII, se manifestan las arts com animadas de un desconegut impuls, y ab afany pera estudiar la ciencia sercant las obras dels jurisconsults de l' antiga Roma, son be prou repassats los códichs de Justiniá y es creada la famosa escola dels glosadors, en la que lluhiren tants jurisconsults catalans deixebles de la Universitat de Bolonia.

Altre de las brancas de la ciencia que no era la legislació, sortí també brollant del olvit en que s' escondia. Los juheus que ja en lo segle X tenian en Córdoba la célebre *Yesiba* ó academia per tots los de llur rassa fins de forasteras terras, donaren comensament á la serie dels Rabanim, y desde llavors en las sinagogas iluminats doctors esplicaren lo Talmud y las vellas escripturas. Allí aprengueren aquell simbolisme y misteri que distingí sempre á la ciencia dels serrahins, aficionats á donar á sos escrits los títols mes confosos y alegórichs: lo juheu cabalista que interpretaba los antichs llibres ab anagramas y combinacions de lletras, filosop del foch, com diu un de nostres escriptors, s' enfonzá en la pols dels laboratoris soterranis, hont se veyan ennegridas las parets ab las embrolladas fórmulas que als iniciats se'ls daba com á problemas y que descifrar debian, tot sercant lo gran principi, del *foch central*, del *sobirá elixir.* Fins á nosaltres ha arribat lo nom de aquells sabis rabins, ja que no llurs obras avuy poch conegudas; la filosofía de Arisba gran mestre de las aljamas espanyolas, los llibres de geometría y matemáticas de Abraham Chija, los escrits de Kimi, David, Ramban de Girona que morí en peregrinació á Jerusalem, també un bon recort d' aquell segle es l' astrologia judiaria de Ben-Hezra.

Honra de las juderías catalanas, altres son los sabis hebreus de esta época, implantadors á Catalunya d' aquella ciencia oscura, pretenciosa en voler traurer l' orígen fins de las sagradas escripturas; idolatría del ídol de or, ab aquella cobejansa de riquesas sacrificaban en sas aras malauradament son talent, sens desenganyarse may despres de perduda la juventut y la vida. Es l' alquimia, senyors, com totas las falsas teorías que sols poden respectarse, per los descubriments que per atzar reportan: rebujada de mòlts sabis de son temps no debem confondrela ab la verdadera química.

Mes sens reparar hem entrat en la segona época de la ciencia catalana, tan grandiosa, que estenentse en l' espay de tres sigles en sos llarchs horisonts plens de la llum mes viva, se veu tot l' esplendor de la corona Aragonesa. Un vent misteriós inflaba las velas de la gran confederació y duhia de ciutat en ciutat, de fortalesa en fortalesa, l' estandart dels *quatre pals* y al crit d' avant... eran sobre Mallorca, y avant, dominaban la Cerdenya y Sicilia, avant, passaban á Nápols y sorollaban las tombas dels héroes grechs al mateix crit d' avant tot dret sempre fins al recó allí del Mediterrani...!

Jaume I fou lo veritable fundador del poder y la nacionalitat catalana-aragonesa, contemporá de Sant Lluis y Anfons lo sabi de Castella pot posarse á llur costat, y encara aventatjarlos si mirám á lo acertat de son gobern y de sos principis polítichs. De sos dos llibres que d' ell coneixém bè se pot dir de sa crónica, que hi ha un endevinat estudi dels sentiments del home, inclós dins de la franca narració de sas propias gestas que relata, y l' *Llibre de la Sabiesa* un aplech de principis y sentencias dels autors grechs, arabs y cristians, qual agermanament suposa una conciencia y erudició, que en aquell temps y en la ploma d' un rey tantost no s' comprenen. Una part no petita degué tenir la influencia de son confessor y conceller politich, lo qui fou desprès San Ramon de Penyafort: esbombada la seua fama, de Barcelona passa á ensenyar en mitj dels venerables doctors de l' Universitat de Bolonia; per comanda del papa Gregori IX compilá los cinch famosos llibres de las decretals, la mes trascedental reforma del dret canónich: no menys important fou en aquell temps la del dret mercantil dels pobles del Mediterrani ab la publicació del Consolat de Mar, lo célebre códich honor de nostra historia y de nostra llengua; y desseguida d' aixó, al girar los ulls vènen una confusió de personatjes, sortint la figura de nostres sabis aumentant la grandesa d' aquell sigle.

Aquell que ningú sab sa terra y son orígen de massa que tothom vol afillarsel' á la casa própia, sabi viandant que vejé tants de reyalmes per tot fentse rotllo, arreu instruint als sabis ab son aspecte misteriós y venerable, era un bruixot que llegia la fí del mon en la combinació de las estrellas, era lo conceller dels reys, demanat y protegit dels papas, heretje de la inquisició y fins las cendras de sos llibres esventadas, aquell home extraordinari era n' Arnau de Vilanova... Jo no sé de tant que ha de dirse com podré dir tant poch de aquell portentós talent, que acabá de

Digitized by Google

agermanar la química ab la medicina, no podém avalorar tots los curiosos descubriments ni 'ls estudis en sas obras, que per contarlas numerosas diu un escriptor que apenas pogué rellegir lo que vá escriurer. Font de totas las ciencias, diu un de sos deixebles tan interessant en sa vida com lo mateix Vilanova, fill del casal noble dels Lulls, ocupant un lloch senyalat en la cort del rey en Jaume, de sa juventut escandalosa tothom sab aquella curiosa historia de sos amors, y la ferma voluntat de pendrer la vestimenta del frares menors, deixant sos fills y sa muller, per la vida mística y solitaria adorant y glorificant á Deu com la veritat eterna, lo sol de la sabiesa. Poeta primerament, inspirat teólech y predicador, pot considerarse com jurisperit y mes que mes com á filólech gran coneixedor dels idiomas y filosofía orientals, qual influencia se deixa veurer en algunas de sas obras en las que esposa las mes grans qüestions en la forma de senzills apólogos; pero mes que tot, es En Lull lo célebre químich y matemátich essent sens compte sos descubriments y 'ls que li atribueixen, lo mes principal que consigna en un de sos escrits, es «aquella aygua la qúe es mes abrusadora que l' foch, l' aygua fort que crema quan toca y encara disól lo sofre.»

La filosofía d' en Lull impugnada per los frares predicadors, tingué un famós contrari ab Fray Nicolau Aymerich l' inquisidor general de la corona aragonesa; mogut contra las preocupacions del seu temps, escribia combatent los alquimistas nigromántichs y astrólechs, y encara publicá uns escrits que li valgueren esser desterrat per mofarse de la doctrina dels lulistas; n' Aymerich era un dels talents mes privilegiats del segle XIV, capellá del papa Gregori XI escrigué d' historia religiosa, comentaris de la sagrada Biblia, entretenintse sobre tot ab las qüestions de disciplina eclesiástica defensant vint y nou conclusions contra l' Universitat de París: en esta Universitat un catalá en Francesch Bacó, lo doctor sublime y resolut que li deyan, per 19 anys seguits se feu admirar en la cátedra de teología. Glória de Gerona com los anteriors en Francesch Ximenes, patriarca d' Alexandria, es l' autor de numerosos escrits tots en catalá, en los quals se mostra com á teólech moralista y politich. *Lo Crestia*, llevat dels defectes del sigle, presenta una ignocencia y sublimitat qu' encanta. Ell, en sa vida de Jesucrist, nos ha tramés algunas noticias com á recort d' aquell portentós filosop Fray Joan de Rupecisa, Peratallada, que enviat de predicador á Monscou ben prest s' estengué lo seu renom, escándol de mòlts per la exageració de sas ideyas, contra la corrupció de las costums, arribant á profetisar solemnement la destrucció de tota l' esglesia; entre sas obras ben poch nomenadas, curiosas son unas cartas de sas tribulacions escritas á un cardenal desde la soletat de la presó en que s' trobaba. Sa estranya historia ara no 's recorda la d' aquell altre frare, que fugitiu de Poblet, renegant de la religió esplicaba á Tunis públicament lo Corá en aquella mateixa temporada, lo autor d' aquells aforismes Fray Anselm Turmeda.

Lo punt qu' arribá la ciencia catalana, llavors se senyala ab la fundació de las primeras Universitats de Lleyda y Perpinyá, la cort d' Aragó pel bell aplech de sabis y poetas ab l' institució dels Jochs Florals era de las primeras de Europa, los reys consignaren quantitats per enriquint sas bibliotecas y escriurer famosas obras de astrologia, que nos probarian l'avansament de las ciencias naturals si ab glorias de mes valer per aixó no poguessem honrarnos. En efecte, la brújula en aquell sigle aplicada á la náutica; fou la clau obridora de las mes llunyanas terras; atrevits navegadors y de pit de roure serian los qui per primer cop s' arriscaren á solcar aquellas mars avalotadas, precursors de Colombo y Vasco de Gama sercat lo camí perdut de regions desconegudas; un catalá Jaume Ferrer, lo qui mes en avall navegá per las costas africanas, fou lo explorador de la Guinea, y d' ell es, senyors, y en catalá es escrita, la carta geográfica mes antiga del mon que s' traba en nostres dias.

Al deixar d' aquest sigle ja la ciencia pren com un altre fesomia, la nació catalana-aragonesa passaba á una altre época, com passaba son poder á mans de una altre dinastia: quan una ideya política rebull tots los elements d' un poble, entre las corrents oposadas que s' encuantran, lo filosop s' aixeca, per sostenir las institucions que ja trantollan ó com apóstol de la nova ideya veyent l' esdevenidor fent ressonar sa veu profética; ab aquest carácter se 'ns figura Sant Vicens Ferrer predicant per Catalunya, Fransa é Inglaterra lo temor á Deu y esparverant los pobles ab sas misteriosas profecias, ovirant la unitat de tota Espanya, en la sala del parlament de Caspe, en aquells dias memorables, preparà l' unió ab Castella á despit tal vegada del dret y la justicia; entre las inquietuts del cisma, ja vell, se feu sentir en lo gran concili de Constansa deposant als papas.

Víctima d' aquest concili, desheredat de la tiara pontificia moria á Penyíscola deixant un nom brillant en las planas de la historia un altre fill de la comfederació aragonesa, al parlar de Benet XIII no podem menys de recordar lo notable congrés de Tortosa, discusió entre rabins y teólechs, admés com únich exemple en los anals del Cristianisme. Derrera d' aquest congrés, se dictaren despóticas disposicions contra los hebreus, que á la veritat no son pas un agradós recort pera la ciencia, á mes de que, los irraelitas catalans en tots temps servaren la tradició científica, entesos en medicina per ordre del rey plantaren á Montpeller lo primer jardí botánich, y may oblidaren la mineralogia tan aplicable per l' ofici d' argenters, la sua industria predilecta.

Y aqui hem arribat á l' edat feble y mes florida de la ciencia com de la nacionalitat catalana; l' obra comensada per Jaume I se remataba per Alfons lo sabi; l' únich de la nova dinastía digne hereu de l' esperit dels antichs reys y comtes, quasi ab un mateix impuls se fundaren las Universitats de Barcelona, Gerona y Valencia, sos dignes deixebles son una munió de jurisconsults teólechs y científichs, que por tindria de perdrem intentant triar en totas las manifestacions de la ciencia tanta abundó de talents que sobrehixen, lo comentarista Callis, l' erudicció vastíssima d' en Mieres,

d' en Gualbes, Marquilles, la medicina de n' Amiguet, l' astronomía d' en Granollachs y en Vila, Don Jaume de Cardona y altres, y sobre tots y per tot lo cardenal Joan de Margarit dominant en mitj de las revoltas escandalosas del final del segle, elocuent devant dels emperadors y papas politich é historiador, sempre presentantse com una gran figura. Seguiren establintse las Universitats de Vich, Tortosa, Reus y Solzona y en la present ciutat lo col-legi de Cordelles. Cancer Paquera y Oliva, en esta temporada feren lluhir la jurisprudencia.

Enlluernat de mirar en son cenit lo sol de nostra patria, dona recansa veurel tan aviat caurer á la porta apagantse sa claror entre las tempestats que per tot arreu l' envoltan. Sota l' despotisme militar dominant la casa d' Austria, esclavisada del tot sota dels Borbons, Catalunya veya caurer sos fills en altres terras víctimas de una política ambiciosa y malehida; que molt que al estudiar aquells anys no vingan sino llibres de dret polítich y l' elocuencia tempestuosa dels tribunos populars la maror de las revolucions, passant per aquell fons enegrit las imatjes d' en Claris, Tamarit, Fontanella, Sala y d' en Rocaberti ab la mirada concirosa no ab la tranquila serenitat dels sabis...

Si per resumir ara donám una ullada general á tot lo grandiós cuadro de la ciencia catalana, tres grans épocas com tres grans epissodis se destrian en mitj de la seua magnificencia: desde la reconquesta hasta Jaume I, sentireu la ciencia allá hont ressoni la campana d' algun monasteri y haureu d' entrar dins del claustre bisantí pera mirarla sota l' caputxó del frare, en lo misteriós posat del alquimista en los segles XII y XIII, en las corts dels reys, desprès revestida ab la respectable toga de las universitats, y mes tart, en la inquietut dels parlaments ab l' enorgullida presencia del representant del poble.

Per lo que respecta avuy dia; ¿puch dirvos jo res de nou? que contaria del nostre renaixement, d'ahont ha nat tan en lo científich com en lo económich nostra patria rejuvenida, poderosa devant dels demés pobles espanyols incubantse en això, la gran ideya, lo verb de la «Jove Catalunya»: no ha de arribar la meva pretenció fins á parlar de la ciencia filosófica d' en Balmes, d' en Carbonell en la química, d' en Badía en los viatjes, Torres Amat, Piferrer, dels Bofarulls en la historia, y d' en Permanyer en la jurisprudencia. Bástam per haber cumplert avuy ab lo meu cárrech, signarvos en las planas de la historia, lo camí que com una estela blanquinosa deixa á son pas entre 'ls sigles y las generacions la ciencia catalana; perqué d'aytal manera, la vista girant á nostras glorias passadas, mes impuls se sent vers l' esdevenir, tranquila s' adressa la testa mes dignes y honrats de ser fills de Catalunya. He dit.

J. Pella y Forgas.

ALS VOLUNTARIS CATALANS. (1)

¡Minyons, que de tramontana
veniu a donans' ajuda,
sia sempre ben vinguda
la juventut catalana!..
¡Salut en nom de l' Habana,
al país que 'us fá venir,
pus veyem ab goig lluhir
la *gorra bermella* al cap,
própia d' un poble, que sab
bè estimar, y bè ferir!

Estimáu als bons cubans
que 'ns han ajudat fins are
tenint á Espanya per mare,
com bons fills y bons germans;
peró, en cambi, á eixos bergants
que, ab incendis y atropells,
renegant dels pares vells,
han aixecat lo punyal.....
ni rastre, pòls, ni senyal,
n' ha de quedar de tots ells!..

Entre 'l qu' es bon espanyol
y 'l que crida: « ¡Mória Espanya!..»
ben prompte 's veurá quí guanya,
la bayoneta ho resol;
peró, mentres n' hi haja un sol,
voldrem guerra, eterna guerra,
cassatnlo per vall y serra
en nom dels nostres passats;
perqué, 'ls bons y 'ls renegats,
no caben junts en la terra.

Vint y dos d' aquells minyons
primers que varen venir,
fá poch que ván sucumbir
batentse sols, *com lleons:*
eixiren dels sèus recons
de cuatre á cinch mil cobarts,
y, enrotllats, s' han venut cars
y han caygut com cáu lo fort:
cap s' ha rendit: tots han mort
com nèts dels almogavars!..

La glória tè una corona
que s' compra ab sanch del valent,
com l' abordada d' Orient,
com lo siti de Girona:
per això, avuy, Barcelona
ha adquirit un nou tresor:
los noms d' aquells noys de *cor*
de ferro y de *puny macis,*
que mereixen que 'l país
los escriga ab lletras d' or.

Venjáulos: y en lo combat,
y en tota marcial empresa,
per tenir la sanch encesa,
recordáus de Montserrat.

(1) Discurs pronunciat en nom de la comissió nacional d, obsequis de l' Habana, en l' acte solemne de la recepció y desembarch dels voluntaris catalans.

Digitized by Google

En aquell temple sagrat
han mamat ciéncia 'ls mès sabis;
y al toch de venjar agravis
brama 'l rocatal feixuch:
«¡Los moros!...» «¡L' Orient!...» «¡Lo Bruch!...»
¡tota la história dels avis!

História de tals jornadas
de grandesa y de coratge
que no li portan ventatje
totas las del mòn plegadas:
al sentirlas relatadas,
l' infant se fá fonedís,
lo jove s' inflama aixís,
lo vell plora de content....
¡Mal haja 'l cor que no sènt
l' amor sagrat del país!

Posáu lo pit per corassa
al escut de Barcelona,
probant, que en aquesta zona
no minva la nostra rassa.
De glória, may n' hi ha massa,
y, pus ella ab sanch se guanya,
al llegir vostra campanya
prou dirá la gent mès llunya:
Las Barras de Catalunya
són sempre 'ls puntals d' Espanya!..»

+ F. Camprodon.

Lo procés de Jesucrist.

II.

Conegudas ja las máximas ó principis tutelars del dret dels acusats entre 'ls hebreus, anem á demostrar que, detingudament examinadas totas las circunstancias d' est gran procés, ab lo qual volgué 'l fill de Deu fet home sufrir totas las miserias de la condició humana y cumplir sa divina missió sobre la terra, morint per á rebrens en un suplici afrentós; anem á provar, dihem, que al condemnar al nostre Salvador, aquells principis reconeguts y las formas existents en la llegislació criminal del poble juheu no foren aplicats ni tinguts en conte, ans be conculcats y trepitjats pèls jutjes, adhuch que en llur funesta ceguera no haguessem tingut á Jesus mes que com á un ciutadá qualsevol.

La acusació en contra de Jesus suscitada per la rancunia dels sacerdots y faritzeus, presentada de primer com acusació de «sacrilegi,» convertida despres en la de «delicte polítich y crim d' Estat» acusa en totas sas fases la ma de la violencia y de la mes horrorosa perfidia. No fou un judici dut ab los trámits y fórmulas per la lley exigidas, sino una veritable Passió, un sufriment prolongat, en que la inalterable dolsura y mansuetut de la víctima feyan mes patent encara la crudelitat y odi de sos butxins.

Quan aparegué Jesus entre 'ls Juheus, ja est poble no era mes que una ombra de lo que havia estat. Humiliat per la esclavitut, dividit en bandos y sectas irreconciliables, habia caygut per fi y perdut sa soberanía al pes de las armas romanas. Jerusalem tenia dins de sos murs una guarnició imperial y estava agregada á una provincia de la Siria. Pilat hi manava en nom del César y 'l que havia estat fins alashoras poble de Deu jeya baix la doble tiranía del vencedor á qui odiava, y de sos sacerdots, que s' esforsavan per á retenirlo entre 'ls estrets llassos del fanatisme religiós.

Jesucrist deplorava los mals de son poble. ¡Quants de colps plorava sobre Jerusalem dihent: «Jerusalem, Jerusalem, que assessinas á tos profetas y apedregas als que 't son tramesos, quantas vegadas he volgut recullir á tos fills, com la au que posa á sos pollets á races de sas alas, y tú, Jerusalem, no ho has volgut!» (Math. 23.)

En prova del amor que duya á sos conciutadans, vejas lo discurs dels juheus per á decidirlo á curar al criat del Centurió, hont li deyan: «Veniu, mereix que l' assistiu, perque ama á la nostra nació» y Jesus se n' aná ab ells y curá al criat. (Luc. VII.)

Mogut de compassió pel poble, Jesus lo conortava fentli avinent la esperansa d' una altra vida; y contenia als magnats, als potentats y als soberchs ab la perspectiva d' un judici final en que cada hú fora jutjat, no segons sa categoría, sino segons sas obras.

Lo poble se l' escoltava ab avidesa y per tot arreu lo seguia; sas paráulas conmovian, sa ma curava als malalts, sa moral instruhia, y practicava una virtut fins alashoras desconeguda, que era tota seva y que ell ensenyá per primer colp als homens, «la caritat.» Esta mateixa aura popular, empero, estos mateixos miracles escitaren l' odi dels princeps dels sacerdots, que veyan amenassada llur dominació y l' orgull dels faritzeus que 's veya humiliat. Uniren s' hi 'ls escribas y desde aquell moment la mort de Jesus fou resolta.

Si era culpable sa conducta, si hi havia lloch á una acusació legal, per qué no la intentaren francament? per qué no l' acusaren per sos actes, per sos parlaments públichs? per que 's valgueren en contra d' ell dels subterfugis, de la calumnia, la traydoría, la perfidia, la violencia? Que aquesta fou la manera de procedir en contra de Jesus, anem á demostrarho:

Agents provocadors.—¿A qui no sorpren lo trovarhi l' infame us dels agents provocadors, ofici innoble y repugnant en los temps moderns, pero que ho ha de ser molt mes encara si se li dona com á orígen lo procés de Jesucrist, ja que atesa la relació de St. Lluch (cap. XV, vers. 20), agents provocadors foren y res mes los emissaris que 'ls prínceps dels sacerdots trameteren á Jesus? «Mentres l' anavan espiant, diu l' evangelista, trameteren emissaris per á veure si fentse 'ls virtuosos podian cullirli alguna paraula que 'ls dés camí per á entregarlo á la potestat y jurisdicció del gobernador.»

Corrupció y traició de Judas.—Los prínceps dels sacerdots y 'ls faritzeus s' aplegaren, no en audiencia pública sino en un conciliábul secret, que no formava cos judicial, y entre ells digueren: «Qué fem? Aquest home fa molts miracles; si 'l deixem estar, tots creurán en ell.» (Sant Joan, XI, v. 48), lo qual volia dir: «y no creurán en nosaltres.» Veyem donchs, aqui la por de que prevalesqués la moral y la doctrina de Jesucrist; pero 'l judici legal, ahont es?

Estant en això, un d' ells, anomenat Cayfás, qui era 'l sumo Pontífice d' aquell any, los hi digué: «vosaltres no hi enteneu res, ni reflexioneu que vos convé mes (*quid expedit vobis*) que mori un sol home per al bé del poble, que no pas que 's perdi tota la nació..... y profetisá que Jesus havia de morir per la nació dels Juheus.» (Ibid, v. 49, 50, 51.) Pero profetisar no es lo mateix que jutjar, ni la opinió personal emitida per Cayfás, un de tants, es la opinió

Digitized by Google

de tots ni es la sentencia del Senat. ¡Axís, donchs, no hi hagué judici, y no 's veu sino que sacerdots y faritzeus estavan igualment animats d' un violent rencor en contra de Jesus y que de desde aquell dia no pensavan sino en trovar medi de ferlo morir.

San Mateu, relatant los mateixos fets, diu que 'ls prínceps dels sacerdots s' aplegaren en la sala del Pontífice Cayfás y tingueren consell per á trovar medi d' apoderarse «ab manya» de Jesus y ferlo morir. *Ut Jesum dolo tenerent et occiderent.* (XXVI, v. 4.) Ara bé, en la llengua llatina, tan apta per á espressar las paraulas de dret, may s' ha usat lo mot *interficere* per á expressar la acció de sentenciar á «mort» sino per á significar la mort violenta, «l' assessinat.» Esta «manya» ab que volian apoderarse de Jesus no fou sino 'l pacte entre 'ls sacerdots juheus y Judas, qui s' avistá ab los prínceps dels sacerdots y 'ls hi digué: «¿Qué 'm doneu y jo 'l posaré en vostras mans? *et ego vobis Eum tradam?* y 's convingueren ab ell en trenta monedas de plata.» Judas Iscariot se posa al cap d' una turba de gent armada ab espasas y consumá sa traició «besant» al diví Mestre. ¿Era axís com havia d' executarse un auto de presó, si realment hagues procedit l' arrest de Jesus en virtut d' una sentencia judicial?

Llibertat individual.—Resistencia á ma armada.—Despres d' haver celebrat lo sopar s' endugué Jesus á sos deixebles al mont Olivet y mentres pregava ab gran fervor s' adormiren aquestos. Digueli á Pere: «¿Es possible que no hagueu pogut vetllar ab mi tant sols una hora?» Y despres los hi digué: «Vaja, aixequeuvos, anemsen; ja arriva 'l qui m' ha d' entregar.» (Mat. XXVI, 46.) Judas venia acompanyat no d' una milicia legal sino d' una especie de «ronda» composta dels criats del Pontífice, y si bé es cert que hi havia també alguns soldats romans, debian contarse mes bé com á curiosos que com á forsa legal requirida per la autoritat, ja que 'l comandant Pilat no 'n savia encara res en aquell moment.

Lo pendre á Jesus en aquella hora tenia donchs, tot lo carácter d' una agressió tant violenta, d' un atropellament tant escandalós, que sos deixebles se proposavan oposar la forsa á la forsa. Malcus, lo mes atrevit dels criats de Caifás, al volerse tirar dessobre de Jesus, fou ferit á lo orella per en Pere y la resistencia haguera pogut continuarse per mes temps, si 'l Mestre no s' hi hagues oposat tot seguit. Prova de que en Pere al ferir á Malcus, no havia fet resistencia á una ordre legal, á una sentencia llegítima que haguera convertit la resistencia en un acte de rebel-lió á ma armada contra un manament de la justicia, es que ni fou pres al acte ni posteriorment á casa del gran sacerdot, á hont seguí á Jesus y hont fou reconegut per la criada de Cayfás y per un parent de Malcus.

Jesus no mes fou pres y encara que no oposá resistencia personalment, ans bé impedí que 's fes la que volian fer sos deixebles, fou no obstant lligat com un mal factor *et ligaverunt eum;* rigor criminal, ja que no calia per á assegurarse d' un sol home escoltat per una numerosa multitut, armada de coltells y garrots. *Quasi ad latronem existis cum gladio et fustibus.* (S. Lluch.)

Altras ilegalitats en la arrestació.—Segrest de personas.—Se n' endugueren á Jesus y en contes de durlo tot de seguit al magistrat competent, lo portaren á casa d' Anás, que no tenia altra circunstancia que la de ser sogre del gran sacerdot. De casa d' Anás lo dugueren á la del Pontífice y sempre agarrotat, lo deixaren en lo pati, hont hi feya molt de fret, y s' encengué foch; era de nit y á la claror d' aquell foch reconegueren á Pere los de la casa. Aqui tenim una nova infracció, pus la lley judaica prohibia «procedir de nit.»

En aquest estat de detenció, en una casa privada, en mitj d' un pati y entregat als criats del Pontífice, ¿cóm tractaren á Jesus? Diu S. Lluch (XXII): Mentres tant los qui tenian á Jesus lligat s' en burlavan, li davan colps y haventli tapat los ulls, s' hi feyan á bofetadas dihentli: «Endevina qui t' ha tocat: y repetian molts altres dicteris, blasfemant en contra d' ell.»

Interrogatori capciós.—Violencias contra de Jesus.—Ja havia cantat lo gall. Encara, empero, no havia puntejat lo dia. «Los ancians del poble y 'ls prínceps dels sacerdots y escribas s' aplegaren y fentlo compareixe á son concili l' interrogaren, etc., etc. (Lluch ibid.)

Vejas desseguit com si l' odi y la violencia no haguessen guiat als perseguidors de Jesus, no tant solsament haurian hagut de diferir estas diligencias, perque era de nit, sino que las haurian hagut de suspendre, per ser ademés la «festa de la Pascua,» la mes solemne de totas y segons la lley no podia tenir lloch cap procediment en dia feriat, pus sino eran nulos. Vejam ara qui es que interroga á Jesus. Es lo mateix Cayfás, qui si preten ser jutje es evidentment jutje recusable, perque en una reunió anterior se constituhí en «acusador» de Jesus y sens haverlo vist ni sentit lo proclamá «reo de mort.» La opinió de Cayfás essent aquesta no deu sorpendréns mes tart sa parcialitat.

Axís es que en contes d' interrogar á Jesus sobre «actes positius» y circunstanciats y sobre «fets personals,» l' interroga sobre «fets generals,» sobre sos deixebles «(á qui haguera estat mes natural citar com á testimonis) y sobre sa doctrina.» *Pontifex ergo interrogavit Jesum discipulis suis et doctrina ejus* (Joan, XVIII), Jesus respongué ab dignitat: «Jo he predicat públicament y devant de tothom: sempre he ensenyat en la sinagoga y en lo temple, hont concorren tots los juheus y res he dit en secret. ¿Axó 'm preguntas á mi? Preguntaho als qui han sentit lo que jo 'ls he ensenyat, pus estos saben tot lo que jo he dit.» A esta resposta, un dels ministres assistents doná una bofetada á Jesus dihentli: «Axís contestas al Pontífice?» (Ibid. v. 20, 21, 32.)

¿Basta dir que aquesta violencia constituheix una falta personal de part del quí ferí al acusat? Nosaltres contestarem á axó que 'l fet passá á presencia y á la vista de tot lo consell; y com que 'l Pontífice que 'l presidia ni amonestá ni reprengué al autor d' aquella violencia, sobre tot quan aquesta, tenia per pretest lo venjar sa dignitat ultratjada, concluhim que Caifás se feu complice d' aquell exces. ¿Y en que podia ofendre 'l la contestació de Jesús? «Si jo he parlat mal, diga 'm lo que de mal he dit; si he parlat bé ¿perque 'm fereixes?» (Joan, Ibid.)

No hi havia com deseixirse d' aquest dilema. Als acusadors de Jesús, á Cayfás lo primer, los hi tocava provar la acusació. Un acusat no te obligació d' acriminarse á si mateix. Era precís convence 'l ab probas; ell mateix las demanava: vejam ara quins foren los testimonis presentats en contra d' ell.

Testimonis-Nou interrogatori-Jutje colerich.—«Mentres tan, diu S. March, (XIV v. 55 al 59) los princeps dels sacerdots, ab tot lo concili, corrian cercant algun testimoni contra de Jesus, per á condemnarlo á mort y no 'n trovarán. Perque si be molts declaran en fals contra d' ell, los tals testimonis no estavan d' acord, ni eran prous per á condemnarlo á mort.»

Comparegueren per fí alguns que alegavan aquest fals testimoni: «Nosaltres li havem sentit á dir: Jo destruhiré aquest temple fet de ma d' home y en tres dias ne fabricaré un altre sens obra de cap ma.» Pero ni en axó estavan acordes. «A las horas lo gran sacerdot (no olvidem que era també l' acusador) aixecantse en mitj de la Assamblea

Digitized by Google

se dirigí á Jesus y li digué. «¿No contestas á lo que aquestos declaran en contra teu? Pero Jesus callá.» (March, XIV,) En efecte, com que no 's tractava del temple material y visible dels juheus, sino d' un temple ideal que no havía d' esser otra d' homens y que unicament existia en lo pensament de Jesus, la esplicació del cárrech estava en la mateixa declaració. Lo sumo sacerdot continúa dihentli: »Jo 't conjuro, ¡es á dir jura devant meu! grave infracció d' aquella regla de moral y de jurisprudencia que prohibeix de colocar al acusat entre 'l perill del perjuri y 'l temor d' acriminarse á si mateix y empitjorar sa posició! (1) A pesar de tot, Cayfás insisteix y Jesus respon: «*Tu dixisti: Ego sum*» (March) A tal resposta lo Pontífice esquinsá sas vestiduras dihent: «Ha blasfemat: ¿perque ja testimonis? Vosaltres mateixos haveu sentit la blasfemia; ¿que vos sembla? Y ells responguerent dihent: *Reus est mortis*. Reo es de mort. (Mat. XXVI.)

Y ara preguntem: ¿hi ha res en lo referit que demostre aqueix respecte del jutje hebreu per al acusat, quan havem vist que Cayfás permet que 'l fereixin impunement á sa presencia? Y qui es aqueix Cayfás, ensemps que jutje, acusador? Un home apassionat, violent, original exactíssim del odiós retrato que 'ns ha deixat l' historiador Josephus. Un jutje que s' irrita, que s'enfurisma fins al punt d' esqueixar sas vestituduras, que imposa al acusat un jurament terrible y que acrimina sas respostas. Un jutje que no vol testímonis, encara que la lley los exigesca; que no vol instruhir una sumaria, perque la considera inútil y que tracta de suplirla ab interrogatoris capciosos y de mala fé; un jutje que en contra de lo que la lley dels hebreus prescribia vol que Jesus sia condemnat per sa sola declaració, tal com lo mateix Cayfás se la ha interpretada, y que en mitj del violent acces de cólera ell acusador, ell sumo sacerdot, que parla en nom del Deu viu, opina lo primer per la mort y arrastra ab lo seu tots los demés vots.

Altras violencias.—Inmediatament despres d' aquesta sentencia sacerdotal dictada en contra de Jesus, tornan á comensar ab mes forsa las violencias, é insults, de manera que semblava que 'l furor del jutjes s' hagues contagiat en l' auditori: «Alashoras, diu S. Mateu, (XXVI) comensaren á escupirli á la cara y á maltractarlo á cops de puny, y altres, tapantli 'ls ulls, s' hi feyan á bofetadas. dihent: «Crist, profetisans; endevinaho ¿qui t' ha tocat?»

Aquestos grossers insults, aquestas violencias inhumanas, per bé que als sirvents del Pontífice y á son sequit vulgan atribuhirse, no disculparian als qui atribuhintse la autoritat de jutjes de Jesus, havian de protegirlo ab tota la eficacia de la ley; y fins aixis fora culpable Cayfás, com á cap de la casa en que passavan tals escándols, si ja no 'n fos com á sumo sacerdot y president del consell, per haver tolerat uns excessos que tan bé s' avenian ab la cólera y l' odi que havia mostrat en lo tribunal.

Aquest encarnissament, que fora indisculpable recayent sobre un home definitivament condemnat á mort y entregat al butxí, era tant mes criminal tractantse de Jesus contra qui, legalment y jurídica parlant, no havia recaygut encara una verdadera sentencia, ab arreglo al dret públich que regia en aquell pays, com mes endevant veurem.

(Trad. de J. S.)

(*S' acabará.*)

(1) Y tant com aixó nos permeterem dir ampliant lo párrafo, capciosa exigencia, indigna del magistrat que deu inquirir la veritat ab serena é imparcial indagació dels fets y no posant al acusat en situació de condemnarse diga lo que diga. Perque si á tal conjura Jesus calla, otorga; si contesta afirmativament, ¡sacrilegi! tenim al reo confes y convicte; si nega, ¡es un impostor! que agita a las massas fingint una missió que ell mateix confessa acabat no tenir!

(N. T.)

LA VERITAT.

(Cansó popular alemana).

Quatre hermoses donzelletes,
Les quatre de clar llinatje,
Un dia plasent d' estiu,
Estaven totes plegades.

La primera 's deya *Foch*,
La segona nomía *Aigua*,
Aire la qui feya tres,
Veritat 'via nom la quarta.

Veritat, la mes garrida,
En mitx del bell host estava,
Resplendia com un sol
y axí parlava á les altres:

—Prop de vosaltres, amigues,
Jo suspir moltes vegades;
Digaume 'hont vos trobaré,
Digau m' ho abans que m' en vaje.

Diu lo *Foch*:—Si fers la pedra
Ab la punta de la espasa,
Tant prest que 'n surten espires,
Me tendrás en ta companya.

Diu l' *Aigua*:—Cava la terra
Per 'hont vejes jonchs y canyes;
Jo seré prop de les rels
Y 't daré frescor qu' agrada.

Diu l' *Aire*:—Tant prest les fulles
Tremolarán en les branques,
En tal punt me sentirás,
Entorn de tú bellugantme.

Y les tres, fent chor, li diuen:
—Digues nos are, germana,
¿Nosaltres ahont te veurém?
Y ella diu:—En la desgracia.

Desditxes y mes desditxes
Plouen demunt mí, germanes,
Per tot m' han treta defora,
En lloch del mon trob' posada.

He anat á tocá á la porta
Dels savis, moltes vegades;
Me semblavan bona gent,
¡Valga 'm Deu, si 'm som errada!

Son totes les seues obres
Mentida y saviesa falsa;
No cercan mes que l' negoci,
El negoci y la ganancia.

Digitized by Google

Ells, á la forsa, m' han presa,
De mans y peus m' han lligada,
Y han esquitxada de tinta
Ma cara com la neu blanca.

M' han atupada en sos llibres,
P'els cabells m' han rossegada,
M' han cuidat fer torná' boja,
Y despres m' han engegada.

Seguia... y comparegué
Un crítich allí 'hont estavan
Y ella, tant prest l' hagué vist,
Cap amunt prengué volada.

MATHEU OBRADOR BENNASSAR.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LIII.

Lo Parlament de Pedralbes.

1) *Fol.* 185 *b*, 186 *a*.

Als venerables e molt savís mossenyors lo Capitol de la Seu de Geroña.

Venerables mossenyors: per quant la M(ajesta)t del s(enyor) Rey ha proposat *lo dia present* en lo parllament quis continua aci en Pedralbes, e las coses en sa proposicio contengudes a servey seu e tranquillitat del principat requiren molta celeritat, e vist aqueix vostre Capitol quant compren e confereix al dit parllament si entrevindra en aquell; per tant vos pregam e encarregam, ab quanta mes instancia podem, tremetau, con mes prest poreu, vostre sindich per entrevenir en dit parllament, e donar effecte a las coses proposades segons la concorrencia e necessitat dels fets ocorrents exhegexen a lahor de nostre Senyor deu, servey de la Magestat del dit Senyor, tranquillitat e repos del dit principat.

Dada en lo Monestir de Pedralbes a XVI del mes de agost del Any mil CCCCLXXII. Lo Abat de Poblet.

Lo Parlament del Principat de Catalunya congregat en lo Monestir de Pedralbes.

2) *Acte del* 28 *de Agost. Los sindichs Pere. de Vinyoles y Pere de San Celoni. Proposició del Rey feta en Parlament del* 16 *de Agost.—Fol.* 186 *b*.

Visis litteris parlamenti de pedralbes, al(ias) de badalona porrogati a(d) pedralbes *propter majorem comoditatem obsidionis civitatis barchinone et al*(iunde) *propter dispositionem loci;* quia jam vener(abilis). Sindicus p(etrus) vinyoles recesserat (1), honor(abile) capitulum deliberavit quod fierent littere responsive d(omi)nis de parlamento quod pictum capitulum dabat litteras ad honor(abilem) d(ominum) p(etro) ce sancto celodonio *canonico* et petro vinyoles *presbitero de capitulo ac preposito de loreto* quatenus intervenirent in dicto parlamento, et quod expedirentur eciam epistole ad eos pro dicta interventione. De quibus honorabil(is) d(ominus) jo(hannes) de lauro decretorum doctor sacrista secundus ex parte honor(abilis) capituli accepit onus ordinandi dictas litteras, que fuerunt expedite et sigillate, et *manu mei, vicarii,* tradite ber(nard)o bartholomei *hostelerio del salvage* ville perpiniani

Eodem die XXVIII s(cilicet) augusti accepimus litteras dicti p(etri) vinyoles, alterius eorum quibus littere capituli dirigebantur: qui rescripsit se recepisse litteras honor(abilis) capituli in absencia honor(abilis) p(etri) de sancto celodonio, qui *a campo ressesserat,* et jam inter nos habitat (1), *ante conclusionem parlamenti;* et quod fuerat sibi res gratissima ut ex ejus interventione ecclesia sublevetur.

Et, ut accepimus (2), Regia celsitudo proposuit quomodo, jurante divina clemencia et cum adjutorio convocatorum, majestas sua reduxerat ad obedientiam M(ajesta)tis sue totam dioc(esim) gerunde et terram empuritanam; et quod de toto principatu *sola* barchinona perseverabat in sua obstinacia. Ideo, comendans convocatos solito more de ignata fidelitate, rogavit eos quod omnino pro ista reductione darentur sibi *quingenti equites ad biennium,* pro quibus sustentandis imponerentur sufficientia jura in viam generalitatum.

Et hoc in effectu h(abe)t et habuit tota propositio. Sed mirum fuit et est qua fronte *ad biennium* talia petantur, attenta destructione patrie; et maxime quia creditur et ego habeo pro firmo, quod villa perpiniani cum suo munitissimo castro, concordante *gubernatore pro rege francie,* licet non consenciente Rege francie, deveniet ad manus Regie magestatis; et pro majori firmitate ducturus est nobilem d(ominam) *uxorem relictam nobilis vicecomitis de insula et de caneto,* dando sibi aliqua castra pro sui sustentatione *de consensu dominorum dc quorum perjudicio agitur protanto beneficio hujus patrie;* quia si vassallis hoc concessit Regia magestas (3), quanto magis hoc facere debet extraneo per *medium cujus* patria quietatur et pacificatur? Quo facto, quanto tempore potest sic esse barchinona?

Los tractes de que s' parla en la fi de aquest *Acte*, y de que no parlan nostres historiadors, son un cop de llum considerable pera seguir ab seguritat los tenebrosos passos de la política de Don Juan *Cor de cer, bras de ferro,* se necessitavan en lluyta ab los catalans y Don Juan tingué un y altre. Nostres antepassats lo vejeren covert de cabells blanchs fent per sí mateix la campanya de l' Ampurdá, atacant enfront y partint en dos á son poderós contrari, arrancantli vila á vila, castell á castell, ciutat á ciutat, com si ab son punyal li plomás las mallas de la lloriga. Barcelona, reduida á la última extremitat y sitiada per mar y terra, abandonada de tots sos amichs menos de son valor magnánim, debatia s' com un furiós gegant en brassos de la desesperació. Don Juan no la deixá fins que la rendí mes ab sa clemencia de pare que ab lo terror de sas armas. Emperó, contra l' pérfit Lluis XI devant del heroisme devia caminar la astucia. Y axió féu Don Juan. Pochs mesos després de vensuda Barcelona los célebres germans Homs, se destingian ab Pere de Ortatá y altres barons del Rosselló y Cerdanya, com autors principals del triunfo de la casa de Aragó sobre la de Fransa. Bernat de Homs, segons

(1) En lo die 17 ó 18 de Agost. cf. docum. LII, 2.

(1) Habia s' pues crusat en lo cami ab l' *hostaler del Salvatje*.
(2) Est discurs de la Corona trova s' en lo sobredit *Manuale juratorum*.
(3) Cf. docum. XXXIX.

Digitized by Google

crech era lo *Gobernador del castell y vila de Perpinyá casador ab la viuda vescomtesa de Illa y de Canet,* memorat per lo Dr. Alfonsello. (1)

LIV.

Acte del 15 Setembre **1472.** *Diplomas reyals obtinguts per lo sindich Pere Vinyoles en lo Parlament de Pedralbes. —Fol.* 190, *b.*

XV setembris fuit convocatum capitulum post nonam propter adventum vener(abilis) petri vinyoles sindici honor(abilis) capituli in parlamento de *pedralbis prope barchinonam.* In quo fuit per eum facta relatio de omnibus per eum gestis tam in faciendo revocari *provisionem terciorum* emanatam á regia magestate post parlamentum de figueriis, quam jam miserat *insui figura* (2) per discretum antonium baldomar, quam eciam in faciendo revocari omnia *guidatica quinquennalia et alia* (3), exceptis capitulationibus locorum et villarum in actu reductionis, in quibus non potuit fieri provisio ex c(aus)a. Deinde retulit et rationem dedit quare sic recessit a parlamento sine consultatione honor(abilis) capituli. Quo audito, honor(abi)les d(omi)ni, capitulum, gratam habentes c(aus)am sui recessus remanserunt contenti de sua legatione et omnibus incidentibus et emergentibus, comendantes ejus diligenciam et animi constanciam in multis, que non sunt calamo laxanda, sed tacitis mentibus consideranda et examinanda, data pace aut al(io) congruo tempore.

Et statim fuit injunctum vener(abili) gaspari pug ferialerio quod omnino faciat dictam *Regiam provisionem super revocatione terciorum* voce preconia publicari juxta tenorem dicte Regie provisionis; que fuit sibi tradita, ut facta dicta preconizatione possit registrari in libro curiarum et hic in libro isto capituli.

LV.

Acte del 19 Setembre 1472.—Fol. 191 a, b.

Sequitur 3.ª provisio Regia super revocatione terciorum (4); que fuit, voce preconia, publicata per solita loca Civitatis gerunde, die Sabbati IIII^or temporum XIX Septembris,et registrata in libris comunibus Curiarum.

Don Johan per la gracia de deu Rey darago, de navarra, de cicilia, de valentia, de malorques, de Cerdenya he de Corcega, comte de barchelona, duch de athenas he de neopatria, he ancara conte de rocelo he de Serdanya, als nobles, magnifichs, amats concelers he fehels nostres mossen Joan çariera cavaler batle Generall en lo principat de Catalunya capita de Gerona, bertran darmandaris e qualsevol capitans de castels he vilas he tenitns castels en lo bisbat de Gerona, e a cascun dels Salut he dilectio.

Apres que de nostra cancellaria es stada emanada la provisio de la tenor seguent:

«*Don Johan, etc., als magnifichs he amats nostres qualsevol alcaydes de castels he tenints castels, stants en lo bisbat de Gerona, salut he dilectio.*

Jatsia lo duch Johan agues proveit que per provisio de nou (s) *castels se poguessan pendre lo terç de les rendes dels arrendats dins les terras he termens de dits castels, qui staven absents; e aço per custodia he manteniment dels dits castels; e nos vehents la dita ordinatio injusta he tal que ni volem se serve nis pratique: per aço revocants la dita ordinatio, ab los presents vos dihem he manam expressament he de certa scientia sotz obteniment de nostra gracia he amor, he pena de deu milia florins dor a nostres coffions aplicadors, que daci avant no culau, ni exigau culir, ni exigir façau he permetau, terç algu de les rendes de dels dits arrendats dels dits castels, ni tal ordinatio o praticha observeu; car nos vos ne levam tot poder he facultat; guardantvos de fer lo contrari en alguna manera per quant nostra gratia aveu cara he la dita pena desijau evitar. Dat(es) en nostra vila de figueras a XXV de abril en lany de la nat(ivitat) de nostre senyor MCCCCLXXII. — Rex Jo(hannes). Jo(hannes) Ep(iscopu)s Gerunden(sis) canc(ellarius).*»

Es stat á nostra Excellentia per part de vosaltres he altres tenints castels en dit bisbat de Gerona, humilment exposat, dihents he alleguants que com en aquel temps que fonch dada facultat a vosaltres de pendra lo terç de les ditas rendas dels arrendats dins les terras he termens dels dits castels se agues necessariament esguard a la custodia he manteniment dels dits castells, he axi asserint vosaltres esser difficill poderse fer la dita custodia dels dits castels si donchs lo terç de les ditas, rendes nous era dat he paguat, Nos en aquests dies passats provehints a la dita custodia dels dits castels he per deffentio de aquels ab *altres nostras letras,* revocada la desus incerta provisio, avem proveit deures paguar a vosaltres lo dit terç de les ditas rendes, segons an les ditas letras a les quals nos refferim he les quals volem esser agudes aci preinsertas, es pus largament contengut (1).

Per la qual cosa sentintse de asso los del clero del bisbat de gerona, en special los de la Seu he sgleya de sent faliu de la dita ciutat, molt ágreviats e molestats, pretenints ja per causa de la concurrentia del temps les dites rendes esser axi atenuades que no basten a la subventio de llur vida necessaria, se he que mes piadosament se deu pensar al servey de deu complidament e com se pertany nos poria satisfer, e axi suplicat a nostra Excellentia per part de aquels vulam als desus dits de ramey de justicia benignament qroveir, attes axi matex que la desusinserta provisio fonch madurament deliberada en *lo parlament* lo qual en lo passat fou tengut per nos a la dita vila *de figueres;* per tant stants he perseverants en la dita deliberacio, revocades les ditas letras per vosaltres contra la provisio desus inserta impetrades, axi com ab tenor de les presents revocam:

A vosaltres he a cascu de vosaltres dehim he manam expressament he de certa scientia, e pena de dos mil florins dor darago, que tenints he servants la preinserta provisio e les coses en aquela contengudes restituiscats he restituir façats als desusdits del dit clero tot so he quant del dia de la data de la preinserta provisio ença per virtut de les dites letras en favor de vosaltres emanades es stat en uquels levat; he daqui avant no exigiau culir ni exigir façau ho permetau terç algu de les dites rendes; tollentvos tot poder de fer lo contrari per quant nostra gracia aveu cara e la dita pena desigats esquivar.

(1) «Aixi be hi avia Gouernador, y Capitá General del castell, procurador Reyal, comissari de amortitsacions generals, aquestos tres officis serui molt temps Bernat Dolms Conceller, y Camarlench del Rey de França com apar del registre del patrimoni Reyal dels Comtats de dits anys». Bosch, *Summari, index ó epitome dels admirables y nobilissims titols de honor de Cathalunya, Rossellò y Cerdanya,* llib. II, c. 35.

(2) *Original.* Cf. docum. LI. 2.

(3) Que s' referian als *pagesos de remensa.* Cf. docum. LII, 1.—En aqueix assumpto no poch valgué la intercessió del bisbe Margarit, qui solia no moure s' del costat del Rey. La carta, que per eix fi al Bisbe enviá lo Ajuntament de Girona, trova s' en l' Acte del 3 de Agost 1472 del *Manuale juratorum.*

(4) Las *tres* revocacions están clarament expresadas per son autor, lo rey Don Juan en lo diploma copiat en est *Acte.*

(1) Estarian preinsertas en pergamí distint y afegit. No las copiá Juan Dezlor.

Digitized by Google

E per que la revocatio de les dites letras sia a tots en generall manifesta, ab tenor de la present he sots la dita pena dehim he manam a qualsevula batles, officials, rende(r)s e snbdits nostre a quis pertangue que *la ditarevocatio* ab veu de publica crida fahedora per los lochs acostumats de lev vilas he lochs de les lurs jurisdictions *fassen* a tot hom de qualsevula grau o conditio sia *intimar,* compellint los pagesos he altres persones subdites he tengudes a la prestatio de les dites rendes, tant per impositio de penas he executio de aquelas, fahedores en son *cars* (1) he loch en lurs bens; no contrestant qualsevula empares fetas tant per vosaltres com vostros procuradors e ministres, a dar he paguar aquelas al dit clero de la Seu he sgleya de sent faliu de Gerona e altres del dit bisbat, e daqui avant compellir aquels a respondre de les dites rendes; les dites letras he altres manaments he procehiments en contrari fets en res no contrestant, com axi deliberadament he consulta(ment) vulam se faça, tots dubte dilatio he consulta cessants.

Dat(es) en lo monestir de pedralbes *lo primer die de Setembre en lany de la nat*(ivitat) *de nostre senyor MCCCCLXX dos.*

Rex Jo(hannes.)

In itinerum XVI fol. 79 .—V(idit) vic(ecancellarius)—V(idi)t G(erald)us de peralta R(egens) thes(aurari)am.

Die Sabbati, XXVIIII Septembris anni MCCCCLXXII, fuit publice cum preconizatione publicata et cum tubis, sicut est assuetum, et in locis assuetis Civitatis Gerundensis.

Eodem die dicta provisio fuit in sui originali figura tradita ab custodiendum et servandum vener(abili) gaspari pug *ferialerio, ad cujus officium* inter alia *pertinet* conservare scripturas, litteras et provisiones quasqumque facientes pro honor(abi)li capitulo, *per me andream alfonsello vicarium* post nonam in presencia dominorum de capitulo in choro, postquam honor(abilis) *Johannes de lauro* eam registrasset *propria manu* in presenti libro.

LVI.

Acte del 7 octubre 1472. Lo canonge Berenguer de Pau, nebot del bisbe Don Bernat de Pau y succesor de Don Juan Margarit en la mitra de Girona, es fet capiscol en substitució del difunt (30 Setembre) Juan Jofre de Sarrahi.—Fol. 195 b.

Die mercurii, VII octobris, honorabilis berengarius de pauo *canonicus hujus ecclesie* (2) in presencia honorabilium virorum d(omi)no(rum) p(etri) de sancto celodonio et guillermi molins et aliorum in multitudine copiosa, presente discreto p(etro) de bagudano notario ricariotus, presentavitm(ich)i patentes l(itte)ras R(everendissi) d(omi)ni Jo(annis)ep(iscop)i, *possessorias* vulgariter dictas *precentorie* vaccantis per mortem jo(hannis) jaufri(di) de sarrahino. Quibus lectis, me requisivit ut earum vigore ipsum in possessionem dicte precentorie inducerem; et ad partem presentavit m(ich)i litteras missivas dicti R(everendissi)mi d(omi)ni, quibus fui informatus quod dicta beneficia non erant reservata. Et sic, *in fide tanti prelati et pastoris* fui obediens; et introduxi ipsum intus chorum, et installavi eum in propria cathedra precentoris, faciendo ipsum sedere et *super pedes esse levando sedem,* ut moris est. Et statim tradidi ipsi *baculum argenteum* sive, *bordonum precentoris,* in signum possessionis. Deinde accessit ad loca reddituum de *campo longo* (1) de *ridelots* (2) et de *monte rigro* (3); et rediens in crastinum retulit se habuisse et habere plenam possessionem. De quibus omnibus dictus notarius confecit instrumentum; adhibitis testibus dicto p(etro) de sancto celodonio canonico, et p(etro) rocha presbitero beneficiato, et aliis multis.

Á la marge escrigué Micer Alfonsello:

Factus est precentor berengarius de pauo, *nepos* ep(iscop)i de pauo, cujus opera mirifica ostendunt qualis fuerit. Bartholomeus marti est adversarius clericus valentinensis, cubicularius et familiarius continuus pape, *provisus a legaro* VIII, nona, octobris, valencie, anno LXXII.

Es molt important pera la Historia Eclesiástica de Girona esta nota marginal del Dr. Alfonsello. «La España Sagrada» (4) y Villanueva (5) fan al bisbe Berenguer de Pau *nebot de Don Juan Margarit* y asseguran al mateix temps que Don Juan era *nebot del bisbe Bernat de Pau.* Emperó, si com diu lo Dr. Alfonsello, Don Berenguer era *nebot de Don Bernat,* cal pensar que fos *cusí* y no nebot, del bisbe Don Juan. La veritat es que Don Bernat era germá carnal de Don Juan de Pau *senyor del castell de Pau* (6) *pare de nostre Berenguer* y de un altre Juan (7). Germana del bisbe Bernat era la mare del bisbe Juan; y aixis resulta que abdós bisbes, Juan y Berenguer, eran *cusins germans.*

La nota marginal de Micer Alfonsello es important sots un altre aspecte. Escrita alguns dias despres del *Acte* (7 de Octubre), consigna que *en lo dia 9 del mateix mes* lo cardenal Rodrigo de Borja trovantse en Valencia provehí lo cárrech, que acabava de ocupar Berenguer de Pau, en favor de Bartumeu Martí, fent per sí y ante sí, com *Legat apostólich,* lo que pertanyia á la jurisdicció del bisbe de Girona. En igual dia y lloch (Valencia, 9 de Octubre de 1472) lo Cardenal feu canonge ardiaca de Barcelona y Gerona á Felip de Aragó nebot del Rey, com porta lo *Liber notularum,* fol 236.

A***

Ab fortes malles amor me tè prés.
que tot mirantvos cayguí en son parany;
¡mas, trist de mi! ¿com no cáure en l' engany
si per asqué hi posá dolcíssim bes?
Jo molt me tem', senyora, per mon dany,
qu' amor de mi ne sia tant ofés
que lluny de vos a víure 'm condamnés
sens may conhort trobar en mon afany.
Perço ab malicia, amor, sovint me diu,
qu' es grat consol per los aymants plorar
quan, com en mi, l' anyorament fa niu
Aixis, veniume tost á acompanyar,
que melló estím ab vos esser catíu
que lluny de vos en llibertat restar.

Felip Pirozzini y Martí.

---

(1) Labernia no presenta est mot sino com sinónim de «*cas*»; peró aqui val «castell». Pot derivarse del llati «*castrum*»; peró milló del árabe «*caçr*», com lo castellá «*alcázar*», Lo arábe «*caçr*» ell mateix, es una variant del semitich «*carth*». «*calath*» de hont prevenen nostres noms geográfichs *Carissa Carteya, Cártima Celsa, Calatayud* (castell de Job), *Calatanyassor* (castell del águila), *Alcalá,* etc.

(2) Desde l' dia 19 de novembre de 1468.

(1) *Campllong* á 11 kilómetros de Girona.

(2) *Riudellots de la Selva* á 14 kilómetros de Girona.

(3) *San Mateu de Montnegre* á 11 kilómetros de Girona.

(4) XLIV, 96: «Por muerte del capiscol mayor Juan Serraino, proveyó su *tio* (de Berenguer) en el la capiscolia del mes de Setiembre, de la que tomó posesion en 7 de Octubre de 72.»—Cf. 91 col. 2.

(5) XIV, 53.—Cf, 45.

(6) Consta en l' Acte del Cabildo del 6 Setembre 1456, atorgant al Bisbe Bernat *et Johanni de Pauo, militi, germano vestro, domino castri de Pauo* y als demés de la familia lo dret de sepulcre en la Séu, *in capella sancti Pauli noviter extructa, in quo valeant insignia militaria vestra poni.* L' Acte s' trova copiat y lo he llegit en lo *Liber notularum* de aquell temps, fol. 90.

(7) *Liber notularum,* fol. 200.

Digitized by Google

QÜENTOS ALEMANYS.

1.er—La Vida humana.

Un pare molt instruit se passejava en companyia de son fill per un jardí qu' hermosejavan una munió d' arbres y una gran varietat de flors. Un entes jardiner conreuhava ab molt d' afany las plantas, las regava, netejava la terra trayentne las malas herbas, y axis feya accessibles á las plantas las benediccions del Cel.

Y deya 'l pare á son fill:—«la vida humana es un »jardí; las bonas obras son gayas flors y fructivols »arbres; lo jardiner que 'ls planta y conreuha es lo »bon desitg dels homes.»—(Bone.)

2.n — La vanitat.

Un xino opulent, ple d' orgull ostentava un vestit rublert de magníficas joyas y costosa pedrería. Una tarde 'l trová en lo carrer un pobre vell, lo qui, detenintse devant seu, l' eczaminá de dalt á baix, s' inclinà fins á terra, y ab frases espressivas li doná las gracias per sas pedras preciosas.—«Mon amich, li di»gué aquell tot estranyat, no té n' he pas donada cap!» «Cert que no, replicá 'l pobre, mes m' haveu propor»cionat l' ocasió de veúrerlas y d' esta manera es com »vos gosau únicament. Entre abdos no hi ha mes dife»rencia, sino que vos teniu «lo trevall de portarlas de»munt vostre y guardarlas, ensemps quejo estich lliu»re de aytal cárrega.»—(Schubart.)

3.er —La floreta amarga.

Una hermosa matinada de primavera pujá á la montanya una mare ab sa filla, y la nineta estava transportada d' alegria al contemplar la verda catifa y las variadas flors que 'l camí n' orlavan.

Ne trová una que li agradá mes que las altras; era una floreta delicada, d' un agradable color rojench. Maria, que axi 's deya la noya, cullí la flor; mirávala per tots costats, l' olorava, la besava, li feya caricias y no 's cansava d' admirarla. Quan l' hagué mirada prou y estigué cansada d' olorarla, volgué encara gosar mes d' ella; y 's posá la floreta á la boca pera menjársela.

Encara no l' havia tastada, corregué plorosa á sa mare, y li digué: «Mareta meva, la flor era tan hermosa, tan brillant son color y tan dols son olor, que me la he menjada, y s' es tornada tan amarganta que 'm fá mal vé tota la boca. ¡Quán dolentas y enganyosas son las tals flors!»

Axis parlá la nina, y li contestá sa mare: «¿Per qué, filla estimada, donas á las flors la culpa de ta falta? Llur forma y color son menys hermosos y llur flayre mes suau del qu' eran? Los goigs que 'ns proporcionan son delicats com ellas y deuhen satisfernos. L' home no ha sigut criat per' alimentarse de flors, ni las flors ho han estat pera ser menjadas.»—(Krummacher.)

4.rt — La venjansa.

Lo favorito d' un sultan tirá una pedra á un vell *dervich* que li demanava almoyna. L' ultrajat sacerdot no s' atreví á dir res; pero recullí y guardá la pedra. Un dia ó altre, pensá, trovaré ocasió de venjarme, ab la matexa pedra d' est home orgullos y cruel.

Apres d' alguns dias sentí en lo carrer un gran soroll, inquirí la causa y sapigué que 'l favorito havia caygut en desgracia; 'l sultan lo feya passejar pels carrers cavalcat en un camell y esposat als insults del poble.

Agafá 'l *dervich* vivament sa pedra, mes tot seguit reprenentse la llansá al pou y digué:

—«Are comprench que ningú jamay deu venjarse; si nostre enemich es poderos la venjansa es una imprudencia si nó es bojería; mes si es desgraciat, es crueltat y baxesa».—(Meissner.)

5.nt — Rey y Pare.

Agessilao, rey d' Esparta famos per sas innombrables empresas militars, era al matex temps un eccelent pare de familia, y tenia un veritable plaer en jugar ab sos fills dins sa casa. Una volta ab ells corria per sa cambra á caball d' una canya, quan entrá un amich seu que 's quedá parat de veurer al rey convertit en una criatura.

—«Amich, li digué Agessilao, no digas pas res de lo que aquí has vist á ningú, fins que sias una sola vegada pare.»—(Weil.)

6.é — Amor á la Patria.

Quan marxavan los francesos sobre Viena en l' any 1809, una columna de tropas portava per guia un senzill pagés. L' enemich contava ab est pera eczecutar, valentse d' una marxa nocturna, un plan importantíssim. Ho va saber lo pagés, y—«Deu me 'n relliure, digué, de ajudar jamay á fer açó.» L' instá vivament lo gefe de la vanguardia, mes ell persistí en sa negativa. L' assetjá l' oficial ab promesas, li oferí una bossa plena d' or; tot fou en vá. Mentrestant va arrivar lo gros del eczércit y trovant allí la vanguardia s' enfurismá 'l general.

Mes quan sapigué que l' única persona que conexia 'l camí reusava obstinadament á servirlos de guia, maná que portasen al pagés á sa presencia.

—Elegeix, li va intimar: ó 'ns ensenyas tot seguit lo camí ó 't faig fusellar.

—Molt bé, contestá 'l bon home, axis moriré com fael y honrat súbdit y no seré traidor á ma patria.

Assombrat lo general al sentir tals paraulas, allargá la má al pagés y encaxant li digué:

—«Vesten, home valerós, que nosaltres sortirém del pas sens necessitat de guia.»—(Petiscus.)

A. T. de C

Barcelona Janer de 1873.

¡AMOR! (*)

Trist qui no sént
los meus dictats d' amor!...
Ausias March.

Encar' la esguardo agonetjant.. y encara
pareix que 'm brinda ab son amor faél.
M' sembla esguardo com sos llabis clóune
la tendre nina per' donarme un bés....

(*) Poesía qu' obtingué *menció honorífica* en lo certámen qu' celebrá la *Associasió Escolar Barcelonesa* el dia 6 Octubre de 1872.

Digitized by Google

Vaitx á sa cambra y anhelant la busco...
L' hi donga vida jo á mon Deu n' preg' ...
Las vestimentas ab dissort n' beso
y 'l plor redola per lo rostre méu....

—

N' jáu estesa y al tocarla ¡pobra!..
La trob' jo freda lo mateix que gél....
De la garlanda que cenyeix sa testa
l' aroma aspiro... ¡Cap perfúm n' té!..

—

Lo jorn se torna pera mi nit bruna....
No veitx la lluna brilleijar ni estéls,
y cada volta que á esguardarla corro
cáich sanglotántne de doló' á sos peus....

—

Que es d' eixa vida si un amor 'ns manca?....
Perqué no 't paras, afany meu, perqué?...
Cad' hora un seggle pera mi se torna....
Cada recort m' es un feixuch gemech...

—

Y á tú, tan bona, tinch de véurer morta?
No... Tú 'ts un ángel per' gotjar no més....
Desperta nina!... Ton aymant t' crida.
Tú freda y erma?... ¡No ho permitia Deu!..

—

Vina á mos braços qu' ab dalé t' esperan;
Sens' tu la vida n' es per' mí un infern....
Ay!... ¿No 'm contestas?... Oh, tú, mort, encálzam....
Llarga es la vida pe 'l que amor no té!

—

Tánt que l' aymava ¡pobra nina! 'm sembla
qu' amoroseta á mon costat la veitx....
Palpo sa testa.. y tot de gél m' torno,
Toco son cós y tot lo trobo fret.

—

Veniu ¡oh ninas! teixireu coronas
per' aqueix ángel qu' ha volat al Cel...
Qúan l' amortállin, que 'l fosser no piqui!...
Las dúas tombas preparéune ensemps!

—

Paréu, campanas, púitx lo cor se 'm rebla,
Cada toch vostre n' es per' mí un geméch.
M' crehuen fóll perqué d' amor sangloto,
y no comprenen tot l' amor qu' ténch.

—

Jorns d' infantesa si tornar poguesseu!...
Etat que encara cap passió se sent
perqué has passát, si sols per' mí la vida
será sens ella interminable infern?...

—

Ple lo cor de congóixa faitx ma via,
Ho esguardan tot mos ulls negre y desert
M' migra la anyorança, 'm mancan forças,
Dalit m' falta per' nomnárme á Deu.

—

Debades com un nin corro á esguardarla....
Deliro sols si á la qui jo am' no véits;
váitx á sa cambra, y *l' amortallan*, diúhen;
¡oh mort encálzam!.... No vull viurer més!

—

Feu que dos tombas lo fosser prepari;
veniu, ninetas, teixireu llorers,
que puixt sens ella jó jamay puch viure
'niré á cercarla pe'l camí del Cel.

ENRICH FRANCO.

5 Agost del any 1872.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN LA SECRETARÍA D' EIX CONSISTORI FINS AL DIA DE AVUY.

24. La filla del Emperayre.—*Si n' era d' hermosa.*—25. A unes lletres d' amor.—26. A ma esposa.—*La vida n' es un cel—prop teu passada.*—27. Les malediccions.—*Perdonaunos.... com nosaltres perdonam* (ORACIÓ DOM.)—28. La font del pla.—*Bella siccome un angelo—in terra pellegrino. etc.*—29. La Jove Catalunya.—*Passant y adorant.*—30.Los amors d' En Jaume. —*La conquesta de Mallorca.*—31. Lo vintitrés de Desembre.—*¡Nit de sanch!*—32. Lo gegant Arrimarrop.—*Rondalla, de una á altra, quitxalla.*—33. La Jove Catalunya.—*Nihil agis, nihil moliris, nihil asequeris....* (CICERÓ)—34. A Judas.—*Dederat utem traditor ejus signum eis, dicens:Quem cumque osculato fuero, ipse est; tenete eum, et ducite canté* (MARCH. XIV. 44.)—35. L' ¡Angel de la Guarda.—36. Cançó de Nadal.—*Nit de Nadal, nit d' alegria.*—37. L' aucellet.—*Piu, Piu.*—38. Amoretes.—*Quan ho diuhen tes amigues, etc.*—39. ¡Sancta lley del perdó!.—*Perdonaunos les nostres culpes etc.*—40. Amor.—*¡Obra de Deu l' amor..!* —41. Igualtat.—*Congregavit nos in unum Chisti amor.* —42. La Canço del Rey en Jaume.—*Per me reges regnant.*—43. El monjo.—*In hereditate Domini morabor.* —44. Pero Ahones.—*Epissodi de la vida del Rey Janme d' Aragó.*—45. Lluyta de Reys.—46. Ma vila.—47. Lo nostramo.—*Bona llavor sempre bon fruit ne dona.*—48. Uu qüento de l' avi.—*¡Pobrets!.*—49. Lo príncep malavirat.—*Sol que s' pon.*—50. Anyoransa. —*Ay d' anyoransa'm moro—ficat dintre la ciutat....* 51. A la Verge del Carme.... *Ad te suspiramus.....*—52. A la Madona Santa Maria.—*Verge Santa mare mia —escolta mos tristos planys.* (V.)—53. Sentiments de l' ánima.—*Bella es la vida del campo.* (N).—54.Pena y goig.—*Cantar vull en aqueix dia—aquelles hores ditxoses. Fiat.*—57. La jornada.—*Fides. Spes.*—56. Amor.—(T). 55. Lluny. *Et qui non accepit crucem suam et requiturme, non esme dignus.* (S. MATEU.).—58. Los tres romansets dela presa de Roma.—*Deu los dó lo cel—quan deixen la terra!.*—59. Corrandes.—*¡Sota 'l portal de sa casa!.*—60. Lo fratricida.—*¿Ubi est frater tuus?.*—61. Benedicció de Deu.—*Benedicite omnia opera Domini Domino.*(DAVIT).—62. La batalla de Lepant.—*Cantemos al Señor que en la llanura—Venció del ancho mar el trance fiero.* (HERRERA)63. A Tarragona.—*Nomen an numen.* 64. La Catedral.—*Eterna,*—65. Lo redemptor de catius.—*Pros y bo.*—66. Penediment y goig.—*¡Tristos jorns ja fugireu!.*—67. Conçells per mort de Deu.—*Qui autem in carne sant, Deo placere non possuit.* (S.

Digitized by Google

Pau als R. y e. VIII. v.8.).—68. Hores dolçes.—*Por qué volveis á la memoria mia—Tristes recuerdos de un placer perdido.* (ESPRONCEDA).—69. Sant Benet de Báges.—*A. S. Benet de Báges si no hi tens que fer no hi vages; si dejú hi vas, dejú t' entornarás*(REFRÁ DE LA COMARCA).—70. Catalunya.—*Si fós...!*—71. Salou. —*Res del que fou es ara!*.—72. La Jove Catalnnya.— *Avant, avant, sempre avant.*—73. Anacréontica.— *Amor.*—74. Anacréontica.—Ερως.—75. La Jove Catalunya.—*Remembra lo passat—Ordona lo present—Proveheix al esdevenidor.*—76. L' hereu.—*Las costums s' han de pintar moralisantlas.*—77. La Jove Catalunya.—*Lo traball es lo tèu nort.*—78. Les postres d' una boda.—*Grans mercés vos sian dadas—Tinch lo marit aprop meu.*—79. La Jove Catalunya.—*¡En devant!*— 80. La Jove Catalunya.—*¡Dèu y patria!.*—81. A Barcelona.—*Adeu noble Barcelona, la millor ciutat del Mon.*—82. Lo testament del caballer.—*Hoc est translatum...*—83. La Jove Catalunya.—*That is the question.* —84. ***—*no mes lo foch del infern.*—85. A la llivertat.—*Llum.*—86. Cap d' any.—*Desamor.*—87. A Maria. —*Tal es el nombre y la mujer que canto—tal es el nombre y la mujer que adoro* (ZORRILLA.).—88. Al Sol.— *Para y óyeme, oh Sol.*—89. A Catalunya y sos recorts. —*Amor patriæ, magnus amor.*—90. Amor.—*Ets lo ressó de la existencia eterna.*—91. A la amistat.—*Germana de l' amor.*—92. La casa del Canigó.—*Be prou que 'n sé de corrandas, etc.*—93. A La Jove Catalunya. —*Coratge y avant.*—94. Aubada.—*Oh Senyor Dèu, e quant será que 't mostres.* (AUSÍAS MARCH.)—95. Una visita á ma Patria.—*Oh Patria de mon cor, terra estimada, etc.*—96. Enamorament.—*Clevellet del demati —Principi de mos amós,—Pensau en qui pensa en vos —Y pensareu sempre en mi* (G. ROSSELLÓ).—97. Desitx.—*Molt me ve tart lo jou tant desitjat* (AUSÍAS MARCH).—98. Marina.—*Mariner d' amor, ay! ay!* (Joglar de Maylorcha).—99. Madrigal.—*Amor á mi vostre cos ha embellit—Tant, que lo blanch d' altre cos negre par...* (AUSÍAS MARCH).—100. Consol.—*Lo que ante el mundo esperé—He de alcanzarlo ante Dios* (G. ROSSELLÓ).—101. L' ánima al seu Espos.—*Reconciliació.*—102. ¡Mare meva! *Al Cel sia.*—103. Lo llit.—*Dolsa penyora.*—104. ¡Qui fos aucell! *Tant de bo.*— 105. Sens' ávis.—*¡Pobres velletsl*—106. Sequedat del cor.—..... *et non planges neque plorabis, neque fluent lacrimæ tuæ.*—107. Lo Rey y l' Archabisbe.—*De este modo vino a la muerte del gran rey Pedro IV, el mismo que escribió el emplazamiento de Fernando de Castilla* (BOFARULL).—108. En lo desterro.—*¡Oh bon Dèu! á tot' hora vos beneheix est' ánima mesquina.*—109.— La nit de Nadal.—*¡Tió, tió, dóna turró.*—110. Lo naxent y lo mort.—*Entre l' viurer y l' morir ¿sab ningú lo qu' es millor?*—111. Lo hivern al camp.—*D' ahont veniu gent de Déu sens esclops y ab tanta néu.*—(POPULAR.)—112. Lo cor me fa mal.—*Qui no es trist de mos dictats no cur.* (AUSIAS MARCH.)—113. Fullas al vent.—*Si fa plorar la alegria mes pot ferho la tristor.* (JUAN B. BUXÓ.)—114. Cansó de la Filanera.—115. A María.—*Refugium pecatorum.*—116.—La filla del rey. —*Com me ho van contá us ho conto.*—117. Suplicació. *A la santa verge de Montserrat.*—118. Amors llunátichs.—*Coses del cor.*—119. La tomba de Ramon Lull.—*Ab gran cantarella d' ángels cap al cel ja l' empujaren.*—120. Lo darrer cant.—*Guayta ton cor y escriu.* (SIDNEY.)—121. M' han robat lo cor.—*Spera in Deo.*—122. La Jove Catalunya.—*¡Si tornassen!!*—123. Los butiflers.—*Traidors.*—124. Amor á la terra.— *Un enfant en ouvrant ses yeux doit voir sa patrie, et jusqu' á la mort, ne voir qu'elle* (ROUSSEAU.)—155. Lo temps vell.—*Qué se hizo su gloria, etc.*—126. Lo congrés de Westfalia.—*Un pueblo que se hastia y encorva en la paz no es muy propio para la libertad.* (CÁRLOS DOLLFUS.)—127. La fira.—*Com aquesta no n' hi ha cap.*—128 Los sachs de Montmaneu.—*Aygua, Senyor!*—129. Lo sicomoro.—*Arbre sine fructus.*—130. Jonás.—*Y Jonás salió vivo á los tres dias del vientre de la ballena.*—131. Lo turó de Miramar.—*Sic fuit.*—132. La Jove Catalunya.—*L' esperit de Catalunya, monarca del treball, son ceptre empunya.*—133. Goigs amorosos.—.... *et nos cedamus amori.* (VIRGILI.)—134. La Jove Catalunya.—*Los fills de las panteras se 'n son tornat anyells.* (PAU ROSSELLA.)—135. Lo pasetx.—*Axó es bo...*—136. La mort d' En Pere IV.—*Y si Déu perdona al home ¿al Rey qui 'l perdonará?*—137. Lo marxant de gasseoses.—*¡Qui la peta!*—138. Inmensitat! —*Amor!!!*—139. La lley d' armonia.—*Movendi sunt.* —140. Reculliment.—*Deixondeixte!*—141. Lo sopluig dels pobres.—*Déu los val.*—142. A la vinguda del Mesias.—*Christus natus est nobis, venite adoremus.*—143. La presa de Tarragona.—*Dol y gloria.*—144. La Jove Catalunya.—*Y en mitx de aqueixa vida qu' els pobles regenera,—lo meu, jamay olvida sa fé y sa religió...*— 145. Corrandes.—*Ningú ne fa gayre cas.*—146. L' oració.—*Preguém.*—147. Cansó dels segadors.—*Pel Juny, la fals al puny.*—148. Drets y torts.—*La lley del embut.*—149. La cançó de la velluria.—*Avior.*— 150. Aucell etern.—*Cap á Déu.*—151. Les noces del Infant.—... *é quant lo dit infant En Jaume hagué presa la pau, nón volch donar de aquella á la dita infanta Elionor, é lo dit senyor rey en Jaume donálin.* (CRÓNICA D' EN PERE IV CAP. 1, NAU. 4.—152. Oda.—153. Plant.—*Ixqui á la mar del mon ab totes veles, etc.* (G. ROSELLÒ) —154. Dues agonies.—*Mare mia!*—155. A la Verge de la Soletat.—.... *poste ejus destructæ: Sacerdotes ejus gementes: ... et ipsa oppressa amantudine.* (JER. THREU.)—156. La Providencia.—*Vista de muntanya.*—157. Flor d' Esperança.—*Ben haja aquell qu' en Deu m' ensenyá á creure* (M. AGUILÓ.)—158. A la batalla de Lepant.—*Satisfet contemplá l' host cristiana—com del mar arrelaba en l' ample plana—la Creu, el terme que dos mons unia.* (***)—159. Trist plant del vell.—*Rich so d' enuts é pobre de conhorts.* (A. MARCH.)—160. La cansó de 'n Cadireta.—*Frare, cloheume 'ls ulls: ja ha mort lo Rey!...*—161. La galera del Arraix.—*Penjeuli 'l cor de una entena.*—162. L' ángel de l' amor.—*Todo es ilusion y fantasia.*— 163. Lo parlament d' En Jaume.—*E el rey volch fer aquell mateix sagrament, mas li fo vedat per los nobles com dixeren que paraula de rey dita en públich ferma deu esser.* (MARSILI.)—164. Jesús perdut.—165. Muntaner en Orient.—*¡ Alor ! ¡ alor !*— 166. Per Tots-sants.—*Negre es mon cor com la fosca.*— 167. Venjansa.—*Fé.*—168. Las ánimas.—*Fides.*—169. La mare de Dèu dels desamparats.—*¡Eran ángels!*— 170. Lo timbaler.—*Avant! avant!*—171. La gran diada.—*Justi autem in perpetuum vivent* (BIBLIA).— 172. La creu.—*¡Ave!*—173. Dissort.—.....*y per cada tres dels nostres,—ne duya en Centellas vint* (T. AGUILÒ),—174. Lo palau esbalandrat.—*Agere.*—175. Les dues germanes.—*Alabat siga Deu.*—176. Ahi, Avuy, Demá.—*Bon planter.*—177. La nostra aymia.—*¡Pobreta!*—178. Sempre!!—*Amor etérn.*—179. Noviançes. —*Que hi sia Deu.*—180. Vi y Amor.—*¡Alatxa!*— 181. L'Estiu.—*A l'estiu tothom viu.*—182. Hymne á Catalunya.—*Regnum divisum peribit.*—183. Lo ram de flors.—*¡Vesten, Anton que 'l que 's queda ja 's compon.*—184. La fandanguera.—*Adeu trepitja menut,—Balladore, etc.* (CANSÓ).—185. Camí del cél.— *Penediment y Perdó.*—186. A la Jove Catalunya.— *¡Plaça al esprit novell!*—187. Lo darrer jorn.—*Y así andarán atónitos y espantados las caras amarillas y desfiguradas, antes de la muerte muertos y antes del juicio sentenciados* (GRANADA).—188. Los ermitants del Remey.—*Aquesta ray si n'es neta.*—189. Desitx. —.....*la primera—vez que he pensado en mi vida— pensé alcanzar con la mano—lo que alcanzaba mi vista* (J. ESPRONCEDA).—190. Lo Volcá.—191. A Paris. —*Babilonia del Sigle.*—192. A ma terra,— *Oh pátria!*

Digitized by Google

—193. A Lepant.—*Fuit homo missus á Deo cui nómen erat Joannes* (SANT PIO QUINT).—194. La prometensa. —*Més al cel Deu vos juntá.*—195. Lo pas de la mala dona.—*Cela était autrefois ainsi!*—196. Les filles del rey Herodes.—*Cetera quæ vacuas tenuissent carmina-mentes,—Omnia jam vulgata* (VIRG. GEORG.)—197. Contessa.—*Ques recompt' als noys dolents.*—198. La batalla de Lepant.—*Cantemos al Señor* (HERRERA).—199. La mort d'En Rodolphe Mashall.—*Tuvieron los españoles, etc.* (TORENO).—200. Flor de la tórtola,=*Lo rossinyolet es mort, etc.*—201. Les tres corones.—*Del sol de la gloria—La vida n'es l'auba* (M. AGUILÓ).

Barcelona, 30 de Mars de 1873.—P. A. del C.

JAUME COLLELL Y BANCELLS, secretari.

Est Consistori ha acordat en sessió d'avuy prorogar fins al mitj-dia del 15 d'Abril vinent l' admissió de composicions optant als premis que han de ser adjudicats en la festa d'enguany.

Barcelona 30 de Mars de 1873.—P. A. del C.

JAUME COLLELL Y BANCELLS, Mantenedor-Secretari.

CORRANDES POPULARS.

Si sabia que cantant
Pogués, nina, convertirt',
Cantaria nit y dia,
No 't dexaria dormir.

Bon amor no cregueu noves,
Cada dia os ne duran:
Teniu mon amor segura,
Males llengues callarán.

Encara que la gent digan
Que no me la donarán,
Callaré y faré la meva,
Y encara m' en pregarán.

A la montanya hi ha boxos,
Y al bosch hi ha romanins;
A casa de les casades,
¿Qué hi 'neu á buscar fadrins?

Diuhen que pèl mar s' acosta
Un barco ple d' estisores,
Que son per tallar les llengues
De les dones xarradores.

Qui 's burle del meu cantar
Dèu li dò bon mal de ventre,
Un grapat de sal als ulls
Y un clau dinal á la llengua.

Recollides per PAU BERTRAN Y BROS.

NOVAS.

Havém tingut el gust de llegir duas preciosas obretas en vers, publicadas en provensal, ab sa respectiva traducció francesa, per *la societat pera l' estudi de llenguas romanas*, que s' ha servit remétrernos son erudit autor N'Octavi Bringuier.

Una d'ellas titolada *Un somni pesat* (un mechant rève) no enclou pas res de la pesadés d' un somni d' aquexa mena, sino que s' escorre dolsa y delicada com ho es la tendre nina que 'l sent, la tendre nina que, si no tè riquesas, *al bellugarse l'aygua del canti qu'en son cap porta, veu cubrirseli 'l coll de diamants;* la tendre nina de cellas d'or ab llargas parpellas que, *com núvols d'encens, cubrexen duas estrellas que'l Senyor habia creat pera dos ulls angélichs.*

L'altre, titolada *'L peregrí*, d'un carácter totalment diferenta, presenta en un fondo maravellós, velat pel necessari y oportú misteri, la situació de Provensa, la figura del comte y la del peregrí misteriós en temps d'En Ramon, desarrollant ab gran exactitut una de las bellas tradicions que del regnat d'aquest comte 's referexen. ¡Llástima que á son esperit verdaderament de l' época del gobernant, á las preciosas descripcions qu' enclou, als conexements del cor humá de que's fa gala en exa obra, y á las profondas llissons que desprén dels fets, no hi hage afegit son notable autor la perfecció en son estil que, en lloch de encarnarse en el carácter d'aquella edat, ha sigut massa inspirat en la manera de ser del nostre segle, sobre tot tenint, com tenen, los provensals tendencias marcadíssimas á n'aquest estil que, mòlt sovint, peca per vulgar. No obstant, axí que, pera nosaltres, es un defecte quan se tracta de publicacions d'una revista de la naturalesa de la de llenguas llatinas, destinada á estudiarlas ab perfecció en totas sas fases, ho trobém excusable y á vegadas útil quan se tracta d' obras escritas en idiomas que, per no ser *oficials*,—digna expressió filla de la centralisació dels pobles—no son estudiadas per la majoría de la terra que'ls parlan y á n' á quí precisament van dirigidas. De segur qu' aquexa majoria treurá molt mes profit de una obra inspirada en la manera, mès ó ménos vulgar, d'espressarse en son temps, que no pas en temps de costums mòlt diferentas, pot ser desconegudas per ella.

Segons diu lo *Diario de Palma* sembla qu'enguany se tracta de que la festa dels *Jochs florals* de Barcelona se celebri á Palma. Això no passará de ser un desitj d' algú ó alguns; empero aquest desitj no 's déu realisar, ni 'l cos d'Adjunts ho pot permetrer per varias rahons.

En primer lloch perque la festa va naxe á Barcelona per iniciativa dels Barcelonins y fins ara ha sigut costejada pels matexos.

En segon lloch, perque sent una festa tradicional, es del cas que seguesca practicantse segons se feya (almenys en lo que pertoca á la localitat) en lo temps que serví de patró á sos restauradors.

En ters lloch, perque lo convertir la festa en peregrí que vaja de la Zeca á la Meca, es volerla matar y quan no, crear gelosias y rivalitats entre vilas ó poblacions de mes ó menys importancia; rivalitats que posarian als Consistoris en compromisos dels que no se 'n podria exir moltas vegadas.

En quart lloch, perque, deventse fer cad'any set mantenedors, se tingué en compte, al restaurar la festa, escullir una localitat hont hi hagués elements á fi de poder constituir un jurat ab la certesa de que aquest se pogués reunir facilment, y per ço va ser designada Barcelona.

Per últim, lo sagell del Consistori diu clar y catalá que 'ls *Jochs florals* no poden mudar de lloch, sent com es sa llegenda la següent: *Consistori dels Jochs florals de* BARCELONA.

Tampoch se podria resoldre tirar avant eix cambi, sens un acort del cos d'Adjunts.

A mes, sent los adjunts los que sostenen la festa, y sent aquets casi tots de Barcelona, es evident que dexarian de serho lo dia en que sapiguessen que sos

Digitized by Google

40 rls. tenian de servir per divertir ó enaltir á gent de fora: pochs ó cap tindrian lo desprendiment de sostindre exa cárrega sens cap utilitat directa. Y si 's prescindia dels de Barcelona ¿s' entrobarian altres 200 fora d'ella? Es inútil respondre que no.

Si als mallorquins los convé tindre uns consemblants certámens que instituescan los *Jochs florals de* PALMA DE MALLORCA y llavors contents ells y contents nosaltres.

La escusa que, per trasladarlos, se dona fundada en la poca seguretat en l' orde, no es mes que una escusa. ¿Per ventura 'ls mallorquins están en axó mes segurs que nosaltres? Y si realment ve un destorb axis, que s' dexe per mes endavant, com ja ho van fer los matexos *Jochs* l'any 1860 per altras rahons y enguany l' *Económica* de Valencia.

Protestem donchs contra lo esperit y lletra de la gacetilla del *Diario de Palma* y esperem de l' alt criteri dels actuals mantenedors que sabrán desoure consemblant petició de part dels mallorquins.

—

Nos escriuhen d'Olot que 'l Sr. Vayreda, 'l reputat pintor, ha tingut la fortuna de ensopegar ab documents preciosos é inédits, útils y necessaris pera la historia d'aquella vila; estant tots ells escrits en catalá, ajudant Dèu, ja'n donarem á conexe algun.

—

Havém llegit ab atenció l' obreta sobre *Ortografía de la llengua catalana* que s' ha servit enviarnos son autor, lo distingit professor de grech en aquest Institut, N'Ignasi Farré y Carrió. Qu'era necessaria una obra semblant, ningú ho pot negar; sobre tot quant l'espressat autor no 's presenta en sa castissa publicació ab l' autoritat de mestre, com han volgut fer molts, sino ab l' autoritat del filosoph que busca en las causas productivas la rahó de ser dels efectes. Podrá succehir que algunas vegadas no estiga conforme ab algun ó altre autor. No en vá ha passat l'época de «magister dicit»; l' instint d' expeculació domina en tots los terrenos y 'l desitx d' independencia 's regirá en totas las intel-ligencias. Encara que, pera nosaltres, la referida obra, dadas las circunstancias, en que ha sigut escrita y publicada, dat son carácter especial digne de l' elogi major, dada la personalitat de son autor que, inspirat per la conveniencia d'estudiar la llengua materna com á fonament de las demes llenguas, s'atreveix á obrir conferencias de gramática catalana dintre 'ls claustros d'un Institut oficial, mereix únicament los mès ardents aplausos y l' enhorabona mes completa per part dels que desitxem descobrir la vida convenient en lo renaxement necessari de las provincias; estém convensuts de que algú, inspirat mès per sa enveja ó per sa lleugera ignorancia que per son catalanisme, procurará despreciarla tant com li sia dat. Nosaltres, imparcials en tot, felicitém al autor de l' *Ortografía de la llengua catalana* per sa publicació que, quan mès s'estudia, mès se compren son valor, vegent lo fundat que son sos arguments y sos estudis, fills d'un llarch, continuo y sério treball, encara qu' ab tanta modestia 's presente al públich. Una cosa sentim, y es que no l'haje escrita en catalá.

—

A la venerable edat de 93 anys ha mort á Girona En Domingo Domingo y Vidal un dels valents de la guerra del any vuyt que ja en 1794 havia anat al sometent contra la república francesa. Be diu lo poeta... *¡Tots sen' van!*

—

La Societat LA JOVE CATALUNYA ha celebrat durant lo present mes duas sessions importants.

La primera inaugural dels trevalls d' enguany se celebrá lo dia 19 ab numerosa assistencia de personas invitadas y socis. Després de llegida pel secretari del any anterior Sr. Pau la Memoria dels travalls verificats per la Societat, lo Pt. En Ramon Picó doná lectura d' un magnifich discurs en que s' ocupá de varias importants qüestions enllassadas ab la causa catalanista, llegintse despres composicions dels Srs. Coca, Guimerá, Obrador, Soler, Ubach y altres.

L' altre sessió tingué lloch lo dia 26 y en ella 'l senyor Nanot Renard pronunciá un correcte y erudit discurs sobre En Pere IV d'Aragó considerat en sa política esterior é interior y com á literat y després se llegiren poesías de diferents socis que foren mòlt aplaudidas.

—

Durant la passada quinzena s' han estrenat las següents produccions catalanas:

En l' Olimpo *Una mare fanática*, comedia en 2 actes y *No hi crech*, pessa en un acte de D. Marcelino Santigosa; en l' Odeon *Mal usar no pot durar*, comedia en 3 actes, original del Sr. Piquet y en lo Circo *¡Pobre Xicot!* joguina en un acte, música del Sr. Ribera, *La vigilia de la festa*, quadro de costums catalanas, música de D. Francisco Bellapart, y altre sarsuela en un acte, música del citat Sr. Ribera y lletra dels Srs. Campmany y Colomer titolada *Primer jo...*

La conducta de las Empresas dels indicats teatros al afanyarse per donar á conexer novas produccions, contrasta notablement ab la que durant tota la temporada ve observant la del *Teatre Catalá*, que no ha mostrat aquest any mòlt d'amor á la escena qual nom ostenta, al omplir tota la temporada cómica ab la representació d' una sola producció, que per mes que reunexe bonas qualitats, no pot, ella sola donar idea de nostre teatre ni permet la representació d'altres que vindrian á aumentar lo caudal de las obras que'l componen.

—

Com veuran nostres lectors en altre lloch d'aquest número als mantenedors dels Jochs Florals d'enguany los hi ha semblat convenient esmenar lo cartell convocatoria que á últims de janer endressaren al públich.

En los primers anys de la nostra institució eran admesas las composicions al certámen fins lo dia 15 d'abril y havent acordat lo cos d'Adjunts, á fi de donar mes temps al jurat pera formular son parer, cloure 'l plasso 'l 1.r d'abril, no'ns sabem esplicar las rahons que haurá tingut l'actual Consistori pera infringir de un modo tant marcat lo reglament. Creyem que á causa de la marxa dels correus haurian arribat tart algunas composicions, creyem també que d' aquesta manera se podran finir y esmenar certas altras que per falta de temps no haurian entrat en lluyta, pero may seran aquestos suficients motius pera que 'l Consistori perjudique 'ls travalls que en lo plasso legal se li enviaren. A mes no sabem fins á quin punt se podía pendrer aquest acort, per quan, nos consta que dels set mantenedors quatre se trobavan fora.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 15 de Abril de 1873. Núm. 6.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 6 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 9 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 12 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Consideracions sobre la traslació de la festa dels Jochs Florals á Palma de Mallorca; per *I. Reventós.*—Obra de Deu (sonet); per *F. Pelay Briz.*—Armonías filosóficas; per *F. de Lamark.*—Lo penitent y el diable (poesía); per *Jaume Collell.*—Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Gerona durant la etat mitjana; per *Pere Alsius.* —La Verge de pedra marbre (poesía); per *Antoni Careta y Vidal.* —Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Novas.

CONSIDERACIONS

SOBRE LA TRASLACIÓ DE LA

FESTA DELS JOCHS FLORALS

Á PALMA DE MALLORCA.

Ja de molt y molt temps enderrera; avans y molt avans de presentarse de dret á dret y á cara descuberta la fonda qüestió que motivá aquest article, dexárense surar certas paraulas, certas ideyas s' escamparen, que si be podian semblar confosas y no encaminadas á res de cert, com essent unas ramors y ramors solas, á tothom que tingués fina l' orella no l' hi dexaren cap mena de dupte que eran las precursoras d' una forta y fins apassionada discussió, que com una turbonada al lluny del lluny, ramorejant s' anunciava y que á no tardar se presentaria.

Y pot dirse que 'ns trobem ja en lo mitx d' ella. En lo darrer número d' aquesta Revista se contestá ab una nova á certas altres dels diaris de Palma, lleugerament com lo cas s' ho requeria, putx que ab ellas, solsament espressavan una aspiració sempre noble, sempre digne del poble Palmesá, mes aspiració que queya per si matexa, mancada de fonament com era per qualsevulga de las parts que ab calma y reflexió fos estudiada. Mes ara que ja no es un diari de localitat qui porta la batuta en est assumpto; ja qu' es un periódich *quasi quasi catalanista,* la *Revista Balear,* qui ha axecat lo penó defenentho á cap y espasa; ara es ja del cas fer mes que no pas una nova, ara es precís, es forsa, haver de presentar en mes extensa forma, motíus en contra las excusas, arguments en contra 'ls subterfugis, la veritat pura en contra de lo mal entés, en una paraula, la rahó y 'l dret en contra de lo injust y lo desenrahonat.

La institució dels Jochs Florals *es una* y *no la única* de las manifestacions exteriors del modern renaxement literari catalá; altres y altres certámens s' han celebrat independentment, ahont lluhida y digne ha trobat representació; y si 'ls Jochs Florals son estat lo mes capdal, se deu á circunstancias, que com sa antiguetat y 'ls consecutíus y bons resultats que donan cada anyada, que fan ab just apreci los avalorem tots en aquest preu.

Mes no los Jochs Florals per tindre aquesta gran nomenada dexan de pertányer, com altres certámens, á determinada població; y clar ho díu lo reglament perque 's regexen, que 'ls hi ficsan per alberch natural la ciutat ahont varen náxer, la ciutat ahont s' han desenrotllat y conquerit la gran anomenada que 'ls envolta, la ciutat en fí que 'ls ama y 'ls alimenta y que te com sobirana glória, haverlos revivat després de segles y mes segles de romandre en olvit.

Llevar de Barcelona la festa dels Jochs Florals valdria á nostre entendre tant com desnaturalisarlos, y solsament un acort pres per lo cos d' adjunts podria en cas resoldre la qüestió; perque ¿qui no recorda las fermas discussions que 'n sobrevingueren tan sols per lo cambi de local en l' any 1869? Los que ho recorden massa entendrán de sobras que, si per triar entre 'l saló de la Llotja ó 'l saló de Cent de l' antiga casa dels Concellers, hi hagueren discusions d' horas y horas, per trasladarlos d' una ciutat á un' altra mes y mes llargas foran, perqué desde 'l reglament ab que 's regexen fins al nom ab que per tot arreu son coneguts, tot deuria cambiarse, obtenint per resultat un cambi complert en l' institució.

No 's cregue que á nosaltres, com vulgarment se diu, nos cegue la passió; á parlar ab franquesa, voldriam un certámen mes gran, mes extraordinari que'l dels Jochs Florals de Barcelona; voldriam que no fos d' una ciutat la galanura y brillantor de la poética

Digitized by Google

festa; voldriam que Valencia, que Palma, alternassen ab Barcelona, en tenirho dintre casa; mes per aço fora precís fer mes de lo que han fet los Valencians y Mallorquins; fora precís que aplegats ab los Catalans, ho establissen de fonament, formulant las reglas necessarias á tota institució y que cada hu dongués una justa tercera part de vida, perque no hi hagués predomini d' una provincia sobre l' altre; predomini que á nostre entendre ni 'n lo nom tant sols deuria veurers, putx que no deurian nomenarse Jochs Florals de Catalunya, de Mallorca ó de Valencia, sino un que 'ls englogués tots, que simbolisés llur germanía, que dongués á entendre lo conjunt de las provincias que aplegava.

Empero mentres aixis no sia, mentrés los Jochs Florals sian de Barcelona y solsament de Barcelona no hi cap la presunció de que la festa tingue lloch ni á Palma ni á Valencia; y no poden estas ciutats tindre motius de quexa perqué dintre matex de Catalunya altres ciutats hi hauria que ab iguals drets demanarian que un any fos feta allí la festa y alashoras lo que avuy es digne, lo que avuy es serio ab tantas anadas y vingudas arribaria voy al mateix llindar de lo ridícul.

Nosaltres comprenem los bons desitxos dels Palmesans y com á tals los hi recordarem que á Valencia, Gerona, Lleyda, Reus, que fins á Palma, hi hagueren certámens, tots ben lluhits, que 'n algunas d' aquestas ciutats, continuan desenrotllantse y guanyant gran nomenada. ¿Per qué no continuaren los de Palma? ¿Per qué los fills de allí, tant y tant amants de aquestas festas, tenint com tenen medis y celebrant, com ho fan, diadas históricas, no hi encabexen en ellas un Jochs Florals ó festas per l' estil per pler y gloria d' ells y per gran profit de la materna llengua?

Nosaltres, repetim, comprenem los bons desitxos que 'ls animan, mes lo que no podem entendre son los medis, las armas, que per alcansar aquestos han usadas. Desde l' *article* fins á l' *epígrama* passant per una *Conversa,* son los medis que emplea la *Revista Balear* en sa propaganda y si no tenim res que dirne de l' article, no passa axis mateix ab la *Conversa sobre 'ls Jochs Florals* firmada per n' A. U; no gayre propia de veures estampada en un periódich tan estimat, contribuint á ferlen menys, la galanura y bellesa dels altres trevalls, en que sens dupte per atzar se troba barrejada.

En esta conversa que ben á la forsa parlem d' ella, entre mitx de malas suposicions sobre si dol als poetas d' aquí que guanyen joyas en los certámens los trovadors de Mallorca y altres d' aquest raser, que la mellor contesta es no parlarne fins s' arriva á fer sortir en est enujos assumpto al Consistori d' enguany, y de bona veritat, que de tot es axó lo que mes nos dol y mes nos reca.

Lo Consistori dels Jochs Florals, será lo primer, deu esser lo primer, qui ab mes fermesa ha de defendre intacte l' esperit y la forma de l' institució; encomenat á ell lo govern, depositari dels drets de tots deu estar en vetlla sempre, á fi d' esquivar lo que l' impulse á anar per mala via; esclau y al mateix temps encarregat de fer guardar un reglament, no pot separarsen ni pot tampoch dexar que se 'n separen, y axó de suposar que tal ó qual mantenedor contribuirá mes ó menys directament al tantas voltas repetit propósit, es á nostre entendre, ferli una ofensa y exposarlo, á qne mancat de fonament se 'l recrimini.

Ideas axis, escampadas simulant una conversa lleugera, emperó plenas d' intenció, es lo que se 'n diu un trevall de sota má y lo que ab ell se logra es fer mal pensar y creure que no hi es del tot estrany lo Consistori ; y alashoras, per fret que l' home sia, s' axeca valenta la sospita, y un no pot menys de ferse cárrech de lo que sucsehiria lo dia en que l' honorable cos d' adjunts, rebi de las mans del Consistori, lo poder que un any avans l' hi confiaren.

Alashoras, si axó fos cert, si la festa dels Jochs Florals fos feta á Palma, per mans y obra del Consistori ab la veu potenta que dona la forsa de la rahó; ab l' enérgica eloqüencia ab que s' espressa 'l dret abatut tornant per sos furs; alashoras se 'ls diria «Senyors del Consistori; no haveu complert com se calia l' honrosa tasca que vos fou encomenada; no haveu guardats fidels los drets de tots nosaltres, que de grat y plens de bona fé vos darem lo govern; haveu escarriat la fí quí aqui nos porta, nos uneix y 'ns agermana; haveu desnaturalisat l' objecte de l' Institució, fentla fora de son alberch natural ab l' escusa d' una idea política............ ¿mes per qué havem de pensar y havem de dir aquestas cosas, que á la fi tan sols pot suposar l' autor de la *Conversa sobre 'ls Jochs Florals?* si ja 'ns apar escoltar los picaments de mans, ab que 's saludará al Consistori, per lo be que haurá complert la sua comanda (tal y com ell mateix va senyalarse en lo Cartell) en aquest any, que despres de tot pot dirse, qu' es un any de prova.

I. Reventós.

OBRA DE DEU.

Mes que la terra qu' en lo buyt rodola
de gayas flors y de verdor sembrada;
mes que l' aucell que fa, lleuger, l' alsada
quan, per l' espay, ab ala estesa vola;

mes que la mar quan sens repos bramola
ó quan s' esten quieta y aplanada;
mes que del cel la gran blavor corvada
hont cada estrella á bell pleret tremola,

ha criat Deu un altra maravella
qu' es entre las mes bellas la pus bella,
cosa qu' al mòn no te semblant ni igual,

mes gran que 'l mar, mes clara qu' una estrella,
que, sens alas, s' enlayra com aucella,
y aquesta n' es, nostra ánima inmortal.

F. P. Briz.

1868.

Digitized by Google

ARMONIAS FILOSÓFICAS.

I.

Avuy que veyém desplomarse ab assombròs estrépit innombrables fonamentadas institucions; avuy que, en aquest camp de tantas nobles ruinas, havem de reconeixer, al costat d' admirables tendencias d' unió y enllassament, difícils tendencias d' independencia y de vida propia en las accions que s' afanyan en ser representadas en l' escena social, avuy que ensopeguém á cada pas ab manifestacions, á primera vista, oposadas, expressions fidels de la vida del poble que obra dintre sa esfera d' activitat engranada ab l' esfera d' activitat dels altres pobles; avuy que trobém una multitut de cegos que, entre eixa varietat maravellosa de colors y formas, no hi saben descobrir cap llas d' íntima unió, y profetisan el cáos mes aterrador y una multitut de sòrts que entre eixa diversitat assombrosa de sonidos, no hi saben descobrir cap armonia, y auguran la situació de la torre de Babel social, politica é intelectual (1); avuy que una infinitat de personas, exitada sa imaginació y desviada sa intel-ligencia, arrivan á créures que las épocas passadas han sigut mès dignes que la nostra época, y sospiran per ellas, y 's planyen perque han desaparescut; avuy debém dominar ab esperit seré, aislat de tota prevenció, el desarrollo dels aconteixements, el camí que segueixen y sa veritable naturalesa, pera no viure separats d' aquesta vida real y necessaria, pera semblarnos al observador que, situat en sa posició adecuada á sas observacions, medint l' intensitat del riu á sa trencada y reconeguent el terreno per hont ha de devallar, pot calcular el moment en que passará dessota de sos peus y l' intensitat que durá al passarhi (2).

Mentres l' esperit de la majoría dels hómens gosa en contemplar, en lo mon tropical, tota la magnificencia de la vida, perque en èll hi descobreix arbres agegantats y animals assombrosos; mentres admira, sense saber perqué, l' acciò de las forsas que se li presentan ab més abultadas apariencias, y desdenya, també sense dársen comte, l' acciò de las que obran dintre sa esfera ignorada per la superficialitat intelectual; mentres á travès de las tradicions dels pobles, expressió de sas veritables tendencias, descobreix l' admisio fácil d' intervencions de potencias sobrenaturals en la formació de tota mena de fenómens de la naturalesa y de la vida social, que l' imposan; l' esperit del filosoph se complau serenament en poder descobrir la major senzillesa en los efectes naturals, l' unitat de sas lleys entremitx d' aqueixa pluralitat y diversitat d' apariencias. Es que la majoría dels hómens, aconsellada per sa ignorancia ó per son interes personal, judica sempre per lo que distingeix ab sa vista ó voldria ab sa voluntat; encomanant á l' intervenció divina lo que s' amaga á sas débils miradas ó convè á sas particulars miras, constituhint d' aquesta manera l' ignorancia ó la mala fé un mon estrany y misteriòs ab los mateixos fenómens que forman part integrant de la naturalesa real, que, en sa ceguedat ó malicia desprecia, fent obrar dintre aqueix centre especial l' activitat maravellosa de bons y mals esperits, que 's converteixen mès tart en principis d' electricitat, gravetat, gravitació, afinitat, etc., que representan son paper en la escena de la ciencia ab materials vestiduras com de telégrafo, máquinas de vapor, telescopi, termómetro y tantas altres demostracions de l' aplicació dels espressats naturals principis.

Los fills de la montanya s' envaneixen d' haber tingut ocasió de veure un gran safreix; los qu' han admirat un estany ja 'l judican com una cosa assombrosa, y 'ls qu' han vist la mar ja no troban paráulas pera explicar sa grandesa ni la admiració que 'ls hi causá; y no obstant ¿qué compon lo tros de mar que pot abarcar la mirada del embadalit foraster, estrany á sa vista, comparat ab l' extensió del inmens espay ahónt l' astrónomo hi distingeix una infinitat de mons capassos cada un d' admirar, de cautivar á l' esperit més atrerit? Y ¿de qué provè? Tot provè del desconeixement de las relacions y accions propias de ca-

(1) Un fet evident per algú no implica pas l' idea d' evidencia pera tothom, com suposa 'l Sr. Durwart (Renax. pag. 20. col. I). Mentres nosaltres considerém evident l' existencia del nostre Renaixement, altres no solament no l' descobreixen, sino que 'l tildan d' impossible. No sabem á qué trau profit donchs la peregrina argumentació del espressat Senyor, y molt menos quan veyem que ell mateix s' entreten en demostrarlo; y, segons sembla, lo nostre article ha despertat el noble esperit d' estudiarlo, com ho proba 'l qu' en el número passat de aquesta revista escrigué ab bastant d' acert en Saguè.

(2) A pesar de que 'l Sr. Duwart ab rialla irónica, se burla de las conseqüencias que, pera nosaltres, proporciona la filosofia de 'l historia, seguim creyent ab tota convicció ab 'l auxili qu' aquesta ciencia dificilíssima ofereix al esperit no preocupat per cap enveja ni cap passió. *«Pot ser que demá—diu éll—avuy mateix lo petroleo, desbordant de las mans del envejos Comunisme, fera cremar tot aqueix Renaixement y no per això se detindrá segons vostè la marxa del progrés»* (Rena. pag. 31. col. I.) No; nos detindrá. 'L petroleo y totas las barbaritats dels comunistas no serán pera nosaltres altre cosa que l' expressió exacta, fidel y necessaria del desequilibri produit pels obstacles que molts s' empenyan en oposar á aquest renaixement, evident pera el Sr. Durwart, mes, per desgracia, ben poch evident pera molts y molts dels que, ab sa terquetat y ceguera, ocasionan aqueix desequilibri terrible que, en Fransa, ha anomenat el comunisme. Encara que 'l petróleo cremès tota Espanya entera y á tota la missaga llatina no deixariam pas de creure ab la marxa del progrès: al contrari, estém intimament convensuts de que se n' encarregarian, pot ser, uns Bàrbaros del Nort, pot ser, las rassas eslavas, ja que Wronski ha dit que aqueixas rassas vindrian á renovar el pensament d' Europa. A l' Humanitat no la constitueix exclusivament un poble com el d' Espanya ni una nissaga com la llatina, bè prou que n' hi hauria d' altres que s' encarregarian d' adir la herencia que deixessen. Perque Assia ja s' ha estacionat, perque Grecia ja no es l' escola de la filosofia, perque Roma no es ja 'l centre de la legislació ¿estem autorisats pera negar que l' Humanitat marxa cap en devant? Perque cau un edifici ¿ja no 's pot sostenir la vila? Aixo ray: si no hi ha remey, l' endemá se 'n comensan d' altres encara mès bonichs y adequats á las necessitats dels habitants.

Digitized by Google

da sèr; devant l' inmensitat del oceá 's desprecia l' acció de la cohessió en una gota d' aigua; devant la tempestat se desprecia l' acció del vapor qu' en la lleugera boira s' enclou: devant las illas pels pólipos é infusoris construidas se desprecia la acció d' estos mateixos sèrs; y aixis se desprecian una infinitat de causas que, á no existir, sens dupte deixarian d' admirarnos las obras que de tal manera nos imposan y 's transformaria completament l' Univers.

Lo que procedeix, donchs, es examinar las relacions dels sèrs, analisar sas veritables forsas, y alashoras ab la convicciò mès profunda, celebrarém l' importancia de las accions que se 'ns presentan amagadas en las mès senzillas apariencias, sense rebaixarlas jamay, devant de las obras mès colossals; perque reconeixerém clarament que tot está enllassat d' una manera tant íntima y necessaria que no podria existir l' una sense l' auxili de l' altre; perque reconeixerém que, en la existencia, tot deu exercir sa respectiva acció y que, per lo tant, tot guarda la mateixa importancia.

Aixis com lo galvanisme no es mès que una forma encuberta de l' electricitat, ¡ab quánta admiració y satisfacció un dia, al contemplar l' alegría prop del dol, el soroll prop del silenci, la debilitat prop d' una exhuberancia de vida, l' intervenció de lo mès despreciat en la formació de lo mès admirable, l' eterna destrucció de las existencias, el principi maravellós d' armonía que 's despren de la varietat inmensa de fenómens que 'ns ofereix la realitat, com resplandent diamant que 's despren de despreciats carbons, s' haurá de confessar que totas las manifestacions de la vida, tots los moviments qu' enclou la continua eterna transformació dels sèrs, obeheixen á un sol principi, á la lley, pot ser, de gravetat! Separem lo que, á primera vista, 'ns sembla mès oposat ó inútil, y restarem assombrats habent de reconeixer qu' esta separaciò atrevida ha produit lo mès trascendental desequilibri.

Trayém del costat dels héroes de la guerra, que, segons sembla destrueix; trayém del costat d' aqueixos héroes que requereixen moniments de cadávres ab lletras de sanch y una atmósfera fúnebre de ruinas, trayémloshi los héroes de la ciencia, que, segons sembla, forma y de fixo, mentres la memoria dels capitans qu' arriva are hasta nosaltres cuberta de resplandenta gloria, arrivaria cuberta de reprobació é ignominia; 'ls científichs, estos sacerdots de la creació, estos apóstols del progrés, se trobarian sense elements pera combinar, sense materials pera construir y sense terreno pera cultivar. La ciencia, en sas aplicacions, sembla l' espasa de Aquiles que curaba las mateixas feridas que causaba. Per çó s' especulan nous invents y descobriments á mida que las forsas d' un poble van gastantse pera suplir sa disminució; per ço vènen pobles verges quan la corrupció ó altres causas debilitan altres pobles, pera suplir sa carencia d' activitat; per çó senten novas necessitats y novas aspiracions segons las relacions que influeixen en son desarrollo; per ço quan la guerra, per una part está destruint crudelment las forsas d' un pais, d' entre mitx d' aqueixa mateixa destrucció, brollan gérmens inesplicables que procuran substituirlas; per çó com diu Oton Ulle, la mateixa má que degué firmar tantas sentencias de mort decretadas per la Junta de Salut pública francesa fou la que escriguè aquella célebre geometría del espay y la metafísica del cálcul infinitessimal.

¡La destrucciò y la formaciò: la mort y la vida; tot está unit íntimament, tot está enllassat d' una manera necessaria! Los tombas enllassan el mon dels morts ab el mon dels vius; el recort enllassa 'l passat ab el present; los somnis enllassan la llum ab las tenebras; l' atracciò ho enllasa tot, produint l' armonía mès complerta y admirable, á quina comprensiò tendeix la filosofia, eixa catacomba intelectual en la que prop de la morada dels morts, dels fets hi ha la morada dels vius, de las hipótessis, los vius pera morir com á mártirs, y 'ls morts pera donar vida á una idea regeneradora, á una idea capassa d' imprimir á las societats la direcció que exigeixen las relacions y las circunstancias que constitueixen sa manera especial de ser. ¡Lo aparentment insignificant y lo mès admirable; lo mès ignorat y lo mès palpable, tot está unit intimament, tot está enllassat d' una manera encantadora! ¿Per qué la llántia de l' esglesia de Pisa guarda relació ab l' issocronisme d' En Galileo? ¿Per qué l' acció d' un bany d' aigua guarda relació ab el principi de N' Arquímedes? ¿Per qué la caiguda d' una fruyta guarda relació ab las lleys de gravetat d' En Newton? ¿Per qué una pedra de Munich guarda relació ab la litografía d' En Senefeder? ¿Per qué la guspira eléctrica guarda relaciò ab las ideas sobre'l llamp d' En Wall, Grey, y 'l que, de simple treballador, gracias á son treball, ciencia y virtut, arrivá á president dels Estats de Pensilvania, 'l célebre Franklin? ¿Per qué l' extremitut dels nervis d' un animal com la granota guardà relació ab el descobriment de l' electricitat? ¿Per qué la vista d' una simple bomba hidráulica guarda relació ab el barómetro d' En Torricelli? ¿Per qué? ¡Ah! Perque 'l mon es l' armonía; l' armonía que 'ns proporciona 'ls elements necessaris pera fèrnos compendre que las forsas mès insignificants y mès colossals y mès reconegudas se relacionan estretament encara que, ab l' atreviment digne de l' ignorancia ó de la mala fé, pretenguem negar sas relacions, á la manera de sòrts que neguen las armonías perque no hi senten, á la manera de cegos que neguen los colors perque no hi vegen, per mès que 'ls ulls del sòrt, al contemplar el moviment armónich de tots los sèrs que 'l rodejan y al roconeixer la necessitat de sas diferentas expressions, hajen de confessar l' existencia dels sonidos; per mès que 'ls oidos del cego, el escoltar las armonías que constitueixen la varietat d' accents que 'l voltejan y al palpar la varietat d' objectes que troba per tot arreu, hagen de confessar l' existencia dels colors pera distingir tanta varietat y formarse una petita idea de sa unitat maravillosa.

Dada aquesta universal armonía, dintre la qual, al mateix temps que tot se transforma continuament, tot guarda son necessari equilibri prodigiós, cap institució, cap sistema podrán ser representats ab per-

Digitized by Google

fecta fidelitat excepte l' institució y 'l sistema que funda sa rahó de ser en l' exacte coneixement de la naturalesa de totas las parts, ab l' objecte de proporcionalshi una perfecta representació en lo concert de la vida; sistema que progressará en relació directa ab el progrés dels coneixemens reals y positius dels fenómenos que constitueixen la realitat: perque 'l moviment constant, el principi de vida, la forsa armoniosa de la naturalesa,—enclosa pels uns en el poder de Deu, pels altres en el poder de la materia, pels altres en l' intervenció mútua y necessaria de aqueixos dos agents,—transforma contínua y progressivament tots los sèrs, sostenint, ab tals transformacions, l' armonía de las existencias. Totas las institucions, sian filosóficas, sian religiosas, sian civils, com totas las ideas abstractas, com tots los moviments, se modifican, al aplicarse, segons la naturalesa de forsas ab que necessariament deuhen obrar, ¿quín es lo sèr que pot considerarse independent de tal manera que puga viure y desarrollarse completament aislat de las relacions que 'l lligan ab eix concert admirable de la vida universal, ab el moviment etern de las existencias? ¿Quína llavor pot fer cas omís del aire, del terreno, de l' aigua, y de cap dels elements—quina influencia, sens dupte, ignorém—que s' acumulan pera introduir en ellas sas precisas transformacions? ¡Quánt menos, donchs, podrá mantenirse aislada una acció qualsevulla, qu' es la llavor d' altres accions, la causa d' altres causas! (1) Ni entre las creencias del Assia, —eix bressol en que s' adormiren los antichs errors —descobrím una existencia, lligada ab l' humana naturalesa, que sia capassa de reproduirse aisladament. Aixís com los Indas se forsaren hermafrodita á sa potencia creadora causa del Língam, si s' imaginaren verge á Derak ja li tenian preparat tambè un Vischnú, una de las tres potencias nascudas del Língam. El mateix Cristianisme no gosa caure en semblant absurdo, y encarrega á l' Esperit Sant eix Vischnú modern, un interessant y necessari paper en l' escena grandiosa del misteri de la concepció d' una virginitat. Si existeix, que no 'ns en sabém dar compte, alguna forsa completament aislada de la nostra naturalesa (2) ¿per quina rahó debém abandonar lo positiu, lo influent en ella, pera divagar sense cap nort, en busca de tal forsa, sabent que, per çó mateix de guardar un complert aislament, en rés pot influir en lo nostre desarrollo? Si, convenint ab l' inutilitat de semblants esforsos nos concretém á lo que guarda relació ab l' humana naturalesa, ¿per quina rahó no exigir á tot que vage transformantse á mida qu' aqueixa naturalesa 's transforma (*a*).

¡Ah! contemplém las manifestacions de las ideas á través del etern desarrollo (1) de l' Humanitat; contemplém de la manera cóm se transforman al passar pels gresols de las Pagodas, de las Pirámides, de las Sinagogas, de las Bassílicas, de las Catedrals, de las Capellas, de la Reforma, de las Universitats y de las Academias; analisém, ab serena conciencia, las lleys que en sa marxa segueixen, desde l' Assia ab Confuci y Laot-seu fins l' Europa del sigle XIX ab l' escola racionalista, passant per la Grecia ab las escolas Jónica, Pessimista, Elea, Cirenaica, Estoica, Cínica, Escéptica, Platónica, Ecléctica, y per la Roma, eix camp de totas las doctrinas antiguas—ab las escolas del dret, el sensualisme y la doctrina cristiana; fixém nostra atenció en la diversitat d' influencias que, ab sa

(1) Creyém que la perfecció absoluta está en rahó inversa de la llibertat presa també en sa acepció absoluta, no política. Qué es eixa perfecció sino la carencia de llibertat, idea enclosa en totá las promesas del cel, de tots los sistemas religiosos? Mentres ignorém l' acció d' alguna forsa que influirá mès ó ménos sobre la nostra naturalesa, creurém obrar ab llibertat. Mes al arribar el dia en que no n' ignorém cap; al arrivar el dia d' aqueixa perfecció, d' aqueix cel ¿cóm sèrnos dat desviar el mès mínim moviment sabent las consecuencias que tal desvío ocasionará y estant convensuts de la necessitat d' obrar segons las lleys que 'ns regeixen?

(2) Neguèm, com nega 'l catolicisme en son principi, com nega tothom que tinga un dit de front, la llibertat á Deu, perque Deu essencia indivisible del bè, no pot obrar el mal. Com consecuencia llegítima creyem que ha de castigar el mal y ha de premiar el bè. Perque, entre els homens, se premia y s castiga de distintas maneras, segóns sa ignorancia y sas passions, ¿podém àssegurar que Deu sintessis de la sabiduria y de la virtut, pot castigar y premiar d' altre modo que del modo exigit per las accions de las criaturas? Tal cosa repugna á la idea d' un Deu esperit etérn y antérior á la creació.

(*a*) Considerém oportú apuntar una idea preciosa que sortí dels llavis d' un digne y erudit sacerdot, tot parlant de la deplorable situació en que, per alguns, se troba la desgraciada rassa judaica—Jo crech, deya, que aixis com vingué Cristo vindrá un dia un altre Redemtor, y alashoras del mateix modo que las doctrinas hebraicas, quedantse dintre las creencias del antich testament, se separaren del Cristianisme, 'l Catolicisme quedantse dintre 'l Cristianisme, se separará de las creencias novas, constituintse, ab això, la veritat de reformas necessarias pera que puga aplicarse l' essencia de una idea y d' una institució en tots los pobles de diferenta naturalesa. —Sian fundats ó nó, 'l cas es que semblants principis son los únichs capassos de ser aplicats en la Humanitat composte en tants pobles de naturalesa diferenta.

(1) Creyém eterna á l' essencia, no á la forma y á n' aquesta essencia la creyém transformació d' un gérmen que uns l' anomenan Deu y altres potencia creadora etc. La forma no es res mès que la manifestació de la transformació. ¿Qué vol dir l' Iglesia católica quan nos assegura que, en lo judici final, 'ls cossos també ressucitarán: crech ab la resurrecció de la carn? ¿Qué vol dir aquella sentencia del dimecres de cendra «ets poch y en poch te convertirás?» qué se 'n ferá de la pols? ¡Quan magnífich no es això de dirli semblant expressió á l' home si comvé rebaixarlo, y batejarlo com á fill de Deu, que guarda un tros de son esperit si comvé ensalsarlo! L' home, que creyam era 'l conjunt que constitueix l' unió de lo que se 'n diu cos y ánima, se veu representat sovint per una escola per la sola materia y sovint pel sol esperit. Y nó ab la materia del materialista que li atribueix també l' acció del esperit dels espiritualistas sinó ab la materia dels espiritualistas que es molt mès imperfecta que la dels materialistas. Al Sr. Durwart tot declarantse católich li repugna un principi que despren del nostre aludit article sobre la demostració de l' existencia del Renaixement, sense endonársen que precisament es un principi admés pel Catolicisme. Diu que si l' Humanitat es eterna no ha pogut tenir comensament y, al refutarnos, no tè en compte que la doctrina católica patrocina l' idea de l' eternitat de l' esperit humá y l' eternitat dels ángels y l' eternitat dels esperits rebelats, castigats ab la caiguda á l' infern, y no obstant aqueixos esperits tenen principi perque son creats per Deu (N°. 3, pág. 39, columna 1.ª de la R.)

Digitized by Google

atmósfera especial, refractan l' idea de la perfecció (1); examiném ab imparcial y cabal criteri la varietat de doctrinas que avuy dia ensopeguém mès comunment en nostre camí; y de fixo, al reflexionar que Vico somet los aconteixements á las lleys del pensament humá, que Montesquieu atribueix las institucions dels pobles á la influencia dels elements de sa naturalesa; que Leibnitz busca l' historia en las llenguas; que Kant modifica la rahó pura y abstracta ab l' idea del home práctich; que Turgot vislumbra 'l progrés de l' Humanitat considerada com un sèr únich, progrés que Condorcet califica d' indefinit; que Herder somet á l' home á l' influencia de la naturalesa exterior; que Hegel descobreix en las societats principis en lluyta continua, á quina armonía tendeix el progrés; que Michelet, seguint á Ichelling, reconeix en lo mon una eterna batalla entre la llibertat y la fatalitat; que Daumer se forja una religió única absoluta ab la suma de totas las religions, revelacions succesivas de la rahó humana; que Proudhon demostra que la propietat, en son principi, es el robo; que 'ls Sansimonians pretenen que tot tendeix á la unitat y á una associació complerta, en la que cada qual tinga assignada sa acció segons sa capacitat y sa recompensa segons sa acció; que Ballange assegura que 'l mon es un centre expiatori, ahont se desarrolla 'l dogma de la caiguda y la rehabilitació; que Baader afirma que l' home segueix el pensament de la Providencia sense perturbar l' armonía universal; y reconeixerém que tots aqueixos principis, á primera vista contradictoris, no sent altra cosa que expressions exactas d' aisladas manifestacions de l' Humanitat, obran ab trascendental acció sobre 'l conjunt magnífich de sentiments é ideas de la vida humana, y que tots, valentnos de la célebre frasse del gran deixeble de Descartes, *son veritables en lo que afirman:* reconeixerém que, pera constituir aqueixa prodigiosa y sorprenent armonía universal, aqueixa armonía que la varietat tota de fenómens reals nos presentan, deixantnos extasiats el cor y admirada l' intel-ligencia, es necessaria sa estreta armoniosa unió, com es necessaria la sombra á la llum, el descans á las forsas, la tempestat á la puresa de l' atmósfera, com son necessarias las ruinas á la formació; y 'ns convencerém de que, si hi há principis eterns é inmutables gravats, per la revelació ó per la naturalesa, en la conciencia humana, hi son gravats, com diu un notable autor, ab perfecta delicada tinta simpática que 's va manifestant segons el calor que las societats senten ó la llum que 'ls objectes exteriors irradian.

F. de Lamark.

(1) Casi 'ns veurém obligats á creure que es lo Sr. Durwart qui fa us de claca y algaravia al refutar arguments. ¿Acas no es lo mateix dir que la perfecció entre 'ls hómens, la perfecció relativa *estriba en lo major grau d' equilibri entre sas necessitats y sos medis d' existencia material moral ó intel-lectual*, com diem nosaltres, y dir que *está en la major suma de bens positius y en la major resta de mals de que 's capassa l' Humanitat*, com diu ell? (Renaxensa, pag. 31, col. 1) ¿Creu lo senyor Durward que 'l salvatje es mès desgraciat que 'l civilisat? Nosaltres creyem que dada la naturalesa del salvatje en sas aspiracions, se 'l faria mès infelis si se li obligués á pendre part en aquesta suma de bens positius que 'ls civilisats gosan, segurs de que serian las espinas de sa corona. Això seria fer menjar á un desganat, y en tals cassos avants de tot deu roformarse 'l ventrell be ho demostran prou los missionistas.

LO PENITENT Y EL DIABLE.

FAULA.

Solia dirme l' ávia,
y es cert, que 'l diable te molt bona llábia,
y ab sa astuta *palica*
trastorna á tot lo mon y l' embolica.
Bona prova ens en dona 'l primer pare
que hi va caure de fluix; y d' alló encara
n' aném tots geperuts;
al cas aném sens ferhi mes embuts.
Un penitent hi havia
que 's dava dexuplina cada dia,
y portava una vida tant estreta
que per un regular no mes vivia
de l' aygua de la font y una llesqueta
de pa, que una velleta
li duya cada jorn al trench de l' alba
en paga d' una *Salve*
que 'l penitent resava per la pobra
que li feya ab s' almoyna tant bona obra.
Y axis entre dejuni y dexuplina
al cel lo sant varó be s' encamina.
Lo diable que axó veya
podeu comptar si 'n treya
de foch per sos caxals. Una vetllada
molt freda, que era al cor de l' ivernada,
pensá l' estrafalari
que era cas de temptál; resol l' anarhi
per veure si 'n podria traure estella,
y 'l gran traydor que fa? 's vesteix de vella
agafa una crosseta
y pren de pa moresch una llesqueta
y fent com qui coxeja ¡quina manya!
del penitent arriba á la cabanya.
—«No estranyéu ma vinguda
—li diguè tremolant,-compadescuda
de vos, car amich meu,
que en pendre mes almoynes mercé 'm feu,
he pensat que seria
agradable al Senyor, si aquí venia
pera dirvos que atesa
del temps la gran cruesa,
les altres penitencies amimvesseu
y á viure en lo poblat ab mi vinguesseu» —
y axis ab ayre humil
li feu altres rahons per eix estil.
Y mentres esperava la resposta,
lo penitent s' hi acosta
y posantli la ma sobre l' esquena
li digué tot rient—«Ah pobra nena,
conech que sou novella del ofici;
no 't dongues mes desfici
y no gastes saliva, mala púa,
que t' has mal disfreçat; se 't veu la cua.»—

Digitized by Google

y axis en efecte era
que, un pamet n' hi sortia pel darrera,
y al temps de dir *Jesus*
fugí 'l pobre diable tot confus.

Quan vinga algun traidor á aconsellarte
recordat de que 'l mal sempre traspua;
y axis perqué may puguen enganyarte
observa si als consells los hi surt cua

JAUME COLLELL.

Vich, Febrer de 1872.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

NOMENCLÁTOR.

COMTAT DE GERONA.

ADRI.

AYGUAVIVA. *Aquaviva,* segle XIV; (*España Sagrada,* 44, núm. VII).

AMER. *Villa de Ameria.* Lo monastir de Benedictins que ella possehía, per lo ménos era coetá del emperador Lluis lo Piadós de Fransa; (*Villanueva* XIV, pl. 217). La vall y 'l riu també s' anomenavan de Ameria.

ANGLÉS. *Anglesis,* segl. IX; (*Villanueva* XIV, 221). *Valle de Angles,* segl. XI; (*Españ. Sagr.* 44, XXVIII).

ARBUCIAS. *Arbuciæ,* segl. IX; (*Marca Hisp.* LIV).

ARENYS DE MAR.—Las escripturas de la etat mitjana que he tingut ocasió de consultar no memoran esta moderna població, que segurament sería llavors un vehinat dependent de la inmediata vila de Arenys de Munt.

ARENYS DE MUNT.—Ecclesia Sancti Martini de *Arenariis,* in loco Ariæ, segl. XII; (*Villanueva,* XVII, ap. LII).

BAGUR. De esta població no n' he trovat esment en las obras de consulta de que he pogut disposar; no obstant continuo ab gust algunas noticias á ella referents, que dech á la amabilitat del il-lustrat catalanista Sr. Pella. «Los primers documents de Bagur, que son del sigle XI, y los demés de la etat mitjana, posan *Begur* ó be *Begurio,* llatinisat, fins al sigle XVI, en que comensá á corrompre's lo llenguatje y á escriure's *Bagur.* En lo sigle onze Bagur fou gobernat per diferents senyors feudals; despres passá en poder directe dels matexos comtes de Barcelona, que 'l tornaren á donar en feu; l' any 1309 passá á la casa de Cruilles, y desde llavors en avant formaren la baronía de Cruilles-Bagur, Peratallada, Cruilles, Palau, Canapost, St. Cebriá, etc. En los mes antichs mapas se parla del cap d' *Aygua freda, Cap de Bagur,* y també en alguna crónica.»

BELL-LLOCH. Iglesia de Santa María *de Pulcro loco de Villa romano,* segl. XIII; (*Villanueva,* XIII, núm. LV).

BESCANÓ.

BIERT. Iglesia de Santa Maria *de Bierto,* segl. X; (*Marca Hisp.* núm. CVIII). *Biert,* segl. XI, (*Marca Hisp.* CLXXIV). Dedicació de exa iglesia, any 1126; (*Villan.* XIII, núm. XXXII).

BLÁNES. Iglesia de Santa María *de Blandas,* segl. X; (*Marca Hisp.* ap. CXVII).

BOADA (ST. FELIU DE). Parroquia de St. Feliu *de Buada,* segl. XI, (*Marca Hisp.* ap. CLXXIV y CCCXV).

BOADA (ST. JULIÁ DE). *Ecclesia Sancti Juliani,* situada al E. de Vulpellach; (*Villan.* XIII, número VIII).

BORDILS. *Burdulis,* segl. X; (*Marca Hisp.* número CXL).

BREDA (ST. SALVADOR DE). Cœnobium, Villa, Vallis *de Breda,* segl. XI. Lo monastir fundat en 1038. (*Villanueva,* XIV, 200).

BRUNYOLA.

BURGONYÁ. *Bucguniano* (f. Burguniano), segl. X; (*Marc. Hisp.* XCIII), *Borgoniano,* segl. XI; (*Id.* CLXXIV).

BUXALLEU. Parroquia de St. Feliu *de Borseleu,* segle XI; (*Marca Hisp.* CLXXXV).

CALDAS DE MALAVELLA. Ecclesia Sancti Martini *de Calidas,* segl. XI; (*España Sagr.* 43, ap. XXV).
Calidas, (*Marca Hisp.,* ap. CLXXIII).

CALELLA. Mansum *de Calela,* segl. XI; (*Villan.* XIII, ap. XXIX). Per molt temps formá part de la vehina parroquia de Pineda.

CALONGE. Iglesia de St. Marti *de Colonico,* segl. XI; *España Sagr.* 43, ap. XXVIII). *Colonico,* (*Marca Hisp.* ap. CVIII y CLXXIII).

CAMÓS (ST. VICENS DE). *Camos,* segl. XI; (*España Sagr.* 43, XXVIII). Ecclesia Sti. Vincentii *de Camonibus,* (*Graduari,* registre de Aniversaris).

CAMÓS (SANTA MARÍA DE). Parroquia de Santa María de *Camonibus.* Est poble com l' anterior prenguéren lo nom de Camós (Camonibus) per anomenarse axis la montanya en que 's trovan.

CAMPDORÁ. *Candoran,* segl. XI; (*Marca Hispanica* CLXXXIII).

CAMPLLONCH. *Campolongo,* segl. X; (*España Sagr.* 44, ap. XVI). (*Marca Hisp.* ap. LXIX).

CANAPOST (VEHINAT DE PERATALLADA). Parochia *de Canapost,* segl. XI.

Digitized by Google

CANET DE ADRI. *Caneto,* segl. XI; (*Marca Hisp.* ap. CLXXIV).

CANET DE MAR.

CARTELLÁ. *Cartiliano.*

CASSÁ DE LA SELVA. Iglesia de St. Martí *de Cacano* (f. Caçano) segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXXII). *Catiano* segl. XII; (*Villanueva* XIII, apartat XLIII).

CASSÁ DE PELRAS. *Catiano sive Peruls;* (*Marca Hisp.* CCCCXL).

CASTANYET. *Castanet,* segl. XI; (*Marca Hispanica* CLXXXII).

CASTELL DE ARO. Probablement doná origen á est poble 'l *Castell de Benedormiens,* situat en al vehina parroquia de Santa Cristina de Aro, de qual terme formaría part en son principi. Vejes' Santa Cristina de Aro.

CASTELLAR DE LA SELVA.

CLADELLS (ST. MIQUEL DE).

CELRÁ. *Celerano,* segl. X; (*España Sagr.* 43, XVI; *Marca Hisp.* LXIX). *Celiano, Celrano,* segle XI; *Marca Hisp.* CLXV y CLXXIV). Iglesia de St. Feliu de *Cilvano;* (*Villan.* XIII, pl. 114).

CERCADA (ST. PERE DE). *Locus Sancti Petri de Cercada.* En ell se fundá una canonja agustiniana en 1136. (*Villan.* XIV, ap. XVIII).

CERVIÁ. Parr. Sti. Genessi *de Cerviano.* Monast. Sti. Michaëlis cervianensis, fundat en 1053; (*Marca Hisp.* CCXXXVIII).

COGOLLS. Iglesia de St. Cristófol *de Cocollis,* segle XII; (*Villanueva,* XIV, pl. 228).

COLLTORT (ST. ISCLE DE). Poble situat en lo limit que separava los comtats de Gerona y Besalú. *Castellum de Collotorto,* Parroquia de Sant Iscle *de Collotorto,* segl. XI; (*Marca Hisp.* CXCI).

CORNELLÁ. Parr. de *Corneliano;* (*España Sagr.* 44, ap. VIII).

CORSÁ. *Corciano,* avans del segle XIII.

CORTS (ST. JULIÁ DE). Ecclesia Sti. Juliani *de Curtibus,* segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

CRUILLES. Iglesia de Santa Eularia *de Cruilles,* dedicada en 1062; y subjectada en 1144 al Prior de St Miquel de Cruilles; (*Villanueva,* XIV, pl. 153).

CRUILLES (ST. MIQUEL DE). Priorat de Benedictins anterior al segle XI, (*Villanueva,* plana 153).

DOMENY. *Villare Dominico,* segl. X; (*España Sagr.* 43, ap. XV). Vicinatus *de Domeny,* parr. de *Parietes Rufini,* segl. XVI, (Arxiu particular de casa Frigola de Mata). *Domeny,* segl. XIV; *Parietis Ruffini,* segl. IX; (*Marca Hispanica,* ap. IX, LIV y altres. *Villan.* XIII, ap. V). *Castellum fractum* cum villa que appellantur Parietes Ruffini. (*España Sagr.* 43, VIII).

ESTANYOL. *Villa stagno... Villa stagneolo,* segl. X; (*Marca Hisp.* ap. LXIX).

FANALS. *Fenalis, Fanales;* parr. Stæ. Mariæ *de Fanales,* segl. X; (*Marca Hisp.* CVIII, CLXXIII, CCXXIII y CCCCXL).

FALLINAS. *Fullonicas* (?)

FINESTRAS (ST. ANIOL DE).

FENESTRAS (SANTA MARIA DE)... Monasterium *de Castro Fenestrarum,* segl. X; *Marca Hisp.* ap. LXXXIV).

FITOR. Fitori.

FLASSÁ. *Flassano,* segl. XI; (*Marca Hisp.* CLIV).

FOGÁS.

FORNELLS. *Fornels,* segl. X; (*Marca Hisp.* LXIX), *Furnels* (Id. CLXXXII).

FONTETA. *Fonte Edela* (?) *Fontadeta,* segl. X; (*España Sagr.,* 43, ap. XXVIII). Vejas' La Bisbal.

FRANCIACH.

GASSERANS.

GERONA. *Sedes, Pagus, Comitatus Jerundensis,* segle X; (*Villan.* XIII. ap. VIII). *Gerundensis, Geronnensis,* segle IX; (Id. ap. V. y X). *Civitas Gerundæ, Jerundæ, Jherundæ;* (Id. ap. VI y XIII).

GINESTAR.

GRANOLLERS DE ROCACORBA. *Granollers,* segle XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

GRIONS.

GUIALBES (ST. ESTEVA DE). Parroquia de Sant Esteva *de Ecclesiis albis.* En Olivas, sufragánea de esta parroquia, se fundá una canonja agustiniana en 1197; *Villan.* XIII ap. XLVIII).

GUIXOLS. Monasterium Sti. Felicis *de Jecsalis,* any 968; *Marca* (*Hisp.* ap. CVIII.) Domus Sti. Felicis *Guixalensis,* (Id. CLXXIII). *Gissalis; Villan.* XV, pl. 1.) Est autor fixá l' origen de aquesta important vila á mitxant segle XII, y 'l del monastir al entorn del any 785, en temps de Cárlos Magne; quals tropas, diu, rendiren lo castell *Alabrich,* dins cuals murallas s' establiren los cenobitas de St. Benet.

JOANET. *Johannetum,* segle IX; (*Marca Hisp.* ap. LIV).

HOSTALRICH.

JUYÁ. Castrum *de Jullano,* segle XI; (*Villan.* XIII, ap. XXX.)

LA BARROCA.

LA BISBAL. Villa Sanctæ Mariæ que dicitur *Fontanedus,* cum caslania et villa *Fonsedicta;* (*España Sagr.* 43, ap. XVI; *Marca Hisp.* LXIX), segle X. Ecclesia Sanctæ Mariæ quam dicunt *Episcopalem,* cum ipso alaude vel fiscus quem dicunt *Fontanetus* et *Fonte-Edeta,* et Apiliares, et Ventinaco, et muro et murello de Palatiolo et ipsam fontem, segle XI; (*España Sagr.* 43,

Digitized by Google

XXV; *Marca Hisp.* LIV y CL). Parochia Santæ Mariæ *episcopalis*, segle XI, (*Marca Hisp.* CLXXXII, *Villan*, XIII, 139). Villa *Fontanedus*; *Fontanet*, alias Santa Maria, segle X; (*Villan.* XIII, ap. VIII, X y V y pl. 46.)

LA ESPARRA. Ecclesia Sancti Martini *de Sparra*, segle XI. (*Villan.* XIII, pl. 145.)

LA MOTA.

LA PERA· *Villa Pera* segle XI; (*España Sagr.* 43, XXVIII.)
Alodio de *Pera*, segle X; (*Marca Hispánica*, CXXXI y CLXXII).

LAS ANSÍAS.

LAS PLANAS. Planeis.

LAS SERRAS.

LLADÓ (ST. CEBRIÁ DE). *Ecclesia Sancti Cipriani* (de Ledono (?)).

LLAGOSTERA. *Lagostera* segle X; *Lagustaria* segle XI; *Locustaria*, segl. X, (*Marca Hisp.* ap. CXLI, CLXXIII y CCCCXL).

LLAMBILLAS.

LLÉMANA (ST. ESTEVA DE). Vallis Lemana, segle X; (*España Sagr.* 43. XVI).

LLÉMANA (ST. MARTÍ DE). Ecclesia *Sancti Martini de Lemana*; (*España Sagr.* 43, XXVIII; *Marca Hisp.* CLXXXII).

LLOFRIU. *Iofredi de Boada*, segl. XII; (*Marca Hisp.* CCCCXL).

LLOR (ST. JULIÁ DEL). *Lauro*, segl. X; (*Marca Hispanica* CXLI). Ecclesia Sancti Juliani *Loret*, segl. XII.

LLORÁ. *Lorano*, segl. XII; (*Villan.* XIII, ap. XL).

LLORET DE MAR. Castrum *de Laureto*; iglesia de St. Juan de Lloret, dedicada en 1079; (*Villanueva* XIII, ap. XXVIII).

MADREMANYA. Matremagna, segl. XIII; (*Graduari*, 1.)

MALGRAT. *Vilanova de Palafolls*; (escripturas privadas).

MARTORELL DE LA SELVA.

MASSANAS. *Mazanes*, segl. XI; (*Marca Hispanica*, CLXXIV).

MASSANET DE LA SELVA. *Maçanelo; Mazanet*, segle XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

MEDINYÁ. *Mediniano*, segl. XI; (*Marca Hispánica*,) CLXXIV.)

MOLLET. *Villa Molleto*, segl. IX; (*Marca Hisp.* ap. IX y LIV)

MONELLS. *Mulnels*, segl. X. Ecclesia Sti. Genessii de Monels, segl. XI; (*España Sagr.* 43, XVI y XXVIII); (*Marca Hisp.* LXIX).

MONTBÓ.

MONTCALB. *Montecalvo*, segl. XI; (*Marca Hispánica* CLXXIV).

MUNTFULLÁ. *Fuyan* (?) segl. XI (*Marca Hispánica*, CLXXXII).

MONTNEGRE (ST. MATEO DE). *Montenigro*, segle X; (*Marca Hisp.* CXLI).

MONTRAS. *Villare de Monteraso*, segl. IX, en lo terme de Foliane. Afrontada al S. en terra de Sant Feliu (de Buada) ó en *Aqua mortua*, al O. ab *Frugello*, al N. y al E. ab *Teudilane.* (*Marca Hisp.* LXVIII).

OLIVARS. *Olivares*, segl. X; (*España Sagr.* 44, VII). *Ulivars*, segl. X; (*Marca Hisp.* CLXXXII; *Villan.* XIII ap. XX).

ORSEVINYÁ. Alodium *de Orto Saviniani*, segl. XI, (*Villan.* XIII, XXIX).

PALAFOLS. Castrum *de Palafols*; (*Marca Hisp.* 568). Est poble doná origen á la vila de Malgrat.

PALAFRUGELL. *Palaz Frugello*, segl. X; *Palatio Frugello*, segl. XI; *Marca Hisp.* CLXI y CLXXXII).

PALAMÓS.

PALAU SATOR.

PALOL DE ONYAR.

PALOL DE REBARDIT. *Palatiolo*, segl. X; (*España Sagr.* 43, XVI).

PALLAROLS (ST. FELIU DE). *Vall de Ostoles* y castell del mateix nom, segl. XI; (*Marca Hisp.* CXCI).

PEDRET. *Petredum* segl. X; (*España Sagr.* 43, XVI).

PERALTA. Cella Sancti Clementis cum *Petra alta*, segl. IX; (*Marca Hisp.* LIV; *Villan.* XIII, V).

PERATALLADA. Villa de *Petra incissa*, segl. XII; (*Villan.* XIII, ap. XL).

PINEDA (ST. MIQUEL DE).

PINEDA. *Pineta, Pineda*, segl. X; (*Marca Hispánica* LXXXIII y CXLI). Ecclesia de *Pineda*, segle XI; (*Villan.* XIII, ap. XXIX).

PÚBOL. *Pubol* segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

PUJALS DELS PAGÉSOS. *Pugalz*, segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

QUART. *Villa de Quartiano*, segl. IX; (*España Sagr.* 43, XVI.)

RABOS DEL TERRI. *Radebonibus.*

RAMIS (ST. JULIÁ DE).

REGENCÓS.

REMINYÓ. *Ramio*, segl. X; (*Marca Hisp.* CXLI), Alodium *de Rimaiou*, segl. XI; (*Villan.* XIII, ap. XXIX.)

RIUDELLOTS DE LA CREU. *Rio de Lutos*, segl. X; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

RIUDELLOTS DE LA SELVA.

RIUDERENAS. Vejas' Santa Coloma de Farnés.

ROCACORBA. *Rupecurva.*

ROMANYÁ DE LA SELVA. *Romaniano*, segl. XI; Parochia Sancti Martini de *Romaniano*; *Marca Hisp.* CLXXIII y CCCCXL).

SALT. Saltu; Sale alte, segl. XI; (*Marca Hispanica*, CLXXXII).

SALITJA. Seliga (?) (*España Sagr.* 43, XXVIII).

Digitized by Google

SANT ANDREU SALOU.

SANT CEBRIÁ DELS ALLS.

SANT CEBRIÁ DE VALLALTA. Ecclesia *Sancti Cipriani Maritimæ*, segl. XI; (*Marca Hispanica* CLXXII).

SANT CLIMENT DE AMER.

SANT DALMAY. Parochia Sancti Dalmatii de Tornavells (?), segl. XI; (*España Sagrada* 43, XXVIII).

SANT GREGORI.

SANT ISCLE DE VALLALTA. Ecclesia *Sancti Aciscli Maritimæ*, segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXII).

SANT JUAN DE PALAMÓS. Vejas' Vilarromá.

SANT MARTIVELL.

SANT MEDIR.

SANT POL DE LA BISBAL.

SANT POL DE MAR. Monasterium *Sancti Pauli Maritimæ*, any 968; (*Marca Hisp.* CVIII); any 822; (*Villan.* XIII, 20). *Sant Pol de la Maresma* (de Maritima, de la Marina). (*Id.* XIX, 6). Subjectat al de Lerin (Fransa) en 1068. Convertit en Cartuxa durant lo segle XIII, la qual en lo XV, se trasladá á Montalegre (Barcelona).

SANT SADURNÍ. Castrum Sancti Saturnini (?) (*Villanueva*, XIII, 160).

SANTA COLOMA DE FARNÉS. *Sancta Columba*, segle X; (*España Sagrada* 43, XIV). Ecclesia *Sanctæ Columbæ de Farineriis*, segle XIII, avans anomenada de *Riu de Arenas*; (*Villan.* XIII, 170). Vallis *Sanctæ Columbæ*. Basselica *Sanctæ Çolumbæ de Ungulis* destruhida pels infiels y reedificada en 950. (*Villan.* XIII, ap. XV).

SANTA CRISTINA DE ARO. Ecclesia *Sanctæ Cristinæ vallis Aradi*, segl. XI; (*Marca Hispanica* CCXXIII). En aquest poble radicava 'l célebre castell de *Benedormiens*, que 's custodiava de nit y dia, á fi de que 'ls homes que moravan desde Calonge á St. Feliu de Guixols, se poguéssen lliurar de las invasions dels moros. A la parroquia de Santa Cristina quedá subjecte la iglesia de Santa María de *Valle Aradis* consagrada en 1078; (*Villan.* XIII, ap. XXVIII).

SANTA EUGENIA.

SANTA EUGENIA DE VILAROMÁ. Vejas' Vilarromá.

SANTA LLOGAYA DEL TERRI.

SANTAMANS. Parochia *Sancti Amantii*, segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXXII).

SANTA PELAYA.

SARRIÁ. *Sarriano.*

SELLERA DE ANGLÉS. (*Cellarium de Anglesis*) (?).

SILS.

SOLIUS. *Olius* (?) segl. X; (*Marca Hisp.* CXLI). *Solius*, segl. XI; (*Villan.* XV, pl. 18).

SORTS.

TAYALÁ.

TERRI (ST. ANDREU DEL). Priorat é iglesia de Sant Andreu *super fluvium sterria*, dependent del monastir de Amer. Segl. IX; (*Villanueva* XIV, 222).

TOMET. *Tomedo*, segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

TORRENT. Locus *de Torrente*, segl. X; *Marca Hisp.* CLXXIV).

TORRENTÍ. Locus *de Torrentilio*, segl. X; (*Id. id.*)

TOSSA. *Torsa, Portus de Torsa*, segl. X; (*Marca Hispanica*, CLIII, CCCXIV).

VALLCANERA.

VALL-LLÓBREGA. *Valle Lubrica de Romaniano* in valle Araze, segl. X; (*Marca Hispanica* CVIII, CCCCXL).

VALLORS. Villare *de Vallorci* in valle Sanctæ Columbæ; (*Villan.* XIII, ap. XV).

VIDRERAS.

VILABLAREIG. Ecclesia de *Vila Blareis*, segle XI; (*Marca Hisp.* CLXXXII).

VILAFRESER. *Villafredario*, segl. XII; (*Ensaig Histórich. Banyolas*, ap. I). *Villa Frader*, segle XI; (*Marca Hisp.* CLXXIV).

VILANNA.

VILAROMÁ. Castrum *de Villarromano* in parochia Sanctæ Eugeniæ *de Villarromano*, segl. XIII; (*España Sagr.* 44, XIX). *Capella de Villarromano.* Segl. XIII; (*Villan.* XIII, ap. LV; *Marca Hisp.* CCCCXL). Vejas' Bell-lloch.

VILOVÍ.

PERE ALSIUS.

LA VERGE DE PEDRA MARBRE.

¡Quina cambra mes jolia!
Un llit molt bonich hi havia
sota d' un blanch pabelló
y en un dosser per capella,
feta de marbre una bella
Puríssima Concepció.

Servia aquella cambreta
de niu á una donzelleta
que órfana á pochs anys restá,
á qui sa mare amorosa
d' aymar la Verge piadosa
desde xica l' ensenyá.

La nina est amor guardava:
davant la Verge cremava
una llántia nit y jorn,
y á sos peus toyas polidas
tenia de flors cullidas
per los marges del entorn.

Digitized by Google

Cada dia agenollada
per la seva mare aymada
l' orfaneta orava un xich
davant de la Verge pia;
á voltas també solia
dirli ab accent d' amor rich;

«¡Ay ay! ¿Perque sempre alsadas
porteu las mans plegadas?
Si jo hagués un infantet,
ben bonich lo vestiria,
al bras vos lo posaria,
y tindriau Jesuset.»

L' imatje llavors migreya....
(¡Benhaurat qui creu!) Quan jeya
en son llit, veya l' hermós
ángel sant que la guardava,
y ella en sas alas posava
son cap com l' or fi tant ros.

¡Mes ay! Un dia va vindre
que 'l cor la nina va tindre
en altra amor inflamat,
y en negra nit tenebrosa
per la finestra l' hermosa
deixá entrar l' enamorat.

Llarga estona conversaren
de cosas de amor parlaren,
y ell li va pintar tan bé
la dolçesa d' aquets llassos,
qu' ella ben prompte en sos brassos
brusanta d' amor caygué.

En sa follia mateixa
qu' ell li fassa un pató deixa....
La sagrada imatge al punt
lo dosser desamparava,
per la finestra passava,
y fugia amunt, amunt.

L' espay de claror s' omplia,
lo jove esglayat fugia
com hu que ha comés un crim,
la nina com morta queya,
y pujar l' imatge 's veyá
d' un núvol posada al cim.

Ara la pobreta mira
vuyt lo dosser y sospira
sens jamay trobar conhort,
y exclama fent recordansa
de sos dias de gaubansa:
«¡Ay, Dèu meu, m' haguesseu mort!»

May mes havist la donzella
del ángel la cara bella
en lo capsal del seu llit;
mes no li manca sa guarda,
que ab los ulls baixos l' esguarda
y ab lo semblant afligit.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

Novembre de 1867.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN LA SECRETARÍA D' EIX CONSISTORI FINS AL DIA DE AVUY.

202. La nuvia.—*Be es orada la donzella, la que en jovens posa amor.—Cansó popular.*—203. Aromes del cor.—*¿Cansonetes voleu vos? etc., etc.*—204. Lo cant dels aucells.—*E se 'n ve de luny de luny, un rossinyolet qui xanta.* (GERONI ROSSELLÓ.)—205. Lo patge del cementeri.—*Ell ne volria estar sol, mas váli una ombra al costat, etc...* (G. ROSSELLÓ.)—206. A Ramon Lull.—*La terra mallorquina.—No oblidi pus ta claretat divina.*—207. Na Roser.—208. Poncelles del meu verger.—*Ab una del Jochs florals m' en cambiau?*—209. A ma patria Mallorca.—*Oh patria del meu cor, terra estimada.* (M. V. AMER.)—210. La creu del bosch.—*¡Oh crux, ave, spes unica.*—211. Lo siti de Girona.—*Per Deu y per tu.*—212. La Jove Catalunya. —*Florirán los quatre pals.*—213. Valldemosa.—*Per secula seculorum.*—214. La mort del Just.-*Morir para quien muere en Jesucristo es saltar en el bagel que aporta á las playas eternas, etc.* (APARISI.)—215. Lo princep n' Anfós.—*O morir ó vençre!!*—216. Grandesa de Deu.—*Aquella llum no creada ni finidora jamay* —217. Afany y racança.—*Anyoransa.*—218. Las cadiretas den Bell.—*Tal farás tal trobarás.*—219. Divendres Sant.—*Si 'ls pecadors encara—si se convertirán!* —220. Madrigals d' amor.—*.....forman la historia de un corazon ó mejor dicho, son el corazon mismo.*(J. SELGAS.)—221. A la meva mare.—*Descansa en pau mare meva.*—222. Consol del nauxer.—*Després de moltes tempestes, al port pogué arribar.* (S.)—223. A Deu. —*Ja que 'l mon es tan trist, vers tu me 'n torno.* — 224. Cançons de Nadal. — *Aqui van tres cançonetas, tristes cançons de Nadal; triaune la mes bonica, que la vull pel divi infant.* — 225. Oriental.—*Ay triste el que fia del viento y la mar.* —226. La diada de l' anima.—*Resurrexit.*—227. Sonet.—*Despullat del ergull resta miseria—Posat al ras del cuch que en terra nia.* (F. P. BRIZ.)—228. La Fé. —*La fe es una virtut sobrenatural, etc.*—229. La Carabassera.—*T' está bé.*—230. La victoria de Lepant.—*Hi hagué un home enviat per Dèu que havia per nom Johan.*—231. Lo siti de Girona.—*Per Dèu y per tu.*—232. Aspiració.—*May!*—233. Soledat.—*Spes mea in cœlo.*—234. Lo vent.—*La patria n' es aqueixa—que porta barretina—vermella...*—235. Sonet. Lo Poeta.—*El poeta es el alma del mundo, el hijo del Señor.*—236. La Joguesca de la vida.—*Cançó qu' esgarrifa.*—237. Cant de l' anima.—*Cuando será que pueda, etc.*—238. La Jove Catalunya.—*Remembra lo passat, ordena lo present, proveheix al esdevenidor.*—239. Cap per honra.—*Un mot a trahi ton secret.* (BEAUMARCHAIS.)—240. Lo plant del negre.—*La perversidad hace el mal, la debilidad lo consiente, la ignorancia lo aplaude.* (J. B. SAY)—241. La Jove Catalunya.—*La Jove Catalunya.*—242. Lluis de Requesens.—*Bona mostra n' hem triada.*—243. Al mar.—*Volara mi pensamiento sobre las ondas del mar.*—244. La Rondalla del Pilot.—*¡Prou n' es ben certa!*—245. A la Mare de Deu de Montserrat.—*Spes nostra, salve.*—246. Na Rosella.—*Amor.*—247. Na Roser.—248. La Caritat.—*La Caritat du á la gloria, es l' escala de Jacob.* (A. GUIMERÁ.) —249. Lo Cant del poeta.—*Mas! ¿qué fuera una gota de rocio,—Perdida entre el raudal del llanto mio!!!* (CAROLINA CORONADO.)—250. La Veremadora.—*Hont altres vreman rahims,—ells vremaren una boda.*—251. Lo Capell del Compte March.—*Fuit.*—252. Lo Salt de la Bella.-Dona.—*Una velleta d' Escórca, m' ho contá com era nin.*—253. La Teresa galana.—*Lo meu cor*

Digitized by Google

l' has ben partit.—254. L' Aplech de Santa Fé.—*Tot es moviment y vida, pel camí de la montanya.*—255. La mal casada.—*Diuhen que mata l' amor, etc.*—256. Lo ver amor de la vida.—257. La tardor de la vida. 258. Las cireras d' arbós...—*Dulce mi Nise,—como la fruta del cercado ageno.*—259. Las derrerias de 'n Pere IV.—*Lo del Punyalet li deyen.*—260. Lo sacrament d' en Jofre.—*No se 'n gaudirá.*—261. La soletat de la pátria.—*Ja tench tantas fuyas negras.* (Marian Aguiló.)—262.—La Barretina vermella.—*Resurrexit.* —263. La Sorda.—*Floch.*—264. Rapé.—*A la vora de la mar, n' hi ha una donzella!*—265. Ays del Cor.—*Las! freturós d' amor!* (G. Z.)—266. A mon fill.—*A Dèu siáu bons temps.*—267. Mallorca cristiana.—*Gran Rey, gran llor.*—268. Los nous almugavers.—*Vuyt vintidosos y fora.*—269. Prima, vera.—*Cantáu, cantáu cucayres bellas!*—270. La Cadarnera.—*Canta, canta...* 271. A Barcelona.—*Una cansoneta nova, be la sentireu cantar.*—272. A ma Patria.—*Canto una nina de provença.* (F. Mistral.)—273. La mort del infant.—*Una llantia que s' apaga.*—274. Plor.—*Benhajas.*—275. Magdalena.—*Deo cara.*—276.—Madrigal.—277. Amor.—*Amor es vida.*—278. Al mar de ma Pátria.—*Salut!*—279. Qu' estrany.—*Bah!*—280. Oydá.—*Derrera la créu lo diable.*—281. Ripoll.—*Qu' esdevengué?*—282. Lo Juhí final.—*...e de sobte 'l cel ruhent s' obrirá, e comparexerán set ángels, etc.', etc.*—283. Lluyta de mons.—*Oh, esglay!*—284. Lo millor de lo millor.—*Y vinga fret!*—285. A Madona Sancta María.—*Tota pulchra.*—286. Salvaterra.—*Dissort!*—287. La Jove Catalunya.—*Esperit novell.*—288. Chant del almugaver.—*Desperta ferre!!*—289. A la llibertat.—*Cantad la verdad y la verdad os hará libres.*—290. Las runas del meu castell.—*Oh tempora!*—291. La oració del capvespre.—*Te lucis ante términum—rerum Creator, poscimus—ut pro tua dementia—sis præsul et custodia.* (L' Esglesia.)—292. La festa major.—*Oydá que ve 'l mal temps.*—293. Lo castell de Bellver.—*Desventurat castell.*—294. La pagesa y l' estudiant.—*Oy galant.*—295. Esperansa.—*Spes mea.*—296. Lo casal.—297. Cansó de la dissort.—*Melius est nos mori in bello, etc.*

Aquestes son les poesies rebudes en Secretaría del Consistori del Jochs florals de Barcelona, fins al mig dia d' avuy y muntan á un total de dues centes noranta set.

Barcelona 15 d' abril de 1873.

P. A. del C.
Jaume Collell y Bancells,
Mantenedor Secretari.

NOVAS.

Atenent als prechs que en est sentit se 'ns han fet y á fi de poder donar publicació á la infinitat de importantíssims trevalls que obran en nostre poder, desde 'l próxim número sortirá La Renaxensa 3 vegadas cada mes.

Lo preu de suscripció será 'l de 9 rals lo trimestre.

Si en est ensaig continuem merexent lo favor dels catalanistas será 'l comens d' altres mes importants; puig no li mancan á esta Redacció bons desitjos ni trobará encare nostra llengua prou ample l' espay que li va á obrir la Renaxensa.

—

Hem llegit en un periódich de Madrit que aquest estiu l' Ateneo de Valencia tracta de celebrar un gran certámen literari. Si es certa la noticia, y 'l projecte 's tira avant, no dubtem que aquella ilustrada associació donará en dit certámen lo lloch que 's mereix á la literatura catalana, honrant aixís la memoria d' aquell esbart de grans trovadors y escriptors valencians que en ella conquistaren inmortals llorers, y estimulant als poetas d' aquella provincia y als de Mallorca y Catalunya que ab tant d' esplendor venen conreant la llengua materna.

—

Ha mort en esta Ciutat lo conegut escriptor en Vicens Joaquim Bastús, sa erudició no comuna y la perfecció ab que manejava la llengua castellana li conquistaren un lloch distingit en la república de las lletras. Los catalanistas dehuen honrar sa memoria, puig que ab la indole especial de sos escrits contribuhí no poch á fer coneixer las antiguas institucions y las costums de la nostra terra.

—

La Renaxensa, y per tercera vegada nos veyem precisats á dirho, ni are ni may pendrá com á sévas las ideas políticas ó religiosas vertidas en los articles que inserta.

Entretant es lo objecte de nostre periódich las ciencias, sempre que en las políticas se fugen las cuestions palpitants y en las religiosas hi haje verdadera discussió may cinisme insertarem gustossíssim los escrits referents á ellas. Y al publicar un treball de esta mena ja 'ns considerem obligats desde 'l moment en ferho per tot altre que sas doctrinas vulla rebatre.

Res mes tenim que dir á aquells de nostres suscriptors que amistosas advertencias, s' han servit dirigirnos sino que tingan la seguretat completa de que ab tot y la llibertat que á la discussió digne, elevada, vol donar La Renaxensa, may traspassará 'ls llindars que li signa son lema.

—

Accedint á la invitació feta per la Junta del Circol Republicá democrátich federal, lo dissapte passat tinguerem lo gust d' assistir á la sessió extraordinaria-inaugural que en son nou local vá tenir lloch.

Comensá la sessió ab un discurs del president senyor Pallós y luego per son órde parlaren lo segon cabo Sr. Patiño, nostre Gobernador Civil Sr. Ferrer y Garcés, lo que ho es de Tarragona Sr. Lassala y 'ls Srs. Lostau, Boxó, Pasarell, Vidal Valenciano y 'l secretari Sr. Vallés. Debem fer menció del discurs del Sr. Lassala y especialment de la magnífica poesía catalana que á la memoria d'en Abdon Terradas, ab valenta entonació llegí son autor Sr. Vidal, entremitx dels aplausos dels concurrents; també dos joves americans llegiren poesías dedicadas á sa terra.

Tot lo local estaba ben iluminat essentho 'l jardí á la veneciana y ahont hi havia una música tocant himnes patriótichs.

—

Lo passat diumenge tinguerem lo plaer de concorrer á la sessió inaugural que celebrá la societat d' amichs de la Instrucció. Aprés de la memoria dels trevalls del darrer any que llegí son secretari lo senyor Soler y Rovira, lo Sr. Saura feu lectura d' un magnífich discurs en lo que s' estengué sobre la instrucció del home esent rebut ab bons picaments de mans. Seguidament los Srs. Gallisá y Anglora llegiren lo primer una fábula titolada «La instruccion y la ignorancia» y un altre poesía 'l segon que foren escoltadas ab molta atenció y rebudas ab agrado.

Molt nos plagué lo bon pensament que tingué la Junta Directiva al servirse de la orquesta de cegos, que en los intermedis de la lectura, dexá oure las nostres mes populars cansons catalanas.

—

Se 'ns ha dit que la Diputació Provincial de Tarragona havia determinat oferir un premi pera adjudicarse en lo cértamen dels Jochs florals d' enguany.

Lo secretari de la Redacció, Angel Guimerá.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1.er de Maig de 1873. Núm. 7.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.		REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos.	9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos.	13 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . .	18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol.	1 »		

SUMARI.

Lo Jovent Catalanista; per *Joaquim Riera y Bertran*.—Catalunya y la federació; per *J. R. y F.*—La primavera (poesía); per *Joseph Serra y Campdelacreu*.—De la paraula *llur;* per *Ignasi Farré y Carrió*.—Recança (poesía); per *Francesch Masferrer*.—Lo procés de Jesucrist; per *J. S.*—Pensaments (poesía); per *Pere Aguilera y Solsona*.—Bibliografía; per *S.*—Novas.

LO JOVENT CATALANISTA.

Amichs y companys meus: aturemnos un xich á contemplar l' obra qu' anem fent. Sens gota de necia superbia ni gota de rebuscada humilitat, detinguemnos á assaborir los fruyts que dona la llevor sembrada.

Nostre catalanisme 'ns ha agermanat; y just es que 'ns alegrem de nostra bonica germandó.

Varem rebre esment d' una obra comensada per homes de seny y de cor; varem saber que nostra parla era un idioma y que nostre passat era una estelada de glorias; varem observar que nostras consuetuts generals eran encara l' espressió viventá d' un gran esperit nacional dins d' una nació y que las particulars de moltas encontradas servavan encara las fesomías dels genitors nostres; varem pensar que quan hi ha bè de Dèu pèls hisendats també n' hi ha pèls menestralets y que podriam fer, cascú al seu ayre, bona cullita pera durla al graner payral; y, sabut y observat tot axó, nos sentirem orgullosos del nom de catalans y, tement la pérdua del sentiment de nostra dignitat de patricis y las fiblonadas del remordiment si temps malversavam, nos afanyárem á acostarnos als catalans de debó pera lograr profitós aprenentatje.

No malversan temps los cors que bè estiman, tractantse d' afavorir á la prenda volguda.

Lo jovent no es tal jovent si, un cop sentit, pensat y resolt quelcóm de bo, no trevalla, tot seguit, seguit, pera donar cos y vida á son desitx.

Jovent que s' oblida de lo que resol, jovent que dupta, jovent que desconfía y s' espahordeix, jovent que tem las rialladas dels necis ó dels qui posan las burlas al servey de la impotenta vanitat; jovent que no vá de dret á lo que dretament ha capit es jovent de part-de-fora, jovent de carnestoltas, jovent de per riure y res més.

Amichs y companys, ¿hem sigut ni som axís tractantse de nostra catalanesca empresa, tractantse de nostre idioma, historia y costums, tractantse de nostre esdevenidor? Nó y cent voltas no: hem tingut, tenim y tindrem sempre, si á Dèu plau, tota la vivesa de la veritable joventut al servey de la materna pátria.

¿Que nostras forsas, ara com ara, no corresponen del tot á nostre bon desitx? Endevant. ¿Qu' es limitat lo cercle de nostra gloria inmediata? Endevant. ¿Qu' ab una llengua feta, ab un idioma vivent á las academias y estaments fòra mes possible nostra espigolada? Endevant tothora. Parlant, escriguent, propagant ab lo llenguatje nadiu, la consciencia se 'ns axampla de benestar y prescindim de tot lo demés; puix si 'ns arriva, 'ns arriva com de trobas.

Rebujar una mare pobra es criminal: rebujar una mare rica es botx. Ni seriam lo primer si nostra parla fos mesquina, ni som lo segon essent ella tota una senyora pubilla.

Rica, espléndida és la causa á qual servey hem posadas las nostras forsas: rica y espléndida sia la nostra gaubansa.

Tenim Jochs Florals, tenim Teatre, tenim llibres, tenim publicacions várias que mantenen pera tots tant bè que saben la renaxensa catalana ab la llengua materna. Joves catalanistas ¿Que mes volem?... Volem més encara y 'u obtenim.—Volem y logrem que l' esperit catalanesch, superposantse á las mesquinesas de la política, á las malavolensas y renyinas qu' ocasionan las diversas opinions respecte de la organisació administrativa d' Espanya, nos mantinga units, com fidels d' una matexa relligió com apóstols d' una celestial doctrina. Volem y logrem que la fumarola de las discordias escampada sia per la ventada catalanista. Volem y logrem no recordarnos de las *formas* de la política variable, devant del *fons* de la política per

Digitized by Google

manent. Volem y logrem unificarnos en atapahida unitat, per amor de tot lo sant, de tot lo bó y de tot lo útil qu' enjoyella nostra pátria materna. Y aquesta pátria 'ns ne sent grat; aquesta pátria va coneguent que fora del bon acort, fora de l' estreta aliansa, fora de la fraternal llassada dels amants de Catalunya, la calamarsada de desventuras qu' avuy sofreix ha de convertirse en esglayadora pedregada.

No cessem, donchs, amichs y companys meus, no cessem, ara menys que may, en la bella y patriótica empresa comensada, y veurém grandir nostra associació y veurem que tot catalá tornará catalanista y nostres fills, sinó nosaltres, veurán transfigurada aquesta Catalunya de nostre cor.

Girona 11 de febrer de 1873.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

CATALUNYA Y LA FEDERACIÓ.

Obrim l' historia de Catalunya, examinem l' esperit de nostres passats, contemplemlos quan volian al Comte d' Urgell per successor d' En Martí y al Princep de Viana per Llochtinent ab molta independencia, quan declararen á En Johan II per *enemich de la terra* y proclamaren Comtes de Barcelona á En Pere de Portugal y á En Renat d' Anjou, quan lluytaren contra En Felip IV y lo Comte-Duch y proclamaren Comtes de Barcelona als reys de França, quan entraren en la gran aliança ab Inglaterra, Austria, Portugal y Holanda y abrassaren la causa del Archiduch Carles; contemplemlos en los primers anys de la victoria d' En Felip V, seguimlos fins al any 1736 y fins á las *esperanças de salvació y restauració* que en mitj de *innumerables tempestats desencadenadas contra nostra República* alimentavan. ¿Que hi veyem? L' esperit de independencia nacional, l' esperit *autonómich* ó de regirse solament per sas *lleys propias*. (1)

Contemplem á Catalunya desde la mort d' En Fernando *lo Católich* y desde la unió de totas las coronas espanyolas en un sol cap, contemplemla desde la victoria del centralisme representat per los Borbons fins al dia d' avuy. ¿Que veyem? Mil destorbs y dificultats vinguts del centro per tot moviment y tot progrés, subjugació á lleys y reglas estranyas é impropias per los interessos y drets de Catalunya, continua lluyta tiránica, ja mansa ja violenta, per despullar á Catalunya de tot lo seu; lleys, costums, carácter, riquesa moral y material, fins de sa llengua y enmotllarla segons lo bon plaher del centro dominador. Ja no es Catalunya un Estat, una autonomía, un poble, una nació, com ho sigué per espay de nou centurias, desde la República catalana montanyesa del segle VIII (1), fins á la victoria de Castella y França sobre Barcelona l' any 1714. Es una provincia centralisada d' un Estat unitari, centralista y no te cosa que l' hi compensi los perjudicis y humiliacions de aquesta situació. Baix lo concepte moral nostre carácter ha degenerat, nos havem espanyolisat ó castellanisat ab eix espanyolisme y castellanisme unitaris, centralistas, avassalladors y vanament orgullosos que començaren quan caygueren baix la destral del butxí los caps dels Comuners. De aquest espanyolisme y castellanisme que duran encara avuy dia s' en habia lliurat Catalunya per espay de unas duas centurias; mes la victoria d' En Felip V la feu entrar ab violencia baix lo jou de eixa dominació. No som ja los catalans d' avuy en dia los catalans de un segle y mitj enderrera, ni tan sols los de fa xexanta anys; no tenim aquella fortalesa d' esperit, ni aquella resolució varonil, ni aquell desprendiment patriótich que animavan encara á nostres avis. Lo nom de Catalunya no conmou nostres cors com los de nostres antichs passats, no sentim al nom ni á la ideya de la Patria y del bé públich las conmocions vigorosas ni lo generós impuls ab que s' honravan nostres antecessors. Lligats, sens vida propia, súbdits de un poder casi estranjer, á estil de polaks baix los jous rus y germánich, com los alsacians y lorenesos dessota del jou prussiá, habem los catalans arribat tart al moviment científich, filosófich y literari de Europa y fins en progressos materials la ma férrea y peresosa del centro ha deturat quant ha pogut nostre bras nirviós y agil.

Sola, independent, sens la lluyta de mes de una centuria y mitja que li ocasionaren los reys Austriachs y lo primer Borbó per pendrerli las llibertats. Sens los destorbs que desde l' any 1714 l' hi ha posat la centralisació y segueix posantli encara baix la República, unitaria de fet, Catalunya hauria progressat molt mes y molt mes depressa, aixis intelectualment com materialment. Los fonaments de sa riquesa material haurian sigut mes ferms, mes de la terra, ab la agricultura, lo ferro y lo carbó de pedra; no hauria necessitat tant lo concurs de lo poder centralista per la qüestió del llibre-cambi y la conservació de las Antillas. Moralment, no hauria degenerat lo carácter catalá, seriam catalans purs y varonils encara, aixis com som catalans espanyols á la neo-castellana. Intelectualment hauriam arribat mes prompte al moviment filosófich, polítich y científich d' Europa. Catalunya separada, sola, independent, deixada en pau per Austriachs y Borbons, libre de la unitat espanyola y de sa centralisació, hauria fet per ella mateixa,

(1) *Innumeris agitur Republica nostra procellis! Spesque redditurœ sola salutis adest.* Epigrafe de un manifest dirigit l' any 1736 al rey d' Inglaterra per un centro de catalans, reclamant d' ell que segons los pactes de l' any 1705 entre Catalunya y lo gobern inglés, intervingués per la restauració de la llibertat catalana.

(1) Lo nom de República catalana montanyesa donem al estat en que se trobavan los primitius catalans independents en las montanyas, lluytant contra 'ls mahometans, desde que començaren la guerra de restauració é independencia de la patria l' any 715, (avans d' En Pelay á Asturias) fins que 's posaren baix lo protectorat del Imperi de Carlomagne. D' aquella temporada d' uns setanta anys ó mes no constan cap rey, princep ni cronologia monárquica entre los cristians independents de Catalunya.

Digitized by Google

da se, com diuhen en italiá, molt mes de lo que ha fet essent provincia d' Espanya.

Molt bè ho coneixian nostres antichs passats ja en los segles XV y XVII. Per no caurer tant facilment baix lo jou de la Corona unitaria de Castella, los catalans volian per rey al Comte d' Urgell quan lo parlament de Caspe; per lo mateix volian la Llochtinencia casi independent del Príncep de Viana y negaren la obediencia á En Joan II, per lo mateix aplaudiren lo segon matrimoni d' En Fernand lo *Católich*, per lo mateix motiu volian que á la mort d' aquest li succehis en la Corona d' Aragó, no lo net major En Carles hereu de la Corona castellana, sino En Fernand, lo net segon; per ço doscents anys després del matrimoni dels Reys Católichs era opinió en Catalunya, que en aquells pactes matrimonials s' havia establert que s' hi havia fill segon, havia de ser per ell la Corona aragonesa y per lo primogénit la castellana; per lo mateix los catalans se declararen en temps de Felip IV separats d' Espanya. Coneixian, deyals lo cor, que de la unificació no 'ls previndrian sino pérduas de llibertat, retrassament polítich, degeneració moral, destorbs per lo progrés material y confianças en la protecció del centro enganyosas y ensopidoras.

Sols recobrant independencia pot Catalunya millorar sa situació, sols quedant lliure de las trabas que desde lo centro la lligan pot renaixer, restaurarse, tornar al camí d' ahont ab violencia la separá la unificació d' Espanya. Sols consideracions d' interessos materials deturan als catalans que no estan encara decidits per la independencia de Catalunya; mes aquets interessos res poden ja esperar de l' unitat. Baix l' unitat son inevitables la cayguda del proteccionisme y la separació de las Antillas; á una y altre cosa nos habem anat acostant baix la unitat, podem ja despedirnos de proteccionisme y de las Antillas com provincias espanyolas y com homes varonils buscar altre camí, buscar en la millora de nostres fruyts de la terra y en la esplotació de nostres minas nous elements de vida material y en lo continent americá y en lo archipiélach filipí (avuy mes prop ab lo canal de Suez) nous mercats pels fruyts, abaratits per nostre ferro y nostre carbó, de nostra industria. No volguem, per conservar uns mercats peninsulars y antillans que habem de perdre sens remey dintre pochs anys per centralisació que hi haje, continuar essent centralisats com fins aquí; busquem nous mercats y fem de modo que no hagem de comprar al estranger blat, carbó ni ferro. Quan l' abaratiment dels fruyts de nostra industria arribi per tenir los catalans mes baratos aquets dos últims elements, podrem lluytar en Espanya, en las Antillas y en lo continent americá ab l' industria estrangera encara que en Espanya y las Antillas hi haje llibre-cambi.

Perdone lo lector que tant parlem dels interessos materials, mes quan los veyem invocats fins per catalans contra la independencia de Catalunya, no semblará estrany habernos deturat un poch á parlarne. No'ls dexá pas olvidats en son gran discurs en las Corts de Catalunya de l' any 1640 lo insigne diputat En Pau Claris.

Solament en l' independencia pot Catalunya referse, restaurarse, renaixer, tornar á ser lo que fou y pot ser, y ni materialment pot donarli perjudici major la independencia. Avuy en dia, per la situació d' Espanya, d' Europa y de la mateixa Catalunya no es possible que la patria catalana forme una nació separada, del tot independent del demés d' Espanya; sino que algun llas mes estret que las aliançes entre Estats estrangers ha de tenir ab las demes nacionalitats espanyolas. Lo llás mes fluix que l' unitat y mes estret que eixa separació es lo llás federatiu, es lo que mes se acosta á l' independencia complerta y á la situació de la Catalunya autónoma, independent, catalana, fent *da se*, de la Catalunya anterior á la conquista de 1714. La descentralisació administrativa no es prou; per una part ab lo sistema unitari está edificada sobre arena, no te fonament sólit, está al arbitri del centro, á la voluntat del Estat únich; per altre part la descentralisació no dona á Catalunya atribucions d' Estat, no li dona independencia nacional propia, catalana, no li dona prou llibertat per renaixer ó restaurarse; per últim, en Espanya es tanta la força de la tiranía central, que la descentralisació no passa del nom, lo centro no sap deixar sas prácticas centralisadoras, las provincias y localitats no saben traurer tot lo profit autonómich de la descentralisació, tant acostumadas estan á la tutoría del centro y perque se moguen com á un se 'ls ha de deixar mourer com á sis.

Los interessos conservadors de llibertat política limitada y de la situació social de classes fan á la federació lo cárrech de esser republicana, democrática, *demagójica*, favorable á las *massas*, revolucionaria y *socialista*. Per nostra part, habent sigut democrátich ó *demagójich* y *socialista* primer que federalista ó tan aviat al menys, l' autor d' est article se considera dispensat de desvaneixer tal cárrech, l' acepta ab molta honra per la federació y res l' hi fa que dits interessos conservadors quedin al costat del unitarisme y de la centralisació. Aixis las classes democráticas estarán mes al costat de la causa catalanista y federal, donantli una força que jamay l' hi donarian aquells interessos generalment egoistas, poruchs y sens energía, escassos de sentiment patriótich, mes afectats als interessos materials que als morals y mes cosmopolitas que entussiasmats per la patria.

Sols una observació ferem. A Espanya no hi ha cap senyal de poder establirse una monarquía federativa ni tant sols molt descentralisadora ó provincialista. A Espanya la monarquía aragonesa era federativa, la castellana fou sempre unitaria, ja desde los segles VIII y IX, ja desde la primitiva d' Austria y Lleó; la monarquía espanyola total, inspirantse en la castellana, ha sigut sempre unitaria, centralista. La federació, lo provincialisme no pot ser mes que república no sols á Espanya sino també fora d' Espanya. La monarquía á estil de la Corona d' Aragó es una cosa escepcional y catalana. En quant lo Parlament de Caspe doná á un príncep castellá la corona aragonesa, començaren las lluytas entre Catalunya que volia conservar y lo rey que li volia pendrer sas llibertats,

Digitized by Google

sa independencia. En quant á democracia y demes tendencias *revolucionarias* en lo politich y en lo económich, no habent los interessos conservadors invocat may la separació ni lo federalisme, ni la independencia de Catalunya, habentse limitat á un catalanisme platónich y reduit al temps passat, á la literatura y á las cosas antigas d' aplicació conservadora en nostres dias, habent sigut sols los democrátichs y revolucionaris los que habem invocat la federació, es natural que aquesta sia entesa en lo sentit reformista, democrátich, revolucionari. Per últim, sia baix l' unitat, sia baix la federació, lo moviment de reforma política y social en sentit popular ó *demagójich* com dihuen, entenentho malament, no pot evitarse, tant será d' una manera com d' un' altre; ab la federació pot ferse mes ordenadament, perque ab ella Catalunya no tindria de ferlo segons se fasse al centro baix circunstancias diferents de las sevas, sino segons sas propias circunstancias y necessitats y segons son carácter propi. La protecció del centro y de sas armas als interessos conservadors de Catalunya contra la *demagogia* de aquest pais es una protecció il-lusoria. Precisament del centro han sortit moltas predicacions y molts moviments que han esporuguit á dits interessos y no es Catalunya ahont se han presentat fets mes alarmants per los interessos conservadors, ni mes violents.

Totas aquestas observacions desvirtuan lo cárrech dels interessos conservadors contra lo republicanisme y democratisme de la federació. Ve despres la consideració de que son justas las llibertats y las reformas de que 's queixan aquestos interessos; mes no entra en nostre objecte estendrens sobre d' ella.

En altre article recordarem la tradició independent y reformista de la antiga Catalunya en corroboració de que la moderna no deu quedarse subjugada ni deturada.

J. R. y F.

LA PRIMAVERA.

Jo vegí un jorn brillar naturalesa,
com reyna en son palau
que va vessant per tot ditxa y bellesa;
lo front seré, la cabellera estesa,
y á la espatlla ondejant son mantell blau.
Lo sol allá en lo cel: magnífich astre
que l' or fon y consum
irradiava en sos membres d' alabastre,
deixant en sa carrera espléndit rastre
de perles y diamants y ones de llum.
Ella en ell se mirava, com se miran
dos cors enamorats,
que un mateix ayre enbalsamat respiran
y que, brollant amor ensemps deliran
l' un ab l' altre sos brassos enllassats.
Ell dava vida als arbres que creixian,
alsantse de l' arrel
y que ses amples copes extenian,
y que ses grogues branques dirigian
ab sens igual ufana cap al cel.
Ell es qui dava al aucellet les tintes
de purpre y arrebol,
quant ses aletes desplegant com cintes,
lleuger volava en direccions distintes,
com si l' espay fos fet per ell tot sol.
Ell es qui omplint los singles de verdura
ab l' herva que surtint
en les esquerdes de la penya dura,
dava á la soletat tanta dolsura,
com al somni blaníssim de algun nin.
Ell dava vida al plá y á la montanya
al bosch y á la ciutat
y matisos al riu que tot ho banya,
calor al ayre per gronxar la canya
y al ventitjol pe 'l lliri delicat.
Y ella en tant se mirava satisfeta,
majestuosa y gentil,
ab l' inocent orgull de la nineta,
que al sentir les cansons del dols poeta
se trova la mes bella entre cent mil.
Se mitx reya de goig; y fins un dia
vegí entelats sos ulls
ab pures llagrimetes de alegria
y lluhirne com ruhent argentería
les gotes que caygueren en sos rulls.
Mes un matí les boyres se estengueren
per l' ample firmament,
y altre volta les llagrimes caygueren
'd aquells ulls divinals que may mes veren
brillar lo sol com antes transparent.
Bufá lo vent en ses immenses sales,
y ab ell embolicat
del aucellet se 'n emporta les ales
als arbres verts va despullar de gales
y mustiga deixá, la flor del prat.
Arran passá dels monts de altives crestes
y en elles fentne niu,
ne ronca com lo tró ab ses veu ferestes,
y ne feu tremolar ses blanques testes
ab l' ardent foch que ll deixá l' estiu.
Y ella, l' hermosa, al contenplarne á trossos
lo seu brodat vestit
á grapats s' arrancava 'ls cabells rossos,
mentres un fret que li gelava 'ls ossos
li deixava sens forsas l' esperit.
Sentia relliscarne la corona
de son verginal front,
y en si tornant al cap de poca estona
recordava perduda sa corona
mes; ¡ay! la pobre no sabia ahont.
Y al veurerla per terra desfullada
tornava en son desmay
y al caure axis la hermosa altre vegada,
descolorida va quedá y glassada,
com si no hagues de despertarse may.
Mes los jorns del istiu al fi passaren
y la tardó ab sos vents
que al mon vestit de festa despullaren,
y les vetlles eternes se acabaren
ab les blanques nevades del hivern.
Y en un altre matí seré, que feya
un ayret dols y suau,
altre vegada á la nineta 's veya
que obrintne sa boqueta se mitg reya,
com orejada per son mantell blau

Que la naturalesa no era morta
pus tènia per sort
sa ánima, encare que sensible, forta;
que si 'l temps la corona se li emporta
es per donarni una altre tota d' or.
Torna á gosar com ans are que 't trovas
banyada per lo sol;
torna á vestirte tes bordades robes;
torna á escoltar del bart errant les trobes;
torna á sentir los cants del rossinyol.
Oh! torna á disfrutar fada encisera
y en ton front delirant
cenyeix una corona d' olivera;
que l' any tant sols ne te una primavera
y un jorn los anys també se acabarán.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Vich Setembre de 1867.

DE LA PARAULA LLUR.

Sa naturalesa, carácter y ús.

Al entrar á la classificació que 's fa de las paraulas ns' trovém casi sempre que n' hi há alguna en la que no convenen tots los gramátichs, lo cual nax á nostre entendrer del punt de vista ques' pren per determinarla.

Cabalment aném á parlar d' una paraula que segons uns es *article*, segons altres *adjectiu*, y segons no pochs *pronom*; y com que del conexement de la sua naturalesa dependex l' que pugám saber millor l' ús d' ella, d' aquí que avans de tot degám fer algunas observacions sobre lo que s' há d' entendrer per article, per adjectiu, y per pronom.

Tota paraula es signe y expressió d' una idea, pero no totas las paraulas la determinan, lo cual fa que per conéxerla tingám que recórrer als antecedents y consecuents.

En catalá com en castellá las dugas classes de paraulas qu' oferexen aquest carácter son l' article y l' pronom. ¿Qué son l' un y l' altre?

L' home al parlar s' ocupa de las existencias, (ja sian reals ó possibles), del seu desarrollo en l' espay y en lo temps, de las relacions que mantenen unas ab altres, de las lleys á que obehexen, etc. Ara bè, hi ha paraulas qu' expressan l' existencia entera (substantíus), altres las suas cualitats (adjectíus), altres lo seu desarrollo en l' espay y en lo temps (verbs), altres lo com s' verifica aquest desarrollo (adverbis), y altres finalment las relacions que hi há entre unas existencias y altres (preposicions). ¿Y 'ls artícles y 'ls pronoms, s' dirá?

Per axó habém de saber que en lo curs de tota conversació hi há qui parla y qui escolta, mes com no sempre son únicament dos 'ls qu' en la conversació intervenen, sino varios, y com que la posició que ocupan ls' uns respecte dels altres no es la matexa de aquí la existencia de paraulas que 'ns ho manifestin. Ab aquellas que tal cumplexen son á las que se 'ls anomena pronoms, perqué venen en lloch ó representació dels noms. Expressém la primera persona que parla per medi de la paraula *jo*; la segona, per medi de la paraula *tu*; la tercera, per medi de la paraula *ell*; la persona ú objecte qu' está prop de qui parla, per medi de la paraula *est*; la persona ú objecte qu' está prop d' aquell ab quis' parla, per medi de la paraula *ex*; y la persona ú objecte qu' está lluny d' aquell ab quis' parla per medi de la paraula *aquell*. De modo que tením tres pronoms qu' indican las personas y altres tres que manifestan la relació de lloch que hi ha entre ellas y ls' objectes als cuals s' fa referencia. De lo matex qu' acabám de dir s' en deduhex que l' *jo*, l' *tu*, l' *ell*, etc. considerats separadament no altre idea tancan que la de la personalitat en primera, segona, ó tercera, ó bé també la relació de lloch; pero consideradas aquestas paraulas ab lo que ab ellas antecedex ó seguex, axis volen dir, *Pau*, *César*, *Cervantes*; com : *Teresa*, *Virginia*, etc. De modo que son paraulas que no tenen un valor absolut, com *pedra* per exemple, sino relatíu. Cal estar ab antecedens per conexer lo que cada una d' ellas vol dir, d' altre manera 'ns es impossible.

Conegut lo pronom vingám al article. Molt s' ha parlat sobre d' ell y molt s' ha discutit sobre la sua naturalesa, mes com nosaltres per classificar las paraulas atenem á la idea que tancan, ab ella acudirém per saber ques' lo article. Cuan nosaltres dihém: LO *poble está espantat; ha arrivat* LA *mare; he vist* UN *aucell; li he comprat* LA *taula*, etc., no fém mes qu' usar d' una paraula que l' única idea que tanca es la de expressans' que alló de que parlém es ó no es conegut per la persona á la cual ns' dirigím. De modo que es una paraula que no treu ni posa res, es un signe cual valor conex la persona á la cual ns' dirigím cuan sab de que li parlém. Segons s' veu té com lo pronom un valor relatíu, pero es molt distinta la seva naturalesa.

Conegut lo pronom y l' article, ¿ns' faltará conexer lo adjectíu? De cap manera, perque habém dit ja qu' era aquella paraula qu' expressa las cualitats ó propietats de las existencias.

¿Ahont inclourém la paraula *llur*? Seguint ab ell lo métode analítich, axó es, buscant son valor ideológich, conexerém la sua naturalesa. ¿Es un pur signe, es una paraula que no tanca cap idea? Examiném, é historiém.

En los exemples: *haguessen rey si fós á* LLUR *voler; en* LLUR *vestit hi posan la renda y la mota; Síndichs porters reals pera* LLURS *Universitats ó corporacions; ho feren á coneguda* LLUR; *deuhen jurar haberse bé y llealment en* LLUR *ofici; que per son net no habian de dexar de respóndrer á* LLUR *proposició; per* LLUR *bon gobern fer y establir las lleys necessarias*, etc., trovém que la paraula *llur* val tant com si diguessem *de ell*, ó *de ella*, y que expressa á la vegada la *personalitat* y la *possessivitat*. ¿Será pronom? será possessíu? será lo genitíu del pronom? Vejam.

Digitized by Google

Las paraulas á las cuals en catalá se las dona lo nom de pronoms possessius son, com ja se sab, *mèu, tèu, sèu*; *mon, ton, son*; *ma, ta, sa*. Cada una d' ellas indica que qui possehex es primera, segona ó tercera persona. D' axó 'n deduhim que tenen doble caràcter, assó es, qu' expressan la *personalitat* y la *possessivitat*, ó en altres termes que son *pronoms-adjectius*, pronoms, en cuant indican una persona, y adjectius, en cuant indican una cualitat. La procedencia matexa de cada una d' aquestas paraulas ns' ho prova igualment. Axó ha fet que molts no tenintho en compte hajan duptat ahont debian inclòurer aquestas paraulas, si en los pronoms, ó bé en los adjectius.

Cada un dels possessius equival per lo tant á una preposició y á un pronom, ó dit en altre forma, equival á lo cas genitiu dels pronoms, ab lo cual tornèm altre vegada al doble carácter que dexám expressat. Segons axó, *mèu, mon*, ó *ma* es lo mateix que dir *de mi*; *tèu, ton, ta*, lo matex que dir *de tu*; y *sèu, son, sa*, lo matex que dir *de ell*; de modo que tením que lo *llur* correspon al pronom possessiu de tercera persona, no en lo cás directe, sino en l' oblicuo, ó sia *genitiu*, y casi bé podríam dir ab mes propietat ques' lo genitiu del pronom de tercera persona.

Feta aquesta explicació sabém ja quina es la naturalesa y l' carácter del *llur*, axis com l' ús qu' en debém fer, mes que mes si l' preném (com ns' ho revela) per lo genitiu propi del pronom.

Del llur en trovém antecedents en grech y en llatí, y encara que no antecedents, semblansa ab la paraula francesa *leur*. Una explicació de cada una d' aquestas paraulas serviría per mes aclarir lo que dexám expressat, pero creyém que ab lo dit n' hi há prou per formarse un concepte clar de lo ques' aquesta paraula.

Las únicas cuestions que quedan per resóldrer son, si convé desterrar aquesta paraula, ó si la debém prodigar. Respecte á lo primer dirém que no sabém trovar cap rahó plausible per dexar d' usar del *llur* tota vegada ques' una paraula que té son propi valor en la llenga, y que s' usa encara ab alguna comarca.

Respecte á lo segon dirém que no estém ab la sua prodigació, per cuant en tots ls' escriptors que desde ls' primers moments de la llenga n' han fet ús no li trovém ab abundancia, lo cual ns' justifica mes lo carácter que adalt havém indicat, asso es, de ques' lo genitiu del pronom de tercera persona.

Com s' compren, aquesta paraula té un carácter mes sintétich qu' analítich y per lo tant sols s' ha d' usarla cuan vé justificat lo seu ús, com axís está en los escriptors clássichs.

Per lo demés, creyém que no fa un escrit catalá perque usém ab abundancia lo *llur*, ni molt menos paraulas antigas y extranyas, perque axó sobre ser ridícol, dona una prova molt trista del que hó fa, perque si lo llenguatje es lo medi ab l' cual ns' posém ab *intel-ligencia* ab lo demés, tot lo que no contribuhexi á aquesta *intel-ligencia*, es completament vá. Per axó estém ab lo ús comedit del *llur*.

IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ.

RECANÇA.

No sé si l' ambició ó la mesquinesa
M' ofega l' esperit;
No sé, si defallexo de flaquesa,
O sobres de delit.
Com als aucells me va donar Deu ales;
Y com ells volador
Desplegava lleuger al cel mes gales
Tintes, llums y colors.
L' estel de l' auba encara no surtia
Comensava á cantar;
Ab l' oraneta despertava 'l dia
Crehuantne l' ayre ufá
De la vall replegava 'ls sons y aromes,
Y misatjer fael,
Me 'ls ne portava ab mes daurades plomes
Dels núvols dret al Cel.
Ab ángels entre llum y melodia
Volava tot lo jorn;
Cantava quan al cel feya ma via
Quan 'nava de retorn.
De nit ab l' au pe 'ls arbres m' amagava
Ajocantme allá trist,
Somniant al esguardar la volta blava
Lo que al cel via vist.......
No eran, no, il-lusions, no eran deliris
Tan dolces visions;
Rengles de verges sintes ab blanchs lliris,
D' ángels á mil volions
Sempre eixs recorts han d' esser ma recança......
Adeu somnis de nin;
Al fugir va esvahirse 'm l' esperança
Per dexarme en 'l abim.
A terra 'ls ulls l' esprit retut acala,
No gosa endalt guaytar,
Tot tremolant n' esten sa frévol ala
Y ¡las! no pot volar
Pe 'ls boschs no sent aquelles cantarelles,
Ni de la flo 'l perfum,
Ni 'l sol veig may ni les brillants estrelles
Ni manco un raig de llum.
Els somnis d' or, que l' ignocencia aymava
A la memoria trech....
No sé, Deu, si allavores somniava,
O si ara he tornat cech.

FRANCESCH MASFERER.

LO PROCÉS DE JESUCRIST.

(ACABAMENT.)

III.

Posició dels Juheus respecte dels Romans.—No olvidem que la Judea era un pays conquistat. Despres de la mort d' Herodes, injustament dit *lo Gran*, August havia confirmát son testament en que repartia sos estats entre sos dos fills, si be no 'ls hi conservá lo títol de rey ab que s' hon-

Digitized by Google

rá llur pare. Sas crudelitats meresqueren la destitució del qui governava la Judea, qual territori s' ajuntá á la provincia de Siria. August hi instituhi despres administradors particulars, y lo mateix feu Tiberi en la época de que parlam, essent Pilat precisament un de aquells.

Alguns han considerat á Pilat com un gobernador y l' han anomenat *Præses*, en lo qual han errat ó desconegut al menys la vera significació d' esta paraula. Pilat era un dels funcionaris á qui anomenavan *procuratores Cæsaris*, y en tal concepte estava subordinat á la autoritat superior del gobernador de Siria; veritable *Præses* d' aquella Provincia de la qual era una dependencia la Judea. Al gobernador tocava, en virtut de sa autoritat, de coneixer de las acusacions capitals. Lo *procurator*, al contrari, no tenia altras atribucions principals que la recaudació d' impostos y 'l dret de judicar en las causas fiscals. Tambe corresponia algun colp lo dret de coneixe en las acusacions capitals als *Procuratores Cæsaris*, que solian ser tramesos á las provincias petitas en contes de gobernador, segons clarament resulta de las lleys romanas. Aquesta última era la posició oficial de Pilat á Jerusalem.

Lo juheus posats en esta situació política, per mes que se 'ls hi hagues deixat l' us de las lleys civils, l' exercici públich de llur religió y moltas altras cosas á la policia ó régimen municipal sols espectants, no tenian no obstant lo «dret de vida, y mort,» atribut principal de la soberanía, que 'ls romans cuydavan prou be de reservarse ab preferencia á tot altre privilegi. *Apud romanos jus volet gladii, cætera transmittuntur* (Tácit).

¿Quin era, donchs, lo dret de las autoritats hebreas sobre Jesús? Segur que 'ls prínceps dels sacerdots, los escribas y llurs amichs los faritzeus, en corporació ó individualment, podian alarmarse ab la predicació de Jesus veyent son bon éxit; podian concebre temors per llur ritu é interrogarlo sobre sas creencias y doctrinas, formar com una sumaria sobre aquestos punts y fins declarar «de fet» que aquellas doctrinas que amenassavan enderrocar las llurs, eran contrarias á la lley judáica, tal com ells la entenian; empero aquesta lley, fins sens haver experimentat cap alteració en l' ordre religiós, no tenia cap forsa coercitiva en l' ordre estern. Inutilment haurian ells dictat pena de mort; lo consell dels Juheus no tenia aquesta facultat; tenia tot lo mes, la d' acusarlo devant del gobernador ó de son delegat y entregar al que 's presumia reo á aquella autoritat á fi y efecte de que 'l judiques. Pilat, com á representant de Cesar en Judea no era pas tant sols un agent del poder executiu (lo qual hauria deixat lo poder judicial y lo llegislatiu en mans dels vensuts); no era un funcionari destinat á donar l' *execuatur* á las sentencias dictadas per una altra autoritat hebrea y no romana. Quan se tractava d' una acusació capital la autoritat romana tenia no tant solsament lo dret d' execució si no també 'l de coneixer del delicte, *cognitio*, aixó es, lo dret de coneixer *a priori* de la acusació y 'l de judicarla severament. De totas maneras, es incuestionable qu 'ls juheus havían perdut lo dret de condemnar á mort no tant solsament en lo que pertoca á la «execució» sino també en lo que 's refereix á 'l «pronunciament» de la sentencia.

Los juheus no ho ignoravan, tant que al presentarse devant de Pilat pera solicitar la condemna de Jesus proclaman ells mateixos «que no 'ls hi era permés de fer morir á ningú.» *Nobis non licet interficere quuemquam* (Joan. XVIII).

Seguim are á Jesus á casa de Pilat, y aqui reclamam particularment la atenció del lector, perque las irregularitats y las violencias que havem fet notar fins ara no son res en comparació de las que anem á presenciar, comesas devant del «magistrat romá,» per á arrencarli en contra de sa propia convicció una sentencia de mort. Diu S. March (XV vers.) «Y aixis que 's feu de dia, haventse aplegat per á deliberar los sumos sacerdots ab los ancians y 'ls escribas y tot lo consell ó Sanhedrin, lligaren á Jesus y 'l conduhiren y entregaren á Pilat.» Observes be que diu: «Aixis que 's feu de dia» perque, com havem observat avans, tot lo que s' havia fet de Jesus fins á aquell moment, havia estat de nit; dugueren, donchs, á Jesus de casa de Caifás al Pretori de Pilat. Era molt dematí y ells no entraren en lo Pretori per á no contaminarse á fi de poguer menjar de las víctimas de la Pascua. (S. Joan, v. XVII). ¡Escrúpol original y molt propi dels faritzeus! ¡Tenir por de contaminarse en dia de Pascua, entrant á casa d' un pagá, y 'l mateix dia, pocas horas avans de presentarse á Pilat, havian comes ab menyspreu de la lley la enorme infracció d' aplegarse en consell y deliberar sobre una acusació capital! Segueix lo mateix Evangelista dient: «Per aixó Pilat sortí y diguels' hi: «quina es la acusació que feu á aquest home?» No 'ls hi diu pas: «¿hont es la sentencia que habeu pronunciat?» com haguera dit si no hagués hagut de fer mes que donar un senzill *exequatur*, sino que pren la cosa en son principi, com pertoca al qui posseheix la plenitut de la jurisdicció. Los Juheus respongueren ab llur acostumat orgull: «Si no fos un malfactor, no te 'l portariam:» Replicá Pilat. «Donchs enduheuse 'l y judiqueulo segons la vostra lley.» Aixó era per á ells una veritable mistificació, pus que ben be savian que ells no podian condemnar á mort.» Per forsa, donchs, hagueren de sometres y presentar á Pilat los motius de la acusació

¿Quins eran aquestos? Sens dubte los mateixos que fins alashoras s' havian alegat en contra de Jesus; ¿la acusació de blasfemia feta per Caifás devant del consell dels juheus? Res d' aixó: desesperant d' obtenir del jutje romá una sentencia de mort per una querella religiosa que no interessava per res als romans, cambian de sobte de sistema y abandonan la primera acusació, substituhintla ab una acusació política, un crim d' Estat.

Heus aquí 'l motiu de la passió y lo que mes formalment acusa als delators de Jesus, que empenyats en perdrel' fos con fos, deixan ja de presentarse com á venjadors de llur religió ultrajada y de llur cult amenassat, segons ells, y afectant sentiments estranys á llur nacionalitat, lo presentan, hipócritas, com ocupantse en voler restablir lo reyalme de Jerusalem, en ferse «rey dels juehus» y en sublevar al poble en contra dels conquestadors.

Diu S. Lluch (XXIII, v. 2): «Y comensaren á acusarlo, dihent: L' havem trovat pervertint á la nostra nació y prohibint de pagar los tributs á Cesar y dihent que ell es lo Crist ó 'l rey ungit d' Israel.»

¿Se vol mes infame calumnia? Jesus impedir que 's pagas lo tribut á Cesar, ell que havia fet de resposta als mateixos faritzeus en presencia de tot lo poble y ensenyantloshi la efigie de Cesar d' una moneda romana: «Deu al Cesar lo que es del Cesar.» Pero aquesta acusació era un medi d' interessar la competencia de Pilat, qui com á *procurator Cæsaris*, tenia especialment á son cárrech la recaudació de tributs.

La segona part se dirigia mes directament á la soberania dels romans: «dihent que ell es rey d' Israel.» La acusació prenia aixis un carácter enterament polítich que cridá la atenció de Pilat. «En sentint aixó, torná á entrar (Pilat) dins del pretori, y cridá á Jesus y li preguntá: «¿Tu ets lo rey dels Juheus?»

Tal pregunta, tant diferent de las que se li havian fet á

Digitized by Google

casa del Sumo Sacerdot semblá que estranyes á Jesus, qui respongué:«Es que ho dius tu axó per tu mateix ó bé es que altres t' ho han dit de mi?» (S. Joan XVIII.) En efecte, Jesus volia sapiguer qui eran los autors d' esta nova acusació, si eran romans ó juheus. Respon Pilat: «¿Per ventura soch jo juheu? Ta nació y 'ls pontífices te m' han entregat: ¿qué es lo que has fet?»

Totas las paraulas d' aquest proces son sumament preciosas: no 'ns cansarem de repetirho. No 's tracta en cap d' una condemna anterior, d' un judici ultimat ni d' una sentencia ja proferida y que no manca sino executar: es una acusació capital, acusació empero que comensa y es tota en l' interrogatori del acusat, quan Pilat preguntá: «Que es lo que has fet?».

Jesús, veyent per aquella esplicació d' hont derivava la prevenció, coneixent la idea secreta que en últim terme dominava en la acusació y la manera com sos enemichs volian atenyer per diferent camí lo mateix terme, respongué á Pilat: «Mon reyalme no es d' aqueix mon: si d' aqueix mon fos mon reyalme, ma gent m' hauria defensat per á que no caygues en mans dels Juheus; mes mon reyalme no es d' ací baix » (S. Joan ibid) Es molt notable esta resposta de Jesús; es lo fonament de la religió católica y penyora de sa universalitat; no es pas sols una asserció ó una doctrina; es una justificació del cárrech de que volia ferse rey dels Juheus. En efecte, si Jesus s' hagues dat l' ayre d' una magestat temporal, si per sa part hi hagues hagut la mes petita intenció d' ussurpar en res lo poder del Cesar, háguera estat culpable als ulls del magistrat del delicte de lesa magestat. Al repetir empero, dos colps seguits, «mon reyalme no es d' aqueix mon, mon reyalme no es d' ací baix,» sa justificació era completa.

Pilat no obstant insisteix y diu : «¿Es á dir que tu ets rey? Respos Jesús: «Tal com dius es: jo so rey. Per á axó nasquí y per á axó vinguí al mon; per á donar testimoni de la veritat: tothom qui pertany á la veritat, m' escolta á mi.» (S. Joan XVIII v. 37) Diuli Pilat mes que com á pregunta com á exclamació: «¿Qué es la veritat?» y sens esperar contesta sortí per segon colp y digué als juheus: «Jo no trovo en aquest home cap delicte.» Heus aquí, donchs, á Jesus absolt d' acusació per boca del mateix jutje. Pero ells insistian mes y mes dihent: «Te avalotat lo poble ab la doctrina que va sembrant per tot Judea, desde Galilea, hont comensá, fins ací.» (S. Lluch XXIII, v. 5.) Aquí la acusació ja no es de sedició: «¡Te al poble avalotat!» Notes empero en aquestas paraulas la espressió del veritable ressentiment dels sacerdots juheus; «ab la doctrina que va sembrant per tot Judea.» Lo qual equival á dir: l' acusam, perque ensenya al poble, perque l' instruheix, perque predica doctrinas novas «que no son las nostras» «Te al poble avalotat,» lo qual en boca dels faritzeus vol dir també: «Lo poble se l' escolta ab gust, lo poble 'l segueix per tot arreu y l' estima perque predica una doctrina conortadora y amiga del poble; perque li arrenca la careta al nostre orgull, á la nostra avaricia, al nostre esperit insaciable de dominació.

Pilat, á pesar de tot, no sembla donar gran importancia á aquesta nova táctica dels acusadors; pero aquí comensa á dar mostra de sa debilitat. Havia sentit pronunciar la paraula «Galilea» y entreveu una conjuntura pera carregar la responsabilitat sobre d' un altre funcionari y se 'n apodera tot desseguit. «¿Ets de Galilea?» pregunta á Jesús y essent la contesta afirmativa y considerantlo com á tal de la jurisdicció d' Herodes, tetrarea de Jerusalem, lo trameté á aquest. Mes Herodes, qui molt de temps feya, desitjava veurel per las moltas cosas que n' havia sentit á dir y qui ab esta ocasió esperava véureli fer un miracle, despres de satisfeta esta curiositat y de endressarli varias preguntas, á que no 's digná Jesus respondre, Herodes, repetim, en presencia dels sacerdots, escribas y tot llur seguiment, que insistian en acusarlo, «lo menyspreá y pera mofarsen lo feu vestir ab una túnica blanca y lo torná á remetre á Pilat.»

Derreras tentativas devant de Pilat.—Tenim, donchs, que ningú volia condemnar á Jesús; ni Herodes que no havia vist en ell mes que un objecte d' escarni ni Pilat que en veu alta havia declarat no trovarlo criminal en res. Mes l' odi dels Pontífices no estava aplacat; y lluny d' axó, los prínceps dels sacerdots, seguits d' un numerós acompanyament, tornaren á casa de Pilat, resolts á forsarlo. L' atribulat procurador del Cesar, reasumeix á llur devant tota sa conducta y diu: «Vosaltres m' haveu presentat á est home com á avalotador del poble y heus aquí que haventlo jo interrogat al vostre devant, no hi he trovat cap dels delictes de que l' acusau. Tampoch n' hi ha trovat Herodes, pus que vos trametí á ell y ab lo succehit, «se veu que no 'l judicá digne de mort» Per tant, despres de castigat, lo deixaré lliure.» (S. Lluch, ibid.)

¡Despres de castigat! ¿No era axó una injusticia si 'l tenia per innocent? Sí; mes també era un acte de condescendencia, ab lo qual Pilat esperava poguer calmar lo furor que als enemichs de Jesus animava. Aixís, donchs, lo fa assotar, y creyentse per est medi haver lograt desarmar llur cólera, los hi presenta en aquell tristíssim estat, dihent; «Heus aquí l' home,» *Eecce homo.*

¡Heus aquí, dihem nosaltres, la sentencia de Pilat! sentencia, injusta pero que no era la que havian fulminat los Juheus en contra de Jesús y que hauria hagut de dar fi á qualsevol altre procediment sobre 'l mateix fet, já que l' adagi jurídich *non bis in idem* era un principi reconegut é inventat entre 'ls Romans.

Aixís es que com diu S. Joan (XIX v. 12) «de desde aquell moment Pilat ab mes ánsia que may cercá com llibertarlo.» Admires aquí, empero, la horrorosa perfidia dels acusadors de Jesús. Los juheus cridavan: «Si 'l deixas anar, no ets amich de Cesar. *Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris.* Qualsevol que 's fassa rey se declara en contra de Cesar. (S. Joan, ibid.)

Sembla com que Pilat no fos enterament cruel, pus veyem que per mes d' un colp procura salvar á Jesús; pero era funcionari públich que atendia mes á son interés que á la veu de sa conciencia; y aixís l' intimidaren los crits que posavan en dupte sa fealtat envers l' emperador; tenia por d' una destitució y cedí.

Pilat torna á séures en lo tribunal y con si hagués rebut una nova inspiració, se disposa á pronunciar una segona sentencia. Mes contingut encara, per lo crit de sa conciencia y per l' avís de sa muller, qui li feu dir: «No 't fiques en las cosas d' aquest just, perque son moltas las congoixas qne per sa causa he patit avuy,» próva lo derrer esfors, procurant decidir al poble á que aceptés á Barrabás en contes de Jesús. «Mes los prínceps dels sacerdots y 'ls ancians induhiren al poble á que demanés la llibertad de Barrabás y la mort de Jesús.» (S. Mat. XXVII).

¡De Barrabás! ¡un assessí, un facinerós!

Pilat los hi torna á dir: «y donchs, ¿que n' haig de fer de Jesús, nomenat lo Crist?» Mes ells comensaren á cridar; «crucifical» *tolle, tolle, crusifige.* Pilat insisteix dihent: «¿al vostre rey voleu que crucifique?» usant d' estas paraulas irónicas per á desarmar la cólera del poble; los Pontífices, empero, fentse mes los Romans que no pas lo mateix Pilat, contestaren hipocritament: «No tenim altre

Digitized by Google

rey que Cesar» y redoblan los crits de *crucifige, crucifige* fentse cada colp las veus mes amenassadoras «*et invalescebant voces eorum.*»

Al últim Pilat, per satisfer á la turba, *volens populo satisfacere*, se disposava á parlar... Ara bé, ¿podrá dírsen sentencia de lo que va á pronunciar? ¿Te Pilat en aquell moment la llibertad d'esperit necessaria al jutje que va á dictar una sentencia de mort? ¿Quins nous testimonis, quins documens ó quinas provas han fet mudar sa convicció, aquella opinió que avans s' havia pronunciat tant energicament en pro de la innocencia de Jesús.

«Veyent Pilat, diu S. Mateu, que no 'n treya res, ans bé que l' avalot anava creixent, fentse dur aygua se rentá las mans á la vista del poble, dihent: Innosent so jo de la sang d' aquest just; arregleuvos, y 'ls hi entregá per á esse crucificat.»

¡Renta tas mans, Pilat, que están tenyidas de sang del innocent que ta debilitat entrega! No tens menos culpa que si l' haguesses sacrificat per maldat, y las generacions repetirán acordes: «lo Just patí baix lo poder de Pons Pilat *¡Pasus est sub Pontio Pilato!* Ton nom viurá en la historia per á ser ensenyansa de tots los homes públichs, de tots los jutjes pusilánims y per á marcar la ignominia consegüent á qui contra sa propia convicció cedeix! Una turba furiosa bramulava al peu de ton tribunal y tu no estavas segur en lo seti que ocupavas! ¿Qué hi fa, empero, si 't parla 'l deber y si en lo teu cas es preferible rebre la mort que no pas darla á un innocent.

La prova del supossat delicte perque fou condemnat Jesus resulta del mateix extracte de la «sentencia» que pronunciá Pilat y en virtud de la qual fou dut al suplici per los soldats romans. Hi havia llavors una costum, que havem pres de la jurisprudencia romana y que vigeix encara y era la de fixar demunt del cap dels condemnats un cartell ab l' estracte de la sentencia á fí y á efecte de que 'l poble sapigués lo crim perque havian sigut ajusticiats. Heus aquí perque Pilat feu posar en la creu la inscripció que deya: «Jesús Nazaren, Rey dels Juheus.» Prova, donchs, irrefragable de que no fou lo crim de blasfemia ó sacrilegi, ni 'l d' haver predicat una doctrina nova contraria á la lley de Moysés, lo que feu condemnar á Jesús.

En lo que s' acaba de contar tenim la prova judicial y legal de que Jesús fou víctima d' una acusació política y que morí per lo crim imaginari d' haver volgut atentar al poder del Cesar, nomenantse rey del Juheus, acusació absurda, á que no donavan cap crédit ni sacerdots ni faritzeus, pues que ni 'n tractaren tan solsament á casa de Gayfás; acusació, en fí, improvisada per aquells hipócritas en presencia de Pilat quan veyent lo poch cas que feya aquest de llur «zel religiós» cregueren necessari exitar lo «zel polítich» del funcionari. *¡Si huncdimittis non es amicus Cæsaris!* Paraulas terribles, que de llavoras ensá han ressonat massa cops en la orella dels jutjes débils que á exemple de Pilat prevaricaren, entregant per flaquesa la víctima que may hagueran condemnat si haguesen escoltat la veu de llurs conciencias.

Reasumint, donchs, tot lo dit fins ara; ¿no es evident que, fins considerat nostre Diví Redentor com un simple ciutada, no fou judicat ni conforme ab las lleys, ni ab arreglo á las formas legals vigents entre 'ls hebreus?

Deu en sos eterns designis ha pogut permetre que l' Just sucumbis al pes de la malicia dels homens; pero ha volgut al menys, que fos ofenent á totas las lleys, conculcant totas las reglas establertas y en fi, que l' menyspreci absolut de las formas fos lo primer indici de la violació del dret.

Suprimim la relació de las vexacions que seguiren á la sentencia de Pilat; la violencia exercida contra Simon cireneu, que en certa manera fou associat al suplici de Jesus obligantlo á dur la Creu; las injurias que acompanyaren á la víctima fins al lloch del suplici y fins á la mateixa creu de desde ahont Jesus encare pregava per sos germans y per sos butxins.

Diguemho als filosops y fins als mateixos pagans; vosaltres, que haveu celebrat tant y tant la mort de Sócrates ¿com podriau deixar d' admirar la de Jesus? Censors del Aréopach ¿goseu empendre la defensa de la sinagoga y la justificació del pretori? Lo mon no ha dubtat ni un moment en proclamarho y nosaltres devem repetir ab ell: «Si la vida y mort de Sócrates foren las d' un sabi, la vida y mort de Jesus foren las d' un Deu.» (1)

(Trad. de J. S.)

PENSAMENTS.

I.

—Veus l' auba riallera, nina,
quan apunta per l' orient
ab la cabellera extesa
y son túnich vermellench;
y als aucellets delitosos

---

(1) Com á observació final y que essent innecesaria per á alguns no ho será tant per á altres que, per esperit com qui diu de sistema, voldrán trobar quelcom que dir del precedent treball, tant notable per la elevació de las ideas com per la noblesa del estil, nos anticiparém á respondre á la objecció á primera vista capital que s' hi pot fer, ço es, á estar tot ell sola y esclusivament basat en la relació dels quatre Evangelistas, tots testimonis tatxables per lo mateix que essent deixebles de Jesus y propagadors de sa doctrina, se poden creure interessats en rodejarlo d' aquesta aureola gloriosa ab que 'l coroná son martiri, que 'l fes simpátich als ulls de llurs néofits y que *á posteriori* acredites son origen y naturalesa sobrehumana.

Al efecte nos permeterem recordar que entre las reglas de la sana crítica figuran com á principals per á abonar la veracitat d' un testimoni, la consideració de totas las circunstancias personals que en ell concorren y de la conformitat que té sa narració ab altres de contemporáneas com la seva. ¿Es possible duptar de la veracitat dels Evangelistas quan escribian per á una gent que l' que mes y 'l que menys ó habian presenciat los fets que ells narravan ó 'ls savian per directa tradició de testimonis presencials, y quan la mentida haguera estat contraproduhent á llurs ulls per quan havian vist que ja de bon principi se 'n feya us en pro d' una doctrina que com á emanació directa y genuina espressió de la eterna veritat se 'ls predicava? ¿Es possible dubtar de la veracitat d' uns testimonis, que duhen imprés en tots llurs mots y en tots llurs actes lo sagell de la veritat mes desapassionada y ab mes senzillesa referida? ¿Y es possible en fi, dubtar de llur veracitat en la narració del suplici de llur mestre quan per ell sufrian los mes terribles martiris, acreditant ab llur sang per cruels perseguidors derramada, que havian heredat la mansuetud que á Ell distingia y la missió d' escampar sa salvadora doctrina?

No cal ampliar las precedents observacions que mes ó menys ben espresadas son pertinents y que tothom apreciará en llur válua.

(N. del T.)

Digitized by Google

que, al véurerla tots contents,
vant saltant de branca en branca
escampant sos refilets;
y á las floretas ufanas
que las saludan també
alsant son cap, que torsava
l' ayre de la nit tant fret?
—¡Oh, sí! L' he vista mil voltas
y sempre l' he vista ab pler,
perque l' auba alegre y pura
penetra 'l cor menys seré
com la dolsa rialleta
d' un ángel que surt del cel.—
. . . .
Així 'l cor del nin penetran
sos ignocents pensaments
quan tot son somnis y rosas
sens' espinas y amarch fel.
Nina meva, gosa, gosa,
bè prou sortirá la serp
que, amagada entre las fullas,
te fascinará crudel.
Y ¡ay del dia en que 't fascine!;
no veurás rosas may mès.
Y aixís, com l' auba riallera
quan apunta en l' orient,
tot te sonriu; mes ¡ay! l' auba
se desfá, trista, ben prest.

II.

—¿Has vist may, nina, 'l sol póndrerse
escampant tristesa arreu;
y 'ls aucellets ajocarse
escampant pochs refilets,
y 'ls pochs refilets qu' escampan
ser ressons d' anyoranent;
y las flors, enmustigadas
tórcer son tronch ab tant frèt?
—¡Oh, sí,! ja l' he vist mil voltas
y sempre dol extenent,
perqué 'l sol, quan va á la posta,
ab son sudari vermell,
l' esperansa es que s' enfonsa
dintre la fossa del temps.
. . . .
Aixís entristeixen sempre
los recorts al pobre vell
qu' hasta 'ls núvols se li fónen
y ni espina en la flor veu.
Mes......demá sortirá l' auba
y sortirá ben sonrient:
vell, que baixas á la tomba,
¿reviurás també desprès?

Pere Aguilera y Solsona.

BIBLIOGRAFÍA.

CALENDARI CATALÁ.—LO CORONEL D' ANJOU.—LAS VENJANSAS DEL REY PERE, d' En F. Pelay Briz.

Mentres la terquetat y enveja eterna dels partits nos obligan á escoltar, vulgas no vulgas, la desconcertada remor d' ignobles y criminals lluytas, molta, moltíssima fé es necessaria pera llansar entre mitx del públich poruch ó egoista que tals barbaritats contempla, algun llibre lliterari encaminat á desviar los ulls y 'l cor de tanta baixesa y tanta ignominia. Nos sembla distingir, dintre la nostra época, altre circo romá reformat si, mes tant salvatge com ell atesas las circunstancias en que la nació nostra 's troba actualment. Molta, moltíssima fé 's necessita per oferir una obra lliteraria á unas mans massa acostumadas á sostenir innumerables fullas de periódichs polítichs que cada dia van cayent com en la tardor cauhen las fullas dels arbres. Y no obstant, afortunadament aquesta fé alena en algun cor: En Pelay Briz, aqueix infatigable campeó del catalanisme ha escampat durant el període tristíssim pel que Espanya s' arrastra tres obras com el *Calendari catalá, Lo Coronel d' Anjou* y *Las venjansas del rey Pere.*

* * *

El director del *Gay saber*, el que reimprimí 'l *llibre de les dones*, el que publicá las obras d' Ausias March, el que brindá als literatos un cansoner del sitgle XII fins al XVIII en lo *Lo llibre dels poetas*, el que 'ns proporcioná ab l' auxili del aprofitat Candi Candi, las *cansons de la terra*, debia ser á apropósit pera coleccionar una munió de treballs catalans dignes de constituir el *Calendari catalá*. Com en tots los demès anys, desde 'l de 1865, sortí aquest any l' expressat calendari. Desgraciadament, com es molt lógich dadas las críticas evolucions qu' havèm sentit política y socialment, eixa colecció 's ressent bastant de semblants influencias. La major part de sas composicions més notables eran ja publicadas, ó publicament conegudas y n' hi figuran algunas sens condissions pera figurar en un aplech qu' ha d' esser escullit (si las circunstancias ho permeten) pera obeir á la naturalesa y al carácter de l' obra. Per aixó mateix que las circunstancias no han ajudat al colector gens ni mica; despres de llegir l' interessant revista titolada *Bons recorts*, ab que comensa la part lliteraria; despres de veure la delicada, pot ser massa lleugera, *cansó dels mariners* d' En Picó y Campamar; la traducció que En Careta feu de la preciosa poesía d' En Lafont; la graciosa descripció d' En Riera, d' un cuadro de costums massa cert per desgracia; l' intencionada poesía *L' aucellet*, del colector; la poch caracterisada tradició: *Lo fort Farell*, en prosa, d'En Maspons; las dolsas y tendras poesías

Digitized by Google

En lo naixement de mon fill, d' En Molins y *Lo tam-pa-tan-tam*, d' En Jacinto Verdaguer; la valenta cansó *L' desesperament*, de N' Ubach y Vinyeta; la preciosa *Na Margarida*, en prosa, d' En Bartomeu Ferrá; y *la Primavera* d' En Joan Ferrer, y *'l Retorn de Mallorca*, d' En Pirozzini, y *l' ánima condempnada* de Maria de Bell-lloch, y *la llengua pátria* d' En Geroni Rosselló, y 'ls profundos notables *pensaments polítichs* d' En Joaquim Sitjar, y l' inspirada poesia *Insomni* d' En Roca y Roca, y la gráfica y filosófica faula: *L' avar y son tresor* d' En Jaume Collell y 'ls interessants documents trascrits per n' Andreu Balaguer, y la delicada inginyosa poesia *En Josepet*, de Victoria Penya d' Amer y la traducció d' En Nuñez de Arce feta per en Labaila y la clássica important poesia *Patria, fides, amor*, d' En Vicens W. Querol, y 'l bonich quadro en prosa d' En Gayetá Vidal, y las hermosas baladas populars, catalana y mallorquina *La filla del rey* y *Na Francineta* y una mostra de la traducció del *Quixot* y un bossí de *Tirant lo blanch* y altres poesias notables d' En Milá y Fontanals y En Camprodon; després de veure tot axó, s' ha de convenir en que la terra catalana ha aprofitat las llavors que la propaganda catalanista ha vingut fent d' un quant temps á n' aquesta part; s' ha de convenir en que, si totas las composicions enclosas en l' expresada colecció no son molt escullidas se deu á la situació á que 'ls partits nos han conduit, á las tempestats que han regirat las entranyas de la nostra patria. Gracias á Deu la planta está ben arrelada: 'ls huracans podran arrabassals hi las fullas, pero aixis encara brotará més ufanosa un altre dia de bonansa. Agrahim al senyor Pelay Briz per l' interés ab que s' afanya en mostrar al públich alguns rams de flors, cullits d' aqueixa planta. Mentres floreix, senyal que hi ha sava: quan no floreixe pot ser será pera dar fruits, nó pera demostrarnos qu' es morta.

***

En la plana sexta avans de comensar la narració de la novela *Lo Coronel d' Anjou*, á l' autor se li ocorregué, ab molta oportunitat per cert estampar' hi ab lletras vermellas el judici que de l' expressada novela 'n feu lo consistori dels *Jochs-florals*. Diu: *La segona* (L' Coronel d' Anjou); *es interessantissima: mes no té gran carácter y sabor catalá.* Aquest es el judici del jurat de la referida corporació. Algú tal vegada 'ns tildará de supervosos al pretendre donar nostre paré despres d' haber fallat tál tribunal. Mes s' ha d' advertir que no venim á repetir el fallo, sino que venim á apelar d' ell: venim á atacarlo. Una de dugas: ó s' ha de judicar á través de la passió mes injusta ó s' ha d' obrar inspirat per l' ignorancia complerta. Quan en la novela en qüestió no 's deixa passar un sol cop en que hi vinga á tó, sense infiltrar sia en la descripció, sia en la conversació, sia en l' historia, sia en la filosofía, l' esperit catalá qu' anima al autor; quan s' esculleix una época y un argument en que es forsa fer lluytar el carácter y conseqüencias catalanas contra l' influencia castellana y francesa; quan en el desarrollo de l' obra s' hi fa figurar, sense pecar d' inoportunitat, tipos tan característichs com el d' En Bach de Roda; quan en fi s' hi troban rasgos de sabor tan catalá com el de la página 17 describint á l' Agna Maria; y 'l de la 19 describint á l' Isidro; y 'l de la 22 parlant del castell de Centellas; y 'l de la 48 enrahonant del retrato de l' esposa del comte difunt; y la de la 78, describint al capellá del palau; y 'ls de las 119 y 120 judicant y comparant á Barcelona, y mil altres que n' hi ha de brillants, al mateix temps que 'ns es forsós descobrir l' intens catalanisme y la trassa d' En Pelay Briz en introduhirlo en sa novela nos obligan á convéncernos de que 'ls Jochs Florals no van pas pel camí qu' haurian d' anar, separantse de la vía de l'imparcialitat que si li trassa en sa constitució. ¿Acás se desitjaria que, deixant corre ó perdent de vista 'l desarrollo del argument d' una novela s' estengués l' autor en extensas consideracions y comentaris y descripcions de costums y en llargas y pesadas llissons de historia? En primer lloch, encara qu' un autor ho volgués fer, li seria impossible dat el poch temps de que pot disposar pera compondre una obra semblant preparada pel certámen referit; y en segon lloch hi ha molts que creuhen (y ho creuhen ab molt fonament) que aqueixa reforma de la novela tot justament destrueix el veritable carácter qu' una novela ha de sostenir. El que la llegeix pel argument y per las situacions, fá cas omís completament de las digressions: el que la llegeix per las digressions no té en consideració cap mica 'l valor de las situacions ni la marxa dè l' argument.

Nosaltres felicitem á n' En Briz pel *coronel d' Anjou*, ja que en aquesta obra demostra clarament que sab descriure tipos preciosos y exactes y consecuents com tots los principals que en la escena de sa novela 's mouhen; ja que demostra haber fet un estudi especial de la manera de parlar cada personatge que descriu; ja, en fí, que demostra haber estudiat las tradicions y l' historia de la nostra benvolguda terra. Encara que l' argument—efecte tal vegada del poch temps de que 's pot disposar, atesas las condicions del certámen—sia senzill en eccés, no obstant se desarrolla ab un interés lloable y un moviment y vida digne de enveja.

***

Dadas las anteriors ratllas, salta á la vista que considerém al senyor Briz á propósit per 'escullir obras y coleccionarlas dignament, y també capás de compondre una novela bona; axó es veritat. Lo que no podem admetre may es que l' autor de *Las venjansas del rey Pere* puga ser un bon poeta. Poeta nascitur, diu el ditxo llatí, per lo que no 's crega agraviat en Pelay Briz ab el judici que 'ns havem format d' ell fa molt temps. Es veritat qu' ha publicat una infinitat de poesías y hasta tomos com *Flors y violas*, *Lo brot d' achs*, *Las set baladas* etc.: es veritat que moltas composicions li han eixit premiadas en los Jochs-Florals; pero axó no vol dir sinó que ha tingut á vegadas mès sort qu' altres, aixis com antany tingué la desgracia de no haber el premi ab son Coronel d' Anjou que á fé,

Digitized by Google

se 'l merexia. A més; dir que no s' es poeta, no vol pas dir que no 's puga fer un vers bó: vol dir que en aqueix vers no s' hi descobrirá l' inspiració, aqueixa essencia maravellosa que transforma las paraulas en pitxés de sentiments. Ja que de *Las venjansas del Rey Pere* habém de parlar, en aqueix llibre 'ns concretarém, alegantlo per via de prova. Hi ha cuartetas admirables, ahont s' hi troba prop d' una forma castissa, la concisió més notable, filla d' un estudi detingut de las baladas populars que la nostra terra 'ns proporciona. No obstant, aqueixa mateixa construcció, nascuda mès del estudi que del sentiment, posa en relleu la pesadés de moltas altres estrofas que, no enclouhent cap mica d' inspiració, 's ressenten de no sostehir la concisió de las cuartetas exemplars. Hi trobém pensaments atrevits é intencionats; pero semblan expressats com si copiats fossen. Hi descobrim figuras enérgicas; pero sos moviments semblan los moviments de figuras de cartró qu' ab un fil s' estiran. En una paraula: l' obra 'ns agrada, pero no hi sabém distingir l' originalitat, l' idea del arquitecte que, inspirat, trassa son plano; sino 'l fret instrument d' una inspiració que no enmantella ab sa llum divina 'l efecte que produeix: l' objecte que, introduintse en el mar de l' estudi, 's refracta notablement, perdent, per lo tant, sa veritable primitiva direcció, sa expressió mes caracteristica. En Pelay Briz es un poeta sense subjectivitat, y precisament la subjectivitat fá al poeta. Creyem fundadas nostres apreciacions y per ço, si estessem en el cas de donar consell, li aconsellariam que 's concretés á la novela, y de tant en tant nos proporcionès, de la manera digne qu' èll sab fèr'ho, alguna colecció de composicions d' aqueixos escriptors actuals que tánt valen y tánt se sacrifican, pera demostrar á nostres mesquins enemichs que sos esforsos pera bescantarnos no serveixen sinó pera entussiasmarnos mès.

S.

NOVAS.

Lo passat dimars s' estrená en lo Teatro Catalá una nova producció dramática, deguda á las plomas dels Srs. Lasarte y Pitarra.

La Creu de la Masía, drama qual acció se desenrotlla á comens del sigle actual, se ressent molt de la ecsessiva extensió de moltas de sas escenas, ben portadas en general y que donan peu á notables incidents dramátichs. D' entre ellas las mes notables á nostre entendre, son la en que á profit de una rondalla se descobreix la criminalitat de l' Andreu y en lo tercer acte la que dona lloch á que l' enardida Francisca manifeste son amor patri y son valor en una descripció tan curta com preciosa.

Lo llenguatje es bastant correcte en tota la obra.

Respecte als actors devem fer especialíssima menció del Sr. Soler y de la Sra. Mirambell que estigueren á gran altura.

La escena com acostuma á esserho en lo teatro catalá estigué molt ben servida.

—

Lo Sr. D. Lluis Roca y Florejachs ha tingut la amabilitat d' enviarnos un ecsemplar de sa derrera publicació. Es una colecció de efémerides pertenexents á la ciutat de Lleyda titulada: «Fastos ilerdenses.»

Sent tant coneguts lo talent y erudició de son autor no 'ns estendrem en elogiar aquesta obra; sols sí la recomanarem á tots aquells que 's vulgan formar una idea eczacta de la historia de aquella ciutat.

—

S' ha estrenat en l' Olimpo una pessa en un acte, de circunstancias, titulada: ¡*May mes monarquia*! original de En Rossendo Arús.

—

Llegim en los periódichs d' esta capital que en la prócsima temporada d' estiu actuará en lo Teatre de Novetats una companyia catalana composta de las Sras. Mena, Soler (Rosalía) y Mirambell y de 'ls senyors Tutau, Soler (Iscle) Goula, Perelló, Bertran, Isern y altres. Lo nom dels indicats artistas 'ns prova que la empresa d' aquell teatre desitja honrar la escena catalana presentant un cuadro d' actors que pugan interpretar perfectament la munió d' obras que 's proposa estrenar, entre las cuals s' indican já *La clau de casa*; drama en 3 actes, y las comedias *La vergonya*, *Los comediants* y *Las ánimas de cal Borri*

Felicitém á la Empresa per sa llohable determinació, y creyèm que 'l públich barceloní sabrá correspondre á sos esforsos.

—

Está pera sortir aviat lo volum de las composicions premiadas en lo Certámen de la Associació literaria de Gerona, lo cual conté amés la magnífica Memoria del Sr. Pellicer, sobre 'l monastir de Ripoll. Tant per lo mérit de 'ls treballs com per sas condicions materials, recomaném já desde ara 'l indicat volum á tots los literats y especialment als catalanistas.

—

Tenim lo sentiment de anunsiar als vertaders aymants de las lletras la mort del reputat escritor En Robert Robert. Molt nos plauria que tingués écsich lo bon pensament de publicar coleccionadas sas composicions humorísticas que en llengua catalana vegeren la llum en diferents periódichs de aquesta ciutat.

—

Lo jove poeta En Miquel Draper ha finit un drama en tres actes titolat *Lluytas del cor*. Sas moltas bellesas fan que desitjem veurel aviat en la escena de un de nostres teatres.

—

«L' Ateneo tarraconense de la classe obrera» nos ha enviat un eczemplar del lucsós follet que, en conmemoració de la mort de Cervantes, ha dat á la estampa.

Es un aplech de diferents trevalls que en lo mes castís llenguatje van encaminats á glorificar l' autor del Quixot.

Sentim que la modestia dels seus autors, no firmantlos, nos privin lo gust de dar sos noms al públich.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Maig de 1873. Núm. 8.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 9 Rals. Al estranger, tres mesos. 13 » Ultramar, tres mesos. . . 18 » Un número sol. . . . . . 1 »	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral. Los no subscriptors, per id. 1 » Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

La tradició de Catalunya; per *J. R. y F.*—Lo Nostramo (poesía); per *F. P. Briz.*—La antigua Rhoda; per *Joaquim Botet y Sisó.*—Lo Sermó de la Montanya (poesía); per *Anicet de Pagés de Puig.*—Lo Convent de Jesús; per *Francisco Maspons.*—Testament (poesía); per *Antoni Careta y Vidal.*—Impresions de nuvi; per *Francisco Manel Pau.*—Posta de cor (poesía); per *Dolors Collado.*—Traducció; per *Gayetá Vidal.*—.*.; per *F.*—Novas.

LA TRADICIÓ DE CATALUNYA. (1)

L' historia catalana desde lo temps mes antich presenta lo cuadro de constant fidelitat dels catalans á una ideya; constancia portada fins al sacrifici, fins á la mort: aquesta ideya es la de independencia. Los catalans, á considerar com á tals los pobles que habitavan nostre pais quan vingueren los romans, 218 anys avans de Cristo, los catalans han cambiat de religió, de la pagana á la católica, de lleys, de goberns, de llenguatje, de costums ab lo temps; no de tradició independent ó autonómica. Avans de ser cristians y católichs, si considerem ja com á catalans aquells pobles, avans de tenir prínceps ó monarcas hereditaris y aristocracia de raça, ja tenian els catalans aquesta tradició: la independencia. Altre tradició de nostres passats nos presenta la historia catalana; la tradició de las llibertats que avuy dihem políticas, municipals y democráticas y de lliberació ó emancipació de classes socials. De manera que la tradició independent ó autonómica de Catalunya no es de independencia ó autonomia cualsevol ó com se vulla; sino de independencia ó autonomia en lo exterior, ab llibertat del poble y ab reformas fins socials, com dihem ara, en lo interior.

Gloria inmortal de Catalunya es aquesta, gloria que celebrarán mes nostres successors que nosaltres, com la celebrem nosaltres mes que nostres passats. Los llibres de l' historia catalana, desde los mes antichs y menos complerts, tots despedeixen ratjs d' aquesta gloria.

En tant Catalunya s' estimava sa independencia com estat y sa llibertat interior, que en los segles XV, XVII y XVIII s' imposá los grans sacrificis de sas guerras contra en Joan II d' Aragó y los Felips IV y V de Castella y resistí moltas vegadas, desde lo segle XI, las imposicions de la Curia romana. No sols lo poble estava de part de la causa autonómica en totas aquestas lluytas, no sols lo poble era qui 's desentenia de reys y de papas per conservar la independencia y la llibertat; els antichs nobles de Catalunya sabian desenvainar també l' espasa per l' autonomia catalana contra lo rey, fos castellá, austriach ó francés; los eclesiástichs sabian desentendres de la Curia romana per posarse al costat de la causa catalana.

En tant á Catalunya era viva la causa de millorament social, qu' els pajesos de *remença* se aixecaren ab las armas á la ma diferents vegadas per lliurarse dels *mals usos* y tingueren l' aprobació de las classes menestrals de las poblacions, fins á que N' Alfons lo *sabi*, la Diputació general y en Fernand lo *católich* donaren diferents decrets y aquest últim una definitiva sentencia arbitral descarregantlos d' aquellas servituts. No sols estos vassalls reclamaren (ab diferents *jacqueries*) sa emancipació; en lo segle XVII els pajesos emancipats ja y els menestrals de poblacions petitas s' aixecaren també contra la desigualtat ab que las contribucions carregavan sobre d' ells ab gran pes, y lleugerament sobr' els eclesiástichs y els cavallers. També els menestrals de las poblacions grans feren constans esforsos per conseguir, conservar y millorar un lloch en lo gobern municipal, may desistiren d' ells, ni devant de lo recurs extrem d' aixecar armats los braços.

En cuestions d' independencia com Estat y de llibertat interior las classes populars de Catalunya sem-

(1) Al article *Catalunya y la Federació* publicat lo dia 1.er, passaren alguns erros d' imprenta. Página 82, columna 2.ª, ratllas 34 y 35, no deu haberhi punt final ni majúscula; sino coma y seguit. Página 83, columna 2.ª, ratlla 10, comensant per baix, diu *Aústria* y deu dir *Asturias*; ratlla 7, comensant també per baix, diu *república* y deu dir *republicá*. A mitja columna ahont diu *situació social*, deu dir *present situació social.*

Digitized by Google

pre 's mostraren mes contrarias á la centralisació y al absolutisme del rey que las classes privilegiadas, aixís succehí en las sublevacions contra En Johan II d' Aragó y En Felip IV de Castella, aixís la classe menestral de Barcelona volia que la ciutat y lo Principat ajudessin als Comuners castellans contra en Carlos I, als Agermanats de Valencia y Mallorca contra els nobles, y als aragonesos contra Felip II.

En punt á independencia y llibertat, Catalunya no torná enderrera, ni tant sols se deturá devant de la monarquía, ni del pontificat. Sempre sigué doctrina política de Catalunya desde las capitulars de Carlomagno y Ludovico Pio al segle IX, fins al segle XVIII, que lo Principat catalá era electiu y no hereditari, que si lo fill succehia al pare, lo germá al germá, lo nebot al oncle en la corona comtal de Barcelona, era per elecció del pais y que aixís los catalans podian elegir al príncep que volguesen y encara destronarlo si perjurava. Fundats els catalans en aquesta doctrina política, parlavan als princeps ab gran enteresa y claretat y negaren l' obediencia á En Johan II d' Aragó y als Felips IV y V de Castella per haber perjurat aquestos reys las llibertats de Catalunya, y elegiren en son lloch á En Enrich IV de Castella, En Pere de Portugal, En Renat d' Anjou, als Lluisos XIII y XIV de França y al Archiduch Carles d' Austria. Autorisats per cambiar per un gobern demócrátich ó aristocrátich lo gobern monárquich se consideravan els catalans y aixís l' any 1461 y l' any 1641 avans de proclamar comtes de Barcelona als dits príncep (exceptat l' Archiduch) examinaren si en aquell *moment histórich present*, com dihem ara, seria oportú declarar República al Principat catalá. Y en la segona de ditas fechas lo gran diputat y ciutadá En Pau Claris estava per la afirmativa; si en una y altre ocasions se resolgué la majoría per la negativa, no fou per esperit monárquich.—En Johan y els Felips ja citats, l' Enrich IV, En Pere de Portugal y lo mateix Archiduch poden donarne rahó d' aquest esperit monárquich;—fou per comprometrer mes á Castella, Portugal, Lorena-Provença y França á donar aussili á Catalunya contra sos tirans essent Catalunya Principat de dits monarcas y essent República protegida per ells. Y l' any 1712, quan l' Archiduch, ja Emperador, arribat lo cas de guanyar Felip V per defecció de l' Inglaterra, proposava que Catalunya fos erigida en República separada y libre, no demanavan un príncep els catalans, ni l' any 1736, quan reclamavan de l' Inglaterra que cumplís sa paraula, refugian la declaració republicana.

Que la Curia romana se declarés desfavorable á aquest ó aquest altre moviment de Catalunya per sa autonomia y sa llibertat, que l' Inquisició, que altres potestats eclesiásticas fessen declaracions semblants; Catalunya no 's deturava ni revelava en sa defensa d' una y altre.

Recordemnos de la guerra de independencia contra els alarbs, de la República catalana montanyesa, dels pactes y condicions ab que los primitius catalans se posaren baix lo protectorat de Carlomagno; recordemnos de las queixas que dirigian á aquest Emperador y á son successor contra els comptes gobernadors, de la conspiració del compte Bara, de las sublevacions d' Ayzó y En Guillem de Tolosa, del moviment que la tradició y els documents senyalan al acabament del complot d' En Salomó y al començament del d' En Wifredo lo *pelós*, recordemnos del comte Borrell, de son títol de *Duch de la Gotia*, de sas gestions per separar de la metrópoli de Narbona los bisbats de Catalunya, de la carta que li escrigué en Nuch lo Capet rey de França: veyemhi en tots aquestos fets l' independencia y emancipació de Catalunya ja en los segles VIII, IX y X. Aquella política sábia y previsora que conservá lo regne d' Aragó y lo Principat de Catalunya units sols personalment per lo monarca, sens comunitat d' administració, de lleys, ni de corts; que de Valencia y Mallorca va ferne dos estats y no duas provincias; aquella voluntat als drets del comte d' Urgell en temps d' En Martí y per últim totas las lluytas y moviments per sostenir las llibertats de Catalunya envers los reys castellans, austriachs y lo primer francés, resultats varen ser del esperit d' independencia catalana. Aquellas Corts especials de Catalunya sens enviar diputats á las d' Aragó ni á las de Castella, las grans atribucions políticas y administrativas de la Diputació General, l' independencia ab que aquesta y las Corts, Parlaments y Juntas de Braços administravan y governavan lo Principat, á la tradició autonómica pertany.

Els *bagaudos*, els *buscaires*, els *pajesos* de *remença*, els *barretinas* y la sisena plaça de Conceller de Barcelona corresponent á una tradició per nosaltres tan honrosa y tan preuada com la de independencia política ó d' Estat, corresponent á la tradició democrática y d' emancipació social.

L' independencia municipal de tantas ciutats y vilas de Catalunya, per espay de cinch ó sis cents anys, ab sos Concellers, Pahers, Cónsols, Jurats y Prohoms, ab sos Concells, començant per lo de Cent de Barcelona; las moltas limitacions posadas á la potestat del Príncep y de sos representants per las constitucions y privilegis del Principat y de sos municipis, las moltas facultats y atribucions de las Corts, de la Diputació y de las autoritats municipals envers lo Príncep y sos empleyats, las varias disposicions constitucionals y d' altres lleys á favor de la llibertat individual y de la general ó del pais, las destitucions d' En Johan II y dels Felips IV y V, las doctrinas de Catalunya relativament á la sua potestat per traurer y posar Prínceps y per cambiar la forma de gobern y relativament á ser electiva y no hereditaria la corona ó sia lo Comtat de Barcelona, Marquesat y Principat de Catalunya, los desitjos y esperanças, en temps de Felip V de poder ser Catalunya República lliure y separada; pertanyen á la tradició constitucional y fins republicana.

Y si tractem de reunir ab una sola espressió y concepte aqueixas tradicions de la Catalunya catalana, anterior á la conquista per Felip V, y si tractem de espressar lo tal concepte ab lo llenguatje polítich de nostres temps, tradició autonómica-republicana-democrática l' anomenarem; tradició d' inde-

Digitized by Google

pendencia com Estat, d' independencia nacional y d' independencia no com se vulla, no ab rey absolut ó poch limitat, no ab dominis aristocrátichs, ni ab subjeccions eclesiásticas; sino d' independencia ab república y democracia d' autonomia com Estat y de Estat organisat republicana y democráticament.

Aquesta es la tradició qu' ens habeu deixat, passats nostres de tots temps qu' alçareu la ma contra els alarbs, els franchs, els castellans y els francesos, que destronareu reys y en posareu de nous, qu' en mitj de las tenebras de la conquista borbónica suspiravau per la República separada y lliure; aquesta es comtes y ciutadans que tan resistireu las imposicions eclesiásticas sobre del Estat, aquesta es, individuos dels Braços, Diputats, Magistrats municipals, Jurisconsults qu' organisareu las Corts y els municipis, que fereu é il·lustrareu tantas constitucions y lleys de soberania nacional y de llibertat política. Aquesta es la tradició qu' ns habeu deixat també, *bagaudas*, *buscaires*, *remencas*, *barretinas* y menestrals: aquesta es la tradició de Catalunya, la tradició dels catalanistas revolucionaris, dels catalanistas republicans, democrátichs, dels catalanistas que mireu endevant; no es la de Catalunya la tradició dels catalans tradicionalistas, monárquichs absoluts ó *temperats*, dels catalanistas que s' aturan ó miran enderrera aturats. La tradició d' aquestos tradicionalistas no es la tradició de Catalunya catalana, de la Catalunya libre, Estat autonómich, nació independent; sino de la Catalunya conquistada, reduhida á provincia centralisada d' una monarquia absoluta, de la Catalunya borbónica. Diguem millor, la tradició dels tradicionalistas no es la de cap Catalunya, sino la dels butxins de Catalunya, la tradició dels reys estrangers, dels Felips y d' en Olivares, la tradició del centralisme y de la monarquia absoluta, la tradició dels Felips III y IV, la tradició d' En Felip V, d' En Cárles IV y En Fernand VII, la tradició dels *castellanistas* y dels *butiflers*.

J. R.

LO NOSTRAMO.

Dedicada á En FREDERICH CARETA, nostramo de la fragata VICTORIA.

Ab bon vent y estesa vela
y arrossegant llarga estela,
la nau ne ve d' Ultramar.
Zim! zam!
¡Com ne llisca depressa
per dessobre la mar que la bressa!
Zim! zam!
¡Com la bressa la mar!

Dalt del pilò
hont roda 'l timò,
hi séu Mestre Blay, cama sobre cama.
En lo front seu
blanqueja la neu
que, fa temps, del cor li ha esmortit la flama.

Parla ab content
de son grat jovent,
de quan, rich de fe, de goig se nodria.
«—Ay, dòls poblet,
regalat Lloret!
¿qu' haurá fet l' amor, qu' allí jo hi tenia?

»Fa quaranta anys,
qu' ab penas y afanys
ma terra del cor no m' han deixat veure.
Ara que hi aném,
si ab be hi arribém,
cap poder del mòn me 'n tornará á treure.

»Com qu' estich d' humor
y un xich cantador
la del «Dos de Maig» be 'm plau dirvos ara.
Puig que la voléu,
venfu y escoltéu.
N' es feta de temps: me 'n recordo encara.

CANTANT.

»Molt ben eslorada,
forta y ben tallada,
la Blanca es expressa per los grans combats:
cla' ho diuhen las feras
quaranta troneras
que sas golas badan á sos dos costats.

»Ab sis mes com ella,
flant en sa estrella,
deixá 'ls ayres dolsos, per perills de mort.
¡Patria sempre aymada,
si ve de tornada,
será la Victoria qui la durá á port!

»De sa terra hermosa
ixqué pressurosa
per venjar molts greujes: no van se 'ls darrès.
Mentres no la veyan,
los d' allí se 'n reyan;
ara ja no riuhen; ni riurán may mes.

»Ab lo vent en popa
de la vella Europa
se 'n va anar, la Blanca, al *Pacifich* mar.
Si aquest nom tenia
ja 'l perdrá algun dia,
tant en sas brandadas, ella, 'l va gitar.

»Los d' aquella terra
ja tement la guerra,
lliga havian feta de diners y sanch.
Prou van cobrar alas;
mes las nostras balas
torras y banderas van tirál's pel fanch.

»Pero avans, tres mesos
á ne 'l mar sotsmesos,

Digitized by Google

la galeta dura varem rosegar,
esperant lo dia
en que pujaria
lo fum de la pólvora lo cel á emboyrar.

»Tots los que hi anavam
de ganas frisavam
d' escalfar las fredas golas dels canons:
y quins mes glatian,
trenta que n' hi havian
fills de Catalunya, forts, trempats minyons.

»A la fi vinguda
ja es l' hora volguda;
contra murs de pedra nos hi havem de fè':
ni reculariam
si devant teniam
montanyas de ferro per batre també.

»Las velas plegadas,
las anclas alsadas,
cadascú á sa pessa mut y trascador,
esperant la senya
qu' ab cara farrenya
lo comandant dòna sota 'l pal major.

»Ja la senya es dada:
tota la bandada
com un tro 'ns aixorda; lo baixell s' ajau:
y á ne 'l mur contrari
van á rebentari
vint magranas, mentres va tombant la nau.

»La bandada nostra
prest sas golas mostra
vomitantne ferro del timò al bauprés.....
Allá al mur ¿que hi passa?
Tot los ho arrebassa
una de las nostras balas de mes pes.

»Au! Llurs fochs flaquejan!...
Los canons fumejan;
mes fins ran la boca los omplim de grat,
y, de nou, la metxa
fá sentí' á la bretxa
de la nostra tasca lo potent embat.

»Ay!... Bala traydora
la tronera esvora
y agafa un dels nostres lo negre etern son.
«Ja tindrás venjansa»
dich, ple d' esperansa,
y altre cop las pessas fan cruixir lo pont.

»Mentres axó passa,
un, ab veu que 'ns glassa;
«foch á Santa Bárbara» diu cridant, tot groch.
Y 'l comandant nostre
respont, seré 'l rostre:
«Pólvora no 's mulla mentres duri 'l foch.»

»Tots, quan ho sentirem,
mes nos enardirem
y al plegat cridarem: «Visca 'l comandant.»
Y nova fumera
segueix á la fera
bordada qu' aixorda cruixint y xiulant.

«Callan?... Se confonen...
Los cobarts ja 's dònan!
Un crit per la patria y aturém lo foch.
Naltres l' hem guanyada,
donchs, la nostra, issada
dalt del pal rumbeja son bermell y groch.

»Car de llarga eslora,
y afuhada prora
la Blanca es expressa per los grans combats.
Cla' ho diuhen las feras
quaranta troneras
que sas golas badan á sos dos costats.»

RECITAT.

Y escoltéume be,
que lo millor ve,
lo triomf mes just que s' es vist fins ara.
Quan ho solch cantar
sento esbategar
mon cor dintre 'l pit com s' hi fos encara.

CANTANT.

«Nostra lluyta y gloria,
nostra gran victoria,
guaytan naus francesas, baixells del inglés.
Tots ab gelosía
nostra valentía
de lluny ne contemplan sense pérdren' res.....

»Despres quan passarem,
oh! nos aixordaren
ab un crit de «Visca!» que va omplir l' espay.
Tots llurs pals cruixian
de tants que n' hi havian.
Gloria com aquella no tornará may.

«Mes tambe comprada
la lluyta guanyada,
va se' ab gens escasa sanch de braus minyons.
y dels que hi siguerem
no tots be n' isquerem.
La mort molts trobaren al peu dels canons.

»Ara ja es passada!
Perqué recordada
ne sia dels homes tal gesta de mar,
una cansoneta,
ja fa temps, n' ha treta
un vell contramestre que s' hi va trovar.»

RECITAT.

Sobre 'l pilò
hont roda 'l timò
lo vell mestre Blay segut está encara;
mentres, mig rient,
diu ab to planyent,
guaytant fixo al cel, ab plascévol cara:

«Fa quarant' anys
qu' ab penas y afanys
ma terra del cor no m' han deixat veure.
Ara que hi aném,
si ab be hi arribém,
cap poder del mòn me 'n tornará á treure.»

Digitized by Google

Ab bon vent y estesa vela
y arrossegant llarga estela,
la nau ne ve d' Ultramar.
Zim! zam!
¡Com ne llisca depressa
per dessobre la mar que la bressa!
Zim! zam!
¡Com la bressa la mar!

FRANCESCH PELAY BRIZ.

Desembre 1872.

LA ANTIGUA RHODA.

Demostrat queda pèls darrers trevalls que s' han publicat que 'ls Fenicis, si bè pogueren conexer las costas septentrionals d' Espanya que miran al orient, no feren en ellas llarga estada, ni menys conseguiren dexarhi rastre assenyalat de son passatje; l' influencia fenicia se descobra y concreta principalment á la part del mitjorn de la Península, y es molt probable qu' estengué son límit envers lo nort fins á compendrer las illas Baleáricas: tota la demés costa oriental, comensant per la que pertanyia al antich regne de Valencia, fou visitada y coneguda per Gréchs, de diferentas procedencias, qu' hi fondaren colonias y factorias; l' influencia grega es, donchs, la que predomina en tot aquest costat d' Espanya y per tant á Catalunya.

Una de las moltas expedicions ó vingudas dels gréchs á nostra patria fóu la dels Rhodis, sortits de l' hermosa illa frontera de las colonias Dóricas de l' Asia-Menor, celebrada en antichs temps per sos licors aromátichs y per l' abundó de rosas que perfumavan y embellian sas valls y montanyas. A dita vinguda, pot esser la primera que de gréchs vejeren las costas catalanas, se déu la fundació de la vila de Rosas, anomenada en aquella llunyana época Rhoda ó Rhodeton, *rosa*, en remembransa de son orígen.

Molts diferents parés trovem en los autors que de sa fondació principal ó incidentalment parlan, remontantla uns á últims del setgle X y rebaxantla altres al VI (tots contats avans de la nostra Era), ab las corresponentas opinions intermediarias. Las paraulas d' Strabon (Guia geogf., lib. XIV) «los Rhodis, avans l' institució de las Olimpíadas, havent viatjat fins á l'Iberia, fondaren á Rhoda, ocupada desprès pèls de Marsella», servexen de fonament als sostenedors de la primera opinió que rahonan axis: l' institució de las Olimpíadas correspon al any 776 a. de J. C., ó sia, á principis del setgle VIII, la fondació de Rhoda es donchs anterior; y buscant per conjecturas l' ocasió mes probable per esser fondada, opinan serho la de major poderío y prosperitat de l' illa de Rhodas, que fixan á últims del setgle X ó principis del IX. Los altres fent principalment atenció al concepte dubitatiu qu' expressan las següents paraulas del matex autor (id. lib. III) al parlar de Rhoda: «de la que 's diu fóu fondada pèls Rhodis», y á que cap mes escriptor antich parla de l' época de la sua fondació, creuhen s' ha de senyalar aquesta vers lo setgle VI, per esser á la que 's remontan la major part de las colonias gregas d' occident, arrivant alguns fins á determinar l' any 578 com lo mes probable pera la vinguda dels Rhodis, y dubtant altres de que sien estos los fondadors de Rhoda. De lo dit resulta la pobresa de noticias ab que 'ns trovem pera resoldrer aquesta qüestió, y la consegüent incertitut, propia per altre part de totas las investigacions de la naturalesa de la que 'ns ocupa, aumentada més y més per la falta quasi complerta de monuments arqueológichs procedents de Rosas.

Ab tot, lo nom de Rhode que 'ls grèchs li donaren unit al tipo de las escassas monedas gregas d' esta població, com veurém desprès, igual ó copiat quasi del de las de l' illa de Rhodas, nos confirma, sinó proba completament l' opinió general, de que 'ls habitants d' aquesta illa foren sos fondadors; axis com també dels textos d' Strabon creyem pot deduhirse sens esfors, que sa fondació es anterior á la de sa vehina Emporion, atribuida al setgle V, ja que no puga donarse com á cosa averiguada la vinguda dels Rhodis á nostra costa avans l' institució de las Olimpíadas.

Lo nom que 'ls grèchs de Rhodas donaren á la colonia ó població per ells fondada junt al Pirinéu, fóu lo de *Rhode* (Rhoda, llatinisat) segons l'anomenan Scymno Chio, Livi, Strabon (alguns códices díhuen *Rhodope*) y Ptolomeo que si anyadex lo calificatiu de ciutat, *polis (Rhodepolis)*: Plinio per equivoçació l' anomena *Rhodaunsa*. (1)

Lo lloch ahont fóu edificada l' antiga Rhoda ó Rhodeton no oferex en nostre concepte cap dificultat: los autors antichs determinan perfectament la sua situació. Pomponi Mela al descriurer la costa seguint la direcció de N. á S. trova, passat lo Cap de Creus, lo riu *Tichis* (avuy la Muga) junt al qual, díu, está edificada Rhode. Strabon, seguint la matexa costa en direcció contraria, trova desprès d' Emporion y també avans del Pirinéu la colonia grega de Rhode. Ptolomeu trova igualment á Rhode desprès d' Emporion y del riu Clodianus (avuy Fluviá), fixant sa situació á 19° 30' de longitut por 42° 30' de latitut. Finalment, al parlar Livi de la vinguda de Caton diu qu' aquest «doblats los monts de Liguria y 'l golf gállich (de Lyon) arrivá á Rhoda.» D' aqui 's deduhex la completa conformitat de tots aquestos autors, sens que 's trovi cap més escriptor antich qu' ho contradiga, en situar Rhoda inmediatament desprès del Pirinéu, y entre aquest y la Muga; ó sia, l' exacte situació de l' actual vila de Rosas.

Alguns autors moderns han suposat, que la colonia dels Rhodis fóu situada allí ahont existexen las ruinas del monastir de S. Pere de Roda (á la pendent de montanyas del Cap de Creus que mira al mar de lle-

(1) Confonent lo nom ab una altra població grega de las Galias; d' ahont prové, segons lo Diccionari geogf. de 'N Madoz, l' error de S. Geroni quan diu, que la ciutat espanyola de Rhoda, doná son nom al Rhódano.

Digitized by Google

vant), enganyats per lo calificatiu de *Roda* qu' aquest porta. Nega aytal suposició lo cronista Pujades, referintse als dits autors, puig aquell calificatiu, diu y está en lo cert, lo prengué 'l monastir del que té tota aquella montanya; pero, apoyantse en una vella escriptura del mentat monastir qu' anomena *armeu Rodes* á tota la pendent de montanyas que miran al mar de Llevant, ço es, al costat oposat del en que 's trova la vila de Rosas, qual denominació descompon en *lloch qu' ab bous llauraren los Rhodis*, deduhex que d' aquella banda fondaren los gréchs. Partint d' aquesta base equivocada, y havent trovat, segons assegura, restos d' edificis antichs, en un replá anomenat *Puig Rodas*, situat sobre y á poca distancia de la Selva de mar, creu que sobre dit *Puig* fóu edificada la ciutat de Rhoda, apartantla axi més y més de son verdader lloch. No obstant, no poguent desconexer lo cronista la situació que tant clarament li determinan los geógrafos antichs, opina, pera justificar sa creéncia, que 'ls interessos comercials de la nova colonia féren que més tart, dexant poch á poch sas primeras habitacions, baxessin pel costat oposat y fondessin en la vall de Peni, prop del castell de Bufaraganya y de l' antiga parroquia de San Genís de Rosas, la nova y famosa ciutat de Rhoda, situada quasi allí matex ahont se trova Rosas avuy dia. (1)

De l' anterior explicació de 'N Pujades, adoptada per la major part dels historiadors que 'l subseguiren com, En Marca, En Taberner, y los continuadors de l' Espanya Sagrada, de quins ho han copiat altres més moderns, ha resultat la no justificada opinió de l' existencia de dos Rhoda en nostre pays, y d' estar situada la primitiva en lloch distint de la Rosas actual. Mes si bè 's considera, se notará tot seguit que l' explicació de nostre cronista no té altre apoyo qu' una frase d' una escriptura relativament molt moderna, á la que s' ha donat una significació que pot esser no té, y que fins tenintla no 's trovaria justificada, essent com es obertament contraria á tot lo consignat pèls antichs historiadors; en qual cas, creyem no es dubtosa l' elecció entre l' opinió d' uns y altres. Además, l' existencia de ruinas antigas en *Puig Rodas*, provará tot lo mes haberhi hagut alguna població antiga, de nom avuy desconegut, com succehex en molts altres despoblats que 's trovan á Catalunya y fora d' ella; y la traslació dèls Rhodis desde *Puig Rodas* al lloch qu' ocupa la vila de Rosas, no dexa d' esser molt forsada quan, si á trasladarse á la vora del mar los haguessin mogut sos interessos comercials, molt mes aprop lo tenian, sens haver d' atravessar la montanya, baxant senzillament fins ahont es ara lo *Port de la Selva*.

Altra qüestió encar que de passada tocarém aquí, ço es: si pot referirse á Rhoda lo que diu Festo Avieno d' una ciutat qu' hi havia hagut en lo Pirineu, arruinada en son temps, y avans frecuentada pèls comerciants marsellesos, qu' anomenan *Pyrene* en Cortes y Lopez y *Laris* los continuadors de l' Espanya Sagrada, referintse á D. Antoni Agustin:

(1) Crónica de Catalunya, lib. II, cap. IV.

In sordiceni cespitis confinio
Quondam Pyrenæ civitas ditis laris
Stetisse fertur: hicque Massiliæ incolæ
Negotiorum sæpe versabant vices.

Al revés de lo que á est propósit opinan los citats continuadors, qu' aquesta ciutat era *Laris*, que pot esser la matexa qu' anomena *Indike* Esteve de Bisanci, y qu' en cap manera es Emporion (1), creyem no 's referex á altre qu' á aquesta última: primer, perque está prop del Pirinéu; segon, perque tingué molt tracte ab los marsellesos; tercer, perque, fora de Rhoda, á cap més població poden atribuirse las ditas circonstancias; quart, perque l' *Indike*, á que dihuen pot referirse, es lo nom ibérich de la matexa Emporion; y quint, perque encar que suposi la ciutat de que parla ja destruida, consta la decadencia soferta per Emporion y sa poca significació en l' época en qu' escribia 'l poeta, com se mostra clarament de qu' ell matex l' omitex, al igual de Rhoda y altres que no hi ha dubte existian. No creyem aludexi á Rhoda, per més que podria esser axis per estar prop del Pirinéu y haver tingut tracte ab los marsellesos, perque l' influencia é importancia d' aquesta població queda molt aviat embebuda en la prepotencia qu' adquirí sa vehina Emporion, com veurem mes endevant.

Pocas noticias s' han conservat de la colonia grega que 'ns ocupa. Sabem per Strabon que passá á esser una dependencia d' Emporion, nova colonia grega fondada pèls Phocenses, vinguts de Marsella, prop d' ahont es ara la vila de l' Escala y tocant al vehinat y parroquia de St. Martí d' Empurias, la que adquirí son major grau de desarrollo y esplendor vers los setgles IV y III, avans la dominació romana; axis es que lo citat geógrafo l' anomena, *Urbicula emporiensium*, petita ciutat dels emporitans. Consta del matex autor que donavan culto especial á Diana d' Epheso (lo que també comproban sas monedas) á la que representavan sentadá com los marsellesos y los emporitans. Seguí naturalment la sort d' Emporion, desde l' época que 'n fóu com un arrebol, y res absolutament ne porta l' historia, fora la d' haver sigut en ella batuts, vers l' any 195 a. de J. C., pèl cónsul M. P. Caton, los espanyols que s' havian rebellat contra 'l domini de Roma; no se sap, empero, si es que s' hagués rebellat també ó si d' ella amparats s' havian los espanyols. Respecte á restos y monuments de la antiguetat pervinguts fins als nostres dias, no 's conexen de Rhoda més que monedas gregas, y per est motiu nos no ocuparem ab major extensió.

Las monedas gregas de Rhoda, trovadas fins al present, son totas ellas de plata (lo matex que las gregas d' Emporion), tenen lo valor d' una drachma, dintre 'l sistema monetari de que parlarém després, y son molt ben pagadas per motiu de sa gran raresa, sobre tot las que portan llegenda. No 's poden confondre ab las de sa metrópoli l' illa de Rhodas, per més que 'ns presentin lo matex tipo, perque aquestas portan la llegenda ΡΟΔΙΟΝ, segons diu 'l P. Florez (2). Hem

(1) España Sagrada, tom. 42, trat. 80, cap. III.
(2) Flores, medallas d' España, tom. III.

Digitized by Google

dit que no 's conexian fraccions de drachma batudas á Rhoda, puig si be 's possible qu' algunas de las anepígrafas que s' han trovat á l' Empurdá, sian en dita ciutat ó en Emporion batudas, com d' anepígrafas ne bateren las colonias gregas de l' Ásia-Menor, d' Italia, de Sicilia y fins algunas d' África, la falta d' inscripció fa que no pugan donarse com á propias d' estas poblacions.

Aquestos precedents sentats, passem á la descripció de las monedas gregas de Rhoda, valentnos de l' obra ultimament publicada per Mr. Heiss (1):

1. *Anvers.* Cap de divinitat femenina girat á l'esquerra, coronat de fullas ó llegums y adornat ab arrecadas y collar.—Devant de la cara l' inscripció ΡΟΔΗΤΩΝ.

   Revers. Rosa overta, vista per dessota (Es de magnífich estil).

   Son diametre es de 19 milímetres y pesa 4'60 grams.

2. Varietat de la anterior consistent en tenir la llegenda girada cap á dins (com las inscripcions qu' hi ha en las monedas d' avuy dia) essentho la del núm. 1 cap en fora, y en esser més detallat lo dibuix de la rosa.

   Diametre com l' anterior. Pes 4'62 á 4'75 grams.

3. Varietat del núm. 2, consistent en un llamp grabat detras del cap de la divinitat, y en que la rosa es vista per dessobre.

   Diametre com las anteriors. Pes 4'90 grams. Iguals completament á las monedas qu' acabém de descriurer, del mateix estil y fábrica, pero sens llegenda, se conexen varias monedas d' esta població. No son tant estimadas com las anteriors.

4. Varietat del núm. 1; dibuix mes incorrecte ab l' inscripció ΓΟΔΗ (sens las tres lletras finals y afectant la P una forma mes antiga ó ibérica).

5. Id. que l' anterior ab una inscripció ibérica ó grega antiga que conté quatre lletras.

6 á 9. Varietats de incorrectíssim dibuix sens cap inscripció.

   El diámetre de las monedas núms.

4 á 9. Varia de 16 á 19 milímetres, y son pes es semblant al de las anteriors.

Hi ha diversitat de parés respecte á la divinitat mitológica en estas monedas representada: el P. Florez y Mr. Heiss fondantse ab la corona de fullas ó llegums que l' adorna, crehuen representa á Céres; lo Sr. Delgado y altres suposan esser Aretusa, ninfa consagrada al servey de Diana, creyent son estas monedas copia ó reminiscencia mes ó menys exacte d' altras, qu' axis á dita ninfa representan, batudas en las colonias gregas de Sicilia y Magna-Grecia. Nosaltres opinem que no deu representar á Céres, déesa de l' agricultura, perque no se sap, ni es probable, fos la divinitat predilecte d' una colonia de comerciants, que no 's dedicaren al conreu de la terra; perque la corona de fullas ò llegums pot axi mateix servir d' adorno á Diana, com á déesa dels boscos y de la cassa, y més devem inclinarnos á que la representa, quan es coneguda la particular y principal devoció que li tinguereren las colonias gregas de l' Asia-Menor é illas próximas, la qual feren ostensible ab la construcció del célebre temple d' Efesso, tingut com una de las maravellas del mon, y constant per altre part dels autors, com tenim dit, lo culto especial que li tributavan nostras colonias gregas. Veritat es que Aretusa, com á ninfa de Diana, podria també d' aquest modo representarse; pero, á més de que las monedas no oferexen cap altre distintiu que justifiqui l' atribució, trovem en las monedas d' Emporion representada la matexa divinitat á voltas ab diadema y sens corona de fullas, y més tart fins ab l' arch que caracterisa á Diana cassadora. Sens negar que pugui esser Aretusa, creyem, donchs, qu' es Diana la divinitat representada en las monedas de Rhoda y Emporion.

La rosa del revers aludeix, com diu mol bé Mr. Heiss, al nom de la població y se trova igualment representada en las monedas de la metrópoli l' illa de Rhoda. Forman dita rosa quan es vista per dessota (que 's lo mes comú en aquestas monedas); quatre fullas estretas y dentalladas en forma de creu, qual punt d' intersecció á voltas sobressurt un xiquet com pera indicar lo tall, y entra las ditas fullas, quatre ó més ondas ó archs de circol, segons lo detallat del dibuix que figuran la flor; y quan es vista per dessobre, quatre ó més punts, en el centre de la moneda, indicant los fils de la flor y altres tantas ó doble nombre d' ondas representant los pétalos.

Las monedas descritas ab los núms. 1, 2 y 3 son propias de la colonia Rhoda de nostra costa, en quals encontorns se n'han trovat algunas, encar que pocas: las demés, créu lo ja citat numismátich esser imitacions galas de las anteriors. No trovem empero dificultat en que puga esser propia de nostra Rhoda la n.° 4, puig axí sembla clarament indicarho l' inscripció que porta. L' inscripció de la moneda n.° 5, no ha sigut descifrada, com tampoch ho han sigut la generalitat de las inscripcions ibéricas que 's trovan en las monedas imitadas de las emporitanas: algunas no obstant, com las de Lleyda y altras trovadas á Catalunya en terra no propia dels antichs Ausetans, y particularment una que porta dibuxat un porc, símbol que també oferexen algunas de las monedas celtibéricas d' Ausa, nos fan créure en contra de lo que Mr. Heiss opina que, no totas las monedas, imitacions de las de las dos colonias gregas avans mentadas, corresponen á la Galia, sino que n' hi ha moltas fetas en nostra matexa Catalunya y també en las costas de Valencia, ahont consta se n' han trovadas, com diu nostre amich, lo Sr. Pujol, en lo travall qu' está publicant sobre las monedas emporitanas. Per lo general aquestas imitacions, sobre tot las de Rhoda, son d' un dibuix molt incorrecte que no admet comparació ab la llimpiesa d' estil y perfecció, propias de la millor época de l' art grech, que mostran las monedas de nostra colonia: tan es axis, que 'l cap de Diana de l' anvers, es impossible assegurar si representa

(1) Monnaies antiques de l' Espagne.

Digitized by Google

un home ó una dona en algunas d' ellas, y en altras, la rosa del revers, vé á convertirse quasi en una creu, ab un fragment de cercle al extrem de sos brassos.

Respecte á l' época en que foren batudas, creyem pot fixarse á últims del setgle IV ó principis del III a. J. C., y sa gran raresa pot comprobar, com diu lo tantas voltas citat Mr. Heiss, que sa fabricació durá molt poch y cessá completament quan la ciutat de Rhoda fóu ocupada y subjugada péls Phocenses emporitans. Lo tipo de son anvers, ab diferenta inscripció, es totalment igual al de las monedas d' Emporion que tenen per revers lo caball parat ó cartaginés. També 'l pes y valor de las drachmas de Rhoda es igual al de las d' Emporion y perteneix al sistema que 'N Vazquez Queipo anomena *olimpich*, usat en Macedonia avans de Philippo, en varias comarcas de Grecia, en las colonias gregas de l' Ásia-Menor, y també en las colonias gregas y fenicias d' Espanya com demostran las monedas de que parlem, la mitja drachma de Gadir y la didrachma d' Ebusus (Balears). Segons aquest sistema, la drachma olímpica, qual pes déu esser de 4'88 centigrams, equivalia á la centéssima part de la petita *mina assiria* que pesava 49'67 centigrams, essent aquesta, la sexantena part del pés de la cuantitat d' aygua continguda en un peu cúbich de la mesura grega, nomenada olímpica.

Lo que portem dit fins aquí, forma 'l conjunt de noticias que de l' antiga ciutat de Rhoda se tenen al present, puig las demés disertassions en que sobre 'l particular s' exten lo cronista Pujades, sobre tot las que fan referencia á la situació del temple de Minerva, ó no tenen cap fonament ó descansan sobre equivocada base. Axis es que, las dos lápidas romanas que com á propias d' esta població porta 'N Finestres (pág. 228, n.º 42, clás. V y pág. 248, n.º 23, clas. VI=(1)), no existeixen en lloch y 'l célebre Hübuer (2) las califica d' *aperté falsi*, colocantlas junt ab las fullas ab los núms. 430 y 431; y anyadint, no se sap s' hagi trovat á Rosas, fins ara, cap lápida romana.

Reflexionant sobre las noticias de l' antiga ciutat de Rhoda qu' acabem de ressenyar, se pot despendrer y justificar l' influencia grega en nostre pays, de que 'm parlat al principi d' aquest article. Com de fet, los fondadors d' esta colonia pertanyian á una rassa llavors la mes culta y civilisada del mon conegut y venian d' una de las illas més poderosas y predominants d' aquella época, qual suavitat de costums y estat social era molt superior al en que 's trovavan las tribus y rassas que 'n aquell temps poblavan nostra Espanya. Recordem haver llegit en algun autor de nota, que 'ls gréchs ensenyaren l' alfabeto als antichs espanyols y qu' introduiren en nostre pays l' us de la moneda; sens adverar las anteriors afirmacions, sobre tot la primera d' ellas, convé fer constar que 's l' opinió general dels mes reputats numismátichs, que las monedas gregas d' Emporion y Rhoda, únicas greco-espanyolas conegudas, son las més antigas de las que s' han trovat batudas a Espanya, y d' entre ellas Mr. Heiss opina esser las de Rhoda anteriors á las d' Emporion puig son, diu, de millor estil y fábrica. Las imitacions espanyolas de las monedas d' estas ciutats, son pot esser també las primeras qu' han batut varias poblacions ibéricas, y si no probavan haver estas aprés dels grechs l' us de la moneda, probarian al menys la gran estima que de las de ditas colonias farian (puig tractantse de copiar monedas, es principi constant s' han escullert sempre las millors) y l' importancia y extensió de relacions qu' aquestas havian adquirit.

Ab tot, l' influencia particular de Rhoda fóu de poca duració, puig caiguda la colonia en poder de sa vehina Emporion, la gran importancia y extraordinari creximent d' aquesta acabá ab son propi esplendor, y restá tant sols un satélite de la nova ciutat qu' escampá per tota nostra costa y fins á l'interior del pays sos nom, industria y comers. Molt mès decaigué encare la colonia dels Rhodis, junt ab Emporion y l' influencia grega, durant la dominació romana, sobre tot en temps dels Emperadors fins al punt de que res de dita ciutat consigna l' historia; y es probable desaparegué quasi completament quan la gran invasió dels pobles del Nort á principis del setgle IV y últims del III de la nostra Era.

Tal es l' historia de l' antiga Rhoda fins á acabar l' edad antiga, única que nos hem proposat tractar. Alguns sostenen que fóu sede episcopal en temps de la monarquía goda; pero ja 'N Pujades, que per altre part no es escás en admetrer bisbats que may han existit, nega á Rhoda semblant qualitat, y creu se la confon ab la població del mateix nom en lo comtat de Pallars, á la ratlla de Catalunya y Aragó, paré á que assentim per las rahons que donárem en altra número d' aquesta *Revista*; al oposarnos á que s' atrí-

(1) *Sylloge inscriptionum romanorum catalauniæ*, etc. Las dos lápidas á que 'ns referim son las següens:

Q. EGNATVLO. Q. F. EQVO. PVB
DONATO. AB. AELIO. HADRIANO
CAESARE. NERVAE. TRAIANI: F
RHODENSES. OB. PLVRIM
LIBERAL. ET. MVLTA. IN
REMP. SVAM. BENEFACT
EQVESTR. E. MARMORE. STA
TVAM. PRO. AEDE. MINERVAE
IN. MAGNA. AREA. EI. CONSTITVERE.

C. LAELIO. C. F. IV
MAGNA. OMNIVM. EXPECTATIONE. GENITO
ET. DECIMO. OCTAVO. AETATIS. ANNO
AB. IMMANI. ATROPO. VITA. RECISO
FVSCA. MATER
AD. LVCTVM. ET. GEMITVM. RELICTA
CVM. LACRIMIS. ET. OPOBALSAMO. VDVM
HOC. SEPVLCRO. CONDIDIT

La primera d' estas dos lápidas, única que porta 'N Pujades, es com se véu, la que l' hi ha donat lloch á assegurar haver los de Rhoda edificat un temple á Minerva, á disertar sobre la situació d' est temple, y á creure podia estar allí ahont es ara lo monastir de S. Pere de Rhoda.

(2) Hübuer. *Corpus Inscriptionum Romanorum*, pág. 616 y següent, del tomo de lápidas Espanyolas.

Digitized by Google

buescan á Rosas las monedas godas qu' ab lo nom de Rhoda se conexen. La situació de Rosas y l' haver sigut esta població en tots temps una plassa forta, fa que son historia, durant tota l' edat media y moderna, sia també notable y digne d' estudi.

Gerona, Janer de 1873.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ.

LO SERMÓ DE LA MONTANYA.

Del Thabor al bell cim Jesus pujava
Y la gent lo seguia ab gran recel,
Mas Jesus á la gent axis parlava
Ab paraulas mes dolsas que la mel:

—Ab son mesquí cervell de flama avara
Benhaurats son los pobres d' esperit
Perqu' ells tindran lo regne de mon Pare
Qu' ha fet lo cel ben gran pe 'l qu' es petit.

Los que no senten del ergull l' arsura
Y son en mitj dels llops mansos anyells
Benhaurats, benhaurats per sa dolsura,
Perque us dich que la terra será d' ells.

Ploreu, oh, sí, ploreu mentres n' es l' hora,
Sobre vostres pecats si teniu fe;
Jo vos dich, benhaurat aquell que plora
Perqu' en mon regne jo 'l consolaré.

A los que senten en la humana guerra
Set y fam de justicia no 'ls planyeu
Que si ells de fam se moren en la terra
Ja seran farts en lo banquet de Deu.

Hage misericordia entre vosaltres;
Benhaurat será aquell que la tindrá
Perque 'l que humil assí perdone als altres
En lo cel Deu també 'l perdonará.

Qui xercola son camp y 'l blat clareja
Y l' arbre espurga veu anyada d' or,
Y aquell que de pecats son cor neteja
Benhaurat es perqu' ell veurá 'l Senyor.

Benhaurats los pacífichs que may mullan
Sas mans de sang, per mal tornantne be;
Jo vos dich verament que als que 's despullan
Per vestir al nu irat jo 'ls vestiré.

Aquells qu' escarni per mon nom patexen
Y reptant l' ira del injust botxí
Pel pedregam del mon faels me seguexen
Benhaurats son per qu' ells vindran ab mi.—

Y Jesus á la gent axis parlava
Ab paraulas mes dolsas que la mel;
Mentres plorant la gent se l' escoltava
Un ángel tot joyós obria 'l cel.

ANICET DE PAGÉS DE PUIG.

LO CONVENT DE JESÚS.

I.

Tothom pot recordarse encara de quan á mitg passeig de Gracia, á ma dreta, per un caminal estret de figueras s' entrava á un lloch espayós, en lo que hi havia una caseta, un ample safreig y una font d' una aigua riquíssima, qu' era coneguda per la font de Jesús. La nombrosa concurrencia que cada dematí l' omplia, sobre tot en la primavera y tardor en que las flors y sabrosos fruits tots los encanyissats y arbres omplian, provavan be la fama qu' aquella aigua tenia. Allí hi havia hagut lo convent vulgarment dit de Jesús ó sia l' Convent de Santa María de Jesús de la Ordre de framenors. Avuy en que l' ensanche estenentse per la nostra hermosa campinya, tan gran y renomada ha de fer la Ciutat nostra, avuy, arribanthi ja quasi los carrechs, boy anant desde 'l mateix passeig de Gracia cap á la nova iglesia de Junqueras ó de la Concepció Puríssima, arrán del torrent de l' Olla, unas cuantas figueras de moro altas, vellas y nuosas, corcadas ja per sas socas, es lo únich que 'n resta d' aquell renomat Convent.

Ja desde que Barcelona havia tingut la honra d' esser visitada per lo Seráfich San Francesch, pareix que s' havia mogut la afició á la Venerable Ordre que un Mestre tant eminenment ple d' amor á Deu y caritat al próxim havia fundat per lo major esplendor de la religió Cristiana. A aqueix efecte, lo P. Fr. Mateu d' Agrigento, avuy beatificat per la Iglesia, coadjutor de San Bernardí de Sena, espressament enviat per aquest desde Italia, havia vingut á nostra ciutat per á dur á cap la fundació en ella de la dita ordre, quan un terremoto horrorós del qual ne sufriren molts edificis y en particular la admirable Iglesia de Santa María del Mar, en 1427 vingué en ajuda de son propósit.

Ab la religiositat d' aquell temps, la fervorosa predicació de dit Fr. Mateu y del company d' Ordre que duya y sos bons exemples, se mogué lo zel de nostres avis en fundar un Convent d' humils Franciscans y creyentlo mes convenient en los aforas de la Ciutat pera socorrer en cassos estrems de peste ó guerra als habitants d' ella, elegiren un lloch situat en sa plana, á mitg quart del que fou Portal del Angel camí de Gracia, en lo torrent de l' Olla.

Los Magnífichs Consellers Huch Fivaller y despres son germá Jaume, nebots del célebre Conseller don Joan; Guillem Ramon, Francesch Desplá, Lluis Ros y Guillem Destorrent, qual fill Galceran fou qui guanyá y entregá en 1442 á Anfós V d' Aragó la Ciutat de Nápols, constituint lo Senat de Barcelona, volgueren dur á cap la dita fundació á qual efecte convocaren lo Consell de Cent. Una volta reunit li proposaren l' objecte que duyan y aquell prestá son assentiment, resolguent tots en plé vot que s' alsás la nova Fábrica á espensas del Comú de Barcelona, allí ahont no arribes un llegat ó manda feta espressament per Bertran Nicolau vehí de la mateixa.

Digitized by Google

Acordat, donchs, aixis ab real llicencia del predit D. Anfós V d' Aragó, qui contribuhí ab sas pecunias, lo dia 10 de Juny del mateix any 1427 se posaren las cinch pedras fonamentals del nou edifici, la primera per lo mencionat Senyor Rey, la segona á nom de la sua esposa la Reyna Donya María, la tercera per lo Bisbe de Barcelona y Patriarca de Jerusalem D. Francisco Climent de Zapera, la quarta per los Consellers de Barcelona y la quinta per los Deputats del General de Catalunya. Aixis se llegeix en lo manuscrit que 's guarda en l' arxiu Municipal d' eixa Ciutat «Dimars á deu de Juny del any 1427, en aquest dia se comensa edificar lo monestir intitulat Santa María de Jesus del Orde de Sant Francesch, apellada de la Observança, es construeix sobre la Creu, la cual es al cap dalt del carrer del Orbs. E posarenhi les primeres pedres, ço es una lo Senyor Rey, e altre en nom de la Senyora Reyna, e altre lo Senyor Patriarcha de Jerusalem Administrador de la Esglesia de Barcelona, e altre los Consellers de Barcelona e altre los Deputats del General de Catalunya».

La construcció se feu bastant depressa, anant á habitar bastants frares la nova casa, qual número varia fins á la primera demolició de setanta á vuitanta. Desde luego se feu celebre no sols per los diferents capítols Provincials y Generals de la Ordre, que se hi celebraren, sino que també per lo zel y religiositat de sos frares com ho probaren be en las onze epidemias que hi hagué en nostra Ciutat, en 1439, 1441, 1448, 1457, 1482, 1500, 1507, 1530, 1558, 1564, 1589 y 1651 y 'l distingit nom qu' algun d' ells va adquirirne. Entre 'ls de mes renomada fama poden contarse lo Pare Fr. Bernat de Zalvá á qui lo rey D. Felip III anomena Bisbe d' Urgell; Fr. Francisco Sagarra enviat de Missioné y Embaixador al Emperador de Abisinia per la Santitat lo Papa Sixto IV; Fr. Francisco Borch de qui feu especial menció lo Papa Eugeni IV per sos sermons y virtut estrema, Fr. Joseph de Copons, Fr. Joan Stuniga ó Zunyiga Confessor del Rey D. Fernando 'l Católich; Fr. Francisco Benet conegut comunment per Fr. Benet de Valencia á qui sa penitencia y zel per la salvació de las Animas li valgué 'l nom de Angélich y Apóstól d' aqueixos regnes; Fr. Sicardus, doctor en Teologia qu' avans havia sigut Cartuxo; Fr. Joan de Texeda que llech y tot arribá á esser director espiritual de San Francisco de Borja, Virey y Capitá general de Catalunya; San Pere de Alcántara, 'l Beato Salvador d' Horta y altres y altres.

Al arribar la guerra de successió las necessitats de la guerra obligaren al Gobern superior de la Ciutat á manar la destrucció del dit Convent; lo desconsol que la dita Ordre portá pareix que fou gran, pues que 'ls aforas quedavan sens un lloch ahont acudir sos habitants pera son be espiritual y eran moltas las personas que tenian la fossa de sas familias en lo dit Convent, sobre tot era infinit lo numero de morts que hi havia de la última epidemia de 1651, donchs que per ordre del Consell de Cent se feu del Convent un Hospital d' epidemiats mes no hi hagué remey y l' ordre tingué que cumplirse. Per ella 's maná al Pare Guardiá que ho era llavoras Fr. Joseph Serratosa que dintre tres dias deixés vacuo lo Convent y ab la comunitat se retirés dintre 'ls murs de Barcelona. Los frares, acostumats á la obediencia y tractantse del be de la Ciutat obehiren exactament, mentres los minayres anavan fent minas per sota 'l Convent é Iglesia qu' omplian de polvora y qu' encengueren tan bon punt los frares foren eixits. Un horrorós estrepit y una inmensa polsaguera, acavá despres de 287 anys ab un Convent digne de tota gloria y fama; solsament quedá en peu un tros de paret de la capella de San Lluis rey de Fransa: aixis se troba escrit en diferents memorias, si be que hi ha opinions que dihuen que restá una gran part de Convent en peu: de totas maneras es lo cert que quedá inservible pera sos usos especials.

F. Maspons.

(S' acabará.)

TESTAMENT.

(Stramps.)

En nom de Deu Omnipotent
vull comensar mon parlament;
qui apendrer vol mon nodriment,
aquest seguesca.
(Fra Anselm Turmeda.)

En nom de Dèu qui va fer Cel y terra
y de santa María, verge, Mare
d' Aquell qu' en creu volgué morir per rémbrens,
hanch que jove, sá y fort encara 'm trobo,
penso que 'l fruyt á voltas no madura
perque un raig d' huracá del arbre 'l tomba,
y, ans que la mort ne cloga mas parpellas,
ara ab seny clar mon testament comenso.

¡Oh mos cars fills! oh dolça esposa mia
y 'ls que vindreu de ma nissaga tota!
los bens que 'us deix sòn pobretat honesta,
la mes gran heretat, un nom sens taca;
mes home sò, comesas he grans culpas,
y, quan la terra de mon cos s' ampare,
á la Eterna Bondat per mi pregueuli,
l' oració fa brollar misericordia.

No oblideu may los manaments que 'us deixo:
Alabeu sempre á Dèu que 'us doná l' esser,
no embrute vostres llabis cap blasfemia,
aymeu la feyna com á cosa santa
que dòna pa y del negre crim allunya,
ampareu al pobret, al orfe, al feble,
sens mirar si nasquè en estranya terra,
pus tots davant de Dèu sòn germans nostres.

Sempre siau reverents ab la vellesa,
pus la virtut y 'ls cabells blanchs son cosas
á las que hom may trencar déu lo respecte.
No sia vostre cor niu de rancunia:
si algú vos fa algun mal, en be torneuli,
y no oblideu que qui en açó s' abaixa
es mes gran que 'l qui ofen ó se revenja;
contempleu á Jesus en lo Calvari.

Digitized by Google

No 'ns taque 'l pecat llort de l' impuresa,
que rosega lo cor y l' esprit mata;
no siau envejosos dels bens d' altre;
tingau planyensa de tothom qui pene;
la ventura no 'us crie superbiosos;
en tota malhaurança resigneuvos
pensant que cada pena d' esta vida
en l' altra 's tornará un bell raig de gloria.

Feu lo possible pera fervos savis:
si tasteu de la sciencia los fruyts dolços,
sabreu aquí en lo mòn perque hi vinguereu,
lo que hi obraren géneras passadas,
seguireu l' admirable curs dels astres,
fins veureu las entranyas de la terra.
Qui no conrea 'l seny que Dèu li dòna,
malagrahit, mereix que Dèu li lleve.

Fugiu ben lluny de las civils discordias;
mes, si un jorn tota en pes la terra s' alça
contra d' estranya gent que la domine,
penseu que al pa y al vi que vos mantenen
los nodriren despullas de grans homes,
y aço coratge 'us donga per combatre.
Pels catalans s' es feta Catalunya,
y es un tresor sagrat l' independencia.

¡Oh mos cars fills! oh dolça esposa mia,
los que ara sòu y 'ls que teniu de vindre!
guardeu ben be los manaments que 'us deixo,
y estimeuvos com brancas d' un sol arbre.
Ab lo cor net podreu alçar la testa,
y, sens por ni temors que vos angoixen,
traspassareu d' aquesta vida á l' altra
com desterrat que va á sa patria dolça.

Si aixís ho feu, quan lo meu cos mort sia,
joyosa restará l' ánima meva
si assolir pot la cobejada Gloria,
y si li es permes vindrá afanyosa
á contemplar sas géneras astrugas
surant per las miserias d' esta vida.....
Ans que manqueu en res, Dèu no ho permeta,
esborre de la terra ma nissaga.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

IMPRESIONS DE NUVI.

Ja no perfumarán mès mos cabells olis de mil olors, ni preguntaré al mirall si 'l barber s' ha deixat de frisar algun de mos rulls; un pany mès ó menys llarch de ma corbata no será prou motiu pera que jo 'm desfassi 'l llas; no per esser poch planxats los devants d' una camisa deixaré de posármela; lo matí que fassi tart no 'm cuydarè de respallar ma levita, ni 'm pentinaré la barba; lo sabater, queda facultat pera ferme las botinas á son gust, qu' es 'l de mos peus, qu' avuy recobran sa esperada llibertat; los vehins del carrer de ma estimada deixan de tenirme per rellotje y de riurers cada nit de mi quan de sa casa surto; ja mos companys m' han fet cremar prou parlantme de mos amors y separantse de mi cada dia mès; iré acostantme al lloch qu' ab mès plaher sempre me senyalan en son costat los vells; ja no m' es permés parlar en broma de cosas graves, ni dir en sério cosas que pugan fer esclatar en una rialla; ja entre mos amichs no neixerá mès la idea de contarme en las foradas anyals, ni 'm proposarán cap paper en los coneguts dramas que tan bon final de pessa los hi havem donat puig jo vull formar part d' una germandat, y molt será qu' al poch temps de coneixem no 'm fassin dels que manan. Desde avuy, mon trajo negre s' amaneix á lluhir per los enterros y á esser tacat de cera en totas las professons. Ja deu interessarme l' hora que la escaleta 's tanca y dech concorre á las juntas d' estadants pera veure quan me posan per lo cordam del pou. Mon gust artístich de jove acava en lo darrer bastó qu' he comprat, ab puny de marfil, y ma darrera compra d' elegant es un medalló d' or fi, que en son esmalt presenta la simpática figura d' un gosset. Avuy termena m' aubada de noy y comensan mos dias d' home. Un platejat cabell per lo qui ahir hauria plorat tant ¡m' escauria tan bè avuy! Fa pochs dias me deyan: ¡qué fas tan gran, qué no 't casas! Avuy tothom fá: ¡quin casat mès jove! Jo voldria esser mès gran; voldria tenir la etat aquella en que tan bè escau un mocador negre al coll y en qu 'ls peus se passejan ab tanta llibertad per unas xacolateras; aquella etat en que es tan natural que un home al passar pèl pastissé compri las postras ó porti un bon llus de plassa, algun diumenge; aquella etat, en fi, on qué 's fan tan necessarias las tertulias á casa d' un mitxè y que fa tan reposat la coneixensa d' un xocolatè que visca á la cantonada. Si are ho fès tothom se m' en riuria, y ab tot, no serè mès casat llavors qu' are.....

¡Casat! ¡M' apar un sommi y ahir encara era solter! Feya tres setmanas que corría pels papers y si bè 'm semblava qu' ab tant de parlarne ja res me vindria de nou, confesso que la cerimonia devant lo jutje m' impresioná. Aquellas duas cadiras mès altas que las altres en las que nos sentarem ma estimada y jo; aquells articles que 'ns llegiren y que jo escoltí tan atentment; lo jurament qu 'ns exigiren, tot rodejat d' aquella serietat; los testimonis á un costat, la mare de la núvia á l' altre, voltada de unas vehinas que mès impresionadas si cab qu' ella, l' aconhortavan; fins lo soroll del llibre, ¡oh! lo soroll que fèu al tancarse lo llibre que 'ns llegí 'l jutje, fou com lo d' un sagell que baix lo cop d' una massa deixava estampat en mon magí una escena que no crech se 'm borri may. Era la primera volta que jo veya un jutje y qu' intervenia directáment en cosas de vera formalitat. No sè per quin oblit no se m' acudí jirá 'l cap pera preguntar á mon oncle si tot ho feya bè. Al agafar la ploma, com si no hagués fet altre cosa en ma vida, deixí mon nom sobre 'l paper que 'm presentaren é interiorment malehí aquell pinzell que 'm feya fèr una lletra dolenta: si haguès gosat jo que tinch tan bon carácter inglés, lo hauria fetde nou.

Digitized by Google

Sortirem de ca 'l jutje; ma muller ¡he dit ma muller! Es la primera volta que de mos llavis tal nom ix. ¡Qu' es estrany! ¡Muller! Esta paráula me trasporta per un moment del poètich paradís de mon amor á la casolana prosa d' un home que pren banys de mostassa. Ma muller, com dich, s' agafá á mon bras y mentres despediam als testimonis y reduhit nombre de vehins que 'ns acompanyaren, nos dirijirem ab la mare d' ella á casa.

Pel camí vejerem venir un de nostres coneguts, y com si ma meytat y jo comensessim ja á formar una mateixa pensa, nos desferem del bras més rapit que no ho conto, y 'l saludarem vergonyosos, puig qu' ab tot coneguerem qu' ell s' havia adonat de nostre acció.

Haviam citat á tots los amichs mes *intims* pera la cerimonia religiosa á las vuyt de la vetlla y mentres esperavam l' hora, jo ja 'm cansava d' anar amunt y avall del pis; ma muller feya 'l mateix. De tant en tant, res, per una casualitat, nos trobavam al bell punt hont finian los raigs de las espermas y nos paravan á parlar, pero tan baix, tan acostadets... y no sé, sens que fessim cap mal, al oirse trepitg precipitadament nos separavan y jo 'm posava á llegir los títols dels tomos de ma llibreria, que no 's veyan, y ella s' arreglava l' agulla de pit devant dels vidres.

Per fi trucaren y tots anarem á obrir: entrá un dels testimonis en la sala y 'l ferem seure en lo sofá: ma muller y jo l' imitarem en duas cadiras. Jo estava condemnat á sostenir una conversa d' home, un preludi de lo qu' han d' esser las que 's promoguin en las tertulias de casa 'l xocolaté de la cantonada. Lo nostre testimoni, qu 's un vehí de la botiga, molt amich de la familia y rasant als cinquante sis anys, me parlá del temps:

—Fá molta caló, 'm digué.

—Sí, senyor, vaig respondre, molta: ja es hora de deixá la capa.

Estavam, com poden veure en lo animat de la conversa, quan trucant y obrintse de nou la porta entraren una senyora molt grossa ab duas fillas molt altas. Los besos qu 's gastaren ab ma muller, ni de franch: vull dir per l' abundó. La senyora, prenent lloch, obrí conversa á la altura de la anterior:

—Fá fret avuy, no es veritat?

Com que jo ja 'm pensava que 'l mèu vehí no 's recordava de lo qu' haviam dit, ja que certas cosas se diuhen purament per la costum, no vaig tenir mès remey que dirli que si, que l' hivern havia sigut molt dolent y que no podiam pensar pas encare en tréurens la capa. Jo no se que sia costum contradir á las senyoras, ni era necessari, per altre part, que 'ns barallessim per tan poca cosa.

La porta s' obrí repetidas voltas y entraren novas familias, las que tant m' honravan ab sa grata presencia con m' aborrian ab son pesat conversar.

Ja 'l pis plé, lo soroll d' unas rodas en lo carrer nos anuncia la arrivada del darrer cotxe. Tots anarem baixant y, no sé perqué, totas las portas dels pisos eran obertas y sens que ningú 'ns dongués la bona nit veya jo alguns trossos de faldillas que s' amagavan al passar nosaltres.

Pujarem als carruatges y dins poch forem á l' iglesia. Malgrat la fosquetat per los escassos llums que en lo altar major cremavan, poguí coneixer á alguns antichs coneguts, d' aquells que fan postas quan un festeja, que com á rats penats no 's movian de las sombras y á algunas encarregadas de fer saber demá á una camisera y tres modistas que jo m' he casat.

Aparegué 'l sacerdot y doná comens á la ceremonia religiosa; encar que per mi aixó de casarme me vè de nou, no se, l' impresió del mitjdia, que no se 'm borrará ja may, me féu respondrer á tot ab una tranquilitat tal, que no semblava sino que en ma vida no hagués fet altre cosa. En ma muller passá lo contrari, en termes, que, quan li preguntaren: ¿vol á fulano per espós? ella no respongué y sols al cap d' un rato com conegués que l' esperavan me preguntá: ¿qué tinch de dir? Aixó pera mi era un compromís y mercés á las riallas d' alguns presents que 'm permeteren imitarlos poguí repetirli la pregunta á la qu' ella respongué tota vergonyosa.

Lo escolá se cuydá de dirme qu' era casat ab lo clássich: *sia la enhorabona*, que celebrá ab uns quants quartos que li vaig dar.

Com si aquet baylet hagués donat la senyal caygué sobre mí una pluja de enhorabonas y encaixadas de má, dels quals sols poguí salvarme obrint á tota pressa lo paraygua de las *gracias*.

Ma muller plorava en brassos de sa mare, y mentres á esta l' una li deya: sa filla ja no li pertany, altre feya: d' avuy endevant tè un fill mès; ma sogra á las duas respon sanglotant: no m' en parli: lo que, francament, no m' esplico.

Los cotxes nos portaren de nou á casa, y un cop á la entrada poguí veure lo efecte dels *habanos* encesos qu' oportunament havia dat als cotxeros.

Al pujar la escala la vehina del primer pis, ab tot y esser de nit, fregava la reixeta de llautó, y á la del segon casualment se li acudí escombrá 'l replá.

Entrarem al pis y ensenyarem als convidats tot lo que constituhía 'l nostre mobiliari á fi de que prenguessin deguda possessió de la casa. Las joyas de ma muller foren lo examinat ab mès detenció, sobre tot per las senyoras. Una d' ellas tot trayent una arrecada del estutx digué, sens preguntarli, que quan casá sa filla gran li comprá un adres molt mellor qu' aquell. Jó ja sabia que n' hi havía de mes cars que 'l nostre pero la senyora d' un oficial de carrabiners, com ella, se 'ls mira. Afegi una altre qu' havia vist á casa tal argenté un joch igual á aquell y que 'n demanavan tant. Ab tot y que á mi 'm costava 'l doble no li vaig dir quant ne vaig dar. La senyora grossa, per sa part, digué d' una manera que 'm feu enfadar mólt, per mes que la prudencia 'm maná callar, que no comprenia quín interés podia tenir l' oncle de ma muller pera regalarli una crehueta de brillants y finalment no maneá qui donant la última estisorada m' aconsellés que no permetés usar en ma casa, si volia tenir pau y no se que més, uns rosaris montats en or, pre-

Digitized by Google

sent de mon jermá, ja que alló era massa, pel nostre bras.

Aprés de tot aixó comensá la conversa mes heterogénea y poch sustanciosa que penso sostenir en ma vida. Se citaren mil y un casament y no menys historias desgraciadas de gent que may he conegut, y mentres los vells, sempre que podian treyan á rellubir fets de l' any vuit y esplicavan receptas pera curá 'l reumatisme, las senyoras s' esforsavan en esplicar las diferents menas en que podan presentarse á taula la llengua y 'ls fideus.

Aburrit de tanta conversa vaig manifestar ab un breu discurs estudiat d' una manera cuydadosa, mon agrahiment als presents per sa assistencia al acte mes important de ma vida, y, aprofitant lo moment en que dos senyors estornudavan vaig termená invitantlos á passar al menjador hont tenia preparat un senzill refresch: los *¡Jesus!* als estornuts, agafaren lo final de mon discurs.

No tinguí de repetir ma invitaciò, y mentres tothom se desfeya en paraulas de: *perqué feya res per nosaltres.... cá, no pendré res jo..... entro per cumpliment..... pera que no diga que li desprecio....* etc. etc., veya com s' arribava casi ab empentas á la taula del menjador.

No vé del cas esplicar lo que 'm semblá servir en obsequi als convidats, ja qu' ho deixí tot á mans del confité que 'm prometé faria una cosa que estés lluhida.

Aprés d' uns cumpliments tan inútils com pesats tothom comensá á donar compte de lo que 'n lo plat tenia. Una senyora féu esmentar que la crema era un xich agre, pero, molt aficionada sens dupte á l' agró, no 'm permeté que 'n servis dos cops als altres. Una de las senyoretas altas esplicá que, tal volta per haver menjat dolçó avans no 'n trovava gens á la orxata, y aixó que jo havia donat ordre al confité y á la minyona que cada ampolla sols servis per sis gots.

—¿Dehuen esser de tal banda aquestas pastas? pregunta l' altre de las senyoretas que sens dupte sa poca práctica en probarne no li permetia coneixelas per son nom.

—No sé, li respongui.

—Oh, prou, prou se coneix! Tenen dias.

—Lo mateix qu' aquestos confits, afegí sa mare, dehuen esser de tant la lliura, ¿eh? Y sens que jo li respongués, continuá : ja 's coneix: lo barato es car: semblan de midó.

Jo per més que m' esforcés en parlar ab agrado á tothom, me mossegava 'ls llavis cada volta qu' oia semblants cosas.

—Senyors, que provarán los vins? vas preguntá desitjant que 'l refresch s' acabés.

—Ay, no vuy res mes feya l' una.—¿Hont vol que 'ns ho fiquem, feya l' altre.—Vosté fa massa, afegia una tercera.

Donant l' exemple obrí una ampolla mentres pregava á alguns dels convidats que m' imitessen. Casi totas las senyoras no tastaren mes qu' una copeta de cada una de las nou ampollas que sortiren á la taula.

—Aquets vins son del pais! esclamá un dels senyors, ficsantse poch en los lletreros.

—*Bordeaux*, *Chartreuse*....li respongui.

—Prou que 's coneix; prou que 's coneix, interrumpí: no 's fa res de bó á Espanya: uns vins que semblan ó aigua clara ó aigua ras.

Tots rigueren oint la agudesa del inteligent.

Anarem seguint per l' istil y m' avergonyeixo al dirho; per mes que sé que 'l confité no 'n te pas la culpa, tinguerem qu' aixecar la taula ben dissimuladament, per haver primer acabat lo refresch que satisfet las golas.

Y aquí comensá una lletania de paraulas inconvenients algunas quan dexavan d' esser amohinosas.—*Que pugan contarho molts anys.—S' han lluit.—Que sian ditchosos.—Ja saben la casa.—Igualment* y mil altres á las que responiam ma muller y jo: *gracias, gracias,* mentres qu' ab un goig incomparable anavam mitg tancant la porta. Al últim un de molta broma, sens dupte, qu' esperava estar sol y que cercava la ocasió de que ningú parlés, digué cridant:

—Vaja, voste Senyora Sogra, que no me 'ls hi posi punxas al llit.

Una riallada per part de tots, y sobre tot per la meva que m' esforcí á ferla grossa, á fi de que no 's conegués que era fingida, rebé las paraulas de aquet senyor en tant que jo li donava uns copets á la espatlla, com volguent dir: qu' es gat vosté!

Quan per la quietut de l' escala, coneguerem que 'ls convidats ja eran al carrer, ma muller y jo donarem gracias á Déu per havernos fet arrivar lo fi de aquell dia de mareig.

FRANCISCO MANEL PAU.

POSTA DE COR.

Ignocent cor que vivias
Com papallona entre flors,
Y extasiante ab sos colors
Ab ellas ¡ay! compartias
Ta ignocencia y tos amors.

Colors vius y essencias finas
L' alè de la tempestat
Ben lluny de tu s' ha emportat;
Deixante 'n presó d' espinas
Que 't priva de llibertat.

Mes ja trencarne las reixas
Logras, y d' ella fugí,
Y emprenent un nou camí
Llensas al ayre mil queixas
Perdentse en un mon sens fi.

Trist pe 'l mon y adolorit
Vás perdut y alatejant,
Y 'l camí qne vás deixant

Digitized by Google

Son mantell hi esten l' oblit,
Vel dels recors que 's desfan.

Y fent via pe 'l desert
Sentinte l' alé escapar
Fins al cel pretens pujar,
Afany que 'n l' espay se pert
Com l' espay mateix pe 'l mar.

Tas alas mitg desplomadas
No poden vent recullir,
Com mes del mon vols fugir
L' ayre de tas alenadas
Mes prest te fa sucumbir.

L' ayre pur ton front besantne
Llibertat va murmurant,
Y l' aucellet tot passant
Sa llibertat va cantantne,
Y 'l riu y 'l mar tot bramant.

De nou tu, esclau al desert,
Abatut, ple d' anyoransa
Sents las veus en llunytanansa
Com l' armonia qu' es pert
De la veu de l' esperansa.

La perts desde aquí á la terra
Trist y sense cap consol,
Com lo darrer raig de sol
Que va devallant la serra
Entre núvols d' arrebol:

Tú aixis com lo sol te inclinas
Cap á ponent, ¡pobre cor!
T' alsares d' un mar d' amor,
Te pons en un mont d' espinas.
¡Que t' obri 'l cel lo dolor!

DOLORS COLLADO.

Publiquem á continuació la següent traducció del Sr. D. Gayetá Vidal que en la vetllada que en honor de Cervantes celebrá *l' Ateneo Barcelonés* fou repartida entre 'ls socis.

L'ENGINYOS CAVALLER

DON QUIXOT DE LA MANCHA

PER

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA.

Madrit (Espanya) 1605—1615.

FRAGMENT DEL CAPITOL XLII (*Segona Part*).— *De los consells que doná Don Quixot á Sanxu Panza avans que anás á gobernar la illa, ab altres coses ben considerades.*

. . . .

Primerament, oh fill, deus témer á Dèu, perqué en témerlo consisteix la sabiduría, y essent sabi en res podrás errar.

Lo segon deus posar los ulls en qui ets, procurant conéixerte á tu mateix, que es de tots, lo coneixement mes difícil que 's pot imaginar. Del conéixerte pervindrá lo no inflarte com la granota que 's volgué igualar ab lo bou: que si això fas, vindrá á esser lletjos peus de la roda de la tua bojería, la consideració de haber guardat bacons en la teba terra. Veritat es, digué Sanxu, mes fou essent nin; puig de bailet, oques foren las que guardí y no bacons. Mes, me dóna de parer que això no fa pel cas, puig no tots los qui gobernan venen de nissaga de reys. També això es veritat, replicá Don Quixot, per cual rahó los no de nobles principis dehuen acompanyar la gravetat del cárrech que exerceixen, ab blana suavitat, que guiada per la prudencia, los lliure de la maliciosa murmuració, de la qual no hi ha estat que escapar puga.

Fes gala, Sanxu, de la humilitat de ton llinatge, y no 't dongas de menys de dir que de llauradors pervens; puig vehent que no t' en avergonyeixes, ningú intentará de ferten enrogir, y pagat mes de esser humil virtuós que pecador soberg. Innumerables son aquells que de mesquí llinatge sortits, han pujat á la dignitat suprema pontificia é imperial, y de eixa veritat podria tráurerten tants de exemples que bè 't donaria enuig.

Mira, Sanxu, si prens per medi la virtut y de fer fets virtuosos te pagas, no tens pera que envejar á aquells que venen de prínceps y senyors ; perque la sanch s' hereta, y la virtut s' aquista, valent la virtut ella sola lo que no val la sanch.

Essent això aixís, com ho es, si per cas vingués á veurert, quan sias en la tua illa, algun de tos parents, no 'l refuses ni 'l afrontes, avans deus rébrerlo, afalagarlo y regalarlo, que ab això satisfarás al cel, que 's plau de que ningú 's donga de menys de lo que ell feu, y correspondrás á la ben concertada naturalesa.

Si tinguesses ab tu la dona, (que no es ben vist que mòlt temps estien sens les propies los qui assisteixen governs), ensényala, adoctrínala y puleixla de son natural bast, perque tot lo que pot adquirir un gobernador discret, sol pérdrerho y espargirho una dona rústiga y de curts gambals.

Si arribasses á enviudar, cosa que pot succehir, y ab lo cárrech millorasses de conjuge, no la prengas tal que 't servesca de am y canya de pescar, y de no 'n vull, no 'n vull, donaumen un bon tros; perque 't dich en veritat, que de tot alló que la muller del jutge rebe, deu donar compte lo marit en la residencia universal, abont pagará ab les setenes, en la mort, les partides de que en vida no s' hagia encarregat.

No 't guies may per la lley del embut, que sol esser de mòlt grat als ignorants que presumen de discrets.

Troben en tu mes compassió les llágrimes del pobre; pero no mes justicia que les informacions del rich.

Procura descubrir la veritat entremitj de les promeses y les dádives del rich, de la mateixa manera que entre los sanglots y perfidiosa molestia del pobre.

Quan puga y dega aplicarse la equitat, no descarregues demunt lo delinqüent tot lo pes de la lley, que no es millor la fama del jutge rigorós que la del compassiu.

Si en tas mans s' arribás á brincar la vara de la justicia no sia per lo pes de la dádiva, sino per lo de la misericordia.

Qúan te succehesca tenir de judicar lo plet de algun inimich, aparta l'enteniment de la injuria rebuda, y posal en la veritat del cas.

No 't cegue la passió propia en causa agena, que les errades que en ella cometesses, restarán les mes vegades

Digitized by Google

sens remey, y si per cas lo tenen, á expensas será de ton crédit y fins de ton cabal.

Si vingués á demanarte justicia fembra hermosa, desvia 'ls ulls de les sues llágrimes y les orelles dels seus planys, y considera espay la substancia de lo que preten, sino vols que la tua rahó quede negada en son plany y en sos sospirs ta bondat.

A aquell á qui degas castigar ab obres, no 'l maltractes ab paraulas, que prou ne té lo desditxat ab la pena del suplici, sens la afegidura de les males rahons.

Al culpable que caigue sots la tua jurisdicció, consideral com home mesquí, subjecte á les condicions de nostra perversa naturalesa, y en quant pugas, sens per això fer agravi á la part ofesa, mostratheli clement y piadós, puig encare que son iguals tots los atributs de Dèu, mes resplandeix y campeja, á mon entendrer, lo de la misericordia que 'l de la justicia.

Si aquests preceptes y regles segueixes, Sanxu, serán los teus dias llonchs, ta fama eterna, tos premis complerts, la tua felicitat com no pot dirse; casarás tos fills com vulgas, títols tindran ells y los teus nèts, viurás en pau y benvolgut de les gents, y en los postrimers passos de la vida t' arribará 'l de la mort en vellesa suau y perfeta, y clourán tos ulls les tendres y delicadas mans dels ignocents tertranèts.

Quant fins al present te he dit, documents son que deuhen adornar la teba ánima: escolta are los que han de esser ornament de ton cors.

. . . .

Esperat ab natural afany dels que ab mes entussiasme la nostra literatura conrean ó admiran, vingué lo primer diumenge de Maig y ab ell per quinzena vegada la festa catalana; la donzella gentil y hermosa de la nostra poesía, ab sa faldada de flors y violas y ab munió de brots y ponsellas, com no acostumaba ferho los demés anys, pera premiar als que afortunats no fossen de guanyar tota una flor ben esclatada. Llástima que la enveja d' uns y l' hipocresía d' altres haja fet mirar á molts ab mal ull á la ignocenta nina, puig que no ha faltat qui l' ha volguda vestir ab unas robas que tal volta li venen estretas, que l' oprimexen, y l' ha volguda guarnir ab unas galas, que no li escauhen; ¡pobre poesía catalana..!

Mes, no es cas ara de planys quan de goig hauriam d' estar puig bona ha sigut l' anyada que enguany n' hem recullida. Ab la composició *Les noces del infant*, d' en Tomás Forteza, de Mallorca, s' ha guanyat la flor natural, hermós ceptre ben digne de la reyna que fou elegida de la festa, na Oriola Serra de Quintana, que 'l primer premi que repartí fou á la poetisa na Victoria Penya, de Mallorca, per sa poesía *Una visita á ma patria*, fou l' altre accésit per la poesía *Ma vila*, del intelligent poeta en Francesch Ubach y Vinyeta. La englantina guanyada ab la poesía *Lo Rey y l' Arquebisbe*, que sigué acertadament llegida per en Jaume Cullell era també d' en Tomás Forteza, de Mallorca, fou lo primer accéssit per *La Lluyta de Reys*, composició del Sr. Ubach, y d' en Joan Nabot y Casas la titolada *Los Tres Romansets de la presa de Roma*, que tingué l' altre accéssit. *Plor de la Tórtora*, es la poesía que ha fet guanyar la viola d' or y d' argent al poeta de la plana de Vich, en Jacinto Verdaguer; *La Creu*, que tingué lo primer accésit era del inspirat poeta de Figueras, en Pagés de Puig, y l' altre poesía *Jesús Perdut*, del ja citat 'n Ubach y Vinyeta.

De mes á mes no ha faltat la bona voluntad de la diputació de Tarragona, donant un premi que ha tocat á un poeta d' aquella encontrada, en Joseph Martí y Falguera, que llegí mólt bè sa poesía *A Tarragona* y fou ben aplaudida; se doná accéssit á la composició *Salva terra*, del jove en Francesch Matheu. La oda á la batalla de Lepant, filla de la catalana inspiració d' en Verdaguer, rebuda ab picaments de mans quan ab potenta entonació la llegí en Joseph Blanch, fou la que guanyá lo premi de las associacions católicas: accéssit la composició *Lluís de Requesens*, d' en Francesch Matheu.

Ja era hora, que fos adjudicat lo brot d' olivera premi de la Jove Catalunya, que guanyá lo jove 'n Isidro Reventós, ab la poesía que llegí y dú per lema *¡Si tornassen!*, y d' ell fou també lo segon accéssit, que 'l primer lo obtingué lo poeta en Pagés de Puig, ab la que du per lema *Passant y adorant*. Lo derrer premi extraordinari que era lo de Mallorca y dos accéssits, foren guanyats per tres mallorquins; lo romans llegendarí d' en Ramon Picó, titolat *Lo salt de la Bella-Dona*, llegit per en Joseph Blanch, lo segon accéssit *Cansó de la dissort*, d' en Barthomeu Ferrá, y l' accessit primer, un altre *Dissort*, del per tres vegadas citat en Tomás Forteza, que fou elegit mestre en *Gay saber*.

Lo president, en Geroni Rosselló, comensá ab un poétich encara que curt discurs, parlant de la unificació de la llengua catalana y desarrollant los mots de patria, fe y amor, que es lo lema del Consistori. Lo mantenedor secretari en Lluis Roca, de Lleyda, llegí la memoria de secretari fent acabada ressenya del número y calitat de las poesías presentadas, que muntan á 297; d' ellas 25 á patria, 55 á fe, 184 á amor y las restants als distints premis estraordinaris; notarem que no se senyalaren mencions honoríficas com era de costum. Lo poeta ampurdanés n' Albert de Quintana, fou lo mantenedor encarregat de donar lo comiat, y mólt be ho feu, ab son discurs ab que finí la festa.

A tan important sessió, assistí lo representant del poder militar, una comissió de la digne Diputació Catalana; no lo Ajuntament de la Ciutat segons tenim entés per lleugeras questions que 's suscitaren. No cal dir, del hermós aspecte del saló y de la gran concurrencia; dins del pati, al eixir tocá la música sardanas y la marsellesa.

Al igual dels anys anteriors doná aquest *La Jove Catalunya* una brillant sessió en obsequi als poetas premiats en lo certámen dels Jochs Florals.

Comensá la vetllada ab la lectura d' un correcte

Digitized by Google

discurs d' en Isidro Reventós, vice-president de la Societat. Se llegí després la composició *La Jove Catalunya*, original d' en Anicet de Pagés, *Lo Nostramo*, d' en Briz, *Una visita á ma patria*, de la poetisa na Victoria Penya. Acabada que fou sa lectura y á instancias de la numerosíssima concurrencia que omplia tot lo saló passá á ocupar la presidencia acompanyada dels Srs. Matheu y Nanot. Despres foren recitadas las poesías *Testament*, d' en Careta, *La Jove Catalunya* d' en Reventós, *Esperansa*, d' en Coca y Collado, duas lleugeras si bè molt ben fetas poesías d' en Riera, l' oda *A la Patria*, premiada á Gerona, del distingit poeta Roca y Roca, un soneto d' en Francesch Manel Pau, *Salva-terra*, de Francesch Matheu, unas décimas que foren molt aplaudidas per los assistents, y finalment lo primer accéssit á la viola, d' en Anicet de Pagés, qual lectura fou interrompuda diferentas vegadas. A fe s' ho merexía la poesía d' en Pagés, la que podem dir se n' emportá la palma. Després d' un breu discurs de gracias lo president declará finida la sessió.

Seguexi *La Jove Catalunya* en esta senda y logrará aviat la aspiració del Sr. President de que 'ls catalans s' aferrin com á taula de salvació en l' amor intens per la patria.

NOVAS.

En l' Odeon s' han estrenat las produccions, *La Campana de Gracia*, drama en un acte, y *Un voluntari cubano*, pessa també en un acte.

—

Entre las companyias que actuarán l' estiu vinent en lo Prado Catalan, figura la de declamació valenciana, que, segons los cartells, conta ab un triat repertori, entre 'l qual hi ha obras tan celebradas com la comedia *Tres roses en un pomell.*

No duptém que dita companyía atraurá l' atenció del públich y especialment dels amants del Teatre Catalá, puig que catalá es lo llenguatje usat en aquellas produccions, si be modificat per las influencias que van ja desaparexent en las de mes importancia com la que hem citat. De esperar es que la vinguda de aquella companyía á Barcelona contribuirá á fer notar als escriptors valencians la conveniencia de unificar lo llenguatje literari, única manera de que llurs obras pugan ser degudament apreciadas á Catalunya y Mallorca, axís com las dels catalans ho podrian ser á Valencia lo qual á tots los donaría mes honra y profit. Per part dels autors mallorquins marcada es desde ja fa temps la llohable tendencia á aytal objecte; y las paraulas del digne president del Consistori dels Jochs Florals d' enguany, Sr. Rosselló, en son discurs llegit lo diumenge passat, clarament nos hó demostran.

—

També á Valencia s' ha despertat l' afició á sos cants populars puig segons hem llegit se n' ha enviat una magnífica y escullida colecció á la gran esposició de Viena.

—

En lo certámen últimament celebrat en Granada ha sigut premiada una poesía catalana de En Pere Palau y Gonzalez de Quijano.

—

En una sessió últimament celebrada en lo *Círculo Republicano Federal*, fou desadmesa la proposició que presentaren alguns socis de publicar un periódich bilingüe. En cambi la adició que s' hi feu de publicarlo en castellá fou aprobada. A estos senyors federals que axís entenen la federació retxássant la llengua catalana los hi donem un vot de gracias.

—

Lo dijous, primer del corrent, assistirem á la inauguració dels concerts de primavera que 's donan en lo *Teatro Español*. Totas las escullidas pessas del programa foren executadas ab admirable gust y precisió y obtengueren grans picaments de mans per part de la selecta concurrencia qu' allí s' habia aplegat, especialment la pessa de conjunt, *Lohengrin*, de Wagner, y 'l preciós hymne austríach, de Haidn.

—

Sabém que 'l llorejat poeta En Lluis Roca y Florejachs, está escrivint una historia de la ciutat de Lleyda, en llengua catalana.

Molt nos plau que s' honre á nostre idioma empleantlo en treballs d' aquella importancia, lo qual, y las envejables dots de son autor, fará segurament que sia ben rebuda dita obra quan vege la llum pública.

—

Com los anys anteriors, se reuniren diumenge próxim passat en un dels salons de la acreditada fonda de Justin, ahont se serví un espléndit banquet, alguns dels joves poetas premiats en lo certámen dels Jochs Florals d' enguany, ab altres coneguts en la literatura catalana. A las postras llegiren y recitaren poesias los Srs. Martí y Folguera, Bartrina, Reventós, Matheu, Picó, Coca y Pagés, y pronunciaren discursos y brindis, animats tots del amor á nostra causa, los senyors Riera, Roca, Nanot, Picó, Aulèstia y altres. Vetlladas com aquestas molt poden contribuir y contribueixen á estrenyer los llassos de fraternitat y germanó entre 'ls joves catalanistas.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, passatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Maig de 1873. Núm. 9.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 13 »		Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Estudis histórichs; per *Pere Nanot Renart*.—**Lo presoner** (poesía); per *Matheu Obrador Bennassar*.—**De la paraula «Llur»**; per *Ignasi Farré y Carrió*.—**La Jove Catalunya** (poesía); per *Joseph Pella y Forgas*.—**Lo Convent de Jesús**; per *Francisco Maspons*.—**Lo Jayo** (poesía) per *Joan Mariner*.—**Fullas de llor**; per *Modest Vidal*.—**Á la Primavera** (poesía); per *Francisco Comerma*.—**Estudis geografichs sobre 'l comtat de Besalú durant la etat mitjana**; per *Pere Alsius*.—**Cap al vespre** (poesía); per *Martí Genís*.—**Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona**; per *Fidel Fita*.—**Novas**.

ESTUDIS HISTORICHS.

PAU CLARÍS.

I.

En un dels darrers dies del mes de Març del any 1640 les portes del palau que don Dalmau de Queralt, comte de Santa Coloma tenia en la plaça de Fra-Menors de la ciutat de Barcelona s' obriren de bat á bat pera donar entrada al Correu Reyal, arribat feya poch de Madrit, portant plechs secrets que 'l comte-duch d' Olivares, ministre universal del rey Felip IV de Castella trametia al dit comte de Santa Coloma, virrey allavors, per sa malaventura y la de la terra, del principat de Catalunya y com á tal Llochtinent general de la Majestat Católica.

Ab veritable neguit esperava 'l Santa Coloma lo dit Correu; ab certa alegria temerosa, com de qui vol y dol, rebé de mans de sos patjes les lletres ab les torres y lleons sagellades y ab febrosa impaciencia comença la lectura de les matexes; tot lo qual no es d' estranyar si 's posa esment en la compromesa y dificultosa posissió que el pobre Comte en Catalunya tenia.

Tothom sap que l' Espanya d' allavors no estava, com la d' ara, subjecte al despotisme centralisador de la burocracia puig cada un dels estats que componen la gran familia ibérica tenia ses lleys, sos usos, sa constitució propia. No es axó dir que Castella no dexés sentir, ja de temps, sobre 'ls altres reynes certa influencia; empero de dret y de fet la diadema del rey d' Espanya no era la d' un sol imperi; restava formada per la reunió de moltes corones. Mes allavors com ara s' esdevenia sovint que l' interés del gobern de Madrit no concordava ab lo dels demes pobles espanyols; y si 'ls catalans del segle XIX en consemblant ocasió no podem ó no sabem fer altre cosa que jemegar de nostre malhauransa ó cercar lo remey fantasiant veritables utopies polítiques, los catalans del segle XVII sabian trobar en llur cor prou fe y entussiasme pera no doblegar lo genoll y 'l front devant les tiraniques lleys d' un gobern despótich.

Probes certes d' axó ne doná Catalunya en l' época objecte del present estudi histórich. Una guerra injusta (car no fou inspirada per altre sentiment que per lo de l' ambició) se mogué entre Espanya y França y d' ella ne fou Catalunya la víctima capdal. De tot se 'n hagueren consolat los catalans si 'l gobern de Castella al permetrer que les hosts castellanes passessin per Catalunya com passa la llagosta sobre 'ls camps sembrats, haguès respectat lo que 'l poble catalá tenia enmes que la vida; los furs de la terra. Mes lo gobern de Madrit los trencá imprudentment y d' aquí nasqué la resistencia de les autoritats catalanes en obehir les ordres de la Cort; ella començava á presentarse ferma en lo mes de Març del any 1640.

Lo virrey de Catalunya habia fet tot lo humanament possible pera conciliar los manaments de la Cort ab lo que l' hi demanavan lo Dret, la Justicia y les lleys de la terra ensemps; ab rahó ha dit un modern historiayre, que pochs funcionaris públichs se han trobats en pus trista situació que la del desditxat comte de Santa Coloma, catalá de sang y de cor, mes esperonat y mogut per l' ambició á servir com humil criat al ministre de Felip IV. Y si es cert que l' ambició bons resultats pot donar quan los qu' en llur cor arrelar la deixan tenen l' enerjía necessaria pera tot sacrificarho á aytald ominador afecte; ella es terrible quan arriba á ensenyorejarse d' un carácter débil com ho fou lo de don Dalmau de Queralt qu' en mitx dels perills que 'l cercavan no sabia fer altre cosa que trametrer lletres á Madrit donant esplicacions y demanant ordres, les quals, un cop rebudes, no l' hi era possible portar á compliment. Una d' estes lletres

Digitized by Google

habia escrita feya poch temps al Comte-Duch diguentlhi que los qui principalment s' opósavan á obehir lo manat per la Cort eran los tres diputats Tamarit, Quintana y Clarís. De aytal lletra era resposta lo que 'l Correu l' hi aportá en los darrers dies del mes de Març. Pensian, donchs, nostres lectors ab quin dalé hagué de llegirla 'l Comte tant mes en quan un cop hagué romput lo sobrescrit pogué veurer que la carta no era firmada pe 'l ministre; al peu d' ella se llegia *Yo el Rey* y estava escrita ab aquell carácter de lletra clara y elegant propia del *Ingenio de la Corte* (1) y que la ciencia paleográfica 'ns ha conservat.

En ella manava Felip IV á son virrey que posas en presons al diputat Tamarit si aixis ho creya necessari pera 'l repos públich y que en quant al diputat Claris per tal com estava revestit de la dignitat de Canonge (ho era de l' Esglesia d' Urgell) aconsellavalhi que: *mande al Juez del Breve tome informaciones del dicho diputado eclesiástico á título de que fomenta y defiende no se deben hacer contribuciones á los alojamientos; y en probándosele cosa de calidad le prenda asistiendo el en persona, pidiendo para todo asistencia á la Ciudad.*

Confós hagué de restar lo Santa Coloma al llegir esta carta digna en un tot del net de Felip II; entenent totduna que si era cosa fácil posar pres al diputat Tamarit no ho era igualment posarhi 'l ídol del poble 'l benvolgut y respectat de propis y estranys, al virtuos y coratjós diputat Claris. Negre sens dupte se l' hi degué presentar llavors l' horisó polítich al virey; no 's debia pensar empero que passats pochs mesos son cos ensagnat, estés demunt los roqués de San Bertran, demanaria venjança al cel servint de exemple y de llissó als fills d' aquell sègle y á l'esdevenidor.

II

Les revolucions polítiques solen fer depressa llur via y malhaurat del home qui contra d' elles vulguia lluytar; tant se valdria tractar de contenir á mitjant camí de l' espay lo brunzidor llampech. Sense sortir de nostra Espanya ni de la contemporánea historia podriam trobar exemples que fessian bones nostres paraules; empero ¿quin exemple millor per aquest cas que 'l que la fí del comte de Santa Coloma 'ns ofereix?

Sia per causa d' altres ordres que de Madrit hagués rebudes, sia perque cregués que era arribada ja l' hora de pendrer la resolució de posarse del costat de la Cort en la sorda batalla que entre aquesta y lo poble catalá començava, lo Virey, sens esguardar lo que esdevenirse podia, seguí puntualment los manaments que disfressats en concells l' hi trameté 'l Comte-Duch; posá presos als diputats Quintana y Tamarit; ab noves contribucions y allotjaments encengué l' ira del poble. Arriba 'l dia 7 de juny, festa aquell any del Corpus Christi. En aytal diada los barcelonins de jays pacífichs tornats en feres rabioses feriren, mataren, trossejaren á tots quans castellan hi hagué en la Ciutat y 'l mateix comte de Santa Coloma caygué als cops venjadors de la *justicia popular* La guerra esclatá allavors entre Castella y Catalunya; guerra d' estermini, guerra sense cuartell com solen serho totes les civils; que al cap y al últim germans eran en lo siglc XVII, com ho som ara, com ho serem sempre si á Dèu plau, tots los fills de la gran familia Ibérica.

Hi ha en les constitucions dels pobles qui gosen de vera llibertat forsa y poder á bastament pera malmetrer tots los flajells que 'ls atupan. Per ço los diputats de Catalunya al posar esment en los perills de que la terra amenaçada restá després que 's feu pública la mala voluntat y ensemps los desitjos de venjança de la Cort de Madrit, cercaren llur remey en los matexos furs que 'ls ministres reyals menyspreavan convocant pe 'l mes de Setembre del mateix any 1640 Corts generals que hagueren lloch en lo palau de la Diputació de Barcelona y en la gran sala de Sant Jordi, la qual oferí llavors un espectacle digne d' inspirar lo pinzell d' un Paul Delaroche ó d' un Delacroix.

En ella s' aplegaren tots los homes il-lustres ab que allavors s' envania Catalunya. Los tres estaments hi foren presidits respectivament segons us y lley, per l' arquebisbe de Tarragona, pe 'l duch de Cardona y pe 'ls honorables Pere Joan Fontanella, Francisco Soler donzell, Pere Joan Rossell, Joan Francisco Ferrer mercader y Pau Salinas pellayre, concellers aquell any de la ciutat de Barcelona.

Los trajos de seda y or dels cavallers, les amples y rossegantes robes dels prelats y les rumboses vestes de panyo dels ciutadans qui omplenaven la sala, feyen entendrer al primer cop d' ull que tots los vers catalans habian obeit lo manament dels diputats y que aquelles corts eran la representació de la Pátria. Vritat es que 'l seti del Llochtinent del Rey restava vuyt; mes los tres diputats Tamarit, Quintana y Clarís, asseguts al costat del trono, representavan la vera autoritat ja que eran l' imatje del Dret y de la Justicia que la Majestat reyal desconexía.

Llarchs foren los enrahonaments que entre ells tingueren los representants de Catalunya; molts y molt profundos los arguments que á favor d' un rompiment complert ab Castella alegaren alguns. Totduna empèro 's pogué entendrer que sobre aquell cas casi tots tenian lo mateix pensament, si be 'ls prudents creyan que era follia voler combatrer contra tot lo poder del Rey Católich. Les injusticies, los torts del gobern de Castella tots los reconexian y allí hagueren de recordar mes d' una volta 'ls martiris que feya pus de dos anys Catalunya sufria; per ço si 'ls pacífichs callavan, los enardits arribaren fins á mal parlar del mateix Rey. Mes era aytal la prudencia de nostres avis que ab tot y haber pesat totes les rahons en pro y en contra restavan encare duptant del partit que pendrer devian.

En tota discussió d' interés sol esdevenirse un moment en que l' atenció dels qui escoltan es mes

(1) Sabut es que aquest era 'l nom que prenia Felip IV pera firmar ses composicions dramátiques.

Digitized by Google

forta y les paraules dels oradors mes intencionades.

Afatigats romanian ja los estaments quan corregué la nova que tost parlaría lo molt il-lustre D. Joan bisbe d' Urgell y canciller de Catalunya. Era aquest prelat molt destre y entés en la práctica dels negocis com qui habia durant molt temps tingut lo cárrech d' Auditor del Tribunal de la Rota y per ses relacions y per s' influencia en la Cort dispost y autorisat per pendrer part en aquells rahonaments. Com qui sentia certa afició pe 'l gobern de Madrit habia anat á les corts á la força y sols pe 'l ben parexer. Per totes estes rahons tothom l' escolta ab interés; mes les paraules del bon prelat foren en tal faysó que á tots descontentaron.

Espahordit devant la consideració dels mals que sobre Catalunya caurían si les corts se resolvian per la guerra, cuydá de defensár lo partit de la pau aconsellant una promte avinença ab lo Rey. Abundós en elocuencia fou son parlament y ben triades ses rahons; mostrá lo gran poder de Castella y la mesquinesa de Catalunya, digué com les demes *provincies* d' Espanya portavan ab paciencia lo jou castellá y després de fer entendrer molt destrament que la Cort perdonaría de bon grat á Catalunya, finí protestant de son amor á la pau y al oir les despreciativoles esclamacions ab que ses paraules eren rebudes dexás caurer demunt son sitial ab los ulls plorosos.

Fins los demes membres del braç, eclesiástich acolliren ab freda reserva les propostes del bisbe d' Urgell; la sessió continuá donchs ab mes animació que may; Parlaren entre altres á favor de la guerra los diputats Tamarit y Quintana quan lo diputat esclesiástich qué res habia dit fins allavors contenint ab prou feyna lo foch patri que en son pit niava feu senyal de voler endreçar á ls' estaments la paraula. Lo nom de Pau Claris corregué de boca en boca y després de pochs minuts lo silenci mes gran reyná en l' ampla sala. Tothom 's disposá á escoltar los mots d' aquell á qui 'l poble en son entussiasme saludava ab los noms de Elias, de Jacob y de Moisés catalá (1).

(Seguirá.)

Pere Nanot-Renart.

(1) Arxiu Municipal: *Dietaris*.—Melo: *Historia de los movimientos, separacion y guerra de Cataluña.—Piedra de toque de las intenciones del enemigo y luz de la verdad.* Barcelona, 1640.—Poesia premiada en lo certámen dedicát á Pau Claris, (copiada par D. Victor Balaguer, en sa história de Catalunya tomo IV.)

LO PRESONER.

(Cansó popular d' Alemanya.)

Si jo tornava falcó selvatje,
Vola que vola que volarás,
Devant ca-l' comte me posaría
Com prou hauria trescat l' espay.

Ab forts cops d' ala ferint la porta
De la nineta que jo estim tant,
Ella tot d'una que 'm sentiria
Ja llevaría lo forrellat.

—¡Ay, estimada, que ve ta mare!
¿Sents, vida mia, renou de claus?
Anem, nineta, vina ab mí, vina,
D' aqueixes pletes allá d' assá.—

Mon bech selvatje l' agafaría
P' els seus hermosos cabells daurats;
Me l' enduría dalt les montanyes,
¡Quin niu feriem mes bó allí dalt!

No gosaría matarme l' comte
Si me la enduya volant, volant,
Perque, en revenje, la seua filla
Cauría morta del gran esclat.

Mes, ¡ay! les ales tinch ben fermades;
Per mes que siga sonor mon cant,
No l' sent la nina tota soleta
Plora que plora que plorarás.

Matheu Obrador y Bennassar.

De la paraula Llur.

Sa naturalesa, carácter y ús.

II.

Després de haver escrit nostre article sobre l' *llur* y avans de haverlo publicat varem adquirir un bon diccionari catalá-llatí publicat á Barcelona en lo any 1696 per en Joan Lacavallería. Haventhi llegit algunas observacions sobre l' *llur*, me vas creurer en la obligació de donarne compte als lectors de La Renaxensa, per fer al matex temps algunas observacions que vindrán á aclarir lo que sobre aquesta paraula en nostre anterior article diguérem.

Véjas avans lo que exposa lo senyor Lacavallería.

Llur.—Ille, illa, illud, gen. illius; ipse, ipsa, ipsum, gen. ipsius; is, ea, id, gen, ejus; suus, sua, suum, gen. sui, suæ, sui.

Advertencias tocant la partícula *llur*.

1. Si la partícula *llur* se referex al nominatiu del verb que la precehex deu aquella exprimirse en llatí per *suus, sua, suum,* del número plural, si lo substantiu ab que vá acompanyat es al plural; pero si lo substantiu es del número singular, *suus, sua, suum,* se posará també al singular: per exemple: *Los homens son obligats de honrar á llur Creador. Homines Creatorem suum reverêri debent. Los pares aman á llurs fills. Liberos suos amant parentes.*

2. Si *llur* no se refereix al nominatiu del verb que precehex inmediatament se exprimeix per lo genitiu plural de *ille, ipse, is,* per exemple *Jo amo als minyons per amor do llur innocencia. Pueros diligo propter innocentiam illorum.*

3. Si *llur* deu ser posat al datiu ó al acusatiu servireuvos de *sibi* ó de *se*, si se refereix al nominatiu

Digitized by Google

del verb precedent, y si no va acompanyat de un nom substantiu, per exemple: *Ells se queixan de llur agravi. Queruntur sibi injuriam inferri; querentur se injuriosè tractari.*

4. Empero si *llur* no se refereix al nominatiu precedent, servireuvos dels pronoms *ille, is, ipse,* per exemple: *Jo penso ques deu llur satisfacció. Illis satisfaciendum esse existimo. Ell mana la privació de llur vida. Jubet illos vita spoliari.*

Fins aquí lo senyor Lacavalleria. Nosaltres esposarem algunas consideracions que al mateix temps servirán per mes aclarir y determinar l' ús que habem de fer del *llur*.

Sens apartarnos del método analítich eczaminem lo que 'ns manifesta en son diccionari catalá-llatí, lo senyor Lacavalleria. Diu ell: traduhirem lo *llur* per *suus* cuant s' referesca al subjecte, posant *suus* en singular ó plural segons sia lo valor del *llur*. En aquet cas y atenent al eczemple que posa veyem que la possesivitat la ecspressa en llatí per aquella paraula que la indica en general, per aquella paraula que nosaltres á no valernos del llur usariam. En lo número 2 diu que no referintse l' llur al nominatiu ó al subjecte 's pot traduhir per lo genitiu plural de *ille, ipse, is,* traducció que 's compren molt bé, si s' aten al significat d' aquestas tres paraulas. En lo número 3 diu que 's traduhirá lo llur per *sibi* ó *se,* cuant se referesca al subjecte y no vinga acompanyat d' un substantiu. En aquet cas lo *llur* te un carácter reciprocatiu y per lo tant tindrá sa corresponent traducció ab lo recíproco *sui.* En lo número 4, diu que traduhirém lo llur per *ille, ipse, is,* sempre que no se referesca al subjecte lo cual vol dir que ségons sia lo seu valor, gramaticalment parlant, 's podrá traduhir per dits tres pronoms y al cas que li corresponga.

D' aquí ne deduhim lo que ya varem dir en nostre article, lo doble carácter del *llur* y com que al ecspressar la personalitat y la possessivitat, axis pot recaurer ab cosa qu' estiga ab un matex com no d' aquí que aixis puga traduhirse per *ille* (sempre que 's prengue lo *ille* bax lo carácter pronominal), com per *ipse, is* y *suus.*

Quina paraula llatina traduhex á nostre entendre lo *llur* catalá es lo *ejus,* (gen. de *is, ea, id*), y l' traduex tan bé que cuants eczemples habém analisat tots ns' han confirmat sempre en la sospita que ja fá temps teniam. Y aqui van dos eczemples ecstrets de las notables cartas d'en Ciceró. Diu aquest: *dolui calamitate ejus et injustissima temporis Syllani; m' dolgué la calamitat* DE ELL *y las injusticias del temps de Sila,* es á dir; *'m dolgué la sua calamitat,* ó be *llur calamitat. Sed quia nova judicium ejus inhominibus;* axó es; *mes perque conech lo judici* DE ELL *sobre 'ls homens; mes perque conech lo seu judici,* ó *llur judici sobre 'ls homens.*

Per lo que dexam manifestat la paraula *llur* axís pot expressar lo singular com lo plural, diferenciantse ab axó del *leur* francés que unicament s' usa cuant se fá referencia á plural. Axís trovém en catalá que's diu; *que per son net no habian de deixar de respondrer á llur proposició.* ó sia *á la sua proposició* ó *de ell* *Aplicant las lleys conforme á llur naturalesa,* es á dir: *á naturalesa sua de ellas.* Per manera que nostre llur no es lo *illorum* dels llatins com alguns pretenen, sino lo *ejus* perqué axís podem expressari lo singular, com lo plural, á mes de que lo *illorum* té mes lo carácter de pronom demostratiu que possessiu.

Nosaltres ab lo llur som al matex temps mes lógichs. Equivalent com equival tot possessíu al genitiu del personal, podent ser las personas axís una com móltas; la paraula que 'ns ho indiqui ha de oferir també aquest carácter, com realment 'ns ho oferex.

Fetas las anteriors esplicacions y tenint en compte las que férem en nostre primer article podém resumir lo dit sobre l' llur esposant:

Lo *llur* es un *pronom-adjectiu* tota vegada que expressa la *personalitat* y la *possessivitat*; representa com tot possesiu lo cas genitiu del pronom personal, y tancant la matexa idea axís podem dir: *seu* com *llur* com *de ell.*

Ho aclarirém. La possessió es una idea de relació; al eczistir hi há qui possehex y lo possehit, y com que axó 'ns indica tant lo *possessiu,* com lo *llur,* com la *preposició* y lo *personal,* d' aqui que pugan usar d' un y d' altre, si be com 's pot observar l' un oferex un carácter mes sintétich que l' altre. Si nosaltres preguntem *¿de qui es aquet caball?* contestarem per eczemple *d' en Pau,* y si 'ns dihuen *¿es seu aquet caball?* contestarem: *si, es d' ell, es de llur, es realment seu.* De modo que ecspressem la matexa idea pero ab diferents termes.

Després de lo que dexem dit 's pot coneixer que la paraula que tant dona qu' entendre als que se dedican al cultiu de nostre llengua materna, analisada y estudiada com cal no ofereix las dificultats que á primera vista, notantse ademés que es fácil la inteligencia de la sua naturalesa, carácter y ús.

IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ.

2 Maig 1873.

LA JOVE CATALUNYA.

Florirán los quatre pals.

Donaume pèls meus llabis la dolsa poesia,
voldria alas al cor, com un aucell
que puja fins als núvols, confosa l' armonia
la llum per tot me volta...
vull cantar de ma patria l' somni bell.

Al lluny de las montanyas, clarors de la vesprada
los celatjes ja perden son color,
sortint las tristas hombras la nit es arribada
y per terra gemegan
fullas secas, al vent, de la tardor.

Ja en la deserta timba remuntantse la lluna
solitari un castell ix á guaytar,
á mitx camí s' detura, al cim d' aquella runa,
y sola condolintse
se torna entre sos núvols á acotxar.

Digitized by Google

Mormola dalt las torras un vent de cementeri,
la pau dels morts la guerra ne confon,
l' orgull y la grandesa, los crims y lo misteri;
de Catalunya vella
allá jau oblidat un altre mon.

Castell de nostra rassa vingué una nit terrible,
veu del infern potenta retrunyí
y 'ls peus en las cadenas caygué l' poble invencible,
lo foch de sas banderas
illuminá la sombra del butxí.

Caygué l' obra dels segles per terra enderrocantse,
en cendras duya l' vent la llibertat,
y dalt de las ruinas un ángel enlayrantse
entre l' fum del incendi
volaba fora la comtal ciutat.

Y com un núvol blanch, allá entre cel y terra,
als raigs mes matiners del sol d' Orient,
al cim del Montserrat, en la mes altaserra,
l' ánima catalana
tornaba já á sonriure independent.

Imatje voladora, pèls fons de las montanyas,
dels boscos dins entre 'ls perduts remors,
sortint embolicada del fum de las cabanyas,
en l' oració del vespre,
enlayre se perdia ab las clarors.

Y sobre 'ls camps estesa sa blanquinosa vesta,
com una estrella ab cua, arrossegant
volaba sobre 'ls pobles en los aplechs y festa,
l' esbart de barretinas}
al pich de las cerdanas voltejant.

Y dins la llar s' asseya, dels vells lo front besaba,
que á l' escalfor dels benehits tions
vivia encar la patria, son foch no s' hi apagaba,
como altres vestals verges
be prou que l' han vetllat generacions.

Mes l' hora era arribada; já l' águila de França
al pas de sos exércits retrunyint,
senti la vella Europa lo nou segle aixecantse,
com alba misteriosa
lo foch de las batallas resplandint.

Y vent que del desert regira las arenas,
murmulls del temporal, negra maror,
la rassa s' agitaba sentint corre en sas venas
encesa y pura l'ánima,
la sanch bullint del temps del avior.

Y de las bategadas sentint lo seu redoble
qu'empeny la febre dintre l' pit corrent,
era la nova vida, lo cor de tot un poble
glatint independencia,
lo toch precipitat del sometent...

Las grans legions fugiren, com esventadas fullas
que du la tramontana pels comals,
damunt enginys de guerra cadávers y despullas,
del Bruch y de Girona
ressonaren las horas inmortals.

A l' hora renaixia de Catalunya vella
l' esperit prepotent, lo gran recort;
ab lo trabuch y manta, barretina vermella,
corrent per dalt las timbas,
los almugávers braus no habian mort...

Avuy en pau los aucellets cantaban
la claror matinal al relluhir,
en mitj d' encens de boyras en l' horisó s' alsaban
del Montserrat las crestas
y s' sentia la veu del monastir.

Y mentres dalt dels singles las rocas aclaria
lo sol novell ab son esguart primer,
amunt pujant la costa en llarga romeria,
com en la payral casa,
entraba dins del temple l' poble enter.

Desde allí dalt estesas las concas y las planas
com un mar barrejat veyan sos ulls
los rius que blanquejaban, las vilas catalanas
al lluny tot despertantse,
entre l' fum de l' industria y ls' murmulls.

Com lo gemech del segle que corra y desespera,
se veya lo vapor passar xisclant,
y foll, esperitat, llansant glops de fumera,
visió misteriosa,
nostres camps y montanyas travessant.

Y dochs... ¿hont es fugidà de nostres encontradas
la calma patriarcal de temps mes vells,
hont es la nostra terra, sas vilas ben muradas,
los ports y sas galeras,
y al cim dels monts los enardits castells?

Oh... si, d' aquestos pobles, d' esta plana grandiosa,
los hereus de la sanch encara som;
que tot això 'ns es patria, la Catalunya hermosa
que 'ls heroes lluytantne
en lo darrer sospir deyan son nom.

Ja may moren los pobles; sobre despulls y cendras
dels segles ja cayguts lo blat sembram,
la terra no es pas borda y ab las espigas tendras
quan la tardor arriba,
las nissagas d' avuy nos hi avidám.

¿Que hi fá si demunt passa lo vent de la centuria?
No apagará en la llar lo sant caliu,
malgrat al despotisme, la fé de la velluria
la patria en las montanyas,
com esparver salvatje fará l' niu.

Si, guarda per exemple las planas de ta historia
y ta llengua al ressó dels Jochs Florals,
y tot traballant, canta la llibertat la gloria
y en nova primavera
veurás com florirán los quatre pals.

Que l' hora es arribada que cayga y s' enderroqui
en mitj de confusió la gran Babel...!
y visquen ab sa historia, llur dret que 'ls hi pertoqui,
amichs, lliures, los pobles
com la munió d' estrellas dalt del cel.

Mars de 1872.

J. Pella y Forgas.

No hem pas sentit *l'esperit novell* de nostra terra en lo moviment comercial ni en lo brugit de l' industria, fets cosmopolitas que mes aviat explican lo esperit de certas

Digitized by Google

ciutats modernas; Catalunya avuy devant de las demes nacionalitats espanyolas, com tots los pobles petits ab sa religió, lleys y costums própias y mes que mes ab son llenguatje vé conservant, sino política, moralment la seva autonomía; desde la guerra del any vuyt es mes senyalat est moviment de vida propia: consemblant esperit d'emancipació s' observa en part á Galicia, provincias Vascas, Irlanda, Escocia, part de Italia y dins de l' Austria; en una paraula *l' esperit novell es l' esperit autonómich.*

LO CONVENT DE JESÚS.

II.

Com es natural, acabada la guerra los habitants dels Aforas de la Ciutat y fins los de la mateixa procuraren per tots los medis que 's tornés á reedificar lo convent. Lo Pare Fr. Esteve Ravella, successor del antedit Pare Guardiá Serratosa, procurá per tots los medis que la reedificació 's portés á cap, mes no pogué lograr altra cosa sino que se li donés permís pera edificarhi una petita habitació per dos frares religiosos y altre frare llech, lo qual aceptaren ab gust donchs al menos guardava de tota profanació é irreverencia aquell sagrat lloch. Ab la intervenció dels Ingeniers del rey, pera que no pogués perjudicar á la Ciutat, se comensá la nova habitació y capelleta junt al tros de paret qu' hem dit havia quedat en peu de la capella de San Lluis rey de Fransa y previa la benedicció solemne feta per lo Pare Fr. Pere Polo, visitador de la Ordre en eix Principat s' hi celebrá la primera missa lo dia 22 d' Agost de 1721 y lo dia 25 del propi mes, diada de San Lluis, á expensas del Cónsul Francés s' hi feu la festa del San Rey ab assistencia del Príncep Pío, Capitá general de Catalunya, y d' altres autoritats.

Mentres tant los altres frares se 'n havian anat á viure á lo convent de San Francesch de la mateixa Ordre dins de la present Ciutat, fent comunitat apart, mes essent lo lloch estret pera duas comunitats y mes per haberhi establert un quartel de soldats, Felip V los va permetre qu' anessin á viure á casa Dulach, distant tres quarts de Barcelona, secuestrat per ell per haver estat son amo partidari de la causa d' Austria, á la que hi anaren lo 16 de Febrer de 1722. Haventse no obstant poch després los hereus de dita casa acullit á indult per lo que los hi fou tornada la casa, lo rey va permetre á los dits frares qu' engrandissin un poch mes la reduhida habitació qu' havian construit damunt lo terreno del antich convent y que hi anessin á viure.

Y altre volta torná á existir lo convent de Jesús, distingintse los religiosos que lo habitavan per son bon zel, religiositat y aplicació al púlpit, al confessionari y á la ensenyansa de la doctrina cristiana. Mes s' esperava á nostre país una guerra d' invasió tant ó mes desastrosa que la que 'ns cambiá la dinastía y al comensar lo segle actual altre volta degué veures destruit lo convent de fra menors.

Ja, així que vingué la invasió francesa y las tropas de Napoleon posaren siti á la Ciutat, los Pares Carmelitas descalsos de Gracia ó dels Josepets y D. Jaume Sagarra, preveyent que los frares de Jesús podrian sufrir per aquell, los hi oferiren llur convent y casa de camp respective, mes lo primer no era prou gran per duas comunitats y aquesta no tenia capella: per altre part los frares no creyan que se 'ls arribés á treure del convent, així es que no se 'n mogueren.

Mes per decret de 30 d' Agost de 1813, fou manat destruir lo dit convent junt ab tot lo renomat barri de Jesús. Lo quint regiment d' infanteria y 'l de Nassau, foren las encarregats d' executarho y 'l día primer de Septembre següent comensaren á ferho, ab molta broma y alegria segons se diu, tocant primer la sort á totas las casas, qu' eran bastant numerosas, de tot lo voltant del convent y acabant per aquest lo dia 10 del mateix Septembre, essent Pare Guardiá, Fr. Narcís Salana.

Tot lo dia 10 los frares lo passaren al camp ras, recullint totas las imatges y demés efectes que 'ls francesos deixaren endurlos, distingintse especialment lo Pare F. Francisco Noguera, qui després publicá un diari de tot lo succehit y 'ls seglars Anton Mariner, Ramon Pasqual y Jordi Cuxart, vehins del convent y Joseph y Felix Alcoy que ho eran de Santa Coloma de Gramanet. A la nit del 10 al 11 dormiren tots los frares en un tros d' establa qu' encara 's conservava dreta y al següent dia se 'n anaren á habitar á la casa coneguda avuy encara per casa Trilla, á mitg carrer Major de la vila de Gracia propia de don Anton Trilla, casa grandíssima ab un hermós jardí y capella; del convent ni quasi quedá rastre.

Allí permanesqué la Comunitat de Jesús fins á principis del any 1817 en que 's construhí un nou edifici, á ma dreta de la avuy populosa dita Vila de Gracia, ahont hi ha la iglesia de Jesús, en lo lloch dit lo «Estret de na Ballestera». Lo dia 18 de Janer de dit any, lo Pare Fr. Magí Bonet, segons lo prescrit en lo Pontifical Romá, va posar una creu gran de fusta en lo lloch ahont devia haverhi l' Altar major de la nova iglesia y 'l dia següent 19, qu' era Diumenge y lo San Nom de Jesús, s' hi posá la primera pedra junt ab altres cinch de mes petitas, que s' uniren á n' aquella, las cuals foren posadas, una per lo Iltrim. D. Francisco de la Dueña y Cisneros, bisbe de Segorbe, la altra per lo Iltrim. D. Manuel Taberner, bisbe de Solsona, la altra per lo Iltrim. Fr. Ramon Stranch y Vidal, bisbe de Vich, la altra per lo Exm. Sr. D. Francisco Xavier Castaños, Capitá general de Catalunya, y la última, á nom del Ajuntament de Barcelona, per lo Exm. D. Joan Anton de Fivaller, Marqués de Villel, descendent del que de son mateix nom posá també una de las pedras al construirse lo convent, acompanyat del Marqués de Sentmenat, Marqués de Gironella, D. Mariano de Mena, D. Joseph María de Carcer y D. Francisco Banús, individuos del mateix ajuntament qu' aquell presidia.

Lo dit dia 19, lo bisbe de Barcelona D. Pau Sichar, qui devia posar la primera pedra fonamental, á las nou del matí, se 'n aná á la referida casa de Trilla, junt ab los Canonjes D. Mariano Oliveras de Plana, Dig-

Digitized by Google

nitat de Capiscol, D. Joan de Altube, D. Ramon Capdevila y D. Mariano Orten y los Rnts. D. Felip Modolell, Mestre de Ceremonias, D. Joseph Terradellas, D. Anfos Diaz y de Antoñana y 'l Dr. D. Ignasi Palaudarias, Fiscal Eclesiástich, junts ab lo Rnt. D. Anton Casañas de Ara, Pbre. y D. Nicolau Simon Labrós, Notari de Barcelona, condecorat ab la creu de distinció de Fernando VII, *ob exilium pro Rege et Patria*, los dos secretaris, cancelaris majors de la curia eclesiástica que debian autorisar la escriptura pública del acta. Una volta reunits en la capella de la casa y revestit lo Prelat ab sos hábits Pontificals isqué en professó qu' anava precedida de creu alta y la comunitat de Jesús junt ab alguns frares de San Francesch, del convent de Barcelona, entre ells lo Pare Guardiá, Fr. Jaume Pruna, cap lo Estret de na Ballestera, destinat per lo nou Santuari, ahont s' hi trovavan ja 'l Capitá general y Comissió del Ajuntament.

Lo lloch estava disposat en forma de cercle, tenint á la part de sol ixent lo altar portátil, á la part de mitg dia los sillons pera los Srs. Bisbes, á tramuntana la dels Capitá general y Ajuntament, á ponent la música del regiment de Hostalrich, manat per lo allavoras Brigadier, D. Joseph Manso, y al mitg lo fosso ahont devian esser posadas las pedras funamentals. Arrivada allí la comitiva, lo Sr. Bisbe de Barcelona, que tenia son sitial al costat de la Epístola, posada la mitra, feu la primera asperció ab aigua beneyta al voltant de la creu, després treta aquella, benehí la primera pedra, fenthi luego la senyal de la creu ab una escoda.

Despres se cantaren las lletanías majors en lo altar portátil y tornats al fosso ahont hi havia l' Arquitecte D. Andreu Pedrerol, ab una gabeta de caoba, lo Sr. Bisbe posá un poch de morté á la pedra, fentse lo mateixdespres ab las altras cinch pedras y continuant després la ceremonia religiosa ab son llarch ritual mentres lo dalt dit Arquitecte anava tapant los clots de las pedras acavant tot ab la Benedicció Pontifical, lo Te-deum y concesió de indulgencias. N' alsá públich testimoni D. Manel Maspons, Notari de Barcelona, tenint com á testimonis cualificats D. Jaume Just y D. Ramon Maspons, també Notaris de la mateixa.

Acavada la ceremonia, lo Sr. Bisbe se 'n torná ab tot lo acompanyament en professó á casa 'n Trilla, mentres lo Pare Fr. Jaume Pey, predicador conventual de la Comunitad, de la que n' era llavoras Pare Provincial Fr. Narcís Salana, digué ab gran concurrencia de poble una missa resada en lo dit altar portátil.

Desseguida comensaren las obras per lo nou convent é iglesia, quedánt prompte fet si be que de reduidas dimensions y en ell aná á habitar la Comunitat de Jesús, seguint la mateixa sort que los demes convents de Barcelona y desapareixent per sempre mes en lo any 1835.

S' havia fet en aquet lloch mes amunt del antich per evitar novas destruccions en cas de guerra ja que sa proximitat á Barcelona, feya que fos considerat com á lloch perillos. Y quan en 1824 per lo Marqués de Campo Sagrado s' acabá 'l passeig de Gracia, se va trobar al cap de munt d' ell, en un dels millors llochs dels voltans de Barcelona: avuy se n' ha fet parroquia.

F. MASPONS.

LO JAYO.

Tant si 'l sol de juny recrema,
Com si 'l jané' escampa neu,
A la porta de l' esglesia
Roman lo pobre vellet
Y ab veu que ja 'ls anys ofogan
A qui passa va dihent:
—Una almoyna al pobre jayo,
germans, per la mort de Deu.—

—

Ell prou era ardit y jove,
Ple de coratge, valent;
Quan soldat, en la muralla
Solia saltá 'l primer;
Mes are ha perdut sas forsas
Y ningú al jayo sosté.
Ell que tant ferm sostenia
De sa patria 'ls furs y drets,
Sol de l' esglesia en la porta
Tremolejant va dient:
—Una almoyna al pobre jayo,
Germans, per la mort de Deu.—

—

Ell tenia fills y fillas
Que feu pujá ab ver' dalé,
Ells son lluny, ellas casadas,
Y sol resta el pobre vell!
Dessota de l' ample arcada
Passa l' histiu y l' ivern,
Y 'ls camps de neu s' enmantellan,
Y 'l sol endaura 'ls esplets,
Y endevant no hi ha esperansas,
Y 'ls recorts d' un bon bell temps
Encara fan molt mes trista
La negrura del present.....
. . . .
Y diu lo vell en la porta
Sanglotantne ab trist accent:
—Una almoyna al pobre jayo,
Germans, per la mort de Deu.—

JOAN MARINER.

FULLAS DE LLOR.

Á NA P. C. Y E.

—¿No 't plau gens véurer del mes d' Abril las hermosas matinadas fent riallers los objectes que 't rodejan? ¿Tampoch te plau quan lo sol ans de visitar tu las flors las corona ab sos raigs d' or, fent de sa copa aixugar la llágrima que la nit en son botó hi ha deixat?

—¿Te plau sentir en las nits llargas d' hivern, al

jayo cantar corrandas ó alguna gesta d' aquells temps fentnos revifar en nostre pit l' amor á la Patria?

—¿Y del mes de Maig las claras vetlladas mentres la lluna llumena ab sos raigs argentats ton rostre graciós?

—No: del Maig sols n' esperas las encesas flors que ab sos perfums prestan homenatje al cel hont miran sempre.

¡Oh m' aymia! flor que perfumas mon esperit; sol que calentas l' amor de mon cor, escolta: vuy posar en ton trenat negre un pom de *flors de Maig* y perque fássin mes flayre, perque sa esencia sia mes pura serán catalanas, serán d' En Clavé.

L' arpa té quatre cordas que nosaltres las nomenarem tenors 1.,ers 2.,ons baritonos y baixos. Lo vent fentlas cruixir, las ha afinadas en «do.»

Los primers compassos, quatre, serveixen per deixar l' acord dominant.

Una melodía fresca y d' un estil molt fácil es la que cantan. ¿No sents qué diuhen?

Prop del riu hi ha una verneda
y un saló en mitj sa espesura

No 't parlaré d' eixa melodía perque ¿quí no la sab de memoria? ¿quí no recorda la melodia que mes s' ha popularisat desde que 'n Clavè se doná á conexer com á músich catalá? Per lo tant, debades es parlarne.

Fería molt mes efecte si desaparegués la tónica en forma de pedal.

Ab compás de sis per vuyt, ó de barcarola y temps moderato cantan lo que en la partitura segueix.

Afigúrat que allí al lluny del lluny, un pastoret plora per la sua pastora; no toca lo *contrapás* ni cap sardana; tampoch surt de sos llabis cap cansó de las que ella li ensenyá; com no 's recorda d' aquella que ab gracia inimitable li cantava tot sonrient:

Mes m' estimo soleta dormir
que d' un pastor sé la enamorada

y d' altres com aquesta totas jolias catalanas. Sols en son pensament campejan, passant com passa per l' espay serpentejant lo llam, paraulas dolças, tendres y espressivas; mots que prenent per alas l' alé que sortint del niu deixa carmesinats los llabis, volan al cel del amor hont desitjan tan anarhi.

Passém m' aymía; no 'l destorbém; deixa encar que sia per un moment, se trovi sol: replega ton ropatje; fujim.....

¡Ah! quina melodía mes bonica canta. Com las arbredas se gronxan quan lo vent de la tardor sé 's sortit de la terra, aixis se balancejan las oliveras quan sentan lo cant y la veu que 'ls besa.

¿Sents.....? Escoltém, pus que d' eix modo sabrém lo que pensa. Canta:

Sota d' un sálzer sentada una nina
trena joyosa son rich cabell d' or,
es son mirall fresca font crestallina,
son sos adornos violetas del bosch.
Altra teixint matisada guirnalda
gronxa son cos que 's de gracia un tresor;
altra ab son blanch cabridet á la falda
canta mes fi que el festiu rossinyol.

No sé per quin motiu, en Clavé tenia tanta fal-lera en lo pedal. Está sostenint los baixos dotze compassos lo «do» tónica, quan hi ha un may acabar de mohiments tots riquíssims y d' un gran efecte. Si un consell pogués donarli, seria que cambiés l' armonia y llavors veuria la gran diferencia d' una manera á l' altre.

Lo passársen de «do» major á menor, es, potsé, almenys per mi, lo mes gran d' aquest choro.

Mol podria estendrem en eixa melodía *que 's de gracia un tresor;* buscant nota per nota trovaria, sens dupte, un teixit de *matisadas guirnaldas* que 's gronxan embestidas per 'l buf de la inspiració.

Si 'n Clavé fos tan filosoph, parlo musicalment, com poeta, altres fullas tindrian de cerclá sa testa. Pero, ¡qui ho sab! potsé no cantaria tant y tant bé; potsé ab las travas de l' armonia son pensament deixondería en altre terreno. Mes es aixis, y Catalunya, sa patria y la nostra, l' admira per un de sos mes distingits fills.

Pássan al tó relatiu «fa» y temps *allegretto*.

Eleganta es la melodía y al mateix temps original y d' un carácter tan especial y bonich que sentintla un se trasporta hont:

La vesprada al camp regala
de albas perlas bona almosta

Senzill es lo cantábil que va ab la lletra:

Y 'ls aucells de dins son niu
glosarán una tonada.
etc., etc.

En compás major, ó de quatre, y temps *moderato* y cantan en «si» bemol major.

Los primers diuhen: *tra, la, ra,* etc., etc., ó mes ben dit cantan la melodia mentres los tenors segons, barítonos y baixos van sostenint l' armonia.

Los baixos fan «si»; barítonos «fa», quinta del acord; y 'ls segons «si» octava; es di, queda l' acord, declaradament de tónica; donchs en Clavé ab aquest acord hi canta un «mi», «do», «la», notas totas del acord dominant de «si».

¿No veu, en Clavé, lo in-armónich que es fer sentir, sempre que resulti segona, «si» y «do» quan aquest te precisament de baixar á la tónica? ¿no li fa mal efecte sentir la tónica anticipada?

No parlo de quintas ocultas perque he vist encar n' hi ha.

¿No podria tornar á reformar tots los choros de cap y de nou, millorantmes la part armónica, posant mes cuydado en los efectes que podrian cábrehi y tráuren lo mès partit possible de las quatre veus? Nos pareix que si, y en ferho hi guanyaria éll y nosaltres.

Per si acás pensa ab eixa idea li prego no 's miri la part melódica, puig si 'n tregués una sola nota aquesta hi faltaria.

Perdona, ma estimada, si per un instant t' hi portat en lo terreno de la ciencia armónica. Tenia de dirho per forsa.

Digitized by Google

Finida que es la melodia per los tenors primers, la reproduheixen los segons y barítonos, sostenint los tenors primers lo «re» dominant y 'ls baixos lo «sol» tónica.

De «sol» pássan á son tó relatiu, «do» natural, y cantan:

Sota d' un salzer sentada una nina
etc., etc., etc.

Fins ara no he fet altra cosa que fullejar y escriurer lo que en las planas de la partitura he vist; donchs, en est lloch, tocam dir mon juí referent á *Las flors de maig.*

Sens dupte que est es lo coro de menys importancia qu' ha fet en Clavé; y, dihent la veritat, al que també hi falta plan per desarrollar y motiu per ferho. En *Las flors de maig* no se véurehi en Clavé dels *Xiquets de Valls* ni de *La verema* y d' altres com aquests hont hi ha estampat lo pensament de l' home mes avesat en lo tractament de las véus; s' hi véu la ma mes trencada á escriurer música choral, y, en fi, allí hi ha lo músich que estenent las alas de sa imaginació voleja per altre terreno y que altres ayres respira. En *La verema* hi veig molt ben desarrollat un poema tendre com lo cor de las ninetas que de regull miran 'ls joves tot omplint lo cistellet; en *Los xiquets de Valls* un quadro popular de costums catalanas molt ben acabat; en *Los pescadors* una marina ricament adornada ab las bellesas de sa imaginació, y en *Los nets dels almogávers* un plan concebut y desarrollat ab molta valentía é inspiració. ¡Com no tenian de sortir valents si son autor recordava que eran, com éll, catalans!

Cap de las cualitats que tenen las ja ditas té *Las flors de maig.*

Sens sapiguer lo dia en que 's feren las unas y las altres, se coneix al primer cop de vista que 'n Clavé de *Las flors de maig* es lo cap que no podent retenir lo foch de la inspiració á dojo deixa cáurer inagotable manantial de ideas preciosas; es lo jove que fiat en sa jovenesa, per tot arreu escampa la vista sens espantarlo la distancia ni 'l temps. Aixó nos ha presentat en Clavé. En *Las flors de maig* hi ha unas cuantas melodías de primer órdre, pero,... res mes. Per lo tan, si *Las flors de maig* es un choro fluix y descolorit, culpis á la poca experiencia musical de son autor quan lo va fer.

Aquest es mon juhí referent á esta composició.

Si es un pom bonich y elegant, no es un ramell que embalsami ab sa essencia lo pur espay que 'ns rodeja. Mes per aixó no m' ha fet tráurer la creencia de lo que sempre he dit: Clavé es lo millor *cantor* catalá.

Acaba 'l choro dihent:

Mes ¡ay! de los cors
que son eixas noyas
las mes ricas toyas
del mes de las flors.

Y fent los primers y barítonos un mohiment sobre l' acord de tónica, «do».

Si en eixa fulla no he pogut estampar paraulas com en las altres, culpis á ella mateixa, ja que no era aquesta ma intenció ni m' ho pensava al comens d' ella.

Dèu fássia que quan tornin del maig las rialleras aubadas, puguia cantarte, sentada sota de un salzer, altres *flors* de mes bonica forma, d' un color mes brillant y d' una flayre mes encisera.

MODEST VIDAL.

A LA PRIMAVERA.

Benvinguda alegre Flora
que als cors donas alegrias,
benvinguts falaguers dias
que 'ns portan bonicas flors.
Benvinguts Abril y Matx,
benvinguts clavells y rosas,
benvingudas flors hermosas
de mil perfums y colors.

Salve bella Primavera
la mes bonica estació
á qui lo suprem Creadó
se complau en adornar.
Salut, oh tendras floretas,
salut fresquet ventitjol
salut joliu rossinyol
que á mon hort vens á cantar.

Estació hi ha mes hermosa,
mes festiva y falaguera
que la bella Primavera?
Ella al cel dona un blau fi,
á las plantas sa verdor,
á las aus hermosos cants
y gotas com richs diamants
á los camps cada matí.

Primavera! mot hermos
com la tendre juventut,
com lo candor y virtut,
com las ninas y 'ls aucells:
jo 't saludo en companyia
de las brisas y zafirs,
de las violas, dels llirs,
de las rosas y clavells.

FRANCISCO COMERMA Y BACHS.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

NOMENCLÁTOR.

COMTAT DE BESALÚ.

AGULLANA. Parochia Sanctæ Mariæ de *Aguillana* segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXXII).

ALBANYÁ. *Vilare Albanigum... de Albaniano,* segl. IX; priorat dependent del monastir de Arles; *(Marca Hisp.* XXX y XXXVI).

Digitized by Google

ALMOR. Ecclesia Sancti Silvestri *de Mauro; Villa de Mor; Villa Mauri*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).

ARGELAGUER. *Argelagario; Argelaguer; Argilagarios; Argelagarios*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXV y CXXXI).

AUSSINYÁ. Ecclesia Sancti Fructuosi *de Ursiniano*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).

AVINYONET. *Avinyone*, segl. XII.

BAGET. *Beget, Begeto*, segl. X, cum alodio de *Pino*; *(Marca Hisp.* CIV).

BALBS. Parochia Sancti Johannis de *Balbs. Balbos in Basso vel in ipsa Pinna*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI; CXLVIII; *Villanueva*, XIII, ap. XVI).

BANYOLAS. *Baniolas, Balneolæ*, segl. IX. *Balneolas in capite stagni. (España Sagr.* 43, ap. I; *Marca Hisp.* LXXIX; CLXXIV y altres).

BAS. Vejas Sant Esteva de Bas.

BÁSCARA. *Baschara*, segl. IX, *(Marca Hisp.* IX y altres).

BASSAGODA. *Bessagoti*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXII).

BATET. *Beted, Santa Maria de Batet*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXCI).

BEGUDÁ. *Villa Bagudan*, segl. XI.

BESTRACÁ. *Bestrachano, Bestracanello*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).

BESALÚ. *Castrum Bisulduni, Villa Bisulduni*, segl. X; *(Marca Hisp.* CIV, CXXIV y altres)...Opidum quem *Bisuldunem* voluit vocitare vetustas..... *(Villan.* XV, ap. XXV). *Bisillunense* monasterium *(Id. id.* ap. XXIX). *Bisullunensis pagus*, *(Id. id.* ap. XXXII). *Bulsudunensis* comitatus *(España Sagr.* 43; 388) Més comunament *Bisuldunensis.*

BÉUDA. Castrum *Beute, Beiuta, Bebeta Beuda.* Parochia Sancti Felicis *de Beute*, segl. X *(Marca Hisp.* CLI). *Bevita* segl. X *(Id. id* CXCI; CC).

BIANYA. Ecclesia Sanctæ Margaritæ *de Valle de Biania*, segl. XI; (*Marca Hisp.* CLXXV).

BOLÓS. *Bolosso*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).

BORRASSÁ. Villa Sancti Andreæ *de Borraciano*, segl. IX; *(Marca Hisp.* CXCI; *España Sagr.* 43; III; *Villan*, XIII ap. I).

BRIOLF. Villare *de Briulfo* (in adjacentiias de Milliaris) segl. X; *(Villan.* XV, ap XXVI).

BUADELLA.

BUSCARONS. *Boscharonos*, segl. X.

CABANELLAS. Parochia Sanctæ Columbæ *de Cabanellis*, segl. XI; *(Villan.* XIII, 126).

CAMPMAJOR (SANT MARTI DE)... Cella Sancti Martini, segl. IX. (Documents del Monastir de Banyolas). Parochia Sancti Martini *de Campomajore*, segl. XI *(Marca Hisp.* CLXXXII).

CAMPMAJOR (SANT MIQUEL DE)... Parochia Sancti Michaelis *de Campomajore.*

CAMPRODON. *Campo Rotundo*, segl. X, *(Marca Hisp.* C; CLXXV; *Villanueva* y altres).

CANELLAS. *Canellas*, segl. XI. Villare *Canellas* vel Algama, *(Villan.* XIII, pl. 43). Vejas Romanyá.

CAPSECH. Tal volta siga 'l Sant Martí de *Cuil*, sec de que parla Villanueva; (XIII, 275.)

CARBONILS. *Carboniles*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXVI).

CASTELLAR DE LA MONTANYA. *Castellares*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).

CASTELLFULLIT. Parochia Sancti Juliani *de Castelficit* (?), segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXXII) *Castelferit* (?), *(España Sagr.* 43, XXVIII).

CELLENT. Vejas' Sellent.

CISTELLA. *Cistella; Cestella*, segl. X; *(Villan.* XV, ap. XXV).

CREXENTURRI. *Crescenturi*, segl. X; *(Marca Hisp.* LXXXIV *Crescentari;* Parochia Sancti Crystophori *de Crexenturio.*

CRESPIÁ. *Crispinianus*, segl. IX; *Crispinianus; Crispianus*, segl. XI; *Crispian*, segl. IX; *(Marca Hisp.* LIV).

CUARENTELLA. Ecclesia Sancti Martialis de *Quarentela*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CCCCLXVII).

CURSAVELL. *Curceavel*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXVI).

DARNIUS. *Darnicibus. Darnius*, segl. X; *(Villan.* XIII, 75).

DOSQUERS. Ecclesia Sancti Martini *de Duobus cheriis. Castrum de Duobus queriis.*

ESPASENS. *Spasenis.*

ESPINAVELL.

ESPINAVESSA. *Espinavesa*, segl. XII; (Escripturas privadas).

ESPOLLA. *Espedulias*, segl. IX; *(Marca Hisp.* LIV).

ESPONELLÁ. Basilica beati Cipriani *de Expondeliano*, segl. X; *(Villan.* XIII. 241. *Marca Hisp.* CXLV).

ESPUIG.

FALGONS. *Fulgoso*, segl. X, *Falgons, Felegoso*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXIV). Lo castell de est poble era de la senyoría del de Finestras.

FÁRAS. *Faras, Fares*, segl. X; *(Marca Hisp.* CIV.

FIGUERAS. *Ficarias,... Figarias*, quas vocant Tapiolas... segl. X. Parochia Sancti Petri de *Figarias*, segl. XI. *(Marca Hisp.* C; CXVII. CXXX y altres.

FONTCUBERTA. Parochia SS. Petri et Felicis *de Fonte-cohoperto*, ab lo vehinat de La-Farrés *(Sa-Varresio).* Segl. X. *(Graduari* y altres documents del Monastir de Banyolas).

FREXA. Sancta Maria *de Fraxis*... de Faxis. segl. X; *Villa Fraxis; (Marca Hisp.* CXLVIII).

FREXANET. *Frescanet*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).

GALLINERS. *Villa Gallinaria*, segl. XI. *Villa Galdinaria;* segl. XI. *(Marca Hisp.* CLXXIV).

GUÉMOL. *Agemal; Agemalo*, Ecclesia Sancti Petri de *Agemalo*, segl. X; *(Marca Hisp.* XCIII; CLXXIV). *Gamel.*

GUIXERAS. *Gissarias*, segl. X.

JUANETAS. Parochia Sancti Johannis *de Jonates.*

JUINYÁ. *Jucuniano*, Ecclesia Sancti Martini *de Juviniano*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXXI; CXLV).

Digitized by Google

'L CALS. *Villa Calvos;* Ecclesia Sancti Mauritii *de Calvis;* segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXIV).
LA-BAJOL. *Lavaiol*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV). Apareix ja dins del Conflent ó Roselló.
LA-COT ó SA COT.
LA ESTELA. *Stela*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).
LA-JUNQUERA. *Joncaria*, segl. XI, ab lo vehinat de *Canadalt. (Villan.* XV, ap. XXIV).
LA-MIANA. *Minyana.*
LA-PINYA. Parochia Sanctæ Mariæ *de Pinea; de ipsa Pinna; Pigna*, segl. X; *(Marca Hisp.* CCCXV).
LAS-ESCAULAS.
LAS-PRESAS. Parochia Sancti Petri de *ipsis Presis*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CCCXV).
LOS-HORTS. Ecclesia Sancti Crystophori *de Hortis;* segl. IX; *(Marca Hisp.* CXXXVIII; CXL).
LLEDÓ. Parochia Sancti Felicis *de Ledono*, segl. X, subjectada en 1109 á la canonja de la matexa vila, que havia sigut fundada en 1089; *(Villan.* XIII, 115 y 121)
LLEBRA. Fiscum *de Lebres*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXXII).
LLENARS. Parochia Sancti Stephani *de Lenars.* segl. XII; *(Villan.* XIII, 146) *Landars, (Marca Hisp.* CLXXV). Sa existencia es anterior á la fundació del Monastir de Camprodon.
LLERS. Castrum *de Lercio*; Parochia Sancti Juliani de *Lercio*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXCI).
LLIERCA. Vejas' Sant Jaume de Llierca.
LLIGORDÁ. *Ligordano*, *Ligurtiano*, segl. XI. *Vall alta* segl. X; *(Marca* CXXXI; CC).
LLORONA. *Laurona*, segl. X; Parochia Sancti Andreæ *de Lorona*, segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXXII; CLXXVII).
MALLOL DE BAS. *Maleolo de Basso.*
MASSANET DE CABRENYS. *Macaneto*, (f. Maçaneto), *Mazanet*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXVI; CXXXVIII). Parr. de Sant Martí *de Mazaneto. (Id. id.* CLXXVII).
MATA. Parochia Sancti Andreæ *de Matha*, segl. X. *(Marca Hisp.* CLXXXII).
MAYA. *Maliano* segl. X. *Malano, Mallano, Mayano*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CC).
MERLANT. *Merdant in Valle Mala.* Ecclesia Sancti Juliani de Meritania; *(Marca Hisp.* CCCXV; CLXXIV).
MIÁNEGAS. Ecclesia Sancti Romani de *Milianicas*, segl. X. *Millianicas, Milleanicas, Millanicas*, segl. XI; *(Marca Hisp.* XCIII; CLXXIV).
MIERES. Cella Sancti Petri *de Milliaris*, segl. IX. Parochia Sancti Petri *de Sancta Maria de Romzilia in Millariis*, segl. X; *(Marca Hisp.* IX; XXVII; LIV; CLXXIV).
MOLINS. *Molendinos, Molinos*, segl. X; *Marca Hisp.* CXVII; CXXX).
MOLLÓ. *Mollione, Molione, Moion*, segl. XI; Ecclesia Sanctæ Ceciliæ *de Moion; (Marca Hisp.* CCCCIII).
MONARS. *Monars*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).
MONTAGUT. Parochia Sancti Petri de *Monte Acuto*, segl. X; *(Marca Hisp.* CLI).
NAVATA. Parochia Sancti Petri *de Navata*, segl. X; *(Marca Hisp.* CLXVXII).
OIX. *Avoxo. Ovoxo. Uxio*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).
OLOT. *Olotum*, segl. IX. *Olot*, segl. X; en territori Bassirense. Parochia Sancti Stephani de Olot, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI; CXXIV; CXCI; CCCXV; XXXII).
OLLERS. *Villa Ollers;* segl. XI. *(Marca Hisp.* CLXXIV).
ORDIS. *Ordeis, Ordeos, Ordios*, Ecclesia *de Ordeis*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXIV; CXCI).
ORFANS. *Orfanos, Villa de Orfanis*, segl. X; *(Marca Hisp.* CVI).
ORRIOLS. *Orrioles, Orioles, Villa Oriolus*, segl. X; *(España Sagr.* 43, XVI).
PALAU DE MONTAGUT. *Palatio de Molino vetere*, formava part de la parroquia de Montagut. Palatio de Molino *Beteret*, segl. X; *(Marca* CIV y CLXXV).
PALERA. Parochia Sanctæ Mariæ *de Paleria (Marca Hisp.* CLXXVI).
PANIZARS. Ecclesia Sanctæ Mariæ *de Panizariis*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CCCXIV;CLXVIII).
PARETS DE AMPURDÁ. *Parietes, Pareds.* Ecclesia Sanctæ Leocadiæ de *Parietibus*, segl. X; *(Marca Hisp.* CVI, CXLIV; CLXXXII).
PINCARÓ. *Pino Karcone*, segl. IX.
PONT DE MULINS. Vejas' Molins.
PONTIRÓ. *Pontirono*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXIV).
PONTÓS. *Pontons*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).
PORQUERAS. *Porcharias, Porqueres* segl. X; *(Banyolas. Ensaig Historich* ap. I).
PORRERAS. *Porrarias; (Marca Hisp.* CLXV).
PUIGARNOL. Vejas 'L Cals.
PUIGMAL (STA. LLUCIA DE). *Pogiummalum*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXXI).
PUIGPALTER. *Pugio Pultario*, segl. X. anteriorment *Villare Fraudini* y *Gafari*; *(Marca Hisp.* XCIII).
PUIGPARDINAS. *Pugo Pardinas*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXLV).
PUJALS DELS CABALLERS. *Pugo alto, Murriano*, segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXIV).
QUEXÁS. *Kexanos*, Parochia *de Chaxanos*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXCI).
RIBELLAS, Ecclesia Sancti Juliani *de Ribellas. Rivelles*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXLV; CXLVII).
RIDAURA. *Rivodario, Riodazar, Ridaure;* segl. IX; *(España Sagr.* 43, pl. 532; *Marca Hisp.* CXXI).
ROCABRUNA O ROCAPRUNA. *Pruna, Rocabruna*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXLV; CXLVII *España Sagrada* 43, pl. 209).
ROMANYÁ. Parochia Sancti Martini *de Romaniano*, segl. X *(Marca Hisp.* CLXXV; CLXXXII). Sufraganea seva era la iglesia *de Sant Esteva*, propia del monastir de Camprodon, per haberla restaurada *(aprisió)*, quan era inhabitable, lo monje Adamundo de dita casa. En son terme s' hi trovavan los vehinats *de Canne-*

Digitized by Google

llas y *de Algama* y altres. *(Villan.* XIII, pl. 43.

SADERNAS. Sancta Cecilia *de Sadernas*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXIV). Parochia *Saturnense*; *(Villan.* XIII ap. XXIII).

SAGARÓ. Villa Sanctæ Mariæ *de Sagarone*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXVII).

SALAS. Parochia *de Salis*, segl. X.

SAMER. Villa *Semala; Samer in Milliarias*, segl. XI; *(Márca Hisp.* CLXXIV; *España Sagr.* 43, ap. VIII).

SANT ANDREU DEL COLL. Ecclesia Sancti Andreæ *de Collo aliario*, segl. X; *(Villan.* XIII, pl. 85.

SANT ANDREU DE OLIVEDA. Ecclesia Sancti Andreæ *de Oliveda. (Marca Hisp.* CCCCLIV).

SANT ANDREU DE SOCARRATS. Parochia Sancti Andreæ de *Socarrats*, segl. XI; *(Villan.* XIII ap. XXXIII).

SANT ANIOL (MONASTIR DE). Coenobium *Sancti Andeoli et Sancti Laurentii*, fundat entre las montanyas de Bessagoda y Talaxá ans del 872. *(Marca Hisp.* XXXII. *Pujades* Lib. X. Cap. XXIV).

SANT CRISTÓFOL LAS FONTS. Parochia Sancti Crystophori *de Fontibus*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CCCXV).

SANT ESTEVA DE BAS. Parochia Sancti Stephani de Basso, segl. XI. *(Marca Hisp.* CLXXXII, CLXXVII).

SANT ESTEVA DE ULL. Parochia Sancti Stephani *ad Oculum* segle XI. *(Villan.* XIII, 276; *España Sagrada 44* ap. VII). Es probable que est y 'l anterior poble, encara que distints en lo nom, sigan una matexa cosa.

SANT JAUME DE LLIERCA. *Lidercha, Lizerca.* Ecclesia Sancti Jacobi *de Puliger; Puliario.* segl. X; *(Marca Hisp.* CIV).

SANT JUAN LAS FONTS. Parroquia de Sant Juan Babtista, Sant Miquel Arcángel y Sant Esteva de *Vallebiania juxta flumen Fluviano.* segl. X; *(Villan.* XIII, ap. XVII).

SANT LLORENS DE LA MUGA.

SANT MARTÍ SASERRA. Cella Sancti Martini segl. IX; *(España Sagr.* 43, ap. XIV.) Sant Martí *de Serra*, segl. XI *(Villan.* XIII, 126).

SANT MIQUEL DE PERA.

SANT PRIVAT DE BAS. Parochia Sancti Privati de Basso, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXVII).

SANT SALVADOR DE BIANYA. Parochia Sancti Salvatoris *de Biania*, segl. X.

SANTA LLOGAYA DE ÁIGAMA. Sancta Leocadia *de Algama.*

SANTA MARIA DELS ARCHS. Sancta Maria *de Arcubus.*

SANTA PAU. Castrum, Villa, Valle de *Sancta Pace* segl. X.

SANTENYS. *Canteus, Cantenys, Centenys, Sentenys,* Parroquia de Sant Iscle, segl. X. *(Marca Hisp.* CLXIV, CLXXIV).

SELLENT. Ecclesia Sancti Vincentii *de Sallente ó de Corbos* segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXIV).

SERINYÁ. *Siriniano, Taziniano*, segl. X. *Seriniano.* Lo castell de est poble era del Senyor de Parets; després passá á la Casa comtal de Besalú y luego á la abadía de Banyolas. Lo terme S. O. de la senyoría de est castell tocava en *Villa Lomir (Llomir de Porqueras)* que no cal confondre ab Vilademí. *(Marca Hisp.* CXXVI. *Banyolas. Girbal.* ap. IV).

SETCASAS. *Septem Casas*, segl. XI; *(M. Hisp.* CLXXV).

SONS. Coenobium *Sancti Laurentii de Monte*, qui est situm supra Castro Beude. segl. X; *Baselica Sancti Laurentii*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXII). *Cella* Sancti Laurentii, segl. IX; *(España Sagrada* 43, ap. XIV y XV). Abbatia Sancti Laurentii, en 1077. *(Id. id.* ap. XLIX; *(Marca Hisp.* CL; CXCI).

TALAXÁ. Cella *de Talaxano*, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXXII). *Parochia* de Talaxano, segl. XI; *(Id. id.* CXXI).

TARABAUS. *Tarabais, Trebais.*

TERRADELLAS. *Terrutellas*, segl. IX; *(Marca Hsip.* LIV. *Villan.* XIII, ap. II).

TERRADES. *Terrades.*

TORALLAS. *Toralles, Torallas*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXI).

TORN. Parochia Sancti Andreæ *de Turno*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXIV).

TORTELLÁ. Parochia *de Torteliano*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV. *(Villan.* XIII, ap. XXIII).

TRAGURÁ. *Tregurano*, segl. X; *(Marca Hisp.* CXXIV).

USALL. *Usal, Usallo*, segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXIV).

VALLCANERA. *Valle Canaria.* (Terme de Montagut). *(Marca Hisp.* CIV).

VALL DE BACH. Ecclesia Sancti Felicis *in pago de Bag.;* segl. X. *(Villan.* XIII, 86.
Bag. segl. XI; *(Marca Hisp* CLXV; CLXXV).

VENTAJOL. *Ventaliolo*, segl. X.

VILADEMIR. *Vila Demir*, segl. X. Parroquia de Sant Esteva.

VILADEMIRAS. *Villa de Ammires*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXIV). Parochia Sancti Mathæi de Villa Damiras *(Id. id.* CLXXV).

VILADEMULS. *Villa de Mulis*, segl. X. *(Marca Hisp.* CVI).

VILAFANT. *Villa Fendant*, segl. X. Villa Fedancio (?), segl. XI. *(Marca Hisp.* CXCI).

VILALLONGA. Parochia Sancti Martini de *Villa longa*, segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXV).

VILAMARÍ. *Villamarino.*

VILAMORELL. *Villamorelli*, segl. X. *(Marca Hisp.* CXXX).

VILANANT.

VILARITG. *Vilarico.*

VILAVENUT. *Vilavendut*, segl XI; *(Marca Hisp.* CLXXIV).

VILERT. Domus Sanctæ Mariæ in loco *de Sisteriano*, segl. IX. Parochia de *Vilavert in Cisteriano*, segl. XI *Viladert, Villa Azert*, ségl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXIV).

VIURE. *Biure.*

PERE ALSIUS.

Digitized by Google

CAP AL VESPRE.

Quan á la tarde la esmortuida rosa
son cálzer sech ne tanca,
perduda en l' aire la frescó xamosa
del tendre dematí.
plena de flaires una rosa blanca
á dintre de mon pit sento florí.

Quan sobre de les aigues se belluga
l' espurna derrerenca
dels flochs de llum qu' ab l' horisó ne juga
vestit d' ombres y foch;
una altre mes placèvola llum trenca
la soletat y fosca del meu cor.

Quan l' escalfó del jorn n' ha evaporada
á la rosada tendre,
la plana s' endormisca assedegada
del plor fret de la nit;
y 'l plor del goig que ma fé dolsa enjendra
envia nova saba á mon esprit.

Ánima, esprit, alé que 'm donas vida,
cant fugit de la terra,
essencia d' un rosé al doblars eixida
y duyta cap al cel;
tu sabs que al cubrir 's d' ombra 'l pla y la serra,
envio mos suspirs al esguart teu.

A l' hora del crepúscol ensisera,
derrera les bromades
que fan de tot l' espay una foguera
de perles y rubins,
les ánimes qu' han set enamorades
deballan á buscar nostres suspirs.

Llums, fochs, estels, onades d' or y rosa,
veniuli cada tarde
á dir á l' animeta consirosa,
si li duyeu recorts:
¡que l' ánima ab deliqui vos esguarda
com lo celestial niu de sos amors!

Vich, Febrer de 1872.

M. Genis y Aguilar.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LVII.

Acte del 8 *Octubre. Prebenda conferida al noble Jordi Sarriera, germá del célebre Juan de Sarriera. Lo magnifich Don Bernat Margarit germá del Bisbe y sogre de Don Juan Sarriera. Valor del pacífich de or.—Fol.* 195 *b*, 196 *a*.

Die vero jovis, VIII octobris, alias recepi litteras R(everendissi)mi d(omi)ni mei ep(iscop)i, *manu propria scriptas*, quibus scripsit quod canonicatum et prebendam, quos in dicta ecclesia obtinebat dictus jo(hannes) jau(fridu) de sarrahino q(u)o(ndam), auctoritate p(aternitatis) sue conveniendo cum honor(abili) capitulo conferrem georgio sarriera.

Et sic, eodem die post versperos feci pulsari *campanam capituli magnam*, sicut moris est in gravibus et arduis, et nichilominus misi fideles nuncios ad omnes d(omi)nos de capitulo. Ad cujus (campane) trinum tactum et al(ias) per nuncium convocari capitulum; in quo una mecum vicario memorato convenerunt et presentes fuerunt hon(orabiles) p(etrus) tarrades, michael valls, andreas domenec canonici, guillermus molins, jo(hannes) campa, gaspar pug, michael alrra et petrus vinyoles capitulantes et capitulum facientes, absentibus duobus t(u)m infirmis, s(cilicet) p(etro) ferrarii et anthonio corbera presbiteris de capitulo, qui ad hoc vocati per honor(abiles) andream domenec et michaelem alrra consenserunt.

Exposui vaccationem canonicatus et prebende, et si volebant de eis disponere. Qua propositione audita, pondera tis l(itte)ris R(everendissi)mi d(omi)ni ep(iscop)i, qui eciam contulit precentoriam cum *ad ipsum solum* pertineat (1), fuit deliberatum quod sic. Quo facto fuit nominatus et concorditer electus georgius sarriera, olim *aygaderius* (2), *frater germanus* magnifici d(omini) *jo(hannis) sarriera capitanei gerunde* (3), proquo R(everendissimus) d(omi)n(u)s ep(iscop)us l(itte)ras dedit m(ich)i vicario.

Et statim intravit magnificus d(omi)n(u)s *bernardus margarit f(rate)r germanus* dicti R(everendissi)mi d(omi)ni ep(iscop)i, qui secum duxit dictum georgium et dictum discretum p(etrum) de bagudano notarium et honor(abilem magistrum jacobum falco *phisicum capituli* et magistrum jacobum rovira *magistrum scolarum en bordils* majorem domus dicti magnifici capitanei, raymundum mercader et alios plures. In quorum omnium presencia *ego vicarius* ex comissione dominorum de capitulo dictos canonicatum et prebendam sic vaccantes de jure et de facto per mortem dicti jo(hannis) jau(fridi) de sarrahino, unanimiter et omnibus consencientibus, contuli dicto georgio sarriera ibidem presenti, instituendo ipsum per *birreti impositionem* ejus capiti, ut moris est. Et statim fuit injunctum dictis andree domenec et michaeli alrra, quatinus ipsum novum canonicum installarent in choro precentoris; et locum assignarent in capitulo, et al(ia) facerent sibi de juribus prebende respondere; qui dictam comissionem acceptantes executioni mandaverunt, et redientes cum notario et testibus retulerunt omnia adimplevisse. Et locum in capitulo asignantes eidem, fuit processum ad jura(mentu)m fidelitatis; me vicario tenente librum, ipse georgius legit solitum juramentum fidelitatis. Quo lecto, duabus manibus et flexis jenibus dictum juramentum reverenter prestitit; ac deinde juravit IIII^or statuta capituli et cetera promisit observare. Deinde fuit admissus ad osculum pacis fraterno more. Demum solvit centum solidos pro capa juxta novum statutum propter necessitatem caparum; de quibus vener(abilis) michael alrra caperius firmavit sibi apocam de recepto in omnium predictorum presencia. Deditque francisco martino bidello, ibi presenti, juxta statuta hujus ecclesie *unum aureum pacificum* s(cilicet) *XX solidos*. Et postea assecuravit capam pro L libris restantibus fabricam et servicium, deditque fidejussores p(etrum) de tarradis canonicum, p(etrum) vinyoles et michaelem alrra presbiteros de capitulo. De quibus omnibus dictus notarius rogatus fecit instrumentum.

(1) Segons se ha vist en l'Acte anterior.
(2) Del Cabildo.
(3) Casat ab Yolanda neboda del bisbe Margarit.

Digitized by Google

LVIII.

Capitulació de Barcelona. Triunfo del Rey.

1) *Acte del 18 Octubre 1472. Primer anunci de la rendició de Barcelona. Dato curiosissim sobre la penitencia del Rey.—Fol.* 196 *b.*

Decima octava octobris, die sancti luche venit novum jocundissimum quod civitas illa magna, barchinona, devenerat ad obedienciam Regie celsitudinis *miro modo.* Et est confitendum ab omnibus deum colentibus quod a d(omi)no facta est talis reductio, quia *placuerunt deo vie Regis nostri christianissimi* et pacientissimi in adversis. Ideo *convertit omnes inimicos suos ad pacem,* prout scriptum legimus proverbiorum XVI c(apite) (1). Quia p(e)cc(at)is exhigentibus subditorum, per annos undecim fuit civitas egregia illa in rebellione contra regiam magestatem, et plus potuit contra Regna sua usque ad p(ro)p(e) finitum tempus adeo quia non placebant sibi vie regie nec vassallorum. Sed postquam pius Rex se convertit ad deum et vitam religiosam duxit, *confitendo sepissime et singulis mensibus recipiendo corpus christi* et al(ias) agendo penitenciam *quam pauci noverunt,* meruit infra annum totam recuperare cathaloniam; et speramus in brevi quod recuperatu(ru)s sit *terram rosilionis* et omnem aliam a suis progenitoribus acquisitam.

2) *Acte del 21 de Octubre. Solemne* TE DEUM *en la Séu de Girona. Fol.* 196 *b.*

Vicesima vero prima ejusdem mensis habuimus *litteras* (2). Et ista die XI M(ille) virginum fecimus pulsari campanas *tocius civitatis.* Et conveniente clero et populo in ecclesia cathedrali in organis et choro fecimus canthari *te deum laudamus;* et gracias egimus deo nostro, qui tanta fecit in cathalonia, et victoriam dedit *cesari nostro,* et nobiscum fecit misericordiam. Et ibidem post graciarum actionem fuit publicatum honor(abilibus) juratus et civibus ibidem presentibus quod honor(abiles) vic(arius) et capitulum ordinaverant fieri tres processiones ad gloriam et laudem sancte trinitatis; primam die veneris proxime: primam cum capis, reliquas duas prout videbitur d(omi)nis de capitulo, postquam experti fuerint quomodo succedat prima die.

3) *Lletras reyals. Triunfal entrada de Don Juan en Barcelona. Gran parada naval.—Fol.* 198 *a.*

Littere Regie de quibus supra, XXI (die), mencionem feci sunt tenoris sequentis.

Als amats nostres los Canonges e capitol de la séu de Gerona.

Lo Rey.

Amats nostres: a nostre Senyor deu ha plagut dar fi a nostres treballs e repos a aquest principat, en axi que per gracia e benignitat sua avem reduyt a la obediencia e fidelitat nostra la Ciutat de Barch(elo)na. E per quant es cosa de que nos havem singularissima consolatio e fem a deu gracies de la gracia que a tots fa, avem deliberat fervosne participants per la amor e devocio que teniu e sempre aveu tengut al servey nostre.

(1) Lo versicol 7, á que s' refereix lo Dr. Alfonsello, diu: *Cum placuerint Domino* viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.»

(2) Oficials ó auténticas del Rey.

Dada en Barch(elo)na a XVII de octobre del anyn MCCCCLXXII.

El Rey Johan.

Receptis dictis litteris ac lectis in capitulo, et postea publicatis clero post missam (1), affuerunt latores litterarum et alii plures, qui retulerunt ineffabilem et incredibilem leticiam omnium cirium et maxime mulierum in suo felici ingressu; cujus *manus et pedes* obsculabantur qui poterant; et qui non poterant propter multitudinem occurrencium, *fimbrias vestimentorum* osculabantur et dicebant: *Hic est verus Rex noster et messias temporalis, quem deus nobis dederat; et maligni rebelles abstulerant. Benedictus, qui venit in nomine domini, Rex pacis et amator populi.* Et cum hiis verbis et aliis multis adductus est usque ad *sedem* (2), et premissa processione solempni receptus est atque vocatus ab omnibus *redemptor cathalonie;* deinde associatus usque ad Regium palacium. Deinde, sumpta refectione, intravit *mare* ut consolaretur omnes militantes pro magestate sua, in *quo* erant XIII galee et novem naves et alia navilia plura; a quibus tanta cum jocunditate receptus est ut vix nemo posset omnia per singula narrare aut scribere. Et continuata est leticia magna successivis diebus, et vera reconsiliacio inter omnes ad laudem dei eterni, Amen.

Lo Rey entrá en Barcelona als 17 de Octubre, segons he vist en lo *Dietari de la Diputació* y consta també de la carta reyal adressada al Cabildo de Girona. Feliu dona á entendrer que fou *en lo dia* 19 (3); y Don Victor Balaguer, plantant lo rave per las fullas, *en lo dia* 22 (4).

4) *Acte del dia 22 de Octubre. Páginas interessants á la Historia universal escritas per Micer Alfonsello.—Fol.* 196 *b*, 197 *a*, *b.*

Die jovis, XXII octobris, voce preconia fuerunt publicate tres processiones, de quibus supra, et indictum festum istis tribus diebns (5) et generale tripudium caritatis post prandium, ne videamur ingrati deo de tanto beneficio, et ut videamur conformes fieri evangelice doctrine, qua (6) cautum est quod *gaudium est in celo super uno peccatore penitentiam agente:* quanto magis super una civitate egregia et potentissima, cujus turbatio totum mundum, ut ita dixerim, comovit atque alteravit, et con(seque)n(te)r ejus reductio et ad pristinam gloriam deductio totam ecclesiam militantem letificabit et gaudio magno replebit!

Jam currunt cursores per universum, q(uonia)m pacificus status hispaniarum in ejus reductione est firmatus. Curia romana senciet dilatationem et gloriam, mercatoris universi directionem et locupletationem, in lumine ejus reductionis ambulabunt omnes recti corde, cessabunt bella et latrocinia de populationes urbium et villarum; *fiet unum ovile et unus pastor* (7), cui parebunt omnes nationes, et *evellet lilia ab ortis* (8) justo dei judicio.

Quia postquam pius Rex noster vidit se oppressum ex rebellione dicte civitatis habuit recursum ad magnos et

(1) Del dia 21.

(2) *Catedral.*

(3) *Anales de Cataluña*, XVII, 13.

(4) *Historia de Cataluña*, l. VIII, c. 25.—Bé l's ha corregit En Victor Gebhardt.

(5) Divendres, dissabte y diumenge inmediats.

(6) Evangeli de San Lluch, VII, 10.

(7) Evangeli de San Juan, X, 16.

(8) *Arrancará dels horts las flors de llis,* caracteristicas del realme de Lluis XI de Fransa.

Digitized by Google

tunc potentissimos Reges: hispanie nepotem suum (1), et Regem francie consanguineum a quo maxime fuit persecutus et tirannico more quasi ad ultimum destructionis gradum deductus (2). Sed dei misericordia liberatus est homo benignus et pacientissimus, et convertit iram suam contra persecutores suos. Quia primo excitavit sp(iritu)m illustrissimi Regis cicilie, filii sui primogeniti, ferdinandi nomine, cujus nomen fortitudinem maximam hiis temporibus minatur et victoriam futuram, ut regnum suum invaderet et sororem Regis predicti castelle sibi uxorem, eo invito, copularet (3). Quo audito, territi sunt omnes inimici domus Regie aragonum; et inconstantes vassalli, qui apostataverant ab obediencia dicte christianissime domus propter potenciam dictorum Regum (4), quorum caudas colligatas conspexerant circa destruccionem dicte domus (5), reducti sunt ad sanam mentem; et jam manum dei cernentes eis propiciam apertissimis cognoverunt indiciis. Fiunt hinc inde reductiones; et qui persecutores extiterant, o mira res! facti sunt milites electionis. Inter hec moritur dux johannes filius primogenitus illustris Regis renati, post cujus obitum fiunt note reductiones; et jam in palam omnes locuntur; et nomen aragonum, quod antea exprobraverant, ad omnium ora proponitur. Reducitur gerunda et omnia loca maritima. Barchinona a cunctis deseritur; sola in sua rebellione perseverat; obsiditur a rege piissimo; classis preparatur, et *novem naves et XII galee* circumcirca ponuntur. Sed, hoc non obstante, per mare ei succursus frumenti cum magnis navibus ministratur (6); sed, ut mirabilius videatur omnibus, post succursum datus est eis stimulus consciencie. Et, quia nequam ille ac persecutorum et rebellium princeps, comes pallariensis, fidelibus et timoratis erat impedimento, qui semper reductioni resistebat, datus est eis sp(irit)us s(an)c(t)us et robur ad expellendum eum a civitate (7). Quo repulso, missi sunt legati fidelissimi ad Regiam celsitudinem (8), et facta est reductio de qua supra ad laudem et gloriam dei.

Et ne videar mirabiliora calamo reliquisse, excitavit (Deus) contra inmanissimum tirannum, Regem Francie,-illustrissimum ducem burgundie, *fratrem armorum Regis nostri aragonum*. Qui ita eum persecutus est ut jam non possit se ab ejus potencia defendere; cujus regni magnam partem sibi acquisivit, et Regem francie fugavit talister quod non pot(est) stare ante conspectum ministri justicie dei; et maxime ab illo tempore, citra quonovam querelam obtulit contra eum, prout ex litteris suis patentibus, *quas ad omnes Reges et principes seculi destinavit*, colligitur. Que in effectu hoc habent quod inter illustrem ducem de barri, fratrem germanum dicti Regis Francie, et ipsum Regem crudelissimum post longam altercationem fuit secuta pax et concordia. Ad cujus majorem firmitatem de eorum consensu fuit celebrata missa sancti spiritus et consecrata unica hostia, premissa *lupina* confessione ut inde duo fratres carnales, Rex s(cilicet) et dux de berrino et de guiayna comunicarent post missam (1); et ita factum est. Post quorum comunicationem, fraudulentam ex parte Regis atque proditoriam, facta est leticia magna et regium convivium opulentissimum; et facta est restitutio per Regem de quibusdam *plateis*, ut eorum verbis loquamur (2), ut sic cum majori fiducia innocens abel tutaretur. Quo facto, prefatus inmanissimus Rex, et fera pessima, et indigna Regno, tractavit mortem innocenti abel, eumque interfici proditorie fecit. Quo audito, dux burgendie interfectores jussit detineri; et recepta inquisitione,-quia constitit de premissa quam dixi proditoria nece in personam tanti *viri sic* per medium sacre eucharistie *assecurati*,-omnes proditores, qui haberi potuerunt, morti tradidit crudeli secundum merita inquisitionis.

Et inde assumpta ocasione, *datis litteris*, ut dixi, *ad principes seculi*, proposuit hostiliter nephandissimum Regem invadere et universo Regno spoliare ad vindictam tante proditionis et nequicie, ut sic expulsus já regno *laqueo se suspendat*, et cum juda proditcre penam senciat quam sibi studiosissime comparavit.

Et perduxit eum in profundum malorum *bestialis sua feritas*; quia, postquam vidit se post mortem p(at)ris (3) Regem pacificum, omnes ceteros despexit; et in *Regem* pium atque benignum *aragonum*, et omnium Regum pr(ior)em etase et sapiencia, linguam laxavit serpentinam; scilicet quod *eum expellerei ab omnibus Regnis suis ita quod non posset sepelliri in aliqua particula sue obediencie*; non advertens quod deus superbis resistit et humilibus dat graciam.

No sens plaher mos lectors erudits, *que van al grá de las qüestions históricas*, haurán vist posada neta y clara com aygua bella la corrent del gran drama social, á que assistí com espectador y actor lo Dr. Alfonsello. Ell nos tramet la manera de pensar dels catalans reflexius de sa época, qui saberen sacrificar lo menos per obtenir lo més en favor de la patria terra. ¡*La dinastía de Barcelona esser trepitxada sota 'ls peus de un Lluis XI! ¡Com qui no diu res!* De aquí en avant la historia déu péndrer acte de aquesta idea per explicar lo regirament de Girona en favor del rey don Juan (4). Los escriptors castellans, y més encara los moderns catalans, qui s'complauhen en tirar fanch á la cara de aquest gran Rey,-GRAN *ab tots sos defectes*, y ¿qui no 'n té?-¿com es que no recordan que ab la punta de son espasa y de son seny feu camí á la independencia y á la prepotencia espanyolas?

FIDEL FITA.

(1) Enrich IV fill de María de Aragó germana de Don Juan.

(2) Lluis XI *gall de campanar* quo s' girava sempre cap ahont bufava lo vent del interés, suscitá contra Don Juan al comte de Foix en Navarra y al duch de Calabria en Catalunya.

(3) Los desposoris de Don Fernando y Donya Isabel (1469) foren lo *capdobra* de la casa reyal de Aragó.

(4) Enrich IV y Lluis XI.

(5) Lluis XI pretengué pera son germá lo duch de Guiena, primerament la má do Donya Isabel, y despres la de la *Beltraneja*.

(6) Als 23 de Juliol 1472.

(7) 24 Setembre.

(8) Dijous a VIII Octubre. Aquest dia al fil de la mija nit se celebra concell de cent jurats, a on inter cetera fonch deliberat tornar a obediencia del Senyor Rey en Joan.» *Dictari de la Diputació.*

(1) Cárlos, duch de Berry y de Guiena, mori enmatzinat en Burdeos als 21 de Maig de 1472.

(2) Lo nom llatí de estil catalá era *castrum*, *fortia*. Son equivalent *plassa* (forta) s' es infiltrat en la llenga de *oc*, passant per la de *oil* ó francesa.

(3) Cárlos VII, pare de Lluis XI, terminá sos dias en lo 22 de Juliol de 1461.

(4) «Don Juan II fué otro de los monarcas que pusieron en boga aquella articifiosa ciencia de Estado, á que se entregaron los políticos del siglo XV, y *esto* (!?) le ha merecido el sobrenombre de Grande, que nosotros no le hemos dado.» GEBHARDT, *op. sit.*, capítulo LII.

Digitized by Google

NOVAS.

Recomanem á nostres lectors la obra que baix lo títol de las *Misiones Católicas* ha comensat á publicar lo conegut y ben reputat editor D. Eusebi Riera. Dita obra será interessant per las moltas relacions y cartas dels misioners que apesar dels contratemps y perills no desistexen en propagar la fé y la civilisació en las comarcas poch conegudas del Africa y Assia. Los moltíssims y bons grabats que la ilustran reproduexen los retratos dels misioners, edificis y variats tipos dels habitants de aquellas apartadas terras, y per últim la esmerada impressió, bon paper y 'l ecónómich preu de suscripció nos fá creurer que dita obra será ben acullida per tothom.

Segons *La Crónica*, lo diumenge passat degué estrenarse en lo teatre de Sabadell una sarsuela en tres actes y en vers, música y lletra d' En Teodoro de Mena, titolada: *Gent de fábrica.*

Diu també 'l mateix periódich que un aplaudit autor dramátich d' esta capital está terminant una pessa en un acte, nomenada *L' auca de redolins.*

En l' Odeon s' ha estrenat una producció en un acte ab lo títol d' *Un somni del absolutisme.*

En lo vinent ó en l' altre número comensarém á publicar las poesias del canonge Blanch alternantlas ab lo actual folletí y ab las Constitucions d' En Sancta-Cilia, qual prólech y estudis acompanyatoris obran ja en poder nostre.

En Francesch Ubach y Vinyeta está acabant una comedia en tres actes titolada: *Plorallas y Riallas*, que 's representará aquest estiu per la companyía catalana del teatre de Novetats.

Interessant y rich de erudició es l' *estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV* qu' acaba de publicar á Valencia lo poeta En Rafel Ferrer y Bigné. Esta obra va ser premiada en lo certámen públich qu' en 1871 celebrá la societat Económica de la dita ciutat. Conté datos curiosíssims, nous molts d' ells y de gran importancia. Es obra qu' honra en gran manera al seu autor, ja conegut per altres travalls de la matexa lley y també per la bonesa de las sevas sentidas y delicadas rimas. Felicitem de tot cor, com á catalanistas al justament premiat autor de tan escullida obra; recomenantla al ensemps á lo jovent aymador de conexer á fons la literatura patria; com aixis mateix á tants quants se donan al estudi de las vellas literaturas, segurs de que tots ne podrán traure profitosos resultats.

En los últims números de la notable *Revista d' arxius, bibliotecas y musseus*, en el catálech d' algunas obras ecsistens en l' arxiu histórich de Toledo, que fou biblioteca del Cabildo d' aquella catedral, hi figuran unas quantas obras escritas en catalá, y altres escritas en llatí y compostas per autors catalans.

Son las següents:

Hispano (Pere)—«Tresor de pobres, pera curar totas las malaltías sense costar gaire, y una carta d' ell mateix sobre un llibre d' Aristóteles.»—Lletra del fi del segle XIII.

Johannicio.—*Isagoge, ó sia introducció á la medicina de Galeno.*—Lletra del segle XV.

Lull (Rámon).—«*Deus dedit*», *ó sia la rahó de la quinta essencia de totas las cosas, sa Arsmagna.* Text. llatí. Lletra de principis del segle XV.

Maracheo (Pere).—*Taulas copiosas dels simples y de llurs qualitats.*—Lletra de principis del segle XV.

Tractat de cirugia.—Lletra de principis del segle XV.

Tractat sobre 'l modo de curar las feridas del cap.—Lletra de principis del segle XV.

Tractats de medicinas acerca 'l modo d' evitar los efectes del vereno. — Lletra de principis del segle XV.

Vilanova (Arnau de).—*Carta sobre 'l gran secret medicinal extret de la sang humana* y altre *sobre las propietats de certas herbas* y *receptas varias ab una sobre la composició de las píldoras capitals.*—La lletra també del segle XV.

Tenim entes que dins poch temps en lo teatre de Novetats s' estrenará la comedia d' En Cárlos Pirozzini *Guanyar per xamba.*

Hem rebut lo primer número del periódich quinzenal *La Juventud mercantil*, eco dels dependents de comers d' aquesta ciutat destinat á defensar los interessos del comers de Catalunya.

Lo próxim dijous s' inaugurarán en lo Tívoli los concerts que cada any sol donar lo coro que ab tant d' acert dirigeix lo reputat compositor catalá En Joseph Anselm Clavé.

Hem llegit algunas de las poesías y baladas en prosa que forman part de la colecció que ab lo títol de *Segonas flors* está á punt de donar á la imprenta lo nostre coloborador En Felip de Saleta. Per las que hem llegit no podem menos de felicitar al autor, quals composicions, atesa la originalitat de son desarrollo, judiquem seran ben rebudas pel públich.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, passatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1.er de Juny de 1873. Núm. 10.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . . . 9 Rals.		Los subscriptors, per ratlla. ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. 13 »	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los no subscriptors, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . . 1 »		

SUMARI.

Lo catalanisme progressiu; per *J. R. y F.*—La barretina catalana; (poesia) per *Francesch Ubach y Vinyeta.*—Lo regne de la felicitat; per *Maria de Bell-lloch.*—Plant de l' ánima (poesia); per *Isidro Reventós y Amiguet.*—Estudis geográfichs sobre 'ls comtats de Ampurias y Perelada durant la etat mitjana; (acabament) per *Pere Alsius y Torrent.*—Romanços de la conquesta de Tortosa; per *Felip Pirozzini y Martí.*—Traduccions; per *T. de A.*—Novas.

LO CATALANISME PROGRESSIU. (*) (1)

Segons la tradició complerta, natural y veritable de Catalunya, els catalans no habem de sortir al camp cosmopolita, ni al camp europeo, ni tan sols al camp espanyol per ser autonomistas republicans-democrátichs, per ser *Comuners* y fins reformistas socials. Tot aixó podem ser sense sortir de nostra terra, sens passar la Noguera Ribagorzana, ni l' Ebro, ni 'ls Pirineus, ni lo mar. Tot lo moviment revolucionari que proclamem els federalistas democrátichs catalans te antecedents á l' historia de nostra antiga nació. Podem estar y estem joyosos de las tradicions republicanas y democráticas de l' antiga Catalunya; ne som entusiassmats, apassionadíssims y veyentlas poch enaltidas encara, poch glorificadas, poch senyaladas á l' atenció pública, no podem fugir de repetirlas.

Los fets históricks dé las *turbacions* y *rebelions* contra En Johan II y els Felips, las ideyas de República l'any 1641 y del 1713 al 40, las lluytas contra l' Inquisició, y els *menestrals*, els *remenças* y els *barretinas* ens proban que lo catalanisme no deu quedar tancat com entre las cuatre posts d'una caixa de morts, entre la monarquía, l' intolerancia católica, lo predomini de las classes altas y l' inmovilitat social. Fora de l' organisació de nostre antich Estat segons sos privilegis y constitucions de l' Edat mitjana y del Renaxement, fora d' aquestas cuatre institucions *conservadoras*, hi ha Catalunya y catalans. Avuy en dia, fora d' aquestas cosas antigas conservadoras hi ha mes catalanisme que dins d' ellas. Y si no, lo catalanisme conservador, *tradicionalista* com se titula, monárquich católich unitari ó exclusiu, aristocrátich, burgés, reprimidó de las *turbas* ó *massas* ¿admet, acepta per lo dia d' avuy, pel 30 de maitg de l' any 1873, la autonomía, l' independencia de Catalunya com Nació, com Estat TOT LO MES confederat ab altres d' Espanya, com l' accepta lo catalanisme federal, democrátich, revolucionari, lo catalanisme qu' anomenem progressiu?

Hi ha cert catalanisme, al que pertanyen escriptors y altres personas de saber, deturat y girat enderrera, molt entussiasmat per las antigas llibertats catalanas, per l' antiga autonomía de Catalunya, per los drets de las Corts y Parlaments, per l' antiga independencia municipal de Barcelona; molt partidari del Comte d' Urgell y del Príncep de Viana, molt contrari dels Trastamaras, sobre tot del primer y d' En Johan II, de l' unió de las Coronas aragonesa y castellana, dels Felips també, molt *vigatá*, y en tractantse del nostre temps y de la situació de Catalunya al present segle, borbónich, castellanista, absolutista ó constitucional *moderat*, tebi, centralista, favorable al domini del poder central. Aquest es un catalanisme platónich, inconsecuent, contradictori; un catalanisme estacionat ó reaccionari del qui no podem esperar res los drets de reivindicaciò, los drets de vida propia, ni lo temps á venir de Catalunya. Aquest catalanisme conservador ó deturat sembla tenir á nostra patria com á morta per sempre y sens remissió l' any 1714, sembla que la mira ja enterrada y descomposta com cadavre impossible de ressucitar, com á ser impossible de renaixer. Aquest catalanisme dona per perdut y estingit per la mort lo dret de Catalunya y sols parla d' ell en temps passat; per millorar la sort de nostra terra no troba millor camí que deixarla baix lo jou borbónich y centralista, monárquich y unitari, un poch mes ó un poch menys modificat. Quan tracta del temps present, aquest catalanisme conservador

(*) Progressiu, lo que va ó camina endevant. (Labernia, Diccionari de la llengua catalana. 1840).

(1) Al article *La Tradició de Catalunya* publicat lo dia 10 hi passaren alguns erros d' imprenta. Plana 94, columna primera, ratlla 37, no deu haberhi punt final, sino coma; ratlla 43 deu diu dir *que*, en lloch de *y*; ratlla 7 comensant per baix deu dir *reculava* en lloch de *revelava*. Columna segona de la plana 94, ratlla 5, diu *complot* y deu dir *comptat*. Plana 95, columno primera, ratlla 12, diu *mireu*, deu dir *mirem*.

Digitized by Google

s' espanta de la democracia, de la revolució, de la república, de las *massas*, del poble y tem per lo predomini y per los interessos materials de las classes *altas*, de la *gent conforme*, dels que *tenen per perdrer*; cuestió d' orgull y d' egoisme, parlant ab claretat y franquesa catalanas. Tem aquest catalanisme conservador que dintre de Catalunya no hi hauria prou força material, prou mans armadas per posar barrera als *desbordaments revolucionaris* y aixis olvidantse de tota l' autonomía, de tota la llibertat política y dels fors generals y municipals de Catalunya, olvidantse de tots los fets histórichs de carácter independent y democrátich propis de nostra terra, se posa al costat del espanyolisme madrileny, al costat de la centralisació, de la *conservaduria*, de tot lo mes contrari al esprit provincial. La cuestió d' actualitat es per aquest catalanisme que un poder materialment fort tinga á *ratlla* als revolucionaris de Catalunya, als catalans revolucionaris.

Lo catalanisme conservador se fixa mes en los fets histórichs de Catalunya que poden tenir una aplicació conservadora al nostre temps, aixis los respectes á certs reys, l' esclusivisme de la religió católica, l' oposició de la *ma alta* als moviments dels menestrals y dels *remenças*. Si 's fixa ab los fets de aplicació ó carácter avançat, com las *rebelions* contra los tres reys tantas voltas citats, com los moviments dels menestrals y dels pagesos, lo catalanisme conservador ó no 'n trau consecuencia, ni 'n fa aplicació d' actualitat, com dels altres fets histórichs, ó be nega als catalans d' avuy en dia, sobre tot als del poble, lo dret seguir lo camí d' aquells.

Fent la descripció d'aquest catalanisme conservador inconsecuent y deturató reaccionari, que mira enderrera, fem en certa manera la descripció de nostre catalanisme, progressiu, que mira y va endevant, del catalanisme del temps á venir, del catalanisme democrátich, republicá, revolucionari. Es, efectivament, al revés, del catalanisme, que acabem de descriurer.

Lo catalanisme que pot atraurer, que te d' atraurer á la causa de Catalunya y de sa vida propia y natural las simpatías del major número dels catalans, dels catalans mes actius, ço es de las classes populars y del jovent, es lo catalanisme que no fa la major insistencia en los fets monárquichs, religiosos y aristocrátichs de nostra antiga historia; sino en los fets democrátichs, republicanistas y socials. Aquell catalanisme, lo conservador, no pot atraurer als elements actius y de cor de Catalunya; sino qu' els repeleix al camp espanyol, al europeu, al cosmopolita. No 'ls parla sino d' institucions qu' ells refugen, de la preponderancia de reys, eclesiástichs, nobles, cavallers é hisendats, de l' esclussivisme católich, d' una organisació social mes defectuosa pel poble que la d' ara. Nostre catalanisme, lo progressiu, se fixa mes ab los fets histórichs que poden ser mes simpátichs al poble y al jovent, ab los fets histórichs que son precedents de las ideyas y moviments mes avançats de nostre temps. «Veniu aquí, diu lo catalanisme progressiu als elements mes numerosos, actius y de cor de Catalunya, veniu aqui: no teniu de sortir de Catalunya á Espanya, ni á l' Europa ni al mon per trobar precedents histórichs de vostres moviments y aspiracions, podeu ser catalanistas de cor y de convicció, com de naixensa sou ja catalans, essent democrátichs, republicans y fins reformistas socials. No sols hi trobareu precedents.»

Aixis lo catalanisme progressiu, lo nostre, lo de nostre cor y de nostre front, s' ocupa mes de las Corts y Parlements que dels reys, mes dels municipis y de sa autonomía que de l' autoritat reyal y de la noblesa, mes de las lluytas contra l' Inquisició y la Curia romana que dels cabildos, monastirs é iglesias, mes dels *buscaires* y dels menestrals que dels *ciutadans honrats*, mes dels Concellers y Concells que dels Concilis, mes de las Corts que de la Cort, mes dels *remenças* y dels *barretinas* que dels cavallers, mes de las *rebelions* contra els tres reys tantas voltas citats, que de las guerras contra nacions estrangeras y de las conquistas, mes de l' alsament de tots aquells *rústichs* que de las expedicions guerreras.

Lo catalanisme progressiu parteix de tres ideyas certas y seguras. Primera, la justicia y rahó de las aspiracions revolucionarias, reformadoras, avançadas, com vulla dirse, de las classes populars d' aquell temps y del nostre. Segona, l' impotencia dels elements conservadors, poruchs, egoistas, decadents, irresoluts, per salvar la causa de Catalunya y de sa vida propia del esperit absorvent, centralista, unitari que domina per tota Europa. Tercera, la necessitat práctica de mirar endevant, per lo temps á venir.

Las classes populars tenen rahó avuy en dia com ne tenian els *barretinas*, els *remenças*, els menestrals y els *buscaires*, volent emanciparse, igualarse, sortir de sota jou. Si la classe mitjana, si 'ls burgesos han sortit de sota lo jou de l' aristocracia, de la monarquía y de l' esclusivisme católich ¿perque lo poble no hauria de anar sortint de sota lo jou de las classes mitjanas, tant del jou material, com del moral?

Ademés, l' esprit conservador n' ofereix garantias contra l' esprit centralista, mes aviat n' hi ofereix en favor. Ab tal que l' esprit centralista se pose de part dels interessos materials de las classes conservadoras contra lo *desbordament de la revolució*, l' esprit conservador l' hi sacrificará, l' hi deixará devorar, l' hi donará de bon grat tot esprit local y provincial, tots los recorts d' antiga independencia, tot moviment y tota aspiració d' autonomía. Encara que las classes conservadoras vulguen, encara que totas tinguessen esprit catalanista, no poden salvar del centralisador la causa de Catalunya y de sa vida propia. Faltadas de resolució y de valor, titubejant entre sos interessos materials y els morals de la nacionalitat catalana, tement per una part á las *massas* y á la democracia centralista ó unitaria, tement per altre part al centralisme oficial ó gubernatiu, massa amigas de sas comoditats y ganancias financieras per fer sacrificis, per posarse al cap de alguna empresa cívica, per llansarse á ningun extrem; buscant sempre termes medis y paliatius, escassas de sentiment arrebatadors; ¿qui 'ls entrega á semblants classes la causa catalana, ma-

Digitized by Google

jorment quan sols n'ensenyarán una cara que fara girarla ab repugnancia á las classes populars y al jovent, la cara qu' hi ha pintadas coronas d' or y de tonsura, espasas de cavaller, palaus, iglesias, castells y casas senyorials? Las classes revolucionarias, diguemho aixis, per contraposició á las conservadoras, ço es, lo poble y lo jovent, son activas, resoltas, tenen mes cor, mes sentiment, no las consum lo robell del egoisme, ni els interessos materials las fan titubejar. Son ardentas y exaltadas, en hora bona; cualitats preciosas pera alentar lo que está glassat y decaygut. Son extremadas, está bé; cualitat necessaria per determinarse resoltament entre dos cosas tan oposadas é inconciliables com lo catalanisme y l' esprit unitari. Saben llansarse, sacrificarse, portar á cap, caigue qui caigue, empresas d' esfors. ¿Qui no 'ls entrega la causa catalana, ja per posarla en bonas mans, ja perque no sen vajin al espanyolisme madrileny ó al cosmopolitisme centralista? Qui no 'ls hi la entrega quan té una cara qu' hi ha pintats consistoris, gorras y gramallas de diputats generals y de magistrats municipals, casetas de menestral y de pagés, barretinas y agulladas, (1) emblemas simpátichs tots al poble y al jovent catalans d' avuy mateix?

Malament cumpliria ab sa obligació lo metje que en lloch d' ocuparse del estat del pacient y de lo que te de fer ara y mes endevant per atacar lo mal, se contentés fent exclamacions sobre lo temps que lo subjecte estava bo. Semblant comportament no tindria cap ventatja, prácticament res adobaria, qui 'l tingués demostraria falta de criteri y no lograria remediar cosa alguna. Aixi mateix l' home que s' ocupa dels mals de son pais res fa reduhintse á fer exclamacions sobre las excelencias del temps passat; deu pensar en la situació present, en la del temps á venir y en la manera de remediar los mals de que 's queixa. No pot salvarse la causa de Catalunya y de sa vida propia, no poden curarse los mals terribles que sufreix nostra antiga nació, reduhintnos á plorarlos amargament, á cantar las excelencias del temps passat y á lamentar sa perdua. Per fer alguna cosa de profit per aquella causa y per la disminució d'aquestos mals, es necessari ocuparse del present y mirar pel temps á venir. Y com aquest es del poble y del jovent y no dels interessos conservadors, com pel mateix present poch ó res pot la causa catalana esperar d' aquets interessos, poruchs, irresoluts, egoistas, unitaris y cosmopolitas (las Internacionals negra y blava, com diuhen alguns periodistas), també baix aquet concepte lo catalanisme deu abrassarse á la bandera revolucionaria, democrática, republicana, per trobar sosteniment á las classes populars y donarlos en contra lo cosmopolitisme centralista.

Sia donchs democrátich, republicá y reformista nostra catalanisme, sia progressiu, mirant y caminant endevant, ja per posar en mans dels elements mes actius y vigorosos la causa catalana, ja per lliurarlos de ser absorvits per l' espanyolisme y lo cosmopolitisme unitari, ja per conformitat ab la veritable y fidel tradició de Catalunya.

J. R.

(1) L' agullada era la bandera que portavan al devant els pagesos de remença alçats contra los mals usos feudals.

LA BARRETINA CATALANA.

Dels camps de Salamina
pels almogávers d' Aragó aplegada
un jorn, la barretina
en cap de catalans s' aixeca honrada.

Recort d' antiga gloria
que canta 'l temporal y 'l mar anyora,
lo full es d' una historia
que 'n va per esborral' l' enveja plora.

No es pas de fina seda
ni de daurats cordons molt menys teixida;
lo ras y la verneda
habita sols, de las ciutats fujida.

Mas d' honra y de noblesa,
com diu son color prou, bé 'n te de sobres
per dar á la altiuhesa
que 'n pits s' estoja d' amor patri pobres.

Teixida es sols de llana,
mes ni d' un Rey l' imperial corona
rumbeja mes galana,
ni mes noblesa al qui la porta dona.

Retall de la gramalla
dels ínclits concellers, es la bandera
que al camp de la batalla
arriva al sonar l' hora la primera.

Y al rompre 'l foch de l' ira
la llosa que l' enclou, l' aixada deixa,
sobre 'l contrari 's tira,
sos carros xafa y sos penons esqueixa.

Un jorn..... fou escarnida
d' un hom', que 'l dirli Rey deshonra 'ls llabis,
perque lluytant, ardida
vencé cent voltas d' aquell Rey als avis.

Del Juny com la rosella
resté, mes la vergonya al ser passada,
tornés, si era vermella,
de l' ira que sentí tota morada.

Y avuy, per recordansa,
dels dos colors encare l' usa 'l poble;
si es forta, ho sap la Fransa,
la Espanya sab be prou si es menos noble!

. . . .

Digitized by Google

¡Oh roja barretina!
sant abrich de recorts que 'l poble anyora,
la *Terra Llemosina*
de pau t' ha feta y de trevall penyora.

Y si en lluytas foranas
llorers te doná un jorn la terra entera,
en testas catalanas
coronas avuy portas d' olivera.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LO REGNE DE LA FELICITAT.

Á MA ESTIMADA AMIGA NA M.ª J. A. Y B.

T' ho devia.

En una bella matinada de un seré dia de primavera, sortiren de una populosa ciutat tres hermosíssimas donzellas, que d' allí fugian per estar ben lluny de las lluytas políticas que cada dia augmentavan per mal de sos vehins; engendrant oys, rancunias, malas volensas, y desarrollantse tota mena de vicis, passions y ambicions desenfrenadas que no conduhian á altre cosa que al empobriment y completa decadencia de la industria, las arts y totas las demés cosas bonas: ningú s' cuydava de treballar, ni ganas que no 'n tenian; cuydavanse sols de perseguirse 'ls uns als altres com si fossen feras; semblava que tot plegat as furias del infern s' havian esparramat totas per aquella desgraciada terra pera fer que sos mateixos fills acabessen ab ella.

Per aixó d' allí fugian nostras tres donzellas cansadas de respirar aquell impur baf de malas passions que las ofegava.

Caminavan molt depressa sens aturarse, fins á tant, que no sentian ja los sorolls de la desgraciada ciutat; mes ab tot y esserne ja tan lluny, semblava 'ls encara sentir ressonar en las orellas los crits de rabia y frenètica venjansa; pareixials veurer encara aquells rostres verdosos y demacrats, aquellas figuras raquíticas y neuladas, que eran ben bé la espressió de sos mesquins sentiments. Mes res d' aixó allí hi habia; l' ayre corria lleugerament per entre las hermosas pollancredas y daurats camps d' espigas ben rublertas que d' ací d' allá s' estenian.

La mes petita de las donzellas, quan estigueren assegudas, tragué de son pit ahont lo tenia amagat, un graciós pinsanet al que doná llavors de cánem que espres per ell portava en la butxaqueta de son pulit devantal.

La mitjana entre tant s' aixecá y ficantse adins d' una vinya s' entrabancá ab un tendre serment que s' desprengué del cep; ella que 'l cullí y guardá religiosament ja que semblava que ell per ella hagués deixat al qui li havia donat vida.

—Anemsen, digué llavoras la mes gran alsantse. Mes, al ferho, no sé com s' agafá ab las espigas de blat, de las quals n' hi restá una á la ma. Y ella que religiosament la guardá com un dó de Dèu.

Y caminaren molts dias, y á la fi arrivaren á un lloch tan aspre y solitari, que semblava que may havia estat trepitjat per persona humana.

Y la mes gran que diu:

—Plaume aqueix lloch, voldriau quedarvoshi?

—Oh si, respongueren las altres.

Y s' hi quedaren.

Com la terra no havia sigut may trevallada y gens no havia patit pera fer creixer cap vianda, podeu pensarsi era bona si 'n tenia de sava; succehí donchs, que la mes gran digué:

—Es menester que treballem; puig aixis á mes de fernos ab lo menester, no tindrem temps de pensar en res mes y per lo tant no niharán en nosaltres malas volensas, envejas ni cap altre cosa dolenta. Y d' aquella hora endevant cadascuna s' cuydá y pensá solzament en son treball.

Aqueixa desgraná sa espiga, y de grá en grá las aná sembrant, l' un ben apartat del altre perque 's criessen ben ufanosos.

La mitjana plantá un serment en una costeta, y la petita que tota desconsolada plorava la fugida del bell pinsanet, sembrá las pocas llavors de cánem que li quedavan, també la una ben apartada de l' altre perque 's criessen ben gemadas.

Y heus aquí quan vingué un altre mes de Juny, la mes gran cullí un bon manat de grossíssimas y ben rublertas espigas, com que de cada grá n' havian eixit vinticinch brins; figureuvos quina alegria!... y ella que sens aturarse á contemplar lo seu tresor, doná grans mercés á Dèu y ab mes dalit que no pas avans conresá un gran tros de terra pera sembrahi totas aquellas espigas en sent que arrivás l' hivern.

La petita cuydava de sos cánems ab lo mes gran carinyo é infantil alegria; coneixia lo tros que creixian cada dia, y quan tan verts y ufanosos se 'ls mirava, saltava y reya tot besant als tendres pinsanets fills del seu fugitiu aucell que nihat havia en una alsina de prop son esmeragdat camp. Vingué lo temps de segarlo, y la donzella 'n guardá la meytat pera llabor y l' altre meytat lo recullí pera filarlo en las vetlladas d' hivern que ja s' atansavan. En quan al sarment de la mitjana, cresqué també gemat y hermós com los fruyts de las altres duas, de manera que al esser al hivern era ja un cep tan gros y tantas sarments tenia, que 's pot dir que quasi be 'n pogué plantar una vinya.

Passaren nostras donzellas lo hivern filant dins d' una casa baixa que pera guardarse del fret construhiren y al arrivar la primavera tornaren á cullir lo blat que aquest any n' hi hagué á sacas, aixis com també á la tardor bona cullita tingueren de cánem, de rahims y de serments pera engrandir la vinya.

Y aixis visqueren molts anys anant aumentant sempre mes y mes lo seu tresor: ja no habitavan la cabanya, puig ab lo que havian guanyat venentse los fruyts que 'ls hi sobravan, construhiren un molt bell Palau ab una capella dedicada al gloriós Arcángel

Sant Miquel, patró de la justicia; qual palau engrandian un tros cada any segons eran mes bonas las anyadas.

Y devingué que un dia lo atzar hi portá á tres princeps, que tot cassant, cassant havian vingut d' unas llunynas terras, y 'ls quals molt admirats estavan de veurer á tres donzellas solas en aquella fértil y privilegiada terra, que mes semblava un paradís habitat per ángels que altre cosa.

Y efectivament, era tot tan belll sèmblava que la terra contenta de veures habitada, s' havia deixondit y tot treballant procurava engalanarse ab sas mes hermosas galas: la naturalesa tota semblava pendrer hi part; lo sol brillava ab incomparable resplandor, graciossíssimas y majestuosas cascatas que 's trasformavan en rius, rebotian sa blanca escuma contra las espadadas rocas que ab aquella frescor concriavan bellíssimas herbas marinas y nevadas flors de lliris d' aygua que causavan un efecte sorprenent: los arbres semblavan centenaris y per tot arreu se veyan prats cuberts de flors, y camps sembrats de verdura; de cants d' aucells, no cal dir si n' hi havia, puig com totas las demés cosas havian prosperat de tal manera, que res mes se veya entre lo brancam dels arbres que la sua bellugadissa, omplintne lo espay ab sos festius y alegres cants.

En quan á las donzellas, en lloch de envellirse ni enmalaltirse per eixos treballs, estavan mes bonas, mes robustas, mes bellas y tendras cada dia; puig que gosavan d' aquell inefable benestar y d' aquella incomparable tranquilitat de la que sols gosan y que no mes coneixen las ánimas justas y puras.

Aixis fou que los princeps restaren molt enamorats cadescun d' una de las agraciadas donzellas, per lo que ho declararen á la mes gran que semblava que era la que feya de mestressa.

Mes ella respongué:

—Ningú no 'ns mullerará que no haguem acabat lo palau ab nostre treball, que nostres graners no sian ben plens, nostres cups á doll no rajin, ni que no sia enterament conresada tota la terra del nostre regne: aixis com tampoch espos no haurem que nó lhaja en sa manera trevallat, puig lo desenfeynament es lo pare de tots los vicis, y per ell havem deixat la habitada terra y 'ns havém agomboyat en aquest erm.

Los tres princeps s' en anaren tots avergonyits; perque ¿que havian fet ells tota sa vida? res: ni havian mirat lo bé de sos vasalls, ni havian excercit la caritat de la manera que 's deu, ni havian donat bon exemple ab sas costums, ni 's distinguiren per son valor y prudencia en las batallas, en fi res havian estudiat ni fet en sa vida que 'ls pogués aprofitar y tres donzellas, solas ab la sua ignocencia, virtut y activitat, havian convertit un erm en un deleitos paradis.

Passaren mes anys; sentadas las tres donzellas en mitj d' un prat teixian garlandas mentres los tendres anyellets pasturavan, quan de sobte, vejeren al lluny del lluny arrivar á los tres princeps que las habian visitadas anys enrera: no vestian ricas galas com la primera volta que hi anaren, ni eran joves y jentils com alashoras, tenian lo rostre ple d' arrugas, grisats los cabells y enmorenida la cara, mes ab tot y aixó respiravan un ayre de grandesa é inefable benestar que estavan molt lluny de tenir la primera vegada, y ademes semblavan mes robustos y fornits. Atansárense á las donzellas que cubertas ab sas blancas túnicas de llí, y coronadas d' euras sas hermosas testas, esperavan.

Un d' ells avansá y agenollantse devant la gran princesa, li digué:

—Vostres graners ja son plens, rajan á dojo vostres cups, vostra casa es acabada, y vostres camps sembla que la ma de Déu los beneheixi ¿voleu donarme per esposar vostra germana?

—Y que has fet tu pera mereixerla?

—Set anys só lluytat ab gent estranya pera llibertar de enemichs á ma patria, set anys que no hi dormit en llit, ni menys he menjat en taula, en que he tomat pluja y neu, y vents forts y solejadas.

—Benvingut sias guerrer, pots esposar ma germana.

Llavors s' hi atansá lo segon y dix:

—Vostres graners ne son plens, á dojo vostres cups rajan, vostre casa es acabada, y vostres camps son tan bells, que Dèu sembla 'ls cultivava ¿voleu darme per esposar á vostra hermosa germana?

—Y que has fet tu per mereixerla?

—Yo, no so lluytat com brau guerrer com lo princep mon germá, mes lo he anat seguint per tot, curant als ferits que al camp quedavan, enterrava á tots los morts, per mi tots eran iguals fins los de diferents creencias y rassas, y quan remey no tenian, de Dèu jo los hi parlava y procurava convertir als que no ho eran á la religió cristiana.

—Benvingut sias apóstol de la fé que Dèu ensenyava; tu mereixers viurer aquí y esposarás la mitjana.

Y atansantshi lo ters á sos peus s' agenollava:

—Princesa, princesa bella, tot está ja com vos voliau, per vos tambe jo tots aquets anys treballava, ¿voldriau, donchs esposarme?

—Y que has fet tu pera mereixer habitar en aquesta terra benhaurada?

—Jo he estudiat set anys, nit y jorn sens may pararne, jo se la historia del mon y las lleys que 'l regentavan; se qui han sigut los millor reys que 'l poble mes estimava; he estudiat sas costums y lo que mes los agradava; he procurat combinar la rectitut ab la indulgencia, la justicia ab la clemencia, é imitant al reys virtuosos, so procurat donar lo millor exemple posible á mos súbdits, puig de dalt es d' ahont baixan las corrupcions y vicis ó las virtuts: so protegit las arts, la industria y lo comers, y mon regne ha prosperat com vostres benehits camps.

—Tu ets digne de regir aquí; per mon espos jo t' acepto, perque aixis juntadas la ciencia ab lo valor lo treball y las virtuts cristianas, pot arrivar á ser aqueixa terra un veritable paradis; que may s' esparrami una sola llavor d' enveja, ociositat ni cap altre vici per ella, puig la mala semensa fructifica molt

Digitized by Google

mes aviat qe la bona y pren molt mes increment: visquem sempre com á bons germans, avinguts, practicant la caritat y totas las demés virtuts cristianas, y que may ningú que estiga despossehit d' ellas, puga entrar en nostre regne.

Llavoras posaren los soldats del príncep valent al vol del Regne de la Felicitat pera que no hi deixessen entrar á ningú que no tingues los mérits que 's requerian.

Com la nova de tanta ditxa s' estengué per lo mon, molts foren los que hi anaren pera ficarshi; mes los vassalls del príncep sabi que tenian lo dó de llegir y veurer dins del cor de las personas, los senyalavan als primers, que á cops de ballestas d' allí los allunyavan: al veurer això, molts procuraren mostrar en sas caras la bondat, que tan lluny tenian de son cor mes com ja havem dit que los ulls d' aquells faels soldats penetravan fins á lo mes fons d' ells, de res los hi servia la hipocresia pera entrar en aquell lloch, y aixis fou, que sempre, eternament visqueren felissos tots los que allí entraren, puig la mala semensa no pogué ni podrá may entrar en lo Regne de la Felicitat.

Maria de Bell-lloch.

PLANT DE L' ÁNIMA.

Bon Déu! y com m' anyoro
reclosa en esta vall de mesquinesa!
¡Com me dolch y com ploro
esmentant la grandesa
dels regnes de la llum y la bellesa!

La tendre melangia
me ruxa 'l cor ab mística rosada;
lo seny se 'm desficia,
y enlayro la mirada
al lluny del lluny hont gira l' estelada.

Mas ¡ay! que la memoria
pe 'ls afalachs del món l' endret oblida
del camí de la gloria!
y he de raure, esmortida,
al jou pesant, fexuch, d' aquesta vida!

Com llum qu' en la negrura
llunyadana se pert de nit ombrosa,
jo esmento la ventura
d' una existencia hermosa,
entre un passat y un pervenir confosa.

Qu' es negra aquesta nostra
vida de dol, desficis y racança!
que pura l' altra 's mostra,
joliua se m' atança,
demunt d' ones de llum tot engronxantse.

Com l' anyoro exa vida
d' est alberch ahont me dolch ja deslliurada,
eternal, infinida,
com colometa alada,
d' ací adallá volant enjogassada.

Com hi penso ab les ales
mes lleugeres que 'l vent ab que solcava
l' inmens, guaytant les gales
que la buydor brollava,
tantost lo meu desitx ho imaginava.

Y com les ramors duran
dins mi, que abans d' abans ma orella oia,
ramors qu' en lo Cel suran,
com ayres sense via,
vèrgens cantars de célica armonía.

De lo creat, senyora,
gosava en tot, essent per tot gosada
á la metexa hora;
¡armonia preuhada
perduda en devallant de la boyrada!

Ja 'm trobava asseguda
sobre 'ls núvols, quan ja ab la llum corria
desfent l' ombra temuda,
ja tot des dalt ho via,
quan ja dessobre meu tindre ho volia!

¡Quins plers! ¡y com ho anyoro
reclosa en esta vall de l' amargura!
¡com me dalesch y ploro!
¡Bon Dèu! si ta hermosura
véjes ¡com finiria ma tristura!

I. Reventós y Amiguet.

ESTUDIS GEOGRAFICHS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

NOMENCLÁTOR.

PAGO AMPURITÁ.

COMTATS DE AMPURIAS Y PERELADA. (1)

ALBONS. Villa *de Albornis; (Bovat)*.

ALFAR. Parochia de *Faro; (Bovat)*. *Farus*, segl. X; *(Marca Hisp.* LXIX, CXVII).

AMPURIAS. Civitas *Ampuriæ*, *Impuriæ*, *Empuriæ*. Any 843. *(Marca Hisp.* XVI). Bassilica Sancti Martini infra muros *Empurias civitate*, 842, *(Villan*. XIII, ap. III). Any 1002, *(Marca Hisp.* CL). Any 1019, *(Id. id.* CLXXXII).

AMPURIAS (SANT MARTÍ DE). Petit poble edificat sobre las sorras que amagan la desapareguda ciutat de Ampurias.

(1) La major part dels pobles de exos comtats estan continguts en la carta de venda ó remisió, que del dret de *bovatje* feu á sos vassalls lo comte de Ampurias, á 13 de Febrer 1317 (vell estil 1316); per lo que sempre que á continuació del nom de un poble vaja estampada la paraula *Bovat*, enténgues que á la dita escriptura 's referex la cita. Es de veure 'l dit document en la *España Sagrada*, XLIV, ap. XXVI.

Digitized by Google

ARENYS DE AMPURDÁ. Lloch y parroquia de Sant Sadurní de *Aregnis. (Bovat).*

ARMENTERA. *Armenteria, (Bovat).* Armentaria, quem vocant *Torecella,* segl. X; *(Marca Hisp.* LXVIII). Ecclesia Sancti Martini *de Armentaria; (Id. id.* CXVIII; CXXX). *Armentera,* segl. XI; *(Id. id* CXXIV).

BELLCAIRE. Bellicadro.

BOHIGAS. Locus de *Bohiga; (Bovat).*

BAUSITJES. Loc. et Paroch. *de Banciges, (Bovat).* Sant Martí *de Baucigis,* segl. IX; *(Villan.* XIII ap IV).

CABANAS. *Villa Cabannas,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXXX). *Kabannas; (Villan* XV, ap. IX).

CADAQUERS. Castrum de *Cadacheriis; (Bovat).* Priorat de Santa Maria y Sant Pere *de Carcere* (?) *juxta litus magni maris,* dependent del monastir de Amer; *(Villan.* XIV, 228).

CALABUIG. Castrum Calepodium, segl. XI; *(Marca Hisp.* CCCXV).

CAMALLERA. Locus *de Camaleria, (Bovat).*

CAMPMANY. *Campo Magno.*

CANET DE VERGES. Paroch. *de Caneto; (Bovat).* Porochia Sancti Mathæi *de Caneto,* segl. XIII; *(Marca Hisp.)* segl. XII; *(Villan.* XIII, ap. XXXV).

CANTALLOPS. *Cantalupus,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXXX). Parochia Sancti Stephani *de Cantalupis* in valle *Subiradellos,* segl. IX; *(Villan.* XIII, ap. IV).

CASABELLS. Parochia Sancti Genessi *de Çanavells, Canabells,* segl. XIII; *(Bovat, Marca Hisp.* CCCCLXXVIII).

CASAS NOVAS. Ecclesia Sanctæ Eulaliæ *de Novis* segl. IX; *(Villan.* XIII, IV).

CASTELL DE AMPURDÁ. Paroch. *de Castro Impuritano; (Bovat.)*

CASTELLÓ DE AMPURIAS. *Castilione,* segl. X; *(Marca Hisp.* LXXIX, CXXX.) *Castelione*; Ecclesia Sanctæ Mariæ de *Castellone,* segl. XI; *(Id. id.* CLXXIV; CLXXXII).

CIURANA. *Villa Suufrana, Suurana, Siverana, Ciurana;* segl. X. *(Marca Hisp.* CXVII; CXXX; CXL; CLXXIV).

COLOMERS. Locus de *Columbariis; (Bovat).* Priorat dependent del monastir de Amer, segl. IX; *(Villan.* XIV, 222).

COLL DE TURNÉ. Santa Maria *de Turnebule,* segl. IX; *(Villan.* XIII. ap. IV).

CONTESTINS.

CORBERA. *Corberia de Monte; (Bovat).*

CULERA (SANT MIQUEL DE).

CULERA (SANT QUIRSE DE). Monasterium Sancti Cirici. *(Bovat.) Colaria; (Marca Hisp.* CLXXIV. *(Villan.* XIII. ap. VI). En la vall dita *Leocarcaro. Colera, (Villan.* XV. ap XXX.

DELFIÁ. Parochia Sancti Romani *de Dalfiano; (Bovat).* Iglesia de Sant Romá *de Dalfiano* segl. IX; *(Villan* XIII, ap IV. *Id.* XV, ap. XXX).

DESPRACH. Parochia Sancti Genesii *de Æspracho; (Bovat)...* juxta rivulo Urline, segl. IX; *(Villan* XIII ap. IV).

DIANA. Loc. *de Diana; (Bovat).*

ESPOLLA. Sant Jaume de *Spodilia,* segl. IX; *(Villan.* XIII ap IV).

ESTANYOL (VEHINAT DE PALAU DE SANTA EULARIA. *Stagneolo; (Bovat).* Villare Stagniolo, segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII).

ESTANYET. *Stagneto; (Bovat).*

FLUVIÁ (SANT MIQUEL DE). Monastir de St. Miquel. *(Bovat.)* Consagració de sa iglesia en 1045 *(Marca Hisp.* CCXXVIII). La vall en que radicava s' anomenava *Val Garricha. (Villan.* XIII, 108).

FLUVIÁ (Sant Tomás de) Par. Sancti Thomæ. *(Bovat).*

FOIXÁ. Castrum et paroch. *de Foxano; (Bovat.)*

FONOLLERAS. Parochia *de Fonogleriis; (Bovat).* Castrum *Funullarias,* segl. XI; *(Marca Hisp.* CCXCII). *Fonoleres,* segl. XI; *(Villan* XIII, ap. XXXV).

FONTANILLAS. Parochia Sancti Martini de *Fontanillis,* segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXXII y altres.) Consagració de sa iglesia en 965; *(Villan* XIII, 59.)

FORTIÁ. *Fortiano; (Bovat).* Villa Palatiolo quem vocant *Furtianum superiorem,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII, CXXX).

FORTIANELL. *Furtianellum minorem* (Id. id.)

GAHÚSAS. Parochia *de Gausis; (Bovat).*

GARRIGÁS. Parochia *de Garriganis (Bovat).*

GARRIGOLAS. Parochia Sancti Saturnini *de Garrigulis; (Bovat).*

GARRIGUELLA.

GUALTA. Parochia *de Guardia* (?); *(Bovat).*

JAFRE. Parochia de *Jafero; (Bovat).*

LA-CALSADA (SANT PAU DE). Parochia Sancti Pauli *de Calciata. (Bovat).*

LA-ESCALA. *Scala,* segl. XII.

LA-GARRIGA. Parochia Sancti Felicis *de Garriga; (Bovat).*

LA-GARRIGA. Locus de *Garriga de Rosis; (Bovat).*

LA-SALA. Parochia Sanctæ Mariæ *de Sala. (Bovat)*-

LA-FALLADA. Castrum *de Falliata. (Bovat).*

LAS-ARENAS (SANT LLORENS DE). Parochia Sancti Laurentii de *Arenis; (Bovat).*

LAS-CROSSAS (SANT JUAN). Parochia Sancti Johannis *de Crosis, (Bovat). Cella* Sancti Johannis, segl. IX; *(Marca Hisp.* XXVII). Parroquia y rodalia de la matexa, segl. XI; *(Id. id.* CCLVI)

LLAMPAYAS. *Lampade* (?). segl. XI.

LLANSÁ. Parochia Sancti Vincentii *de Lanciano; (Bovat). Lansá,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVI, CXL). Ecclesia Sancti Vincentii et Sancti Fructuosi, quæ sunt in *Valle Lanciani; (Id. id.* CXVII).

LLAVIÁ. Parochia Sancti Romani *de Libiano; (Bovat). (Marca Hisp.* CCCCLXXVIII).

MARENYÁ. Parochia de *Maregnano; (Bovat).*

MARSÁ. *Martsano, (Bovat).* Vehinat de Pedret.

MASERACH. Parochia Sancti Martini *de Maserach,* segl. IX; *(Villan.* XIII, ap. IV).

Digitized by Google

MATA. *Matha (Bovat).* Vehinat de Viladaseus.

MATA. Parochia Sancti Stephani de Matha; *(Bovat).*

MATAJUDAICA. Parochia Sancti Johannis *de Matajudayca; (Bovat. Marca Hisp.* CCCCLXXVIII).

MATELLA. Ecclesia Sanctæ Columbæ *de Matella; (Bovat.)* segl. XII; *(Villan.* XIII, ap. XXXV).

MOLLET DE AMPURDÁ. Ecclesia Sancti Cipriani *de Moleto.* segl. IX; *(Villan,* XIII, ap. IV).

MONELLS. Castrum de *Monels; (Bovat).*

MONTIRÓ. Parochia *de Mutirono; (Bovat).*

PALAU BORRELL. Palatio Borrello. *(Bovat).* Vehinat de Vilademat.

PALAU DE SANTA EULARIA. Parochia *Sanctæ Eulaliæ de Palatio; (Bovat).*

PALAUSABARDERA. Parochia Sancti Johannis *de Palatio de Viridaria; (Bovat).* Castrum *Viridaria,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVI), *Palatio* Archidiaconi; *(Bovat).*

PALOL DE VILARROBAU. Parochia de *Palatiolo de Villa Robau; (Bovat).*

PALS. Castrum *de Palazallis* (?); *(Bovat.) Villa Palaz* (?) segl. X; *(Villan.* XIII, ap. XVIII). *Pals* segl. XV. (Escripturas privadas).

PARLABÁ. Parochia Sancti Felicis *Palarafano*, *(Bovat). Palatio Rabuini,* segl. XI; *(Marca Hisp.* CLXXXII). *Palatio Rabani,* segl. XII; *(Villan.* XIII, ap. XXXV).

PAU. Parochia Sancti Martini *de Pavo; (Bovat).* Villa *Pavo, Pau,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXXX).

PEDRET. Parochia Sancti Stephani *de Pedreto* (Massá); *(Bovat).*

PERALADA. Castrum *Tolon* (sive terra mortua) durant la dominació árabe. Restaurada en temps de Carlo Magne, desde qual época prengué 'l nom de *Petralata.* Domus Sancti Martini *de Petralata. Villa Petralata,* segl. IX y successius. Comitatus petralatensis; *(Villanueva,* XIII, ap. IV; *(Marca Hisp.* CXVIII CXXX y altres).

PINS. *Pins; (Bovat).*

PORT DE LA SELVA Y VEHINAT DE SANTA CREU. Parochia *Sanctæ Crucis; (Bovat).* Ecclesia *Sanctæ Crucis,* segl. XII; *(Villan.* XIII, ap. XXXI)..... in valle *Segalaria* seu valle *Tabellaria; (Marca Hisp.* CXVI). En exa vall hi havía erigida la iglesia ó priorat de St. Baldiri, que figura en los documents del monastir de Banyolas y Roda.

RABÓS DE AMPURDÁ. Parochia *de Radebonibus; (Bovat).* Paroch. Sancti Juliani *de Rabedoso,* segl. IX; *(Villan,* XIII, ap. IV; *Id.* XV, ap. XXX).

REQUESENS. *Rechesen*, segl. XII; *(Villan.* XIII, ap. XL). Sancta Maria de *Rechisindo,* segl. IX; *(Villan* XIII, ap. IV).

RIMORS. Parochia *de Ribismortuis; (Bovat). Riuberi mortui,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII). Ecclesia Sancti *Mametis de Rivis Mortuis.* segl. XII; *(Villanueva,* XIII, 140).

ROSAS. Priorat de Sancta Maria *de Rotas* (943) dependent del monastir de St. Pere de Roda; *(Marca Hisp.* LXXIX). Monastir *de Rodis,* sobre la vertent occidental de la montanya de Roda, desde avans del 976; *(Villan.* XIIII, 235) Monastir de Santa Maria *de Rodas,* segl. X *(Marca Hisp.* CXLIV; CCXV). Monastir *de Rosis; (Bovat).*

RUPIÁ. Castrum de *Rupiano;* parochia Sti. Vincentii *de Rupiano; (Bovat).*

SALDET. Parochia de *Sauleto; (Bovat).*

SANT CLIMENT SASEBAS. Villa Sancti Clementis, segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII). Parochia Sancti Clementis *juxta rivo Agneti,* segl. IX; *(Villan.* XIII, ap. IV).

SANT ISCLE DE AMPURDÁ. Parochia *de Sancto Acisclo; (Bovat).* Dedicació de sa iglesia en 1123. *(Villan,* XIII, ap. XXXV).

SANT JORDI DESVALLS. Parochia *Sancti Georgii de Vallibus; (Bovat).*

SANT MORI. Loc. de *Sancto Mauricio; (Bovat).*

SAUS. Parochia *de Saulibus; (Bovat).*

SELVA DE MAR. Véjas' *Port de la Selva.*

SERRA. Parochia *de Serra; (Bovat).* segl. II; *(Villan.* XIII, ap. XXXV).

SUBIRÁNEGAS. *Subirangues,* vehinat de Sant Jordi Desvalls; *(Bovat).*

TONYÁ. *Toniano,* vehinat de Garrigás; *(Bovat).*

TOR. *Choro (f. Thoro),* vehinat de la Tallada; *(Bovat).*

TORROELLA DE FLUVIÁ. Parochia de *Turricella de Fluviano; (Bovat). Torricella,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII y CXXX).

TORROELLA DE MONTGRÍ. *Turricella,* segl. XIII; *(Marca Hisp.* CCCCLXXVIII) *Turricella de Montgrino; (Villan* XV, pl. 19.)

ULTRAMORT. Parochia Sanctæ Eulaliæ *de Vulturemortuo; (Bovat).* segl. XII; *(Villan.* XIII, ap XXXV).

ULLÁ. Parochia de *Uliano; (Bovat).* Villa *de Oliano* segl. IX; *(Marca Hisp.* ap. IX y altres).

ULLASTRE. *Villa Oleastri,* segl. X; *(Marca Hisp.* CXVII).

ULLESTRET. Castrum de *Oculo Stricto; (Bovat).*

VALVERALLA. Parochia Sancti Vincentii *de Valle verayla; (Bovat).*

VALLDEVIÁ. Valle d' Aviano, *(Bovat).*

VENTALLÓ. *Ventilione; (Bovat). Ventajone,* segl. X; *(Marca Hisp.* CLXXIV).

VÉRGES. Castrum de Virginibus; *(España Sagr.* 44, ap. III, *(Marca Hisp.* CLXXXII).

VILABERTRAN. Monastir de Santa Maria de *Villavertrando; (Bovat).* Consagració de sa iglesia é institució de sa canonja agustiniana en 1100; *(Marca Hisp.* CCCXXVII). *Villabertrandi.*

VILACOLUM. Parochia de *Villa columbo; (Bovat).* Sant Esteva *de Vilacolom,* segl. XII; *(Villan,* XIII, 126).

VILADÁSENS. *Villa de assinis,* segl. XI; (España Sagr. 43, XXVIII).

VILADEMAT. *Villa de Matho; (Bovat).*

VILAGUDA. *Villacuta. (Bovat).* segl. X; *(Marca Hisp.* CXXX).

Digitized by Google

VILAHUR. Parochia de *Villa Huro; (Bovat)*. Villa Dur, segl. XI; *Marca Hisp*. CLXXIV).
VILAJOAN. Parochia de *Villa Joanne; (Bovat)*.
VILAJUIGA. Parochia de *Villa Judayca; (Bovat)*. segl. XI; *(Marca Hisp*. CXXX).
VILAMACOLUM. Parochia de *Villamacorone; (Bovat)*. segl. XI, *(Marca Hisp*. CLXXIV).
VILAMALLA. Parochia *de Villa Umalia; (Bovat)*. *Villa Dalmalia*, segl. X; *(Marca Hisp*. CXVII). *Villa Dalinala (Id. id*. CXXX,CLX).
VILAMANISCLE. *Villamaniscle; (Bovat)*.
VILANOVA DE LA MUGA. Parochia *de Vilanova (Bovat)*. segl. X, *(Marca Hisp*. CXVII).
VILARNADAL.
VILAROBAU. Parochia de *Villa Robau; (Bovat)*.
VILASACRA. Castrum de *Villa Sacra (Bovat)*. *Villa Sacari*, segl. X. *Villa Sacaro*, segl. X; *(Marca Hisp*. CXVII; CXXX; y CXL) *Villa Sacher*; *(Villan*. XIII ap. XL; y XV, ap. XIV).
VILATENIM. *Villa Timinii*, segl. X; *(Marca Hisp*. CXXX). *Vilatenim*, segl. XII; *(Villan*. XIII, pl. 139. *Id. id*. XV, ap XIV).
VILOPRIU. Parochia Sancti Petri *de Villa Privo; (Bovat)*.
VULPELLACH. Parochia *de Volpeglaco; (Bovat)* Villa de *Vulpiliaco*, segl. X; *(Villan*. XIII, pl. 73, ap. VIII).

Banyolas, Mars, de 1873.

PERE ALSIUS Y TORRENT.

Romanços
DE LA
CONQUESTA DE TORTOSA.

(Any 1148.)

I.

Dels combats d' allá á Almaría
encare la pols dessobre,
á Tortosa ha posat cercle
lo comte de Barcelona.

Enfront de la mija lluna
la Crèu de Cristo n' arboran
Catalans y Aragonesos,
gent de Génova y Narbona;

Los capithosts que 'ls comandan
llur valor pròu els abona;
del jorn qu' espasa empunyaren
foren espant de gent mora!

Tant la fé 'ls cors avassalla,
lo desig tant s' els ne porta,
que á abatrer la mija lluna
valoroses van les dones.

Miraus, sino, dalt la serra
'hont En Berengué 'l camp posa,
prop de sa tenda, la tenda
d' Ermengarda de Narbona.

No li cal llança ni espasa,
ni li cal paraules fortes
per á sa gent enhardirne,
lo foch de sos ulls li sobra.

¡Be pròu que 'ls setiats ho saben!
tremolant pròu qu' ho recordan!
y de trametre á Valencia
messatjería en va proban;

puix apar cércol de ferre
lo que als moros encercola
y tots quants de ciutat surten
la mort troban al defora!

Si per part del ríu ho intentan
los Templers y Crehuats troban
galeres y satjeties
que forta muralla forman.

En la plana 'ls Genovesos
y la gent de Barcelona;
y la serra, la noblesa
y 'ls de Montpeller coronan.

Perçó l' ira s' apodera
dels alarbs, y al dessobre
dels setiadors com á feres,
famolenchs se 'ls abrahonan.

¡Mas qué hi fa! una per una
van perdent totes llurs torres
y en la Çuda, correcuyta
s' ha de tancar la gent mora.

¡Bentost per la mija lluna
sonará la darrer' hora;
que 'l sol de la Fé, esborrarla
sabrá del Cel de Tortosa!

II.

Trist lo comte Berenguer
envers de la Çuda aguayta
'hont presoner dels alarbs
En Francesch Guillem restava.

Perdre aytal prós cavaller
molt al Comte li recava
y un tresor per son rescat
daría si 'l demanassen.

Ab los ulls plorosos mira
l' escut d' aquell qu' anyorava
y lo desguarnit capell
y l' ensangrentada espasa,

que prenentla entre ses mans
diu, á l' hora 'l puny besantne:
—«Si ta vida ha d' esse 'l prèu
«Tortosa será ben cara!»—

Mentre aytals paraules díu
un cavaller descavalca
y ab humiltat á sos pèus
s' agenolla, y lo cap baixa.

No be En Berenguer l' ha vist
que en foch d' ira tot esclata
y á l' hora ab febrosa má
cerca lo pom de la daga.

—«Ponç de Cervera, felló
»furtador de ma germana,
»l' infern á mos pèus t' ha duyt
»per satisfer ma venjança.»—

Digitized by Google

—«Perdonéume, En Ponç li díu,
»l' amor abdós nos cegava:
»l' honra seua, la meua es,
»y ma muller..... es honrada!

»Dexáume de tots mos bens
»sols l' espasa de mon pare,
»y ab ella us sabré pagar
»mancançes d' amor passades.»—

Lo Comte escoltá ab enuig
d' En Ponç les humils paraules
é intercedeixen en va
per ell, la bella Ermangarda,

sos germans, lo de Pallars,
En Cardona y En Moncada,
qu' ab altres pròus cavallers
prop del Comte se trobavan.

De sobte s' aixeca un crit
vers la Çuda tothom 'guayta
y á lo noble Guillem vehuen
á qui 'ls moros empalavan

que de dolor llançant crits
y de la mort ab les ansies
—«Perdó!... crida, Jesus meu!»
y envers lo cel les mans alsa.

—«Y perdó, Senyor, En Pons
á l' hora ne mormolava;
mentres que 'ls soldats uns resan,
punys closos flestoman altres.

Y lo Comte conmogut
fit á fit á En Pons aguayta
y li diu: perdonat ets;
mas aydam, que vull venjansa!

III.

—«Via, sus! mos maynaders!
»Via, sus! sang y venjansa!
»de la de En Guillem un mar
»cada gota ha de costarne!»

Aixis atia 'l brau Pons
als valents de sa maynada
que lluytant, cegos d' enuig
van cridant: «Sang y venjansa».

—«Los fossos ompliu ab tronchs
»y runes de les muralles
»si no s' omplen be del tot
»ja 'ls omplirem de cadavres!»

«Via, sus! mos maynaders
»Via, sus! sang y venjansa!»

Invulnerables inginys
dins Tortosa la mort llansan
y de la Çuda los murs
roch per roch van esfondrantne.

En Valencia fits los ulls
socors esperan debades
los alarbs, y han demanat
treves que 'ls hi son donades.

Quan les treves han finit
los cristians tocan al arma;
les mores, ploran de dol
los alarbs, cridan de rabia!

—«Via á dins!» crida lo Comte;
via á dins tothom anava;
quan lo Comte en la Çuda entra
troba á En Pons que l' esperava.

IV.

Ja á Tortosa havent fet seua
lo bon Comte Berenguer
devant Lleyda, que es de moros,'
planta 'l penó de la Créu.

Mentres la ciutat batia
arribava un messatger:
—«Senyor: Tortosa va á caurer
»si vos no la deslliureu.

«Com pérdrela molt li reca
»setiada la té 'l xech
»de Valencia, ab vint mil homens
»de força y de rabia plens.

«Entrarhi á mata-degolla
»per Alá ha fet sagrament:
»Sagrament qu' ha fet un moro
»no vullau veurel cumplert».

Per á guanyar Lleyda 'l Comte
tota sa gent ha mester,
y aixis ho fa de resposta
lo messatger al Concell.

Y ferne la ciutat cendres,
matar dones, nins y vells
abans que rendirla als moros
tracta 'l Concell en secret.

Al cap vespre á ciutat entra
un bell roméu jovencell
y á les dones congregantne
dins un temple axí 'ls digué:

—«Tortosines, de Tortosa;
»per vosaltres vetlla 'l cel,
»deixáu un jorn d' ésser dones
»y ab l' ajuda del bon Deu

»Al Concell feu via totes
»per á dir als Concellers
»que als alarbs messatge envien
»com socors Tortosa té.

»Y demá, de matinada,
»les muralles coroneu
»ornant lo pit la cuyrassa
»y 'l cap lo ferrat capell.

»Vostres febles mans brandantne
»la tallant destral d' acer
»diran clar á la gent mora
»que contra Deu no hi pot res!»—

Y al sentdemá de Tortosa
com un desbordat torrent
sos defensors ne surtian
de fé y de coratje plens.

Hu per deu 'ls cristians lluytan
y en luytar valen per deu,
puix força 'ls dona 'l exemple
de llurs filles y mullers.

Llá d' enllá corren los moros;
flestomant corria 'l xech,

Digitized by Google

que les dones de Tortosa
li han mermat tota sa gent.

¡Rahó 'l bon romeu tenia!
Quan les barres y la créu
surten al camp, la victoria
va sempre al derrera seu!

Mars 1872.

FELIP PIROZZINI Y MARTÍ.

CEFISA Y AMOR.

(Per Montesquieu.)

Un dia qu' anava divagant per los boscos de Italia ab la joveneta Cefisa, vaig trobar al Amor dormint damunt un llit de flors y cubert per algunas ramas de murta que balancejadas per los suaus alés del aire dolsament se movian.

Los Jochs y las Riallas, que sempre lo segueixen, tot jugant s' havian allunyat d' ell y s' trobava enterament sol.

Tenia al Amor en mon poder; lo seu arch y 'l buyrach eran allí al seu costat y si hagués volgut m'hauria apoderat de las armas del dèu. Cefisa va pendre l' arch del dèu mes poderós, hi va posarhi una fletxa, sens que jo me 'n adonés y la va disparar contra mí. Jo li vaig dir prentne una altre y fereixme de nou, ¡si sapiguessis quan agradable es! Ho va volgué fer, mes la fletxa li va caurer damunt son peu y la va fer dar un dols crit; era la mes pesada de la caixa del Amor.

La va pendre de nou y li feu fendir l' espay; va ferirme y jo inclinantme vaig dir:

—¡Ah, Cefisa! ¿vols ferme morir?

Despres ella va acostarse al dèu.

—Dorm profundament, digué, está cansat de tirar fletxas, vaig á teixirli garlandas do flors ab que lligarli las mans y peus.

—¡Ah! no ho consentirè pas, pues siempre 'm ha favorescut!

—Llavoras vaig á tirarli una fletxa ab totas las mevas forsas.

—¡Mes se desperterá!

—Y si 's desperta ¿que pot fer que 'ns avantatji?

—No, no, deixemlo dormir y aixis aprop d' ell mes enamorats estarem.

Cefisa va pendre llavoras fullas de murta y rosa.

—Vaig, digué, á tapar ab ellas al Amor; los Jochs y las Riallas lo buscarán y no podrán trobarlo.

Ho feu y va esclatar á riure, quan vejé al dèu cubert de tal modo.

—Mes ¿qué m' atura? va anyadir, es precis tallarli las alas, perque acabin en eix mon los homes veleidosos, donchs qu' aqueix dèu va de cor en cor derramant per tots ells la inconstancia.

Prengué sas estisoras y va sentarse tenint en una ma las puntas de las dauradas alas de Cupido. Sentí en mon cor lo fret de la por.

—¡Aturat, Cefisa..., no va sentirme; va tallar las puntas de las alas, y deixant las estisoras, va fugirne.

Quan l' Amor se despertá, volgué empendre lo seu vol, mes se senti damunt un pes desconegut. Al veure sobre las flors las puntas de sas alas, va rompre á plorar.

Jupiter que desde l' alt Olimpo va repararho, li envià un hermós núvol que se l' endugué al palau de Gnido y 'l posá damunt lo si de Venus.

—Mare meva, li digué, avans agitava jo mas alas damunt de vostres pits, ¿qué podré fer jo ara, faltant me aquellas?

—Fill meu, li respongué la hermosa de Chipre, no ploris, la calor te las fará renaixe, ¿no ho veus! ja son mes grossas... Abrassam... ¡ja creixen!... aviat serán com eran... ja 's dauran las puntas... ¡un instant!.... ¡ja está!... vola fill meu.

—¡Ah! vaig á probarho.

Va arrencar lo vol y reposá un xiquet mes lluny, despres torná al si de Venus. Ell va abrassarla y ella li sonrigué; lo estrenyé entre sos brassos segona volta y va jugar ab ella.

Per fi s' enlayrá envers l' espay, desde ahont regna sobre tots los homes y tot lo que en la terra viu.

L' Amor per venjarse de Cefisa, l' ha convertida en la mes veleidosa de totas las hermosas; fa brillar cada dia en son pit, una nova flama.

Ella m' ha estimat, ha volgut despres á Dafnao y avuy es la estimada de Cleon.

—¡Cruel Amor, á mi es á qui castigas! So content no obstant pagant la pena del seu crim; mes, no tens altres torments pera ferme sufrir? ¡son tan cruels aqueixos!

VISIÓ.

(Per F. Richter.)

Quan en nostres primers anys se 'ns diu que á la mitja nit, mentres nostra ánima reposa en brassos de somni, las visions fantásticas s' apareixen y 'ls morts ixen de sas tombas pera anar á la iglesia á interrompre las pregarias dels que vihuen, llavors agafem por á la mort perque temem als morts... Al cap al tart, quan las sombras tot van omplenantho, si fixém nostres ulls en los grossos y foscos finestrals de la Iglesia, mes que los goigs, la por de la infantesa es lo que 'ns rodeja, com á la nit, l' ánima adormida... Ah! no fugiu pas may ráfagas aqueixas, no 'ns robeu aqueixas visions per tristas que siguin... Mes dolsas son que no pas las d' ara; nos portan á una edat en que lo mar de la vida lo cel nos retratava.

Dormia jo una nit d' estiu damunt un serradet, y somniava qu' era mitja nit y 'm trobava dintre un cementiri.... Lo campanar doná onze batalladas.... Llavoras los sepulcres y las portas de la Iglesia van

Digitized by Google

obrirse ab estrident soroll mogudas per una ma invisible... Sombras que cap cos projectava, anavan passant per devant la paret, tétrichs fantasmas omplian l' espay, sols los tendres infants dormian en sas fossas... Una nuu trista y fosca, 's plegava y 's desplegava moguda per un monstruós fantasma... Detrás meu sentia 'l llunyá só del furios torb y sota 'ls meus peus s' estremordia la terra en sas conmocions primeras... L' iglesia tota 's movia en tant que estridents sons omplian l' aire sens ordre ni concert... Derreras resplandors enviavan sa última llum ja quasi exánime, y jo extremintme d' horror, me dirigí envers la iglesia pera acullirme á ella...; duas llantias cremavan inseguras davant las grossas portas... Vaig caminar per mitx de fantasmas que no coneixia, mes que lo sagell del temps assenyalava las suas testas; totas giravan en torn de la sua ara y son pit respirava ab agitació marcada.

Sols un mort que feya pochs temps qu' allí soterrat era, jeya damunt sa fossa; mostrava nú son pit y un felis somni donava una dolsa rialla á sos llabis... Mes sentint lo trepitj d' un viu, deixant aquella mitja rialla, va obrir sas menjadas parpellas, com si fes un gran esfors; sas órbitas eran vuidas y allí ahont hi degué haber tingut lo cor hi mostrava una horrible ferida; aixecá sos brassos y 'ls juntá com aquell qui prega, mes los brassos se desprengueren de son cos y las mans, juntas, agafadas la una á l' altre van caure ab só estrident estiradas á terra.

En lo cimbori, s' hi veya la Eternitat, no hi havia argollas ni cadenas, sols una negre ma describia un cercle en sa pausada carrera y los morts hi llegian allí 'l temps... Llavoras desde las excelsas regions va baixar y 's colocá á l' altar una figura magestuosa, resplandent y venerable...; en sa cara portava escrit lo dolor mes fort que hi pot haverhi... Los morts al veureho, tots van esclamar: «¡Dèu meu!...» Las sombras comensaren á estremirse y Jesuchrist va dir: «He corregut tota la terra, he pujat mes amunt del sol..., he baixat al derrer estrem del univers y abocantme al abism he esclamat... Pare, ¿ahont ets?... Mes solsament lo soroll de la pluja gota á gota cayent al abisme, ha sigut lo que he pogut oirne... la tempestat avassalladora en qui ningú hi domina, 'm ha tornat resposta... He fixat mos ulls en la celestial órbita vuida, negra y profundíssima... Sobre 'l cáos jeya la Eternitat qu' ella mateixa á poch á poch se devorava. —Aixó es la veritat, repetiu are vostres gemechs desgarradors, á fi de que 's allunyin los fantasmas...»

Los fantasmas s' evaporaren á la manera que 'ls vapors que 'l fret ha espargit... La Iglesia va quedar deserta.... Mes de repent—¡oh trist cuadro!.... Los tendres infants que jeyan damunt la llosa de son sepulcre, s' ajuntaren ton confusament y arrodillantse ab tristesa davant la irradiant figura del ara: ¡Jesus! ¡Jesus! ¿no tenim pare?—Y ell vessant llágrimas los respongué:—Tots son hórfens en eix mon!... Y tan tost ditas eixas paraulas, caigueren al abism los noys é Iglesia, y l' univers enter devant mi ell mateix va esclafarse y 's va desvaneixe en l' ample esfera.

LAS PARAULAS DEL VELL.

(De Uhlme.)

No 'm dongueu may lo nom de Dèu del matí, ni tampoch los bons dias, que ja no s' avé ab los meus anys, la salutació aqueixa deume si acás us plau «bonas tardes», ó millor «bona nit», ¿perque cap avall camino y lo reposat vol de la nit ja distingeixo... ¿perqué son pas la nit no alleujera? ¿qué potser ja no vé? Vina estimada meva, vina ab mi filla volguda; ¡tot quan m' es trist y amarch li dono nom de vida, tot quan m' es dols l' anomeno mort.

T. de A.

NOVAS.

Dias endarrera *El Diario de Barcelona* publicá un interessant y notable article firmat de K. ab lo fi y efecte de defensar á Catalunya dels ridícols y apassionats atachs ab que la major part dels periódichs de Madrit pretenen apurar nostra paciencia. ¿Ab quin dret crideu y os queixeu de nosaltres los hi diu ab enérgica elocuencia—vosaltres que fins ara habeu abusat de la nostra situació, minant un trono secular, las creencias religiosas, las veritats políticas fundamentals y tradicionals, fent las revolucions que vulguesen per venjansas del amor propi ferit ó per lleugeresa, sense pensar en consecuencias, sense atindre als efectes que produirán en las provincias? ¿Pot fer tot axó la vila de Madrid y no pot Catalunya fer altre cosa que arrossegarse en el fanch de sa impotencia ó apatia?.

Nos alegrem de que las classes conservadoras vagen per aquest camí. Aixis tocarem aviat los resultats benéfichs d' aquest esperit.

No trigará per lo que hem vist, á sortit á llum una gramática catalana, ab esplicació també en catalá, formant un volum de mes de doscentas planas. En ella se esplican ab claretat las principals cuestions, objecte de la obra, ab la forma dialogada.

Ha sigut entregada á la empresa del teatre de Novetats la nova comedia d' En Enrich Franco *Músichs y Poetas*.

Dit Sr. te també acabada una sarsuela en 1 acte que esperem veurer en escena en la actual temporada d' estiu.

Sabem que s' está formant una societat de bibliófilos pera la publicació d' obras antigas, entre ellas lo renomnat *llibre de Cosas assenyaladas*.

Lo secretari de la Redacció, Angel Guimerá.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, passatje de Escudillers, n.º 4.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Juny de 1873. Núm. 11.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla	½ Ral.
Los no subscriptors, per id.	1 »

Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Estudis históricbs; per *Pere Nanot-Renart*.—Sofriment (Poesía); per *Francesch Matheu y Fornells*.—Un sofista solfista, per *Q. Durward*.—Lo Parlament de Casp, per *Francesch Masferrer*.—Novas.

ESTUDIS HISTÒRICHS.

PAU CLARÍS.

III.

Eren les qualitats físiques de Pau Clarís axis com á orador pertanyen. S' alta estatura, son front espayós coronat per cabells ja argentats, l' espressió y vivesa de ses mirades y un cert esguart de honestetat que en tota sa fesomía 's notava, comanavan lo respecte imposant l' atenció. Un cop s' hagué axecat de 'l seti que ocupava, passejá per tot l' ámbit de la sala sa melancólica mirada y tost feu principi á semblant parlar:

«Nobilíssima y afiijidíssima concurrencia, ni mes «llágrimes ni vostre dolor consenten que llargament «parlia; mes per tal com sia important la materia de «que habem de tractar, no podré expressar mes ideas «ab tants pochs mots com voldria; car al esperit que «ma llengua mou l' he apar que vos roba 'l temps «que en esplicarse tardia. Habeu ohit atents lo par«lament d' aquest sabi prelat meu; jo com á particu«lar ciutadá vos suplich vulgau escoltar mes rahons «y com á cap d' aquesta junta vos demano que com«pareu ses paraules ab les meves; puig estes vos con«venseran, no per ma autoritat, sino per la de la rahó.

«...Catalunya está esclava de insolents; nostres «pobles servexen de anfiteatre als divertiments de «aquells; nostres hisendes son despulles de llur am«bició com nostres edificis materia de llur ira; los ca«mins, avans segurs per la enerjía de nostra justicia, «son avuy presa de malfactors qui troban llurs hos«tals en los castells de nostres nobles, quals entexi«nats d' or y preuhades pintures creman y malme«tan. ¿Com han de respectar los palaus ells qui no «rebujan lo ser incendiaris dels temples del Senyor? «¿Y devant de totes aquestes llástimes hi ha qui 'ns «aconsella la calma, les negociacions, la mansue«tut?... Ja 'ls medis suaus se han posats en prova; «ja fa molt temps que supliquem y plorem y escri«bim; mes nostres prechs no han sigut escoltívols, «ni hem trobats consol per nostres llágrimes, ni res«posta per nostres lletres.

Pensian nostres lectors l' efecte que aytals mots produhiren sens dupte en los concurrents y ab quin inspirat accent degué pronunciar l' orador catalá les següents paraules endreçades á esmicolar lo principal argument dels partidaris de la pau; lo argument que 's fundava en ser gran lo poder del Rey Católich y molta la mesquinesa de Catalunya:

«¿Digaume sino es cert que á tota Espanya afexuga «l' imperi castellá? ¿Cal donchs duptar de que ab des«plaher lo sorportan les demes provincies? Una ó al«tre ha de ser la primera en quexarse y en trencar «los llaços de l' esclavitut. ¡Oh! no menyspreheu la «gloria de ser los primers en ferho. Vizcaya y Portu«gal ja ab senyas nos han avisats; si ara y adés ca«llan no es perque estiguen satisfets sino perque son «porugues. Llur redenció á cárrech ve de nostre atre«viment. Aragó, Navarra, Valencia no enrahonan, «mes suspiran y en secret ploran llur ruina. ¿Y qui «pot desconexer que semblan humils perque aprop «estan de la desesperació? Castella orgullosa y mi«serable no pot obtenir ni 'l mes petit triomf sino á «costes d' amargues opressions; preguntau á sos fills «si conexan nostres llibertats. Y si estes considera«cions vos prometan l' amistat y les enhoresbones «dels regnes d' Espanya, no crech que dificil nos sia «obtenir les dels estranjers. ¿Dupteu del aussili de «França, essent ell induptable?»

Despres d' eix párraf, al qual fou oportu avuy per avuy mateix; les circunstancies polítiques qu' ara rodejan á l' Espanya, Clarís recorregué les pàgines de nostra historia, mostrant l' heroisme dels catalans quan lluytaren ab gloria contra alarbs y francesos, contra turchs y grechs, contra genovesos y caste-

Digitized by Google

llans y enparamentaren ab los penons d' exos illustres pobles lo carro triomfal de Catalunya; y despres d' animar d' esta manera als nets ab lo recort de lo que fet havian los avis; demostrar, ab irresistible llógica que á Catalunya no l' hi restava altre partit honros que 'l d' amanirse pera la guerra á tota ultrança, finí ses rahons aconsellant ab paraules rublertes d' ironía, lo mateix que ab son discurs combatut habia.

«Tornau enhorabona, digué, als peus de vostre príncep; regaulos ab llágrimes y ab vostra humilitat feu que cresqui l' insolencia dels qui 'ns perseguexan y que sia jo 'l primer acusat devant llurs tribunals... ¡More, more jo infamament y respire y visque l' aflijida Catalunya!»

La historia res nos diu ni 'ns dona cap camí pera entendrer ó endevinar l' efecte *inmediat* de 'l parlament de 'n Clarís; empero, si la conexensa de les costums y del esperit d' una época nos pot esplicar y nos esplica molts fets esdevinguts en la matexa, no cal duptar que en lo present cas, cadascu dels tres estaments degué manifestar segons sa propia manera d' esser, l' entussiasme que en tots los cors habian fet naxer les paraules del diputat eclesiástich. Y mentres los pochs partidaris de la pau rodejavan silenciosos al bisbe de Urgell, los cavallers desenvainaren llurs espasas com pera mostrar que estavan disposts á la defensa de la patria, 'ls bisbes y abats parlavan entre ells acaloradament en favor de la guerra sostenint llurs rahons ab textos de les Sagrades Escriptures, y 'ls ciutadans cridavan folls d' alegría: «prenam, prenam les armes per la conservació de nostres honres y vides y pe 'l manteniment de nostres llibertats.»

IV.

En un dels barris mes solitaris de nostra Barcelona, casi be al estrem de la ciutat antiga, axeca l' esglesia de san Joan ses ennegrides parets y sa humil fatxada á la qual serveix de principal ornament una gran Creu de Malta que mostra esser aquell lo temple dels cavallers San Joanistes.

Lo dia 1.er de Març del any 1641 s' obriren de bon matí les portes de la dita esglesia y la gent que desde 'l trench de l' auba s' esperava en lo carrer omplená de gom á gom la solitaria nau, quals parets desaparexian sota la bayeta negre qu' en senya de dol las cubria.

Ben tost la gran munió de poble qui feya la via del temple de san Joan, pogué convencerse de que dins d' est ja ningú mes hi cabia; ab prou desplaher donchs se hagué de contentar ab arrenglerars paralelament en abdos costats del carrer mentres los balcons y portes qu' en ell treyan s' omplenaven de curiosos.

No habia lo rellotje de la Seu tocat encara les onze hores, quan pe 'l cantó de la plaça de Junqueres aparegué lo portant-creu de la parroquia de san Just, capitost de los de les altres parroquies, obrint la tristíssima professó que en tal manera habia despertada la curiositat, ó, per millor dir, l' interés dels barcelonins.

Darrera les creus venian tots los cleros y religiosos dels monestirs de la ciutat, y despres d' ells portat per homes del poble, un túmul gran cubert de bayeta negre, lo qual tenia pintades en sos costats les armes de Catalunya. Demunt del túmul jeya, á vista de tots, lo cos fret d' un sacerdot revestit de sa casulla y ab un cabrer en les mans. ¡Era aquest cos la mortal despulla del diputat Clarís, qui quatre dies avans, lo 27 de Febrer, habia obert los ulls á la llum eternal! Al entorn del túmul quarante frares cuberts ab sengles caputxes, portant cadascu en les mans una llarga atxa de cera, feyan ohurer lo murmuri de llurs pregaries; seguian demantinent los endolats macers de la Diputació precedint al Dr. Francesch Clarís, germá del difunt y als dos diputats Tamarit y Quintana, també endolats de vestit y de cor; darrera d' ells los parents de 'n Claris ensemps ab altres cavallers y ab ciutadans honrats de Barcelona, y tancant la professó los pobres á qui 'l mort habia socorregut tantes y tantes voltes, y la gent de totes classes y condicions qui d' ell habian rebuda l' almoyna de un concell, lo conhort d' una esperança.

La mortal despulla de Pau Clarís fou entrada en lo temple de san Joan ahont se celebrá un solemne ofici á cant d' orga, lo qual ohiren, allí presents, los diputats. A mitjan ofici lo reverent Fr. Gaspar Sala y Rerart, del ordre dels Agustins, montá á la trona pera dirhi un sermó en alabança del bon patrici á qui la terra catalana plorava aquell jórn.

Aplicant á Clarís lo lema de *Sibi nullus, omnibus omnis fuit* res pera ell, tot pera tots, recordá los grans serveys que á Catalunya habia fets, y enaltí sa caritat, son patriotisme, sa diligencia, y, per dirho en un mot, totes les virtuts públiques y privades que 'n Clarís resplandian.

«Entre altres accions d' ell piadoses, digué lo bon «Fr. Gaspar ab aquell entortolligat estil que á l' ora«toria sagrada catalana dels sigles XVII y XVIII ca«racterisa, vos diré que á dit senyor l' hi fou en certa «ocasió vingut á noticia que habentse dexat dir una «persona molt grave qu' encare lo veuria sentenciat, «y venintho á saber lo dit senyor diputat, no 'n feu «ningun cas sino que dexá la venjança en mans de «Deu nostre Senyor; y al cap de poch temps quan los «amotinadors anaven creman cases y degollant tray«dors, entenent el dit senyor diputat qu' anaven un «dia á voler degollar esta tal persona que l' hi habia «dit aquexa peça y que l' hi volien cremar la casa, «aná 'l dit senyor diputat en persona y se posá de«vant dita casa, dihent ab gran afecció á dits amoti«nadors: germans feume pler no danyeu aquesta casa «que corre per mon compte; posposantse á tots danys «y perills que l' hi podien succeir. Y los amotina«dors per ferne pler al dit senyor diputat, perque 'ls «ho pregave, per lo be que tot hom l' hi volia, per lo «tant que feya per la patria l' hi tingueren respecte «y cortesía que no ho feren, sino que se 'n anaren. «¡Obra cristiana y de gran pietat, servar lo mana«ment de Deu d' amar als enemichs; que realment «sols aquexa tant santa obra, ademes de moltes obres «axi d' almoynes com altrement á pobres y relijiosos «feya, se ha de creurer piament gosa de la gloria ce«lestial á tots vos desitjo. Amen.»

Ab llágrimes en los ulls ohí la concurencia les pa-

Digitized by Google

raules del predicadòr, y quan, acabat l' ofici, entre una y dugues hores passat mitx jorn, fou lo dit cos enterrat en la capella de San-Cristo de l' esglesia de san Joan ahont s' obria lo vas de la familia Clarís, los pobres, los humils, la gent del poble vessaren lo bálsam de llurs trists sospirs y l' incens de llurs devotes oracions demunt la freda llosa del bon patrici, gloria y honor de Catalunya.

Anima ejus requiescat in pace, exclama piament al finir sa relació lo desconegut cronista á qui devem gran nombre dels detalls qu' apuntats restan (1).

V.

¿Y be, 'm dirán los lectors de la *Renaxensa,* per quin motiu has recordat estes oblidades escenes del sigle XVII?

La resposta a aytal pregunta, per lo número següent la servo.

PERE NANOT RENART.

(Seguirá.)

SOFRIMENT.

I.

Vetx ma mare febrosenca
y 'm sent el cor oprimit
còm si un corb d' ala negrenca
s' arrapás sobre món pit.
Sa vista, còm entelada,
mira entorn sens veure res
y respira áfadigada
còm si l' aclapás un pès.
Una llantia tota sola
crema devant d' un Sant-Christ
y 'l flam tot poruch tremola
ab un flamejar molt trist.
La mare sens veu nos nombra,
tothom ofega 'l séu plor,
y sobre la paret l' ombra
dels méus parents me fa por.
En mitx l' onejar qu' avansa,
lo llum del nauxer s' hi vèu.
Es la llum de la esperansa
qu' en lo cor m' encengué Deu.

II.

Les parpelles aclucades,
còm suau oretx lo respir,
ab les galtes blanquejades
igual qu' una flor de llir;
en son llit s' adorm tranquila
còm flor tombada en la neu,
en tant que la mort apila
plors y penes entorn méu.
Al capsal del llit món pare
s' hi está groguench, esbarat,
l' esguart plorós en la cara
de la malalta ficsat;
ma germaneta, plorosa,
al entorn del llit vé y va;
y jo, la ma tremolosa
estrenyent de món germá.
En mitx l' onejar qu' avansa,
lo llum del nauxer s' hi vèu.
Es la llum de la esperansa
qu' en lo cor m' encengué Deu.

III.

Sa cara de blanca gebra
poch a poch se vá rosant
y altre cop li obra la febre
sos ulls y mira al voltant.
Senyala hores la campana,
la malalta alsarse vòl...
Pòrta un altre llens, germana,
qu' apar mortalla est llensol!
Se redressa: ab pena amarga
nos cerca á tots y no 'ns vèu
y sos brassos flachs allarga
per estrenye 'ns al pit sèu.
Y sa ombra, qu' al fons s' abulta,
sembla l' ombra de la mort
qu' ab l' eyna al coll, mitx oculta,
se 'n vinga á robá' un tresor.
En mitx l' onejar qu' avansa,
lo llum del nauxer s' hi vèu.
Es la llum de la esperansa
qu' en lo cor m' encengué Deu.

IV.

Abatuda la malalta,
tomba 'l cap sobre 'l coxí
y la rosor de sa galta
torna blanca còm lo llí.
Ses mans per etzar creuhades,
són cos qu' apenes se mou...
tot me sembla devegades
que la mort hi ha posat jou!
La cambra sembla que 'm tanca
còm dins d' una tomba gran...
Una papallona blanca
prop la llantia está volant.
Tothom la mira; ella 's para
de la malalta en lo front;
nos mirem tots, y ma mare
guayta 'l sol en l' horisont.
En l' onejar que s' amansa,
lo llum del nauxer s' hi vèu.
Es la llum de la esperansa
que no l' ha apagada Deu!

FRANCESCH MATHEU Y FORNELLS.

8 de Setembre del 1872.

UN SOFISTA SOLFISTA, PER Q. DURWARD.

En bon catalá la frase «*fer armonia*» significa «*causar estranyesa, dissonar á la rahó.*» Y la rahó n' es clara. Nostra llengua catalana representa lo geni d' una rassa ó nació, qual distintiu es lo seny. Cap altre idioma, ni lo socrátich en boca del diví Plató, té tantas, ni tan bellas, ni tan apropiadas expressions per enmotllar dit concepte. Un *cansoner,* un *orga de rahons,* sempre, sempre será pera nosaltres un *cap ple de vent.*

Lo Sr. de Lamark, á qui no conech sino per servirlo, ha titulat son darrer article «*Armonias filosóficas* (1).» ¡Bravíssim! Son lo comensament de las *fugas* que *sforzando* de més en més, afegir intenta son autor als *preludis* (2), que ja vas desempiular ó tractar com se mereixian (3).

(1) Arxiu Municipal: Dietaris.—Melo: Historia de la guerra, movimientos y separacion de Cataluña.

(1) LA RENAXENSA, *Any* III, núm. 6.
(2) *Any* II, n. 24.
(3) *Any* III, n. 3.

Digitized by Google

Una polémica digna, pausada y séria, puig sériament y detingudament hanse de tractar las altas cuestions filosóficas, no m' desagradaria; pero sempre ab la reserva de no atacar ni *falsejar*, com ha fet lo senyor Lamark, las creencias católicas, que son las de la inmensa majoría dels lectors de La Renaxensa. L' *armoniós* Sr. Lamark balla sobre la superficie de las qüestions; y d' aquest peu no n's cal seguirlo. Aixis comprench lo silenci significatiu, y fins á cert punt despreciatiu, ab que ha sigut acullit son darrer article.

En ell (1) assenta lo Sr. Lamark: «*Neguem com nega l' catolicisme en son principi, com nega tothom que tinga un dit de front, la llibertat á Deu.*» ¡Quina innocentada! Balmes tenia al menos un dit més de front que l' senyor Lamark; y no obstant afirma la llibertat de Deu (2) y 'n dona la rahó filosófica precisament en virtut del principi que admeten totas las escolas católicas. La llibertat de Deu es un dogma católich (3). Troba s' consignat en totas las obras de Teología aixís escolástica com expositiva y fins en los catecismes, que faria millor de consultar lo Sr. Lamark ans de ficarse en aquestas fondas qüestions. Per haberhi llibertat, no es necessari que sia entre l' be moral y l' mal moral. Pot versar entre dos bens no necessaris á la perfecció del Ser *infinit en perfecció*, que no necessita del mon pera serho. Pero aixó ho sap qualsevol que haji estudiat, ó meditat ab un poch d' espay los primers elements de la Moral filosófica y teológica, ó que no s' haji infatuat ab lo Panteisme ó *Panenteisme* de Krause.

Del mateix calibre son las assercions del Sr. Lamark sobre *l' eternitat del esperit humá y l' eternitat dels ángels y la eternitat dels esperits rebelats* (4). L' Home, ni L' Humanitat es l' esperit humá; y encara que ho fos ni la vera filosofía, ni, molt menys, la Doctrina católica, patrocinaria l' eternitat dels esperits creats, dels quals l' ésser finit y successiu clarament mostra que no son lo finit ni l' etern.

Crech inútil passar mes temps en ocuparme de las altras sofisterías del Sr. Lamark, en lo terreno de la Ontología com es la célebre frase del gran deixeble de Descartes que dos proposicions contradictorias *son veritables en lo que afirman* (5), tan funestas en llur aplicació social com los principis de Proudhom, dels Sansimonians y de Michelet, tan fatalistas com los sistemas oposats de Vico y de Herder y finalment tan vuydas de seny y de claredat, com la *tésis* y la *antitesis* y la *síntesis* ó *humanitat armonía* (ja hem atrapat lo terme) de Krause. Deu vulla que semblants *armonías* no s' tornin á *fer*.

Q. Durward.

Necessitant de tot l' espay que podem disposar per los trevalls que obran en nostre poder y no veyent en aquesta discusió aquell respecte á oposadas doctrinas que tant desitjariam, tanquem ab l' article del senyor Durward estas qüestions tan interessants quan las presideix la calma, com nocivas sempre que aquella no domina en los que las sostenen.

(1) Pág. 73, col. 1, not. 2.
(2) *Curso de filosofía elemetal*, Teódicea, núm, 73.
(3) Concili Ecuménich del Vaticá, decret. dogmat. de Fide catholica, can. I, 5.
(4) Pag. 73, col. 2, not. 1.
(5) Pag. 74, col. 1.

LO PARLAMENT DE CASP.

Al morir lo rey en Martí l' Humá, darrer brot del arbre d' aquella genealogía illustre que, tenint l' arrel en Jofre lo Pelós, cresqué sempre ab mes ufana, no empeltantse may en son tronch tany que no degués á la soca sa saba primera, se trobava 'l regne d' Aragó en un estat que feya témer que 'l brugit de les armes y 'l dret de la força donarian hereu al defunt. En Martí havia mort sense fills ni successió de cap mena que pogués llegítimament representarlos, puig l' únich fill que tingué en Martí de Sicilia que premort l' havia era bort, y ni era lley, ni lo haguera sufert lo reyalme, que 'l llegitimat pe 'n Benet XIII ocupás un lloch que tant cobdiciavan altres parents ledesmes del darrer rey d' Aragó. En Martí havia dit sempre als qui tantes voltes li demanaren no volgués dexar orfe l regne, que la seva voluntat era que 'l succehís aquell á qui mes justament pertocás la corona, com si dubtás quin era lo successor llegítim, ó endevinás ja en vida los bandos y discordies que poch aprés sa mort meteren dos dels pretensors que, ja per amor de la justicia, ja pe 'l desitj de gobernar, semblava que 'ls dolgués que 'l soli estigués vuyt, y que no's fiassen de la imparcialitat que assegurava 'l parlament catalá servaria ensemps ab los representants dels altres dos regnes, quan seria hora de donar sentencia en lo juy solemnial que s' anava á celebrar. Sens lo seny y prudencia de nostre antich parlament, mentres rebrotavan á Aragó antigues lluytes de nobles, quan á Valencia no's sabian avenir los representants del regne ajuntats en dos parlaments, y ni en Jaume d' Urgell ni en Ferrando d' Antequera sabian esperar y tenir paciencia, y la sang de les dues parts que'ls sostenian regava 'ls camps y les montanyes de la terra dels vells furs; si no hagués mostrat llavors que la flama del amor á la patria se revivava com mes los perills crexian, y que la confiança era pus forta quant mes irat s' axecava 'l clam dels enemichs de la pau; s' hauria trobat rey, sí, que no mancava per malhaurança qui somnias corones, mas Catalunya per primera volta hauria vist conquerits pe 'l ferre los joyells de la garlanda que tan lliures terres regía, y tots los sotmesos al nou ceptre l' haurian jutjat per sempre mes un flagell. Demostrá, empero, lo parlament de Catalunya, que en temps malestruchs les virtuts dels pobles se provan, que obra maravelles l' amor de la terra, y que 'ls rischs res eran per uns patricis que may pensavan — perque en l' historia de ses gestes ab lletres d' or ho tenian escrit — si en les ones hi regnava la maror, sino en l' illa cobejada ó en la llunyana platja per arribar á qual port havian armat lo vaxell. D' altra manera, ni 'ls tres parlaments s' haurian entés may, ni 'l de Casp hauria pogut esser, ni 'ls pretensors haurian esperat sa deter-

Digitized by Google

minació sobirana, fent triomfar per les armes ses intencions. Sempre mes testificará l' historia l' honrat procehiment seguit per Catalunya en tot l' esdevingut d' aprés la mort del rey en Martí fins á l' elecció d' en Ferrando d' Antequera, resolent punts difícils, fent cessar bregues, vetllant y deturant sempre los efectes de consells cobdiciosos, menant á bon terme les combinacions mes difícils en mitj de perills alts y en gran nombre, acostant y confonent en unitat d' idees les bones voluntats de tots los esperits que treballavan per la causa de la justicia, surant sempre son seny rahonable en aquell mar de destorbs y dubtes, hont tantes voltes, despuntant l' injusticia y la guerra, volgueren fer sentir son imperi per macular y destruhir l' obra de tan prepotent y lluhida civilisació.

Tothom sab quina fou la fi del plet nacional que dins los murs de Casp se tractava; que fra Vicens Ferrer proclamá solemnement per destinat á cenyir sos polsos ab la corona dels Peres y Jaumes á en Ferrando de Castella, que acabava de fer immortal l' infantesa d' en Joan II de Trastamara ab la presa de la plassa d' Antequera, y que ab la gloria dels llors andalussos vingué á nostres terres á jurar les llibertats d' un poble que les estimava mes que 'l llor. La decisió dels compromissaris fou respectada pe'ls tres parlaments, vers representants de la nació; y no podia menys de succehir en aytal manera, essent aquells los qui tant solament, en virtut dels poders que per mans de sos parlaments los havia tramés lo regne, podian finir la qüestió. Mas lo sermó que fra Vicens predicá, fent á saber lo terme d' aquell secret juy, no plagué á tots los qui l' ohiren ó 'n sentiren parlar, y degué fer altra prédica, perque entre la remor mes ó menys sorda que començava á escamparse en ofensa dels nou jutges de Casp, creya distinguir que ben clar sonava 'l nom d' en Jaume d' Urgell, que pera molts catalans era dels candidats lo plus preferible. ¡Qui sab si ab les simpaties pe 'l desdixat Jaume per rahó de sos suposats drets s' hi barrejava també y afegia la memoria d' haver vist á en Ferrando ab host castellana dintre del regne d' Aragó, y ab soldats de son nebot lo rey de Castella invadir los honors d' en Anton de Luna pera venjar la mort del archebisbe! ¡Qui sab si l' esser castellá l' elegit á Casp feya suspitar y avivar á Catalunya uns temps no gayre agradosos pe 'ls qui tan alt posavan lo nom de s' independencia y tan gelosos eran de llurs llibertats! Si açó era, no 'ls enganyá aquesta pensa filla del cor; y al plorar lo mal fat del pres de Balaguer, no devian plorar solament de compassió.

Mas ¿hi havia causa racional, que pogués fer respetar devant de la lley y sospesar per la balança de la crítica la recança ab que molts veyan á en Ferrando d' Antequera pujar los esgraons del soli, y fins estirar sa dreta sobre 'l llibre dels sants Evangelis pera fer l' antich sagrament, y que pogués excusar la fe, constancia y bravesa ab que alguns mantingueren ab les armes lo consell malaguanyat de la mare del d' Urgell, que l' historia recorda ab aquells mots tan forts de: *Fill: ó rey, ó res?* Cinch eran los que, al clucar los ulls en Martí l' Humá sentiren reviscolarse l' esperança del heretatge de qui tant desconhortada dexava la terra que recordava ses virtuts: en Lluis, duch de Calabria; en Fraderich, compte de Luna; en Ferrando d' Antequera; en Jaume, compte d' Urgell; y n' Anfós, duch de Gandía. Era 'l primer fill de na Violant, filla del Aymador de la gentilesa, en Joan I d' Aragó, germá d' en Martí y que l' havia precehit en lo gobern. En Fraderich era net natural del rey Martí. L' infant de Castella era nebot del darrer, com fill de la reyna castellana n' Eleonor, germana d' en Martí y muller d' en Joan I de Castella. Lo compte d' Urgell, mitjansant son pare en Pere y son avi en Jaume, era besnet d' n' Anfós lo Benigne, essent son avi y en Pere del punyalet germans. N' Anfós de Gandía era fill d' en Pere, compte de Ribagorsa, germá d' Anfós lo Benigne: era, donchs, lo de Gandía per par de pare net d' en Jaume II, lo Just. Lo pus prohisme d' en Martí era son net en Fraderich. Romanian en lo següent orde 'ls restants: en Ferrando en terç grau com á nebot que li era; en Lluis de Calabria en quart; y en Jaume d' Urgell y 'l duch de Gandía ab dos en quint, emparentantse en Martí ab lo primé pe 'l llinatge del seu avi n' Anfós lo Benigne, y ab lo segon pujant fins al pare d' aquest darrer en Jaume 'l Just.

S. Vicens Ferrer, que fou lo qui primer declará sa opinió, favorable, com la del major nombre dels jutges, á en Ferrando de Castella, alegava lo motiu d' ésser eix lo pus prop parent d' en Martí; y, com hem dit, exceptat son net, á qual elecció s' oposava sa ilegitimitat nadiva, era una veritat que ningú podia recusar. ¿Perqué, donchs, dos dels compromissaris, que segurament axó li atorgarian, no atorgaren també 'ls drets de successió al afavorit pe 'l frare? ¿Perqué tants se feren de la part d' en Pere Çagarriga, archebisbe de Tarragona y d' en Guillem de Vallseca — que axís se nomenavan los qui contradiren á fra Vicens — y axó que hi havia entre ells persones sabudes y enteses? No manca qui pera explicarho vol suposar que tota la rahó la tenian los qui no discorreguerem com fra Vicens y sos cinch companys que ab ell votaren, y que si no 'ls valgué era perque aquests no atengueren á fonaments de jurista pera la definició del cas, sino á principis d' utilitat política y pot ésser á mesquines idees d' interés privat. Mas dexant ara á part lo que 's vulla créurer, en quant á motius polítichs ó interesats; es necessari estudiar que hi pogué passar pe'l cap d' aquells homens venerables, pera fe'ls decidir, com gent de lletres, pe'l un ó pe'l altre dels pretensors; puig fora injuria 'ls massa no voler admétrer que haguessen treballat per aclarir una qüestió, que justament era la sola que se 'ls havia encomanat, perque no tenian facultats per elegir á qualsevol, ó al qui tingués certes qualitats, sino al que segons lley y justicia fos l' hereu del darrer rey.

Anant al assumpto: un era 'l dret, que podian invocar los faels amichs de la part d' en Jaume d' Urgell; y altra la rahó ab que podian excusarse S. Vicens y 'ls seus, si aquells los retreyan sos vots. Entre 'ls dignes de gobernar, lo mes acostat á la sang d' en Martí es cert que era l' elegit, son nebot de part de sa

germana carnal n' Eleonor; mas n' Eleonor era fembra, y aquí está, segons sembla, 'l perque se negava per alguns lo dret á son fill. Se recordavan que, quan mort en Joan I, volgué entrar per hereu en Matheu de Foix, marit de sa filla gran na Joana, ses rahons no foren ateses, y ses hosts ab la força gitades del regne, com á fermança dels drets de son oncle en Martí. Y si algú los hagués fet observar que axó sols provava que llavors sostenian los catalans y aragonesos la voluntat darrera d' en Joan I, sagrada, per constar en son testament; segurament haurian respost que en temps de Pere IV s' havian oposat los aragonesos y valencians á que 'l rey fes un acte, de que havia de náxer per sa voluntat un dret á sa filla, absolutament igual al que volia per sa esposa lo gendre d' en Joan I. Parlan de quan lo Cerimoniós havia feta procuradora general del regne y per conseqüent assenyalat per hereva á sa filla na Constança. Cas aytal fou tan mal rebut de sos sotsmesos, com succehia sempre que en aquell temps lo rey intentava reformar qualsevol de les práctiques pe'l us consagrades ó que les lleys havian fixat. Aragó y Valencia se li revoltaren: en lo primer regne vegé novellament alçat lo penó de l' *Unió*, que, mimvant les regalíes, s' havia acavat avans ja ab n' Anfós III; á Valencia hagueren lloch les escenes dramátiques, y un bon xich cómiques pe'l rey, hont no sabriam dir que mes clarament lluhí, si la desconfiança del poble, ó l' humiliació de la magestat real. Y tota l' astucia y política del conseller del mes polítich dels antichs reys de Aragó hagué de mostrar que, dissimulant y renunciant ab segones intencions lo que mes clar s' enten y als drets que mes s' estiman, s' arriba entre afanys y perills al terme que mes lluny pensavan restar los que may petjat han les vies tortes de la política de dos sentits. Tot axó fou mester per conmunir la tempesta que udolava en torn del ceptre, moguda per l' ira d' un poble que creya menyspreats los drets á l' herencia, primerament del germá del Cerimoniós, en Jaume d' Urgell, y després de la mort d' en Jaume, del germanastre d' en Pere, en Ferrando. Es que en l' antich regne de la Corona d' Aragó se tenia com á cosa fora de dubte que les fembres no podian heretar la gobernació, creyan los qui lluytaren ab en Pere que aquí, al contrari de Castella, regia la lley sálica en quant á la successió dels reys. Los sabis, que ab rahons sostingueren la justicia dels axecats en armes, oferian per argument d' en Jaume 'l Conqueridor, que exclohia les fembres de tot dret á l' herencia, mentres entre 'ls parents laterals hi hagués mascles, retgla per la qual no hi havia memoria d' homens haguessen dexat may de regirse los qui desde 'l primé Jofre fins á l' elect pe'l parlament, de que parlam, anaren omplint los vuyts que en la cadira real feya la mort. Veritat es que en Ramon Berenguer IV devia l' engrandiment de son reyalme al anell de prometatge donat á una nina de dos anys, heretada en vida per son pare 'l monge Ramir. Mas aquesta nina feta ja dona, y creyent próxim lo moment d' infantar, sens deturarla 'l temor de que fos noya lo fruyt de son ventre, ordená aquell testament célebre, en que, tan solament sortint infant del part, feya 'l propietari y al seu marit mer usufructuari del regne, y declarava que cumplia ab sa voluntat dotant convinentment ses filles úniques y podent llavors fer hereu á son franch arbitre. Com si volgués significar na Petronilla d' Aragó, que, jatsia que fets extraordinaris havian obligat á son pare á gitar de ses espatlles lo pes del gobern, pera que l' espós de sa filla suplís ab major experiencia de les coses del mon lo que del art de gobernar no havia aprés ell en lo monestir; ella casada ja, y havent á cor los perills que per sa vida s' acostavan, no volia fossen sa persona y 'ls drets que pensava possehir á una corona jamay ocasió pera que 's trencás ó restás sens efecte la antiga tradició.

Per lo que acaba de dirse, apar que la germana d' en Martí, n' Eleonor, no podia haver drets á la herencia, ni axís trasmetre 'ls á son fill; ab mes fonament, tal volta afegirá algú, que 'l que tenian los qui jutjaren injusta la causa de les princeses, de que hem hagut esment avans, com que sembla que la sang deu lligar ab mes estrets vincles los fills ab los pares que no pas los germans. ¿Perqué, donchs, fou elegit en Ferrando d' Antequera, y de vuyt jutges que votaren no mes dos feren cas dels drets d' en Jaume d' Urgell? ¿Bastará dir que ab tot y pensar qu' en Ferrando no era 'l destinat per la lley, la rahó d' Estat y la conveniencia dels pobles que se li anavan á subjectar eran rahons prou bones pera no atendrer al dret estricte? Nosaltres creyem que no mancaren y feren molta força als enteniments d' aquells jutges aquestes ó semblants reflexions; y clarament ho cantá l' archebisbe tarragoní, quan proposá son parer dient: que creya millor lo dret d' en Jaume d' Urgell, mas votava p'en Ferrando, perque mirava útil pe'l regne que hi vingués l' infant castellá. Mas, després de concedit açó, no gosariam dexar la ploma sens justificar ó provar al menys de justificar devant de la lley civil la sentencia de Casp. Segons los motius remembrats, no cal dubtar que no era 'l de Castella lo rey llegítim; que, prenent per arrel n' Anfós IV d' Aragó y son pare en Jaume II, se devalla fins á en Jaume d' Urgell y n' Anfós de Gandía, trobant en la via solament mascles, y essent aquests dos en lo matex grau parents del defunt Martí — lo que confessá y regonegué també en Çagarriga — y que per consegüent, establint l' exclusió de les fembres, á un d' ells pertanyía la corona. Devades fora voler parlar ara del de Calabria; esdeveniali lo que al castellá; çó es que sa mare, filla d' en Joan I y germana justament de na Joana de Foix, era la que únicament podia obrirli la porta al palau reyal. Anem á cercar, donchs, si hi havian altres rahons de justicia que haguessen pogut móurer la conciencia dels homens de Casp per envestir un castellá.

Lo dret catalá que, tenint per fonament y principi 'ls Usatges, augmentá 'l volum de ses lleys ab les que exiren de las Corts y altres fonts menys importants, tingué sempre un defecte, lo vuyt de tots los llibres de lleys formats per bulles, y que crexent axís ab lo temps, es imposible que sian fills d' un sistema regular ó lógich; llibres que pecan intrínsecament per rahó del método que no pot menys de mancarlos, y,

Digitized by Google

lo pitjor es, no comprenent may totes les particularitats que en la práctica s' ocorren. Jaume I ho conegué, y en 1251 estatuí en Barcelona que les lleys romanes ó gótiques, ni tampoch les decretals, fossen may admeses, sino que en tota causa se procehís segons les usatges de Barcelona y les aprobades costums d' aquell lloch hont la causa se tingués *é en defalliment de aquells sie procecit segons seny natural;* que es lo matex que digués segons equitat. La matexa retgla per resóldrer los punts en que la lley callava assenyalá en los furs d' Huesca y Valencia, códichs que doná als dos regnes que ensemps ab Catalunya tenia bax son ceptre, posant en lo prólech dels furs d' Aragó mots que semblavan significar ésser sa voluntat en axó mòlt ferma. Lo seny natural y l' equitat estavan destinats sots excusa de tapar vuyts y esmenar la poca extensió de les lleys antigues á ficar al costat d' elles lo que en Jaume havia vedat hi entrás. Lo dret romá, que en lo regnat del gendre d' en Jaume primer tingué prou valiment per inspirar y dictar pe'ls castellans lo códich de les set Partides, trobá per gracia d' aquests preceptes d' en Jaume franca una porta en la Corona d' Aragó, per hont podia, sens por de que ningú tractás d' usurpació son imperi, assentarse en les corts de justicia en mitjs dels jutges y prohomens. Des que 'ls dexebles de les universitats advocaren en los plets y com jutges donaren sentencies, ó com assessors les aconsellaren, aplicaren en l' exercici del seu ofici los principis que havian aprés en llurs estudis; quals principis no podian esser altres que 'ls que en los llibres de dret romá trobavan escrits: y en car que aytals doctrines hagueren de pugnar, esser contradites y moltes voltes vençudes per les lleys nadives, que inclohian les constitucions y furs, en los cassos per l' equitat regits era segur son triomf. Lo dret romá obtingué molt bona rebuda y acceptació en la universitat de Lleyda, que 's creá al temps de reviurer y péndrer quiscun jorn mes peu en lo mon literari les idees d' aquesta llegislació, que, per la fixesa dels seus principis, l' ordenament de son procehiment intern y l' extensió de ses prescripcions, que no oblidavan cap de les questions pus comunes sobre la familia y la propietat, tan vivament contrastava ab la compilació dels usos y costums municipals feta, com que diguessem, á retalls, y ab los furs, llegats per la fosca antigó, otorgats y dictats per amor de satisfer necessitats de la vida senzilla y aspra de pobles conqueridors, y desitjs confossos que aprés sortiren d' idees tampoch clares; signe tot y ensemps fruyt y efecte de l' etat de l' infantesa d' una nació. L' equitat refermava y feya ressortir les máximes del dret natural que l' dit de Deu te escrites en la conciencia de tot hom racional; mas l' universalitat y fins á vegades vaguetat que compren sa naturalesa estava exposada á rébrer interpretacions diverses, si no contraries. Trobantse per tradubirla en fets y tráuren conseqüencies los ministres de la lley, cessava ja tota la seva indeterminació y generalitat, pus lo seny d' aquests havia discorregut y encertat les retgles que han de seguir les coses y persones en qualsevol cas de haverse de acordar interessos, tota volta que sa ciencia ho preveya tot en orde á justicia. Afirmar lo contrari seria voler negar un fet que es una lley de la historia de la conciencia humana; no voler admétrer que l' home obra y 's resol pe'ls motius que sa intel-ligencia li mostra rahonables, sempre que 's tracta de coses d' alguna ciencia ó art.

Á mes de la rahó que podriam nomenar intrínseca que feya que 'l dret, que llavors s' ensenyava en les escoles que seguian les petjades de la de Bolonia y Montpeller, — llochs en que l' estudi del dret romá conquerí alta estimació — pogués poch á poch arrelarse hont havian intentat ofega'l; n' hi ha una altra que no reb la força de lo que podem dir naturalesa dels fets morals y necessitat d' aquella civilisació acompanyada ab les circunstancies que acabam de considerar, mas que no per çó tenim per de poch valor. Es la protecció que 'ls reys donarian al estudi del novell dret. Pera compendr'ho basta fixarse en que al peu del palau reyal y en front de sa sobirana altivesa, s' axecava llavors — ab diferents fins segons les époques y costums de les terres que á la matexa corona obehian — lo soberch palau del rich-hom y del magnat, y 'ls casals de la noblesa, ab ses sales d' armes, ab sos batlles ministrants justicia; sempre en ses mans una part de la jurisdicció é imperi y tantes voltes sots sa comanda les hosts dels feuaters y vassalls. Y posat axí 'l rey en continuo perill de tenir de lluytar ab lo castellá, per mes que llurs drets relatius fossen per les lleys assenyalats y condicions fixades als privilegis mes altívols dels richs-homs y comptes, ¿no devia véurer complagut com invadian la ciencia y les curies unes doctrines, d' hont no podia esprémer res que afavorís al feudalisme 'l cavil-ladó magí del pus enginyós dels llegistas? ¿Lo desitj natural en tot poder constituit de que ses facultats no 's mimven, l' instint matex de conservació, podian fer als que clamar per les noves doctrines; tantes voltes que 'ls reys d' Aragó havian vist que, fins en lo pus sagrat de sa casa, espiavan y oviravan traydors los burgesos y 'ls barons, y hagut sort de l' idea monárquica arrelada en lo mes pregon del cor de sos pobles, pera no sentir esquerdarse y trémer son soli, al móurer's irada la noblesa? Anyadesc's que la burgesía solia ajudarla per venjar greuges reals ó esmaginables del senyor comú; y ningú s' admirará que en la cort reyal trobassen alberch los qui havian aprés dels llabis de sos mestres, que la rahó absoluta d' un imperant podia dictar lleys. Deu nos en guard' que ningú entengués per lo que acabam d' assentar, que atribuhissem als reys de Catalunya segons fins de voler escatimar nostres llibertats antigues, pus mes d' una volta recordant ses historias, hauriam desitjat que s' hi semblassen alguns de l' historia contemporánea detinguts y lligats per traves ó penyores de ses cartes constitucionals, y 'm fem comte de les angoxes que passaren y fins los hem plangut, quan llegiam en ses croniques l' ergull dels seus vassalls.

Tornem ara al parlament. Fou en los primers anys del setgle XV, quan ja hagué corregut temps de sobres, pera que la llavor conreada pe'ls doctors de l' universitat pogués donar fruyt, quan les idees romanes podian tenir ja suficient força per sortir de l' es-

Digitized by Google

cola y córrer ab llibertat per tot arreu, sens temensa de que ningú 'ls retragués son orígen estranger, naturalisades com estavan per una llarga práctica de treballs mentals ab lo discurs de dues centuries. Eran, donchs, bastant asahonades, pera que no s' contentassen ab servir d' aliment agradós á la rahó dels sabis; devian fer valer sa llegitimitat filosófica en la aplicació dels principis de dret y justicia é interpretació de les lleys. Es aytal la sort de tota idea que te significació social y trascendencia pública, passar per la prova de 'ls exercicis de la intel·ligencia ans de gobernar l' esperit, fer seva la pensa dels doctes per inspirar aprés consells y dirigir accions. Los nou jutges de Casp tots pertanyian al braç dels mes propis per adequar sa sentencia als progressos científichs de son temps. Tots eran ó clerques ó juristas, y tothom sab que llavors la sabiesa y 'l moviment literari servavan molt sencera germanó ab la classe dels primers, y no cal dir si 'ls segons venerarian l' autoritat dels seus mestres y professarian les doctrines que 'ls havian encomanat guardar. Avans, quan á Catalunya esdevenia l' haver d' interpretar lleys dubtoses, per manament d' una constitució d' en Jaume II ensemps ab los prelats y sabis en dret s' aconsellava 'l rey ab *quatre richs homes, quatre cavallers y quatre ciutadans;* ara quan no era una constitució ni un usatge lo que 's devia interpretar, mas determinar qual era dels pretensors á la corona dels tres regnes confederats lo qui mes justament la merexia, se designaren persones de virtut y saber, no representants de quiscun dels estaments, homens de curia y gent d' esglesia, no prohoms de les viles ni senyors del castell. Se cregué, tal volta, que la causa litigiosa no era de for comú; y comprenent los jutges la falla d' una lley expressa per dictar una sentencia ordinaria, demanaren socors á les llums que en les escoles havian rebudes, á fi d' ésser dreturers y fondar sa decisió sobirana en principis racionals. Si axís fos, no hagueran sigut los últims en prescindir de constitucions, costums y usatges, pus, segons diu Mieres, escriptor del matex setgle, era molt comú en aquell temps citar lleys romanes, y en coses espirituals lo dret canónich foragitat de les corts com aquelles pe'l Conqueridor de Mallorca. Y no es maravella per nosaltres, que hem fet notar la via de dites lleys de les aules á la cort, dels llibres als processos, que, molt avans que Felip III en 1599 declarás les decretals y l' dret romá esser complement del municipal, lo suplissen ja veritablement.

Posat axí lo cas, ¿de quina manera devia 's resóldrer la contenció, sino del modo que fou la sentencia? ¿Qué deya 'l dret de Justicia de l' ordre de succehir al defunt? ¿Érali destorb á n' Eleonor sa qualitat femenil, pera que 'l seu fill en Ferrando de Castella, representantla, fos rey? ¡Qui sab si son oncle 'l rey Martí l' Humá, ab totes ses preferencies per ell no volgué hereta'l per la sola rahó d' ésser una dona la qui l' havia fet son nebot, y témer que son testament fos rebujat pe'ls qui haurian hagut de executarlo! Essent axís, la lley haguera interpretat sa voluntat secreta, coronantlo. Sia com sia, qualsevol que considere bax nostre punt de vista la qüestió creyem deurá convenir ab nosaltres que, si be segons la costum y antiga tradició no podia en Ferrando succehir, los que li trameteren lo cepte podian devant de la lley assentar la sentencia sobre motius que respectará tot home que haja reflexionat ab seny imparcial l' estat per que passava la ciencia de la humana justicia en lo començament del setgle XV. Y aytal punt de vista l' hem pres sens cap mira preconcebuda, solament perque 'ns semblava que per jutjar aquells jutges deviam ferho históricament, y estudiant les idees de llur época, á fi d' inquirir si hi havia en sa llegislació y en les fons de dret llavors admeses res capás d' explicarnos sa manera d' obrar. Y en los elements que 'ns ha donat l' historia, responent á nostra consulta, hem establert nostre juy, que ab franquesa y sens pretensió de cap genre esposam en aquest pobre escrit.

JOSEP MASFERRER.

NOVAS.

En lo teatre del Odeon s' estrená dias passats la gatada en tres actes: *Dos llansols y un vestit negre.*

Lo concert que tingué lloch en lo Tívoli, lo dia de Pascua, se vegé concorregut per un públich numerosíssim, que no 's cansá d' aplaudir las inspiradas composicion del Sr. Clavé, y las triadas pessas que tocá l' orquesta del Sr. Porcell. Entre las primeras meresqueren los honors de la repitició *Las flors de Maig,* l' himne *Invocacion á Euterpe, Los xiquets de Valls* y *La Marsellesa.*

Un éxit complert y merescut obtingué 'l magnífich drama d' En Pere Anton Torres *La clau de casa,* en sa primera representació verificada lo dia 4 del corrent. Ab aquesta obra de la qual ens ocuparém detingudament, ha inaugurat la companyia catalana del Teatre de Novetats la série de las funcions que donará en quest estiu, en las que posará en escena una bona munió d' obras de varios autors, á alguns dels quals los hi havia sigut fins ara imposible obrirse pas fins á las taulas d' un teatre, per las particulars miras d' algunas empresas no molt avingudas ab lo que pot fomentar lo conreu de las lletras catalanas. Ja, donchs que la de Novetats tan favorable 's mostra en pro d' aquell, ja que conta ab un aplech d' actors inteligents y aplaudits, ja en fi que 'n serán segurament dignes, com la primera ho ha sigut, las obras que 's posarán en escena; es necessari que 'l publich amant del nostre teatre s' afanye en protegir y cooperar á una empresa que pot enaltir en gran manera la literatura dramática de la terra.

Al notificar que s' habia presentat en lo «Teatre de Novetats» la nova comedia d' En *Enrich Franco* titulada: *Músichs* y *Poetas,* nos varem descuidar de continuar 'l nom d' En *Francesch Urgell,* puig que dita comedia es feta ab colaboració de tots dos. Á instancias del primé ho rectifiquém.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Juny de 1873. Núm. 12.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.		REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos	9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Al estranger, tres mesos	13 »		Los no subscriptors, per id. . . 1 »
Ultramar, tres mesos	18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol	1 »		

SUMARI

Estudis históríchs; per *Pere Nanot-Renart*.—Lo cinch de matx (Poesía); per *Joseph Martí Folguera*.—Catalunya privilegiada, per *R. F.*—Les filles del rey Herodes (Poesía); per *Llorens de Cabanyes*.—Observacions sobre la lletra X, per *Ignasi Farré y Carrió*.—La tardor (Poesía); per *Enrich Franco*.—Novas.

ESTUDIS HISTÓRICHS.

PAU CLARÍS.

VI.

Lo dir que la posteritat fa tots temps justicia, es un dels llochs comuns que sovint repetexen los homes qui perseguits se veuhen per la fortuna. Y com son aquets los més, ja que la desgracia es la heretat pus certa de la humanitat en aquesta vall de llágrimes, sol esdevenir que tothom cerca 'l consol de ses penes en la justicia del pervindre, creyent que son sempre bons los juhis d' est. La posteritat empero es també á voltes ingrata y capritxosa; per lo mateix es una de les mes nobles tasques del historiayre lo redressar los torts qu' ella comet. Mogut per aquesta ideya he pres la ploma ab l' objecte d' escriurer ests humils articles endressats á fer reviurer lo recort d'un gran patrici catalá qui roman oblidat, mentres qu' altres, potser menys dignes de respecte qu' ell, son enlayrats per tot arreu y motiu donan al romans y al drama, á la historia y á la novela.

Lo bon nom d' en Clarís, injustament tacat per D. Francisco Manuel de Melo, en sa per altre part exelent *Historia de los movimientos, separacion y guerra de Cataluña,* defensat ha sigut per dos moderns escriptors á 'ls quals molt deuheu les lletres catalanes: ço es, D. Victor Balaguer y D. Lluis Cutxet; mes ab tot y axó no viu son recort ab la força que deuria. ¿Qui 'n te la culpa? ¿Es solzament per efecte d' un capritxo de la sort? ¿Es que la maléfica llevor sembrada per en Melo viu encara y germina? ¿Ó es qu' el nom d' en Clarís está unit massa estretament ab lo recort d' una revolució popular y que per lo mateix éll es poch agradós pera 'ls qui no conexen que les revolucions, lluny de ser obra dels homes, son empeses sempre pe 'l braç irat d' un Deu justicier?

L' historia catalana, exa grandiosa epopeya quals cants escrigueren ab llur generosa sang nostres avis, no 'ns mostra en ses inmortals págines cap figura mes heróica y mes noble que la d' en Pau Clarís. Lo diputat eclesiástich del sigle XVII; l' orador de les Corts de 1641 fou mes qu' una individualitat; fou un símbol, com diria Michelet. Á nostres ulls com á 'ls de tota persona feta á meditar sobre nostre historia, Pau Clarís fou la vera personificació del carácter catalá.

Tres sentiments han constituit tot temps lo fons de l' esperit catalanesch; l' amor á la Patria, la fermesa en los treballs y la fe. Ests tres sentiments dominaren com á capdals en lo cor d' en Clarís.

L' amor á la Patria no consisteix unicament en aymar lo sol ahont hem nascut, los arbres á qual sombra, infants, hem reposats y l' oreig que ha bressolat nostre somni de nins; ell s' enlayra mes, car demunt de la patria *material* hi ha la patria *moral,* hi ha les lleys que l' han feta gran, lo llenguatje ahont se reflecta sa fesomía y, per dirho en un mot, tot l' aplech de recorts y d' esperanças qu' en nosaltres fa naxer lo sol nom de la terra ahon hem vist la llum primera.

Per ço quan Pau Clarís defensava les lleys de Catalunya, follement trepitjades pe'l gobern de Madrit, declarantse, en les memorables Corts de 1641, partidari d' un rompiment complert ab Castella, obrava mogut pe 'l sobre dit pençament. Res hi feya que 'l gobern del Rey Católich no hagués declarat encara la guerra á Catalunya; tota vegada que habia rompút los furs y que los furs eran la patria.

En Melo en sa dita obra tracta á n' en Clarís d' ambiciós volent dar á entendrer que cuyta á lluytar ab lo gobern de Madrit, esperonat per la mesquina ideya de fer ressortir sa personalitat, obtenint, per est medi, qualque avançament de fortuna ó posissió. De poch fonament m' apar aytal cárrech, ja qu' avans, molt avans de qu' esclatás la revolució de 1640, ha-

Digitized by Google

bia arribat Clarís al cimeral de les dignitats qu' en Catalunya podian en aquell temps atenyerse. En Melo no prova sa suposició, á la qual verament se pot batejar ab lo nom de calumnia, ab cap document important é induptable, y per lo mateix al historiayre imparcial l' hi cal creurer que, lluny de mercadejar Clarís ab la felicitat de sa patria, en aras d' ella sacrificá sa ditxa propia.

«La revolució catalana de 1641 hagué son apóstol en Pau Clarís,» ha dit un dels pochs escriptors qui' s' han ocupats de nostre heroich diputat. Y exa frase 's vera per mes d' un concepte. Segons se despren de la lectura de tots los documents contemporanis, d' aquella época, y sobre tot dels qu' en nostre Arxiu Municipal se servan, Clarís fou l' ánima d' aquella lluyta gegantina. Ell pençava lo que 'ls altres eczecutavan, y desde s' humil casa del carrer del Regomir endreçava á bon fi les operacions militars, donava als defensors de Catalunya socors de tota mena y sostenia seguida correspondencia política ab molts personatjes de les corts de Madrit y Paris, fent á l' hora ls' oficis de general, de gobernant y de diplomátich.

Ests serveys prou' ls hi agrahiren sos contemporanis, y un d' ells, lo desconegut autor de l' obra *Política del comte d' Olivares* exclama en un moment d' entussiasme: *Á Clarís cada hu l' hi deu ses cases, vides, honres, llibertat y tot lo demés que á una felicitat se deu. Sa memoria será inmortal.*

Lo qui alentá á Clarís en sa perillosa empresa fou la fe: la fe en la bondat de sa causa, fe en Deu y en la justicia del esdevenidor; ella donava á ses paraules aquella espressió de veritat y d' íntim convensiment, y ab son llenguatje misteriós l' hi digué tots temps: avant, avant.

L' historia d' en Pau Clarís deurian saberla de memoria, en les circunstancies actuals tots los catalans aymants de la patria. Per ço he cregut que 'ls lectors de La Renaxensa veurian ab gust en les columnes de la matexa la narració d' alguns fets capdals d' aquella. Si mos pobres articles han reviscolat en qualque catalanista lo recort d' en Pau Clarís, me dono per satisfet del trevall qu' ells me han costat.

¡Ah! ¿per qué en l' época present, quan la tempesta revolucionaria s' espesseix demunt nostres caps, quan Catalunya y tota Espanya, sofrexen una crisis espantosa, per qué no hem de imitar á n' en Clarís, fent que totes nostres accions s' inspiren en lo patriotisme, en la constancia y en la fe?

Pere Nanot Renart.

LO CINCH DE MATX.

(Oda d' Alexandre Manzoni).

Morí. Aytal com sópita,
quan l' ay mortal esclama,
jau sa despulla órfana
de tanta y tanta flama,
axis la terra, atónita,
totduna ho sab, está;
muda pensant á l' última
hora del home insigne,
no sab quan un alt' héroe
com ell fatal, d' ell digne,
sas colossals reliquias
á trepitjar vindrá.

Brillá ab claror insólita,
lo mes gran lloch al áurer;
¡encare 'm sembla véurerlo!
cau, s' alsa, torna á cáurer;
mon geni á d' altras cántigas
sa veu no barrejá;
ma veu no insulta pérfida
ni servilment falaga;
vuy se conmou tristíssima,
vuy que aquell sol s' apaga,
y á sa urna un cant arréncali
que acás no morirá.

D' Italia á las Pirámides,
d' Iberia á l' Alemanya,
com lo llampech, magnífica
creuhá sa gloria estranya;
troná de Scila al Tanais,
del un al altre mar;
¿fou vera gloria? diguinho
los que vindrán; per are
ab homilesa mística
llohem al Etern Pare,
que sa semblança mácsima
en l' héroe va estampar.

La joya gran, frenética
d' una esperança inmensa,
l' ambició viva, indómita
que venç tal com se pensa,
l' animan; l' éczit sémblali
follía y vaguejar;
tot ho prová: la gloria
major, trempada en ferro,
la fuga, la victoria,
lo regne y lo desterro:
dos cops per terra, víctima,
dos cops dalt del altar.

Alsa sa veu enérgica;
dos seggles que 's barallan,
devall de son jou véuhense;
al escoltarlo, callan;
al mitx s' asséu com árbitre,
y es de tots dos senyor;
aprés la sort tiránica
envers un' illa 'l tira,
y ell deix un solch de gloria,
de por, d' enveja, d' ira
y d' eternals rancúnias
y d' indomat amor.

Com per la testa náufrega
l' onada hi cau estesa,
demunt la qual ab ansia
lo trist, de la mar presa,
allá d' allá fantásticas
riberas esguardá;
axís abat á s' ánima
l' aplech de greus memorias.
Si ple de flamas ínclitas
volgué escriurer sas glorias,
ben tost cançada quéyali
al etern full, la ma.

¡Oh! ¡quants de cops á l' última
claror de tranquil dia,
baxant los ulls, plegántseli
los brassos, detenia
son pas, sa gran historia

tot recordant ensemps!
pensá en las tendas bélicas,
en tantas valls conmosas,
en las brusentas carregas,
en las legions famosas,
en la fatal república
y en l' obehir á temps.

¡Qui sab si á tal desgracia
son ánima cançada
desesperá! mes célica
ma, vora d' ell baxada,
va durlo á un' altr' atmósfera
hont purs los ayres son;
creuhant las vias fértilas
que rega l' esperança,
al cel aná, á la patria
que 'ns nostra l' anyorança,
devant la qual es frévola
la gloria d' aquet mon.

Bella, inmortal, benéfica
fe usada á la victoria,
escriu encar y alégrate 'n;
héroe de tanta gloria,
al dishonor del Gólgota,
com ell, may s' acalá;
allunya, donchs, l' injuria
que son sepolcre porta;
lo Déu que damna y premia,
que afanya y que aconorta,
al lloch hont hi jau l' héroe
son ombra hi va posá.

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

CATALUNYA PRIVILEGIADA.

Els catalans tradicionalistas ó millor dit, els catalanistas conservadors, deturats y que miran enderrera, no s' entenen de las tradicions republicanas y democráticas de Catalunya; sols s' entenen de las autonómicas ó d' independencia com Estat. Parescuts als federalistas, particularistas ó cantonalistas conservadors, aristocrátichs y clericals de Suissa, Austria y Alemania, volen l' independencia de la Regió, Provincia natural ó antich Estat en sas relacions exteriors ab las altres parts de la Nació y ab l' Estat central; mes no volen un grau alt de llibertat interior, de llibertat popular ó democrática. Demanan la restauració dels fors, privilegis y constitucions de Catalunya avans de la conquista castellana-francesa per Felip V (any 1714), demanan que Catalunya torni á la situació que tingué als segles XVI y XVII baix la Casa d' Austria, ó tot lo mes, al segle XV baix la Casa castellana de Trastamara, ó als segles anteriors baix la Casa barcelonesa d' En Wifredo. Si es recordessen de la veritable tradició de Catalunya, tradició autonómica ó independent republicana-democrática, en lo llenguatje polítich de nostre temps; si se recordessen de las destitucions d' En Johan II d' Aragó y dels Felips IV y V de Castella, dels *buscaires,* dels *remenças,* dels *barretinas,* del conceller menestral de Barcelona l' any 1641; de que lo *bras baix*, la *ma menor* de Barcelona volia ajudar als Comuners de Castella, als Agermanats de Valencia y als aragonesos en temps de Lanuza; de que Barcelona, la ciutat que tenia mes fors y privilegis, era una república ó poch menys, era la població mes *rebelde* la qu'es posava al cap de tantas *rebelions* y fou la que mes resistencia oposá á dits reys, els catalanistas conservadors tal volta no demanarian la restauració de la antiga Catalunya. Mes la demanan; vejam si es possible avuy en dia.

No serian prou per la Catalunya de l' any 1873 els fors y privilegis que tenia antes de l' any 1714. Si certas regions de Espanya enderreridas y subjogadas per l' influencia del clero y d' una aristocracia territorial poden tenirne prou ab las institucions de l' Edad mitjana, Catalunya no y ho celebrem de tot nostre cor nosaltres, catalanistas entussiasmats, apassionats. ¿Aniriam á restablir las senyorías feudals sobre de las poblacions del camp? ¿Consentiriam ab la *previa censura* dels impresos encarregada á capellans y frares, ab l' intolerancia católica, ab lo gran predomini del clero, tot lo qu' hi era al temps dels antichs fors y privilegis? ¿Consentiriam ab no tenir major grau de llibertat individual de la que hi habia ab ells? Las Corts de Catalunya, lo poder legislador del Principat ¿l' organisariam com al temps dels fors ab los tres Brassos eclesiástich, militar y ciutadá, donantne una tercera part als bisbes, capítols y abats, altre als nobles y cavallers y altre als hisendats y jurisconsults d' algunas ciutats, sens representació directa dels menestrals ni de las poblacions del camp? Y la Diputació general, permanent, l' autoritat executiva natural ó propia del país ¿la formariam ab un canonge ó un abad, un cavaller y un hisendat? Y á la municipalitat de Barcelona y de altres poblacions ¿els hi donariam als hisendats la preponderancia que allavors hi tenian?

Sens dupte hi ha á Catalunya provincialistas conservadors qu' acceptarian tota aquesta organisació de l' Edad mitjana, eclesiástichs, aristócratas, burgesos, hisendats y altres que la voldrian perqu' els fora favorable. Mes la gran majoría dels catalans, catalans son també els menestrals, els *comparets*, els masovers, els jornalers tan de l' industria y lo comers com de l' agricultura y tots los demés de las classes *baixas,* del poble ó de las *massas,* — no la voldria y ab rahó. Aquesta organisació y lo mateix cualsevol altre semblant donaria al *bras baix* poca llibertat y poca intervenció en l' administració de Catalunya, ho posaria tot, no á las mans de tot Catalunya, de tota la nació catalana; sino á las d' una classe social, excloent á las altres. Y aixó no es del nostre temps ni del nostre país. Si al segle XV los menestrals ja n' ho volian, si al segle XVII n' ho volian los pagesos ¿ho tindriam al segle XIX? L' organisació de Catalunya segons los antichs fors, privilegis y constitucions no l' acceptaria l' inmensa majoría dels catalans, perque no s' avindria ab tant domini de las classes *altas* com hi habia á dita organisació.

L' autonomía, l' independencia, la vida propia, lo grau de separació resultants dels antichs fors y privilegis l' acceptaria la inmensa majoría dels catalans; mes los instruments, l' organisació, las formas d' aquesta autonomía com las establian los antichs fors y privilegis, no 's poden acceptar al nostre temps.

Digitized by Google

Allavors aquella organisació política y administrativa qu' establian los fors y privilegis era cosa bona, de lo millor y mes avançat. Avuy no son prou bonas. Ha d' haberhi menos influencias de classes socials privilegiadas y mes llibertat individual ó personal en lo polítich y en lo religiós, de lo que portan los antichs fors y privilegis. Aquestos serian poch baix los conceptes de reformas socials, llibertat de conciencia y demés llibertats individuals.

Tampoch poden ressucitarse los antichs fors, privilegis y constitucions de Catalunya atesa la situació de las classes socials y atesa la perdua d' influencia popular y de patriotisme catalá qu' han tingut algunas. Antigüament l' organisació política ab los tres Braços va anar be y era molt popular perque lo clero, la noblesa y els hisendats de Catalunya no eran egoistas; sino varonils ciutadans, animats d' un patriotisme catalá molt ardent y d' un vivíssim amor á las llibertats del país. Aquestas virtuts cívicas estalviavan moltíssims inconvenients d' aquella aristocracia, en termes que las classes populars no eran, generalment parlant, contrarias á son predomini. Mes avuy en dia...

¿Ahont son per restaurar y sostenir l' autonomia de Catalunya aquella noblesa catalana que desenveynava l' espasa contra lo rey de Madrid, aquell clero catalá que desafiava l' ira de la Cort romana y no la confonia ab la religió, aquells hisendats que no reculavan devant de sa ruina material per defensar la llibertat de la patria, aquells jurisconsults catalanistas tan perits als *Usatjes, Privilegis, Constitucions* y *Capítols* de Corts? ¿Ahont sou per restaurar y sostenir la autonomia de Catalunya á l' antigua, classes privilegiadas, aristocráticas, católicas exclussivistas, tot lo que 's voldrá, que per vostre ardent amor á l' independencia de Catalunya com Estat, mereixeu las alabanças, els aplausos y l' entussiasme de nosaltres, federalistas, republicans, demócratichs, *irreligiosos, internacionals, comuners* y *cosmopolitas* catalans? Per restaurar y sostenir l' independencia de Catalunya ¿quinas garantías d' independencia, virilitat y patriotisme ofereixen los nobles, eclesiástichs, hisendats y jurisconsults de Catalunya al nostre temps (salvas honrosas escepcions individuals), afillats, adictes ó simpátichs á partits centralistas, á partits que volen l' Estat espanyol únich, sens divisió, com son los partits monárquichs d' Espanya? Ab uns nobles, eclesiástichs, hisendats y jurisconsults catalans pertanyents á partits unitaris de tota Espanya, no poden realisarse ni restaurarse los antichs fors y privilegis de Catalunya. Son classes de la major influensia á l' antiga organisació de nostre país y els individuos qu' ara las forman no tenen, no, l' ardorós patriotisme catalá que tenian sos passats y també descompaginan de las ideyas progressivas, avançadas, del poble de Catalunya. Están agens y fins son contraris (salvas honrosas, mes pocas escepcions individuals) al moviment democrátich y reformista social del temps: uns son romans ó papistas sobre tot, altres volen tornar al segle XVIII, segle fatal per los fors, privilegis, constitucions é independencia de Catalunya, altres son en primer terme mesocrátichs, partidaris del predomini de la riquesa material y contraris del moviment reformista social.

Parlem ab claretat y franquesa, com es propi de catalans. Ab un *Bras* eclesiástich prou obscurantista, poch tolerant, mes patriota de la Cort papal que de Catalunya, ab una noblesa que sap y val molt poch y no te prestigi, ab una classe hisendada preocupada sobre tot de sas comoditats y riquesas materials, afilladas aquestas tres classes á la monarquía absoluta ó á la constitucional *moderada,* es dir, á dos formas de Gobern unitarias de tota Espanya, centralistas, desfavorables al esprit provincialista ¿quinas Corts y quina Diputació de Catalunya á estil antich poden organisarse? Ab unas classes donadas al cosmopolitisme papal y al cosmopolitisme capitalista, á la Internacional negra ó á la blava, com se diu ara ¿qué seria de l' autonomia catalana? ¿Qué dels privilegis y fors de Catalunya? Sens dubte serian sacrificats als interessos d' aquestos cosmopolitismes, perque lo patriotisme catalá, lo catalanisme d' aquestas classes es mes petit, mes flach, que sos cosmopolitismes. Las Corts espanyolas de la Constitució de 1845 ab son Senat y son Congrés, súbditas de ministeris violentíssims y despótichs, donan una mostra de lo que podrian ser avuy en dia las Corts catalanas dels tres antichs Braços.

L' independencia de Catalunya no dependeix, tornem á dir, de restaurar las formas de sos antichs fors y privilegis, no dependeix de ressucitarlos ó restablirlos, suposant que sigués possible ferho. L' invocació dels privilegis de Catalunya no 's pot admetrer baix lo concepte de restablir las formas y l' organisació política d' aquell temps; sols baix lo de restablir l' independencia nacional catalana, de tornar á Catalunya l' independencia política, la situació d' Estat que tenía ab sos antichs fors y no ab las formas y organisació del segles passats, sino ab las que demanin lo temps y sas tendencias lliberals adelantadas y democráticas.

A l' invocació de fors de Catalunya pot dirse que la lletra mata y l' esprit vivifica. Certament, lo fondo, l' ideal, l' independencia, pot realisarse ab organisació apropiada al temps; las formas antigas son impracticables al nostre temps, no 's poden ressucitar no 's poden restaurar y si sols ab ellas se volgués obtenir la vida propia de Catalunya, no s' obtindria.

No hi hauria rey algun ni altre gobern de l' Estat espanyol únich é individit qu' aceptés á Catalunya ab sos antichs fors y privilegis, encara que fos possible restaurarlos. Ab ells nostre país estava unit ab Espanya sols per la persona del monarca, era un Estat casi separat d' un Estat centralisat. Cent xexanta anys després d' haber la monarquía espanyola destruit aquell Estat catalá y d' haberlo reduhit á provincia, ab un temps en que la monarquía vol dir centralisació fins á la decentralista raça germánica y unitat espanyola vol dir domini del gobern central fins en boca d' alguns *federals prudents* y dels carlistas que invocan els antichs fors y privilegis, no hi ha rey ni altre gobern del Estat espanyol únich y no dividit que s' avingués á respectar los fors y privilegis antichs de Catalunya. Per arribar al poder podria jurar-

Digitized by Google

los, si tan se vol, com els jurá lo mateix Felip V; mes en cuant á observar aquest jurament y á respectarlos, es altra cosa. En altre article titulat *Catalunya República* del assumpto parlarem ab extensió.

R. F.

LES FILLES DEL REY HERODES.

(TRADICIÓ POPULAR).

Envers levant espessa nuvolada
Lo cel cobrix de ullades de claricia;
Ohiu mes prop brunzenta veu llunyada
De Sanct-Joan; lo temps mostra malicia.
Prompte del tros vindrán, al cap les mantes:
Eh! Salomé! la roba estesa 's culle
Y entra 'l pollám que polvorós no's mulle;
Si enguany no's cull, fill meu, torn' a fer plantes.

Filles d' un Rey del temps aquell Evantes
Falsies son devant de la tempesta;
Que un jorn passá Nostramo, elles de festa
Sens genollars seguiren, diu, dançantes.

Campanaret enlluit pe'l sol de posta
Su'l fons escur daurada silhueta;
S' acosta 'l tro, la gent també s'acosta,
Tocan á temps campana y campaneta;
De aus al contorn, senyal de pluja tiran
Renochs cantants pe'ls joncars de les basses,
Gran bonició per dalt les boyres gasses
De crits extranys que ab gacsa s'ahiran.

Falsies son quis tomban y quis giran
Fent raneyets, Fiades xiscladores,
Xiscles rebat lo vent de Saltadores
Hont remolins de fullaraca 'spiran.

Alça! dançeu bella sardana, filles,
Dançeu d'amor! Ab pena sens exemple
Camps á travers, alçades les fandilles,
Ja entran al lloch passant enfront lo temple;
A comunir lo poble, ensemps que 's llança
Lo llamp del cel y torrentada forta,
Nostramo tráu sots tálam á la porta
De genollons clamantli la bonança.

Falsies son, pus la tempesta avança
Y en faç de Déu no atura's la chorea;
Filles del Rey infel de Galilea:
Tan que lo mon us seguirá la danza.

1870.—LLORENS DE CABANYES.

OBSERVACIONS SOBRE LA LLETRA X.

En relacions lliterarias ab un dels bons cultivadors de la llenga, lo senyor Salvador Genís, persona que per sos treballs asíduos y constants en pro del conexement del catalá m' ha merescut las simpatías (com crech que merexerá las de tota persona que li agradin los estudis científichs del llenguatje), m' parlá d' uns articles que sobre la *x* publicaren en *La Renaxensa* lo senyor A. T. y lo prebere Pio Pí.

Amant del catalá y desitjant ab interés passar los ulls per los dits articles, he pogut satisfer mos desitjos gracias á la amabilitat ab que m' han correspost los redactors de la present Revista.

He llegit ab detenció los dos articles, y tant l' un com l' altre m' han probat que sos autors han estudiat, per aclarir lo punt que volian desarrollar, á lo que venia seguit en los llibres, pero de cap manera lo que la fonética ns' diu. Un y altre han esguerrat lo camí, y d' aquí que un y altre dongan reglas sinó mancas, que revelan lo molt dificultós ques' faria l' estudi ortográfich, si ls' haguéssem de péndrer per mirall.

Ja ho diguérem en la introducció de nostra *Ortografía*, s' ha volgut trobar en los llibres lo qu' ells no ns' podan donar, s' ha volgut trobar en ells la veu humana, lo só articulat y com que ls' pobres son muts, com que no vibran, d' aquí que ls' que han volgut estudiar en ells han tingut d' enginyarse per trobar reglas y costums que ls' expliquessen lo que ls' semblava inexplicable y que per cert es molt mes fácil de lo que á primera vista s' presenta.

Dexant á part aquestas consideracions que mes oportunas serán despres d' habernos ocupat de cada un dels articles en cuestió, vingám á véurer lo que ns' diu l' anónim autor A. T.

Referex lo senyor A. T, que: «la x té en certas «ocasions lo valor característich de *xex* (en un tot «semblable á la *ch* francesa en *chemin, chimie)* y en «altras lo de *cs, cz*, ó *gs*, quan vinguent entre vo«cals es necessari descompóndrerla en ditas lletras «simples. Mes avall continúa: «s' donava antiga«ment á la *x* lo só característich de *xex:* 1.er Sempre «que venia al principi de dicció *xanguet, xantre.*— «2.on Al mitj y fí de vocable si estava despres de con«sonants *tronxo, punxada, escabetx.*— 3.er Sempre «que anava despres de la vocal *i, guix, eixida, ca«laix*, menos en *fixar, prolixo* y varias altras parau«las; en cambi s' descomponia sempre en las corres«ponents lletras simples cuan anava entre vocals «posada mentres que la que antecedia no fós la *i*, «*exámen, fluxió.*» Al fí del article y sintetisant son desitx, diu: «Crech que n' la escriptura catalana po«driam molt bé suprimir lo valor que de lletra doble «porta en sí la *x* y reservarli lo de *xex* que es ca«racterístich en la nostra parla.» Fins aquí lo senyor A. T.

Lo prebere Pio Pí en un article tant ben treballat com l' del anterior exposa la sua opinió sobre d' aquest punt y acaba dihent que simplifica mes l' assumpto, y que l' facilita ab las reglas que dona. Diu «sobre l' us de la *x*, apar que son dos los princi«pals sistemas entre 'ls catalanistas. Uns li donan tres «valors: lo de *xeix*, com en *xanguet;* lo de *cs* com en «*fixar;* y lo de *cz* com en *exércit.* Altres sols volen do«narli lo primer valor, es á dir, lo de *xeix* y escriurer «en altre cás *cs*, v. gr., *ficsar*; ó *cz*, v. gr., *eczércit.*» —Diu mes avall: «Sols tenim dupte sobre la pronun«ciació de la *x* quan, trobantse en mitg de dicció, «porta vocal devant y derrera no essent la de devant «una *i;* y llavors bé pot dexarse á la práctica la de«terminació del valor de la lletra *(cs, ó cz)*, tant «mes quan que aquestas paraulas no farian pas una «molt llarga llista.» Saltant al últim párrafo, putx desitjem ocuparnos ab detenció dels del mitx ahont hi há manifestadas algunas ideas filológicas no molt en rahó, véjas lo que diu lo senyor Pí: «Resumint,

Digitized by Google

«y *salvo meliori,* sembla que podrian formularse las «següents reglas sobre l' us de la *x*.

«La *x* té valor de *xeix*, de *cs* y de *cz*. Té valor de *xeix* «quan vé al principi y fi de dicció, y al mitj d' ella «quan li precedeix consonat, y quant li precedeix y «segueix vocal, essent *i* la que precedeix; y per tant «s' interposa una *i* entre la vocal anterior y la *x* sem- «pre que habent de sonar *xeix* li segueix altra vocal, «del mateix modo com se fá al fi de dicció. En los «demés cassos la *x* val per *cs* ó *cz*. Aixís s' escriuria, «*xato, peix, totxo, caixa, text, luxo, exótich.*

«Ó be podria dirse. Donats los tres valors á la *x*, «quan té l' de *xeix* no s' interposa la *i* entre ella y la «vocal anterior sino al fi de dicció ó may; y quan té «l' de *cs* ó *cz* seguida de vocal, aquesta s' accentúa ab «circumflexo: Aixís s'escriuria: *xato, peix* ó *pex, totxo,* «*caxa, text, luxô, exôtich.*»

Esposadas aquestas dugas opinions exposarem la que ja tenim manifestada en nostra *Ortografía.* Lo modo aquest de raciocinar fora just si primer haguessen sigut los signes que ls' sonidos, si com diu lo prebere Pí, poguessem dir ab tota propietat la *x* té l' valor de *xeix*, de *cs*, ó de *cz*. ¿Podem expressarnos axís? De cap manera. Lo que podem dir es, *que se li dona aquest valor, pero no que l' té involucrat en ella,* perque al expressarnos axís diriam lo que es y será sempre una ridiculesa, axó es, que las gramáticas han sigut primer que las llengas. ¿Está axó en la rahó?

En veritat no sabem véurer per qué uns s' enginyan d' un modo y altres d' altre per buscar en l' us dels escriptors y en las reglas que donan alguns, las reglas ficsas que hi há que sentar sobre l' us de la *xex* catalana. Una de dos, ó l' signo ha sigut primer que l' só, ó aquest primer que aquell; y com que ningú pot negar que la prioritat está en lo só, de aquí que hajám d' acudir ab ell per orientarnos y caminar per la senda llisa y plana que molts treballan y s' afanyan per fer escabrosa.

Lo valor que té cadescun dels signes es purament convencional, y axó que s' veu clarament no ho han sapigut véurer ls' mes, ¿per qué? Perque han partit d' un principi erróneo, perque s' han cregut que n' axó debian guiarse per lo que presentan los llibres y no per lo que l' análissis aconsella.

Per venir á una regla segura y ficsa en l' us de la *xex* hi ha que tenir en compte: 1.er que s' fa representar ab un matex signo tres valors, cosa que sobre ser xocant es altament ilógica; 2.on que hi ha en la llenga un signo (la *ch*), que á vegadas se li dona també lo valor de *xex;* 3.er que per determinar lo valor degut de cadescun dels signos s' ha de aténdrer al só que se li fa representar y no á la vocal ó consonant que puga precedirli ó seguirli.

Ara be, atenent á la convencionalitat dels signos, y tota vegada que fonéticament no existex cap só doble, sino que tots son senzills perque es impossible que al emétrer dos sonidos d' un cop no s' dexin percibir mes ó menos clarament s' deuria sentar aquesta regla:

La *xex* catalana representa aquest valor sempre, perque no hi ha rahó de que n' representi á la vegada un ó dos mes d' altres, y lo silabari en punt aquesta part es: *xa, xe, xi, xo, xu; axa, axe, axi, axo, axu; ax, ex, ix, ox, ux.*

Lo valor que si li donava de gutural forta y dental suau ó de gutural y dental fortas, se expressará per cadescun dels signos corresponents. Axís escriurém: *ficsar* y no *fixar; eczércit* y no *exércit.*

Sentadas aquestas dugas reglas ja no hi ha que pensar mes, ja no ha que inquietarse per saber devant de la lletra *e* ó *i* quin valor injustament se li fá representar, ni per altres cosetas que fillas son del talent mes ó menos enginyós dels gramátichs.

Alguns dirán: ¿no escriuhen tals autors clássichs d' aquest modo, y tals altres d' un altre? ¿per qué no 'ls habem de seguir? Y ¿qué? contestarém nosaltres; ¿qué hi fa que axís escrigan? ¿Dexará d' assistirnos per axó la rahó? De cap manera, y per lo tant lo que habem d' aténdrer es á que pugam justificar plenament lo que fem, sens cuidarnos de si está ó no en oposició ab lo que ja hi ha eczistent. Aquest déu ser lo nostre anar.

Véjas ara com estudiant la cuestió fonéticament s' simplifica y s' posa á la intel-ligencia de tothom.

Per lo anterior silabari ecspressem al matex temps lo errats que van aquells que representan lo só llingodental (*x*) final per altre de gutural escribint per eczemple: *mitj, mig* y no *mitx.* Fem menció d' axó no solament perque vé á tom, sino perque l' altre dia en aquesta matexa *Revista* per haberse faltat á la deguda escriptura no compreniam lo que un autor ns' volia dir. Escrivia ell: *mig reya* cuant si hagués escrit *mitx reya* al moment l' hagueran entés.

No podém ser mes llarchs, ni exténdrernos ab mes consideracions per avuy. En nostra ortografía, y en las llissons dominicals que d' ella n' doném dihem ja lo mes fonamental y rahonable sobre aquest cas.

No obstant y axó, cumplirém la promesa que habem fet anteriorment.

Lo senyor Pio Pí, atenentse en sos estudis á la etimología y al us, y dexant á part la pronunciació vol demostrarnos lo per qué de las reglas que sobre la lletra *x* dona. Los lectors que conservin lo número 13 de la *Renaxensa* corresponent al 1.° de agost d' antany poden passarne los ulls altre vegada y s' convenserán de que dit prebere s' contradiu, cuan volent justificar la presencia de la *i* devant de la *x*, acut no als autors solament, sino á la pronunciació, donant tota la forsa de la argumentació ab ella y no á la etimología, ¿per qué? perque la matexa rahó lo ha portat al punt ahont devia acudir per donarse mes compte dels estudis que feya.

Lo que ns' ha cridat bastant la atenció ha sigut una nota en la cual ns' diu que certas paraulas escritas ab *x* ó ab *cs* ó *cz* amagan la sua procedencia, com si per conexer aquesta acudissem á la *escripturació* y no al *só*. Seria axó veritat si totas las nacions tinguessen uns matexos signos per representar los sonidos, pero com axó no es, de aquí qu' hajam d' aténdrer, á lo que atenem sempre en la conversació, al *só* y no á la escripturació de las paraulas. ¿Seria possible la matexa conversació si haguessem d' atenirnos per enténdrernos á la escripturació de cada

Digitized by Google

una de las paraulas? ¿No pujan mes ls' que no saben de llegir y escriurer? ¿cóm ns' arreglariam donchs?

Acabarém aquí perque cuan poguem desitjem escriurer algun article sobre aquesta y altres de las eccentricitats filológicas que cási á cada pas s' trovan.

IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ.

2 matx 1873.

LA TARDOR.

BALADA.

(Imitació de un' altre castellana).

Ja marçidas cáuhen fullas
mustigánt l' arbre de 'l bosch,
ja las plantas ahí ufanas
pérden huy sa brillantor,
ja la negre nuvolada
fá escondir la llum del sol;
ja s' en van las aurenetas,
ja s' en van á altres regións.
Peró allá en la Primavera
tornarán á néixe' flors,
rublirá de fullas l' árbre,
n' umplirá 'l Prat de verdor,
pintará l' sol cada tarde
d' or y grana l' horizónt;
tornarán las aurenetas,
tornarán d' altres regións,
Peró tú, que te n' anáres,
de la tardó als crús rigors,
quan torni la Primavera,
quan brilli explendént lo sol,
¡trist de mí! no tornarás,
no tornarás com las flors,
com tornan las aurenetas
que se 'n ván á altres regións.

ENRICH FRANCO.

15 Abril 1873.

NOVAS.

Copiem del *Diario de Barcelona* del dia 5 del actual: «Lo *Boletin de venta de bienes nacionales* anuncia pera 'l dia 10 del próxim juliol la subasta del antich monastir de Montesion, qual área se ha dividida en cinh trasts ó solars, atrevessantla, segons tenim entés, un carrer paralelo ab lo d' Amargós. Un nou moniment enderrrocat, una nova página d' ignominia afegida á las moltas que de trenta anys á n' aquesta part ha tingut que registrar la nostra pátria en sa llista de tresors artístichs destruits. Y aixó 's fa quan Govern, Diputacions y Ajuntaments envian juntas y comissionats á l' Exposició de Viena pera que estudien l' art y vejan la aplicació que en la industria espanyola pot dárseli. Amarga irrisió que no podriam pas esplicarnos sino estiguessem acostumats á veure posadas en práctica las mes estraordinarias contradiccions. Pera salvar de la destrucció al monastir de Montesion, pera impedir que per satisfer mesquins interessos cayga en terra un altre maravella de l' art catalá ha acudit al Ministre de Foment la Comissió de moniments de la provincia. Es de temer empero que sa petició no logre resultat algun y que dins de temps breu lo monastir de Montesion passe á la categoría dels recorts com los de Jerusalem y de Junqueras, la esglesia de S. Miquel, etc., etc.

Lo monastir de Montesion «*nos ofrece hoy dia con la pureza y osadía de sus ojivas una sensacion tan bella y esquisita, mas rica en otros tiempos de mejor ventura, inapreciable hoy dia en que ni la fuente murmura, ni el agua salta en ligeros chorros entre las ojivas del templete, ni el aire se embalsama con el aroma de las flores, ni toda esta frescura y soledad anda acompañada de los cantos de las vírgenes que ensalzaban á Dios con acento misterioso. ¡Desgraciada suerte á que condenó á la mayor parte de nuestros monumentos religiosos la revolucion del siglo! Y dichosos aun, si el egoismo y barbarie de los que tantos templos destrozaron no acaban de cebar su brutal saña en los que resistieron al embate de tantas revueltas y peligros. Nuestros escritores contemporáneos deberian fijar sus nombres en la historia para que la ira y la maldicion de cien siglos venideros cayese solo sobre sus cenizas. La revolucion siempre ciega cuando en el colmo de su furor, complacióse en derribar parte de nuestros monumentos; pero solo algunos hombres que osaron llamarse hijos de ella llevaron á cabo en su nombre la completa ruina de tanta belleza.*»

«Aquestas frases elocuents son copiadas textualment de la obra *España pintoresca, Cataluña;* escrita per l' actual ministre D. Francisco Pi y Margall.

«¿Dará peu lo senyor Pi y Margall, facilitarán los ministres tots de la República que *los escritores contemporáneos deban fijar sus nombres en la historia para que la ira y la maldicion de cien siglos venideros caigan solo sobre sus cenizas?*»

Com á catalanistas que som alsám també la veu, l' alsám com á bons fills de Catalunya, moguts per l' amor gran que li tenim, per l' amor gran que tenim á tot lo nostre, y desitjosos de que arribe á las orellas del ministres, sobre tot dels ministres catalans, la nova del perill que corra de ser enderrocat l' antich monastir de Montesion. Y sobre tót vos Pi y Margall, que mes que ningú sabeu segurament lo molt que val la rica joya que enderrocar desitjan, feu memoria, recordauvos de que sou fill de Catalunya, y no vullau que un jorn de vosaltres sia dit que quan foreu governant de tota Espanya consentireu que fos enderrocat un dels mes richs moniments de vostra terra, una de las joyas mes preuhadas de la noble ciutat ahont nasquereu. Girau desde Madrid los ulls envers aquesta terra, mare vostra, tan rica en millor temps: mirau-la avuy endolada y trista y desvalguda, y al menys si no'us es dat, per mes que'heu desitjeu, posar la pau entre sos fills de la montanya que 's baten y degollan com á feras, al menys, detureu á n' els fills de la ciutat que irreverents posen atrevits las mans damunt la mare patria per arrancarli á bossins una mes de las pocas joyas de l' antigor que encor 'li restan.

Ministres *federals:* ¿Com voleu que Catalunya torne á ser lo qu' era en millors temps, si enlloch de tornarli sas llibertas antigas, sas lleys justas y sa rica llengua, cremadas, trepitjadas y escarnidas pe'l des-

Digitized by Google

potisme dels reys, permeteu y consentiu que un altre despotisme tan funest com aquell, lo despotisme del poble, li prengue avuy los pochs moniments que li quedan? ¿Com voleu que Catalunya vos tinga per bons fills, si en lloch de tornará posar en sou front la corona de sa grandesa, de que fou injustament despossehida, permeteu y consentiu que li prenguen á bossins la preuhada y la per cert malmesa corona artística, la única que de tantas com ne tenia li queda per consol?

Nostres antichs concellers, vosaltres be 'u sabeu, sabian encararse cap alt y sense por ab nostres reys quan convenia, tan bon punt com la pátria ho demanava: siau honrats com ells y coratjosos encarantvos també ab aquell que, es lo únich rey avuy en dia; la patria 'us ho demana y debeu ferho.

Recordau aquellas paraulas que á 'ls governants de sa terra dirigí Victor Hugo temps enrera en tót y esser republicá com tots vosaltres:—«Governants, no destruiu nostra arquitectura gótica: respecteu nostras vidrieras tricolors.»—Respeteuho y la patria 'us n' estará agrahida; si no ho respectau, si 'l monastir de Montesion s' endorroca, vostra sentencia ja esta dictada y escrita fa molts anys per un de vosaltres matexos, per lo Sr. Pi y Margall: — «Los escriptors de l' época present estamparán vostres noms en la historia pera que las iras y las malediccions de cent setgles venidors caigan sobre sas cendras!

———

Afectats y escandalisats á l' hora anem á denunciar á nostres llejidors un fet que no trovem paraulas prou fortas per calificarlo.

Hem sapigut que no fa molt temps fou comprada en casa d' un drapayre d' aquesta ciutat y per lo preu de dos rals, qu' era lo que al drapayre li costava, la bandera que flotá en la capitana de D. Joan de Austria en la batalla de Lepant, la qual guardavan las monjas de Montesion, per haverloshi sigut regalada per aquell, en cumpliment segons se diu d' una prometensa.

¿Com aná á parar á casa del drapayre la dita bandera? ¡Ah! no ho sabem, si be que'ns sembla que no hi haurá anat per medi de cap miracle. Altres cosas de inestimable valor arqueológich y artístich, hi havia en lo monastir de Montesion avans que las monjas fossen tretas d' éll. ¡Qui sab si á las horas d' ara s' han perdut per sempre, ó dintre poch temps sentirem adir qu' enriquexen algun museo estranger!

———

En lo derrer número de *La Ilustracion Española Americana*, lo senyor M. M. Caballero de Rodas, torna á remourer aquella qüestió de mudar los colors vermell y groch de la bandera espanyola y com á bon castellá també proposa: primer, que l' estandart de la patria tinga un sol color, per esplicar la seva unitat, y que aquest sia lo morat, com á recort dels comuners castellans. Molta tranquilitat se necessita pera parlar de unitat nacional en nostres dias, y en quant á lo segon, ja sabem la mania de presentar als revoltosos castellans com los primers héroes de nostra llibertat, á despit tal volta de lo que dicta la veritat histórica. Convindria que recordessen, que ab esta bandera desde la conquista de Almería per Ramon Berenguer, y la de Sicilia, Córcega, Cerdenya, Nápols y Atenas, que perderem ab la ditxosa unitat nacional, s' ha representat sempre lo poder de nostra nació, com á Trafalgar, la guerra de l'any vuyt, l' Africa y l' Callao.

———

En la representació del cada volta mes aplaudit drama *La clau de casa* verificada lo dia 13 del corrent, fou regalada á son autor per alguns de sos admiradors, una magnífica corona de plata.

———

Hem rebut la important *Revue des langues romanes* corresponent al Abril del present any. En ella, á més d' altres notables treballs, es de notar lo titolat *Leude de Collioure*, que formant part de la série d' articles titolats *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*, publica lo distingit escriptor Mr. Allart, en lo qual se transcriuen los *Capitols de la senda de Cocliure, que fo feita leuda de Tortosa* (1249), document altament interessant pera la historia de nostre comers y en general pera 'ls arqueólechs.

———

També lo acreditat *Boletin Revista del Ateneo de Valencia* que segueix visitant nostra Redacció, comensa á publicar en son n.° 71 l' *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*, obra deguda á la ploma del conegut poeta En Rafel Ferrer y Bigné y premiada ab una abella d' or en lo certámen que celebra la Societat d'amichs del pays de Valencia, que per la abundó de datos y son correcte estil no podem menys que recomanarla á tots los amants de nostra literatura.

———

S' ha estrenat en l' Odeon una comedia ab lo títol de *El somatent general de Catalunya*.

———

Las planas 127 y 128 del folletí deuen nostres suscriptors darlas per suprimidas, devent haver una fulla de separació avans dels apéndixs.

———

Lo conegut escriptor Sr. Torres, autor de *La clau de casa*, ha acabat una pessa en un acte titolada: *Un cove de figas*.

Hem rebut un manifest ó carta als diputats per Catalunya que firma *Lo Centro catalanista*. Sentim moltíssim que l' índole de nostre periódich y lo curt espay de que podem disposar 'ns prive de la inserció de tant important document inspirat en un pur amor á la patria. Prescindint de la part política que no 'ns es permés judicar, una cosa trobem digne de transcriurer: *que l' idioma de cada provincia siga declarat oficial dintre son gobern especial.* Esta aspiració noble y que debem aplaudir de tot cor fará que molts mirin ab simpatía una tal associació, es veritat, pero que per ella no olvida l' amor que debem tenir á Catalunya.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 30 de Juny de 1873. Núm. 13.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla . . . 1/2 Ral.
Los no subscriptors, per id. . . 1 »
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

La tradició de Catalunya; per *J. M.* — L' arch de Bará (Poesía); per *Angel Guimerá.* — Los reys de Aragó y la Seu de Girona per *Fidel Fita.* — Teatres. La clau de casa; drama en tres actes y en vers de 'n Pere Antoni de Torres; per *R.*

LA TRADICIÓ DE CATALUNYA.

En los nombres d' aquesta *Revista,* dels dies 1 y 10 de matx y 1 de juny, hem llegit tres articles, ab la firma de J. R., que'ns han cridat l' atenció, mes que per la materia que contenen y la trascendencia que son autor sembla voler darlos, per l' ocasió en que veuhen la llum pública, es dir, per les circunstancies que á sa publicació acompanyan y que tal volta han fet náxer en la ment del escriptor l' idea de la seva oportunitat. Nos apar que 'l seu fi no es altre que voler indicar, per les ensenyançes de l' historia, la conveniencia de certes formes polítiques ab cert carácter social en la novella constitució orgánica de la provincia catalana, que están destinats á fixar los nous deputats ajustats de poch en lo cap de la exmonarquía espanyola. Com que 'l senyor J. R. ab arguments histórichs trets de Catalunya preten deduhir pe'l esdevenidor d' aquex antich reyalme la justicia histórica de reformes socials y polítiques, que nostres conviccions tenen per utópiques y perilloses, y que no creyem tampoch signifiquen y fassan endevinar los fets passats que l' autor dels articles recorda; nos permetrá que ab tota franquesa y sens esperit de bando, moguts solament pe'l amor que á la patria espanyola y sobre tot á la provincia en que som nats tenim per naturalesa y 'ns ha avivat l' estudi de ses grandeses antigues, exposem nostra manera d' interpretar lo sentit que pera nosaltres tenen aytals manifestacions del antich catalanisme.

Aymadors de l' unitat nacional, que 'l progrés portá y les institucions modernes han consolidat mes cada jorn, no desitjam tampoch que la centralisació conservadora ofegue nostra vida provincial, perque estam convençuts ab fermesa que la nació no pot ésser forta ni sa vida espontánea, si la familia, lo municipi y la provincia necessitan per alenar y obrar llicencia del poder sobirá del centre del pays. Conservadors per natural, per educació y per sistema de tot lo que deu y pot conservarse; de les idees que han restat vividores després de totes les revolucions y mudançes, de les coses que ha respectat sempre lo giny innovador y serva encara per racionals la opinió pública il-lustrada, no'ns oposam per çò á la modificació d' alló que l' experiencia ensenya y aconsella ha de retocarse y pulir y á la esmena de les imperfeccions que en les obres humanes y per consegüent en la civilisació mostra una crítica imparcial. Nosaltres, per altre part, conexem que en la antiga constitució catalana hi havia alguna cosa que la fa estimar y admirar ab preferencia á les altres de la península ibérica, un sagell que emprentáren en ses lleys y preceptes les costums varonívoles de nostres besavis, son giny prudent y arriscat, son amor á la llibertat y justicia y fins l' esperit progressíu que comunicáren á llur época sos treballs d' intel-ligencia, ses virtuts cíviques y 'l seu carácter independent. Tot axó, no obstant, admetent, no podem passar per la conseqüencia que se'n vol tráurer.

No hi ha dubte que'ls antichs catalans lluytaren ab confiança sencera y bravesa maravellosa contra 'ls reys, fossen nadius, ja tinguessen á Castella sa cort ordinaria, en defensa de sos drets; mas en tals lluytes prengué part la nació ab totes les seves classes, lo que significa que per ells la tiranía dels Felips, d' en Joan II, etc. era contra tothom catalá: per axó era 'l moviment úniversal; no prenían l'arma y alçavan en sagramental la terra, perque'l rey de Madrit ó 'l de Barcelona ofegás la tendencia progressiva d' aquest ó l' altre estament y representava lo que avuy dihem la reacció, sinó perque tots los estaments comprenían que 'ls furs jurats pe'l rey eran oblidats y no's servavan, perque tota la nació rezelava que's volia destruhir l' obra dels setgles que ella volía conservar. Ses lleys é institucions, sos furs y privilegis

Digitized by Google

se formáren y augmentáren pacíficament, y 'l llibre d' or de les seves constitucions cresqué per parts, anyadintshi quiscuna de les seves planes ab la solemnitat cerimoniosa de les corts, sagellant sa fe y sanccint la seva observancia la santetat del jurament; ó bé atorgáren participació en llurs regalies los comtes y reys, que anáren confirmant la perpetuitat de la gracia jurant freqüentment devant dels representants de la nació la força y valor del privilegi. Al axecarse, donchs, Catalunya contra 'l primé Borbó, — darrer acte en que se la podría nomenar revolucionaria, — com en lo regnat de Felip IV protestant ben alt contra 'l comte-duch, y en temps de Joan II, venjant la mort d' en Cárles de Viana, y en tots los casos semblants, sostenia la fermesa d' un jurament, defensava la virtut d' un pacte; y ho feya ab conciencia y convicció, perque 'l pacte jurat contenia y determinava les condicions de sa vida social, pus aquells ciutadans veneravan mòlt la justicia, y conservar ses lleys y usatges era per ells conservar l' honra testimoniejada per la força de sos pares que conquerint los havian hagut per premi del agrahiment reyal, y 'ls havian encomanat que 'ls guardassen per ésser consagrats ab la tradició de les centuries, que, jurantlos, se 'ls havian anat trametent.

Catalunya — hem dit — era gelosa de la seva independencia, y no altre motiu l' induhí á pugnar contra 'ls exércits que França comandava y 'l papa movia. La causa güelfa s' havía convertit y fet causa francesa, puig per rahó dels drets feudals que Roma creya possehir en lo regne de les Dues Sicilies, que en Pere y en Carles d' Anjou no podian tenir ensemps, s' encengueren les discordies entre l' envestit pe 'l papa y 'l rey catalá, que donáren les resultes de que Roma cedís los estats d' en Pere á un infant francés. Roma, pe'l protectorat que llavors s' arrogava sobre 'ls pobles cristians, lo que explica l' estat moral d' aquella civilisació, y que duya á voltes als papas á semblar que ultrapassavan les fites de sa jurisdicció, invasió que en quant al cas present podria á mes explicar la circunstancia d' una concessió imprudenta d' en Pere II, declarás enemiga de nostra independencia y un entredit pesá mols anys sobre les conciencies dels catalans. Mas qui considere la cosa deurá convenir que la qüestió qu's debatia era purament temporal, la qüestió d' un tros de territori, que en Pere volia com hereu de Mamfré y en Cárles per mercé pontificia; y 'ls catalans, que durant molt temps se mostraren adversaris de Roma no lluytavan contra la Roma del Vicari de Jesucrist, sino contra la Roma que protegia la cobdicia francesa, y 'ls clergues y prelats feren costat al rey de Catalunya tot lo temps de la seva vida. Veritat es que era una situació extranya la d' una nació cristiana que se les havia ab Roma; mes era que veya á Roma enemiga de sa independencia que estimava mes que la vida, sens intenció d' escatimar cap de les prerogatives de Roma ni sobre la rahó ni en quant als drets apostólichs. Aquest fet d' en Pere III, que fou objecte de negociacions infructuoses sempre fins regnant en Jaume II, es lo que mes fort podria provar aversió á doblegar lo cap al jou católich de part d' un poble, que agermaná sempre l' interés per ses llibertats ab l' esperit religiós, distingintse sempre son bras ecclesiástich en los moments crítichs de salvar la patria amenassada per hosts extranyes, com havia parlat sa veu en los parlaments, d' un poble que mostra avuy com títols de sa passada grandesa les tombes de sos prohómens soterrats sote les voltes de temples sumptuosos bastits per sa fe y pagats per ses despeses; d' un poble que contradí l' Inquisició, no per temensa de que li llevas braços maculats per l' heretgía, y que ell necessitava per la industria y pe'l treball; mas solament quan bax excusa d' immunitats usurpava atribucions ajenes ó invocava privilegis de que no 's podia alegr..r.

Es clar que en un poble format, com es natural, de les diverses especies de persones que figuravan en tots los restants d' Europa, y que anáren passant en ses relacions per les formes que indica la aparició successiva de la reconquista, lo feudalisme, l' humiliació d' aquest y l' adveniment de la dinastía austriaca y borbónica, no podia regnarhi sempre aquella armonía, que prové de que quiscuna d' aquelles, contenta ab sa sort, no desitja millorarla y no enveja, per consegüent, la fortuna dels á qui la riquesa ó la posició pública ajuda á sufrir mes fácilment les miseries de la vida. Donchs també es clar que á Catalunya hi degué haver classes mes ó menys malhaurades, quexoses axis de sa mala ventura y volent pujar un esgrahó de l' escala social. ¿Que té, donchs, d' extrany que no sempre 'ls vassalls obehissen de bona voluntat l' arbitre de sos senyors, y que, si causes fortes de opressió, com foren los mals usos, los feyan amarga y deshonrada sa faysó de viurer, y mes encara si algun poder alt y respectable los allargava 'l bras, assenyantlos ab ira y excitant la seva rancunia envers lo fuet del senyor, com ho practicá en Joan II ab los pagesos de remença; se revoltassen ab menyspreu de sos dominadors, y prenent l' agullada los desafiassen ab despit? ¿y que sempre que un semblant motiu donás ocasió á les classes baxes pera venjar, greuges y cobrar deutes ab la força, se 'n aprofitassen sens treva? ¿Y també provará axó que á Catalunya des d' antich temps hi havia en lo que dihem ara 'l quart estat un desitj de pujar de grau, un instint sort y mitj amagat de que havia de progressar ab noves organisacions socials, en una paraula, un pressentiment de nivellació de fortunes, que sols esperava per revelarse á fora un pretext rahonable, que fos la guspira que encengués y fés reventar la mina? Lo crit de furor que 'l dolor arranca al pacient, l' arma venjadora feta del ferre de la cadena trencada per les forçes que' l despit ha donat, poden, no ho negam, fer tremolar y cáurer los castells dels tirans; mas no significan sempre que un nou sistema social vinga á enderrocar l' obra vella, y assentar sobre altres fonaments una constitució pública per la familia y la propietat. Y en nostre cas, tan en los esdeveniments dels pagesos de remença, com en quant pogués conmóurer en nostra terra 'l ressó de les Germaníes de Valencia y de Mallorca, no sabem véurer res mes que 'l signe de que, sempre que l' honra y 'ls bens materials y á fins morals estan repartits de manera que 'n pa-

Digitized by Google

tex la justicia y en la societat hi ha parias, les llágrimes dels qui sufrexen afrontan lo gotx dels benhaurats, y 'l progrés y la civilisació demanan per reparació de l' injusticia una millora de relacions. Mas per realisarla, no 's necessita mudar y fer nova l' obra dels setgles, basta en les nacions cristianes que 'l esperit de justicia y de progrés, moralisant, fassan sa via; estroncantse les fons verinoses d' aquelles llagues ab la virtut y treball dels qui, ab lo temps y la constancia filla de la fe en l' esdevenidor y ab l' intelligencia dels principis de la veritat y' l be, esmenan los vicis que l' ignorancia y 'l mal han fet connatural pe 'l hábit en la societat. Y la proba es que sens cap revolució social desapareguéren los mals usos y sens cap capgirament de coses se confonguéren en una algunes de les classes que l' antipatía feya avans aborrirse, y la desigualtat de drets mirar com de naturalesa diferent.

Si Catalunya pugná per l' independencia, sempre que la vejé calcigada ó perillar, no per axó en deduhirém nosaltres que avuy per avuy li convinga l' autonomía, que no vegem tampoch com podria fer respectar per sí sola ja dels extranys, ja de les invasions que en sa esfera tots los jorns podrian pretenirhi 'ls vehins, convertintse axis en motiu de discordies intestines la federació que contragués ab ses germanes les demés provincies. Si fou, donchs, llavors independent, serve ara ab gloria son esperit patriótich y no consenta que la pugan may acusar de no haver mantingut per sa part ab honra l' independencia espanyola.

Les lluytes ab Castella, los plets ab sos reys naturals, demostran son esperit públich, son amor á la llibertat, que no permetia que mans extranyes ni propies esquinsassen lo penó de sos drets. Que treballe, donchs, per conservar aquest esperit de justicia per reformar á poch á poch tot lo que en costums y lleys deu reformarse, no oblidant que no son duradores les adquisicions arriscades fetes, si ab entussiasme, sens reflexió, que molts aborrexen y treballan per llançar ó malmétrer, sino les prudentes que 's guanyan ab l' afany y paciencia, y que, connaturalisantse ab les antigues, arriban á formar habituts.

En jorns de revolució hi ha molts utopistas, que mes llavors se somia, quan mes convindria pensar fredament. Vuyt un soli, assatj de una monarquía democrática; sens cap mena de preparatiu en les costums ni en les intel-ligencies, es molt imminent, per no dir segura, la república federal, ab l' afegit, no fora extrany, del ribet de social. Si vé, donchs, lo cas de introduhir reformes en la propietat y en la familia, en la manera d' esser d' exa pobre societat espanyola que, texint y esfilant la tela de Penélope, ni progressa ni s' acaba may d' assentar, es molt de temer no sian aytals les mes útils y profitoses. Les classes treballadores, faltades generalment aquí d' instrucció, han rebut ab fe cega les idees que desde la revolució de setembre se 'ls han predicat; y ara omnipotents pe 'l retrahiment dels altres, representades solament elles en les Corts, y ab resolució suficient per imposar sa voluntat als seus representants, creyem no es delirar afirmarne esser molt contingent que la república federal espanyola prenga mes tart ó mes d' hora un carácter socialista, fill de les idees limitades y mires exclusives de les masses populars. Catalunya, que, per la riquesa que pot fer brollar de sa industria y agricultura degudament tractades, compta ab medis per fer participar continuament á major nombre de persones dels beneficis que 'l cel concedí á sa terra, y dels fruyts dels cabals que ab tant d' acert sab fer prosperar lo giny comercial de sos empressaris, creyem desvariejaría, fiant á la sort de teories, que l' desengany de l' experiencia si no la reacció desfaria molt aviat, lo que la virtut del treball llegat de les centuries li pot guanyar quiscun jorn ab mes abundó.

Lo sentiment y set del infinit, que durant la vida mortal ensemps endolsexen y amargan lo cor del home, sols poden satisferlos los conceptes teológichs del Catolicisme. Caygut y descreditat l' empirisme del passat setgle, que sols cercava en la ciencia experimental les fonts dels conexements, y per consegüent determinava la moral *à posteriori*, vinguéren á soptar l' enteniment dels sabis los ideals racionalistas, que per intuició immediata volen compendrer les altes veritats trascendents. Mas la crítica també 'ls esflora y resta de sa enlluernadora unitat solament alguns principis, que' l sentit comú ó l' análisis havian ja trobat per sí sols. Qui sab—moltes voltes hem suspitat nosaltres — si tota sa resplandor mágica es no mes que la fe cristiana transfigurada per un enteniment febrós, que no pot obscurir totes ses belleses. Y no es únicament lo filosop qui en son discurs troba límits, es tot hom racional, qui necessita créurer per viurer ab seguretat y esguardar sens desesperació y feresa l' esdevenidor. La fe no s' oposa als conexements naturals ni la autoritat católica humilía la rahó, pus no parlam del neo-catolicisme que essent obra d' homes y rahó d' un partit, per forsa ha d' ésser intolerant, negant lo dret de pensar coses contraries á ell; sino del Catolicisme pur de máeula, obra de Deu, que surant mes alt que les discordies humanes, pot temperarles y avenirles, rahó suprema, no fa seves y exclusives les doctrines de cap fracció; del Catolicisme, en fi, dels vertaders catalans que sabian molt be distingir en est punt la moneda falsa y no 's dexavan enganyar pe 'l dring.

En pochs mots: Catalunya te dret á un esdevenidor millor que son present, perque aquesta es la lley universal y fatal de totes les coses criades, per sa via en lo temps ab mes perfecció en quiscun moment del seu ésser, no allunyantse may en son camí dels límits immutables, que determinan sa naturalesa y fixan y condicionan la direcció y força de son moviment; y no es altra la lley de la llibertat, donada al home per exercitar ab mesura y gradació progressiva les facultats del seu esperit. Marxar no es sempre caminar endevant, ni 'l moviment á salts progrés veritable. Y 'ls pobles que á gratscient ó per ignorancia no pensan en sa historia, van perdent sa fesomía nativa, esborrant ses qualitats morals; y al pérdrer son carácter, ni 'ls resta força pera viurer ab vida propia ni pera existir ab dignitat. Catalunya te en son passat l' espill de les virtuts

Digitized by Google

que avuy han de servirli per descansar ab pau dins de la llar de sa familia; treballar ab dalé y confiança pera enriquirse y ésser honrada; ajudar á fer forta, lliura, respectable y felissa la nació espanyola, y fer regnar en l' Estat la justicia y l' orde, ab l' aplicació de lleys prudentes y sabics, armonisades ab ses costums; y per una quotidiana moralisació de les seves classes ab esperit cristiá, la difusió de l' instrucció, que 'ls enteniments il-lustra, les passions adorm y 'ls cors ablanéx, l' exercici de sa activitat material que, multiplicant les forçes productores, escampa la riquesa, abaratex sos fruyts y lliura quiscun jorn á major nombre de braços del treball fexuch y manual, augmentant lo dels qui sens suor en lo front empenyen endevant la nau que porta 'ls destins de la humanitat viadora, axugar continuament noves llágrimes, mimvar la munió dels infelissos, y establir nous punts de concordancia en l' organisme y orde social.

Aytal es al menys lo que'ns sembla del medi d' esser fidel Catalunya á la seva antiga tradició; sols axi 'ns apar que 'l catalanisme present no desdiurá del catalanisme passat. Aquesta es nostra opinió franca breument explicada, atesos los fets mes capdals y que mes significatius nos han aparegut entre 'ls citats pel senyor J. R. Avans de posar punt, no voldríam deixa'ns al tinter, que, ab tot y contradir les conclusions del senyor J. R., hem de confessar conéxer en son treball l' efecte d' un estudi reflexiu sobre 'ls fets de l' historia de Catalunya. Axó, si fossem intolerants — Deu ens deslliure — faria que li perdonassem sa manera de conclóurer de tals premises. Nostre amor á Catalunya nos fa compláurer ab tots los qui participen de nostres afectes.

7 de juny de 1873.

J. M.

L' ARCH DE BARÁ.

¿Y es cert, sublim arcada, qu' esmentas la fortuna
D' aquellas aus intrépidas
Que 'n revoleig cubriren l' ampla mon?
¿Y es cert que la tempesta no escampará ta runa?
¿Qu' ans s' atronanta cólera
Jamay vensut encorvarás lo front?

¿Serás en t' arrogancia colos de la victoria
Qu' alsa als espays, en éxtassis,
Las mans unidas invocant á Deu,
Veyent los mons com giran, y afadigats de gloria
Com van, en host llarguissima,
Los segles á la mort besant ton peu?

Donchs que ¿no está abolida ta lley sobre la terra?
¿No daren fruyt las prédicas
De santa mansuetut, de dolsa pau?
¿No tanca la fossana del monstre de la guerra
Los ceptres dels autócratas,
Las cadenas sangnosas del esclau?

¡Oh! prou t' ho diu lo cántich dels fills de Catalunya;
Damunt las torres góticas
Los senys parlant á Deu de germandat;
Lo carro del ingeni que ve de terra llunya,
Mes alt que ahir tas áligas
Llansant lo fum senyal de llibertat.

Y 'l vent que du en sas alas dels pobles que volteja
Perduts remors de máquinas,
Y aroma de las pradas y turons,
Y fressa misteriosa del mar que remoreja
Com si anyores exánime
La purpra que li davan tas llegions.

Per ço, quan las montanyas se perden en la broma,
Y esten sa llum benéfica
L' antorxa funeraria de la nit,
Be semblas, ¡ay! l' espectre de l' assolada Roma
Que tot cercant sos héroes
Trau del sepulcre 'l front adolorit.

¿Qué 's feren en la patria las rassas estrangeras?
¿Sa voluntat despótica,
L' orgull de las victorias imperials?..
¿Hont son las duras massas, los cascos, las senyeras,
Los darts, las rojas clámides?...
¿Hont son los deus y 'ls céssars inmortals?

¡Debadas en tas iras llambregas la planura!
¡Lo geni de tas crónicas
Per vénce 'l mon no s' alsará may mes!
Lo riu no torna enrera; la vida no s' atura;
Damunt ta gloria efímera
Llansa sa gloria l' ángel del progrés.

¿Y encara no doblegas la testa á la fadiga?
Las cendras espargírense,
Ja 's clogueren los llabis del volcá
¿Y encara al cel demanas l' axam de l' host antiga?
¿Malgrat l' impuls de l' época
Creus que ton sol radiant espuntará?

Donchs que 'l tropell dels segles seguexi sa carrera;
Que al ombra de ta fábrica
Se transformin las grans generacions,
Fins que al llansar per l' ámbit de la blavenca esfera
L' Etern, ab veu fatídica,
La sentencia de mort sobre dels mons,

S' embadin las planuras, s' enfonzin las montanyas,
Y en las regions altíssimas
S' empenyin rodolant las tempestats,
Y llensin mars y terras, á glops, de sas entranyas
Remorejant, frenéticas,
A la fas de la vida las edats.

Llavors, á la clarissia del sol en l' agonia
Contemplarás atónita,
Revoltas las nissagas del avior
Marxar atropellantse, sens ordre, sensa guia,
Per baix t' arcada trémola
Al judici terrible del Senyor.

Ex jorn haurás de gloria; desprès, veyent desertas
Las valls y serras patrias,
Sentint que la materia es á son fi,
Caurás damunt las tombas que mirarán obertas
Com t' arrogancia heráldica
Transforma Deu en l' Arch de San Martí.

Mars de 1872.

ÁNGEL GUIMERÁ

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LIX.

LO CONCILI Ó PARLAMENT ECLESIÁSTICH DE TARRAGONA.

1) *Carta convocatoria al Bisbe y Cabildo de Girona ab data del 27 de octubre de* 1472 —*Fol.* 203 *b*—204 *a, b.*

Reverendo in Christo patri et domino Episcopo Gerundensi, seu ejus in spiritualibus et temporalibus vicario generali, et circumspectis viris dominis Capitulo Ecclesie predicte

Digitized by Google

Gerundensis, Johannes michael decretorum doctor, canonicus Elnensis, Reverendissime in Christo patris et domini, domini Petri (1), miseracione divina patriarche Alexandrini et archiepiscopi Terrachonensis in spiritualibus et temporalibus vicarius generalis, *plenam et specialem potestatem ad infrascripta habenses*, vobis domino Episcopo salutem et Reverenciam cum honore, ceteris vero salutem et prosperos ad vota successus.

Urget et gravi, proh dolor! optinuit molestia provincias Terrachonensem et Cesaraugustanensem ac personas ecclesiasticas in eis constitutas *decima de novo* per Reverendissimum in Christo patrem et dominum, dominum *Rodericum* (2). Episcopum Albanensem, sancte Romane ecclesie vicecancellarium, Cardinalem Palentinum, in universis Hispaniarum regnis et aliis adjacentibus partibus et Insulis apostolice Sedis legatum *imposita et indicta*. Et jam ipsius nove decime collector.es et subcollector(es) et molestaciones concreverunt, et presertim in Terrachonensi et dertusensi civitatibus et illarum dioc(esibus) et insula Majoricarum (ut) ad certam diem de solvendo ipsam novam decimam sub censuris ecclesiasticis preventum sit. *Que imposicio decime* pluribus racionibus in appellacionibus coram Reverendissimo domino patriarcha alexandrino et archiepiscopo Terracone, auctoritate apostolica in provincia sua tota collectore electo et deputato pro parte honorabilis Capituli et cleri hujus civitatis Terrachone, dictis et expositis *minime fieri posse pretenditur*. Que omnia prospicientes honorabiles viri domini de capitulo et clero hujusmodi Sedis instanter pecierunt suplicacionibusque humilibus requisiverunt pro eis et adherentibus et adherere volentibus pro tam arduo negocio Reverendos dominos Episcopos, Lapitula et alias de eadem provincia Terrachone ecclesiasticas personas more in similibus solito debere in uno certo loco congregari taliter quod de remedio oportuno super vexacionibus ipsis et al(iis) statui et indemnitati personarum ecclesiasticarum et possit solubriter provideri.

Unde nos cupientes in tanta necessitate ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum ope et consilio non deesse, censentes opus esse super hiis urgenti examine ac maturo, auctore domino, procedendum esse consilio, utque eciam ea, que omnes conferunt, omnibus nota fiant et comuni delliberacione tracte(n)tur, instati et requisiti, ut predictum est, *diem quintamdecimam novembris proxime futuri cum dierum sequencium continuacione* in Capitulo Sedis Civitatis Terracone assignavimus ad tractandum, delliberandum et concludendum de et super materia dicte *nove* imposite et indicte *decime* et aliis eciam materiis statum et libertates ecclesiasticas concernentibus cum omnibus eorumdem incidentibus et connexis.

Que omnia intimantes et nunciantes vobis Reverendo domino Episcopo Capituloque et alius supradictis, requirimus et ortamur in domino quat(inus *parlamento et conventu(i) ecclesiasticarum personarum* et pro consulendo et providendo in tam urgenti necessitate celebrando per vos, aut vicarios et sindicos vestros sufficienti mandato ad predicta suffultos, deesse non velitis. Vobis vero, Reverendo domino Episcopo, eciam libeat hec ipsa intimare venerabilibus dominis Abbatibus, Prioribus in vestra diocesi constitutis et aliis quibus sit licitum similibus convenire conventibus. Et quamvis pro interesse rey publice et vestro teneamini et debeatis hiis interesse, et non cedatur in tanta necessitate ecclesiasticarum personarum illis et vobis ipsis consulere deficiatis, si dictis loco et tempore convenire ommiseritis, de consilio eorum qui convenient in dicto parlamento procedetur ut visum fuerit expedire pro utilitate ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum predictarum, absencia vestra aut alterius vestrum in aliquo non obstante.

Dat is) Terracone die XXVII mensis Octobris anno a nativitate domini Millesimo CCCCLXXII°.

Vidit Vicarius.

2) *Carta* NOTABILISSIMA *del sindich Juan Dezlor ab data del* 14 *Novembre. Fol.* 205 *b*, 206 *a*, *b*.

Magnificis et circumspectis viris dominis, Capitulo Ecclesie Gerundensis, d(ominis) et p(at)ribus, preceptoribus colendissimis, etc.—Gerunde (1).

Jhesus christus.

Mos senyors molt magnifichs de gran providencia e Reverencia prem.

Vostres letres, una scrita per lo Egregi mos(seny)or lo vicari (2), altre per mos(sen) Tresorer (3) he hagudes; a les quals he respost; e crech haver per obra satisfet, en quant he puscut, al que en ellas se conte. De que essent yo en continuo studi e treball del perque so trames, he investigat lo *scentre* e *origo* de aquest fet nostre: lo qual requeria be fos comunicat á vostres reverencies *altrament que en scrits; pur* (4) havent portador flable, scriureus ne he. Placieus ho tingau sub eodem secreto Capituli. E vos moss(enyor vicari vullau injungirho axi; *car* you he de part que (he) de tenir secret lo nom he no revelarho sino á vosaltres. He prestat sagrament sollemne; lo mateix sagrament ha prestat lo que ha deputat lo Capitol de Barchelona, é lo sindich del Capitol de Vich, *qui fem tots units una voluntat* e conferim, axi com tinch ordenat per vosaltres.

Lo R(everendissi mo Sr. legat per conduir-ses propies comoditats, com de vall veureu, essent sert la Ma ges(tat del Sr. Rey era mal content de ell, *et forte non sine causa*, ha volgut congratularse ab ell. E de haverlo ben hedificat en la gracia e benivolencia del papa, e de haver be servit sa Ma(ges)tat en Cort de Roma, e desijat de subvenirlo en les necessitats de la guerra diu a motiu e inductio sua *ab pretext de la Crohada del Turch* haver obtenguda aquesta decima. E per que la feyna hagues color de honestetat, ha dit al papa que exhigiatse aquesta decima lo Senyor Rey podrá, *aprés de haver adquisits sos dominis en special Barchelona*, molt ajudar al fet de la persecucio del turch, e que tota aquesta decima redundas en utilitat del Sr. Rey; *com sis ha fet, si*, e quant ne procehira, *presuposat aço ques evangeli* (5). Viceversa, lo Sr. Rey, Comte de Prades, e *legat* son concorts que *lo elect de Urgell, nebot del vicecanciller, hage Barchelona* (6), *labat de Guixols lo bisbat de Jarjent en Sicilia; labadia de Guixols lo archabisbe de Ceragoça* (7), si be lo Sr. Rey scriu continua-

(1) De Urrea.
(2) De Borja.—Cf. docum. XXXVIII.

(1) Fins aquí l'sobrescrit.
(2) Alfonsello.
(3) Pere Ferrer.
(4) En lloch de «*mès, però*.» Conserva 's encara en italiá, com «*car*» en francés.
(5) Val dir: «*com sí se ha fet, ¡sí!... ni se n' pot dubtar, com ni de la veritat del Evangeli.*»
(6) Crech interessant reproduhir aquí la carta del Cardenal Don Rodrigo de Borja al rey Don Joan, publicada per Villanueva (XVIII, 40): «S(acra) M(ajestat), ab humil recomendacio precedent. Ara en aquest punt he rebudes letres de Roma quim «signifiquen nostre Sant Pare *ha transferit mon cosí germá en* «*Bisbe de Barcelona*, e ha pronunciat Don Pedro, lo fill del comte «de Prades, en Bisbe de Urgell, e lo Abat de San Feliu en Bisbe «de Gergent, segons vostra Altesa havia scrit e declarada sa in- «tencio a la sua Beatitut. Lo que sumament regraciu a vostra «Serenitat; e de aço perpetuament reste obligat a aquella, no «solament yo mes encara tots los meus: estimant aquesta colo- «cacio *del dit mon cosí germa*, e les altres promocions ensemps «fetes, a inmortal benefici de V. M.tat, desijos servir e obeir á «aquella en tot, lo que de mi ordenar volra; a la qual humilment «me recoman.—De Segovia a dos de febrer MCCCC. LXXIII.—De «V. M.tat—Devot servidor.—R(odericus) Cardenal Valentin(ensis), «Vice Cancill(er electus.»—Nostre document, al mateix temps que confirma lo judicí critich de Villanueva sobre 'o veritable *Rodrigo de Borja bisbe de Barcelona*, dona la solució al problema sobre la succesió dels Bisbes de Urgell, que plantejá aquell savi. Bè podia ser *lo elect de Urgell* per duas bandas distintas *nevot y cusí* del Cardenal; però penso que l'original de la carta verdadera del Cardenal diria «*fill de mon cosí germa*.» Que fos *nevot en primer ó segon grau* resulta no solament de la carta de Juan Dezlor, sí que també dels documents auténtichs, citats per Aymerich en sa obra «*Nomina et acta episcoporum Barcinonensium*, pag. 395, Barcinone 1760.»
(7) La *España Sagrada* (XLV, 177) es donchs inexacta en son *Abaciologi* de San Feliu de Guíxols dihent que en 1458 existia «Juan de Cortadellis, abad comendatario, electo obispo de Gergento en Sicilia», y que en 1468 ho era «D. Juan de Aragon, hijo de D. Juan el II de Aragon, arzobispo de Zaragoza.»—Cf. Villanueva XV, 14.

Digitized by Google

ment en favor de mossen Sos (1). La veritat es aquesta, e la intelligencia es doble. E com fet sia, mossen Sos se haurá contentar ab la pabordrie de Valencia. *Asso* (2), larchabisbe de Ceragossa per la pocha porcio lin tocha, he mes crech per lo zel bo, volguera *ut procedendum est* no fos decima, o que lo bisbat de Jerjent li restas. E axi *nos venumdati sumus et precium iniquitatis Rome concepte. Laudetur Deus* (3).

Lo Sr. Archabisbe de Terragona per la exactio ne hauria *peccunia*, e axi (ha) fet fundament e presupposit. Lo Sr. Archabisbe de Ceragossa treballa e obtindra per la sua dioc(esi) e per tota sa *provincia qui adherirsi volra* que lo Sr. Rey sia servit de algun donatiu e que cessen aquestes vexacions. E so sert per tres persones de gran auctoritat que lo Sr. Rey donara loch, *prout habuerunt ab ore suo*, que mes amara asso se remedie per expedient que no per extorsio. E axi com per altra letra vos he scrit lo Secretari del Sr. Archabisbe de Ceragossa, mossen Valls, ha volgut los Sindichs, qui asins som trobats, li deputassem una persona, al cual ell ha conferit que es sert de la bona intencio lo Sr. Archebisbe te en aço; e si es suplicat per los capitols, que vista la necessitat de la patria e la via perque asso ve, ell se interposara ab lo Senyor R(ey); e que pus lo Sr. Archabisbe son fill ne hage la honor, fara per nosaltres, si á ell per aquest medi recorrem, com per los seus; e que en cert lo Sr. R(ey sera placat *modico nummo;* significantme aquest de menys que no muntaria la quarta part de la decima. Aquest Capitol e lo Sindich de Vich lo han hoyt gratissimament; e per evitar majors dans, lurs ha aparagut comunicarho al Capitol de aci; e lo de Vich ne scriu consultant, com jou consulte are á vostres reverencies, perque haguda vostra resposta sapia lo que haure a fer, remetentme al quem ordonareu *sim faciendo, aliud non omittendo.*

Yo he ordenada una appellacio (4), que vuy he interposada *coram auctenticis personis*, perseverant en la que feta haveu aqui, e adherintme á la que ha interposada lo Capitol de Barchelona *addendo aliquid specialius ubi nos premunt graviores et particulares jacture.* Jo anat á micer Taranzu: no le trobat sa ne dispost. Per asso hela comunicada á micer Gregori molgosa, qui arriba de Terragona malalt. Per contemplacio de vosaltres la vista; e aprovada per ell, he sabut com lo Archabisbe de Terragona *in(h)iat propriis comodis circa rem nostram, etc. Intelligentibus pauca.* Si be asso mateix ma significat *honestis verbis* micer Joan miquel son vicari, quant hic era. Dos jorns ha que es partit per Terragona. Lo Capitol de Barchelona havie tramés correu propi al Sr. Archabisbe, per q uant) suplicave n) la convocacio se faes assi. Dit correu es arribat á Terragona: asso han per cert e que fou spatxat del dit Sr. Archabisbe; empero de tornada deu esser stat, pres que may hic es arribat. Are trametre(n altre. Sperare lo que faran ells, com es ordonat per vostres mag nificenc ies. Molt desig esser á Terragona per scullir lo mon e veure si les coses rimen.

Diuse que lo *Sr. Rey en persona ira a Rose'lo.* Passant per aqui, sius semble suplicar sa Magestat per mes provocarlo a clemencia, etc. Hage de tot vostra resposta e admissio del que ordonareu fassa; car, si trematra haurem correu al Senyor Archabisbe, se haura contribuir en les despeses, *quod modicum est respectu rey de quaagitur.*

En la *bulla de papa Calixto* (5) ha dos coses dignes de nota e singulars per la defensio nostra. Primum, quod «*nisi sit generalis decima*, etc.» Ista non est generalis (6; licet Ma(jes-tas Regis *in publico* ita asserit sibi esse significatum per legatum, *seorsum* aliud fatetur Ma(jes tas sua.—Item quod *quamdiu extent residua et solvat* ur) *interesse antiquorum subsidiorum* (1), *non possint neque debeant imponi*, etc. Nos sumus adhuc debitores in residuis et solvimus annuas pensiones, ut deduco en la appellacio; la qual vos placia veure, ab tot sia scrita ab cuyta e dificil de legir.

Alia non occurrunt significacione digna. Valete felices; et michi imperio vestro precipite.

De Barchelona, hora de mig jorn, dissapte á XIIII de Nohembre Mil CCCCLXXII.—De V(ostras) M(agnificen)cias obedient servidor ad man(da)ta, Jo han) dezlor.

3) *Acte del* 17 *Novembre, important pera la historia de la ciutat y provincia de Girona.—Fol.* 213 *b*, 214 *a*.

XVII Novembris intravimus hora terciarum; intravimus capitulum ut reciperemus convocatos ad horam octavam. Et premissis colloquiis de ordinando convocatos statim comparuerunt R(everen)di f(rate)r *Bernardus de lauro* abbas sancti petri (2), et f rate)r abric sacrista sancti martini pro honor(abali) preposito ejusdem monasterii, d(ominus) jo hannes) madrenchs pro capitulo sancti felicis, d(omi)n(u)s narcissus bruguera, anthonius mayol et jo(hannes) coll, bene(ficia)ti sedis, pro beneficiatis hujus ecclesie, jo(hannes) canonge pro beneficiatis sancti felicis, R(everend)us f(rate)r p(etrus) comitis et f(rate)r tamerm vicarius prioris pro conventu predicatorum, f(rate)r bells guardianus et f(rate)r auric pro conventu minorum, f(rate)r raphael prior beate marie de carmelo et preceptor beate marie mercedis, seu pro eo vicarius suus.

Quibus sic convocatis, nomine dominorum de capitulo *exposui* eis causam convocationis, s(eu) impositionis decime. Et quia ignorabamus quod mendicantes comprehenderentur; visa copia bulle (3), de qua supra, undecima hujus mensis, fit mentio, ex cujus tenore colligitur quod omnes tenentur: ideo, quod omnes tangit, ab omnibus est approbandum vel confutandum; fuerunt nunc omnes convocati, quia quod a pluribus, maxime l(itte)ratis, queritur facilius invenitur et multorum s(ente)n(c)ia comprobatur.

Petentes *super hiis* consilium, auxilium et juramen, *et primo* utrum dicta decima debeat benigne admitti attento discrimine guerrarum, et *(secundo)* utrum asignate solutionis sint gravatice? Ad primum et secundum fuit concorditer dictum et deliberatum quod, etsi omnes de provincia terraconensi satis aperte deberent excusari a solutione hujus decime, civitas t(ame)n et dioc(esis) gerunde non solum notorie est a tali honore excusanda, sed omnino facta est non solvendo. Quia primo, civitas ipsa fuit *septem vicibus in septem annis* (4) *obcessa*, et pro toto tempore septem annorum ita oppressa et afflicta ut non modo civitas debeat dici aut appellari, sed pocius desolata *villa et habitacio pauperum clericorum et laycorum*, cum pro *duabus partibus* (5) *sit igne combusta.* Primo *vicus de podreto, ballistariarum, et de beata maria de monte carmelo, et tinturariorum, et suburbia* vulgariter dicta *de mercatello* (6), in quibus *tercia pars populi civitatis* concistebat, fuerunt studiose *ad terram dejecta usque ad fundamenta ne fieret habitatio inimicorum*, in quibus concistebant census et redditus ecclesiarum et piorum locorum; et consequenter remansit deserta fidelissima Civitatum pro fide Regie magestatis. Et sic, cum paucissimi qui portarunt pondus diei et (e)stus totius guerre vix possint vitam ducere miserrimam, cum jam superiori tempore vendiderint q(uas)i omnia jocalia, et proprietates ecclesie pignoraverint, et mutuo sub usuris sive censualibus magnas pecunias acceperint, *ut testatur lectura hujus libri*, et fama pu(bli)ca prosequitur, et ipsa evidentia notorie *combustionis et demolitionis* ostendit, et ad-

---

(1) Berenguer de Sors, degá de la Séu de Barcelona, y mes tard arquebisbe de *Porto di Torre* Turritanus) en la isla de Serdenya.

(2) Val dir «*adhuc, ademés.*»

(3) Recordi s' que en lo concepte del scriptor de la carta la culpa no fou del Papa, sino del cardenal de Borja.

(4) Copiada en fol. 211 b-213 a

(5) Transcrita en fol. 206 b-211 b. Té per data lo 13 Febrer 1458 (de la Incarnació 1457) y per fi reglar las imposicions de *Cruzada* butlladas per Martí V y Nicolau V.

(6) *En tot lo mon cristiá;* generalitat exigida per la butlla de Calixto III.

(1) Pertanyents á la décima del papa Nicolau V.

(2) *Nicolau Dezlor* s'anomena lo abat de Sant Pere de Galligans en lo document XXIV, fetxat als 13 Janer 1470. *Bernat* seria son altre nom.

(3) De Sixto IV. No está registrada en lo llibre de Micer Alfonsello.

(4) 6 Juny 1462-1 Juny 1469.

(5) Los sitiadors incend'aren dos terceras parts; l'altre part de la ciutat fora muralla los defensors previament arrasaren. Cf. Roig, *Resúmen historial de Gerona*, l. III, c. 8.

(6) *Pedret, Ballesterias, Tintorers, Mercadal.* Lo convent del Carme en lo *arrabal* 1295-1653) tingué de consegüent un eclipse que no ha notat Girbal, *op. cit.* 40.

Digitized by Google

huc currant tallia preteritorum subsidiorum pro quibus jam ante guerram hec tota provincia attrita et afflicta dicebatur, quid dicent deo qui talia procurarunt in tanto discrimine rerum?

De diocesi non est omittendum quod, ut plurimum, ecclesie perrochiales, cum essent *castellate* et q(uas)i *in arcem erecte* ad refugium perrochianorum, fuerunt *igne* crudelissime *cremate, disrobate et inhabitate;* ita ut tanta sit perrochialium ecclesiarum necessitas, *et qui concessit testimonium perhibet* (1) quod *unus solus presbiter cogitur servire quatuor* ecclesiis, alternis septimanis dicendo binas missas quia non liceret quater celebrare; et ideo non est possibile quolibet die dominico missam habere aut audire. Et certe, longe salubrius fuisset totum residuum christianitatis conducere ad adjutorium hujus pauperrime civitatis et diocesis, et ecclesias et pia loca reparare, quam novam et importabilem sarcinam onerare.

Fuit ergo visum omnibus quod nullo (modo) admittatur; 2.° fuit visum quod solutiones sunt gravatice, sed quia impossibilis est decime collectio et solutio, omissis terminis solutionum, erat omnino repellenda.

4) *Acte 22 Desembre. Conclusió del Parlament eclesiástich de Tarragona traslladat á Barcelona —Fol.* 216 *b.*

XXII desembris venit honorabilis johannes de lauro, sacrista secundus, *sindichus* honor(abilis) capituli *ad negocia decime* pro qua defendenda missus fuerat. Qui retulit omnia gesta in parlamento terrachone. Quod postea fuit translatum barchinone, ea potissimum r(ati)o(n)e quia emolumentum predicte decime convertebatur et redundabat in utilitatem Regie magestatis. Et hoc apparuit q(uonia)m, *electis quibusdam nobilibus viris pro parte parlamenti provincie terrachone*, Regia celsitudo libenter voluit audire defentionem eorum juris et facti; et auditis defentionibus venit ad compositionem cum provinciis terrachonen(si) et sesaraugustana, *tractantibus Reverendissimis archiepiscopis sasaraugustan*(o) *et terrachone et ep*(iscop)*o gerund*(ensi) *cansellario Regio*, quod darentur s(cilicet) eidem S(erenissimo) Regi XIIm librarum, *sex pro unaquaque provincia* (1), et magestas sua provideret quod dicta decima anichilaretur. Et ita *concordatum fuit* (2) cum eadem Regia mage(sta)te; cui certa pars danda erat *infra tres menses,* alia prout melius posset *concordari.*

Quo audito, honorabile capitulum deliberavit convocate prelatos et clerum civitatis ad cras hora terciarum; et post festum nativitatis prelatos et clerum diocesis; ut inde fiat deliberatio circa modum solvendi dictam quantitatem, et ut omnes cognoscant quantos labores sustinuit honor(abile) capitulum ecclesie gerund(ensis) pro defent(i)one dominorum prelatorum et cleri, et ut defent(i)ones juris et facti omnes intelligant, et deo dignas gra(tia)s referant de tam benigna conclusione.

Lo *Clero de la Ciutat* reunit, com prevé l'Acte precedent, en la Séu de Girona als 23 de Desembre 1492, determiná convocar Assamblea general del *Clero de la diócesis* per als 12 Janer propsegüent. L'Assamblea resolgué pagar lo *contingent* de 2,500 florins de or *assignat á la diócesis*, no sens avisar que per medi del sindich Joan Dezlor y del arcabisbe de Zaragossa s'obtingués la rebaxa possible. Entre los prelats adherents figura lo *abat de Santa Maria de Rosas,* qui s'hi diu (3) *oncle de Juan Dezlor* (4).

Inútil es prevenir á mos judiciosos lectors, aymants de la veritat, que en totas aquestas turbacions, excitadas per la presencia del *futur Alexandre VI* primerament en los regnes de Aragó y luego en los de Castella, no cal fallar ab equitat y justicia sens ascoltar la *defensa* que de si mateix feu. Ja *la* veurém en lo document LXXII, ó en lo *concili* de las dos metrópolis Zaragossana y Tarragonina per ell convocat y *fins ara desconegut* en nostras Historias y Col·leccions Canónicas.

FIDEL FITA.

(1) La quantitat de *sis mil lliuras* per cada regió metropolitana.
(2) Notable pera determinar la naturalesa del *Concordat*.
(3) Fol. 220 b.
(4) Dato important pera la historia de aquest monastir y del de San Pere de Galligans. Cf. docum. XXIV; LIX, 3; y VILLANUEVA *Viaje liter.* XIV, 149, 238.

TEATRES.

LA CLAU DE CASA,

drama en tres actes y en vers de 'n Pere Antoni de Torres.

Ab alegría vejerem á mitjans del darrer maig, que actuaría durant la temporada d' estiu y en lo teatre de Novetats, una companyía dramática catalana y que en ses representacions tindrían lloch alguns estrenos d' obres de diferents y anomenats poetes dramátichs, y ho vejerem ab alegría, perque la práctica nos ha donat lo convenciment, de que no son prou pera satisfer les necessitats del progressiu desentotllament del nostre teatre, les una ó dues vegades per setmana, que en un colisseu no mes, les obres seues son representades; com fins al dia d' avuy habia succehit quasi be sempre.

Pera que nostre teatre se manifeste ab tota la forsa vital que are l' alenta; pera que pugan los autors dramátichs, tindre la seguretat de no treballar en va, y de que llurs obres serán representades, hi ha necessitat de que s' acabi la manera, com fins avuy ha anat, d' asi adallá, rellogat per tots los colisseus de Barcelona; es á dir, hi ha complerta necessitat, de tindre 'n un de propi y esclussivament á ell destinat. Mas en tant que axís no sia, per dixosos podem darnos que empreses com la del teatre de Novetats nos resolgan en part les dificultats de sa manifestació, donant lloch al menys dues voltes per setmana á les representacions de ses obres per tota la temporada d' estiu; puig ja no será axís un sol teatre, en que 's dongue com á catalá, lo que 'n catalá s' escriu; per lo qual l' hi donam les gracies de tot cor en nom del catalanisme de la terra.

S' inaugurá esta temporada ab l' estreno del drama *La clau de casa*, de 'n Pere Antoni de Torres, reputat escriptor tarragoní; autor completament nou en l' escena catalana; y si be llorejat poeta, cantor ab la gaya parla de Castella, apenes conegut en lo conreu poétich de la dolça y rejuvenida llengua de la patria.

No 's pas *La clau de casa* un drama d' aquells en que s' tracte una época, un fet, una passió, ó un d' aquells en que ab l' influencia de l' enginy dramátich, se posen de relleu unes costums, ó se desenrotllen una série de tipos ó carácters; es purament una acció encaminada á demostrar, que jamay, ni tan sols aquí en la terra, queda sens cástich lo crim mes amagat; que sempre una senyal, un rastre, conduexen als criminals per la má fins á rebrer son merescut de la justicia. Veus' aquí l' argument:

Un crim comés 10 anys avans de l' época de la acció y en la persona de l' hereu de la casa ahont té lloch esta, ha dexat á la familia en desconsol y doblement amants al pare y á la mare, del únich fill que ab la mort aquella 'ls hi quedá. Ab amors, aquest, ab na Roseta, filla de 'n Pau, amo de un mas vehí; al retornar al poble, sens' escoltar los prechs de son pare amant, que fins la clau de la porta del mas l' hi pren, escitat per la gelosía, va á parlar á mitja nit ab sa estimada, havent de fugir de sa casa saltant per una finestra. Sabuda sa sortida no 's dona compte ningú com ha tornat á casa, no essent possible ferho per la finestra per ahont havia exit; y al matex temps ell no pot esplicarse com ha anat á parar á mans de na Roseta, sa estimada, una clau que obra la porta de casa seua y ab la que ell havia entrat.

En tot axó 'n Joseph y 'n Pau, los pares d' ell y ella havian pactat son casament, sensa donalsen compte, y solsament 'ls ho dihuen hores avans de firmarse los capitols. Mas al saberse la nova del casament per la casa, los masovers no poden resistir á la explicació de les suspites que de 'n Pau y 'n Andreu, mosso d' ella, tenen, de que son los assessins de l' hereu mort; y ho comunican á la mestressa, esta á son marit, y abdos pregan, que 's sospenga 'l casament, á son fill, que no hi consent fins á saber lo per qué; perqué que dona llum á les suspites que de la clau ab que habia entrat tenia concebudes y que anava á esplicar, quan entran ja los convidats y parentela pera firmar los capitols, festa casolana que termina ab la mostre que 'n fa 'l jove de la clau aquella á 'n Pau, que resta anonadat y voy confés de son crim. En

Digitized by Google

Pau y l'Andreu, lo mosso de la casa, que en escenes y parlaments apart donen ja á conexer sa criminalitat, quedan presos en lo mas, fins que el primer, ab la escusa de qu'ell sabia y tenia provas dels vertaders assessins, logra de 'n Joseph que ab lo masover per guardiá vaje fins á casa seua á cercarles, quan al poch temps l' hi envia una carta, demanant al pare del mort perdó per la filla seua, al plegat que l' hi anuncia que 'ell es lo culpable, y que prest se matará, com ho acredita un tir lluny á que s' ou aleshores. Conmogut en Joseph per aytals fets, besa y perdona á la filla del assessi y l' anomena filla seua ab vera amor cristiana.

Por la relació del argument se veu ben clar, que l' idea general del drama no pot esser moral; encarinyat sens dupte ab ella l' autor s' oblidá pot ser, que d' un drama com de tota obra d' art y mes si cap que 'n tota altre forma, deu despendressen la moralitat, mas que no la moral deu constituir son principal objecte y la fi seua.

D' aqui s' originan á nostre entendre los principals defectes que té *La clau de casa*, per estar tot supeditat á esta idea, y si be al primer cop d' ull l' enginy dramátich apar completament natural, observat detingudament, se veu un convencionalisme constant pera portar ál públich al terme que per endevant l' autor s' havia proposat.

Comensant per la clau de la casa, que es la clau també de l' arcada que sustenta el drama, direm que no té rahó d' esser, que porte en si l' inverossimilitut perque ¿cóm se compren que l' amo del mas, sabent que son fill, la nit en que fou assessinat duya la clau que obria la porta de la casa, no fes cambiar lo pany en lo transcurs de 10 anys, quan no per res mes, per resguardarse d' una malifeta dintre sa llar matexa, com ell la tem y 'n dona provas, en una de les darreres escenes del primer acte quan relatan y posen en acció lo registre cotidiá que fan pel mas á l' hora de retirarse? á sortir d' aquest punt lo drama cau, perque la clau de l' arcada que 'l sustenta es falsa, y si be s' aguanta es perque vé en son socors la convenció. Podrá dirse que pot haver succehit lo que allí passa, no ho negarem; mas en la escena dehuen portarsehi les derivacions lógiques y naturals dels fets generals, no les conseqüencies casuals de uns fets indivuals.

Y no hi ha açó solzament, també 's nota la convenció en lo callat que 's guardan les suspites que de 'n Pau y de 'n Andreu tenen fa ja molt temps ha concebudes los masovers del mas; ¿per qué no ho comuniquen á sos amos despres d' havers' ho esplicat y recómptat entre ells tantes y tantes vegades, fins aqueste dia? es dirá que la nova del casament 'ls hi obliga, es cert; mas la masovera sab per clar les relacions que 'ls dos amants tenen, y bona prova 'n donna en la penúltima escena del primer acte, quan ab tota intenció encen dintre del cor del jove de la casa la flama de la gelosia, y en la darrera del mateix acte quan espia si 'l jove surt ó no de la masia; y sabent axó, y sabent que sos amors no tenen cap mica de contratemps en la familia, que si no 'ls afavoreix 'ls conexia ¿per qué esperar fins aquell dia, si 'l casament se veya clar de molt en devant? no mes per arrivar mellor l' autor al terme prefixat; solsament per convenció.

Y 's va observant mes y mes, quan mes s' estudian les situacions del drama, aquet convencionalisme, á fi de dur á port l' idea moral ab que l' autor s' ha encarinyat, que fins se nota que n' han valgut de menos los personatjes que desenrotllan l' acció, subjugats com están á un propósit. D' entre ells, ¿quin es que está ab les condicions propies d' un protagonista? si es 'n Joseph, lo pare, cap de casa, home de cor sancer y ánima noble, tipo apropósit, se veu que 'n la trama may obra com a tal; mancat de iniciativa may son carácter s' eleva sobre 'ls demés; mes aviat aquestos l' impulsan, y sobre tot ho fan les situacions á les que com á protagonista deuria dominar; y en cas que fos en Pau, que donades les condicions y objecte del drama es ab qui 's concentra 'l fondo d' ell ¿per qué l' autor l' ha dibuxat ab descuyt y quasi al vol? ¿per qué l' ha presentat rebaxat de tó les mes de les vegades y en aquelles en les quals relluеix, lo fa sobresortir repugnant com en l' escena octava del segon acte y ab lo carácter d' un criminal vulgar desdint ab axó d' actes de la seua vida y que sobretot la seua mort retxasa?

Y descendint ja als personatjes de menor categoría, apenes n' hi ha un que obre dintre l' esfera independent del carácter ab que se ha pretengut assenyalarlos, al plegat que ab poques escepcions ningun d' ells té per sí sols condicions pera l' idealisació dramática; axis que obren y caminan impulsats per una forsa estranya á ells que no es altre que la má de l' autor que despres d' haverlos triat per son objecte no 'ls dexa dar un pas ab independencia, sino que sempre van obeint á la fi que ell se proposá per endevant.

Ab tot lo dit no 's que pretengam suposar que *La clau de casa* no tinga condicions dramatiques; lluny d' axó, á tindrela de jutjar com á obra primera d' un autor, solsament los elojis hi cabrian; putx si en l' exposició hi ha l' inseguretat del principiant, acusada en les repetides relacions, en lo desarrollo hi ha la seguretat d' un autor vell y en lo desenllás la fermesa de la lógica en la consequencia espressada ab notable maestria.

Se nota en tota l' obra aquell bon gust, aquell sentiment artistich que fuig de tots los extrems de escoles y de les exageracions conseqüentes ja al lirisme, ja al realisme; sentiment que constituex una de les principals condicions del poeta dramátich; hi ha en ella efectes de primer ordre com lo final del segon acte cada dia mes aplaudit; escenes escrites de má de mestre com la sexta del segon acte entre el jove de la casa y 'ls masovers y la octava del tercer entre 'ls dos amants; incidents notables per la caracterisació dels tipos com el de la escena onzava del primer acte si bé desluit per la repetició que 'n fa en la primera escena del segon, situacions quasi sempre naturals igual que 'ls caracters dels personatjes, xistes, si no abundosos, de bon gust y quasi sempre populars y acompanyat tot axó de una versificació natural, expontánea, plena de imatjes y pensaments elevats, si be adoleix sa construcció d' una mica de castellanisme.

Ajuntem de tot cor nostres aplausos als que el públich concedeix cada vespre que se representa *La clau de casa* á á son autor, autor que ab ses condicions es una gran esperansa per nostre teatre; poeta de cor, intuició dramática, gust y sentiment artistich si seguex per la via que n' ha empresa será una de les mes fermes columnes sues.

L' eczecució de *La clau de casa* si bé en lo conjunt es notable, individualment hi ha actors que no están á la altura del conjunt. Lo senyor Tutau, com á director d' escena l' hi donam nostres aplausos, com á actor no arriva á tant, está desigual en son carácter y diferent en distintes representacions, lo que 'ns fa sospitar si encare no ha del tot interpretat lo carácter que representa; lo senyor Soler atmirablement be en totes les situacions ha creat un tipo y en tots los cassos treballa com si l' individualitat que representa estés en acció real. Lo senyor Soler ja no es una esperança, es pot ser lo millor actor del teatre catalá. No ho podem dir axis dels senyors Bertran y Goula, que ab son amanerament malmeten ses facultats dramátiques y es una llástima; la senyora Mena y la senyora Mirambell interpretant papers d' aquells que una artista no hi pot llubirse, donan una prova de son valer, arrodonint l' eczecució d' una manera notable, en especial la última encarregada d' un carácter no propens á la idealisació dramatica, sensa cap situació, y que no obstant l' eleva; á fé que 'ns dol que una actris de sa válua no hage pogut mostrar en una obra totes ses facultats; la senyoreta Cazurro, encarregada d'un paper superior a sos anys y facultats artísticas no n' ha pogut exir bé; no 's culpa seva, en cambi 'l senyor Cazurro, que podria esmenarse segueix per lo camí de la exageració perdent 'hi mes ell que ningú.

L' escena está servida ab propietat, y com havem dit ja que 'l conjunt de l' eczecució es notable, axis es que cada nit que 's representa mes ferms son los aplausos en les escenes de conjunt com lo final del segon acte en que autor y actors están á molta alsaria, no escatimantlos tampoch lo públich al senyor Soler y Tutau en particular.—*R.*

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Juriol de 1873. Núm. 14.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . 9 Rals. Al estranger, tres mesos. . . . 13 » Ultramar, tres mesos. . . . . 18 » Un número sol. . . . . 1 »	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral. Los no subscriptors, per id. . . 1 » Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Catalunya exceptuada; per *R. F.*—Las Arts gráficas. La litografía; per *Joan Serra y Pausas.*—Á una senyoreta (Poesía); per *María de Bell-lloch.*—Elegia. Á la memoria de Teresa; per *Pere Nanot-Renart.*—Los Bufos y sos admiradors; per *Ivo Bosch.*—Lo llit (Poesía); per *Antoni Careta y Vidal.*—Fullas de Llor; per *Modest Vidal.*—La nena dormida (Poesía); per *Antoni Vila y Guitó.*—Axó ha mort alló; per *Francisco Manel Pau.*—Novas.—Reclams.

CATALUNYA EXCEPTUADA.

Avans de parlar de la situació excepcional ab que Catalunya apareixeria ab sos fors y privilegis antichs devant de las demés regions d' Espanya, y dels resultats d' aquesta situació, ens ferém cárrech d' algunas observacions dels qu' invocan la restauració d' aquellas antiguas Constitucions y de sa organisació. Dihuen que no s' enten que tornin á posarse las mateixas lleys que regiren fins l' any 1714, y las mateixas corporacions legislativas y gubernativas; sino acomodar los antichs fors y privilegis á las necessitats y als adelantaments del temps, establir las corporacions forals baix altres fonaments y fer una revisió de totas las lleys de dret públich catalá qu' hi habia l' any 1714, per veurer lo qu' es encara de nostre temps y lo que s' hi deu cambiar.

Si se fes aixó ab los antichs fors y privilegis de Catalunya, ben petita fora la part d' ells que deixaria en peu la revisió; no passariam mes enllá d' una decentralisació administrativa, y encara ben *temperada, tebiona* y *ben prudent,* si lo revisador ó un dels revisadors hagués de ser l' Estat espanyol únich, lo de Madrid, lo de Castella, fos rey, Cárlos ó altre, fos república. L' Estat espanyol sempre se dirigeix á l' unitat, á la centralisació; veurem, sinó, quina Constitució federal ne surtirá, veurem cuan de dret no sigui mes que federal, com lluytará sempre per esser unitari de fet ó tan acostat á serho com pugui. Ab las escusas d' il-lustració, d' acceptar els adelantaments compaginables ab l' esprit dels fors y privilegis, de seguir la corrent y l' esprit del segle, de respectar interessos respectables, d' acomodarse á las exigencias del temps, l' Estat espanyol posat á revisor deixaria en peu tots los *perfeccionaments* unitaris de la monarquía constitucional, de l' absoluta y de la república unitaria que tenim ó ens te. Continuaria la mateixa centralisació.

Las provincias Vascongadas poden conservar sos antichs fors y privilegis perqu' els tenen encara, perque mes ó menos els han respectat los Goberns absoluts y constitucionals. Aixís y tot una revisió d' ells, sent l' Estat espanyol un dels revisors, els deixaria reduits á la pura calavera y encara. ¿Qué succehiria ab los de Catalunya que per lo dret públich fa prop cent xexanta anys que son abolits?

No 'ns fem il-lusions. Ab l' escusa, tornem á dir, de modificacions exigidas per lo temps, d' adaptarse á las exigencias del segle y ab l' escusa del temps passat baix la centralisació y l' unitat espanyola, l' Estat de Madrid, monárquich ó republicá, unitari ó federal, aniria revisant los antichs fors y privilegis de manera de ficarhi mil *adelantos* centralistas; hi hauria catalans que l' ajudarian á ferho: hi ha en tots los partits, en tots, fins en lo carlista y en lo republicá, catalans que no volen per Catalunya mes qu' una decentralisació administrativa.

Si en lloch de ser l' Estat espanyol lo revisor ó un dels revisors dels antichs fors y privilegis de Catalunya, ho sigués un rey, un príncep de la Corona d' Aragó ó sols de Catalunya, tindriam lo mateix. Los catalans monárquichs no voldrian pas que fos rey d' Aragó ó sols compte de Barcelona un particular, com era ab la monarquía goda; sino un príncep de familia reyal, fos lo germá del Pretendent Cárlos, fos un altre. Lo projectat rey d' Aragó, ó compte de Barcelona, fora aixís de la familia reyal del Estat espanyol, fora branca de l' arbre, y portaria las mateixas ideyas de centralisació, además de las d' absolutisme. No creyem hi haje catalanistas monárquichs qu' admetessen l' ideya d' oferir la corona catalana á un príncep de familia estranjera.

Si la revisió dels antichs fors y privilegis per acomodarlos ab las necessitats del temps sigues feta sols

Digitized by Google

per los catalans, per Catalunya sola, tindriam ja las situacions de Catalunya—Estat, de Catalunya—República, de Catalunya separada ó confederada, de cuals situacions parlarém en següents articles. Tindriam lo cas en que se trobará Catalunya lo dia que per federalisació ó per separació, siga una veritat lo sistema federal á Espanya: Catalunya fent *da se,* arreglant sas organisacions política, administrativa, judicial, económica etc., dins de la Constitució federal espanyola, ó avans d' existir ó d' acceptar dita Constitució (1) ¿Com se faria la revisió, la modificació dels antichs fors y privilegis de Catalunya per los catalans? Si ho fessen unas Corts formadas á la antiga per bisbes, canonges, nobles, cavallers, advocats é hisendats, podria quedar en peu molta part de ditas lleys ó surtir d' aquellas Corts una legislació aristocrática, conservadora. Ninguna de las dos cosas seria admesa per Catalunya, ahont la majoría dels habitants es democrática y progressiva. Aquí remetem lo lector al article *Catalunya privilegiada,* sobre los inconvenients y la repugnancia qu' una organisació com la dels antichs fors y privilegis presentaria per lo major número dels catalans, y sobre la poca confiança que poden inspirar á l' autonomía de Catalunya las classes *altas* d' avuy en dia, si fossen, com en lo temps antich , las de major influencia en lo gobern y en lo poder legislatiu de Catalunya.

Si la revisió ó modificació de nostres antichs fors y privilegis la fessen unas Corts formadas á estil modern, per sufragi universal ó poch limitat, entranthi, com á las diputacions á Corts de Madrid y provincials, personas de classes *mitjana* y *baixa,* la legislació que resultaria per lo dret públich no fora ja una revisió ó modificació dels fors y privilegis; fora una legislació y una organisació novas. Cal solament recordarse de las institucions citadas en nostre article anterior com inadmisibles avuy en dia, per compendrer que las classes progressivas de Catalunya, que totas las de nostre país exceptats eclesiástichs, nobles, y alguns hisendats y jurisconsults, las refugirian.

Alguns dels qu' invocan los antichs fors y privilegis de Catalunya donan encara á aquesta invocació un sentit mes restret que lo de revisió, modificació y acomodament de dita legislació; l' hi donan lo sentit de una simple excepció de Catalunya entre las demes regions de Espanya. Demanan solament que Catalunya estiga lliure de las quintas ó altres serveys militars forçosos, de certs pagos, com ja ho estava baix los Borbons absoluts, y de algunas altres cargas. En aquet cas no tindrian Catalunya com Estat, ni tan sols com provincia privilegiada; sino com provincia solament exempta ó exceptuada en algunas cosas. En aquet cas no hi ha bastant motiu, no hi ha rahó ni llógica per invocar per tant poca cosa los fors y privilegis que subsistiren fins l' any 1714. En primer lloch, com á simples excepcions, estarian aquestas al arbitri y al capritxo del Estat espanyol, central; un gobern d' ell podria concedirlas, un altre revocarlas; no formarian un cos de dret públich ab un poder legislatiu que lo defensés. En segon lloch, aquestas excepcions limitadas á Catalunya, y lo mateix dihem dels fors y privilegis dins l' Estat espanyol únich, farian á Catalunya odiosa á las demés regions d' Espanya que seguissen centralisadas y subjectes á las cargas de servey general de qu' ella estigués lliure. Aquí entra lo considerar la situació excepcional de Catalunya, ja ab sos antichs fors y privilegis, enters ó modificats, ja ab simples excepcions de servey militar, y altres cargas, als ulls de las demés regions de Espanya.

Que Catalunya se separés de Espanya, continués aquesta com Estat únich, unitari, y Catalunya prosperés mes que las altres regions de la Península, arreglant ella sola sas lleys, sa vida; que Catalunya fos un Estat confederat, las demés regions de Espanya ho fossen també y Catalunya aumentés en prosperitat mes que sos Confederats, no exitaria l' aborriment ni l' enveja malvolent de Espanya, puig ja se farian cárrech los castellans, andalussos, aragonesos etc., de que si nostre antich Principat enten sos interessos y sos drets millor que las altres regions, no 'n valen aquestas de menos.

Pero, que Catalunya no separada ni confederada, sino provincia del Estat espanyol únich é individit, estigués dintre d' ell ab situació excepcional, ja ab los fors y privilegis (enters ó modificats) per l' estil que baix la casa d' Austria, ja solsament exempta ó exceptuada d' algunas cargas, com baix los Borbons absoluts, aixó mouria l' odi de las altres regions unificadas, centralisadas, subjectes á ditas cargas, puig no comprendrian semblants desigualtats baix lo sistema unitari, dintre d' un Estat únich y d' un dret polítich sol. Y sinó ¿com se mira casi tota Espanya los fors de las Vascongadas? Mentres los demócratas, y principalment los federalistas, no han dit: aixequem totas las regions de Espanya á tan y mes grau d' autonomía que las Vascas ¿qué no han dit y pensat contra los fors Vascongats la majoría dels espanyols? ¿Cuan no ha dominat, cuan no domina encara l' ideya d' abolirlos, y d' igualar la Vasconia ab lo demés remat espanyol?

Ademés, lo passat de Catalunya ens diu lo que seria lo cas d' una situació excepcional. Espanya, parlant lo llenguatje de nostres antichs passats, tingué aborriment y malvolenta enveja á Catalunya tots los segles XVI y XVII, y fins l' any 1714, fins á la conquista de Catalunya per Castella y França, cuan Catalunya era legalment un Estat soberá desde los segles IX y X, unit ab Espanya sols per la persona del monarca desde Cárlos I y V lo Emperador; n' hi tingué tot lo segle XVIII, part del XIX, cuan Catalunya jamay habia estat subjecte á certes cargas, y tot perque ab los fors y privilegis, y ab estas simples excepcions estaba lliure de tals ó cuals cargas qu' pesavan sobre las demés regions. Calculem ab aquestos antecedents y ab l' exemple de las Vascongadas,

(1) Avans d' haberhi constitució federal á Catalunya, si se declarés independent y separada avans de fer las Corts de Madrid; son objecte principal, la federalisació; avans de acceptar ó regoneixér la Constitució federal, si aquesta ho fos solament de nom, si fos com lo projecte d' En Nicolau Salmeron, president de las Corts y En Chao, l' any passat, una mistificació y Catalunya no la volgués y passés endevant sens fer cas d' ella, ni firmarla.

Digitized by Google

quins sentiments se despertarian á Espanya contra Catalunya si dins del Estat únich é individit, ahont la va enfonzar En Felip V ab las armas castellanas y francesas, y ahont está enfonzada encara avuy en dia, vingués Catalunya á ser exempta per los fors y privilegis ó per simples excepcions, de tals ó cuals cargas quedant subjecte ab ellas y centralisat lo demés d' Espanya. ¡Quina aborrició, quina enveja y quina malevolença!

Mes que dins del sistema federal ó separada d' Espanya, Catalunya estigués mes lliure y próspera, aixó ja no fora, puig las demés regions no la mirarian exceptuada entre ellas, sino despresa; ja no la mirarian com obligada á l' igualtat d' un Estat únich ó individit, sino com emancipada y campant per son compte.

No pot sernos indiferent als catalans que las demés regions d' Espanya ens tinguen ó no enveja, aborriment y mala voluntat. Son etnológicament nostres parents, geográficament nostres vehins; ni ab los rossellonesos, ni ab los provençals, ni ab altres nacions tenim l' afinitat, parentiu y veinat qu' ab los aragonesos, valencians, castellans, vascons, andalusos, etc. Á la situació actual d' Europa, ab la fam anexionista dels francesos, y ab son centralisme furiós, habem de buscar reparo contra una anexió á la França, ab la cual anexió mes hi perderia que no hi guanyaria Catalunya moral y materialment. Ni ab l' un concepte ni ab l' altre ens convé hostilitat oberta ni dissimulada ab Espanya; sino amistat y emulació en lo be: no pot sernos indiferent qu' ens tingui ó no aborriment y mala voluntat.

Tant la situació de privilegiada, ço es, tornant als antichs fors y privilegis, tornant al segles XVI y XVII, ni als anteriors; com la situació de simplement exempta ó exceptuada de certas cargas, son insuficients per assegurarli á Catalunya vida propia, autonomía, restauració nacional, renaxensa com á poble, llibertat pública ó general. Habem de buscar per aquet objecte altre situació.—*R. F.*

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

I.

SENEFELDER Y SON INVENT.

En aquest segle de llum y publicitat sembla impossible la rapidesa ab que 's forma la llegenda. De Senefelder, inventor de la litografía, contemporá nostre, es tal volta de qui han circulat mes noticias absurdas tant respecte á sa persona com á son invent.

L' instint del home apassionat per lo fantástich cobreix de misteri totas las grans cosas, y aixó segurament dona orígen á las falsas anécdotas y equivocadas noticias. L' art de la litografía, un dels mes grans invents de nostra época, no havia d' esser menys que 'ls altres y veyemlo voltat de tenebras com sas germanas la tipografía y 'l grabat, á pesar d' esser son orígen senzill y cla.

Aloys Senefelder nasqué en Praga l' any 1772, de una familia alemanya. Son pare era cómich y debia esser un bon actor, quan lo contractaren pera lo teatre de la cort de Munich, per cual causa Senefelder passá sa infantesa prop de las pedreras de Solenhofen, de que tan de partit n' havia de traure. Gracias á sa posició, son pare 'l pogué colocar en un col legi ahont rebé una regular educació. Á setze anys l' enviaren á l' Universitat d' Ingolstad per estudiar lo dret, cual estudi odiava tant, com afició tenia á la poesía y á la literatura dramática. Poch temps havia qu' era á Ingolstadt, quan feu representar una pessa composta per ell que tenia l' atrevit títol de *'Ls coneixedors de las donas,* la qual fou ben rebuda.

En 1791 morí son pare deixant sens recursos á sa muller ab sis fills d' els cuals Aloys era 'l mes gran.

Heuslo cap de casa á dinou anys, pobre, sens ofici, sens una instrucció séria, sens los medis pera cumplir lo deber auster y sagrat que li imposava 'l destí. Lo dur combat de la vida comensava per éll en la adolescencia.

Senzill al mateix temps que de gran cor, ni passá per sa fantasía 'l cobart pensament de declinar la grave responsabilitat que sobre d' ell pesava. Al contrari, abrassá resoltament l' únich camí que devant seu obert tenia, per poder mantenir sa mare y sos germans. ¡Se feu actor! Com no era conegut, no tingué com son pare la sort d' entrar en la companyía de la cort, y s' posá á correr los teatres de provincia guanyant ab molta pena y treballs lo pa de sa familia.

Despres de haber portat per lo espay de dos anys aqueixa treballosa existencia, deixá 'l teatre y torná á Munich, ahont probá de fer representar tres dramas que éll habia compost aprofitant los escassos ratos que tenia lliures d' estudi y no robantne pochs al descans: *Matilde de Altensteiñ, Lo germá d' América y 'ls Goths en Orient,* tals son los títols. 'Ls dos primers lográ que 's imprimissen, y l' ansia que la necessitat li dava, lo portava sovint á la imprenta hont acabá per instalarshi dias enters fentse útil treballant tant á la caixa com á la prempsa, lo que 'l deixá completament enterat d' els procediments tipográfichs. Malgrat de sa activitat, á pesar de son bon zel, sas obras no foren acabadas fins alguns dias mes tart del en que las necessitava, per cual causa perdé 'l fruit de sas vetlladas, puig lo que del editor rebé ab prou feynas li cobrí 'ls gastos que havia fet. En un dels ratos de amargura que li feu passar aquesta decepsió, exclamá: «Si jo tingués una petita prempsa meva no m' hauria esposat á sufrir aquets retarts y tant ruinosos gastos; no contant mès que ab mí mateix, hauria anat allá hont volia. Aqueixa per éll desastrosa circunstancia fou la primera causa de la litografía, puig si Senefelder hagués pogut comprar una prempsa y carácters tipográfichs, de segur que no s' hauria prés la molestia de buscar un nou medi de imprimir. Per la forsa de la necessitat hagué de buscar, donchs, un editor que volgués afavorirlo, puig se trobava en lo cas de no poder pagar los gastos d' impresió. En vá aná cercant del un al altre quan desconfiat de trobar qui donés á llum sas obras, plé de tristesa

Digitized by Google

al mateix temps que de alé y esperansa, tingué l' ideya mes atrevida y extraordinaria que hage passat may per la exaltada imaginació d' un poeta. Sens esser ni compositor ni impressor, sens disposar de caràcters, de prempsa, ni de paper, formá 'l resolt projecte d' imprimir ell mateix sas obras. Ideya y projecte temeraris á las que l' mon deu l' art de la litografía.

La primera tentativa que feu Senefelder pera trobar un nou modo d' imprimir, fou estampar ratllas enteras en un pá de guix moll servintse de carácters d' imprenta; després quan estava adormit lo guix se servia de eix contramotllo á manera de matris reproduhintlo en cera fosa. Molt débil era aquesta plantxa pera resistir la pressió d' una prempsa, aixís es que tingué que deixar est sistema, que no podia darli cap resultat satisfactori: en tant axó era l' invent de la estereotipia.

Llavors probá per altre estil; s' imaginá de trassar ab una ploma de acer lletras al rebés sobre una plantxa d' aram cuberta de barnis y ferla menjar per l' aigua fort. Aquet procediment li sortí bastant bé; un mal torcul que li costá sis florins (dotse y mitxa pessetas próximament) li servia á imprimir sas páginas ó mida que las grabava sobre la plantxa de coure; mes com que s' veya obligat á planejarla á cada tiratje, arribá á gastarla.

Heuslo capficat altre vegada pensant quina materia podria reemplassar l' aram que per barato que fós era massa car pera la bossa d' un poeta.

Las casas de Munich tenen la major part los corredors enrajolats de pedra de Solenhofen. Senefelder observá que tenian un gra molt fí, y 'n tragué la consecuencia de que podrian esser polidas quasi tan bé com lo metall; ne va pendre alguns trossos, s' en serví pera continuar los exercissis de lletras al revés. Un dia de juriol del any 1796, la Providencia 's digná coronar los constants esforsos y treballs del pobre Aloys, fentli trobar per casualitat lo que no habia pogut alcansar sa perseverancia. Encarregat per sa mare de pendrer nota de la roba que entregava á la bogadera, en son desordre d' artista no tenint paper al alcans de la ma l' escrigué en un de 'ls trossos de pedra servintse d' una tinta composta de fum d' estampa, sabó y aigua, que habia fabricat per cubrir ses pedras á modo de barnis. Ans de esborrar eixa nota volgué veurer que succehiria á la pedra si li dava un bany d' ácit: hó féu, y quedá mut de sorpresa al veurer l' aigua fort y l' aigua estendrers, menjar las parts nuas de la pedra aixecant espuma y respectarne 'ls carácters trassats ab la tinta grassa. D' un cop d' ull conegué l' partit que 's podia treurer de la oposició dels cossos grassos y dels ácits, com de las propietats absorbents de la pedra de Solenhofen y plé d' alegría y entussiasme vegé l' nou camí que s' obria á sos ulls enlluernats. Tal fou la part d' atzar: lo restant perteneix á Senefelder, á son génit y á sa gran perseverancia.

Trassant sobre la superficie d' una pedra pulida ab pedra tosca carácters ó dibuixos ab una tinta grassa, rebaixantla després per medi dels ácits obtingué relleus, els dava tinta después ab una especie de tampó posava l' paper á sobre y l' imprimia servintse de sa dislocada prempsa.

Feyna pesada fora seguir al pobre inventor en tots sos ensaigs y desenganys. Dos anys empleyá d' aquet modo, dos setgles foren per ell lo que tardá en poder veurer realisat son bell ideyal de plantar una imprenta de sa nova invenció; fins que al últim, ajudat per son amich Gleissner, compositor de música, la litografía passá del estat de ensaig al de aplicació.

Las primeras obras litográficas foren dotze cansons ab acompanyament de piano y dos duos de flauta; composició del nomenat Mr. Gleissner. Ben prompte aqueixos treballs recomanantlo, n'hi proporcionaren d' altres, ab tant que s' vegé precisat á engrandir son establiment. En sa consecuencia l' inválida prempsa fou reemplassada per una de nova, que bastant li costá ferla anar be, fins al punt de arrepentirse de haber espatllat la vella.

Quan s' aixeca una casa per tot hi ha puntals, quan comensa de caurer, hasta 'ls vehins s' en apartan: aixís succehí á Senefelder, que en sos jorns de desgracia tal volta ni trobá qui 'l consolés, mes comensat á esser protegit per uns per tot ni sortiren d' altres, entre 'ls tals MM. Steiner y Falter que li confiaren molts treballs ajudantlo ab llurs consells y diners. Las moltas obras que tenia per fer lo precisaren á buscar un calígrafo que li tracés sobre un paper lo que éll volia, per lo qual li doná la tinta ab que habia de escriurer, passá 'l contingut del paper á la pedra y heus aquí inventada la autografía, descubriment que l' inmortalisaria per sí sol. (Any 1798).

En aquesta época presentá sos ensaigs á la academia de ciencias de Munich que li enviá de regalo dotze florins animantlo á seguir endevant. Menos mesquí 's mostrá l' Elector de Baviera que ni enviá cent.

Senefelder ab la febre d' inventar, modificá moltas vegadas sos sistemas sens abatrers may per la falta de resultats y deixánt la literatura hó era tot per son art, escribent, dibuixant, impressor y maquinista.

En 1800 se li associá Mr. Felip André d'Offenbach y á instancias d' aquest presentá á Lóndres una memoria de son descubriment al Patent-Office. En 1801, Mr. Frederich André, germá del nomenat, demaná á París un privilegi d' importació que obtingué lo 11 de febrer de 1802; l' tercer germá dels citats André fou qui formá l' projecte d' associació per la explotació de la litografía en Europa, pero á causa de que Senefelder era mes bó per treballar en son art que per dedicarse á especulacions, lo projecte no tingué mes que un principi d' execució. Aloys en aquesta época enriquí son invent ab lo grabat sobre pedra.

Sos germans s' habian anat fent grans, y per desgracia li pagaren molt mal los sacrificis que per ells habia fet, puig ajuntats á ell, per enveija, y moguts per la avaricia, li ocasionaren disgustos y entorpiments sens mida; aixís es que quan Senefelder sen aná á recorrer las ciutats de Lóndres y de Viena ab Mr. André per posar en planta l' projecte d' establir imprentas litográficas en totas las principals capitals d' Europa, haventse aquells quedat á Munich al cap del establiment, venian d' amagat sos secrets procediments á tots los especuladors que be 'ls ne paga-

Digitized by Google

van, convertintli en inútils los privilegis que tenia y 'l que acabava d' alcansar de la academia de Viena (1803).

De tornada á Munich formá un nou establiment que si be donava bells impresos, deixava pochs beneficis no essent petita causa la competencia sembrada per lo desagrahiment de sos germans. Això 'l feu caurer en una gran peresa y desalent, cosas per ell may conegudas, puig que ab rahó discorria que habia treballat sols pels altres,

Com un que está cansat de una llarga caminada per la fatigosa pendent d' una montanya s' asseu á reposar, y despres, cobrat nou alé, arriba al cim, això feu Senefelder. Passat aquell curt período ab nou ingeni se posá á treballar al perfeccionament de son invent, buscantne noyas aplicacions. Imprimí sobre seda, tela, feu papers pintats é inventá 'l trasport, ventatje de son art, á la tipografía; escrigué un Tractat sobre la litografía y aconsellat per lo compte de Lasterie y Mr. Engelman se 'n aná á París acompanyat de Mr. Knecht á publicar la traducció de dita obra.

Lo bon aculliment que li feren en la capital de Fransa lo decidí á establirshi, puig no pogué rehusar las moltas y generosas ofertas que li feren per posar en planta la fabricació de pedras litográficas artificials, cual ideya li sugerí la pór d' agotar las pedreras de Munich.

Lo petit taller que posá en lo carrer de Servandoni, era visitat per los homes mes notables de l' época atrets per la novetat de son invent com per sa senzilla franquesa. L' compte Simeon, allavors ministre, lord Spencer, lord Essex, l' compte de Lasterie, Chaptal, D'Hauterive, los embaixadors y finalment tots los sábis y artistas no se desdenyavan d' enterarse y presenciar las mes petitas operacions; devant d' ells tot ho feya y esplicava sens fer misteri de rés: de aquesta manera los artistas se feyan cárrech dels efectes de la acidulació, dels resultats del tiratje y donavan segurs consells als obrers.

Dos anys estigué en París Senefelder ocupantse especialment de la construcció y venda de prempsas y de la substitució de la pedra pel zinc. També ab sa ardenta imaginació posá atenció en qüestions ben estranyas á son invent. Un dia feu plegar las prempsas, y son taller s' omplí de globos aereostátichs, puig volia trobar sa direcció contra 'ls vents: ja antes habia fet ensaigs ab un ardor increible pera trobar un blau sólit per la estampa de las robas de cotó.

Finalment, deixá á París, y després de fundar á Viena un nou establiment, se retirá á Munich, ahont visqué tranquilament de una pensió que li doná l' rey, morint en dita ciutat lo dia 26 de febrer de 1834 de sentiment de veurers privat de la vista, que perdé un mes y mitx abans de sa mort.

Los progressos que la litografía ha fet després de Senefelder, no son mes que perfeccionaments, y de cap manera poden considerarse com á invent, pues que lo que no está molt esplicat en son tractat, está ben indicat al menys, de tal manera que un home un poch estudiós y observador seguint son camí no 's pot perdre. L' autografía, la cromo-litografía, las tintas, l' impresió sobre robas, lo trasport, la reproducció de vells manuscrits, y finalment la prempsa mecánica, tot fou per ell objecte de detingut estudi é investigació.

Excessivament pródich, lo diner no tenia valor per ell, y 'l gastava sens pensar jamay que li pogués fer falta l' endemá, ab seguritat completa per lo seu pervindre, deixantse arrastrar per sa imaginació que á voltas fecunda de ideyas, á voltas activa per una sola, tan prompte n' era un pensador científich, com un inspirat artista, per això en los últims anys de sa vida se dedicá á la pintura mostrant talent y geni.

Mes felís que molts altres génis, Senefelder se vegé animat y aplaudit en vida, y si hagués tingut un poch de tendencia á la economía, hauria deixat una fortuna á sos fills. Mes per desgracia d' ell á pesar de sas variadas aptituts fou pobre tota sa vida, y sas creacions li feren menjar moltas voltas lo pa ben amarch y ruixat de llágrimas, patrimoni de molts homes de geni que generalment per tots son bons menos per ells.

Lo rey de Baviera, que 's distingia per honrar las arts, y protegir als artistas, sentí molt sa mort é hi feu aixecar un mausoleo de pedra litográfica, aprés de haber fet emmotllar sa testa, per posarla al costat de las dels grans homes que son la honra y orgull de aquella nació. Sos restos mortals estan colocats en lo panteon dels homes ilustres, en la capital de la que ab justicia 's diu la moderna Atenas. En mitx d' un dels carrers d' aquesta s' aixeca un monument coronat per sa estátua: lo carrer s' anomena de Senefelder.

Joan Serra y Pausas.

Á UNA SENYORETA

MOLT COLRADA

QUE 'S PLANYIA DE VIURER SOLA EN LO CAMP.

Nos han contat per aquí,
(No sé si es cert ó mentida)
Que sola no vos esteu
Ni passeu la vida trista,
Sino que hi ha un cavallér
Que cada jorn vos visita,
Que ja ve aixís que 's fa clár
Y ab vos s' está tot lo dia,
Que vos ayma ab tal deliri
Que á tot arreu vos seguia,
Sia al riu, sia al jardí,
Sia al camp ó be á la vinya,
Y prendat de vos n' está
D' una manera infinita
Tant, que pel vostre demunt
S' hi conexen sas caricias
Puig vos cubreix ab un vel
Las mans y la cara fina.
¡Es ben galan cavaller
Lo sol que sempre os visita!

MARÍA DE BELL-LLOCH.

Digitized by Google

ELEJIA.

Á LA MEMORIA DE TERESA.

Començaren per' ella les hores d' agonia; sa respiració penosament minvava com minva l' aigua que demunt l' arena seca cau; sos ulls, miralls puríssims ahont se reflectava tota l' inteligencia y ensemps tota la bondat de s' ánima, s' apagavan per obrirse aviat á la llum eternal; y tota sa figura prenia 'l color del marbre.

Mentrestant la nit enmantellava ab espesses ombres la terra; esbarts de negres núbols lliscavan per l' espay y ni un estel brillejava en l' horisó, ni cap aucell cantava en l' arbreda vehina; tot era silenci y tristor entorn d' aquella casa avans tan alegre. Tot plegat un rossinyol dexá ohir sa melodiosa veu y en lo bell mitx del cel aparegué una estrella. ¡Ay! l' Ángel de la Mort havia cobert ja del tot ab ses negres ales lo cap de la verge.

¡Pobre Teresa! s' es morta quand les flors llençavan á sos peus ensisadors perfums, quand lo ventijol servava per ella ses millors caricies, quand les ilusions de la jovenesa l' hi presentavan á tot' hora llurs afalagadores imatjes.

¡Pobre oraneta ferida pe'l caçador qui may s'erra!

¡Pobre espiga tallada pe'l segador qui may se cansa!

Ella era l' orgull de sos amichs y l' alegría de sos parents. Quand en les llargues vetllades d' hivern s' asseyem tots entorn de sa llar payral, joyosos esclats de riurer sortian sovint del cercle; ella era qui 'ls feya esclatar y qui 'ls inspirava. Disposta sempre á fer la felicitat de tots los qui la rodejavan tenia per cadasqú una paraula d' afecte, una mitxa rialla, una mirada tendre. Y ara amiga del cor ¿com tornarem á ta deserta llar? ¿Qui besará los cabells argentats de tos desditxats pares? ¿Com restará sense tú en lo mon ta germaneta, eura arrencada de 'l tronch que la sostenia?

«Jo no sé pas entendrer la vida sense l' Art» soliadirme á voltes. Y era que l' armonia, 'l color, la ratlla parlavanlhi á son cor un llenguatje misteriós, quals frases, un cop enteses, eran son torment y al mateix temps sa ditxa. ¡Y ses pintures començades ahir restarán sens' acabar! ¡Y la flama sagrada que il luminava son front s' es apagada per sempre! Demá las gents al trepitjar la llosa del sepulcre ahont ella jau, no ploraran, no, á l' artista desconeguda qui caygué en la tomba com cau de l' arbre 'l fruyt á qui 'l vent arrebassa tantost ha fet la primera brotada.

Un jorn la vegi en una festa; un magnífich trajo cubria ses esbeltes formes y preuhats joyells ornavan sa garganta y ses mans.

Tot respirava en son entorn animació y alegría; ella empero restava enujada y com trista car son ánima pura no's trovava á pler entre 'ls goigs ab que 'l mon á sos adoradors regala.

Jo la vegi també, á la tremolosa resplandor de quatre atxes de cera groga, envolicada en sa blanca mortalla, les mans creuhades demunt lo pit; volguí contemplarla de prop. Sa fesomía restava tranquila y riallera; dormia 'l somni etern, com dorm l' infant recolsat en lo pit de sa mare. Y es que 'ls ángels de la terra, sols en lo sepulcre troban la felicitat que 'l mon debades los ofereix.

Ahir ani á plorar al cementiri. L' escalf suau de la primavera ha fet que totes les flors allí plantades hagen tret florida. Jo volguí cullirhi per recort una rosa blanca qui demunt son tronch se gronxava; mes quand l' haguí arrencada del roser se marsí entre mes mans y ses fulles empeses per l' oreig del capvespre s' enlayraren fins als núbols perfumant ab llur olor l' espay. ¡Ma dolça amiga també s' ha enlayrat fins al Cel despres d' haber perfumada la terra ab l' incens de ses virtuts!

Barcelona, Juny, 1873.

PERE NANOT-RENART.

LOS BUFOS Y SOS ADMIRADORS.

Altre vegada per las cantonadas dels carrers de Barcelona s' han vist los cartells anunciant la vinguda á aqueixa ciutat de la companyía dramática, titolada Bufos. Altre vegada los catalans tindrán ocasió d' admirar en lo *Teatre Español* lo engendrament mes abigarrat que produhir pot l' espanyola escena. Altre vegada la juventut elegant de Barcelona tindrá ocasió d' aplaudir frenéticament los gestos desenvolts de mes de quatre suripantas. Altre vegada algunas mares poch escrupulosas podrán contemplar com se cubreixen de rojor las galtas de sas tendras fillas.

Precis nos es confessar que sembla impossible que las taulas escénicas, trepitjadas tantas y tantas voltas per las incomparables creacions de Lope y Moreto, Gutierrez y Hartzenbusch hagin arribat en lo cas de presentar comedias (si es que tal títol mereixen) ahont tot lo seu mérit artístich, tot son valor literari, tota sa importancia dramática se reduheix á alguns moviments voluptuosos, á alguns gestos provocadors y á algunas riallas luxoriosas. Es á dir tot alló que ferir puga a'ls sentits, rés directe al cor, y que sols tendeixen á despertar las passions y á excitar lo sensualisme, que enmolleix las forsas de l' home, fonament y peu de l' embrutiment dels pobles. Pero lo que succeeix no 'ns extranya, en aqueix país ahont la *política* y no mes que la *política* absorbeix l' atenció dels gobernants, ahont no existeix la verdadera lluyta de principis contra principis, de escola contra escola, de ideas contra ideas, sino de personas

Digitized by Google

contra personas, en aqueix país repetim, no hi ha memoria, no hi ha recort que un Gobern cualsevulla hajia sentat bases ó hajia pres disposicions per atacar la desmoralisació, que com á exércit en país conquistat tendeix á sér la senyora, la reina, l' avassalladora de tota la rassa llatina. Y ho será: no pot negarse. Desgraciadament las probas son massa palpables y prou á la vista saltan per poguerne dubtar ni un sol moment. Lo can-can nascut á París desgraciadament se balla fins en alguns pobles de nostres montanyas. Lo sensualisme ab poch ne té prou, es com una reguera de pólvora que encesa en son estrem, s' inflama tota ab una rapidés estraordinaria. Se manifesta per tot arreu y de mil maneras, en los teatres, en las modas, en las costums, en la prensa, en cert llenguatge que no rebujan usar la que se diu classe alta fins á la classe baixa. Y no obstant entremix d' aqueixa barreja d' ideas y principis que bullan continuament d' eixas creuadas de sabis que cada dia de nostre terra brollan, d' entremitx d' eixas escolas que cada jorn naixen, ni una idea, ni un home, ni una escola, surt tronant contra eixa desmoralisació y eix embrutiment.

Hi ha moments donats en la vida social en que sembla que la gravitació del mon se pert, en que tothom tremola, en que tothom se mira espantat, en que la propietat perilla, en que la familia va á desapareixer en que las creencias fugen, en aqueixos moments crítichs se prenen disposicions per salvar l' ordre, la propietat y la familia, lo ciutadá contempla com una espasa sospen sa llibertat, se prohibeixen tota classe de periódichs artístichs, científichs y lliteraris; pero los centres de carácter *sui generis* que mes d' un n' hi ha á Barcelona, ahont lo mes *escullit* y *lluhit* de nostre juventut hi passa horas enteras entre mitx dels plahers mes desordenats, ahont aqueixos centres tenen sempre llibertat, quedan sempre oberts, per escupir ab sa asquerosa baba la magestuosa vestidura que per terra n' arrossega la civilisació en sa triomfal carrera.

Per xó dihem que no 'ns estranya lo que succeeix, per xó no 'ns estranyaria tampoch veurer com la senyora Pezzana en lo Prado Catalan, se troves devant de un petit públich que ni un aplauso tal volta 'l hi dongui, y los Bufos en lo Teatre Espanyol plé de gom á gom ne tindrán una ovació diaria y palmas y toyas y flors y coronas. Pero es precis posar remey al mal, es precis deturar la corrent d' eixa vinguda que per tot vol estendrers, es massa fresch lo conflicte de que acaba de sér teatre la vehina França perqué lo poble espanyol y especialment lo catalá, qu' es el que més ha conservat aquell carácter enter y viril d' els Laurias, Fivaller, segueixe lo desordenat camí que nascut y arrelat en la Babel del segle XIX vol estendrer son brancallatge demunt totas las societats. Aqueix remey no s' hi posa ni aqueixa corrent se detura ab cambis polítichs, sino impriminthi características costums, verdaderas costums, costums patriarcals, sóbrias y virtuosas.

Tan solsament d' eixa manera, ab sas propias forsas, ab sa fesonomía particular, ab sa fesonomía especial, ab son carácter *brusco* pero independent pot Catalunya reconquistar aquell prestigi, aquell respecte y aquella admiració que en altre temps varen tenirli sempre las demés nacions d' Europa.

Ivo Bosch.

LO LLIT.

Á MON GERMÁ FREDERICH.

A casa tinch un llit vell
Que 'l guardo per recordança:
De jaspi de dos colors
Las sevas posts son pintadas,
Te los peus esculturats,
Y l' escultura es daurada.
Nuvis en ell varen ser
Mon besavi y ma besavia;
Son quatre generacions
Las que ha vist, l' una apres l' altra.
¡Ay! que 'n deu saber est llit
De l' amor tendras paraulas,
De somnis bells del infant
Y del qui 's mor de pregarias!
En est llit vaig vindre al mon,
Y en ma infantesa anyorada
Hi dormia ab mon germá
Y al despertarnos jugavam.
La meva mare en est llit
Doná al Senyor la seva ánima...
Ara beso aquellas posts
É hi deixo brusantas llágrimas.
Mare meva del meu cor,
Qu' en la Gloria tens posada,
Fesme lloch al teu costat,
Pus fora tu, tot me manca,
Y prega al Omnipotent
Y á la Verge sobirana
Que, quan ells sian servits,
Des d' est llit ab tu me 'n vaja.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

1867.

FULLAS DE LLOR.

Á MON VER AMICH J. RAMON Y VIDÁLES.

Esta fulla du per nom *La nina dels ulls blaus.*

Com que la tasca es llarga faré per manera de ser tant concis com ho permeti la composició.

Está dividida en quatre veus: 1.ers y 2.ons tenors, barítonos y baixos. Están en tó de do: compás dos per quatre; temps *allegro grazioso.*

Comensan ab un cant sincopat, elegant y fácil, dihent:

Lo aucell festiu
que te son niu
entre 'l boscatje,
al sol naixent
rendeix placent
dols homenatje.

Si res important té lo cant que acompanya la lletra mes amunt posada, no succeheix lo mateix en lo que vé.

Pareixme sentir la remor de l' aygua que rondina tot passant per 'ls palets, me sembla sentir de molt

Digitized by Google

lluny la poética campana que fa pujar al cel voltat de pura essencia y mística pregaria l' *ángelus*.

¿Sabs!, amich Ramon, perque m' impresionan tant estos vuyt compassos? Perque son una imitació de 'ls cants catalans, perque nos recorda l' estil de nostras cantúrias y las bellesas de nostra música.

La lletra diu:

Per 'l pedregam
ni un brot d' agram
los vents perdonan,
y als cabridets
sos mugronets
las cabras donan.

En compás de sis per vuyt hi ha catorze compassos que res tenen per ferne esment.

Está en *fa* natural; compás dos per quatre.

Parauvos aucellas que ab rápit vol fendiu l'espay, escoltau lo cant d' un cor enamorat: párat tú també, oreig de la matinada, detén ton pas, resta mut y quiet fins que lo jovencel que ab tan sentiment trovas d' amor canta, hájia, de son cor á dojo llensat l' amor. Fins lo pastor que ab son fluviol cants de sa terra toca, també para sas melodías: sas cabretas tampoch cridan: lo llaurador que en lo camp vehí trevalla deixa la reya y embadalit escolta. Escoltém també nosaltres.

Ja canta; parems.

Detén ton pas mon be ramell de perlas
y escolta los cants bells.

Y com si l'eco fos reflectit per las fullas dels arbres tornarás á sentir: *y escolta los cants bells,* imitació que fan molt pianíssim y deixant sentir la tercera, «la» menor

¿Per qué no dura mes eixa melodía? ¿per qué sas notas que forman un ramell de perlas, fentnos gosar mentres y despres de sa audició, no's multiplican? Pero..... encar canta mes lo jove.

No sents com son amor festiu pregonan
per 'ls boscos llurs palaus,
los aucellets de amar pena nos donan
nineta dels ulls blaus.

Sí, enamorat donzell: al mateix temps que sentim lo suspir de ta pastora que enmirallantse en l'aygua de la font hont cada jorn devalla per darte vida ab las paraulas que surtan de sos llabis, sentim, transformat en notas musicals, lo bátrer de ton cor; sentim que tas queixas corrent van al cel dels ulls de ta nina voltadas ab los cants

dels rossinyols, pinsans, cardinas, merlas,
verdums y passarells.

Lo mohiment contrari que hi ha quan de «fa» se'n passa á son to relatiu «do major» fa molt efecte pero En Clavé hi haguera pogut posar alguna cosa en las véus intermediarias, que 's coneixés mes valentia en lo escriurer y per cert que hi vindria molt be lo que vuy dir.

Delicat y tendre es la tros que diu:

¿Per qué per ben amar
rigors, donchs, haig de teme,
perque á lo foch que 'm crema
remey no puch cercar?

¡Llástima gran quedi tan flach d' armonía!

Ab lo mateix estil va seguint la melodía que canta: si res hi falta, sóbrahi l' espressió. Tornan repetint lo cant ja dit. Si la música es inspirada, tendre y fácil, ¿qué 'n dirém de la lletra?

No 't vuy privar de tenir lo gust de saberla.

Me abrusa 'l cor lo foch de ta mirada
nineta dels ulls blaus;
Mes ¡ay! que si te allunyas, ma estimada,
creix mon ardor mes graus.
Ditxos qui amar podrá sens ferte agravis
eixos ullets de cel.

Y aquí com en altre lloch he dit, repeteixen, fentho pianíssim y produhint un gran efecte, *eixos ullets de cel.* Va seguint dihent:

Ditxos qui lograrà de aqueixos llabis
xuclar la dolça mel.

¿Vols, amich Ramon, mes tendresa y mes sentiment en mes pochs versos? ¿Vols que en menys paraulas te fássia sentir las queixas d' un pastor, que mor d' anyoransa? Si t' ho pogués cantar, ja que 's impossible posarho en nota en est lloch, feriat sentir la delicadesa y al mateix temps la originalitat de la melodía que 'ns ocupa. Sens cap mica d' esfors te presentaria est aixam de bellas notas com brillantas estrellas sortidas d' un cel d' amor; com torres d' espuma que'l buf de la inspiració ha purificat; com flors delicadas que 'l vent de la primavera las ha empomelladas per gaudirse ab sa fiayre y sa color.

Y encar per pintarho mes viu escolta la lletra y música que segueix.

Volguessis habitar
ma rústica cabanya,
pogués jo ab tú en companya
ma vida ab goig passar.
Per tú perdo 'l sossego,
per tú llenso trist plor,
per tú sols á Déu prego
per tú suspira l' cor.

Bo será no passar avant sens dirte quatre paraulas.

Si en *Las flors de maig* vaig dir mon juhí descarnat y, per molts massa sech, culpis á ellas mateixas. Ab lo cor ple d' esperansa de trovar una composició que á mes de las bellesas melódicas reunís un plan ben desarrollat, de véurehi la part armónica mes ben tractada de lo que hi es, prenguí la ploma per ferne de las *flors* una bonica fulla mes; per desgracia no succehí aixís.

En *La nina dels ulls blaus* hi veig quelcuna cosa de bo: no aquella puresa ni atreviment que pot presentarse en las quatre véus, ni aquells mohiments nous y d' un efecte sorprenent que poden ferse: no, no hi veig aixó, pero si mes cuydado en lo escriurer. Deixant passar que allá hont diu:

Per tú perdo 'l sossego,
per tú llenso 'l trist plor
per tú sols á Déu prego
per tú suspira l' cor.

los tenors primers se tocan ab los segons quan no están sobre, y cuasi sempre sens tercera. Pero, si be tinch l' obligació de dir tot lo que hi ha, no vuy estendrem versant sobre faltas que ara, n' estich ben

Digitized by Google

segur, no 's ferian. Prou n' hi ha, esmentantlas: aquest es mon objecte.

Seguim la martxa del coro.

De «fa» natural major passa á «la» bemol: compás dos per quatre.

Mentres los primers tenors sostenen la dominant «mi» y 'ls segons la tónica, barítonos y baixos fan un mohiment un poch viu, mohiment que, en veritat, no lo acompanyan molt be los primers y segons tenors. Barítonos y baixos al unissono, diuhen:

La nineta dels ulls blaus
que s'escondolgut per graus
del pastor las mans enllassa.

Acaban los barítonos y baixos quan fent estos «si» y «mi» bemol respectivament, los primers y segons, al unissono, fan un cant que no produheix l' efecte que feria si 's tregués lo «si» bemol dels barítonos.

Diuhen:

Y lo enamorat pastor
flamejant sos ulls d' amor
á la nina ab foch abrassa.

Segueixen uns pochs compassos en «do» natural menor, acabant ab la dominant que serveix perfectíssimament per entrar en lo cant primer. La lletra es diferenta.

Y un aucellet
recullidet
entre 'l boscatje
lloa en sos cants
dels dos amants
lo prometatje.
Y l' aura pura
llensant frescor
per la espesura
murmura amor.

Y jo, posant fi á esta fulla, molt baix, diré:

Del amor n' es una filla
La nineta dels ulls blaus.

MODEST VIDAL.

LA NENA DORMIDA.

En cambra bonica—y en llit d' or y plata,
D' aromas y violas—voltat de garlandas
Ne dorm una nena,—la nena mes maca,
L' ergull de la terra,—l' enveija dels ángels.
Ne dorm; mes sos llabis—de rosa n' esclatan
Y, bells, sonrientne,—paraulas n' escampan.
Ne dorm; mes somnía;—veniu, escoltaula;
Entreu de puntetas:—¿sentíula com parla?

Jo tinch las joguinas—millors que vosaltras.
¿Hont va aquesta... mira—si 'n tens que mes valguin?
Contempla la nina;—contempla y compara...
La meva es un ángel;—alló... una ninarra.
¡Quins ulls qu' esparpilla.—Jo crech qu' á fins guayta.
La meva rateta.—La meva estimada!
¡Mireu quina boca,—quin coll, quinas galtas,
Quin front, quinas trenas,—quins ulls, quina cara!...
¿M' estimas, perleta?—Pobreta manyaga.

. . . .

Apa, apa vesteixem;—arreglam; afanyat
Que á baix ja m' esperan—las mevas companyas.
¿Sents, sents com me cridan—y riuhen y cantan?
¡Iré ben bonica!—Mes qu' ellas: ¿Ta mare?
Vestit nou de seda,—qu' hi ha doble falda,
Ab llassos y cintas—y mánigas amplas;
Anagos ab puntas,—mitxetas brodadas...
¿No fa que no 'n tenen—com jo, de polacas?
¡Que 'n son de lluentas;—las borlas com ballan!
¿Sents, sents com me cridan?—Ja vinch. ¡Ay! afanyat.

. . . .

¡Qu' hermós! ¡Es un lliri;—Qu' es fi; quina flayra!
¿Vols dármel? ¡Ay festa!—L' iré á posá ab aygua,
Lligat ab dos rosas—que tinch, y una dalia,
Ben prop de la Verge—que tinch á la cambra.

. . . .

Te dich que t' estimo..—pe..tons... a..brassa..das,
A..cos..tat; aju..pat.—¿Un al..tre? Te un al..tre.
¿Un al..tre? Prou.. do..na.—Me 'n vaig. Adeu, ma..re.
Per Deu, no feu fressa.—Parleu ab veu baixa.
Deixaula que dormi;—no cal despertarla.
Deixau qu', en sos somnis,—recordi sas galas.
Joguinas rumeni,—y rigui... be massa
Que 'l temps, ab llestesa,—vindrá, ab coentas llágrimas,
Del cor de la nena—fent berlas sangnantas.
Ditxosa, tu nena,—felis, benhaurada.
Que, fins tot dormintne,—la nina amanyagas,
Y 't posas bonica,—y jugas, y saltas,
Y 't mous, y 't bellugas,—y rius ab companyas,
Y tocas floretas,—y atmiras tas gracias,
Y veus á la Verge,—y, alegra, y cofada,
Ne fas, amorosa,—petons á ta mare.
Dorm, dorm... no 't despertis;—dorm, dorm, benhaurada,
Que 'l temps, ab llestesa,—ja ve, ab coentas llágrimas
Dels cors que 's despertan—fent berlas sangnantas.

ANTONI VILA Y GUYTÓ.

Figueras 1.er de Febrer de 1873.

AIXÓ HA MORT ALLO.

Tot té la séva época, en va es que 's vulga disfressar ab las exigencias d' avuy las cosas que sols ahir tenian rahó d' esser. La juventut, anhelosa sempre de saber, si bé tal volta massa descuidada en estudiar lo passat y en aprofitarse de sas llissons, desitja cosa nova; cosa compatible ab lo temps en que viu.

Si 's vol que lo que s' en vá sia atmirat en tot lo que té d' útil, encar que no més sia per lo que pot servir d' ajuda al estudi de las costums d' un poble, deu presentarse tal com era en sos bons temps; ab sas ridiculesas y sas bellesas, may trayent aquellas pera que estas ressaltin més; d' altre manera no té objecte.

Y d' aixó ne son bonas provas las rifas, los pous, los pessebres y cent altras cosas que poden citarse y que tant carácter donaren á las costums del poble de Barcelona, quan cumplian las necessitats del temps en que existian.

En aquells temps, que 'n dihem bons per lo mateix que son passats, ja qu' es mol antich trovar dolent lo present, tots los diumenges á la tarde, á l' hora en que 'l sol fa menys necessari lo aixugarse l' front, la part menestrala de Barcelona sortia á dar una volta per las vellas murallas de terra y mar atmirant los capritxosos jardins qu' oferian las eixidas de las casas, y las ben conresadas hortas qu' estenentse entre la ciutat y las montanyas disputavan al mar l' arenosa platja, robant cada dia un tros mé

Digitized by Google

al imperi de las onas, y allá, al cayent de la tarde en llargas comitivas de bellas donzelletas y alegres fadrinets tot atravessant la espessa arbreda del passeig de Sant Joan, compareixia tothom á la cita, com de costum donada, al vell pou de Sant Jem.

Un cop ja allí, un quarto ab recansa, desembossat per alguna mare dava dret á que tota la familia quan menys, puig que sovint se veyan aplegadas las de una escaleta en pes, begués á doijo l' aigua del renomnat pou. Apres d' una llarga assentada, en la que las ignocentas brometas que 's llensavan may embrutian los llavis de ningú, ni menys enroijir feyan las galtas dels qui las escoltavan, de la mateixa manera, ab algun jove més ó menys impresionat per la mirada d' una donzella, ó ab una d' estas més ó menys capficada per haver vist un cos mes estret que 'l séu ó unas mitjas més ben reixadas que las qu' ella acabava, las comitivas feyan via cap á casa.

Aquell temps no tenia més necessitat per est cantó y aixís no es estrany, donchs, que tan facilment se complis. Lo qui havia anat al pou un diumenge ja 's creya ab la obligació de trevallar una setmana sencera sens pensar ab més *aixeladas*. Avuy dia lo pou encare existeix, pero no cumpleix l' objecte d' avans; la juventut es una altre y en vá es que's vulga presentarlo ab tot lo que exigeix la necessitat d' avuy, res se'n traurá; al contrari, se fará un mal robant un dato de molt prou per l' estudi de las costums de Barcelona.

Aixís també teniu las rifas, ¡quina diferencia d' ahir á avuy! Ahir eran un joch ignocent; avuy son un cálcul; ahir eran un passatemps, avuy son un crim.

Ja se savia; en aquell temps, al tornar del pou tothom feya dressera per la capelleta de Marcús. Allí s' hi trobava l' senyor Esteve sentat en la cadira de cuiro que feya joch ab la taula, lo qui á la claró de duas candelas que tancavan dos fanalets de sepulcre, amanit ab sa llibreta, son tinter de plom y la ploma d' oca, se disposava á escriurer la xistosa quant senzilla y may prou acabada relació de la donzella, ó la epigramática espressió del jove atrevit. No 's coneixian los bitllets ó 's feya com qui no s' hi atinava. Al escrit que constava al costat del número l' acompanyava lo domicili del *jugador* y com tothom tenia sis dias per pensar ab lo que faria posar lo vinent diumenge, d' aquí que la taula s' omplis de curiosos volent escoltár cosas bonas, y entre las riallas y 'ls nous dictats qu' acudian y que eran proposats al moment ja teniu al pobre senyor Esteve, més amohinat que bromista, disposat á demanar lo *quarto* pera acabar qu' es lo que 'l número costava. Los premis consistian en un mocador de crespó, una mantellina de franel-la que tant s'estilava llavors, un quadro representant un acte religios, etc. Si treyau, ¡oh, si treyau! L' alegría que rebiau durava temps, pero molt temps y una rifa en una casa feya época, aixís sentiau molt sovint; quan vaig treure aquell mocador vaig teni 'l *gran*, ó quan me tocá aquell quadro la *noya* m' habia passat la rosa. Del content vostre ne participava tothom. Quan se sabia 'l número afortunat ja no s' ignorava lo nom del *jugador* y mentres li portavan lo premi á casa ja tenia tot lo vehinat darrera á donarli la enhorabona. Passava una dona:—¿ quí ha tret?—La senyora Quimeta del carrer de las Semoleras. — Me n' hi vaig— ¿Qui diu?—La senyora Quimeta...—Esperis que també hi vinch. Y s' arribava á casa la Sra. Quimeta y la botiga s' omplia de gent y en lo padrís de totas las botigas del carrer s' hi veyan las mestressas—¡Quina sort! deya una dona passant — No me 'n parli, filla, feya una altre. Desde aquell dia, si eran richs, tothom ho sabia: los venia de... *la rifa*.

Pero avuy aquella broma, aquella satisfacció, aquell treure de per riure es inútil. La época nostra no es que 's fassi criminal, sino que si té alguna cosa que constitueixi un crim aparenta no adonarsen. Avuy la rifa es la perdua de cent familias no essent la fortuna de cap, puig que si algú 's creu esser ditxós al atrapar lo que 'n dihem la grossa, s' erra, ja qu' al trovarse ab caudals que may havia somiat, poch recordador de lo que li ha calgut torsar la espinada pera heurels, los llensa ab la mateixa facilitat que li han vingut, y quan los diners son fora, be 'n son d' amarchs los recorts que deixan! perque si 's comprent que l' home que trevalla sempre reposi un dia no s' esplica com lo qui ha passat llargas temporadas curant las duricias de la ma dintre uns perfumats guants, torni á agafar la eyna.

No son menys dignes de recordansa 'ls pessebres. ¡Los pessebres! ¡Quánta diferencia dels d' avans ab los d' are! Si es cert qu' aquells tingueren la época, y no menyspreable, ¿quánt no ho es, també, que dels d' avuy no s' en parlará may?

Avuy no' s mira ab qui es lo pessebrista, ni ab son nom, ni ab son ofici, ni ab lo carrer en que viu, ni menys ab lo públich que pot concorre á veurels. Avuy se creu que tot tan se val; avuy se creu qu' un pessebre lo pot fer qualsevol que tinga sols humor: es una errada; lo que podrá fer un qualsevol es presentar un paisatje més ó menys agradable, ple de veritat histórica, rublert de detalls si 's vol y sens que, com vulgarment se diu, se li trobi cap pel; pero d' aixó á un pessebre aytal com s' ha d' entendre, hi ha una diferencia sens mesura: hi ha l' infinit. Perque jo no puch compendre un pessebre fet al carrer de Fernando, ni al de Mendizabal, ni al passeig de Gracia; jo no 'm sé avenir á que 'l pessebrista siga un *americá*, un metge ó un atvocat ni me 'l sé ideyar en una casa que tenen piano y que tots los diumenges passan las vetlladas en companyia d' algunas familias entregats á *l' americana* ó als *rigodons;* no me l' imagino á la claror del gas, ni l' veig possible ab un públich del que acostuma á concorre á las salas pera entrar á las quals no 's passa abans per la cuyna ó pe 'l menjador.

Pero si me l' esplico, pero si 'l veig en lo carrer, per exemple, de Perot lo lladre, en los de Sant Pere, en lo Padró, en lo de las Freixuras, ó en qualsevol travessía del carrer de Sant Pau; y en un d' estos carrers jo hi veig un matalasser, un xocolater, un torner ó bé un sabater que cada hu per sí sol me fá cara d' esser capas d' organisar un pessebre, y per mes qu' en la botiga del primer hi veig llum de gas, me conhorta 'l petróleo que 's veu en lo segon, y m' animan las llumaneras dels altres; mes, sia com se vul-

Digitized by Google

ga 'l llum, tots tres m' ensenyan en un prestatge del sostret una bona renglera de grasols.

Mal efecte 'm faria que 'l pessebrista 's digués don Cárlos ó D. Fernando ó D. Frederich: un home que tinga qualsevol d' aquestos noms es incapas de muntar un pessebre; ja 'l darse 'l tractament de *don* es un inconvenient. Ell no pot dirse mes que senyor Joseph, senyor Joan, senyor Bartomeu y fins senyor Felip, pero sempre *senyor*.

Lo pessebrista es sempre propietari d' una casa vella, que per lo regular no treu escaleta al carrer; ell l' habita tota y per anar als pisos heu de passar per la botiga.

Segueix com lo primer las tradicions de la terra y 's plany de que 's perdin. No protesta contra aytal oblit, pero, mentras fa la séva, deixa seguir als altres esperant que vindrá un dia en que será observat y comparat ab los altres, y que llavors regoneguda la superioritat de las costums que segueix será imitat.

La época de guarnir lo pessebre es per ell una época verdaderament d' amohino. May se 'l trova á la botiga, y durant al menys una quinzena, si 'ls seus amichs de ca 'l barbé volen fe 'l *solo* que no conten pas ab ell.

Amich del pessebrista sol serho algú del vehinat que tinga un qu' altre estudi: un d' estos homes com n' hi han molts, que may escriuhen, ni enrahonan rés d' importancia, pero que en tots los llochs que 'n tenen los trobeu. Parla poch, y, quan escolta, un mohiment de cap ó de llavis es lo judici que forma del qui enrahona. Tothom espera y creu lo séu fallo y d' ell se diu qu' escriu molt bé y que té una boca d' ángel. Alguns dels seus amichs mes íntims saben qu' ell vá inspirar, per exemple, al autor del auca «*Vida del Hijo malo*» y fins hi ha qui assegura qu' es d' ell li radolí que diu: «*Inquieta á unos gallos.*»

La influencia d' aquet conegut es lo matament dels pessebres. Ell s' empenya en ferhi figurar algun avansament de la época y com que fins la gent que convida es precisament la que marxa ab aquella, lo amich de la tradició, té d' escoltar com un jove molt elegant, esplicant lo que veu á traves de sos *lentes* fa esmentar á una senyoreta, que no 's pot donar compte del perqué un gresol á cada replá d' escala, com un pastor es més alt qu' una casa, y com un arbre á qui 'l riu rega sos arrels, fa surtir la copa per dalt d' una montanya.

Si l' amo fa posar l' espectador en posició de veure per lo forat d' una montanya un lluny que representa la marina, l' espectador esclata en una rialla puig qu' ha vist una fragata acorassada qu' ab lletras qu' omplen lo costat del barco diu «*Numancia.*»

Pero quan lo pessebrista comensa á creure lo mal que fa disfressant los pessebres es quan segur de causar una gran sorpresa, ensenya un ferro-carril que sortint d' un túnel aixafa una criatura. L' efecte d' esta observació es ben contraria del que 'l bon home esperava.

—M' agrada, diu un, ¿com no ha atinat en posar una casa de locos per aquí prop.

—No, fa l' altre, mellor hauria estat un municipal aturant lo tren y prenentli l' número.

Lo pessebrista ja apagaria 'ls llums, pero altres observacions per l' estil lo tranquilisan y es que ja comensa á veurer la relació que deu guardar lo pessebre ab la gent que l' visita. Aixís quan tothom li diu: *fins un altre any*, ell fa tot desanimat: no sé si 'n faré.

Benhauradament lo aconhorta un vehí que capitaneija tots los estadants d' una escaleta: ¡Qué bé está li diuhen! ¡Es lo mellor qu' hem vist! ¡M' agrada mes que l' any passat!

Aquestas familias restan á la casa fins molt despres que 'l pessebre es apagat; segons quins dias un dels noys se posa sota una taula y canta l' adoració dels sants Reys. Per més que son gent que l' han vist quinze voltas, ja se sap: quan surten se deixan caure á casa 'l pessebrista, ahont sempre hi portan algun conegut nou.

Y aquí obran conversa, y mentres se planyen del temps y de las cosas com van, l' amo 'ls hi conta com vá perdent las ganas de fer pessebre, perque no hi veu l' afició d' algun temps y perque molts dels que 'l visitan hi van més per bromeijar que per altra cosa; conta com de tot se riuhen y com alguns apagan los llums de la escala, cremantse, y molt, quan es á ensenyar una dona que donava beure á una criatura y quals brassos y canti li fóren trencats per una sabata de simolsa que sens qu' ell pogués adonarsen tiraren al pessebre una colla de caps verts.

Estas esplicacions fan esclamar als oyents: ¡que 'm diu!—¡Quina poca vergonya!—¡Ahont hem arrivat! —¡Me 'n faig creus! y altres.

En va es que 'l pessebrista atribuheixi la determinació á la poca afició d' are en veure aquestas cosas: l' inconvenient se trova en voler parodiarlas; envolerlas presentar, avuy que no son de moda pera certa gent, ab lo trajo qu' ell creu exigeix lo nostre temps, sens veure qu' ab las exigencias d' avuy en certas cosas sols tenen rahó de presentarshi las novas, y com tot té sa época, si vol esposarlas com sempre cerqui gent que las haijin vist sempre iguals, ó fassis ab aquella que, identificantse en la época dels pessebres, veu en ells lo servament de nostras bonas costums y la tradició d' una cosa que tant s' habia arrelat en nostra terra.

Francisco Manel Pau.

NOVAS.

Lo dissapte 28 del mes passat s' estrená en lo teatre de Novetats la comedia en tres actes y en vers de D. Joaquim Ascensi d' Alcántara. Reservantnos tractar d' ella mes detingudament, direm que l' obra fou ben rebuda en general, puig si l' primer acte s' escoltá y's finí ab molta fredó, en los segon y ters fou cridat l' autor á l' escena.

Ultimament en lo teatre de Novetats s' estrená la comedia en un acte *Lo barret blanch.*

Digitized by Google

En l' article *Lo parlament de Casp* publicat en un dels darrers números hi passaren per alt las següents importants erratas: Página 141, ratlla 46, columna primera, diu: *avivar* y ha de dir *ovirar*. Página 142, ratlla 48, columna 1.ª, diu: *oferian per argument d' en Jaume*, y ha de dir *oferian per argument lo testament d' en Jaume*. En la matexa página, columna segona, ratlla 59, diu: *bulles* y ha de dir *fulles*. En la página 144, columna 1.ª, ratlla 52, diu: *Justicia* y ha de dir *Justinid*.

També en l' article titolat *Teatre* que vá en l' últim número s' ha d' esmenar lo seguent: en la página 160, columna 1.ª, ratlla 13, allí hont diu: *la idea general del drama no pot esser moral* ha de dir: *la idea general del drama no pot esser mes moral*.

Hem llegit en un diari de Reus que 'ls noys de las casas de Beneficencia de aquella ciutat han estrenat lo vestit de pagés catalá. No podem menos de felicitar als iniciadors, puig es aquesta la manera que aprengan en aquella tendre edat á estimar lo de sa patria. Hi ha cosas á primera vista superficials, mes que tenen en lo porvenir suma trascendencia y aquesta es una d' ellas.

Trametem á nostres lectors las bases del certámen poétich que en la ciutat de Lleyda celebrará la ACADEMIA BIBLIOGRÁFICO-MARIANA lo dia 19 de octubre del any actual. Lo tema escullit per esta societat en la onzena anyada de sa instalació es: *Nostra Senyora del Sagrari de Toledo*. Los premis son los següents: un *laud de plata y or* al autor del millor poema sobre dit assumpto, una *citara de plata* al autor de la millor llegenda, una *lira de plata* al que presenti la millor oda, y una *ploma de plata* á aquell que en prosa correcta y elegant presente lo mes escullit trevall descriptiu é histórich del santuari de la Verge que la societat se proposa enaltir. Aquestos premis son esclusivament en obsequi á la llengua de Castella. De mes á mes la societat la JUVENTUT CATÓLICA DE LLEYDA ofereix una *assutzena de plata* á la millor *poesía catalana* dedicada á la Verge en lo misteri de sa Concepció puríssima.

Una senyora académica amant de nostra literatura patria fa ofrena també d' una *espiga d' or* per la mes digna *composició catalana* ahont ressalti la tendresa y l' amor á María, celebrada baix la forma métrica ó invocació que 's vulla.

Molt nos plau la constancia de la *Juventut católica* de Lleyda en l' amor que á sa llengua manifesta; en quant á la digna senyora que te á bé ocultarse ab lo vel de la modestia sentim, al elogiar ab tota l' ánima son noble desprendiment, no poder col-locar son nom al costat de tots aquells bons catalans que, com á tals, s' engrandexen fent grans las cosas de la terra.

Lo dia 24 de setembre d' aquest any s' obrirá una exposició de Bellas arts en l' edifici que per tals objectes s' alsá en lo passeig de Gracia. Á ella son invitats tots los artistas espanyols com també 'ls estrangers que residexen en Espanya.

Lo distingit escriptor En Constantí Llombart está escribint un tractat sobre ortografía valenciana.

Fentnos eco de las quexas de molts suscriptors á la *Biblioteca catalana* preguem á son director D. Marian Aguiló la continuació d' aquesta obra ab tan éxit inaugurada.

Ha visitat nostra redacció *La Revista del Ateneo Leridano*. Essent president de la secció de lletras de esta societat lo literat catalá En Lluis Roca y Florejachs esperem veurer en sas columnas alguns trevalls en nostre idioma.

Lo conegut poeta en Pere A. de Torres, autor del drama *La clau de casa* ha finit un altre producció en tres actes titulada: *La Verge de la Roca*.

Está á punt de sortir un tomo de poesías elegantment imprés del reputat escriptor en Francesch Ubach y Vinyeta.

S' ha publicat ja á Girona lo tomo que conté las poesías premiadas en lo certámen que celebrá aquella ciutat l' any darrer; dintre pochs dias sortirá lo cartell d' aquest any.

Haventse suspés altre vegada la *Historia del siti que posá á esta ciutat lo primer Borbon* preguntem á son autor en Mateu Bruguera pera quan guarda lo finir tan interessant publicació.

Se 'ns ha dit que en la capital de Mallorca sortirá dintre poch un volum de poesías escullidas, dels escriptors d' aquellas illas.

Avuy s' estrena en lo teatre del Tívoli la pessa catalana titolada *Lo pobre diable*.

RECLAMS.

ORTOGRAFÍA DE LA LLENGUA CATALANA per D. Ignasi Ferré y Carrió.

S' ven á casa n' Camí, carrer de la Unió, núm. 26, llibrería.

NIU D' ABELLES.—Colecció d' epígramas dirigida per D. C. Llombart.

Se ven en esta ciutat en la llibrería de Gaspar y Homdedeu, Daguería 20, al preu de 12 rs. encuadernat en rústica.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Juriol de 1873. Núm. 15.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla	1/2 Ral.
Los no subscriptors, per id.	1 »

Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Catalunya provincia decentralisada; per *R. F.*—Corrandes; per *Anicet de Pagés de Puig.*—Los pregoners gironins; per *Joaquim Riera y Bertran.*—Ma palma (Poesía); per *Pau Bertran y Bros.*—Baladas; per *Felip de Saleta.*—Lo pas de la mala dona; per *Llorens de Cabanyes.*—Teatres; per *R.*—Lo filosop y 'l poeta (Poesía); per *Francesch de Boter.*—Novas.—Reclam.

CATALUNYA PROVINCIA DECENTRALISADA.

La situació de provincia, ja privilegiada, ja solzament exceptuada, no pot bastar per Catalunya, segons habem discorregut als dos articles precedents. No pochs catalans pertanyents á las classes ditas conservadoras sols la decentralisació administrativa demanan per Catalunya; res mes. ¿Y quina decentralisació? La que dongui lo poder que es á Madrid, la que dongui á las demés regions de Espanya. Dihuen els centralistas, els unitaris, qu' hi ha á Espanya regions tan ensopidas que necessitan continuament l' agullada del Estat perque fassen quelcom de profit y avansament; regions que si l' Estat, si lo Gobern central, no las obliga á fer milloras en instrucció, camins y altres rams de bona administració y progrés general, no las farian; regions que si l' Estat deixés á sas mans y á son poder els rams de major necessitat, no 'ls cuidarian, y se quedarian aturadas, perdudas sens millorar. D' aquí dedueixen els unitaris que no pot donarse á las regions d' Espanya un grau gaire alt de decentralisació, perque ab ell diferents regions se quedarian abandonadas á son descuit y deixadesa. No es Catalunya, ja hi convenen els centralistas, una d' aquestas regions deturadas y faltadas de ressort; si totas las de Espanya, dihuen, fossen com Catalunya y algunas altres, podria donarse un grau molt alt de decentralisació, puig ninguna se quedaria ensopida y deturada. Mes, anyadeixen, la llibertat que 'els vindria be á Catalunya y altres regions, els hi vindria ample á altres, y perqué caigue be á aquestas lo grau de decentralisació qu 's dongue, deu ser un grau que vingue un poch estret á las primeras.

L' uniformitat: aquest es lo criteri de la decentralisació; lo ciervo y lo caball alat d' Schiller obligats á caminar al mateix pas del bou de llaurador. Si las regions d' Espanya poden classificarse en dos ó tres agrupaments en cuant á poder suportar sens deturarse ni ensopirse diferents graus de decentralisació ¿perque no fer, per exemple, duas ó tres lleys provincials y municipals, una mes decentralisadora que l' altre, y donar la que mes ho sia á las regions mes adelantadas? No; encara que desiguals en aptitut per fer *da se,* totas las regions de Espanya han de tenir, segons els unitaris, un sol y mateix grau de decentralisació, lo que puguen suportar las mes enderreridas. Tant se valdria que per lliurar d' indigestió als débils de ventrell, se donés als bons y de bon apetit un menjar escás y fluix. Lo sistema de la decentralisació no admet diferencias entre las regions: totas han de quedar limitadas al grau que puguen soportar las mes necessitosas de l' agullada y espuela del Estat. Ab lo sistema de la decentralisació Catalunya ha de caminar al mateix pas que Castella, Lleó, Estremadura, Asturias y Galicia, regions calificadas per los unitaris de mereixedoras de molta intervenció del Estat.

Encara mes; s' han fet á Espanya diferents ensaitjs de decentralisació administrativa, sempre baix lo concepte d' un sol y baixet grau d' ella per tota la nació, y aquesta decentralisació ha sigut de nom, ha durat poch y per aquestos dos motius no ha servit gaire per educar á las provincias y municipalitats per un grau mes alt de la mateixa. Los unitaris han dit sempre voler separar la administració de la política, perque l' administració no sortís de l' esfera serena y pacífica, y no baixés al camp de las ardorosas lluytas dels partits. Ab est pretest han tret á las corporacions provincials y municipals tota atribució política, han reunit en mans del Estat, del Gobern y de las Corts, tot lo poder polítich; han regateijat á la provincia y á la municipalitat moltas atribucions administrativas ab l' escusa de que podrian portar á las políticas, fins han pulverisat en 42 provincias petitas la majoría de las regions naturals, per estingir tot provincialisme histórich que recordés poten-

Digitized by Google

cia política, independencia de nació. Donchs be, per separar l' administració de la política, lo superior en l' ordre administratiu es lo mateix Gobern central en qui se reuneixen los poders polítichs. Cuan se fan las eleccions y las lleys electorals per nombrar aquestas corporacions, que no han de ser, segons dihuen, políticas, los poders polítichs, Corts y goberns, procuran que surtin compostas de personas del partit al qui ells pertanyen; y per últim, s' exigeixen á las mateixas corporacions administrativas actes polítichs, començant per homenatje al jefe del Estat, rey, regent, ministeri etc. Los delegats del poder central, polítich, á las provincias, delegats polítichs com son los jefes d' aquest nom y los gobernadors civils han sigut posats per superiors d' aquest ordre administratiu qu' els unitaris dihuen voler separar de la política. Lo qu' entenen per separar la administració de la política, es que las corporacions administrativas, provincials y municipals, sian adictes al partit polítich que goberna.

La decentralisació administrativa, deyam lo 21 de janer de 1869 en *El Federalista,* no fa prou atenció á las diferencias y varietats naturals y legítimas de las provincias. La decentralisació administrativa existeix ab diferents Estats unitaris, ja monarquías, ja repúblicas; mes si ab algun d' ells, com es á Inglaterra, te sens lo federalisme vida bastant robusta y garantida, als pobles anomenats llatins te baix l' unitat política una vida poch assegurada, arrels molt fluixas y pocas garantías. No sols als pobles llatins, sino també als pobles anglo-saxons y germánichs sofreix á voltas la decentralisació moltas contrarietats, fins baix lo federalisme, per causa de no compendrer los poders centrals son objecte y sa destinació. La decentralisació no suposa la vida autonómica (ab sas lleys propias) de las entitats políticas naturals, dels Estats ó provincias diferents per l' historia, la raça, las costums, la legislació civil etc.

Aquesta decentralisació que podem anomenar *petita* comparada ab la federació qu' es la decentralisació *gran,* no es mes que una forma ó manera de distribuir las funcions administrativas. Lo poder polítich unitari que per sa naturalesa no li serveix d' escut, ans be l' hi es contrari, pot disminuirla y fins abolirla. Careix la decentralisació administrativa d' aquell fonament de mútua garantía que te lo federalisme; baix l' unitat está á mercé del poder central, príncieps ó Congrés. Establerta baix l' unitat política, la decentralisació s' aplica á voltas malament, d' una manera desproporcionada y per algunas entitats incomplerta. S' hi ha provincias mes atrassadas ó menys activas unas qu' altres, lo poder unitari, volent subjectarlas á totas á un mateix grau d' independencia administrativa, y no á graus diferents segons las circunstancias de cada una, lo senyala baix ó petit á totas, á las unas perque las altres, segons diu, no poden sostenirlo mes alt y necessitan l' estímul del centro.

Aixís succeheix á Espanya fins baix los goberns mes lliberals y decentralisadors; Catalunya ha tingut de subjectarse á moltas trabas administrativas perque hi ha altres provincias menys iniciadoras, menys activas qu' ella y lo poder central, els nega lo grau de decentralisació administrativa de que considera mereixedor al Principat catalá y que, segons diu, concediria si estessin totas tan adelantadas y fossen tan activas com ell.

La decentralisació administrativa baix l' unitat política queda ja atrofiada, perqué lo poder central n' imposa á las provincias un sol y mateix grau, y á las que tenen mes capacitat las trabas que, segons diu, necessitan las de capacitat menor. No gradua, com lo federalisme ab los poders particulars de cada Estat, lo punt ó grau ahont pot arribar la independencia administrativa á cada regió; ans be subjecta ab violencia la martxa presurosa de las que son ágils, activas y rápidas al pas tardá de las passivas lentas y tal volta peresosas. De manera que la decentralisació administrativa baix l' unitat s' estableix d' un modo incomplert y sens proporció, per lo principi unitari que subjecta diferents aptituts y capacitats per l' independencia administrativa á un grau lo mateix y únich, sempre lo mes baix que cap, y ab un sol plan uniforme fins als pormenors mes petits.

Fins en los mateixos assumptos administratius y económichs, la decentralisació administrativa ab l' unitat no evita mil abusos qu' es cometen en perjudici de las regions mes activas y treballadoras per afavorir á altres, no treu las prácticas de reunir ab un sol fondo las contribucions de totas las regions, perque las de mes activitat é iniciativa, y que pagan mes no s' aprofitin proporcionadament de tots los sacrificis que fan; si no qu' es destini la major part d' aquestos á sostenir las cosas de luxo que las altres regions tenen, y que per ellas solas no podrian sostenir.

La decentralisació administrativa no favoreix, garantisa ni dona protecció á las diferencias naturals qu' hi ha al carácter, á la legislació civil, á las institucions particulars mes bonas, ni l' art, la literatura, lo llenguatxe de las regions diferents. No fa callar ni aboleix l' afany continuo que caracterisa al centro polítich unitari, de dominar, d' intervenir en tot ab cualsevol motiu, y d' exigir crescuts y nous drets y contribucions. No deslliura del absolutisme del poder central, monarca ó Congrés, als pobles. No suposa l' exámen y la aprobació de las provincias per donar força de lley á las resolucions del poder central que mes puguen perjudicarlas en sos legítims drets é interessos, en benefici del mateix centro ó de la provincia dominant. Deixa sempre obert als agents del poder central un camí tan ample, que segons las instruccions de dit poder, els sia fácil anul-lar, cambiar ó entorpir las resolucions de las municipalitats y de las provincias, no sols en los cassos en que puguen surtir de camí per cuestions de lloch (cassos molt menys frecuents baix un sistema polítich lliberal de lo que suposan els unitaris); sino en los cassos de proposarse lo gobern central qu' es fasse á tota costa sa voluntat á despit de las provincias per beneficiar á la capital (que son los cassos mes frecuents). La decentralisació administrativa no impideix que ab una provincia ó població, una fracció, un partit, uns cuants intrigants, un ordre d' interesssos mes ó

Digitized by Google

menys dignes, se fassen seu lo representant ó delegat del poder central mes fácilment qu' á una corporació, y li fassen aprobar ó desaprobar certas cosas ab perjudici del públich.

Per desgracia res exageravam l' any 69 al escriurer lo que reproduim, res exagerem al reproduirho; tot això es la fotografía de lo qu' á Barcelona mateix habem vist ab las diferents lleys provincials y municipals decentralisadoras en lo administratiu qu' habem tingut algunas vegadas, sens exceptuar las lleys vigents avuy en dia.

Deduhim de totas aquestas reflexions fundadas en fets qu' á nostre vista han passat y están passant, que la decentralisació administrativa es insuficient per Catalunya, li ve estreta, sobre tot estant partida ab cuatre provincias artificials separadas. Per la vida purament material, per la vida de remat, de moltó sens nom particular (com deya dels francesos En Capmany en son *Centinella)*, la decentralisació administrativa pot ser prou. Mes per la vida moral, per la vida y lo progrés com á poble, no. Podia la decentralisació administrativa haber sigut preparatoria per una situació de mes independencia, per la situació d' Estat, ja confederat, ja separat. Podriam presentar lo plan de las condicions ab que podia serho. Mes avuy en dia no estem en lo cas d' aplicarla; estem entre la separació y la confederació, entre la confederació per provincias modernas ó per Estats; no estem entre la centralisació y la decentralisació, entre aquesta y la confederació. Mes ¿cuan á Espanya s' ha establert un sistema com educatiu y preparatori per un sistema mes adelantat? Cada sistema s' ha considerat com *non plus ultra,* com definitiu, com clau de la roda de la fortuna y del progrés, y això fa perdrer l' ideya y l' esperança de que lo sistema unitari ja may establís la decentralisació administrativa de modo qu' eduqués y preparés á las regions d' Espanya per ser un dia Estats.

R. F.

CORRANDES.

Com que no tinch res que fer
Y no 'm plau estar en vaga,
Carré amunt y carré avall
Vaig puntejant la guitarra.

Cansonetes y corrandes
Tothom les escolta ab gust;
Com se les emporta l' ayre
No fan pas mal á ningú.

La nina que jo festeje
No ha de ser pas de ciutat;
Vull que dugue espardenyeta
Y mocadoret al cap;
Ha d' oir missa 'l diumenge
Y ha de saber treballar,
Y ha de tenir per padrina
La Verge de Montserrat.

Lo sol ha fet les morenes,
Y la lluna ha fet les rosses;
Per no agraviar al cel
Jo dono conversa á totes.

Los fadrins de aquexa terra
Nos tenyim les barretines
Ab lo encés vermell que sobra
Dels llabis de les fadrines.

Allá dalt de la montanya
Hi cantava un rossinyol;
«Quan los catalans s' acaben
¿Qué hi quedará en aquex mon?»

Sempre me dius que m' estimas
Y ab mi no 't dexan casar;
Ton amor es com la menta,
Floreix y no pot granar.

Jo te veig de nit y dia
Á la llum de mos recorts,
Fochs follets ¡ay! que s' escapan
De la tomba del meu cor.

Les ánimes benhaurades
Que se n' han de anar al cel
Totes passan per ma terra
Per fer lo camí mes dret.

Si no 'm miras ve la nit
Y si 'm miras lo sol torna,
Y com lo sol m' enlluerna
Sempre 'm dexas á les fosques.

Voldria ésser papallona
Y que 'm tallesses les ales
Y que quan caygués á terra
Tu hi estenguesses la falda.

La mare á mi sempre 'm deya
Que 'ls homes son uns traydors;
Despres se guaytava al pare
Y 's feyan l' ullet tots dos.

Conto á la lluna mes penes,
Conto al ayre mos sospirs,
Dich á tothom que t' estimo
Y á tú no t' ho goso dir.

Ab sanch de les meves venes
Jo 'n criava un aucellet,
Quan tingué les ales grosses
Va volá y no l' he vist mes!

Ton pare 't voldria monja
Y ta mare 't vol casada;
Per savé 'l gust de les filles
No hi ha ningú com les mares.

Les corrandes que jo canto
Ja se que 't fan rabiar
Que quan tú no te n' adonas
De dret al teu cor se 'n van.

Perque als catalans va veurer
No dormi 'l grech de molts jorns;
Si hagués vist les catalanes
¡Verge santa, quin trastorn!

Que tu ets meu y jo so teva
Me juras á cada pas;
¡Ay fill meu, jo no hu puch creurer
Fins que ho digue 'l capellá!

Quan rumbejas tantes perles
No sap conexer ningú
Si tú t' enjoyas ab elles
Ó elles s' enjoyan ab tú.

ANICET DE PAGÉS DE PUIG.

Digitized by Google

LOS PREGONERS GIRONINS.

Lo llanguiment progressiu del costum d' anunciar las funcions relligiosas per medi de nunci especial, *ad hoc,* y la descaracterisació, sobre tot, del nunci eclesiástich coincideix ab la del municipal aqui Girona. — Vejamho.

Temps enrera, es á dir fa deu anys, lo nunci de funcions relligiosas solia esser un êx-frare llech, ó un que, si no 'u era, podia bèn bè passar per tal sens disfrás ni afectació. Era un personatje tan típich, tan éll mateix, qu' obligava á parodiar lo *poeta nascitur* ab un *nuncius nascitur*. Tenia un ayre de misticisme casulá que feya sonriure de debó.

Axó era fa deu anys! Avuy dia... ¡ay! avuy dia un home de mitja edat, llest, axerit, ben humorat, un home *del sigle*, fa la feyna de sonar la consabuda y monumental esquella per las cantonadas de Girona, comensant ab lo sagramental: «Se fa á saber—á tothom—generalment—com demá etcét, etc.;» y si bé ostenta 'l tradicional rutinarisme de trencar las oracions (gramaticals, s' enten), tal com ho he marcat; y si bè procura donar un bany de primitiva solemnitat al «Placia á Dèu guanyem tant de bè!» ab que conclou la crida; tothom, fins los que son més joves que jo, s' adònan de que lo d' avuy no es lo d' ahir; de que axó no es alló.

Com de fet: *alló* duya una barretineta negra ó negrosa, que li tapava la meytat de las orellas tot temps, manco al fort de l' estiu; *alló* portava damunt la barretineta una catxutxa d' alopática copa y d' homeopática visera; *alló* mostrava sa gran afició al classich tabaco de pols y son odi al llavors romántich rapé, ab una vistosa grogor de lliri intermedia entre nas y boca; *alló* duya un pany de mocador blavench penjant de la botxaca d' un gech tan curt y estret, com llargas y amplas las calsas de bellut color de bróquil fredeluch; *alló* calsava savatas de simolsa ó d' espardenya negras; *alló,* finalment y per no esser més profús, tenia una veu nassal que penetrava al cor de las devotíssimas comares.

Axó es l' antítesi. Dú gorra moderna sobre la una testa; si polsa, polsa rapé; si porta savatas, son de cuyro, y té la veu més prosáica y més adotzenada de la ciutat inmortal.

¡Ah! ¿qué s' han fets aquells temps?... Jo 'us confesso ab tota franquesa que no 'ls anyoro, perque si passo un ters de la vida siguent poeta, passo las altres duas terceras parts siguent home; peró faig la pregunta perqué 'm reca no veure ni sentir aquell numerós, atapahit chor d' infants y noys que responia entussiasta (entussiasme més fictici que 'l polítich, á pesar d' esser infantil). «Ameeen!...» al meritat «Placia á Dèu etc.» Me reca, sí, perque se m' ocorra pensar que si jo tornés á esser xicot, no tindria una de tantas ocasions pera lo que 'n diém ara fer lo cop. ¡Oh, sí! puix jo recordo que després de cridar «Amen!» (y «*aném!*» algun irreverent bordegás), ab tota la forsa dels meus pulmons, havent pres alé mentre durava la crida del nunci, mirava als qui passavan pèl carrer, satisfet de l' us del dret individual, democrátich, romá en certa manera, qu' acabava de fer á gust del veynat.

Peró no 's tracta ara de mí, sinó de l' institució. ¡Pobreta! Acabo de sentir un pregó eclesiástich, y ¿may diriau quants xicots han contestat al «Placia á Dèu?...» ¡Dos!! ¡Dos nens de quatre ó cinch anys, faltats d' entussiasme y de veu!... Y ¿quántas personas del carrer diriau qu' han preguntat oficiosament al nunci lo qu' acabava d' anunciar per no haverlo oficialment sentit?... Horror me causa 'l dirho: ¡una!! — Y pensar qu' avans no baxavan casi bè may d' una dotzena los xicots que responian, y de mitja las personas devotas que preguntavan, per no haverse fet capassas del pregó relligiós!...

Mes us he parlat del nunci municipal, dientvos que sa ruina coincideix ab la del eclesiástich. Judiq euho per lo poch que vaig á dirne.

Lo pregoner civil més característich que recordo era prim, acartronat, afeytat de tota la barba, ab duas polseras de cabell estretas, planxadas, lluhentas, que li venian á mitjan galta. — La fórmula sagramental de cridar lo peix era, de mon primer recort, la següent: «Mercat y bon any, mercat y bon any, fora mal any,» y seguia després l' anunci y valoració del peix, qual mostra veya 'l poble. Se perdé aquexa fórmula esclusivament oral de anunciar, y la trompeta, quals melodías han anat degenerant, tradicional y artísticament, vingué á establir lo prefaci de la crida, que comensá llavors axís: «Qualsevol persona que vulga comprar peix com la mostra, que vagi á la pescatería que li vendrán, etcét., etc.»

Avuy dia... ¡ay! avuy dia los pregoners municipals son joves y barbuts; sona la trompeta per únich intróit y comensa un d' aquells: «Llus á tant; llagosta á tant; sardina fresca á tant... lo kilo.»

Entrant en la qüestió dels punts de semblansa entre 'ls instruments de las duas menas de nuncis, us diré que 'l de l' ajuntament conserva, com lo de las parroquias l' esquella, la llargaruda trompeta ab coxí de bayeta vermella al mitx per esser ben agafada. Per lo demés, repetexo que uns y altres no son sisquera ombra confusa del passat.

Monuments de l' esperit, del *color local!* en va duran encara dins esta ciutat las congregacions y festas de carrers pera que 'l nunci eclesiástich puga parlar de confrares y confraresas, de pabordres y pabordresas! En va, nunci municipal, acabas los pregons de pérduas ab lo tradicional: «Se li donará tant de trobas y las gracias del duenyo!...» Monuments del *localisme* gironí, sou despullas qu' avuy inspireu compassió y que demá sereu anacronismes vivents! Pregoners gironins, avans de desaparexe de l' escena pública, rebeu l' agrahiment fruyt del recort, y l' espressió de mon disgust per vostra decadencia y per vostra agonía!

JOAQUIM RIBERA Y BERTRAN.

Girona y agost de 1872.

Digitized by Google

MA PALMA.

Quan anavam, mans llassades,
Jo y l' infantesa florida,
Trescant ab planta lleugera
Pel pla camí de la ditxa;

Tantost la santa diada
Que 's celebra huy atenyia,
M' afanyava á collir roses
Y violes y clavellines,

Per' entoyar be la palma
Plena de dolçes joguines,
Que á l' Església ne portava
Á benehir, foll d' alegría.

Mesquí! sens capir llavores
Que un temps hagués d' assolirne,
En que órfe de l' infantesa
Y ab la joventut fent pria,

Anhelés un' altra palma
Qu' es de verginitat dita,
Per' durla també á l' Església
Á rébre la benehida.

Palma tant fina y esbelta
Y ab tant de primor guarnida,
Qu' en llur palau 'par que l' hajen
Los angelets enllestida.

Tota ella, com lo pur lliri
Que dins clara font se cria,
N' es blanca; menys los sedosos
Brinets d' or ab que termina.

Vá enflocada ab dos esteles
Clares com les que al cel brillan;
Çá y enllá d' una torreta
Hont la gentil gracia habita.

Á cada costat de palma
Una roseta s' hi ovira;
Abdoses del verger célich
Per la bellesa collides.

Y al mitx un pom de clavells,
Hont les abelles estiues
Cobejan xuclar mel dolça,
Ab llur suau odor encisan.

Pus avall, també hi ressaltan
Dos pometes esquisides,
Ab finíssim lli envelades
Car l' ayre no les mustigue.

. . . .

Oh palma! oh hermosa palma!
Si avuy fos lo ditxós dia
Que pogués durte á l' Església,
Á rébre la benehida!

Matinada del diumenge de Rams de 1872.

PAU BERTRAN Y BROS.

BALADAS.

SANTA AGNA.

I.

¡Sta. Agna! Clau que m' obra un mon de recorts; perqué m' obra tot un passat. Cada ratj de lluna 'm mostra una visió que 'm captiva 'l cor enamorat; cada accent d'ayre 'm porta una armonía que m'encisa; cada objecte m' oferex una historia d' amor. ¡Benehida Sta. Agna, 'l castell de Sta. Agna que 'm fa reviurer una estona!

II.

Las campanas de l' ermita brandan alegres: la gent, contenta, cubrex totas las alturas vehinas com débil boyrada que s' arrossega per las montanyas. Mentres uns pregan en l' esglesia, altres ballan en l' era al compás del fluviol y 'l tamborí y 'ls nins jugan per tot arreu. Los nins jugan per tot arreu, los jóvens parlan d' amor, los vells resan pare-nostres: tothom veu una esperansa; uns en lo brenar, los altres en lo casament, los altres en lo cel. Benehida Sta. Agna que 'ns inspira l' esperansa.

III.

L' ermita es un munt de parets; l' era es un camp d' herbas; l' animació es la mort. Los nins que jugaban ja son casats; los jóvens que festejaban ja son vells; los vells que pregaban ja son al cel. ¡Benehida Sta. Agna que, á la claror de la lluna, m' has fet viurer ab la vida dels recorts!

LA PAGESETA DEL MAS.

I.

Era rossa com un sol de Deu y gracioseta com un pom de violetas la pageseta del mas. Ab trenas penjantas, ab una floreta al capdevall, cara de pasquas, gipó negre justet, faldillas curtas vermellas, espardenyetas ab lligams blaus, la pageseta enamoraba. Al véurerla, 'ls aucells cantaban, las flors la saludaban, las fonts li oferian cansons, y 'ls cors li brindaban amors.

II.

Prou encanta l' aurora boreal; mes sos encants son los encants de la novedat y 'l moment. La pageseta del mas que enamoraba ab sas trenas, son giponet, sas faldillas, y sas espardenyetas, ara va de senyora. Al véurerla, 'ls aucells fugen de sorpresos; las flors, que besaban sos peus tot saludantla, ara s' jeuhen fentse malbé y las fonts, que li murmuraban dolsas cansons, ara li 'n duhen uns recors que l' omplen de tristesa. La pageseta del mas s'es fet senyora, si vol ser reyna dels aduladors no pot pas ser reyna de la naturalesa.

DIFERENTS AMORS.

I.

Tots s' están escalfantse prop del foch en l' ample ascó: l' avi fa sa acostumada bacayna en lo cantó mes apartat; la mestressa y l' hereu jugan ab lo petit, qu' es bastant gracioset per cert.

—Veyam, fill meu ¿qué t' estimas mes?—pregunta al noyet sa dolsa mare.

—¡Ay! ¡ay! vos.

Digitized by Google

—Y ¿res mès?
—L' avi.
—Y ¿res mès?
—Lo germá.
—Y ¿res mès?
—Deu.
—Y ¿res mès?
—Aquella pilota que 'm regalá 'l padrí, y aquell carret de cartró que 'm va regalar aquell senyor, y totas las joguinas que tinch, y.....
—Digas, donchs, fill qu' ho estimas tot.

II.

—¿Y tú, hereu, que' estimas mes del mòn?
—¡Ah! ¿jo? Una noya mes hermosa qu' un sol, y mes bona que la rosada que revifa á las pobres floretas. Anem rodant tot l' univers, y vos asseguro, mare meva, que no'n trobareu un altre de tant bona y tant hermosa.
—¡Ja no ho estimas tot!

III.

—¿Y vos, l' avi, qué estimeu?—L' avi respon mitj adormit, com si 'l matex sommi l' enllassés ja ab l' altre mon:
—Jo, fill meu, ja no estimo res del mon: fugint d' ell me trobo ab Deu: ja tinch una cama en la tomba, qu' es lo camí que 'ns porta á l' eternitat; solzament amo á Deu ab deliri.
—¡Ja no estima res del mon!

IV.

Y mentres tot d' amor muda, fins lo pare, perque tot desitxa cullir flors mundanas, flors qu' ab sas espinas apartan á sos matexos adoradors, la mare eternisa sos amors en son sentiment, y la mare, que estima sempre ab lo matex deliri, que ni pel matex Deu s' olvida de sos fills, la mare ja may troba una débil correspondencia per son amor tant prop. Una joguina li roba 'l del nin; una aymada li roba 'l del jove.

FELIP DE SALETA.

LO PAS DE LA MALA DONA.

Per les costes de Garraf la estreta senda un ceguet ab sa muller pass' ab prou feyna. Lo ceguet pregunta: ¿Hont som? Mas sens contesta ja n' arriban al mal pas hont, qui ensopega des la timba cau en mar qui ronca. Sempre tè ací baix lo viu ó mort la fossa oberta. Aquell que no hi veu prou n'es sentible á l' esma, y 'l jayet qu' iva ab la ma á la musclera de sa costa, tremolós de peus tanteja poch á poch; la dona: sí? lo pas apreta, y ell: ¡Pietat de mí, Dèu mèu! y d' una empenta del hom es desembrassá fugint lleugera. ¿Hont irás que no hajas por de tu maceixa? y lo cego abaix en mar n'es ab prou feyna: ell torona du tranquil de la innocencia, ella los remordiments que la segueixen, posanli sobre llurs mans, ja tot prenentla li esparracan sos vestits y cabellera, obligantla á ells seguir y de tragedies crudelíssimes n' hi fan fins que la penjan en la forca al cim del roch sobre la senda. Y visqué, morta, molts anys fent al pal guerra també als corbs, aprés fugí de la sentensa com fuig tot ço qu' es al sol y á la serena. En lo roch del Pas avuy encar s'hi serva un bell tros clauat de pal, será de teya, y en la nit de mar se veu l'ombra qui penja de la mala dona al cim, mas si de terra se l' ovira n' es abaix en mar que 's nega. Axí ho diu la tradició; meua es la feyna.

1870.—LLORENS DE CABANYES.

LO FILOSOP Y 'L POETA.

Cap d' alt d' una serra anava
Mirant al cel un donzell,
Y cap avall caminava
Tot mirant á terra, un vell.

Se trovan á mitxa serra
Mirantse abdos ab reçel;
L' un aixeca 'ls ulls de terra,
L' altre abaixa 'ls ulls del cel.

Lo de la testa nevada
—¿Qué buscas?—al donzell diu,
—Busca m' altiva mirada
Ahont te la ditxa son niu.

Busco flors, busco armonías,
Busco de la vida 'l pler...
—¡Pobre jovencel! somnias;
En aqueix mon no hi pot ser;

La ditxa es flama il-lusoria
Que apaga la realitat.
En la terra, la foscoria,
Tant sols es una vritat.—

Y sens altre mot sisquera,
Retornan á son camí;
Mes girant los ulls enrera
L' un á l' altre veent fugir,

Irónichs diuhen de cop
Y ab convicçió ben completa:
—¡Pobre vell es filosop!—
—¡Pobre jove es un poeta!—

FRANCESCH DE BOTER.

TEATRES.

LA VERGONYA, *comedia en tres actes y en vers de D. Joaquim A. d' Alcántara.* LO COVE DE FIGAS, *comedia en un acte y en vers de D. Pere A. de Torres.*

Com ja 's va dir en lo darrer nombre d' esta revista, en los últims dies del mes passat s' estrená en lo Teatre de Novetats la comedia en tres actes y en vers titolada *La Vergonya*, original del conegut poeta en Joaquim Assenci d' Alcántara.

De tot cor nos dol no poder ferne un judici extens com acostumam, emperó haventse retirada de l' escena á la tercera representació, ab la particularitat de que cada volta que fou representada ho fou ab innovacions, provinentes gayre bé totes del sistema d' eliminació, emplcat en escenes a

Digitized by Google

respecte als actes, y en incidents y bon nombre de versos ab respecte les altres escenes, nos trobem en la situació de no saber sots quin punt de vista havem de mirar la comedia, si com está, si com estava, ó si be havem de deixar de parlarne; perque 'ns acut l' idea de si l' autor ha eliminat sancera y d' una vegada la obra que en tant poch temps ha passat per tantes modificacions.

Mes sent un fet la representació, no podem dispensarnos de parlarne, per mes que per lo exposat breus y lleugeres serán les observaciones que respecte d' ella farem.

L' idea general de la comedia es exposar per medi de l' enginy dramátich les diferentes y oposades maneres ab que la societat enten ó compren aquest primitiu sentiment, pudorosa exalació d' ánimes delicades, que anomenam vergonya; fer ressaltar les consecuencies que mal entesa origina, y mostrar lo just medi d' ella per no caure en les exageracions que á l' un costat y á l' altre d' ella s' desenrotllan.

Forman lo quadro dels tipos que obran en la comedia un jove vergonyós, un' altre desvergonyit, una mare y filla obcecades en falses lleys y costums socials que per la vergonya mal entesa cahuen en lo extren oposat, un' altre filla intérprete de la vergonya en tota sa puresa y un tipo que arrodoneix lo quadro, voy deslligat dels demes, y que obra independentment y pot considerarse com la personalitat del poeta, deixant oir sa veu en les mes capdals situacions de l' obra.

Enllassats tots ells per una acció senzillisima, que te una exposició llarga y pesada y un desenrotllament plé de llanguidesa, que molt á poch á poch porta á un desenllas previst; fa que ab medis tant treballosos los tipos, ab bon acert escullits, 's presenten desiguals; ja débils, ja exagerats, portant per sa caracterisació pinzellades tant enérgiques que quan no 'ls fan repugnants los fan ridiculs. Exemples n' hi ha en lo final del primer acte en que 'l tipo vergonyós cau en lo ridicul mes espantós, ab aquella frase «m' en dono vergonya»; y per lo cantó oposat, quan la mare llegeix la carta de un germá seu en lo segon acte, les consideracions que l' hi acuden, repugnan á l' espectador menys delicat; altres n' hi ha de situacions aixis, mes nos dispensam de ressenyarles, perque á hores d' are pot ser ja no hi son en la comedia, com algunes del primer acte que á la segona representació les vegerem fora ab gran plaher.

L' obra en general presenta marcadament un carácter realista, que contribueix també á fer repulsius y ridiculs á certs tipos; lo que 'ns fa pensar que l' autor ha oblidat que la veritat de l' art, no es pas la de la naturalesa y que moltes vegades s' ha de deixar la veritat d' aquesta per obtenir la primera.

L' obra del Sr. Alcántara, hauria pogut esser una bona comedia ab los mateixos elements; mes ha anat esgarriat quasi bé en tot; ha malmes situacions de si bones com lo final del segon acte, tipos simpátichs com lo del sastre Adriá y la filla bona y treballadora y sobre tot ha donat un barnis á l' obra ab lo llenguatje que emplea que no devia; putx si hi ha persones que per sa desgracia l' emplean, la generalitat no l' usan; lo públich que va á veure l' obra no l' parla; y es per ell per qui s' escriu.

L' execució fou desigual en les parts, si regular en lo conjunt; distingintse per lo be 'l Sr. Tutau y Soler y per lo malament lo Sr. Goula que acaba de posar mes en ridicul lo personatje que representa ab sa interpretació.

També en lo mateix teatre s' ha estrenat darrerament la pessa en un acte *Lo cove de figas* de 'n Pere A. de Torres.

L' obra no te mes objecte que fer riure; es una especie de recolecció de fets, qüentos y dites que 'l poble atribueix sempre á una determinada població de Catalunya y que l' autor calla mes que tothom endevina.

Per mes que 'l públich riu, no creyem pas que l' autor puga estar satisfet de la seva obra; per mes que hi surten moltes persones allí no hi ha mes que un personatje dramátich, lo batlle; interés no 'n te mica perqué sabuts com son los qüentos quasi tots populars ó simils y sense cap enredo ni trama, l' espectador no hi trova res de nou y si acas riu es per la eczecució en que sols s' hi distingueix l' únich que hi pot distingirse per lo personatje que fa; lo Sr. Soler.—R.

NOVAS.

En lo dia 8 de setembre venider una associació de joves catalanistas, celebrará un certámen poétich ab lo títol de Jochs-florals, en lo poble de San Gervasi, pera solemnisar la festa major de dit poble, agermanant la literatura patria ab las festas populars. Los premis son los següents: *una corona de llorer artificial* al autor de la millor composició sobre 'l siti que sostingué Barcelona contra 'l duch d' Anjou.—Lo segon *una senzilla ploma de plata* al que haja fet la poesía mes bona describint las costums de nostra terra.—Lo tercer *una flor natural* que deurá entregarse á una senyora, que quedará reyna de la festa, será per qui haja fet la poesía mes digna cual tema 's dexa á gust dels poetas.

De mes á mes los sócios de la Societat de Recreo de San Gervasi concedeixen un premi al que tinga mes acert en dedicar una poesía á Catalunya.

La senyoreta P. C., directora de son col-legi, concedeix *un ram de flors artificials* al autor qu' n dediqui la millor á la inauguració dels jochs florals de San Gervasi.

Las composicions sense firmar y acompanyadas d' un plech que contiuga lo nom del respectíu autor, y per sobrescrit lo lema ó títol de la composició, 's dirigirán á Francisco Comerma, San Felip 51 Putxet, San Gervasi fins á las 12 del dia 25 de Agost.

Hem rebut la col-lecció d' epígramas que ha publicat En Constantí Llombart á Valencia. D' un color una mica massa pujat en son conjunt n' hi ha no obstant alguns sumament ingeniosos, entre 'ls cuals podem citar lo del Sr. E. E. número 196, lo del senyor Peydró y Diez, número 200 y 'l següent á estil de corranda, de D. Blay Bellver:

Si be un adaje mos diu
Qu' els besos no fan giquets
Son, sin embargo... espartets
Que poden formar el niu.

No podem menys d' aplaudir la activitat del nou colector, á qui si á temps haguessem pogut aconsellar prou li haguerem pregat que n' hagués descartat alguns de tan important publicació.

Per medi de unas atentas esquelas l' infatigable literat En Francesch Pelay Briz, está invitant als escriptors catalans á pendre part en lo *Calendari* que anyalment publica.

Digitized by Google

Hem rebut la REVUE DES LANGUES ROMANES, corresponent al mes present, en la que segueix la série dels importants documents sobre la llengua catalana dels antichs Comtats de Rosselló y Cerdanya, per Mr. Alart, insertatne quatre de molt curiosos del regnat de Jaume I de Mallorca (1216-1311) precedits d' algunas observacions referents á las modificacions ortográficas que ha sufert la llengua en lo trascurs dels segles, sobre las quals cridem l' atenció dels qui d' aytals qüestions s' ocupan.

Es encara d' un interés mes inmediat pera 'ls catalanistas l' article que comensá á publicar lo conegut escriptor Baró de Tourtoulon, ab lo següent títol: *De quelques imitations modernes de la poésie du moyen âge*, en lo qual s' ocupa de *La cansó del pros Bernat y la Complanta d' En Guillem* d' en M. Milá y Fontanals; *Sisuald* y *la Cansó d' En Francesch de Vilanova de Cubelles*, d' en Llorens de Cabanyes, y de la *Cansó del Compte d' Urgell, En Jaume lo Desditxat* de N' Albert de Quintana; essent també molt notable un altre treball del mateix autor sobre l' obra de Mr. Paul Meyer: *Les derniers troubadours de la Provence.*

En la secció de novas se llegeix una bréu ressenya de nostra festa dels Jochs florals del primer any, en la qual hem notat alguns errors en los noms dels premiats y en los títols de las poesías, axís com lo sentit general de la ressenya nos ha donat á compendre que qui l' ha redactada ignora qu' aquella festa es purament catalana, tant en son esperit com en l' idioma que en la mateixa s' usa, puig li suposa un carácter castellá. Equivocacions d' esta classe, que tant comunas son en los escriptors d' allá dels Pirineus, quan tractan cosas d' Espanya, es mes de estranyar subsisteixe per lo que toca á Catalunya entre 'ls qui treballan pera 'l renaixement de la literatura dels paissos de la llengua d' oc.

Hem rebut lo número 26, any XVII, de la acreditada revista madrilenya *La Ilustració espanyola y americana*, que conté entre altres trevalls lo acabament de las importantíssimas *Memorias árabes sobre los últimos reyes de Granada,* de D. Francisco Fernandez y Gonzalez.

En est número la part de grabats se troba molt ben representada, essent dignes de especial menció la copia del *Narciso*, escultura de D. Elías Martin, y las *Ruinas del templo Hepethreo de Isis.*

La empresa de tant important publicació pot estar ben ufanosa del favor que mereix del públich, mes quan per sa part no escasseja sacrificis, com nos ho proba la publicació d' estudis dels mes importants artistas, entre ells los tipos Marrochs d' En Marian Fortuny que hi poguerem admirar en lo penúltim número.

S' ha estrenat ab bon éczit en lo teatre de Novetats, la comedia *Riallas y Plorallas,* d' en Francesch Ubach y Vinyeta. Res ne direm avuy del mérit d' aquesta producció, tota volta que 'n lo número vinent ens n' ocuparem ab extensió.

Ab lo títol de *Lo rat-Penat, Calendari llemosí* l' escriptor valenciá en Constantí Llombart donará á llum pera l' any venider un volum, ab la coloboració dels principals literats de Catalunya, Valencia y Mallorca.

Lo passat dijous s' estrená en lo teatre del Tívoli la sarsuela de D. Enrich Roig, *La nena del Vendrell.* Los chistes, alguns de ells de molt bona mena, la feren escoltar ab gust per la molt numerosa concurrencia, que no escassejá 'ls aplausos á la obra ni á la senyoreta Matheu, que desempenyá magníficament sa part.

Un dels mes aplaudits poetas catalans está finint un drama, qual protagonista es nostre célebre personatje históric En Joan Blancaso.

En una correspondencia que publicá lo *Diario de Barcelona*, vejerem apuntada la idea de una prócsima separació de Espanya de las Illas Balears. Com siga que entre 'l general trastorn y en vista del significatiu desdeny de Madrit per las *provincias* víctimas de guerra fratricida, haja nascut per fi la idea de autonomía provincial pregarem als mallorquins, y en axó no hi veurán intenció mesquina, que 's recorden que encara hi ha dos paissos que parlan la matexa llengua qu' ells y lo noble que es entre germans seguir una matexa sort favorable ó adversa.

RECLAM.

Se prega als SS. subscriptors á la BIBLIOTECA CATALANA que 's prenguen la molestia de passar á recullir en la llibrería d' Alvar Verdaguer, rambla del mitx, enfront del Liceo, lo fascicle 14 de la publicació, lo qual conté los darrers plechs del *Genesi d' Escriptura*, entregant lo primer albará dels quatre que varen rebre al subscriure 's á la *Biblioteca.*

S' adverteix que no 's pot encara encuadernar lo volum del *Genesi*, perque mancan la portada, un facsímil del *Códice* d' hont s' ha treta l' obra y la cuberta que s' está treballant per l' enquadernació per tal que corresponguе á la bellesa de l' estampa; tot lo que se repartirá ab lo fascicle 15.

Tan prompte com estiga tót llest se remetran los exemplars als subscriptors de fora.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1 de Agost de 1875. Núm. 16.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla . . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id.
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Gramática catalana; per *Salvador Genís*.—Anyorament (poesía); per *F. Masferrer*.—Las arts gráficas. La litografía; per *Joan Serra y Pausas*.—Hores dolçes (poesía); per *Emili Coca y Collado*.—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes; per *Emili Grahit*.—¡Pobre Teresa! (Poesía); per *J. F. Sanmartín y Aguirre*.—Una caseta á Sant Gervasi; per *Francisco Manel Pau*.—Cego d' amor (poesía); per *Felip Pirozzini y Martí*.—Traduccions; per *A. de T.*—Als Romans; per *Joan Sardá*.—Novas.

GRAMÁTICA CATALANA.

Sobre las véus «hi» y «li.»

Avuy que sembla que, gracias á Dèu, se desperta de veras l' afició á l' estudi rahonat y formal de nostra estimada llengua y que ja no son tant sòls fundadas esperansas, sinó consoladora reyalitat son renaixement y esplendor en lo camp de la literatura no podrá semblar fora de lloch que consignem en las columnas d' aquest periódich qu' es, podem dir, l' eco y la casa payral al mateix temps dels qu' en catalá escribim y llegim, algunas observacions gramaticals respecte de las dos paraulas dalt escritas, fruyt de nostres constants y agradosos estudis en aqueixa materia, que creyem s' ha desatés mòlt mès de lo que fora convenient.

«Cantém massa y parlem poch», deya una vegada en *Lo Gay Saber* un de nostres millors poetas. Donchs semblantment á n' éll, devem dir nosaltres també en esta ocasió: «Escribim massa en catalá y estudiem poch la gramática de nostra llengua.»

Sòls aixís s' explica que ab tants anys com hi há que 's torna á escriure y á llegir en catalá, s' hajan publicat no mès que duas gramáticas, que nosaltres sapiguem: la del malaguanyat Estorch y Siqués y la dels Srs. Bofarull y Blanch. Això no 'u fá pas, sens dupte, qu' estiguem convensuts de que dits autors hajan pronunciat l' última paraula sobre las teorías y lleys á que 's déu subjectar nostra parla pera poder obtenir un honrós lloch entre las demés qu' en lo mon se reparteixen lo domini de las lletras y las ciencias, no; sinó que regoneix mès aviat per causa la dificultat y extensió dels estudis previs que se requereixen, si 'l que se resolt á empendre tant poch afalagadora tasca vól fèr cosa millor y mès digna que copiar servilment la doctrina pèls sèus antecessors exposada; lo qual, sobre tot quan la materia se troba poch mès que desflorada com en la que tractem, no déu fèr cap escriptor qu' estimi 'l sèu bon nom y 'l progrés de la ciencia á que dedica sos treballs y vetllas.

Vé 'us aquí, donchs, per qué hem llegit ab gran satisfacció no fa gayre en est mateix periódich, qu' está próxima á publicarse una nova gramàtica de la llengua catalana, en catalá també escrita.—¡Ay, gracias á Dèu que no serán tot bellas poesías y sabis discursos! ¡gracias á Dèu que potser l' autor (que no sabem encara quí es), remourá y aclarirá los mil punts gramaticals que ésser remoguts y aclarits temps há demanan!—fòu lo que exclamárem al llegir aquella bona nova. Y, ¡baldament que poguem veure aviat l' anunciat llibre! es lo qu' exclamem plens d' afanyós desitj en est instant; que no hi será pas de massa per cert, sinó que, ans al contrari, bon profit y gala portará eixa nova planta al camp qu' ara mateix, per descuyt dels que deuriam conrearlo, las ortigas y las argelagas s' en acaban d' ensenyorir.

Mes anem al assumpto que 'ns ha posat la ploma á la má.

Totas las gramáticas catalanas fins avuy publicadas, inclosa la mòlt antiga del Dr. Ballot, classifican la paraula *hi* entre 'ls adverbis de lloch, com á filla qu' es, diuhen, del *hic* llatí. Això ja 'ns está bè, suposat qu' es, en efecte, 'l paper que fá mès sovint dita paraula en la oració. Mes ¿es son ofici únich y exclusiu aqueix, preguntem ara? ¿No pot ésser, no es reyalment mòltas vegadas altra cosa que adverbi?

Nosaltres creyem que sí, y pera demostrar lo fonament de nostra creencia acudirém á alguns exemples.

«No *hi* penso sino quan te veig,»—si 't pegan tórnat '*hi*,»—«los premis jo mateix 'ls *hi* daré;»—«si llavors hagués tingut una molla de pa, y ab ella ha-

Digitized by Google

gués pogut tornar la vida á la perdiu, n' *hi* (1) hauria dat mitja, si no tota;» —Y aquell sentiment portantn*hi* un altre á la memoria, obligá á la nina á pensar en los goigs y entreteniments de sa passada vida;»—«Feu caritat, y 'l que no puga ferne, vinga á mí y jo n' *hi* faré á éll, en nom de Dèu.»

¿Quí podrá negar qu' en las frases transcritas la paraula *hi* es pronom y de cap manera adverbi?—Y no sòls es pronom sino qu' es pronom que 's porta tacitament sa preposició, puig qu' enclou també son régimen; perque es evident que lo *hi* del primer exemple equival á *ab alló*, lo del segon á *contra ells* ó *ellas*, lo del ters á *á ell, á ells, á ella* ó *á ellas*, los del quart y quint á *á ella*, y lo del últim tè 'l mateix valor que lo *á ell* expressat desprès del verb *faré*, fins al punt de que se podia perfectament ometre sens que 'l pensament hagués quedat ni incomplet ni gens obscur.

Per especificarmes lo qu' es aquesta paraula continuarém lo que sobres ella diu lo senyor Lacaballería en son molt celebrat diccionari catalá-llatí. Diu ell:

Hi.—Primerament aquesta dicció *hi* significa de ordinari *en aqueix lloch*, ó be, *allá*, ó be, *assí:* per exemple: veniuhi si gosau—veni huc si audes.—Segonament la mateixa dicció *hi* se posa sovint al lloch dels pronoms: *aquest, aquesta, aquell, aquella*, per exemple: jo aniré á aquest lloch y jo hi restaré:—in eum locum me conferam, in eoque manebo.—Tercerament la mateixa dicció *hi* significa algunas vegadas *aixó, assó;* per exemple: jo hi pensaré—de hoc videvo.

¿Per qué, donchs, las gramáticas catalanas nos han de batejar lo *hi* ab lo nom exclusiu d' adverbi, y no solzament las gramáticas, sino també lo diccio nari millor que fins ara tenim, qu' es lo de Labernia, corretgit y aumentat per una societat de escriptors catalans, segons diu sa portada? Nos sembla que aquesta pregunta, que qualsevol hauria pogut fèr, mereix una resposta satisfactoria de part dels futurs autors de gramáticas y diccionaris catalans, si 'ls llibres no han de continuar enganyantnos com fins aquí respecte del valor y oficí de las paraulas que 's proposan estudiar.

Si la tasca que 'ns hem imposada se reduhís á demostrar que las gramáticas y diccionaris s' han quedat curts al classificar la sobredita part de l' oració, ja l' hauriam acabada, perque 'ls exemples presentats bastan y sobran pera fèr tal demostració. Mes l' epígrafe d' aquest artigle compren dos paraulas, y devem ara ocuparnos de la segona, qu' es *li*.

Sentim havernos de batre també ab los llibres al estudiar eixa veu; perque tenim moltíssims motius pera professárloshi ardenta estimació, ja que 'ls hi devem grans plahers y serveys; millor voldriam poderlos admirar y aplaudir continuament, que veure 'ns obligats á dirigirloshi cárrechs y recriminacions, que per altra part (y aixó es lo mès dolorós), no son ells, sino llurs pares qui se 'ls tenen merescuts.

Diuhen gramáticas y diccionaris que la paraula *li* es un pronom de tercera persona que fá en lo discurs l' oficí de datiu únicament. Y si las gramáticas no diuhen *únicament*, ho deuhen voler dir, quan en la declinació del pronom de tercera persona sempre portan lo *li* en aquell cas y no en cap dels altres. De manera, que, segons dits llibres, no pot representar en la oració altre paper que 'l de datiu ó *complement indirecte*, com modernament dihem.

Mes veyam si trobarém alguns exemples en que 'l *li* fassi diferent oficí que l' expressat.

Tots dihem y escribim: «la carta, entrégа*li* tú;»—«ensenyéu*li* avuy;»—«ja *li* he pagat (lo treball);»—«si tú *li* fas, no li agradará.»

En tots eixos casos lo *li* serveix de datiu y d' acusatiu al mateix temps, puig se refereix tant á la persona que reb dany ó profit de l' acció del verb, com á la cosa qu' es objecte de la mateixa acció. Y si 's vol veure aquest doble oficí del *li*, no hi há com traduhir al castellá aquells exemples, y tindrém que lo *li* del primer es, en esta llengua, *se la*, es á dir, datiu y acusatiu: lo del segon, *se lo* ó *se la* si 's vól; y lo del tercer y quart, *se lo*. No s' estranyi que haguem recurrit al castellá pera demostrar lo que 'ns proposávam, perque encara hi haurém de tornar pera altras aclaracions.

Resulta, donchs, ben patentment que lo *li* no es sòls datiu com dihuen las gramáticas y 'ls diccionaris; sino qu' enclou en una forma simple dos complements: lo indirecte y lo directe, ó sia lo datiu y l' acusatiu tots junts.

¿Cóm s' explica aixó, dirán tal vegada alguns avesats á creure á la gramática com al Evangeli?

També 'ns hem feta la mateixa pregunta nosaltres mès d' un cop, abans d' adonarnos de que la ortografía, ó si 's vol l' escripturació era la culpable d' aquesta extranya anomalía.

Com de fèt: lo *li* dels anteriors exemples no es tal *li*, per mès qu' una ignorancia ó descuyts vergonyosos nos lo fassin escriure aixís: aqueix *li*, es *lo hi* ó *la hi*, com l' expressem en lo plural de las mateixas oracions en que usém lo *li* simple, infringint ensemps las lleys de la lógica y las de la gramática. Y si no, pluralisém lo acusatiu d' aquells exemples, y dirán: «las cartas, entréga*lashi* tú;»—«ensenyéu*loshi* (ó *las hi*) avuy;»—«ja *'ls hi* he pagats (los treballs);»—«si tú *las hi* (ó *los hi*) fás, no li agradarán.»

Y ara comparant novament ab la traducció castellana, se veurá també que lo nostre *lo hi* y *la hi*, (descomposició veritable del *li* que contra tota rahó y lley escribim tal) com sos plurals *los hi* y *las hi*, corresponen als complements castellans *se lo, se la* y *se los, se las*, encara que, y cal notarho bè, *invertits;* sò es, *lo hi* equival á *lo se, la hi* á *la se, los hi* á *los se*, y *las hi* á *las se*. Y ab aixó tenim també que *hi* es, ademés del pronom qu' hem descobert en la primera part d' aquest artigle, altre pronom d' exacte equivalencia y funcions gramaticals en aquest cas, al *se* castellá.

Tot lo qual fem també present als futurs autors de gramáticas y diccionaris catalans pera llur gobern, y als presents pera que si no 'ls sembla verdadera

(1) Aquest exemple y 'ls dos següents son trets de la estimable novela del Sr. Bofarull *La Orfaneta de Menargues*, págs. 109 y 114.

Digitized by Google

esta doctrina fassin lo favor d' impugnarla; assegurantlos ja des d'ara que, si 'ns hem de retractar, nos servirá de compensació de la vergonya que 'ns puga causar, lo pensament d' haver sigut tot en honra y profit de la mès perfecta coneixensa de nostra estimada llengua.

No acabarém sens fèr algunas observacions, encaminadas á donar á cada hú lo que de dret li pertany.

La doctrina gramatical que preceheix no es del tot nostra. Gran part d' ella es deducció llegítima de lo que sobre 'l particular diu lo savi filólech catalá D. Lluis Bordas,—ben conegut aquí y á fora per sas gramáticas pera apéndrer llenguas extranjeras,—en una petita, mes preuhada obreta que 's titula *Coleccion de temas para ejercitarse en la traduccion del catalan al castellano*, destinada especialment als alumnos dels Instituts. Dit senyor escriu lo *hi* pronom axís: *y*, pera diferenciarlo del adverbi; distingint també per medi de la mateixa escriptura, *li* y *ly*, lo datiu sól y lo compost de acusatiu y datiu, que nosaltres hem escrit mès amunt en esta forma: *lo hi, la hi,* y que podria millor escriure 's *l'hi*, deixant separats sos dos elements, sens perjudicar l' eufonía y essent conseqüents ab lo que fem al escríure sos plurals *los hi, las hi.*

En la gramática catalana del inolvidable doctor Ballot, página 200, diu també l' autor que l' adverbi *hi*— sempre l' anomena *adverbi* – se muda en *y* quan forma sinéresis ab altras partículas; y sembla que antigament era aqueixa la costum.

Per fi, desprès de mòlt cercar en las obras dels mès coneguts y autorisats escriptors moderns, sòls n' hem trobat un que fassi diferencia en la escriptura entre l' *hi* adverbi y l' *hi* pronom, y, per consegüent, que no confonga lo *li* datiu ab lo *li* reunió dels dos elements *l'hi*, y com á tal, aglomeració viciosa y antigramatical del acusatiu y datiu. Aquest es lo correcte escriptor y sempre inspirat poeta de Lleyda en Lluis Roca y Florejachs, qui en lo bonich quadro de costums que ab lo títol de *Los Còssos* publicá l' any 1866 en lo Calendari catalá del senyor Briz, página 88, diu y escriu:

«La cordera! déu*lay!* déu*lay!*
la ha guanyada... seua es:
tota ansiosa ja l' aguarda
sa promesa l' Isabel
Regalar*li* la cordera
vol lo jove... mòlt ben fet.»

. . . .

Y aquí farém punt final per avuy, disposats á tornarhi un altre dia si 's presenta l' ocasió.

SALVADOR GENÍS.

Sarriá de Girona, Juliol de 1873.

ANYORAMENT.

Al bosch vehí reflilava
un aucellet eixa nit
ab cant tan dolç y entristit
que lo cor talment trencava.

Veig aná á joch los aucells
cada vespre en la boscuria,
mas en sa grata canturia
jamay n' ohí uns sons tan bells.
Aucellet de plomes d' or,
amagat á dins del cura,
¿en quina font vares beure
tan regalada dolçor?
¿De quina terra ets vingut,
polleta gentil y rossa?
¿quina es ta patria ditxosa?
¿cóm en eix herm t' has perdut?
Aucellet del bech joliu,
si es que ploras d' anyorança,
Dèu te torne la esperança
com digas hont tens lo niu.
—Som vingut de llunyes terres,
som d' allá d' allá del mar,
de mes amunt del sol clar
y de les nevades serres.
Com llunya es ma patria bella,
dins rosers frescos he nat;
entre flors me som criat,
cada fulla una ponsella,
Dintre d' espesses arbredes,
en vergers sempre florits,
camps d' etern verdor vestits,
aygues clares y fonts fredes.
Redosat de olors y flayres,
alenant per tot perfum,
en espays banyats de llum
demunt d' aromosos ayres.
Vora l' auba riallera,
tot llum, goig y resplandor
hont l' hivern no assech cap flor;
tot l' any allá es primavera...
Som de planes molt esteses,
som d' allá d' allá del mar;
¡las estich de tant volar!
¡les ales porto malmeses!
Aprés de tan llarga via
encara m' sento rendit,
sols sé plorar de neguit
tan lluny de la patria mia.
Som estraviat orenel,
que 'ls ayres serens anyoro;
som la tórtora, que ploro;
som aucell baixat del cel.

FRANCESCH MASFERRER.

Barcelona 17 maig 1869.

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

II.

DESENROTLLAMENT DEL ART DE LA LITOGRAFÍA; IMPORTACIÓ Á ESPANYA.

L' art de la litografía es una de las invenzions modernas que te mes diferents aplicassions, y poch hauria arrivat al grau de perfecció en que está si s' hagués deixat solzament al cuydado de son autor, pero aqueix tingué la fortuna de trobar alguns homes notables que, juntant als d'ell sos esforsos, lograren introduhirla per tot arreu y portarla á son mes alt grau de progrés y desenrotllament.

Lo Baró d' Aretin es un dels primers que prengué baix sa protecció lo nou invent y á son autor, á sa constancia 's deu la publicació de la obra *Œuvres*

Digitized by Google

litographiques de Strixner et Riloty, primer treball serio surtit de las prempsas litográficas, que valgué á Senefelder l' honor de veurer enmotllar son busto. Á son costat segueix l' artista M. Manlich, director del museo de Pinturas de Munich, que creá un establiment litográfich per perfecsionar l' art, en lo cual s' usá per primera vegada l' impresió dels dibuixos ab tintas neutres ó rebaixadas.

No queda enrera d' aquets M. Mitterer, professor á la escola gratuita de dibuix de Munich, que desplegá una gran activitat y mostrá una comprensió admirable. Son talent es qui feu fer mes progressos á l' art; lo dibuix al llapis rebé d'ell un impuls, que lo feu arribar á sa perfecsió. També modificá la prempsa, y s' usa are tal com ell la deixá perfecsionada.

Lo Baró de Cotta publicá en 1810 lo primer tractat que s' ha escrit sobre la litografía y ab M. Rapp perfecsionavan lo grabat sobre pedra, sistema predilecte dels alemanys.

M. Delorme introduhí 'l nou art en Italia sens resultat; ara en cambi en aquella terra l' invent de Senefelder copia 'ls cuadros al oli cuasi tan be com los pinzells. Los millors cromos surten de Milan.

Al cap de poch temps de esser introduhida en Fransa la litografía ab aplauso de tothom se hi feu de moda, movent lo mes gran entussiasme en los artistas dels cuals los mes notables li prestaren en competencia sos talents. Carles Vernet, Jabey Regnault y molts d' altres que fora llarch nomenar deixaren moltas voltas la paleta per desenrotllar sa inspiració sobre la pedra y umplerts d' emulassió feren tan bonas obras, admiraren tant al públich, que aqueix aplaudí frenétich cuan en la escena se cantá l' art nou.

En las Tullerías s' hi posá una prempsa litográfica y 'l Duch d' Orleans trassá d' una manera original una munió de dibuixos sobre 'ls viatjes de Gulliver, mentres que 'l Duch de Burdeos, noy encara, s' afanyava practicantse en l' impresió.

Per fi, á la litografía en Fransa li faltá poch per rivalisar ab lo piano en los salons; pero com ja he dit que 's feu de moda com aqueixa passá, y, deixant lo bullici, 's quedá ab la vida estudiosa y activa que 's la que dona fruyt.

Si be la litografía nasqué en una época de perturbassions, tal volta cap mes nació fou en ella tan remoguda ni passá las vicisituts y prolongat malestar de la nostra patria, y malgrat aixó portada aqueixa invenzió aquí en Espanya no tardá en arrelarshi y dar, encara que modestos, resultats bons. La litografía fou importada á Barcelona l' any 1825.

Un francés ab companyía de un ciutadá de Barcelona nomenat Joseph Monfort plantaren lo primer establiment d' aqueix ram en Espanya.

Una casa del carrer de Mercaders nomenada ca 'N Padallás tingué l' insigne honor de albergar la primera prempsa litográfica.

En son principi la vida del nou invent fou en la capital de Catalunya modesta y un poch raquítica. Una de las primeras producsions que 'ls barcelonins vejeren de la invenzió nova fou una colecció de tipos de pobres que dibuixá á la pedra l' artista D. N. Ferrán, professor de dibuix de la academia y que com los dibuixos de Carles Vernet mes semblan fets ab llápis-pedra que ab lo de litografía: tal volta lo llápis-litográfich ó la tinta d' imprimir no estavan encara perfets. Ab tot y no distreurers gayres vegadas de la producció de documents de comers no deixaren los importadors de obtenir lucratius resultats, y tal volta preveyent la inmensa volada que 'l nou art que portaren pendria en nostra patria, se previngueren demanant privilegi d' exerció é importació, 'l cual los fou concedit ab la condició de instruir á un barceloní. Convingut que fou d' una part y altre, l' Ajuntament agrassiá ab tal honor á un esguerrat del Hospici.

Molt bé sapigué escullir lo Ajuntament de Barcelona, puig poch temps li bastá al jove hospiciá per apendrer, y un cop ben enterat de tot lo perteneixent á la moderna invenzió se 'n aná á Madrit ahont lo pensionaren.

Degué esser acabat lo temps senyalat al privilegi quan D. Anton Brusi posá la segona litografía, y probablement ell mateix feu venir á Mr. Bodin, hábil dibuixant que sobressurtia en los dibuixos de lletras y adornos á la ploma notables per son especial gust y delicadesa.

Fora llarch nomenar las moltas litografías que 's posaren á competencia de aquestas; pero cap treball notable fa recordarlos, puig que, encara que sia trist lo dirho, es cert que la litografía en Espanya y especialment en Catalunya ha seguit molts d' anys una marxa essencialment rutinaria.

Gran llástima es que la afició á colecsionar no hagués comensat uns quants anys mes enrera y s' hagués estés fins á colecsionar documents de comers com son etiquetas, facturas, tarjetas, etc. Ab molta mes seguretat podria parlarse are del art que 'ns ocupa, y á mes fora curiós seguirlo per las diferentas vicisituts que haurá passat de avansament y decadencia. Un dels treballs primitius fet á Barcelona que ha arrivat á nosaltres es una colecció de lleons dibuixada per un oficial de caballería y bastant ben deixada, encara que com á treball litográfich deixa coneixer un poch que 's d' un aficionat.

L' honor de habernos fet coneixer l' art de la litografía tal com es, se deu á D. Francisco Xaviér Parcerisa quan despertá á tothom 'l entussiasme per la bellesa dels monuments de nostra patria, donant á llum sa perfecta obra *Recuerdos y Bellezas de España*, any 1840; mirant aquesta obra un al principi queda parat y á mida que avansa se va sentint content de haber nascut en aquesta terra que guarda cosas tan bonas. Analisant, un hi troba 'ls avensos que ha fet aqueix art. Lo primer que resulta es que tots los dibuixos son ben delineats y correctes; los primers son executats ab pedras arenadas molt finas; la dificultat de tirar ratllas ab lo llápis-litográfich li degué ensenyar aixó, las ganas de ferho bé y esmerarsi li feyan posar tot lo cuydado ab los detalls, descuydant lo conjunt, que per aixó no está mal. Los dibuixos per la part de 'l impressor manifestan que no hi habia reglas ficsas per acidular una pedra dibuixada y de aquí prové la desigualtat de l' un dibuix ab l' altre y la falta de entonassió en los termes. Pero

Digitized by Google

á mida que un avansa las pedras no son tan finas, la práctica ja no las hi fa necessarias, lo conjunt es lo que primer fereix la vista, sens que als detalls res los hi falti y per últim l' impresió entonada fan un tot armónich, que un admira 'l monument y 'l dibuix al mateix temps. També en las portadas d' aquesta obra vejerem las primeras impresions ab colors.

Despres del Sr. Parcerisa no's pot de menos que fer especial menció del Sr. Martí de Valencia, que ha portat l' art de grabar á la pedra é imprimirlo á l'altura de perfecsió dels alemanys.

Despres d' aquets, molts d' altres s' han ocupat estudiant alguna de las aplicassions de la litografía; lo trasport sobre pedra de antichs grabats, lo de la fotografia, fer relleus en la pedra pera servir de matris per lo galvanisme, trayentne de tot aixó algun resultat visible y si no sempre han sigut afortunats en sos ensaigs, en cambi han lograt comensar á arrencar y remourer aqueix art del fondo en que la rutina lo tenia aturat.

Per últim aquest art en Espanya fins ara no ha comensat á tenir vida propia y á ocupar lo puesto que li pertoca. L' Album de la guerra d' África, la Etnografía, y la Fonografía espanyola fent l' admiració de propis y estranys, son bona mostra de que l' art de Senefelder va prenent carta de naturalesa en nòstra patria y no mes li falta dar un pas y podrá ensenyar al mon las obras mestres de pintura que ab tanta abundansa y de tant mérit ne te Espanya, com ho ha fet y continúa fentho ab los monuments arquitectónichs.

Joan Serra y Pausas.

HORES DOLÇES.

Hores dolçes de ma vida,
¿Per qué haveu volat tan lluny?
Per dexarme al mon tan orfe
¿Per qué, per qué haveu vingut?
Jo 'us he vist com s' allunyavau
Fugint de mí amunt, amunt
Tot escampantvos pe 'ls núvols
Com una boyra de fum.
Qui pogués volá ab vosaltres
Per un mon desconegut,
Dexantne aquestes tenebres
Que 'm privan de veurer llum!
Fins lo jorn que m' he vist orfe
No he sentit lo vostre influx,
Ni coneguí l' anyorança
Com l' he coneguda avuy.
Quant vos afalagaría
Si tornar vos fos pogut.
¡Quántes coses vos diría
Que no vos les diu ningú!
Les mes vives recordançes
Guard' d' aquell temps benvolgut,
D' aquell temps que 'm rodejavau
Llensantme flors pe 'l damunt.
Si m' acora l' anyorança
Be prou que ho mostran mos ulls,
Que de tant plorar ja perden
La lluentor que han tingut.
Fins la flor de m' esperança
Va perdent son color pur,
Ni 'l cor me glatex com antes
Y se 'm va tornant poruch;
Poruch com la colometa
Que 's veu sola al lluny del lluny,
Ohint de prop la tempesta
Que l' empayta ab fers bramuls.
La tristesa de la fossa
Me crida: —¡Germá volgut!
Y 'l cor ab veu apagada
Li respon: – Germana, ¿ets tú?
Ja sé que 'm vols y m' anyoras,
Ja sé que ab tú no hi ha ergull,
Ja vinch, que al fons de tes conques
Trobaré un repós segur.
Una veu amarga y trista,
En tant se 'm clouhen los ulls,
Me dicta aquestes paraules
Que 'm vull retení y no puch.
—No dexeu passar les hores
Dolçes de la juventut,
Les que volen oblideules
Que no tornan per ningú.
La sahó son d' aquell arbre
Que l' hom' déu collirne 'l fruyt;
Fugides, ve la tempesta
Y arbre y arrels se n' endú.

Mars del 1873.

EMILI COCA Y COLLADO.

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES (1).

Ab gran afany los estrangers se dedican al estudi de llurs notables escriptors, mostrantlos com glorias de la patria y exemples dignes de imitació. Catalunya que 'n compta gran número de indisputable mérit, no ha donat gayres mostras de recordarse 'n, si 's te de jutjar per los trevalls bibliográfichs publicats. ¡Quants no n' hi ha quasi del tot olvidats, que son notabilíssimas figuras de nostra historia lliteraria, y que esperan se 'ls dongui á conexer junt ab sas obras!

Per mes que greu sápiga, forsa es confessar, que si bé Catalunya se 's cuydada de regirar las glorias de sos reys y sas ciutats y totas aquellas que mes brugit mohuen perque demostran forsa y valor, no ha estudiat tant sas glorias lliterarias, fruyts del repos y del estudi. Un sol diccionari d' autors catalans serveix de guia al bibliófilo, y es l' únich trevall esclusiu d' escriptors de la terra fins avuy publicat, y encara ple de defectes, de manera que necessita una total recomposició. Aquesta se te que fer estudiant detingudament cada autor de per sí, perque despres mes fácil sigui la formació de una biblioteca catalana. No es trevall, donchs, que puga ferse facilment per un sol, sinó que te d' anar precedit de una série de monografías, verdaders materials pera 'axecar l' obra.

Aquí va, donchs, una pedra: altres que 'n portin d' altres, y quan las tinguem totas reunidas, no faltará l' enginyós arquitecto que fará ab ellas hermós palau.

(1) Mencionada en lo Certámen lliterari de Gerona.

Digitized by Google

Lo present trevall, tractará de la vida y obras de 'N Francesch Eximenes, y per tant dedicaré una part á exposar las noticias que restan de sa vida, y un'altre al estudi de sas obras, donant preferencia á las que so vist, y dexant sols pera la fi, dir quelcom de las que no he pogut examinar ó son duptosas.

No tinch la pretensió de fer una v erdadera monografía, puig la crítica per indulgent que sia hi trovará defectes, tant en lo fons com en la forma. L' estil se sacrifica á la claretat dels conceptes y á la decisió de las moltas qüestions que 's plantejan, preferint mes seguir las petjadas dels reputats bibliógrafos que pretendrer escriurer un trevall principalment lliterari. En quant al fons, se observarán algunas baumas, degudas á no haber trovat tot lo buscat, y mes encara á haberse perdut molta cosa necessaria. Al fer la crítica de las obras, tinch per principal mira no entussiasmarme fins al' estrem de alabarho tot, mes tampoch criticar tot lo criticable, sens consideració á l' época: faré exposició de lo millor y de lo mes dolent.

PRIMERA PART.

NOTICIAS BIOGRÁFICAS.

Lo mestre Francesch Eximenes es de aquells escriptors, que no tant se son fets célebres per las noticias que restan de llurs vidas, com per las obras qu' han llegadas. Aquellas ben pocas ratllas omplenarian si no fossen los duptes y qüestions despertadas per rahó de la matexa falta de datos y noticias. Axis, donchs, arreplegant quant han dit los autors, y fentne un exámen, vegém lo que pot donarse per cert de sa desconeguda vida.

En primer lloch se presenta una dificultat, un gran dupte, respecte al verdader nom de nostre autor, puig que 's troba escrit de las següents maneras: Ximenez (1), Ximenes (2), Ximenis (3), Eximenis (4), Eximeniz (5), Eximenez (6), Eximeneç (7), y Eximenes (1). ¿Quin es, donchs, lo verdader nom? Molt difícil es resoldrer la qüestió; mes observis que las diferencias poden dividirse en dos aplechs, una que comensa 'l nom en *Xi*, y altre en *Exi*. D' aquesta última manera, es com se troba en los manuscrits y quasi totas las edicions de las obras de nostre autor, y de la primera en los escriptors moderns, per lo que deu preferirse aquella. Las diferencias de terminació, son de poca importancia, y difícilment pot determinarse la verdadera, per lo qual, la que admeto es per que una ó altre devia seguir (2).

També se qüestiona sa patria. Pere Morlá (3), Vicens Justiniano (4) y Geroni de Zurita (5), sens donar cap argument, diuhen que nasqué á Valencia. Altres al contrari, lo fan fill de Gerona (6), y en pro d' aquesta opinió concorren consideracions decissivas. Ha donat marge al dupte lo saberse que passá quasi tota sa vida á Valencia; mes quan lo Consell d' aquesta ciutat li feu cert regalo de diners, com se veurá, li manifestá que no li entregava major quantitat per no esser permés ab los forasters (7); en diversas notas editorials de sas obras, se diu que era catalá; y per últim en ellas se llegeix que era geroní (8); ab lo que queda probat quasi sens dupte la opinió última.

Ni l' any en que nasqué, ni lo que feu en sa infancia, se sab. Desde molt jove sembla que 's traslladá á Valencia dedicantse ab estraordinaria aplicació al estudi de las humanitats, filosofia y teología, manifestant molt prest gran talent y decidit amor á la virtut. Enamorat de la vida monástica, prengué l' hábit en lo convent de frares menors de San Francisco de Paula (9). Ab tant recomanables qualitats, ben aviat se féu conexer de la ciutat adoptiva per sos sermons, confessions, consells y altres bonas obras, axis com també en molts fets de solemnitat.

Son talent emperó, no 'l dexava estar satisfet ab la ciencia adquirida: desitjava arreplegar majors conexements, que sols una universitat podia donarli. Per' axó posá gran afany en acontentar aquesta idea

(1) Entre altres llochs, principalment: Gaspar Escolano, *Historia de Valencia*; Pere Salazar, *Corónica y historia de la fundacion y progresos de la provincia de Castilla de la orden del bienaventurado P. san Francisco*; Vicens Ximeno, *Escritores del reino de Valencia*; Francisco Vidal, *Historia de la portentosa vida y milagros del valenciano apostol de Europa san Vicente Ferrer*; Bobadilla, *Política para corregidores y señores de vasallos*, lib. III, cap. 7, n. 39.; Francisco Diago, *Anales del reino de Valencia*; Villanueva, *Viaje literario á las iglesias de España*; etc.

(2) Pere Augusto Morlá, *Utriusque iuris emporium quæstionum in usu forensi admodum frequentium*; Camboliu, *Ensaig sobre l' Historia de la literatura catalana* y altres.

(3) Joan de San Anton, *Bibliotheca universa Franciscanorum* y també en l' epitafi que hi ha sobre sa tomba en Perpinyá.

(4) Entre altres llochs se troba axis escrit en las següents edicions de obras de nostre autor: *Pastoralis*, Valencia, 1495; *Llibre de las donas*, Barcelona, 1495; *Scala dei*, id., 1494; *Llibre dels Angels*, id., 1494.

(5) Entre altres, en la *vida de Christo*, manuscrit que 's conserva en la biblioteca vulgarment anomenada de Sant Joan de Barcelona.

(6) En lo *Confesional*, manuscrit de la biblioteca de Sant Joan de Barcelona; en la *vida de Christo*, de la bib. Real de París (número 7.008); en la *Scala dei*, de la Real de Madrid; y en la *Contemplació* que 's conservava entre los llibres de la reyna Maria de Sicilia y Aragó: ademés axis ho escriuhen, Pauli Paris, *Ses manuscrits; Francois de la Bibliotheque du Roy*; Pere Miquel Carbonell, *Chrónica de Espanya fins así no divulgada*, cap. 2; y Hoefer en son diccionari biográfich universal.

(7) En lo *Llibre dels Angels* y *Scala dei*, mm. ss. de la bib. de Sant Joan de Bar.; en lo llibre dotze del *Crestiá*, Valencia, 1484; y en la *vida de Christo*, m. s. de la bib. Real de París. (n. 213).

(1) En lo *Cercapou* m. s. de la bib. de Sant Joan de Bar.; en lo *Llibre dels Angels* de la bib. Real de París (n. 6, 846) y la matexa obra y lo *Pastoralis*, m. s. de la de Madrid.

(2) En los segles XIV y XV, se troban en Catalunya alguns noms de Eximenes.

(3) *Utriusque juris emporium, in epistola ad leotorem.*

(4) Vida de Sant Vicens Ferrer.

(5) Annals de Aragó.

(6) Torres Amat (Diccionari, p. 671.), Espanya Sagrada (t. 41, p. 235.), Nicolau Antonio (bib. vet. t. 2, l. IX, cap. VII, n. 352) Escolano (Hist. de Valencia, lib. 5, cap. 7, n. 5.), Salazar (Crónica de la provincia de Castilla, lib. 2, cap. 23, p. 128.), Vicens Ximeno (Escriptors, de Valencia, t. 1, p. 17.), Francisco Vidal (Vida de san Vicens Ferrer, p. 56, col 1, n. 81.), Joan de San Anton, bib. franciscana, t. 1, p. 448), Wadingo, *Annales Minorum*, t. 9, p. 322, n. II (suplement del P. Anton Mellssani de Macro y p. 320, n. II.), Galia cristiana (t. VII, col. 1,061), Camboliu (Hist. de la lit. catalana (Gay Saber, n. XXXV., § III) y Fabricius.

(7) Escolano, Hist. de Valencia, lib. 5, cap. 7, n. 5. y Francisco Vidal, Vida de san Vicens Ferrer, p. 57, col. 1, n. 81).

(8) Escolano (Hist. de Valencia, lib. 5, cap. 7, n. 5), fa constar que 'l matex Eximenes ho manifesta en diversas parts de sas obras. En lo manuscrit del Tractat de viurer justament qu' existex en la bib. Real de París (n. 7.800) al portar lo nom del autor, estampa *Ximenes fra menor* DE GERONA.

(9) Nicolau Antonio axis ho diu, y de la majoría dels autors que parlan de la vida de 'N Eximenes, axis se despren; mes En Torres Amat, assegura que hont prengué l' estat religiós, fou en lo convent del matex orde establert á Gerona.

Digitized by Google

per ell· tant desitjada; mes com tal volta no era sobrat de riquesa, lo Consell de la ciutat lo subvencioná ab 20 florins d'or, per anar á una universitat de fama reconeguda. En l' acort, lo Consell explicava que 'l regalo era per rahó de las despuntants qualitats de 'N Eximenes, y per los molts serveys que á la ciutat prestats havia, y que si no li feya major almoyna, era perque la lley, determinacions y costums en contra no ho permetian ab los forasters, y en aquestas cosas per ningú se feya dispensa, encara que 's tractás de persona de tant elevadas prendas com las suas de las que molt agrahit n' estava (1).

Ni se sab á quina universitat aná á cursar, ni quant temps duraren sos estudis, sols sí, que de retorn á Valencia, desempenyá la cátedra de sagrada teología en son convent.

Aquí comensa un' época de trevall continuat per nostre Eximenes, que forma la mes principal y profitosa de sa vida. Ademés de las ocupacions que li portavan l' aula y son estat eclesiástich, se dedicava á escriurer las innumerables obras qu' ha llegadas y á donar altres mostras de sa estensa erudició y espantosa activitat. Tot axó li portá gran conexensa, y li valgué l' estima del sabis y poderosos de son temps. Benvolgut en la cort dels reys d' Aragó, trobá en ella protectors decidits; causa d' algunas de sas obras y d' algun cárrech que desempenyá prop los monarcas.

Son primer amich cortesá fou En Pere Dantés, mestre racional de Joan I y altres reys, á instancias del qual escrigué en 1382 (2) *lo llibre dels Ángels*, y posteriormente *la vida de Christo*. També trobá protecció en lo marqués de Villena, l' Alfons, net de Jaume II, en pago de la qual li dedicá en 1385 lo llibre dotzé del *Crestiá*, lo mes notable d' aquesta obra, que sembla impossible, pogués acabar la vida d' un sol home.

Entre los prelats de l' Iglesia trobá igualment N' Eximenes, amichs y protectors, puig que á més de lo que se dirá á la fi d' aquestas notas biográficas, cal fer observar que, una obra qu' escrigué en llatí, titolada *Pastoralis*, la dedicá á Hugo, bisbe de Valencia, á quals instancias pot ser l' havia composta.

No foren sols hómens los protectors de nostre Eximenes: damas de la mes alta aristocracia, y fins la matexa reyna María, protectora de las ciencias y de las lletras, l' estimularen á compilar tractats. Na Sanxa Ximenes de Arenós, comptesa de Prades, li demaná un llibre piadós, y ell, per compláurerla, li regalá, escribintlo expressament, *el llibre de las donas*. Lo matex passá ab la reyna María, á qui per igual motiu, dedicá la *Scala Dei* y altras obras, qu' ella guardava cuydadosament en sa biblioteca.

Del prólech de la *vida de Christo*, se desprén qué N' Eximenes fóu orador del rey Martí encara que 'ls autors de sa vida no diuhen que abandonés sa patria adoptiva, sa cátedra y son método de vida sempre retirada y estudiosa.

Fins als últims temps de la vida de N' Eximenes sols se troba lo següent fet. La ciutat de Valencia tenia en sos furs antichs, concedida la verdadera llibertat d' ensenyansa, puig qualsevol podia sostenir escolas, ensenyant com volgués la gramática, medicina y 'ls drets civil y canónich, y en virtut d' ella lo Consell sostenia un estudi. Á últims del segle (XIV), sens que 's sápiga encara per qué, 'l bisbe posá pres al director Pere Costa, ab lo que 's mogué tal avalot, que encara que 'l Consell lográ la llibertat del prés, s' establiren per despit diversas escolas seglars y eclesiásticas, que 's feyan cruel guerra. Planyentse d' axó, personas pensadoras idearen reunirlas totas en un sol col-legi, á fi de donar mes unitat á la ensenyansa y acabar las disputas dels mestres. Lo Consell aceptá l' idea, y demaná que 's proposessin las bases pera posarla en práctica. Se 'n presentaren algunas, mes sens resultat. N' Eximenes, que tal vegada era un dels qu' instigavan l' unitat de l' ensenyansa, ab unió de sos amichs Pere Catalá, Francesch Tallat y Salvador Ferrando, presentá als 27 de setembre de l' any 1399, un projecte d' estatuts que per desgracia no s' ha pogut trobar, per mes que ab afany hagi sigut buscat (1).

Aquesta era la vida que fins llavors habia fet N' Eximenes; vida de retiro y d' estudi, sens cuydarse ni de la política, ni de las bregas religiosas que llavors tenian lloch en Europa ab motiu del cisma que portava dividida á l' Iglesia católica. Mes al arrivar á aquest temps nostre humil savi cambia de fesomía, diguemho axis, y si fins llavors havia fet vida exemplarment retirada, ara entra á pendrer part en la qüestió religiosa, instigat per un de sos mes íntims amichs y amich de infantesa, lo després sant, Vicens Ferrer. Foren moltas las personas que fins llavors indiferents en ditas qüestions, sobre tot en Espanya, hi prengueren part ab motiu de la elecció de un nou papa, l' espanyol Benet XIII, altre dels tres que 's disputavan la suprema seu de l' Iglesia, y tant mes se dexá l' indiferencia, ab motiu del siti que posá 'l rey de Fransa al nou papa en son matex palau, del qual lo deslliuraren valerosament los catalans.

La primera mostra de la nova vida de N' Eximenes se trova al arribar á l' any 1403. En éll, se promogué una expedició per acabar d' una vegada ab las correrías dels turchs que tenian en constant alarma las costas de Valencia, y essent d' ella l' ánima Benet XIII, comissioná per prepararla á N' Eximenes y al bisbe Doliense (2).

Mes senyalada distinció rebé del papa tres anys

---

(1) Francisco Vidal, en la vida de S. Vicens Ferrer, pág. 57, col. 1.ª, n. 81, dona la noticia del text, ab ocasió de parlar de un donatiu de la matexa classe que 'l Consell de Valencia, feu á dit Sant, gran amich de N' Eximenes, perque pogués anar á l' universitat de Lleyda, lo qual tingué lloch als 22 desembre de 1387. Vicens Ximeno (*Escritores de Valencia*, t. 1, pág. 17) també dona la noticia al parlar del escriptor Fr. Joan Monso, qui ab donatiu semblant aná á la universitat de París. Ara bé, ¿á quina de las dos universitats de Lleyda ó París, aná nostre autor?

(2) Notis que 's la primera fetxa certa que de la vida de N' Eximenes, pot donarse.

(1) Villanueva, *Viaje lit.*, t. II.

(2) Wadingo, *Annales minorum*, t. 9, pág. 259, n. III: Id. página 222, n. II. (Suplement del P. Anton Melissani de Macro): Id. pág. 320, n. I y II.

Digitized by Google

desprès, puig que 'l nombrá administrador del bisbat d' Elna (1) que poch feya havia quedat vacant per mort del que l' obtenia. Concorregué desprès N' Eximenes al célebre concili de Perpinyá de 1408, convocat per Benet XIII, á conseqüencia de no haver tingut efecte la unió que semblava havia d' haver en l' Iglesia al esser elegit á Roma Gregori XII. Acabat lo Concili, Benet XIII féu molts nombraments d' alts dignataris eclesiástichs, y recordantse de la gran saviesa y virtut de N' Eximenes, li doná en propietat la seu bisbal d' Elna (2), y lo títol de patriarca de Jerusalem, en el qual fóu consagrat per lo cardenal bisbe de Vich, al 15 de desembre del matex any (1408) (3).

Poch temps pogué disfrutar aquestas dignitats. Aquella nova vida de moviment y tráfech, sens dupte anava consumint una existencia sols nascuda pèl repós y l' estudi, y axis es que trobantse á Perpinyá, caygué fortament malalt, de resultas de lo que passá d' esta vida al altre lo dia 23 janer de 1409. Son cos fou tancat en una modesta caxa y dipositat en lo convent de son orde religiós de la ciutat hont havia aclucat sos ulls. En 1623, volguentse honrar sa memoria se trasladaren als 17 setembre, sos restos á un magnífich sepulcre daurat y suspens, al qual se grabá la següent inscripció:

D. D. Franciscus Ximenes ordinis Minorum, episcopus Helnensis et patriarcha Jerosolymitanus obiit die 23 *Januarii* 1409. *Huc est translatus die* 17 *Sept.* 1623 (4).

Es indisputable que morí en lo cisma, empero sa memoria ha sigut respectada, per mes que 'n los últims anys de sa vida hagués prés part activa en la qüestió religiosa. Es mes, no sols se 's respectada sa memoria, sino que los autors que d' ell parlan nos lo presentan com exemple de virtuosa y santa vida.

¡POBRE TERESA! (*).

I.

Mireu quin pilot de gent
Devant de la porta aquella...
Mireu com están plorant
Les ninetes de sa terra.
Escolteu tots lo que diuen:
«Ahir se morí Teresa,
«La mes bonica del poble.
«Era tan bona, tan tendra!
«Ja no la vorem jamay,
«Ja no parlarem ab ella,
«Perque van á soterrarla
«En lo fossar de la iglesia.»
Mireu als homens fidels
Agenollats damunt terra,
Aixecar á Dèu son prech,
Per l' ánima de Teresa,
Mentres que la trist campana
Per la seua mort se queixa!...
Mireu á lo cel ¡qué trist!
Mireu la terra ¡qué seca!
Mireu en los ulls de tots
Reflectir la cruel pena
En les llágrimes amargues
Qu' están plorant per Teresa.
Mireu les flors musties com
El buf de lo vent oreija,
Y el sol desat entre boyres
Desapareix ab tristesa,
Sols per no il-luminar morta
Á tan hermosa nineta!
Mireu la riera que corre
Al peu mateix de sa reixa;
La pobre ja no murmura
Perque 's va secant de pena!
Y ni el oreig se atrevix
Á creuar per l' arboleda,
Ni afinen sos dolços cants
Les aus,—perque 's cosa certa
Que les aus enjamay viuen
Ahont sol viure la tristesa.—
Ja no ballen les minyones
Ab el faldelli de seda,
Puix del poble l' alegría
S' en vá de vergonya plena,
Y tot pareix que hatja mort
Desde que morí Teresa.

II.

Mireu... van á soterrarla;
Va la gent darrere d' ella,
Derramant amargues llágrimes
Y llançant suspirs de pena,
Y hasta 'ls ciris que il-luminen
Sa caixa, ab llum molt grogenca
També reguen el camí
Ab ses llágrimes... de cera.
Ja apleguen al cementeri...
Ja la soterran en terra,
Y el pobre fosser molt trist
Figura un envá de pedra
Que va amagar pera sempre
El cadavre de Teresa!

III.

¡Tot acabá! Ja la gent
Poch á poch el fossar deixa,
Llançant suspirs de son pit
Y deixantme ab ma tristesa,
Quan jo per ella vivia
Y me muir ara sins ella.
Mireula: demá tal volta
Quan el nou dia amaneixca,
Y lo sol sinse cap núvol
Done sa llum á la terra,
Y canten els aucellets,
Y jemegue l' arboleda,
Y torne assí l' alegría,
Y murmure la riereta,
Tal volta demá ningú

---

(1) A mes de manifestarho diferents autors, consta també per sas obras.

(2) Mr. Pauli París, nega que fos bisbe d'Elna, apoyantse solzament en que no consta per sas obras, lo qual no passa de ser una prova negativa, sens forsa, puig consta en lo epitafi, y ho consignan tots los autors.

(3) Lo haber obtingut aquest nombrament de Benet XIII, que desprès fou declarat anti-papa, ha sigut causa de que alguns l' anomenessin *pseudo patriarcha*.

Se 's mogut un dupte respecte al patriarcat que 's doná á N' Eximenes, puig que alguns autors asseguran que fou lo d' Alexandría en contra de la opinió exposada en lo text. Están conformes ab aquesta: l' epitafi, la Vida de Christo ms. de la bib. Real de Madrid, lo ms. del *Cercapous*, Pere de Salazar, Pere Morlá, Joan de San Anton, Lluch Wadingo, Anton Melissani de Macro, los autors de la Galia Cristiana, Francisco Gonzaga, los editors de la *Scala Dei* (Bar. 1494) y altres sostenen la opinió contraria, ó de que N' Eximenes fou patriarca Alexandrí, los editors del llibre I y XII del Crestiá, Torres Amat, Nicolau Antonio, Gaspar Escolano, Camboliu y algun mes.

(4) *Gallia cristiana*, t. VI, col. 1061.

(*) Traducció del romans que ab lo mateix títol escrigué en astellá mon estimat amich en Ricardo Sepúlveda.

Digitized by Google

S' enrecorde de Teresa,
¡Que tot en lo mon acaba
Y mor molt prompte la pena!
. . . .
Tan sols jo que per sa mort
Estich ab la vida en guerra,
Damunt mateix de sa fossa
Que de mos ulls el plor rega,
Passaré les llargues nits
Resant per l' ánima seva;
Y mentres alegres ballen
Les ninetes de sa terra,
Y ninguna s' enrecorde
De que 's' hatja mort Teresa,
Jo esperaré á que la mort
Me ferisca ab sa má freda,
Mirant á Teresa... morta
Ab una agonía lenta;
¡Que tot en lo mon acaba
Mes no acabará ma pena!

JOSEPH F. SANMARTIN Y AGUIRRE.

UNA CASETA Á SANT GERVASI.

La felicitat es relativa, y per mès qu' en est mòn l' un se mor de enveja per l' altre, bó es creure que si ningú 's moguès de son cercle y tothom acomodès sas necessitats á l' esglahó que li pertany en la escala de la Societat, la ditxa fora una veritat per tots. Pero no es aixís: l' home may está content de lo que tè y trevalla anhelosament pera atrapar lo que veu mès lluny del alcans de sa má, y sols quan ho logra es quan reposa, mes esta calma dura tant com tarda á satisferse del nou goig, y altre volta comensa son desitg, y altre volta no 'l deixa sossegar sa ambició; y aquesta necessitat de mudar que l' home si imposa, ó est anhel may prou satisfet que deu esser per força condició nostra, es moltas voltas convenient. Si l' home trovès la felicitat en lo que posseheix, s' adormiria al bres de son goig y matant una ambició llegítima, pe 'l bè de la Societat, aborriria 'l trevall, únich medi de mellorar las condicions de la vida; l' ambició, donchs, en est sentit, per mes que sia una llástima per alguns, es una necessitat per lo avançament del género humá.

Pero com no hi ha regla sens escepció, ó mes ben dit, com cada escepció es una regla nova, per lo camí del mòn, troveu sers que, sens poguer privarse d' esser envejats, estan contents de lo que tenen y sols trevallan per la costum y pera servar est mateix content de que gosan.

Á un home qu' os demani una sola condició, única que li manca pera esser felis, satisfeulo y es ben segur qu' ell trovará motiu al cap de poch temps d' havervos dit *sò ditxós* pera justificar un altre desitg; la naixensa d' un fill ab qui no contava, l' engrandiment d' un negoci per no anar tan just, las exigencias mateixas de la nova Societat que freqüenta des lo moment que os diguè *ja ho tinch tot,* qualsevol cosa, en fí, justificará sa nova ambició.

Jo he conegut fadrí sabater que tota sa enveja, tot lo que desitjava atrapar en est mon, pera que aprés no li raquès lo morirse, era poguer menjarse sens tenir deutes un gall per Nadal y passar sens atrassarse los dias de Pasqua á Montserrat; ab tanta bona fé, esperava 'l pobre home aytal fortuna, qu' un de cor demanava á Dèu fos servit complaurel. Donchs bè, aquell sabater, d' esglahó en esglahó, ha passat sens adonarsen per lo cimeral de sas envejas y avuy se trova essent un home de negoci dels qui se 'n fa mès cas, y tenint bonas casas en tots los punts ahont lo mòn comercial tè sa aristocracia; está cansat de viatges y festas, y 'l veureu tot lo sant dia capficat en son despatx; y mentres llegeix un telégrama, dona tres audiencias y calcula un negoci que li pot dar 'l vint per cent; lo cridan pera dinar y no ho sent; venen los nens del col-legi, li fan l' amistat y no s' en adona; vol donar un recado á sa esposa e hi envia al mosso. Fa tanta llástima, que fins un dependent que guanya un regular sou, fa pochs dias, y qu' avans no l' havia somiat mellor, fa: *qui tinguès la meytat de l' amo, no voldria mals de caps: ¡so tan pobre!* mentres un altre que está baix las ordres d' est espera ab ansia que s' en vaja del despatx pera atrapar son lloch ¡ es tant pobre també!

Mès com he dit qu' al costat d' aquestas generalitats s' ofereixen altres reglas topo, sens volguer, ab lo senyor Manel.

Lo senyor Manel, rasant als cinquante anys, vermell de cara, de carns frescas, es un granè del Born, propietari d' una botiga acreditada per lo antigua y d' una caseta á Sant Gervasi. Dientvos que 'l senyor Manel es un dels primers qu' al estiu surten en mánegas de camisa y arrebossadas á llegir 'l diari fora la porta mentres qu' al jirarse d' esquena pera arreglar la cadira vos ensenya uns elástichs qu' en forma de creu trevallan per ferli arrivar los pantalons á l' aixella, vos lo haureu imaginat gras y ab mès ventre qu' altre cosa, y si os faig saber la alsaria notable en que 's trovan las sanallas d' arrós, monjetas, blat de moro y bessas de sa botiga, m' hauria escusat de dirvos que tè tres fills prou entremaliats pera abocarho tot á terra, si es cas qu' hi arribessin.

Aquet granèr, donchs, es un dels que forman regla nova. Ell se creu felis y ho es relativament: ignora si hi ha algú qu', essent mes pobre qu' ell, l' enveji, pero tampoch nota á certs ricatxos que 'l miran per sobre la espatlla quan li parlan. May ha dit: trevallo pels fills, perque 'l que fa avuy feya ans que Dèu fos servit donarnhi; no se l' ou queixar del temps; per ell lo guany es poguer anar passant, y, apar del goig que li proporciona la familia, trova com á recompensa, als sis dias de trevall passar lo diumenje á la caseta de Sant Gervasi.

Lo granèr ignorant de lo qu' es ergull y poch ficsantse en si fa mès ó menys rich, en si un se dona mès ó menys to, quan parla de sa propietat, may l' anomena *torre;* sempre diu *anem á Sant Gervasi, venim de Sant Gervasi;* y per mes que la caló apreti, per mès que fassi de moda deixar las comoditats de Barcelona, ell sols passa una nit á fora quan venen duas festas plegadas.

Las festas en sa casa comensan per la vigilia: tot es fer preparatius y compondrer las cosas, perque en la caseta, en sa previsió la tè tan desguarnida lo senyor Manel, que si algun dia, vos hi convida, prou

Digitized by Google

vos creureu qu' us porta á una casa per llogar, avans qu' al siti de recreo d' un menestral.

L' endemá ja 'l teniu llevat ab lo soroll dels carros de las pagesas; surt de casa, cap á la pescatería ahont no tarda molt en decidirse per un llus de terça y mitja mes viu qu' aprenent que menja á la casa. Lo peix y las postras son las sorpresas qu' ell guarda sempre per sa muller. Esta prou veu un mocador de pita que lliga quelcom, y fins se 'l mira sens tocarlo, cosa estranya en una dona, y acontentantse ab mitjriure, rés gosa á preguntar perque en la felicitat d' est matrimoni ella espera com se veu, ja avisada esser sorpresa per son marit, tant, que quan son á cuynar, com si no 's contes ab rès mès qu' ab lo que du la minyona fa tota ressentideta ab ella mateixa: *¡malviatje jo que volia passar per la pescatería* (remarcant esta paraula) *me n' hi ben descuydat.* —*Si, eh?* fa ell com preparant mes be 'l terreno pera deixar anar la sorpresa. *¿Qu' haurias comprat? veyam.—¿Que 't diré jo?—Un llus, eh? Un llus. Noya,* diu ell, cridant á la minyona. Esta, mitjrient y mirant de regull, acostumada á aytals sorpresas está fora la cuyna aixugant un gabinet y escoltant dissimuladament; al oure cridar, fa:—*¿Qué mana?— Ves que m' hi descuidat damunt de la taula? Ay, ay! un llus! ¡Un llus!* fa la muller tota sorpresa, y corre y l' agafa com si fos un present de boda. Lo graner riu que riu d' eixa sospresa; lo fa tan felís á n' ell aquell llus, gosa tant ab esta atmiració infantil de la muller, qu' en va es que vulgau oferirli en cambi de son goig tot lo que 'l mon tè ab mès preu. Y escenas com aquestas tan tendres, tan naturals en l' home qu' ab ellas sols gosa, y que tan ridículas las trobaria qui las pegui per un altre cantó, se repeteixen molt sovint.

La porta está amanida pera rebre la clau y l' amo ha dit sis cops á la minyona que no 's descuydi res. Tots passan endevant. Aquesta carregada com un bastaix ab lo cistell, dintre 'l qual la mestressa ab sa práctica ha fet cabrehi tot lo parament d' una cuyna, segueix ab la resignació del que está condemnat á dir sempre: *¡qué hi farem!* y tot passant per devant del cansalader, la minyona d' est, qu' está sentada á la porta, per lo mateix que tothom, fins en la condició mes humil tè qui l' enveja, pensa: *ditxosa aquesta que la fan anar á la torre.* La del graner li dona una mirada ab lo *bon dia*: aquella mirada vol dir: *ditxosa aquesta que no la fan anar á la torre.*

La familia del senyor Manel tè 'l vici fatal per la qui porta 'l cistell d' anar sempre á peu y com aquell tè molta catxassa, des lo moment que posa 'l peu á Sant Gervasi s' atura tantas voltas com coneguts trova, y 'l graner coneix y trova á tot lo vehinat. Prou vos ho dirán los sechs del bras de la minyona produhits per cada volta de mudá 'l cistell.

Quan s' arriba á la caseta l' amo ja 's despulla, 's posa un barret de palla d' amples alas, pantalons de dril, espardenyas y ab mánegas de camisa 's presenta á sa muller. Est es lo sèu trajo y ab lo cual se trova vivint una altre vida y respirant l' atmósfera d' una altre societat.

En tant que la minyona encen foch, marit y muller se passejan pel jardí, maravellantse de lo grossas que 's fan las monjeteras y de lo poch bè que va una dalia criada entre un plantè d' alls.

Lo granèr amaneix una eyna y gosantse ab las caricias del sol, ja 'l teniu passant tot lo que tarda 'l diná en courers removent la terra: per aixó es sens dupte que sempre 's trova mellor lo que 's cull á casa.

Com se veu, donchs, ell passa las mellors horas del dia suhant; suha sa muller al esmentar qu' á la hora del dinar s' han deixat lo mès precís á Barcelona; suha la minyona perque per oblit dels amaniments no pot presentar la vianda com desitja y suhan los noys corrent pe 'l sol: de manera, qu' una part de la felicitat la trova esta familia en poguer dur las camisas enganxadas á la pell.

Lo diná preparat, l' amo dona 'l cop de má á la cassola. La casualitat vol que l' arrós que fá 'l senyor Manel sia sempre salat ó dols, quan no es agafat ó tè massa aygua. La canalla está ab los pitets posats, lo granèr ha tirat duas galledas d' aygua molt fresca pera ferhi tornar lo ví, y quan menys s' ho pensa la cassola ja es á taula. A la vista d' ella lo senyor Manel reb una gran satisfacció, atmira per llarch rato sa obra y diu: *me sembla que l' hauré encertat;* per fí 's decideix á agafar el plat de sa costella, y ab la *cullera grossa* com si li raqués trencar la crosta que forma l' arrós, va prenent de las voras: á la primera cullarada ja pregunta si 'n volen mès.

Quan tots se n' han posat, marit y muller prenen los primers grans y tot paladejantlo abdos, se miran sense veurers y fan á l' hora: massa dolç, l' un; l' altre: massa salat. Devant aytal discordancia de parers tornan á probarlo, y llavors l' un dona la rahó á l' altre, ab lo que resulta tampoch estar d' acort, mès la minyona cridada tercer en discordia diu que 'l trova al mellor punt, á fí de que no donant la rahó á ningú justifiqui lo que 'ls dos volen, qual fallo sens cap mica d' esfors es cregut y corroborat per tots al acabar lo primer plat.

Al esser á servir 'l llus, l' amo troba ocasió pera dir del modo com l' ha comprat, y fins conta alguna coseta de la vida privada de la peixetera, á qui ell coneix de molt jove, si es una que en aquell temps se va dir si tenia 'l sèu marit pres per contrabando, pero es mès de creure que va esser per la mort aquella del portal de Mar, de la que prou s' en va parlar, la mort aquella que va defensar lo nebot d' una coneguda del granèr, aquella pentinadora que daba tants escándols al carrer dels Flassaders: aixó era tot just quan ell va fè obras á la botiga per la humitat que tenia al menjadó, y aixis segueix acompanyant d' aytals fets históricns al llus qu' un se 'l menja ab una altre gana, y fins hi troba un altre gust. Per lo demés, com qu' al granèr may li agrada fugir de la conversa, acaba dient com de tan viu qu' era 'l peix no volia deixar pesarse de cap de las maneras.

Mentres las criaturas s' en van á jugar, marit y muller ab tota catxassa y menjantse una á una las mollas del paper del tortell qu' han servit per postres, tenen la conversa de sobre taula mes pacífica qu' os podreu imaginar. Lo marit conta alguna cosa passada y *ella* tipa d' arrós y de ressol deixa caure

Digitized by Google

'l cap y queda adormida. Lo granèr, com á cosa molt natural, quan la tè en est estat, y coneixent qu' es lo mellor de la dona per lo marit que te de fè alguna cosa d' importancia, se fa portá 'l diari de la butxaca de la levita y llegeix la *gacetilla* y alguns anuncis; únicas cosas d' importancia que per ell portan los paperots.

Per no perdre la costum y á fí de que 'l dia no s' en vaja sense veurels suhar de nou, quan ella 's desperta ell para 'l llegir y en tant qu' est ompla 'l sefreix pera regar las plantas, exércici al qual se dedica 'l senyor Manel, y que sens ell se trobaria malament tota la setmana, aquella ajuda á la minyona, que en va s' esforça en fer creure á la mestressa que l' anar á fora no porta mes comoditats qu' un cansament per part de tots; mes ella la deixa dir; perque ¿qué saben las minyonas de certas cosas?

Entra bufant lo marit á la cuyna, y presentantse hèroe á sa muller fá, tot quadrantse: *cinquanta tres;* la muller, que rentava 'ls fogons se para, se gira y creuhant las mans ab mirada esperverada fá: *¡que 'm dius!* Lo nombre 's refereix á las galledas qu' ha tirat, la exclamació vol dir: es digne d' esser mon espós: ella no ha trevallat menys en la cuyna.

L' hora d' *anar avall* ja es arrivada y, com de costum, trovan qu' es massa tart. Barrada qu' es la porta, ab lo mateix ordre que s' ha vingut s' entorna cap avall la comitiva.

Á mitjant camí *ella* 's troba ja cansada, pero *ell* li diu que 'l fè anar las camas fa arrivar lo menjar fins als peus y axí 's paheix: *ella* queda tan convençuda d' aixó que desseguida 's troba ab prou forças pera anar mès que fos á Montserrat; pero un xich mes avall la minyona ja ha reposat cinch vegadas, y 'l noy petit no vol anar mes ab la *mama*. Ja tenim, donchs, al senyor Manel agafantlo y fentlo dormir en sos brassos que prou ocupats los porta ab lo mocador de las monjetas tendres y la toya qu' ha fet avans de marxar; resignat camina endevant, no sens jirarse sovint pera dir á sa muller que no s' aturi. Esta, tota tirada enderrera, puig se troba en lo cas en que las donas qu' hi entenen li aconsellan que no 's perdi per caminar, porta la mantellina desfeta d' un cantó, cayentli, y 'ls dos baylets á cada ma que, si l' un se repenja perque 'ls peus li arrossegan, l' altre plora que plorarás per que tè son y vol anar á bras.

Ab pena ó ab dolor s' arriva al Born: *ella* diu qu' está reventada: la minyona calla perque ho dona per cosa sapiguda. Aixó si, si lo cansalader los hi pregunta: *¿qué tal s' han divertit?* Molt, respon lo senyor Manel.

Obran la botiga, la minyona porta 'ls noys al llit; la mestressa 's deixa caure en un banch y l' amo trau una cadira, y ab mánegas de camisa, surt á pendre la fresca.

Y aqui teniu l' home felis. Pero mès d' un dirá: ¿aixó es la felicitat? Ja li regalo. ¡ Oh! la felicitat no es absoluta; lo granèr no la compren fora d' aixó, y no se la esplica del modo que la volen los altres. Jo mateix si 'm fos possible esquinsar lo llensol que cubreix mon pervindre, y est fos la vida del senyor Manel, m' entristiria: es mès, pot esser aborriria 'l viure, perque no 'l comprench ab esta monotonía eterna. Ab tot, com no hi ha home felis ni desgraciat que no tinga 'l seu envejós, jo, per mès que no m' avinch ab lo goig del granèr, voldria... tenir com ell una caseta á Sant Gervasi.

Francisco Manel Pau.

CEGO D' AMOR.

Desd' aquell jorn, Margarida,
qu' en los teus mos ulls fixí,
ma mirada embadalida
vehia arreu sols ta garrida
imatge, qu' amor hi imprimí.
Ara jo be podré dí',
puix no hi 'via altra claror
per mí al mon que ta bellesa
que morta tú, en ma tristesa
¡m' he quedat cego d' amor!

FELIP PIROZZINI Y MARTÍ.

24 juliol 1873.

TRADUCCIONS.

LO CASCALL.

En altres temps jo n' era la flor de la son; mes lo dormir no basta ja al home pera ferli oblidar sos mals.

L' home no vol mes dormir, es precís que somnie. Jo n' era l' oblit, ara só l' ilusió.

M' ha ferit al cor, y ha begut la sang que de ma ferida 'n sortia.

¡Ay! despres d' aquest dia no hi ha haguda pas mes per mí ni tranquilitat, ni joya, ni benandansa.

Des que 'l meu tronch un poch s'alsa per sobre la terra, 'l ferro se m' acosta, forada mon sí, d' hont s' escapa 'l licor que causa las visions, exos llarchs ubriacaments del cap y del cor.

Des que l' home ha posat en mí sos llabis, la sev' ánima pren alas, dexa la terra.

Retórnas'en ab lo passat, ó s'enlayra cap al esdevenidor.

Se cerneix damunt lo recort ó damunt l' esperansa.

¡Hont es aquell temps en que cap al vespre 'm passejava per l' espay, dexant caurer ma llavor ignosenta sobre 'l front dels sers humans!

Cridava á mon entorn la dolsa son, filla del trevall, mare dels apacibles ensomnis.

Á la mare adormida, mostrávali son infantó fresch y sonrisent; al petit 'orfe li feya véurer sa mare suaument inclinada sobre sos llabis pera darli sa benedicció ab un bés.

Ma vida passava ditxosa y tranquila, curta y radiosa com la primavera.

¿Quin fou lo geni malfactor que revelá á l' home l' existencia del filtre enclós dins mon sí, d' est filtre qu' es la causa funesta de la meva mort?

Mes, ¿per qué plánydrerme'n?

Digitized by Google

Só com lo poeta; 'ls homens li deuhen llurs mes dolsas fruissions, las ilusions mes encisadoras, y ell es llur primera víctima.

LA ROSA.

BALADA ALEMANA DE HERDER.

«Jo veig desfullarse y morir totas las flors que 'm rodejan, y, no obstant, de mí sola diuhen los homens que prompte 'm marcexo y que 'm cáich ab facilitat. ¡Ingrats! ¿No us faig prou agradosa ma curta eczistencia? Y encara despres de ma mort ¿no dexo una tomba rublerta de dolsa flayre, medecinas y bálsams plens de vida y salut? Y á pesar d' axó sento cantar incessantment á mon entorn: ¡Ay! que prompte 's marceix y pèrt sas fullas la rosa.»—Axí 's planyia la reyna de las flors desde son trono, tal volta sentint per primera vegada lo efímero de sa hermosura.

Una nineta, sentintho, li digué:—«No t' incomodes axís ab nosaltres, hermosa flor, ni anomenes ingratitut á lo que es un eccés d' amor, lo desitg de nostra mes tendre solicitut. Nosaltres, una per una, veyem morir totas las flors que'ns rodejan y ho considerem com lo fat de totas ellas; mes á tú, llur regina, te desitgem y pera tú aclamem l' honor de l' inmortalitat. Per ço, quan veyem nostras ilusions desvanescudas, pronunciem una quexa ab la qual 'ns planyem per tú y en tú. Tota la jovenesa, l' hermosura y l' alegría de nostra vida las comparem ab ta eczistencia, y quan, com tú, las mirem desaparexer, cantem tot suspirant: «¡Ah! ¡qué prompte 's marceix y pèrt sas fullas la rosa!»

A. T. DE C.

ALS ROMANS (1).

Quo, quo, scelesti, ruitis?

¿Qué feu, qué feu, malvats? ¿Per qué la destra torna á oprimir l' acer? ¿No están encar sadolls de sang llatina mar y terra?

No es per á que 'l Romá embolque ab flamas los murs altius de la envejosa Cartago, ni per á que 'l Britá incólum devalle engrillonat la sacra via (2) Alegrat, Parth: la ciutat caurá als colps dels seus mateixos.

May, may, ni 'l llop ni 'l lleó ferotge devoran llurs especies.

¿Es furia cega la que vos empeny, es una força invencible ó bè son vostras culpas? Digueu... Callan, y lívida blancor pinta llur cara y l' estupor s' ampara de llur ánim confós.

¡Ah si! un fat malestruch arrastra als Romans: la sang ignoscenta de Remus pesa dessobre 'ls derrers nets del fratricida.

Trad. de JOAN SARDÁ.

(1) S' ignora la época precisa en que fou escrita aquesta entonada composició, ni quina es de las guerras civils que en la época d' Horaci registra la historia romana, la que doná son argument. Segons Dacier, va endressada á Sextus Pompejus, fill de Pompejus Magnus, y á sos soldats, que havian romput lo tracte fet ab August. Segons altres, se tracta de la guerra entre Antoni y Octavi, y altres crehuen que de la sublevació de Brutus y Cassius, despres de las proscripcions del triumvirat. Sia com se vulla, la composició es digna del assumpto; mes ho fora sens lo rasgo fatalista que la termina, y no es aixó un cárrech per al lirich, qui escribia com á home de son temps.

(2) César havia ja fet una algarada en terras britànicas, pero 'ls britans no foren subjugats fins al emperador Claudi.

NOVAS.

Ab molt de goig vegerem en l' últim número de *La Revista Balear* ressenyada la reunió que, baix la presidencia del Governador d' aquella provincia, celebraren en Palma gran nombre de viticultors, vinyaters, comerciants y naugers, á fi de presservar l' illa de la terrible malaltía que ataca las vinyas de Fransa y allí nomenan: *Phylloxera Vastatrix.*

Creyem que 'ls hisendats y pagesos de Catalunya y principalment l' Institut Agricola de sant Isidro, al igual dels mallorquins, ficsarán los ulls en aquest assumpto de tanta trascendencia pera nostre país.

El sumari de l' últim número de *La Ilustracion española y americana* es 'l següent: Revista general; por *D. Peregrin García Cadena.*—Nuestros grabados; por *D. Eusebio Martinez de Velasco.*—Una expedicion á Lisboa y Oporto (continuacion); por *D. Modesto Fernandez y Gonzalez.* — Correo de Viena; por *Don F. Eroseca.*—Los Listos; por *D. José Gonzalez de Tejada.*—Medida de las distancias celestes; por *D. Manuel Baturone.* — El nene (Poesía); por *D. Eusebio Blasco.*—El alba en su reja; por *D. Antonio Fernandez Grilo.*—Bibliografía.—Del tratamiento de las fiebres.—Correo de la Moda de París.—Anuncios.

Entre 'ls grabats descollan un magnífich del malaguanyat brigadier Cabrinetty; *La siega de las mieses,* tipos y costums d' Aragó, y 'l claustre del monastir de Poblet.

Un conegut escriptor está acabant una comedia en tres actes titulada *Lo plat de plata.*

Estimariam de l' Empresa del teatre de Novetats dongui un poch mes de preferencia á las funcions catalanas, ja que tan bona acullida troba nostre teatre entre aquell públich.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Agost de 1873. Núm. 17.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9	Rals.
Al estranger, tres mesos.	13	»
Ultramar, tres mesos.	18	»
Un número sol.	1	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . 1/2 Ral.
Los no subscriptors, per id.
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Catalunya Estat; per *R. F.*—*** (poesía); per *Victor Balaguer.*—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroni En Francesch Eximenes; per *Emili Grahit.*—Any [illegible] ansa (poesía); per *María de Bell-lloch.*—Arqueología prehistórica. Las pedras del llamp; per *Enrich Claudi Girbal.*—La au[illegible]ncia (poesía); per *Ignasi Farré.*—Lo retorn del tort; per *Ma[illegible]ia de Montells y de Puig.*—A Daguerre (sonet); per *Heribert Martezcurrena.*—Bibliografía; per *Pere Nanot Renart.*—Teatres; per *R.*—Novas.

CATALUNYA ESTAT.

Habem tractat de tots los punts que abrassa la primera part del cuadro qu' ens varem formar al començament d' estos articles ¿Catalunya provincia ó Estat? ¿Provincia privilegiada, exceptuada ó decentralisada? ¿Catalunya Estat monárquich ó republicá, aristocrátich ó popular, separat enterament ó confederat? Habem parlat ja de Catalunya provincia, y posada la ma sobre lo cor, estem persuadits de que no pot limitarse ó tancarse á ser provincia, baix pena de morir moralment y com á poble, com á Catalunya. Sols d' una manera podriam admetrer la situació provincial; com á provincia decentralisada, preparantse y educantse per ser Estat, com á situació provisional, interina, transitoria, temporal y al mateix temps preparatoria y educativa. Un plan extens y práctich, factible baix lo sistema unitari, ja republicá, ja monárquich, se pot traçar; podriam presentarne un bosqueig. Mes are fora inútil. Cap sistema unitari, sia republicá, sia monárquich, ha d' avenirse á donar á Catalunya una decentralisació administrativa avansada y progresiva, creixent, que l' anés preparant y educant per ser Estat. Ben clar ho estem vegent desde la proclamació de la República en general, al 12 de febrer, y també desde la proclamació de la federal. Be ho habem vist fins baix lo mando dels partits unitaris menos centralistas, demócrata-monárquich, radical, progresista, dels anys 40 al 43, 54 al 56, 68 al 73. ¿Per qué, donchs, admetrer una situació impossible, una situació que jamay l' Estat espanyol únich, individit, unitari, ha de consentir? Catalunya deurá prepararse y educarse per ser Estat, sentho. Avuy dia, entre aixó y la proclamació y la inmediata constitució del sistema federal á Espanya, fora inútil parlar d' aquesta situació de provincia decentralisada ab una decentralisació progressiva, preparatoria, creixent y educativa; situació factible en general, mes á Espanya-Estat únich é individit, utópica.

Estreta li ve á Catalunya la situació de provincia d' un tal Estat, la situació de provincia com se compren á Espanya y cási be per tot; situació definitiva, inmóvil, *non plus ultra, ubi deficit orbis.* Sols essent Estat pot renaixer com á Catalunya, com á patria, com á poble.

La situació d' Estat no es cosa alguna nova per Catalunya; sino cosa antiquíssima, secular, tradicional, que li fou usurpada ab violencia, que li sigué robada per la forsa de las armas, que gent estrangera, un rey y un exercit francesos, ab intervenció d' espanyols ilusos y esclavisats, li varen pendrer á foch y á sanch.

Catalunya comensá en la República catalana montanyesa del segle VIII, essent un Estat independent que nasqué avans que lo d' Asturias, després de caigut al Guadalet l' imperi dels Goths. Fou després un Estat protegit per los Emperadors franchs, desde últims de dit segle fins á últims del IX; fou després un Estat feudatari y després, ja ab lo compte En Wifredo lo Pelós, ja ab lo compte En Borrell, altra vegada Estat independent. Sols l' unió personal, sols la persona del príncep, la tenia unida ab los altres Estats de la Corona d' Aragó, y ab los demés d' Espanya, de modo que desde lo segle IX fins l' any 1714, fou Catalunya un Estat, podem dir independent. Poch, si gens s' en diferenciaba, se diferenciaba de serho ab los reys d' Aragó y no molt ab los de tota Espanya. Provincia s' anomenaba baix la casa d' Austria y lo primer Borbó fins l' any 1714; mes ben examinada sa situació, era la d' un Estat, de dret independent ó mitj confederat ab Aragó y Valencia, de fet ab guerra ab sos princeps que li volian pendrer independencia y llibertat: un Estat independent ó mitj confederat, de dret; de fet, un Estat militant per conservar

Digitized by Google

sa independencia, sens parar un minut per espay de dos segles.

Pot haberhi discussió sobre quin grau d' independencia tingué Catalunya desde l' unió ab Aragó, desde la mort d' En Fernando *lo Católich,* baix los reys austriachs y baix els Lluisos XIII y XIV de França, y baix Cárlos III l' Archiduch d' Austria. Mes sobre sa situació d' Estat, ja independent, ja mitj confederat, ja sols unit per la persona del princep; no hi cap discusió. Com uns mil anys de situació d' Estat (d' els anys 714 ó 715 al 1714) conta Catalunya; sobre uns mil anys fou Catalunya un Estat, una nació. No demanem donchs cap *utopía* los catalans *estatistas;* sino restaurar una situació política que, per injustament arrebatada, pot Catalunya reivindicar á tota hora ab aquell dret imprescriptible que la lley romana de las dotze taulas va anomenar *autoritat eterna.*

La cuestió d' Estat ó provincia es per Catalunya cuestió de vida ó mort per la part moral. Sabem las dificultats ab que va Catalunya á trobarse en sa vida material y en sa vida moral al principi de ser un Estat. Per això ens dol al cor, á l' ánima, que may l' Estat espanyol hajés donat á Catalunya una decentralisació provincial verdadera, progresiva, preparatoria y que l' Estat espanyol únich é individit jamay li donaria. Mes, continuant essent provincia espanyola ó francesa, Catalunya es morta moralment dintre pochs anys, ja la tenim cási agonisant com á poble, com á entitat moral, com á patria, y morta moralment, sa vida material, primera y fins única cosa que miran, atenen y consideran molts homes, y entre ells molts espanyols, y entre aquets molts catalans, sa vida material fora petita, aniria decayent, fos Catalunya provincia espanyola, ho fos francesa. Aixís com se diu ¿qué son las lleys sens las costums? pot dirse ¿qué es la vida material sens la vida moral?

Avuy en dia ens quedan als catalans algunas costums, algun esprit, algunas tradicions de cuan Catalunya era Estat. Som encara *separatistas, provincialistas;* no tant, per desgracia nostra, com dihuen los demés espanyols, mes algun tant. Aprofitem lo qu' ens queda per recobrar mes. Cuant mes aviat comensem á viurer com Estat, mes aviat arribarem al nivell de viurerhi naturalment y sens esfors, perque tindrém mes restos de las calitats d' independents, mes restos de activitat, energía, valor civich, patriotisme y esprit autonómich. Com mes tardi Catalunya á ser Estat, á viurer com Estat, á recobrar las atribucions, las potestats y l' independencia propias dels Estats, mes dificultats trobará per viurer com á tal, menos aptitud hi tindrá, menos preparada hi estará, mes calitats de las necessarias per viurer independent haurá perdut. Massa n' habem perdudas ja, massa habem decaigut y degenerat en la part moral, en lo carácter, en las virtuts cívicas, en la energía, en lo esprit independent; no esperem á perdrer, á decaurer y á degenerar mes. Cuant mes avall caiguem, mes ens costará pujar.

Massa ens habem ensopit, fins en la part de vida material, confiats en proteccions industrials y comercials á las fronteras d' Espanya y á l' América; prenem una posició política qu' ens fassi despertar y quedar desvetllats. Massa la situació de provincia ens ha portat guerras civils d' Espanya, la del carlisme comensada l' any 26, la del absolutisme comensada l' any 14 y lo gran número de pronunciaments y sublevacions que sabem: tot partint de la ideya ó base, fonament y peu forsat de Espanya-Estat únich é individit. De modo que de las lluytas civils y de las parcialitats políticas qu' han ajitat á Catalunya, han dividit als catalans de l' any 14 ensá, solsament las dels federals son catalanas; las demés totas han sigut espanyolas.

No pot dirse que jamay Catalunya ha d' arribar á ser Estat. Aquesta negació de tants y tants mils catalans conservadors, la ideya de que la situació provincial mes ó menos decentralisada haje de ser la situació definitiva, final, políticament eterna, ***nonplusultra*** de Catalunya, aquesta ideya es inexacta, es falsa. Avuy en dia per una reunió de circunstancias qu' els conservadors no tenian previstas, trobem arribat lo cas de comensar Catalunya á viurer com Estat; aquell home, aquell sabre, aquella ma de ferro que fa cinch anys anuncian ó demanan ells, no vindrá prou abiat per privar aquet comensament. Donchs be; si olvidantnos per un moment d' això, ens fem cárrech de que mes endevant pot venir lo cas de ser Catalunya declarada ó declararse Estat, com mes preparada estiga á viurer com á tal, menos agitacions y batzegadas li costará la nova vida. ¿Cóm pot prepararshi? Sent provincia? No. Á Espanya es utópica la decentralisació verdadera y progressiva, preparatoria. Sols sent Estat pot Catalunya anarse fent á serho, anar entrant en la vida de tal. Y lo qu' es deixar per sempre mes de ser Estat, lo qu' es ser per sempre mes provincia, no ho creguem.

Encara que al presen l' home de ferro, lo bastó, lo sabre, etc. dels conservadors fes una reacció en sentit unitari, encara que triunfessen los carlistas ó els altres monárquichs; altre dia, per un camí ó per altre, tornaria á sortir y á plantejarse l' ideya federal qu' inclou la de Catalunya-Estat. Aquesta ideya no morirá. Cuant á Fransa, ahont fou proclamada per los Girondins l' any 93, no ha mort, menos morirá á Espanya. Cuant l' ideya de llibertat y constitució no ha mort á Espanya apesar de las reaccions dels anys 14, 23, 43, 56 y 66, menos hi morirá de aquí endevant l' ideya de federació que inclou, abarca ó conté la ideya de Catalunya Estat.

«Jo visch en la eternitat,» com diu Jehová á la Biblia, pot dir aquesta ideya; y nosaltres podem traduir aquesta frase com la traduhí Proudhon: «ma ideya es inmortal.»

Donem pressa al mal camí, passemlo aviat; com mes promte comensi Catalunya á viurer com Estat, mes aviat y mes facilment passará las dificultats morals y materials del comensament d' aquesta vida; mes calitats conservará encara per surtirne mes aviat y millor.

Per lo que toca al dia d' avuy (agost de 1873), no volem dir que Catalunya se separe d' Espanya ab violencia. Per una part la guerra carlista, per altra part la situació política del Gobern y del Congrés

centrals encaminada á plantejar una constitució ahont Catalunya es regoneguda com Estat confederat, aconsellan seguir lo camí pacífich y legal en cuant se pugui, mentres aquella guerra duri y mentres lo Congrés y lo Gobern del centro no tracten de tornar al sistema unitari.

R. F.

***

Bé prou que me 'n recordo,
Y son recort m' es grat,
La nit que ne passarem
De Cartagena á Oran.
Lo vapor no corria, que volava,
La mar semblava un llach,
Y amorosas las onas
Anavan y venian mormolant.

Las brisas eran dolças,
Los ayres embaumats,
La lluna n' espargia
Sos melangiosos raigs,
Y desde proa 'l timoner cantava
Aquell tristíssim cant
De ninas que 'l rey moro
Robava per joyells de sos serralls.

Sentats sobre cuberta
De la lleugera nau,
Mon cor sobre ta falda,
Grontxantnos en la mar,
Las estrelletas de tos ulls mirava,
Que no las del cel blau,
Perque trobava qu' eran
Mes que las altres puras y brillants.

Tota la nit passarem
Allí mateix sentats;
Ni una sola paraula
Los llabis van crusar,
Mes lo cantar, la lluna, las estrellas,
Las onas mormolants,
Las brisas que passavan,
Tot deya, tot, al nostre entorn: *Jo t' am!*

VÍCTOR BALAGUER.

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

I.

En lo segle XIV la lliteratura catalana se presenta rica bax tots conceptes. Des lo mes alt dels palaus reyals, fins las últimas barracas, es lo catalá la llengua que 's parla. En catalá parlan los reys á las poblacions, en catalá s' escriuhen las lleys y actes de Cort, y en catalá los capitans entussiasman als combatents. La poesía é historia, la filosofía y la jurisprudencia y, en una paraula, totas las ciencias que llavors se cultivavan, troban qui las tracta en la llengua en que 'l gran Jaume escrigué sos comentaris.

La Corona d' Aragó formava una nacionalitat robusta y de gran influencia en la política europea, y per axó veyem lo gran número d' escriptors que s' ocupan dels interessos generals y permanents de la societat. Entre aquestos sobressurten los que 's podrian anomenar polítichs-religiosos, que al estudiar lo bon régimen de la societat en lo temporal, ho fan ab estret enllás ab las doctrinas de la religió cristiana, d' universal influencia y ab entussiasme seguida. Per axó lo segle XIV doná tants y tants escriptors d' aquesta mena, que podria dirse 'n escola si haguessen sabut donar una espressió mes científica á llurs teorías. Lo gran Jaume obrí aquest camí en son reyalme, encomanant la traducció de las obras mes importants de la filosofía cristiana, lo que produhí son estudi y admiració.

Lo mestre Francesch Eximenes pertany á aquesta récula d' escriptors: totas sas obras donan á compendrer que las fonts hont havia acudit per arreplegar l' inmens caudal de sabiesa, que per sas obras se veu que possehia, eran las doctrinas dels Sants Pares, d' aquets oracles de la doctrina cristiana. Totas sas obras aspiran á la perfecció del home per dos camins: per lo bon régimen en lo temporal, y per l' obediencia y execució de las virtuts en la societat eclesiástica, que en últim resultat aquest es l' objectiu al qual aspira á encaminar la societat temporal, perque sigui un mirall de la religiosa. Veus aquí lo carácter general que tenen las obras de 'n Eximenes, miradas bax lo punt de vista de son fi.

Per axó escrigué las moltíssimas obras que admirem; mes totas pot dirse que son una expressió ab diferentas maneras d' *El Crestiá*, aquesta immensa enciclopedia cristiana, que ab tot y no esser completament coneguda, ha omplert justament de gloria á son autor. Teología, política, moral, casuística, astronomía, historia, legislació, totas las ciencias sagradas y profanas, las arts y la lliteratura, tot lo saber del segle XIV acudex allí per servir al fi que son autor se proposa.

Las demés no son mes que accessoris, diguemho axís, d' aquesta gran obra, presentant los matexos carácters encara que en una esfera mes limitada, donant á compendre sempre que son autor tenia los conexements necessaris pera formar una enciclopedia. Si alguna d' ellas, com la *Vida de Christo,* sembla que 's separa d' aquesta via mirantla superficialment, al estudiarla en son fons se descubrex una espressió d' aquella grandiosa idea.

Obras escritas dintre la societat d' aquell temps, son lo millor mirall que mostra la manera d' esser d' ella, desde 'ls mes elevats negocis dels palaus dels príncceps, fins las senzillas costums del poble. Son una expressió clara y ben certa de la vida íntima de l' época, tota vegada que á més d' ensenyar las costums dexan entreveurer tot lo bó que tenian las constitucions dels Estats y los vicis y defectes, sobre tot en la moral, per quant l' autor, dexant cór-

rer lo sentiment cristiá, rebusca el mal pera criticarlo.

Lo llenguatge es lo del segle XIV, segle d' or de nostra lliteratura. Es fácil, armoniós, rich y robust, y bè pot dirse que 'n Eximenes era un dels millors prosistas de l' época. Ab tot, alguna vegada presenta un estil un tant desunit, defecte degut á las circunstancias especials de las obras.

En lo que 's mes digne d' atenció, es en lo rigorosíssim método que seguex. En efecte, de las diferents materias que tracta en cada una de sas diversas obras, se 'n podria formar lo que avuy diem un cuadro sinóptich, perque se seguexen sens esfors de cap mena, naturalment, veyent sempre 'l lector lo punt de partida y lo fi y objecte á que 's destina lo mes petit incident de la qüestió que 's desenrotlla. No 's cregui, ab tot, que aquest método sigui altament científich, de manera que las obras presentin un cos didáctich, no, res d' axó: en aquell temps no estavan encara perfeccionats los estudis com avuy y no era per tant possible que 's formessin verdaders cossos de doctrina ab unitat científica. Lo método de 'n Eximenes es especial y sols respon á la naturalesa práctica de las materias que 's tractan, obehint sempre á un delicat sistema de divisions y subdivisions.

Es aquesta, sens dupte, la qualitat mes marcada que mostran las obras del mestre Francesch, en lo que pertany á la forma, mes també es causa de alguns defectes, com la pesadés y monotonía en diversos punts de poch interés, y que, ab tot, ell s' entreté en abossinar.

Axó es lo que á primera vista presentan las obras indicadas, tan en lo fons com en la forma, pero apart d' axó hi ha en ellas algunas altres circunstancias que no es inútil fer observar.

Una gran part de las obras la composan opinions d' autors degudament citats, y aquesta circunstancia las fa cáurer en un defecte notabilíssim y del qual Nicolau Antonio ne fa objecte de especial y agre censura. Gran part dels autors citats son desconeguts, molts están mal anomenats, y ab altres los hi atribuex obras que no 's té noticia escriguessin. Nicolau Antonio, que estudiava las obras principalment desde son criteri bibliográfich, s' irritá sobremanera al veurer tanta mentida, y esclatá contra los autors que fallats de crítica han sigut causa de la confusió y embolich de la ciencia dels llibres. Encara que després rebaxa molt la crítica, tinguent en consideració l' enderreriment del segle XIV, ab tot crech que 's deu rebaxar mes encara per altres consideracions. L' estudi de las obras en aquella época habia de ferse per medi de copias tretas d' altres copias, la major part de las vegadas plenas d' errors de copista. De aquí que fins per las mes illustradas personas s' admetessin ab la major bona fe los errors que 'n Nicolau Antonio critica tant durament á Eximenes y altres.

La matexa indicada falla de crítica se manifesta en las demés qüestions que la necessitan, com las históricas y geográficas, en las quals verdaderament los errors son notabilíssims.

Los bibliógrafos y altres autors que del mestre Francesch han tractat, han fet per regla general elogis mesurats y justos. Melissani lo titula home de insigne santedat, eruditíssim y de gran y multiplicada doctrina. Semblant judici ne fan Diago, Gonzaga y Carbonell. Lo célebre Nicolau Antonio lo anomena home de vasta erudició en lo pertanyent á la teología, mística y filosofía; mes en quant á la crítica, l' ataca durament per los errors que mes amunt so indicat. Si 'ls errors no haguessin sigut de bibliografía, tal vegada los hi hauria perdonat. Torres Amat l' intitula doctíssim y molt estimat de prínceps y grans senyors: que si bè demostra grans conexements en teología, moral y política en sa part filosófica, ab tot sas obras se ressenten molt de la falla de crítica, ó massa credulitat de son temps.

No acabaré aquestas consideracions generals sens fer notar la particularitat que tenen las edicions de las obras de nostre autor, qual es la de pertanyer la major part á las que los bibliófilos califican de *incunables* per estar estampadas en lo segle XV. Axó prova l' importancia en que foren tingudas en aquella época, tant mes quan fins n' hi ha que son reputadas per las primeras de las poblacions hont se donaren á llum.

II.

EL CRESTIÁ.

Un estens estudi del home cristiá en son modo d' esser interior y exteriorment considerat, que al matex temps que llibre d' ensenyansa de la doctrina cristiana, fos regla de bon camí per las accions humanas, tant en lo moral, com en lo material: mes ben dit, una verdadera *enciclopedia* cristiana, fou la idea que sens dupte portava Eximenes al escriurer l' inmensa obra *El Crestiá*.

Se dividex en tretze llibres que tractan:

I. *Que es religió cristiana: é com e don pren ó ha pres fonament: é quines son les sues altes exelencies é grans dignitats* (1).

II. Com l' home cristiá cau d' aquesta dignitat y dels dons rebuts, per las temptacions (2).

III. Dels mals y pecats en que cau lo cristiá (3).

IV. Tracta dels remeys per llevarse dels pecats: de las inspiracions divinas: de la predestinació, gracias, llibre arbitre, dons y fruyts del Sant Esperit, y benaventuransas (4).

V. De com lo cristiá se relleva per medi de las llums de las virtuts teologals.

VI. De com se relleva per las virtuts morals y cardinals.

VII. De com, per la lley sancta de Deu y sos preceptes.

VIII. De com, per la manifestació dels atributs de Deu, de divina potencia, sabiesa, y clemencia en las cosas creadas en son orde.

---

(1) Copiat del fragment y explicacions que dona Francisco Mendez, *Tipografía española*, p. 34.
(2) Segons Nicolau Antonio.
(3) Segons se despren del matex llibre.
(4) Fins al llibre XII, segons Nicolau Antonio.

Digitized by Google

IX. De quin modo se relleva, per lo misteri de l' Encarnació.

X. De quin modo, per los sants Sagraments.

XI. De quin modo, per l' estat eclesiástich y altura de la religió sancta.

XII. *De regiment de princeps é de comunitats* (1).

XIII. De quin modo se relleva lo cristiá dels mals y pecats en que cau, per las amenassas de grans cásti chs y promesas de grans premis celestials (2).

Llibre primer.

Respecte á aquest llibre dech concretarme á lo que d' ell porta la *Tipografía española* de N. Francisco Mendez.

Avans de comensar á tractarse directament del *Crestiá* hi ha un extens prólech: *En nom del salvador nostre jesucrist comencen les rubriques sobre lo prolech en lo llibre appellat crestia, lo cual prolech conte V capitols continents, ço que ensenyen les següents rubriques.—Lo primer capitol conte lo preambol á tot lo libre crestia,* etc.

Res mes copia lo P. Mendez del comensament.

Aquest primer llibre habia d' esser extensíssim, per quant no se 'n estampá mes que una part que 'l editor anomená *primer volum,* que compren un tomo en fóleo de gran marca, sens numeració, impres á dos columnas, y ab lletra de tortis. Lo autor de quí prench aquestas notas copiá lo final, ó sia la nota del editor que diu axís com seguex: *Feneix lo primer libre del volum appellat crestia ordenat e compost per lo molt reverent mestre Francesch Ximenez mestre en sancta theologia, frare menor, digne patriarcha alexandri del orde del glorios sanct Francesch. En lo qual dit primer libre se tracta ó es tractat que es religió crestiana é com é don pren ó ha pres fonament: e quines son les sues altes exellencies e grans dignitats. Lo qual dit primer libre assuacio consell é instancia del molt reverent mestre mossen johan ruys de corella, mestre en sancta theologia zelant la salut de les animes es estat tret o empremptat del dit libre appellat crestia: lo qual es en la libreria del monestir de frares menors de la insigne ciutat de valencia per lo humil empremptador Lambert palmant Alemany. E fonch e es estat complit ó acabat en la dita ciutat de valencia lo XXVIII dia de Giner.—Any M.CCCC.L.XXX.III.*

Es edició raríssima. Lo P. Mendez ne vegé dos exemplars, un en la biblioteca de la Real Academia de la Historia, y altre en la Real de Madrit. En aquesta també existex manuscrit segons l' autor del *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos.*

No m' es possible donar cap esplicació respecte al llibre segon per no haberlo pogut tenir á ma. Se tant sols que 's troba manuscrit en la biblioteca Real de Madrit.

Llibre tercer.

Prolech sobre lo terç libre del christia.—Mal es partit en dues parts ço es per mal de colpa e per mal de pena de cascu dels quals mals havem a tractar en lo presen volum que es lo terç libre del crestia, axi com daquella mort e plaga en que cau lom quant es vençut per las temptacions de las quals havem ja parlat longament en lo segon libre. E per tal quant la materia aquesta que en lo present libre se conten es queucom sobtilea ensimatexa per raho daço, consell que negun hom simple, o lech qui açi studiara nos spavent ja per axo tantost car sera la dita subtilea compresa solament en los XV capitols primers e depuys trobraras en ço qui segueix maiorment en lo quint tractat que es dels VII peccats mortals fins al die, les maneres fort clares, e morales, fort profitoses a la conserva. Dapres aci empero que la dita pocca de subtilea aci posada no pogui lexar de tots punts, mes que no nich posas queucom car negu no pot saber acabadament que es peccat, si donchs no sab que es mal, de la materia del mal son los dits capitols primers, ne la dita subtilea aci contesa no es tanta que longament lom nela puxa entendre, maiorment si solament una vegada nes informat per algu que entena. Jatsia que hom lech queucom agut sia bastant a entendrelo tot largament, sens neguna informacio daltres. Perque per donar millor direccio é endreçament a aquell qui aci studiara, deus saber que lo present libre conté en suma XII parts e articles. —Lo primer article tracta de mal en general.—Lo segon de mal original.—Lo terç es de les sequeles del dit original.—Lo quart tracta del mal apellat peccat venial.—Lo quint tracta en general del mal ques apella peccat mortal.—Lo VI del mal quis perten per los VII peccats mortals en especial.—Lo VII del mal que comet la nostra lengua.—Lo VIII tracta com lo mal entra per los V senys corporals dins en la nostra anima.—Lo IX com se lunya hom de mal.—Lo X com satisfa lom a deu en esta vida per lo mal que fet ha. —Lo XI com pot hom conexer lom quant es mal.— Lo XII que es mal de pena e com se ajusta al mal de colpa.

Los dos primers llibres, que sols contenen juntament uns vint y cinch capítols, son estudis estremadament sobtils, sens presentar qualitat mes notable.

Lo tercer es mes llarch é important. Es destinat á parlar de las sequelas del pecat original, á las que anomena *nafras naturals,* que diu son: *ignorancia, cobeiança, malicia, impotencia ó dificultat á fer be, y daltres,* comprenent uns cent capítols. De la *malicia* ne forma un tractat especial de molta estensió, estudiant sas arrels ó fonaments. Un d' ells diu que 's la *rusticitat ó pagesía,* á la que critica durament, suposantli grans vicis y defectes, y aconsellant que ningú se confie de las paraulas ó prometensas dels pagesos. En lo demés del tractat no 's presenta cosa digne d' especial menció, com no sigui un carácter altament escolástich, en la resolució de las moltas qüestions que proposa, y una exagerada gala de divisions y subdivisions que fatigan al lector.

Molt apreciable es lo tractat, ab tot y no contenir mes que trenta capítols. Comensa ab magnífic as disertacions sobre la essencia dels pecats en son orígen y manifestació. Escudrinya llurs primers moviments psicológichs y va seguintlo atentament fins á llur mostra forana, determinant ab gran precisió la concurrencia que deu tenir la voluntat en totas aquestas situacions per haverhi verdadera falta.

(1) Segons se llegex en lo prólech del matex llibre.

(2) Segons Nicolau Antonio.

Digitized by Google

Acaba ab un estudi comparat dels pecats mortals y venials, magistralment fet. Es un tractat curt, mes ell sol demostra los grandiosos conexements que 'N Eximenes tenia en la ciencia que ensenyava en son convent.

Ja no presenta tan recomanables condicions lo tractat quint, molt semblant als dos primers, per sa estremada subtilesa. Apar qu' hi manca orde en las moltíssimas qüestions morals que desenrotlla y que seria pesat fer notar. Es digne de menció la materia dels pecats mortals que cridan á Deu per llur malicia, per tocarse en ella punts de interés social: axis, condemna fortament la opressió de ignocents, com *la que fan los senyors á sos vassalls*, contra lley y justicia, puig *lo senyor nos pot pendrer res de ningun de sos vasalls en especial per mantenir son estament*, ni retenir lo lloguer de llurs servidors. Conté aquest tractat uns cent dotze capítols.

Mes de quatre cents ne conté lo sisé, 'l mes important y estens del llibre, y destinat á parlar dels set pecats mortals, de cada hu dels quals ne fa un tractat especial.

Lo destinat á la gola es curiós en alt grau, comprenent materias diversas dignes de menció. Se senyalan las *malas fillas* d' aquest pecat, dient que son: *pondoresitat, viltat, grosseria dentenimemt, parleria, disolució, ineptaléncia, luxuria y dissipacio dels bens temporals*. En alguns capítols se discutex l' estrany tema següent: *sis pot allongar negu la vida per ninguna via:* un altre es destinat á provar, *com catalans menjen pus graciosament é ab millor manera que altres nacions.*

En aquesta especie de tractat de gola se troban desenrotlladas ab mes que regular extensió dos altres materias que sens esfors d' aquell vici se desprenen, com son la *embriaguea,* y una compilació de reglas de bon servey de cuyna y taula. Aquesta última es curiosíssima perque l' autor entra á parlar fins de los mes petits detalls, com la manera de contentar las viandas, vegadas que 's pot beurer, etc., etc., ab lo que 's descobrexen raras costums de la época.

Ab método rigurós parla de la *perea,* com segon pecat mortal. Diu, primerament, l' autor, que deu esser aborrida, perque es ofensa capital á Deu, per esguart dels ángels, perque plau al diable, fa mal al prohisme, y quita los bens morals y materials. Despres determina las *malas fillas de perea,* dient que son: *trepeditat, mollicia, dilacio, tarditat, negligencia, pussillanimitat, desconaxensa, indevocio, dissipacio, enuig de viure, y desesperació.* Al parlar de la *desconaxensa*, es curiós observar que 's servex l' autor de fáulas, per provar los estrems que proposa, y entre ellas, algunas de *com lo cavall, lo bou, el ase, é el ca, provan quel hom es animal fort desconexent.* Per lo demes, altre cosa mencionable no so trobat en aquest punt.

Apres seguex l' estudi de la *luxuria,* en el qual se troba una mostra ben clara de la llibertat ab que los autors d' aquella época se permetian tractar las materias mes delicadas, y que avuy dia ab prous feynas permeten nostras costums que s' espliquin en los llibres doctrinals. Moments hi ha en que repugna lo llegir, puig com mes bruta es la materia, mes sembla que 's compláu l' autor en presentarla bax mes diferents formas. Despres de parlar estensament de generalitats entra á dividir la *luxuria* en *fornicacio, stuprum, rapto ó arrapament, adulteri, incestus, sacrilegi y sodomia.* Acaba donant reglas y consells per esquivar aquest pecat, y entre altres, *fuxir de fembres é ab ellas conversar.*

En la part destinada á la *superbia* se troban qüestions curiosas. Comensa, mestre Francesch, ab estil teológich, per baxar á materias de la vida íntima de son temps. Axis condemna als que *ab art special se fan bells*, mal que suposa molt incarnat en las donas *per colpa dels marits* que son *efeminats*. Parla mes endevant de l' orgull, planyentse de las *males condicions dels nobles e generosos*. Mes curiós encara es un tractat sobre 'l vestir, en el que critica l' anar massa ricament, com portar vestiduras *riques, molles, grans de exessius colors y de tall va en la forma.* Manifesta Eximenes que *en aquests vicis pequen molt les dones,* sempre per culpa de llurs marits, que per llur afeminació preferexen mes la riquesa de las galas, que las bondats de llurs mullers. Combat també tenir *llits excessius ne moyls*, portar *vanes cavalcadures*, fer *grans convits*, habitar en *bells edificis*, seguir *sumptuosos studis*, etc., etc.

Lo tractat de l' avaricia, que seguex al de superbia, compren un estudi de la essencia de dit pecat, altre sobre sa divisió en *usura* y *simonia,* y una exposició dels remeys pera llunyarla de nosaltres. Al parlar de l' usura, desenrotlla la materia dels préstamos, demostrant que avegades *lo prestant pot sens usura rebre d' aquell á qui presta queucom ultra lo capital,* determinant los casos: doctrina posteriorment mes precisada per los moralistas. Es molt curiós un tractat sobre las *rahons perque nostre Senyor doná riqueses als homens.*

Molt curta es la materia de *enveia* en que 's parla sols dels mals que aporta y dels remeys contra dit pecat. Lo matex es la de *ira,* que res presenta digne de menció.

Acabats los pecats mortals passa l' autor al seté tractat d' aquest tercer llibre. Primerament desenrotlla algunas generalitats dels pecats que 's cometen per la llengua, que despres dividex en vint y quatre menas, que estudia separadament y ab molta estensió, puig conta prop de cent capítols. No presenta qualitats recomenables, molt al contrari; la munió de divisions y subdivisions embrassan y confonen al lector, y la materia en general se conserva á un nivell poch elevat per cert. Un dels pecats de llengua diu que 's *indiscretament amenaçar,* en el qual destina un capítol á parlar de *com los homens enamorats se deuen comportar cant son menaçats per dones*

Un estudi especial de la concurrencia que los cinch senys corporals tenen en lo pecat, fet ab auxili de la psicología, la teología y la moral, forma 'l vuyté tractat, que compren uns setanta capítols. Al parlar del *oyr,* diu l' autor que á las *fembres* se las deu escoltar *ab gran delliberació,* puig si be n' hi ha de *famosas e bonas,* per regla general son *fort falsas e decep-*

Digitized by Google

tivas, com ho proban l' historia, los *poetas* y 'ls *coblejadors*. La materia del *tocar*, recorda lo que so dit de la *luxúria*.

Los tres següents tractats sols tenen un capítol cada hu per parlar de la materia que marca 'l prólech.

L' últim del llibre ó sia 'l dotzé, reunex la particularitat de enclourer moltas qüestions d' interés major, axis es que forma un bell remate. Conté mes de cinquanta capítols que tractan de mal de pena y de com se ajunta al mal de culpa. Alguns desenrotllan qüestions jurídicas com lo dret de penar, ja bax lo dret constituyent, ja bax lo positiu, tenint sempre per modo de resoldrer, la moral y las lleys eclesiásticas.

Acaba per últim lo tercer llibre ab un capítol, *qui endreça lo ligent per al quart libre seguent*. Despres: *ffinito libro sit laus ecclesia christo amen.—Aquest volum fou acabat de scriure dicmenge á XII dies de juny l'any de la nativitat de nostre Senyor M. CCC. L. XXX. nou dia de la festa individua devinitat gracias altissimo creatori*. (1).

Per fer l' estudi anterior m' he servit d' un manuscrit del descrit llibre tercer que 's guarda en la biblioteca de San Joan de Barcelona. Es un códice quals quaderns constan de un plech de pergamí, alternant ab quatre de paper groxut de cotó: las inicials son iluminadas y dibuxadas, y conté 465 fulls molt grans escrits á dos columnas (Arm.° 2.° 1. 5.).

Existex altre manuscrit del matex llibre en la biblioteca Real de Madrid (2).

Cap noticia puch donar dels demes libres de *El Crstia* fins al dotzé, per no haverlos vist. Es mes dupto que 's conservin.

ANYORANSA.

Que hi fa qu' ell no m' estimi
Si 'l tinch dintre mon cor!

Cada vespre á la verneda
Hi cantava 'l rossinyol;
Cada vespre jo hi anava
Batentne mon cor de goig:
La il·luminava la lluna
Brillant dalt del cel hermós
Y á centas floretas gayas
Perfumavan l' ayre dols.
Mentre 'l rossinyol cantava
Entre lluna, auras y flors,
Allà al cap de la verneda
Jo hi trobava al meu amor;
Per ço mon cor s' alegrava,
Per ço allí 'm sonreya tot.
¡Qué felis que era alashoras
En sentint prop meu son cor!

Mes un jorn vaig arrivarhi,
¡Ay! no hi era 'l meu amor;
Passí molt temps esperantlo
Mes ell, no va vindre, no.
¿Será que ja no m' estima?
¿Es que ha oblidat mon amor?
¿Será que una altre me 'l roba?
¡Oh Deu meu¡ pot ser s' ha mort!
Las flors me semblaren mústigas
Sense perfums lo ayre dols,
Tristesa 'm doná la lluna
La qu' avans me dava goig,
Y 'l rossinyol ab sas cántigas
Me feu esclatar en plor.
¡La anyoransa es la que 'm mata,
L' anyoransa del amor!

MARÍA DE BELL-LLOCH.

(1) En l' any tal volta hi haurá una equivocació, puig en 1385, escriuria l' Ximenes lo llibre dotzé d' aquesta obra, y es natural qu' avans escrigues lo tercer. L' equivocació pot esser de copista, puig haventse esborrat la copiada nota en lo volum de que m' he servit, se torná á escriurer posteriorment. Tal vegada l' any en qüestió fos lo de 1379.

(2) *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos.*

ARQUEOLOGÍA PREHISTÓRICA.

LAS PEDRAS DEL LLAMP.

De cap manera pretenem escriure un article fent gala de una erudició que no tenim, ni pera afegir una sola noticia que avansi 'l mes petit pas en la ciencia prehistórica.

Sent mes modest nostre propósit sols se limita á intentar desvanexer en lo possible una preocupació molt arrelada entre la gent del poble, en perjudici dels estudis sérios sobre la fosquetat dels temps dels homes primitius.

Sembla esser ben comuna á la major part dels pobles d' Europa la creencia supersticiosa de la gent del camp segons la cual las eynas trevalladas en pedra que 'n no pocas encontradas se trovan en major ó menor abundancia, ja en la superficie, ja molt endins de la terra, conegudas vulgarment en nostre país baix lo nom de *pedras del llamp*, tenen la propietat de guardar als qui las posseheixen com també á sas llars dels efectes sensibles d' aquell meteoro. No es pas poch difícil treure d' arrel aytal superstició de la gent crédula y senzilla, ja que la llum de la instrucció no ha pogut destruir sa invensible ignorancia.

Quant digne, quant útil y encara mes caritatiu seria aclarir la inteligencia del totxo pagés, al qui son trevall incessant no li permet instruirse en certa classe de conexements, superiors per demés á son criteri poch eczercitat, no es precís recomanarho. L' estudiant menys instruit de nostres instituts y colegis, podria, sisquera fos en lo temps en que las vacacions li permeten passar en lo poble hont nasqué alguns dias de esplay, escampar sa part de propaganda científica en benefici de sos amichs y masovers, si es que per sort 'ls haja; y altre de las classes que pot esser ab mes profit podria emplear sos conexements en esta materia, fora la del reverent clero. Certament, ¿quina altre persona pot oferir als pagesos majors garantías de veritat que son respectable rector, ecónomo ó vicari, qui per altra part al fer desaparexer la superstició de sos feligresos establiria las justas y sempre amistosas relacions de la veritable religió ab la ciencia veritable?

Digitized by Google

Es de tot punt convenient dur al convenciment de la gent senzilla que aquellas pedretas de formas variadas y trevalladas en diferents minerals son los primers ensaigs de la industria de nostres antichs pares, qual eczámen y estudi serveix molt als naturalistas y als arqueólechs pera escorcollar fins á cert punt los usos y las costums del home primitiu.

¿Quina inteligencia per curta que sia dexará de compendre que en l' edat primera l' home, desconexent per complet l' us dels metalls, tingué de recórrer en sa falta á las pedras fortas, als ossos dels animals, etc., pera satisfer tant las necessitats de la vida com pera la propia defensa contra las feras que omplian los boscos hont ell bastia sas casas, fabricant armas y útils doméstichs? ¿Quin será lo curt enteniment que no arribi á compendre, en vista dels matexos útils, l' objecte pera que foren trevallats ja que, mes ó menys modificada la forma, no dexan de portar un cert sagell característich y treure en clar, comparantlos ab los moderns, las necessitats á que tenian d' obeir? ¿Qui no endevina, fentse cárrech de la aspresa de las costums y de la escassés de medis propia dels pobles salvatjes, la forma de las eynas com destrals, puntas de llansa y de fletxa, ganivets, serras, enformadors, martells, esplanas, etc., etc.? (1).

En tots los pobles,—ha dit un escriptor modern,— lo mes antich es sempre lo mes noble, lo mes sagrat. Aytal es axis, y pera no presentar mes que un eczemple, que entre 'ls jueus, la circuncisió se fa encara en nostra época, ab un ganivet de pedra. Aquí lo ganivet de pedra es un objecte consagrat per la religió perque la velluria d' aquest objecte se pert en la nit del temps (2).

Hem dit al comens d' aquest escrit que la superstisió de la gent del poble respecte la falsa virtut d' aquestos monuments de l' época prehistórica, es en perjudici dels estudis sérios sobre la matexa, axis com mes endevant dexarem consignat també que tan estravagant creencia pot caurer en perjudici dels posseidors de tals utensilis, y anem á demostrarho.

Generalment succeheix que 'ls pagesos posseidors de aquesta classe d' antigüetats, creyent á ulls cluchs en la mágica virtut que la superstisió tradicional ha anat donantloshi, persistexen en no volersen despendre de ells, rebujant lo valor fins eczagerat que 'ls anticuaris los hi oferexen sovint per sa adquisició.

Aquestos objectes degudament classificats en las coleccions dels particulars, servexen de constant estudi al arqueólech, y esposats convenientment en los prestatges d' un establiment públich, com los Museos, al mateix temps que servexen pera 'l propi fi, cridan l' un dia y l' altre l' atenció dels que no entenen en la ciencia y 'ls hi dona una idea del progressiu y constant perfeccionament de l' industria humana desde 'ls temps primitius, suministrant al observador, encara que lleugera, una noció pot ser pels mes completament ignorada.

Ab poch n' hi ha prou pera compendre que la falsa creencia de que tractem pot perjudicar los interessos y fins las vidas dels posseidors de las *pedras del llamp*, puig pot haver, y de segur n' hi ha, pagesos acomodats que vivint en lo fons d' un bosch, lloch ocasionat á las eczhalacions en dias de tempestat, despreciant los avansaments de las ciencias físicas, ben lluny de guardar sa vida y propietats ab l' invent de Francklin, reptan lo foch del cel, refiats en los prodigis y virtuts d' una pedra per ells misteriosa y d' orígen desconegut.

Si aquestas breus consideracions que á corre cuyta havem apuntat poguessen per sort contribuir á treure la falsa creencia d' un sol dels preocupats, nosaltres nos creuriam ben recompensats, puig es massa sabut l' impossible que 's fa arrebassar á la gent del poble tota mena de supersticions.

ENRICH CLAUDI GIRBAL.

(Traduhit de *La Union del Magisterio*).

---

(1) Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, et item silvarum fragmina rami,
Et flammæ atque ignes, postquam sunt cognita primum.
Posterius ferri vis est ærisque reperta;
Et prior œris quam ferri cognitos usos.

Lucrecio, *de Natura rerum*, llibre V.

(2) Lluis Figuier, *l' Homme primitif*, pág. 300, segona edició. París, 1870.

Un de nostres mes reputats arqueólechs, sembla contradir lo que 'n lo text 's ve d' apuntar, sobre la classe d' instruments ab que 'n lo temps antich tenia lloch l' operació higiene-religiosa de la circuncisió. Heus aquí lo que diu l' erudit En Bastus en una de sas celebradas obras:—«Per lo que te relació ab l' instrument ab que 's practicá la Circuncisió alguns cregueren que 's va fer ab un ganibet de pedra foguera, fundantse en que l' instrument ab que Sephora circuncidá son fill era una pedra molt tallant y en lo que 's llegeix en Josué quan li maná 'l Senyor fer *ganibets de pedra* pera circuncidar als fills d' Israel, opinió que fins á cert punt s' ha de pendre com metafórica, no quedant ja dubte de que Jesucrist vá ser circuncidat ab una eyna tallant de ferro ó de cer.» *El Trivio y el Cuadrivio*, pág. 302. Barcelona, 1862.

Si es controvertible y aventurat l' assert del erudit En Bastús, ho diuen las citas que 'ns ha facilitat nostre distingit amich, lo savi arqueólech y hebraista, professor que ha estat d' Exegesis bíblica, Dr. D. Fidel Fita, Pre.

«Éxodo IV. 25-*Tulit illico Sephora acutissimam petram, et circumcidit præputium filii sui.*

«En lo text hebreo á la expressió *acutissimam petram*, correspon... (Tsur), cual propietat es, indicar la sílice, pedra foguera ó altre pedra molt forta.

«Calmet, en sos comentaris á nostre text del Éxodo (IV,25), assegura «Orientales judæi *hodie* utuntur in eam rem cultris lapideis; occidentales vero vulgaribus gladiis seu novaculis.»

«Llibre de Josué, cap. V. v. 2.—Eo tempore ait Dominus ad Josué: Fac tibi *cultros lapideos* et circumcide secundo filios Israel.

«En lo text hebreo... (jarbot tzurim) que á la lletra significa *navajas pedras*.

«La rahó de ferse ab pedra diuen que era per causa de la higiene, puig no produeix tanta inflamació com lo ferro.

«La major part del Pares de la Iglesia, com confessa 'l matex Calmet, son de parer que la Circuncisió del Senyor se feu ab ganivet de pedra. Los rabins ó doctors jueus se dividexen en varias opinions. Lo mes segur es opinar que avans de la vinguda de J. C. s' acostumava d' usar la pedra, mes que no era pas absolutament necessaria pera tenir valor la cerimonia; despres se dexá lliure son us que variá segons la religió y doctrina diferents dels rabins.

«*Bisturís* de pedra usavan los egipcis pera embalsamar los cadavres. HERODOTO, hist. lib. 2, c. 68.

«Ell mateix conta, ll. 3, c. 8, que entre 'ls alarbs, quan dos homes se juravan pacte de aliansa, se feya aquesta cerimonia. Entre 'ls dos se posavan set lápidas. Llavors comparexia un tercer qui armat d' un *ganibet de pedra* punxava la ma dreta dels contrayents, despres d' haver arrencat trossos dels vestits de tots dos y ab *ella* s' arruxavan las set lápidas.

«Las lápidas dels Etiopes finian en punta de pedra. HERODOTO, hist. Ll. 7, c. 69.

«Ab igual material se castravan ells matexos los sacerdots (Galli) de la dehesa. Ceres; PLINIO H. N. 35. 12; CÁTULO, *carm de Berec. et Athy;* y es de notar lo vers d' Ovidi (Fast. IV) sobre igual assumto;—Ille etiam *saxo* corpus laniavit acuto.

Digitized by Google

LA AUZENCIA.

Á AGNA ROMANYÁ Y R.

(RECORT).

Jo voldria sé' auselleta
Per venirte á contemplar
Com recordas lo parlar
Que 't dictava ma animeta:

Perque sé que al punt tots dos
Admirats de tal ventura
Trovariam la dolsura
Qu' espero tant dezitjós.

Jo aquí visch com rica flor
Á qui l' sol may la saluda,
Com flor que de clima 's muda
Y pert son natiu color.

Puix faltantme lo plazent
Mirar que 'm donava vida
Visch sens poder la ferida
Mimvar d' estar tant auzent.

Y si fós com tendre ausella
Que per tot ne vá ab son vol,
Vindria per mon consol
Á aquesta vila tant bella.

Sovint ouriás mon cant
Al punt del trench de l' aubada
Que allavors mes delicada
La veu es y 'l cant mes sant.

Y com célica espansió
Del afecte que m' domina
Jo t' diria: «hermoza, nina,
Surt, escolta ma cansó.»

Y tu al punt molt carinyoza
La finestreta obririas
Per renovar aquells dias
D' una vida tant ditxoza.

¿Y perqué no puch volar
Com la tendre ausella vola?
¿Perqué lo que al cor consola
No puch un instant gozar?

¡Oh! bé prou que 'l pensament
Pot ferme mimvar la auzencia,
Mes sé' cazi á ta prezencia
Aumenta mon sufriment.

I. FARRÉ.

12 abril, 1871.

LO RETORN DEL TORT.

Hermosa, encisera com una ilusió aparegué la dolsa primavera, ab sas murmulladoras brisas, sas flayrosas rosas, flors y verdencà vestidura.

Quatre mesos feya no mes que los aussells viatjers havian abandonat nostras montanyas, cercant una hospitalitat mes generosa que la que en lo fret hivern podian donarli nostra terra y deixant qui sap quants amorosos recorts.

Quatre mesos feya y tornavan ja de tant llarch desterro á renovar los sentiments amorosos que pot ser en sos cors nihuavan.

Y arreu apareixian vers l' horisont collas de pintats aussells que llensavan dolcíssims cants fendent l' espay y llohant al Creador que permés habia haguessen tornat á sas llars.

Y cadascú amaynava 'l vol aixís qu' ovirava aquellas runas ó aquell arbre hont ans hi havia fabricat lo seu niu.

Un tronch, una soca, una masía, una penya, eran prou pera mostralshi los envoltants de sa antiga morada.

. . . .

Era un dels derrers dias del mes de maig, una d' aquellas bandadas volatejava sobre las punxagudas crestas de la venerada montanya del Montserrat, després de una llarga y perillosa pelegrinació.

Lo sol anava á la posta.

La dolsa brisa del vespre feya tremolar las tendras fullas dels arbres.

Los aussells refilavan com despedintse del astre del dia.

Y las campanas del monestir acompanyavan ab sa robusta armonía los cants dels escolanets que enviavan sas llohansas á la morena verge de Catalunya.

Aquell espectacle imposava y feya reconeixer la existencia del Ser creador de tantas maravellas.

Aquella varietat encisadora alegrava l' esperit, perque 'ls cants dels aussells eran mes armónichs aixís que 'l sol s' amagava derrera las blauencas montanyas que llunyanas aixecan lo seu orgullós cap.

Y quan lo sol ja no llensá sos raitxs sobre la terra, d' aquella colla que seguia lo seu vol vers á llevant, se 'n separá un tort y volatejant, volatejant aná baixant fins reposar son cansat cos sobre la tendre branca de una olivera.

Acompanyá sos cants als dels pinsans y passarells que niavan en aquell arbre y quedá dormit aixís que 'l negre teló de la nit tapá lo blau dosser qu' inmens s' estent sobre de nostras testas.

Y passá la nit á impuls de la clara llum del dia y l' aussell despertá llansant prest de nou sos alegres cants.

Y fendí altre volta l' espay y volatejá d' arbre en arbre com si cerqués quiscuna cosa qu' alenás la sua existencia.

Prest va torná á amaynar son vol aturantse sobre la vermella taulada d' una masía que prop la vila de Monistrol amaga vergonyosa com una tórtora las blancas parets entremitx dels oms que creixen á la boreta del riu.

Allí en las junturas de las teulas hi nian mil aussells qu' alegran ab sos refilets aixís que despunta l' alba á n' els felissos moradors d' aquella masía.

Mes ¿per qué l' aussellet anava á torbar la tranquilitat dels que allá niavan, ab sa presencia?

Lo pobre aussellet aymava com aymar pot un nin á la verge qu' alena sa vida y ab ansia amorosa cercava á qui li doná 'l jur de fidelitat.

Perque ans d' allunyarse de s' aymada patria cercant los ardents raitxs d' un altre sol, habia gosat del dols amor ab la qui son cor aymava.

Y delitós cercava s' esperansa, com si tingués temensa de oblit que la llunyana y llarga pelegrina-

Digitized by Google

ció podia haber niat en la pensa de s' aymada aussella.

Mes ¡ ay ! 'l fat feu que sigués aixís, perque trová á s' aymada que reposava amorosa gosant del dols pler de la maternitat.

Sa desesperació fou inmensa.

Pensá trobar l' alegre rebuda de qui ansiós espera la tornada del aymat y no més tingué per benvinguda l' oblit y 'l despreci de l' ingrata y la desesperació y la mort d' ell.

Fugí ensemps d' aquell lloch y sos tendres cants no foren ja com ans alegres y plens d' esperansa, mes eran tristos y plens de desesperació.

Y devallá desde 'ls núbols á la terra y posá sa insegura planta sobre d' una roca que retratava sas capritxosas formas en la cristallina aygua del riu 'hont se mirá lo tendre aussell com en la llisa superficie d' un mirall.

Quí sap lo crudel intent que passá per sa pensa, que distret no se 'n adoná qu' un baylet li posava un llas escorradís que anava á ferlo presoner, fins que una de sas potetas fou subjectada y ell tancat dins d' una gabia.

Y la gabia fou penjada en la blanca paret de la masía, y los tendres refilets y los tristos cants del tort ressonavan en lo niu de la ingrata, y la sombra del remordiment estengué las alas sobre d' ella.

—¡Ingrata! ¡ingrata! esclamava 'l trist tort en sos cants, ¿'hont son aquells tendres pius ab que pretenias fer mes dolsa la separació? ¿'hont aquells cants alegres ab que endolsavas ma tristor? Y la brisa murmulladora portava aqueixos cants al niu de la aussella qu' habia oblidat son jur, y 'l ressó repetia: ¡ingrata! ¡ingrata!...

Y la tristesa aná minant la existencia del tendre aussell que perdut habia la esperansa de son amor, y la dolsa llibertat que tant aymava.

Y cada jorn sos cants eran mes débils y mes tristos.

Un jorn l' aussella que habia oblidat son jur sentí mes forta la veu del remordiment y sentí que aqueix lo portava insensiblement á la gabia de son antich amant.

Era que 'l sanglot de la mort pujava al gargamelló del tort, y l' ángel del remordiment la portava á presenciar la sua obra.

Y lo malhaurat aussell sentí al ovirarla creixer mes y mes lo foch de sa passió.

Mes ¡ay! l' ángel de la mort habia estés sobre d' ell sas negras alas y l' aussella sols presensiá l' agonía del desconsolat amant, que obrint sa boqueta dona 'l reder sospir clamant ¡ ingrata! ab los ja débils cants que forent lo derrer alé de la sua existencia.

. . . .

Los moradors de la masía no se 'n adonaren del pobre tort hasta que las negres alas de la nit s' estengueren sobre del plá.

Lo baylet de la masía aná per fixar la gabia á sota cobert quan ovirá á una aussella que trista piulava agafada á n' els jonchs de la gabia.

Era la pérfida, l' ingrata, la perjura aussella qu' agitada per lo remordiment, arrepentida donava una proba d' amor al qui en mala hora fou infiel.

Mentrestant lo baylet de la casa s' acostá á l' aussella y prest fou presonera d' ell que la tancá en la gabia ocupant lo lloch que deixá vuyt la mort del pobre tort.

Y l' aussella que sentia com lo remordiment rosegava son cor aná enmalaltintse y posantse cada jorn mes trista fins que doná son pach á la mort, com debem donarli tots lo sers vivents.

Just pach ab que la divina justicia castigá á la perjura aussella.

MARÍA DE MONTELLS Y DE PUIG.

Á DAGUERRE.

Trenta cinch anys fa avuy que ab ta grandesa
Al mon enter sorprés vares dexar;
Trenta cinch anys enrera vas fixar
Dels sers que los ulls miran la bellesa.
La llum que 'ns environa vas fer presa
Ab lo poder de ton talent preclar,
Y 'l dols jou de la ciencia vas posar
Á lo mes gran que te Naturalesa.
Ton nom traspassará cubert de gloria
Lo mur que 'l temps axeca entre 'l present
Y lo passat, que 'n parla sols l' historia.
Y la ciencia, admiratne ta conquista,
Als nostres fills dirá: gloria al talent
Que al sol radiant va convertir en artista.

HERIBERT MARIEZCURRENA.

1 Desembre, 72.

BIBLIOGRAFÍA.

Asociacion Literaria de Gerona: Certámen de 1872.—Un volum en quart, Girona, imprenta de Manel Llach.

Ab vera frisança hem fullejat les págines del llibre objecte del present article bibliográfich, y ab alegría parlarem avuy d' ell als lectors de *La Renaxensa*, llur paciencia mitjansant; car lo volum de poesies premiades en lo certámen que l' *Asociacion Literaria* de Girona celebrá en lo darrer mes de novembre, te, per l' ideya que representa, una gran importancia; ell marca les primeres petjades en una via que tart ó aviat—y aviat será si á Deu plau—han de fer totes les poblacions importants ahont es parlada y entesa l' armoniosa llengua d' en Montaner.

En veritat ja es arrivada l' hora de renovellar les catalanesques tradicions, fent que l' esperit de la terra visque á pler entre tots los qu' enrahonan una matexa llengua y son fills d' una matexa mare; ja 's arrivada l' hora de que nostra literatura rumbeje ses gales desde 'ls Pirineus fins al Turia. No ha de ser Barcelona la sola qui hostatje l' hi dongue; totes les ciutats, totes les viles capdals de Catalunya y de Valencia, de Mallorca y de Cerdanya, han de ser altres tantes llars ahont pugue asseurerse sovint *la gentil donzella* á la qual hem consagrats nostre amor tots los qui sentim correr por nostres venes la pura sang de la catalana nissaga. Bons fills d' ella han mostrat esser los membres de l' *Asociacion Literaria de Gerona* admetent á la literatura *indigeta*, com diria Vico, en lo certámen per dita il-lustrada Corporació celebrat.

Nostres poetas correspongueren abundosament á la galana proposta de l' *Asociacion*, puix, com ja saben nostres lectors, norante quatre poesies catalanes foren trameses al dit certámen; set de les quals obtingueren accéssits y una premit; d' esta y d' aquelles y de la Memoria sobre 'l Monestir de Ripoll, memoria també premiada, parlarem ara, sen-

Digitized by Google

tint que 'l carácter de *La Renaxensa* nos prive lo judicar detingudament los demes treballs contenguts en lo volum qu' estes ratlles motiva; ço es: los discurs dels SS. D. Francisco de Paula Franquesa, D. Joaquim Riera y Bertran y D. Enrich C. Girbal, les fácils composicions del Sr. Alcalde Valladares, l' inspirada oda del Sr. Abarzuza y la preciosa del Sr. Harmsen, que, dit sia de pas, es una poesia de má de mestre.

I.—L' elegia catalana ab un llorer d' or premiada porta per titol ¡Ripoll! y es original del llorejat en Francesch Ubach y Vinyeta, qui l' escrigué sens dupte en un d' aquells moments d' inspiració que en la lectura de l' historia catalana sovint trova l' autor del *darrer Pallars* y de *Margarida de Prades*. En Francesch Ubach es, per veritat, lo poeta-historiayre de nostre novella escola, en tal faysó qu' apar vulgue fer bona aquella coneguda paradoxa de Manzoni: la millor poesia es la poesía histórica; res te donchs d' estrany que les runes de Ripoll hagen arrancat al poeta un crit de dolor y d' indignació. Dominat per l' ideya que l' abrusa entra en l' enderrocat temple y diu á los héroes, quals esparjides cendres empolsan les mitx partides pedres del moniment:

Veniu, guiaume. . . . .
Jo soch dels vostres, soch un fill qui torna
Y la casa payral trova esfondrada.

Lo monestir s' omplena d' ombres misterioses, entre les qui ovira 'l poeta al *Emperador de les llegendes, son roig mantell y son plumall al ayre, al adlétich comte Wifret lo Pelós, al abat Rodolf* y á cent y cent d' altres que 's planyan en funeral silenci.

Fins que 'ls allunya l' infernal botzina
Del comte Arnau, qui pe 'l Frexer devalla.

Y despres d' evocar tots ests recorts, despres d' haber llensat llágrimes de fel sobre aquelles pedres consagrades ensemps per la Patria y per la Fe, mostra 'l poeta lo presentiment de qu' aviat ni 'l eco recordará 'l nom de Ripoll, qual dolorosa historia no voldrá creurerla dema 'l rústich pages qui en aquells indrets visque.

Mes. . . . . . . si la patria crida
L' ajuda de sos fills, punyirá l' arma,
Y héroe será, puig bullirá en ses venes
Dels héroes de Ripoll l' ardenta sava.

Aytal es la nova poesia de 'n Ubach; valenta y espontánea inspiració que de tot cor celebrem.

II.—Lo conegut poeta y periodista en Josep Roca y Roca obtingué lo primer accéssit al *Pensament d' or* ab s' oda *A la Patria*, composició robustament versificada y en imatjes grans abundosa; es llástima, empero, que l' enlletjessin algunes reminicencies. Com á mostra de lo qu' es esta poesia copiem demantinent dues ó tres de sas millors estrofes:

¡Oh patria, hermosa tenda de blau enmantellada
Que generosa acotxas á un poble de germans!
Mira á tos fills! S' afanyan en ferte gran y lliure
Tan sols per enjoyarte ab son trevall, llur viure
Sancer te donarán.

Coronarán de pámpols los pichs de tas montanyas,
Y los sorrals d' espigas, y los hermots de flors,
Y cubrirán á l' hora ton sol sagrat de casas,
Puras y santas aras que guardarán las brasas
De llurs mes grans amors.

Com un axam d' abellas que trahuen treballosas
La mel de las flors tendres, tos fills s' ajuntarán,
Y ab ánima sancera, y ab pit, dalé y bravesa
Dintre ton buch, las brescas de gloria y de grandesa
A doll fabricarán.

En Josep Roca y Roca en esta poesia, com en la major part de sos altres trevalls, axis los politichs com los literaris, veu la felicitat de sa patria en un ideal de vera llibertat, de pau y de ventura; res mes digne de llohança qu' aytals desitxs; res mes noble qu' aytal aspiració, generosa utopia que may dexará de serho mentres visque l' home sobre la terra.

III.—Un jove y novell trovador se doná á conexer en lo certámen de Girona: en Francesch Matheu, qui ab ses dues composicions *Monjuhich* y *Conhort en Christ*, obtingué respectivament un accéssit al *Pensament d' or* y un altre á la *Ploma de plata*.

Monjuhich es una oda, si curta en dimensions, plena d' entussiasme y de moviment; es una d' aquelles composicions que s' escriuhen de correguda perque se senten y perque 'l cor dona prestesa á la ma é inspiració al cap. Endreçada á conmemorar un dels fets mes capdals de l' *inmortal* siti de Girona. *Monjuhich*, mes qu' una poesia, apar un cuadro; son autor sembla haberse inspirat en qualque obra d' Horaci Vernet.

L' ideya de *Conhort en Christ* no te res d' original, puig ha estada dita de mil maneras y glosada á l' infinit per tots nostres poetas desde Ramon Llull fins als autors contemporanis; lo qual no ha sigut obstacle perque en Matheu l' hage presentada ab certa novetat qu' atrau y ensemps l' interés del lector desperta.

Donem nostra coral enhorabona al jove poeta qui ab tan valor y bon seny ha fet ses primeres armes per Catalunya.

IV.—Si adés no sabessim qui es en Tomás Forteza, migrada ideya nos donaria de ses qualitats poetiques s' oda *La Caritat*, qui obtingué 'l primer accéssit á la *Ploma de plata* y á la qual l' hi manca inspiració y l' hi sobra vaguetát. La imatje de *La Caritat* qu' en Forteza 'ns presenta resta cuberta ab un vel tan espés qui ab prou feyna dexa ell veurer la bella forma de l' obra qu' envolca.

V.—Miniatura delicada podem anomenar á la poesía *En lo naxement de mon fill*, original d' en Molins y Sirera y ab un accéssit á la *flor natural* premiada; ella es l' espressió completa d' un afecte purissim. Per lo demés no hi ha en esta fácil composició cap pensament que relleu ni originalitat tingue. Podria dirse de la matexa que 's una paráfrasis d' aquells dos vers de nostra incomporable Victoria Penya.

Lo cor es dels fills qui viuhen
Y dels fills qu' han mort es l' ánima.

VI.—Dos romans anónims obtingueren accessit al *llorer de plata*. Lo primer, qui du per titol *La Baxada del francés*, se reduheix á unes quantes noticies históriques, no gayre ben triades per cert, surjides en forma de romans y sá y enllá ornades ab termes tan estravagants que no 'ls entendria ni 'l mateix Merli, si tornás á la terra; lo segon, *Berenguer-Ramon*, notable per son llenguatje triat y per sa fácil versificació, es una obra sense color ni vida. Tot romans narratiu ha de ser un cuadro ja históric, ja de género, y Berenguer-Ramon es sols un boceto. Si tinguessim l' honor de conexer als autors d' ests dos romans los recordariam lo que ab tan acert digué en Francesch Pelay Briz al judicar una de les poesies premiades en los Jochs Florals de 1868: l' us dels anónims y dels pseudónims no l' hi 'n fa cap be á la literatura catalana.

Y ara pera finir lo present article sols direm que la corona de flors texida per l' *Asociacion Literaria* de Girona pot posarse, sens desmerexer, al costat de les mes ufanoses ab que pugue envanirse nostra literatura (1).

PERE NANOT RENART.

TEATRES.

RIALLES Y PLORALLES.—*Comedia en tres actes y en vers de 'n Francesch Ubach y Vinyeta.*

De bon recort será per tots los catalanistas la temporada d' estiu d' enguany, en la qual l' empresa del teatre de Novetats, mostrant un amor á nostra causa que l' ennalteix, ha proporcionat als amadors de la llengua y teatre catalans ocasió pera satisfer á pler ses aficions, ja donant cabuda ab certa preferencia á obres catalanes en les representacions, ja complint á punt les ofertes catalanesques que féu al inaugurarse la temporada, ja alentant als escriptors de la terra, obrintlos de bat a bat les portes de l' escena per exhibir ses produccions.

Axis, donchs, un darrera l' altre y tal com s' anunciaren,

(1) Com l' importancia de la Memoria sobre Ripoll premiada en lo Certámen de Girona mereix un detingut judici, á 'n ell endressarem nostre próxim article.

han tingut lloch los estrenos de les obres promeses, havent 'hi tocat darrerament lo torn á la comedia *Rialles* y *Ploralles*, original del jove y renomenat poeta 'n Francesch Ubach y Vinyeta.

En cada un dels rams de la literatura á que 'l jove autor s' ha dedicat s' ha notat en ses obres una marcada intenció de seguir les retgles per los mestres assenyalades y fixades com un dels medis pera denotar lo género; axis es que esta obra darrera porta també sagellat est mirament y si cap mes que 'n cap altra de las seues, seguint en axó lo consell de 'n Blair, que diu, que les retgles dramátiques dehuen atendres y exigirse ab mes rigorisme en la comedia que no pas en les tragedies.

Estudiant l' autor que 's lo que deu haver de constituir lo fondo vertader de la comedia y sabut que esta deu haverla de desenrotllar entre personatjes comuns, pintant ja costums, ja faltes de la societat en que viu 'l autor, á fi de que esta se 'n aprofite, concebí l' idea de exposarne una de estes y de les mes capdals y mes comunes, ideant un plan en que poderla desenrotllar ab sos vertaders colors y exacta caracterisació.

La falta, ó mellor dit vici, qual pintura constitueix lo fondo de l' obra del senyor Ubach, es d' aquelles en que un novell escriptor al presentarla está propens y molt á exagerarse; y aquest es sens dupte un dels mellors triunfos del autor en haver sabut presentár un borratxo en escena sensa que la dona mes sensible hagi tingut de baixar la cara ó treure la mirada de l' escenari.

L' acció que escullí pera presentar als ulls del públich les terribles conseqüencies d' aqueix vici es sumament senzilla y representada per carácters no gayre nous y poch propensos á l' idealisació dramática. Un jove perseguit per l' autoritat per qüestions politicas, va amagarse á casa d' un amich seu y de sa familia, y ab qual filla tenia amors sens que ell n' hagués hagut esment; aprofitant esta ocasió d' estar en la casa l' hi demana la filla en casament que ab gran alegría l' hi es concedida, y ja en aquí arrivan les tropes que van á perseguirlo al poble, y 'l capitá que té l' allotxament á casa d' ells, també pren part ab les alegries, trincant alegrement ab lo pare, que dominat per l' afició á beure vi, escalfada la testa, sens darse compte, fa á saber al capitá que l' home que ells cercan está en sa casa; ab la alegría del capitá coneix sa falta y 's serena, mes ja no hi es á temps y seria perdut lo jóve á no ser l' aussili d' un xicot, tipo escencialment popular, que ab un engany fet al capitá logra salvarlo.

En tot axó 'n Esteve, home de mal cor y afanyós per ferse rich, pretent la noya per casarse, y primer casualment, despres ab tota intenció, peró sempre ab mala fe, ajuda al capitá á trobar l' home que cerca y arriva son mal instint fins á escriure á Barcelona á la familia del jove, donantloshi á conexer lo vici de l' home ab qui son fill anava á emparentar y les consequencies dolentes que d' esta falta 'n havia 'l jove ja reportat. Passa la nit y es trevallosa pe 'ls personatjes; putx entant lo pare es pres, la noya sola en la casa, y 'l jove amagat, aquell xicot de qui havem parlat va á Barcelona y ab les relacions de la familia logra l' indult del jove, ab lo que terminaria la comedia si no hi hagués pendenta la carta escrita per n' Esteve, de que n' hi arrivan á exigir retracció ab les armes á la má.

Per aquesta reduida relació de l' argument se pot observar que no deixa d' haverhi en la comedia efectes de que un autor dramátich pot treuren bon partit y axis ho ha lograt lo Sr. Ubach. En una exposició clara y perfecta y en un desenrotllo molt ben tramat ha donat provas de son conexement de l' escena y llástima es que en lo desenllás no s' hi veji la mateixa maestria, putx que de la manera ab que está desenrotllat lo tercer acte, una vegada terminat lo principal assumpto queda en peu un incident que prolonga lo final ab desventatje per l' obra.

Los tipos dels personatjes que en la comedia han de ser molt estudiats, en la *Rialles y Ploralles* á nostre entendre no han sigut massa ben escullits; putx que, si be es veritat que están sostinguts bé y mellor tractats, lo seu carácter general, llevat del protagonista, es esmortuit, y per mes que diga un escriptor francés, que 'ls critichs sempre jutjant l' obra tenint en compte la manera com ells l' haurian feta, nosaltres creyem que ab una mica mes de vivesa en lo carácter dels personatjes la comedia hauria fet mes efecte del que ja ha fet.

Conegudes y reconegudes les qualitats literarias del senyor Ubach, no es de estranyar que les majors y mes notables condicions de sa darrera obra s' observen en la forma; una versificació esmeradissima, cada personatje parlant dintre l' esfera de son carácter, escenas acabadissimas totes, sobressortint emperó la catorze del acte segon y en lo ters acte la quinta; cada acte desenrotllanse dintre sa propia esfera, sensa sortirse de la del conjunt, emportantse la palma 'l segon; y un llenguatje triat y propi, son condicions que dehuen mencionarse per honra de l' autor y per exemple de l' escena nostra.

Acostumat nostre públich á veure barrejats en lo teatre les qualitats escencials del drama y la comedia, no es d' estranyar que mitg l' hagi sorprés la abstenció per un complert en l' obra del Sr. Ubach d' aquells *efectes d' efecte*, fills de l' expansió dramática, que tant mal sentan á l' un género com bé escahuen á l' altre, mes creyem que ab unas quantes obres com les *Rialles y Ploralles* se encaminaria á bona via l' opinió del públich que be prou ho necessita.

Hi ha en esta obra certs detalls que poden semblar defectes en ella y que desaparexerán sens dupte quant se llegesca, putx los creyem fills, com en lo final del segon acte succeeix, de la mala interpretació que en certs punts y papers han donat los actors á l' obra en la ezecució.

Esta en lo general fou no mes que regular, adolint de desigualtat en lo conjunt, en las parts, y fins en las diferentes representacions; lo senyor Tutau, encarregat de interpretar lo protagonista, compleix bé ab la comanda dificilíssima si s' observa la facilitat ab que pot decantarse á l' exageració; llástima que l' artista no veje recompensats sos esforsos mes vegades per los aplausos del públich, sobre tot en les escenas catorze y quinta del segon y ters acte respectiu; lo senyor Soler está bé, mes alguna volta ab l' afany llohable quasi sempre de sobresortir com á actor, s' eccedeix al tipo de l' autor pera quedar mellor com á artista; la senyora Mena certs dies está mellor quo no altres, si bé sempre ajuda al bon éxit del conjunt; dels senyors Bertran, Goula é Isern, ens reca haverho de dir, sembla que trevallen perque 'ls critiquen censurantlos; l' un amanerat, l' altre fret y l' altre en lo terme mitg d' estos extrems, malmeten les facultats artistiques que á cap dels tres 'ls faltan y s' exposen á que 'ls crega tothom actors adotzenats, quant ab un xich d' estudi y una mica mes de bona voluntat podrian adquirir gloria y nomenada per ells y per l' escena catalana.—*R.*

NOVAS.

En aquest número veuran nostres lectors una de las varias poesías que ha tingut la amabilitat d' enviarnos en Víctor Balaguer. Ditas poesías, que tindrém lo major gust en anar publicant, forman part de una colecció ja finida y en vias de veure la llum pública.

Los Srs. Pitarra y Manen han acabat una sarsuela en dos actes que veurem aviat representada en aquesta temporada.

Un dels actors mes aplaudits del teatre catalá te llest un drama en tres actes.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Agost de 1873. Núm. 18.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9	Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13	»
Ultramar, tres mesos.	18	»
Un número sol.	1	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id.
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Catalunya República; per *R. F.*—Mal d' amor (poesía); per *Isidro Reventós.*—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes; per *Emili Grahit.*—¡Mare meva! (poesía); per *Antoni Careta y Vidal.*—Los Reys d' Aragó y la Seu de Girona; per *Fidel Fita.*—L' estelada (poesía); per *Joan Comelles y Gay.*—Fets Populars; per *Joaquim Riera y Bertran.*—Novas.—Reclams.

CATALUNYA REPÚBLICA.

La monarquía no pot ni vol donar á Catalunya sa vida propia, sa independencia al exterior y llibertat al interior en lo grau necessari per la situació política y social del temps. Baix ningun rey d' Espanya, ni de la Corona d' Aragó, ni baix príncep algun de Catalunya, pot renaixer nostra patria catalana com á patria, com á poble, com á nacionalitat. L' opinió monárquica á Catalunya no admet que lo Principat tingués un príncep sol y exclusiu d' ell, ab lo títol de Compte de Barcelona, Príncep de Catalunya ó altre. Els catalans monárquichs no admeten pas que Catalunya forme ó sia una monarquía separada d' Espanya com Portugal, suposem y si alguns ho desitjarian, si alguns son separatistas monárquichs ó monárquichs separatistas, els hi falta lo monarca. L' opinió monárquica de Catalunya admet un rey d' Espanya (Cárlos, Alfonso d' Isabel, un alemany) ó un rey de la Corona d' Aragó (Alfonso de Cárlos) ja absolut com Felip V, ja constitucional com Isabel ó Amadeo, ja ab los privilegis de Catalunya com los reys dels segles 18, 17 y anteriors: baix ninguna d' aquestas solucions pot Catalunya renaixer com á nació ab vida propia. Cualsevol d' aquestos monarcas y de sas decendencias tiraria cap á la centralisació y cap al absolutisme, procuraria unificar tota Espanya ó tota la Corona d' Aragó y aumentar los privilegis de la corona á expensas de la llibertat dels individuos y de la constitucional del poble y de las Corts. Per tals ó cuals classes socials de Catalunya, per l' eclesiástica, per l' aristocrática, per l' hisendada, per la capitalista, per l' *alta* mesocracia, tal ó cual d' aquestas solucions monárquicas fora bona ó accepta; per lo poble, per la gran majoría dels catalans, per lo renaixement de Catalunya, cap d' ellas fora profitosa, ans be totas contrarias.

La monarquía constitucional d' Amadeo y d' Isabel, la monarquía absoluta dels Borbons res varen fer per la restauració de Catalunya com á Nació, Patria ó Poble; lo primer Borbó, ab l' auxili dels francesos y ab tot lo pes de Castella, va enfonzar Catalunya á la situació de provincia centralisada. La monarquía dels Austriachs estigué sempre treballant per enfonzarli, per péndrer á Catalunya sa independencia y llibertat; los desafors comensaren ab lo regnat d' en Carles I y V. Ni ab los reys d' Aragó tingué Catalunya ben segura sempre sa llibertat y sa independencia. En Pere lo *Cerimoniós*, son pare, els dos Fernandos y els dos Johans, sobre tot lo segon, y alguns altres rey d' Aragó, feren mes ó menys per acostarse á ser reys absoluts, per disminuir la llibertat de las Corts, de la Diputació, de las Municipalitats, de la Nació en general. De manera què dels reys qu' han gobernat á Catalunya com á reys d' Aragó ó com á reys d' Espanya, des d' En Alfons Berenguer á últims del segle XII fins á En Amadeo, lo major número d' estos monarcas, ço es, de uns vint y sis, disset ó divuyt, han gobernat en sentit contrari á l' autonomía de Catalunya ó han fet algunas cosas graves contra d' ella. Havem d' arribar als Comptes exclusius ó sols de Barcelona, als Borrells y als Berenguers, al segles X, XI y XII, per trobar monarcas gobernant á Catalunya lliures tots d' aquesta taca d' atentar contra l' autonomia y la llibertat catalanas.

Suposant que l' opinió monárquica separatista de Catalunya, si hi es, vingués á trobar un príncep de sang reyal ó un rey á l' americana, com Iturbide de México, que convingués en ser sols príncep de Catalunya ab Corts, Diputació, Municipalitats autónomas y demés com en temps dels reys d' Aragó, com en la temporada de la Llochtinensa del príncep de Viana (any 1461), deixant que Espanya fes com volgués, estantse Catalunya ben separada, tampoch tindriam segura l' independencia y la llibertat de Catalunya. Lo tal Príncep procuraria centralisar tota la Catalunya, retallar las atribucions de la Municipalitats y també retallar las atribucions de las Corts y de la Diputació; pro-

Digitized by Google

curaria ferse absolut ó acostarse á serho. Quan á l' Edat mitjana trobem tants reys de la Corona d' Aragó que varen obrar contra la llibertat catalana ¡qué podriam esperar avuy en dia, que la monarquía te una significació mes unitaria y absolutista qu' als segles XIII, XIV y XV!

Lo renaixament de Catalunya com á Patria, son restabliment ab un grau d' independencia semblant al de sos antichs fors y privilegis, suposa un grau de autonomía, de separació, que ningun monarca admetria. ¿Quin princep, quin pretendent admet la monarquía espanyola ó la monarquía aragonesa per l' estil de la monarquía dels federalistas monárquichs de l' Imperi d' Austria-Hungría? Aquí alguns catalanistas monárquichs ens presentarian la proclama del pretendent Carlos l' any passat, dirigida als catalans, valencians y aragonesos, *tornantnos com á Rey,* els fors que Felip V *ens tragué* també *com á Rey.* Tenim al devant dita proclama y fa un any, á las páginas del diari *L' Independencia*, d' aquesta ciutat, varem ocuparnos d' ella detingudament y lo mateix de l' invocació dels fors de Catalunya feta per lo partit carlista.

La proclama y lo programa forals del Pretendent, en primer lloch, foren, com l' invocació dels fors de Catalunya per los carlistas, un llampech, un foch follet, una bomba aerostática d' ensaitg. En veyent que Catalunya no va respondrer, que dits documents y dita invocació no aumentaren la forsa del carlisme á Catalunya, ja els carlistas no n' han parlat mes. Aixó sols indica com se cumplirian las promesas dels uns y de l' altre. En segon lloch, en sa proclama y son programa lo Pretendent no *restableix* los fors de Catalunya per dret d' aquesta, sino qu' els *retorna com á Rey,* els *concedeix novament,* y *otórga* privilegis municipals y accepta que *com á rey* ens prengué Felip V los fors. De modo que l' únich candidat á la corona d' Espanya qué ha promés autonomía á Catalunya, considera la llibertat d' aquesta reduhida als fors y privilegis de l' Edad mitjana y dels segles XVI y XVII, y als fors els considera otorgats pels reys y posats ab beneplácit y voluntat dels monarcas; *trets, esborrats* per Felip V, *son il-lustre Avi, com á Rey, tornats, novament concedits* y *otorgats* per ell, lo pretendent, qu' ab esta manera de considerarlos, se queda ó reserva la facultat de tornarlos á pendrer, traurer ó esborrar. En tercer lloch, lo Pretendent parlava, que fa un any ni ell ni els seus no 'n parlan dels fors de Catalunya, *d' adaptar els fors á las circunstancias de nostre temps, de modificarlos segons la época reclama* y de *discutirlos lo Rey ab las Corts catalanas* y d' aquesta revisió, com deyam lo 10 de juliol en l' article *Catalunya exceptuada,* quedarian els fors de Catalunya reduits al nom, introduintshi mil esmenas absolutistas y centralistas com las qu' haguessen pogut acceptar lo Duch d' Olivares l' any 1640 y següents y Felip V de l' any 1706 al 13. En cuart lloch, lo programa del Pretendent Carlos estableix las Corts y la Diputació de Catalunya ab los tres Braços ó Estaments de nobles, eclesiástichs é hisendats, estableix l' intol-lerancia católica, calla sobre las llibertats individuals: tot insuficient per Catalunya avuy en dia, com diguerem als 20 de juny y 10 de juriol en los articles *Catalunya privilegiada y exceptuada.* En quint lloch, l' article 13 del programa carlista tanca la porta á l' institució del Jurat. En sisé lloch, l' article 4 nega la doctrina del dret electiu que va ser axioma polítich á Catalunya mentres fou catalana, es dir, desde lo segle VIII fins al XVIII. Fou sempre doctrina política de nostres antichs passats que la corona comptal de Barcelona y marquesat de Catalunya era electiva, no hereditaria, no *vinculada á la succesió masculina dels soberans;* sino que si lo fill succehia al pare, lo germá al germá á la corona, era per elecció dels catalans y que aixís podia Catalunya elegir á qui volgués, y fins desobeirlo si perjurava. Fundats en aquestas máximas destituiren á En Johan II (any 1461) y als Felips IV y V de Castella (anys 1641 y 1706) y elegiren á En Enrich IV de Castella, En Pere de Portugal y En Renat d' Anjou, als Lluisos XIII y XIV de Fransa y al Archiduch Carlos d' Austria. Lo programa del Pretendent nega l' electivitat de la corona comptal de Barcelona. Per últim, solzament quan presentantse com absolut y unitari, á estil de Felip V, Carlos IV y Fernand VII, no ha pogut lo carlisme reunir prou forsas y atraurers l' opinió, solzament allavors ha invocat els fors de Catalunya y quan ha vist qu' aixó tampoch li aumentava las forsas, no n' ha parlat mes: senyal de la poca sinceritat y leyaltat de sas promesas, proclamas y programas forals.

Si á tan poca cosa queda reduhit lo que ha promés per l' autonomía de Catalunya, l' únich pretendent y partit monárquich qu' ha parlat de restablirla, pensem lo que farian per ella els que res han promés á son favor.

Ningun rey que ho fos de la Corona de Aragó ó de tota Espanya donaria á Catalunya mes que certa decentralisació administrativa, ni s' avindria á que lo Principat tingués unas Corts particulars, propias y exclusivas, que tota l' administració estigués á mans de la Diputació permanent, á que fos Catalunya un Estat dins d' un altre Estat, á que Catalunya li enviés á ell embaixadors, de potencia á potencia y á nacions y potestats estrangeras directament, sens l' intermedi dels ministres del monarca. Ningun monarca de Catalunya sola, ningun princep que ho fos solzament de Catalunya, s' avindria á que las Corts y la Diputació tinguessen tantas facultats y atribucions com tenian ab los reys d' Aragó y ab los Austriachs, sino que voldria ser mes acostat al absolutisme. Ningun rey ni d' Espanya, ni d' Aragó, ni de Catalunya exclusivament, consentirian que las municipalitats del Principat tinguessen l' autonomía de la antiga república municipal de Barcelona, ni la de las altres ciutats y vilas catalanas á l' Edat mitjana; sino que voldrian mes centralisadas las municipalitats.

Tot lo que dihem de la monarquía, diemho de la República unitaria espanyola ó aragonesa, del Estat unitari ó individit espanyol y del Estat unitari ó individit aragonés-catalá.

Solzament dintre de la federació espanyola ó aragonesa pot Catalunya renaixer á vida propia, nacional, independent ó autonómica; solzament sent din-

Digitized by Google

tre de sí mateixa una república, ja separada, ja confederada, lliure de poder monárquich, duenya de sí mateixa, pot reorganisarse per aqueixa existencia. L' ideya de república porta que sols la representació del país, sols las Corts, fassen la constitució y las lleys; que tots los ciutadants, totas las classes, puguen estar directament representadas al poder lejislatius; que las classes populars ó *baixas* no sian escloсas de las Corts, com ho eran de las antiguas Corts catalanas, y que tot habitant del país, *alt, mitjá* ó *baix,* tinga un cert grau de llibertats civils y políticas, com succeheix fins á la república conservadora de Versalles y fins á las repúblicas clericals de la Suissa católica (Cantons primitius y de Lucerna, Fribourg y lo Valais).

Tota aquesta llibertat general é individual porta la república y necessita Catalunya per sa vida com á Catalunya catalana, regida per sas propias lleys. Un monarca de Catalunya, d' Aragó ó d' Espanya podria jurar respectar aquesta llibertat; mes ab la significació y naturalesa de centralisme y absolutisme que desde lo segle XVI te la monarquia, l' endemá del jurament comensaria á traballar contra dita llibertat, com ho varen fer alguns reys d' Aragó y els de la Casa d' Austria (y res dihem dels Borbons).

L' ideya de Catalunya-república te precedents á l' historia de la patria catalana. De fet, baix els reys d' Aragó y sobre tot quan fou destituit de la corona barcelonesa En Johan II, Catalunya mes qu' una monarquía, era una república ab la presidencia d' un rey, sobre tot en lo polítich y administratiu, com dihem are. Lo monarca en moltas cosas tenia pocas atribucions; las Corts, la Diputació y las corporacions municipals de Barcelona y d' altres ciutats y vilas tenian en moltíssims rams majors atribucions que lo monarca. Quan l' interregne de dos anys, á la mort d' En Martí, que terminá ab lo Parlament de Casp; quan s' aixecá contra En Johan II y elegí successivament á tres príнceps per comptes de Barcelona; quan s' aixecá contra En Felip IV y elegí á En Lluis de Fransa, Catalunya, aquestas tres temporadas d' alguns anys, sigué de fet, república. Per altra part, l' ideya y doctrina de ser electiva y no hereditaria la corona catalana, sempre va donar á Catalunya est carácter republicá, com á Polonia, y las grans atribucions y llibertats de las Corts, Diputació y moltas municipalitats contribuian á donarli aquest carácter.

Mes de fet encara y també de dret, Catalunya comensá l' any 713 á ser república, nasqué república á las montanyas ahont s' organisá la resistencia als mahometans, la cual á últims del segle VIII se posá baix la protecció de Carlomagno per tenir major aussili material contra 'ls alarbs. Mes que provincia ó marca del Imperi franch, fou Catalunya una república com per l' estil de la d' Andorra, una república ab príncep, fins á l' época d' En Wifredo, per espay d' un segle.

Quan Catalunya destituí á En Johan II, estigué á punt de declararse república, segons de fet ja ho era desde la entrada del príncep de Viana á Barcelona y desde 'ls capítols de Vilafranca. No sigué l' esprit monárquich, no sigué la repugnancia al nom de república lo que va privar á Catalunya de fer tal declaració y la va portar á elegir comptes de Barcelona, successivament, á Enrich IV de Castella, Pere de Portugal y Renat d' Anjou. De l' esprit monárquich dels catalans bona mostra n' eran En Johan II destituit y alsada Catalunya contra d' ell per faltar á las llibertats del país, y els capítols de Vilafranca. Lo mateix príncep de Viana, Lloctinent irrevocable, idolatrat pels catalans, no governá sol; sino asistit per un numerós consell, á mes de la Diputació y cossos municipals; á la capitulació de Vilafranca, Catalunya se reservá lo dret de demanar al rey la revocació de la Llochtinensa del Príncep; las autoritats catalanas resistiren fer alguna il-legalitat no pas infundada qu' aquest desitjava. No fou, donchs, l' esprit monárquich lo que va privar á Catalunya, puig tot aixó feya, de declararse república.

Tampoch fou la repugnancia al nom d' aquesta, puig no repugnava lo fet ó cási fet d' ella. La lloctinensa del príncep de Viana, los capítols de Vilafranca y la destitució d' En Johan II, de sa muller y del príncep Fernand, constituian á Catalunya en república de fet.

Lo qu' en aquella ocasió privá á Catalunya de declararse república fou la necessitat d' ausiliars poderosos per contrarestar la forsa de las armas d' En Johan II, la necessitat d' aussili material per defensar sa independencia, la de comprometrer ó interessar fortament per lo Principat á alguna potencia prou forta per donarli ausili, no prou forta per subjouarlo.

L' any 1641, quan Catalunya habia acudit al aussili de Fransa contra lo gobern centralista y absolutista de Madrid, lo gobern francés li proposá que se declarés república separada d' Espanya baix la protecció del rey de Fransa. Lo cap de las forsas francesas aussiliars aixís ho proposá á la Diputació y á la Junta de Brassos ó Estaments (Corts sense lo rey ab la Diputació y permanents) y aquesta demaná lo parer dels Concellers y Concell de Cent de Barcelona. Tant las unas com los altres sols varen acceptar lo Protectorat francés, aixis com habian solicitat l' aussili de la Fransa y no l' ideya de declararse república, perque esperavan poder encara avenirse ab lo Gobern de Madrid, obtenir d' ell l' observancia de las llibertats catalanas y estalviar la guerra en altre cas inevitable. Poch despres, perduda l' última esperansa de que hi hagués avinensa entre Catalunya y lo Gobern de Madrid, per motiu de exigencias d' aquest, els catalans no se decidiren per república protegida, sino per proclamar compte de Barcelona al rey de Fransa, per obligarlo mes á donarlos aussili, per interessarlo mes en son favor, ja que necessitavan qu' els ausiliés una gran potencia per poder resistir á las forsas de Espanya.

No fou l' esprit monárquich lo qu' els privá de declararse república, puig estavan proclamant son dret de elegir per Príncep á qui volguessen, de destituir al compte que tinguessen, si trencava los pactes de conservar las llibertats, de cambiar la forma de Gobern, y varen imposar á En Lluis XIII los pactes y condicions de Perona; tampoch sigué la repugnancia al nom ó títol de república lo qu' els privá de erigir-

Digitized by Google

se en tal Estat; puig república anomenavan molt sovint á Catalunya y proclamavan son dret per cambiar la forma de Gobern.

L' any 1712 Cárlos III de la Corona d' Aragó, l' Archiduch d' Austria, ja emperador d' Alemania, veyentse deshauciat per las Potencias d' ocupar lo trono d' Espanya, presentá un *ultimatum* per la pau, del cual l' article primer demanava que Catalunya sigués erigida en República lliure baix la garantía y protecció de l' Austria, l' Inglaterra, Portugal y Holanda. La traició del Gobern inglés los anys 1713 y 14 sigué causa de que no pogués Cárlos sostenir son *ultimatum;* aquesta y altres causas li feren deixar á Catalunya enterament abandonada á sas propias forsas contra tot lo pés de Castella y Fransa.

En aquella ocasió no refugian els catalans que Catalunya fos erigida en República, entre aquesta y Felip V, cap esperit monárquich els feya titubejar y encara los anys 1733 y 36, quan l' antich secretari inglés Broack proposava als diplomátichs l' erecció de Catalunya en República lliure, y lo partit catalá d' acció, com se diu ara, també ho demanava al Gobern de Inglaterra, Catalunya acceptava y mirava com una redempció lo ser erigida en república, com ho proposava l' emperador Cárlos l' any 12.

Ab aquestos precedents histórichs Catalunya-República no es ideya nova ni utopia; sino que te una tradició respectable. Al segle passat la República per Catalunya volia dir la restitució de totas las llibertats individuals, municipals y nacionals ó d' Estat antiguas, volia dir restaurarlas, consolidarlas, lliurarlas de las restriccions imposadas pels reys Austriachs. Al segle XIX no fora regular que la República significués menos llibertat qu' al segle passat; sino un grau d' ella que fos á las ideyas de nostre temps lo que las llibertats catalanas d' aquell eran á las ideyas d' aquella época. Establerta dita proporció, resulta lo significat de la República á Catalunya actualment corresponent á las llibertats que dihem democráticas, ab una gran decentralisació municipal, ab unas Corts veritables, ab facultats legislativas, ab un Gobern talment, en tot ab facultats, drets ó atribucions d'Estat ó nació,

Aquesta situació d' independencia política y administrativa ningun rey, ni de Catalunya sol, l' acceptaria; tampoch cap forma de l' Estat espanyol únich ó individit. Aquesta situació autonómica en política y administració, Catalunya solzament pot tenirla sent una República separada d' Espanya, ó confederada ab Espanya.

En lo vinent y últim article nos ocuparém de la situació de Catalunya completament separada y confederada ab las demés provincias que avuy forman la nacionalitat espanyola.

R. F.

MAL D' AMOR.

EN LO ALBUM DE MON AMICH EN RAMON PICÓ.

La tristesa es la penyora
de mon cor fret, llatzerat,
la meva ánima s' anyora
en un mon de vaguetat;
per tot arreu recordanses,
per tot mortes esperanses,
per tot fosca y soletat.

Giro á l' entorn la mirada,
la bellesa en ell cercant,
y veig la terra endolada,
la mort del que cerch plorant;
per tot erms y flors vinclades
planes seques, mustigades,
viles ab la mort bregant.

Lo mon me sembla que porta,
devant del temps per esplet
com una inmensitat morta,
que acotxa insensible fret;
y si be roda y fa via
com avans l' ánima mia
dich: aquell mon no 's aquest.

Mes no se si esta vall trista
vesteix vesta de dolor
ó bé si l' hi veu ma vista
entelada per lo plor;
y aquella inmensitat morta,
ja no se pas qui la porta,
lo mon en si, ó jo en lo cor!

I. REVENTÓS

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

III.

EL CRESTIÁ.

Llibre dotzé.

Seguint la idea fonamental del *Crestiá*, N'Eximenes se proposá sens dupte en lo llibre dotzé, la bona organisació y regiment de las societats y comunitats cristianas, tocant las diversas qüestions que sobre aquells dos punts, s' habian promogut entre los diferents autors, que s' en habian ocupat.

Prólech :—*Al molt alt e poderos senyor monsenyor Namfos marques de Villena comte de denia e de Ribagorça fill del molt alt senyor e de sancta memoria infant frare pere darago del orde de frares menors: fill del molt alt e poderos princep e senyor en jacme per la gracia de deu ça enrere rey daragó de bona memoria: lo seu humil servent frare francesch eximeneç daquell mateix orde: simateix ab tota reverencia en aquell e peraquell qui es senyor dels senyors e general regidor e patró de tot lo mon e de totes senyories: senyor molt alt quant pens los famosos princeps e grans cavallers los passats reys darago: dels quals vos sou devallat per la divinal ordinacio e clemencia: e pens lestament en que deu vos ha posat de regiment en esta vida: veig que sobiranament es a vos necessaria saviesa e doctrina á governar en orde vos mateix e los altres negocis de regiment de cavalleria en queus conve occupar. Per que senyor molt alt e molt reverent yo com en aquesta part en especial*

Digitized by Google

pogues servir a la vostra senyoria: propose que a la gloria del sobiran rey nostre senyor deu e apres a servey vostre e puys a profit de la cosa publica queus es comanada e per guanyar alcun fruit e merit a la mia anima: vos ordenas eus trametes a la vostra providencia singularment endreças lo present volum que es de regiment dels princeps e de comunitats: e que axius alegras queucom eus ajudas a suportar vostres trevalls mijançant la gracia e ajuda principalment de nostre senyor deu. Á aquesta cosa molt alt senyor a fer me tinch per obligat primerament per la vostre reverencia a la cual tots los frares menors del mon son specials deutors: e yo singularment per moltes vies que no cal aci depresent manifestar. Enapres per lo capital deute que nos tots havem a la vostra casa per honor e reverencia del dit senyor infant pare vostre e frare e senyor de tots nos. Et apres per honor de monsenyer sanct luys de cicilia avoncle vostre e frare axi matex nostre: la memoria del qual deu a vos esser de gran gloria e corona e encara a nos tostemps. Entenent encara senyor molt alt que a la casa darago don vos devallau som tots molt obligats per especial devocio e benefici e honor que tots temps ha feta al nostre glorios cap monsenyer sanct francesch e a son orde. Per tal e yo e tots quants som devem tostemps sens manera entendre a tot servey e honor que fer puxam a la vostra senyoria per que vos e los vostres hajau ara e per tost temps doctrina e lum e les carreres spirituals e en los temporals negocis. E per ço molt alt senyor suplich a la vostra reverencia queus placia acceptar e pendre aquest poch servey devallat dels thesors de nostre senyor deu e cullit ab gran musa e affany dels dits e fets dels grans pares e dels nomenats senyors philosofs, doctors, cavaller, e sancts princeps passats: car sper en la misericordia del princep sobiran queus dara sovin al cor gran alegria e al enteniment clar lum a tractar e finar vostres alts e molts negocis eus ajudara molt a viure en repos e a desempatxarvos laugerament de molts carrechs temporals e faenes.

Primerament senyor molt alt per endreçament vostre e daquells qui aci volran studiar vos placia aci primerament entendre que aquest libre sumariament conten set parts principals. — La primera tracta perque comunitats e ciutats foren edificades ne qui primerament les edifica. — La segona que es ciutat ne que requer de present ne en que stava en temps passats ans que fos la ley de gracia. — La terça ensenya com cascuna ciutat e regne es appellada cosa publica e que es cosa publica e qui tracta daço ques (per)*tany á ella.— La quarta tracta que es regiment* (e sen) *yoria e com antigament comença* (e com es) *despuys proseguida e enquina* (manera es) *huy de fet en lo mon.—La quinta tracta ya los sen* (yors) *e lurs officials quins ne quals* (.......) *en lurs officis e lurs bones* (.......)*—La sisena tracta de altres* (.......) *dits quins ne quals deuen esser* (.......) *ligacio natural desta present vida.— La setena tracta daquells qui son ajustats segons coligacio legal ó de fortuna.*

En aquestas set parts sta sumariament tota la sentencia daquest libre. La primera part conte les seguents rubriques e capitols. E aqui senyor notareu sius plau que les rubriques seguents ne contenen ne posen tot ço ques conten en los capitols sinó en suma: perque consell a aquell qui volra saber ó veurer per rubrica tot ço que en aquest libre se conten que ell se faça fer una altra taula que de punt á punt contena e declara tot ço que cascun capitol posa largament: car yo senyor no ley puch fer de present tant stich las é nujat.

Donada l' importancia d' aquest llibre, tal vegada lo millor y mes curiós de tots los d' *El Crestiá*, me permetré ampliar l' exámen de sas diversas materias lo qual crech que m' agrahirán los lectors.

Com espressa 'l prólech, está dividit en set parts, de las quals únicament se 'n han imprés quatre, sens dupte las de major interés, ab lo que pot formarse idea de la extensió del dotzé llibre. Per lo tant y no havent vist las tres últimas parts, l' exámen se reduhirá á la part donada á llum.

Primera part. — Comensa; *Aquest es lo dotzén libre, de regiment dels princeps e de comunitats, appellat crestia. E comença la primera part que tracta per que comunitats e ciutats foren edificadas ne qui primerament les edifica.* Entra l' autor á determinar ditas rahons, de cada una de las quals ne fa un tractat ab la deguda separació. La primera pot enclourers en lo següent: la Inmensa Saviesa, al procurarnos tot bé aquí en la terra, nos demostra la existencia d' una ciutat celestial, y 'ns recorda ab anyor la ignoscenta y beneyta societat y vida del paradís terrenal, de las qu' hauriam disfrutat á no haber sigut lo pecat: per aquestas consideracions l' home te instintiva necessitat de viurer en comunió, per rahó de la qual se fa necessari edificar ciutats. Aquí se detallan totas las circunstancias que deu reunir la edificació d' una ciutat.

Segona rahó d' esser edificadas ciutats: *per squivar ignorancia e per saber tot ço que es profitos e necessari al hom en cors e en anima.* Forma un compendi sobre la ensenyansa, comprenent un exámen de las ventatjes dels estudis que 's donan en las ciutats, reglas per ensenyar ab fruyt, protecció de l' Iglesia á la saviesa y exposició de lo que deu saber tot ciutadá. Després d' aquestas qüestions que N' Eximenes desenrotlla mes que regularment, seguex una disertació sobre l' historia de la ensenyansa en la qual se troban errors en gran número, probantse ab axó que 'l camp del autor no era la ciencia del passat.

Tercera, *per esquivar e per lunyar de si mateix totes males cobejances.* Aquesta y altres materias son proba de la preferencia que mestre Francesch donava á la vida ciutadana sobre la pagesa. Diu que 'ls habitants de ciutats refrenan millor las malas *cobejances* que 'ls de fora, per la facilitat de instruirse, pel que dirán y per la correcció. Hi ha un capitol destinat á probar que Barcelona es mes antigua que Tarragona.

Quarta, *per contrastar als mals homens, e per defensarse de ells.*

Quinta, *per provehir bastantment a les necessitats dels homens.*

Sisena, *per donar als homens bon pler e alegria.* Un capitol procura probar *que en estiu val mes star dins les ciutats que defora, e divern val mes star defora que dins.*

Digitized by Google

Las demes rahons per esser edificadas ciutats, que senyala l' autor, son: *per donar asi mateix fama perpetual, per honor dalcuna assenyalada persona o dalcun assenyalat acte de aquella,* per alguna maravella que 'n pot resultar com per exemple Venécia, *per servey special de la cosa publica, per la necessitat de contractes,* per regiment del poble, y *per viurer virtuosament.*

Acabada aquesta materia, se troban una série de consideracions sobre los regidors y regits, en las quals seria de desitjar major método y claretat. Parlant dels regidors se manifesta que no deuhen serne aquells que ho procuran, que no deuhen cobrar paga, ni fer res contra justicia, ni tenir por per zelar en favor de la ciutat. Ocupantse dels regits, senyala las virtuts que deuhen tenir, y com han de menysprear tota adversitat que puga presentarse per rahó del amor á la comunitat. Per últim á uns y altres se dirigex l' autor, donant consells, y encloguent, que *furtar a la comunitat sia pijor cosa que furtar a alcun en singular.*

Conté aquesta part, xexanta vuyt capítols.

Segona part.—Es la mes important y extensa de tot lo llibre: es una llarga série de tractats de teología, política, moral, economía y art de la guerra. Aquell que vulgui conexer molt de la constitució de nostre poble en aquells segles, trobará en aquesta part una abundanta font.

Comensa l' autor per definir la ciutat de la següent manera: *ciutat es congregacio concordant de moltes persones participans e tractants e vivents ensemps: la qual congregacio deu esser composta e honorable e ordenada á vida virtuosa que es asimateix sufficient e bastant.*

Á semblansa de molts autors moderns, N' Eximenes, despres de donada la definició, la glosa, estudiant per separat cada un dels components.

Entre 'ls articles que glosan la primera part de la definició se 'n troban alguns que desenrotllan las causas del aument y disminució de la població. La glosa de las paraulas *concordant de moltes persones,* no presenta res de particular, ni tampoch las *participants e tractants,* per mes que aquí combatí al comunisme, puig al ferho N' Eximenes tingué poca habilitat.

Las esplicacions sobre las paraulas *e vivents ensemps: la cual congregacio deu esser composta,* ocupan molts articles. Despres de algunas generalitats de poca nota, se explica la ordenació material de la ciutat, dient que deu estar situada en una planuria, servida de bonas ayguas y ben ayrejada, de forma quadrada, ab murallas á prova per la defensa. En una paraula, N' Eximenes, com si fos hábil arquitecto, esplica tota mena de reglas per edificar ciutats, palaus, casas, habitacions, mobles, etc., etc.

En la glosa de la part de la definició que diu *e honorable,* es notable la divisió dels ciutadans en tres *mans* ço es, *honorable, mijana y manestrala.* Res de particular presentan las esplicacions á las paraulas *e ordenada a vida virtuosa.*

Seguidament ve una especie de tractat sobre las paraulas: *que es asimateix sufficient e bastant* en lo qual se tracta separadament de tretze *adjutoris,* que 's necessitan segons l' autor, perque la ciutat ho sigui. Aquests *adjutoris* son: *queviurers, moneda, franquea é libertad, noblea, pau, saviesa, sciencia e saber, riquesa, generositat, juy ó justicia, cópia de bones leys e justes, mestres mechanichs e artificials, armes ab ques puxa defendre de sos enemichs, y que haja qui la servescha.*

El primer es un tractat de economía, de mercats, y de reventa, curta y senzillament esposat, á diferencia del que seguex en el que se troba un compendi sobre la moneda que revela ideas propias de segles posteriors. Definex la moneda, *fermança de veritat en testimoni al hom a reebre del altre certa quantitat de roba ó daço que demana,* y si be aquesta definició es errada, la idea que despres dona l' autor del valor de la moneda, dient que no pot lo príncep per sa propia autoritat variarlo, perque las diferencias d' estima son fillas del mercat, demostra un clar conexement de las qualitats d' una mercadería qual essencia, economicament parlant, per molts segles s' es considerada subgecte á la voluntat del príncep. Per axó solzament, no 'm reca fer un exámen analítich de cada obra. Quan trevallo sobre la bibliografía en lloch de contentarme ab la generalisació que sempre 's presta mes per fer agradable l' estil, ja que d' aquella manera, se descobrexen raresas ignoradas, y avegadas, com aquí, teorías ben sentadas que posteriorment se son apropiats autors diversos, donantlas com invenzió llur. La idea aquí explicada per N' Eximenes, de que la moneda té un valor propi, fill del mercat, l' exposan avuy los economistas com un dels moderns adelantos de la ciencia, y, ab tot, ja ho veyem, un autor catalá del segle XIV la sostenia. ¿Quants casos com aquest no 's trobarian si fossen mes conegudas las obras de nostres compatriotas? Mes, tornem á nostre objecte.

Després de lo dit sobre la moneda, s' exposan las maneras de guanyarne que son: ab los fruyts de las propietats, ensenyant *coses altes e amagades,* sapiguent molt *en astrología (puig se sab si haurá abundancia ó falla),* sapiguent nodrir be als animals, ab art lucrativa ú ofici temporé de senyor ó comunitat, portant la moneda ahont val mes, extrayent metalls de la terra y demanantla al diable. Algunas son prova de la superstició de l' época.

Al tractar del tercer *atjutori,* ó sia de la llibertat, dividex á la gent de las ciutats en *vassalls, politichs vassalls, stranys, servicials á temps y catius e esclaus.* Després se troba una teoría avuy en dia admesa per moltas escolas políticas, ó sia la de *que cascuna comunitat pot elegir senyoria aytal com se vulgue,* puig que *los qui regexen lo mon han haguda autoritat de las comunitats,* y no de *si mateixos.* Finalisa aquesta materia una apología sensata de la llibertat humana, demostrant que 'ls senyors deuhen respectarla, que 'ls regits mes deuhen *favorir la lley que al rey,* y que 'ls juheus e infiels merexen un bon tracte.

Los demés *atjutoris* fins al dotzé, res presentan de particular, concretantse l' autor á desenrotllar ab mes ó menos extensió, lo tema proposat.

No pot dirse lo matex del citat per quant forma un

Digitized by Google

extens y curiós tractat del art de la guerra, que 's llástima hagi quedat quasi desconegut per quant es una mostra clara, una verdadera exposició de las prescripcions legals, sistemas de campanya y costums, que en tot lo referent á la milicia, se seguian en aquell allunyat temps. Gran favor faria aquell que 'l publiques de nou, puig que serviria pera resóldrer moltas y moltas dificultats que avuy ocorren al estudiar 'l historia militar de nostra patria.

Sens divisió tracta N' Eximenes la materia; mes, després de llegida, pot ferse naturalment en preliminars necessaris avans d' empéndrer la guerra, manera de donar batallas campals, guerra de setis, defensa dels llochs assetiats, desafíos y guerra de mar.

Se comensa explicant las reglas de guerrejar de *Pompeyo* y *Lauselot*, y las cautelas que deu pendre *lo mestre de la caballeria*. Mirall de las preocupacions d' aquells temps son los següents articles en que expressa que 'l batallar ab justa causa fa obtenir victoria, si bé la justicia de un combatent pot passar al altre per medi de certas argucias, y en aquest cas la bona causa es vensuda.

Després de donar algunas explicacions de menos interés que preparan la primera materia en que havem dividit lo present *atjutori*, se para directament á exposar una série llarguísima de consells y explicacions que seria enujos ferne menció, per mes que 's recomanin per definir molts dels cárrechs de la milicia.

La part destinada á explicar la manera de donar batallas campals, es molt semblant á la dels anteriors capítols. Hi ha llargas consideracions históricas al costat de las reglas que 's deuhen seguir y se seguexen pera presentar y sostenir batallas y retiradas. Es notable un capítol que parla de *quinas armes porten los homens armats daquests temps*. Finalment, hi ha diversas argumentacions per demostrar que avans d' entrar en acció de guerra, deu atendres á las *constelacions celestes*, als *cometes*, y á las *visions*, ab lo qual N' Eximenes se dexa emportar per las preocupacions de son temps.

Després parla ab extensió de la manera de assetiar donant extensas reglas per totas las necessitats en que 's pot trobar l' exercit assetiador. Es molt curiosa aquesta part, perque en ella se explican las diversas armas y *enginys* de que llavors se servian los militars. Considerant l' autor que la host podia trobarse combatuda per diversas necessitats ja referents á queviurers, ja á las malaltias que podian invadirla, dona remeys contra moscas, pussas, polls, *cimeus*, reuma, dolor de dents, pestilencia de bestiá, cansament de persona y fístulas: manera de mudar lo vi blanch en vermell y al revés, de fer vinagre ab promptitut: modo de tráurer espinas, *terranchs* y *sagetas de les nafres*: de tot lo qual ab gran aplom y extensió traquexa N' Eximenes ab estil de curandero. Las demés materias, no presentan res de particular.

Seguint lo acostumat bon orde, se tracta de la defensa dels llochs assetiats, explicant las diversas providencias que 's deuhen pendrer quan hi ha perill de siti, las cautelas necessarias quan lo siti es ja comensat, astúcias pera poder esser socorreguts, y reglas pera las sortidas. Es molt lloable la fermesa ab que N' Eximenes sosté la conveniencia de que 'l assetiador tinga un lloch per rebrer ab caritat als presoners, com consecuencia de la generositat qu' ha de regir entre bons cristians; principi que si s' hagues practicat hauria dolcificat los horrors de la guerra.

De las *batalles quis fan en camp clos* s' ocupa seguidament la obra, essent molt digne de consideració per lo conexement que dona d' aquella bárbara y caballeresca costum. Una inteligencia saturada de moral cristiana com la de N' Eximenes no podia menos de dubtar de la llegitimitat de semblants actes; mes la impresió de las costums de la societat en que vivia, l' impulsá á resóldrer afirmativament la qüestió, tractantse de determinats casos. Acabada aquesta especie de discusió, se explican las reglas sobre tots los actes del tornetx, tant en la part material de la disposició del camp, com en lo que deuhen fer los combatents y los feels.

La extensa materia compresa en lo explicat *atjutori*, acaba tractant de las *batalles per mar*, encara que curtament.

Lo tretzé y últim *adjutori* per que la ciutat sia *á si mateix sufficient e bastant* (últim de la segona part), es *que haja qui la servescha*. En ell s' ocupa l' autor de los drets y debers que respectivament tenen los servents y senyors. Es notable la part que tracta del cativatge, que dividex en natural, ó sia *lom grosser e ab poch seny mes disposat á servir é á treball de cors que á negun treball de pensa;* formal, *quant lom es pres en batalla ó per altra fortuna;* personal, *quant alcun hom franch ven si mateix;* y legal, que es, ja segons lo Vell Testament, ja segons los cánons eclesiástichs, ó ja segons lo dret *imperial dels gentils*.

Conté aquesta part doscents vuytanta vuyt capítols.

Tercera part.—Notable es la diferencia que presenta en quant á extensió, comparada ab la anterior, puig sols conta trenta nou capítols.

No s' hi troban materias dignes de particular menció, concretantse á manifestar quelcunas teorías sobre la cosa pública considerada en sí mateixa, com per exemple los fonaments, que diu son: observansa de la lley cristiana, que las lleys sian fetas en profit de la cosa pública y observadas per tothom, manteniment de la justicia ab vigor, conservació de la fidelitat entre 'ls homens y regiment per bons concells.

Després se recomana la ajuda de tots, per que la comunitat puga caminar ab desembras, y parla dels mals que 's deuhen esquivar per que 's conservi pura, criticant en gran manera la multitut de *juristas, advocats, notaris, procuradors* y *faigs*.

Es curiós un capítol en que 's recomana que per evitar discordias no 's fassa res per elecció, contradintse axís N' Eximenes ab la consuetut establerta en las llibertats municipals comensadas á donar ab alguna insistencia desde 'l temps del gran Jaume.

Digitized by Google

Quarta part.—Es la última que s' ha estampat de las que comprenen lo dotzé llibre del *Crestiá*. Las demés han quedat inéditas y tal vegada s' han perdut, com també lo llibre següent y últim, per lo que aquí finirá la descripció d' aquesta importantíssima obra.

Exposa l' autor, primerament, que 'n temps d' ignocencia, no hi hagué verdader regiment, per quant no era necessari, mes després del pecat fou menester, y ab ell una senyoría per executarlo, per lo que Deu pera subvenir aquesta necessitat, la provehí per inspiració, per elecció y per tiranía. Venen després algunas qüestions de major interés social sobre l' anarquía, la conveniencia de que 'ls regidors siguin temporés y las virtuts que deu reunir lo príncep gobernant, axís com també los debers ab que deu complir, com son: ordenar y endressar totas sas obras á honra y gloria de Deu, procurar per tots medis pau, afanyarse en conseguir especial y honorable nom, y procurarse honor y reverencia per part dels vassalls. De cada hu d' ells ne tracta l' autor particular y extensament, essent notable lo tercer per quant desenrotlla un compendi de la ciencia de la hisenda pública, que 's recomana per lo conexement que dona de las contribucions d' aquell temps.

Després seguexen llargas qüestions que poden reasumirse axís: com tota potestat devalla de Deu, la millor senyoría que hi podria haver en lo mon, sería la exercida per un sol príncep, y encara millor si aquest tenia el gobern de lo espiritual y temporal, com tingué Jesucrist, y en rigor te l' papa *qui de fet es ver monarcha, qui es general senyor en lespiritual é temporal,* contra qual ordinació *no es legut á ningú dir res.*

Veus aquí 'l llibre dotzé del *Crestiá*. Sens dupte que 's lo mes important de l' obra com s' haurá pogut notar ab la descripció y extracto fets. Pot ben dirse que es un verdader tractat de dret polítich y administratiu, tal com podia compéndrers en lo segle XIV. No presenta un carácter científich, ni tampoch teórich, puig per això eran necessaris segles posteriors, mes compren una llarga é interessant série de doctrinas prácticas, exposadas ab hermos llenguatge, y senzillés encantadora. Aquest llibre, ademés, á cada pas dona á coneixer molts punts de la vida íntima d'aquell temps, de modo que es recomanable sobre manera per aquell que vulgui conexer las costums y la constitució interna d' aquella época, de la que 's fidel mirall.

S' estampá á Valencia, l' any 1484. Á la fi hi ha la següent nota editorial: — *Aci feneix lo primer volum del dotzen libre appellat crestia ordenat é compost per lo molt reverent maestre Francesch eximenes maestre en sacra theologia frare menor digne patriarcha alexandri del orde del glorios sanct francesch. En lo qual volum sumariament se tracta ó es tractat de regiment de princeps é de ciutat, e de la cosa publica, etc., segons que largament se pot veure en lo principi del present libre. Lo qual volum per prechs é instancias dels reverens e honorables senyors e ciutadans de la insigne ciutat de valencia: es stat tret é emprempiat del original qui es en la sala de la dita ciutat per Lambert palmant alemany. E fonch acabat é complet en la dita ciutat de valencia lo quinzén die de març — any M.CCCC.L.XXX.IIII.*

Es edició rara: n' hi han exemplars en la biblioteca de San Joan de Barcelona, en la Real de Madrid, en la de la Real Academia de la Historia y en la de D. Ramon de Siscar, de Barcelona.

Fou escrit l' any 1385, segons se despren dels capítols 411 y 466. En lo primer se llegex, parlant de Inglaterra; *é axi fonch deposat del regne de anglaterra eduart rey besavi daqüell que huy hi regna qui es l' any de mil.CCC.I.XXX.V.* En lo 466 se diu: *Si tum demanes aquestes presents senyories damunt dites de crestians si duraran fins á la fi del mon. Responte que nou se, es ver que alguns passats han parlat de aquesta materia e han posat que a temps apres la reformacio del mon la qual dien que sa a fer prop apres lo centenari present del temps que comptam M. CCC. I.XXX.V...*

Emili Grahit.

¡MARE MEVA!

Á LA MEMORIA D' ELLA.

La tarda comensava
d' un dia dels mes bells de juliol,
jo ¡trist de mi! desesperat plorava,
que la mare finava,
qu' en mig del dia se 'm ponia 'l sol.

¡Oh memorable dia!
Jamay sofert havia tant neguit;
mon cor de tant patir se 'm mig partia,
nuarse me 'l sentia,
y semblava que anés á exir del pit.

Deu meu; ¡quina ventura
si mentres la besava, al mateix temps,
l' ánima meva ab sa animeta pura
confosas á l' altura
pujat haguessen á johir ensemps!

Si hagués pogut anarhi,
ara no m' estaria aquí anyorant,
ni de la vida lo pesat calvari
per camí solitari
pujaría ab ma creu esbofegant.

¡Que felissos seriam!
del sol may se 'ns pondria la claror,
del arbre de la gracia 'ns nodririam,
l' esguart de Déu beuriam
grenxats per las onadas de l' amor!

L' amor á que era feta
l' ánima meva renunciar no vol,
y ara en un mar de llágrimas desfeta,
com se troba viudeta,
plora de nit y dia sens consol.

De negra melangia
sempre mes portaré lo front cobert,
pus, no podente veure, mare mia!
es morta ma alegria,
la vida pe a mi es un erm desert.

1867.

Antoni Careta y Vidal.

Digitized by Google

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LX.

Acte del 5 *desembre* 1472. *Pere Dezbac baró de Rocabruna* (1). —*Fol.* 216 *a*.

Die sabbati, V decembris intravimus capitulum; in quo interfuerunt omnes qui supra, et ultra honor(abilis) michael valls. In quo fuit expositum quod ex causa constitutionis terrachonensis, que fuit superioribus diebus declarata per honor(abilem) regentem officialatum contra magnificum d(ominum p(etrum) dezbach militem d(ominum) *de rocabruna*, ex eo quia sibi occupat et occupavit fructus quatuor capellaniarum; pro quibus obtulit satisfacere, prout obtulit m(agister) setmana, *micael setmana phisicus honor(abilis) capituli*, ex parte dicti d(omi)ni bac. Fuit deliberatum quod fiat; et facta fuit comissio honor(abilibus) p(etro) vedruna et anthonio corbera, qui vice capituli concordent differencias; hoc solo retento quod satisfaciat a tempore quo gerunda venit ad obedienciam regie magestatis. De aliis, prout eis videbitur, hoc adjecto quod ante conclusionem faciant verbum honor(abili) pietro) de laceria regenti ne postea peteret salarium a d(omi)nios de capitulo.

LXI.

Acte del 25 *Desembre* 1472. *Lletras patents del rey Don Juan ab data del* 9 *de Desembre convocant á Corts Catalanas en Barcelona per lo* 15 *Janer.—Fol.* 217 *a*.

Anno D(omini) MCCCCLXXIII (2). Die natalis d(omi)ni, dum adhuc essem in thezauraria, celebrata missa majore propter absenciam R(everendissi)mi d(omi)ni (3) in presencia ministrorum, s(cilicet) d(omi)norum p(etri) ferrarii thezaurarii et p(etri) vinyoles presbiterorum de capitulo, Magnificus julianus judex ordinarius et torell scriptor curie vicarii gerund(e) exhibuit mi(chi) vicario nomine honor(abilis) capituli *literas patentes Regie Magestatis;* quarum tenor fuit hic *propria manu* (4) insertus.

Joannes dei gr(ati)a Rex etc., dilectis nostris capitulo ecclesie gerund(e) salutem et dilectionem.

Quia nos pro conservatione et tuicione honoris Regalis diadematis nostri ac bono statu rei pu(bli)ce catholonie principatus *Curiam generalem* providimus *cathalanis*, ad quam quidem celebrationem *Civitatem barchinone* et *diem quintam decimam januarii proxime futuri cum continuatione dierum seque*(ntium) cum hujus serie asignamus; ideo vos requirimus et monemus quatinus constituatis ex vobis *yconomos et procuratores* plena potestate suffultos, qui assint die et loco predictis celebrationi dicte curie. Nos enim dicta die presencialiter in eadem civitate pro predicta curia celebranda erimus, deo duce.

Dat(is) in civitate barchinone, die *nono* mensis *decembris* Anno a nativit(ate) d(omi)ni MCCCCLXXII.—Rex Jo(hannes) In itinerum XXI.

Poch ó gens se coneix *aquesta* convocació de Corts (5), á las quals no pogué lo Rey assistir, per rahó de son expedició contra Perpinyá. Isqué de Barcelona als 29 de Desembre. Als 15 de Janer propsegüent encara estava en Castelló de Ampurias, demanant forsa tropa á la ciutat de Girona, quals serveys en las heróicas lluytas contra francesos que luego veurem, han sigut miserablement desconeguts fins ara (1). De la empresa del Rey fahedora contra Lluis XI, mès enllá dels Pirineus, havem ja vist com ne parlaren las Corts de Figueras (22 Janer-2 Febrer 1472), Miçer Alfonsello (28 Agost) y Joan Dezlor (14 Novembre). Á las Corts catalanas, que memora l' *Acte* present, no foren assenyalats síndichs per lo Capítol de la Séu de Girona. La rahó n' es clara, puix ditas Corts menos afortunadas encara que las de Girona (2), no 's pogueren tenir á causa de la nova guerra.

LXII.

Acte del 12 *Janer* 1473. *Lo infant Don Enrich comte de Ampurias s' escapa á Castella pera casarshi ab la Beltraneja.—Fol.* 219 *a*.

Ista dia fuit publice divulgatum quomodo illustris comes Impurie, nepos Regie magestatis, sine licencia dederat terge fuge ad regnum castelle, quia ducturus est in uxorem *filiam Regine castelle* (3) ut sequatur scisma in regno.

Cartas del Ajuntament de Girona, fetxadas en 27 de Agost y 7 de Setembre de 1472, y dirigidas al mateix Infant Don Enrich duch de Segorbe y comte de Ampurias, porta lo sobredit *Manuale juratorum*. Las maniobras del marqués de Villena, principal promotor de la tentativa del Infant, no tardaren en ser burladas per lo alcayt de Segovia, Don Andréu de Cabrera, y probablement també per lo cardenal de Borja, qui desde Segovia, segons hem vist (4), escrigué ab datas del 2 de Febrer de 1473 á son amich Fernando 'l Católich.

LXIII.

Rendició de Perpinyá.

1) *Acte del* 3 *de Febrer* 1473. *Carta del Rey anunciant la victoria-Te Deum. Despatx al arcabisbe de Zaragossa.—Fol.* 221 *a*.

Die III februarii, Regia majestas misit litteras ex perpinia no, quomodo *prima februarii* cum concordia *militum burgencium et omnium statuum* fuit admissus cum magno gaudio (5). Et ideo post vesperos, convocatis honorabilibus juratis per nuncios et *signo campane majoris* fecimus et retulimus gracias deo, premisso ymno *te deum laudamus*. Et in prin(cipi)o noctis iterum fecimus pulsari campanas cum leticia ad excitandum populum ad graciarum acciones. Et fuit ordinatum quod die dominica fiat processio solempnis per civitatem, premissa missa et *sermone qui* fuit asignatus mag(ist)ro galbes de ordine predicatorum.

Et non miretur quis quia nichil scripsi in libro superioribus diebus, quia *infirmitate febris continue detentus* (6) non potui vaccare negociis, sed ex comissione mea honor(abilis) p(etrus) vedruna gerendo vices meas convocavit capitulum, in quo fuit deliberatum quod vener(abilis) p(etrus) vinyoles presbiter de capitulo accederet sesaraugustam ad illustrem et R(everendissim)um d(ominum) archiepiscopum pro negociis decime.

---

(1) Cf. docum. XLVII.
(2) De la Nativitat.
(3) Lo Bisbe de Girona.
(4) De Micer Alfonsello.
(5) Cf. F. M y L. *Corts Catalanas* ap. RENAXENSA, Any I pag. 306. col. 2.

---

(1) Cf. BALAGUER Y GEBHARDT, *loc. supracit.*
(2) Cf. Docum. XLVI, 2.
(3) Aquestas *tres paraulas* malicia tenen.
(4) Docum. LIX, 2.
(5) La carta del Rey tenia per data lo mateix dia 1 *de Febrer*, segons apar de la que escrigué al Ajuntament y está registrada per lo *Manuale juratorum*. En lo dia 6 escrigué á Bernat Margarit, germá del Bisbe, demanantli que desde Girona *surtis ab artilleria* pera bátrer lo castell de Perpinyá, ahont se havian refugiat los francesos.
(6) La malaltia de Micer Alfonsello durá cási tres setmanas, puix l' *Acte* precedent pertany al 14 Janer.

Digitized by Google

2) *Acte del 7 Febrer. Gran festa ab concurrencia de clero y poble may vista. Fol.* 221 *a.*

Die dominica infra octabas beate marie (1), post celebrationem misse solempnis cum organis et sermone facto per R(everendum) magistrum galbes, fecimus selempnem processionem cum capis, in qua fuerunt omnes mendicantes (2) et magnus concursus virorum et mulierum; ita quod de toto tempore guerre (3) non fuit visa similis in multitudine cleri et populi.

LXIV.

Los embaixadors de las provincias eclesiásticas de Tarragona y Zaragossa.

1) *Acte del* 11 *Febrer.—Fol.* 221 *a.*

Die XI febroarii, audito quod R(everendus) *abbas sancte fidei* (4) et quidam canonicus seragustanus (5) et m(agister) d(o)m(inus) Jacobus sameso pro capitulo barchinone (6) et jacobus exarc pro capitulo valenti(no) transibant per istam civitatem *missi per provinciam ad Regiam majestatem*, visitavi eos una cum d(omi)no p(etro) vedruna.

2) *Acte del* 12 *Febrer. Donatiu reyal reduhit de dotze á deu mil lliuras. Lo parlament eclesiástich de Barcelona.—Fol.* 221 *b.*

Eodem die, hora terciarum intravimus capitulum, in quo fuit facta relatio per d(ominum) p(etrum) vedruna et per me honor(abili) capitulo de visitatione *ambaxiatorum provinciarum seraugustane et terrachon(e)*, a *quibus* intelleximus multa bona, et concordiam provinciarum super materia decime et quomodo donativum gratuitum Regie celsitudinis fuit moderatum ad X^m libras monete currentis barchinone; de quibus fiet designatio per provincias et dioc(eses) *in fine hujus mensis in parlamento* provincie terráchone *celebraturo* (7) *barchinone;* in quo omnes contribuant. Partemque exemptorum, si recusaverint solvere, teneatur Regia majestas admittere et eos cogere si voluerit; quia Reverendissimus et illustris filius suus d(omi)n(us) archiepiscopus obtulit se velle solvere de omnibus beneficiis primo loco, et sic verbo et opere ostendere viam ceteris.

Eodem die fuit deliberatum qued scribatur vener(abili) vinyoles quod, visis litteris capituli veniat; quia superflua esset mora sua usque ad adventum dictorum ambaxiatorum.

Pere Vinyoles fou de retorn á Girona en lo dia 20 de Febrer. Portá cartas del arcabisbe de Zaragossa al Rey y al bisbe Margarit, com y també als embaixadors sobredits (8). Estos no trovaren en lo Rey lo bon aculliment que esperavan y tornaren de Perpinyá ab la cruel alternativa, proposadora al Parlament eclesiástich fahedor en Barcelona, de pagar, ó bé 13,000 lliuras, si s' contavan en la demarcació del *graciós donatiu* las diócessis de Elna, de las Balears y de la isla de Cerdenya, ó bé, si no s' hi contavan 12000 lliuras. Axís ho referiren en lo dia *primer de Mars* al Dr. Alfonsello tres dels embaixadors arrivats á Girona y albergats en l' *Hostal dels Tres Reys,* mentres que l' altre embaixador, ó lo abat de Santa Fé, se havia detingut en l' altre banda dels Pirineus en San Feliu de Cadenas. En lo mateix dia lo Cabildo de la Séu Gironina se decidí per las 12000 lliuras (1).

(1) En *dilluns* caygué lo dia 2 de Febrer ó festa de la *Candelera*.

(2) Dominicos, franciscans, mercenaris y carmelitas.

(3) Desde l' any 1462.

(4) Lo monastir aragonés de *Santa Fe* tingué per primer abat y desde l' any 1345 á Don Arnau Fison, qui s' hi trasladá ab los monjos del monastir de *Fuenclara*. Pertanya á l' Ordre del Cister. Lo abat *embaxador*, de que parla l' *Acte*, era D. Geronim Bolas, qui en 1471 succehí á D. Domingo Maynar, y morí en 1484. Son nom se trova en las Corts de Tarragona de 1475.—Cf. Zurita, II, 150.

(5) Alfons Calvó.

(6) Son nom y dignitat «*Jacme çamaso, doctor, canonge de Malorque*» está grabat en la urna artística de plata, que 's guarda en la iglesia del monastir de Banyolas, y conté las reliquias de san Martiriá patró de la vila. La urna ab sos florits góthichs relleus es certament de aquell temps, com ho mostra també l' altra inscripció «*Bertran çamasó abat de Ripoll.*» Cf. docum. XIX, 1; LXVI, 3.

(7) Cf. docum. LIX, 4.

(8) Fol. 223 a.

(1) Fol. 224 a.

L' ESTELADA.

«Fiat lux» l' Omnipotent ja dit havia
y á l' altra part del mon ja 'l sol rodaba;
la fosca s' estenia,
y á poch á poch la terra enmantellaba.
Y al veure que en tenebres se sumia
lo mon altra vegada,
lo Creador volgué fer l' estelada:

¡Y de la llum qu' allá d' enllá fugia
lo raig derrér 'arrancaba;
á miques lo partia,
y per l' eterea volta l' escampaba!

Joan Comelles y Gay.

FETS POPULARS.

ARBITRATGE.

He vist y tractat pagesos puntosos, pagesos que, convertits en regidors d' un poble, redoblan son genit puntillós; pero may haguera pensat que semblant esperit arrivés á lo que 'm contá un bon amich y anau á saber:

Se va suscitar forta polémica entre 'ls regidors d' una vila ab motiu de la venda de comestibles al públich mercat. L' objecte d' ella foren lo qu' en llenguatje senyor se 'n diuhen «patatas» y «trunfas» en bon catalá.

Sostenian uns que semblant producte 's debia vendre entre la fruyta, perqué era fruyta, y altres entre la verdura, per igual modo de discorrer.

Quan l' escalf consegüent á tota discusió, que poch á poch se converteix en disputas arrivá al ple, atiná l' ajuntament en lo que haguera evitat de bon principi la polémica, en consultarho á la persona mes entesa y competent de la població: al notari. Anaren, efectivament, á trobarlo y 'ls hi respongué que las trunfas no eran fruyta ni verdura.

—Y donchs ¿qué son?—interrogá 'l síndich, ronch d' haver cridat, per no dir bramat.

—Tubérculs;—respongué 'l notari, plantantli 'ls vidres de sas gafas.

Desde tal contesta lo mercat de la vila ***, té un *apartat Tuberculós*.

EPISSODI ESTUDIANTIL.

No hi há trutxería, no hi há jogada de belitre que no cometessen los estudiants de Cervera.

Axís com se diu que no pot l' imaginació fantasiar turment que dexés de sufrir algun dels grans már-

Digitized by Google

tirs del cristianisme, axís mateix pot assegurarse que no 's pot imaginar picardía no comesa per los celebérrims estudiants.

La que vaig á contarvos no m' avergonyexo de referirla, perque tampoch s' avergonyí de ferho un molt prop parent meu actor en ella.

Es, donchs, lo cas qu' entre tres ó quatre *estuderes* cerverins, habitants á la corresponent comuna,—antítessi completa de la famosa de París,—n' hi havia un de més tonto que 'ls qui 's moren de fam.

Una vetlla, sos tres ó quatre amichs, aprofitantse del adagi escolástich «*studebis tota die, præter Luciæ et Mariæ,*» ó sia la vetlla anterior á la diada de santa Llucia, jogavan á la barrotada, y l' estudiant totxo, tot mirantsho, s' hi adormí com un beneyt qu' era.

Lo més bromista dels jogadors, adonantse del cas, proposá apagar la llumanera y seguir fingint jogar pera burlarse del pobre diable.

Dit y fet.

Lo president de la tabola s' encarregá aviat de despertar al tonto, aparentant enfadarse de certa jogada.

Esparravillat lo dormilech, ¡podeu contar quina fou-sa sorpresa, al sentir que continuavan jogant los demés amichs!

—¡Noys!

—¿Qué hi há?

¿Qué us hi veyeu?

—¿Y donchs? ¿Qué vols que joguem á las foscas?

—Es que jo tinch badats los ulls... sí, ben badats, y no us veig!

—Ximplet!...—Fallo.

—Contra-fallo!

—¡Es horrorós, noys, es horrorós!... Jogueu y no us veig!... ¡M' he tornat cego!...

—¿De debó?

—¡De segur!

—¡Pobre *Malifaci!*

—¡Pobre de mí!

—¿Qué hi ferás?... ¡Paciencia!... Homero y Milton també s' hi tornaren!—Arrastro.

—¡M' has fet caure l' *ase!*

—¡Quina basa!

—¡Parlas en vers! *Et quod tentabam dicere...*

—Ne val tretze com un' aroma!...

Y 'l pobre diable 's fregava y 's refregava 'ls ulls; obria un pam de boca pera ben badarlos y... res, res. Tot fosch, y 'ls seus companys seguint lo joch.

Per fortuna, á aquell dels tres que tenia més bon cor (la modestia de familia no 'm permet dir que fou lo meu prop-parent), li escapá 'l riure, mentre la patrona entrava á avisar als *comunalistas* que 'l ciri de la Mare de Deu era ja encés pera «renegar del dimoni.»

PROU!

Acabaré avuy per contarvos lo següent pas esdevingut á un qui fou amich meu.

Passant per Pedret, qu' es un arrabal de Girona, mon ex-amich demaná á una bona dona noticias del siti del any 1809, y ella li signá un pobre vell que, arraulit á un marge de la carretera, estava cási del tot embolicat en son antich y apedassat capot, á despit del ardent sol que feya, mes que no donava escalfor bastant á l' abatuda naturalesa del jayo.

—Aqueix es un *veterano* del siti,—digué la comare signantlo,— y podrá contestarli, si es qu' avuy está de bona data.

S' acostá 'l meu amich al inmóvil vell abatut y sópit, é intentá, ab algunas preguntas, prepararlo á las respostas interessants que ell desitjava. En va: moltas li 'n dirigí, mes lo jayo, que estava de mala data, ni 's prengué la pena d' axecar los ulls ó fer lo més insignificant moviment. Llavors mon amich li feu:

—Bon home, ¿vareu conexe a n' Alvarez?

Lo jayo revifantse, alsantse d' un sopte, com tocat d' una centella, y girant los térbols ulls al cel, contestá:

—¡PROU!

Y torná á sentarse, á arraulirse y á posarse sópit.

J. RIERA

NOVAS.

Lo jove y distingit escultor d' aquesta ciutat En Rossendo Nobas, ha sigut premiat en la Exposició Universal de Viena per son busto de Cervantes. Aquest hermós travall que ben clar nos manifesta 'l geni del artista, y que tant honra á Catalunya tota, es propietat del il-lustrat cervantista En Leopoldo Rius.

Enviem nostra mes cordial enhorabona al ja de temps conegut escultor catalá En Venanci Vallmitjana, per la distinció que en lo certámen obert á París se li ha fet á son *Figaro*. Si be es cert que aquesta obra sols ha arribat á obtenir lo segon premi, servéxeli de compensació, lo saber que l' jurat francés, inspirantse en lo gust de son poble, l' ha trovada massa ab lo trajo espanyol que li corresponia y per tal no prou disfressada y ridícula.

Lo Sr. Vallmitjana deu alegrarse 'n de no compendre l' art com aquells que 'l judicaren, sobre tot quan dona á entendre 'l periódich *Lo Figaro*, que ab sas cualitats de energía, seguretat y facilitat en la eczecussió está per sobre totas las obras presentadas.

Entre las varias pinturas personificant la República, en las que de un temps ensá s' han ensejat alguns de nostres artistas, es notable per sa ideya catalanista la del jove pintor en Francisco Navarro y Fábregas, y que actualment guarda una societat de la vila de La Bisbal. La figura de la madona se destaca sobre un curiós escut rematat ab lo capell de Jaume lo conquestador trepitjant las cadenas marcadas ab las armas de Castella. Aplaudim, sobre tot, lo bon acert qu' ha tingut en fer ovirar al fons del horisó las montanyas de Montserrat y á segon terme la re-

Digitized by Google

presentació del nostre comers é industria. Altres son los cuadros que l' senyor Navarro está preparant pél mateix estil alegórich.

Ab motiu de las próximas firas celebrará l' *Asociacion literaria de Gerona* un certámen, pera 'l qui ja hi ha oferts diferents premis, y entre ells un medalló d'or de la societat La Jove Catalunya al que millor canti sobre algun dels fets de Rosselló y Cerdanya quan formavan part encara de Catalunya. Molt nos plau que aquella societat, que ab tanta gloria s' inaugurá l' any últim, segueixi trevallant ab anhel en profit de las lletras.

Lo jove professor D. Joseph María Font ha escrit una comedia en dos actes, titolada *Las noyas de Targa.*

En la Exposició universal de Viena ha sigut premiat ab medalla de mérit l' Institut provincial de Barcelona.

La molta representació que en lo mentat certámen ha alcansat Catalunya, nos omple de goig, tant mes quan las tristas condicions per que atravessa nostre país, nos feya presagiar en ell un escas éczit.

Segons veyem en la *Gaceta musical de Milan,* nostra compatriota la senyora Martí Gimat ha obtingut l' éczit mes gran en lo teatre de Verne ab la representació de la *Linda de Chamounix.* Felicitem de tot cor á l' artista y li augurem molta y merescuda gloria en la carrera á que l' art l' ha destinada.

Hem vist en los periódichs de aquesta ciutat que s' está formant pera funcionar durant lo prócsim ivern en lo teatre del Circo, una companyía titolada: *Bufos catalans.* Com si no 'n tinguessem prou ab la plaga madrilenya que cada estiu nos visita, haurem de veurela com pren carta de naturalesa en nostra terra, gracias á alguns catalans renyits ab lo bon gust.

En lo Tívoli s' han estrenat dos sarsuelas en 1 acte tituladas *Celos d' un Rey* y *La sonámbula,* original la lletra de la primera del jove autor dramátich N' Anton Ferrer y Codina.

En Novetats s' ha posat en escena una pessa d' en Conrad Colomer *La guerra á casa,* que ha obtingut molta acceptació.

Lo dia de la Mare de Deu asistirem al concert que doná en lo Tívoli lo coro del Sr. Clavé y la orquesta dirigida pel Sr. Porcell. Las pessas que s' executaren, dirigidas, personalment las corals, per lo popular músich y poeta, meresqueren grans aplausos, obtenint los honors de la repetició la nova composició del Sr. Clavé *Goig y planys,* inspirada com totas las sevas, plena de sabor popular y magistralment treballada.

Lo Sr. Pahissa y Ribas ha tingut á be enviarnos un eczemplar de sa *Gramática catalana.* En altre número 'ns ocuparém ecstensament d' aquesta obra.

En lo carrer de Ronda, cantonada al de Clarís, número 161, lo distingit artista pintor D. Ramon Martí y Alsina, ha obert de nou son estudi y una exposició permanent de cuadros.

Un dels mes inteligents impressors litógrafos d' aquesta ciutat está imprimint una colecció de sardanas populars que dintre poch temps veurán la llum pública.

Com que ni sentim parlar del tomo dels Jochs Florals d' aquest any preguem als senyors mantenedors activen sa publicació pera satisfers la justa ansietat dels adjunts que creuen es hora ja de que se 'ls entregui.

¿S' ha abandonat ja definitivament la publicació de las pocas entregas que faltan de La Historia del siti de Barcelona, per Mossen Bruguera? Fentnos eco de las quexas que se 'ns han dirigit recordem als editors la obligació que contragueren al comensar la obra.

RECLAMS.

En l' administració d' aquesta revista 's comprará un volum dels *Jochs Florals* de 1867.

També 's comprarán á bon preu eczemplars de la *Renaxensa* dels números següents: 1, 2, 3 y 6 del any primer y 1 del segon.

Se prega als SS. subscriptors á la Biblioteca catalana que 's prenguen la molestia de passar á recullir en la llibrería d' Alvar Verdaguer, rambla del mitx, enfront del Liceo, lo fascicle 14 de la publicació, lo qual conté los darrers plechs del *Genesi d' Escriptura,* entregant lo primer albará dels quatre que varen rebre al subscriure 's á la *Biblioteca.*

S' adverteix que no 's pot encara enquadernar lo volum del *Genesi,* perque mancan la portada, un facsímil del *Códice* d' hont s' ha treta l' obra y la cuberta que s' está treballant per l' enquadernació per tal que correspongue á la bellesa de l' estampa; tot lo que se repartirá ab lo fascicle 15.

Tan prompte com estiga tot llest se remetran los exemplars als suscriptors de fora.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1 de Setembre de 1873. Núm. 19.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla... ½ Ral.
Los no subscriptors, per id.
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Catalunya separada.—Catalunya confederada; per *R. F.*—La Donzella de la Casa Blanca (poesía); per *Victor Balaguer.*—Las arts gráficas. La litografía; per *Joan Serra y Pausas.*—Ira (poesía); per *Francesch Matheu y Fornells.*—Los Reys d' Aragó y la seu de Girona; per *Fidel Fita.*—Cançó; per *C. P.*—Lo bateig del fill de 'N Cosme; per *Francisco Manel Pau.*—Un brot de llor (poesía); per *Francisco de P. Urgell.*—Bibliografía; per *Pere Nanot-Renart.*—Novas.—Reclam.

CATALUNYA SEPARADA.—CATALUNYA CONFEDERADA.

Per espay de segles sigué Catalunya un Estat separat: desde l' any 715, fins á últims del segle VIII y desde lo Comptat d' En Wifredo *lo Pelós*, ó desde lo d' En Borrell, fins á la mort d' En Ramon Berenguer IV. Baix los emperadors franchs, al segle IX, baix los reys d' Aragó y baix los de tota Espanya, poch li faltava á Catalunya per estar separada y ser del tot independent, sobre tot baix los reys d' Aragó. Catalunya se tenia per ben unida á la Corona aragonesa fins al temps d' En Joan II; los desafors d' aquest la feren inclinar vers la separació complerta; la Llochtinensa del príncep de Viana, los capítols de Vilafranca, la destitució d' En Joan y l' elecció dels comptes Enrich, Pere y Renato, foren actes separatius.

En temps d' Olivares també Catalunya proclamá la separació, sols que las necessitats de la guerra la feren unir á la Fransa mes estretament de lo que volian ella y la mateixa Fransa. Després de la victoria franco-castellana d' En Felip V, l' ideya de ser separada apareixia com una esperansa, era ben rebuda á Catalunya; mes l' egoisme de l' Inglaterra y l' Alemania va privar de que això se realisés.

Catalunya en temps de Felip V hauria mirada com una redempció lo poderse erigir en República separada baix lo protectorat de alguna potencia, com li proposava l' any 1641 En Richelieu, oferintli lo de Fransa, com l' any 1712 ho proposava l' Emperador Carlos VI, III de la Corona d' Aragó y ho demanava l' any 1733 lo secretari Broak demanant per la República libre catalana la protecció de l' Alemania y l' Inglaterra.

S' han tildat á Catalunya las aspiracions separatistas que va manifestar als segles XVII y XVIII; nosaltres no podem sino alabarlas y glorificarlas, puig eran causadas per l' esprit d' independencia y llibertat que nostres antichs passats tenian. La meytat tant sols ne tinguessem, que ja podrian estar contents. Mentres Catalunya vejé respectadas per los reys d' Aragó sas llibertats, no volgué separarse; mes en quan vejé á En Johan II determinat á ferirlas, se declará separatista, primer interinament, fins que regnés, per faltar En Johan, lo príncep de Viana, després definitivament, mort aquest y continuant En Johan ab lo mateix empenyo lliberticida. Mentres los reys d' Espanya Carlos I y los Felips II, III y IV de Castella varen respectar un poch las llibertats catalanas, Catalunya no sigué separatista. Mes quan Olivares, lo rey temporal d' En Felip IV, se va mostrar implacablement determinat á matarlas y á centralisar á Catalunya baix la monarquía absoluta de Madrit, quant se vejeren rendits per Felip V á provincia centralisada d' una monarquia absoluta, y privats de llibertat, los catalans foren separatistas per espay de molts anys. Mentres l' Espanya castellana no volia sino un Estat á tota la nació espanyola, y encara l' admetia absolut; desde que ab las Comunitats de Castella desaparegueren de l' Espanya castellana las esperansas de llibertat provincial y municipal, Catalunya tingué aspiracions separatistas, puig sols en la separació trobava autonomia.

L' any 1640, fentse cárrech de Catalunya separada, lo diputat Claris deya á las Corts catalanas: tatxeu á nostra provincia d' apretada entre Espanya y Fransa; això es ser ingrats ab la naturalesa á qui debem lo mar en front, qu' ens enriqueix ab ports; la montanya á nostras espatllas, qu' ens asegura ab asperesas, puig els dos costats que miran á las dos majors potencias d' Europa ens fortifican ab sa oposició.

L' any 1733, l' antich secretari inglés Broak, en lo *Via fora als adormits*, parlant de Catalunya separada, deya també: «Ninguna dificultat impediria la conservació d' una República libera del Principat de Ca-

Digitized by Google

talunya en sa integritat antigua. Fortificat aquest en los Pirineus ab Roselló, Conflent y Cerdanya; be que per si sol no pogués resistir á las invasions de Fransa y Castella (allavors ab reys Borbons molt prop parents, las duas); l' experiencia del últim siti de Barcelona, sola (any 1714) ha manifestat poder esperar socorro de sos aliats encara que deguessen venir de l' América. Me recordo de las qualitats de aqueixa provincia que he seguit casi enterament. La cultura de sos camps y montanyas (en que sos habitants son tan infatigables com en las armas, fent fructuosas las penyas y forts los pobles sense murallas) farian abundant aqueix Principat de grans y fruyts, principalment en Ampurdá, Ribagorça y Urgell. La copia de ayguas en rius, torrents y fonts, fecundo de pastos en prats y riberas per lo abasto de carns; lo mar li facilita la extracció de vins y altres fruyts, y la conducció dels que degués cercar alguns anys. Las arts, en que cedeix Catalunya á pocas provincias, lo ingeni per establiment de utilíssimas fábricas, lo esperit per frecuentar mercancías, y la intrepiditat perque la náutica fes comunicables sos naturals ab las nacions mes remotas, farian florir son comers (sens detriment de las potencias marítimas, de las cuals necessitaria per conservarse, com Portugal). La experimentada honra d' aqueix Principat en seguir sos empenyos, en satisfer á sas paraulas, en defensar la justicia de sos amichs com la propia, y en exposar la propia utilitat per la comuna, farian apreciable sa aliansa ab Portugal, Potencias del Nort, Italia y demés confinants ab lo regne de Fransa. No tenia Portugal millors disposicions en lo any 1640 per redimirse de Castella que te Catalunya.» Parlant luego de si l' antiga Corona d' Aragó podria conservarse separada de Espanya, diu En Broak: «Sos antichs reys ho han fet veurer, y altres Dominis mes reduhits, tant monárquichs com democrátichs, se conservan als confins de potentíssims prínceps. Holanda y els Suissos son sostinguts de uns contra altres, entre aquells mateixos que pretenen algun dret á ditas repúblicas.»

Avuy en dia pot ser te Catalunya mes circunstancias favorables que l' any 1733 en industria y comers per viurer separada; circunstancias favorables en esprit independent dels catalans, ne te menos. Lo patriotisme catalá es avuy dia mes fluix que en aquell temps. Es opinió molt comú entr' els catalans, que Catalunya no pot aspirar avuy en dia á ser un Estat separat, del tot independent, que no li convé serho, ó que no ho necessita ab urgencia, tota vegada que Espanya no es monárquica absoluta com als segles XVII y XVIII, ni tan centralisada com fins ara.

Admetem qu' avuy en dia, per la situació d' Espanya, d' Europa y de la mateixa Catalunya, no es possible que la patria catalana forme una nació separada, del tot independent d' España; sino que algun llas mes estret que las aliansas entre Estats estrangers ha de tenir ab las demés nacionalitats espanyolas. Mes recordemnos de duas cosas.

L' Espanya central entendrá per llas federatiu una senzilla decentralisació administrativa, insuficient per la renaixensa y restauració de Catalunya, y molt costará ferli entendrer la diferencia entre l' un y l' altre, la que hi ha entre una provincia decentralisada y un Estat confederat. Com ho indican els dos projectes de Constitució presentats á las Corts, s' enten per federació una decentralisació un poch graduada, ab un Estat federal de nom y unitari de fet.

Se tracta d' una sola Constitució federal per tota Espanya, de que l' Estat central ó federal tinga tantas facultats sobre los uns Estats confederats ó regionals com sobre los altres, y de que hi tinga totas las que necessiten las regions mes inactivas ó atrassadas. Per esta via ó baix aquestas condicions ha vingut lo cas d' anomenar federació una senzilla decentralisació administrativa y vindrá lo de trobarse Catalunya mes lligada de lo que li convé, sols perque á Madrid dirán que tals regions de l' Espanya castellana necessitan áquell grau de lligament.

Aquestos dos fets poden conduhirnos als catalans á creurer un dia preferible la separació, á trobarnos massa lligats, massa centralisats ab la federació á la madrilenya, á la castellana ó á l' espanyola, y á voler la separació, com al segle passat, ab tot y sos inconvenients. Mes no violentem las cosas.

Enemichs de las lluytas armadas, fora lo cas de la mes extrema necessitat, no estem perque Catalunya se declarés separada avuy en dia, sobre tot no estant conformes ab esta declaració la gran majoría dels catalans, y debent ella portarnos una guerra curta ó llarga ab Espanya. Mes endevant pot ser sia altra cosa; lo qu' es avuy dia es mes pacífich, oportú y práctich treballar lo catalanisme perque Catalunya tinga lo major grau possible de autonomia ó independencia dintre de la federació espanyola, perque aquesta federació sia veritable ó de veras, sia de fet; no de nom tan solzament.

Avuy dia pot Catalunya tenir autonomía sens separarse del tot y definitivament d' Espanya, pot ser un estat confederat, habenthi á l' Espanya castellana un partit federalista. Lo llas federatiu es mes fluix que l' unitat y mes estret que la separació y que la senzilla aliansa entre Estats estranjers uns als altres. No convenintli á Catalunya l' una ni l' altre avuy en dia, la situació de confederada es la que mes propiament li escau. Altre dia tal vegada haje de acudir á la separació; no avuy.

Si fos veritable la federació y no una senzilla decentralisació administrativa, si Catalunya sigués veritablement un Estat confederat y no una provincia decentralisada, podria obtenir casi tots los beneficis de l' independencia sens separarse d' Espanya, puig ab lo sistema federatiu verdader, de fet, los confederats tenen moltas facultats y atribucions, y poden fer *da se* en moltíssimas cosas.

Sols d' una manera pot Catalunya estar confederada; constituint ella sola un sol Estat. Mes com á Espanya moltissims no comprenen ben clarament lo sistema federatiu, entenen alguns que Catalunya pot estar confederada estant dividida en cuatre Estats confederats, un per provincia moderna, ó be junta ab Mallorca ó Valencia, ó ab totas duas, formant un sol Estat ab ellas. Ben mirat, tant en l' una situació com en l' altra, Catalunya seria provincia mes ó menos decen-

Digitized by Google

tralisada; no un Estat. Fora, ó cuatre provincias del Estat español decentralisadas administrativament, ó una provincia del Estat catalá-balear, catalá-valenciá ó catalá-valenciá-balear. Com mes numerosos sian els Estats confederats, menos atribucions d' Estat tindrán y mes ne tindrá l' Estat central ab l' escusa de privar la confusió que resultaria si tantas facultats tinguessin tant gran número d' Estats. Diferencias nacionals profundas, d' idioma, carácter, tradicions, geni, rassa, historia, etc., n' hi ha entre lo catalá, lo mallorquí, lo castellá, l' andalús, l' aragonés, etc.; mes no entre lo barceloní, lo geroní, lo tarragoní y lo de Lleyda. Lo mateix dihem dels límits geográfichs ó territorials. Facultats, atribucions, llibertats, autonomía é independencia complertas y propias dels Estats, ni l' opinió pública, ni la Constitució federal, ni la llógica y forsa de las cosas las donarán á circunscripcions territorials molt numerosas y poch diferents entre sí moltas d' ellas en carácter, geni, costums, etc.; no las regoneixerán sino á las regions que presenten aquestas diferencias ben marcadas. Estats confederats ó regionals numerosos y poch diferents uns d' altres, may obtindrán veritables atribucions é independencia d' Estat, no pasarán de ser provincias sens atribucions políticas y llegislativas, sols ab facultats administrativas y de reglamentar.

Si Catalunya fos dividida en cuatre Estats regionals, podrian aquestos confederarse per formar (com algun temps lo Cantó suis dels Grisons), un Estat confederat ab altres, y federal dintre de sí mateix. Mes sent curtas las atribucions dels anomenats Estats confederats geroní, tarragoní, de Lleyda y barceloní, respecte del Estat anomenat federal espanyol, curtas serian las del Estat federal catalá que d' ells se compondria. Y encara podria ser qu' els altres Estats regionals ó lo anomenat federal prohibissen aquesta confederació. De cuatre provincias decentralisadas, qu' es la única cosa que poden ser los Estats regionals petits y no histórichs á Espanya, podria fersen un Estat catalá federal separat; mes no un Estat catalá federal dintre de sí mateix y confederat ab lo demés d' Espanya.

Sia confederada, sia separada Catalunya formant ella sola un sol Estat, poden quedar en peu las actuals cuatre provincias en qu' está dividida, poden continuar com fins are, com entitats administrativas ab la diferencia de dependir ó serho del Estat catalá en lloch de serho ó dependir del Estat espanyol. Catalunya *Estat* no vol dir abolició de las actuals *provincias;* dins d' un Estat n' hi caben de provincias.

Sia confederada, sia separada Catalunya formant ella sola un sol Estat, per evitar competencias y rivalitats entre las cuatre capitals de provincia sobre quina será la capital de Catalunya, podria donarse la *capitalitat* catalana, la residencia de las Corts y del gobern de Catalunya.—Estat á una ciutat que no sigués cap d' estas cuatre. Cervera Solsona, Manresa ó Vich, per exemple, cualsevol de estas ciutats ó la mes céntrica y de mes fácils comunicacions podria ser la capital del Estat de Catalunya, si las cuatre de las actuals provincias tinguessen las unas, y en fos objecte l' altre, celos y rivalitats sobre est assumpto.

Si se fes, al contrari, un sol Estat ab Catalunya y las Balears, ó ab Catalunya y Valencia, ó ab Catalunya, Valencia y las Balears, no passaria de ser una provincia decentralisada ó cuatre. Las facultats políticas, llegislativas, las grans atribucions, l' autonomía propias dels Estats confederats veritables, no las tindrian Catalunya ni las Corts catalanas; sino lo conjunt de Catalunya y Valencia, Catalunya y las Balears ó de totas tres regions, es dir, unas Corts ahont hi hauria representants catalans, balears y valencians. Catalunya, Valencia y las Balears per separat, no serian sino provincias d' aquest Estat de llengua catalana. Podrian constituhirlo federal per l' estil qu' habem dit ab las cuatre provincias catalanas; mes cada una de las regions tindria menos facultats que si totas tres fossen Estats. A mes de que entre lo catalá, lo valenciá y lo balear hi median límits geográfichs y diferencias de carácter, costums, etc., nacionals, prou grans per ser etnológichs los uns y las altres. Ab Valencia, Catalunya y las Balears pot constituhirse un Estat federal separat, y pot constituhirse també un Estat confederat dividit en provincias decentralisadas; dificilment un Estat federal dintre de sí mateix y confederat ab lo demés de Espanya. D' un Estat confederat pot fersen á Espanya un Estat federal separat, difícilment un Estat federal confederat ab los altres, puig son pocas las atribucions que l' Espanya castellana regoneix als Estats confederats, per quant, com está acostumada fa segles á la centralisació, fácilment confon la senzilla decentralisació administrativa ab la federació.

De tot lo espressat deduhim, que sols formant ella sola un sol Estat, pot Catalunya ser un Estat confederat; no si cada una de sas cuatre provincias es erigida en Estat, confederat, tampoch si se forma un Estat confederat ab Catalunya y las Balears, ó ab estas dos y Valencia.

Habem complert lo propósit y desenrotllat lo plan que varem concebir al comensament de la série d' articles qu' avuy acabem. «Aquesta es ma fe», podem dir; aquestas ideyas sobre la patria catalana son nostra convicció sobre la situació política de Catalunya y sobre lo qu' en aquest terreno li convé. Habem cregut útil y fins necessari fer lo qu' en cinch anys, ó ben prop d' ells, de llibertat complerta per ferho no ha fet encara, que ho sapiguem, ningun catalá: publicar en l' idioma patri, encara que fos sens condicions literarias, aquestas opinions que acabem de manifestar sobre Catalunya, buscantlashi fonaments á la situació present del antich Principat y á l' historia catalana. Vejent que ningun altre ho feya, lo fill mes insignificant, lo mes obscur, lo mes arreconat de la Patria catalana s' ha cregut obligat á ferho, planyentse de tot cor de que algun altre no ho fes ab elocuencia y major acert. Qui mes hi sápiga que mes hi diga.

R. F.

Digitized by Google

LA DONZELLA DE LA CASA BLANCA.

Del Piul, sota la serra
y en la platja del Járama,
hi ha una casa ab cuatre torres
qu 'n diuhen la Casa Blanca.
En ella hi posa una nina,
¡qu' hermosa n' es y galana!...
Blanca com un floch de neu,
rossa com un raig de l' auba,
fresca com la flor del lliri,
tot al vol de la encontrada
no hi ha nina mes hermosa
que la donzella de la Casa Blanca.

De nit, quan sota la sombra
la terra tota s' amaga,
se veu passá una amassona
montada en un' euga blanca,
Aferma son bournús negre
al coll un gafet de plata,
y per sas espatllas, soltas
van sas trenas deslligadas.
Salta barranchs, salta fossos,
crusa com un llamp la plana,
y gira, y torna, y vá y vé
quan la tempesta es mes brava.
Lo qui aixis la veu llavoras,
fa senyal de persignarse
com si ne vegés passar
un ánima condemnada.
L' amassona de las selvas
es la donzella de la Casa Blanca.

De nit, al clá de la lluna,
una sirena se banya
en las aygas transparentas
que rodola lo Jarama.
Sos brassos gotejan perlas
y sas marbreadas espatllas,
que sota sa cabellera
mitj se mostran, mitj s' amagan,
resplandeixen de la lluna
á la claror arjentada,
y 'l viatjer que la divisa
la veu lliscar per las aygas,
tot sentint una veu dolsa,
com só perdut d' una flauta,
que llunyadana modula
una may sentida canta,
tant trista que fa plorar,
tant trista que trenca l' ánima.
La sirena de las onas
es la donzella de la Casa blanca.

Ne fa vint anys que açó contan
los que habitan la encontrada:
en nits de trons y tempesta
l' amassona ab l' euga blanca,
en nits de claror de lluna
la sirena que se banya.
Ne fa vint anys que açó vehuen
los que habitan la encontrada,
y ne fa vint anys que 's morta
d' amoretas contrariadas,
morta de dol y de pena
la donzelleta de la Casa Blanca.

VÍCTOR BALAGUER,

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

III.

TEORÍA DE LA LITOGRAFÍA.

Si interessant y curiós es l' art de la litografía en sa part histórica y de propagació, sa teoría y práctica no deixa de esser menos digna de atenció baix tots conceptes: pero com que per fer una descripció exacte d' ellas fora precis escriurer un tractat per cada una de sas aplicacions, á mes de esser necessari tenir profons coneixements en química, nos concretarém á descriurer sas principals nocions prácticas, bastant estensas, no obstant, pera que un aficionat puga treurerne bons resultats.

Tots los procediments litográfichs son la consecuencia d' efectes d' afinitat; d' axó naturalment se deduheixen los principis següents:

1.er La facilitat ab que l' aigua imbibeix las pedras calcáreas sens contreure ab ellas una adhessió íntima y la forta penetrassió que 'ls cossos grassos exerseixen sobre ellas.

2.on La repulsió dels cossos grassos per los mullats y per l' aygua.

De aquests principis que son la base de la litografía ne resulta:

1.er Que un cos gras se adhereix tan fortament á la pedra que son necessaris poderosos agents químichs per separarlo, y que totas las parts de la pedra no cubertas de materias grassas sols reben l' aygua conservantla fins á sa evaporació.

2.on Que si se passa sobre aqueixa pedra un roleu cubert de un color cualsevol, que sia fet ab substancias grassas, aqueix color pendrá en las parts greixosas de la pedra, y en las mulladas no.

Per consecuencia s' han hagut de buscar substancias grassas susceptibles de esser aplicadas á la pedra ab la suficienta forsa pera resistir los continuats rentats que son necessaris.

Á mes s' ha tingut de buscar lo medi de aumentar la porositat de la pedra per facilitarli l' imbibiment del aygua. Aquest efecte lo produeixen los ácits, los cuals netejan la pedra de las partículas grassas que podria deixarli lo contacte de las mans y fins de la mateixa pols; á mes donan als trassos grassos que cubreixen un relleu tan necessari que sens ell l' impresió no fora durable y las probas foran faltadas de vigor.

La goma arábiga es l' agent mes indispensable per la litografía y se combina ab la pedra, introduhintse per sos poros, mantenintne una especie d' humitat que aumenta la forsa repulsiva de las parts no dibuixadas.

Las esperiencias següents apoyarán y darán ideya cabal de la dita aserció.

Una pedra ben pulida humitejemla d' aygua, passemi despres un roleu carregat de tinta d' impresió;

Digitized by Google

no pendrá tinta mentres será mullada; pero deixem que algun cantó se sequi, tornem á passarli, lo puesto sech la pendrá desseguida.

Deixem secar la pedra, trassemhi ratllas ab un bossí de savó, de seu, de cera, ó be alguna gota d' oli ó de llet; humitejemla desseguida, passemhi 'l roleu y 'ls puestos ocupats per los trassos ó tacas grassas malgrat l' humitat pendrán mes ó menos tinta.

Dibuixem sobre una pedra ab cualsevol cosa grassa, humitejemla despres y tiremne exemplars; poch á poch los trassos se aixamplarán y se formarán tacas per tot ahont se assequi.

Fem un nou dibuix sobre la pedra y demli despres en sa superficie un bany d' aygua ab ácit nítrich, los contorns del dibuix ja serán mes nets pero al cap de vint ó trenta probas se farán tacas y lo dibuix se 'n ressentirá.

Comensem un altre vegada y prou y passemhi despres una disolució de goma arábiga ab aygua, podrem imprimir doscentas ó trescentas probas sens gayre dificultat, pero en los trassos los faltará netedat.

Pero si sobre lo dibuix hi posem un bany de ácit barrejat ab aygua y apliquem la disolució de goma, arábiga desseguida, ó be una barreja d' ácit y goma obtindrem constants resultats de puresa, solidés y continuitat.

Per los precedents exemples se pot formar judici de la part important que tenen en la litografía la goma arábiga y l' ácit; pero lo dit no es mes que mencionat accidentalment y 'ns n' ocuparem mes estensament al parlar de la preparació de la pedra.

La teoría de la litografía fundada en l' afinitat y en l' oposició de l' aygua y de la grassa, se reduheix á lo següent:

1.er Escribiu ó dibuixeu sobre pedra ab un cos gras, deuli despres un bany d' ácit y de goma, mulleula d' aygua ab una esponja, y mentras que está impregnada d' humitat passeu sobre tota ella un roleu carregat de tinta d' imprimir, cuási instantaneament se establirá una adherencia entre 'l cos gras del dibuix y 'l del roleu, en tant que la humitat que cubreix l' espay no dibuixat se oposará á l' adherencia de la tinta grassa que conté 'l roleu al fondo de la pedra.

2.on Una pressió exercida de manera que descarregui sobre 'l paper la mes gran part de tinta que sobre los trassos greixosos de la pedra descarrega 'l roleu.

IV.

PRÁCTICA FONAMENTAL.

Las pedras litográficas son calcáreas y d' un gra igual, fi, dur y compacte; se 'n trovan per totas las parts del mon en blochs irregulars; en Alemania y Fransa se presentan en llencas ó betas horisontals, variant de gruix, color, duresa y sobre tot de cualitat. Fins are no mes se han dedicat á sa esplotació que en Alemania, Fransa é Italia. Las conegudas per millors son las que provenen de las pedreras de Baviera, y sa esplotassió es la industria y comers predilecte de algunas de las poblacions que cercan á Munich (1).

Per coneixer la cualitat d' una pedra, se passa per sa superficie una esponja mullada; l' absorció inmediata del aygua per la pedra es una proba de la poca duresa d' ella. Las pedras conservan mes llarch temps l' humitat tant com mes duras son. L' humitat aumentantli 'l color li fa apareixer los defectes, que seca fora molt difícil saberloshi coneixer.

Las imperfeccions que pot tenir una pedra son las següents:

Venas cristallisadas; n' hi ha de moltas maneras, y la que adoleix de aquest defecte no pot servir per lo grabat, perque al cap de un tiratge un poch llarch la tinta perdrá per lo contorn de la vena y marcará sobre la proba.

Venas terrosas ó herborisadas; l' humitat traspuant per ellas pot partir la pedra en dos, ab la pressió de la prempsa.

Las tacas tigradas no mes tenen l' inconvenient de enganyar al artista en los tons: per lo demés generalmont son tan duras com lo restant de la pedra.

Las venas de color se presentan blavas, rojencas y verdosas, y denotan la poca homogeneitat de la pedra. En las exessivament blancas son de color de taronja ó de rosa, y no deu confiarse á ellas un trevall d' importancia.

Los punts blanchs son formats de furats plens d' una materia fangosa y es la imperfecció mes gran que pot tenir una pedra, puig que ells existeixen en tota sa profunditat, y rebaixantla no 's logra altre cosa que ferne apareixe d' altres.

Ultimament, las tacas ferroginosas no son una imperfecció sino cuan se presentan formant una auréola á una taca blanca ó sia fangosa.

També pot considerarse imperfecció la falta d' igualtat en lo gruix; la pedra que té aqueix defecte, fácilment se trencará á la mes petita pressió de la prempsa. Mes endevant nos ocuparém del medi de corretgir aquest defecte.

V.

DIBUIX Á LA PLOMA, AL PINZELL Y AL LLAPIS.

Las grassas que mes bé se adhereixen á la pedra son las rehinas, la cera y lo savó combinats en determinadas proporcions; y encara que son dotze las menas d' aplicassió que té, poden reduhirse á las cinch següents que son: Escriptura, Dibuix al llapis, Autografía, Grabats y Ayguada. Las restants no son mes que ramificacions d' aquestas.

Escriptura. La primera operació que hi ha que fer avans de tot es preparar la pedra; y encara que aquest treball pertany al impressor es de gran utilitat que lo dibuixant lo sápiga y entenga. La pedra necessita avans de tot esser ben plana; aixó se coneix

(1) L' análisis químich de las pedras de Baviera dona per resultat:

Carbonat de cals.	98.
Silice, alúmina y óxit de ferro. . .	2.

Digitized by Google

posant un regle sobre d' ella y mirant al través si 's veu escletxa.

Las pedras se planejan de dos en dos, y si poden ser de igual grandaria, de la manera següent:

Posada una pedra horisontal se reparteix en sa superficie, per medi d' un sedás, arena de riu fins á cubrirla lleugerament; després se ruixa d' aygua ab una esponja, s' hi posa l' altre pedra á sobre, y agafada per dos ángulș se li dona un moviment de rotassió fins que fa resistencia que es senyal de que hi falta aygua ó arena. Aqueixa operació dura tan com desigual es la superficie de la pedra. Després que es arenada es precís rentarla ben bé procurant no deixarli ni lo mes ínfim gra de arena. Ab una pedra tosca plana y aygua, á forsa de fregar, se li treu lo gra que li deixa l' arena, y cuan es absolutament llisa se renta be y está á punt de rebre lo treball.

Com son molts los establiments dedicats esclusivament á la fabricació de productes per la litografía no hi ha necessitat de explicar la fabricació de la tinta d' escriurer qu 's pot comprar ja feta; diré, no obstant, que 's compon de cera verge, savó, oli de olivas, trementina, goma laca, seu y fum d' estampa.

L' escriptura sobre la pedra es la aplicassió mes important del art que 'ns ocupa, y ofereix sérias dificultats que no mes las vens un estudi atent y una llarga práctica.

També es lo sistema mes estés y que mes be recompensa als que se dedican á ell. Als que volen dedicarse á sa professió fora molt bó que los mestres los hi exigisen las condicions següents:

1.ª Un complet coneixement del dibuix lineal y los primers principis elementals, al menos, del dibuix d' ornamentassió y de figura.

2.ª La forma rahonada de tots los carácters de lletra cursiva usuals.

3.ª Nocions suficientment exactes dels carácters y signes tipográfichs y topográfichs.

Com que 'l gust no te mida, molt menos pot determinarse l' que 's necessita; pero sens ell y una gran part de paciencia y perseverancia no 's será mes que un regular escribent litógrafo.

Los qui volen dedicarse á la professió d' escriure sobre pedra deuhen comensar per exercitarse trassant al revés, sobre paper, los principis de lletra inglesa, rodona ó espanyola, axó es, practicarse algun temps fent:

MNN, OO, UU, SS, y LL.

Despres quan en lo paper s' ha adquirit certa habilitat se passa á exersirla á la pedra del modo següent:

Primera precaussió; deu passarse la pedra tosca ab aygua sobre la litográfica avans de comensar lo treball á fi de assegurarse bé de la netedat, sobre tot si no se l' ha preparada lo mateix escribent.

Despres de haberla aixugada ab un drap net, se tira sobre unas quantas gotas d' aygua destilada, disolta ab una petita cantitat de savó y s' esten per tot ella ab una esponja ó un drap, y se aixuga desseguida de la manera que queda dit (1).

(1) Pot remplassar lo savó l' essencia de trementina

Generalment los escribents se contentan per tota preparassió ab passar 'l palmell de la ma per sobre la pedra, lo cual te molts inconvenients: durant lo temps de calor la ma sua y la pedra absorbeix aquesta suó que conté un principi d' ácit que coagula la tinta á la extremitat de la ploma posant aixís un obstacle á la execussió.

JOAN SERRA Y PAUSAS.

IRA.

Un llamp de l' ira vostra, Senyor, un llamp qu' abrase
l' enrevoltada terra
que recruix al sotrach dels fers canons;
una tempesta horrible que 'l prat y 'l bosch arrase
y esclafe l' alta serra
y viles y ciutats enfonze á trons.

Una altra, una altra plaga de les qu' Egipte veya
en época llunyana,
una bona dallada tot arrans;
¡tot, Senyor, tot! menys veure qu' al flam de roja teya
en terra catalana
los homens beuhen sanch de llurs germans.

¡Quin dol! Veure la patria com criminal, lligada,
sens forses, esmarrida,
sentada á la banqueta de la mort,
sos fills sobre sa falda mirant esparverada
qu' ab rabia fratricida,
mossegantse disputan ¡qui es el bòrt!

Sols l' odi y la venjansa per tot ja senyorejan
y llurs pendons enlayran
los esperits enmatzinant arreu.
Les colles unes á altres com feres se rastrejan
y allí hont de prop se flayran
ni un arbre hi dexan per servir de creu.

Masies esfondrades, els temples tornats runa,
tot lo més sant y noble,
l' honradesa fugint de nostres llars;
per tot dol y viudesa, perdentse d' una en una
les consuetuts del poble
que volta ab dansa impúdica 'ls altars;

Rengleres de cadavres omplint les fondalades,
per la planura estensa
roja escampantse l' aygua del torrent,
y al lluny com grans teyeres les viles incendiades,
y aquella flama inmensa
cruxint y espiretjant, sempre crexent.

¡Esta es avuy la patria! Y en tant qu' en lluytes feres
los fills crudels regiran
son cadavre, furtantli antichs joyells;
allá de les montanyes les rasses estrangeres
ab ulls de llop ens miran
y enginys de guerra muntan y vaxells.

Y fins ¡quí sab si ab rabia demá les gents estranyes
baxarán afamades
á fer llur cova en nostres vells palaus,
en tant qu' irá la patria, ferida en ses entranyes,
als fills cridant debades
que primer que germans volen sé' esclaus!

¡Oh, prou! Que la sanch nostra, qu' havem vessat fins ara,
ni assahona la terra
y á la veu de la patria 'ns fa ser sorts.
Germans, ¡obrimse 'ls brassos! ¡Som fills tots d' una mare!
¿Seguim encara en guerra?...
—Ó no sóu catalans ó tots sóu borts!

Agost del 73.

FRANCESCH MATHEU Y FORNELLS.

Digitized by Google

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LXV.

1) *Acte del* 16 *Febrer* 1473, *important pera la historia del* TEATRO *catalá. Lo sermó de* SAN CARLOMAGNO. *Lecturas de la* BIBLIA.—*Fol.* 221 *b* (1), 222 *a.*

Sextadecima febroarii post completorium, quia officium de mane quia feriale (2) est longum, congregavi *in choro* capitulum, facto verbo omnibus ne recederent. In quo, me proponente, fuerunt duo deliberata.

Primum quod, attento beneficio pacis (3) elaborandum est quod cerei, qui consueverant daci in choro cum lumine in elevatione corporis christi, reformentur et reducantur in pristinum statum. Et quia beneficium *dei raset* ad hoc tenetur et ad alia onera, fuit comissum vener abili) johanni olius presbitero de capitulo ut se informet et servicia et onera consueta dicti beneficii fieri faciat, implorando *officium*, si indigeat, *mei* vicarii et curie.

Fuit et secundo deliberatum, instante R(everendo) magistro (petro) carreres lectore (4) quod loco lectionum predicet *omni die* in quadragesima dictus lector ad utilitatem animarum incipiendo *die* mercurii *cinerum* (5). Diebus vero dominicis,—quia tabula aliorum mendicantium fuit propter penuriam predicatorum turbata et circumducta, licet m(od)o ordo predicatorum habundet (6),—quod predicet *post prandium,* sicut fieri solet in *sermone beati Karoli;* non tamen pulsentur simbala majora, sed tantum simbalum quod trahitur singulis diebus ad lectionem, vel ad sermonem XL (7) cotidianis diebus, statim post meridiem. Fuit eciam deliberatum quod *singulis diebus dominicis fiant honeste representationes de historia dominice,* excepta prima dominica XL[e], in qua (8) occurret festum glorio(si)simi sancti thome de acquino *doctoris egregii et electisimi,* in quo sermonem faciet *de mane* ne impediatur concursus visitancium et celebrare volencium dictum festum. Et ut predicte *representationes fiant cum majori reverencia,* fuit commissum vener(abilibus) michaeli alrra et jo hanni) olius quod ipsi presideant, et sine *ipsis* nichil omnino fiat *quibus* vicarius et capitulum comisse(ru)nt vices suas.

2) *Acte del* 18 *febrer.*—*Fol.* 222 *a.*

Postea, XVIII febroarii, fuit visum quod die sancti thome *de mane fit sermo* propter reverentiam sancti doctoris; et ideo, longe melius videtur quod fiat eciam illa die post prandium. Et incipientur representationes a temptatione christi, in qua *pauci* (9) sufficient, et *breviter* expedietur et *devote*, ut accepimus ab illis qui onus faciendi acceperunt.

3) *Acte del* 12 *abril.*—*Fol.* 227 *b*, 228 *a.*

XII Aprilis, ordinante honor(abili) capitulo, vener(abilis) p(etrus) ferrerii *sa sala* (10) in presencia mei et in camera mea dedit VI l(ibras) R(everendo) magistro carreres lectori pro sermonibus XL[e]; quas cum accepisset, et recessisset a *domo mea*, misit ad me f(rat)rem gabrielem dicendo quod amodo providerem de predicatore, quia ipse amodo non predicaret. Quo audito, non credidi; sed ipsum f(rat)rem gabrielem ad eum, et *custodem* et *guardianum* et ad alios p(at)res conventus remisi ne tale scandalum procurarent in clero et populo: quia tales sermones in tam brevi tempore non acceptarentur, et (presertim) viso favore quo ecclesia cathedralis prosecuta est dictum M(ajistrum) carreres in faciendo fieri *quolibet die dominico representationes convenientes historie,* ut sic populus traheretur ad sermonem ejus qui confundebatur in concurrencia magistri galbes, in quo magnas (1) sustinuit expensas.

Sed cum omnia contempneret, nec precibus dicti, nec capituli aut fratrum suorum posset flecti, iterum misi discretum *bartholomeum eres magistrum scolarum,* cujus verba minime audire voluit nec acquiescere precibus alicujus. Adduxit tamen secum religiosos f(rat)rem *rofini* custodem (2) et f(rat)rem *massot* guardianum, quos introduximus in capitulo.

Et audita primum relatione dicti discreti bartholomei eres, qui jurejurando adjuravit quod ipsi religiosi partes suas cum omni integritate interposuerunt offerendo dicto lectori de proprio quinquaginta solidos,—et ideo, cum intrassent capitulum et lacrimabiliter dolorent de tanto scandalo,—premissis multis colloquiis si expediebat quod invitaremus magistrum gualbes, premissis attentis de quibus s(upra) in VIII die aprilis (3), fuit deliberatum quod dictus f(rate)r *rufi custos* suppleret pro dicto magistro carre(re)s; sed vix potuimus impetrare propter brevitatem temporis, et maxime de sermone cene d(omi)ni, cujus materia est profundissima, et non potest quis se jurare de alia materia.

Sed post multa onus accepit; et sic placata est ira d(omi)norum de capitulo, qui multa dixerant contra monasterium (4) a quo non recipiebant congruam servitutem; quia ex quo honor(abile) capitulum comutaverat eidem magistro carrera *lecturam* (5) in sermones XL, quos omnes libenter et longe libencius quam lecturam acceptavit, non tenebatur capitulum ad majus salarium quam pro lectura; et in hoc debuerant providere, injungendo sibi sub debito et bono obediencie, sed fuit allegatum quod *magistri in sacra pagina* (6) s(un)t exempti ab obediencia inferiorum prelatorum (7).

4) *Actes del* 15 *y* 16 *de abril.*—*Fol.* 228 *a.*

Die ergo cene d(omi)ni predicavit dictus custos *rufinus.* Et fuerunt isto anno XXXV *penitentes utriusque sexus;* pauci tamen fuerunt viri, sed pro majori parte fuerun mulieres.

Die veneris sancta idem custos predicavit; et licet nulla fieret *representatio,* et pro majori parte populum civitatis ad se traxisset magister gualbes, fuit tamen adhuc plena populo ecclesia gerundensis. Sed cum accessissemus ad *sanc-*

(1) Villanueva (XII, 378) ha senyalat per error de imprenta lo fóleo 122.

(2) Dimars de Septuagésima fou lo 16 de febrer de 1473.

(3) Ó la conclusió de la guerra civil en Catalunya.

(4) Religiós *franciscá,* qui desde la trona *llegia* al poble la Sagrada Biblia comentantne algun llibre com luego veurem.

(5) Ó en lo dia 3 de mars.

(6) Als 3 de desembre acceptaren la Cuaresma los Franciscans. Llavors los Dominichs tenian penuria de oradors, mes no ara. No obstant prevalgueren las disposicions excepcionals de que parla l' *Acte.*

(7) De la Cuaresma.

(8) Als 7 de mars.

(9) Actors, ó representants, qui prometéren ferho curt y devotament.

(10) Cf. docum. XVII.

(1) La Catedral.

(2) Val donchs, y no poch, son testimoni histórich sobre la victoria naval de Negrepont, guanyada per Mossen Pax de Mallorca Cf. docum. XXVI.

(3) De aquest *Acte* resulta que solament se podia predicar en la Séu en lo *diumenge de Rams.* Mestre Gualbes dominicá (lo célebre Fra Cristófol?) predicava durant la Cuaresma en la iglesia de San Domingo. En son sermó del 7 de abril prometé predicar allí en lo dia de Rams, movent gran soroll de uns y altres en tota la ciutat, que terminá dient desde la trona en lo dia 8: *Jo havia dit que predicaria á casa nostra lo jorn de Ram. No fare;* (puix) *que los honorables jurats man dit que iran ali hon an acostumat; so es, a la scala de la Seu, e que men lixas.*—Es ademés notabilissim lo pasatje següent de l' *Acte*: Eodem (die) honor(abiles) d(omi)ni, capitulum, voluerunt informari a me, ei ego dederam licenciam eidem magistro galbes, qui die lune proxime preterita (4 de abril) fecit ad *domum eorum venire judeos,* dies (cilicet) *sancti vincencii predicatoris.* Dixi quod non. Et statim consuluerunt quod, cum *talis actus numquam visus fuerit nisi in ecclesia sedis ordinante episcopo vel ejus vicario,* fiat debita provisio ne talia trabantur in consequenciam.—San Vicens Ferrer fou canonisat en 1454.

(4) De San Francesch.

(5) Desde 'l dia 3 de desembre, com consta del fol. 216 a. Llavors devia Mestre Carreras explicar al poble lo llibre del profeta Isaias. S' excusá dient que li faltava lo comentador Nicolau de Lira, pero s' oferí per explicar lo llibre del *Eclesiaste* ó del *Eclesiástich*, ó dels *Proverbis.* Se li contestá que 's deixés de cuentos y preparés la Cuaresma.

(6) Doctor en Teologia.

(7) Y com á tal, Mestre Carreras era independent del Guardiá y del Custodi de son Convent de Girona.

Digitized by Google

tum narcissum (1) flebat apud eos adoratio venerande crucis; de quo dolui quod ita pervenissemus nos ecclesiam ipsam. Sed fuit in c(aus)a, quia per *duas horas cum* dimidia predicavit magister galbes, d(omi)n(u)s vero rofinus per *horam cum dimidia*.

No 'm penedesch de haber donat ab tota llur extensió las *Actes* de aquest article. Supérfluas las trovará qui no miri en lo travall histórich altra cosa que passos culminants de la marxa política. Pero nostre sigle il-lustrat vol mès. Vol véurer la vida íntima de la Societat ab que se inspiran las Nobles Arts y en particular la poesía y la Novela; vol preparar y fer la descentralisació de la Provincia y del Municipi, de manera que cada ciutat, cada vila y lloch, sense rómprer lo gran llas nacional tingan vida propia; no s' contenta ab retratos, encara que sian fotografías, sino que de cada poble y de cada ciutat vol estudiar la fisonomía en l' *original* ell matex.

Tres punts principals en aquestas *Actes* mereixen atenció: *festa de San Carlomagno*, *teatro de Girona*, origen de sa *Universitat literaria* en lo sigle XV.[e] Discutímlos brevíssimament.

L' Acte del 16 de Febrer de 1473 assegura que *en aquell any* lo panegírich ó sermó de San Carlomagno se feya en la Séu *post prandium*, ó *desprès de mitj dia*. Villanueva 'n deduheix (2) que ja *llavors* havia cessat en la Séu la festa del sant emperador, introduhida per lo preclaríssim bisbe Arnau de Monredó ab decret del 14 de abril de 1345, y per lo mateix Arnau dotada ab *reso y ofici propi*, com alashoras era costum general de las Séus de Bélgica y Alemania; costum venerable (3), que ab anuencia dels Romans Pontífices persevera encara en la Universitat de París y en la católica *Séu de Aquisgran* (Aix la Chapelle), construhida per aquell gran héroe de la Cristiandat, *hont* jahuen sas preciosas reliquias. Si Villanueva hagués llegit, y no superficialment, lo document, que cita en la página 162 de son tomo XII.[e] (4), hauria palpat lo fluix y lo flonjo de sa deducció, puix que l' any 1473 cau dintre del *cent y quaranta* que durá la festa *ab reso y ofici* de San Carlomagno en la *ciutat y diócessis de Girona*. Sixte IV morí en lo dia 13 de agost de 1484. Son Breu ab que *suspengué* (no *suprimí ni prohibí*) la festa, pertany de consegüent al derrer any de son Pontificat, de manera que ja en 1485 la festa no 's faria; y aixís, ix lo compte cabal (1). Ignoro si Alexandro VI, ressentit de la contra que essent Cardenal de Borja trová de la part del Capítol de nostra Séu en la cuestió de la *decima de Cruzada*, deixá sens efecte la petició del il-lustre D. Juan Diego Lopez de Haro. Lo cert es que lo culto de Carlomagno seguia en la Séu de Girona encara després que lo Breviari Romá de San Pio V fou rebut per *Acte* Capitular del 4 de febrer de 1574. Posteriorment á est *Acte* ja 's trova que lo panegírich del sant Emperador se feya en la segona Dominica de Cuaresma (2); y no hi havia perqué se n' admirás Villanueva (3), puix que *fins ara y en lo esdevenidor*, mentres altra cosa no mani la Sede Romana (que no manará) la estatua de Carlomagno, ocupant lo bell cim de la capella dels *quatre sants mártirs*, reb y rebrá veneració legítima, lo mateix que en altras Séus de la cristiandat católica. ¡Llástima gran que la fanfarrona ignorancia dels hipercrítichs haji fet cáurer de la monumental corona de la Séu lo joyell de aquell panegírich! La ritual *legenda* de Carlomagno (4) de que tant se burlaren, calcada sobre un *altra mes ampla y mes antiga* (5), conté tre-

---

(1) Ó col-legiata de *San Feliu*, que també se sol dir de *San Narcis*, per rahó de venerarse allí los sepulcres dels dos grans *Patrons de Girona*. Desde que Carlomagno deslliurá del poder dels moros la ciutat en l' any 785 fins á mitj sigle X[e] lo Capítol de abduas iglesias no fou separat en bens ni administració, quedantne com *recort* de tan estreta unió la costum que 's memora en l' *Acte*.—Cf. Villanueva, XIV, 133.

(2) «En todas las Dominicas de Cuaresma se hacia ese mismo siglo XV en esta Catedral una representacion de la historia del Evangelio por la tarde á la hora del sermon, que por la misma razon no se predicaba por la mañana como en todos los otros dias. Así se mandó en el año 1473, como verás en los estractos de los libros de Alfoncello. Esta es tambien la época de la Cuaresma continua, digo, de los sermones diarios, predicados por uno mismo: que en esta carga se comutó al lector de la Catedral la que tenia de leer la escritura. En el mismo estatuto se vé que ya entonces era por la tarde el sermon de Carlo Magno; lo cual es una prueba de que entonces hab a ya cesado aquí su fiesta establecida hácia el año 1346.» *Viaje literario*, XII, 198.

(3) Cf. Baronio, *Ann.* 814.

(4) Acte Capitular del 9 de abril de 1493: «Ipsa eadem die afuit in Sede egregius atque strenuus vir *lupus de haro*, invictissimi regis nostri ferdinandi *empaxiator ad summum pontificem* pro obediencia prestanda; *cui* et altare majus, reliquie atque custodia hujus alme Sedis ostensa fuere. Ibique, multis hujus Sedis tum canonicis et aliis clericis confabulantibus, didicit hanc Sedem fuisse fundatam a clare memorie *karolo magno imperatore*, qui ab hac civitate agarenos expulit, et ibi hac in multis terris et provinciis crucis et christi nomen indixit, prout in antiquis hujus ecclesie historiis latius continetur. Ceterum á fidedignis hujus ecclesie certior factus quod ad honorem prefati karoli magni per *centum quadraginta annos* officium novem lectionum *hac in Sede, necnon in tota diocesi*, fuerit celebratum, et postmodum jam aliquibus annis transactis a beate memorie papa Sixto *per suum breve* fuisse suspensum,—predictus *ampexiator* ultro se obtulit *pro honore hujus Sedis* capitulo *ut*, dum intra convenienciam ad summum pontificem proxime venerit, *super his omnibus verba facturum;* et, data illic sibi informatione per aliquem ejus sollicitantem, summo pontifici *alexandro* suplicaturum, quantinus predictum officium si rite fieri possit in pristinum redigàtur statum. Quod quid m, non ut munusculum, sed tamquam *rem prestantissimam* honorabile capitulum gratum habuit; et merito quosdam de capitulo ad eum misit, qui super his omnibus immortales gratias egerunt.»—Rodrigo de Borja fou elegit papa als 11 de agost de 1492 y coronat quinze dias després. La data del 13 *de abril de* 1493 que porta l' *Acte* es molt significativa. Pochs dias antes anclavan en lo port de Barcelona las *primeras* naus que tornaren de América; Cristófol Colon era rebut en la ciutat comtal ab gran pompa per los Reys Católichs; y ara llur embaxador, lo gran héroe de Granada y celebérrim poeta D. Diego Lopez de Haro, anava á noticiar al papa *espanyol* que un nou mon se ovria á la obediencia de la tiara. Comensava lo hermós periodo del apogeo de Espanya.

(1) No s' pot sentir la frescor ab que ho posan en dupte los autors de la *España Sagrada* (XLIV, 62): «*Parece* que este Papa fue Sixto IV, segun se expresa en las actas capitulares del año 1493, año en que enseñando á D. Lope de Haro, embajador al nuevo Papa Alejandro VI, las cosas notables, se le dió razon del culto y oficio que Carlo Magno habia tenido allí por espacio de 140 años, hasta que el dicho Papa Sixto le prohibió.» Merino, La Canal y Villanueva seguiren servilment á Pontich, sensa donarse la pena de acudir á la *font* histórica.

(2) «Fuit ordinatum quod, quia dominica II quadragesime *in qua debebat fieri sermo Karoli Magni* hoc anno est impedita *festo et processione Sancti Narcissi*, anticipetur dictus sermo et fiat dominica p rim)a Quadragesime.» *Acte capitular* del 2 de mars de 1612.—Sobre la translació de la festa de San Narcis del 29 de octubre al 18 de mars, cf. Dorca *op. cit.*, 218.

(3) «Hoy queda la costumbre de predicar de este héroe en la Dominica II de Cuaresma a la una de la tarde. El sermon que yo oí este año 1807, me parece muy ageno del espíritu de la Iglesia, que tolera se haga un recuerdo fúnebre de este héroe, mas no un elogio cual se hiciera venerándolo en los altares.» Villanueva, XII, 199.—Villanueva tenia la resposta en lo altar dels *quatre sants mártirs*. Una cosa es suprimir ó deixar lo *reso* litúrgich, com se va fer en lo de la *Sagrada Cinta* de Tortosa, y altra cosa es suprimir lo *culto*.

(4) Pórtala ab tot lo reso aprobat per lo bisbe Arnau un preciós breviari (fol. 659 a, col. 2 660 b, col. 2, que 's conserva encara en la *Curia del Vicariat*. La cláusula, en que 's veu l' any en que fou *manuscrit*, está en lo fóleo 204 a; y no sens error ha sigut publicada per Villanueva XII, 207. Dos altres breviaris, anteriors á la invenzió de la imprenta, guarda lo arxiu del *Secretariat*, en quals índices apareix la festa de San Carlomagno als 29 de janer.

(5) N' he fet publicar las dos terceras parts, *fins ara inéditas*, en la Revista francesa *Tablettes historiques du Velay*, tom. III, num. 4, Le Puy 1873.

Digitized by Google

sors apreciabilíssims de *Historia y Literatura catalanas*, que exposarem al produhir l' *Acte* capitular del 14 de juny de 1479.

En punt á las *representacions escenicas* de la historia evangélica que tenian lloch en la Séu de Girona tots los diumengès de Cuaresma, solzament advertesch, en vista de nostras *Actes*, que ja llavors, ó en 1473, entrava en lo período de decadencia, costum tan lloable en son orígen y que omple casi tota la *Edat Mitjana*. No s' feu la representació del divendres Sant, com per poch no 's feu la del primer diumenge de Cuaresma en concurrencia ab la festa del *Doctor Angèlich*. Altres representacions foren varonilment coartadas y redressadas per Micer Alfonsello, com veurem en l' Acte del 28 de desembre de 1475 (1). No he pogut trovar, per mostra, cap exemplar de aquest inmens repertori del drama religiós Gironí, com ni dels *autos sacramentals* que los preberes de la Séu durant las festas del Córpus representavan en las plassas de *Sant Pere* y del *Ví* (2). Catalunya sempre ha sigut mare de grans ingenis; ni cal duptar que demunt aquellas *brancas*, menyspreadas com á feréstegas y esmortuidas, *de sa vella Literatura* seria fácil descubrir y cullir inmortals *euras de poesía*.

Mon il-lustre amich D. Enrich Girbal ha publicat (3) lo Real privilegi de Alfons V *lo Magnánim* pera la fundació de la Universitat literaria de Girona. La data, segons la copia *auténtica del Llibre Vermell* que ha estampat lo Sr. Girbal es als 9 de *mars* de 1446; pero lo diploma original, que també 's guarda y he vist en lo arxiu del Ajuntament gironí, posa 9 de *maig (maii)*. Deu mantenirse *mars*, com ha fet lo senyor Girbal. Emperó la Universitat no va tenir existencia propia fins á l' any 1569 per varias rahons que ha explicat Villanueva (4). No serem nosaltres qui suscriurem á la idea de que en lo sigle XV.é Girona no hagués tingut cap cátedra de facultat major. Tenia s' en la Séu la suprema de Teología *(sacrae paginae)*, que regentava en 1472 y 1473, com havem vist lo Dr. Carreras. Es la cátedra que lo concili ecuménich Lateranense IV (1215) volgué fos tenguda en totas las Séus metropolitanas y extengué á las *episcopals* lo Tridentí (1546). Un sigle antes, ó en 1437, lo cismátich de Basilea establí (5): *Quum per generalis concilis* (Lateranensis IV) *statuta ordinatum existat, quod quaelibet metropolitana ecclesia unum debeat habere theologum, ordinat haec sancta synodus quod extendatur huyusmodi ordinatio ad ecclesias catedrales.* Aquest decret fou reconegut com á *válido* per lo bisbe de Girona Berenguer de Pau (1). No obstant, molt s' enganyaria qui de llavors instituhida cregués aquella cátedra en nostra Séu, puix que á principis del sigle XIV.é, y un any després del concili de Viena ja la trovám existent (2), sens perjudici de que son erecció haji pogut esser del sigle anterior, y tal vegada del XII.é

(1) «En 1451 se halla memoria de que el vicario general del obispo de Gerona, D. Juan Margarit, expidió un mandato para regularizar ciertas farsas que se representaban en aquella Catedral por las fiestas de Navidad. Era una de las mas notables, que el dia de San Nicolás de Bari elegian á un niño de los del coro, que con el nombre de *obispillo*, remedaba las funciones episcopales durante toda la octava de los Inocentes. Vestido de pontifical, etc.» BALAGUER (Victor), *Historia de Cataluña*, III, 770.—Balaguer ignora que D. Juan Margarit en 1451 no era bisbe. Comensa per serho de *Elna* en 23 de mars 1453, y de Gerona en 18 febrer 1462.

(2) Cf. Villanueva, XII, 205.—Veji s' *un drama sacro del segle XIV* ap. RENAXENSA, *any I*, pag. 36.

(3) *Escritores gerundenses* (Gerona, 1867), *append.* I.—Creuré que haurá sigut una distracció del Sr. Girbal lo empenyo que fa en lo cós de sa obra (pàgina 30) contra la corrent dels altres historiadors y contra si mateix. L' any XXXI del regne de Alfons no pot caure en *maig*, y si en *mars* de 1446, puig dit any acaba en lo 2 de abril.

(4) XIV, 191.—Cf. GIRBAL, *op. cit.* 35, 36, 47, y además lo *Discurso que en la solemne apertura de los estudios del curso de 1871 á 1872 leyó en la Universidad libre de Gerona el Dr. D. Manuel Viñas y Graucés Rector del propio establecimiento*, Gerona 1871.

(5) Sess. XXXI, c. 3.

LXVI.

Corts catalanos de Perpinyá.

1) *Acte del* 8 *de mars de* 1473. *Lletras patents de convocació.—Fol.* 224 *b.*

Eodem die allate sunt littere Regie pro curia tenoris sequentis.

Johannes die gra(cia) Rex Aragonum, etc., dilectis capitulo eccl(es)ie gerund(ensis) salutem et dilectionem. Quia nos pro conservatione et tuitione honoris Regalis diadematis nostri ac bono statu rei publice cathalonie principatus Curiam generalem celebrare providimus catfialanis, ad quam quidem celebrationem villam perpiniani et diem *XXX marcii proxime futuri* cum continuatione dierum sequencium hujus serie asignamus; ideo vos requirimus et monemus qua(t inus) constituatis ex vobis yconomos et procuratores plena potestate suffultos, qui *assint*, die et loco predictis, celebrationi dicte curie. Nos enim dicta die presentiabiter in eadem villa pro dicta curia celebranda erimus, deo duce.

Dat(is) in villa perpiniani die XXVI mensis febroarii Anno a nat(ivitate) d(omi)ni M.CCCCLXXIII.—Jo(hannes) Rex.

In itiner(um) XXII.

2) *Acte del* 29 *de mars. Sindichs del Capitol á las Corts foren elegits lo Dr. Alfonsello y Guillem Molins prebere de Capitol. - Fol.* 225 *b.*

Eodem die fuerunt electi sindici ad curias perpiniani honor(abilis) guillermus molins, presbiter de capitulo, sine salario nisi quod detur sibi prebenda; qui interim videat quo ardore dicta curia ducatur; et cum fuerit legitimata et purificata atque habilitata scribat honor(abili) capitulo ad finem ut *ego* vadam, qui *fui* cum eodem instrumento *electus*: quia magna occurrunt negocia et expedit rei publice hujus principatus et ecclesie quod totis viribus insistatur reparationi gravaminum, ut sic ecclesia gaudeat suis immunitatibus, nec *possim* ire sine voluntate capituli, seu majoris partis.

3) *Acte del* 6 *de abril. Instruccions donadas al Sindich Guillem Molins.—Fol.* 226 *a.*

Item fuerunt per me ostense et lecte instructiones ordinate pro d(omi)no guillermo molins *socio meo ad curias perpiniani*. Et quia placuerunt d(omi)nis de capitulo fuerunt per me in presencia omnium sibi tradite et acceptate; quia jam viva voce in camera mea eas ei comunicaveram; et totus effectus in hoc versatur quod datis litteris c(apituli) R(everendissi)mo ep(iscop)o explicet credenciam s(eu) necessitatem eccl(es)ie ratione provisionum *rusticorum*, et referat *concordiam cum eis inhitam in sancto martino* (3); et quod scribat sepius de statu et progressu curiarum. Item de litteris quas habuimus a procuratore majoricarum super provisionibus d(omi)ni *samaso et johanxo* (4).

(1) VILLANUEVA, *Viaje liter.*, XIV, 38.

(2) *Llibre vert del Capitol*, fol 117, b.

(3) Cf. docum. XXXV, LII.

(4) Mentres obehi Girona á Reyner d' Anjou (1 juny 1469-18 octubre 1471), part dels arrendaments mallorquins, que cobrava la *Pia Almoyna del vestiari* foren adjudicats á dos personas que ja coneixem, ço es, á *Joanxo* de Gamboa y al canonge Jacme (*Samasó* en premi de llur fidelitat al rey D. Juan. Lo Ca-

Digitized by Google

LXVII.

Acte del 17 *maig* 1473. *Entran en Girona lo arcabisbe de Saragossa y lo comte de Prades per anar á socórrer al rey D. Juan. —Fol.* 233 *b.*

Die lune, XVII madii, intravimus capitulum; in quo fuit deliberatum quod d(omi)ni p(etrus) de sancto celodonio, p(etrus) de tarradis, p(etrus) ferrarii et jo(hannes) de lauro et *ego Andreas alfonsello* exiremus obviam illustri ac Reverendissimo archiep(iscop)o sasaraugustana, cui gra(cia)s ageremus de directione hujus eccl(es)ie in c(ausa) decime et donativi. Ad cujus conspectum circa meridiem equitavimus usque ad *hospicium novum* (1), vel circa; et ibi obviavimus ei in presencia egregii d(omi)ni Johannis de pradis et multorum nobilium; cui Reverenciam exhibuimus et honor(abiles) d(omi)nos de cap(itu)lo et eccl(es)iam recomendavimus; et gra(cia)s retulimus, ut acceperamus in mandatis. Ipse vero gratis oculis nos vidit, et se obtulit pro ista eccl(es)ia, sicut pro propia. Et multas tentationes sua clemencia communicavit, quibus repulsis, semper pro eccl(es)ia perseveravit, eciam contra p(at)rem (2); et sic tenemur p(aternitati) s(ue).

Aquest *Acte* es important pera ben apreciar lo que diu Feliu (3) sobre lo *siti de Perpinyá* en 1473.

FIDEL FITA.

CANÇÓ.

Jo 't jurava inmensa amor
Y 'm feyes la desentesa,
Jo sufria y tú hi gosaves,
Jo plorava y tú t' en reyes.

Per vanitat ó mal cor
Tú may volgueres conexe
Que l' amor que jo 't tenia
Era santa y era vera.

Si un jorn, per cástich de Dèu,
Estimas com jo y no 't creuen,
Llavors sabrás quin gust tè
La fel que m' has feta beure.

C. P.

LO BATEIG DEL FILL DE 'N COSME.

En Cosme y la Tresò: ¿no 'ls coneixeu? ¡ quina parella mes ben avinguda! Ningú del barri pot dir d' ells *ni aixis*. Si los dias feyners los separa 'l trevall, bè sap Dèu que 'ls dias de festa los veu junts tothom. En Cosme es veler, pero un veler ab tots sos vicis y virtuts; afeytat de fresch á tota hora, no porta en sa cara mès que l'.acostumat sota barba: prova evident de sas ideyas lliberals de molt antich, y per uns bucles que tapantli un tros d' orella no paran fins á cua d' ull, deduhiréu lo cuydadós qu' es considerant las estonas que pert devant del mirall posantse l' oli d' olor.

Qualsevol fet, la cosa mès insignificant, la invitació mès lleujera, d' un amich tot es prou motiu per ell pera declarar *dilluns* el dia en que 's trovi. Lo *fèr dilluns* entre la gent d' est ofici suposa festa, y ja siga motivat per aquestas rahons, ja 'n sia la causa lo fi de pèssa, ó la munta d' un teler nou, bè podeu dir que contat y debatut l' any per ell tè mes festas qu' altres dias. Mès com se vulga que las necessitats d' aquesta familia son ben limitadas, lo teixit del fil que dona lo *cuch diví*, com dirian allá 'ls xinos, produheix prou á n' en Cosme per no haver gens de recansa si s' empolsa son teler.

Y no es que las festas aquesta gent las fassi per lo pler de gandulejar, no; tota festa regoneix sempre la conversa tinguda anteriorment ab lo fadrí del costat, y, ó bè pera aprofitar un dia de molta pesca al estiu, ó l' sol que retorna la vida á l' *ivern* los *dilluns* se passan á la Bodallera quan no al Coll ó á Sant Genis: llochs ahont la classe tota del poble de Barcelona hi celebra sas citas de costum.

En Cosme es tan casulá que sols veyent la netedat de sa casa y lo gust qu' acompanya á cada un dels objectes que l' adornan prou coneixereu que no es tot feyna de dona. La sala y arcoba del devant, dita aixi sens havernhi d' altre á la casa, es una bona prova d' aixó. Emblanquida degudament y encare qu' algunas ratllas blavas y de color de rosa massa atrevidas volen donar pretensions de pintura á sas parets, las faixas grogas de l' embigat vos dihuen á la llegua que per ellas ha passat lo *elevat* pinzell de canya.

Los mobles de la sala del veler se composan de: sis quadros representant las escenas amorosas de Xactas y Athala, formant joch en las parets; una calaixera sostinguda per uns peus daurats de lleó, cuberta ab son respectiu encerat qual llustre li vá robant l' oli que vessa de la xinxeta; dos *floreros* fets de petxinas: mitja dotzena de cadiras de cahoba y una tauleta pintada, á propósit pera matarhi algunas vetlladas á las damas: veusho aquí tot. En quant á l' arcoba, la guardan unas cortinas de rovell, quan no tenen un tirat á moradas, y l' omple un llit de fusta blanca, pintat á... la *xocolate,* ab sos corresponents trespontins y matalassos, dels quals ne diu en Cosme que sempre que 'ls refá tè d' enfilarshi ab una cadira.

Inútil es parlarvos del resto de la casa ja qu' en la sala es ahont pot veurers mès lo cuidado dels estadants. Aixís, donchs, passarém per alt lo menjador, ahont canta presoner un verdum cego, y d' ahont no podriam tirar avant sens admirar los capritxosos dibuixos dels plats y xicras dins l' armari de la pisa.

La Tresó, per sa part, es tot lo que s' en diu una galan dona, y per lo molt que s' habè ab son marit hem de creure qu' ells son las duas ánimas que, segons se diu, Dèu aparellá al ferlas devallar á la terra.

Ja de molt jove, quan en Cosme encare era un jove per mereixer, la mare d' ella, sempre que podia, ja fos trobantse á can Tunis, per exemple, ahont s' anava molt sovint, escurant la picanta salsa d' un

---

pitol de la Séu pretenia que semblant adjudicació no era justa. La causa del canonje Samasó s' entrenyinava també per una sustracció de 417 lliuras que, ab titol dubtós, ell feu á la caixa de la *Pia Almoyna*.

(1) *Hostalnou* prop de Riudellots de la Selva sobre la carretera antigua de Barcelona.

(2) Lo rey D. Juan.

(3) *Anales de Cataluña*, lib. XVII, cap. 14.

Digitized by Google

plat de cargols, ó fent ganyótas provant la col y flor confitada, contava lo bè que sa filla sabia arreglar aquells menjars y lo mès bè qu' estaria son marit si la sort feya que li agradessin; aixó quan ho deya la mare clavava l' ull al que bè podia esser son gendre, aquest paladejava com si trovés lo gust dels cargols que faria la que bè podia esser sa muller, y la noya abaixant los ulls y enrojint las galtas, trepitjava sens volguer la punta del peu del que bè podia esser son marit.

Alló de: mès fa ma filla ab sis rals qu' una altre ab un duro, ella no s' ha de dar rès á guanyar, ella 's pentina tota sola y no li agradan las amigas, en Cosme ho havia sentit cent vegadas, per mès qu' ell may se poguès creurer que son estas las mellors condicions que tè una noya, quan ho escolta qui pot ferli *l' aleta*. Pero allí hont estava bè la mare de la Tresó, allí hont aquesta aixecava ab ergull sa mirada, y allí hont se sentia satisfet en Cosme, era quan la *sogra*, que ja 'n deyan los joves de baix en baix, parlava del dot de sa filla. ¡Oh 'l dot de la Tresó! Lo dot de la Tresó era 'l regalo de boda que fá 'l cel á moltas noyas; era dreta é igual com totas las altres y, gracias á Dèu, des que molt petita tinguè la rosa, may los metges li havian posat la má al damunt. Aixó ho deya la mare ab certa satisfacció: naturalment no podia donarli mès, y ho deya ab mès encare quan savia que hi han molts y molts joves que d' aixó no 'n fan may cas, sens dupte perque ja sempre hi contan.

Mes siga lo que 's vulga, ja fos vana presunció de la mare, ja fos no mès que justicia, es lo cert que la Tresó doná provas de qu' en Cosme no havia sigut enganyat, y aquest s' aprofitá molt de las qualitats de sa muller.

En tots los actes de sa vida, may tinguè de fer un paper ridícul per mès importants y delicats que fossen; y no es qu' ella hagués tingut de passar pochs compromisos perque la dona que s' ha vist ab cinch criaturas y en conseqüencia, esposada á esser retallada tantas vegadas per las vehinas mès manifasseras del barri, ja pot dir qu' es tot un cas si n' ix ab victoria. Avuy per avuy, ella ja 's trova portada de son neguit pera quedar bè, ab mès ganas de llevarse que d' altre cosa, y, á no esser perque es de costum lo rebrer en lo llit la criatura, cert que ja correria pel pis, perque heu de saber qu' avuy á ca 'n Cosme están de bateig.

Sí, ja de molt dematí la senyora Lluiseta, vehina del primer pis, s' ha instalat en lo de la partera y com pera certas cosas se necessitan donas molt prácticas, ella nomenada mestressa de claus per est dia, ja ha regirat tots los armaris y calaixera, y tè amanits lo cobrellit de borlas y las coixineras brodadas pera quan lo cas arribi.

En Cosme ha convidat á tots sos companys d' obrador, y, sens que l' invitació 's repeteixi, han aprofitat com de costum est motiu pera deixar los telers en vaga.

La senyora Lluiseta, qu' es molt amiga de la Tresó, ja de temps s' amaneix per est dia: lo dels padrins es cosa seva; la padrina es una neboda qué tè, molt bona noya, capassa de fer felis á qualsevol home, endressadeta... Aixó si, no es rica, pero 'ls diners may han portat la felicitat á cap casa, Créguim, Baldomero, diu ella parlant ab lo fill del amo de la casa á qui ha cregut convenient tirar l' ull pera ferlo padrí, creguim, Baldomero, los diners may han fet ditxós á ningú. Altrement tornant á ma nevoda es molt bona noya, y sino que sa mare may la porta en lloch, creguim, ja fora casada, perque vamos, ja li dich, no es rica, pero es lo que s' en diu una noya de bè.

En Baldomero, qu' ha aceptat la distinció ab que l' honra la tal senyora, es, com se pot veurer pel seu nom, fill d' un entussiasta pel Himne de Riego y molt estrany se os fará si os dich que sa casa del carrer de las Molas no procedeix de bèns del clero. Es un jove de primer vol, com se sol dir, tan fácil d' esser encisat per la primera bellesa que trovi, com esposat á tornarse groch y magre si una noya de bé, com la nevoda, sap mirarlo ab ulls que mentres se mitg aclucan fan obrí los llavis y tè bon acert en posar un dit á la cara tot apoyant son colse en una part qualsevol.

La senyora Lluiseta cada volta que pot esplica á n' en Baldomero que no 's cregui que la padrina siga una qualsevol, al contrari, una noya com cal, encar qu' aixó si, no siga rica.

La familia de la senyora Lluiseta, veyent que 'l mitg dia s' acosta, ha enviat varias comissions preguntantli per lo dinar d' aquell dia, pero ella las ha rebudas totas molt amohinada dient en veu alta que *primer es la Tresó que l' menjar* y las comissions per aixó may han parat de muntar la escala al propi objecte, perque sempre han sigut despedidas ab algun tall de llonganissa ó qualsevol altre cosa del refresch, acompanyat de: *teniu, menjeu; mentres tant ja podeu esperar 'l vespre.*

Lo cel-obert de casa en Cosme no sembla sino qu' está ocupat per las atensions de la partera.

La senyora Lluiseta está molt de tráfech; ha cridat no pocas vegadas á l' una y á l' altre vehina, demanant alguna cosa, y mentres hi ha qui li baixa unas quantas especies pel dinar d' en Cosme y ella, ja que de tots modos han volgut que 's quedés, no manca qui li puja una palmatoria de plata. Ella no escatima 'ls viatges al sèu pis y com no s' oblida de fer soroll sempre que tanca, trova un estadant que, surtint del pis, pregunta per la Tresó, acabant ab las acostumadas frases: *Si 'ls falta rè ja ho saben, si podem ser útils disposin;* á lo que respon la del primer pis: *moltas gracias; la partera ho agraheix, pero conto sortirne sola.* Empero quan no baixa la escala per mès qu' ho necessiti, quan lo que desitja tè alguna importancia llavors surt al cel-obert.

Noya, noya, diu cridant, pujam una cullera de plata de las que tenim al calaix de dalt de tot; ó bè trau unas estoballas novas de las que hi ha al armari de Gerona.

Per mès que sembla qu' una senyora com ella, basta per omplir un pis, may mancan vehinas que, si bè es cert que hi fan molta nosa, en cambi posan un cap com un bombo á la partera.

Una fa: ¿qué tal, vá pendre 'ls banys que li vaig dir?

Digitized by Google

—Sí, fá tot girantse la Tresó: m' han provat molt.

—¿Com? pregunta un altre; ¿banys ha prés del modo qu' estava? ¡Vosté está fresca!

—¿Qué vol dir? fa la primera.

—Res, res, ¡qué sap certa gent! Vet' aquí perque 'l noy ha sortit que sembla un conill.

—Si no ha sortit gras res tenen que veurehi 'ls banys; es qu' es de mena prim.

—Que 'm conta.

—¡Y á mí!

—¿Qué sab?

—Mès que vosté.

—¡Prou! Valdria mès que 's cuydés de veure quan li toca posá la llantia.

—No, ja sap que li convé l' escala á las foscas á vosté.

—Bè, jo no 'm fico ab vosté que si ho fes ja sap que podria dir que l' home li pega.

—¿Sab que ha dit? ¿Sab que puch ferlanhi desdir? ¡Tinch téstimonis!

—Per amor de Dèu, diu la senyora Lluiseta, ¿qué no vehuen l' estat de la Tresó? Surtin, surtin. Y logra que la creguin no sens baixar la escala cridant.

Un cop son fora una de las que queda diu:

—¡Quina gent mès ordinaria! ¿Quina necessitat tenen de treurers los drapets?

—¡Ay, no m' en parli! diu l' altre jo no m' hi he volgut ficar, y tot ¿sap per qué era? perque vegessim l' assafata d' aquí damunt qu' ella ha portat.

—¡Prou qu' ho he conegut! Com qu' es tan galdosa! Á l' encant las venen á nou quartos.

—¿Qué m' en portará á nou quartos? diu la senyora Lluiseta ressentida, puig qu' ella n' era la mestressa.

—¡Ah! ¿qué es de vosté? Dispensim. ¿Diu si n' hi portaré? Tantas com vulga. L' altre dia, venian tota una sillería de reps per cinch duros; ab això veji si li portaré assafatas á nou quartos.

—Bè, si, vosté está acostumada á comprar molt barato las xicras grogas que tè al escudeller ¡Ay filla que n' hi fan de goig!

—Si no hi haguessin tafanès no ho sabria, jo no miro pas si 'ls matalassos que tè al llit son de llana ó de palla.

—¿Qué? Los hi puch ensenyar.

Y l' altre, mes prudenta, s' en va á trovar en Cosme á la cuyna qu' arremengat de manigas tira aygua del pou.

Cosme, li diu: no estranyi que ningú vinga al bateix; la seva dona tè una cuydadora molt amable; no vuy veurer malas caras. Miris li enviaré las tres criaturas y las hi recomano com si jo hi fos; vosté ja ho sap. Això dels confits fa mès pels petits que pels grans; ja ho te entès. M' alegraré que 'l noy se fassi gros, y d' això... vaja que per molts anys... ¡Quina gent! ¿Vritat qu' es tenir ben poca vergonya? ¡Miri, m' ha retret las xicras!... ¡Vaja quan hi penso!... Li recomano 'ls noys ¿sent? Com si jo hi fos. Estiga bò.

Y la vehina surt, y en Cosme sens poguerli tornar resposta queda ab l' actitut de buydar una galleda á la pica.

Mentres está á la sala la senyora Lluiseta se justifica, y ajudada per la dona que queda posan á la de las criaturas com un drap de cuyna.

Per mès que, com se veu, lo pis sempre está plé de gent que sols embrassan, á la millor que 's presenta no s' hi trova una ánima. Axís en Cosme ha volgut anar á avisar á la llevadora pera quedar en l' hora, y, com no ha deixat rés dit, pujant y baixant, lo pis s' ha tancat de cop y la partera ha quedat sola. En Cosme fora, la llevadora qu' era pel camí ha trucat, com ningú li respon los vehins surten á veurer qui demana.

—La llevadora, la llevadora, diuhen.

—¿La llevadora? pregunta la senyora Lluisa desde 'l primer pis. ¡Ah! ¿es vosté? Ja pujo. Y ho fá: pero ¿quina no es la sorpresa de totas las vehinas al veurer qu' ella tampoch tè la clau? Prou se sent á la pobre partera, que desde 'l llit crida: *no truquin, no hi ha ningú, que 'm despertan lo noy.* Pero á n' els vehins això no 'ls fa res y segueixen á veus altas comentant lo fet. De pis en pis lo cas arriba á baix y de botiga en botiga l' arcalde n' ha hagut esment. Aquest s' amaneix, pren algunas providencias y acompanyat d' alguns vehins que volen seguirlo s' en puja escala amunt. En aquest moment també puja en Cosme tot murmurant que las llevadoras son unas *d' axó* y que may se las trova al lloch.

—¡En Cosme, en Cosme! cridan al veure 'l pujar. Tresó, ja puja 'l seu marit. Aquest arriva al replá, li esplican tots plegats lo fet, se desespera que: ¿qui 'n tè la culpa? Ja no hauriau d' esser donas. ¡Qui sap que tindrá ella! ¡Que si la criatura plora! ¡Qué si sucseheix alguna cosa! Y desesperat puja y baixa de l' un replá al altre. Per fí despres de molts *¡sosseguis home!* y de mil y un projectes pera entrar al pis, en 'ls quins hi figura *lo difícil* de tirar á terra la porta, en Cosme 's decideix á baixar pèl terrat al balcó del devant. Lo plan convingut s' esten ab la pressa del pensament, y lo difícil exercici que vol dur á cap un home que may ha sigut bombero, crida la atenció del vehinat que s' amaneix mirant al ayre pera presenciar l' espectacle.

Tinguéu cuidado, Cosme, diuhen uns quan lo veuhen; no deixeu anar las mans, altres; lo ferro, agafeus ab lo ferro, ab la barreta, mes á l' esquerra, no se os enganxi 'l gech, no mireu á baix, los peus, los peus que no os rellisquin de la barana: ¡ja hi es! ¡ja hi es! crida tothom. Pero un cop dintre s' adona que 'l balcó es tancat. Altre moment de desesperació. Los crits de: ¡ja hi es! ¡bè, Cosme, bè! encar segueixen, y ell enfadat treu los brassos enfora pera esplicar al veynat lo nou obstacle, pero ningú 'l sent y sols veyent que fá senyas ab los brassos tothom se creu que dona las gracias *al poble,* y 'ls crits y picaments de mans creixen mès. En Cosme ja no sap com esplicarse, dona cops de peus y truca als vidres fins qu' al últim la partera aburrida per lo soroll d' ell y 'l qu' encara feyan á la porta, s' aixeca y obra ab tot cuydado á son espós. Est entra ab furia, sens cuydars de tancar lo balcó y obra la porta cridant contra 'ls vehins pel gran escándol que mouhen.

Lo dia 's passa sens cap mès incident fins á l' hora del bateig.

Digitized by Google

Una hora avans la sala ha sigut netejada, s' han posat los coixins, lo cobrellit y las cortinas bonas, y ab molt cuydado y estudi la senyora Lluiseta ha deixat los porticons cási tencats perque la poca claró dona certa gravetat als actes d' aquesta naturalesa.

Lo padrí ha vingut ja tot mudat y s' ha adelantat á la hora perque desitja parlar d' assumptos del bateig ab la padrina.

—Ja la veurá, ja la veurá, li diu la tia d' esta sempre que trova ocasió de parlarne.

Quan menys s' ho pensan truca.

—Are deu ser aquí.

Obra 'l jove, y efectivament, entra preguntant pel ben estar y 's ruborisa al veurer á n' en Baldomero, la padrina del nascut.

—¡Oh, oh, noya! fá la tia al véurela, ¿hont vas tan eleganta? ¡Vestit de glacè! Vaja, has tingut acert: per actes com lo d' avuy no hi ha com lo negre: fá molt sério. ¡Vaja, vaja! Fas goig; no hi ha com saberho fer y saberho portar. Sempre ho dich; valen mès unas bonas mans á vegadas... ¿Qué li sembla la padrina Baldomero? Tot s' ho ha fet ella; no ha dat res á guanyar. Sempre ho dich; ets pobre, pero las tevas mans valen mès qu' un Perú.

En Baldomero, que feya estona que no savia que dirhi y que patia per la xicota al veurer com sa tia la ridiculisava fentli donar voltas pera atmirar lo cayent del vestit, no se li acudí res mes que dir: ¡vaja es molt mona!

—¿Molt mona ha dit? Qu' es fí vosté, Baldomero, ¡qu' es fí y qu' amable! ¿Oy, noya?

Si, senyora, tia.

—*¡Si senyora!* ¡Qu' es cándida! Aixeca 'ls ulls dona, aixeca 'ls ulls sino aquest senyor se creurá qu' estás enfadada... ¡Ay, senyor!... Ja ho ha dit vosté, Baldomero: ¡Qu' es mona!

Los convidats comensan á entrar, y la senyora Lluiseta que fá posar als padrins de costat los presenta á totas las familias que van entrant. Los convidats casi tots son homes; companys d' obrador d' en Cosme, y si acás entran algunas donas no es pera anar al bateig, sino pera acompanyar á las criaturas, prometent totas que no s' mourán del pis fins que tot s' acabi, aixó es, fins que las platas de las pastas siguin buydas.

Mentres s' esperan los cotxes tothom vol veurer al noy y donar consells á la partera.

Una s' acosta y diu tota satisfeta al pare: vaja, pot estar ben content; es tot de vosté; lo nas, los ulls, vaja tot; aixó deixa á n' en Cosme tot complert, y mentres se passeja per los llochs mes foscos del pis á fí de que ningú noti sa alegría, lo va á topar una altre dientli: Cosme; es com sa mare, pastat á n' ella los ulls, lo nas, vaja, si perdesseu á vostre fill no 'l confondriau. Lo *pare* arronsa las espatllas com volguent dir tot son parés.

Arrivan los cotxes y tothom baixa; si ab tres carretel-las ni ha prou pels homes la quitxalla ab los dos ómnibus gayre bè vá massa estreta.

La senyora Lluiseta, que tot ho arregla, se cuyda de que 'l padrí vaji ab los vells, y que la padrina no deixi la llevadora. Atrefegada com está, bè veu que si deixa 'l pis hi fará molta falta, pero no pot abandonar als padrins en sa inesperiencia.

Quan son á omplir los cotxes no hi ha forat de casa que no siga aprofitat per lo cap d' un vehí; tothom conta 'ls convidats, y á l' entrada de la escala s' hi ha format una muralla de gent parenta de la menuda cridant á aquesta que estiguin quiets, que no prenguin mal, y que no s' embrutin, recomanant per fí al cotxero que sobre tot tingui cuydado per las criaturas.

Los cotxes arrencan, y arrivats á la Catedral la munió de bateigs confon alnou qu' entra, y 'l bon capellá cristianisa á l' hora á tots los qui al venir al mon se cubreixen ab lo mantell de nostra santa Religió.

Ningú sap lo nom que 'l padrí te pensat, y la senyora Lluiseta, li aplaudeix molt aquesta reserva; quan son á preguntarli, tothom s' aboca pera satisfer sa curiositat.

En Baldomero, d' ideyas enterament oposadas á las de son pare, vol fugir de la prosa progressista qu' ab ell seguiren, y ha triat entre los noms mès *elevats* del calendari los que mès li han agradat Ricardo y Grau no son los de qui menys n' ha parlat; pero cap li ha aparegut tan gran, que diguès mès, ni que fes pensar tan ab lo padrí que l' ha posat com lo de Recaredo. Quan s' ou aquest nom fins lo sacerdot se 'l fa repetir; los qu' escoltavan s' acostan de nou y quedan com avans. Tots se separan ¿com ha dit? ¿com ha dit? ¡Oh, no li entés! En Cosme al ourer tal nom queda tot content per la importancia qu' ell pot tenir sobre 'l sèu fill, y aixís que l' ha sentit s' ha separat del rotllo y passejantse amunt y avall ni respon als que li diuhen que no l' han entès.

La pressa es molta y la falta de práctica mès; aixís, donchs, los encarregats d' escriurer estenen de nou la papeleta perque han posat vint anys al nou nascut y cinch dias al padrí.

Surten de l' iglesia, y en Baldomero, que no tè cap inconvenient en que tothom sápiga qu' ell es lo padrí, reb la enhorabona á la porta, tant dels convidats com de la munió de pobres qu' al veurel li allargan las mans per amor de Dèu.

Los cotxes tornan á casa, mès la senyora Lluiseta proposa al cotxero que dongui avans una volteta per la Rambla la que segueixen tots los altres.

Arrivats al lloch de parada tots los vehins preguntan per lo nom, pero, poch avesats á sentirlo, lo fan passar de boca en boca ab tantas variants qu' arriba al cap d' avall del carrer fet poch menys qu' un renech.

La porta del pis ja es oberta, y tots los convidats que no s' han mogut s' acostan á l' arcoba pera ourer los noms.

La llevadora fa entrega del noy al padrí dientli las paraulas acostumadas. En Baldomero 'l reb, y repara com ella li passa intencionadament los dits per son palmell de la má, en termes que 'l cop últim li fa com una esgarrepada que per poch la criatura s' en vá á terra. En Baldomero queda tot atontat no comprenent aquellas senyas; la llevadora, tota vergonyosa lo deixa ab una revoltada; ell queda mes maravellat encare, empero la senyora Lluiseta qu' ab tot atina, li fá present com del *regalo* á la llevadora dependeix lo anar mès ben ó mal faixada la criatura mentres la

Digitized by Google

mare fá llit; avisat aixís la crida y demanantli mil perdons li allarga una moneda.

Lo noy es entregat á sa mare per lo padrí, donantli los noms del novament batejat; al sentir lo primer, la mare fá: ¡qu' es bonich! ¡quin nom mes hermós! pero quan á solas las qu' escoltavan li preguntan ¿com se diu? respon: no li entés prou bè, pero es un nom molt bonich.

Los padrins recomanan per ordre del sacerdot que no 's tinga la criatura massa al llit que corre molt perill d' ofegarse, pero la partera 'ls respon mitg rient y tota orgulloseta: mirin: ab aquet, senyalant al noy, sis.

La senyora Lluiseta, previsora com ningú, participa als convidats que 'l refresch tindrá lloch en lo sèu pis; tothom hi baixa, y en èll trovan las donas y la quitxalla lo seu xocolate ab aixarop, y los homes bons talls de llonganisa y 'l vi en gran abundó. Se fá la brometa de semblants cassos y 'ls confits van de l' una á l' altre paret de la sala; los xicots del carrer no deixan de cridar al padrí fins á tant qu' est se veu obligat á sortir al balcó á vuydar una plata ab gran content y aprobació dels vehins del carrer de las Molas.

Avans de termenar, totas las donas fan á sos fills: ja n' hi ha prou, vos farian mal; guardeulos per demá, y aixecantse y estenent grans mocadors sobre la taula, á grapats s' omplan tan depressa com se vuydan las safatas.

La senyora Luiseta, que ja s' ha sangrat ab salut, com se sol dir, no vol testar ni un confit, y un cop tot llest s' encarrega de despedir als convidats.

Puja á dalt esplicant l' amohino qu' aixó porta mentres diu á la Tresó: sols per vosté pot ferse.

—Escolti, diu la partera un cop estant sols: vosté que coneix á en Baldomero ¿quin nom li ha posat?

La senyora Lluiseta, que 's veu compromesa, fá ¿quin nom? ¡Oh un nom molt bonich! ¡un que n' hi ha ben pochs!

Lo marit se las escolta amanintse á riurer perque ja 's creu que no 'l sabrán y com callin totas dugas fa:

—Sí, un nom molt bonich, ¿á veure si l' endevina senyora Lluiseta?

—¿Jo? pobre de mí...

Vè, tú que 'l saps, diu la Tresó..,

—Sí, diguil...

—¿No vos en recordeu? ¿No? *¡Racredo!*

Francisco Manel Pau.

UN BROT DE LLOR.

Batuts pels de Castella los fills de nostra terra
Vejeren per má indigne cremats los nostres furs
y desde las planuras, com desde l' aspre serra
tornaren ja á sentirse de nou los crits de guerra
que 'l cor ne rebel-lava mostrant lo seu enuig.

Mes ¡ay! que las murallas d' invicta Barcelona
caygueren á la forsa major dels castellans,
que ab furia l' invadiren com fera invadeix l' ona
la platja quan tempesta bramant ab rabia trona
dexantne convertidas las pradas en sorrals.

Y ensemps borrar volgueren mostrant sa fera sanya
la llengua qu' aprengueren mamant catalans pits,
la llengua que al oirse valenta en la montanya
lo gonfanó aixecava y 'ls duya á la campanya
per netejar la terra del invasó enemich.

La llengua ab que 'l trovayre ab sons plens d' armonía
de l' arpa sonorosa, cantava 'l dols amor,
la llengua ab que las mares, lo cor ple d' alegría,
cantavan cansonetas, mentres son nin dormia,
vetllat per lo bon ángel, de l' ignocencia 'l son.

Y aixís com en las cendras que restan de foguera
s' hi guarda una guspira ó esmortuhit caliu
y torna 'l foch á encendres ardent com avans era,
aixís la dolsa parla mes rica y encisera
avuy torna á reviurer del castellá ab despit.

Per 'xo avuy cent poetas aymants de Catalunya
ne trempan la sua arpa volentne ja cantar,
per' xo avuy los trovayres á la que 'l ceptre empunya
d' Iberia, dolsa trova li 'n cantan que retrunya
per humillar gojosa l' orgull del castellá.

Per ells las nostras mares teixeixen la corona
qu' ha de cenyir sas testas pus qu' han sigut fidels,
per ells que reb ditxosa la noble Barcelona,
per ells per qui la fama ja avuy la trompa sona,
perque son nom venerin los nostres veniders.

¡Salut! salut poetas vosaltres que la lira
pulseu avuy ansiosos llensantne tendres cants
¡salut! la dolsa parla que vostra pensa inspira
canteu, que tot lo poble de Catalunya os mira
y esten á vostras plantas de vert llorer mil rams.

Salut, y quan las lletras escritas en las llosas
los caminants llegeixin en l' esdevenidor
saludará ab respecte las cendras gloriosas
que regará ab sas llágrimas aymants y respectuosas,
y un brot en vostras tombas hi oferirá de llor.

Francisco de P. Urgell.

BIBLIOGRAFÍA.

El monasterio de Ripoll. Memoria descriptiva de este célebre monumento en sus relaciones con la Religion, las ciencias y el arte, per D. Josép M. Pellicer y Pagés. Obra premiada per l' *Asociacion literaria* de Girona.

Entre tantes obres com son avuy motiu d' orgull y d' alegría per la novella escola catalana, hi manca certament una bona historia de Catalunya car per un poble qui viu, com lo nostre, principalment de sos recorts y en son passat trova la rahó de s' existencia present y la força de son esdevenidor, no hi ha cap genre de literatura mes important que l' histórich. Tenim, es cert, una *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragon*, mes aytal producció, notable per l' entussiasme y bona intenció que tot ella respira, no mostra, ni de lluny, les qualitats qu' haurien de tenir uns vertaders anals de nostra terra; lo qual potser es degut á la dificultat d' escriurer una historia general sense aydarse de les monografies, de les noticies biográfiques, arqueológiques, etc., y, per dirho en un mot, de tots los trevalls qu' encara no se han portats á cap en nostre Catalunya y que son per l' historia lo que les pedres per l' edifici.

Estem convensuts de que no será possible conexer á fons l' historia general de nostra Patria, si avans no s' estudien ab seny certes époques ó certs epissodis de la matexa. Avuy per avuy lo passat de Catalunya es com un problema d' álgebra; ab prou feynes lo resoldrem si no 'ns es conegut lo valor de les quantitats qu' han d' aydarnos á trovar l' incógnita.

Per ço cada volta que 's dona á llum en nostra terra qualque monografía histórica, sentim una veritable satisfacció; ella es inmensa quan, com s' esdevé ara, lo nou trevall te per objecte recordar les glorioses gestes d' una institució y d' un monument del qual se pot dir ab rahó lo que sens' ella diu n' Adolf Blanch del enderrocat castell feudal: *la Patria sancera 's trova aquí.*

Digitized by Google

Y per veritat, ¿ahont millor que en les runes de Ripoll podem contemplar l' imatje de nostra malhaurada Catalunya? Allí, sota aquelles mitx-partides voltes dormen lo somni etern los comtes-reys qui del jou alarb llivertaren la terra; allí, en aquells esvinsats claustres trovar en un temps hostatje les ciencies y les lletres qual conreu tanta gloria á nostres passats doná; allí, daves l' ara santa, ja despareguda, aprengueren los catalans á ser creyents y lliures, unint en llurs cors lo sentiment de la Fe ab lo de la llibertat. Grat n' hi sabem á n' en Pellicer d' haber descaragolat los empolsats pergamins en qu' aytals recorts se contenen; obrant axís ha escrit un bon llibre y, lo que val mes, ha fet una bona acció. Donem donchs á nostres lectors una ideya de la Memoria sobre:

Lo monastir benvolgut
Qu' axecá lo comte Jofre
Y han profanat malestruchs (1).

Método y claretat d' esposició hi ha d' haber en tot' obra científica d' aytal nom digne; abdues qualitats sobressurten en la del Sr. Pellicer quan reconta la fundació de Ripoll per Rekared y sa restauració per Wifret lo Pelós, ses quatre dedicacions y l' historia de sos primers abats, sa decadencia y finalment sa ruina. Lo nombre de documents qu' en Pellicer ha consultat pera portar á bon terme s' empresa es inmens; mes ab tant acert ha sabut aprofitarsen que la lectura de s' obra lluny de ferse pesada interessa y atrau. ¡Ab quina veritat pinta los primers temps del celebrat monestir! ¡Ab quan amor esmenta les tradicions y llegendes que á n' ell se referexen! Com fa qu' hom ayme los sants y heróichs abats qu' enbaumaren lo monestir ab lo perfum de llurs virtuts! ¿Qui per poch catalá que sia no admira la figura del mes gran entre aquells, del inmortal Oliva, ardit en les lluytes, prudent en lo concell, fael cristiá, aymador entusiasta de l' art y de les lletres? En Pellicer ha dibuxat molt bé la simpática fesomía del bon Oliva qu' apar en la «Memoria» una estatua bisantina per casualitat respectada u oblidada dels vándals moderns.

Despres d' haber descrit nostre autor los bons temps de Ripoll tracta d' enumerar les causes que á sa decadencia 'l menaren, senyalantne quatre de principals; los bens dels monjos cobejats; l' autoritat eclesiástica disputada; la jurisdicció civil combatuda; les variacions en los estatuts de l' ordre sobrevingudes. No negarem nosaltres l' influencia qu' en la malastruga sort de Ripoll les dites causes hagueren; n' hi ha empero un' altre en la qual en Pellicer no s' hi ha prou fixat; lo mancament en la Fe, que tants cops doná al majestuos arbre de les ordres monástiques.

Lo Sr. Pellicer ha regat una y mil voltes ab amarch plant les runes de Ripoll; ell ayma 'l monument, á qual ombra s' alça la llar payral de s' antiga familia. Per ço parla de les horroroses escenes que sa vila presenciá en l' any 1835 de trista recordança, ab la dolorosa emoció del católich que mira trepitjades indignament ses creencies y del bon patrici quals galtes emporpora la vergonya al recordar fets deshonrosos per la mare patria.

Com per via d' apéndix porta l' obra qu' analisem una historia dels abats de Ripoll que per evitar qualque confusió hauria de anar envolcada en la del convent; y endreça despres tres capítols á la descripció de les tombes que l' esglesia serva, á la del *gran arxiu* ab que 'ls monjos de Santa María s' envanian y á la *lectura* de la Porxada qu' en peu pot admirar avuy l' entusiasta viatjador. L' erudició abundosa de qu' en Pellicer fa mostra en aquets tres capítols, parelles corre ab la gracia de sa elocució y de son estil contra 'l qual res tindriam que dir si corrés en tota l' obra mes igual y sostingut.

Les págines mes importants de la «Memoria» son, sens dupte, aquelles en que l' autor, guiat per les lleys de la sana crítica y per la munió de sos conexements arqueológichs, interpreta 'ls signes y figures qu' ornan la porxada de Ripoll. No posantnos enfront del monument es impossible criticar esta part de la «Memoria». fruyt d' una investigació pacient y detinguda; mas ses conclusions nos plauhen, car veritables les creyem.

No hi ha obra humana lliure de defectes y l' excelent de qu' anem parlant no podia trencar aytal lley. Havem notat ja la desigualtat de son estil; lo ressó de certes polémiques per l' autor sostingudes desdiu de la serenitat que' en un trevall científich de bona lley ha de veurershi sempre, y en lo cos de l' obra hi han lliscat qualques errades que de bon rectificar farán. Lo temps y l' espay nos mancan pera començar esta tasca: d' ella, per altra part, s' encarregará tost un' erudita y ben tallada ploma. Aquets defectes, empero, no enlletjexen l' obra qual conjunt res dexa que desitjar y qu' honra verament á son autor y als distingits membres del Jurat qui la premiá. Reben donchs ests y aquells nostra entusiasta enhorabona.

PERE NANOT-RENART.

(1) Marian Aguiló: *Lo colera-morbo.*

NOVAS.

Traduhim á continuació lo cartell publicat per la ASSOCIACION LITERARIA DE GERONA. *(Any segon de sa instalació).*

Fael observadora de sos Estatuts, esta Asociació se creu en lo deber de esplicar los motius que han retardat la publicació de la present convocatoria. Las circunstancias difícils perque atravessa Espanya en general, sentidas molt particularment en nostra Ciutat y Provincia, foren causa de que 's duptés no sols de la oportunitat y conveniencia en celebrar lo dictámen literari d' enguany, sino també de que fins fa molts pochs dias no pugués contar ab los medis suficients pera realisarlo. Obtinguts aquestos en sa major part, y desitjant la Associació proporcionar quelcunas horas d' esplay al esperit y de tregua á nostras desavinensas políticas, acordá, en Junta general, senyalar lo dia 2 del próxim mes de novembre pera la celebració del Certámen que á enguany correspon, en lo lloch y ab las solemnitats que previament se determinen.

Ab lo fi de realisar l' indicat propósit, los suscrits, individuos del Jurat per la calificació de las composicions, que al efecte 's presentin han resolt publicar las bases següents:

Primera. Desde avuy fins al dia 15 del próxim octubre, serán admesas al Certámen las composicions que optin á premi, las cuals deuran esser original é inéditas, y presentarse ó dirigirse al Secretari del Jurat,—Archs de la Plassa de las Cols, núm. 29, primer pis.—Cada una de las composicions anirá acompanyada de un plech clos en que consti 'l nom del autor y en lo sobre un lema, títol ó divisa, que figurará també en la composició respectiva.

Segona. Lo dia 2 de novembre senyalat avans, se distribuhirán en acte públich, los premis y accéssits, obrintse 'ls plechs corresponents á las composicions triadas, que 's llegirán per sos autors, per la persona que aquestos deleguin, ó en son defecte, per la que trihi lo Jurat, quedant solemnement proclamat lo nom de cada autor, al qui se li entregará á l' acte lo premi ó accessit que li corresponga.

Digitized by Google

Tercera. Los títols de las composicions premiadas, ab los lemas que las acompanyin se publicarán ab anticipació en los periódichs.

Quarta. Las composicions no triadas s' arxivarán en Secretaría, y los plechs contenint los noms de sos autors serán cremats al termenar la festa.

Quinta. La Asociació se reserva la propietat de las composicions per tot un any á contar desde 'l dia de la festa.

PREMIS.

Una flor natural ab un llas primorosament brodat, oferta d' algunas senyoretas de esta ciutat, al autor de la millor poesía lírica.

Un brot de olivera de plata, á la que millor descrigui y 's planye dels execrables horrors de la guerra civil, oferta per lo M. I. Sr. Gobernador de la Provincia don Joan Matas.

Un llorer de or, al mellor romans histórich sobre algun fet memorable de la provincia, premi ofert per la Excma. Diputació Provincial.

Las Obras de Fr. Lluis de Leon, oferta del Excm. é Iltm. Bisbe d' està Diócesis, D. Constantí Bonet al autor de la millor poesía relligiosa.

Una medalla de plata, al autor de la mes notable memoria d' interés provincial ó municipal relativa á historia, literatura ó arts, premi ofert per l' Universitat lliure de aquesta Capital.

Una rosa de plata, oferta per los Directors y Professors del Col-legi Vidal de 2.ª Ensenyansa de la vila de Sant Feliu de Guixols, al autor del mellor trevall histórich sobre dita vila.

Un medalló d' or, ofert per La Jove Catalunya de Barcelona al autor de la composició poética, *escrita en idioma catalá,* que mellor cante algun fet histórich dels comtats de Rosselló ó Cerdanya, corresponent al temps que estavan units á Catalunya.

Una corona de plata, al que millor cante á la Patria, oferta per D. Pere Antoni Torres, ex-gobernador d' esta Provincia.

Una lira de plata, oferta per lo Sr. Director del Col-legi de Gerona, D. Fernando Roig, prebere, al autor de la mellor comedia en un ó mes actes, *escrita en vers castellá,* propia per ser representada per noys.

Un exemplar del Quixot (edició de luxo de Gorchs) al autor de la mes notable poesía festiva, oferta per la Junta Directiva y Jurat de la Asociació.

Accéssits y mencions honorificas que el Jurat crega convenient.

Las composicions que no tenen senyalat l' idioma en que dehuen escriurers, podrán serho indistintament en castellá ó en los de l' antiga Corona d' Aragó.

Girona 25 de agost de 1873.

Joseph Ametller, *President.*—Felip Pajés.—Salvador Genis.—Francesch Loperena. —Joaquim Botet y Sisó, *Secretari.*

Hem rebut lo número 15 de la *Revista Balear.* Lo ben triat dels seus articles, sas inspiradas poesías y las firmas novas que cada dia la embellexen, fan que la recomanem de totas veras á nostres suscriptors.

Ab lo títol de *Flores y Perlas*, han publicat á Madrit los Srs. Constantí Llombart y Sanmartin y Aguirre, un bonich volúmen de poesías morals. Totas ellas son dignes del major elogi, y si haguessem de fer una crítica detallada, sitariam principalment entre totas ellas las titoladas *Las dos manos* y *La amistat verdadera.*

Una de las primeras produccions que veurem la temporada d' ivern en lo teatre Romea, será de don Frederich Soler, titolada *Las estisoras.*

Entre 'ls diferents grabats del últim número de *La Ilustracion Espanyola y Americana,* descolla principalment el titolat *Imogen y Jachimo.*

Ha visitat nostra redacció lo periódich madrileny *El Autógrafo.* La varietat de sos trevalls y 'ls notables dibuxos de son director artistich, lo jove catalá Sr. Masferrer y Codina, fan esta publicació molt recomanable y digne de tot elogi.

S' ha estrenat al Tívoli la sarsuela en un acte, *Un misto entre dos fochs,* original del conegut y ja celebrat autor En Conrat Colomer.

Segons noticias, lo Sr. Coll y Britapaja te entregadas á la empresa del teatre del Circo dos comedias bufas, ab los títols de *La fantasma groga* y *La Cort del rey D. Panxo.* Molt sentim que 'l Sr. Coll no sápiga ó no vulga sortir de aquest género, que tart ó dejorn desaparexerá de la escena.

Lo disapte asistirem al estreno que 'n lo Tívoli va tenir lloch de la sarsuela en un acte, *L' Adroguer del Padró,* lletra del jove escriptor D. Joseph Torres. L' autor fou cridat á la escena y no pogué presentarse per no ser al teatre. La pessa te alguns xistes de bon género, poca novetat y sobre tot faltada d' ensaig en estrem. Recomanem al Sr. Torres, á pesar de tot, que no 's detingui en lo camí empres, que ab lo temps mes d' una comedia ha d' aplaudirli 'l públich catalá.

RECLAM.

La Memoria sobre 'l Monastir de Ripoll, per don F. M. Pellicer, premiada en lo certámen de l' *Asociacion literaria de Gerona,* se ven en l' Anticuaria, plassa de Sant Sebastiá, n.º 5.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Setembre de 1873. Núm. 20.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . 9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Al estranger, tres mesos. . . . 13 »		Los no subscriptors, per id. 1
Ultramar, tres mesos. . . . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . 1 »		

SUMARI.

Las arts gráficas. La litografía; per *Joan Serra y Pausas*.—*** (poesía); per *Isidro Reventós*.—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes; per *Emili Grahit*.—Epístola á E. T. y Ll.; per *Pere de G. Marsal*.—Los Reys d' Aragó y la Seu de Girona; per *Fidel Fita*.—Á Alexandre Oliva (poesía); per *Joseph M. Martí*.—Bibliografía.

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

V.

DIBUIX Á LA PLOMA, AL PINZELL Y AL LLAPIS.

Continuació.

Preparada la pedra de la manera que quedá dit en lo número anterior, se pot comensar lo treball y, á menos que algun motiu ho impedeixi, deu colocarse al mitx d' ella, prenentlo ab lo compás. També se tiran dos líneas perpendiculars l' una á l' altre com dividintla en cuatre parts, las cuals serveixen de pauta y descans tant per lo dibuix com per la escriptura. Pera trassar tota classe de líneas deu haberse de servir de retglas y escuadras de fusta preferint las mes lleugeras y s' evita l' frech d' ellas sobre la superficie de la pedra posant en cada bora una llenca de cartró prim ó de paper doblegat, sobre 'ls quals los retgles hi descansan sense perill de refregar res; l' escribent deurá cerciorarse de temps en temps de la precisió de aquets instruments.

Es indispensable espolsar la pedra cada vegada que 's repren lo trevall ab un pinzell de pel de marta ó un plomero fi.

Trassadas las líneas que precisan la grandaria de las lletras, se dibuixan estas lleugerament ab llapis plom y despres se segueixen ab la tinta: sols la práctica arriva á fer aquest trevall innecessari.

Per la ornamentació y per los trassos complicats se deu haber de fer lo dibuix en paper vegetal y després se decalca ab l' ajuda d' un altre preparat ab pols de sanguina; de aquest modo lo dibuix no tindrá las ratllas tremoladas que son la senyal segura d' indecisió y á mes no será necessari lo corretgir, que, encara que possible, deu haber d' evitarse.

Lo decalch deu haber de ferse lleuger, á fi de privar que una gran cantitat de pols, interposantse entre la pedra y la tinta, puga privar d' adherirse aquesta á l' altre.

Ja 'l decalch llest, se procedeix á seguirlo ab la tinta, per lo cual no 's pot dir mes que recomanar precisió y paciencia.

Las faltas ó cambis que hi ha que fer avans de esser treballat ab la tinta poden borrarse ab goma elástica tantas vegadas com sigui convenient, perque ni 'l llapis plom ni la sanguina resistexen l' acidulació.

Quan la correcció te que ferse en una part dibuixada ab tinta se borra ab una mica de pedra tosca y aygua, tenint cuydado de no danyar los trassos que vulguin conservarse.

Quan la correcció no te que referse, ó en lo lloch d' ella no hi ha de haber part de treball, aquesta pot ferse ab un rascadó ó fulla d' acer ben trempada, procurant no fer sot.

Per precaucions que 's prenguin, las correccions son de resultat insegur y rarament escapan sas senyals á la percepció d' un home práctich ó atent.

La respiració, en ivern sobre tot, produheix sobre la pedra molta humitat, la qual priva de treballar. La ma esquerra posada sobre la boca la garanteix d' aixó, y si no es prou se fa escalfar un poch la pedra.

Alguns escribents, tal volta per la molta práctica que exigeix lo trevall de ploma, la sustituheixen ab un pinzell, fentlo d' aquesta manera mes facilment. Per est objecte se serveix d' una tinta mes viscosa, la cual te que compóndrersela aquell que vulgi usarla, y es de las sustancias següents:

Cera verge.	6	parts.
Savó.	6	»
Seu..	3	»
Fum d' estampa. . .	2	»

Las quals se fonen juntas fins á esser ben mescladas. Aquesta tinta tendeix á separar los pels del pinzell

Digitized by Google

privantli de fer punta, y aquest inconvenient se salva tallant los pels exteriors, deixant no mes que una metxa fina y punxaguda. Lo pinzell no deixa la tinta tan bé com la ploma y 's deu tenir cuydado de que 'ls trassos sigan ben nutrits: lo trevall al pinzell no es tan fort com lo de ploma, pero es preferible combinantlo ab altres de que 'n parlarem mes endevant.

JOAN SERRA Y PAUSAS.

* * *

Encara, encara dura
dintre mon pobre cor sensa ventura,
ton esser desficiós?
¿y aquella calma y donchs, ahont es anada?
¡vinguesseu de tornada
hores dolces de pau y de repós!

Per morta jo 't tenia
despres d' aquella fréstega agonía,
que tot ho va esfondrar;
y are vens á mos ulls ab la figura
del cadavre que sura
despres del temporal sobre la mar.

Ab ta alenada fera
aixecas com lo vent la polsaguera
un núvol de recorts;
y arrenglerats ab lo present s' engalzan,
com los xiprés que s' alsan
fent camí per aná al Palau dels morts.

Amor ¿serás eterna?
¿Vius en la mort? ¿la pena que m' inferna
no minvará jamay?
Bastará una guspira, una mirada,
perque una altre vegada
lluhesca tot en l' esfosquit espay!

I. REVENTÓS.

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

III.

EL CRESTIÁ.

Llibre dotzé.

Un judici especial de *El Crestiá* dech estalviarme l' despres de tot lo exposat en aquesta segona part. Los bibliógrafos han fet grans elogis y severas censuras de dita obra; mes deu tenirse molt cuydado en admétrer lo que diuhen, puig coneguent sols los llibres primer y dotzé, y molts solzament aquest, lo judici que fan es incomplert.

Nicolau Antonio diu que *El Crestiá* es una vasta y variada obra teológica-política, tractant de la cosa pública y de son regiment del principat, de la cosa militar, de la prosperitat de la ciutat, del mercat, y d' altres conduyents á la pública. Aquest judici, com se veu, no es exacte, per no compéndrer mes que 'l llibre dotzé. Seguidament critica á Wadingo y altres, per haber distingit *El Crestiá* del *Regiment de la cosa pública*, y á aquells que per citar l' obra en qüestió diuhen solzament *El Crestiá;* mes en veritat, Nicolau Antonio es qui va equivocat, puig *Regiment de princeps ó de la cosa pública* es sols lo títol del llibre dotzé, y no 'l general de la obra. Lo mes estrany es que després dit bibliógrafo enumera las rúbricas de tots tretze llibres, per lo cual forsa es convenir en que 'l judici crítich lo feu ab alguna lleugeresa, sobre tot en aquest punt. La matexa confusió, es causa de que asseguri que l' obra fou escrita en 1379, dedicada al marqués de Villena y compresa en dos grans volums que reunexen los tretze llibres. Afirma després que es «obra verdaderament inmensa, en la qual l' autor «doctíssim passá un grandiós estudi en instruir al «home crestiá, a qual principal estudi subjecta la «teología, la moral y la política en sa part filosófica.»

Mes endevant D. Nicolau Antonio, fent una crítica general de las obras de N' Eximenes, exposa una llarga llista d' autors y obras citadas en lo llibre dotzé de *El Crestiá*, y que considera sens haber existit may. Ja so dit lo que 'm semblava d' aquesta part de la crítica, en l' article I de aquesta segona part; mes com no sempre 'l crítich te rahó y per conexement d' aquell que en estas qüestions sigui aficionat, poso en la nota (1) aquesta part de la crítica de D. Nicolau Antonio fent algunas observacions.

---

(1) 370. Lib. 12, I p., c. 3. *Auctor De spiritu et anima:* cap. 6. *Candidus in suo informatorio*, cap. 7. *Chronicon Africanus* (a), *Gregorius Capuanus* (b) *Episcopus et magnus doctor, in tractatu de Congregatione*. Cap. 14. *Chronicon Bulgaricum*, quod de Polimarcho loquitur Chalcedonensi legista et philosopho. Capitulum 15. *Guillelmus monachus S. Dionysii, magnus historicus Latinis*, lib. 3, nomine tenus novunt (c). Hunc eundem credimus sub nomine *Guillelmi Gallici*, cap. 36, alibi laudatum (d). Cap. 16. *Ethnicus* (an Ethicus?) cap. 17. *Manasses de Domas, sive de Damasco*, quam laudave ait Josephum. Nicolaum Damascenum dicere debuit, quo Josephus utitur lib. I. *Antiquit. Judaic.* lib. I. cap. quanto. Ibidem *Mamenot qui scripsit*. De Antiquitatibus Ægiptiarum, pro Manethone (e). Ibidem, *Historia Orientalis*, rescio quæ (f). *Facundus in sermone de gubernacione divina*, forte pro Lactantio Firmiano. Cap. 26. *Primas Authenticas*. Cap. 27., *Tertullius Philosophus* (g). Cap. 29. 30. 33., *Magni in vis consulti Fabius et Sempronius*, atque item *Pompilius*, nusquam visi, etiam á Ximenio antiquioribus. Cap. 33, *Caladius poeta*, cap. 42, *Macrobius ad Tercullium*. Cap. 43. et. 2. part. cap. I. *Magnus philosophus Angelius in suo Informatorio:* cum vere Macrobuis ad Estachum filium utrumque opus suum derexerit. Agellius autem, nisi fallimur, nullam in *Hoctibus* suis *Atticis* (quod unicum eius opus norcitur) civitatis deffinitionem unde laudator nobis reliquerit. Cap. 50. et

(a) Son ben be ganas de criticar. N' Eximenes diu: *Trobaras en la crónica africana*, que 's lo matex que dir en general *la historia de Africa diu tal cosa.*

(b) *Campuanus*, diu N' Eximenes.

(c) De segur que D. Nicolau Antonio no sapigué llegir, puig N' Eximenes diu: *recompta guillem famos historia qui fonch monge de sanct Dionis de paris*, sens titolarlo llati.

(d) En aquest capitol no 's cita semblant escriptor.

(e) Errors com aquest se 'n troban molts en totas las obras, y de ells no se 'n fa cas, per lo que se 'ls anomena error d' imprempta. La critica, per tan es ridicula.

(f) Es una espresió general, com si diguessim: *se diu en la historia de Orient*, y axis s' enten al dir N' Eximenes: *recompta la historia oriental.* També, donchs, aqui es ridicula la critica.

(g) *Tercullius*, diu N' Eximenes.

Digitized by Google

En Torres Amat al fer lo judici de *El Crestiá*, se concreta á extractar las observacions de D. Nicolau Antonio, per lo que cau en sos errors, si be se nota certa templansa.

Exacte crech lo judici de N' Camboliu, que s' expressa de la següent manera: «La mes principal de «sas obras, *El Crestiá*, es una verdadera empresa de «gran importancia. Teología, política, moral, casuís-

---

part. 2. cap. 78., *Sallustius poeta*, et cap. 57. (a) et 2. part. cap. 102 (b), 160, 176, 180, *Masael astrologus et Mellisius philosophus, Trogus Pompeius*, frequenter advocatur qui nusquam fuit repertus, nisi in iustini epitome, nec in historia semper aliquando in *tractatu secundo;* necnon referens de Almavio quodam Romano legislatore qui mihi certe ignotus est. Cap. 55. *Fulgentius* item nescio quis de cive quodam Strigonii (c) in Alemania loquens. Cap. 62, et 2 part. cap. 98, *Bassium chronicon* de re quadam Sabandiæ, et Martino Papa (nugæ!) Templariorum destructore (d). Cap. 63, *Medus in historia Ungariæ* Regis cuiusdam Axisti nomine, factum navraus. Cap..., Macrobius iterum in *Saturnalibus* falso laudatus de his quæ prudentiæ insunt virtuti docens eum debuisset in *Lomni Laponis*, lib. 2. cap. 8 (e). Horum omnium in prima huius primæ partis duodecimus libri parte meminit.

371. Ad recundam transeamus. 2 part. cap. 70, *Novatianus De urbilius mundi.* Cap. 73, *Simplicianus*, sive *Simplicius*, in *Comentario;* nisi is sit ad Epictetum scriptus. Cap. 75, *Plato in Officiatorio.* Cap... *Magnus cancellarius Parisiensis*, qui certe vix potuit esse Joannes Gerson: qui anno, quo id scribebatur MCCCLXXIX uti iam diximus XVIII fere annos in ætate habebat (f). Cap. 79, *Juvenalis poeta in suo Dictatu minoris.* Cap. 82, *Martialis in Executorio; Leontiusque in Instructorio.* Cap, 83, *Gilabertus Nolanus et Avicebron in suo Morali*, Cap. 84, *Marcianus poeta.* Cap. 85, *Simplicianus in suo Morali.* Cap, 99 et 100, *Honorius Papa in suo Decretorio, et Felix Papa in epistola Heliodorum Senensem Episcopum.* Cap. 102, *Aristoteles in libro de bona fortuna.* Ibidem, *Balthasar Sueciæ Rex ad Ptolomei Quadripartitum.* Cap. 103, *Fulgentius in sua poesi*, de Sabio Austrichiæ Duce loquens. Cap. 106, *Polus de ædificiis Theophrastusque in Ementavi*, quem de Serbio philosopho acciperem qui libellos huc spectantes edidit, nisi autor laudaretur novæ Hierosolymiæ sub sinem mundi ædificandæ in qua simul degere debetur Papa et Imperatur; visi Theophrastum Paracelsum significare voluerit. Cap. 110, *A melius magister equitum Caroli Manies* (Magni) *in tractatu arciuns defensori* (g). Cap. 112, *Candidu sin suo Communiloquio* (h): idem forte, cuius *Informatorio* supra laudaverat. Cap. 113, *Fulgidus Nicosiensis*, narrans de Episcopi cuiusdam Cypri urbis quoddam ridiculum. Cap. 114. *Sallustius in suo Complanctorio*, Feresonem quendam Bohemiæ Regem commendans. Cap. 118, *Alanus in Doctrinali vivendi.* Cap. 119, *Lucanus in rua Prosodia.* Cap. 120, *Rabbi Elcazan in chonico Judaico.* Cap. 128, *Methodius in Instructorio ad Sanctos monachos.* Cap. 131, *Titus Gallus in sua Politica.* Ibidem, *Torseis Arabie Rex in suo Regimine.* Cap. 133, *Gervasius Ambianensis Episcopus in suo Officiario.* Cap. 136, *Restitutus Cordubensis ad cives Hispalensis scribens.* Cap. 137, *Quintinus Arcadius in Politica.* Ibidem, *Primatiamus Episcopus* scribens *ad Pisanos, Genuensis, et Venetos qui in Romania erant.* Cap. 138, *Lellius Theutoniæ historiographus.* Cap. 152, *Liberius historicus Latinus* (i). Caput. 155, *Caladius philosophus in libro De libero et servitute.* Cap. 160, *Atlotus Penestinus in compendio morali* (j). Cap. 162, *Goudisalvus in suo historiali*, ex quo exemplum adducitur cuiusdam Regis Legionensis. Cap. 165, *Castorius Episc. de Ambru.* Cap. 166, *Severus in Rationali* (illene Severus, quem se vidisse in Escurialensi bibliotheca regia de rebus Romanorum Scriptorum Petrus Antonius Vila-damor historicus Catalanus affirmavit? Non tamen, ut crederet, ei de Tetrico et Gallieno Imperatoribus quicquam narranti Hieronymus Puiades lib. 4, *Histor. Catalon.* cap. 62.) etc. Cap. 166, *Lactantius in Eclesiasten.* Cap. 167, *Herculanus Episcopus Beneventanus in epistola ad Guilielmum Siciliæ Regem.* Cap. 172, *Leopoldus* exquo narrat nonnulla de *Antisthene* Rege Odocie, eiusque successore *Erullim* Philosopho magno. Cap. 175, *Satyrus princeps Bohemiæ*, et ipse magnus Philosophus. Ibidem, *Gorgias nobilis equis in Catay tempore Assueri Imperatoris.* Caput. 174, *Otto primis huius nominis Imperator* voluisse falso dicitur in Romanorum Regem eligi suum filium primogenitum quo mena fabula est in Ottonis historia. Cap. 176, *Servus magnus legista, et homo valde moralis.* Cap. 178, *Titus Libius*, quoddam factum narrans Regem Lydiæ Reges de quo illum nusquam egisse apparet. Cap. 181, *Anastasius Papa in epistola ad Valentinianum Imperatorem*, cui attribuit fabulosam et ridiculam, seu potius Pontificio indignam stilo, historiam de Rhodo Parchiæ Rege et collegio canonicorum; cum Anastasii epistolæ palam omnibus sint in Conciliorum, collectionibus. Cap. 183, *Pantaleo magnus Dalmatiæ iuris consultus.* Ibidem, *Novationus in suo Morali.* Ibidem, *Sallustius Ciculus.* Cap. 185, *S. Joannes Roca-dor in quodam Sermone:* est S. Joannes Chrysostomus (a). Cap. 193, *Audifax consiliarius Pipini Franciæ Regis.* Cap. 196, *Esdræ* tributur scriptura quædam de dignoscenda cuiuslibet anni conditione ex die quo incipit, memorque huius revelationis laudatur *Cordubensis in quodam Sermone.* Cap. 197, *Mirael astrologus antiquus super centiloquio Tolomæi.* Cap. 201. *Zozimus eximius doctor in epistola ad Sotum Ollandiæ ducem.* Cap. 202, *Zoilus doctor gloriosus ad Lodegatum Ligurie principem.* Cap. 204, *Licurgus insignis iuris consultus* referens factum illius (Armeniæ vocat Regem) (b) qui indicem iniquum excoriari, inque pelle eius cooperta sede occisi filium ius dicere præcepit. Cap. 207, *Paulinus Panormitanus Episcopus in elogio suorum dogmatum.* Cap. 213 (c), et 214, *Juscinus Pompeius historicus magnus*, pro Justino Trogi Pompeii epitomatore; cui tamen nec tribuit quæ in eius epitome invenias: exempli gratia, iter Alexandri ad Regem Darium, tanquam Legatus esset Alexandri datumque in convivio sibi præbito generositatis suæ specimen. Cap. 217, *Flavius Capsinus magister equitum Romanæ reipublicæ in Phrygia*, cuius *epistolæ ad Castorium filium* datæ meminit, adiungens de ea se legisse in *historis Torpegis.* Cap. 232, *Jovis Cretæ Regis documenta* laudat *militaria.* Cap. ibidem, *Luctorius Episcopus Belovacensis* Scriptor, nescio cuius rei. Cap. 287, *Pyrrus Romæ Rex*, et cap. 297, *Pompinianus inris consultus* in eiusdem comitatu Neapolim obsidentes. Aliasque huius modi, quorum continuacio lectoribus nauseam, nulla colligentis gratia, dudum forsam movet.

372. Quibus tamen sub conspectum dandis operam non illiberalem accomodavisse novis videmur ne iis qui dignoscendis antiquis Scriptoribus non accurate invigilánt, subesset adversus nos suspicio calumniæ magna erga Ximenium iniuria negantes existisse olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quasi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii causam posset apud aliquos dubiam reddere; in tot vero hactenus inauditorum tot falso nomine aut ex falsis libris laudatorum, sive Scriptorum, sive Regum, atque aliorum hominum diligenti recensione, minime poterit.

(a) En aquest capitol no hi ha tal cosa.

(b) Id. id.

(c) N' Eximenes diu *astrigoni ciutat*, etc. y no *Strigoni*.

(d) No veig necessitats de fer tants escandalls per un cuento un tant ridicul com la major part dels que 's troban en las obras d' aquell temps, puig que servex molt be per l' objecte que 's proposa N' Eximenes.

(e) Com no cita 'l capitol no sé si te rahó.

(f) Id. id. Es equivocat que 'l llibre dotzé de *El Crestiá* s' escrigués l' any 1379, puig hem visten lo text que dit any es lo de 1385.

(g) No hi ha tal cosa en aquest capitol. Respecte á la esmena que fa del *Manies*, sens dupte es, ó error de copia en lloch de *Manyes*, ó error d' imprempta de *El Crestiá*.

(h) No hi ha semblant cita en aquest capitol.

(i) Nicolau Antonio llegi mal, puig N' Eximenes escriu: *diu liberius histori, al lati que antigament*, etc.

(j) No diu *Penestinus* sino *Penestrinus*.

(a) No hi ha semblant cita en aquest capitol, y, encarque hi fos, la correcció no te rahó d' esser per quant tots los scriptors catalans de l' época diuhen *San Joan Boca d' or* al Crisóstomo, tradubint lliteralment aquesta paraula.

(b) En aquest capitol no hi ha semblant cita.

(c) Id. id.

Digitized by Google

«tica, astronomía, historia, totas las creencias sagra-«das y profanas, comparexen per torn en aquella llar-«ga composició. Es menester no confóndrela ni ab sas «compilacions mal fetas nomenadas *Tresors,* ni tam-«poch ab cap d' aquexas obras rucas tant comunas en «aquesta época, hont l' autor apilota al voltant de la «idea principal tots los conexements que te sens al-«tre objecte que fer lluhiment de sa saviesa. Si l' au-«tor de *El Crestiá* invoca l' ajuda de totas las cien-«cias, es perque de totas necessita pera lograr lo fi «que porta. Lo que ell se proposa es donar l' explica-«ció científica de la vida humana, axis individual com «social, bax la lley de la gracia, y deduhir dels prin-«cipis las reglas prácticas de nostras creencias y de «nostres actes... En resúmen, y encara que l' autor «en los detalls cayga en las preocupacions y erradas «propias de l' época, *El Crestiá* en son conjunt pre-«senta un no sé qué de gran y senzill al plegat, que «'l diferencia de las altres obras teológicas y filosó-«ficas de la época y 'l fa llegir encara avuy ab cert «interés.»

L' original de *El Crestiá* se conservava en la Casa de la Ciutat de Valencia, segons demostra una nota posada á la fi de la edició del llibre dotzé. Se conservava també manuscrit en la biblioteca del Convent de frares Menors de la matexa ciutat, segons diu la nota del editor del llibre primer. Torres Amat diu equivocadament que 'l original existex en la iglesia Catedral de Gerona: segons aquest matex autor, n' hi habia una copia en la llibrería dels PP. Trinitaris descalsos de Vich y un altre en la de casa Dalmases de Barcelona. Respecte á aquesta última, indubtablement patí una equivocació, puig lo P. Joan de S. Anton diu que ell en dita casa hi vegé una *Vida christiana,* dividida en tres llibres, y en lo capítol 124 del tercer se parla de luxuria: axis donchs En Dalmases tindria sols los tres primers llibres (ja que dita *Vida christiana* no pot esser altre que *El Crestiá*) y tal vegada solzament lo tercer. Nicolau Antonio diu que es fama que *El Crestiá* existex en lo convent de S. Francesch de Barcelona. Per últim, en la biblioteca Real de Madrid, existexen manuscrits los tres primers llibres, segons l' autor del *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos.*

¿No es una llástima que la major part de tant important obra tingui que restar inédita? Esperem que ab lo temps se publicará, y quant altra cosa no, se donarán á conexer los llibres que avuy están recóndits en arxius y bibliotecas ab gran dany de la historia de la lliteratura catalana.

EMILI GRAHIT.

EPÍSTOLA.

Á MON AMICH E. T. Y LL.

Sento la mort esbategar las alas
Sobre mon front besat per l' amargura;
Ja es hora de llensar armeigs y galas.
Oh, mon amich, germá de ma tristura,
Replega mos sospirs, donam tos brassos
Ans de dexar est mon de desventura.
Jo somniava la ditxa en aquets llassos,
Y 'm desperta una veu que al lluny me crida
Y la terra 's remou sota mos passos.
¡Qué trist lo fat de l' anguniosa vida!
¡May sentir la cobdicia satisfeta!
¡Y arribar al moment de la partida!
Jo he aspirat á la gloria del poeta;
Encatifar de llors, palmas y rosas
La estancia virginal de ma nineta;
Ressitarli baladas amorosas;
Encendre 'ls llabis en sa galta pura;
Fer niu en sas miradas candorosas,
Y quan morir calgues ceg' de ventura
Consagrar en l' ardenta fantasía
Per tálam del amor la sepultura.
¡Oh aberració del cor! ¡Trista follia!
No esmentava l' Etern; lluny de sa gloria
No hi ha pau, ni bellesa, ni armonía.
M' encisava aquest mon, sens fer memoria
Que lluny de Deu es somni la eczistencia,
Que la vida assi baix es ilusoria.
¡Quant tart m' acusa 'l crit de la conciencia!
Los matexos plaers m' atormentavan
Y jo, mesqui, n' ho veya en ma demencia.
Fumeradas dels vicis me cegavan,
Y jo besant las flors ni menys sentia
Las espinas qu' al ánima 's clavavan.
Avuy que 'l desengany m' acarissia
Also las mans al cel y miro enrera...
¡Quanta feresa en la escampada via!
Allí está mon passat; trista carrera
De llágrimas y sang, hont enmiralla
L' ángel caygut sa cara riallera...
Ben haja Deu que reb la presentalla
De mon trist cor, que al Paradís me crida
Tot cubrint mos pecats ab la mortalla.
¡Oh! tu company de l' ánima ferida,
Dols germá de mon cor, sols l' alegransa
De ma eczistencia ans de florir marcida;
Reb mon adeu ab trajo d' esperansa,
Sento una veu y 'm diu, consoladora,
Que 'l cel ha de afermar nostra amistansa.
Allí no regna l' amistat traydora,
Ni adressa 'l cap la vil hipocresía,
Ni la enveja crudel maczinas plora.
Allí tot es amor, tot ambrosía;
Es abrasars en la esplendent mirada
Del pare creador de l' armonía.
Desde allí jo 't veuré fer l' arribada.
Cansat estich de viure en la clausura,
Sospiro per la patria desitjada;
Estench lo vol. Adeu sol de tristura;
Ja he traspassat la glassa de las penas.
¡Oh Jorn hermós de sens igual ventura!
Vina, amich de mon cor, romp las cadenas
Que t' aferman al peu de la mentida
y farém ab las ánimas serenas
Llassos de amor el Geni de la vida.

PERE DE G. MARSAL.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LXVIII.

Don Fernando *'l Católich* príncep de Castella y rey de Sicilia en Girona.

1) *Acte del 7 de Juny* 1473. *Entrada y jurament del Princep.— Fól.* 246 *b.* 247 *a.*

Die lune, VII junii anno d(omini) M.CCCCLXXIII honor(abile) capitulum intellexit quomodo S(erenissi)mus Rex cicilie, princeps castelle et primogenitus atque locumtenens generalis S(erenissi)mi Regis nostri aragonum debebat in-

Digitized by Google

trare civitatem *cum suo exercitu*. Quo audito, fuit deliberatum quod, licet al(ias) fuerit receptus processionaliter ut primogenitus (1), t(amen) attenta r(ati)o(n)e qua S(erenissi)mum patrem suum iterum processionaliter recepimus (2) iterum et de novo processionaliter cum capis de auro et *cericis* (3) receptaretur. Et sic post prandium, currente hora VI^a^. feci pulsari campanas quando primum risus fuit in costa de *palacio* (4), quia transitum fecerat per villam de *calidis* (5).

Qui cum primum visus fuit, et apparuit in decensu scale sedis, seu in *platea* que *mercatellum* d(icitu)r, (6), *ego* cum duobus asistentibus cum capis de auro, precedente diachono cum tunicella ep(iscop)i de *pauo* (7) cum textu evangeliorum et cum duobus acolitis et ceroferariis, et seteris honorabilioribus prout majores sunt precedentibus, et aliis eciam, suo ordine et contrario aliis processionibus, quasi facient(ibu)s chorum, et octo presentoribus per medium chorum post nos; et sic descendimus usque ad *ultimum replanum scale,* ubi erant tapeta et cathedra ferrea cum pulvinaribus de panno auri, et in medio erat missale de *pauo* apertum ubi sunt ymagines dei p(at)ris et Jh(es)u Christi, et crux vera *de sent ivo* (8), que h(abe)t de ligno crucis; et statim inceperunt precentores R(esponsum) *ecce homo,* ut sic om(ne)s cantarent; quia ex arrupto et improviso non potuimus novam cantionem concordare. Et sic venit illustrissimus Rex cicilie et *princeps noster* (9) ac primogenitus et *dux gerunde;* qui genua fixit et oravit. Quo orante, et cantantibus precentoribus responsum, ego dixi versus et orationem, de qua in pontificali est rubrica de receptione Regis in novo adventu. Quibus dictis et expletis oravi eum ut dignaretur solitum juramentum de observandis libertatibus eclesie et privilegiis observare. Qui statim super crucem domini prestitit juramentum solitum, referens se ad paternum juramentum, cujus tenor talis est.

Nos Ferdinandus princeps castelle, Rex cicilie, S(erenissi)mi d(omi)ni p(at)ris n(ost)ri Regis aragonum, primogenitus, et dux gerunde juramus d(omi)no deo et beate virgini gloriose quod privilegia et libertates ecclesie maxime per S(erenissimu)m d(omi)n(u)m Regem et patrem n(ost)r(u)m et predecessores suos ac alios principes concessa vel concessas, per nos et successores nostros et officiales quoscumque observabimus, et generaliter omnes libertates et immunitates in corpore juris clausas et in constitutionibus cathalonie et usaticis barchinonensibus inclusas. Necnon eciam observabimus privilegia, immunitates, concordias, capitula Curiarum per Serenissimos Reges ferdinandum avum et alfonsum patruum nostros divi recordii concessa et concessas huic sancte sedi cui plurimum tenemur, et tibi vener(abili) johanni ep(iscop)o gerund(ensi) et successoribus tuis. Sic nos deus abjuret jurantes per hec sancta dei evangelia a nobis corporaliter et venerabiliter ac flexis jenibus in p(rese)ncia tocius cleri et populi in n(ost)ra nova et solempni receptione tacta propter reverenciam magestatis dei et crucifixi et per crucem d(omi)ni nostri Jh(es)u Christi, que eciam fuit supraposita missali, cujus auxilio prevaleamus contra inimicos prefati S(erenissi)mi d(omi)ni n(ost)ri Regis et n(ost)ros.

2) *Acte del* 8 *de Juny. Mestre Francesch Vidal, POETA LAUREAT, nombrat canonge de Girona per lo cardenal de Borja, es recomenat al Capitol per son deixeble 'l Rey D. Fernando. Entrevista del Rey y del Dr. Alfonsello.—Fól.* 247 *b,* 248 *a, b.*

Eodem die post vesperos, instante mag(ist)ro Francisco poeta laureato, *qui legit illustri(ssi)mo principi libros humanitatis*, convocavi capitulum, in quo intervenerunt una mecum vicario honor(abiles) p(etrus) de s(an)c(t)o celodonio, p(etrus) de tarradis, michael valls, p(etrus) vedruna et andreas domenec canonici; p(etrus) ferrarii thezaurarius, guillermus molins, jo(hannes) campa, p(etrus) vinyoles, gaspar pug presb(ite)ri de capitulo, capitulantes. Quibus sic convocatis dictus m(agiste)r franciscus presentavit litteras R(everendissi)mi d(omi)ni legati super canonicatu et prebenda quos in dita ecclesia obtinet honor(abilis) georgius sarriera per mortem jo(hannis) jaufridi de sarrahino auctoritate ordinaria, quia vaccabat in mense ordinariorum (1). Quibus receptis, honor(abile) capitulum per organum mei vicarii retinuit sibi deliberationem, et retinuit originalia rescripta, sicut moris est; et ita recessit.

Post cujus recessum honor(abile) capitulum comisit omnem recognitionem litterarum apostolicarum; seu R(everendissi)mi d(omi)ni *legati de latere* (2), honor(abili) p(etro) de s(an)c(t)o celodonio canonico et johanni de lauro decretorum doctori presbitero de capitulo. Quibus eciam fuit comissum quod attento quod capitulum non potest dejicere possessorem non vocatum cum advoca(bi)t(ur), faciant juridicam responsionem ne detineatur voluntati (3) familiaris *principis nostri in sua presencia, cum ejus mora sit incerta et recessus de proximo presumitur.* Et maxime, attenta citatione dicti georgii possessoris, quam fecit in presencia d(omi)norum de capitulo, quatinus dictus georgius infra XXX dies compareat coram dicto R(everendissi)mo legato, quia sic visus (est) confiteri quod honorabile capitulum non potest dejicere possessorem; quia frustra et supervacua fuisset et est ejus citatio si credidisset se posse juridice consequi possessionem, maxime in presencia tanti principis, cujus intercessione capitulum faceret omnia possibilia. Et sic erit nobis omnibus pro fundamento juridico excusationis, cum sit princeps justissimus et qui nichil precipit nisi cum justitia, nec instat aliquid nisi justum credat, maxime contra viros ecclesiasticos quos reverendissimo honore prosequitur.

Eodem die illustrissimus princeps misit ad me capellanum suum majorem, qui sui ex parte preces interposuit et partes suas quod omnino expediretur dictus m(agiste)r *franciscus vitalis, poeta suus,* hora misse die crastina. Respondi quod omnino laborarem quod voluntas dominationis sue adimpleretur.

Eodem die, dum essem in *sena* (4) venerunt duo nuncii, unus post alium, quia uno loquente alius supervenit, quod *Serenitas sua volebat* aperta fronte *mecum loqui.* Et statim accessi ad magestatem suam, quem reperi adhuc in ecclesia; et ascendebat ad palacium ep(iscop)i pro *sena* cum multitudine *principum et baronum regni castelle et aragonum.* Et sic secutus sum suam clemenciam usque ad palacium; et cum devenisset ad *capud scale prime, ubi est deambulatorium per quod itur ad aulam episcopalem,* et se voluisset ut deambularet cum principibus, et vidisset me, traxit me ad *primam fenestram que propinquior est scale*, et dixit mi(hi) affabiliter: «*misi pro vobis, quia multa vobis remisi dicenda per capellanum; sed unum est quod volo sciatis vos et capitulum, quod ego nichil volo nisi justiciam; qua illam juravi administrare tam familiaribus quam vassallis d*(omi)*ni patris mei; et sic aperio intentum meum, quod interventio mea nullam faciat vobis impressionem;*

---

(1) Fou rebut com aytal ab son pare als 27 de octubre 1467. Cf. docum. XIV

(2) Als 4 de desembre 1471. Cf. docum. XXXIV.

(3) De seda.

(4) Palau Sacosta, á 2 kilómetros de Girona, per hont passa la antiga via romana.

(5) *Caldes de Malavella* á 16 kilómetros de Girona, que correspon al *Aquis Voconis* dels itineraris romans, ó *Aquis Calidis* de Plini y de Ptolemeu. Nostre document es notable, puig mostra la direcció de la via en lo sigle XVI.

(6) Important pera il-lustrar una inscripció hebraica que s' acaba de trobar en Montjuich de Girona, relativa á un tal Salomó ben rabi Yehudá *dez Mercadel,* mort en 1289.

(7) Bernat de Pau (1436-1457).

(8) Está descrita en lo llibre de la *Visita de la Catedral* (25 janer 1483) fól. 176 a: «Item aliam crucem parvam cum septem lapidibus; in qua est una *margarita* in parte superiori *pulchra et magna.* Dicitur esse ista crux altaris seu *capelle sancti yvonis.*» En la *Visita* del 21 novembre 1373 es memorat *altare sancti Yvonis noviter edificatum.*

(9) No *princep,* sino *duch de Girona*, com se veu també en la fórmula del jurament.

---

(1) Lo célebre Juan Jofre de Sarriá, *cabiscol major,* morí fora de Girona als 30 de setembre 1472, segons consta en lo llibre present de Alfonsello fól. 193 a, 265 a.—Cf. doc. LVII.

(2) Don Rodrigo de Borja.

(3) Val tant com dir *á fi de que, si luego 's donés resposta juridica de la part del Capitol, no se 'n seguis ressentiment del Princep; ja que en presencia del mateix D. Fernando* la voluntat *de son familiar, ó de Mestre Vidal*, trovaria *clarament obstacle ó detenció.*»

(4) Micer Alfonsello solia *sopar* á entrada de fosch. Cf. *Docum.* XXXVI not. 2.

Digitized by Google

expediatis t(ame)n eum in responsione v(ere) juridica, ne detineatur franciscus noster in verbis.» In quibus verbis letatus sum, et laudem dedi deo, qui talem principem dedit nobis justicie cultorem, apud quem nulla est penitus personarum acceptio; sed ita cupit judicare magnum sicut parvum; et ita querit favere familiaribus ut nulla propter hoc molestia inferatur vassallis, et ceteris, quibus magestas sua justiciam ministrare cogitur. Et utinam vivat in eternum et ultra! quia beatam dico rem publicam hujus patrie, que sub tanto principe gubernanda diebus nostris dirigitur et militat confidenter et prospere,

Villanueva (XII, 279) publicá las primeras líneas de aquest Acte important. ¿Quí era Mestre Francesch Vidal *poeta laureat* é *instructor* del rey D. Fernando 'l Católich *en la ciencia del gay saber?* Amat en son *Diccionari* no 'l menciona, ni Corominas en son *Suplement*. Abdós no portan cap *Vidal* del sigle XV; peró 'n foren dos bons escriptors poétichs: *Pere Vidal* y *Juan Vidal* (1). De nostre *Francesch Vidal* no cal duptar que fos escriptor, puig havia *guanyat joyell* y era *poeta laureat* en certámen dels *Jochs Florals* de Barcelona. Fácilment lo creuria autor del brillant poema sobre la *Crusada,* promoguda per Sixte IV á la fi del any 1471 (2); qual poema está registrat en lo *Cancioneró de Zaragossa* (3). L' *any* de la composició (1472) fixan los versos adressats al rey de Aragó:

O potent rey! en Fransa ne Englaterra
May fo rey vist, que de ciutats, castels,
Ab forza tal subjugás los rebels
Rompent les osts ab tota llur desferra.
Adonchs vullau, molt magnífich senyor,
Al vostre stol de naus y de galeras,
Personalment travessar las costeras,
Per adquirir premi gran ab honor.

Lo poema seria presentat á Don Juan y 's donaria al públich, luego després de la rendició de Barcelona. Consequencia tal vegada 'n fou la nominació de canonge de Girona que en favor de Mestre Vidal feu Don Rodrigo de Borja, no menos agrahit que polítich. Sensa las *águilas de or sicilianas,* que procurá D. Fernando com luego veurem (4), lo Cardenal no hauria pas eixit ab la seva.

FIDEL FITA.

(1) Balaguer, *Hist. de Cataluña*, III, 722, 749; Barcelona 1862.
(2) Veji 's *docum.* XXXVIII.
(3) Balaguer, 740, 741.
(4) *Docum.* LXXII, 4.

UN ESCULTOR CATALÁ.

L' escultor Alexandre Oliva, que en la exposició de París d' aquest any ha sabut, ab sa colossal estatua del Abat Deguerry, destinada á la iglesia de la Magdalena, conquistarse un alt nom, es fill d' un gerrer de Sallagosa qui emigrat á Espanya ab motiu de la Revolució francesa adquirí en la Llotja de Barcelona alguns rudiments artístichs.

Las primeras nocions d' art las deu, donchs, la familia á Catalunya.

Alexandre ja desde molt noy doná á conexer estraordinarias facultats; mes sa familia, mancada de recursos, no las hi pogué cultivar. Havent caygut soldat, per entreteniment un dia va fer lo busto de son coronel, y aquest admirat l' ensenyá á un inteligent escultor qui, reconexent lo mérit de la obra, encarregá se cultivés lo talent del jove Oliva. Mr. Arago, ab la protecció que li ha dispensat, n' ha fet lo segon escultor de París.

Últimament ha acabat una preciosa estatua de marbre de la Verge, destinada al célebre santuari de Font-Romeu, á qual inauguració han assistit las dos Cerdanyas francesa y espanyola, y en tal acte vindicat pera Catalunya la gloria de haver sigut la mare artística del jove escultor, equivocadament dit per los diaris parisiens *enfant du Roussillon.* Oliva per sa part correspon dignament al afecte dels catalans, puix haventli dit que á la Verge se dedicarian himnes francesos, respongué ab estas característic paraulas: *cal se desenganyar; la Mare de Deu de Font-Romeu no enten sino 'l catalá.*

Nostre amich En Joseph Maria Martí, de la Cerdanya, improvisá en la inauguració de la nova estatua de la Verge la següent poesía que creyem veuran ab gust nostres lectors.

AL ESCULTOR ALEXANDRE OLIVA.

Noble fill de la Cerdanya,
Que á ta patria n' honras tant,
Que ab lo sol fruyt de ton geni,
Te n' has fet un nom tan gran:
Á fé que 'l goig m' enagena
Diriginte l' accent meu,
Aquí, al cim d' una montanya;
Aquí, qu' es aprop de Déu.
Del mitj de la hermosa plana
Jo vinch: y he volgut pujar
Per pregá á la Reina santa,
Y poderte saludar.
Rústich fill de aqueixas serras,
Primors dirte no sabré;
Mes ma tosca enhorabona,
Com germá, t' oferiré.
Á tú en Fransa, á mí en Castella
Nos dihuen *los catalans.*
Ja ho veus: ben clar nos ensenyan
Que n' som sempre vèrs germans.
Y orgullosos podem serne;
Que n' arrencan de molt alt
Los títols que n' ennobleixen
La nostra casa payral.
Quan lo mon senyorejarne
Volia l' orgull romá,
Ab l' Astur, lo resistía
Sol l' indómit Ceretá:
Quan los Alarbs ne vingueren
Del desert fins á eixas neus
Recular los feren prompte
Nostres avis, teus y meus:
La Cerdanya pretengueren
Los Ugonaus trepitjar,
Mes s' alsá com un sol home
Y no 'ls deixá pas entrar;
Y 'ls tirans de tots los sigles
De nosaltres poden dir
Que per la fe y per la terra
Noblement sabem morir.
N' ha fet de nostra comarca
Dos trossos «La rahó d' Estat»:
La familia Ceretana
May sos llassos ha trencat.
Ma vila, ma vila aymada

Digitized by Google

N' ha passat perills molt grans (*):
Dèu, que pe' ls bons fills ne vetlla,
Nos ha fet eixir triunfants.
Mirantne nostras congoixas
Los bons Cerdans consternats,
Sanglotant, al cel pregavan
Perque fossem deslliurats:
Y al véurer que Dèu propici
Habia escoltat llurs vots,
Ab la alegria mostraren
L' amor que 'ns uneix à tots.
També unida, avuy, Cerdanya,
Ton rich dó ne vé á admirar,
Y una sola veu aixeca
Per ton nom victorejar.
Lo dols sonrís contemplantne
De aqueix Infantet diví,
Que, amorós, á tothom crida
Á la *Font del Peregrí* (**);
Y transportat de ternura,
Comprenentne l' amant zel
Ab que son Fill mostra als homens
Aqueixa Reina del cel,
De que ta obra es humana
S' arriba 'l cor á olvidar;
Y devant del benehit marbre
Ne sent desitj de pregar.
Y, sabent que aqueixa Verge
«No enten mes que l' catalá (***),»
En bella llengua cerdana
Sa pregaria li alsará:
«Reina santa, que, piadosa,
«Sots vostre manto amparau
«Als humans; feu que lluhesca
«Sobre tots lo sol de pau.
«Qué 'l rencor ab que 's destrossan
«Se torni fraternitat:
«Que may mes cap cor ne geli
«La fredor de la impietat.
«Sempre os clamará Cerdanya
«Perque á tot lo mon dongueu
«La *pau*, qu' es l' amor dels homens;
«La *fe*, qu' es l' amor de Dèu.
«Y al bon fill, que, ditxós, logra
«Fer sentir ab son cisell,
«Als mortals, que sa obra admiran,
«L' amor que per Vos sent ell,
«Dauli, Senyora, com premi,
«De noble gloria gran part,
«Per la fe que manifesta
«Á la religió del Art.»

N' es l' Art flor del cel, que, ab grata fragancia,
Endolsa las penas del misero humá:
Que ab formas, ab ritmes, colors y armonias,
Á l' ánima paria del llarch endemá.
Que, en llibres de pedra, de eterna ensenyansa,
Ne graba la Historia; y, de ella marcant
La etapa primera, en temples transforma
Las vastas cavernas del vell Indostan;
Que, en Abusambul, allá, al fons de Egipte,
De altivas montanyas *colossos* ne fa;
Pirámides alsa; gentils maravellas
Ne sembra en Palmira, Karnak, Deaderah.
Que fuig á la Etruria, per rejuvenirse;
Que, en Grecia, n' arriba al bell ideal,
Atenas poblantne de joyas de marbre
Lo geni de Fidias, de nom inmortal.
Després penetrantne dins Roma guerrera,
La fa gloriosa ab son gran *Sigle d' or;*
Que, ab célicas formas cubrintse, en las tombas
Al cristiá busca, quan Roma infiel mor;
Que, al cap de cents anys de seguir á Bisancio,
Sentintse feixuch, inflamatlo 'l sant çel
Ab que 'ls crehuats s' alsan, n' infanta la *ogiva*,
Sas fletxas ayrosas llensant vers lo cel:
Que, dócil seguint 'l prodigi dels sigles,
Al gran Miquel Ángel, lo geni potent,
Carinyós, ne gira al passat sa mirada,
Y al bell Art antich fa *renaixe* esplendent.
Que allí comensantne la nova cadena
De glorias, n' ostenta per últims anells,
Tortwalssen, Canova, Flaxman, Vallmitjana,
Oliva: de l' Art mimat fill com son ells.

¡Oh, l' Art! ¡Cóm tú l' sents, gran ditxa sentirlo!
¡Poderne al fret marbre la vida donar!
Quan, baix ton cisell sent la pedra animarse
Flamadas de geni ton front deu llensar.
La fe será sempre companya del home,
Que, en totas edats, pregará á Font-Romeu:
Y 'l crit que ta *Verge* alsará bastaria
Per fer proclamar inmortal lo nom teu.
Mes tú, ja teixida ne tens la corona:
Que, á tot lo que es bell consagrant ton saber,
En marbre y en bronze, potent, n' eternisa
Virtut y ciencia, grandesa y poder.
Ta fama, ¡oh artista! s' escampa en la terra:
La gloria ta esclava sos llors te dará
Nou astre fulgent, que en lo cel del Art brilla,
Lo front il-lumina del noble *cerdá*.

Font-Romeu 2 de juljol de 1873.

JOSEPH M. MARTÍ.

(*) Senyaladament los dos últims sitis posats pèls Carlistas, lo un en novembre de 1837, y l' altre durant la setmana santa de aquest any, 1873.
(**) Font del *Peregrí*, ó del *Romer*, ó del *Romeu: Font-Romeu*.
(***) Paraulas de Oliva.

BIBLIOGRAFÍA.

Compendi de Gramática catalana, acomodada al llenguatje del dia, per Llorens Pahissa y Ribas, professor d' ensenyansa primaria.

Com anunciarem en un de nostres darrers nombres, s' ha donat ja á la llum pública l' obra qual titol acabem de posar en lo comensament d' aquest article, y aixis per l' importancia de la materia que tracta—vuy dia un xich massa oblidada per desgracia,—com per l' especialitat á que pertany nostra *Revista*, just es que li dediquem algunas ratllas, encaminadas á fèr conéixer lo principal d' ella als que estiman com se mereix la nostra rica llengua, y no 's donan vergonya, sino que molt al contrari á gran honra ho tenen, de parlarla y escriurerla entre 'ls que la comprenen y adhuch á barreja dels que fan ridicols escarafalls quan senten sonar en llurs ohidos los que ells ne diuhen aspres é inarmónichs accents; que sols ho son pera 'ls que coneixem los tresors de tendresa y dolsura que tanca, quan aixis convé á la violencia y valentía dels sentiments que fora del pit volem llansar.

Lo sol calificatiu de *compendi* ja donará á entendre á nostres lectors que lo Sr. Pahissa no ha pas pretingut al escriurer sa Gramática tractar fonda y extensament los punts que podrian esser objecte d' un traball d' aquesta mena. Ans al contrari, l' haverla dedicada en primer lloch al Professorat, y l' adopció del método interrogatiu en l' exposició de la doctrina diuhen ben clarament que l' obra que 'ns ocupa es més aviat pera l' us dels noys que aprenian en nostras escolas fins avuy tan sols la Gramática d' una llengua *que no es la sèva*, que un llibre de consulta ó d' estudi pera 'ls aficionats á desentranyar árduas qüestions de filología catalana ó tal volta de filosofia del llenguatje.

Indicat ja l' género del traball del Sr. Pahissa, passarém á examinar breument—puig que aquell no 's presta á ferho d' altre modo—lo método que emplea al exposar la doctrina gramatical, algunas particularitats que ressaltan en esta, sens oblidar dir colcom sobre la major ó menor puresa del

Digitized by Google

llenguatje usat pèl autor,—que d' aixó no 'n podem prescindir tractantse d' una obra didáctica qual objecte es ensenyar á escriure y parlar bè,—y, finalment, darém una lleugera ullada á la ortografia, respecte de quina materia diguem de pas que 'l Sr. Pahissa, á nostre judici, ha volgut innovar massa y no gayre justificadament.

Bastant ben explicada nos sembla la doctrina respecte á las primeras parts de l' oració ó «especies de paraulas de la llengua» com las anomena l' autor, regularment á fi de facilitar la comprensió dels noys; y es notable, sobre tot, lo detingut y minuciós estudi que 'ls hi presenta per lo que toca á la formació dels plurals dels noms de cualsevol classe que sian, aixis com sobre sa terminació femenina, materia per cert llarga y complicada en nostra llengua. En lo capítol que tracta del pronom, trobem en lo llibre del Sr. Pahissa la agradable novetat de que queda inclosa entre ells la paraula *hi,* clasificantlo com á *definit.* No disputarém la major ó menor exactitut de tal classificació en tots los cassos, mes si que 'ns complahem en fer constar qu' esta es la primera gramática catalana en que s' assenyala molt justament á dita veu son doble ofici de pronom y adverbi. Y aixó mereix un aplauso, que donem ab gust al autor.

Lo verb está tan extensament tractat com pot serho en un compendi de la ciencia del llenguatje; y en quant als irregulars, l' investigació y l' acert arriban á un punt que traspassa los limits de lo necessari en las escolas primarias. Sols trobem poch oportuna y una miqueta enrevesada l' introducció de la *terminació clássica* en los accidents, y oposats á la claretat y senzilles de la doctrina la *declinació* y 'l modo *de cas*, ab duas cosas novas també en l' ensenyansa de la Gramática, ó al menys de nosaltres no conegudas.

Res trobem que censura meresca, sino al contrari alabansa en las demés parts de l' oració, llevat que no siga l' obscuritat ó ambigüetat d' algunas definicions, que la flaca intel-ligencia de la joventut á qui 's destina 'l llibre sembla demana algun major rigorisme respecte de aquellas dos condicions indispensables en tot método: precisió y claretat.

No apartantse l' autor del ordre més comunament admés en l' estudi de las quatre parts de la Gramática, després de l' Analogía vè la Sintáxis y res hauriam d' observar en quant á ella, per quedar ab método y coneixement de la materia expressada, si no fós certa difusió impropia del carácter compendiós dél llibre, que obliga al autor á desmenussar massa aquella, entretenintse ab particularitats que tal volta serveixin pera distraurer dels punts principals l' inquieta y poch durable atenció dels estudiants.

La Prossodia está circunscrita á nostre enténdrer á sos justos límits, y fins se podia prescindir en esta part de l' explicació del accent ortográfich, deixantlo anomenat en la divisió y reservant los demés detalls pera 'l capítol següent ó sia l' Ortografia, qu' es son natural lloch.

Per lo que toca á aquesta última part de la Gramática, ja hem dit en lo comensament que creyam havia pecat l' autor per abús d' innovacions. Las que saltan mes prompte á la vista, desfigurant de mala manera la llengua, son: l' introducció de la *ñ* castellana en substitució de la característica y clássica nostra; la supressió de la *t* final en totas las paraulas que la tenen, menos 'ls noms numerals y gerundis; la duplicació de la *g* y *b* en las véus que hi sonan dobles com *regla, poble;* lo cambi de *v* en *b* en las terminacions del pretérit imperfet dels verbs de la primera conjugació; 'ls de *y* en *i* en mitj de paraula, escribint per consegüent *nois* y *lleis;* y aumentant, per fi, l' actual confusió y anarquía que ofereix la *x* en nostra literatura ab un nou sò ó us d' ella, puig estableix la *x* ab sò de *xèx*, com en *xich;* la forta entre vocals que marca ab accent agut, com en *exaltar;* y la suáu en lo mateix cas, marcada ab accent circumflexo, com en esta última paraula, *refexió, conexió,* etc.; fent cas omís encara de l' us de aquesta lletra abans de consonant, com en *expressar, extern.*

Sembla que la ventatja que s' ha proposat obtenir lo senyor Pahissa ab tant radicals cambis ortográfichs, es la conformació de l' escriptura ab la pronunciació; mes á nosaltres 'ns apar descubrir en l' autor una marcadissima tendencia á *castellanisar* nostra llengua que considerem de ben poch profit certament al progrés d' ella, de que tant partidari sembla mostrarse en lo prólech del llibre. Y ademés d' altres inconvenients que passarém per alt en obsequi á la brevetat, la fal-lera desmesurada de capgirar nostra ortografia conduheix al autor, y sens qu' ell mateix se 'n adongui, á resultats com lo següent, entre 'ls que callem: trayent la *t* final, haurém d' escriure, per exemple, *calen, cuan, mòl, cul,* etc., y segons las reglas de formació del femeni que dona 'l mateix Sr. Pahissa en l' Analogía, quan ditas paraulas hajan d' expressarse en aquella terminació dirán: *caleña, cuana, mòla, cula...*—Y no dihem res de l' anfibologia que portarian á la llengua paraulas com aquestas, que 'ns han fet equivocar lo sentit mès d' una vegada llegint la Gramática que 'ns ocupa: *consonan* (verb) y *consonan* (1) (adjectiu), *dominan* (verb) *dominan* (adjectiu), *dolen* (verb) y *dolen* (adjectiu), *aprenen* (verb) y *aprenen* (nom), etc., etc.

Creyem que lo exposat bastará pera que 's comprenga 'l motiu poderosissim de nostra oposició á móltas de las reformas ortográficas establertas pel Sr. Pahissa en sa Gramática. Acceptariam de bona gana en esta materia lo filosófich y lo simplificador, mes de cap manera lo extravagant y lo que aumenti l' enredo.

Acaba 'l llibre ab un catálech per ordre alfabétich dels verbs de difícil ó duptós régimen—l' autor l' anomena *regencia*—ab la corresponent preposició en cada cas; y, per via d' Apéndix, s' inclouhen alguns notables modismes de la llengua catalana traduhits al castellá. Abduas cosas las judiquem de gran utilitat pèls estudiants, encara que la traducció castellana dels modismes es una mica sobrera en una obra destinada á ensenyar exclusivament lo catalá.

Ans de conclóurer est article diguém dos paraulas sobre 'l llenguatje que campeja en ella. En general es propi y «acomodat al us del dia»; com adverteix ja l' autor en la portada; mes nosaltres voldriam mès puresa en algunas veus que 'ns fan mòlt mal efecte en un llibre escrit pera ensenyar lo catalá. Tals son: *sucsuex, perdru, aquet, complet, completa, sonido, cargui, cargar, despues, apellido, al frente* y altres. No negarém al Sr. Pahissa que aixis parlin á Barcelona, mes nosaltres no acceptem pas com bona ni verdadera aquella sèva afirmació del prólech de la Gramática, de que dita ciutat «deu ser la censora de nostra llengua» y que «esta está subjecte á tots los cambis que la mateixa li imprimesca». Segons tan errónea doctrina, pera fèr un diccionari complert de nostra llengua bastaria posarhi totas las veus *barcelonínas,* sens péndrerse la molestia de recórrer Catalunya pera anotar las infinitas que per tot arreu s' ouhen de desconegut significat pera la major part dels habitants de la ciutat comtal. Y bè prou que saben per experiencia nostres zelosos diccionaristas que las planas y las montanyas de tot Catalunya 'ls brindan ab millors cullitas filológicas que l' estret y estéril camp que cenyeixen las murallas de una ciutat per gran y *culta* qu' ella sia. Si entre 'ls pagesos y menestrals *de fòra* se senten sovint *barbarismes,* en las grans poblacions 'ls *castellanismes* y *galicismes* esqueixan á cada moment 'ls oidos dels catalans de debó, que sols á forsa d' estudi y de cuydado poden lliurarse del contagi.

Resumint nostre judici, direm: la Gramática catalana del Sr. Pahissa es, á pesar dels pochs defectes que deixem senyalats, una obra estimable y que pot no sols produhir abundós fruyt á la joventut de nostras escolas, sí que també als aficionats al cultiu de nostra llengua en mès avansada edat. Proba coneixement en l' autor de lo que es nostre idioma natiu, junt ab l' amor que li professa; y es un succés literari de gran estima atés al molt temps que feya que no s' havia donat á llum cap treball d' aquest género.

Per totas eixas rahons enviem nostra coral enhorabona al autor y recomaném son llibre á tots 'ls que en nostra terra prenen interessada part en l' actual despertament literari catalá.—G.

(1) Al menys accentués la última vocal l' autor, se veuria tot seguit que s' ha de pronunciar *consonán* y no *consónan.*

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Setembre de 1873. Núm. 21.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9 Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13 »
Ultramar, tres mesos.	18 »
Un número sol.	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id. 1
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Espanya y Catalunya? per *Yvo Bosch*.—*** (poesía); per *Victor Balaguer*.—L' Art, per *Felip de Saleta*.—Lo diumenge del rám (poesía); per *Martí Genís y Aguilar*.—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes; per *Emili Grahit*.—Lo fill del traball; (poesía); per *Joaquim Martí*.—Los Reys d' Aragó y la Seu de Girona; per *Fidel Fita*.—A Na Isolina; (poesía); per *Enrich Franco*.—Novas.—Reclams.

ESPANYA Y CATALUNYA.

Verdadera manía es lo que s' ha apoderat de 'ls periódichs de Madrit d' un cuan temps á aquesta part en contra de Catalunya, puig no passa dia qu' al tractar directa ó indirectament de nostra terra no 's desfassin en improperis y fins podriam dir en insults.

No fá pas molts dias, al veurer per primera volta la llum pública en aquella capital lo periódich *La cuestion de España, Francia, Inglaterra y demás paises*, publicá un article apassionadíssim que sembla destinat á excitar rivalitats entre las diferentas encontradas qu' avuy forman la nacionalitat espanyola.

Després de confessar que Catalunya es la mes ilustrada y mes industriosa, la qui heredá aquella especial activitat dels cartaginesos, la qui fou primera en fundar sa nacionalitat, la primera en resistir tota invasió estrangera, la qu' en los segles XII y XIII, figurava ja en lo mon industrial ab 50,000 talers, lo porta-estandart, en fi, de la civilisació espanyola, diu: «que Cataluña, mejor dicho sus hijos los catala-«nes, no corresponden como debieran á la conside-«racion, deferencia y cuantiosos beneficios que les «dispensan nuestras demás provincias; que Catalu-«ña, olvidando la historia, olvidando los lazos de gra-«titud que la ligan con los castellanos, andaluces y «gallegos, olvidando los bienes que de estos han re-«cibido, dando cabida en su pecho á la negra y siem-«pre odiosa ingratitud, paga con ingratitudes á la «patria que la mira con cariño, con veneracion y con «respeto.»

¿Cuán y ahont han donat los catalans las mostras de ingratitut, egoisme y tiranía que tan pondera l' articulista?

¿Sabria dirse 'ns avans que tot quinas son las distincions, deferencias y beneficis que Catalunya ha rebut jamay del resto d' Espanya?

Si 's refereix, que no 'n dubtem, á la cuestió proteccionista, que se 'ns digui avans, si es tan sols Catalunya qui demana proteccionisme ¿Acás los centres que per tot Espanya tenen alsada la bandera proteccionista portan altre títol que—Foment de la producció *nacional?* Y encara qu' aixis fos, ¿pot demanar menos lo poble que demana treball?

«Cataluña hasta si se quiere es envidiosa y enemiga «de las demás provincias, sus hermanas.» Preguntem nosaltres ¿qué té qu' envejar Catalunya á las demés provincias sas germanas?

«Cataluña siempre gana su parte en todas las em-«presas llevadas á cabo por los españoles; en cambio «los españoles no ganan nada, antes bien pierden, «en las empresas realizadas por los catalanes.» La historia contesta per nosaltres á n' aqueix párrafo. En lo reynat de Felip IV ajuda Catalunya ab homes y diners á la guerra del Rosselló y en 1640 Catalunya té de fer un Corpus de sang per guardar las sevas llibertats; en 1705, s' aixeca Catalunya en peu de guerra com altres regions d' Espanya per defensar á Cárlos d' Austria á qui creya no sols rey llegítim, sí que també símbol de llibertat y en 1715 se creman 'ls furs catalans, vé lo decret de nova planta y á Barcelona s' alsa una ciutadela; en 1808, á pesar de que li havian ja robat la nacionalitat, s' aixeca com un sol home contra 'l colós del segle y al cap de pochs anys Cárlos d' Espanya era el dictador de Catalunya; vé la guerra d' África y Catalunya hi envia 600 voluntaris y al any 1867 se prohibeix l' escriurer en *llengua* catalana; perilla l' integritat del territori y Catalunya envia voluntaris á Cuba, pero al any 1873 venen los periódichs de Madrit insultant á Catalunya. Si aquests son 'ls guanys que 'ns reportan las empresas portadas á cap, ni may que sortim de casa que prou be hi estem.

«Cataluña sus glorias las quiere exclusivamente «para su historia; las glorias españolas, por el con-

Digitized by Google

«trario, aun cuando Cataluña no haya tenido parte «en ellas, vénse esculpidas en las páginas de la historia catalana.» També ab aixó s' equivoca l' articulista. Catalunya ha admirat sempre á Pelayo en las montanyas d' Asturias, pero també 's recorda que en lo Pirineu hi hagué un Otger Cathalon. Catalunya ha admirat sempre l' heroisme del Dos de Maig, pero no pot olvidar lo siti de Girona; admirará sempre la batalla de Bailen, pero recordará també sempre que tres cents homes en lo Bruch feren fugir á sis mil francesos.

«Cataluña, aun en no muy remotos tiempos pre- «tende llevar su dialecto á las demás provincias; en «cambio los catalanes ven con disgusto que la hermo- «sa lengua castellana se declare de idioma nacional.» Á n' aixó tan sols direm que nosaltres tenint llengua propia se 'ns obliga á parlar en llengua forastera, sent aixis que Catalunya per mès conquestas que fés á l' edat mitjana, per tot va respectar la llengua que tenian los naturals.

«En una palabra; Cataluña, en su carácter do- «minante, pretendería, á serle posible, como con «razon ha dichó un escritor, hacer de España una «colonia catalana.» ¿Ahontes lo carácter pretenciós y dominant? ¿En lo resto d' Espanya que no res vá respectar al unírseli Catalunya ó en Catalunya que al casarse en lo segle XII En Ramon Berenguer ab Na Petronila respectá totas las lleys, llengua, usos y costums dels aragonesos? ¿Ahont es la pretensió que tenen los catalans d' esplotar Espanya tota, quan en la *empleomanía española* apenas hi tenen representació?

S' estén després l' articulista de la *Cuestion* en alguns de 'ls últims acontexements polítichs, pero tan apassionadament com tots los parráfos qu' hem anat citant, que no entrem á refutalshi per esser tots ells cuestions que com á palpitants s' apartan de la missió del nostre periódich; y acaba volguent fernos una gran ofensa, tirantnos en cara aqueix apego que tenim á las cosas de casa, á tot lo catalá, apego qu' ha fet de nostre poble un dels mes trevalladors, sensats y morigerats d' Europa, apego, que com ell mateix confessa, fá sernos lo porta-estandart de la civilisació espanyola, apego que nosaltres trobem encara petit, que si major fos no hauria passat tants dias densá que la *Cuestion* vá publicar son article que tota la prensa catalana no l' hi hagués contestat.

Per finalisar debem advertir á la *Cuestion* que totas las alabansas que entremitx de tot dona á n' els catalans, las cambiem per una sola paraula, per la de —trevalladors.—

Yvo Bosch.

---

*
* *

¡Oh, si tú volias! sensa que ho sabessen,
ab mi te 'n vindrias demá dematí;
may no 'ns trovarian per mes que 'ns cerqüessen...
¡Oh! vina, m' aymia, vínaten ab mi!
A dalt de la serra hi ha un pich, que 's un' horta
hont de tota mena las floretas son;
quan lo vent hi passa, sols d' allí s' emporta
perfums que li sobran á embaumar lo mon.
Allí, sota 'ls arbres, voltat de ginesta,
d' espígol y menta, plé de dolsa pau,
tant joliu de véurer que 'l cor ne fa festa,
prop de 'una fonteta jo m' he fet un cau.
Allí, si volguesses, allí 'ns trovaria
de la rossa aurora lo raig relusent;
allí, si volguesses, nos abrassaria
la llum primerenca de lo sol ixent.
Si tú ho vols, llavoras á ta finestreta
aniré á trucarte demá dematí;
quan sentes pels vidres lliscá una pedreta,
seré jo, m' aymia; ¡vínaten ab mi!
Pujarem la costa, que n' es arenada
com si ne fos feta sols pera ton peu,
y de dalt la serra veurá ta mirada
d' hortas, valls y planas tot un be de Dèu.
D' aquella ayga fresca que hi ha en la fonteta,
sentadets á l' ombra, los dos ne beurém:
servintnos de tassa ta blanca maneta,
¡Oh, qué regalada que la trovarem!
Sentirém com munta de la vall estesa
una clamadissa de joya y d' amor,
mentres que 'n mos brassos, d' amor sobrepresa,
sentirás de joya trefulir ton cor.
Recolzats á l' ombra, sobre un jas d' herbetas,
sentirem l' armónich cantar dels aucells,
y nos direm dolsas, tendras amoretas,
dessota las fullas amagats com ells.
A l' hora en que cauhen perlas de rosada,
aniré á buscarte de bon dematí;
si vols, en mos brassos passá ta jornada,
¡oh! vina, m' aymia, vínaten ab mi!

Víctor Balaguer.

L' ART.

Á tothom qu' hage ficsat sa atenció en lo desenrotllo dels conexements humans, li haurá sigut dat convéncerse de que s' han descobert las causas naturals per medi dels efectes. ¡Cóm descobrirlas d' altre manera si fins pera considerar un objecte com simple efecte, com originat d' una lley, com enllassat ab altres objectes, ha sigut precís l' intervenció de una observació privilegiada! Cada dia s' han vist los moviments que oferiren la clau pera penetrar principis com los de la gravetat y del issocronisme, y no obstant, ha sigut necessaria l' intervenció de génis com en Newton y en Galileo. Per ço ab la paraula art, en sa acepció primitiva, basada en sas últimas manifestacions, se definian tota mena de combinacions materials: desprès ja 's judica á l' art per sas causas, perque 's vè en conexement de que es l' aplicació de l' inspiració; y avuy, fundantnos en las reals y positivas relacions íntimas de totas las existencias se fa estribar la definició de l' art en l' influencia de l' inspiració—d' aquesta, diguemho axis, essencia del home material—unida ab l' influencia de una infinitat de fenómens que 's regiran dintre 'l mon de la mes positiva materialitat.

Imitant, donchs, á Platon que, parlant de l' eloqüencia, diu que *es la rahó apassionada*, nosaltres, parlant del art, podrém definirlo, *l' expressió de la passió*. Considerém sencera y cabal esta definició perque, á mès d' avenirse magníficament ab nostres principis d' armonía, abarca totas las manifestacions de lo definit guardant hasta la vaguetat que solen guardar, que deuhen guardar las aplicacions de aquesta naturalesa d' ideas que, lligadas fermament

Digitized by Google

ab la part variable de l' humanitat, no 's poden considerar may en absolut. Y ¿qué es lo que en absolut puga considerarse tenint relaciò ab l' humanitat? Ficsis l' observaciò en la naturalesa de l' art de cada época, de cada poble, de cada artista, y 's compendrá clarament que, si una obra es deguda á l' existencia d' un sentiment tant puríssim que pera las naturalesas supersticiosas fins sembla ideal è inaccesible á totas las sombras y vapors terrenals, una altre obra, no menos artística, será deguda sense cap dupte á l' instint d' imitaciò, á l' interés ó á la necessitat. Si gosessim afirmar que l' art es l' espressiò de lo bell, hauriam de procedir demostrant l' existencia d' una nociò real, constant y universal d' aquesta qualitat, y no 'ns atrevím pas á ferho per la senzilla rahò de que descobrím un cambi constant en las manifestacions d' aquesta nociò sense idea, d' aquest sistema planetari sense cap sol.

Suposant qué no creyem nosaltres en cap principi únich y terminant anterior á la nostra existencia, desde 'l moment en que en la nostra matexa existencia no hi admetém cap principi invariable, inatacable per l' acció dels fenómenos exteriors, no 'ns es dat convenir ab la realitat d' aquest principi constant y universal. Axó no implica pas l' idea de que neguém la alta influencia de principis tant poderosos com obran en la primitiva constituciò del individuo y per lo tant de las nissagas; massa descobrím semblansas maravellosas en los efectes pera no admétrer l' influencia de las causas; massa descobrím la debilitat humana pera no confessar la necessitat d' associabilitat é imitaciò; massa descobrim y 'ns encanta l' armonía universal, pera no reconéxer la trascendental acció de totas las relacions de un fet. Res mès que 'l resultat d' axó es aquella mena de vaga memoria d' una vida penada, aquella mena de vagas emanacions d' un mon que 'ns sembla haber habitat anteriorment, aquella mena de naturalesa que considerem independenta y com anterior á la nostra real y positiva, y com un cas mes práctich, l' acció trascendental dels pares sobre 'ls fills. Nos dirán pot ser ¿cóm es que no tots los fills guardan, donchs, lo carácter dels pares? Y axó no destruex pas la nostra hipótesis, puig estém cansats de véurer que llavòrs iguals produexen fruyts ben diferents segons los terrenos, los climas y altras qualitats influyents, y no obstant tothom convè en l' influencia poderosa de las llavòrs. ¿Quí es capas de graduar la forsa dels pares, la de l' educació, la de la societat y la d' una infinitat de circunstancias, de forsas que obran constantment sobre la naturalesa del individuo? En la passiò, base pera nosaltres del art, hi influexen ben sovint l' interés, la necessitat, l' instint d' imitaciò, l' amor propi y altres qualitats inombrables que 'ns esplican perfectament l' existencia de las diferentas manifestacions artísticas que trobém en la historia y en lo nostre camí present. Moltas vegadas veyem gosarse un pintor, un escultor, un poeta, un artista qualsevol en descriurer una imatge que, á bon segur, pera la generalitat dels homens no guarda pas una senyal de bellesa. Si la nociò de lo bell fos universal y constant tindriam alashoras que ó l' obra d' art de dits artistas no seria tal obra d' art ó la majoría dels hómens no tindria intuició d' aquesta idea tan confosa y dilatable. L' art tè sas escolas y sas épocas, y ¿cóm podria tenirlas si totas sas manifestacions fossen originadas, produidas, inspiradas per un sentiment real, constant y universal com alguns individuos s' empenyan que sia l' sentiment de lo bell? Si fixém una mica l' atenció en un fenómeno clar y fácil, convindrém deseguida en la necessitat de l' intervenciò de altres qualitats á mès d' aquesta qualitat tant confosa pera nosaltres. Entre 'ls pobles primitius y entre 'ls salvatjes distingím un esperit artístich en cada obra y obras en cada individuo, y á mida que 'ls pobles avansan en lo camí de la civilisació, l' art, desamparant á la generalitat, va refugiantse en alguns cors privilegiats ó atrevits, arrivant aquestos pochs en la via de la perfecciò artística, fins un punt ahont no haguera may arrivat la generalitat. ¿Cóm es, donchs, que 'ls pobles primitius y 'ls pobles salvatges son tots artistas, no arrivant may empero á formar las obras que produexen los pobles civilisats, per mès que en aquestos pobles hi figuri, com realment hi figura, una gran majoría d' individuos que en sa vida ha produit una obra d' art? ¿Cóm es que l' poble xino que quinze sigles avans de la nostra era, y mès d' onze avans que las ciencias y las arts comensessin á florir en la célebre Grecia, habia arrivat á un grau d' esplendor tant alt, tant admirable? ¿Cóm es que aquest poble no ha anat progressant en las arts plásticas hasta arrivar á las produccions de la nostra civilisaciò? Entre 'ls pobles primitius y salvatjes, la ciencia 's concreta á sa mitología, arrivant al estrem de compóndrer, ab las combinacions d' objectes que consideran indignes de sos estudis, las potencias sobrenaturals ab que suplexen l' ignorancia de las relacions dels fenómens y de las causas mès senzillas dels fets; mentres entre l's pobles civilisats los artistas s' han de valer de tots los descobriments científichs y de l' historia al trassar un assumpto históricb y de principis naturals y físichs al espressar l' efecte de las distancias, la variaciò de color y forma; de la filosofía al pretèndrer manifestar carácter y fesomía en sas obras. Los primers se troban inmediatament devant de la naturalesa, sentintse tots en lo matex grau d' aislament, mentres que 'ls altres, dividint sas accions y sas produccions respectivas, s' apartan d' una manera desigual de las impresions que pot inspirarlishi la naturalesa, no sent dat á tots ells l' aprofitarse igualment dels descobriments científichs. L' ignorancia è influencia de las ciencias es lo que explica divinament l' extrema diferencia que sovint sol notarse en diversas obras copiadas, per distints autors, directament de la naturalesa; y diém directament, perque indirectament, sia per efecte d' un recort, d' una impresiò qualsevulla, l' art, la ciencia y tota manifestaciò humana es una imitaciò de la naturalesa. Es fácil que s' ignori 'l moment y la manera de formarse semblants impresions que, destiladas en la fantasía, se convertexen en inspiració, perque se poden rébrer tot sovint, tot están excitats y dexar de sentirlos y tenirne conexement, pero totas tenen

Digitized by Google

sas conseqüencias, totas dexan son rastre en la constituciò del home.

L' art, donchs, es l' expressiò de la passiò Per ço 's troba de tal manera bax l' influencia de la religiò, síntessis dels sentiments que constituexen la passiò dels pobles. Homero, Píndaro, David, Dante, Fidias, Milton, Miquel Angel, Rafel, las catedrals y tota mena de monuments religiosos, espresius diamants despresos del carbò dels sentiments, de las societats y de las épocas, ho proban ben clarament perque ben clarament demostran son orígen y sa naturalesa. Per ço 'ns espliquém perfectament per qué l' artista sol náxer artista y per qué á vegadas un individuo, pot ser sens endonàrsen, ferit tòt èll per una circunstancia inexplicable, promogut per un fenómen indefinible, 's sent com transformat, ab uns desitxos nóus que li obran altres espays pera ferhi divagar sa fantasía impresionada. Es l' home que 's considera filosoph perque sempre, separat de las passions qu' en lo mar del mon fluctuan, s' ha rodejat de llibres y objectes especials ab lo fi de construir fermas barreras pera oposarse á n' aquestas passions qu' ell judica com á quimeras vanas; y no obstant est filosoph qu' entre mitx de tanta neu moral se complau en soterrarse, 'l dia menos pensat, sensa darse 'n compte, 's troba devant d' un sol, d' una il-lusiò, la mès pueril y admirat veu desferse tota la neu que 'l rodejaba, y hasta cremaria en aquell moment tots aquells llibres pera mantenir aquell foch que li il-lumina uns horisons de sens iguals encants. Y ¿cóm es? Es que molt sovint se preten contrarestar accions d' una forsa natural; es que molt sovint, ab l' educaciò y alguna altre potencia 's gosa torsar alguna llegítima manifestaciò de la naturalesa humana, sense reflexionar que quan la voluntat se distrau ó aquestas potencias se gastan, la forsa que fins alashoras ha trobat tanta resistencia torna á exercir sa acciò corresponent ab la llibertat necessaria.

Per çó, en fi, en la nostra definiciò hi caben perfectament totas las divisions del art que 's fundan en la manera de manifestarse, puix tota obra en la que la passiò no hi prenga la part principal, lo sentiment no podrá enclóurerse en lo domini de l' art, veyentnos obligats á enclóurel en lo domini de la ciencia.

¿Quina diferencia hi ha, donchs, entre la ciencia y l' art? Tota vegada que venim á demostrar l' íntima relaciò de las existencias ¿ahónt se troba 'l llas d' unió entre sos dominis? Indirectament ja ho habem apuntat. L' art, havem dit, necessita dels conexements científichs, ja histórichs ja naturals, ja filosóficbs: las ciencias, ara afegim, necessitan de l' inspiraciò pera constituir sas hipótessis á las que 's van enrotllant los experiments que 's troban desprès. Quant predomini la passiò en una obra, esta obra pretendrá pertányer al art; quan hi predomini la rahò pretendrá pertányer á la ciencia. Y, dada aquesta explicaciò, ¿'s pot trobar mes relaciò, mes unió entre la ciencia y l' art que la continua necessaria intervenciò del un en l' altre, dintre la cual hi cap tambè la continua necessaria acciò del progrès

FELIP DE SALETA.

LO DIUMENGE DEL RAM.

I.

Ja s 'acosta lo diumenge,
mare, 'l diumenge del Ram;
si per cas no estich malalta
mare. ¿ 'm deixareu llevar?
Las ninetas de la vila
demá á missa n' anirán,
y totas portarán palmas,
y totas portarán ráms.
Si per cas no estich malalta,
ay, ¿ m' hi deixareu anàr?
Mare, compreume una palma;
una palma, mare, un ram!
Y la nina mitx plorosá
esperant ab goig demá,
s' es adormida: ¡pobreta!
somnia palmas y rams.

II.

Ahí n' era cóm las rosas;
avuy ja es com lliri blanch.
Sa mare que tant l' estima
tota la nit ha plorat.
Com la nina 's despertava.
sa mare aixuga sos planys.
—Avuy si qu' estich contenta
que 's lo diumenge del Ram.
Mare ¿hont tinch aquella palma
que m' ha duit un colom blanch?
¿no l' heu vista? tant bonica
ab aquell llasset daurat...
—¡Ay! ¿quina palma, filleta?—
Sa mare 's posá á plorar.
—Mare, mare, 'l torno á veurer:
¡que 's bonich! are 'm dú un ram.
De palmas y rams sa mare,
no crech pas que 'n vejés cap:
sols veya 'ls ulls de la nina
que s' anavan aclucant.

III.

Las ninetas de la vila
surten de benehí 'ls rams.
¡Quinas palmas mes bonicas!
¡quins rams de lloré á las mans!
Cintas blancas y vermellas
á las palmas enllassant
juguinejan ab las puntas
dels seus mocadorets blanchs.
Mes las ninas no hi son totas.
Una diu que n' ha faltat...
¿Qu' ha tingut la pobre nina
que no va á benehí 'l ram?
Sota l' ombra de l' iglesia
l' herva amaga 'l vell fossá;
sobre sas tombas doblega
tristas brancas un desmay.
Sobre d' una llosa blanca
una cinta negre hi ha
enllassada ab una palma
y un brot de llor mustigat.
Cuan las ninas se 'n adonan
l' una á l' altre 's diuen baix:
—Es la palma d' una nina
que no ve á benehí 'l ram.

Abril de 1867.—M. GENIS AGUILAR

Digitized by Google

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

III.

VIDA DE CHRISTO.

La relació de la vida de Jesús ab las consideracions que de sos fets se desprenen y la acumulació de las noticias que la tradició nos ha tramés de tant gloriosa vida fou, sens dupte, lo pensament que N' Eximenes tingué al escriurer aquesta obra.

En primer lloch: *Axi comensa la Taula del present libre de la vida de Jesucrist ordenat per lo reverent pare en cristo mestre ffrancesch eximenes de la orde de frares menors, lo qual conte X. tractats. E primerament se posa lo prolech ab alguns preambols.*

Prólech.—*Al molt honorable, e discret Cavaller mossen P. Dartes maestra racional del molt alt princep é Senyor don Martí per la gracia de deu Rey darago lo seu orador en iesucrist salvador frare ffrancesch eximeniz de la orde dels frares menors si matex en tot servey, é maiorment en aquell qui sia en manifestació e honor e gloria del nostre redemptor e salvador nostre iesucrist. Mossen pere, diverses vegades ha plagut á vostra devoció de sollicitar e moure que la vida sagrada del nostre cap iesucrist que los sants evangelistes han breument posada jo dagues pus larch posar que los sants doctors han dit é portillat é los sants contemplatius nan sentit, é santes persones me havets dit que desigats aço per tal que les gents qui totes son quax fredes en la amor del dit senyor hont coses altes, novelles se ascalfen en la sua amor, e forsen á ell pus cares, e pus reverents, é tements ell servissen ab maior amor, fervor e diligencia. E jatsia que la vostra sancta intenzió mage molt plagut empero la cosa es á mi quaix imposible car pens, e he legit que aytal cosa a tractar acabadament, e axi com se pertany, noy es bastant, creatura humana, ne angelical. Car com diu un gran doctor e molt contemplatiu, tanta es la altesa, e exellencia del nostre redemptor, e ten altes, e ten perfetes foren tots temps les sues santes obres que james ell no feu acte qui si era conegut ab totes les sues circunstancies, que no fos bestant á tot hom arreperar, e poderosament fer levar sobre tota la sua pensa, per que diu aquest doctor, qui donchs pora recomptar ne suficientment declarar quines foren les sues cogitacions peraules, obres, exemplis. Com aço tot exis de la font de vida, e del gran abis, e pelech de infinita santedat é saviesa sua, per que aquesta cosa considerant esser sobre tot mon poder per res no la hagam emparada sino quant se e fermament creu que aquell eternal deu iesucrist e potencia infinida, clemencia inextimable, honra incomparable, lum vertadera. Caritat incomprensible, libertat sens tot terma, magnificencia incogitable, amor, dolçor, e valor trespesant tota pensa, que los pecadors ha fets doctors é lum general del mon, e les lengues dels infants en la boca dels munts fa perlar, e per la somera feu instruir balam lo profeta, per açó confiam de la sua inmensitat quens fara gracia de poder perlar dell, e ordena aquest libre á gran gloria sua, é á profit dels faels cristians, e devots qui assi legiran, e salut de la mia anima, e satisferne als vostres prechs iusts e honests als quals no poria donar negativa, e per raho de totes aquestes coses tot treball oblidat me pose a hordonar aquest libre. Recorrent primerament á la ajuda del dit glorios senyor e redemptor nostre iesuchrist. segonament confiant de les vostres oracions é dels altres qui de aquesta obra son devots recorrech á tots supplicant humilment que al dit deu e senyor vullats devotament pregar que ell per sa gran clemencia, e prechs de la sua sagrada mare de la qual havem assi altes excellencies adeclarar me vulla perseverar de tota error hem taça per tot lo proces de aquest libre dir ço que sia á ell plasent, e profitos al seu poble.*

Seguidament hi ha cinch capítols sens numeració, que son los que l' autor anomena preámbols, y s' ocupan de lo següent, segons la rúbrica: *qui posa protestacio de haver catolich seny en tot aquest libre; contra aquells qui murmuraren contra los contemplatius; que contra los falços ypocrites cristians la santa Esglesia ha altament provehit; deus per miracle aprova aquestes revelacions; per que lo present libre ses posat en romans e com es dividit e partit en X. tractats.*

Primer tractat.—*De varios preámbols.* Se desenrotlla en divuyt capítols la materia de la predestinació divina y humana ço es, la que tingué Jesucrist, y la donada per Deu á diferents hómens.

Segon tractat.—*Declara com laveniment del dit Senyor é Salvador nostre es estat revelat del comensament del mon ença per diverses maneres.* Conté sols vuyt capítols que res notable presentan.

Tercer tractat. — *Com lo glorios senyor hon ne quant se encarná ne com se homilia prenent carn humana.* En cent vint y dos capítols s' esplica fins al naxement del Salvador. Més que narratiu es un tractat de piadosas meditacions sobre los fets que desenrotlla, y vers á la fi pren un carácter estraordinariament teológich. Son curiosos dos capítols que parlan de *com per la presencia de la gloriosa los demonis no podian sobtar los sacerdots del Temple de deu per llurs temptacions*, y de *com sobre aço los demonis consultaren lucifer e ell quels dix.*

Quart tractat.—*De quina fo la sua sancta nativitat.* Té un carácter molt semblant al anterior y fins per mes semblarshi hi ha dos capítols que demostran las preocupacions d' aquells temps (y també mes posteriors), puig s' ocupan de *com lalta nativitat de jesucrist espaventa molt los diables*, y de *quinas provisions feu fer Lucifer contra la gloriosa.* Conté noranta tres capítols.

Quint tractat.— *Quina stech la sua santa e dolça puericia e la sua juventut sagrada e maravellosa fins que hac XXX anys.* Vint y dos capítols.

Sisé tractat.—*Misteris del sant batisme, e del seu dejuni en lo deser, e de la sua temptacio que feu sent johan batista.* Quinze capítols.

Digitized by Google

Aquests dos tractats res presentan que digne de una menció especial sia, á no esser la semblansa que tenen ab los dos anteriors en quant están florits de consideracions místicas. Los dos següents per lo contrari son mes expositius y se concretan á la materia que compren llurs rúbricas següents.

SETÉ TRACTAT.—*Com appella los sants apóstols, e los dexebles, e quina stech la sua religiosa vida, e la sua sancta preycació e doctrina.* Setanta nou capítols.

VUYTÉ TRACTAT.—*Com stech Jesucrist fort perseguit per los princeps de la Sinagoga ne quant durá sa persecució.* Cent quinze capítols, dels quals son molt curiosos dos que s' ocupan, l' un, *del seu* (de Jesucrist) *perlar e de la sua cara, e de la sua statura, e altres mes faysons,* y l' altre de *com se podia amagar la sancta divinitat de Jesucrist al dimoni.*

NOVÉ TRACTAT.—*De la sua dolorosa mort e passió amargosa.* Cent trenta un capítols. Al costat de la exposició de materias, se troban las consideracions que tant abundan en los tractats quint y sisé. Un capítol s' ocupa *de la disputació que lo diable moch contra la anima del Senyor penjant en la Creu e contra sent Miquel,* y un altre, *com aqui* (en la mort de Jesús) *stech condemnat lo gran dimoni.*

DESÉ TRACTAT.—Parla de la resurrecció, ascens al cel, y varias consideracions, subdividintse en los següents tractats:

Primer, *de la resurrectio del Salvador.* Tretze capítols.

Segon, *que feu en los XXXX jorns apres la resurrectio.* Dos capítols.

Tercer, *de la sua assenció al Cel.* Set capítols.

Quart, *com trames lo sant esprit.* Tres capítols.

Quint, *del proces de la santa Esglesia de la qual ell es cap constituit segons diu sent pau ab ephesos primo.* Vint y set capítols. Los últims s' ocupan, *de la mort lega de antechrist e de la conversio dels juheus; com lo mon dara grans senyals de la sua fi que seran XV que apparran del juy final; y per que vol deu ques fassa lo juy final.*

Sisé, *del juy final e de la pena dels dampnats.* Dos capítols.

Seté, *com ell* (Jesucrist) *te la monarchia general é es gloria dels benauyrats, e Rey perpetual.* Dos capítols.

He tingut cuydado en fer notar los tractats d' aquest llibre que presentan major cantitat de consideracions de carácter generalment religiós, puig qu' ellas forman una de las qualitats mes despuntants. En diversos llochs, mes que senzillas consideracions se troban ben sentadas teorías, sobre lo que pertany á la Iglesia y eclesiástichs (1), als prínceps y regidors de la cosa pública (2), al perdó de las injurias per amor de Deu (3) y als conexements necessaris per tot bon cristiá (4).

(1) Capítols XII, XXXI, CXL, CXLI, CXLVII, CLXVIII, CLXXII, CXCIX, CCXXIII y CCLXXI.

(2) Capítols XXXIX, XLV, XLVI, CXI, CXII (en aquest se prova que *vuy nos troba un bon hom per regiment*), y CLXIX.

(3) Capítols LXIV, CLXXXVIII y CCXVI.

(4) Capítols XXXVI, XLVI, CLXV, CLXXIX, CLXXXI, CXCIV, CCVI, CCXLVII y CCLII.

Han alabat molt aquest llibre, l' Abulense en sa obra *contra clérigos concubinarios,* Fernando de Talavera y Pauli París.

Joan de San Anton (t. 1, p. 448) diu que s' estampá en Valencia los anys 1484 y 1496, sens dir si en catalá ó castellá. Nicolau Antonio diu que 'n lo primer idioma no 'n vegé cap edició, per lo que dubta de la exactitut d' aquella noticia.

Existexen alguns exemplars manuscrits. Un en la biblioteca de París (n. 7008: Espag. n. 3), que forma un volum en fóleo magno de 134 fullas de paper, á dos columnas, del segle XV, comensa: *En nom de la sancta trinitat pare e fill e sant esperit. Comensa lo libre appellat vida de Jesucrist ordenat per lo molt reverent pare mestre F. Francesch Eximenes patriarcha de Jherusalem, del orde de frares menors de la ciuta de valencia, mestre en sacra theologia. En lo qual libre ó volum ha set tractats.* Sols hi ha los set primers llibres: finex: *Acabat descriure per mi Llois Navarro, disaple a XIIII del mes de febrer del any de la nativitat de nostre senyor Jesucrist M. CCCC XX. VIII* (1).

En la biblioteca de San Joan de Barcelona existex altre exemplar del qual me so servit per l' estudi fet anteriorment. Es un códice en fóleo magno del segle XV, de hermosa lletra y capítols y epígrafes colorats y rasguejats, á dos columnas (Armari 2.° l. 4.).

En la biblioteca Real de Madrid existexen los llibres 8, 9 y 10 d' aquesta obra, (P. 92). Lo P. Joan de San Anton diu que 's vegé altre manuscrit en la biblioteca del Escorial, indicat, III, N. 4.

Ha sigut traduhida al castellá y francés. En lo primer idioma ho feu Fernando de Talavera primer arquebisbe de Granada, esmenantla, aumentantla y corretgintla. D' aquesta manera s' estampá en dita ciutat en 1496 per Meynardo Ungut als 30 abril. Solzament s' imprimiren vuyt llibres. Existia un exemplar en la biblioteca Colombina (2).

La traducció francesa se conserva en un códice de la biblioteca Real de París (N. 6,716.—Anc número 213), formant un volum en fóleo magno, á dos columnas, hermosas vinyetas é inicials, de la fi del segle XV, encuadernat en marroquí roig, ab las armas de França. En lo primer full de text hi ha las dels duchs de Bourbon: desde la segona part se troban sovint las de França; y las de Caterlna de Armagnac, muller de Joan II, morta en 1486. Fou de propietat de Joana de França segons se veu á la fi. *Ce livre intitulé de Vita Cristi est á Jehanne fille et seur du Roys de France, duchesse de Clermont, de Forez, de l' isle de Jordam, et de Villars, dame de Beaujeu de Roche en Hayvau et d' Annonay. S. Jehanne de France,* y mes bax, *Gotart.*—Joana de Fransa, filla de Carlos VII, y muller de Joan II duch de Bourbon, morí á Moulins en 1482: axis, donchs, aquest manuscrit deu esser fet per los encontorns de 1481. (3).

Alguns han patit equivocacions respecte á la llengua en que originalment fou escrita l' obra que 'ns ocu-

(1) Pauli Paris, *Les manuscrits*, etc.

(2) Nic. Antonio, *Bib. veteris hispane.—Ensayo de una bib. española de lib. raros y curiosos.*

(3) Pauli Paris. *Les manuscrits*, etc.

Digitized by Google

pa. Fabricius, sens donar cap rahó, diu qu' ho sigué en llatí, y en quatre llibres. Lo redactor del catálogo de Lavallière, també diu que ho fou en llatí l' any 1387, qual últim dato afirma igualment Van-Praet. Basta sols recordar un capítol del comensament de l' obra, qual rúbrica so copiat en lo qual se donan las rahons que mogueren al autor á escríurerla en catalá, essent una d' ellas, lo haberli demanat Pere Dartés. Respecte al any citat hi ha també una equivocació; puig segons se despren del prólech copiat, s' escrigué en temps del Rey Martí, ó siga entre los anys de 1396 y 1410.

EMILI GRAHIT.

LO FILL DEL TRABALL.

I.

Be 't conech, be, llançadora
be 't conech be prou teler;
tot lo dia trasca, trasca...
tira al dret, tira al travers!
¡Be l' afanyo 'l pa que menjo;
be 'n guanyo prous de diners;
mas me 'ls fan partir ab altres
que 'n sa vida m' han dat res...
¡De ton treball, Catalunya,
sols Castella se 'n gaudeix.

II.

Fins en los enderrochs sembro
blats y vinyes y olivers;
s' hi manca l' aygua, ja 'ls rega
de ma suó 'l mulliader.
¡Mas venen d' altres que 's menjan
mos fruyts, mes llegums ¡ay Deu!
jo sembrarho y ells cullirho
y dirme encar que just es?...
¡De ton treball, Catalunya,
sols Castella se 'n gaudeix!

III.

Molt abans de que 'ns rifessen
per anar á serví al Rey,
un n' hi hagué, que va robarnos
nostres llibertats y lleys;
Carregantnos de cadenes
germá, 'ns deya ab falç accent;
¡No 's germanó, es senyoría,
que 'l jou de l' esclau sofresch!
¡De ton treball, Catalunya,
sols Castella s' en gaudeix!

IV.

Adeu, pare; adeu, germana;
¡mare meua, no ploreu!
no ploreu, qu' alguns be 'n tornan
del ditxós servey del Rey.
No tingau por que m' oblide
com se fa per se hom' de be...
¡mentres tant, cuydeuvos, pare,
de l' enclusa y del martell!
¡De ton treball, Catalunya,
sols Castella se 'n gaudeix!

V.

Mitj baldat al poble torno;
¡lo martell, ¡ay! te molt pes!
del traball lo jou me mata;
¡ja no puch mes tindrem dret!
¡Be l' afanyo 'l pa que menjo!
¡La mare be prou sofreix!...
¿Y encara lo jorn no arriba
que puga dir mon accent:
¡De ton treball, Catalunya,
ja Castella no 's gaudeix!!

JOAQUIM MARTI.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

LXIX.

Acte del 25 de Juny 1473. Pere Vinyoles es enviat al Parlament eclesiástich de Barcelona. Paga de 10 florins en 5 pacifichs y 2 cuarterolas d' or, importantpera la Numismática.—Fol. 248 b, 249 a.

Dic veneris, XXV junii, honor(abile) capitulum, vel ego pro capitulo, accepit (1) litteras ex parte congregatorum barchinone pro negociis decime, vel donativi regii in locum ipsius decime, cum quibus intelleximus quod illustris et R(everendissi)mus archiepiscopus sasaraugustanus misit ad eos *archipresbiterum de daracha*, capellanum suum, *sabata* nuncupatum (2), incitantes nos quod omnino mitteremus nostrum oratorem. Quo audito, et audita necessitate decrevimus quod vener(abilis) p(etrus) vinyoles mitteretur orator, *qui pro majori parte in parlamentis* intervenit (3). Qui, cum esset ibi presens acceptavit onus sibi injunctum, et statim fuit comissum honor(abili) jo(hanni) de lauro decretorum doctori, quod litteras responsivas ad d(omi)nos de congregatione et parlamento ordinaret, et vener(abili) anthonio corbera collectori arreragiorum quod daret sibi X flo(renos) monete currentis. Que omnia fuerunt ad ordinationem capituli expedita: quia post vesperos venit ad me vener(abilis) anthonius corbera, et in mei presencia dedit eidem vener(abili) p(etro) vinyoles *quinque pacificos auri et duas quartas auri;* et honor(abilis) jo(hannes) de lauro detulit litteras eleganter ordinatas, quas feci sigillari et manu mea tradidi dicto vener(abili) p(etro) vinyoles.

Desde principis del any 1473 lo Parlament eclesiástich de Tarragona, en que tan bella figura feu Juan Dezlor (docum. LIX), era trasladat á Barcelona. En aquest En Pere Vinyoles se distingí sobremanera, peró no sempre s' hi trová present. Lo salari dels síndichs se tatxava *á jornal* de llur estancia en lo Parlament, y per xo solia portar lo nom de *dieta*, qual principi d' administració dava lloch á varios abusos que mos lectors prou coneixen. En lo llibre de Micer Alfonsello clarament apar que los *Síndichs*, ó deputats á Parlament, no eran elegits fins á última hora; que revocats eran, mentres se celebrava lo Parlament, per poch que rajés un xiquet massa la sangría oberta á la bossa dels electors; y que de una altra part los deputats manya s' donavan pera fer marrada com los advocats ab llurs plets. Axó no cal olvidar, quan apareix de un costat la munió de petits obstacles, y fins de llarchs *viatjes d' embaxaidors* (4) sobrevingueren

(1) La carta, feta en *Barcelona als 18 de Juny*, está copiada en lo docum. LXXI.

(2) Don Pedro *Zapata arxipestre de Daroca* feu enviat per son arquebisbe desde Perpinyá.

(3) Damunt (LII, 1; LIII, 2) hem vist que intervingué, com síndich del Capítol Gironí, en las *Corts Catalanas* de Badalona y Pedralbes.

(4) *Docum.* LXIV.

Digitized by Google

al Parlament llarguíssim de Barcelona en 1473, y de l' altre costat, ressonan las reclamacions del mateix Parlament fetas al Capítol de Girona, perque hi tornés á enviar son síndich (1). En lo *Diari* de Micer Alfonsello lo primer retorn d'En Pere Vinyoles á Girona data del 20 de febrer, y lo segon del 26 de mars (2).

Los *pacífichs de or y quartas de pacífich*, de que parla nostre Acte, se havian sens dubte *acunyat en Girona.* Proba n' es clara la *Instrucció*, que entre las donadas al *síndich de la Ciutat*, Pere Miquel, pera lo Parlament de Figueras de 1472 (3) figura en lo *Manuale juratorum Gerunde* del mateix any:

«E mes suplicara á la dita ma(gesta)t sobre *la secca* e batiment de monedes, per quan lo privilegi, otorgat á la dita Ciutat, es consentit passat la guerra (4) que sia merce sua per ara, e en apres durant la guerra, e apres que sia finida.—E fa considerar si frecturara declarar la specie de monedes ques poran *batre per la Ciutat*, si poran esser altres que *les antigues*, ço es, *florins, reyal(s), menuts*, e altres *apres* fetes, ço es, *passifichs, migs passifichs e quarteroles.* Scrit en Gerona é segellat ab lo segell menor de la dita Ciutat á XXIII de Janer, any Mil CCCCLXX dos.»

LXX.

Novas de Don Fernando y de Donya Isabel.

1) *Acte del* 26 *de Juny. Deslliurament de Perpinyá.—Fol.* 249 *a.*

Eodem die venit novum quod, propter adventum illustrissimi Ferdinandi principis castelle et Regis cicilie ac primogeniti aragonum, *gallici*, qui erant in obsidione S(erenissi)-mi Regis nostri et ville insignis perpiniani, *combusserunt castra et* impetrato salvo conducto a Regia celsitudine *recesserunt pacifice.* Et consequenter dictus illustrissimus princeps liberavit patrem a tali oppressione, et totam illam patriam, fidelissimam Regie magestati, et reparavit opprobrium nationis nostre, et *sustulit lilia* ab (h)ortis felicissime patrie rossilliohis.

A la marge notá Micer Alfonsello:

«Gallici fugerunt a facie principis nostri, cujus nomen exaltatum est in hac die, et est principium sui imperii hispaniarum.»

2) *Acte del* 27 *de Juny.—Fol.* 249 *a.*

Die dominica, XXVII, venit quidam miles (5) *legatus principisse nostri*, qui retulit *in secreto* quod *omnia negocia castelle s(un)t in manu principis nostri*, de quo gloriam et laudem debemus deo.

Rahó tenia Micer Alfonsello: «á la llum del incendi del campament francés contra Perpinyá alsava s' gigantesca la gloria de Don Fernando; y *de aquella feta se inaugurava l' imperi de las Espanyas.*» Dos setmanas enrera Girona l' havia vist pujant, majestuós y *com á Rey, á la Seu* ab la flor de la noblesa, ó *ab la multitut de princeps y de barons del reyalme de Castella y Aragó* «cum multitude principum et baronum *regni* Castelle et Aragonum (1).» Reyalme de Aragó y de Castella ja era fet en lo pensament del Dr. Alfonsello; y de fet mostrava s' ab sas forsas plegadas abatent *lo llyr* del Nort, com no havia de tardar en abátrer la *lluna menguant* del Mitgdia y lo *non plus ultra* de las columnas de Hércules.

LXXI

Actes del 2 *y* 7 *Juliol de* 1473. *Donatiu de* 12000 *lliuras al rey D. Juan. Dos notables convocatorias á Parlament.—Fol.* 249 *b*, 250 *a, b.*

Die Sabbati, s(e)c(un)da julii, intravimus capitulum; in quo legimus litteras vener abilis) petri vinyoles, ex quarem lectura apparet quod materia donativi regii est *concordata* ad XII^{m} libras, inclusis insulis majoricarum et minoricarum et sardinie, ac eciam inclusa dioc(esi) elnensi.

Septima julii venit vener(abilis) p(etrus) vinyoles de parlamento; et quia non stetit ultra tempus salarii, non est aliquid recuperaturus neque restituturus. Ipse autem ideo venit, quia de novo fuit *provincia* congregata (2). Et ideo intravimus capitulum; in quo fuit deliberatum—attenta nova citatione vicarii metropolitani—quod dictus d(ominus) vinyoles non recedat usque ad finem termini, quia satis nobis est quod iter arripiat XIIII presentis mensis. Littere vero vocationis fuerunt hic inserte ad excusandum expensas quas fecimus ocasione prime vocationis. Inseratur prima primo loco, cujus rigore misimus dictum p(etrum) vinyoles, qui expendit dictos X flo(renos) sibi bistractos per vener(abilem) d(ominum) ant(honium) corbera, ut supra scripsi die veneris, XXV junii.

Prima vocacio.

Magnifici et circumspecti viri fratresque nostri colendissimi.

Si ullo unquam tempore pro rei ecc(les)ie beneficencia elaboravimus, nunch profecto magis ac magis elaborare ac niti debemus pro factis et negociis hujus Terrachonensis provincie in presens occurrentibus, intuitu *decime* per Reverendissimum in christo patrem et d(omi)num legatum Hispanie *imposite*, pro quibus rebus credimus magnificencias vestras non preterit «diu magnificum d omi)n(u)m Petrum sabata, Illustris et Reverendissimi domini Archiepiscopi Cesaraugustanensis familiarem, hic manere, dum pro vestri parte aliquis ac ceteri Sindici Capitulares absentes redeant, eo ut ipse d(omi)n(u)s Petrus sabata omnibus sindicis dicte, provincie equo animo nunciare possit decreta per prenominatum Illustrem dominum Archiepiscopum et á Regia Magestate obtenta super rebus dicte decime.

Que decreta, si in brevi re non comprobetur (3), veremur quoque ne eorum mora aliquid discriminis et laboris isti provincie apportet, q(uonia)m ad nostri auditum pervenit quod dictus Reverendissimus dominus legatus, certis ex causis ad id animum nostrum persuadentibus, obtinebit ab ipsa Regia Magestate, ut decima per S(uam) R(everendissimam) D(ominacionem) imposita suum debitum efectum sortiatur. Que res non dubium est satis dispendii et incomodi ipsa provincia pacietur (4), ni de salubri remedio providere-tur, quod celesti numine, intercessu R(everendissimi) D(omini), Cesaraugustanensis archiepiscopi spes superest eventum, per nos obtatum, obtinendum fore.

Quasobres, vestras magnificencias magnopere rogamus atque obsecramus quatenus, posthabitis quibuscunque, properancius quo possint, mittere digne(n)tur aliquem ex vestro collegio probatissimum virum; qui, quemadmodum decet et assidue soliti sumus cum aliis fratribus nostris in re-

(1) *Docum.* LXXI.
(2) Fol. 223 a, 225 a.
(3) *Docum.* XXXVII. Cf. la fi del XLVIII.
(4) He publicat *sencer* lo privilegi original del 27 Setembre 1463 en lo *Memorial Numismático*, tomo III, com y també varias observacions devers lo *present* y altres *inédits* monuments que pertanyen á la Numismática Gironina.—Cf. lo mateix *Memorial* I, 85-87.
(5) Noble.—Cf. Balaguer, *Histor. de Cataluña*, III, 628; Gebhardt, *Hist. de España*, IV, 267.

(1) Document LXIII, 2.
(2) Pera l' dia 15 de Juliol ab Lletras convocatorias del 30 de Juny expedidas per lo Vicari General de Tarragona, com se veurá luego.
(3) Catalanisme: «Si *en breu* ré no 's comproba.
(4) Altre catalanisme: «*Qual cosa, no es dubtós bastant* de pérdua é incomoditat *patirá* la mateixa provincia.»

Digitized by Google

bus dicte decime tractandis, cum dicto magnifico Petro sabata consilia labores et onera summa karitate et pia vicissitudine retro suscipere se delectat. Quod eque comodum et conducibile futurum est, et á vobis singularis beneffìcii loco accipiemus, ad quorum comodum et honorem mutuo parati erimus. Super hiis rebus scribimus ad alia Capitula provincie, ut placeant mittere eorum sindicos, adeo ut ipsis assistentibus et interessentibus hec omnia prospere succedant, quemadmodum perobtamus.

Dat(is) Barchinone, decimaoctava mensis junii.

Honori vestro promptissimi, Sindici provincie, ibidem congregati.

Secunda vocacio.

Johannes michaelis, utriusque juris doctor, vicarius in spiritualibus et temporalibus generalis Reverendissimi in christo patris et d(omi)ni, domini Petri, miseracione divina patriarche alexandrini et Archiepiscopi Terrachone, Magnificis venerabilibusque viris dominis de Capitulo Gerundensis Ecclesie salutem in domino.

Quoniam, Ill(ustrissimo) ac Reverendissimo patre domino Cesaraugustano Archiepiscopo interveniente, provinciale negocium jam diucius agitatum extitit, auctore domino, cum Regia Magestate compositum et *concordatum;* ideo ne rerum effectus ob moram et necligenciam, que in hoc casu contemptum parere posset, collabi valeat aut perturbari, vobis tenore presencium intimamus et mandamus ut *quintadecima mensis julii* apud ecc(les)iam barch(inonens)em per sindicos vestros compareatis, ut *in provinciali congregacione* cuncta rite, ut experierit, exsolvi valeant ac terminari;—al(ia)s, vestra circa hoc contumacia non obstante, ad omnes et singulos legitimus actus, prout divinitus fuerimus adjuti, procedetur ac procedi mandabitur.

Dat(is) Terrachone, die ultimo mensis junii, anno á nativitate d(omi)ni M.° CCCC.° LXX tercio.—Vidit dictus Vicarius.

LXXII.

La Séu de Girona, lo Concili de Valencia y lo Cardenal D. Rodrigo de Borja.

1) *Acte del* 5 *Agost* 1473. *Convocació del Concili per lo dia* 24. *Actitut enérgica del Capítol Gironí contra Don Rodrigo.—Fol.* 252 *a.*

V Augusti intravimus capitulum. In quo compâruit quidam nuncius R(everendissi)mi d(omi)ni legati, qui cum patentibus litteris convocavit et citavit omnes de provincia (1) ad XXIIII presentis mensis. Quibus lectis, honorabile capitulum deliberavit quod mitteremus per g(eraldum) d(omi)nici barchinone ad convocatos de provinciis (2), et ad perpinianum ad d(ominum) p(etrum) vinyoles ut adverteret et cautius ageret cum Regia celsitudine, quia credimus ipsos habere caudas colligatas (3); et ita fuerunt due copie expedite ad utrosque (4) et littere: ad convocatos et ad d(ominum) vinyoles.

Molt poch, ó casi gens, estudiat ha sigut fins ara lo passatge de Don Rodrigo de Borja, com á Nunci, ó Legat Apostólich de Sixte IV en nostre Península. De aquí la gran obscuritat y confusió de fets y de fetxas. Micer Alfonsello, com historiador y actor principal de la part, que hi prenguè *la Séu de Girona,* no fa mes que aixecar una punta del vel, que prou voldrian tirar si no n 's menás aixó massa lluny. Crech més del cas, pera sistematisar totas las llums de perspectiva que s' desprenen de nostre document, trassar lo següent cuadro retrospectiu:

(1) Tarraconense.

(2) Tarraconense y Zaragossana. Lo Parlament tenia s' en Barcelona des de 'l 15 de Juliol.

(3) Lo Rey y lo Cardenal.

(4) Vol dir que ab las *cartas* adressadás als convocats y á Pere Vinyoles se trameteren *copias* de las *Lletras patents* del Cardenal.

1471 á 9 de Agost es elegit en Papa Sixte IV. Fou coronat 14 dias després.

18 de Octubre, es reduhida Girona á la obediencia del rey Don Joan.

16 de Desembre, mort del duch de Calabria en la sitiada Barcelona.

27 y 30 de Desembre, cartas del Papa y de Don Rodrigo sobre la Crusada á D. Juan Margarit.

1472 á 8 de Maig, ve D. Rodrigo á Espanya.

20 de Juny, arriva á Valencia.—De Valencia se n' aná á Tarragona, ahont se li rehuní D. Fernando. Ocupat lo rey Don Juan ab las Corts de Badalona y de Pedralbes (5-16 de Agost) y ab lo siti de Barcelona s' excusa de anar á Tarragona. En conseqüencia Don Rodrigo ve cap al campament del Rey, y posa en lo palau de *Bell-Esguart.*

26 de Agost, Don Rodrigo presenta s' ab bell acompanyament á las portas de Barcelona, com *nunci de pau.* Los sitiats no l' volen rebre ni escoltarlo (1).

4 Setembre, D. Rodrigo terminadas sas entrevistas ab lo Rey, y conclosa de abduas parts la promulgació de la *décima general de Crusada,* pren la via de Tortosá.

24 Setembre, lo Capítol de Tarragona escriu al de Girona que «*indictio decime* fructum et reddituum ecclesiarum *in ecclesia nostra solemniter promulgata fuit* (2).»

9 Octubre, Don Rodrigo desde Valencia fa cabiscol de Girona á son familiar Bartomeu Martí (3) qui fou mes tart bisbe de Segorbe.

1473 á 2 de Febrer, carta de Don Rodrigo á Don Fernando desde Segovia.

30 Juliol, Don Rodrigo havia tornat á Valencia (4) y fet la convocació del Concili.

2) *Acte del* 11 *de Agost. Resposta del Parlament eclesiástich reunit en Barcelona. Convocació del clero de Girona en la Séu. Resolucions importants; qual fou, entre altras, la de protestar y appel-lar al Papa contra Don Rodrigo.—Fol.* 252 *a, b,* 253 *a.*

Die XI augusti post primam, intravimus capitulum: in quo fuerunt lecte littere responsive dominorum de provincia, ex quarum tenore accepimus consilium quod omnino mitteremus nuncium. Et quia c(aus)a est gravissima, capitulum decrevit, quod omnes de civitate, quos negocium tangit, convocarentur hodie ad octavam horam. Et ita missus est ad omnes p(etrus) naveti junior, procurator Anniversariorum.

Eodem die et hora octava, asignata ad comparendum in capitulo pro dicto negocio, comparuerunt omnes d(omi)ni de capitulo,—et pro capitulo ecclesie sancti felicis Jo(hannes) madrenchs canonicus,—pro clero ecclesie gerundensis

(1) *Dietari de la Diputació* en lo arxiu de la Corona de Aragó; Cf. document XXXVI.

(2) Alfonsello, llibre I fol. 198 b.

(3) Docum. LVI.—Cf Villanueva, *Viaje liter.* III, 79.

(4) *Viaje liter.* IV, apénd. XIV.

Digitized by Google

narcissus bruguera prepositus elemosine, Jo(hannes) coll, bernardus bajuli ayguaderius, presbiteri beneficiati in ecclesia sedis, — fr(ater) b(ernardus) fexes pro abbate et conventu sancti petri gallicantus, — gaspar abric sacrista pro preposito et conventu monasterii sancti martini sacosta, — fr(ater) amat prior predicatorum, — fr(ater) rofi custos et fr(ater) massot guardianus pro monasterio minorum civitatis et tocius diocesis, — fr(ater) prior beate marie de carmelo, — fr(ater) dons preceptor beate marie de mercede pro suo conventu.

Quibus presentibus *ego*, nomine dominorum de capitulo, exposui omnia gesta pro dicto negocio decime usque ad presentem diem. Deinde feci legi *litteras patentes convocationis* R(everendissi)mi d(omi)ni legati. Quibus lectis, retuli quod honorabile capitulum *paterno affectu* (1), receptis dictis litteris V presentis mensis, decrevit mittere nuncium ad convocatos provinciarum (2) apud barchinonam suis cum litteris. A quibus litteras accepit responsivas, in quibus duo continebantur: primum erat quod omnino curandum erat quod mitteretur nuncius pro diocesi gerundensi, quia cetera capitula decreverant suos mittere nuncius; 2m quod pro dicto negocio parlamentum deliberaverat *mittere nuncium specialem ad dominum nostrum papam* (3), et ideo taxata fuerat diocesis gerunde ad solvendum XXVII libras II s(olido)s II d(enarios) d(omi)no l(aurencio) sirvent, canonico barchinon(ensi), collectori deputato per totum presentem mensem; — et ita mandavi litteras eorum legi. Quibus lectis per organum honorabilis jo(hannis) de lauro sacriste, fuerunt omnia per dictos dominos convocatos approbata et ratificata, tamquam laudabiliter et accurate gesta.

Deinde fuit deliberatum concorditer quod acquiesceremus consilio dominorum de provincia, quia non poteramus dissimulare vocationem. Quo facto, deventum est ad electionem sindici; et antequam ad alios actus transiremus duo nominati fuerunt, s(cilicet) honorabilis p(etrus) de sancto celodonio canonicus et jo(hannes) de lauro sacrista, decretorum doctor. Discussis ergo votis singulorum, electus fuit ab omnibus, paucis exceptis, p(etrus) de sancto celodonio. Cui statim factum est procuratorium in posse Ray(mundi) muti notarii vicariatus; et fuerunt deliberate epistole ad R(everendissi)mum d(ominum) legatum, et ad d(omi)nos de capitulo valentinensi, et ad convocatos provinciarum á quibus reciperet vale, ut si medio tempore aliquid maturius deliberassent notum fieret eidem sindico nostro. Cui eciam fuit injunctum viva voce et comendatum scripture quod omnino sequatur majorem partem convocatorum, et maxime adhereat provincie sasaraugustane, ex eo quia illustris et R(everendissi)mus archiepiscopus *acerrimus defensor eclesie* ab omnibus contemplatur, et qui in hac materia *fuit nobis presidium cum Regia majestate*, et *numquam flecti potuit per* R(everendissimu)*m d*(omi)*n*(u)*m legatum.*

Et post pauca et post recessum aliorum convocatorum, honorabile capitulum deliberavit quod dentur et bistrahantur per ferialerium michaelem valls XXII libre dicto p(etro) de sancto celodonio.

Fuit eciam eisdem convocatis dictum quod, eadem die V presentis mensis, audita convocatione dicti R(everendissi)mi legati, honorabile capitulum misit unum nuncium apud *perpiniarum* cum singulis epistolis: ad R(everendissi)mum d(ominum) episcopum gerundensem, qui, licet sit Regius cansellarius eciam se habuit valde laudabiliter circa defensionem decime, quia expertus est inopiam et notoriam miseriam tocius diocesis gerundensis; — et eciam ad d(ominum) p(etrum) vinyoles, *oratorem destinatum per provincias ad regiam majestatem*, ut caveret caucius, negociari, quia timendum erat ne *caudas ad invicem colligatas haberent Regia celsitudo cum dicto R*(everendissi)*mo legato*, et copiam convocationis interclusam nostris in epistolis transmisimus ut magis cautus ex ejus lectura redderetur. Que omnia fuerunt ab omnibus, attentis auribus, audita et letis occulis approbata; quia non potuisset c(aus)a filiorum a parentibus diligentius agitari ad laudem dei, qui nos sua clemencia excitavit.

3) *Acte del* 13 *de Agost* 1473. *Partida del Sindich del Capitol cap á Valencia.—Fol.* 253 *b.*

XIII Augusti, die sancti ypoliti, viva voce informavi honorabilem p(etrum) de sancto celodonio, oratorem electum ad R(everendissimum) d(ominum) legatum, tradidique sibi *instructiones* in capitulo lectas et deliberatas *eri*, XII *presentis mensis*, *et epistolas* ad R(everendissi)mum legatum, et ad d(omi)nos convocatos in parlamento provinciarum et ad d(omi)nos de capitulo valentinensi. Et sic dixit se iturum hodie, ex quo de omnibus, et presertim de pecuniis, fuit expeditus. Mutavit propositum propter societatem (1) ad XVI mensis, in crastinum beate virginis.

4) *Acte del* 4 *Setembre. Relació feta per Pere Vinyoles sobre las tergiversacions del rey Don Juan. Constancia del bisbe de Girona y del arcabisbe de Zaragossa. Socós de* 60000 *áligas de or, arrivat de Sicilia.—Fol.* 256 *b.*

Retulit eciam dictus p(etrus) vinyoles, orator provinciarum, Regiam magestatem noluisse acquiescere s(ente)n(c)ie illustris ac R(everendissi)mi filii sui, archiepiscopi sasaraugustani, quantum ad renitentes et exemptos, quorum partem, sive cotam, XII milium librarum tenetur recipere juxta tenorem sentencie; *licet* (2) R(everendissimus) d(omi)n(u)s n(oste)r gerundensis ep(iscopu)s viriliter in hoc laboraverit et partes suas cum integritate interposuerit. Cujus (3) consilio expectavit (4) comutationem in melius, donec et quousque secretarius dicti illustris archiepiscopi responsum accepit ab eodem quod amplius non erat incistendum (5); precipue quia, dum sic res agerentur, supervenit *auxilium* ab insula cicilie *LX milium aquilarum auri* (6). Et sic licentiatus recessit (7), ex quo cessavit necessitas dicte regie majestatis, *que* non *movebatur* nisi *ex necessitate ad comutandum decimam ad donativum XIIm librarum.*

5) *Actes del* 22 *y* 23 *Setembre de* 1473. *Relació feta per Pere de San Celoni sobre lo actual en lo concili de Valencia. Lo cardenal de Borja y son discurs de apertura. Chasco que rebé del arcabisbe de Zaragossa y de las iglesias aragonesas. Notable us del concili de Constanza en boca del arcabisbe de Tarragona. Revirament del mateix prelat. Bulla de Sixte IV. Fina y forta politica del futur Alexandre VI. Convocació de dos nous Parlaments, ó sinodos eclesiástichs, en Girona als* 30 *de Setembre y en Tarragona als* 8 *de Octubre.—Fol.* 259 *b*, 260 *a, b.*

XXII septembris rediit honor(abilis) p(etrus) de sancto celodonio, orator missus ad R(everendissi)mum d(omi)n(u)m legatum apud *valenciam* pro negociis camere (apostolice).

Die vero XXIII, in qua occurrit festum sancte tecle, intravimus capitulum, in quo fuerunt omnes qui supra; de quibus tamen aliqui fuerunt infirmi, s(cilicet) d(omi)ni andreas domenec, b(ernardus) prim, canonici, et p(etrus) vinyoles presbiter de capitulo. Quibus presentibus dictus honorabilis p(etrus) de sancto celodonio, canonicus et orator, fecit *relationem de omnibus gestis coram dicto R*(everendissi)*mo legato.*

Cujus *propositionem* (8) succincte refero, prout ab eo accepi:

«Quod v(idelice)t ipse ex causis alias expressis fuit missus *principaliter* ad hispaniam pro negociis decime, et alii R(everendissi)mi cardinales per alias provincias, pro necessitate sancte se(dis) apostolice et totius christianitatis; ut sic, per medium tante subventionis, posset ecclesia resis-

(1) Val dir «*ab la mateixa diligencia que un pare tracta 'ls negocis de son fill.*»
(2) Tarraconense y Zaragossana.
(3) Sixte IV.

(1) Ó proporció de un bon company de viatje.
(2) Jatsia que.
(3) De Don Juan Margarit.
(4) En Pere Vinyoles.
(5) Dit secretari avisá desde Barcelona en nom del parlament eclesiástich, qual veu portava En Pere Vinyoles prop del Rey.
(6) Veji s' Heiss, Monedas hispano-cristianas, tom II, lámina CXIX.
(7) Pere Vinyoles torná de Perpinyá ab senglas *Lletras Reals* adressadas al Procurador y Llochtinent general de Mallorca contra las pretencions de Jaume Samasó y de Joanxó de Gamboa.—Fol. 256 a.
(8) Ó discurs de inauguració del Concili.

Digitized by Google

tere nephandissimo inimico nominis christi, turcorum principi, immanissimo hosti christianorum (1). Et licet R(everendissi)ma p(aternitas) sua omisserit convocare prelatos propter necessitates occurrentes circa obsidionem Civitatis barchinone (2), et al(ias) ex necessitate superioris hispanie *que cum dominatione sua benigne composuit* (3), nunc data opportunitate *convocavit prelatos et capitula omnium ecclesiarum utriusque provincie*, s(cilicet) *terrachonensis et cesaraugustanensis*, ut ore proprio exponeret calamitates et necessitates christianitatis, exortando eos per viscera christi, quatinus dictam decimam acceptarent ut sic mererentur gratiam apostolicam; et reliqua.

Quod audito, R(everendissi)mus patriarcha alexandrinus et archiepiscopus terrachonensis respondit quod pauci adhuc comparuerant, quorum adventum sperant de proximo; et statim omnes convenirent et darent R(everendissi)me p(aternitati) sue responsum.

Adveniente termino, quo debuerant omnes verisimiliter venisse, dictus R(everendissi)mus patriarcha, comunicato consilio cum convocatis de provincia terrachonensi,—q(uonia)m de provincia sasaraugustana nemo comparuit, excepto nuncio qui missus fuit ad excusandas causas absencie propter absenciam illustris et R(everendissi)mi d(omi)ni archiepiscopi,—respondit:

Quod convocati de provincie, animo plusquam libenti admisissent dictam decimam, si potuissent; sed obstat eis impotencia facti notoria, occasione acerbissime guerre hujus patrie, que numquam audita fuerat similis, cujus occasione tota ista patria fuit igne combusta et destructa irreparabiliter; ut patet ex supra deductis in presenti libro. Cum ista sint notoria et permanencia, satis est allegare secundum impedimentum juris et de jure: quia non potuit indici decima nisi de consensu prelatorum, quorum consensus debebat precedere *secundum decreta consilii constanciensis* (4), et quod omnes christiani eam admitterent et in ea contribuerent *secundum privilegia summi pontificis callisti, avunculi seu patrui dicti d(omi)ni legati* (5). Defensioni cujus (6) debuisset se opponere dictus R(everendissi)mus legatus postquam oculariter cognovit calamitates et infortunia hijus patrie, que, si posset reduci ad primevum statum, indiguissét pro certo, auxilio totius christianitatis, et maxime romane curie, que, licet sit in manibus *pauperum mendicantium de ordine minorum* (7), in copia t(ame)n et habundancia rerum vastant omnia, cum debuissent ecclesiam dei reformare et ad statum virtuosum reducere; et reliqua.

Qua responsione facta, dictus R(everendissi)mus legatus sine misericordia perseveravit quod omnino obediendum erat sedi apostolice, que majoribus afficitur necessitatibus comunibus toti eclesie, et quod, ad minus componerent cum eo, sicut procuraverant componere cum Rege.

(1) Veji 's lo document XXXVIII.

(2) «A 8 *de Mayo* (1472) *vino* por Legado *á estos Reinos* el Cardenal Don Rodrigo de Borja para la Paz de los Principes y para la del Principado. *Llegó á Valencia á 20 de junio;* y despues á Tarragona, á la qual llegó el Rey de Sicilia para visitar al Rey su Padre y solicitar se reduxese Barcelona. Para el mismo fin havia embiado sus Embaxadores el duque de Borgoña, y ya se hallaban en Lérida. Suplicó el de Sicilia al Rey su Padre fuesse servido llegar á Tarragona, para conferir-los puntos de la Concordia con el Legado y Embaxadores. No pareció bien al Rey dexar á Barcelona; y escrivió al hijo procurasse que llegassen á San Cucufate. Partio primero el Legado; y *desde Tarragona por Villafranca llegó al campo del Rey;* y fué aposentado en *Bellesguart*, casa de recreo de los Reyes. Solicitó el Legado entrar en Barcelona para persuadirla diese la obediencia al Rey, y no quisieron admitirle (26 *Agosto*) los que la representavan; y viendo no aprovechar sus oficios, aviendo tratado con el Rey partió á Tortosa *á 4 de Setiembre.*» FELIU, *Anal. de Cataluña*, an. 1472.

(3) En lo Concili de Madrid ó Segovia, certament tingut durant la primera meytat del any 1473.

(4) «Praecipimus et mandamus, jura, quae prohibent inferioribus á Papa decimas et alia onera Ecclesiis et personis ecclesiasticis imponi, districtius observari. Per nos autem nullatenus imponantur generaliter super totum Clerum, nisi ex magna et ardua causa et utilitate universalem Ecclesiam concernente, et de consilio et consensu et subscriptione fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, et Praelatorum quorum consilium commode haberi poterit. *Nec specialiter in aliquo Regno, vel Provincia*, inconsuilis Praelatis ipsins Regni, vel Provinciae, et ipsis non consentibus vel illorum majori parte, et eo casu per personas ecclesiasticas et auctoritate Apostolica duntaxat, leventur.» Sessió XLIII, *decr. de decim.*, cf. sess. XL can. 18.—En lo decret parla lo Papa Marti V.

(5) Docum. LIX, 2.

(6) «Aqui deu suplirse lo mot «decime.»

(7) Sixte IV havia sigut *religiós franciscà.*

Sequenti die, dictus R(everendissi)mus patriarcha qui, ut asseruit (1), cum cauda sue eloquencie omnes congregatos trahebat ad suum propositum, deinde omnia referebat R(everendissi)mo legato. Qui factus est sibi amicus propter complacencias quas sibi faciebat, et sibi *restituit totam diocesim valentinam*, que fuerat ab eo exempta tam in capite quam in membris (2). Nichilominus tamen, dicti convocati bene cognoscentes decreverunt eidem offerre *donativum XIIII^M librarum;* et sic de facto obtulerunt. Ipse autem renuit illud acceptare; sed post preludia legi fecit quandam *bullam* apostolicam, in qua dicebatur contineri quod S(anctissi)mus d(omi)nus n(oste)r, recognitis *appellationibus cleri provinciarum*, repulit eas, et decrevit decimam esse persolvendam, non obstantibus necessitatibus de quibus certus erat et bene sertificatus, cum major, ut asseruit, sit necessitas sedis apostolice in resistendo turco quod non invadat terras ecclesie. Concessit tamen facultatem dictis provinciis quod possint redimere dictam decimam, dando XVIII^M *ducatorum*, (seu XIX^M *librarium;* commitendo omnimodas vices apostolicas dicto R(everendissi)mo patriarche, qui fuit ductor cecorum et miserorum, et postea factus est generalis collector potens in opere et sermone; qui postea obtulit redimere pro XVI^M libris. Quo audito, convocati decreverunt recedere et consulere principales suos. Et statim dictus d(ominus) patriarcha mandavit omnes convocari ad octavam mensis octobris proxime futuri; et sic fuit intimatum omnibus sindicis capitulorum.

Quia ergo materia non patitur longas dilaciones propter censuras, quia injunctum est omibus *oraculo vive vocis* per dictum R(everendissi)mum legatum quod prima decime solutio fiat intra tres menses qui currere inceperunt et intra alios tres menses immediate sequentes (altera); ideo deliberatum est quod litteris cum patentibus fiat convocatio prelatorum et cleri ad ultimam hujus mensis, ut inde mature deliberemus quid agendum sit in tanto negocio; quia facilius reperitur quod a pluribus queritur. Et inde emanarunt littere patentes in hec verba: *Andreas Alfonsello*, etc. Inserantur de mandato capituli (3).

FIDEL FITA.

Á NA ISOLINA.

Veure 'us, senyora, á lo meu cor l' hi plau
gentil, hermosa, enamorada, bona
y humil com la violeta que se dona
vergonya d' espargir son flayre suau
En vos la melangia tan bé escau,
que á mi que la dissort may m' abandona,
m' aconhorto esguardant vostra persona,
qu', encar que no m' aymeu, só vostre esclau.
Ni la fama, ni 'ls llors, ni la sabiesa
fan glatir, na Isolina, lo meu cor,
perque aixó al costat vostre es mesquinesa;
y pus nau só qu' esguardo en vos lo port
de la ditxa, si no creyeu en ma fermesa,
feu qu' almenys no s' estrelli ab vostre amor!

ENRICH FRANCO.

(1) Micer Pere de San Celoni.

(2) Cap historiador parla de aquesta *notable exempció* feta en favor de don Rodrigo, *bisbe de Valencia*, desde 'l 30 de Juny de 1458, y *arquebisbe* desde 9 Juliol de 1492.

(3) Insertárensbi fol. 261 ab, 262 a.—En llur virtut y ab data de 23 de Setembre son convocats per ordre de dignitat los *Abats* de San Feliu de Girona, de San Pere de Galligans, de Amer, Guixols, Breda, Banyolas, San Pere de Besalú, San Llorens del Mont, Vilabertran, San Miquel de Fluviá, San Pere de Roda, Santa Maria de Rosas, San Quirse de Colera y San Pere de Camprodon; los *Priors* de Cruilles, Ullá, Lladó, Cercada, Recarossa (*Ruperussa*), Besalú, Finestras, Sas Fonts, Ridaura, Junqueras y Puigpardines; los *prepósits* de San Marti Sacosta, de Roure, de Olm, de Olivas, de San Tomás; y finalment los párrocos de Vilademuls y Caldes de Malavella (*Malavetula*) Pere Mir y Pere Mas, com y també Juan Duran prepósit de Castelló en representació del Clero del Ardiaconats de Besalú, de La Selva y de Ampurias.

Digitized by Google

NOVAS.

Está posantse en música per estrenarse en lo teatre del Circo l' ivern vinent, la opereta catalana *A la vora de la mar,* deguda á la ploma del renomenat poeta En Damás Calvet.

Deu fassa que aquesta obra y altres per lo mateix istil, que á fe no 'n mancan, contribuhescan á desterrar d' aquell teatre las insulsas y aixavacanadas pesses que per la culpa de la empresa acostuma á aplaudir en lo teatre del carrer de Montserrat, lo públich de mal gust.

En la galería d' entrada al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, y dintre d' aquest, havém vist vintitres quadros de assumptos religiosos y retratos, procedents de l' iglesia de Nostra Senyora de Betlem. Los mes antichs son del segle XVII: un d' ells, de gran tamanyo, que representa la mort d' un Sant, te tot l' estil dels de Viladomat; hi ha també una bona imitació de Velazquez en algunas figuras d' altre partit de dalt á baix, que apar sant Ignaci de Loyola ensenyant als infants; altres presentan alguns passatjes de la vida d' aquest Sant, com lo de la nit que vetllá á la Verge de Montserrat en son monestir. Ab gust los descriuriam tots, un per un, pero lo poch valor de alguns y lo estar mes de quatre bona cosa maltractats per algunas mans, que poch direm si las califiquem de vandálicas, nos ho privan de ferho. ¡Llástima gran que nostras discordias políticas contribuescan tan poderosament á la destrucció de tot quant recordantnos nostre gloriós passat, deuria sempre esser conservat y tingut en molta estima per admiració de las generacions futuras! Molt nos plau que nostre Ajuntament, per evitar un pitjor mal, hage determinat colocar ditas pinturas en los indicats Saló y galeria; pero si havia d' escoltar nostre humil parer li fariam avinent qu' á mes d' esser impropi en un Consistori civil, é inconvenient pera poder guarnir aytal lloch, ab motiu de las festas que s' hi acostuman celebrar, lo que correspondria fore qu' en fes entrega á l' Academia de Bellas Arts; y si aquesta no tenia local apropósit per ser molt nomerosas las obras de son Museo, á la Comissió de monuments artístichs é históricbs de la Provincia, que en l' antiga capella de Santa Ageta ne té comensat un d' antigüetats de tot género.

Creyém que lo mes vinent s' obrirán en aquest Institut clases sobre Gramática catalana que vindrán á ser com una continuació de las que sobre ortografía en aquest matex establiment 's donaren per Ignasi Farré y Carrió.

Creyém també que s' anunciará degudament per los periódichs com hó farém nosaltres en lo número següent.

Desitjém de bona fe que s' obrin ditas clases perque podrán contribuir á que prenga nou vol lo estudi del catalá y de tot lo que á Catalunya s' referesca.

Lemas de las composicions rebudas en la Secretaria de la ACADEMIA BIBLIOGRÁFICO MARIANA *de Lleyda.*

1 Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. *Cantar de los Cántares.*
2 Vita, dulcedo et spes nostra, salve.
3 Noi t' imploriam!—aura consolatrice... che insegni la pietá. *A Manzoni.*
4 Illos tuos misericordes oculos ad nos converte.
5 Jamay podrá dir ma llira—tot lo que l' meu cor la vol.
6 Ella venció á Satan: si hoy se levanta—á renovar la lucha con fiereza,—aplastará de nuevo con su planta—del mónstruo horrible la infernal cabeza.
7 Oh dulcis Virgo María!
8 Vida, dulzura y esperanza nuestra.
9 Tot hom li diu: Be n' hajas, Reina de terra y cels. *Antoni Molins y Sirera.*
10 Tu lætitia Israel.
11 Jo us am'.
12 Electa ut sol.—*Cant.* VI, 9.
13 Antes de que luciera el firmamento... etc.
14 Qui in sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt edunt. *S. Paulus.*
15 Sancta Maria, ora pro nobis.
16 Oh Verge! Oh, Mare!
17 ¡Virgo Sacrata!
18 Lauda anima Virginem in cantico novo! laudabo Virginem in vita mea.
19 La Mare de l' amor.
20 Erexerunt Sacrarium in loco suo. III *Esd.* c. V, vers. 50.
21 ¡Cuán delicadamente me enamoras! *San Juan de la Cruz.*
22 Erat autem in vexilis Regum imago beatæ Mariæ Virginis... *El arzobispo D. Rodrigo.*
23 De tant que jo t' estimo—no t' se cantar:—qui cançons no sab ferne—sab estimar.
24 Consolatrix aflictorum.
25 Misericordia imploro noche y dia:—Siempre misericordia, Madre mia.
26 Mare de la esperansa y del amor.
27 Cada cop que miro al cel—se me n' passa l' anyoransa. *Cansó popular.*
28 Diadema de luces ciñe,—porque no pudieran ser—para un sol menos que estrellas—las hojas de su laurel.
29 Es mon desitg tota ma vida aymarvos—y en Vos morir cristianament voldria.
30 Amor.
31 ...que 'n cada cant hi brillará una llágrima—com las gotas de pluja en cada flor.
32 Una baladeta nova—crech que fa de bon sentí.
33 Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. *Cantar de los Cantares.*

RECLAMS.

CERTÁMEN DE LA ASOCIACION LITERARIA DE GERONA, AÑO 1872.

Un volúm de 280 planas, edició de luxo, tamany dels Jochs Florals.—16 rs.—Llibrería d' Alvar Verdaguer, Rambla, 5, enfront del Liceo.

RIALLES Y PLORALLES. *Comedia en 3 actes y en vers, original de F. Ubach y Vinyeta.*

Se ven á las llibrerías de Mayol, Sierra, Puig y Cerdá.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1 de Octubre de 1873. Núm. 22.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9	Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13	»
Ultramar, tres mesos.	18	»
Un número sol.	1	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id. 1
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Lo teatre catalá; per *S. Prats*.—L' imatje de Montserrat no es tan antigua com se creu; per *R. F.*—Los fadrins de montanya (poesía); per *Joan Planas*.—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Franccsch Eximenes; per *Emili Grahit*.—Dol (poesía); per *Matheu Obrador y Bennassar*.—Si 'm donessin la vara! per *Francisco Manel Pau*.—Idili; per *Pau Bertran y Bros*.—L' invenzió de la brújula; per *A. V.*—Á la memoria de D. C. (poesía); per *Joan Riera*.—Novas.—Reclam.

LO TEATRE CATALÁ.

No fa gayres nits que 'l Teatre Catalá ha tornat á obrir sas portas á un numerós públich com sempre afanyós d' admirar y aplaudir á Catalunya en sas afeccions mes puras y santas representada.

En la nit aquella, al considerarnos rodejats de gent de casa, ab lo cor batent d' entussiasme nos preguntarem si era ben cert lo despertament de Catalunya, si malgrat aquell odi instintiu de rassa, colgat avuy, pero may estingit, s' havia fet possible la robustesa y preponderancia de la llengua en nostras taulas escénicas.

Y era rahonat que tal nos preguntessim, perque ¿qui 'ns havia de dir al fixar los ulls en lo teatre pochs anys enrera que esta llengua molt pitjor que oblidadá, envilida, servint tan sols en mal forjadas y ridículas pessas de tonta diversió á un públich despreciable que sols ab la parla y costums de Castella 's creya digne de conmoure 's; quins havia de dir que aquesta llengua rompent lo captiveri s' ensenyoriria de la escena pera fer vibrar desde ella las cordas mes secretas de l' ánima fins allá ahont la forastera may havia pogut arribar, perque com no parlavam y sentiam á sa manera gayre be no la enteniam?

Cert que tot aixó semblaria un somni si als ulls de la rahó no 'ns ho espliquessim fentnos cárrech de quant val nostre carácter emprenedor, actiu y sempre mes fort que 'ls obstacles mateixos.

Per ço veyent lo molt fet en poch temps no vacilem en demanar á nostres poetas dramátichs quelcom de mes á fi de que al mateix temps que 's perfecciona la escena catalana, escullint los géneros mes propis vage treyent d' ells lo públich bona ensenyansa.

Dos son los mals de que adoleix lo Teatre Catalá. Es lo primer y mes trascendental l' haverse fet las táulas patrimoni de uns pochs ingenis que de dia en dia, ab sentiment del cor, veyem decreixer; y es lo segon la escassa variació que en las obras d' aquestos escriptors se manifesta.

No entrarem á examinar las causas que 'ns han dut al primer extrem, perque nostres tirs sens voler anirian á ferir certas personalitats potser ben netas de culpa. Consti si, y lo passat aquest estiu en Novetats nos ho prova, que hi ha altres y altres escriptors molt recomanables que á pesar de sas obras han vist tancarse devant d' ells las portas de la escena catalana, y si alguns, molt pochs, tingueren la sort de que no caygués sobre d' ells lo general anatema ha sigut no mes per veure al cap de molt pocas representacions retiradas sas obras de las táulas.

Aquest mal de que tant nos dolem perjudica no sols á la literatura en general, sino que fa també valdre menos á la empresa y als escriptors que ella patrocina. Á la empresa, perque 'l públich en son dalit de rebre impresions novas se cansa veyent sempre una mateixa producció sobre las taulas y als escriptors perque sens competencia y sens las rivalitats del talent en son significat mes noble acaban per amanerarse y mancats de forsas reposar sobre sas glorias.

L' altre defecte de la escena catalana es en nostre concepte la preferencia que 's dona avuy dia á las costums de fora sobre 'ls altres géneros, com si Catalunya no alenes en las ciutats tant com en l' aspresa de sas montanyas.

Bo es que s' alabi la puresa de las costums que resplandeixen encara en nostras masías, bo es que 's mostri tal com era y deuria esser la patria, pero també convé que 's presenti ben á las claras la vida en nostres centres populosos ab sos defectes marcats, ab eixos mals sens nombre que 'ns enmolleixen y deshonran.

Hi ha també la historia, descuydadíssima quan no olvidada en nostras taulas.

Que convé molt y molt cultivar aquest génere es

Digitized by Google

induptable, parant esment en lo poch que 'ls catalans coneixen los fets gloriosos que son nom enaltiren. Si pretenem que Catalunya 's regeneri, si no volem que desmemoriada desaparegui á l' ombra de Castella, ensenyemli qui foren y que feren sos antepassats, com se distingiren y alsaren sobre 'ls altres pobles, quins eran sos germans, y també y sobre tot quins eran sos botxins, no pera instigarlos á la revenja sino á fi de que, coneixentlos, viscan sempre ben deixondits y alerta.

Aquestas ideas fillas de nostre bon desitj per Catalunya preguem que per qui pugui sian presas en compte.

Ja que avuy dia las passions políticas tot ho capgiran, ja que als governants ni 'l temps los hi resta pera intentar la felicitat dels pobles, als escriptors d' avuy dia, á nostres poetas dramátichs que tanta gala fan de catalanisme los hi está encomanada la reforma y perfecció de las costums en la societat actual. Si es cert que per Catalunya travallan, com dihuen, deposant rivalitats y mesquinas envejas com á germans viscan que axis ho feyan sos pares per lo be de tots que era 'l be de cada hu.

Si d' aquí endevant se pot dir que las portas del Teatre Catalá están sempre obertas al mérit, y logra 'l poble, odiant ab profitosos exemples lo cinisme y corrupció que 'ns rodeja, traurer del seu passat tota la grandesa y benestar que 'l segle actual permet, dirém qua nostra escena ha cumplert ab son fi elevat no malgastant sas forsas en mesquinesas.

S. PRATS.

L' IMATJE DE MONTSERRAT

NO ES TAN ANTIGUA COM SE CREU.

Aquesta es l' afirmació que varem fernos poch temps ha al veurer, en una curiosa obreta sobre Montserrat escrita per mossen Martí Cantó, una lámina representant la referida imatje despullada de sos vestiments sobreposats y dibuixada tal com sortí de mans del escultor.

Es crehencia general que la imatje de Montserrat, que se venera en lo altar major de aquella iglesia, magnífica catedral de nostras montanyas, es la mateixa que fou trobada á la Cova en temps del compte Wifredo *lo Pelós*, sobre l' any 880 y encara s' hi afegeix que la mateixa imatje era venerada en los segles V y VI en la iglesia dels mártirs Just y Pastor de Barcelona. Y res mes que fins al evangelista San Lluch, que visqué en lo segle I de la era cristiana, fan pujar alguns escriptors l' antigüetat de l' imatje montserratina. Coberta de vestiduras sobreposadas, plenas de brodats y joyas, no veyentse d' ella mes que la cara de la Verge, lo cap del fillet y las mans de una y altre, no llegint mes que la descripció que de l' imatje vestida y enjoyada fa lo cronista Pujades, podia no estranyarse que se li senyalés tanta antigüetat; pero al veurer lo dibuix de l' imatje despullada de sos vestiments, s' adquireix la convicció de que no es tan antigua com se diu, de que no pot ser la que 's venerés als segles VI y VII á Barcelona, ni la que fos amagada á la Cova per barcelonins fugitius al comensar lo segle VIII, cuan los mahometans conquistaren Catalunya, ni la que fos trobada l' any 880 á la Cova.

Tenim al devant lo grabat de la curiosa obreta del Sr. Martí Cantó, representant l' imatje de Montserrat segons sa forma natural, en fusta, despullada dels vestits, manto, toca, corona y joyas ab que va cuberta y fins al present ha sigut dibuixada: hermosa imatje; malaguanyada qu' estiga coberta per vestits y mantells carregats d' or, plata y joyería y per una corona de metall mes qu' or ó plata sia. L' imatje apareix sentada en una senzilla cadira de brassos; per lo qu' es veu d' esta cadira en lo dibuix, que es l' extrem dels brassos y la tarima, es d' estil gótich, senzill, lo mes antich, apar, bizanti-gótich, del segle XII lo mes enllá; si no es estil del segle XVI. Las coronas, de fusta y de la mateixa pessa de las imatjes, que portan la Verge y lo fillet, son també d' *estil* gótich. Los ropatjes y l' espressió de las fesomías, sobre tot la fesomía de la Verge, senyalan un grau de progrés en lo dibuix y l' escultura conegut solzament del segle XV ençá y á l' Antigüetat, ço es, fins als primers segles de l' Era cristiana. Podria dirse que d' aquestos segles es, puig alguns fins á San Lluch, del segle I, atribueixen l' escultura. Mes las coronas, la cadira y la tarima d' aquesta ab sos costats curvilineos y sas dos puntas, no son del estil escultórich de l' Antigüetat, sino del estil dels segles XII al XVI; no pot ser, donchs, dels primers segles de l' era cristiana; ademés, en aquells temps los cristians no tenian imatjes en sos temples ni en sas casas, per diferenciarse dels gentils ó pagans qu' en tenian plens los seus. Sobre tot las coronas, la cadira y la tarima resolen la cuestió á favor de l' época del estil gótich, dels segles XII al XVI.

Recordem qu' á l' Exposició retrospectiva de l' any 67 celebrada á Llotja, hi habia una imatje de María sentada en una cadira, estil bisantí y semblant á l' imatje de Montserrat, si be mes petita y molt defectuosa, sobre tot de fesomía, á lo que tenim present al cap de sis anys (1). Al veurer á la 4.ª edició de l' Historia de Montserrat per mossen Cantó lo dibuix de l' imatje montserratina lliure de sos vestits y coronas postissos, varem recordar la de l' Exposició.

Repetim, en conclusió, que 'l imatje de Montserrat no es dels primers segles de l' Era cristiana, ni del temps dels goths, ni tan solzament de últims del segle IX, época en que, segons la tradició, fou trobada á la Cova; sino dels segles XII al XVI.

Lo culto de la Verge de Montserrat no va comensar, segons se veu, per la present imatje; sino per altre mes antiga, y si va comensar per la que dibuixada publica lo llibre del Sr. Cantó, lo culto de la Verge de Montserrat no va comensar, lo mes aviat, fins al segle XII, avans del XI, per altre part, pochs

(1) Dita imatje era lo número 1973 del Catálech de l' Exposició y fou presentada per lo marqués de Sentmanat.

Digitized by Google

ó ninguns documents parlan de santa María de Montserrat.

L' imatje tal com está col-locada á l' iglesia del monestir, tal com s' ha dibuixat fins ara y tal com s' ha representat fins aquí ab altres imatjes, es desconeguda de l' imatje tal com sortí de mans del escultor. Lo vestit amaga la cadira y la tarima y fa semblar dreta á l' imatje qu' está assentada; lo manto y la toca li donan la forma de cucurutcho ó cónica, com á l' imatje de la Mercé; coronas de metall amagan las senzillas de fusta, qu' á las imatjes de la Verge y del fillet feu l' escultor y á l' imatje del fillet lo vestit sobreposat la fa semblar penjant per baix de l' aixella, sent aixis que l' escultor la feu sentada á la falda de la Verge.

Per l' imatje vestida ab los vestits, mantos y tocas no pot jutjarse de l' afirmació que fem sobre l' antigüetat d' ella; sols pot jutjarsen veyent l' imatje despullada, tal com la deixá l' escultor, vestida y coronada de fusta mateix, tot d' una pessa ó veyent lo dibuix de l' imatje despullada. Als que hajen vist esta ó aquell apel-lem, per poch qu' entenguen en escultura antigua. Nosaltres no som pas dels qu' hi entenen; mes per poch que s' haje vist d' antigüetats, n' hi ha prou per reconeixer que l' imatje de Montserrat es tres ó mes segles mes moderna del temps en qu' es diu va ser trobada á la Cova.

R.—F.

LOS FADRINS DE MONTANYA.

Espardenya blanca als peus
Beta fins á mitja cama.
(Cansó popular).

Ja podeu voltar la terra
De ponent fins á llevant,
De fadrins com á montanya
Jo vos jur que no n' hi hán.
¡Viva Deu!... Son gent sensera;
Jaquiu, jaquiulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Allá al cor de la montanya
Tan bell punt naix un infant,
Ja li 'n prestan sa alenada
Los roures del seu voltant,
Y creixent ab tal coratje
Quan arriban á ser grans
Tenen tots un cor de roure
Y una forsa de jegant.
Los fadrins de la montanya,
Quan tot just tenen quinze anys,
Remenan tan prest la fanga
Com la joguina un infant.
Quan n' aflaca al camp la feyna
Van á fer petar boscalls,
Qui no porta dotze arrobas...
Ja 'l tenen per migrolat.

—

¡Viva Deu!... son gent sensera:
Jaquiu, jáquiulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Son lleugers com una dayna.
Per petá un plansó de fatx
Quan s' enfilan dalt d' un single
Fa basarda de mirar.
Si l' un peu pitxa una branca
L' altre va penjim penjam.
L' una ma rayels agarra,
L' altre don' colps de destrals.
Si un rellisca... ¡Deu li valga!
Trobas mort torrent avall.
Mes ¿quin lo perill n' aguayta?
Bona 'n fora! ¡avant, avant!
¡Jo 'ls he vist ballar al ayre
De una timba de cent pams!

—

¡Viva Deu!... son gent sensera!
Jaquiu, jáquiulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Son traballadors de mena.
Fent esplets d' assi y d' allá
Burinan tot l' any la terra
Sens jaquirla may parar.
Mentres lo mastay recullen
Lo faijol ja 'n van sembrant,
Mentres los gorets esclatan
Van á bremas per avall.
Quan llassats de bremas tornan
Ja han tornat florir sos camps.
La flor del faijol blanqueija,
Altre volta ma á la faus,
Vingan prest novas llauradas
Y á la sembra, que allí dalt
Ni la terra may reposa
Ni 'ls fadrins reposan may.

—

¡Viva Deu!... son gent sensera!
Jaquiu, jáquiulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Quan ne plantan una artiga
Ja 'n agafan la destral,
De matí lo bosch ombreja,
Cap al vespre, ja es tallat.
Quan lo bosch tallat ne tenen
Ja 'n agafan lo magay;
Si al matí veyeu verdissas
En sent fosch ja no n' hi han.
Quan las brossas ne son tretas
Ja 'n agafan lo parpal:
¡Colps y avant! regirant rocas,
Guarnint marges, ¡colps y avant!
Si las penyas 'ls fan nosa...
Las penyas van rodolant;
Ja las feixas son talladas,
Ja la costa es un crestall.
Sembla que la terra 'ls diga...
¡Feu de mi lo que 'n vullau!...

—

¡Viva Deu!... son gent sensera!
Jaquiu, jáquiulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Per las festas y balladas
Tots ne surten ben mudats,
Portan barretina musca,
Faxa de seda al costat,
L' espardenya ab doble beta

Digitized by Google

Y á la espatlla 'l gech penjant;
Un clavell, sobre l' orella,
Y un garrot, sota del bras.
Lo clavell, per la promesa,
Lo garrot... jaquíulo anar,
Que si n' han de fer batussas
Tots lo saben ben jugar.
Com que lo delit los sobra
Se agradan de barallar.
Si 'ls falta gent forastera
Ja se 'n batan de companys.
Batussers com nostres avis,
A voltas semblan alarbs,
Mes dintre aquells pits de ferro
Hi baten los cors mes grans,

—

¡Viva Deu!... son gent sensera!
Jaquiu, jaquíulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Pels aplechs y per las galas
Se agradan de rumbejar,
Contrapás y la sardana
Si l' han saben ben ballar!
Ells ne gastan gran fatxenda
Plassa amunt y plassa avall.
La fatxenda que ells ne gastan
Ja l' han poden ben gastar;
Si algun maco 'ls planta cara
Ja li saben ben tornar,
Que 'n son gent de valentona
Y tenen un cor de brau;
A una ma 'l garrot de cayres,
Ganivet al altre ma
Mes que cent per un s' hi atansen
Los farán tots recular.

—

¡Viva Deu!... son gent sensera!
Jaquiu, jaquíulos anar.
No temau per Catalunya
Mentre aquesta gent viurá.

—

Son la gent mes catalana
Que s' haja conegut may,
Si algú 'ls porta nous usatjes
De reull lo mirarán;
Mes que nous estils dobleguin
A la gent de las ciutats,
Mes que 'l jovent de la plana
L' aná aprenga d' altres parts,
Ja 'n pot dar cent toms la terra
Que 'ls fadrins de per 'llí dalt,
Sempre ferms com sas montanyas
Llurs usatjes seguirán;
Portarán llurs barretinas,
Cantarán los seus cantars.
Farán llurs aplechs y ballas,
Cremará 'l foch de sas llars,
Parlarán lo seu llenguatje,
Y als seus nets l' esprit darán,
Que fins á finar los segles
Serán sempre catalans.

JOAN PLANAS.

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

IV.

LLIBRE DELS ANGELS.

Prólech.—*Al molt honorable e molt savi cavaller monsenyor pere dartes maestre racional del molt alt princep e senyor monsenyor en Joan per la gracia de deu Rey darago seu humil servidor frare ffrancesch eximeneç del orde dels ffrares menors si mateix ab tota reverencia en aquell eternal deu que es pare de tots los sants angels e virtuosos spirits en gloria. Reverent senyor meu, diverses vegades ha plagut á la vostra sancera e fervent devocio que havets de temps antich ençaals gloriosos angels del paradis moure ami que sobre lur dignitat, regimen, ordinació, principat, servey e altea, compilas algun libre qui les dites lurs condicions e altres explicas per guisa que vos primerament e los qui vindran apres poguessen veres coratges inflamar a lur honor, servey, amor e reverencia. Jatsia senyor meu que aquesta cosa sia a mi fort dificil axi per lur transcendent altea e condicio natural com per ma gran ignorancia e impericia brutal. Empero attenent la fontal pietat e clemencia del nostre Salvador qui quant li plau fa parlar lengues de besties ço que a la sua inmensitat es plasent. Attanent encara a la gran obligacio que humana natura ha alts dits gloriosos, spirits benuhirats, hoc encara pensant en la dita servent devocio vostra que haveu als dits santificats spirits, E cogitant, axi mateix que aço poria esser promotiu e occasio de moltes devotes persones á honrar e amar aquells, a que per aço y matex poria aconseguir algun merit en la sua anima e lur fervor e ajuda en mes grans necessitats per tal presum de comensar lo dit libre comanant lo proces e la fi al senyor de tot lo mon. Protestant tots temps que si aci se conte res que sia bo e profitos e ben dit que tot sia atribuit a la eternal clemencia sua e a ajuda dels sancts angels, E si per ignorancia o inadvertencia hi havia res mal posat ó sospitos en la fe o ofensiu de piadoses consciencies que tot sia haut per cas e per nulle. Tots temps suppossant ho tot sots determinacio de la santa mare esglesia.—Táula.—Ab lo nom de nostre senyor deu E de la Gloriosa verge madona sancta maria comensen asi les rubriques o capitols del llibre appellat dels angels segons ques seguexen. Lo qual es compres tot en sinch tractats.—Llibre primer tracta dels angels, de lur altesa e natura excellent.—Libre segon tracta de lur horde reverent.—Libre terç tracta de lur servey diligent.—Libre quart tracta de lur victoria fervent.—Llibre quint e darrer tracta de lur honorable president.*

Lo llibre primer, que compren divuyt capítols, es una rahonada exposició de las qualitats essencials dels ángels considerats respecte á sa naturalesa es-

piritual. Lo segon es una estensa esplicació de cada una de las gerarquías y ordes dels ángels, intercalanthi diversas altres materias de analogía. Los ordes son, segons pot despéndrers de una senzilla llegida: *serafins, cherubins, trons, principats, potestats, y virtuts*. Conté aquest segon llibre vint capítols, y entre ells un que parla de *com es perillosa cosa regiment de animes e com los mals regidors son grans pecadors.*

Lo llibre tercer está encaminat a desenrotllar los serveys que 'ls ángels fan, que son: guardarnos, illuminarnos, inflamarnos en amor de Deu, oferir á Deu nostras oracions, estimularnos á *venjar a nostre senyor de nostres culpes,* repéndrer als que van errats y *revelarnos altres secrets.* Al parlar de la illuminació que nos prestan los ángels, se tracta ab estensió la manera de allunyarnos de mala vida y acostarnos á Deu. Hi ha també alguns capítols contra 'ls mals eclesiástichs. Algunas qüestiones raras, ja atenent á l' época en que fóu escrita l' obra ja al carácter del autor, se tocan al parlar de com los ángels nos inflaman. Se tracta: *com los contemplatius imprudents son enganats per illusions diaboliques;* com los ángels no nos proporcionan *totas las inflamacions que venen en las oracions;* y com no es convenient pregar á Deu per altres *ab molta intencio.* Una curiosa *doctrina de viurer á cavallers e rendats*, s' exposa al parlar de com los ángels nos revelan secrets. Axó es lo mes notable que presenta lo llibre tercer que conté cincuanta vuyt capítols.

Un menos solzament ne té lo següent encaminat á fer una comparansa entre 'ls ángels y 'ls dimonis, tant en llur essencia, com en llurs oficis. Primerament parla N' Eximenes d' aquells, examinant la manera com nos custodian y vetllan per nostra salvació. Després seguex lo tractat dels dimonis que per sa raresa merex descripció separada. Comensa l' autor per fer notar que 'ls citats esperits tenen gran poder, *franch arbitre fort nafrat,* superbia, enveja, ira, furia, falsía, difamació y corcat consell. Després seguex una série de capítols que parlan de *per que deus ha dat poder al diable de exigir arts magiques ne maleficis: si alguna persona sens peccat pot recorrer al diable e adevins:* si 's poden usar *caractes o figures*:... quinas cosas esdevenidoras pot saber lo diable: remeys contra d' ells: dels endemoniats: *com dimonis nos procuren tempestats en mar e en terra e liguen los que se ajusten en matrimoni*... Acaba aquesta materia ab diversas qüestions de menos curiositat, per fer notar la diferencia entre ángels y dimonis.

Lo quint y últim llibre d' aquesta obra, te per objecte exposar y explicar los diversos oficis que ha tingut y te sant Miquel, com á cap dels ángels, y segons N' Eximenes son: *gitar llucifer e tots los seus del Cel,* ordenar y disposar las cosas creadas segons la voluntat de Deu, *estar regint la sinagoga dels jueus per dos milia anys, entendre en lahor de salvador jesucrist, rebre les animes dels difunts, que sia cert loch guardar deputat,* obrar grans miracles, *fer grans revelacions baix als homens e darlos molts sants consells, y endressar los grans affer qui han afer a la fi del mon.* Conté aquest llibre cinquanta capítols.

A la fi hi ha la següent nota editorial: *Lo present libre dicta mestre francesch eximenis del horde de monssenyer sanct francesch en lany quis comptava de la nativitat de nóstre senyor M.CCC.L,XXX.II.,* lo que també se proba per lo capítol cinquanta.

Los autors no han fet elogi especial d' aquest llibre, mes deu notarse qu' era 'l primer que ab estensió y bon orde tractava dels ángels, puig que 'ls anteriors á mes de ser escassos, eran sens orde ni concert.

Ha sigut obra molt llegida si 's te de judicar per las diferentas edicions que se n' han fet. Ne so vist una de Barcelona de l' any 1494: hi falta la dedicatoria ó prólech: A la fi s' hi llegex: *A laor de nostre senyor deu y de la gloriosissima verge maria mare sua fini la impresio del present libre dels angels per lo reverent mestre Joan rosembach de haydelberch Alamany. En la elegant ciutat de Barcelona a XXXI de Juny, Any de nostre senyor M.CCCC.L.XXXX. quatre:* n' hi ha un exemplar en la biblioteca de S. Joan de Barcelona, y En Torres Amat diu que n' hi habia altre en la de Domínichs de la matexa ciutat. En aquella matexa biblioteca n' hi ha un' altre edició, mes com hi mancan los últims fulls, no 's pot saber l' any ni 'l lloch de la impresió. He vist també una edició de Mallorca, mes no recordo ni l' any ni 'l lloch hont la vaig veurer.

Los bibliógrafos donan compte de las següents edicions.—Génova, 1478, en fóleo (1). Es edició estremadament rara al dir de Hoefer, afegint Lalonde que 's lo primer llibre imprés en dita ciutat. Mr. Pauli Paris, diu lo matex, emperó posant la fetxa de l' impresió als 1499 en lo que conto s' equivoca. En Torres Amat al copiar la noticia d' aquesta edició posá *Gerona* en lloch de *Génova*. En Girbal axis ho transcriu, y com la primera obra estampada á Gerona, segons últimas noticias ho fou l' any 1483, al parlar en *Los escritores Gerundenses* de l' imprenta en Gerona, s' alarma sospitant que á ser certa aquella noticia de En Torres Amat, sigué dita ciutat la quarta d' Espanya en orde á las que primerament imprimiren llibres. Si En Girbal no s' hagués concretat en copiar lo dit per l' autor del *Diccionari d' autors catalans*, y hagués comprobat las citas hauria vist l' equivocació.— Barcelona, 1494 (2), en fóleo, per Pere Miquel, de la qual n' hi habia un exemplar en la biblioteca de S. Francisco de la matexa ciutat, y un altre en la dels frares del matex orde de Cervera.

He vist un manuscrit d' aquesta obra en la biblioteca de S. Joan de Barcelona. Es un códice del segle XV, escrit per un tal Bartomeu en 1445, á dos columnas, bon marge, títols y capitals illuminadas y rasguejadas, en fóleo. Es l' original de la edició de Barcelona de 1494 (Arm 2.t 2. 15). Habia pertenescut al convent de Carmelitas Descalsos de la propia ciutat.

(1) Joan de S. Anton, *Bibliotheca universa Franciscanorum.* Hoefer, Diccionari biográfich universal. Bailly do Lalonde, *Voyage pittoresque, historique et litteraire à Génève et dans le canton de Vaud* (Suissa).
(2) Torres Amat.

Digitized by Google

En Torres Amat diu: «Don Anton Agustin tenia un exemplar manuscrit en sa biblioteca, numero 137, ahont se llegex, *Francesch Eximenes Frare menor*: *De la dignitat, regimen ó condició dels angels, llibre dirigit á Mossen Pere de Artés, mestre racional del Rey D. Joan. Duo exempla in carta* (afegeix D. Anton Agustin), *quorum alter anno M.CD.VIII.* (1408) *scriptus forma folii.*»

Lo matex autor ne senyala existents, un exemplar en los monastirs de Sant Geroni de Ebron y de Sant Cugat del Vallés, y un altre en la biblioteca episcopal de Barcelona.

La Reina Maria, muller de Martí I, ne tenia un exemplar en sa biblioteca. L' índex novament publicat dels llibres de tan illustre senyora, lo descriu axis: *Item un llibre appellat:* DE NATURA ANGÉLICA, *ab quatre gafets, deu bolles cubertes de fust vermelles picades, scrit en pergamins á corondells intitulat en rubrica vermella qui comença:* CAPITOL PRIMER DEL LIBRE APPELLAT DE NATURA ANGELICA, *e feneix:* AB VOS TOTS TEMPS JHESU CRIST PER LA SUA CLEMENCIA. AMEN.

Segons l' autor d l' Ensaig d' una biblioteca espanyola de llibres molt escassos y curiosos, en la biblioteca Real de Madrid, n' existexen dos exemplars manuscrits del segle XV, indicats, B. 94, 95.

Joan de S. Anton y Nicolau Antonio, diuhen que n' existexen dos d' altres en la biblioteca del Escorial, indicats, Lit. h. Plut. II. nn. 13 y 16, y la matexa lletra Plut. III. n. 21. segons Nicolau Antonio, y III, h. 21. jjij. h. 13, ac 16, segons Joan de S. Anton.

Per últim en lo catálech de la llibreria de Barcelona *La Anticuaria*, de l' any 1869, en la secció de manuscrits (p. 105), se llegex «8. Eximenis (Francesch), Llibre dels Ángels, fóleo (Vinyetas del segle XV), 1418.» Aquest manuscrit lo comprá per preu vint y cinch duros una casa de llibreteria de Paris.

Acaba de demostrar la importancia de la present obra la molt atendible circunstancia d' haver sigut traduhida al francés y al castellá. En aquest últim idioma ho feren separadament, Fr. Miquel de Cuenca y Fr. Gonzalo de Córdova, quals traduccions se conservan manuscritas en la biblioteca Real de Madrid (B. b. 91. 92) (1). Foren impresas en Búrgos l' any 1490, per Fadrich de Basilea, als 15 de octubre: lo traductor creu que N' Eximenes l' escrigué primerament en llatí, traduhintla després al catalá (2). N' existia un exemplar en la biblioteca Colombina (2. 0 75) procedent de Sevilla, hont s' havia comprat per 60 maravedissos (3). Altre edició dels matexos impressor y ciutat, de 1516, vegé Nicolau Antonio, y segons l' Espanya Sagrada se reproduhí en 1527.

La traducció francesa se conserva manuscrita en la biblioteca Real de París en un códice (N.° 6,846, Ancien. n.° 201), en fóleo máximo, á dos columnas, ab inicials y vinyetas de la fi del segle XV, encuadernat en marroquí roig, ab las armas de Colbert en las cubertas. Mr. Pauli París, de qui prench aquestas notas, afegex que fou diferentas vegadas impresa aquesta traducció, mes no cita ni descriu cap edició.

V.

LLIBRE DE LES DONES.

Prólech.—*En nom de nostre Senyor iesuchrist.—Comença lo libre appellat de les dones ordenat e compost per lo Reverent mestre en sacra theologia del orde de fra menors. Dirigit á la molt noble Sanxa de Arenos Contessa de prades.—Segueix lo preambol.—A la molt alta e molt honorable senyora mia la senyora dona sanxa ximenes de arenos contesa de prades lo seu humil servidor en Jesuchrist senyor dels senyors frare francesch eximenis de la orde dels frares menors honor tots temps e deguda reverencia en aquell matex sobres alt e reverent redemptor qui dona per ell creada e feta per la gran dignacio elegi per mare. Molt alta senyora a semble vostra altesa que ha plagut á la vostra devocio de diverses vegades moure ami que yo volgues a vos ordenar algun devot tractat per a la vostra salut e per endressament de la vostra vida per que senyora molt alta volent satisfer al vostra bon desig oferirvos la present qui jatsia que ell no sia tal com la vostra dignitat requer. Empero io hi he fet segons la mia ignorancia perque senyora placia a vos que en los deffelliments que aci trobarets aiats mi per escusar e tot so que de be hi contemplarets hey veurets grayts a la font de tot be iesuchrist don es tot devellat. Lo libre aquest senyora molt reverent es tot de dones e tracta de lurs bonesas e vicis e remeys de aquells segons que la sancta scriptura e los sans doctors e philosophs han parlat e segons que continue experiencia nos ensenya. Jatsia que desta materia aient los demunt dits tractat largament Empero aytant com he pogut ne sabut he compresos lurs dits en brevitat per squivar enuig aquells qui aci legiran car diu lo poeta que liso curta es pus plasent e mes profitosa car menys agreuge lo ligent. E devets açi entendra molt honorable per mils entendra com tot lo proces de aquest libre es partit en dues parts principals. La primera part tracta generalment de so que a dones pertany. La segona part tracta delles en especial segons V. maneres delles car algunes son infantes qui vull compendra sots nom de dones. Altres nia donzelles. Altres maridades. Altres vidues e altres religioses de les qualls V. dites differencies trobarets deval V. tractats ordonats a gloria de deu principalment. E a lur profit los titols dels quals tractats e de lurs capitols son ordenats sots la forma quis segueix.*

Estranya se presenta per sa estraordinaria desigualtat, la divisió d' aquesta obra, per quant si la primera part conté sols tretze capítols, la segona ne conta trescents trenta dos. Aquella, es una especie d' introducció que sols es curiosa per los capítols que parlan de: *que es dona, perque feu deu les dones en cors femani com sien dits homens, com deu ha volgudes en algunes coses dotar les dones e com negun non deu mal parlar, y si les dones en gloria torneran homens.*

Com se despren del prólech, la segona part está

(1) *Ensayo de una bib. española de lib. raros y curiosos.*
(2) Francisco Mendez, *Tipografia española*, p. 134 y 135.
(3) *Ensayo de una bib. española:* etc.

Digitized by Google

dividida en cinch tractats que s' ocupan de las infantas, donzellas, casadas, viudas y religiosas.

Lo primer tractat se reduex á recomanar lo bon nodriment dels infants, y lo segon l' humilitat y puresa de las fadrinas. En aquest, son curiosos alguns capítols destinats á combatre la manía en que segons N' Eximenes havian caygut las minyonas d' aquell temps, de pintar y vanament ornarse.

Lo tractat *de les maridades* es mes interessant. En primer lloch se diserta ab bon seny, sobre lo matrimoni, y luego se senyalan los bens que causa, que diu l' autor son: *los infants que de qui* (del matrimoni) *ixen;* fidelitat *(faeltat);* evitar *fornicacio; sagrament; pau e concordia; solás de la vida humanal; y reparació de les cadires angelicals.*

Al parlar de la fidelitat, l' autor dedica un capítol á probar que *los princeps fan gran pecat donants licencia als marits de matar llurs mullers per adulteri,* y un altre de *com es bo que les dones sapien legir;* ideas ab las quals N' Eximenes á més d' avansarse algun segles á la societat de son temps, dona mostra de sa cultura é illustració.

Los capítols destinats á probar que 'l matrimoni evita *fornicació* son altra prova de la sobrera llibertat que 's permetian los autors al desenrotllar ideas massa delicadas. Calculis lo que será per exemple un capítol que porta la següent rúbrica: *quals tocaments se poden fer sens pecat entre marit y muller.*

Lo tractat acaba ab llarchs consells sobre lo benestar entre marit y muller y llur familia, que no presenta res de particular, com tampoch lo següent destinat á parlar de las viudas.

Lo tractat mes estens es lo de las religiosas; més aquesta estraordinaria estensió lo fa cáurer en un defecte molt criticable, qual es parlar ab prou feynas alguna vegada de donas. Per rahó de las materias que s' esplican, presenta una subdivisió, ocupantse per separat de las virtuts teologals, de las cardinals, dels deu manaments, dels sets pecats mortals, dels cinch senys corporals, y de *que es religio, quin profit sen seguex al hom e consells evangelicals.*

De la fe, esperansa y caritat ne parla N' Eximenes ab molta originalitat, sens per axó separarse de las doctrinas cristianas. De las *religiosas* se n' ocupan solzament alguns capítols que tractan de *com lo diable proposa á les dones grans temptacions contra la fe,* dels desastres del amor carnal en dona religiosa, y de com se deu entendrer lo amor *a altre done, e home, e al prohisma.*

Igual carácter presenta la materia de virtuts cardinals, en la qual sols un capítol parla directament de religiosas. Res de notable presenta la glosa, diguemho axis, als deu manaments de la lley de Deu, puig no era fácil donar novetat á un assumpto tant manossejat per los antichs moralistas de l' Iglesia. No dech fer tampoch esplicacions sobre la materia dels set pecats mortals y dels cinch senys corporals, puig que 's reduexen á un estracto dels sisé y vuyté tractats respective del llibre tercer de *El Crestiá.*

La última materia que compren aquest últim tractat del *Llibre de les dones* presenta una estensió estraordinaria. Primerament se glosan y esplican los consells evangelicals, y ab preferencia, la obediencia, pobresa, y castetat, que son los tres vots per la vida religiosa. Se parla apres ab gran confusió de las maneras de satisfer á Deu per nostres pecats tant per medi del dejuni com per la almoyna y oració, de cada un dels quals se tracta per separat y estensament. Es curiosíssim un dels últims capítols en que 's diu que *en paradis ha iocs, cants, balls e rialles.*

El *Llibre de les dones* ha merescut grans elogis. Lo P. Alonso de Salvatierra diu, que trovantse 'l papa Adriá VI á Tarragona preparantse per marxar, un secretari seu, anomenat Cisterals, natural de dita ciutat, li presentá aquest llibre, y 'l papa, amich de las lletras, després de llegirlo l' alabá molt, dient qu' era de maravellosa doctrina, y necessari que tots los reyalmes lo tinguessin. Lo matex autor diu, «que es «de maravellosa doctrina pera tot fidel cristiá, llibre «excellent y necessari á la doctrina cristiana pera regiment de tot fidel cristiá de qualsevol estat que sia.» També alabaren molt lo *Llibre de les dones* Diego Ramirez, bisbe de Cuenca, y Bernat, bisbe de Orense y president de la Audiencia y Cancilleria de Granada.

He vist una edició de Barcelona, de la que n' hi ha un exemplar en la biblioteca de San Joan de la matexa ciutat. En lo primer full hi ha un curiós grabat que figura una reunió de donas divididas en infantas, donzellas, casadas, viudas y religiosas; dessobre hi ha una cinta en que s' hi llegex: *Llibre de les dones. — mestre francesch eximenis.* A la fi: *Acabat fou lo present libre vulgarment dit de les dones en la noble ciutat de Barcelona per mestre Johan Rosembach Alamany á instancia del discret en Johan Bernat notari e scriva de la cort del oficial del Reverent Senyor Bisbe de Barcelona en l' any de la nativitat de nostre senyor Jesucrist, Mil CCCC.L.XXXXV. á vuyt dies del mes de Mayg.* En fóleo.

En Torres Amat dona noticia de dos altres edicions, una de Bolonia de 1485, y un' altre de Tarragona del matex any.

Existex manuscrita en la biblioteca Real de Madrid, en dos deferents exemplars, indicats S. 22. y Cc. 34 (1). Joan de Sant Anton diu que 'n vegé un en la biblioteca del Escorial (III. h. 14. et. 20.) y un altre en la del barceloní Ramon Dalmases. La Reyna María de Aragó ne tenia també un, segons l' inventari de sos llibres últimament publicat, en el que 's llegex: 29. *Item un altre libre:* De les dones, *scrit en pergami ab cuberts de fust e de cuyro vermell ab gafets dargen sobredaurades e comença en les rubriques:* Comencen les rubriques, *e comença lo tractat:* Aci comenca lo libre appellat de les dones, *etc., e fenix:* de la Sancta mare Iglesia, *etc.* En la biblioteca de Sant Joan de Barcelona existex manuscrita la part d' aquest llibre qu' ensenya la manera de confessarse: se trova en un volum que conté tres altres obres: la primera, *De la providencia del consell,* que dona nom al códice, segons los índices.

Conech una traducció al castellá del *Llibre de les dones,* del P. Fr. Alonso de Salvatierra, més tan lliu-

(1) *Ensayo de una biblioteca,* etc.

Digitized by Google

re, y ab tantas correccions, aumenta y esmenas, que 'l desfiguran per complert. Te aquest títol: *Este devoto libro se llama Carro de las donas, trata de la vida y muerte del hombre christiano es intitulado á la christianissima reyna de portugal doña catherina nuestra senyora, tiene cinco libros de grandes y sanctas doctrinas.* Hi ha després un grabat que figura á diferentas donas dalt d' una carrossa tirada per dos cavalls, sobre dels quals hi ha la figura de la mort, ensenyant a aquellas lo relotje del temps. Hi ha un prólech ó dedicatoria á la reyna qu' indica 'l títol. Acaba: *A la gloria de dios todopoderoso: se acabo el presente libro, llamado carro de las donas; en el qual ay cinco libros... fue ympreso en la muy noble Villa de alladoliu por industria del muy honrado varon Juan de Villarquinau. Acabose a veyte y nueve de julio del año de mil y quinientos y quarenta y dos años.—Laus deo.*

En Torres Amat dona noticia d' una altre traducció castellana feta per un religios observant de Valladolid, familiar del papa Adriá VI, y després predicador del rey Don Joan III de Portugal; traducció feta ab moltas adicions é interpretacions. Aquesta traducció será tal vegada la que segons l' autor de l' ensaig de una biblioteca espanyola de llibres raros y curiosos, se conserva manuscrita y anónima en la biblioteca Real de Madrid, indicada, S. 32: Cc. 34.

VI.

PASTORALIS.

Es un llibre escrit en llatí, y destinat á fer conexer las obligacions dels bisbes y eclesiástichs inferiors.

Epistola.—Reverendissimo in Christo patri et domino, domino Hugoni digna dei providentia valentino episcopo, frater franciscus eximenis ordinis fratrum minorum eius humilis servus et filius supsum totum cum omni reverentia veri pontificis et summi iesu, ei gloria totius ecclesiastice dignitatis. Reverendissime pater et domine fervor vestre excellentissime caritatis; quo cupitis dignitatem episcopalem ac Christi clerum patefieri toti mundo: ut Christus etiam in co altius honoretur: me sepius impulit ut iuxta mei imperit iam tractatum aliquem condirem: qui per dicta saltem utrumque describeret, et statum episcopalem, ac cleri cunctis fidelibus dignum magna reverentia demonstraret. Vester etiam venerabilis servitor dominus Michael de mi.° rector de penaguila expartivesta me ad hoc opus peragendum tanta importunitate solicitavit: per ab inceptus non valui resilere licet infirmus et senex. Quod igitur hic magnitudo sapientie a domino vobis date sanum invenerit: spirituis aucto attribuatur a quo omne recte procedit quod autem corrigendum apparuerit: vestre providentie ac sancte romane ecclesie submittatur. Procesus autem huius libro pater reverendissime sequenti serie declaratur. Habebit enim liber iste quator partes. Prima agit in generalis de clero sive statu vel religione clericali quantum sit exaltata. Secunda de dignitate episcopali in se considerata. Tertia de officio pastorali ad oves applicato. Quarta de eius premio supernali et gloria parata.

Es dificil determinar exactament quin era aquest bisbe *Hugonis,* puig que en poch temps dos d' aquest matex nom ocuparen la Seu de Valencia: lo primer, *Hugo de Fenollet,* catalá, bisbe de Vich, elegit de Valencia per lo capítol l' any 1348 y trasladat allí per butlla de Climent VI de 29 octubre del matex any: l' altre *Hugo de Lupid y Bages,* catalá, elegit per Benet XIII (Luna) als 28 novembre de 1398, y mort en Valencia l' any 1427.

En la primera part del *Pastoralis,* despres d' esplicarse los diferents graus de la gerarquía eclesiástica, se senyalan las circunstancias que 'ls bisbes deuhen exigir dels que pretenen entrar en la carrera sacerdotal.

La segona es la principal y mes estensa del llibre, com encaminada á tractar directament dels bisbes. Comensa l' autor, criticant las ambicions que á vegadas se despertan per obtenir dit cárrech y las malas arts dels príncеps qu' hi volen posar personas de llur favoritisme. Després esplica una per una totas las virtuts que es necessari adornen als bisbes y 'ls vicis que mes directament deuhen aborrir, com violencia, inmodestia, etc., vicis que també se presentan entre los sacerdots, axis com entre los seglars.

Las dos últimas parts tenen menos estensió é importancia. La tercera s' ocupa quasi tota de la materia de la correcció dels prelats, als fidels de llurs bisbats, y la quarta de com lo bisbe es *agricola, pastor, fideiusor, medicus, speculator, y dux: quas penas deusparavit in inferno malis prelatis: de fine huius libri.*

S' estampá á Barcelona en 1495, qual edició he vist. A la fi hi ha la següent nota editorial: *Vivi prestantissimi in sacra pagina magistri francisci eximeniç ordinis minorum et catalani presens opus preclarum pastoralem vocatum, imper impresum Barcinone per Petrum posa presbiterum et catalanum, finit quinta Decembris, anni salutis M.CCCC.L.XXXX.V. ferdinando secundo feliciter regnante.—Deo gracias.* En fóleo.

Joan de Sant Anton diu que s' estampá ademés, en Tarragona en 1586, y en Bolonia en 1485, qual noticia dupto.

Segons Nicolau Antonio se conservava manuscrit en la biblioteca *Ambriosiana Mediolanensis,* y en la Real de Paris (T. III. p. 384. cad. 3. 188.), y segons l' autor de l' ensaig d' una biblioteca espanyola de llibres raros y curiosos, se conserva en la Real de Madrid (B. 96).

EMILI GRAHIT.

(S' acabará).

DOL.

Quan la desfeta ventada
Arranca 'ls arbres de rel
Y cau l' aygua á torrentades
Y 'ls llamps esquinçan lo cel,
Llavors pe 'ls camps y garrigues
No hi senten cantar aucells;
Que tots, esparverats, cercan
Un redós dins son niuet:
Com si planyessin la terra,
Que 'ls dona manteniment,
Quan la veuen combatuda
Per l' assot dels elements.

Digitized by Google

Fins que 'l mal temps s' aclaresca
Y surti 'l sol resplendent,
No tornarán piulá alegres
Per los boschs y sementers.

En dia que la Patria gemega adolorida,
Los trobadors no cantan. Com los aucells del camp,
Llamentan la desditxa de l' afligida mare
Y ploran ab son plant.

Quan el bon temps retorni, y per la Patria hi haja
Diades d' alegria, de pau y germandat,
Llavors la Poesia los cors ferá reviure
Y tornarém cantar.

M. Obrador Bennassar.

SI 'M DONESSIN LA VARA!

Com que tinch pochs anys y no son vells los vehins que m' han vist neixer, tothom recorda los meus fets de noy; jo sò l' autor dels fils que de part á part del carrer fan caurer als distrets que passan; meva es la ideya de posar ollas en forma de cap de mort que en las escaletas espantan á la quitxalla; ni lletrero d' adroguer, ni mostra de barbería han sigut per mí respectats, y si un vell caygué en la escala jo n' havia tret la llántia; mès si tot ho pagaren mas orellas, lo vehinat me dèu ja cent sortijas y pot alabarse de la bomba qu' s' aixecá 'l dia de sant Roch; y fins lo carrer de casa si ja 'l coneix tothom, mercès poden ben darse á las sombras qu' hi vas obrir, resultat de mos tres anys de Llotja. De petit, donchs, he trevallat per dar nom al barri en tots conceptes, y si 'ls vehins de mí s' oblidan no serán pas agrahits.

L' Ajuntament nou ja 's prepara y 's diu si fará melloras comensant per treurer arcaldes.

Los vehins tenen moltas juntas y las vehinas mès: lo cas es de trascendencia, y 'l fer un arcalde de barri es, com qui diu, un casament.

Jo he vist al Senyor Cinto que tot fent la manilla ab lo cadirayre parava 'l joch si jo passava y feya adonar al company que, si no l' entenia, lo fideuer li parlava de baix en baix.

No sè perque l' amo de la casa fa dias que 'm parla de lo descuydat que 's trova lo empedrat del carrer, ni comprench á que vè qu' una familia del quint pis me parli de la miseria, ni m' esplico 'l perque 'l llauner, á qui may saludo, m' ha emprés est dematí y m' ha parlat del pensament que hi ha pera que passin pel carrer las professons.

¡No sè per quina rahó tothom fa tant cas de mí!... Tot lligant caps... ¿Perqué l' altre dia ma muller me digué: Si 't fessin arcalde? ¡Arcalde! ¡Oh si jo 'n fos!

Per un motiu ben petit he convidat á un regidor: lo quint aniversari d' un barret que 'm vas comprar; si 'l motiu no val la pena, lo dinar es d' ángel. Jo tot dinant bè li he parlat del cuydado ab que deu anar lo Ajuntament en las eleccions d' arcaldes, de las condicions que deuhen reunir los elegits, y per mès qu' ell sempre que veya un plat nou me deya: *pera axó no hi ha com tú*, y jo li responia: *Deu m' en guart, no vuy compromisos;* prou deu haver conegut que no desitjo altre cosa.

¡Si fos arcalde! Jo menysprearia los elegants trajos que tinch y de llavors endevant fora mon sastre un del carrer de Baix. Sols ell sabria donar un tirat de faldillas á ma levita y podria ensenyar de ballar á mos pantalons quan jo caminés. Ni mas corbatas foran de llas, ni ma camisa veuria lo midò may mès: lo mocador negre y la camisa ab betas, ¡escauhen tan bè essent arcalde! Lo cop que mas botas coronadas ab lo rivet vermell no m' arrivessin als genolls lo calsador m' ajudaria per las sabatas ab lligams.

No dinaria mès tart de las dotze ni avans de las set soparia, y 'l forner que sempre 'm tria 'l llonguet cuyt perdria un parroquiá: jo ab lo nou cárrech no 'm podria separar de la mitja-cuerna pe 'l xocolate.

May caminaria mirant al ayre; ab lo cap baix y las mans á la esquena, aguantant la vara, m' hi veurian sempre 'ls vehins, y si algun cop per falta de temps ne perdo encare mès llegint pe 'l carrer 'l diari, la vara sota l' aixella ensenyaria unas borlas qu' á ningú ferian duptar de qui so jo.

Un municipal constantment en ma porta fora una senyal com qualsevol altre de que allí hi hauria autoritat, y per mes que sabria com ell lo que passa sempre li preguntaria en mal castellá, qu' aixis fa mes per aytal cárrech: *¿Que hay de nou?*

Per la necessitat mès petita, per la cosa mès particular sempre contaria ab lo sereno, y vestintlo sovint ab son jech *enllautonat* l' enviaria á dar los bons dias al mèu oncle.

Metodista en totas las mevas cosas, tindria una hora donada pera rebrer las citacions, empero inconsecuent desseguida ab mon sistema, sempre qu 's tractés del bè del barri, tothom me trobaria disposat y á qualsevol hora á fer justicia.

Quan una comissió del barri me parlés d' un cas qual resolució dependís del Gobernador, ó del primer arcalde, may citaria á cap d' estos per sos títols, sino qu' ab ayre d' importancia y demostrant una coneixensa de molt antich, los diria: ja veuré á n' en *d' axó* ó ja parlaré á *n' aquell.*

Com sò casat los vehins no tindrian por d' esplicarme certas cosas, y si un matrimoni 'm parlés d' unas rahons tingudas en havent dinat, li diria que tornés á l' endemá, y si algú 's creu qu' axó no es atministrar justicia li faré veurer com l' endemá no tornan, que si un llevant de taula es lo mès á propósit per las disputas una nit passada ab bona son torna la pau.

L' importancia d' un arcalde no vulgar com jo seria, está en fer tornar la gent; qualsevulga consulta, la necessitat d' un paper ó una queixa d' un vehí deu donar lloch á un altre viatje, y quan de nou vinguin, un moviment de cap deu esser la resposta ó senyalar á un lloch de la taula ahont lo escrit se trovi.

Lo menjador es lo lloch mès adecuat pera fer justicia de vehinat. Quan hi hagués citació faria tapar la taula, y 'm posaria casquet y bata, que si 'l primer me tapés los ulls, lo coll d' aquesta 'm faria de barba, y unas ulleras posadas á ran de nas que 'm permetessin mirar als altres sens ferne us, may hi serian de mès.

Mos passeigs acostumats serian pel barri y si algun vehí no s' adonés de ma vigilancia, tot passant jo tussiria.

Digitized by Google

Totas mas conversas de veynat deurian tenir ben poca importancia y molt misteri.

Passant per devant del mitjer, home donat bojament á la política y qu' está sempre al corrent de lo que passa, ell me cridaria, y jo tot mirant de regull si algú 'm vegés, entraria depressa en sa botiga.

—¿Què hi ha de nou?

—¡Xit!...

—Vol dir...

—¡Xit!...

—Es...

—¡Xit! ¡ Això s' en vá!

Tot això dit ab molt misteri y com si tal cosa, sortiria rient de la botiga pera dissimular y dient ab veu alta:

—Vaja, m' alegro de veurel tant bó.

Y 'l mitjer restaria tot pensatiu, y, donant mès estensió á mas novas, diria á tothom que passés qu' això s' en va, que no n' hi ha per quatre dias, qu' avans de poch veurém cosas grans, y que tot ho sap ell de *bona tinta.*

Moltas anadas y vingudas á casa de la Ciutat farian que tot los municipals me coneguessin, y si algun de nou no 'm saludés me pararia devant d' ell y mentres li preguntès per l' arcalde li faria notar las borlas de la vara.

En tots los escándols de vehinat que no 'm creguessin diria molt sovint: *Vostés no saben qui só; jo puch fer pérdrels,* y si aixis no 'm valguès, com certas cosas no valen la pena que un s' hi enfadi, esperaria á que tothom se sossegués...

¡Oh, si jo fos arcalde! Lo capser de baix que, sempre m' ha tingut per un cap vert ¡y com rabiaria! Empero sa muller, que sempre li ha agradat ferse ab gent de tó, quan me vegés ab la vara formaria mellor concepte de mí y fins me convidaria á passar 'ls vespres en la botiga.

L' ávia, sobre tot, l' ávia que de tant que m' estima sempre 'm diu que may seré res de bó pera no enorgullirme, en tant que fa la mitja rialla á n' els de casa; ella que m' ha vist neixer, qu' ha plorat ab mas llágrimas y ha rigut ab mas pessigollas; ¡ l' ávia! ¿Cóm s' ho podria acabar això de que *'l noy gran* fos arcalde? ¡Jesús! Lo noy arcalde, diria dirigintse als demés! ¡Lo noy arcalde! Y quan parlaria ab la carnicera, quin tip se farian de criticar á n' el pobre *sortint* pera fer ressaltar mès ma capacitat en aquest cárrech! ¡De quin modo 'l posarian! ¡Com sortiria alló d' aquella capta y 'l misteri aquell de certas vehinas! ¡Que si no creu en rès y mentres tenia la vara sempre anava á missa, que si tot fent veurer qu' era molt caritatiu va arreplegar la deixa d' una senyora pe 'ls pobres. En fi, ma pujada al *poder* faria la cayguda mès ignominiosa pel pobre manyá de la plassa.

La minyona, fins la minyona participaria d' aquesta joya, y ja fos portantme las botas á llimpiar, ja rentant los mitjons, ó bè diria: fassímelas lluentas que son per l' arcalde, ó bè faria saber al safreig que no ensavona per un *qualsevol.*

Á fi de donar exemple sempre sortiria ab tota la familia, y si 'ls diumenjes dejorn ja foram á casa tindria molt cuydado 'ls dias feyners de que 's tanquès tot tocant las deu nostra escaleta.

Quan per manat de l' ajuntament tingués d' anar en comissió pel barri, faria mudar al sereno y no sortiria may sens que fossin mos companys lo mestre d' estudi qué de gras trasparenteja, y l' apotecari que secantse mès cada dia apar qu' ha d' acabar de fondres, y aixís, al veurer lo veynat uns senyors tant de *pes* faria mes cas de nosaltres.

¡Si jo tingués la vara! Jo no viuria pel barri: lo primer carrer que s' empedres fòra 'l meu, com fora 'l primer que 's guarnis per las firas, y animant ab totas mas forças á la quitxalla, que es sens dupte lo medi de ferme mès popular, fomentaria las sortijas y avuy aquest carrer, demá aquell altre lo vehinat viuria en una festa continua.

Pero jo que ho faria tot com he dit, jo que no vuy veurer feta malbè, si aixis se pot dir, la popularitat d' aytal autoritat, tinch los meus punts d' orgull, y com crech qu' es lo cárrech mès honorífich, perque es lo mès esposat á ferse mal veurer de tothom y 'l mès difícil á veurersen una malla de profit, jo, qu' estich convensut de que un arcalde, per sos coneixements de las necessitats del barri, per lo corrent que deu estar de la gent que 'l pobla y per lo disposat que sempre 's trova lo mateix á posar la pau entre uns baylets qu' es barallan, qu' entre un matrimoni que 's pèga, que porta la responsabilitat de la salut dels vehins, que es lo guardador de las propietats, en una paraula, 'l tot de sa demarcaciò, si jo fos arcalde no voldria que jamay per mon carácter popular m' obliguessin á acompanyar los *gegants* com m' han dit qu' es costum; si aixis ho fessin no 'm sabria greu lo dinar al reijidor, no faria cas de lo que 'm diguessin ma muller, lo fuster y l' ávia; si aixis ho fessen, jo tornaria la vara.

FRANCISCO MANEL PAU.

IDILI.

A ··

¡Quina tarde fou,—nina, quina tarde
Tan hermosa y suau,—dolça y benhaurada,
La que, ab altres nins,—á l' *acuyt* jugavam
Entorn dels pallers—de l' era de casa!...
Ab son mant daurat—lo sol d' hora-baxa
Cobria, amorós,—montanyes y planes;
Y, á son tébi escalf,—les ronques cigales.
Axordant l' espay,—joyoses cantavan
Enfilades sus—les branques dels árbres.
Drinchs d' esquelles, bèls—d' ovells y cabres,
Espichs de fluviols,—alegres tonades
Ressonavan dalt—de l' aprop montanya.
Esbarts d' aucellets—los ayres solcavan,
Piulant, alegróys,—bategant les ales,
Cobejant picar—la llevor granada
Del cánem, sembrat—ran l' era; mes naltres
Los hi feyam por—ab crits y rialles.
Y sens podé omplir—los llurs paps restavan.
Lo frescosench buf—de la llevetjada.
Bó y d' entant entant,—lo cánem brincava,
Y, dantnos alent,—lo front refrescava 'ns,
Que de tant jogar—la suó 'n brollava...
Nina, ¿del que 't dich—no 'n tens recordança?

Digitized by Google

¡No! traydora, 'm dius?...—¡Ay! jo prou encara
Me record' ben bè—que un cop que *amagavas*,
M' havia arraulit—entre mitx del cánem,
Y, buscant buscant,—al fi vas trovarme...
Mes, ¿car se t' encent,—nineta, la cara?...
Mòlts jorns ja han passat—desde aquella tarde:
Y ¿'t creyas, potser,—que l' era olvidada?
¡Axó pla! Jamay—del cor esborrarsem';
Nineta, pobrá—la tarde apreciada,
Que ab petons d' amor—pur com lo dels àngels,
Feres ¡ay! tornar—abdoses mes galtes
Colrades pel sol,—al color de grana,
Jogant a l' entorn—de l' era de casa.

PAU BERTRAN Y BROS.

L' INVENZIÓ DE LA BRÚJULA.

L' honor d' haver inventat la brújula lo reclama la ciutat de Amalfi (regne de Nápols) á pesar de ser una tradició tan sols lo únich fonament de sa pretensió. La data senyalada á aquest invent es l' any 1302 en lo reynat de Cárlos II d' Anjou, en honor del qui, se diu, sigué l' ornament de la flor de lis que encare conserva l' instrument en molts paissos. Tan poch se sap del inventor, que alguns li donan lo nom cristiá de Joan y altres lo de Flavio, mentres que son apellido varia entre 'ls de Gioia, Gira, Giri y Gisa. No eczisteix rastre de fet algun que dongui llum sobre sa vida, ni tan sols una tradició del lloch ahont fou soterrat. La única prova aduida de que 'l nom Gioia sempre ha eczistit en Amalfi es un fet monástich de 1630, en que sè fa menció de Angiola Gioia com á monja. La brújula en l' escut d' armas de la ciutat y en las de la provincia del principat Citra, no prova la invenzió, perque no sabem quan foren concedidas estas armas; y si ellas no han sigut alteradas en forma cuadrangular, com diu la tradició popular, poch se pot provar per un argument *ex-post-facto*. Altres han olvidat la pretinguda fetxa del descubriment de Gioia, y han volgut que la creu de la brújula anés com á blasó en l' estandart dels amalfitas en temps de las Creuadas, y fou per tal adoptat com á estandart dels caballers hospitalaris. Lo cert es que no hi ha noticia contemporánea de Gioia ni de sa invenzió. L' escriptor mes antich que dona la gloria á Amalfi es Beccadelli de Palermo, conegut com á Panormita, que visqué en lo segle XV y que diu:

Prima dedit nautis usum magnetis Amalphis,
Vexillum Solymis, militiæque typum.

Pontanus perpetuá la tradició donant á Amalfi lo nom de *magnètica;* y 'l poeta Lauro mes ensá afirma sa autenticitat describint la ciutat com

Inventrix præclara fuit magnetis Amalphis.

Ab la llum que feu Klaproth sobre l' orígen de la brújula y son us per los xinos atravessant sos deserts, avans de nostra éra cristiana, en sa carta al baró de Humboldt, seria per demés demostrar la poca importancia que dona á tals testimonis. Apareix d' un manuscrit árabe, en la biblioteca imperial de París, que encare 'ls árabes usaren la brújula en 1242. Respecte á sa introducció en Europa, passant per alt los poemas manuscrits de Guyot de Provins, de 1190, en la biblioteca de París, dels quals molts escriptors en la historia del magnetisme han citat la alusió á *la manière* ó *la manelle,* podem dir que Riccioli afirma que 'ls navegants francesos en lo reynat de san Lluis, usaren la brújula d' aygua, que consistia en una agulla imantada y sostinguda per canonets dintre un vas y á flor. Lo cardenal de Vitri, que fou bisbe de Jerusalem mentres la quarta creuada l' any 1203, un segle avans que no la fetxa Gioia, diu clarament en sa *Historia Orientalis,* que en sos temps la brújula sigué usada per les sarrahins, y la descriu com una novetat. *Le manuscrit de Leyden de Adsiger,* descriu la variació de la agulla y l' us de la brújula en Europa l' any 1269, en los viatjes per terra. Per fi, Brunetto Lasini, que morí en 1294, vuyt anys avans de la fetxa senyalada á la invenzió per Gioia en son *Tresor* descriu l' us de l' agulla magnética per los navegants de Europa. Per mes que aquestas descripcions establescan l' us de la brújula en Europa avans de mitjant segle XIII es mes probable que estigués en us molt temps enrera. Al fer tals observacions á Amalfi, pensem nosaltres que axis com los árabes conegueren l' instrument náutich dels xinos, axis també 'ls sarrahins, poden creure, que mentres las creuadas las ensenyaren als europeos y com Amalfi en aquell temps tenia una comunicació mes extensa ab la Terra Santa que tot altre poder naval d' Europa, podem ab bon peu creure també que sos navegants s' aprofitaren del conexement que aquells adquirit havian, y per mes que no hi haje probas de la gloria que 's vol fer seva Flavio Gioia en la invenzió de la brújula, es ab tot probable que 'ls amalfitas perfeccionessen aquell instrument y promoguessen son us general en lo Sud de Europa.

A. V.

Á LA MEMORIA DE D. C.

¡Deu meu! ¿per qué al pulsar avuy ma lira
no sent mon pobre cor la flama hermosa
de ardenta inspiració? Sols llastimosa
llansa trist ay... ¡Mes be al cantar sospira!
¿Per qué tendre cançó ja no m' inspira
ma musa avans alegre y candorosa?
¡Gelala 'l buf del mon, y are plorosa
sens rebrer dols escalf, trista delira!...
¡Ay de mi! ¡restant morta ma esperansa!
¡han mort també ma fe y mon dols amor!
per ço mon cor que tristos sospirs llansa
no vejent en la terra son conhort,
ni un astre que 'l llumini en llontanansa,
anyora las dolsuras de la mort.

JOAN RIERA.

Sant Celoni 6 Novembre 1872.

NOVAS.

Lo dijous, dia 7 de octubre, lo Sr. Ignasi Farré y Carrió comensa á donar explicacions sobre *Gramática catalana* que continuarán los dimars, dijous y di-

saptes de cada semana de sis á set de la tarde en lo Institut.

Creyém que hi haurá molta concurrencia tota vegada que sent una novetat á Barcelona, es també un principi de molta utilitat pera nostra llengua.

Lo dissapte en lo teatre de Novetats s' estrená la comedia de mágica *Los set pecats capitals*, escrita per dos autors dramátichs de esta ciutat. En las decoracions s' hi veya prou be la ma del distingit pintor Sr. Planella. Com res important hem vist en la comedia nos dispensarem de ferne la crítica.

Tal volta lo próxim dijous se podrá ja estrenar en lo Romea la comedia en tres actes del Sr. Baró, *Lo secret del nunci.*

Hem llegit en los periódichs francesos, que 'l tan justament alabat cuadro d' En Joaquim Vayreda *Las primeras calsas*, ha sigut premiat per la Societat Económica de París. Felicitem de cor al jove pintor per distinció tan merescuda.

En lo teatre de San Gervasi se repartiren los premis del certámen poétich anunciat. Á imitació dels Jochs Florals de Barcelona, després d' un bon discurs del president Sr. Danés, fou nomenada reyna de la festa la distingida senyoreta D.ª Julia Font per lo jove don Joan Bautista Sales, que ab sa poesía *Lo Picaportas* guanyá la flor natural. Seguidament foren oberts los plechs de las altres poesías premiadas y resultaren ser: *La mala sombra*, de D. Cárlos Pirozzini; *Lo setge de Barcelona en* 1714, de D. Francisco Comerma; *Lo siti de Barcelona en* 1714 de D. Francisco Urgell; *La falta major*, de D. Cárlos Pirozzini; *Carnestoltes del meu poble*, de D. Francisco Comerma; *Un recort y una llágrima*, de D. Francisco Urgell y *Ma pipa y los Jochs Florals* que era anónim. Lo Sr. Mestres ab un discurs de gracias finí la festa.

Lo Sr. Prats y Sala ha tingut á be enviarnos un eczemplar de son drama de costums catalanas titolat: *Amor del Cel.* Si molt nos ha complagut sa lectura, per mes que hi hajam trobat no pochs defectes en son argument y versificació, es perque en lo drama del Sr. Prats hi havem descubert moltas bellesas que ab lo temps nos presentará aquest escritor en sas novas produccions ab tots los atractius que dona l' estudi y la esperiencia.

S' ha donat ja á la venda 'l primer quadern d' una col-lecció d' obras en vers divulgadas durant los setgles quinze y setze, que ab un magnífich paper, ab tipos góthichs á duas tintas, y ab las corresponents vinyetas trasladadas eczactament del original, iguals en tot als *romanços* d' hont s' han pres, ha estampat novament en esta ciutat l' erudit Mestre en Gay Saber En Marian Aguiló.

La curiositat de las vinyetas hont se pot perfectament estudiar los trajos y costums de l' época á que corresponen, la bellesa de las obras que 's darán á conexer, y las condicions ab que han sigut imprentadas fan aquexa publicació tan recomenable, que de tot cor sentim se n' haja fet (segons tenim entés) tant curta tirada, puig temem que nó n' hi haja pera tothom qui 'n vulla.

Fa pochs dias tinguerem la satisfacció de veurer altre de las joyas destinadas á lo certámen qu' enguany, com tots los transcorreguts desde 1863, ve donant l' Academia Bibliográfico-Mariana de Lleyda, y consisteix en un llaut d' argent sens brunyir, ab las cordas, claus y altres petits adornos d' or, perfecta imitació dels pertanyents als primitius trovadors dels segles mitjans, y que denota molt bon gust del artista en mitx de la severitat de sa senzillesa. Esta obra ha exit del obrador de la acreditada casa d' Oñós, en esta Capital, que sabem ho ha confiat á un de sos millors oficials, essent dibuxat lo modelo per lo renomenat arqueólech-indumentari En Joseph Puiggarí y Llobet. Rebian tots ab grat, nostra benvolguda felicitació, ja que tant bé cultivan l' art en profit de son avansament dintre de nostra mare patria.

Prop d' una alegría un condol. Nostre segle utilitari y materialista, que res conserva com no sia lo malestruch or pel que assedegat delira, está vehent impassible lo derrocament del claustre del monastir de Sant Pere de las *puellas* (donzellas), obra del segle X que posseheix esta comtal ciutat. Més direm (encara que las galtas se 'ns tornin rojas de vergonya), la ilustrada Comissió de Monuments artístichs é históricbs de la provincia, si ha volgut, condolguda de tanta devastació, conservar algun fragment d' aytal joya d' art, ha tingut de pagarlo ab los escassíssims fondos provincials de que disposa, á fi de que nostres nets pugan algun dia possehir un recort de lo que fou y ja no es, lo gótich porxo de Sant Pere, y fins tal volta malehir la memoria de sos avis per la cega dilapidació de tants tresors artístichs y arqueológichs de la terra com anem á dojo malversant. No es aixis com se posan las nacions al nivell de las mes civilisadas.

Un jove catalanista d' aquesta capital está acabant pera presentar á la empresa del teatre Romea, una comedia en vers catalá, titolada *Blat segat.*

S' ha publicat á Vilanova, traduhida del italiá, la comedia en tres actes *Lo ferós benefactor*. Lo Sr. Cabanyes, qui sembla voler donarnos á conexer lo teatre extranger y á qui en esta empresa no hem de desanimar nosaltres, en est primer ensaig ha caygut en alguns defectes que pensem corretxirá en las obras sucesivas: tal es, per exemple, 'l en que, en son afany de escríurerla en catalá *d' avuy*, posa en boca dels personatjes certas locucions impropias de son carácter. Aquesta confusió que fa 'l traductor entre 'l catalá d' are y 'l catalá vulgar perjudica notablement l' obra. Molt difícil reconexem ser la tasca que s' ha imposat lo Sr. Cabanyes, mes no duptem que sabrá vencer las inmensas dificultats que sempre se presentan al trasladar á un idioma y sens que perdin en res las millors produccions dels genis extrangers.

RECLAM.

Invencio del cors de Sent Antoni Abat, y Istoria de la fiyla del Rey d' Ungría, lligendas en prosa catalana-provençal, codice del segle XIV, publicat ab noticias preliminars y un glosari per En Bartomeu Muntaner, Bibliotecari de Palma de Mallorca. 1 vol. de 108 planas. Preu: 1 pesseta.—Llibrería d' Alvar Verdaguer, Rambla, 5, enfront del Liceu.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Octubre de 1873. Núm. 23.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9 Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13 »
Ultramar, tres mesos.	18 »
Un número sol.	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . .	$^1/_2$ Ral.
Los no subscriptors, per id.	1

Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

La novela catalana; per *S. Prats.*—Jesús á Jerusalem (poesía); per *Anicet de Pagés de Puig.*—Memoria sobre la vida y obras del escriptor geroní En Francesch Eximenes (acabament); per *Emili Grahit.*—Modestia (poesía); per *Joseph Serra y Campdelacreu*.—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita.*—A una mare (poesía); per *Francesch Masferrer.*—L' orat de Riells; per *Maria de Bell-lloch.*—Corrandas; per *Antoni Vila y Guito.*—Novas.

LA NOVELA CATALANA.

Alentat per la bona acullita que á mon humil article fet en esta acreditada revista emprench avuy novament la tasca pera apuntar quelcunas lleugeras consideracions sobre 'l foment de la novela catalana.

Prou recordarán aquells que 's dignaren passar los ulls per mon anterior escrit los planys que pel teatre llansavam; donchs be: molt, moltíssim mes debem queixarnos avuy de lo poch que s' ha cultivat lo género literari que mes pot contribuir á conservar incólumes los sentiments de la patria en las familias.

Es tanta en Catalunya l' afició á aquesta mena de lectura que no hi ha jove, per humil que sia sa classe, que no 's prive de satisfer necessitats precisas de la vida á fi de possehir una petita colecció d' aquestas novelas que, escritas en parla forastera, venen á enmatzinar nostras costums patriarcals, á contarnos afavoridas las historias de altres pobles y fins á voltas la nostra propia escrita per certs ingenis que envejosos de las glorias que 'ns precediren fins en las cendras dels passats s' esbravan ab calumnias.

¿Qué molt, donchs, que 'ns requi lo poch que s' ha fet per la novela catalana?

Possehint una historia rublerta d' epissodis, de fets tracendentals y gloriosos, com feta aposta pera eczaltar las imaginacions mes vulgars y apagadas, ab unas costums tan puras y senzillas, ab las cualitats morals que generalment adornan als fills de la terra; possehint totas aquestas y altras circunstancias sembla impossible que las ben talladas plomas dels escriptors de nostre renaixement no s' hagen entregat de plé á aquest géneró de literatura pera honra seva y profit de Catalunya.

Be es cert que 'l Sr. Bofarull ab sa *Orfaneta de Menargues* y despres altres escriptors com los Srs. Vidal y Valenciano, Riera y Briz respectivament ab sas novelas: *La vida en lo camp, Historia d' un pagés* y *Lo Coronel d' Anjou* sembla que volgueren fer traure arrels en nostra terra á aquesta planta delicada, pero son contats aquells que 'ls han pretingut seguir per tal via y fins ells mateixos deixaren, com defallits després de la primera intensió, la empresa comensada.

Y la causa d' aytal defalliment no es l' haver sigut mal rebudas aquestas obras pel públich; lluny d' això, l' estar agotadas las edicions de algunas d' ellas á pesar del preu pujadíssim en sa venta, nos ve á provar la bona impressió ab que foren rebudas.

¿Y cóm no habia de ser aixis da[illegible]l' entussiasme creixent que per la literatura renascuda s' ha despertat entre 'ls catalans, entussiasme que es lógich se posi mes en evidencia en un género 'l mes acsequible á totas las inteligencias per anar directament al cor ahont no impera 'l glassat racionalisme?

Si dats los coneixements d' aquestos escriptors y l' época favorable en que s' eczibiren podem tatxar de criminal envers la patria son decaiment ¿qué no dirém de certs altres que escudats ab lo nom que las lletras catalanas los hi donaren llansan al públich sas produccions volent ser escritas en llengua y costums de fora? Aquestos escriptors que 's tiran terra als ulls desfent sa obra comensada, si segueixen per tal via y arriban á compendre ab lo temps la llengua de Castella que rebregan, llavors se condoldrán d' haver donat á llum tals obras.

Hora es ja de que 's deixondeixen los verdaders catalanistas que pera l' cultiu de la novela se sentin ab disposicions, que no es obstacle gran lo que han de vencer, y seguint la corrent de la época en la forma de sa publicació veurán coronats sos esforsos per l' éczit mes complet. Lo poble, que segons ferem notar en l' anterior article, tant s' entussiasma pel teatre catalá, es impossible que abandoni esta tant parescuda manifestació del sentiment.

Digitized by Google

Tal vegada sia la novela histórica la que mes vast camp pot oferir á la imaginació del escriptor. Los catalans que, com las altras nacions de la península, bregan en lo mar de la política tindrian un consol y una esperansa si al treure 'l cap d' en mitj d' estas inmensas onadas vegessen al lluny com port de salvament sa antiga patria ben lliure y gran y respectada.

La novela de costums que hem vist morir de consumció en certs paissos, sens dupte per que la pintura de lo dolent aviat fatiga, tindria en lo nostre un camp tant rich é inmens com dirse puga. Varias en totas las encontradas y per tot puras y encantadoras las costums de casa, forsa es que plaguessen als cors los modelos que se 'ls presentarian. Fins en las ciutats podria inspirarse á son gust lo novelista, sobre tot en aquellas mes populosas hont ressalta per sa especialitat la classe mitja.

La novela filosófica que dit sia de pas ha sabut cultivar un jove catalanista y cual obra no ha dat al públich encara, es també género que molt tenirse en conta deuria, y per mes que reconeixem las grans dificultats que en sí presenta, no per ellas s' han de acobardir los que vullan dedicarshi que á mida del empenyo y obstacles també es mes gran la gloria que s' alcansa de una empresa. La forma de publicació ajuda molt á estendrer aquestas obras, y per axó nosaltres que veyem una propaganda inmensa pera nostra causa en la novela histórica y de costums, aconsellem als escriptors que, allunyant de sí preocupacions funestas, junt ab la entrega fassin entrar en las familias lo sentiment sagrat de la patria. Que las fullas de sos llibres tornin á reverdir en l' arbre de Catalunya pera que á sa ombra 's estenga nostra preponderancia.

S. Prats.

JESÚS Á JERUSALEM.

Envers Jerusalem, la ciutat santa,
Jesús feya la vía,
y al peu d' aquell bressol de tants profetas
esconmogut y trist axí 's planyia:

—Oh filla de Judá, ma dolsa esposa,
vas de perfums y niu de maravelles,
¿per qué no ous ma veu? ¿per qu' ergullosa
á mon esguart d' amor clous les parpelles?
Jo vinch assí ab missatje de dolsura
y 't crido en va que 't cega la follia;
quan s' álsin contra teu jorns de malura
en va tu 'm cridarás de nit y dia.
¡Malastruga de tú, qu' en ton desvari
ma veu no vols entendre!
Oh filla de Davit, un temps m' aymia
tan hermosa com tendre,
esquintsa prestes vestes enjoyades,
cobrex, Jerusalem, ton front de cendra
perque 't dich que tes hores son contades.
Y jo 't dich verament que veurás guerra
y pesta y fam: se 't corcarán els ossos
y la carn se 't fondrá al foch de tes penes
sota la pell marfida;
se 't glassará la sanch dins de les venes
y en ton cor no hi haurá ni un glop de vida.
Tos fills malalts acostaran debades
á tos pits sechs les famolenques boques...
¡ja no 'ls podrás nodrir! Sobre la terra
sensa lloch hont ficsarhi la petjada
serán com grans de blat demunt les roques
escampats sa y enllá per la ventada.
Y despulla dels forts, presa dels febles,
¡ay! plorarás en eternal viudesa;
y en veritat te dich qu' en tots els segles
tristesa no hi haurá com ta tristesa.

Axís deya Jesús: les mans plegades,
muts los dexebles y espantats l' oian;
les dones, esglayades,
dins son ventre plorar al fills sentian,
y els núvols la ciutat abrigallaven
y els pórtich y les torres tremolaven.

Anicet de Pages de Puig.

MEMORIA

SOBRE LA VIDA Y OBRAS DEL ESCRIPTOR GERONÍ FRANCESCH EXIMENES.

SEGONA PART.

ESTUDI BIBLIOGRÁFICH.

VII.

TRACTAT APPELLAT DOCTRINA COMPENDIOSA DE VIURE JUSTAMENT E DE REGIR QUALSEVOL OFFICI PUBLICH LEALMENT E DILIGENT.

Introducció.—*En nom de nostre senyor deu e de la verge ma dona sancta maria mare sua, e de tots los sants, e sanctas de paradis, lo present tractat conte en si compendiosa ço es abreviada doctrina acascu de viurer justament e de regir qualsevol offici publich lealment, e diligent la qual doctrina es ordonada per un frare religios alaor e a gloria de deu e per pregaries e a informacio especialment dels desus scrits, e generalment de tots altres als quals plaura la dita doctrina. Et departeixse en dues parts en la primera indueix e mostra com pot e deu hom viurer justament. Et la segona demostra com pot e deu hom regir qualsevol offici publich lealment e diligent. Cascuna partida ha sos capitols desus contenguts e rubricats. Nores menys tots lurs rubriques ensemps e departidament son possades dessus per mils e pus prestament trobar ço que hom veure ó regonexer hi volra.*

L' obra está dividida en dos partidas. La primera es una especie de prólech ó introducció, en que 's desenrotllan las virtuts per viure justament, y entre altres, ab mes estensió, de la caritat y misericordia. En la segona s' esplican las maneras d' oficis públichs, que son *de jurisdictionals e del orde dels affers daquells*. Tracta també dels plets de pobres, del *fisch* y de las *gents*. Los últims capítols parlan: *de offici de jurats, de consellers regidors de ciutats; que per tota la honor ne per tot lo profit de la ciutat no sia fet dan, injuria ó perjudici a alcu; quals coses com a veri, e a foch deuen esser esquivades en la ciutat; conclusio que tot ço que dessus dit es, es rahonable e just e acte de justicia e de les benaventuranses dels justs; prechs e*

Digitized by Google

atorgament de esser en scriptura totes les paraules daquesta collacio.

En Camboliu ha fet d' aquest llibre lo següent judici: «Un altre llibre de Ximenez, casi de tant inte«rés com *El Crestia* (1), es lo *Tractat de viurer jus«tament e de regir qualsevol offici publich.* Es un trac«tat de justicia considerada en lo pertanyent als go«bernants y als gobernats, y als ciutadans entre sí. «Lo autor pren principis de Ciceró, Séneca y Aristó«til, dels quals á cada punt está trayent autoritat. «En un dels últims capítols, indica lo que tota vila «deu fugir mes que de la pesta y l' incendi si vol ser «felís; l' abús de poder de part dels magistats, de dis«cordia entre 'ls ciutadans, las rivalitats y gelosías «de ciutat á ciutat. Aquesta obra per en Torres Amat «es posada entre las anónimas. Empero 'l manuscrit «de la biblioteca imperial que nosaltres havem consul«tat (n.° 7,800) no dexa cap classe de dupte de qui es «l' autor. Porta ab totas sas lletras lo nom de *Ximenes «fra menor de Gerona.* Per altra part en la matexa s' «hi veu l' esperit y las doctrinas de *El Crestia.*»

Lo manuscrit que so consultat existex en l' arxiu de la Corona d' Aragó, formant un volum de mitjana estensió; paper, capitals dibuxadas, il-luminadas y rasguejadas del segle XV. Es lo matex que En Torres Amat y altres portan entre 'ls anónims, per mancarhi 'l nom de l' autor. Mes la descripció del manuscrit que vegé En Camboliu concorda exaqtament, per lo que no cap dupte que 's de N' Eximenes.

VIII.

SCALA DEI.

Dedicatoria.—*A la molt alta e molt excellent Senyora la senyora dona maria per la gracia de deu Regina darago. Ffrare ffrancesch eximeneç del orde dels frares menors tots temps son servidor e factura en aquell qui es Rey dels Reys iesuchrist salvador é amador de tota consciencia pura. Senyora molt alta diverses vegades ma stimulat la vostra gran senyoria que per endressament de la vostra spiritual vida vos ordonas qualque poch volumet del qual poguessets pendre algun lum e direccio á millor guardarvos de tota offensa de deu e poguessets pus altament profitar en tota virtut e mes a deu plaure. Per que senyora molt alta yo volent satisfer a la vostra sancta intencio e acreximent de la vostra devoció he ordenat lo libre seguent, en lo qual se contenen les materies les quals ensenyen les rubriques seguents.*

L' obra no presenta divisió especial. Primerament se troban gran munió de oracions y modelos per exercitarse á meditacions y obras piadosas, axis com també per comprensió de tota mena de virtuts. Seguex després un tractat de penitencia, copiat punt per punt del que 's troba en lo *llibre de les dones.*

N' Eximenes no titulá aquesta obra, ó si ho feu, li posá per rúbrica *Contemplació,* y d' aquí nax l' equivocació d' En Torres Amat y altres, que suposan á la *Scala Dei* (impresa) un' obra distinta del manuscrit qu' anomenan *llibre de la devoció.*

(1) Es exagerat.

He vist dos edicions de Barcelona de 1494 y 1523. La primera comensa axis: *Aquest libre es appellat scala dei lo qual ha ordonat e fet mestre francesch eximenis del orde dels frares menors: e patriarca de ierusalem.* Acaba: *migençant la divina gracia fonch stampat lo present libre en la insigne ciutat de barcelona per diego de gumiel castella: fou acabat a XXVII dies de octubre Any mil CCCC.L.XXXXIIII.* En lo cos de l' obra hi ha algunas diferencias ab lo manuscrit. En l' altre edició hi falta la dedicatoria, é hi ha diversas esmenas. Á la fi, una nota editorial consigna que l' obra fou traduhida per un prebere á petició d' un devot, lo qual es un error visible. Acaba: *La qual obra prevenint la divina gracia fou estampada en la insigne ciutat de Barcelona per Dimas Belestar y Joan Biglo á X del mes de agost Any M.D.XXIII.*

He vist un manuscrit d' aquesta obra en la biblioteca de San Joan de Barcelona, sens títol, del segle XIV, de paper (Arm.° 2.° 2, 16). Joan de San Anton diu que n' existia un altre en la biblioteca Krysiana, en un códice *antiquissim,* part pergamí, part paper titolat *llibre de la devoció.* Segons l' autor de l' ensaig de una biblioteca espanyola de llibres raros y curiosos, n' existex un en la biblioteca Real de Madrid, en un códice del segle XV (B. 97) titolat *Scala Dei.* La reyna D.ª María de Aragó ne tenia també un en sa llibrería, que l' Inventari ara poch ha publicat, descriu axis: 16. *Item un altre libre appellat:* CONTEMPLACIO DE MESTRE FRANCESCH EXIMENEÇ *en paper scrit quinternat en pergami ab cubertes de fust vermelles ab rubrica precedent: comença primerament:* DONCHS AB LA AJUDA DE NOSTRE SENYOR DEU *e fenex:* CLARA DARA LA SUA GRACIA E DELLA LA SUA GLORIA.

D. Joan Armengol, de Barcelona, possehex un códice que conté quatre diferents obras, y l' última es la *Scala Dei,* igual á la primera edició de Barcelona.

IX.

CERCAPOU.

Comensa.—*Aquest libre se appella cercapou compost per lo Reverent pare en Christo Mestre Francesch Eximenes del orde dels frares menors qui fo patriarcha de Jerusalem, Administrador del bisbat delna.—Demana un Amich a altre quel informe quals coses deu fer lom per obtenir salvatio. A la tua demanda he satisfet per lo psalm que diu* DIVERTE A MALO ET FAC BONUM INQUIRE PACEM ET PROSEQUERE EAM. *Alius replicando interrogat aquibus malis christianus debet diverta vel abstinere. Et respondet sibi dichte que primerament se deu guardar ut sequitur.*

L' obra es un sistema práctich de confessió, y principalment de l' exámen de conciencia, y d' aquí 'l títol de *Cercapou.* Se dividex en tres punts. Lo primer explica tots los llochs que deu recorrer la conciencia avans de la confessió. Lo segon, *de quals coses es tingut a fer lo christia.* Lo tercer tracta d' alguns debers del cristiá, y dels premis que 'li esperan si 'ls guarda. Es curiosa una explicació capritxosa que 'l autor fa en forma psálmica del cel y del infern. Per últim, s'

Digitized by Google

exposa la *manera de fer memorial pera confessarse* y de practicar aquest sagrament.

Se conserva manuscrita en la biblioteca de San Joan de Barcelona (Am.° 2,°, 3, 3.), en un códice molt escás, del comensament del segle XV, ab capitals iluminadas y rasguejadas. Forma un volum ab lo *Art de ben morir* de que parlaré en l' article següent.

En lo volum manuscrit, citat en l' article anterior, de propietat de D. Joan Armengol hi ha un' obra titolada: *Cercapou del cartoxá*, que no es altre cosa que una compilació del de N' Eximenes

En Torres Amat dona noticia de una edició, de la que havia un exemplar en la biblioteca de San Joseph de Barcelona: *Confessionari ordenat per lo M. R. F. Eximenis, emp. en Barcelona per Gabriel Pou catala any M.D. y eset.*

X.

ART DE BEN MORIR.

Comensa lo tractat de art de ben morir.—*Com lo pensament de la mort qui es pensament de la miseria del present exili amolts per no saber morir no solament a lechs hoc a religiosos e devots sia molt dificil e perillos hoc mes los apparega espaventable, e molt orrible perço en lo present tractat qui es de art de ben morir ha una breu manera de exortar aquells qui son constituits en larticle de la mort lo qual ab hull de pensa ab subtil consideratio de esser notat e perpensat car aquesta manera pot molt valer e aprofitar generalment á tots los catholichs a conquistar la dita art e noticia de ben morir. Conten certament aquest tractat Set particules. La primera es de la or de la mort e de la sciencia de ben morir. La segona conten la tentacio dels morints. La terça conten les interrogations. La quarta es e conten una instruccio ab observations.* (La quinta conten las exortacions.) *La Sexta conten oracions dehidores per alguns dels assistents sobrels passants de aquesta vida. La setena es e conten una revelatio ab la practica e instructio oportuna.* Aquestas esplicacions descriuhen bé aquesta petita obreta.

En lo códice de la biblioteca de San Joan de Barcelona, que conté entre altres obras lo *Confesional* de que so parlat en l' article V, hi ha un *Art de ben morir* que 's reduhex á una compilació del de N' Eximenes.

Com anónims dona En Torres Amat los següents manuscrits, que tal volta son obra de nostre autor.— «*Tractat del art de ben morir.* En lo arxiu de Ripoll. «—*Ans de ben morir.* Citat per Bástero en la Crusca «Provensale.»

XI.

Las obras descritas en los anteriors articles, sens cap mena de dupte son de N' Eximenes. N' hi ha empero algunas mes, que sens constar ab certesa, hi ha motiu pera suposarlashi. Véulas aquí:

I.—*Libro de pomo.*

Del capítol 135 del llibre dotzé de *El Crestia*, pot despendrers la existencia de un llibre ab dit títol; puig parlant de la manera de retardar la vellesa, diu: *E daquesta natura era lo pom qui feu aristotil per prolongar sa vida: del qual havem lonch tractar in libro de pomo.* Nicolau Antonio també cregué lo matex.

II.—*Suma Theologia.*

Lo matex pot dirse d' aquest llibre, puig en lo capítol quint de la *Vida de Christo* se llegex: *Lo terç punt es que nostre senyor deu james no dampna nengun sens causa ço es sens nenguna colpa de part del dampnat ó que lo dampnat le haie comesa, o sos predecessors axi com aquells qui moren en peccat original se dampna principalment per lo primer pecat de Adam, e de Eva que es pessat als fills per la manera que havem adeclarar largament en lo quart libre de la suma theologia.*

III.—*Flos Sanctorum.*

Citan aquesta obra com de N' Eximenes: Torres Amat, Nicolau Antonio, Pere de Salazar, Joan de San Anton, Joan Corominas y Eugeni Ochoa. Aquest últim ne parla referintse als dos manuscrits de la biblioteca Real de París. Diu qu' un d' ells es en catalá en un códice en pergamí, del segle XV, de lletra gótica, molt mal conservat y molt incomplert, puig las fullas servibles son sols 153: l' altre també catalá, ab rúbrica *Lo llibre de las flos e de las vidas de los Sans e Sanctas*, códice en fóleo, paper mitjanament conservat, ab 316 fullas, de lletra mitx gótica, á dos columnas, del segle XVI, y mal folrat ab pergamí. Creu lo Sr. Ochoa que N' Eximenes escrigué primerament l' obra en llatí, y que d' ella son distintas traduccions las ja citadas, y la del número 7.265 de la matexa biblioteca, lo qual esplica las diferencias entre ellas, encara que en lo fons son una matexa obra.

IV.—*Tractat de la passio de Nostre Senyor Jesucrist.*

La citan Torres Amat y los continuadors de l' Espanya Sagrada. L' index de la biblioteca Real de Madrid també porta com un dels llibres de N' Eximenes, un manuscrit ab igual títol, en 8.°, del segle XIV (P. 131.).

V.—*Historia eclesiástica.*

L' atribuexen a nostre autor, Torres Amat, los continuadors de la Espanya Sagrada, Nicolau Antonio y Pere Augusto Morlá.

VI.—*Del amor de Deu y virtut de la justicia.*

La citan, d' igual manera, Torres Amat, los continuadors de la Espanya Sagrada y Joan de San Anton, dihent que s' estampá en Barcelona per Amorós, sens any de impressió. L' últim de dits autors diu que 'n vegé un exemplar en la biblioteca de la iglesia de Sevilla.

VII.—*De la gloriosa.*

La citan, d' igual manera, los continuadors de la Espanya Sagrada y Nicolau Antonio.

VIII.—*Esposicio dels set Psalms penitencials.*

Joan de San Anton diu que 's conservava manuscrita en lo convent de religiosos observants, en lo col-legi de San Pere y San Pau de Alcalá, y en casa D. Ramon Dalmases de Barcelona, aquesta ab rúbrica: *Expositio in Psalmos Penitentiales, de laude Creatoris, de altitudine et excellencia Redemptoris:* comensa, *Beatus Vir qui se ad gloriam conditum*, etc.

IX.—*De la naturaleza.*

X.—*Salterio, ó coleccion de oraciones espirituales,*

Digitized by Google

traducido del latin por D. Guillen de Fontana, y dedicado á D. Berenguel, obispo de Tarazona.

Las dos constan com de N' Eximenes en l' index dels manuscrits de la biblioteca Real de Madrid. (P. 11. y P. 119.).

XII.—*Informacion de la vida christiana, en que se contienen tres estados e rudimentos de la vida Christiana, penitencia que es virtut, y penitencia que es Sacramento. Por el Maestro Fr. Francisco de la orden de los Menores.*

Nicolau Antonio la creu de N' Eximenes. Diu que s' estampá á Sevilla l' any 1509, en castellá, tal vegada per esser traducció, y que la possehia son amich Joan Lluch Cortés.

XIII.—*Dialech entre un frare y ciutadans, en que exhorta a tota virtut.*

Se conservava manuscrit en l' arxiu de San Cugat, y sospita Caresmar que 's de N' Eximenes.

XIV.—*Tractat fet de providencia sobre consell la materia del qual es de aquells bons e mals administradors, e regidors de coses publiques com ne en quina manera se han haver en llurs administracions e actes comffi que la virtut entre aquells sia mes prospera.*

XV.—*Una petita obra la qual es stada feta per recobrar e haver lo exercici de moderacio affi que la virtut sia pus prospera entre los exercidors.*

Se troban en lo códice de la biblioteca de San Joan de Barcelona, citat al parlar del *Llibre de les dones*, y del *Tractat del art de ben morir*, y pot fer sospitar siguen de N' Eximenes las circunstancias de serho las altres dos obras del códice, y constar axis en l' index.

XVI.—*Alahor e honor de vos verge regina comença aquesta salutació quies Ave-Maria.*

Se troba en lo códice ja citat de D. Joan Armengol, y com en ell hi ha dos obras de N' Eximenes, pot sospitarse qu' aquesta també ho sigui.

Alguns autors asseguran que 's conserva lo testament de N' Eximenes en la biblioteca de l' Escorial y en la d' En Dalmases, més crech que 'l confonen ab lo del cardenal Francisco Ximenez de Cisneros, ó bé ab lo d' En Martí Ximenez.

EMILIO GRAHIT.

MODESTIA.

Fora la boyra gelada
de tota la matinada,
ja s' asserenava 'l dia;
ne surtia 'l sol ab pena;
mes surtia.
Y bora la torrentera,
al dessota la singlera,
tot amagadet m' asseya,
y 't veya tota confosa;
mes te veya.
Y sense que 't adonesses
que al bell peu de mi passesses
discorrent lo que 't passava,
no 'm pensava que 't pensesses
que 'm pensava.
Deya entre mi—Hermosa nena,
si pogués desfé eixa vena
que tos negres ullets tapa,
la mes guapa 't trovarias,
la mes guapa.
Y no estarias tan trista,
baix lo cap, baixa la vista,
cercant ma ignorada petja,
la mes lletja creyent serne,
la mes lletja.
Que si ab mos ulls te miresses
y com jo 't veig te vegesses,
mes gallarda que la rosa,
per ditxosa te tindrias,
per ditxosa.
Perque 't trovo molt mes bella
que la verginal poncella,
planyent sols que altres t' hi troven,
pus que 't roben tinch temensa
y á mi 't roben.
Que no fosses tant hermosa
pagaria bona cosa,
si no fos la cara teva
foras meva y ben segú que
foras meva.
No haguessen caygut mes gracias
que flors d' aqueixas acacias
sobre teu, no 'm trovaria
tot lo dia, volent veure 't
tot lo dia.

—

Temps ha no he tornat á seurer
á n' aquell marge per veurer
com passavas capficada;
cap vegada hi tornarias
cap vegada!
Are t' han dat per mirarte,
per enganya 'm y enganyarte,
espills que hermosa 't retratan,
que si 'm matan la esperansa
també 'm matan.
Allavors quan me mitjrèyas,
si de cas tant lletja 't veyas
era perque sense travas
m' estimavas, no m' ho negues,
m' estimavas.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

5) *Actes del 30 setembre y 1 de octubre. Reunió y resolucions del Sinodo dioccsá de Girona.—Fól.* 263, *a, b.*

Adveniente ultima mensis septembris, que fuerat assignata in vim supradictarum litterarum R(everen)dis d(omi)nis prelatis, comunitatibus ac sindicis electis in sinodo proxime preterita ad comparendum die presenti ad audiendam relationem oratoris (1) et ad deliberandum super predictis, intravimus capitulum omnes qui supra. Et quia pauci comparuerunt, fuit comuni consensu omnium convocatorum prorrogatum ad id quod supra et assignatum ad eandem horam terciarum in domo capitulari, in qua consuevit capitulum convocari et congregari de *consuetudine antiquissima.*

Die ergo veneris, prima octobris ad tantum magni simbali fuit convocatum capitulum; in quo comparuerunt *una mecum vicario* honor(abiles) d(omini) p(etrus) de sancto celedonio, p(etrus) de tarradis, michael valls, p(etrus) vedruna et andreas domenec, *canonici;* bernardus alfonsello, jo(annes) campa, p(etrus) vinyoles, gaspar pug, michael alrra, anthonius corbera, geraldus dominici, jo(hannes) de lauro et jo-

(1) Pere de San Celoni.

Digitized by Google

(hannes) olius, *presbiteri de capitulo;* f(rate)r arnaldus de corniliano (1) camerarius balneolarum pro R(everendo) *abbate balneolarum et bisulduni*, f(rate)r b(ernardus) serda prepositus sancti martini de costa, procurator capituli sancti felicis et cleri, procurator comunitatis vel beneficiatorum sedis, procurator comunitatis castillionis impuriarum, sindici utriusque archidiaconatus qui fuerant in sinodo electi, procuratores monasteriorum predicatorum, minorum, sancte marie de carmelo, et preceptor sancte marie captivorum, et alii plures, prout continetur in instrumento inde recepto per discretum raymundum muti notarium vicariatus.

In quorum presencia retuli causam convocacionis. Deinde dando ordinem in agendis, ordinavi quod honor(abilis) p(etrus) de sancto celodonio orator relationem faceret de *gestis coram R(everendissi)mo legato apud valenciam.* Quo audito, fuit concorditer deliberatum quod mitteretur idem orator ad convocationem terrachone *ad X presentis mensis octobris* cum plena potestate; 2.°, quod fiat omnis defensio possibilis quod non fiat, nec admittatur decima, neque reddimatur XVIM libris, sed fiat prosecutio appellationis *usque ad ultimum momentum;* et cum defecerint vires humane, et compellamur ad alterum eligendum aut decimam, aut donativum XVIM librarum, pocius eligi dictum donativum cum cautelis et reliqua.

Et pro expeditione dicti honor(abilis) oratoris fuit deliberatum quod fiant et ordinentur tres epistole per honor(abilem) d(ominum) jo(hannem) de lauro decretorum doctorem: prima ad illustrem et R(everendissi)mum archiepiscopum sasaraugustanum; 2.ª ad R(everendissi)mum patriarcham alexandrinum, metropolitanum nostrum et archiepiscopum terrachonensem; 3.ª ad d(omi)nos vicarium et *convocatus ad parlamentum terrachone pro negociis decime.* Demum fuit conclusum quod ordinentur per me *instructiones pro informatione dicti sindici et oratoris;* quibus intelligat intentum *tocius status ecclesiastici* civitatis et diocesis gerundensis.

6) *Acte del* 4 *novembre. Apel-lació contra lo cardenal de Borja en Cort de Roma que resolgueren fer y seguir unánims los congregats en Tarragona. Instruccions y paga de dos florins de or diaris ó* 33 *sous, donada per eix efecte al sindich Lluis Miquel, canonge ardiaca de Confluent en la Séu de Elna. Corts Catalanas de Perpinyá trasladadas á Barcelona. Curiosa posició de llurs sindichs de la part de la Séu de Girona.—Fol.* 266, *a*, *b*.

IIII novembris intravimus capitulum propter adventum honor(abilis p(etri) de sancto celodonio, qui relationem fecit quod comunis fuit omnium convocatorum apud terrachonam sententia quod fiat et continuetur prosecutio *defensionis quod non solvatur decima;* et quod fuerunt electi duo capitulares qui adeant sumum pontificem. Quorum unus de provincia terrachone fuit egregius doctor d(ominus) ludovicus michaelis archidiaconus confluentis in ecclesia elnensi; cui fuerunt stipulati II floreni aurei (seu) XXXIII s(olidi); pro cujus expeditione fuit taxata diocesis gerunde ad XXXVI libras. Et fuerunt ordinate instructiones et date pro dicto negocio, prout continetur in quadam scriptura hic afixa ante CCLX cartam (2).

Et ipso (3) audito ac lectis instructionibus, fuit comissum vener(abili) guillermo molins, oratori electo una *mecum archi*diacon(o *bisuldunensi ad curias perpiniani* (4), *que translate sunt ad civitatem baachinone* (5), quod omnino loquatur cum honor(abili) jo(hanne) sirvent, collectore provincie, quod asignet sibi aliquem brevem terminum ad solvendum,—et quod interveniat ad audiendum compota dicti sirvent,—et al(ias) interveniat in curiis,—et cotidie scribat de statu curie *ad finem quod* (6) honarabile capitulum mittat me; et si ego essem impeditus, fiat electio de canonico; quia *usque ad ista tempora non consuevit in curiis intervenire presbiter de capitulo;* maxime, solus. Quo comparente dictus molins revertatur si voluerit; quia post adventum canonici nichil sibi daretur nisi sola porcio *panis vini et scutelle.* De isto tempore intermedio fiet sibi remuneratio ad arbitrium honor(abilis) capituli, postquam non excedat IIII°r solidos pro die quos ipse preciit; sed quia concurrebat cum vener(abili) p(etro) vinyoles, fuit sibi dictum quod sine salario obtulerat stare; et sic non poterat revocari si staret oblationi confidendo in verbo capituli.

(1) Cornellá sobre la carretera entre Banyolas y Sarriá.—Segons Villanueva (XV, 100) Francisco Xatmar en 1481 era ensemps abat de Banyolas y Besalú. Nostre document mostra que ja ho era en 1473.

(2) No hi son ara; pero foren y quedan posadas entre los fóleos CCXXXIII y CCXXXIIII; rahó per la qual aquest últim fóleo sots rúbrica 242 inaugura una nova foliació de guarismes arábichs que he degut seguir.

(3) Micer Pere de San Celoni.

(4) Cf. docum. LXVI, 2.

(5) Als 30 de Octubre.

(6) Tantost convingui per rahó de la gravetat dels assumptos.

7) *Acte del* 18 *novembre* 1473. *Arrivan á Girona lo Rey D. Juan y lo Bisbe D. Juan Margarit. Gracias que á est últim donáren en son palau los Capitolars de la Séu.—Fol.* 266, *b*.

Decima octava novembris honor(abile) capitulum decrevit visitare d(omi)num episcopum, ex eo quod *de novo aplicuerat* cum Regia majestate *ex provincia rossilionis.* Hora ergo terciarum, comunicato per prius consilio post absolutionem generalem, ascendimus palacium omnes de capitulo. Et exhibita p(aternitati) sue debita reverencia in *camera superiori paramentorum*, traxit nos ad partem in *camera que est ad caput*, sive latus, *predicte magne camere que respicit cimenterium ecclesie;* ubi leta facie nos suscepit. Ego autem ex deliberatione comuni gracias egi d(ominationi) sue de *gestis in* favorem ecclesie.

8) *Instruccions fetas als embaixadors de las dos provincias metropoliticas, Tarragonina y Zaragossana, en Cort de Roma.—Fol.* 235, *a*-238 *b*.

I. ***Historia de la embaixada de D. Rodrigo de Borja, desde l' mes de Setembre de* 1472, *en que fou promulgada la décima de Crehuada pera los regnes de Aragó, fins al mes de Setembre de* 1473, *en que del Grau de Valencia sarparen las galeras venecianas ab que torná dit Cardenal á Roma.***

Die (1) mensis septembris anni Millesimi CCCC LXXi secundi Rever(endissi)mus in christo pater et d(omi)n(u)s Rodericus, miseracione divina Ep(iscop)us Albanensis, apostolice sedis ad Hispanias legatus, *in Civitate Terrachone existens* decimam indixit et publicavit per quoscumque ecclesiasticos dictarum duarum provinciarum *secundum verum valorem infra certos terminos persolvendam* sub gravibus censuris et penis. A quibus quidem indiccione et publicacione venerabile Capitulum ecclesie Terrachonensis ex causis justissimis infra *decendium* (2), ad sedem ap(osto)licam appellavit pro se et adherentibus. Ac successive, cum ad noticiam certarum diocesium provincie Terrachone predicta indicio pervenisset, illi adherentes appellacioni juste legittime de novo eciam appellarunt una cum Cesaraugustana provincia, premissis omnibus ad justiciam.

Et deinceps, cum notorium esset tam ex oraculo dicti Reve(rendissi)mi d(omi)ni legati sepenumero multis propelato quam eciam ex evidencia rei geste ac ex assercione Regie Serenitatis totum id et quidquid ex dicta decima procederet Regio applicari erario, ita videlicet quod dictus Reve(rendissi)mus d(omi)n(u)s legatus medietatem decime spoponderat et gratis consignaverat Regie serenitati, relinquendo ut quasdam in apostolice sedis servicium destinaret triremes, Clerus provinciarum predictarum legittime congregatus Regie majestati de calamitatibus ipsius cleri non ignave supplicarunt ut ab exaccione predicta desistere dignaretur. Regia vero serenitas, miserie ipsius cleri pio compaciens affectu, cum suis litteris *exulutoribus ac subexeccatoribus dicte decime* intentum suum declaravit, *eosque* ut supersederent in exaccione decime requisivit; qui omnes voluntatem Regiam observarunt.

Successive autem, dicte provincie, ut causas suarum appellationum reverenter ac debite invocacione apostolice se-

(1) Aixis *en blanch se deixa* en l' original la diada.

(2) *Espay de* 10 *dias*, com *novendium* ho es de 9.

Digitized by Google

lis deferrent, providum virum, *Johannem redon presbiterum comensalem sedis Terrachone*, ad Curiam destinarunt Romanam.

Et deinceps, prefatus Reve(rendissi)mus d(omi)n(u)s legatus, *alegatione ulterioris hispanie rediens*, valenciam urbem profectus, *quibusdam prelatis et capitulis dictarum prcvinciarum ad XXIIIIam augusti in urbe valentina convocatis*, indiccionem predicte decime infra tres menses pro medietate et alios tres menses pro alia medietate, aut quod (XVIM(ille) libras infra tempus predictum persolverent, innovavit; nuncians eisdem congregatis, adientibus Sanctissimum d(ominum) n(ostrum) papam, dudum quascumque appellaciones interpositas et interponendas viribus evacuasse.

Quibus sic gestis, *mox* idem Reve(rendissi)mus d(omi)n(u)s legatus *in galeas venetorum se suscipiens*, secunda flante aura Romanam peciit Curiam; et ab eisdem indiccione, publicacione, censuris et aliis decretis, qui adherant de dictis provinciis appellarunt: ut ex appellacionum tempore et gestis predicta constant (1).

II. *Sangrias fetas per la ma del Papa al* bras eclesiástich *dels regnes de Aragó desde l' any* 1445 *fins á* 1458. *Extenuació y casi total enervació* del mateix *á consecuencia de la guerra civil per un costat y per un altre de la social dels pagesos Butlla de Calixto III confirmada per la de Pio II.*

Pro justificacione autem appellacionum predictarum, memorie teneant predicti oratores quod he due provincie solucionem predicte decime et cujuscunque exaccionis justissime excusare possunt et debent ab impotencia et pene enercione status ecclesiastici, qui in hujusmodi partibus ruinam perpessus est, ymo et fere pessundacionem, ita quod divinus cultuc maximopere diminutus sit, et cetera que ad ornatum et cultus divini augmentum in dictis provinciis florescere solebant perditi admodum sunt redditus, videlicet jocalia ecclesiarum, cruces, calices et ornamenta alienata, ex causis sequentibus.

Primum enim anno d(omi)ni M° CCCC° XXXXV° *ut marchia anconitana ecclesie Romane reduceretur et a potencia et jugo Francisci sforcii eriperetur*, subsidium *centum quadraginta milium ducatorum* dicto clero fuit indictum, et ab illorum intestinis acerrime exactum. Et nichilominus sub illius colore muneris fuerunt alia *quinquaginta milia* exacta propter comissariorum callidam et versutam imposicionem, taxationem et executionem.

Et sub sequenti anno XXXXVIII° alium subsidium *LM* (2) *ducatorum* in duobus annis persolvendorum fuit eidem clero ab apostolica sede impositum, et dire infra duos annos exactum, temporibus d(omi)ni Eugenii (3).

Deinceps autem anno M° CCCC° L° secundo, sedente in apostolatu Nicholao (4), aliud subsidium *CCCCM ducatorum* fuit eidem clero impositum, quod cum nequirent aliquatenus pati, ymo jam status ecclesiasticus ob ingentes exacciones pred-ctas et alia varia detrimenta collapsus erat, ut res ecclesiástice profanarentur et tributaria ecclesia fieret, ac sub jugo tributi que libera esse deberet constitueretur, fuit apostolica auctoritate modus concessus diabolica suggestione inventus, quod per ecclesias et ecclesiasticas personns venderentur censualia, sive annue pensiones; ecclesias, ecclesiasticas perexactum sonas et redditus ecclesiasticos laycis obligando. Hoc itaque facto effectum fuit quod apostolica auctoritate fuerunt vendita multa censualia, et alienati redditus ecclesiastici, et ecclesia laycis tributaria effecta; que omnia usque in presenciarum manent in maximum dispendium ecclesiarum et alienacionem rerum et reddituum ecclesiasticorum.

Sub colore, eciam quorundam interesse cambiorum de predictis (1), CCM ducatorum, receptorum anno M°CCCC°L°IIII°, exacta fuerunt a dicto clero et ab ecclesia direpta, LM ducatorum apostolica auctoritate consignata.

Et deinceps, anno M°CCCC°L°VI°, assumpto bo(ne) me(morie) d(omi)no Calixto (2), *sub colore Cruciate adversus turcum* fuit exacta decima a predicto clero, et sub diversis coloratis aut *cuxis* (3) questibus, fuerunt multe pecc(un)ie a dictis provinciis (4) exauste. Et eciam, anno M°CCCCLVII°, aliud subsidium fuit exactum racione dicte decime.

Successive autem, anno M°CCCC°L°VIII°, pro emendis censualibus ad que erat Camera apostolica obligata multis creditoribus laycis, per bo(ne) me(morie) d(omi)n(u)m Calixtum fuit impositum *subsidium duorum solidorum et sex denariorum pro libra veri valoris* infra certos annos sequentes persolvendum, ut Camera apostolica liberaretur ab illis exaccionibus et vexacionibus quas creditores afferebant. Cui imposicioni dicte provincie consensum prestiterunt, ut dicta Camera apostolica liberaretur.

Verumtamen predicta omnia et singula nunciare per suos oratores curarunt eidem summo pontifici. Qui, certissimus effectus de calamitatibus ecclesiastici status in dictis provinciis et de tributis ecclesie et distraccionibus reddituum ecclesiasticorum et ornamentorum ecclesiarum alienacionibus, matura deliberacione ac justicia exhigente, cum suis litteris ex auctoritatis sedis apostolice plenitudine decrevit et ordinavit quod deinceps, nullo unquam tempore nec ex quacumque causa, posset decima, subsidium aut aliud quodcumque exaccionis genus in dictis provinciis imponi vel exhigi, nisi *dum et q*(uati)*n*(u)*s* tota christianitas in consimili solucione concurrerent, et cuncti eciam sub certis modis et formis, ut hec lacius continentur in *litteris apostolicis* desuper confectis (5), que confirmitatem habent et corroborantur juribus comunibus et sanctorum patrum decretis, que postmodum fuerunt per bo(ne) me(morie) d(omi)n(u)m pium (6) confirmate et approbate pro meritis dictarum provinciarum, tantis impositis et crebis exaccionibus gravatarum pro servicio apostolice sedis, cui nulle aliarum provinciarum christianitatis similia obsequia prestiterunt, neque aliquis clerus in christianitate pares exacciones perpesus est.

Quibus ita stantibus, anno LX° primo incepit in dictis provinciis bellorum *intestinorum et forensium* durissima strages, cui par nunquam neque legitur neque audita est. Hoc quod supererat de rebus ecclesie funditus delevit: fuerunt ecclesie in terra prostrate; incendis subjecte; cruces, calices, jocalia et ecclesiarum ornamenta sacrilegio ablata; cultus divinus fere nullus; habitatores locorum et oppidorum interfecti; inculta predia manent; nulli redditus prestantur; ecclesiis pauce admodum oblationes pro vivorum ac defunctorum remediis offeruntur; egestas maxima oppressit miserrime cunctos tam laycos quam clericos, ita út vehementer cogantur clerici, qui jam pauci numero sunt, mendice victum queritare; et si aliqua loca ecclesiarum culta superfuerunt, occupantur ab armigeris et potentibus. Itaque ecclesia recuperare nequit quod ad eandem spectat; adeo imbecillis efecta est et impotens hac tempestate, que a LX° anno inpresenciarum adusque eciam perdurat; atque *adjiciendo*, successit agrorum ingentissima sterilitas tam in frumento, ordeo, vino, (quam) et aliis victualibus, ita quod nequeunt gentes vivere; ymo dubitant valde pro ingressu hujus anni, *antequam novi fructus colligi possint* (7) fame perire. *Adhicitur* (8) eciam quod in plerisque locis seculari potestate fuit concessum pro reductionibus que flunt ad debitam obedienciam quod infra quinquenium *nulli* persolvant de redditibus aut debitis suis aliis (9). Eciam opportet de futuris redditibus componere et ad aliquos annos remittere ut rus-

(1) Segons Villanueva (*Viaje liter*. IV, 116), D. Rodrigo estigué en *Xátira sa patria* desde 'l dia 5 al 11 de agost. A Valencia torná lo 12 de setembre per embarcars' hi cap á Roma.

(2) 50,000 ducats.—Es clar que 's tracta de l' any 46, y no del 48 que marca lo manuscrit.

(3) Eugeni IV papa desde 'l 4 mars 1431 fins al 23 febrer 1447.

(4) Nicolau V desde 'l 6 mars 1447 fins al 24 mars 1455.

(1) Frase oscura. Dono la puntuació de l' original.

(2) Calixto III papa desde 'l dia 8 abril 1455 fins al 6 agost 1458.

(3) «Ab diversas questas coloradas ó *coixas*.»

(4) En lo manuscrit «pecc(un)iis.»

(5) Formavan, donchs. part del plech diplomátich donat als embaixadors.

(6) Pio II papa desde 'l 27 agost 1458 fins al 14 agost 1464.

(7) *Ans de la cullita de l' any* 1474.

(8) Lo mateix que «*adjisciendo*» del verb «*adjicere*.»

(9) «*Nulli*» está en datiu.

Digitized by Google

tici et coloni ad cultum agrorum redeant, quos guerrarum causa dereliquerant.

III. *Primera consecuencia. Lo Papa, lluny de fer nous impósits, deuria llevar ó aliviar los antichs. Ab la vinguda del cardenal bisbe de Valencia las dos provincias metropoliticas s' han quedat realment á la lluna de Valencia.*

Ex premissis igitur, que in facto et veritate consistunt, justissime colligitur clerum et ecclesiasticas personas predictas non teneri aut obligari posse ad prestacionem aut solucionem alicujus decime aut exaccionis; quinimo, racione cogente pro certo habetur quod si Sanctissimus d(ominus) n(oster) papa, qui pius pastor est et clemens, statum dictarum provinciarum novisset, non solum indici (non) mandasset dictam decimam, ymmo auxilium misisset ad ipsas provincias ut ecclesia recuperari posset. Impotencia eciam maximopere reddit excusatos omnes ecclesiasticos a solucione indicta et a censuriis et sentenciis cominatis et latis; ymo clerus dictarum provinciarum, in tantis anxietatibus et angustiis constitutus, letabatur audiens adventum Reverendissimi d(omini) legati, quem prestolabantur venturum ut repararet et constitueret in dictis provinciis que collapsa erant et perdita, ac restitui faceret que ocupata detinentur. Hoc enim juste ac debite videbatur ad sedem apostolicam spectare; que, *ut cunctarum ecclesiarum magistra est et mater*, filie huic compateretur et de congruo provideret juramine.

IV. *Segona consecuencia. No es just que un pobre racó de terra per acabarse de arruynar duga lo pes que deuria recdurer sobre la Cristiandat. Cessant la causa, cessa l' efecte. Ara bè. De l' indicció de la Décima, segons diu la mateixa butlla de indicció, foren causa, ó motiu, dos cosas que no s' verifican, ni menan camí de realisarse: l' universal tribut y l' estol de naus contra la Turquia.*

Preterea, q(uonia)m *cessat causa* ob quam movebatur S(anctissimus) d(ominus) n(oster) ad indicendam predictam decimam, *cessare debet et effectus*. Ait enim in dictis litteris dicte indictionis quod «ut construeretur classis adversum turchos una cum ceteris de christianitate, indicebatur predicta decima.» Q(uonia)m neque instruitur classis, neque ceteri de christianitate persolverunt, non suadet aliqua racio quod hic pauperrimus angulus christianitatis persobrat, et hic in totium perdatur.

V. *Consecuencia tercera. L' indicció no s' es feta de conformitat ab lo cánon vigent del concili ecuménich de Constanza, ni ab lo privilegi otorgat á las dos provincias per Calixto III y confirmat per Pio II. Foren pues justas las reyteradas apel-lacions.*

Item si et ubi aliqua exaccio fieri deberet, *juxta decreta Constanciensis concilii et sanctorum patrum* oporteret concurrere consensum prelatorum provinciarum. Hic autem neque requisitus fuit, neque habitus.

Cum igitur de predictis S(anctitas) d(omini) n(ostri) pape nullatenus fuisset informata, merito clerus dictarum provinciarum in apellacionis prorupit, *jure* stabilitas, ac *necessitate*, necnon *privilegio* concesso per bo(ne) me(morie) d(omi)n(u)m Calixtum ac d(omi)n(u)m pium confirmato.

VI. *Objecció previnguda. Lo donatiu de deu ó dotze mil lliuras, que s' havia de fer al Rey, ni fou compensació de la Décima, ni contracte formal; y si contracte hagués sigut bè s' estava, puig no es mal lo redimir ab una vexació menor una máxima.*

Et si forsitan objiceretur quod dictus clerus Regie Serenitati quantitatem decem aut duodecim milium obtulerit; et ex hoc paupertas allegata (1) argumentetur quispiam contradiccionem suscipere; et forsitan superaddere voluerit quod ad evadendum jugum apostolice sedis id fieret;—ita in veritate satisfaciendum est quod clerici harum provinciarum utique semper fuerunt obedientissimi Sedi apostolice, et integerrima fide et promptissima devocione apostolicam sedem et Sanctissimum d(omi)n(u)m n(ostrum) papam observarunt, et ad ejus sanctitatem plenissime informandam, ut ad ipsum christi vicarium clementissimum, sua apellacione humili recursum mox habuerunt. Sed q(uonia)m rerum successione innotuit *hujusmodi exaccionem nichil ad sedem apostolicam attingere nec sibi usui vel emolumento e(ss)e, sed duntaxat Regie ma(jesta)ti;* ut dictus clerus exaccionem hujusmodi evaderet, calamitates omnes predictas ipse Regie majestati patefecerunt. Que, ut christicola et devota, ea omnia cernens et nota habens, de remedio clementi indulsit ipsi clero, faciendo supersederi in exaccione predicte decime. Quam remittere volens pro interesse suo, aliquorum suasu fuit tractatum ut pro tanto beneficio, ne ingrati ac inmemores benefacti ipsi (2) clerus viderentur, *munus* aut servicium daretur *decem milium librarum*, remissa exaccione decime atque effecto per dictam Serenitatem quod privilegia dicti cleri auctoritate apostolica confirmarentur. *Que, etsi tractata fuerunt, non tamen conclusa neque oblata.* Neque illicitum fuisset clero maximam vexationem pro minori redimere.

FIDEL FITA.

Á UNA MARE.

Si al fill tornesses veurer, pobre mare,
plorarias de gotx;
ja es mes grandet... mes no 'l veurias are,
com ans, tan fresch y rotx.
Ses galtes han perdut los colors tendres,
flor mústiga es son front;
de ton amor no ha sapigut desprendre 's,
anyora 'ls teus patons.
La trista criatura engelosida
no vol aná ab ningú;
quan á sa falda blana 'l pren la dida,
mes que may pensa ab tú.
Si ab altres nins, mitj sonrient, ne juga
la mare 'ls sent cridar,
y l' infantó no té qui 'l plor li aixugue
quan'ells lo fan plorar.
Pensant ab tú ne plora nit y dia;
no ha oblidat ton amor;
y á la nit fins te veu quan ne somnia
y te parla llavors.
Vespre y matí per tú prega á l' Esglesia,
dolç angelet de Deu!
pel' pare nostre que per t' arma resia
demana, mare, á Deu:
que un ángel á ton fill volgut envie,
pus de migrança 's fon,
portant-te 'l n' á ta dolsa companyia,
trayentlo prest d' est mon.

FRANCESCH MASFERRER.

L' ORAT DE RIELLS.

Sr. Director de la *Renaxensa*:

Molt senyor meu: trobavam lo dia en que vaig rebrer la seva molt estimada carta, oferintme las columnas de eix periódich, en lo delitós siti de San Miquel del Fay. Confesso que tal rebuda 'm va posar tota

(1) Lo solecisme següent es catalanisme.
(2) Concordancia de nominatiu plural ab singular col-lectiu.

Digitized by Google

confosa, pus volent correspondre á la sua fina quan inmerescuda preferta, cosa alguna no trobava que 'l pogués complaure.

Descriure las bellesas de aquell lloch, era cosa pera mí poch menos que impossible atesa la grandiositat d' ellas y la cortetat meva; contar alguna de las mil llegendas y tradicions de que n' está plena aqueixa maravella, tampoch era feyna pera mí apropiada; donchs que no 'm veya coratjosa de ferho, esperant que ploma mes autorisada que la meva ho fassia: ¿que fer donchs? apurada 'm veya, y tot admirant y preguntant á aquellas enlayradas y mitj partidas rocas que 's lo que podria fer pera complaurel, anava baixant cap á Riells, quan de sobte se presentá á mos ulls lo molí de la... ¿per qué anomenarlo? be prou que 'l coneixerán los que per allí hajan passat alguna volta; per altre part la historia es massa trista pera que dongui á coneixe los autors de fets massa certs per desgracia; com anava dient, donchs, se presentá á ma vista lo molí de la... algun temps enrera ple de vida y animació rodejat de hermosíssimas pinedas y ara trist y desert, arrendat lo lloch de moldre á un de fora poble, y tornadas vinyas ó erms sas ombrívolas pinedas; sols dalt d' una enlayradíssima roca á la que es enterament impossible puga arrivar petjada humana, un pi ajegantat balanceja sas verdas brancas com burlantse de la impotencia del llenyater; tot aixó m' portá á la memoria la historia que vaig á contar, historia senzilla, tant com que ni quasi argument te, mes al ensemps, com he dit, trista, molt trista, per qui la pugui compendrer: aquell molí me torná á alguns anys enrera, en lo temps en que jo encara era ben nina.

Era un matí, de bella matinada, la claror del dia acabava de ofegar la llum de la estrella mes brillanta, las brancas dels arbres dolsament se balandrejavan, las herbetas eran totas engarlandadas ab ricas gotas de rosada, y las mormolantas ayguas cap avall entre mitj de flors discorrian; la terra tota semblava despertarse y saludar alegrament á la naixent aubada; la casualitat feya que jo 'm trobés en aquella hora dins lo petit cementiri de Riells; caminava, fixos los ulls en terra, pensant en los dolors sens fi que en aquell lloch ne naixen y 's concrian, quan me semblá veure una figura humana posada al meu devant; alsí los ulls y 'm trobí cara á cara d' un home ó millor diré de una sombra d' home tan demacrat estava; fos lo lloch en que se 'm aparegué, fos la hora, fos jo no se que, una cosa de la que alashoras no me 'n doní comte, que una especie d' angunia, d' esglay, de terror s' amparà de mí; aquella figura esgroguehida, demacrada, alta, sens moviment, fixos en mi sos ulls, me tenia paralisada de tal manera que no poguí fer un pas ni dir una paraula; aixis passaren dos ó tres minuts, per fi, fent un esfórs sobre mí mateixa arrenquí á corre; jo no 'm recordo per ahont, mes fugint d' aquell lloch; al cap d' un xich me vaig parar, y girant lo cap enrera, trobí á quatre passas de distancia al home del cementiri; per segona volta sentí gelarsem la sanch; torní á empendrer via, mes clara y distintament vaig anar sentint sas petjadas darrera meu: si jo caminava depressa ell també hi caminava; si jo deturava 'l pas ell lo posava á la mida del meu, y si jo 'm parava ell se parava també sempre á la mateixa distancia. Caminant sens direcció 'm trobí á l' altre part de la Sagrera al peu de las casas de darrera la iglesia en mitj d' un bellíssim prat; á devant meu s' aixecava la espadada y longa montanya que dona sa ma dreta á San Miquel, y ab la esquerra sosté lo Single de Vall-de-Ros, lo primer raig del sol coronava sa enlayrada cima y aquella hermosíssima claror encoratjá á mon oprimit cor, y emprenguí pressurosa vers lo estret y curt carrer que dona á la plassa. Totas las casas tan d' eixa com dels dos únichs carrers que hi ha, eran tancadas, la gent ó encar dormian ó eran á missa primera; una sola n' hi havia d' oberta en la qual me vaig ficar, mes sens trobarhi á ningú; en ella restí molt de tems quieta y callada. Al cap d' una estona vaig sortir creguda de que hauria desaparescut la fantasma, mes ell estava encara allí, en lo llindar de la porta ab sa cara cadavérica y sos ulls fixos en mí sens fer cap moviment, sens dirne cap paraula; á la fi, moventse com un autómata dona duas ó tres passas y agafant una cadira me la presentá indicantme que m' hi assegués; maquinalment vaig obeirlo; si jo hagués sigut supersticiosa hauria ben cregut qu' era l' ánima de algun defunt que en cástich de un gran pecat tenia d' anar errant per aquells encontorns fins y á tant que li fos perdonada sa culpa, mes no era jo tan bona que semblant visió me fos concedida.

Lo senyor rector acabá la missa, y comensá á sentirse 'l burgit de la gent que sortia de la iglesia; mon cor s' aixamplá, la primera persona que passá devant de mí tot plegant sa blanca mantellina fou la dida del meu germá á la que tots estimem com dida propia, perque ella també 'ns estima tan com si 'ns hagués criat; al veurerla d' un salt me tirí al seu demunt mitj amagantme en sos brassos, ella estranyá mon moviment y lo terror que 'l meu rostre espressava, y tot mirant que 's lo que me 'l podia causar

—¡Ah, pobre Isidro! digué.

Jo girí los ulls y al toparme ab ell altre volta 'm torní á amagar penjada del coll de la dida: eixa repetí:

—¡Pobre Isidro!

¿Qui es aquest Isidro que tanta compassió inspira, vaig pensar jo, y allavoras la curiositat s' aná obrint pas per entre mitj lo esglay. La dida li pregá que menjés alguna cosa, mes ell ab una veu apagada y fosca, que tot just se sentia, respongué que jamay estava millor que quan res passava per sa gola; llavoras li doná aygua pera beurer, mes ell digué que cap era bona ni fresca com la dels torrents ó rieras.

—¡Pobre Isidro! torná á dir la dida entrantse 'n á casa seva; jo la seguí resolta á saber la historia del Isidro.

Heusla aquí:

Eran los amos del molí de que he parlat una gent molt rica, tenian camps y vinyas y unas pinedas inmensas y bellíssimas que pujavan fins dalt dels mes espadats singles que á San Miquel environan; mes lo que constituia sa principal riquesa era l' aygua; allí sempre n' hi havia, en temps de sequetat fins del pla

Digitized by Google

de Barcelona y de la plana de Vich hi anavan á moldre; aixó 'ls valia un dineral; quan allí no hi hagués aygua, ja podian dir que no n' hi havia en lloch mes, puig una gota que 'n caygués de la gran cascata del antich monestir, ell era qui l' arreplegava; y aixís era que de diners mes ne feyan que no 'n volian.

Quatre fillas havian tingut quan los nasqué l' Isidro; sempre ha sigut lo aconteixement mes gran de la vida del pagés la naixensa d' un hereu, no cal dir, donchs, si fou gran la alegría dels moliners. L' Isidro aná creixent en anys y en bondat, sa imaginació poética y bella s' havia desarrollat en mitj de la grandiositat d' aquell panorama feréstech y encantador que tenia sempre devant sos ulls; los espays limitats escursan las inteligencias, los espays inmensos y grandiosos las desenrotllan y enalteixen. Los pares del Isidro al veurel tan viu é inteligent tractaren de donarli una carrera literaria, per qual motiu lo enviaren á Barcelona; allí perfeccioná sa intel-ligencia ab lo estudi, y totas sas alegrías consistian en recordar sa hermosa terra, y complaures en pensar en lo goig que tindria quan hi pogués tornarhi. Un dia rebé una lletra en la que li deyan que correns se posés en camí, puig que sa mare estava molt malalta; molt va correr, mes quan hi arrivá ja ni tan sols lo conegué; aquella ánima bona, carinyosa y apassionadament enamorada de sa mare sofrí un cop terrible que li aumentá la nova de que sa mare havia mort dels disgustos que son marit li donava.

Res podía fer sofrir mes á l' Isidro que aixó, aquell dia s' ampará d' ell una gran tristesa, y digué com no volia tornar mes á Barcelona, cosa que per altre part son pare no volia tampoch. Lo temps aná minvant la dolor que li ocasioná la pérdua de sa mare, mes no passava dia que no anés al cementiri á visitarla, y no 's recordés d' ella á tots los instants. Vivint en sa casa, prompte 's convensé 'l pobre Isidro que verdaderament sa mare devia haver sigut molt desgraciada; mes com la juventut tot ho resisteix, l' Isidro quan era fora de casa seva ballava y 's divertia ab lo jovent oblidant per una estona sos disgustos.

Entre las donzellas de Riells, una n' hi havia hermosa com un ángel; tenia aquell ayre ardit y viu de las fillas de montanya, al mateix temps que la dolsesa y ternura de las ciutadanas, era blanca com la flor del lliri y sos hermosos y llarchs cabells rossos pareixian un rich mantell d' or; fos la afinitat de sentiments, fos perque ja desde molt petitets sempre havian jogat junts, era 'l cas que la Assumpta sempre que hi havia ballas, 's trobava compromesa per tots los balls ab lo hereu del molí; á ell li semblava que 'l cor d' ella era un cor entussiasta, ple de sentiment y poesía, incapas de ser compres per los minyons del poble que encara que molt bons no entenian la delicadesa de sa ánima.

Un dia los pesars del Isidro comensaren á saberse pel poble, son pare era tingut per molt avaro, no volia pagar á sos trevalladors y mossos, y no era perque tingués son diner á guany y li dolgués perdrer lo interés, ni que no 'n tingués, era senzillament perque ho volia fer aixís; ab aquesta manía de voler diner, comensá també á enmatllevarne, y quan son fill li advertí lo mal que feya, lo aborrí de tal manera que james lo anomená per fill; los negocis del molí s' anaren embolicant, tot anava com Deu volia, jamay hi havia mossos quan algun anava á moldrer; l' aygua 's perdia, perque lo moliné no 's cuydava de res ni volia que ningú s' en cuydés, perderen los parroquians, las terras quedaren sens conresar perque ningú hi volia treballar sabent que no l' havian de pagar, lo bestiá 's moria de gana y mal cuydat, y dins de la casa tot anavá per lo mateix istil.

Comensaren las execusions, l' un dia li prengueren un camp, l' altre una vinya, l' altre una pineda y per fi fins los embargaren l' aygua. L' Isidro ho veya desapareixe tot devant sos ulls sens tenir ni 'l consol de queixarse cada vegada que aixó sucsehia son pare encara cridava contra sos fills, y l' Isidro no tenia mes remey que passar lo dia fora perdut per aquellas pinedas que tan estimava y en las que tan havia corregut desde petit, ahont tan bellas *il-lusions* s' havia format, mes ¡ay! aquellas pinedas també anavan á desapareixe pera sempre per la ma del *llenyater*, los cops de destral ressonavan dins son cor com ressonan los cops que 'l fosser dona al obrir una tomba, ja no veuria mes aquells pins ahont tantas voltas havia pujat, ja no sentiria mes la flayre dels romanins y espígols, ni tornaria jamay seguit de sos cans á pujar aquellas espadadas y perillosas rocas seguint á la acorralada cassa. Las germanas be ó malament s' havian casat per eixirse d' aquell desgabell, y en la casa sols quedava son pare y ell; aquella casa tan plena en altre temps d' animació y alegría, de anants y vinents, de bestiar y vianda, ara donava la idea de la desolació, soletat y miseria. L' Isidro, donchs, se trobava sol sens ningú que l' aconsolés, sens ningú á qui poguer contar sas penas, puig que sas germanas s' havian casat ben lluny d' allá pera no saber ni tan sols lo que passava á casa seva: una sola persona li quedava á l' Isidro, una persona de la que tenia dret, y esperava tenir algun consol; l' esperava perque creya en la bondat del seu cor; hi tenia dret perque l' aymava y li havia tingut sempre quasi mes carinyo que á las sevas germanas, perque li havia cullit nius á centas vegadas, esposantse á caure y ferse malbé sols pera donarli aquest gust, y perque la havia defensada sempre que algun baylet ó alguna noya anavan contra d' ella; aquesta persona era la Assumpta: al recordarsen la cara del pobre Isidro 's cubria d' alegría, sos ulls brillavan y per un moment oblidava sos pesars.

Lo que fou ningú ho sap, mes sucsehí que poch á poch la Assumpta ballá menos ab lo hereu del molí, y poch á poch no hi ballá gens y poch á poch ell no comparagué mes á balladas; després desaparegué de sa casa, y al cap de molts dias lo trobaren errant y perdut pels boscos, bebent aygua de las torrenteras y menjant alguna fruyta boscatana, espellisat y demacrat que semblava una ánima del altre mon, tractaren de tornarlo á casa seva, mes ell fugia pel primer forat ó finestra y correns s' en anava sens que 's trobés medi de ferlo tornar á no ser per forsa ab lo que s' acabava d' exasperar, y si massa ho haguessen fet Deu sap lo que hauria sucsehit. Era orat.

Digitized by Google

Si la Assumpta tingué part en eixa desgracia, si ella era tan diferenta de lo que l' Isidro 's pensava, ningú ho ha sapigut, ni se sabrá tampoch; ella ben segur que ho callará, y ell si per cas ho conta será tan sols á las auras del bosch ó á las claras y frescas ayguas del Tenes quan hi acosta sa boca assedegada.

Aixis va vivint confonent sa vida ab la dels llops, cada dematí ab la claror de l' auba quan terra y cel se vesteixen de la claror mes pura y bella, se 'n va al cementiri ahont reposa sa mare; lo que allí per sa imaginació passa sols Deu ho sap; devegadas en fors sanglots se li vehuen llensar amargantas llágrimas, y quan veu una persona forastera, assedegat com está d' amor y tendresa, la segueix sens ferli cap mal, pensant poder omplir per poch que sigui lo seu cor de dolcesa.

Aixi m' ho contá la dida y axis ho conto jo á vosté per si li fa pel cas y prou digne ho trova per son acreditat periódich *La Renaxensa.*

MARIA DE BELL-LLOCH.

CORRANDAS.

Quan se té 'l cor ple de penas
Diuhen que 's mimvan cantant;
Cantem, donchs, cuatre corrandas
Que ma tristor fujirá.

—

Guitarró, guitarronet,
Company de mas alegrias,
Ahir t' agafava ab goig,
Avuy roblert de desditxa.

—

Guitarró, guitarronet,
Guitarró de mas entranyas,
Ahir guiares mos cants,
Avuy mos dols y mas llágrimas.

—

Jo he cantat ubriach de goig
Al bell costat de m' aymada,
Mes ara trist cantaré
Sota el portal de sa casa.

—

En va ab mon cor y ab ma pensa
Lluyto, brau, per oblidar;
De día 't veig á tothora,
Y de nit... fins somnibant.

—

Lo nombre de mas desgracias,
De tan gran no 'l sab ningú;
Sols se sab que va matarme
La d' haberte conegut.

—

Ton amor del mon ne feya,
Entre mas mans, un jardí,
Mes ara sembla una tomba
Densá que m' has aborrit.

—

Encar' que may m' estimessis
Donantme tan sols desdenys,
Voldria veure 't, m' aymia,
Just á mí per sempre mes.

—

L' últim botxí de mon cor,
Nineta, n' has sigut tu;
Y, en sa pena, 'l cor me crida,
—Ni may que 't 'gues conegut.

—

Son molt petits los desdenys
Al costat del meu amor;
Per' 'xo l' amor los ofega
Si s' arriscan á mon cor.

—

Del bell fons de la meva ánima
Mon amor inmens brollá;
Per' 'xo será etern com ella;
Per' 'xo com ella inmortal.

—

No 't dich mon amor tothora
Puig sè, de cert, que t' ofen;
Per no donarte cap pena
Te miro... callo... y sofresch.

—

Tan si vols com si no vols,
Angel meu, t' estimaré;
Ara t' estimo en la terra;
Dalt del cel t' adoraré.

—

No riguis, no, de mas llágrimas
Tenyidas ab sang y fel;
Que qui 's riu del mal dels altres
No tindrá perdó de Deu.

—

Guitarró, guitarronet,
Companyó de mas gatzaras,
Ahir te deixava un viu
Avuy ne caus d' un cadavre.

ANTONI VILA Y GUITÓ.

NOVAS.

Fa pochs dias que s' estrená en lo teatre del Circo la sarsuela en dos actes *Lluch Llach.* No 's pot donar argument mes fluix que 'l d' aquesta obra que en mitj d' alguns xistes de bona mena n' hi ha escampats altres de xavacans en extrem, y lo que es pitjor molts equívochs que tant mal escauen en 'l teatre y que sempre desaproba 'l públich per poch que s' estimi.

Respecte á la música, com es poch y no massa bo la part original dels compositors catalans res ne dirém y sols farem constar la repugnancia que sentim per aquets arreglos.

En lo matèix teatre lo dia anterior s' havia estrenat la pessa en un acte *Celos d' un rey* de D. Antoni Ferrer y Codina, la que fou justament aplaudida per las escenas cómicas y per sos xistes ben trobats la major part d' ells.

—

En lo penúltim número de *La Ilustracion española y americana,* descollan entre 'ls grabats lo quadro de

Digitized by Google

costums *El sastre de aldea,* y un projecte de sepulcre per D. Joan Prim.

Lo sumari es 'l següent: Revista general, por *D. Pelegrin García Cadena.*—Nuestros grabados, por *D. Eusebio Martinez de Velasco.*—Episodios y paisajes: El Veredero; por *D. Juan García.*—Correo de Viena; por *F. Eroseca.*—El indio Manuel Lozada; por ***.—Revista científica, por *D. Emilio Huelin.*—Situacion de los objetos de la seccion española en la Exposicion de Viena, por ***.—A Campoamor: Ubiarco en la costa cantábrica; soneto por D. *Leopoldo A. de Cueto,* académico de la Española.—Landaburu, poesía; por *don Antonio de Trueba.*—Una expedicion á Lisboa y Oporto (continuacion); por *D. Modesto Fernandez y Gonzalez.*—Convalecencias.—Nueva fábrica de cerveza de *La Deliciosa,* por X.—Anuncios.

En l' últim número, á mes dels grabats del general Turon y de En Salustiá Olózaga, molt ben trets, hi descolla 'l pati del monastir de Poblet, que está pres baix un punt de vista que acaba de fer ressaltar las naturals bellesas d' aquella obra.

'L Sr. Puiggarí hi publica en 'l mateix número una ressenya del document históric sobre l' informació de testimoni contra 'l noble Huguet de Bigués, y á qui diu l' ilustrat archiver de Barcelona *un Serrallonga del segle XIII.* Felicitem al Sr. Puiggarí per sa publicació, planyentnos no obstant de que no hagi publicat lo document íntegro en lloch de ressenyarlo,

---

En un periódich de Reus hem vist, que la societat *Centro de lectura* ha adquirit últimament pera sa biblioteca varias importantíssimas obras. Entre sos dos mil volúms conta las millors produccions de la literatura contemporánea y moltas curiositats bibliográficas, y entre ellas algunas del enderrocat monastir de Poblet, una escassíssima edició de Virgili y un tractat de caligrafía grabat á italia á comens del segle XV.

En un dels derrers números del *Museo de la Industria,* important revista que en son género va al costat de las millors publicacions estrangeras, hem vist reproduhits ab molta veritat uns richs capitells bisantins d' un claustre de Tarragona. Vindrá temps que axó será l' únich que quedará de molts dels nostres monuments.

'L número 8 de *El Album artístico de Mallorca,* conté: un excelent grupo representant el trono de la Santíssima Trinitat, obra del escultor D. Joseph Gil; un dibuix á la ploma, bocet original, de la colecció de D. Pere de Alcántara Penya y un baix relleu en alabastre d' un retaule que existí en casa 'l senyor conde de Santa María de Formiguera.

Mentres cau lo claustre de San Pere de las Puellas y 's ven l' escola de San Sebastiá, y se subasta l' edifici que tant servia pera l' administració de Justicia, arriba la tanda al convent de Sant Joan. Aquell edifici que conté un rich arxiu, una gran biblioteca y espayosa escola pública, y en el cual, com per caritat, lo museo mes important que té Barcelona s' hi alberga, está ja destinat pera los *primistas.* Mentres no 's respectan los antichs monuments, es fals tot lo que 's diga de patriotisme y noblesa; mentres á Madrit sobran locals per arxius, tribunals y bibliotecas es engany la descentralisació. Catalunya ha de viurer ab la matexa desconfiansa.

Un nou llibre ha vingut á enriquir la literatura castellana. Lo Sr. D. Joseph María de Arteaga y Pereira ab son tomo primer de poesías titolat *Rimas libres* nos ha probat que á Espanya no tot lo saber se consum en la política, y que 'ls veritables talents se consagran encare al cultiu de la bellesa. Entussiasmats ab la lectura de sa obra, molt sentim que la circunstancia de estar escrita en llengua forana nos impedexi fer de la matexa una crítica detallada. Ab tot la recomanem á nostres lectors, perque totas las poesías que conté tenen grans bellesas. N' hi ha algunas com *La coronació, La danza, Alfonso X, Espiritus errantes* y *Los fuegos fátuos* que bastarian pera posar á son jove autor al costat dels millors poetas contemporans.

La Jove Catalunya ha inaugurat la continuació de sos treballs, interromputs durant la temporada d' estiu d' una manera que denota la vida que l' anima y 'ls bons elements ab que conta pera conseguir son objecte, qu' altre no es que contribuir al renaxement de las lletras y l' esperit catalá.

En las tres sessions que s' han donat s' ocuparen de crítica literaria los Srs. Pella, Nanot, Balaguer y Auléstia, parlant los tres primers de la Memoria del Sr. Pellicer sobre 'l Monastir de Ripoll; llegiren treballs y poesías los Srs. Ubach, Pau, Obrador y Pella; lo Sr. Nanot feu una animada descripció del regnat d' en Joan I d' Aragó; y finalment, lo Sr. Balaguer ha donat á coneixer una curiosa relació de la mort del príncep de Viana, escrita per un testimoni presencial.

Ha sortit elegantment impresa á l' estampa catalana dels Srs. Obradors y Sulé, la colecció de poesías que en un de nostres passats números anunciarem. Com ho requereix la importancia de las poesías contingudas en aquest volum, que titula 'l Sr. Ubach, *Primerencas,* nos 'n ocuparem detingudament mes endevant.

'L número de poesías remesas per 'l próxim certámen de Gerona, es relativament molt crescut. Recorden als que vullan oblarhi, que fins al dia 15 no vens 'l plasso senyalat en los cartells.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Octubre de 1873. Núm. 24.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla	1/4 Ral.
Los no subscriptors, per id.	1 »
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.	

SUMARI.

La tragedia catalana; per *S. Prats.*—Observacions sobre la possibilitat d' un abecedari universal; per *Ignast Farré y Carrió.* —En l' album de la senyoreta Emilia Palau (poesía); per *Victoria Penya de Amer.*—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona (acabament de la primera série); per *Fidel Fita.*—L' aplech de Santa Fe (poesía); per *Miquel Draper.*—Donya Pauleta, per *Joseph Magrinyá y Urgell.*—Novas.

LA TRAGEDIA CATALANA.

Al parlar en l' article sobre 'l nostre teatre recordem nos queixavam de la poca novetat en las produccions, ocasionada, sia per una criticable preferencia de l' empresa, sia perque 'ls autors encarregats anessen amanerantse en lo génere dramátich y en la comedia d' una manera llastimosa; puig totas las suas obras tenian un mateix barnís, com si haguessen sigut inspiradas per un motiu igual.

Prescindint de la inmensa varietat que podria donarse á la comedia y al drama, y que may nos cansarém de recomanar ¿per qué nostres poetas han descuydat la tragedia? ¿Per qué s' han circunscrit en tan estrets límits, podent dedicarse á aquest altre génere tan del gust del públich catalá com s' ha demostrat sempre que 'ls grans artistas nos han donat á coneixe las millors creacions dels genis d' altres paissos? En Rossi, En Salvini y últimament En Mayeroni, á pesar de no habernos sempre presentat un repertori d' escullidas obras, per son mérit y principalment per la afició que 'l públich barceloní te á la tragedia s' han vist constantment honrats per una numerosa concurrencia.

¿Es que no troban en nostra historia personatjes prou grans pera ser los protagonistas d' ella, ó es que no 's presta nostre llenguatje pel génere trágich? No es l' una ni es l' altre la causa.

En nostra historia han prou florit carácters, mes que aixó, no podriam passar una época, per petita que fos, de ella que no 'ns n' oferís abundants. Lo sol fet de que los mes enérgichs sentiments nian en nosaltres es la millor prova pera destruhir la suposició segona. Es concebible que no podentlos manifestar sian 'ls catalans los mes favorescuts? perque, no es per negarho, poble com lo nostre mes sentimentalista, mes enérgich y mes apassionat á l' hora no es possible que hi sia.

Y sent aixi, perque no aproftar la figura d' un Joan de Canyamás ó d' un Pere del Punyalet y de tants altres com brillan en nostre passat? L' apatía, y sols ella, que s' ha apoderat de nostres poetas es causa de que fins are la tragedia sia entre nosaltres desconeguda, y sols un que altre drama trágich *Lo rey ó res,* d' En Frederich Soler y *Lo cor de roure* d' En Ramon Picó han lluhit en la escena catalana, y á fe que si com á ensaig de tragedia 'ls poguessem pendre tan sols enhorabonas donariam als autors perque han demostrat recomenabilíssimas disposicions, l' últim especialment, per ella.

Y donchs be, lo mes convenient es trevallar per fer de nostra literatura una literatura veritable que 's puga engalanar ab totas las prendas ab que ho fan las altres; y ja que en lo públich sabem han de trobar afició, intenten, proben la tragedia, no 'ls deture la consideració de sa dificultat ni de si podrán trobarse bons actors que las dongan á coneixer, que si 'ls actors salvan las obras, las bonas obras també fan naixer als actors, que d' altre modo se mostran estranys á l' escena. Aixís conseguirém lo que encare no s' ha lograt del tot, y es fernos ab un públich catalá y catalanista que gosi en aplaudir junt ab las millors produccions, las épocas que crearen los carácters bosquejats en ellas.

Aquestas son las consideracions que temps ha voliam fer portats de nostre amor per las lletras catalanas y pel renaixement del esperit que ellas deuhen personificar. Si nostres humils articles arriban tan sols á ser escoltats ja 'ns ne donarem per satisfets perque tart ó dejorn s' arrivará als extrems que hem apuntat.

S. PRATS.

Digitized by Google

OBSERVACIONS SOBRE LA POSSIBILITAT D' UN ABECEDARI UNIVERSAL.

I.

Moltas vegadas habém pensat sobre la difícil cuestió del llenguatje universal, moltas vegadas habém pensat també sobre la no menos difícil del Abecedari universal, y despres d' atendrer á las rahons que 'n pro y en contra d' una y d' altre s' aduhexen ns' incliném á créurer que son possibles donadas certas y determinadas circunstancias.

Lo llenguatje universal será possible entre la gent il-lustrada, podrá ser un fet mes ó menos tart, pero no será may una realitat si al dir *llenguatje universal* s' enten *un llenguatje comú á tot lo mon*, per la rahó de que lo llenguatje com lo sicne ecspresiu de nostras ideas es convencional y no natural, y seria obra de sicgles y sicgles l' que hi hagués una matexa convenció en lo sicne d' espresió ó sia en lo llenguatje.

Dexant á part aquesta cuestió que requirex mes espay y oportunitat per ser tractada, ns' ocuparém de la del Abecedari universal, que si be oferex moltas dificultats en la práctica, no son tantas ni tan insuperables com las del llenguatje per cuant podém partir de bases mes sólidas y racionals.

Primer habem de comensar per la definició d' *Abecedari*. ¿Qu' es? La reunió de sicnes per medi dels cuals representém y ecspressem los sonidos articulats. Aquesta definició convé á tots los abecedaris eczistents y per eczistir, y aplicada á la llengua catalana *Abecedari* voldrá dir: la reunió de sicnes per medi dels cuals ecspressém los sonidos articulats que s' usan en catalá. Lo cual ns' ve á dir que una llengua ha de tenir, rahonablement parlant, tants sicnes com sian los diferents sons articulats qu' usi. ¿Passa axó en totas las llenguas parladas en las cuals s' escriu?

Respecte á aquest punt y atenentnos á la familia indo-europea veyem que 'n totas no s' seguex una marxa fundada y rahonable sino que 'n unas hi há dos sicnes per ecspressar un matex só, en altres n' hi ha tres, etc. Aquestas eccentricitats, que no altre nom merexen, desorientan per complert á aquell qui estudia lo Abecedari al véurer que há de passar molts anys per apéndrer una cosa que á la veritat pot oferir menos dificultats de las que avuy presenta.

Tothom sab lo que passa á aquells que comensan l' estudi del castellá que no saben ecsplicarse l' perque *c* y *a* fa *ca* y *c e*, fa *ce* y no *que* perque la rahó natural diu que ha de ser lo segon y no lo primer. En catalá hi ha bastantas ecstranyesas d' aquestas.

Aquex fet ns' portava molt preocupats y ns' hi portá mes quan comensárem l' estudi del inglés. Quedárem com pasmats al considerar que lo sicne *a* pot representar cinch sonidos diferents; l' *e* dos; l' *i* cuatre, etc. Nosaltres ns' deyam ¿es ó no es cert que l' sicne *a* representa l' matex valor sonoro que n' castellá? Si l' ecspressa ¿per qué ecspressarne luego de tant diferents? ¿Quina recgla tenim per saber quan ecspressa un valor y quan un altre? *L' us* se 'ns responia en la major part dels casos y nosaltres interiorment ns' déyam aquesta contestació equival á dir que s' molt difícil, sino ja impossible l' saber escriurer en inglés un estranger y fins ns' aventurém á dir un inglés matex.

Un dels bons gramátichs inglesos indica lo perqué de la dificultat aquesta, pero no es una contestació satisfactoria, per quan vé á dir que dependex d' haber volgut acomodar lo Abecedari inglés al llatí.

La comparació dels abecedaris corresponents á la familia indo-europea ns' feu sortir del dupte en que ns' trovavam. En efecte, habém observat que salvo alguns sonidos característichs de determinadas llenguas son ls' matexos en totas, y que si no llegim de repent en grech, alemany, francés, inglés etc., es perque per una part los sicnes son diferents y per altre no es la matexa la ecspressió d' aquells que son iguals ab ls' que s' usan en catalá. Per axó seria necessari que un sicne ecspressés sempre lo só que se li fá representar, y no com ara que n' ecspresa dos ó tres diferents.

Tota vegada que la major part dels sonidos son 'ls matexos en totas las llenguas podria haberhi en totas las nacions uns matexos sicnes representatius y com que aquesta part es per tot convencional podria ser molt que s' convingués en quins deurian ser los sicnes comuns, com succehex en la escriptura musical. Un espanyol, per exemple, llegex una pessa escrita per un inglés, rús, xino ó japonés; ¿per qué? Perque son uns matexos 'ls sicnes que s' usan, é igual lo valor representatiu. ¿No passaria axis matex en l' escriptura si fossen uns matexos 'ls sicnes usats per totas las nacions civilisadas? ¿Quin dupte té? Per axó quan vegérem en los periódichs de la capital que hi havia noys de vuyt y deu anys que escrivian en cualsevol llengua en que se 'ls dictava no ns' estranyá perque ns' diguerem: lo noy escolta los sonidos que se li emetexen, com té sicnes ecspressius per cada hú, 'ls escriu, y després llegex ab tanta facilitat per eczemple lo xino, com puga fer lo matex xino, perque lo secret está en atenirse al só y en no cambiar al sicne lo valor que se li dona.

La *taquigrafía fonética* que ab aquex nom doná á conexer lo seu método lo malograt F. Sala y Arnella es una veritable escriptura universal, y es llástima que després de sa mort haja quedat aquex estudi olvidat per quant es la veritable resolució del problema que habém presentat. La taquigrafía fonética n' podem dir molt bé escriptura universal y falta solzament que las Academias de la llengua de totas las nacions s' convingan en adoptarla per véncer una de las dificultats que mes insuperables s' presentan á primera vista.

En lo article següent determinarém mes las indicacions que fem en lo present.

7 setembre 1873.

IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ.

Digitized by Google

EN L' ALBUM DE LA Sta. EMILIA PALAU.

Emilia, ja hi tens entrada
En lo jardí de l' amor,
Y de floretes galanes
Ne vas component un brot.
A ne 'l matí de la vida
¡Qué n' es d' alegre lo sol!
La terra que n' es de rossa!
¡Y qué 'n porta de sahó!
Per tot arreu l' aygua corre
Y les fonts brollan per tot,
Pensaments sens fi ne brotan
Morats y color de foch.
Ençá y enllá se confonen
Atapits y á grans redols
Tulipes, clavells y violes
Y tota especie de flors;
Pero sobre totes una
Va esparramant sa llavor
Pe 'ls puigs y per les voreres,
Pe 'ls caminals y per tot.
Aquesta tot hom la cerca,
Aquesta tot hom la vol,
La mes bella n' es de totes,
Esperança es lo seu nom.
L' Esperança, l' Esperança
N' es mes resplandent que 'l sol,
Y les ninetes dels ulls
Ella fa ballar de goig.
Bella Emilia, amiga meua,
Mostra 'm ton ramell de flors,
Vull veure si has preferida
L' esperança ó la passió.
Emilia, estimada Emilia,
Posa 't la ma sobre 'l cor,
No 'l dexes que tant fort bate,
Canta li 'l vouverirou,
Perque dolçament s' adormi
Com l' infant dins lo breçol;
Y may vajes tota sola
A ne 'l jardí de l' amor.
Be n' hajes tú que tens mare
Que n' es la guia millor
Y 't dirá si son metzines
Les que á tú te semblen flors.
No son, no, les mes hermoses
Que fan la flayre millor,
N' hi ha algunes de modestes
Que s' amagan entre 'ls brots
Y enclouhen dintre son cálzer
Lo bálsam consolador;
Axí com de molt ardides
Que pican en mig del cor.
Si 'm dius que no les conexes
Jo 't donaré un consell bó;
No vajes may tota sola
A ne 'l jardí de l' amor,
Que mil voltes cada dia
L' escorpí pica de mort.

VICTORIA PENYA DE AMER.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

VII. *Altre dificultat resolta. En lo Concili de Valencia, despres de la primera sessió tinguda en lo dia 24 de agost, es veritat que alguns oradors aconsellaren l' oferta de dotze mil lliuras á Don Rodrigo ab certas condicions; pero també cal dir que los mantenedors de tal idea foren pochs en número, que no tenian poders pera fer tal ofrena y que realment no fou feta. Clergues obligats á llaurar y cavar la terra.*

Insuper si objiciatur quod cum, post XXIIII augusti anni M(CCCC(LXX(III, aliqui ex illis, *qui convenerant in urbe valentina,* in presencia Rever(endissi)mi d(omi)ni legati suaderent *cum condicionibus infrascriptis sue Reve*(rendissi)*me p*(aternitati) *offerri duodecim mille librarum;* est attendendum quod illi, qui ad hoc conducebantur, erant pauci numero, non suffulti potestate ad similia offerenda, neque fuit facta oblatio, licet prospectis condicionibus, que infra designantur, credatur illos persuasos esse, ut componerentur omnia cum Reve(rendissi)mo d(omi)no legato et ut eum contentum dimitterent et ut redimerent vexaciones quas verisimiliter formidabant nisi benivolum sibi ac propicium constituerent prefatum d(omi)n(u)m legatum cui nota sunt omnia predicta. Et(enim) ab ejus Reve(rendissi)ma p(aternitate) auxilia efflagitarunt ut dignaretur laycos et potentes compellere quod ecclesia recuperare possit jura, opida, redditus et alia, que ablata et occupata detinentur.

Et quamquam cuilibet de clero ea sit mens, ea devocio, is animus libens ut obsequia fecundissima sedi apostolice et suo Reve(rendissi)mo legato prestarent; id tamen, etsi milies milies vellent, adimplere nequirent detenti et compre(he)nsi miseria qua opprimuntur et ingenti necessitate. In hoc siquidem redacti sunt ut victui nequeant suppetere; ymmo coguntur multi *arare et fodere* ac rusticorum agrorum villicacionibus et multis eciam illicitis operibus pro vita queritanda se inmiscere.

Condiciones autem que per predictos adhiciebantur sunt he.

Desgraciadament aquestas condicions han quedat en blanch en lo manuscrit. En cambi aquest inclou la partida següent, important pera coneixer la estadística relativa de la *hisenda* posehian las onze diócesis de la provincia Tarragonina:

Valencia. . .	LIIII	ll.	I	s.		
Gerona.. . .	XXXVI	»			III	d
Vich. . . .	XXIIII	»	II	»	III	
Elna. . . .	XXVIIII	»	VIII	»		
Tortosa. . .	XXXI	»				
Urgell. . . .	XXIIII	»				
Barchelona. .	XXXIII	»	X	»		
Terragona. .	XVI	»				
Leyda. . . .	XXVI	»				
Ager. . . .	I	»	VII	»		
Mallorques. .	XXIII	»				

Suma de damunt dites onze partides:

CC LXXXXVIII l. XIII s. VI d.

Mes avant a de pagar Elna per la primera taxa de mossen Redo:

XXI l. VIII s.

Mes a de pagar ager per dita raho:

I l. II s.

Suma general del que es imposat *ara* per la congregació provincial de Tarragona per raho de la embaixada de Roma, ensemps ab lo degut del passat cos per Elna e Ager:

CCC XX l. XVIII s. VI.

Digitized by Google

9) *Institucions fetas al embaixador de la provincia Tarragonina. Nous datos sobre 'l caràcter personal y polítich del cardenal de Borja. Blanura italiana ab energía catalana que li deu mostrar en Roma l' embaixador. Cartas al Papa y al Collegi de Cardenals.—Fol.* 239 *a*, 240 *a*.

Instituciones eorum que orator per provinciam. Terraconensem ad S(anctissimu)m d(ominum) n(ostrum) papam, una cum electo oratore per provinciam Cesaraugustanam deputato, acturus est in Romana Curia, super presentacione appellacionum per dictum clerum interpositarum ac pro tuicione et deffensione dicti cleri.

In primis, q(uonia)m Reve(rendissi)mus in christo pater et dominus, d(omi)nus Cardinalis Valentinensis, apostolice sedis legatus, *dum partes Cathalonie pertransiret*, desolaciones predictas et alia detrimenta subjecit oculis; miseracione motus, *cum recessurus esset a Valentina urbe*, clero dictarum provinciarum obtulit se illis adjumento esse, intercessorem quoque ac protectorem cum S(anctissi)mo d(omi)no n(ostro) papa; atque ita firmissimis verbis et expressis spopondit se profuturum dicto clero, quod maximam spem liberacionis in sua Reve(rendissi)ma paternitate constituerint:

Et propterea in hac fide et devocione, *quamprimum dictus orator romanam Curiam adhierit*, ad Rev(erendissima)m p(aternitatem dicti d(omi)ni Cardinalis se conferat, Reverenciam humilem et debitam sue Reve(rendissi)me p(aternitati) impendendo. Et presentatis *litteris credencialibus dicte provincie* quas defert, cum *manuum obsculo* (1) explicabit spem et fiduciam quam dictus clerus habet in sua Reve(rendissi)ma p(aternitate), et quam leti remanserunt pro oblacionibus, presidio et confortacionibus *factis* per suam Reve(rendissi)mam p(aternitatem), *in recessu*. Quibus freti recurrunt confidenter ad suam p(aternitatem, cujus opem et patrocinium humiliter implorant, certi quod si sua Re(verendissi)ma p(aternitas), ut prestolantur, auxilio eis erit atque presidio, erunt et ipsi liberati ab indiccione decime et aliis vexacionibus cominatis. Suadebit quoque dictus orator eidem Reve(rendissi)mo d(omi)no Cardinali ut hanc proteccionem ex animo et presens suscipiat et amplectatur, tum ex justicia rei quam deffendit nota ex causis supernis dictis, tum ob gloriam qua decorabitur ut suam *natalem patriam* (2) ab hiis vexacionibus eripiat, et conservet gracias et privilegia per *patruum suum* (3) pontificem summum concessa qui in eum hacce causa vivit; et vivet ipse d(omi)n(u)s Cardinalis illa conservando, et clerus inmortales aget gracias sue Reve(rendissi)me p(aternitati), et pro suscepto beniffioio hec provincia non erit sue Reve(rendissi)me p(aternitati) ingrata, ymmo graciam referre pollicetur.

Neque impresenciarnm potest aliquod impedimentum deduci; q(uonia)m dum erat in partibus Cathalonie Reve(rendissi)mus d(omi)n(u)s Cardinalis gracia suscepti legacionis officii cogebatur indicionem publicare decime, quamquam cerneret *juste clerum excusari*. Jam vero, illo functus officio, congrue potest et debet cum veritate rei patrocinium hoc assumere.

Si vero sua Reve(rendissi)ma paternitas presidium et deffensionem horum assumeret, ad quod diligenter attendat dictus orator, juxta ordinem et modum quem dabit sua Reve(rendissi)ma p(aternitas), ipse orator in agendis procedat. Verumtamen, antequam ad dictum dominum Cardinalem accedat, habebit informacionem *a vener*(abili) *d*(omi)*no Johanne redon, nuncio ob hanc causam destinato*, de statu gestorum omnium per eum; et eciam conferet *cum aliquibus*, ad quos scribitur, *in Curia Romana;* et quantum poterit indagabit de mente et voluntate dicti d(omi)ni Cardinalis super hiis; et ita cum magna cautela idem orator circumspiciet et progrediatur quod mostret se plenissime confidere; et tamen ita se gerat quod neque hunc neque alios ad quos dirigitur derelinquat. Sed omnes presides et patranos, ut cernet opportunum, gratis allocucionibus constituat; ita tamen, quod si noverit d(omi)n(u)m Cardinalem utiliter operari, eum omnino amplectatur; q(uonia)m ab eo libencius quam a quocumque alio recipietur salus et liberacio cleri. Est q●que facilius sue Reve(rendissi)me p(aternitati) hoc facere quam cuicumque alteri, et q(uonia)m testis est, et calamittates propriis occulis subjecit. Et sic, dirigente rem hanc dicto Re(verendissi)mo d(omi)no Cardinali, juxta ejus consilium et ordinacionem idem orator S(anctissimum) d(ominum) n(ostrum) adhibit cum litteris credencialibus, pedibus sue S(anctita)tis humiliter obscula prebendo atque devote clerum dictarum provinciarum et ecclesias comendando; et deinde exponet sue Sanctitati omnia que necessaria sunt *pro cassacione indicionis decime aut alterius solucionis, et quod censure*, aut sentencie prolate, *vacue sint et ut* non *in* contumaces sed ex justissimis causis *excusatos late*.

Supplicabit insuper per suam S(anctita)tem auxilia prestari, quibus status confoveatur ecclesiasticus et possit jura ecclesiarum recuperare que occupata laycis detinebantur. Si forte, quod absit, oblaciones per Rev(erendissimu)m d(omi)n(u)m Cardinalem incassum tenderent, *quod de tanta p*(aternitate) *Reve*(rendissi)*ma non creditur*, indus(t)ria dicti oratoris ita composite omnia disponat, ut alterius seu aliorum d(omi)norum Cardinalium intercessione et adjumento nobis auxilia prestentur, ita quod apellaciones interposite admittantur; et, si opus fuerit, advocatum consistorialem *informare* (1) qui causas apellacionum in consistorio publico deducat; et per quasqunque vias *clamores emittendo usque ad celum et curiales incitando* obtineatur dictarum appellacionum admissio et indicte exaccionis liberacio. In hiis enim procedet dictus orator cum diligenti industria et grandi cautela ut nullatenus videatur dictum Re(verendissimu)m d(omi)n(u)m Cardinalem, *qui tanta obtulit*, contemptui aut diffidencie haberi; nec in totum, nisi re ipsa comprobata, ita procedat quod alii negligantur; sed utrinque comparet sibi et statui ecclesiastico deffensores et protectores. Illi autem patrono et protectori, cujus interventu status liberabitur ecclesiasticus, utique non erjt ingratus, ymmo *retribucionis signa pollicetur erogare*.

Poterit eciam idem orator, suis loco et tempore uti congruet, interponere quod *si et ubi exaccio ullo unquam tempore in hiis provinciis* fieret, non permitteretur *aliquam particellam hinc extrahi* ex causa nota et experimento superios dato.

Apellaciones et literarum copiam (2) cum presentibus mittuntur; necnon et littere S(anctissimo) d(omino) n(ostro) pape ac Sacro Reverendissimorum dominorum Cardinalium collegio.

Los quatre ó mes documents importantissims, de que tracta est últim párrafo, no foren pas insertats en lo plech de Micer Alfonsello; si be s' hi deixá en blanch llarch espay per ferho. Fácil es que s' trobin arxivats part en la Séu de Tarragona y part en la de Valencia. Si Espanya fos Alemania, ó sisquera Fransa, temps ha que no serian, com son, *inèdits*. La *general* Historia de la nació, no menys que la particular del papa Alexandre VI, está interessada en procurarsels y estudiarlos concienzudament.

10) *Replicacions y epílogo. Fol.* 240 *b*, 241 *a*.

Post instrucciones precedentes, in viam replicacionis considerianda sunt que secuntur. Forsitan si adversariorum quispiam diceret *ecclesiàs Regni castelle immunes* juste *a decime solucione fuisse, cum*, auctoritate apostolica, *omnium decimarum pars tercia jamdudum* ob certas causas *Serenissimo Castelle et Leonis Regi adjudicata fuerit, ob quod* ecclesie predicte, sicut prefertur, diminute in suis decimis *ad aliam de-*

(1) *Besamans.*
(2) No val pues la rahó dels que diuhen que Alexandro VI fou nat en Valencia. Cf. VILLANUEVA, *V. L.* I, apend. X.
(3) Sos pares foren Jofre de Borja é Isabel de Borja, germana de Calixto III.

(1) Catalanisme: «*informare*» en lloch de «*informabit*.»
(2) Las *Lletras*, de qual copia 's parla aqui, serian probablement las *Apostólicas*, ó la Butlla de indicció de la Décima promulgada en Tarragona per Don Rodrigo, y la Confirmació de la mateixa llegida per lo mateix en lo concili de Valencia.

Digitized by Google

cime prestacionem compelli non possunt (1), quorum racio seu causa eos juvare videatur; multo magis, ex eadem causa seu racione simili, hiis comprobatur ecclesiis provinciarum Terrachonensis et Cesaraugustanensis concurrere, atque auxiliari debet.

Primo, *cum in Regnis occiduis* (2) Regie majestati aragonum subjectis *sint pleraque opida atque loca*, s(cilicet) in quibus pro majori parte seu in totum *a sarracenis habitata et culta*, a quibus decime prestari non solent nec hactenus fuit consuetum (3); quod ad maximam reddituum ecclesiasticorum diminucionem accedit.

Ceterum omnibus constat quod *in Regno aragonum* (4), seu in diocesibus ibidem consistentibus, ecclesiasticis personis *primicie* non solventur; ymmo layci eas percipere *a tempore inmemoriali* inconcusse consueverunt.

In cathalonie principatu pauce existunt ecclesie que decimas percipiant; ymo *ex antiqua infeudacione*, seu al(iter), layci milites et alii d(omi)ni corporales eas percipere hactenus consueverunt; ob quod tenues redduntur ecclesiarum redditus.

Insuper *in comitatibus Rossilionis et Ceritanie* nulla ecclesiis decime prestantur; et, quod amplius ecclesias ipsas vexare videtur, persone ecclesiastice *ad redditus ecclesiasticos ampliandos*, non possunt esmerciari in rebus personis (5) per contractum empcionis et vendicionis, seu al(iter) pro ecclesia utili(ter agere. quin prius, *per titulum amortitzacionis et Regii* super hoc *decreti*, *tercia pars bonorum* predictorum Illustrissimo d(omi)no *Aragonum regi* pro tempori existenti *adquiratur;* unde maxime leduntur ecclesie.

Supramodum diligenter et attente venerabilis orator, seu oratores provinciarum predictarum (hec si tenuerint), considerent!

Et deducant coram d(omi)no nostro papa et aliis quemadmodum ex jactura bonorum ecclesiasticorum, non solum propter guerras sed eciam propter obligaciones pensionum et censualium, quibus ad solvendum clerus est tributarius et obnoxius, *magna pars ecclesiarum* cum januis clausis *deserte sunt*. Et si Sanctitas sua, jure vel injuria, decimam seu subsidium fore persolvenda (sanxerit), nichil aliud restabit nisi quod generaliter et sine aliqua excepcione tam ecclesiarum *cathedralium* quam *aliarum* quarumcunque *ecclesiarum porte claudantur;* et insuper quod ecclesiastice persone, censurarum laqueis innodate, deserant sua beneficia; quod dampnum jam propinquum videtur cum, occasione predicta, plerique *canonici ecclesiarum cathedralium excomunicati existant;* quorum munera acumulari necesse est, nisi pietate S(anctissimi) d(omini) n(ostri) pape ista exaccio levetur et submoveatur in totum. Necnon ob durum et intollerabile jugum eficietur clerus, quadam desporaciane ductus, primo *inobediens*, secundo *indevotus*, tercio tandem *heresim sapiens*, denique Regularitate contempa, quod deus avertat! eciam *usque ad contemptum clavium.* Hec et similia prudenter oratores prudentissimi, prout loco et tempori acomodari videbitur, ad plenam persuasionem faciendam debita cum reverencia sedi apostolice apperire curabunt.

Item oratoribus predictis innotescat quod provincie predicte, in eventum quod nulla medicina huic morbo ex denegacione justicie peteretur, deliberarunt *officiis divinis silencium imponere, januas ecclesiarum claudere* aliaque facere que, ad exageracionem insuportabilis exhaccionis, predicte provincie sapienter videbuntur.

Nichilominus, si occasione (hujus deliberacionis) quempiam de clero privari contigerit aut suis beneficiis spoliari, provincie predicte ad reintegracionem et debitam restitucionem pollicetur *manutenere* (1), defendere sic privatum aut molestatum, nec dare locum *talia beneficia impetrantibus* pretextu *quarumcumque* litterarum, séu possessionem tradere; ymo conari et laborare cum omni effectu et sine aliqua dissimulacione (ut) tales sic privati, expensis comunibus, in sua possessione manuteneantur et conserventur.

Caveant d(omi)ni oratores ne, suis propriis comoditatibus aut negociis inservientes, rei publice negocia pericletentur aut male curentur. Pro primo eisdem injungitur ut aliis quibuscunque, que huic negocio afficere possent, prudenter abstineant, ut et meritum apud deum et apud provincias predictas gloriam reportare digni comprobentur.

Ultimo de hiis que fecerint, senserint aut audiverint, per litteras suas *passim dietimque* d(omi)num *Ludovicum sirevent* Barchinonensem Canonicum cerciorem reddere studebunt, *cui* recipiendarum litterarum, pecuniarum et cambiorum per provinciam Terrachonensem cura demandata est.

Fins aquí los mes atendibles datos, *atanyents á la vinguda del futur Alexandre VI en Espanya,* que volgué, ó degué, deixar assentats en son primer *llibre de Actas* Micer Alfonsello. A tot rigor podriam excusarne los comentaris, com hauriam pogut tancar la porta de la publicitat á certs documents que be prou per ventura manifestan la rahó del adagi: *pagant san Pere canta.* Nostres avis, menos per incuria histórica que per respecte devers la Sede Romana, guardaren sobre l' particular un silenci profon. Clapas á nostre sigle no faltan; pero es innegable que té molt ufá lo sentiment de la justicia pública. Avuy y sempre la veritat *tota y sola* es la millor defensa dels Papas. Anem al gra.

Ressort motiu y centro unitiu de totas las nacions cristianas pera lo interés general de la humanitat, la ma dels Papas durant la *Edat Mitjana* may cessá de brandir la bandera de la Creu contra 'l Mahometisme. En mal hora lo cismátich imperi de Orient, renegant de la llealtat á la Sede Romana, per ell jurada en Florencia (6 Juliol 1439), prepará l' irreparable desventura y catástrofe de Constantinopla (29 Maig 1453). Nicolau V en morí de dolor. Son *octogenari* successor Alfons de Borja, ó Calixto III, luego que cenyí la tiara, feu vot de no descansar nit y dia fins á lavar ab la desfeta del terrible Mohamed l' afront de Constantinopla; y lo cumplí excitant per medi de son Legat San Juan de Capistrano lo *cor* y lo *cer* del generós Huníades (Agost 1456). Era 'l moment de renovar ab forsa incalculablement major y millor causa la *expedició dels catalans en Grecia,* en Tracia, en Anatolia. La casa de Aragó, soberana en Nápols y en Sicilia, Córcega y en Cerdenya, no fos mes que per no veure rodolar sas coronas ducals de Atenas y de Neopatria sota 'ls peus del bárbaro Turch, devia y podia declararli la guerra. ¿Qué importava que l' emperador Frederich III s' adormís en brassos de la indolencia, que no valguéssen mes que ell lo *degenerat* Cárlos VII y l' *impotent* Henrich IV, y que per alimentar las *dos rosas vermella y blanca,* tota se dessangrás Inglaterra? La pau de Italia concordada per Nicolau V havia posat sota 'l *penó de las quatre barras* los *estols* de Génova y de Venecia, lo nom de Alfons V, *lo rey de gran valor y de gran saviesa,* valia per sí sol un exérsit, y la consomada experiencia, clar ingeni y voluntat de

---

(1) Com Castella fins ara, no solament centralisava, si que també monopolisava la Historia y Literatura generals de Espanya, no es estrany que fins ara sobre eix assumpto de D. Rodrigo s' hagués arrogat un paper de víctima *que no tingué* y hagués olvidat lo que realment tinguéren nostras provincias.

(2) Balears y Valencia.

(3) Dato important per explicar las revolucions socials dels *Remensas* y de las *Germanias*.

(4) Aragó propiament dit, ó en quant es part de la *Confederació Aragonesa.*

(5) Emersar en cosas ab cap persona.

(1) Provehir á sa manutenció.

Digitized by Google

ferro del valenciá Calixto III donava á tota l' empresa un ayre ben superior al que, un sigle després, tingué la triunfant en Lepanto. Empero estava de Deu que la nació grega pagás ab llarch cautiveri *en bàrbara cadena* son fanátich orgull. Tristas rivalitats, exigencias de petits interessos que s' deuhen sempre sacrificar, quan se tracta del bé universal ó del interés de tots, estrellaren contra la roca de la desunió la mes assortida Creuhada y lo porvenir de la nació catalana en las regions de l' Orient, qui encara n' gemegan. No obstant, en mitj de tantas esperansas desvanescudas, bo es consignar lo solch resplandent de gloria que deixaren las armas y virtuts heróicas de nostres avis. Mentres En Ramon de Ortafá, enviat per Alfons V en auxili de Scanderberg, sostenia l' ánimo dels pobles, qui no tardaren en formar los principats Danubians ó la barrera septentrional de la cristiana Europa contra lo Turch, formava la barrera oriental en la isla de Rodas En Perramon Çacosta *gran mestre* de l' Ordre de San Juan de Jerusalem y antich *castellan* de Amposta. Mentres lo papa Pio II, successor de Calixto III, convocant á nova Crehuada reunia lo concili de Mantua, un fill de Girona nostre D. Juan Margarit *llavors* (20 Juriol 1459) embaixador del rey D. Juan de Aragó deixava per son elocuencia y sabiduría la Cort de Roma plena de son nom y de admiració los Prínceps, aixís eclesiástichs com seglars que al concili assistiren. Ja hem damunt vist, en lo document XXVI, la gran victoria naval de Negrepont, decidida per la armada napolitana que manava Mossen Pax de Mallorca, y la part no despreciable que hi prengué D. Juan Margarit desde Barcelona. Entre tots los Prelats espanyols Don Juan Margarit fou distingit per Sixte IV y per Don Rodrigo de Borja com á *columna y fonament* de la nova Crehuada que meditava Roma. La guerra civil *de deu anys* devastant, com se ha vist, la catalana terra, no fou part per entibiarne l' alé d' amor y devoció á la Sede apostólica y al interés general de la Cristiandat. Desde aquest punt de mira, que domina tots los demés, s' han d' estimar las intencions dels personatges, que hi foren interventors, y quals paraulas y sentiments palpitants de veritat havem penetrat en lo que de mes íntim tenen. Los hómens son hómens. No negaré que Don Rodrigo procehí massa lleugeramet, en decretar lo tribut de Crehuada sens prévia reunió de Concili, lo que no feu pas en Castella, lo que no podia fer, segons dret y justicia dels cánons, en Catalunya. Tampoch defensaré lo tribut en sí mateix, puig era realment onerós; pero no crech desacertar pensant que Don Rodrigo se refiava de la generositat de sos compatricis. Estos en protestas y appel-lacions gastaren molt mes de l' excés á que muntava lo tribut de Crehuada sobre lo donatiu ofert al Rey. L' *inventari de la tresorería* de la Séu de Girona; que donarem en lo apéndix de aquesta publicació, prou mostrará que la pobresa de la iglesia no era tanta com se pretenia. Pero los catalans son aixís: primer reventar ans que consentir *per forsa* en lo que n's sembla que es *contra dret*. Tenim fam y set de justicia. D. Juan II per no haver prou respectat eix sentiment característich de nostra nació, y esta per no clucar los ulls sobre agravis de secundari interés se ficaren en un mar tempemtuós de desavenencias, de llágrimas y de sanch, que á pico tirá nostra futura prepotencia en Orient, que á pico posá nostra mateixa nacionalitat, y del que tan solament poguéren arribar á bon port la majestat del poble y la magnanimitat del rey. Sobre l' un y l' altre poder la Iglesia llavors extenia son manto maternal; y per ço fa bo de estudiarlos jurantse llealtat recíproca sota la cúpula de las góticas catedrals. ¡Ah! Dos germans que s' fereixen, prompte son desferrats per la ma, per una sola ullada de la mare que estiman.

FIDEL FITA.

L' APLECH DE SANTA FE (*).

I.

Desperteu; ja 'l lluny del lluny
despunta ab raigs d' or l' aubada,
y la lluna avergonyida
amagant va 'ls seus de plata.
Del aplech de Santa Fe
la festa n' es arribada,
la festa que porta amors
y á n' als cors bella esperansa.
Deixeu, donchs, los vostres llits,
jovenets de l' encontrada,
deixeu prest los vostres llits,
minyonetas de la plana.
Van ja obrintse las finestras
y las portas de las casas;
ja 's vehuen per los camins
las collas de fadrinalla.
Las minyonas rialleras
van al costat de llurs pares,
y al trobarse ab los fadrins
se 'ls tornan rojas las galtas,
Y l' un las tira una flor,
y altre 'ls diu d' amor paraulas,
mentres, caminant, los joves
van cantant bellas corrandas.
No canta corrandas, no,
l' hereu de la casa Blanca,
puig voldria, y tem anar
al costat de s' estimada.
Ella va un poch mes enrera
de l' alegre jovenalla
per çó mirant endevant
suspirs lo seu pit exala.
Que al veurer com s' aparella
quelcuna de sas companyas,
anyora revelar ella
l' amor que sent la seva ánima.
Y en tant sona lo flaviol,
y en tant sorollan las gaytas,
y 'ls fadrins, tot caminant,
van cantant bellas corrandas.
Tot es moviment y vida
pel camí de la montanya,
fins los aucellets festius
refilan dolsas cantadas.
Amor, murmura l' oreitg,
amor, murmuran las ayguas,
y amor, murmura grontxantse
tot dolsament lo ramatje.
Amor, inspiran las flors

(*) Tots los anys te lloch en lo cim del Montseny en lo dia 30 de juliol.

quan lo seu cálzer esclatan,
y amor, diuhen del jovent
las paraulas y miradas.
¡No es estrany, donchs, s' aparellin
y 's diguin d' amor paraulas,
fadrinets y minyonetas
en tant bella matinada!
¡No es estrany, no, que suspiri
qui estimant ab tota l' ánima,
veu no pot aparellarse
ab lo cor que 'l seu cor ayma!
¡Per çó del Mas la pubilla
caminant suspira encara!
Per çó no canta cansons
l' hereu de la Casa Blanca!
Y en tant, sona lo flaviol,
y en tant, sorollan las gaytas,
y á poch á poch, tots ja arriban
á n' al cim de la montanya.
Allá, ballan prop l' ermita
vells y joves la sardana;
ja 's llevan llurs barretinas
y entran á la esglesia santa.
Tothom lo que mes desitja
ab devoció á Deu demana,
¡sols demanan los promesos
ben prest serne l' un de l' altre!
La pubilla del Mas, prega
ser aymada del qui ayma;
l' hereu, qu' al dirli l' estima,
l' estimi ella ab tota l' ánima.
L' amor pur sempre 's cobart
y aixó á n' ell roba la calma;
¡qui sap, qui sap si després
lo ball los dará esperansa!

II.

Serveix de plassa un cop l' any
un prat cubert de verdor,
n' es voltat de arbres ombrivols
que 'l guardan dels raigs del sol.
Ja hi comensan las balladas
de flaviol y gayta al só,
y allá prest s' hi deixan cáurer
las noyas y los minyons.
Ab un tancar y obrir d' ulls
passar per plassa ni 's pot,
¡si n' hi ha d' hereus y pubillas
d' aquella plassa al entorn!
Allá, una parella parlan
l' un de l' altre ben aprop
sentadets sobre una soca,
dels seus ditxosos amors.
Al costat, un fadrinet
rascant en terra 'l bastó,
diu cosetas á una noya
com si allí estiguessin sols.
Los de primera volada,
en brassos de l' ilusió,
mes enllá ballan alegres
ignorant d' amor los dols.
Mil barretinas rumbejan
per aquell pintoresch lloch,
cenyint son front barretina
somrius, Catalunya, al cor!
Alegría tot respira
avuy per aquells turons,
tot es moviment y vida,
allá avuy parla al cor tot.
Y may para 'l tamborino
y may para lo flaviol,
y en tant, van ballant alegres
las noyas y los minyons.
Una parella sols falta
en mitg de tants balladors;
l' hereu de la Casa Blanca
y l' hermosa á qui té amor.
Ell recolzat allá á un arbre
l' esguarda tot temorós;
¡ella, prou ballar voldria!...
ell, no gosa... ¡vol y dol!
De cop te veu va un fadrí
cap a n' ella pressurós...
l' aymant, gelós pert la calma
mudant del rostre 'l color.
Rápit y sens pensar res
passa devant del minyó,
y al serne prop de la nina
aixis li parla amorós:
Si puch fer ab tú aquest ball
seré 'l mes ditxós del mon.
Ella, per tota resposta
li preu lo bras ab amor.
Tot anant cap á la plassa
tremola 'l cor á tots dos;
ho coneixen, y sonriuhen,
sonriuhen abdós de goig.
Ella es d' ulls negres y hermosos,
fina cara, cos bufó,
¡parella tan ben triada
may s' ha vist per aquell lloch!
Allá en brassos l' un de l' altre
senten plé de ditxa 'l cor,
llurs paraulas y miradas
mostran un cel d' ilusions.
L' hereu ja ara no es cobart,
puig 's veu que parla molt,
y s' ou qu' ella ab amor diu:
Sí, sí, t' estimo ab passió.
Y may para 'l tamborino,
y may para 'l flaviol,
y sempre ballant, ni veuhen
que va retirantse 'l jorn.
Per fi tocan la pabana,
que l'últim ball serne sol:
¡ab quant sentiment ne deixan
l' aplech que 'ls hi portá amors!
Ja la plassa es un desert;
lluny ja s' ouhen los flaviols
y 'ls cants que entona 'l jovent
tot baixant á poch á poch.
Si aparellats molts hi anáren,
al retornar baixan sols;
si sols hi pujáren altres,
promesos son al retorn.
¡L' hereu y la seva aymada
ben segur son del segons,
puig tornan aparellats
y jurantse etern amor!
Tot caminant, caminant,
de sas llars ja son aprop:
suspirant se despedeixen,
esclamant abdós ab goig:
—¿L' any vinent, ja 't seré esposa?
—¡L' any vinent jo 't seré espós!
—¡L' aplech nos portá esperansa!
—¡L' aplech ha unit nostres cors!

MIQUEL DRAPER.

DONYA PAULETA.

¿Veyeu aquellas senyorassas que van Rambla amunt, ab los vestits arrossegant y pentinadas á l' última moda?

Y ¡qué satisfetas van donya Pauleta y sa filla! Que no las coneixeu?

Donchs, escolteu, que n' hi ha per llogar cadiras.

La mare no fa molts anys l' haguerau pogut contemplar á la Boquería ab un cistellet d' ous y un pané de julivert al devant. ¡L' haguésseu vista llavors! si n' tenia de trassa quan per *llamar* compradors mirava y remirava 'ls ous contraclaror del fanalet los dias que al dematí no podia despatxarlos.

Y no 'm dongueu pressa en contarvosho perque jo encare rich quan al rebre la noticia de que son oncle de la Habana li havia deixat tot, va esclafar 'ls ous contra 'l cap d' aquella castellana que cada dia la feya tornar boja ab tan regatejar. De la mort de son oncle, donchs, ja ho tindreu entés, la Pauleta n' ha tret 'l donya que are may deixa.

Viuda com es y senyora de upa tot son afany ha estat en trobar per sa filla un marit ben fi y ben senyor, com vos diria á totas horas si teniau la fortuna

de tractarla. Si may hi sou amichs, axó si, feuvos-hi 'ls estranys de son passat no fos cas que ab bon modo vos tragues de casa.

Com avuy es dijous y sols surt la gent *distingida* las veyeu ab aquests tan richs vestits de glacé fent via al passeig de Gracia. Are no las hi porta cap caboria; pero mesos endarrera las hi hauriau vist totas atrafagadas amunt y avall buscant un marit.

Y no vos penseu que aquest dalit per trobarne fos per no haverli sortit bonas proporcions á la noya. Que es cas d' axó! Per no anar tan lluny, que vos ho digue 'l fill d' aquell botiguer del carrer de la Boquería, y que no volgué donya Pauleta perque axó de la Boquería á n' ella ¡podeu contar si li feya de mala espina! Y que prim li va venir llavors del prometatje, perque no s' escampés la nova.

La Dolores... ¡oh! ves qui li havia de dir á la criada que sa senyora havia sigut marmanyera de la Boquería. Pero res, l' haverse mudat lo batalló d' En *Cuansalas* á las Drassanas la va fer anar á comprar allí y va sentir que 'l carnicer, mentres li pesava la carn, li deya á la gallinayre del costat: ¿Sabs á qui he vist avuy sobre 'l forner dels Escudellers? Á aquella, á la Pauleta que venia ous aquí al devant. Ja n' va tenir prou la trapassera de la Dolores per posar á la cambrera un cap com un toro; y sens respecte als dos vestits de tartrá que á totas duas va regalarlshi la senyora per la festa major ¡si la criticaren! Que si ja se li coneixia ab sos tirats; que may n' havia sigut de fina; que vet aquí per qué no li agradavan 'ls ous y li deya que anés al Born que tot ho trobaria mes barato.

La ventura que donya Pauleta que ab D. Conrado tornava á casa, com si s' hagués sentit xiular las orellas, doná pressa als noys, que sino Deu sab ahont hagueran arribat la Dolores ab la cambrera.

Encara la sort que satisfeta la senyora no se 'n adoná de la sorpresa d' aquellas duas que sino, prou las treyan punt en blanch. ¡Justament retreurho 'l dia que En Conrado se declarava á l' Enriqueta!

Desde llavors, la mare no sossegá y s' va dar tan bona manya que al diumenge següent si haguesseu anat á San Jaume á missa de dotze haguerau sentit com los tiravan trona avall. Y no vos estranyará que s' apressás tan donya Pauleta després d' alló que li va passar ab D. Pau que al saber per aquella *militara* dels ous l' antich ofici de la mamá, la va plantar tot desseguida. Mare de Deu y quin modo de fregir peix las vehinas del primer pis mentres lo capellá 'ls amonestava dalt de la trona. No semblava sino que ja n' haguessen olorat alguna cosa.

Com que 'ls cuydados de donya Pauleta tot eran la por de que 's descubrís lo seu passat per no haver de sufrir altres *pauadas*, conteu si va patir la pobra los vuyt dias anteriors á la boda; pero si arribá sens contratemps al dia sospirat, válgali que aquella senyorota ja era ab lo batalló del seu marit á Saragossa.

Un sol desengany va tenir la mare, y es no haver pogut dar á entenent al periodista que tenia al devant en lo teatro de que anunciés al diari 'l casament de sa filla. Prou n' hi va tirar d' indirectas, prou li va presentar lo seu gendre; pero l' altre qu' es cas, com si sentis ploure!

Pero deixembo correr perque vos vull parlar dels gelats que 's varen servir al bufet de boda. ¡Veyeu quina llástima! Donya Pauleta no s' havia recordat que era al hivern, y ja 'n van tenir prou las amigas del primer pis per riurer á las costellas de la mare y de la noya, y era que no poguent desfer lo casament gosavan en ridiculisarlo ¡Lo que pot l' enveja!

Á mitja festa, y quan tot anava d' alló millor, se li ocorregué á una tia del noy trobar las yemas esquisidas. Fillets de Deu, ¡y quina relliscada D.ª Paula! —Oh, senyora, no hi ha res millor, va dir imprudentement, sobre tot si 'ls ous son ben frescos, y per conexe si ho son diguimho á mí que...

¡Ay! si un: mare! de la noya no hagues vingut tan á punt com ella mateixa s' haguera firmat la sentencia! Mes estava de Deu que n' habia de sortir descalabrada; ab lo tráfach del casori, á ben segur que no s' havia senyat aquell dia.

Una antiga gallinayre, que ab por habia vist convidada donya Pauleta, digué ab fingida naturalitat y volguent tornar per son bras: Es clar com que la senyora n' havia vengut, ¡Ah! aquest es clar, si l' ha 'n feu tornar de roja y cambiar miradas ab sa filla y fugir las del gendre y tossir; pero per fi veyent que no podia trencar la conversa y que ja tenia la pedregada á sobre no tingué mes remey que fingir una basca.

Desde aquell moment tot sigué confusió entre 'ls convidats, y mentres en un recó de la sala la mare del noy deya á son marit ¡quina vergonya! y ell li responia deixauho estar tonta, que 'ns l' han fet pubill, la gallinayre, tot fent com qui la retornés, li deya á cau d' orella: No s' espanti que per ço no la aburrirá son gendre, que ab sa filla ha trobat *lo* que no tenia.

Després entrantla á una cambra retirada 'ls mes avinents de la casa deixaren als convidats que *no sabian* que ferse.

Per últim sortí 'l gendre y com qui fa un discurs digué: la mamá m' encarrega que 'ls hi digui que la dispensin, y que no ha estat res y que...

Y be digueren las del primer pis ab so de mofeta. Si no fos imprudencia voldriam saber ¿qué es lo que ha ocasionat 'l insult?

La gallinayre que veya al jove sens camí per la sortida respongué molt séria y com volguent reblar un xiquet mes lo clau, no es res senyora, s' ha ennuagat ab una yema!

JOSEPH MAGRINYÁ Y URGELL.

NOVAS.

La ACADEMIA BIBLIOGRÁFICO MARIANA de Lleyda ha adjudicat los premis y accéssits á las següents composicions:

Llaut de plata y or.—Vida, dulzura y esperanza nuestra. (Núm. 8).

Accéssits.—Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. (Núm. 1).

Erat autem in vexillis Regum imago Beatæ Mariæ Virginis. (Núm. 22).

Citara de plata y or.—No s' ha adjudicat.

Lira de plata.—Qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt. (Núm. 14).

Accéssits.—Diadema de luces ciñe—porque no pudieran ser—para un sol menos que estrellas—las hojas de su laurel. (Núm. 28).

Ella venció á Satan; si hoy se levanta—á renovar la lucha con fiereza,—aplastará de nuevo con su planta—del mónstruo horrible la infernal cabeza. (Núm. 6).

Assutzena de plata.—Electa ut sol. (Núm. 12).

Accéssits.—Tot-hom li diu ben'—hajas—Regna de terra y cels. (Núm. 9).

Una baladeta nova—crech que fa de bon senti. (Núm. 32).

Espiga d' or.—Es mon desitg tota ma vida aymarvos—y en Vos morir cristianament voldria. (Núm. 29).

Accéssits.—Lauda anima Virginem in cantico novo: laudabo Virginem in vita mea. (Núm. 18).

De tant que jo te estimo—no t' sé cantar.—Qui cansons no sab ferne—sab estimar. (Núm, 23).

Ploma de plata.—No s' ha pogut adjudicar.

'L Sr. Constantí Llombart ha repartit las esquelas d' invitació pera 'l calendari que ab lo títol de *Lo Rat Penat* donará aviat á llum en Valencia. Felicitem de cor al Sr. Llombart per sos esforsos en fer renaxer las lletras llemosinas allí com aquí per los bons patricis tant estimadas.

Hem rebut lo número primer de *La Buena Nueva*, periódich que ve á defensar las ideas religiosas, ocupantse igualment de literatura, arts y ciencias.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Any III. Barcelona 1 de Novembre de 1873. Núm. 25.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . 9 Rals. Al estranger, tres mesos. . . . 13 » Ultramar, tres mesos. . . . . 18 » Un número sol. . . . . 1 »	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral. Los no subscriptors, per id. 1 Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Consideracions sobre l' Historia; per *A. Aulestia y Pijoan.*—Lo Cant de l'aucella (poesía); per *I. Reventós.*—Observacions sobre la possibilitat d' un abecedari universal; per *I. Farré*—Ma germana (poesía); per *J. Pella.*—Bibliografía. Primerenques: revista crítica, per *J. Sardá.*—Associació Literaria de Gerona.

CONSIDERACIONS SOBRE L' HISTORIA.

Falta censurada als antichs historiadors per la moderna crítica, es la d' haverse mantingut cási sempre en l' esfera dels successos polítichs que determinan lo modo de ser de la nació ó encontrada de que tractan, sense baixar á desçriure la civilisació del poble que l' habita. La rahó de sobras que en est punt deu tenir la crítica, se compren al observar la tendencia que en l' estudi d' aquella part dels coneixements se manifesta en la actualitat, y que denota que 'ls historiadors han entrat per fi en la dreta via de llurs treballs. Que s' ha posat esment en las conseqüencias qu' inclou alló de que «la vida dels reys no es la vida dels pobles,» nos ho proba també la aplicació constant dels escriptors moderns á investigar lo carácter, las costums y las institucions dels segons, ab preferencia ó quan menys simultáneament á la influencia que los primers han exercit; corroborantho la divisió d' aquest mateix estudi tant marcadament feta en nostres dias, al encarregarse 'ls uns de las monografías, de las biografías altres, estos dels treballs de crítica y 'ls menys de las historias generals.

Mes no obstant d' aqueix relatiu avansament, subsisteixen encara antigas ideas, ressó d' aquellas, que com las represas que desvian l' aigua del riu de son curs natural, deturan al historiador, apartantlo insensiblement de son camí. Per axó veyem que si aquets ja no estudian solzament la mera forma política d' un pays, fan dependir d' ella l' existencia d' un poble com á tal, suposant la desaparició de sas qualitats característicasy, al mateix moment de perdre sa autonomía política ó d' unir á una altre son pervindre.

Se nota especialment aytal error en la majoría dels qui s' han ocupat dels diversos pobles que forman avuy la Nacionalitat espanyola, puix considerantlos ab diferencias no solzament políticas, si que també de tot altre órde, mentres no 's verifica la unió general, los suposan morts desde 'l moment en que s' esdevingué aquesta. Aixís veyém, per exemple, que 'ls historiadors de la Confederació catalana-aragonesa, que ab tant d' entussiasme y riquesa de detalls recomptan los fets que la coronaren d' inmortal llor, al trobarse á l' época de la unió ab Castella, deixan la ploma, com satisfets d' haver arrivat fins a l' última proba de sa existencia particular, ó quan no, redueixen lo camp de llurs estudis á l' encontrada que 'ls es mes afecte ó de la qual han adquirit mes abundó de coneixements.

¿Es axó justificat? Contestarém á aquesta pregunta ab una senzilla consideració. Essent l' objecte de l' Historia la narració dels successos passats; no mostrantse aquets aislats sino en diferents grupos, que representan cada hu altre de las manifestacions de la naturalesa humana ó 'ls distints rams de la civilisació, y variant esta per sa part segons las regions ó territoris, per efecte de la diferenta combinació d' aquells elements constitutius; dehuen los successos estudiarse en cada regió que presenta una fesomía particular; d' altre manera no 's trobará llur verdadera rahó d' existencia ni 's compendrán las conseqüencias que poden haver produhit. Aquest principi general marca, donchs, á l' historiador lo camp de sa acció. Tota regió ó territori que tinga fesomía propia, per identitat general de carácter, costums, llenguatje y 'ls demés elements ab que aquella 's manifesta, dèu formar lo tot á que es precis atendre pera treballar ab fruyt.

Vejám ara si la Confederació catalana-aragonesa nos presenta aytals elements, encara després d' haver entrat á formar part de la Nació espanyola. Per lo que respecta als primers temps d' aquesta unió, ni tant sols ha cambiat la constitució política de cada hu dels antichs Estats. Furs gosá Aragó com Catalunya

Digitized by Google

y Rosselló, Valencia y las illas Balears. Corts se reuneixen com abans s' aplegavan, y si ara han d' escoltar la veu d' uns reys que no parlan la llengua de que ellas se valen, ab fermesa també li presentan los nous actes que dèu sancionar, y vetllan continuament pera fer guardar los que ja son lleys. Malhauradament en l' espay de dos segles se vehuen desapareixe tant venerandas institucions y prehuadas llibertats, mes per això se mostra encara ab tots sos rasgos caracteristichs la fesomía particular y comuna á aquells Estats. ¿Ha cambiat, en efecte, llur carácter altiu y dreturer, carácter format per segles de vida comuna y gloriosa? ¿No tenen ja aquell genit mercantivol é industrial? ¿S' ha perdut del tot la rica llengua que la major part dells parlaren, y que aixis havia ressonat en los palaus dels reys que en lo camp de batalla, en los parlaments y consells que en boca dels savis y trovadors? ¿No tenen ja aquell guerrer coratge que tant de renom los doná?

Diguintho la inmensitat dels esforsos que costá y 'l temps que 's transcorregué abans de l' abolició d' aquells mateixos furs, que no pogueren ser arrancats del tot en la llegislació; responguin las naus catalanas que si no van ja al Orient, prenen per camp de llurs empresas los mars occidentals, y 'ls progressos qu' en las arts é industrias de cada dia 's fan; parle la llengua conservada primer en actes oficials y en l' administració de justicia, mantinguda sempre en la vida comuna y restablerta á l' esfera literaria per lo modern renaixement; y responguen per fi los reys Austríachs y 'ls Borbons quins los assistiren en sas empresas mes capdalts.

Si es aixis ¿per qué al comensar lo segle XVI s' ha de suposar que la civilisació catalana-aragonesa ha perdut ja sa fesomía confonentse ab la dels demés pobles de la Península? ¿per qué tancar en la expresada época l' historia d' aytal regió?

Es fill d' aquella civilisació lo descubriment de las costas del África central per lo mallorquí Ferrer, en lo segle XIV, com lo de la América pagat ab los caudals d' un súbdit de la Corona Aragonesa, alborejant en un convent de las riberas valencianas, y anunciantse al vell mon en lo port de Barcelona; com lo viatje que primer que cap europeu fa Ali-Bey per los païssos del Sud y l' Orient del Mediterrá. Si 's pot gloriar la patria d' un Ausias March, d' un Lull y d' un Muntaner, deu exalsar també á Serafí y á Gil Polo, á Lluis Vives y Balmes, á Zurita y á Capmany. Se dèu á la ilustració dels valencians del segle XV la adopció per primera volta de l' imprempta á Espanya, y en un llibre catalá, com se dèu á la dels catalans la litografía en los temps moderns. Se usa ja en lo segle XIII la brújula per nostres navegants, y es lo gran Lull lo primer que 'ns parla de l' existencia d' aquella salvadora agulla; y Barcelona es la primera d' Espanya qu' adopta lo vapor y 'l camí de ferro, gloriosas conquestas del modern avansament. ¿Perqué, donchs, separar los que es hu? ¿Per qué consentir que la ma que subjecta á la terra al jou de novas lleys ó esquinsa 'ls antichs pergamins que pregonan sa grandesa, siga la que marque al historiador lo terme de sa tasca? Si als pobles vensuts no 'ls queda 'l dols consol de l' Historia ¿qué 'ls quedará?

Tal volta se 'ns objecte que aquella unitat de carácter y tendencias, si verament existí abans del present segle, s' ha perdut ja en l' abim del cosmopolitisme universal, ó s' ha confós ab lo carácter general de la nacionalitat. Mes á qui tal nos diga li senyalarém lo modern renaixement de nostra literatura, extenentse, no solzament per Catalunya, si que també per Mallorca y Valencia; li mostrarèm com las provincias de l' antiga Corona d' Aragó van al devant de la civilisació espanyola, y s' han manifestat cási sempre ab las mateixas aspiracions políticas y socials; y li dirèm que, dintre d' aquell cosmopolitisme, ó fets com aquets representan las fitas que senyalan l' existencia d' un poble de vida particular, ó, en altre cas, es impossible distingir en mig de institucions iguals, fillas de la freqüent comunicació y del avansament material. ¿Hi ha mes diferencia entre l' entitat política Espanya y l' entitat política França, que entre 'l poble catalá-aragonés y 'l castellá-andalús? La resposta no es dubtosa.

Cal, donchs, tenir ben presentas aquestas ideas, que s' ocorren á qualsevulla que considere lo modo de ser dels pobles, pera evitar l' error á que hem aludit al comensament. D' altre manera l' Historia pert tot son atractiu, y no es fidel testimoni dels temps ni clara llum de veritat.

Per fortuna, si en las obras qual plan es vast no las hem vist molt atesas, altre classe de treballs preparan ja lo camí pera que aixis se puga fer. Las monografías, biografías y memorias históricas, á que ab tant d' ardor s' han donat notables escriptors, mostran la tendencia qu' hem senyalat. Deu fasse que 'ls autors catalans la segueixen sempre pera poder presentarnos complert lo monument de nostras glorias d' ahir y d' avuy.

Reasumirém aquest treball en pochs mots. Volém que qui 'ns descriga la vida d' un poble nos presente un quadro ab unitat de pensament y d' execució. Obtém per la historia regional de preferencia á la de las unitats políticas.

Si l' home honrat no pot admetre lo dret de la forsa, menys lo podrá pendre per guia aquella quals planas son lo tribunal d' apelació de totas las injusticias.

A. Auléstia y Pijoan.

Barcelona Octubre de 1873.

LO CANT DE L' AUGELLA.

Intima.

Deixí 'l niu abáns d' hora,
que ma amorosa mare,
de jonchs y tendre palla 'm va gornir;
de forces reñada,
volada vaig empendre,
y falla d' elles, só cayguda á l'erm.
Ho anyoro tot; la mare,
lo niu, l' aymada terra,
lo blau ensatinat del nostre cel;
la fresca marinada,
lo grá, lo brinet d'herba
que al bech me duyen per matar la fam.

Digitized by Google

La soletat me mata,
y 'l cor ¡ay! m' atravessan,
les punxantes espines del recort;
enlayro la mirada,
y 'l plo 'm nega la vista,
lo plor que 'm priva lo consol derrer.
Jo no 'ls tenia apresos,
los cants d'altres aucelles,
que aminvan de la vida la dolor;
lo meu desitx be ho prova,
mas ¡ay! en ma agonía,
ni una cançó de mort sé refilar.
No hagués perduda l'esma,
no hagués gastat les forces,
pot ser podria el camí fet desfer;
mas ara, 'l cap en terra,
caygudes les aletes,
me resta vida sóls per gemegar.
Oh, vol de colometes,
que enlayra, á rán de nuvols,
oviran los meus ulls envidriats;
si anáu envers ma terra,
aconsoláu ma mare,
diguéu que 'm mor' barbotejant son nom.

I. Reventós.

Madrit 1 de Setembre de 1873.

OBSERVACIONS SOBRE LA POSSIBILITAT
D' UN ABECEDARI UNIVERSAL.

II.

(Acabament).

Al fi de nostre anterior article parlavam de la taquigrafía fonética, y déyam que s' podia péndrer molt bé com á escriptura universal. En l' article present aclararém aquesta idea y determinarém al matex temps la solució del problema que ns' ocupa.

Tothom sab que l' Abecedari es la base del conexement de la paraula escrita, y que aquesta es lo signo ecspressiu de la oral. Lo sonido articulat, cual conjunt constituhex la paráula oral obehex á lleys naturals é invariables que 's poden estudiar molt bé, com efectivament estudian 'ls fisiologistas y mes encara los músichs y cantants.

En lo só articulat podém estudiar 'l só com es en sí, y en las varias modificacions que sufrex. Aquell en l' escriptura 'l representém per las lletras, y aquestas per los altres signos ortográfichs y sintácsichs que las determinan.

Lo só, considerat en sa naturalesa íntima es sempre 'l matex donadas las matexas causas de producció y per lo tant un matex pot esser també en totas las llengas lo signo representatiu tota vegada que los hómens tots tenim un matex aparato pera produhir ó articular lo só.

Si considerém los Abecedaris de las llengas europeas per eczemple, observarém que cási tots convenen en ser uns los sonidos representats y dihém cási tots perque en totas las llengas hi trovém sonidos caracterìstichs. En efecte, comparém los Abecedaris grech, llatí, italiá, francés, alemany, catalá, castellá etc., y veurém que en grech hi há, per eczemple, lo só dental fort (z) que no hi es en llatí, que aquet com 'l grech carexen del só *nyá* que tenim en castellá y catalá, que 'n aquet hi ha lo só *ja* que no 'l trovém en castellá; que 'n francés trovém lo só *u* que oferex també l' alemany, y ab una paraula fent comparació venim á conexer no solzament los sonidos caracterìstichs de cada llenga, sino 'l grau de duresa ó melodía que presentan. De modo que á la vegada 'ns pot donar aquest estudi una idea del carácter que té la nació cual abecedari estudihém, idea que podém considerar en son desarrollo fins ab una matexa llenga comparant per eczemple lo llenguatje dels primers temps en que s' escrigué en catalá ó castellá ab lo que usém avuy.

Ara bé, las Academias de la llenga podian convenirse en l' ús d' un signo matex en tots aquells sonidos que son comuns á totas las llengas y ab aquells que son característichs d' una llenga senyalarli 'l que millor li semblés. Axis tindriam que una persona sabut un Abecedari ja no hauria de molestarse com ara en estudiarne de nous cada vegada que 's dediqués al estudi d' una nova llenga perque foran uns 'ls signos pera tots, y solzament hauria d' apendrer 'ls signos cuals sonidos no hi hagués en la llenga ó llengas que tingués conegudas.

Per axó s' ha de tenir en compte lo que 'l malograt Sr. Sala no olvidá, es á saber, que cada só tingués un signo que 'l representés y que aquest signo conservés sempre 'l matex valor á efecte de evitar la confusió que avuy dia observém en totas las llengas que s' escriuhen. Y fem notar aquest fet, perque es la base mes sólida y fonamental, perque es la única que 'ns pot guiar y portar ab seguretat. Axó té la sua rahó y ecsplicació. Lo só es sempre 'l matex en son carácter fonamental, y com que lo cambi ahont es, es en lo tó del sonido, aquí es ahont hi deu de haber també mes especial cuydado en la representació á fi y efecte de que aquells que estudihin la sua llenga materna ó cualsevol altre pugan tenir un port segur. Si 'l só es un matex en son carácter fonamental y no cambia, no hi ha perque cambihi 'l signo que 'l representa, lo cual dona ficsesa y solides á la base de la cual partim.

Podriam aclarar mes aquest punt per medi de la práctica continuant aquí 'ls diferents abecedaris europeos en sas figuras ó formas propias, pero es treball que pot fer cada hú dels lectors ja comparant los abecedaris tots ó solzament 'l de las pocas llengas que conega lo cual será bastant perque pugan convencerse de lo que acabém de dir, convenciment que l' complaurá al notar la senzillesa y facilitat ab que s' podria apéndrer la pronunciació de las llengas cosa que avuy oferex no pocas dificultats per la rahó senzilla de que no hi há un fonament rahonable y una consecuencia justa en tots los abecedaris que estudihém.

Á primera vista sembla que há de ser molt difícil la aplicació de la resolució del problema que 'ns ocupa, pero si be s' considera es bastant fácil. Avuy los carácters itálichs son 'ls que s' usan cási bé en totas las nacions, putx fins en Alemanya cuals carácters eran peculiars, avuy 's generalisa l' us dels matexos carácters que nosaltres usém. Falta que la Grecia ho adopte pera que 'n totas las nacions europeas siga una matexa la figura ó forma per medi de la qual s' re-

Digitized by Google

presentan los sonidos articulats. Axó ja es un pas molt grant pera la consecució de nostre objecte, perque 's tendex á l' unitat en lo que á primera vista 'ns sembla mes dificultós com es lo apendrer carácters nous. Falta ara que s' dongui un pas mes y l' unitat allavors será cumplerta y de cor tothom benehiria ab aquells que realisessin aquesta idea perque veurian lo grau de la sua utilitat. Aquesta matexa modificació 'ns portaria á facilitarnos la parla de las llengas ecstranyas á la nostra perque 'ns acostumariam mes á conexer las paraulas per l' oido y no com ara per la vista, lo cual fá que no recordant l' escriptura de la paraula no recordém tampoch ab ella y que 'ns quedém muts cuant podriam fernos entèndrer mes.

Lo que fins aquí acabém de dir no es mes que l' ecsplanació del principi á que las nacions s' mostran tant refractarias cual es: *l' que s' escriga tal com se parla.* S' dirá que aquest principi está en oposició ab 'ls principis etimológichs, pero s' ha d' atèndrer que no es únicament per medi de l' escriptura com s' conex la procedencia ó si s' vol germandat de las llengas, sino també per medi del só. Si un castellá va á la montanya de Catalunya y pronuncia las paraulas: *padre, madre, señor,* etc., ¿'ls pagesos catalans l' compendrán perque veurán la semblansa d' escriptura entre *padre,* y *pare, madre* y *mare,* etc.? Creyem que no per la rahó de que s' pot trovar ab personas que ignoran l' escriptura y fins lo llegir. En aquest cás com en molts d' altres, per no dir en la generalitat, lo qui guia es l' oido, y l' pagés catalá al trovarse ab l' castellá s' admirará de que sent aquest d' altre comarca y usant altre llenguatje l' puga entèndrer ab algunas paraulas, lo cual l' fará creurer que alguna germandat deu haberhi hagut entre l' seu llenguatje y l' d' aquell.

No volém insistir mes sobre d' aquest punt. Ab lo que habem dit s' pot regonexer l' utilitat de l' eczistencia d' un Abecedari universal, y ho regonexerán mes tots aquells que pogueren assistir á la sessió que lo difunt Sr. Sala doná en lo Ateneo d' aquí Barcelona. La taquigrafía fonética del Sr. Sala no altre cosa es que una veritable aplicació de l' Abecedari universal, y sentim molt que no haguéssem pogut assistir á las llisons que n' donava en l' Institut per fernos mes cárrech de son sistema que en termes prou clars acabém d' ecsposar.

Ja sabém que 's molta la repugnancia que hi ha á que s' escriga tal com s' parla, ja sabém que hi ha qui fa molts esforsos per continuar lo *statu quo* pero creyém que 'n temps no molt llunyá s' treballará tot lo que s' puga per la realisació d' aquesta idea. Avuy s' podrá dir utópica pero no s' podrá negarli la facilitat de la sua aplicació, facilitat que no té la aplicació del llenguatje universal sobre l' cual s' fan y s' han fet en Espanya tants y tants treballs.

Nosaltres sols desitjem que s' prengan en consideració las indicacions que habém fet y agrahirém molt á tots aquells que ab rahons sólidas 'ns fasan véurer los perills que hi ha que vencer pera la consecució de tant noble y lloable fi.

IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ.

20 d' Octubre de 1873.

MA GERMANA.

Ja lluny la oviro,—mòlt lluny confosa
com una vela—que 's pert pel mar,
al sol de tarde,—color de rosa,
quan la infantesa—vull recordar...
Nostra mareta—la endormiscava
y ella sonreya,—al bressolet,
bressant bressantla—ja li cantava
—la mia estrella—mon angelet!...
D'amor dels pares—la flor mes rica
mes recaptada,—de colors fins,
de dia en dia—ja mes bonica
jugar la veyen—ab altres nins:
com una aucella—senzilla y pura,
jo me 'n recordo—com tot baixet
deyan mirantla,—¡bella criatura!...
Sembla una estrella—bell angelet...
¡Ay! las estrellas—y ángels hermosos
com poden viurer—aquí á ne 'l mon?
si Dèu vá ferlos—esplendorosos
perque lluhissen—al seu entorn...
. . . .
Per'xo las sombras—sos ulls velaren,
y apres quedava—son bressol fret...
¡ay en mal hora—ho endevinaren
que era una estrella—bèll angelet!...

J. PELLA Y FORGAS.

PRIMERENQUES (1).

OBRES LÍRIQUES EN VARIETAT DE METRES ESCRITES PER FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

Sr. D. A. L.

Mon benvolgut amich: Al anarten cap á aquesta terra de Deu, hont pots passar en dolça pau tos dias, embegut en las feynas agrícolas que 'l menar las hisendas de tos avis te dona, m' encomanares que sempre y quan aparegués alguna obra de condicions aptas á distraure 'l tedi que en estonas vagasivas poguesses sentir, te la trametes á tal efecte, deixantne en tot y per tot la tria á mon arbitre.

Aqui tens donchs las *Primerenques,* notable colecció de poesías que acaba de publicar lo llorejat escriptor en Francesch Ubach, algunas d' ellas ja conegudas, altras de inéditas y corretgidas moltas de las primeras ab gust y acertat criteri.

Tu ja sabs, literariament parlant, qui es aquest jove que per sas naturals disposicions, y mes que per ellas per sa constant aplicació y may interromput estudi, ha sabut conquistarse un lloch preeminent entre aquesta falange de joves que la renaixensa catalana ha exhibit y obrintse honrosa via ha arrivat á colocarse al nivell de molts dels qui han vist ja blanquejar llurs cabells en lo conreu de las musas patrias.

Bastaria ja ab lo dit per á deixar anticipadament justificada ma elecció, y estich segur que un colp llegit lo volum me dirias, sens que jo 't fes notar las bellesas que enclou, que no havian quedat defraudadas las espectativas que hajas pogut concebir al arrivar á las presents ratllas. Te 'm queixas empero, de que no t' escrich gayre y per á que no ho pugas dir mes, ja que la materia es grata, te diré breument tot lo que jo hi trovo en las poesias que 't trameto, esperant que 'm contestarás de conformitat, y que aixis per escrit tornarem una vegada al menys á tenir d' aquellas assentadas tan freqüents entre tú y jo, y que tantas estonas se 'ns en duyan.

Deixam procedir ab tot lo método possible.

Jo entench que la generació de tota obra poética, concretantme de present á las d' aquest génere, y al dir obra poética vull referirme á aquellas que son formals, inspiradas y no masegat producte d' un enteniment que s' empenya, vulgas no vulgas, en posarse en tortura per á fer versos, té lloch en quatre temps, recorre quatre etapas, diguemho aixis, indispensables totas y diferentas entre si.

(1) Barcelona, Estampa Catalana de Obradors y Sulé.

Digitized by Google

Una idea qualsevol fereix la ment del poeta, ja brollant espontáneament en son interior ó d' una operació de la inteligencia ó d' un esbatech del cor, ja suggerida per una sensació que 'ls objectes materials esteriors en ell desperten. Atret per ella ab una atracció irresistible, se 'n sent ple, se trova forçat á apoderarsen, la gira y regira colorantla al foch de sas facultats poéticas que concentran en ella tots llurs raigs, y ab aquest exámen, hi descubreix ja novas relacions ab altres ideas anteriors, ja nous punts de vista, ja bellesas encara no sentidas per lo mateix que es nou lo prisma baix que se li presenta. Lo poeta, donchs, ó coneix ó sent: la ciencia, en la accepció mes estesa d' aquest mot, es de natural espansiva, necessita dilatarse, comunicarse, traspassar las fitas que limitan lo camp en que opera y ferse patrimoni dels altres. Al costat d' aquesta dilatabilitat, lley necessaria de sa naturalesa, n' hi ha una altre y es la de la impossibilitat, ó al menys dificultat de trovar un medi d' expressió prou gráfich per á que retrate ab exactitut lo que en l' esment del poeta passa, per á dar á estranys un transumpto fidel del quadro original que dins d' aquell se desenrotlla. Per á lograrho, lo poeta té de valdres de imatges y de maneras figuradas, que referintse á objectes ó á fenómens ja coneguts, pugan pujarnos fins á lo desconegut que ell percibeix, mijansant que entre aquells y las novas relacions, los nous punts de vista, las no sentidas bellesas hi ha una paritat ó una analogía que serveix de lluminós far que 'ns aclara las per nosaltres foscas vias que li ha obert sa inspiració y son escalf poétich: lo poeta, diguemho aixís, té d' encarnar son verb en forma humana. Ja en aquest estat, sols li manca dar forma material á sos pensaments, vestirlos ab las galas de la versificació y de la armonía, que incidentalment aumenten la bellesa d' aquells, enquadrarlos en un march digne del quadro.

Aquí tens formulada ma teoría en termes mes ó menys propis, pero que jo espero que 't darán una idea de mon pensament. Deixam ferne ara l' aplicació y á la llum d' aquest criteri examinar lo mérit total de las obras líricas que 'n Ubach titula *Primerenques*.

Voldria jo classificarlas per á fer mes fácil la tasca: pero una classificació que las abrasse totas no es possible ferla: sols hi cap una classificació incompleta y mes te diré, arbitraria. Probemho.

T' he dit avans que la idea mare que interessa al poeta, y que es l' ánima de sa composició, ó es espontánea en ell ó neix al alé de la contemplació dels objectes á sos sentits mediata ó inmediatament sotsmesos. Aquí tens ja demarcada la ratlla divisoria dels dos grupos en que jo divideixo las poesias de n' Ubach.

Adverteix que prescindeixo aquí d' aquellas poesietas sense cap pretensió, meras joguinas que no hi farian cap falta encara que no hi fossen, si no fos que en totas s' hi veu quan menys una execució bona que las deslliura del auto de fe que jo en altre cas ne faria. Tens entre ellas, per exemple, la *Anacreóntica*, imitació d' Iglesias, que no passa de ser una poesieta graciosa; lo *Propósit*, massa estirada á mon entendre per á expressar una idea tant poch nova com la del apocament de hú al trovarse devant de sa aymia en contrast ab lo valor que projecta desplegar en sent que n' es fora; *No sé mes*, que poch té de notable; *Pensament*, d' idea un xich rebuscada, un xich menys empero que 'l de l' altra *Anacreóntica; Madrigal*, ben escrita, pero de pensament gastat, y algunas per l' estil en que no vull deturarme y que tú reconeixerás.

Ara bé; ¿vols que 't diga francament quina es ma opinió? A 'n Ubach lo trovo mes inspirat, mes espontani quan se sent ferit per un objecte esterior que 'l conmou, que l' arrebata; quan es la naturalesa, font perenne d' inspiracions per á ell qui dona 'l to á son cor ó escita sa fantasía, que no pas quan radica primitivament en aquestos la idea que 'l crida á escriure sas composicions, y quan ja atret per ella supedita, diguemho aixís, é imprimeix una direcció determinada á la impresió que 'ls objectes externs li han de produhir.

Agafa sas poesías religiosas, felisment per á ell pocas: llegeix la *Verge de les Mercés*, la de *Montserrat*, fins lo mateix *Jesús perdut*, y á fe que 'n sa primera part té una vida extraordinaria la descripció de las angunias de María al veures sense son Fill, que 'ns suposa l' interés que escita sa afligida situació en lo poeta que la descriu; y qué hi trovas? Pensaments mes ó menys elevats, ideas mes ó menys notables, pero en mitj de tot una fredor, un desapassionament notable; s' hi sent allí per part del poeta una falla d' ardor, un *quid*, que t' arriva á figurarte'l ab la ploma á la ma, lo cor tranquil, y tranquilament meditant, no sobre la forma que dará á sas ideas, sino sobre la idea á que dará formas, apurant la inventiva en cercar un desenrotllament convencional per á sa poesía, y si arriba en certs moments á semblar apassionat, no fa mes que semblarho, perque sols ho logra per virtut de sas facultats naturals, que encara que no en llur centre despleгan ab intermitencias alguna forsa. Lo mateix, si be en menor escala, pot dirse de las patrióticas que jo encloch en mon primer grupo: y 't dich en menor escala, perque en mitj de tot, en Manso y 'n Alvarez son duas personalitats históricas que interessan al mes fret, y tú saps que 'n Ubach aquest interés lo sent mes que molts d' altres. Aixís hi percibeixes sempre lo desitj d' enlayrar lo to, pero á lo millor ó bé decau, tot donantli mil voltas á una idea, sobretot en la dedicada á Manso, que mereix indulgencia perque es dels primers temps del nostre autor, ó bé 's fa quelcom ampulós com en la oda á Alvarez, que per altra part deixa veure en sa contextura un ressabi dels modelos clássichs, molt llohable per sa tendencia.

Dech ferte notar respecte á *Lo centinella del Bruch*, poesía patriótica també, que es llástima a mon entendre que no aprofitás tan magnífica idea, no dantli 'l desenllás que té ni potser la intenció política, y contentantse ab deixar mes vagos los contorns, pus que n' hauria pogut fer una poesía tan bona com la v. gr. l' alemanya, titolada *Revista nocturna*, del Baró de Zedlitz, que 'ns pinta al Emperador francés passant parada á sas legions que l' echo fantástich del timbal convoca á mitja nit en los Camps Eliseos.

En lo mateix grupo encloch jo la poesía moral *A Celerina*, que 'm recorda, y no exagero, aquellas odas d' Horaci que tu tant coneixes, perfeccionadas en son fondo per la llum de la doctrina evangélica, qual falla feya anar á palpentas per entre mancas filosofías al famós panegirista de César Augustus; y *Alfa y Omega*, rublerta de pensaments y dialogada del modo que sol ferho l' autor dels Romansos históricks que tú has llegit en distints volums dels Jochs Florals.

Observarás que á pesar d' haverte dit que las poesías compresas en lo primer grupo son relativament las menys bonas te 'n cito algunas colmantlas d' alabansas; no 'm digas inconseqüent per això, puig no torno enrera ma afirmació: son bonas moltas, pero las ha fetas bonas no una inspiració espontánea en l' autor sino 'l bon gust que ab un estudi improbo dels bons poetas y de las bonas poesías ha sabut adquirirse. ¿*Lo Desesperament*, la *Margalideta*, *La Papallona de Montornes*, y lo *Defalliment*, pot negar algú que valen, y que valen molt? La energía de pensaments de la primera ab la gradació successiva que presideix á sa aparició fins á terminar en la magnífica estrofa última, la relació altament dramática d' aquella historia d' amor en que na Margalideta descubreix la seva y que 'm sembla que valdria encara mes si 'l poeta hagués anat pintant son sentiment desde començar en la curiositat fins á acabar en lo dolor al veure que era ella la protagonista d' una semblant historia, com v. gr. en la *Rondalla de mare*, d' en Juli Alarcon, que 'n Careta y Vidal feu coneixe en lo Calendari catalá del any 71; l' ayre popular y la senzillesa de la tendra rondalla de la dama del castell de Montornes que 's metaforfosseja en papallona pera anar á morir cremada sobre 'l pit del donzell, víctima de la malevolença de son pare, y 'l sentiment que brolla en las magníficas quintillas del *Defalliment*, son qualitats que donan un to pujat á son valor literari respectiu, pero que, repeteixo, son mes que res fillas del estudi concienzut de consemblants produccions de la nostra y d' altras literaturas. No aná per mi tan acertat com en ellas en *Lo galan sense cor*, feta expressa per á emitir una idea tan falsa y forçada com la d' un galan que no té cor perque no té cor en la doble accepció de la paraula: allí aquest bon gust li feu falla.

Per lo que t' he dit fins ara, compendrás moltíssim bé quinas son las qualitats mes prominents de las que s' enclouhen en lo segon grupo que jo he fet de las *Primerenques*. Una inspiració verdadera sent llur autor al concébrelas y al des-

Digitized by Google

enrotllarlas: la naturalesa, assumpto principal que en ellas canta, l' atrau de tal manera ab sas bellesas, se las assimila ell ab tanta forsa, las percibeix y las sent ab tal vigor que 's trasparentan á fora y 'l qui llegeix s' hi apassiona, s' hi encega, son sentiment se confon ab lo del poeta, s' identifica ab ell d' aytal manera, que hi veu en la naturalesa retratada la naturalesa real ab tots sos esplendors, y la veu per los ulls d' aquell y sentint idénticas emocions que las que aquell ha sentit y vol comunicarli. Jo 't recomano especialment las d' aquest género.

N' Ubach y Vinyeta es en ellas un poeta espiritualista per tots sos costats: l' espectacle de la naturalesa es perjell la font d' una aspiració intensa al infinit, mellor que 'l mon real; la ánima seva, entussiasmada per las bellesas que aquell li fa gosar, compren y veu que hi ha un mes enllá, que 'l cos, que la materia, es lo grilló que 'l lliga *al banch de la galera*, y en magníficas estrofas suspira pel dia en que cayent la llosa que son cos cativa, podrá naixe á nova vida d' aquell breçol de pedra que l' ángel de la mort vetlla, y anirá enlayre, mes enlayre solcant la llum ab las alas de la aucellá, fos en la boyra que 'l sol xucla, fins á arrivar á la llum de las llums, á la fita de la patria del amor per á redimirse al foch d' una besada seva y adint la herencia de sos raigs fondres ab la essencia creadora d' aucells, astres y flors per á gosar del Maig d' una Primavera eterna que no mes vislumbra.

Llegeixli las poesías tituladas *Lux*, *Maig*, y algunas altras d' igual tendencia y d' igual esperit, y 't convencerás de la veritat de ma asserció; y per son mérit especial llegeix la segona que 't he citat, y per la qual paladinament te confesso, que en quant al meu gust, no hi ha sino alabansas que prodigarli; en qual cas se trova també *Ma vila*, d' un mérit superior, que 't recordará á tú, com á mí, y com á tothom, las preciosas produccions d' un[cert frare castellá, quals obras feyan las delicias en altre temps, y continuarán fentlas, si conservas un ápice de bon gust literari.

Quan no aquesta set del infinit, quan no aquest amor á la bellesa desconeguda de lo inmaterial, la naturalesa revifa en lo nostre autor l' amor mes limitat, pero que no deixa de ser una manifestació del afany de bellesa que 'l cor de l' home sent, l' amor en l' accepció usual de la paraula: y segons la fase baix que se li presente aquella, aixís son cor, concorde ab lo to que domina en ella ó esbatega ab forsa per l' amor present ó plora recorts tristos d' un amor perdut ab sa ventura.

Llegeix lo *Sol d' estiu*, quadro grandiós hont lo poeta ubriacat per l' espectacle luxuriós de la naturalesa en la mitjdiada d' un jorn d' estiu, canta l' apassionament de son cor en estrofas vessants de vida y ab una energía de tons que 't transportan de manera que 't sembla presenciar ab tots sos encisos aquell brillant panorama. ¿Tú 't recordas del *Salm d' amor*, d' en Victor Balaguer? Los punts de contacte entre una y altre son moltíssims; l' apassionament igual; pero la de n' Ubach es mes igual, mes completa.

Igual influencia de la naturalesa en la direcció dels sentiments del cor del poeta observarás en *L' ivern del cor*, poesía d' una tendror y d' una veritat indefinible, que pel meu gust es mellor y quan menys mes original que 'l *Sol d' estiu*. Agafa una per una sas fantásticas estrofas: segueix del principi al últim, sent y admira.

No puch deixarte passar desapercebudas, pertanyents á aquest mateix grupo. *La Indiotera*, y la *Alloteta*, duas aquarelas frescas y ab rasgos magistrals pintadas y perdona la comparansa; *A Valencia* y *A Mallorca*, sobre tot la última, per sas poéticas imatges: *La Font*, per igual concepte, y per fi, encara que pertanyent á un género completament distint, *Ripoll*, d' una valentía estremada, y que si fos en francés podria semblarse á una de las vigorosas inspiracions d' en Victor Hugo.

Termino aquí aquest análisis de las *Primerenques* d' en Ubach, ab la seguretat que pots tenir de que no quedo satisfet de lo que 't dich, perque si volgués dirte tot lo que á mi m' acudeix respecte á cada una d' ellas individualment, no acabaria ni demá aquesta carta, que peca ja de llarga.

Dos mots per á finalisar sobre la forma de totas sas poesías, entenent la paraula forma en la doble accepció que li he donat mes amunt.

Res que no sápigas te diré, dihente que raras vegadas deixa que desitjar en cap dels dos sentits. N' Ubach es un metrificador hábil y polit: sos versos sempre corren, y pocas taras podrás trovarhi baix lo punt de vista de llur mesura. Hi ha mes que aixó. Lo mérit dels versos no estreba pas solzament en que tingan aquest ó aquell nombre de sílabas, y en que cayga l' accent en la de mes ençá ó en la de mes enllá; hi ha una altra cosa que no s' apren comptant ab los dits, y es ella l' us acertat dels mots y llur oportuna colocació y lligament que imprimescan á la frase la cadencia y la suavitat que un desitja trobar en tota poesía, major ó menor, segons la naturalesa de las ideas de que es vestidura. N' Ubach aquest acert generalment lo té; exemples ne trovarás á cada pas que m' escusan de triarlos jo, pero sí permetme que 't cite una estrofa d' una energía salvatge, en armonía ab lo fondo, com es, v. gr. aquella del *Desesperament*:

¡Ells ho volen! Donchs en banda
sentiments, y á guanyar or,
tantost puga
pendre tanda;
y 'l dimoni se m' en duga
si no sé ferme un tresor.

ó bé en *Ripoll:*

Lleváus, hèroes capdalts; Comtes de ferro,
trencau, si foreu tals vostres mortalles,
que mes que Llatzers flagellants miraryos,
d' aquest trist lloch la soletat m' espanta.

y altras de tanta dolsor y suavitat, com la de

Zefirs que joguinosos
d' açí y d' allá son rosaret breçáreu,
aucells que delectosos
cent cánticbs li donáreu
y 'l niu prop d' ella arrecerat penjáreu.

en l' *Epitalami*, poesía altament recomanable, mes qué per res per la forma, ó bé en *Ma vila*, entre mil altres lo de:

per tot lo llabi proba
la bresca d' una vida
de pochs provada y de mes pochs sentida,

ó bé un del sáfichs de *Primaverenca:*

Trenca la cinta que tes fulles cobla,
y ton mantell de virolalls rumbeja,
óbram ton cálzer que l' amor es vida
y amor te porta.

Aquestos exemples que 't retrech y altres que te 'n podria citar; y no es aixó privatiu de n' Ubach sino comú á alguns dels poetas que en catalá componen, es un mentís solemne á aquella asserció vulgarisada entre certa gent, de que 'l catalá es aspre y rústech de natural, y que no es dable imprimirli la blanesa suficient á espressar certs sentiments; lo catalá es com totas las demás llenguas en major ó en menor escala; s' enmotlla á tot si se sab enmotllarl' ho y té la elasticitat de membres bastant á adoptar tota mena de posituras ab tanta gracia com altres que 's creuhen tenirne privilegi

Y si en aquest concepte pochs retrets pots ferli á n' Ubach, no succeheix gayre cosa menys en lo concernent á la forma, en la segona accepció d' aquest mot, ó sia en l' acert que 'l distingeix en la esposició de sas ideas y de sos sentiments, valentse de l' analogía que guardan ab objectes esteriors ó de relacions entre ells, de tothom conegudas.

No 't diré pas qu' ell prodigue fins al despilfarro imatges y figuras d' aquellas que 't fan prorrompre en un ¡ah! d' admiració com t' arrencan certs destellos d' un geni superior no 't diré que algun colp no cayga com v. gr. ab alló de tornarse morada de ira eixa barretina; pero si que quasi totas te sorprenen agradosament per la oportunitat, per la veritat ab que t' espressan la idea de que son la vestidura, per la bellesa que resplandeix en totas y per la novetat en moltas. ¿Sabs n' Ubach d' hont las treu aquestas maneras figuradas de dir que espressen los punts de vista diferents que pren sa inspiració quan s' ha apoderat d' una idea que l' interessa? Ell mateix t' ho dirá, si á aixó aplicas unas paraulas que ab distinta ocasió profereix:

... flors oloroses,
lleugers aucells de virolats plumatges,
fontetes remoroses,
pinars, serres, oratges,
valls y montanyes y saltants y platjes,

Digitized by Google

es á dir, de la naturalesa, manancial inagotable de poesia, fértil camp hont germina y neix y creix y fa fruyt en un moment la llavor que hi colga la inspirada Musa.

Mostras voldria darte d' aquesta riquesa de maneras de dir figuradas de bona lley, y 'm passa, com en tot lo decurs d' aquesta carta m' ha passat, alló de que de tant que tinch per á triar no sé per á que decidirme.

¿Vols saber com t' espressa lo desitj que l' esperona d' un infinit que satisfassa las aspiracions que sent son ánima á la vista del sol, símbol material d' aquest mon mellor perque suspira?

Y 'l cor á tos raigs giro
catiu de ta bellesa,
com altre girassol de ta grandesa.

Quan haja lograt satisfer aquesta set, canta sa ventura 'l poeta y exclama ab vera inspiració:

Dalt lo carro de plata
de la nit correré l' espay seré;
les ténues musselines
ab que l' auba recata
al home ses divines
formes, lo goig d' arrebossar tindré.

Lo sol se li ha post en mitj del dia; truca á la blanca caseta, niu de sos amors, y ningú li respon; sa ventura com

la blanca coloma—dels ulls saltirons
pel tret espantada—d' un fer caçador,
enllá de les boyres—mes alt posá 'l vol.

Pinta la mesquinesa de la humana vida y lo poch que mereix aquesta terra l' amor que molts li posan y ab una imatge valenta com ella sola 't diu lo que no abastarian á dirte mil elucubracions metafisicas:

De cada escut que novament grapinya
l' avar coneix les senyes;
y un dia ha de venir que no coneguen
los seus fillets les seves,

ó bé en *Desde lluny*:

Y fins la gloria que lo seny rabaçá
á la materia, d' inmortal dant nom,
passar vegi, com sobre l' aygua passa
rápida imatge de lleuger colom!

La vanitat folla d' una dona passada, aquí la tens descrita:

Sobre ton front, la rella
del temps obrí ja solch, y crech follia
que ab ayres de poncella,
mostres la flor mustia
que amolla fulles cada instant del dia.

Refila 'l rossinyol en la matinada de *Maig*; ¿no sabs á que se semblan

...ses brillants passades
d' armónichs refilets?

á las

...notes dels psalteris escapades
que polsan 'llá d' allá los angelets.

Una flor de cementiri, seca á la nit y plena de rosada al dematí, de que fa per á ell?

Fa de torn
per hont passa ses panyores
nostre amor.

L' amor per á ell ha estat

un aspre doll de verí
mal ensucrat de dolçors

que 'l fa anar pel mon

...lo cos viu
portant l' ánima mitj morta.

Y en género diferent per á pintarte en *Ripoll* las conquestas del brau marit de la gentil na Dolça, te diu que

...portava
les fites del comtat entre sos braços
hont roda l' Ebre sa corrent de plata.

No vull cansarte mes. ¿Ne vols mes? Llegeix tot lo volúm y no t' en mancarán.

Quelcom t' he dit ja sobre las *Primerenques*; molt mes voldria dirte, pero 'm sembla que 'n tens prou per á no queixarte nova volta de que no t' escrich may. En resúm, donchs, contenta pot estar la distingida Sra. D.ª Madrona Renart de Nanot, á qui va endressada la colecció: no 't sabria gens de greu de que 'n Francesch Ubach te la hagués dedicada á tú com no n' hi sabria de que la hagués dedicada á ell ton ve amich y company

J. Sardá.

Barcelona 24 de Octubre de 1873.

ASSOCIACIÓ LITERARIA DE GERONA.

CERTÁMEN DE 1873.

Títols y lemas de las composicions rebudas en Secretaría.

1. A Elena.—*¡Una lágrima!*—2. Romans del tercer siti de Girona. Any 1809.—*Ans morts, que 'sclaus.*—3. A Catalunya.—*Cantáu, donchs, en llengua llemosina las gestas dels nostres avis.* (J. de Latamendi).—4. ¡Es un ángel!—*¡Se 'n va al cel!*—5. La guerra civil.—*Ni may que n' hi hagués.*—6. A la Verge de la Bonanova.—*Consolatrix aflictorum et spes nostra, salve.*—7. Lo trobador.—*Amor y heroisme.*—8. Pas á los cuatre pals.—*Avant, avant, may enrera.*—9. Al seggle XIX.—*Llum.*—10. Penediment y goig.—*¡Tristos jorns... ja fugiren!*—11. Amor eterno.—*¡Ingrata!*—12. Mon palau.—*Los que teneis en tanto—la vanidad del mundanal ruido,—cual áspide al encanto—del mágico temido—podeis tapar el contumaz oido.*—13. La sardana.—*Qui tira pedretes—tira amoretes.*—14. Balada.—15. Dolor y consol.—*Fides.*—16. A ma terra.—*¡Oh patria!*—17. Joan Blanca.—*Mas quiero honra sin hijo, que hijo con mi honor manchado.* (Romancero general).—18. La pregaria.—19.—Anyoransa.—*¡Cuán pateixo!*—20. L' Espósit.—*Pare, perdonáulos.*—21.—La malalta y lo doctor.—*Prou qu' ho sap perque está groga—lo doctor... ¡vaya si ho sab!*—22. ¿Si t' estimo ó no t' estimo?—*¡Empetéuli la basa!*—23. Predicció.—24.—Lo soldat.—*Hope.*—25. Lo Capitá Massanes.—*Dulce et decorum pro patria mori!*—26. Ahir y avuy.—*¡Hæc sunt opera meæ!*—27. Ricardo y Engracia.—*¡Pobre niña!*—28. Per la pátria.—29. La guerra civil.—Oda.—30. ...—*Aquestos dèu manaments s' enclouhen en dos; ço es, en servir y amar á Dèu sobre totas las cosas y al prôxim com á si mateix.*—31. La vida del cómich.—*...y pasaba las noches de claro en claro y los dias de turbio en turbio.* (Cervantes).—32. La guerra civil.—*Nissaga de Cat.*—33. Les esposalles de l' ánima.—*Dalt del cel tindrém posada—dalt del cel posada hi tindrém.*—34. Amor.—35. Súplica.—36.—La fe de Marta.—*¡Santa creencia!—La madre que la infunde.—¡Bendita sea!*—37. A Sancho Panza. Epistola.—*Parióme adrede mi madre.—¡Ojalá no me pariera!*—(Quevedo).—38. La guerra civil.—*¡Guerra! bárbaro nombre, á mis oidos—Mas triste y espantoso,—Que ese mar borrascoso—Tan terrible y atroz en sus rugidos!* (Quintana).—39. ¡Pobreta!!—*C' etait sur tout pour ces àmes solitaires que la réligion avait élevé ses retraites, et presenté...* etc. (Le Génie du Christianisme. (Chateaubriand).—40. La Corona d' or.—*Salve planura—tan adornada.*—41. Tabach.—*Es fum tot lo del mon.*—42. La virtud.—*Bien haya quien bien te quiera.*—43. Gerona.—Romance histórico.—*¿Polve d' eroi non è la polve tua?*—44 Lo siti de Girona.—*De sus cuerpos no quedaba sino una sombra, y el espíritu aunque sublime, no bastaba para resistir la fuerza física del enemigo.* (Toreno).—45. La guerra civil.—*Paz y fraternidad.*—46. El camino del cielo.—*Fides, spes.*—47. A Catalunya.—48. La gorra de grana.—*¡Si 'n té de gloria!*—49. ¡¡Pobres mares!!—*La guerra convierte á los hombres en fieras.* (F. C. y B.).—50. La noche.—*Y el alma vuela á la region de lo infinito.*—51. Lo coracer y el dragó.—*Vé de Moscou—que encara fuma.*—52. Alvarez de Castro.—*... que no trueca en formidable—Al pecho el muro, sino el muro al pecho.*—53. El Arrepentimiento. Comedia en dos actos y en verso.—*Los ancianos aprenden con la discusion; los jóvenes con la propaganda; los niños con el ejemplo.*—54. A la muerte de Jesus.—55. Il-lusions.—*Tout passe avec vous et comme vous, une rapidité que rien n' arrête entraîne tout dans les abîmes de l' éternité.*—56. A la mort dels meus fills.—*Set d' amor tinch, fins l' ánima esmortida.*—57. Ahí, avuy, demá.—*Bon planter.*—58. El mártir de Gerona.—*Vinces.*—59.—La guerra civil.—*Alpha-Alphagi.*—60. El quinto no matar.—*Que cada cual entre sí—dice, oyendo al maldiciente—«Este, cuando yo me ausente,—lo mismo dirá de mí.»* (Alarcon).—61. A la paz de Vergara.—*Yo vo gridando, pace, pace, pace.* (Tasso).—62. La Pátria.—*Dulce et decôrum est-pro patria mori.*—63. Aspiració.—*Hay muchas moradas en la casa de mi padre.* (S. Juan, Capítulo XIV).—64. La guerra civil.—*Guardaos de los falsos profetas que vienen á vosotros convertidos en ovejas, y dentro son lobos robadores. Por los frutos de ellos los conoceréis.* (S. Mateo, Cap. VII).—65. Descubrimiento de América. Poema.—*Post tenebras, lux.*—66 L' Oració.—*Orate frates!*—67. Meditació.—*¡Ay, Senyor, qué som!!*—68. Serenata.—*La poesia no vive en la naturaleza, sino en el corazon del hombre.*—69. Ante un retrato de Cervantes.—*Sepa su merced que soy—Mas poeta que un torrezno...* (I. de Moreto).—70. L' Aucellet.—***.—71. Perpinyá per Aragó.—*¡Via fora!*—72. Pecat y penitencia.—73. Las tres flors del bon Déu.—*Fe, Esperança y Caritat.*—74. Recorts.*Hæc meminisse jubavit.*—75. Lo viel.—*¡Quantus tremor est fu-*

Digitized by Google

turus!—76. A la Verge.—*Y tot, María, us canta:—vesllums y*
moixonets. (Lo Cantor de la Verge).—77. Heroismo. Comedia
original en un acto y en verso.—78. María al pié de la Cruz.
despues del descendimiento. Oda.—*¡Oh vos omnes qui tran-*
sitis per viam, atendits et videte ei est dolor sicut dolor meum!
—79. A María.—«*Mater amabilis.*»—80. La Cruz roja. Cuadro
dramático en un acto y en verso.—81. Los Huérfanos. Come-
dia en un acto original y en verso.—82. Lo peor ser vanidoso
ó niños y mariposas. Comedia.—*No hay quien sepa que es sa-*
ber—que en saber no se desvele. (Alonso de Varros).—83. La
viuda. Cosas de pople.—*¿Cosas de poble? fan riurer—també á*
voltas fan plorar.—84. ¡Ay de mi patria!—*Mi paz os doy, la*
paz mia os dejo. (Jesucristo).—85. Glops de mort.—*Ay, las!*—
86. Amor de niños. Comedia en dos actos y en verso.—87. La
fuente y las flores.—88. Per la vrema.—*Si fos ara!*—89. Lo tes-
tament d' En Guinart.—*Amen!*—90. L' aurora de Maig.—*Res-*
sonará y ressona de Llevant á Ponent—Lo Sant nom de María—
eternament.—91. ¡Anatema!—*El quinto mandamiento, no ma-*
tar.—92. A la Patria. Oda.—*Cuan solitaria la nacion que un dia*
poblara inmensa gente...! (Espronceda).—93. Ampurias.—
Tot s' ho ha enduyt lo temps.—94. Antes de la guerra. Despues
de la guerra.—*No se debe hacer la guerra mas que á cinco co-*
sas; á las enfermedades del cuerpo, á la ignorancia de la inteli-
gencia, á las pasiones del corazon, a las disensiones de los pue-
blos y á las discordias de las familias. (Pitagoras).—95. Una
mujer.—96. La Gloria.—*Amor.*—97. A l' amor de m' aymia.—
«*¡Si tú n' érats la meva ánima—cóm ne puch está vivint!*»—98.
Un suspiro á mi pátria!!—*No mas guerra civil, y vengan los*
placeres. (Maroto).—99. A la Pátria.—«*Cuan solitaria la nacion*
que un dia—poblara inmensa gente,—la nacion cuyo imperio se
estendia—del Ocaso al Oriente.» (Espronceda).—100. Barreti-
nas despertau. A la Patria.—*No sona, no, ma gayta—sino que*
parla 'l cor.—101. La mort dels Furs.—*Desperta ferro!*—102.
M' agradan totas, no hi puch fe mes.—*¡Perque a mí m' agra-*
dan totas! (Pitarra,—La Rambla de las flors).—103. Cobles d'
ara.—*Via fora y vagen fora—causadors d' infinit mal.* (Pere Gi-
berga).—104. A En Joan Blanca.—*Un tiempo España fue, cien*
héroes fueron—en tiempos de ventura. (Espronceda).—105. La
vritat, sí, soch tranquil.—*Cada cosa es del color—del cristal*
con que se mira. (Campoamor).—106. Gerona libertada ó el
triunfo de la Cruz.—*In hoc signo, vinces.*—107. ¡Desventuras
de un chato.—108. Las Virtuts Teologals.—*Tot ha sigut veri-*
tat—lo que ha promés la Lley vella—y se ha complert en la Ove-
lla—de Jesús crucificat.—109. Cantares.—110. Memorias y no-
ticias para la historia de la villa de San Feliu de Guixols.—
111. Joan Blanca.—112. La defensa de Montjuich. (Episodio
del sitio de Gerona.—«*... siendo maravillosa y dechado de de-*
fensas la de este castillo.» (Toreno.—Historia del Levanta-
miento, etc.).—113. La festa major.—*¡Santa y hermosa diada!*
—bellas costums de la terra! etc.—114. Ensayo histórico-artis-
tico sobre el Monasterio de San Pedro de Roda.—*Labor omnia*
vincit. Virgilio.—115. Adios.—*Huyamos de este mundo que nos*
pierde—y busquemos á Dios en el desierto. (David).—116. Na-
dals.—117. La defensa de Gerona.—*Labor omnia vincit.*—118.
Cansó de la vella.—119. A la Purísima Concepcion.—«*Esurge*
gloria mea.»—120. Per amor de Deu.—121. La Segadora.—*Ni-*
gra sum, sed formosa.—122. Cançoneta.—123. Himno de la li-
bertad.—«*Cantate ei canticum novum.*»—124. Cada tarde.—125.
Cansó del fadrí-extern.—126. Memorias literarias de Gerona.
—*Amemus patriam: posteritati et gloriæ serviamus: id esse op-*
timum potemus.—127. Joan Blancas.—*¡Avans es l' honra que*
tot!—128. Desitx.—*La primera vez que he pensado en mi vida,*
pensé alcanzar con mi mano lo que alcanzaba mi vista. (Espron-
ceda).—129 Albada.—*O, Senyor Déu, é quan será quet mostres?*
(Ausias March).—130. Cansó de pagés.—131. El Himno de la
Inmortalidad.—*La muerte es el acto mas poderoso de la vida.*
(Montaigne).—132. El cadáver de la tierra.—*Amor! tú aun pue-*
des prender tu llama en las cenizas de los muertos.—133. Som-
nis de Pátria.—*L' amor de Pátria es l' amor dels amors.*—134.
En Joseph Margarit.—*Justum et tenacem.*—135. Poesia festi-
va.—*Post tenebras spero lucem.*—136. A España.—*Audaces for-*
tuna juvat.—137. A la Guerra civil.—«*Omne regnum in se di-*
visum desolabitur.»—138. Canigó.—*Montanyes regalades—*
son les del Canigó—que tot l' estiu floreixen—primavera y tar-
dó. (Cansó popular).—139. La paz.—*Beati pacifici.* (N. S. J. C.).
—140. La defensa de Gerona.—*¡Patria!*—141. A España, con
motivo de la guerra civil.—*En el nombre de Alláh,* etc.—142.
A la Pátria.—143. La Guerra civil.—«*Amaos los unos á los*
otros.»—144. A la péndola de un reloj.—*El tiempo es indife-*
rente á nuestras penas y alegrías.—145. Los dos libros.—*El pa-*
sado está lleno de recuerdos. El porvenir es un mundo de miste-
rios.—146. L' ánima enamorada.—*Anyorament.*—147. Las claus
de sant Pere.—*¡Misericordia!*—148. L' ánima y l' espós.—*Re-*
conciliació.—149. Al Sol.—150. La Guerra civil.—*¿A qué mos-*
trarnos pequeños—si nos hizo grandes Dios? (Bernardo Lopez
García).

Gerona 19 Octubre de 1873.

Lo Secretari, Joaquim Botet y Sisó.

Composicions premiadas.

Premi d' una flor natural acompanyada d' un llas primorosament brodat.—La Gloria.—*Amor.* (96).

Primer accésit.—Ampurias.—*Tot s' ho ha enduyt lo temps.* (93).

Segon accésit.—Desitx.—*La primera vez que he pensado en mi vida, pensé alcanzar con mi mano lo que alcanzaba mi vista.* (128).

Mencions honoríficas.—Súplica (35).—Lo coracer y 'l dragó.—*Ve de Moscou.—qu' encara fuma* (51).—Lo Soldat.—*Hope.* (24).—La mort dels furs.—*¡Desperta ferro!* (101).

Premi d' un ram d' olivera de plata.—Per la pátria.—(28).

Menció honorífica.—La guerra civil.—*Amaos los unos á los otros.* (143).

Premi d' un llaurer d' or.—Lo siti de Gerona.—*De sus cuerpos no quedaba sino una sombra, y el espíritu aunque sublime no bastaba para resistir la fuerza física del enemigo.* (Toreno.) (44).

Mencions honoríficas.—Lo Capitá Massanes.—*¡Dulce et decorum est pro patria mori!* (25).—Gerona libertada ó el triunfo de la Cruz.—*In hoc signo vinces* (106).

Premi de las Obras de Fr. Lluis de Leon.—Penediment y goig.—*Tristos jorns... ja fugireu!* (10).

Primer accésit.—María al pié de la cruz despues del descendimiento. Oda.—*¡Oh vos omnes qui transitis per viam: atendite et videte si est dolor sicut dolor meus!* (78).

Segon accésit.—Á la mort de mos fills.—*Set d' amor tinch, fins l' ánima esmortida.* (56).

Menció honorífica.—Las tres flors del bon Deu.—*Fe, Esperança y Caritat* (73).

Premi d' una medalla de plata.—No s' adjudica.

Accésit.—Memorias literarias de Gerona.—*Amemus patriam: posteritati et gloriæ serviamus: id esse optimum putemus.* (126).

Premi d' una rosa de plata.—Memorias y noticias para la historia de la villa de San Feliu de Guixols. (110).

Premi d' un medalló d' or.—Joan Blanca.—*Mas quiero honra sin hijo, que hijo con mi honor manchado.* (17).

Primer accésit.—Lo testament d' En Guinart.—*¡Amen!* (99).

Segon accésit.—Á En Joan Blanca.—*Un tiempo España fue, cien héroes fueron en tiempos de ventura.* (Espronceda.) (104).

Accésit extraordinari.—Canigó.—*Montanyes regalades—son les del Canigó—que tot l' estiu florexen—primavera y tardor.* (Cansó popular.) (138).

Menció honorífica.—Perpinyá per Aragó.—*¡Via fora!* (71).

Premi d' una corona de plata.—No s' adjudica.

Primer accésit.—Á la Patria. Oda.—*¡Cuán solitaria la nacion que un dia poblara inmensa gente!* (Espronceda.) (92).

Segon accésit.—Á la Patria. (Tercetos.) (142).

Premi d' una lira de plata.—Lo peor, ser vanidoso ó niños y mariposas. Comedia.—*No hay quien sepa que es saber—que en saber no se desvele* (Alonso de Varros.) (82).

Menció honorífica.—Heroismo. Comedia original en un acto y en verso. (77).

Premi d' un exemplar del Quixot.—No s' adjudica.

Mencions honoríficas.—Cansó de pagés. (130).—La festa major.—*¡Santa y hermosa diada!—¡Bellas costums de la terra!* etc. (113).

Gerona 23 de Octubre de 1873.—Joseph Ametller, President.—Pio Pi y Vidal, Pbre.—Félix Pagés.—Salvador Genis.—Joaquim Botet y Sisó, secretari.

Lo secretari de la Redacció, Ángel Guimerá.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Novembre de 1873. Núm. 26.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.		REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.	
Tres mesos	9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla	1/2 Ral.
Al estranger, tres mesos	13 »		Los no subscriptors, per id.	1
Ultramar, tres mesos	18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.	
Un número sol	1 »			

SUMARI.

Recordança als morts; per *Francesch Maxferrer y Arquimbau.*—Anyorança (poesía); per *Francesch Ubach y Vinyeta.*—La Creu de caps de mort; per *María de Bell-lloch.*—En l' album de la senyoreta dona E. P. (poesía); per *Miquel Victoriá Amer y Omar.*—De la mort del infant en Carles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d' Aragò y de Sicilia y Princep de Viana; per *Andreu Balaguer.*—Cançò del avi (poesía); per *Manel Costa y Torrent.*—Lo darrer capitol d' una novela; per *Joseph Roca y Roca.*—Cançò antiga.—Teatres; per *R.*—Correspondencias.—Tu y tot (poesía); per *R. Amiguet.*—Als amichs (traducciò); per *J. Sardá.*—Corrandes populars; per *Pau Bertran y Bros.*—Novas.—Reclams.

RECORDANÇA ALS MORTS.

Poques diades hi ha en l' any mes tristes que la dels morts; y cap festa es de segur celebrada ab tanta pietat y devoció, com la en que l' esglesia nos fá conmemoració de ses beneytes ánimes. No hi ha persona que no sente avuy la soletat en el cor, ni familia que no veja un buyt en l' escon, ni ciutat que no trobe deserts los carrers y places; y per axó tot-hom se vesteix de dol al fúnebre brandar de les campánes, y tota la gent s' en va trista y consirosa á visitar als germans defunts al cementiri, y 'ls cristians ouhen plorant los divinals officis y de lo pregon del cor responen á les absoltes santes, que, sonant al peu del altar, y retrunyint al fons de les tombes, semblan despertar lo cel y enternir la terra, fent ploure d' allá les misericordies divines, ruxant ab tal regor nostra vall erma, fecundant la mort y avivant dintre dels solchs del sepulcre la planta gerda de l' esperança y la perpetuina odorosa de l' immortalitat. Molt ingrats forem nosaltres, si dels morts nos oblidassem en tan santa diada, y mancaria al deber mes sagrat nostre periódich, si á la seva memoria no dedicás avuy alguna plana, sostenint cabalment, com sosté, una bandera texida tota de mortals despulles, representant una institució fundada sobre ruynes y essent organ d'una causa, que no mes té que mártirs. La mort, terme necessari de tota relació, límit fatal de l' existencia humana, y companya mes ó menys volguda, pero inseparable sempre de la vida pelegrinadora, á la llum de sa llántia nos condueix y guia á la fossa, cubrintse la senda de la gloria ab les fulles músties y seques de les desbrotades il-lusions. Les nostres lletres, com ressuscitades de la tomba de l' oblidança, parexen haverse alletat als pits de la metexa mort y sempre voler tornar á recolzarse en son si, com fills manyachs en la materna falda.

Si: més cendres que flames guarda ja la llar; més pedres mira per terra que en l' ayre lo casal, y mes qu' al ramor de la prempsa entre la pols dels archius y en la solitut de les biblioteques viu y dorm nostra literatura. Els avis ab l' independencia vejeren morir sos reys, almiralls y consellers, los pares han presenciat la pérdua de les costums antigues, qu' als bons furs y lleys havian sobreviscudes; y 'ls fills potser estám destinats á veure esborrades per la má del temps de la taula rasa de nostre sol, del llibre desenquadernat dels recorts, de la freda llosa de l' historia, totes les nobles memories, tots exos carácters misteriosos, que, si no 'ns senyalan un bell pervindre, almenys nos fan esment del més bonich y gloriós passat. No: no torna may enrera lo temps un colp transcorregut, empes tota hora per les onades vinentes; y 'ls recorts sempre mes van allunyantse, com mes avança el temps; y 'ls vells narradors de ses gestes, doctrinayres, historiadors y poetes, l' un apres l' altre, van devallant los grahons de la tomba y seguts en les marbrenques portalades de l' eternitat, allá esperan muts la sentencia del judici irrevocable. Allá dorm lo somni dels justs l' apóstol de nostra fè santa en lo segle del dubte y de la miscreyencia, lo prou anomenat Jaume Balmes, l' inimich mes temut del protestantisme y capdill estrénuo de la Religió católica, reposant tranquil en la tenda de mort ab sos mes volguts guerrers, lo jove Ferrer y Subirana y l' anciá venerable, l' enguany tot just finat en Joaquim Roca y Cornet. Prop d' ells en la santa pau del Senyor, reposan los filosóps del sentit comú, del bon sentit del poble catalá, en Martí d' Eixalá, en Codina y lo sapientíssim Llorens ab los defensors de la legislació é industria nacional, lo Doctor Rey, en Sanpons, en Sol y Padrís, en Permanyer y ab moltíssims

Digitized by Google

mes bons patricis honra del for, gloria de l' escola y esperança de la tribuna catalana. Coronat de llors descança de ses profundes investigacions, ab lo canonge Ripoll de Vich, y 'l monge Olzinelles de Ripoll, lo custodi providencial de nostre archiu, lo continuador de la bona tradició históríca catalana, lo fundador de l' historia veritable, encara avuy per acabar, en Prosper Bofarull, lo digne vindicador de nostres comtes. També penjan en l' escabellat desmay les lires d' en Cabanyes, d' en Tió y d' en Carbó é inmòvil s' está vora la tomba la ploma y la paleta del historiayre y pintor á la vegada, del poeta y crítich, del artista de nostres artistes, del inspirat cantor dels *Recorts y belleses de nostra terra;* y ab en Piferrer ja jau també lo qui primer ab valenta veu cantá en nostra llengua, qui mes s' ha enlayrat en nostre ideal poetich, lo patriarca y príncep dels trobadors catalans, (com poch ans de sa mort, entre altres llahors l' anomenava, y poch apres d' ella repetia al estol de poetes en la major festa anyal aplegats, lo qui tal volta té títols com ningú mes, per ocupar lo setial buyt y empunyar lo caygut ceptre) y ab en Carles Bonaventura Aribau jauhen lo tant injustament olvidat pe 'ls nostres trobadors y certament dels mes prous y entussiastes d' ells lo malaguanyat Camprodon, en Martí, n' Estrada, en Pons y Fuster y altres y altres trobayres moderns y novells.

En tant santes fosses van avuy á pregar los amichs y companys de 'ls hostes venerables, tots nostres mes sabuts lletrats y científichs, mostrant al cel llurs blanques cabelleres, y demanant á Deu los vulla fer mercè de dexarlos juntar d' una vegada ab los qui tant havian estimat y anyoran.

Molt tardan á trobar successors los genis; y menys duradera n' es la vida, com sia mes fecunda é intensa, y axis ¿quí sab si ab la vida del gran teólech s' esmortuhí la fè de la nostra ánima; y ab el filosop qu' antany planyerem vá perdre nostra escola aquell bon seny proverbial; y ab l' arpa del poeta s' ens haurá trencat alguna fibra delicada del cor? ¿Quí sab, si despres de tant temps d' haver tingut que barbotejar una llengua estranya y esquerpa, al recobrar la nostra propia metexa, solta y lliure en les fulles del diccionari, corrent y fluida en les cròniques y llegendes, armoniosa y sonant en les cançons populars, no tindrém ja cap per entendrela, oyts ab que sentirla y cor hont ferla vibrar y d' infants quechs tornarém á jóvens orats y folls?...

Mas no será, no es possible, no es concebible aytal, y primer Deu delesque del mapa nostre poble, ans que lo dexe viurer ab tal afronta, y nostres lectors nos perdonen exa esgarrifosa hipòtesis, que solament ha pogut inspirarnos l' idea feresta de la mort.

Jovent catalanista, companys meus d' infantesa, condexebles d' estudi, confrares d' esglesia, agermanemnos mes en la dissort; plorém junts en l' orfanesa y preguém al cel ensemps en les tribulacions y desamparo de la terra.

No dexèm, nó, apagarse may la llar, enfosquirse el temple y acabar d' enderrocarse la patria; esmentem que també lo caliu escalfa y que les ruynes fan santa ombra en el camí de la vida y oferexen un cubert al viandant, hont axaplugarse en les tormentes.

Si fills pòstums no trobám ja els pares en l' escon de la llar, cerquèmlos en la tomba de l' esglesia y honrem llurs cendres y venerem llur memoria y cumplímne los llegats.

Servem escrupolosament aquexa herencia, que si 'ns ha arribat molt mimvada pel temps y mes disputada per l' ambició, en cambi nos vé tramesa en un testament tan terminant y ab cláusules tan especificades, que ni 'ns escusaria l' ignorancia de dexar prescriure un dret, ni la bona fè nos absoldria lo mancament á qualcuna obligació.

FRANCESCH MASFERRER Y ARQUIMBAU.

Barcelona 3 novembre de 1873.

ANYORANÇA.

Lluny, amoreta,
de vora teu,
plany y sospira
lo llabi meu.

Plors sols me semblan
los cánttichs bells
que 'n la verneda
fan los aucells.

Perfums no donan
per mi les flors
com me 'ls donavan
en temps millors.

Y quant trist jiro
mos ulls en alt,
del cor la pena
m' arranca un ay.

¿Hont ets ma vida
que ton accent
ja entre el ramatge
no imita 'l vent;

Ni de goig trémola
mostra la font
lo cel puríssim
de ton bell front?

L' ombra dels núbols
en terra mir;
com l' ombra teva
la vull seguir.

Fon á la boyra
lo raig del sol
y en mig la plana
jo 'm trovo sol.

Passan volades
de blanchs coloms,
com ells s' allunyan
mes ilusions.

Lo vent desfulla
la flor del llir
y de mos llabis
fuig un sospir.

Per tú demano
á aucells y flors

Digitized by Google

rius y fontetes...
ningú 'm respon.

De tú 'm recordo
per tot arreu
y ningú cura
mon dolor greu.

Torna, ma vida,
torna si 't plau,
que l' anyorança
m' está matant.

Sols d' esperança
m' eran tos ulls,
en nit de fosca
visch sense tú.

Alé de vida
m' era l'oreig
que fins mi duya
los sospirs teus.

Torna y no trigues,
vida del cor,
torna, amoreta,
perque m' anyor.

M' anyor de geure
sota 'l mantell
d' or y de ceda
de ton cabell.

Y en ta faldeta
posant lo cap
beure en tos llabis
un dolç ¡jo t' am!

Torna, amoreta,
torna si 't plau,
que l' anyorança
m' está matant.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

Barcelona Maig 31 de 1873.

LA CREU DE CAPS DE MORT.

¡Bigas!... veus aquí un nom que per molts será vulgar y poch poétich, mes que pera mí enclou un mon de poesía y de recorts: allí, allí está la casa ahont nasqueren y moriren los meus avis, allí tots los sitis que han nodrit mon cor de fe, d' encant y d' amor á las costums y á la llengua de ma terra, allí s' hi trova tot pera mí, allí 'm veig lliure y felis com la mes lliure, allí 'n veig de cel fins ahont puch allargar lo vol de la mirada. ¡Oh terra meva ben volguda! benhaja la tranquilitat ab que confortas á ma ánima, per mil pesars abatuda y atribulada, ab quin gust passaria jo en ton sol estimat lo que 'm resta de vida!

¡Cóm recordo aquells temps en que esperava ab tanta ánsia á que vingués la primavera per poderhi anar! l'alegría que tan sols al veure las pinedas y alzinars que 's trovan avans de arrivarhi ja tenia; quin goig al travessar lo Tenes per ahont tantas de vegadas enjogassada nina habia passat, y quin pler mes dolcíssim al ovirar las blancas parets de ma estimada casa! no puch pas dir lo que pera mí allavoras passava. Al entrarhi s' apareixian ja á mos ulls mas estimadas aurenetas qu' entrant y sortint ab son vol rápit, lleuger y capritxós, y ab sos festívols cants, pareixia que 'm donavan la benvinguda: allí hi havia també en mitj de las teuladas los nius de las pardalas quals petitets jo amanyagava ab tota l' alegría del meu cor: tot seguit me 'n anava á la part del derrera á saludar á l' alzina que cubreix ab sas brancas la finestra de ma cambra, á lo torrent que passantne per sos peus, tot ombrívol banya las rocas que serveixen de fonament á la casa, després á lo prat que ab mes flors que no pas herbas s' esten á un costat, á lo bosch que 'l segueix fentne costeta ab tanta espessetat de brolls y matas, que quasi no pot entrarshi, y al altre cantó lo antich y negrench pont, y las gemadas Quintanas. Tot quan á mos ulls se presentava era hermós, bonich y ple de bellas recordansas; al últim, ma vista instintivament com si al cor li faltés alguna cosa se dirigia cap á un serradet ahont al cim hi ovirava la Esglesia ab son campanaret punxagut y la Creu al cim dominant tot lo terme. Llavoras ma ánima s' omplia de santa unció, y sens adonármen sortia de mos llavis un prech al Sant patró del poble, que 'm feya 'l pler de permetrem tornar á veure tan estimada terra.

Pesars y afanys me 'n han privat per molt temps d' anarhi, mes com tot lo d' allí te per mon cor tan alta estima, permés me será almenys parlarne, contarne un fet que anys fa que hi sucsehí, y que demostra que las santas creencias no son encara fugidas de nostra terra.

Pujant la costa de la esglesia, se crehuan los tres camins que hi donan en lo cantó de la paret del cementiri adossat á la esglesia, en lo qual com á mostra del lloch, y recordansa del que som, hi ha una creu feta de caps de mort.

Donchs bé, vivia en lo dit poble de Bigas, un matrimoni felís en sa pobresa, y que com tota la demés gent del terme, queya, com se sol dir, de bondat y honradesa; allí no hi ha richs, mes tampoch hi ha pobrissalla, y tothom s' ajuda tant en los travalls que pareix una sola germandó; ja hi pot haver malalts en una casa que tots hi acuden á ferlos la feyna, ja hi pot haver necessitats que tothom hi acut á ajudarlos. Lo matrimoni de que parlo, era un dels que mes cumplian tan sants preceptes, axís era que eran molt estimats, y hauria estat la seva felicitat complerta si no fos estat la mala índole que un fill que tenian demostrava; si 's feya alguna malesa á estudi, de segur que 'n Feliu n' era l' esca, si 's capulava la vianda d' algun camp, era ben segur que al averiguarho 's trobava que havia sigut 'n Feliu l' autor; si s' havia fet mal á alguna vinya, eran també los borrechs que guardava 'n Feliu los qu' ho havian fet. Veyent axó y que no 's volia fer al art del pagés, los seus pares, tots apesarats, tractaren de donarli ofici, per qual motiu lo posaren d' aprenent fuster á Figaró; mes al cap de poch temps lo mestre fuster los hi torná, perque no 'n podia fer res. Lo seu pare comensá á capficarse, caygué malalt, y un diá que 'n Feliu era á festa major al serrat d' Ocata, 's pitjorá de tal manera que fou menester donarli los Sants Sagraments: bé anáren á avisar á 'n Feliu tot desseguida, aquest volgué

Digitized by Google

acavar lo sarau: quan va arrivar á casa seva, son pare ja havia perdut la paraula y sols li doná una mirada que ab tot y ser tan dolent 'n Feliu, li entrá fins al fons del cor: eixa mirada fou l' última que llensá 'l bon home; al cap d' un xich ja era cadavre.

Per alguns dias 'n Feliu se portá bé ab sa mare; la cuidá y li tingué bon respecte, mes desprès torná á s' antiga vida; la pobre dona li deya com no tenia res pera donals per menjar ni á ell ni á sa filla, si ara que ell era gran y l' única y natural ajuda de la familia, no treballava, l' únich que á tot aixó responia, era que venguessen los pochs trastos que tenian, y pera donar l' exèmple, 's vengué totas las eynas que sos pares ab moltas economías havian pogut comprar: res havia estat lo mal que fins allavoras havia fet en vista del que va fer d' aquella hora endevant; á voltas estava setmanas sens atansarse á casa seva, ningú sabia lo que feya ni ahont anava, mes sa mare d' aquella hora endevant fou acomesa de mortal tristor, y quan hi anava son fill restava una estona com espahordida y consirosa com tement alguna desgracia.

Un dia que 'n Feliu anava á missa, al ser al cap demunt de la costa vegé que havia caygut la testa de mort de dalt de tot de las que formavan la creu que á la paret cantonera y á una regular alsaria hi havia, quedant tota capulada. Quan aixó sucseheix, se treu un altre cap del cementiri y se posa en lo lloch del caygut: aquella volta hi havian posat una testa de blanca ossamenta, com que no fes molt temps que hagués estat soterrada: al veurerla 'n Feliu instintivament quedá parat, sentí una cosa estranya dins son pit, y sens esma de moures d' allí com si li haguessin clavat, ab los ulls fixos en aquella testa, poch á poch li semblá que las concas buidas de la closca s' anavan omplint, omplint, fins á formarshi uns ulls que li llensaren una trista mirada; 'n Feliu, esgarrifat y erissats los cabells, s' entrá mitj corrents dins la esglesia. Passaren dias y dias, y 'n Feliu no sabia com, mes se trobava que sempre feya cap á la paret cantonal del cementiri, y trobava sempre los ulls d' aquella testa esguardantlo á ell: lo senyor Rector, qu' era un sant home, al saberho se dirigí á 'n Feliu pera convéncel de que aquella alucinació era, pot ser, un cástich de Deu y un avis pera que 's corretjís de sa dolenta vida, mes lo minyó ab tot y aixó anava sent mes dolent cada dia.

Feya un quant temps que la gent d' aquell poble tan bo y tan tranquil estava temorosa y desassossegada; ningú gosava á anar gayre de nits, puig ja havia succehit moltas vegadas als que aplegavan vespre de mercat, que 'ls hi sortia un home, punyal ó pistola en ma, y al que ningú coneixia per anar embolicat ab sa manta, y 'ls robava tot lo que portavan; l' un dia 'ls sortia al pla de la Creu, un altre á la Vall-roja, un altre á la Vall-blanca; semblava que 's multipliqués, puig per tot se trobava, per lo que vegeren qu' era inútil cambiar de camí; molts van dir que aixó era algú que sabia del art de bruixeria, altres sospitaren la veritat; si eran tres ó quatre que anessen junts ja no 's veya lo tal home, per lo tant no podia ser certa la primera sospita, ó sia de que fos art de bruixería, pus en aytal cas lo mateix haguera sortit que fossen un com que fossen una dotzena.

Un vespre, estant la mare y la germana de 'n Feliu filant en lo llindar de la porta, passá un minyó d' unas casas vehinas, y 'ls digué:

—¿Sabeu que lo Ton ha sigut robat quan anava á portar los dinérs de la contribució, y ha sigut ferit al volerse defensar? ¿heu sentit aquell tir? donchs bé, no era de cap cassador, sino d' una pistola que lo Ton ha engegat á lo lladre; ara jo me 'n hi vaig.

Y lo minyó apretá á corre sens adonarse de l' impressió que sas paraulas havian fet á la pobre viuda. Jo no sé com es, pero sucseheix que quan passa alguna cosa estraordinaria se sap tot desseguit per tot lo terme, ningú diria sino que 's lo vent lo qui tramet la nova; may se veu ningú á la casa del altre á no ser que 's necessitin, las casas son á bona distancia l' una del altre, y ab tot y aixó, no passá un quart que á totas no sapiguessen lo del tir de *pistola*; mes ara en lloch de mirárseu ab tanta indiferencia com fins allí, resolgueren donar una batuda per tot *lo terme*, comensant per tocar á somatent.

S' havia ja fet de bella nit, la mare d' en Feliu sentada prop la llar, tenia lo fus entre sos dits mes sens que li fes donar cap volta, sa filla sentada devant d' ella, tirava de tant en tant un buscayet al foch; aixís estavan las duas sens dir una paraula, estremeixentse al mes petit soroll que de part de fora vingués. Trucaren á la porta, mare y filla 's miraren plenas d' ansietat y d' esglay: tornaren á trucar ab mes forsa que l' altre vegada, la noya llavoras tota tremolosa, la va obrir y entrá 'n Feliu; sa mare llensá un crit d' alegría, mes prompte son rostre espressá lo mes gran temor; 'n Feliu duya 'ls cabells enterament escabellats, lo gech mitj caygut, y sa cara groga y esfaraida feya por.

—Mare, digué, doneume tot seguit algun diner, alguna roba, que me 'n vaig per sempre.

Sa mare s' hi atansá plena d' angunia, y agafantse á son coll,

—Fill, li digué, ¿perque 'm vols deixar?

Mes al mateix instant 'n Feliu feu un moviment pera desferse dels brassos de sa mare, y al ferho deixá en descubert una taca de sanch que fins llavoras los plechs de la mániga havian amagat: la viuda llensá un crit d' horrorosa angunia, y caygué com morta en terra. La noya 's tirá demunt de sa mare ab lo bras estés en vers lo seu germá, dihentli:

—¡Assassí, tú has mort la mare!

En Feliu sortí de casa seva boig, desesperat y sens darse rahó de lo que 's feya, son mateix trepitj lo espantava, las brancas dels arbres al tocarse las unas ab las altres al impuls del vent, li cridavan «Assassí, assassí, tú has mort ta mare;» las campanas brandant á somatent repetian també eixas paraulas; ell volia fugir, y com mes caminava mes aprop sentia la veu de la campana que li cridava «Assassí, tú has mort la mare.» Per fi, cansat mes d' esperit que de fatiga, 's deixá caure en terra procurant taparse las orellas per no sentir aquell só; aixecá 'ls ulls, y 's trová devant per devant de la creu de caps de mort: la testa blanca 's destacava molt mes que las altres, y ab la fos-

Digitized by Google

cor de la nit feya basarda 'l mirarla; 'n Feliu fixá en ella sos ulls, y un crit que d' esglayat no pogué passar de sa gorja, demostrá 'l espant que d' ell s' havia amparat; aquella mirada del cap de mort no era trista y compassiva com las altres vegadas, sino terrible y amenassadora encara com la última que li havia llensat lo seu pare. Frenétich y fora de sí, escalá la paret del cementiri, llumanetas d' esblancahida claror, que anavan d' açí d' allá, passavan per devant sa vista; entre mitj d' ellas s' aixecava una sombra com de figura de persona, sols que li mancava 'l cap: en Feliu sentí faltarli las forsas, y de genollons per terra s' arrossegá poch á poch quasi sens alenar cap al lloch ahont havia sigut soterrat lo seu pare; la terra estava somoguda en lo lloch ahont devia estar lo cap, y un sot que allí hi havia feu coneixe á 'n Feliu que aqueix no hi era; tot ho comprengué llavoras; la testa del cim de la creu era la del seu pare, al que Deu havia permés estar en aquell lloch pera veurer de tornarlo al bon camí que deixat havia; en tant las campanas anavan brandant sens may parar, y tot lo del cementiri dava mil voltas al entorn d' ell; son cap se desvaneixia.

Al de bon matí de l' ensendemá, lo senyor Rector se paseijava per la galería que circuia lo pati de la rectoría, tot resant en son Breviari avans de dir la missa, quan li semblá veurer un bulto negre al cementiri, que desd' allí 's domina quasi tot, y baixant y obrint la porta acompanyat de dos ó tres vehins de las pocas casas que l' iglesia te al entorn, s' en entrá dins lo cementiri ahont restava encara 'n Feliu estés en terra. Lo senyor Rector procurá á copia de cuidados á ferlo tornar en sí; 'n Feliu confessá totas sas culpas, y d' aquella hora 'n devant fou lo consol y l' ajuda de sa familia. Lo Ton, als prechs del senyor Rector, lo perdoná; sa mare, desprès de molt temps guarí de sa malaltía, y tots junts visqueren molt temps sent en Feliu espill de joves.

La Creu del cementiri es desd' aquell dia mes venerada encara, de lo que ho havia sigut fins llavoras per la gent de Bigas.

MARÍA DE BELL-LLOCH.

EN L' ALBUM

DE LA

S.TA D.A EMILIA PALAU GONZALEZ DE QUIJANO.

Puix d' aquest llibre la primera fulla
Que t' escrigués volgueres...¡ o voldria
Que bon recort ne fos de t' infantesa
Com de ton cor de poeta la divina
Bella esperança.

Quant les besades d' una mare ens besan,
Tendres infants que per primera volta
Veym lo cel blau y l' ample terra y l' ona
Enjogassada ab son va y ve á la plaja,
¡Quina alegria!

Tot á les hores n' es un bell ensomni
Pe 'l cor que mira ab l' ull de l' inocencia,
Com la poncella que á ne 'l sol se bada
L' ánima pren un bany d' amor y gloria
Dins de la vida.

Les maravelles de la gran natura
Com les petites flors, tot nos etzisa;
Y l' esperit, que sent de Deu l' aroma,
Canta ab l' aucell y per l' espay s' enlayra
Vola que vola.

Benavirada infancia, jorns dolcíssims
D' un temps qu' anyora 'l cor y que no torna,
Ay, qui ab vosaltres pogués viure sempre
Y al cel anar, com de les flors la flayre,
L' ánima pura!

Mas lo temps passa, y vol la Providencia
Sia la vida de l' amor romiatge:
S' obren llavors á ne 'l romeu les vies
D' aquesta vida: cap al mal va l' una,
L' altre á la gloria.

Diuhen que aquesta plena está d' espines
Y que per ço ben pochs seguirla gosan;
Mas qui l' empren per Deu, may torna arrera,
Que l' Esperança totes les hi espunta
Encorajantlo.

Animes netes que del bé la via
Tota seguireu en lo mon, mostrauli
Á Emilia bella, qu' es germana vostra,
La pau de vostre cor y la bellesa
Del vostre viatge.

Digauli si cap mes plaher se troba
Que la poesia de l' amor puríssima,
La que naix ab lo sol y al cel s' axeca
Per exalçar lo nom de Deu ab cántichs
De bones obres.

Buyda paraula n' es la poesía
Que una bona obra en son dictat no tanqui,
La Verge, Mare de Jesús Deu nostre,
Plena d' amor y humilitat profunda
Cantá 'l Magníficat!

Per ço un bell cant per la primera fulla
Del llibre de ton cor jo desitjava;
Mas Deu qu' es just compensará ta gloria,
Y clourá 'l llibre de ton cor, Emilia,
Millor poeta

MIQUEL VICTORIÁ AMER.

DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D' ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D' UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(1461).

Molts, en veritat, son los fills de nostra terra qu' omplan de gloria ab llurs fets las planas de la historia pátria, pero al estudiar detingudament aquesta, pocas de las figuras capdalts qu' en ella s' hi dibuixan. cativan en tanta manera l' observació del investigador, com la del Príncep qu' acabém de nomenar en l' epígrafe d' est article. Y no es perque heróicas proesas senyalen altas fitas en lo camí de sa existencia, ocupada bona cosa en los estudis literaris, histórichs y filosóficbs que li eran tan afectes, sino perque dur, molt dur á tot sentiment ha d' esser lo cor, si,

Digitized by Google

quan al repassar la via que feu per aquest mòn, no 's compadeix de sa dissort, vehentlo víctima de l' hipocresía, ambició y ergull d' una mala madrastra, com y també de la debilitat d' un pare, á qui sa perversa muller torná en esfereit enemich de son fill: madastra y pare qu' ab llur sinistra falsía, semblan los malfats perseguidors d' aquell desgraciat infant, no del tot ignocent, empero digne de justicia y de clemencia, especialment en los derrers dias de sa vida. No preteném ara escriure aquesta ni tampoch judicar ab lo rigorisme de la crítica histórica los fets d' un y altres, quan ja mes ó menys complertament ho han efectuat, ó bé han recullit datos pera treballarho ab perfecció, cronistas é historiayres de diversas épocas (1). A ells, donchs, facilment accesibles en llur major nombre, remetém al erudit lector, pera que puga estudiar detingudament la biografía d' aquell príncep (1). La tasca que 'ns havem imposada quedará complerta, concretantnos á generalisar la conexensa d' una relació contemporánea, escrita per *Johan Mayans Scrivá del Offici dels honorables Racionals de la Casa de la present Ciutat,* y recóndita en son riquíssim arxiu, tocant á la mort y exequias del Il-lustre primogénit En Carles, qual relació, difusa y en son fi incomplerta, pero un bon xich curiosa y típica per las minuciositats qu' inclou, no podem calificar d' iné-

---

(1) D' entre los escriptors quals obras tractan de la vida del príncep de Viana ó al menys dels fets principals d' ella, á fi de facilitar lo treball d' algun nou biógrafo, citarém cronológicament los següents, que si no tots, uns 29 nos han servit, ja d' estudi, ja de consulta en nostras aprenentívolas investigacions sobre la historia de la terra:

DEL SEGLE XV.

Gonzalo García de Santa María.—«De rebus Joannis Aragoniæ» Ms. de la Biblioteca nacional.

Fray Gualberto Fabricio de Vagad. — «Chrónica de Aragon.» —1499.

Diego Enriquez del Castillo.— Crónica de D. Enrique (IV de Castella)» estampada modernament per Flores (segons Amador de los Rios, Historia crítica de la literatura española, t. 7, p. 141 á la fi de la nota 2).

Lucius Marineus Siculus.— «De rebus Hispaniæ memorabilibus.—1533.

DEL SEGLE XVI.

Mossen Cristófol Despuig.—«Los Coloquis de la Insigne ciutad de Tortosa» MS. existent en Tortosa—1557. (Vegis la següent nota n. 2).

Gerónimo Çurita.—«Anales de la Corona de Aragon.»—1585.

Fr. Franciscus Gonzaga. — «De Origine seraphica religionis Franciscanæ.—1587. (Parla del convent de San Juan del Ramo que fundá lo príncep en la provincia de Búrgos).

Hieronimus Blanca. — «Aragonensium rerum Commentarii.» — 1588.

DEL SEGLE XVII.

P. Juan de Mariana.—«Historia general de España.»—1601.

Juan Amiax.—«Ramillete de Nuestra Señora de Codes.» —1608.

Micer Diego Morlanes.—«Historia del príncipe de Viana D. Cárlos de Aragon.» Ms. 1610. (Latassa.—Biblioteca nueva de los escritores aragoneses. —t. 2, p. 93, diu que d' ell ne fa memoria lo cronista Andrés en son *Museo aragonés*).

Vincencio Blasco de Lanuza.— «Historias eclesiásticas y seculares de Aragon, etc.» —1622.

Estévan de Garibay.— «Los cuarenta libros del Compendio historial de las Crónicas, y universal Historia de todos los reinos de España.» — 1628.

Arnaldus Oihenartus. — «Notitiæ utriusque Vasconiæ, etc.» —1638.

Nicolaus Antonius.—«Bibliotheca hispana vetus, etc.»—1672. (La edició qu' havém consultat es l' anotada per Frco. Perez Bayer, y estampada en 1788).

Diego Joseph Dormer En los escolios qu' escrigué al traduhir junt ab Martin Carrillo las «Inscripciones latinas á los retratos de los reyes de Sobrarbe, condes antiguos y reyes de Aragon, puestos en la Sala Real de la Diputacion de la ciudad de Zaragoza, etc.,» por Gerónimo de Blancas.— 1680.

P. Pedro Abarca. — «Los reyes de Aragon en Anales históricos.» — 1682-84.

P. Francisco de Aleson. — Continuador de los «Anales del reino de Navarra» por el R. R. M. Joseph de Moret. — 1695.

DEL SEGLE XVIII.

Juan de Ferreras. — «Synopsis histórica chronológica de la Historia de España.» — 1700-1725.

Fr. Joseph Antonio de Hebrera. —«Chrónica seráfica de la santa provincia de Aragon de la Regular observancia de nuestro padre san Francisco.»— 1703. (Parla, ademés de la vida d' en Cárlos de Viana y de las obras qu' escrigué, del convent que fundá, segons havem dit al esmentar lo cronista Gonzaga).

Narciso Feliu de la Peña.— «Anales de Cataluña.» — 1709.

P. Jaime Finestres y de Monsalvo. — «Historia del Real Monasterio de Poblet, etc.» — 1753. (Parla especialment de la sepultura del príncep de Viana).

Félix de Latassa. — «Biblioteca antigua de los escritores aragoneses.»—1796. (Tracta de las obras qu' escrigué dit príncep).

DEL SEGLE XIX.

Manuel José Quintana.— «El Príncipe de Viana» (En las Vidas de los españoles célebres.)» — 1807.

Yanguas. — «Historia del reino de Navarra.» — 1832.

Próspero de Bofarull. — «Los Condes de Barcelona vindicados.» — 1836.

Pablo Piferrer.— «Cataluña» (En los «Recuerdos y bellezas de España).» — 1839.

Próspero y Manuel de Bofarull. — «Levantamiento de Cataluña en tiempo de D. Juan II.» — 1858-63. (Tomos del 14 al 26 la «Coleccion de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragon.» — 1847-68. (Aquesta colecció diplomática es á nostre curt enténdre la font primordial ahont deu estudiarse la derrera jornada de la vida del príncep de Viana).

Modesto Lafuente. — «Historia general de España desde los tiempos mas remotos hasta nuestros dias.»—1850-67.

Juan Codina. — «Guerras de Navarra y Cataluña desde el año de 1451 hasta el de 1472.» — 1851.

Andrés Avelino Pi y Arimon. — «Barcelona antigua y moderna,» etc. — 1854.

Valentin Carderera. — «Iconografía española, etc.» — 1855-64. (Reproduheix y comenta dos imatges d' en Cárles de Viana, despres de historiar breuement la sua vida.—Vegis la nota 8.ª).

Ortiz de la Vega (Fernando Patxot). — «Anales de España desde sus orígenes hasta el tiempo presente.» — 1857-59.

Luis Cutxet. — «Cataluña vindicada.» — 1858.

Victor Balaguer.— «Historia de Cataluña y de la Corona de Aragon, etc.» — 1860-63.

Y José Amador de los Rios. — «Historia crítica de la literatura española.»—1861-65 (Aquest autor es lo qui mes extensament s' ocupa en fer la crítica de las obras literarias del Princep).

(1) Açó n' obstant aprofitarém aquesta ocasió pera donar á conexer lo breu retrate moral d' En Carles d' Aragó que mossen Cristófol Despuig deixá escrit en lo cinqué de *Los Coloquis de la Insigne ciutad de Tortosa* endressats en nombre de 6 y en 1557 al Excm. Sr. D. Francesch de Moncada, compte de Aytona, manuscrit qu' es conserva inédit en dita ciutat, y probablement veurá la pública llum en lo folletí d' est periódich, pera honra de las catalanas lletras y profit de la historia. En las páginas 144 y 145 de dit manuscrit se hi llegeix: «...lo Princep Cárlos de Viana, u dels mes gentils y excelens Princeps, que en «son temps eren en lo mon, amat, desitjat, ben quist y festeijat «per tots los Princeps Francesos, Italians y Españols, y també «lo Papa lo amá en extrema manera; fou mes posat en tota no«blesa, mesura, grandesa de ánimo, sabiduría, valor y virtud «que Princep de son temps, respresentá, y tingué mes altes y «mes cumplides parts de gran y sabé mes á Rey, com ho dea lo «sábi y magnánim Rey D. Alonso son oncle Rey qui hagués «en la terra en ser donador y lliberal, sabé tant avantatjarse «á tots los Reys, que sens tenir regnes pareixia mes Rey que «tots les altres Reys; fonch també tan gentil dezidor y fes«teijador de estrangers, y tan delicat inventor de gentileses y «festes, que tot lo mon lo desitjava seguir y servir; tot lo saber «en coses de noblesa y reals cumpliments de cort relluhien tan «en sa casa, que á ella, com á escola de gentilesa y perfecta «crianza, acorrien tots los homens de honor y de valor, y ab «assó fonch tan bon Christiá y tan devot que fonch reputat per «Sant.»

Digitized by Google

dita, ja qu' encara qu' ha estat estampada, fou desconeguda per la majoría dels erudits ab la integritat propia del original que tenim ara á la vista. Dihém axó perque los anotats autors catalans Piferrer, Codina, Pi y Arimon, Cutxet y Balaguer (Victor), que poch ó molt l' han estractada en llurs narracions, traslladantne lo primer un fragment en l'apéndix nombre 16 de sa obra *Cataluña,* aixís com l' il·lustrat arxiver de la Corona d' Aragó, En Manel de Bofarull y de Sartorio, que la publicá en lo t. 26, pág^{s}. de la 90 á la 110 de la acotada Col-lecció de documents inédits, se refereixen tots á lo translat incomplert, per lo retallat, que continuá Pere Joan Comes en lo llibre 1.er, capítol 103, fol. 136 del *Libre de algunes coses assanyalades succeydes en Barcelona y en altres pars,* (Ms. de 1583 en lo arxiu municipal d' esta Ciutat), la rúbrica de qual capítol diu aixís: *Com passá de aquesta vida en l' altra Don Cárlos primogénit d' Aragó fill de D. Joan Rey nostre Senyor y de la sumptuosa sepultura que li feren y dels miracles que obrá aprés de la mort sua.* Lo text qu' en ell se conté fou extret per dit Comes, en lo que li paregué, del fol. 19 y següents de *lo quart* (1) *Libre de solemnitats e altres actes dignes de memoria ques fan en la Ciutat de Barcelona,* comprensiu de las celebradas desde lo 7 d' agost de 1457 fins al 8 de febrer de 1546; pero ho feu de tal manera que, perdonantli lo defecte comés al treballar lo seu llibre de no descobrir qu' era una compilació de diversos manuscrits del arxiu de la Ciutat, devém esmentar que suprimí tots aquells mots que mostravan esser obra, aytal relació, del precitat Joan Mayans, y fins párrafos sencers quan bé li semblá, oblidá llistas senceras de noms interessants y cambiá lo llenguatje del XVe segle per lo de las derrerias del XVIe, en que vivia, á l' intent d' ocultar millor l' ofici de plagiari que tant bé desempenyá. Eixa es la veritat del treball de copista *ad libitum,* qu' en moments extraviats realisá En Comes. Molt agradable es la sua memoria y sa obra fins profitosa, per lo que toca á la reproducció de documents ja perduts, pero no podem menys de revindicar avuy, pera En Mayans la paternitat del apuntament de crónista qu' aquell li arrebassá, y expurgarlo ensemps dels errors y nombrosas variacions en lo mateix introduhidas, ja qu' ab semblant puresa, no ha vist encara la llum pública.

Dit apuntament ó relació, íntegrament copiada, es com segueix (2):

«Jesus, Mariæ, filius.

«Cepulture del Illustre don Karles, primogénit d'

(1) Avuy segon per pérdua dels dos primers.

(2) Lo lector nos perdonará que pera major inteligencia, hajám afegit lletras mayúsculas, en los noms propis (deixant las existents) y los accents y puntuació que mancan en l' original, aixís com que deixém de continuar las nombrosas variants del text aquí reproduhit ab lo d' En Comes. Farém avinent també qu' á mes d'esta relació com á testimonis contemporans y referents al mateix succehit poden consultarse las apuntacions del *Dietari* de la Diputació, contingudas en la dalt citada Col-lecció de documents inédits del arxiu de la Corona de Aragó. En quant al *Dietari* municipal escrit en eixa época per lo nomenat Mayans sols conté una petita nota ab referencia al indicat *Libre de solemnitats.*

Arago y fill del molt excellent senyor, lo senyor Rey en Johan, beneventuradament regnant.

Perçó que en los successors no pas la memoria de les coses deius scrites, les quals los legints lo present acte les hagen com á presents e no sian meses en oblit, los honorables mossen Pere dez Torrent maior de dies, mossen Luis Setanti, mossen Simeon Sala, mossen Honorat Çaconomina, e mossen Raphel Vilar, consellers l' any present de la Ciutat de Barcelona, menaren á mi Johan Mayans, scrivá del offici dels honorables Racionals de la casa de la present Ciutat, que la bona fi de la mort e solemnitat de la sepultura del Illustra don Karles, primogénit d' Aragó e de Sicilia, princep de Viana, fill e loctinent general irrevocable en lo principat de Catalunya, del molt alt e molt excellent senyor lo senyor Rey en Johan beneventuradament regnant, e tots los actes precehins e seguins aquella continuats sos degut orde de scriptura; per tant jo dit Johan Mayans he procehit en continuar les dites coses en la forma següent.

Ço es: que com lo dia de dimarts, que contavem XXII del mes de Setembre del any de la nativitat de nostre Senyor M.CCCCLXI, e altres dies precedents, lo dit Illustre primogénit de Santa e inmortal recordació, jagués detengut de gran malaltia (1) de la qual morí en la cambre sobirana del palau reyal de la dita ciutat sobre un lit de repós, per los honorables consellers e consell ordinari de XXXII foren eletes quatre persones, ço es, una de cascun stament del dit con-

(1) La gran malaltia que tenia era efecte del verí que sa madrastra l' hi feu donar en lo castell de Morella. Sobre açó copiarém del predit autor Despuig los dos curiosos fragments que subsegueixen:

(Pág. 158). «L. Jo no mi trobí, testimoni de vista jo no 'l puch «fer, mas dich lo que he ohit, y aquesta la pública veu y fama «per tot lo mon generalment creguda á mí me recorde encara «un principi de unes coples que per aquel acte se cantaren á «les hores y molts anys apres per tota la terra que diu: *Plegue á Dios que Abril surta, el lavar del agua murta,* y asó se «digue axí perque tingueren per molt cert que li donaren «les metzines ab aquella aigua de murta, no falta qui digue «que ab altre modo se li donaren, pero sia com se vulla tot lo «mon concordá que se li donaren molt gentilmen, lo ques «trobá en escriptura y proses es que l' ánima del Príncep pochs «dies apres que fonch fora del cos aná moltes nits per Barce«lona cridant á veu plena y publicant que la Reyna sa madrastra «lo havia fet morir á metzines, y de asó feya grans queixes com «que demanava venganza.»

(Pág. 163 y 164). «D. P. Está be tot, pero en aqueixa mort se«gons lo que Señor nos teniu dit noi tingué culpa lo Rey que la «Reyna la faria si todavía estau en creure lo queus digue.

«L. Estich en creure asó, que si ell morí de metzines fonch «principalment per industria de sa madrastra la Reyna *tacito con«sensu* del Rey per les causes apuntades, y perque tal fou la pú«blica veu y fama, y encara per maijor corroboració de asó, quan«á la madastra he oit dir lo á una Señora molt reverent y molt «principal persona la qual no vull lo ara nomenar, que unes «Beates tingudes per molt santes dones, qui foren lo principi «del Monestir de Hierusalem de Barcelona dixaren dit á les pri«meres Relijoses de aquella Casa, y de aquelles ha derivat des«pues en les qui vui viven allí, que havien agut relació com la «Reyna D.ª Joana, no estava en via de salvació, que essent axí «pareixeria mostrarse que la tal pena se meritava per la tal obra, «y ella mateixa mostra prou que havia de ser axí per lo que dix «poch ans que finas remordent la sua propia conciencia.

«D. P. ¿Y qué dix per vostra vida?

«L. Jo us diré, tenint á son fill lo Príncep D. Fernando per la «má li digué: *Ai hijo mio, tú te quedas, y sabes que para reinar; «yo triste me voi, y no sé si para penar.*

«F. Estraña cosa es aqueixa y es posible que axí sia.

«L. Dich que axí me fonch dit y es té per cosa molt certa.»

Digitized by Google

sell, á les quals fou dat special carrech que anassen al dit palau, hont lo dit primogénit jaye detengut de la dita malaltia, e vahessen e haguessen cura de tenir aquell apparat en tot lo mester de la sua malaltia, axi en vallar aquell, com en tenir aprop los metges qui del dit primogénit tenian cura, e de fet les dites quatre persones eletes encontinent per executar les dites coses foren al dit palau. E acostantse la matinada del dia apres seguent, que era dimecres festa de la gloriosa verge Santa Tecla, ques contava XXIII del dit mes de Setembre, entre les XII é una hora matí del propi dit dia, lo dit Illustre primogénit, sentint que la sua hora se aproismave, dix tals paraules: *mi processo se va á publicar;* e axi havent sentiment de la sua mort, e dient lo terma de la sua fi, jatsesia los metges nos tinguessen predit la sua derrera hora li fos tant vehina, pero ell conaxentse, dix ab paraules congoxoses que li liurassen *lo corpus,* dient per tres vegades: *lo corpus, lo corpus, lo corpus,* e de fet li fou liurat lo cors preciós de Jesuchrist vers les dues hores de mati del prop dit dia, e fou li liurat per un prevera de la Seu, axint de la Seu, lo qual rebé ab grandissima devoció e contricció, e volch li levassen los anells que tenia en les mans dient que ab vanitat del mòn no sen volia anar. E demená pardó á alguns dels consellers e deputats e molts familiás seus qui allí eran presents, e foren aqui tan grans plors, crits e lamentacions que era gran tristicia e congoxa de cor. E combregat lo dit primogénit, poch aprés li fou liurat lo segrament de la *Eucarestia* (1) e liurat lo dit sagrament, lo dit Illustra primogénit perdé la paraula, e vers les tres hores de matí del propi dit dia, reté la sua ánima á nostro Senyor Deu (2), qui aquella se creu rebé é pujá en paradís, segons obres dell se seguiren, de les quals avall será feta alguna menció. E la dita cambre hont lo dit primogénit morí, aquelles hores stava ampaliada de drabs de ras molt bells. E pus lo dit primogénit hac retud lo deute de natura, al qual axi grans homens com pochs son obligats, fou delliberat que lo cors del dit primogénit fos enbalsamat, e axis feu, car encontinent lo obriren e traguera so que se custuma, e enbalsamaren lo, e apres com fou embalsamat, fou vestit en la forma seguent: ço es: que li vestiran una camisa prima, un gipó de domás carmesi, una barreta al cap violada e sabates negres, e tirat apres li vestiran una roba de vellut negre folrada de seti carmesi restrant (3). E axi stech tot lo dit dia de dimecres sobre lo lit de repós, en que finá sos derres dies, e fou li feta certa luminaria qui allí cremá e molts frares de la Mercé continuament lo dit dia fins lo dia apres seguent stigueran en la dita cambre dient offici de morts e altres oracions.»

ANDRÉU BALAGUER.

(Seguirá).

(1) Deurá voler dir *Sancta Unció*, puig se comprén que no podia combregar duas voltas prestament continuadas. Comes ho copiá també errat.

(2) Sols per via de recordansa apuntarém aquí que l' infant En Carles havia nat de dona Blanca de Navarra y del infant, apres rey, Joan II d' Aragó, á Penyafiel lo 29 de maig de 1421, per lo tant, morint als 23 de setembre de 1461, visqué 40 anys, 3 mesos y 25 dias.

(3) En la il-lustrada obra d' En Valentí Carderera «Iconografía espanola, etc.,» (1855-61) citada en la nota 1.ª, t. 2, fol. XLVII, se reproduheixen y descrihuen dos imatges del Princep, consemblants á aquesta descripció, copia la una de certa miniatura contenguda en un códice de la Biblioteca nacional, escrit en 1180, y l' altre d' una estampa treballada poch després del any 1461 en que aquell morí. La primera se publicá al mateix temps (1861) en lo tomo 26 de la membrada Col-lecció de documents inédits del arxiu de la Corona d' Aragó, ab mostra del predit códice.

LA CANÇÓ DEL AVI.

(Históricb).

A l' any vuyt, quan los francesos
amos ja de tot arreu,
aquí vingueren
en busca de més llorers;
á aquell que tant respectava
sucsehí un gros fet.

Lo méu avi, que al cel siga,
era un home molt de bé;
éll per los pobres
hauria dat tot lo séu,
mes, axó si, per los lladres,
bastó de sèch.

Com éll ningú més al poble
feya ofici de ferrer;
treballá sempre
pera viure honradament.
Allá 'hont mos avis vivian
la pau també.

S' axecava al trench de l' auba
tant si feya com no fret,
dringava 'l ferro
ab l' enclusa y lo martell,
ab tant gust, com odi duya
á l' estranger.

Un dia á la mitxdiada
al se' que ningú s' ho creu,
entraba al poble
un regiment del francés:
més qu' altre cosa semblavan
uns llucifers.

Tothom barrotava portes;
dona a! punt no s' en vejè:
á casa l' avi
feren tambe lo mateix:
just pera guardar la casa
s' hi quedá éll.

Si van dexá' en pau als altres,
no sucsehí ab lo ferrer:
bé prou qu' ho deyan
los colps que dava 'l fusell
d' un dels tres homs que hi havia
en lo carrer.

Baxá á obrir vulgas no vulgas:
cassa ál colom l' esparver;
á l' enfrontarse
ab los tres homes aquells,
be massa que va compendrer
lo séu intent.

Un portava de la brida
lo caball del coronel;
fermat qu' estava,
feu sa feyna lo ferrer,

Digitized by Google

tal com ells s' ho merexian,
ben malament.

Lo cavall fins pres tres hores
de dolor no 'n senti gens;
fora del poble
caygué al pes de son turment;
coronel que 'l cavalcava
l' enuig l' encent.

Passaren dias y dias...
la venjansa al fi vingué:
de nou tornava
ab sa tropa 'l coronel;
al ser enfront d' una casa,
teyers encén.

A les quatre hores hi havia
un munt de cendra y res més.
¡Si troban l' avi,
figurèus qu' haurian fet!
Ell desde aquell jorn lluytava
contra 'l francès.

Al tornar á casa seua,
quin trastorn ¡Mare de Deu!
Ni pa tenia
pera dar als séus fillets...

. . . .

Per si com llavors tornassen,
ja es gran lo net.

MANEL COSTA Y TORRENT.

LO DARRER CAPÍTOL D' UNA NOVELA.

Ell era fret com lo glas; mes d' en tant en tant escampava llambregadas de foch, semblants als esclats d' un volcá sobre una montanya de nèu: ella era matisada y fresca com una rosa d' abril. Curt de génit ell, passava las horas del dia capficat: ella tenia set d' amor, com te la rosa set de pluja. Ell era un dia núvol; en son front s' estenia la plomada broma ó la boira tempestuosa, segons per son esperit bufava 'l vent de la sort: ella era un sol d' hermosura sempre radiant, sempre plé de llum y d' esclat. Ell tenia quarant' anys: ella 'n tenia vint.

¡ Estrany misteri! Ell l' estimava y no podia demostrarli, com si una forsa de l' infern mantingués en desagradosa combinació los muscles de sa fesomía: ella no sabia compendre l' amor ahont no s' exhala; 's creya aborrida per l' home, al qual, sense coneixement del mon, s' havia unit ab indisolubles llassos, plena d' ignocencia, quant tot just havia passat las portas del collegi.—¡Casada ab ell! se deya molts cops.—¡Casada ab ell! Per mes qu' ell m' aborreixi, no puch aborrirlo jo! Davant de Deu recullí ma paraula. ¡Deu sabrá premiarme!

¡ Pobre María! ¡ Quántas vegadas s' afluixan los llassos de la fe mes arrelada! ¡Quántas vegadas la passió ab sas rogencas flamaradas, enlluerna la vista del ánima y la guia pèl pedregal del mon! ¡ Quántas vegadas l' exposa á mil caygudas dolorosas, de las quals no s' aixeca, no, fins que 'l mateix dolor l' hi arrenca un crit de penediment y d' angunia y l' hi fa veure la llum de la veritat resplandint com ans de l' encegament, pura y suau sobre la conciencia!

Ma María tenia set d' amor; mes los devers d' una bona esposa pesavan mes que sos desitjos en la balansa de sa conciencia. Dos anys visqué apesarada per no veure en los llavis de son marit una riatlleta carinyosa; empero, satisfeta d' ella mateixa, savia soportar sense queixarse las demostracions de un carácter que no era fet per ella. Mil anys hi hauria viscut tal volta, si la sort no l' hi hagués dut un dia la visita d' una estimada amiga de l' infantesa. Ella fou son consol; mes ella fou tambè sa desgracia: fou son consol donantli esbarjo, distracciò, franquesa, aquest ayre delitós, element de totas las ánimas cándidas y puras, que s' hi esplayan amplement, que hi reban goig, salut y vida; franquesa que será sempre tant mes desitjada, tant millor rebuda quant mes s' haja vist escatimada: fou emperó sa desgracia perque s' amiga tenia un germá, jove, elegant, amorós, imprudent tal volta; mes nascut per estimar y per no pipellejar devant de las empresas amorosas mes arriscadas.

Las visitas dels amichs de na María 's repetiren y menudejaren y vingué que foren diarias. Ella no podia amagar lo que sentia, com la flor mitj marcida al sentdemá de la pluja, no pot amagar tampoch sa frescura nova. Ja no era la víctima resignada del génit de son espós: ja no era la callada mártir que ab los ulls baixos amagava l' angunia de son cor. Axís com la flor llansa perfums, lo mateix per la verdosa oruga que per la daurada abella, lo goig de na María no 's reprimia devant de Cárlos, son espós, sense coneixe ni esmentar sisquera, que un cambi tant sobtat, havia de ser recullit tot sancer, sens deixarne una engruna, per un home com lo sèu, d' un génit fosch, reconcentrat y observador.

Pero la fesomía d' en Cárlos fou sempre impenetrable ni 's desfeu una sola de las ratllas de sa cara, ni perderen sos ulls la mes petita sombra del núvol que dessobre 'l front se l' hi estenia.

Un jorn caygué malalta na María. La sèva amiga y 'l germá, com de costum, anaren á visitarla; mes no passaren de la porta. En Cárlos mateix havia anat á obrirlos, y no tingué mes qu' estendre 'l bras y senyalarlos lo carré, per véure 'ls martxar ab lo cap baix, sota 'l pes de sa glacial mirada.

Al tancar la porta, murmurá: —¡Que vajan al cementiri á visitarla!

¡Al cementiri! ¿Qué volia dir aquesta paraula?

. . . .

Feya dos jorns que la malalta restava en lo llit, sense haver rebut una sola visita del sèu espós. Aquest permaneixia sol en son despaix, y ab mal disimulat interés alguns cops preguntava per sa muller á la dona que la cuydava.

Al matí del tercer dia, sentí un ay terrible, acompanyat de dolorosos gemechs. Per primera vegada feu un cambi sa fesomía inalterable. 'S torná groch.

Al cap de poca estona entrá l' enfermera.—Per Dèu, D. Cárlos, que la senyora 's mor. Vinga, corri... ¿no sent? Lo crida...

Y agafantlo pèl brás se l' endugué cap á la vehina

Digitized by Google

cambra. Cárlos seguia instintivament, mes aviat portat per una forsa estranya que per la que podia desplegar aquella pobre dona.

Entrá en la cambra: los porticons del balcó estavan mitj oberts. Sobre un llit de pabelló hi jeya mal recotzada na María, ab lo llansol y l' abrigall per terra, la má apretada en lo cor, los ulls amoratats, la cara cadavérica, llansant á cada aspiració un gemech que atravessava l' ánima, com una llenca de vidre.

En Cárlos contemplá á sa esposa esglayat, sens móure 's.

—¡Cárlos, Cárlos!.., exclamava aquesta.

— María, digué ab veu débil, conmogut per aquell espectacle.

—Dèu me castiga, Cárlos; aquesta cremor que 'm consum las entranyas es la cremor del infern, que en cástich de mas culpas Dèu per endavant me dona. ¡Cárlos perdonam! Obram las portas del cel: en la mort tot s' oblida... ¡Ay, si com jo patisses!... Perdónam, perdónam, ¿Me perdonarás?...

- Sí, digué en Cárlos ab los ulls humitejantli.

—¡Ay Cárlos! Per perdonarme has de saber tota la grandesa de mon crim; has de saber que...

—Si; que m' enganyavas, que m' érats infiel; ja 'u sabia!

— ¡Oh Dèu mèu! Ho savia y callava; ¡ah! que 'm dol haverte aixís enganyat, que 'm dol Cárlos de mon cor. ¡Tú ets un ángel, un ángel del cel; has sigut l' ángel de la mèva guarda, jo t' ofenia, tu ho veyas... y callavas. Are, molt mes que las entranyas los ulls se 'm creman, lo foch de mon cor surt ab mas llágrimas... Cárlos, Cárlos...

Y estrenyent la ma de son marit ab la sua ja crespada per l' agonía, brollava de sos ulls entelats un riu de amargantas llágrimas.

En Cárlos plorava tambè: una cremor semblant a la que consumia la vida de sa muller sentia dintre de la conciencia. Las llágrimas de María queyan com lo plom fòs sobre las sèvas mans; lo volcá que fermentava en lo cor d' aquella montanya de nèu anava á esclatar ab terratrémol.

Desprès d' un instant en que tant sols s' oiren gemechs y sanglots, en Cárlos exclamá:

—María: jo t' he perdonat y tú has de perdonarme tambè. Avants de que deixis lo mon, no 'm tanquis lo cel, dona 'm la vida donantme ton perdó... ¡Ah! la cremór que tú sénts, jo l' he sentida avants que tú; jo l' he sentida cada vegada qu' una nova proba de la tèva debilitat queya sobre de la mèva ánima. Los nirvis se 'm cargolavan com serps enverinadas, cada volta que 'l sol de tos ulls derramava davant mèu las resquícias de satisfacció que de ton amant rebias. Jo 'm moria, com tú 't mors are; moria consumit, abrusat com un carbó. Fins que fá dos jorns, al caure malalta, lo dimoni de l' orgull encengué en mon cervell una infernal idea. ¡Ah! La medicina que ahir prengueres no es pas la que 'l metje 't receptá; la medicina que ahir prengueres no es la que devia curarte pera tornar als brassos de ton amich; la medicina que ahir prengueres es la que 't mata, es la que jo he preparat per desferme d' una dona infiel, es lo veneno que ha brollat fins are de las feridas que tú obrires en mon cor... ¡María! ¡María! ¿'M perdonas?... ¡Respon! ¿Me perdonas?

La moribunda com alelada mirava á son butxí, sortíntseli 'ls ulls de las concas. Aquest baixava la testa aclaparat baix los espantosos raigs d' aquella estática mirada.

—¡María! digué al cap d' un instant. ¡Maria! ¿'M perdonas?...

—¡María!! ¡María!! exclamá ab un crit terrible, veyent que quedava sens resposta sa anguniosa súplica.

¡Ah! digué. Y remenantla plé de febre y de deliri, vejé que 's movia com una massa inerta. En Cárlos caygué desvanescut al peu del llit.

¿L' havia perdonat?

Res digueren sos llavis.

¿Qué es lo que digué son cor?

J. Roca y Roca.

CANÇÓ ANTIGA.

La publicació que ab gran contentament dels aficionats á la literatura catalana está fent D. Marian Aguiló del *Cançoner de les obretes mes divulgades en nostra lengua materna durant los segles XIV, XV e XVI*, nos ha fet recordar de que possehim un titolat *Cancionero, llamado Flor de enamorados, sacado de diversos autores, agora nuevamente por muy lindo órden y estilo copilado. Por Juan de Linares*, que du per peu d' impremta lo següent: *Con licencia: en Barcelona en la Emprenta de Matevad, administrada por Martin Gelabert*, *Año* 1681.—*A costa de Jacinto Ascona y Juan Ter(rats?) Libreros;* hont s'enclouhen entre moltas de castellanas una porció de obretas catalanas anónimas del mateix género que las que constituhexen lo *Cançoner* referit. Creyem que als lectors de *La Renaxensa* no 'ls hi sabrá greu que 'ls hi donguem una petita mostra de las últimas, per la qual pugan apreciar la válua de totas, estant com estan quasi totas buydadas en lo mateix motllo. Van ab la matexa ortografía y ab las matexas incorreccions que en l' original d'hont las copiem.

Canta lo galan.

Jurat he de nunca amar
per no penar ningun dia
y en veureus señora mia
feumel jurament trencar.

He jurat de no amar mes
conexent de amor los llassos
y son tan dolços los passos
que sens yo voler man pres
y perso de nous parlar
juri ab gran melancolia
y en veureus señora mia
feumel jurament trencar.

Juri en veureus tan mudada
de no parlaruos ni veure
y aueume dat á creure
que estaueu de mi enujada
cert yo volia sens duptar
traureus de ma fantesia

Digitized by Google

y en veureus señora mia
feumel jurament trencar.

Desig ab constancia y fe
incitauen queus amas
pensament queus oblidas
voluntat queus volgues bé
y lo cor me feu jurar
queus aborris á porfia
y en veureus señora mia
feumel jurament trencar.

Respon la galana.

No tingau joue dolors
per la donzella
perque les vostres amors
no les vol ella.

No les vol puix que nous vol
esta garrida
mudau donchs y teniu dol
de vostra vida.
y no espereu mes fauors
desta donzella
perque les vostres amors
no les vol ella.

No vullau mes allargar
en la seruir
puix ella nous vol amar
ni menys oyr,
si sou joue aprimorat
nous cureu della
perque les vostres amors
no les vol ella.

No despengau mes albades
puix no importa
no li fassau mes passades
per la porta,
vostres cançons ni clamors
no li fan mella
perque les vostres amors
no les vol ella.

TEATRE CATALÁ.

LO SECRET DEL NUNCI,

comedia en tres actes y en vers de D. Teodoro Baro.

Si be es veritat que un autor dramátich al escriure una obra no pot ni deu may oblidarse que l' escriu per esser representada, y es veritat també, qu' un oblit d' esta mena es lo major nombre de vegades lo precursor d' un mal éxit; es mes veritat encare, que l'autor que al escriurela no pensa ab altra cosa que ab lo públich que l' ha de veure, oir y jutjar, y procura avenirse ab tots sos gustos, y enmotlla son traball, á lo qu' ell enten ses exigencies y fins capritxos; descendeix en lo resultat final de tal manera, que l' obra deixa de pertanyer á l' esfera de l' art, ahont les que hi son afilIades, no admeten jou de cap mena, y si tant sols obeheixen les lleys y rahons estétiques que la critica ha dictades, per ajudar al geni en sa inspiració, al mateix temps que per agermanar aquesta ab les condicions de la forma de qu' indispensablement tota idea artistica deu anar revestida.

Dihem aixó perque no apar sino que l' autor del *Secret del Nunci* hagi estat á l' aguayta de quins eran los efectes dramatichs mes agradosos al públich que concorre al *Teatre catalá;* de quines eran les personalitats que ab mes de gust veya portades á l' escena; de quals incidents feya mes singular menció; y fins de les expressions frases ó ditxos que mes l' hi esqueyan, per á ferne ab tals patrons arreglat, y ab mes ó menys enginy imitat tot, un conjunt qu' essent la vestidura d' un argument mes ó menys interessant, se pogués donar á dit públich com una comedia, tenintne ja per endevant la seguretat de son aplauso.

Verament es aquest lo conjunt de l' obra del senyor Baró; reminicencies se n' hi vehuen en los efectes, en los tipos, caracters, incidents, fins en los conceptes y acusa tot un propósit ó mellor dit un afany d' esser aplaudit, cativant com á coneixedor de sos gustos al públich; y aquest fora á nostre entendre lo primer y principal defecte de l' obra, si no hi hagués per endevant lo de que, revestint tot açó un argument, es aquest tan pobre, curt y mancat d' interés, donada la llargaria de l' obra, que nos fa l' efecte d' un home que rumbeja unes vestidures tant grans y tan folgades, que al primer colp d' ull s' ovira que no es estat pas p r ell per qui les feren.

En breus ratlles pot esplicarse l' argument; un pare y filla apesarats estan de veure lluny de la casa á son hereu; y está ensemps avergonyit lo pare, sabedor com quasi tot lo poble, que resta fora per una mala obra que el deshonra. Ab amors la noya ab un jove del poble, son pare s' oposa a son casament, creyent que es lo tal, lo mal amich que ab traydors concells escarriá á son fill, causador per aixó de tots sos mals; y al mateix temps acaricia l' idea de casarla ab un altre jove, á qui creu com cal y honrat. Tota la questió, tot l' enredo, tot l' interés está en que 'l nunci posseheix lo secret, de que lo mal company es justament aquell á qui lo pare patrocina, ni mes, ni menys; en quant lo nunci vol, dura la comedia, tot callant; y esta s' acaba, en divulgant lo seu secret.

Clarament se veu ab esta relació que no té l' argument vida suficienta pera nodrir tres actes, aixis es que ha tingut necessitat l' autor d' usar, y fins d' abusar d' efectes incidentals, que sostinguessen l' escalf en l' auditori. Escenes y mes escenes hi ha que per l' unitat de l' obra no hi mancarian mes que no hi fossen; personatjes hi ha que no serveixen per altra cosa que per allargarla fins al terme que s' ha proposat l' autor; resultantne de tot aixó que l' argument se mostra de tant en tant en qualque escena, del meteix modo que un poblet reduit mostra escampades ses cases fentnos l' ilusió, guaytat de lluny, que es mes gran del que ho es en realitat.

Nosaltres creyem que l' autor del *Secret del nunci*, deixant corre 'l com ha pensat sa obra, sempre y tot l' ha mellor pensada que no pas executada, puig se veu alguna situacio com la del nunci, quan lo deixan sol dalt de l' escala mentres gorneixen, que está molt ben pensada y es nova; emperó no pertany alló de dret al segon acte puig essent la relació que fa lo personatje una presentació ve molt mal presentarse quan lo públich ja 'l coneix; de mes á mes la situació es llarga, y aixó debilita son bon efecte. Tampoch está mal pensat lo final del segon acte, mes al executarho no ha estat prou acertat puig l' hi ha donat un carácter afrancesat que mitj lo tira á perdre.

En la caracterizació de tipos, ab tot y que l' autor ha escullit bons modelos, no n' ha tret pas tot lo partit possible. Ni del nunci, que ab la presentació sola ni ha prou per á lluirse un autor; ni de la Rosa, reminiscencia fosca y llunyana, pero reminicencia d' un tipo essencialment popular, protagonista d' una obra dramática, la que mes plens ha donat al Teatre catalá; n' ha sabut fer tipos que queden: lo jove aymant y de cor lleyal, ab qui apar que l' autor s' encarinya en certes escenes posant en sa boca elevats conceptes, interpretes de sos nobles sentiments; es mal anunciat per una carta ridicula, y pitjor presentat en una escena ab sa aymia y la Rosa, quan lo miren de cap á peus, posantlo en una situació que res té d' envejable. Ni lo pare ni la filla, figures principals respecte l' argument, son traballats per l' autor ab gayre mirament provantnos altre vegada aixó la poca importancia que l' hi ha donat l' autor per qui lo incidental es lo majorment atés. Los pares dels joves respectius; apenes pot dirsen res puig á l' hora de desenrotllar son carácter, desapareixen de l' escena y no surten mes. Lo jove traydor ab alts y baixos, expressa son carácter; los altres personatjes, com aquell que ha estat á Madrit, son aquells que havem dit que no servian mes que per allargar l' obra.

Bon acert trobem en l' idea de l' autór, de fer transcorrer l' acció en lo dia de la festa major puig que d' esta manera l' animació que presentan los nostres pobles en tal diada compensa fins á cert punt la que falta á la obra en son fondo,

Digitized by Google

emperó també en aqui havem de dir que ab molt poca detenció ha estudiades estes coses, puig pochs son los detalls que veritablement la caracterisan com lo major nombre la han vista y la recordan.

Y ja que á tom nos ve (y no s' entenga que aixó que anem á dir vaigi á dretes pe 'l senyor Baró), es hora ja de censurar que la majoria dels escriptors dramátichs catalans al escriure pe 'l nostre Teatre escullescan sempre com á personatjes pe 'l desenrotllament de sos arguments á gent de montanya, y que les costums que en la escena se porten sian les d' estos, com si dintre de les viles y ciutats mes populoses no hi hagués motius d' inspiració dramática com los que trauen de les altes serres y flayroses valls.

Ja comprenem nosaltres, que aquells que á fons coneguen les costums y carácter de la dita gent, y que en un sentit ó en altre ab constancia se dediquen á estudiarles, tenen necessitat y obligació de ferho; emperó, los que solzament obeheixen al ferho á la corrent del dia no comprenem lo pler que pot donarlos lo tractar personatjes y costums que no mes superficialment tenen coneguts y per lo mateix á cada pas ensopegan, sino cahuen.

En lo *Secret del nunci* s' observa aixó, puig que poques vegades parlan y senten y pensen los personatjes com es lógich ho fassen la gent aquella. Entre altres coses nos recordam de que lo nunci compta per rals, cosa que al oirho un pagés á bon segur no hauria reconegut al que ho deya per un dels seus.

L' execució en general fou bona, senyalantse com haver estudiat á fons son paper lo senyor Fontova; en la direcció s' hi nota la ma destra del senyor Parreño. L' obra fou aplaudida, l' autor cridat á l' escena, per lo que pot dir á soles: sino he fet una obra d' art, al menys he dat proves de que coneixia 'l públich.

R.

CORRESPONDENCIAS.

Sr. Director de La Renaxensa.

Lleyda.—Octubre de 1873.

Si en altras voltas no hagués ja ofert lo Certámen de la Academia bibliográfico-Mariana una perfecta germanó entre 'ls ordinaris conreadors de la llenga de Castella, y 'ls que ab perseverant entussiasme, no menys que ab peculiars y ben probadas disposicions, sostenen lo despertament joyós de nostra dolsa parla catalana, prou be ho justificárian los resultats que n' ha obtingut la festa d' enguany la qual bé 's pot dir que ha desprès uns ayres de nostra terra tant flayrosos y abundants, com no 'ls han pas difundit millors las ratxas de totas las demés comarcas peninsulars vingudas. Un y altre idioma eran admesos en lo concurs: premis oficials—digamho aixís—hi havia senyalats, per imprescindible consonancia ab lo carácter y extensió de la Societat, als poetas qual giny en castellá sobresortís á prou alsaria; premis estraordinaris s' hi veyan afegits pels aymadors particulars de nostre matern llenguatge, que ab majors dots lo fessin relluir en la competencia. Constant la Joventut Católica de Lleyda en contribuir á tan digne objecte per sa part, destiná com de costum una delicada Assutzena per qui ab superiors melodias glorifiqués la Inmáculada Concepció de sa virginal Patrona; y una aymadora entussiasta, qual nom no hi ha possibilitat de recordar, feu present d' una aurea Espiga pel trovador que també en catalá sapigués vessar de sos rims mes amors y mes dolsuras. Tant nobles alicients, per forsa havian de véurerse secundats; fou aixís que á la convocatoria á son degut temps circulada correspongué l' envio de trenta tres composicions, de las quals sols tretze n' hi havia castellanas, sent per lo mateix de nostre territori la restant vintena. Ab llegitim orgull ho anunciá, tant prompte com lo discurs presidencial del senyor Director deixá obert l' acte, lo Secretari de la Corporació, qui per mes gaubansa, fins comensá la seva Ressenya ab termens catalans, reprodubint la nota d' un dietari d' aquell Municipi: la qual, consignant la estranyesa de que en Lleyda, entorn las festas de Nadal de 1434 fou observada *la bella maravella*, com aixis se la nomena allí, de que s' trobaren en los rosés rosas floridas y botonadas com si fos en lo mes de Maig, li doná peu á ferne comparació alegórica ab lo fet de haberse recullit enguany aquellas sobreditas flors poéticas á despit de la fredor que en las inteligencias feya temer l' ivern imaginatiu de nostra época.

Ben pomposas y ben aromáticas resultaren esser aquellas flors. Pogué saborejarho á tot son pler la concurrencia al donarse mostra de las que perteneixian, segons se trová per endevant, á la senyora donya Narcisa Perez Reoyo de Boado, guanyadora del laud de plata y or, galardó del Poema, y á D. Marian Batanero, conqueridor de la Lira de plata, premi de Oda; com á son temps los qui fullejaran la toya de la Colecció podrán saborejar las pertanyents als senyors D. Timoteo Domingo y Palacios, D. Eusebi Anglora, D. March Antoni Galindo y D. Miquel Amat y Maestre, que foren los qui mes á las referidas distincions respectivament s' acostaren. Mes si agrado y aplausos grans despertaren aquellas produccions, testimonis majors n' hi hagué encara al sentirse la catalana deprecació *Á María Inmaculada* que valgué al Prebre de Barcelona, Dr. Francesch de Paula Ribas y Servet l' obtenció de la consabuda Assutzena d' argent, quals accéssits tingueren com á mes atensats en mérit lo alicanti En Juan Batiste Pastor Aicart y l' mayagüeza En Pere Palau Gonzalez de Quijano. Consemblants demostracions se repetiren al emocionarse placévolment l' auditori de la energia de pensaments que units á una plena ternura ressaltaren en un magnifich cant *Á la Verge María* degut á N' Antoni Molins y Sirera, dél qual no sols pogué 'l Concurs admirar una nova vegada la lluida inspiració, sino aplaudir mes á mes lo bon cor que revela la generosa ofrena que al obrirse la aplica hont son nom s' amagava, se vege feya de la Espiga d' or, dat lo esdevengut cas de conquerirla, á la Soberana Verge, en sa imatge de la Academia. Y aprés qu' una triada orquesta duplicava l' entussiasme general fent sentir la llavors tan oportunissima «Marxa de Joan I» l' aymador de la gentilesa, doná digna coronació á la festa la lectura de las dos subsegüents trovas ab accéssit distingidas, una y altra notables per la dólsura y suavitat de conceptes per quals dots tributá 'l públich bons picaments de mans á las estimables poetisas Na Victoria Penya de Amer y Na Emilia Palau y Gonzalez de Quijano que aparegueren esser sas afortunadas autoras.

Memoria grata deu conservar donchs l' Academia Mariana de aquest Certámen, á semblansa de la que n' ha guardat dels anteriors; y molt mes grata encara, al veurer lo progressiu lluiment ab que 'l secundan las lletras de nostre pais, y que es de confiar no ha de faltarli tampoch en los esdevenidors concursos. Plé de aytals confiansas se despedi, al termenar la poética sessió, lo senyor Director de la Societat, y convensuts de veurerlas tots anys realisadas se retiraren quants á á ella havian assistit, ab lo goig intim y las fruicions inseparables d' aqueixas pacíficas lluytas del pensament y de la inspiració, tant profitosas pels qui s' disputan lo llor de la victoria, com pels qui del doll de beneficiosas ideas á ells degudas ne reportan millorament del esperit y abundancia de purissims efectes.

Ll. R.

Sr. Director de La Renaxensa.

Girona 3 de novembre de 1873.

Benvolgut amich: Que la festa del Jochs Florals catalans sia una gran cosa; qu' haja pogut arrelar, créxer y estendre sas atapahidas brancas, á despit de tot mal vent, es cosa qu' admira, mes que no maravella als qui conexem las grans qualitats, los grans elements de vitalitat y progrés racional de nostre país. Los Jochs Florals, no circunscriguentse á un tradicionalisme platónich y á una forma arcáica, convencional, ridícula, havian de restaurarse y sahonar y produhir riquissims fruyts. Axis devia sucsehir y ha sucsehit, gracias á Deu; mes que l' *Associació literaria* d' esta ciutat de Girona se formés y anás desenrotllantse ab la bona sort qu' ho ha fet, ressentirse sols una petita mica de las fatals circunstancias per que atravessa la nació, es cosa qu' admira, pasma y ma-

Digitized by Google

ravella. Y, no obstant, la festa de l' adjudicació de premis celebrada ahir es incontrastable testimoni de que la nomnada societat pot y deu sentirse orgullosa de la segona victoria obtinguda sobre las contrarietats sens fi del temps que corra per nostra desventurada patria. Cumplimentant un gratíssim compromís, vaig á donar idea de la tal festivitat, abstinguentme d' adelantar apreciacions qu'en son lloch y cas fará exa *Revista*, y que, emitidas per mi, foran ó podrian esser calificadas de parcials, ja que de ma ciutat nadiua 's tracta. Passo, donchs, á esser, en quan e puga, simple cronista de la solemnitat indicada.

La festa aquest any, com l' any passat, s' es celebrada en lo magnifich colisseu que nostra ciutat possehix. L' entrada, escala y vestibul estavan bonica y propiament adornats, A l' entrada se sentian los acorts d' una musica militar galanament cedida pera la solemnitat pel senyor gobernador militar de la plassa, y totas las damas y senyoretas qu' anavan entrant se trobavan agradabilissimament sorpresas ab l' entrega d' un dels ramets de flors artisticament col-locats al primer replá de l' escalinata.

La concurrencia, numerosa y triada á no poder mes, omplia ja molt avans de l' hora anunciada els palcos y pati del teatre, esplendidament il-luminats.

L' escenari ben decorat, ostentava en son fons y á convenient alsaria un gran y molt ben pintat escut d' armas de Girona, qual escut tenia al costat dret lo nom del escriptor gironí Estrús, y 'l del famós bisbe Margarit á l' esquerra. Sota hi havia la taula circolar pera la Junta y Jurat y en lo restant lloch del mateix escenari, cadiras de brassos y senzillas pera las autoritats y socis.

Quedá ocupat tot, y comensá la solemnitat ab lo discurs del senyor President de l' Associació, lo reputat metge don Joseph Ametller; discurs históricb sobre 'l renaxement y en especial sobre un dels grans personificadors d' ell, Savonarola, rublert de doctrina y condició, escrit en castellá irreprotxable, pero escessivament llarch pera l' objecte y escessivament curt per l' assumpto, y per lo tant mes propi de l' obra que dit senyor te notablement comensada, que de discurs inaugural d' una festa destinada als poetas llorejats.

La Memoria del senyor secretari En Joaquim Botet y Sisó, prou conegut dels lectors d' eix periódich, fou sóbria, espressiva y propia, deplorant tothom la falta de veu del senyor Botet, que no permeté apreciar del tot las bonas qualitats dalt indicadas.

Avans de passarse á la lectura dels noms dels escriptors galardonats y á la conseqüent distribució de premis, doná lectura lo senyor Secretari de l' acta de la darrera sessió, en la qual s'acordá que, dat qu' algun plech contenia sols inicials del nom de cert autor premiat y altres contrasenyas, se consideresen acreedors al premis los que havian convenientment demostrat esser autors de las composicions distingidas. Axó per una part, y per altre se publicá l' acort de accedir al desitx manifestat per varis autors de que no fossen llegits llurs noms corresponents á algunas composicions honorificament mencionadas.

Ab axó, los premis, accéssits y mencions honorificas recaygueren en las següents personas:

Lo premi d' una flor natural acompanyada d' un llas primorosament brodat, oferta d' algunas (vint y tres) senyoretas gironinas, resultá adjudicat á 'N Angel Guimerá per sa poesia catalana «La Gloria,» que llegí ab bona entonació lo senyor Girbal.—Los dos accéssits corresponents á las poesías també catalanas «Ampurias» y «Desitx,» corresponguerен á En Francesch Ubach y á N' Isidro Reventós respectivament. De la primera doná lectura l' autor d' estas ratllas, (fent constar que la dedicava l' autor á D. Celestí Pujol y Camps), y de la segona ab claretat é intenció, l' aprofitat jove N' Artur Vinardell.—Lo seyor Secretari callá 'l nom del poeta honorat ab la primera menció honorifica corresponenta á la poesia *Súplica*, per encárrech del mateix autor. De la segona y tercera corresponentas á las poesías *Lo coraçer y el dragó* y *Lo Soldat*, resultá esser l' autor En Joan Nabot y Casas, de Montblanch; y de la quarta *La mort dels furs*, lo Sr. A G. y J. Estas inicials figuran en lo plech que devia contenir lo nom del autor de la poesia premiada ab la flor natural avans meritada.

Lo guanyador del primer accéssit mencionat, En Francesch Ubach y Vinyeta, resultá esser l' autor de la poesia *Per la patria*, qu' obtingué lo Ram d' olivera, de plata. Esta composició fou dignament llegida per En Joseph Pellicer.—La menció honorifica feta de *La Guerra civil* (Amaos los unos á los otros), correspongué á donya Narcisa Perez Reoyo de Boada (Corunya).

En Joan Baptista Ferrer, jove advocat d' esta capital, y temps há ben conegut entre 'ls literats catalanistas, fou qui obtingué lo Llorer d' or, com á autor del romanç históricb *Lo siti de Girona*, que llegí ell mateix ab bona y propia entonació.—Fou callat lo nom del autor de la poesía merexedora de la primera menció, *Lo capitá Massanes*, y resultá esser lo de la que obtingué la segona, *Gerona libertada ó el triunfo de la Cruz*, lo reputat escriptor y llorejat poeta d' exa ciutat, don Eusebi Anglora.

L' eczemplar de Las obras de Fr. Lluis de Lleó, premi á la mellor poesia relligiosa, adjudicada á la intitolada *Penediment y goig*, fou entregat á N' Antoni Vila y Guayato, fill d' aquesta provincia y conegut també pels lectors de LA RENAXENSA; qual jove autor feu lectura de la dita poesía.—Lo primer y segon accéssit corresponents á las poesias *Maria al pié de la Cruz despues del descendimiento*, y *A la mort de mos fills*, resultaren adjudicats á D. Manuel Comellas (Ferrol) y al llorejat poeta d' exa N' Antoni Molins y Sirera. Llegí la primera l' estimable escriptor gironí (ex-president de l' Associació Literaria) En F. de P. Franquesa, y la segona fou llegida, ab la xamosa gracia que li es peculiar, per en Joan Sitjar (Joanet) de La Bisbal.—Lo plech que debia contenir lo nom del autor de *Las tres flors del bon Deu*, distingida ab l' única menció honorifica de poesias relligiosas, aparegué sens nom d' autor.

No haventse adjudicada la medalla de plata y si sols un accéssit á las *Memorias literarias de Gerona*, resultá esser autor d' est trevall históricb-bibliográfich lo tan conegut com apreciat cronista de nostra ciutat N' Enrich Claudi Girbal.

La Rosa de plata, fou entregada al jove y laboriós escriptor, també gironí, N' Emili Grahit, com á autor de las *Memorias y noticias para la historia de la villa de San Feliu de Guixols*.

Autor del romanç históricb *Joan Blanca*, y guanyador, per tant, del Medalló d' or, se trobá esser lo repetit Ubach y Vinyeta, essent llegida la tal composició per l' intelligent arqueóloch y literat de Gerona En Celestí Pujol.—De *Lo testament d' en Guinart*, de l' oda *A En Joan Blanca*, y de la poesia *Canigó*, que havian merescut respectivament lo primer y segon accéssit y l' accésit extraordinari, resultaren esserne autors los joves catalanistas En Francesch Matheu, N' Isidro Reventós y 'l mateix Matheu. Llegí la primera lo modest y apreciable poeta gironí En Narcís Font y las altras duas los ja nombrats senyors Girbal y Ferrer.—La poesía *Perpinyá per Aragó*, mencionada honorificament, se trová esser deguda á En Felip Pirozzini y Martí.

Los dos accéssits corresponents al premi d' una Corona de plata (no adjudicat) y obtinguts respectivament per las duas poesias castellanas *A la Patria*, (Oda), y *A la Patria*, (Tercetos), foren adjudicats á D. Antoni Alcalde Valladares y á D. Leopoldo Cano y Masas, per resultar esser autors de las matexas. D' ellas feren lectura los repetits senyors Pujol y Ametller.

. D. Joaquim Assensi d' Alcántara, aplaudit autor dramátich, d' exa, ressultá esserne de la comedia infantil *Lo peor ser vanidoso ó niños y mariposas*, premiada ab la Lira de plata.—En conformitat al acort del Jurat de que al principi he donat compte, fou callat lo nom del autor de l' altra comedia infantil *Heroismo*, honorificament mencionada.

Finalment: habentse dexat d' adjudicar lo premi d'Un eczemplar del Quixot, se trová esser autors de las duas composicions merexedoras de menció honorifica *Cansó de pagés*, y *La festa major*, lo firmant d' esta carta y Lo trovador d' Haro, que creuhen molts esser lo nomnat En Joan Sitjar.

Ara ja podeu pensar, amich Director, que noms d' autors, poesias llegidas y lectors d' ellas foren aplaudits.

¡ Llástima que las circunstancias no permetessen á la gran majoria de premiats venir á recullir las merescudas recompensas á l' inspiració y á l' art.

Sia com vulga, á despit de la llarga duració de la festa, la

Digitized by Google

concurrencia 'n sorti altíssimament complaguda y desitjosa de renovar las mostras de son entussiasme y admiració l'any vinent, si á Deu plau.

¡Baldament axis sia! ¡Baldament la bonesa de la pau y de la germanó espanyola permetessen á l' Associació Literaria de Girona mostrarse en lo ple de sa vitalitat y civilisadora empresa! ¡Baldament de Deu!

Entretant, poetas y escriptors procuren recordarse de que si l' Associació gironina viu y obra concursos al talent, malgrat la tristissima situació que 'ns flagella, bé poden ells trevallar per honra seua, de l' Associació y de la patria.

—

No dech ni vull cloure la present sens dir que la diada d' ahir termená, com l'any prócsim passat, ab un banquet que 's doná en honor dels autors premiats. A ell assistiren los que s' trobavan á aquí Girona, los indivíduos del Jurat y molts socis.

Durant l' arrossada, (perque essen apat gironí no podia ser altra cosa qu' arrossada) se recitaren y llegiren poesias de tot color y sabor per los senyors Ametller, Diaz, Ferrer, Franquesa, Grahit (Emili), Pujol, Vinardell, Vila, Sitjar y Riera, essent lo penúltim qui mes afavorí la reunió ab matisadas y molt catalanas composicions, y sentint tothom molt greu y anyoransa per no tenir al costat l' aplech de poetas y escriptors barcelonins qu' antany ab sa presencia y bellas qualitats ens afavoriren. A ells y en particular á *La Jove Catalunya*, dirigí un bon recort lo senyor Girbal, y la reunió, que per unanimitat admeté la proposició del senyor Franquesa d' envialshi un sentit telégrama.

No termenaré la present sens consignar que s' ha deplorat molt enguany que las circunstancias no hajan permés la celebració de l' Exposició de bellas arts tan bonica y de tan brillants resultats l' any passat. ¡Qué hi ¡farém! En cambi han de tenir lloch un parell de vetlladas, literari-musical l' una y esclusivament musical l' altra, durant los dias de firas qu' encara mancan. D' ellas y de qualsevol altre acontexement important que presentarse puga, se compromet á donarne compte als lectors de LA RENAXENSA vostre afectíssim amich y A. S. S.—J. RIERA.

TU Y TOT.

Assentat á tos peus jo t' adorava
embadalit d' amor, y contemplava
ton rostre amat dintre d' un march de rulls,
y bebia la vida que 'm donava
t' ánima que 'm guaytava
entre 'l brillar espléndit de tos ulls.

Mes estretes les mans com mes anava,
sens fer ramó' aquella hora s' acostava,
que un sól esclat dos esperits consum;
ton mirá' era la llum que devallava,
jo l' cor que sospirava
per á fondres al foch d' aquella llum.

Creguí ab l' amor, creguí que m' estimava
lo cor que ab dolls de vida 'm llumenava
ignots espays que may vejé ningú,
y no era ver ¡oh Deu! jo m' enganyava,
mes tant, tant ho semblava,
que ab ton engany fins ho cregueres tú.

R. AMIGUET.

ALS AMICHS.

TRADUCCIÓ D' HORACI.

Angustam, amici, pauperiem pati.

¡Amichs! Aprengué 'l fadrí Roma, enfortit per las militars fatigas á suportar la estretor de la pobresa; cavaller temible, sa llansa hostigué sens repós al Part ferotge; y passe sos jorus á la intemperie, voltat de perills sempre. Al veure 'l de dalt del enemich marlet, la esposa del tirá guerrejant, la donzella ja casadora suspiren: ¡ay qué no tope mon reyal espós en sa imperícia ab lo terrible lleó á qui pel fort de la matansa arrastra ira cruenta!

¡Qué n' es de dols y gran lo morir per la patria! Perque la mort al cobart qui fuig també l' empayta, també son blanch de sos trets espatllas y sufrajas de joventut femella (1).

La virtut s' en riu de miserables rebuigs; per ella sola resplandeix ab inmaculats honors y no es al arbitre de popular aura que ella dona y pren lo sceptre. La virtut, qui franqueja 'l cel als prous dignes de no morir se la empren per ignotas vias y espolsant sas fugitivas alas menysprea á las multituts y al fang terrestre per hont graponan.

També trova segur guasardó 'l fehel silenci; jo 'm guardaria bé prou d' estar sota del mateix sostre que 'l qui hagués divulgat los sagrats misteris de *Ceres* y d' embarcarme ab ell dins de frágil barca.

Molts colps la justicia de Deu ofesa, flagella entre 'ls inichs al inocent; ben pochs la Pena ab son peu coix deixa d' atrapar al criminal qui 'n fuig.

J. SARDÁ.

CORRANDES POPULARS.

Corrandes, ¡que 'n cantaria!
Pera dirvos de bon cor:
Vostres ayres m' enamoran,
Donzella, daume l' amor.

Una noya jo voldria,
Un' altra me 'n volen dar;
La que 'm donan no m' agrada,
La que vull no puch lograr.

Una noya jo voldria
Que tingués blauhets los ulls,
Boniqueta y falaguera,
Que de dinerots no 'n vull.

Pensava que 'l festejar
N' era dolç com lo dormir,
Y ara vetx qu' es per' matar
A aquell qu' ho vol pretenir.

Una estrella n' hi ha á la mar
Que á tots los mariners guia,
Y un' altra n' hi ha á la terra
Que sou vos, 'moreta mia.

La perdiu canta á la tarde,
La gotlleta al dematí,
Canta la meva 'moreta
Cada hora que pensa en mí.

(1) Potser lo volguer fer de la traducció un trasllat tot lo possible fehel del original la enlletjirá una mica; lo propósit, donchs, nos disculpa, si bé devem advertir que qui conegue no mes que superficialment la literatura que 's diu clássica, sab que ella no desdenya imatges que son á primer colp d' ull vulgars, sino que las accepta de bon grat y ennoblintlas ab sa oportuna colocació, fa ressurtir lo vigor ab que expressan la idea; diferent en aixó d' aquesta literatura inflada, avuy de moda, que vola sols de teuladas en amunt, y que vesteix cossos raquítichs y desnarits ab folgantas vestiduras, recarregadas d' ornaments que no 'ls hi escauhen.

Digitized by Google

¡Qui pogués ser cordonet,
Cordonet de ta cotilla,
Per' saber los pensaments
Que dintre ton cor aniuhan!

A la voreta del mar
N' hi ha una dama pintada,
L' ha pintada un cavaller
Ab la punta de l' espasa.

A la voreta del mar
Sospirava una sirena
Que deya à cada suspir:
Qui té amor també té pena.

Dos pardals en una espiga
No s' hi poden sostenir,
Dos fadrins en una nina
May s' hi podrán avenir.

Si l' espiga n' es grosseta
Dos pardals s' hi sostindrán,
Si la nina n' es bonica
Dos galans may s' hi avindrán.

Gelosia n' he plantada
En lo mes de juliol,
Mes com era tant tendreta
Se me l' ha crospida 'l sol.

Marieta, Marieta,
Tens ben poch enteniment;
¿Cóm vols que jo 't vinga á veure,
Si tú cada dia hi vens?

Aqui dalt de la montanya
Lo puput hi ha cantat:
Quan les cabres tindrán llana
Les dones farán bondat.

—Roseta de primavera,
¿Qui us ha robat el color?
—Un estudiant de carrera
Ab un patonet d' amor.

Aucell de dues deveses,
Bé pots viure regalat:
Fadrí que 'n festeja dues
No us fieu de sa bondat.

No us fieu de sa bondat
Ni tampoch de son intent,
Fadrí que 'n festeja dues
No porta ell bon pensament.

Perdiuheta primerenca
Que á la montanya canteu,
Baxeu à la terra plana
Que als tristos alegrareu.

Que als tristos alegrareu
Y als malalts dareu salut;
Perdiuheta primerenca,
¿Qui us ha dat tanta virtut?

Recollides per PAU BERTRAN Y BROS.

NOVAS.

Hem rebut la segona edició del estracte de las llissons de química aplicada á l' agricultura que explicá lo sabi catedrátich de esta Escola Industrial En Lluis Justo y Villanueva en lo Institut agrícol catalá de San Isidro. Lo gran método observat en lo desarrollo de tota l' obra, las atinadas observacions que s' hi troban materialment atapidas, las oportunas citas que fa de sábis estrangers, y per dirho tot d' una paraula los grans conexements del autor escampats arreu per tota ella, la fa recomenable á aquells vinicultors que estiman lo progrés de sa industria. Felicitem al Sr. Justo y Villanueva per sa última publicació que tan alt posa son nom en la ciencia.

Tenim entés que molt aviat se posará en escena en lo teatre del Circo d' esta ciutat una sarsuela nova en un acte y en vers, original del reputat escriptor geroní en Joaquim Riera, titolada *Grans y xichs;* segons se 'ns ha dit la música es composta per un reputat mestre de Tortosa.

Havem rebut lo darrer número de la acreditada *Revista Balear*, agradosa com sempre á sos constants y ferms llegidors. Se fan notables en ella un article en prosa titolat *Lo breç endolat,* qual autor n' es lo mestre en gay saber en Thomás Forteza, y una poesía, *Pobre Mare,* també de un mestre en gay saber, lo president del consistori dels jochs florals d' enguany, en Geroni Rosselló, dedicada á en Victor Balaguer; ademés hi ha en lo número articles en prosa y poesías firmadas per autors coneguts com los senyors Taronjí, Obrador, Alcover y altres.

La companyía dramática catalana que actúa regularment en lo teatre de Romea, algun que altre dia de la sentmana, traballa en lo elegant encar que petit colisseu del carrer de Mercaders d' esta ciutat. Havem observat que ab est motiu s' han tornat á posar en escena obras del nostre teatre que per motius ja prou coneguts per á tornarne á tractar s' havian retiradas de l' escena, y fins s' havian arreconat. Molt en veritat nos plau que axis se fasse ja que may haviam entés lo perque quedavan en l' oblit obras que quan se representavan donavan bon resultat material á l' empresa y numerosos aplausos al autor y als artistas que las eczecutavan. De desitjar fora emperò que ja que hi ha ocasió propicia, hi hagués lo mirament de donar de tant en tant alguna obra nova, putx que ab greu dolor veyem seguida per l' empresa de Romea la consuetut d' altres anys de no traure de l' escena un' obra, y no representarne cap mes altra ni de vella ni de nova fins que 'l públich ja avorrit dexa de concorrer á dit teatre.

En la correspondencia de Gerona del present número haurán vist nostres llegidors la relació de la festa poética que per las firas de Sant Narcis te lloch dintre los murs de la inmortal ciutat catalana. No repetirém aquí cap de las ideas que galanament ecsposa nostre corresponsal, si sols farém observar lo triunfo que 'l catalanisme acaba de obtenir allí, haventse concedit quasi tots los premis, y lo major número d' accéssits y mencions honoríficas á composicions poéticas, escritas en la nostra revivada llengua.

Per causas contrarias á la nostra voluntat, no essent la mes xica lo mal estat dels camins en la nostra afe-

Digitized by Google

xugada Catalunya, nos es estat impossible donar folletí en aquest número. Servesca axó de prega de dispensa á nostres suscriptors.

Un nou calendari ha vingut á aumentar la nombra dels que cad' any se publican en esta capital. Está escrit en catalá, y degut á la ploma del conegut escriptor y autor dramátich qu' amaga 'l nom sota 'l pseudónim de Pau Bunyegas. Los grabats, que hi abundan, son del reputat Sr. Padró (Tomás).

Segons hem vist en alguns periódichs, l' aplaudit poeta dramátich valenciá Sr. Liern ha termenat set sarsuelas en un acte que prompte tindrán lo gust de veure en escena 'ls fills de Valencia. La música de estas set obras ha sigut composta pels Srs. Monfort, Aceves, Nieto y Ruiz. Los títols de las novas produccions son: *L' ocasió la pintan calva, El que fuig de Deu, Corre de vaes, La comedianta Rufina. El alcalde gávia, Chavaloyes* y *El Doctor cacau*. Celebrariam poguerlas veure en nostres teatres en la vinent temporada d' estiu.

En lo darrer número que ha publicat la *Moda elegante ilustrada* havem tingut ocasió de veurhi una complerta colecció de croquis per á camisas, pantalons, enaguas, etc., que sens dupte cridarán molt la atenció de las senyoras suscriptoras á dita revista. Ço que mes no ha plagut es estat lo patró que acompanya á dit número, ab lo qual la persona menys apta pot tallar ab tota facilitat desde un vestit enter fins als mes petits detalls del mateix.

Felicitem á l' empresa tant per lo bé que correspon á las promesas com per las ventatjas que reporta á las familias ahont ab la simple suscripció á la revista obtenen grandíssima economía en particulars necessitats de la vida.

Lo jove pintor en Francisco Navarro ha ecsposat en la Bisbal cinch quadros destinats á adornar una sala d' una societat d' aquella vila. Sabem que molt han agradat á mes de lo bons com á mérit intrínsech per l' idea que en ells presideix, que es la de representar escenas referents á l' industria mes principal de l' encontrada del Ampurdá.

En lo teatre del Circo s' ha estrenat la comedia bufa en tres actes *La Fantasma groga*. segons nos han dit original del Sr. Coll Britapaja. No apar sino que dit teatre y dit autor tinguen lo dó del desacert artístich.

Per los anuncis del Teatre Catalá se sap que s' ha posat en estudi la nova obra dramática del autor de la *Clau de casa*, en Pere Antoni de Torres, titolada *La Verge de la Roca;* nosaltres sabem per altra part, que dintre pochs dias se posará en escena y á fe que ho desitjem per á veure un' altra obra, d' aquell que ab sa primera tantas y tant fundadas esperansas feu concebir als aymadors del teatre y de la literatura catalana.

Una sensible y dolorosa nova havem de comunicar als llegidors d' esta Revista. Lo modest autor de la primera sarsuela catalana, encara avuy tan popular, *Setze jutjes*, l' humil artista que menyspreant l' enlluernadora gloria dels homens vivia y traballava confós entre 'ls altres professors de l' orquesta del nostre gran teatre del Liceo; lo apenas conegut per son nom, mes qu' ho fos molt per sas obras, lo mestre Pujadas doná s' ánima á Deu, no fa pas gayres dias, en esta ciutat. Servesca aquest recort, que 'l dicta lo sentiment de la pérdua y l' admiració al home, de consol á sa familia atribulada; ja que al finat nostra ánima creyenta enten, que ja res podem donarli 'ls homens, gosant com gosa de la gloria eterna.

Se 'ns ha dit que s' ha comensat á estampar lo volum dels Jochs Florals, corresponent al últim certámen. Celebrariam que pogués prompte veure la llum pública, putx dintre poch temps tornarem á veure la festa, corresponent al vinent any, y si no s' hi porta un xich de pressa es de creure que las composicions premiadas enguany restarán encara desconegudas. Y axó, á mes de dir molt poch en favor de l' institució, pot donar lloch á que 'ls autors, passat l' any durant lo qual son propietat del Consistori las composicions distingidas, las publiquem quedant allavoras ab molt escasa importancia 'l tomo dels Jochs Florals.

RECLAMS.

PRIMERENQUES. *Obres líriques en varietat de mètres, escrites per Francesch Ubach y Vinyeta.*—Un volum en 8.^{u} de 200 planes, ab bona impresió, se ven á 2 pessetes en les llibreries de Verdaguer, Puig y en les principals de Catalunya.

CANÇONER DE LES OBRETES MES DIVULGADES EN NOSTRA LENGUA MATERNA DURANT LOS SEGLES XIV, XV É XVI, estampat en letra gótica y en 4.^{t} (tirada justa de cent trenta exemplars).—N' han exit dos quaderns contenint lo primer (en 8 planes) les *Cobles nouament fetes per Pere Giberga* y 'l *Vilancich*, y 'l segon (en 4 planes) les *Cobles de la Ballesta* y l' *Albada d' Anauvosen la mia amor*. Se venen en la llibrería d' Alvar Verdaguer, á pesseta 'l primer y 'l segon á mitja.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Novembre de 1873. Núm. 27.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9	Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13	»
Ultramar, tres mesos.	18	»
Un número sol.	1	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id. 1
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Los darrers Concellers de Barcelona; per *Pere Nanot-Renart.*—Aniversari (poesía); per *Marian Aguiló y Fuster.*—La antiga Tonda; per *Joseph Masferrer.*—Los dos amors (poesía); per *Albert de Quintana.*—De la mort del infant en Carles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d' Aragò y de Sicilia y Princep de Viana (Continuació); per *Andreu Balaguer.*—Las metamórfosis d' Ovidi.—Si jo fos rey! (poesía); per *Ramon Picó y Campamar.*—La de na Fustots; per *Matheu Obrador Bennassar.*—Novas.

LOS DARRERS CONSELLERS DE BARCELONA.

(NARRACIÓ HISTÓRICA).

Al trencar l' auba del 16 de setembre de 1714 feya ja tres jorns que 'ls habitants de Barcelona 's dexondien ab lo toch de caxa dels eczercits francés y castellá, per á contemplar com en lo cim de la torre de Montjuich onejaven, ensemps, al vent lo penó de les torres y lleons y la flordellisada bandera del casal de França.

Poques voltes la llum del sol ha il-luminada un quadre mes trist que 'l qu' en aquells moments presentava la ciutat comtal; vençuda per la força y 'l nombre, que no pe 'l valor dels contraris, despres d' un dels sitis mes horrorosos de que fa esment l' historia, la cort aymada dels reys d' Aragó, la noble, la bella Barcelòna, la dels preubats monuments y espayosos jardins, casi be era tornada en un erm ornat ça y enllá de qualques enderrochs.

Lo temps me manca per á enumerarvos les cases qu' allavors enruná, los carrers que destruí, les esglesies qu' esfondrá l' artillería de Sa Majestat *Católica* lo rey Felip V y de Sa Majestat *Cristianíssima* lo rey Lluis XIV, y faltat me trob de valor per á parlarvos del aspecte qu' en aquells dies de dol oferia lo barri de la Ribera per ahont no 's podia caminar sense que 'ls peus ensopegassen ab algun cadavre y 'ls ulls ab algun esboranch de bomba; la trossejada esglesia de San Agustí sota quals voltes jeyen, morts ó ferits, los postrers defensors de Barcelona; y les presons ahont ja jemegaven los principals capdills d' aquella santa lluyta.

¡Ay! no es solzament per á evocar estes tristes imatjes qu' he agafada avuy la ploma, com no foren solzament los edificis enrunats en lo siti de Barcelona los qui cridaren venjança al Cel contra la rabia dels castellans. En lo dia 16 de setembre de 1714 fou nostra ciutat teatre d' una escena mes dolorosa que quantes adés hem recordades; escena de la qual casi be res ne diuhen nostres historiayres y que breument y sense inútils comentaris vos contaré ara.

Les agulles del rellotje de la Seu marcaven les tres en punt de la tarde quan arrivá á la Casa de la Ciutat lo Molt Il-lustre senyor D. Joseph Patiño, del Consell de Sa Majestat, Superintendent General en l' Eczercit y Principat de Catalunya y un dels castellans qui ab mes entussiasme havia defensada la causa del duch d' Anjou. Acompanyávanlo lo Il-lustre D. Antoni Sabater, marqués de Benavent, D. Joan Graells, D. Francisco Junyent, los doctors en dret Civil y Canònich Joan Alós y Geroni Sellarés, y 'l notari Salvador Prats y Matas. Tots aquests personatjes eran nascuts en Catalunya, tots foren traidors á llur patria. De cadascú d' ells Barcelona 'n tenia rebuda una ofensa ó altre; per ço al sendemá de l' entrada dels eczercits castellá y francès en nostra ciutat, lo Mariscal duch de Berwick, generalíssim d' abdues corones, desde son quartel establert en lo vehí poble de les Corts de Sarriá, havia nombrat á n' aquells bons espanyols *administradors de la ciutat de Barcelona.*

Lo notari Prats y Matas, empero, com á tant fael vassall del rey Felip V fou merexedor d' una alta distinció. A n' ell qui sempre s' havia distingit per son odi á Catalunya; qui fou president d' una societat secreta constituida aposta per á denunciar al gobern de Madrit los partidaris que en tot lo Principat tenia la causa de Barcelona; qui no s' havia avergonyit de posar sa firma al peu d' un llibret que 's doná llavors á l' estampa ab est titol: *Constituciones para el castigo de los catalanes partidarios del Sr. Archiduque de Austria,* lo nombrá Berwick secretari d' una *Real Junta Superior de Justicia y Gobierno* encarre-

Digitized by Google

gada d' estrafer les atribucions de la Diputació catalana. Ja veyeu, com lo rey Felip V també sabia premiar los serveys dels catalans.

Lo Superintendent y 'ls administradors entraren, donchs, en la Casa de la Ciutat y en la gran sala de Cent de la matexa (ahont los esperaven, revestits de llurs gramalles y ab les xies posades, lo conseller segon Salvador Feliu de la Penya, lo conseller tercer Ramon Sans, lo conseller quart Francesch Antoni Pau y lo conseller quint Josep Llaurador. En Rafel Casanovas, conseller *en cap* restá en sa casa puix en greu estat lo tenia la ferida que dos dies avans havia rebuda lluytant braument contra 'ls castellans en los murs de Barcelona; y lo conseller sisè Geroni Ferrer també s' havia ficat al llit. L' historia no diu si estava malalt de por ó si ho estava de indignació.

Al entrar de la sala en Patiño y 'ls consellers cambiaren una fréda y ceremoniosa salutació; aquell s' aturá en mig de la sala, rodejantlo los administradors, mentres lo notari Prats y Matas asseyentse devant la tauleta col·locada enfront d' un dels finestrals se disposá á redactar l' acta qui alguns d' aquets detalls nos ha conservats. Los consellers permanexien en peu.

Era consuetut y lley que 'ls representants de Barcelona s' asseguessen sempre devant del rey ó de sos ministres; y ab aytal costum s' havian conformats princeps com 'l emperador Cárlos V y capitans com lo gran duch d' Alba. En lo cas present ni en Patiño convidá 'ls consellers á pendrer seti, ni aquets feren semblant de voler usar de llur prerrogativa.

En Patiño tost començá est parlament:

Conselleres de Barcelona:

Habiendo cesado por la entrada de las armas del Rey Nueso Señor (que Dios guarde) —Aquí los administradors feren, ab lo cap y ab los ulls certs moviments espressius de llur entussiasme monárquich —*en esta Ciudad y Plaza la representacion de la Ciudad, el Excelentísimo Señor Mariscal, Duque de Berwick y Siria, Generalísimo de las Coronas de España y Francia, Capitan General de los Reales Ejércitos de Cataluña, usando de la autoridad que por Su Majestad, (Dios le guarde)*—Altres moviments d' ulls y de cap per part dels administradors—*se le ha conferido, me ha encargado os ordenase y mandase que arrimeis todas esas vuesas insignias, cesando así vosotros como vuesos subalternos en el ejercicio de vuesos cargos, empleos y oficios, entregando así mesmo las llaves, libros y todo lo demás concerniente á esta Casa de la Ciudad y sus dependencias á los señores que nuevamente ha nombrado dicho Excelentísimo Señor Mariscal en su Decreto hecho á los* 15 *del corriente.*

Y tornantse á n' el notari digué: *Leédselo.*

Llavors en Prats y Matas ab certa mitja rialla de satisfacció llegí pausadament lo decret del Mariscal. Tant bon punt hagué finida sa lectura, en Salvador Feliu de la Penya ab veu molt alta pronunciá aquets sols mots:

—Contents ne som de dexar nostres insignies.

Y demantinent ell y los altres consellers despullárense de llurs gramalles mentres los macers del Consell entregaven á 'ls administradors les claus de la Casa de la Ciutat.

Cinch minuts despres, aquets recorrian ab certa curiositat alegre les cambres d' aquell ostentós palau; y en Salvador Feliu de la Penya y sos companys, ab lo cap dret y 'l cor net, devallaven l' escala tantes voltes trepitjada pe 'ls Fivallers y San-Joans (1).

¡Et nunc erudimini!

PERE NANOT-RENART.

ANIVERSARI.

Set anys fa avuy que som orfe;
set anys á les nou fará...
Deu done á la meua mare
llum eterna, etern descans.

Set anys há que prech per ella
y que 'm cerch aconhortar;
mas encara á tan greu pèrdua
no me trob gens avesat.

De nou me ve cada dia
veure que cap cor s' escalf
á les flames qu' espurnejan
dins mon cor enamorat.

¡Si espirejant l' abolian!
¡Si la mort les apagás!
¡Tant mateix que fas la vida
si no sé mes qu' estimar!

Y ¡ay! viure d' amor per l' orfe
n' es de set está abrasat,
y en lloch d' un gorch d' aygua fresca
per sa llengua remullar,

No tenir mes que les gotes
de la rosada que cau
demunt fulles mitx mosties
ò demunt fulles de carts.

¡Qué 'n tench de fer de la vida
si may pus seré estimat!
Mas ¡ay! sent que l' esperança
diu en veus agombolants:

«Que 'ls ulls que la mort acluca
los bada l' eternitat,
y que 'ns resta una altra vida
d' amor, llum y etern descans.»

M. AGUILÓ.

22 Novembre de 1852.

LA ANTIGA TONDA.

Vora la carretera de Granollers á Vich y á ma esquerra, pujant vers montanya, tant bon punt se dexa 'l poble de Tona, se veu un serrat conegut ab lo nom de castell. Y efectivament al cim s' hi oviran desde baix les ruines d' un castell, es dir unes parets escap-

(1) Archiu Municipal: *Dietaris.—Memoires du duch de Berwick.* —Pi y Arimon: *Barcelona antigua y moderna.*—Bruguera: *Historia del sitio de Barcelona, etc.*

Digitized by Google

sades que, ja mirades de lluny, per son carácter y aspecte fan suspitar al aficionat á coses arqueològiques si sa fundació podrá tenir lo mèrit del interés històrich. Un poch separades cridan l' atenció altres ruines; que no res mes sembla desde la carretera l' altre objecte, que al peu d' una torre—que sosté encara les campanes de la parroquia y feya no fa molt temps la servitut de telègrafo òptich — se endevina luego que deu servar recorts de l' etat mitjana en la forma de l' abside que desde lluny apareix prou clara.

En companyía de nostre amich, l' entès arqueòlech olotí, en Joseph Saderra, pujarem á dit serrat á visitar aquests dos moniments, que l' autor d' aquestes ratlles havia ja observat de prop, mancantli solament l' ajuda dels documents escrits per rastrejar y aclarir alguna cosa sobre son significat.—Lo castell té la forma pròximament rectangular, restant dalt una de les seves voltes. Al costat del campanar, que es modern, hi ha una esglesia, que l' abside de que parlavam mostra desde 'l camí. Se trova encara en regular estat de conservació, be que cuberta sa teulada per l' herva y les mates, que aprofitan sempre 'ls edificis que l' home dexa per vells. Pertany al genre bisantí pur; es d' una nau, y guarda vestigis d' alguna modificació del renaxement que no destruhí per ço sa propia naturalesa. L' abside, ab tot y conservar la senzillesa de constitució de l' etat llunya en que fou feta, revela en la forma un gust prou fi y artístich no molt comú en l' època. Tan l' obra del escapsat castell, com la del desert temple, demostran son parentiu; aquell té ses pedres reunides ab molta irregularitat arquitectònica, y la fesomía de les de l' esglesia no traheix la seva germanó. Al costat d' aquesta darrera, un altre edifici á faisó de casa diu també al primer colp d' ull que be pot arrunarse sens rezel, quan tant oblidat viu dels homens l' antich alberch de l' oració y dels sacrificis, fael testimoni de tots sos secrets, començant per llur mútua infantesa. Per fi ça y enllá, se trovan dalt del serrat en parets de casinyots mesquins eloqüents petjas d' una generació molt vella, que escullí per habitació l' ombra d' una esglesia y 'l vehinatge ab un castell.

Si la ma fèrrea del feudalisme, nos deyam la primera volta que ab ver dalè ab compassió barrejat contemplarem á nostres peus tant fonda l' actual Tona, feu sentir en passats segles, ab l' altivesa que aquesta eminencia li inspiraría envers la plana dessota ajaguda, tots los efectes del ergull d' un senyor, qui veu arraulits los *masos* dels seus *homens propis* desde 'l mirador de son palau, y onejar sobre la torre del homenatge sa senyera axecada en cent batalles molt mes alta que 'l fum de la llar dels seus pagesos, que deuhen á sa voluntat lo pa moresch de sa taula, y tremolant guaytan ab esglay la forca de dalt del putx, sempre que 'ls seus ministres devallan. Quan junt ab en Saderra haguerem baxat en l' excursió segona ben prompte poguerem compendre que no fou niu de cap árbitre lo castell alçat al ayre, y que may per may per son esguart los pobletans d' aquells entorns han degut planyers del jorn en que fixaren l' estatge á l' entrada á la plana d' Ausona; puix que no 's podria esmaginar historia que esvahís ab pus força que la veritable aquelles nostres primeres impressions. A l' amabilitat de l' il-lustrada persona que es ara párroco de Tona deguerem poder posar aquí una copia de l' acta original de la dedicació de l' esmentada esglesia, que dona prou llum per saber ab quin objecte fou lo castell bastit, y quina gent s' albergá en aquella altura en passades centuries.

No fou algú qui degués al esfors de sa llança, ó á la mercè reyal agrahida, 'l poder desde tant alt exercir son imperi y fer respectar sos privilegis en lloch tant distingit per la naturalesa; sino que 'ls homens pujats del pla s' hi reculliren á defensar, pe 'l dret d' independencia que creyan pertocarlos, la llibertat natural de ses families, l' honra de sa casa y 'ls furs sagrats de sa conciencia. Al temps de Jofre I, quan les terres d' Ausona per darrera volta trencaren y llançaren lo jou de l' esclavitut sarrahina, fou lo serrat de *Tonda* un punt de refugi pe 'ls cristians, que, en sa posició estratègica, y en la força de son castell fiaren la seguretat de llurs vides y l' esperança de sostenir y fer recular les escomeses dels enemichs de sa fè y de sa patria. ¡Ab quín ergull y confiança devian medir ab sa mirada frissosa l' espay que 'ls separava de la terra plana, fentlos empendre delit per enfortir les obres de defensa 'l trovarse tant encimbellats sobre les capses dels arbres que vetllavan á sota 'l somni del afadigat alarb que pensava encara ab les palmes dels deserts de l' Arabia!

Lo comtat d' Ausona se vegé á la fí lliure dels fills del mitj jorn, conquerint Jofre y foragitantlos de les terres que per espay de breu temps los havia dexat dominar altra volta Ayzon ab sa bausía. Era hora que 's pensás en restaurar y edificar de nou temples, que ensemps perpetuassen la memoria de la vinguda dels moros y de sa gloriosa expulsió, y significassen als veniders en quins casos es degut empunyar les armes en venjança dels greuges inferits á la causa cristiana. Per ço, donchs, á 13 janer del 888 comparegué al castell de *Tonda* 'l bisbe Godmar d' Ausona pera dedicar á S. Andreu l' esglesia que acabavan d' alçar aquells habitants, la matexa que avuy encar se conserva. Tots los assistents á aytal cerimonia enriquiren ab ses donacions la fundació, fent present dels ornaments necessaris per la naxent parroquia, y constituhint en les terres vehines un com dot inalienable y perpètuo per la prosperitat temporal y creximent del novell temple. S' amenassá ab penes aspres, que devian fer estremir de por la fè senzilla d' aquells castellans, á qualsevol qui inquietás la possessió de les coses donades, y 's concedí als esdevenidors llibertat d' augmentar ab mes mercès l' actual patrimoni eclesiástich, segellant per major fermesa ab nota d' irrevocabilitat totes les gracies que la pietat fet havia ó fes en avant á aquella obra religiosa.

Aquest es l' orígen de l' esglesia bisantina, primera parroquial de Tona. Considerada avuy plena de runa, haventse enderrocat son cor del renaxement, desperta idees certament no gayre favorables al esperit de tradició, tant tossut en altres materies, mentres menysprea les manifestacions artístiques de la fè dels antepassats. Los ossos dels finats que dormen

Digitized by Google

son somni de pau vora aquelles parets en lo que fou cementir, quan la ma profana no 'ls posa á omplir los buyts que dexen en elles los materials que van esmunyintse, tal vegada baxan sens recança, empesos per les aigues dels xáfachs, á confóndres en la llotada que 'ls torrents arrossegan, com la vida que 'ls animava s' enfonzá en lo mar de l' eternitat; mas, si per atzar sens malehir sos descendents van rodolant per aquella baxada tant dreta, no creyem pugan contenir un moviment donat per l' ira, sempre que brandant á prop d' ells la campana, 'ls fa memoria que no hi ha molt ressonavan encara les pregaries dels vehins de Tona en lo temple benehit per Godmar.

Lo castell no té menys importancia. Si com objecte arqueològich se 'l creya y se li feya la matexa etat de l' esglesia, ses parets crexen y les seves pedres s' animan, al constar per l' historia que nasqueren y floriren abdosos en un dels temps mes gloriosos per Catalunya; quan los fills de la terra assentavan la pedra fonamental de la nacionalitat, escribinthi ab la sang de llurs venes que no volian ésser esclaus, puix sentian en son puny prou bravesa y en son esperit prou giny, pera maravellar al mon ab proueses y per si sols y sens auxili de raçes vingudes de fora llavorar en armonía ab los altres ibèrichs germans sens la civilisació nacional moderna.

Ans d' acabar, copiarèm lo pergamí que 'ns ha posat als dits la ploma. Escriuremhi integres les abreviatures, suplertes é interpretades segons nostre lleyal enténdrer, y dexarèm en blanch, en gracia de l' exactitut, los mots que no estem segurs d' haver entès ó que no 'ns ha estat possible llegir. Per altra part, creyem que ab lo poch que hi mancará qualsevol un xich pràctich y expert en lectures de papers vells y escriptures podrá facilment entèndrer lo significat. En quant á ortografía hi conservarèm la del original al peu de la lletra per cert irregular y tant imperfecta.

La primera dedicació de Santa María de Ripoll, qual acta ha copiat en Pellicer en sa excel-lent memoria sobre 'l monastir, es del any mateix, encara que mes tarda; y fins se podria arribar á crèurer per la semblança si un mateix ha dictat les dues (1).

Diu axís la de S. Andreu de Tona:

«In nomine domini dei summi hac regis æterni
«sub anno Incarnationis domini nostri jesuchristi
«dccclxxxviii Indicione vi seu sub anno primo quod
«obiit charolus imperator christo regnante rege spec-
«tantem seu in die idus januarii: In diebus predic-
«tis et tempore prefato veniens eximius virque paci-
«ficus almusve pater reverentissimus summusque
«sacerdos gotmarus episcopus in comitatu ausona in
«castro quod nunccupant tonda ad consecranda ec-
«clesiam dei quæ sita est in eadem locum adque in
«honorem sancti andreæ apostoli dicatam quam cor-
«de contricto et nutu divino edificare conatus est. vi-
«delicet viri inlustres idest albarus presbiter. recha-
«redus presbiter et centurius. et bera et ella et gal-
«lenius sive et omnes homines homines commanentes
«in prefato castro tonda In cujus meritum surrexe-
«runt limina templi adque tradiderunt ad eadem ec-
«clesiam ad pontifici illi ut dedicaret sicuti hæc be-
«nedixit hac dedicavit ecclesiam sancti andreæ apos-
«tòli meminiti: ad ipsius dedicationem tradimus nos
«ego albarus presbiter calicem et patenam missalem
«lectianarium et organum casullam alba et stola et
«ego recharedus presbiter trado ibi similiter lectia-
«narium calicem et patenam et casulla et stola et ego
«supradictus presbiter albarus et pater meus centu-
«rius tradimus ibi terras cultas modiatas V et ella
«trado ibi modiata I. et affrontat ipsa terra de orien-
«tis in terra de tenderedo et terra herema et de me-
«ridie in laterra...... ut terra herema et de hoccidentis
«in strata que discurrit ubique et de aquilone in ipsa
«serra que inde divertit. ego bera trado ibi semo-
«diata una de terra et afrontat ipsa terra de parte
«orientis in terra antonie de meridie inlaterra in ter-
«ra herema de occidentis in terra recharedo. et ego
«gallenius trado ibi casale et curtile et ortale. et
«afrontat de orientis in ipso torrente et de meridie in
«ipso torrenta et de meridie in terra ansemundi et de
«occiduo in ipsa strata et de cerci in terra de tende-
«redo et de serriola femina. et nos homines comma-
«nentes in ipso castro tonda tam majores quam mi-
«nores tradimus ibi terra culta modiatas VIII et afron-
«tat de parte oriente in terra de ansemundo ut in ipso
«torrente et de meridie in terra de trasgurgia et de
«occidente in terra ansemundi et addanagildi: Ideo
«nos omnes hec omnia superius dicta...... et ea que
«dicta sunt ab amorem dei in criniculis peccatorum
«nostrorum absolvere dignetur et pro prededicatione
«sancti androæ ecclesie et ei sacrationem sic tradi-
«mus hec omnia ad ipsius domu sancti andreæ apos-
«toli et ipso sacerdote predicto albaro qui modo ibi
«deo deservit et sacerdotibus cunctis qui ibi in futuro
«tempore sunt servituro eodem modo ut deinceps us-
«que; In perpetuum quidquid de hec omnia seu et de
«alia que ad eadem domum dicti predicte aliquis ho-
«mo deo inspirante legitime tradere voluerit et tra-

(1) Lo P. Florez, en lo volum XXVIII de la seva *Espanya sagrada*, en la part que dedica al bisbe Godmar, en lo nombre 18, diu que á 13 janer del 883 consagrá dit prelat sots l' advocació del apòstol S. Andreu un temple *en el Castro llamado Fonda*. No parla de la situació topográfica de dit *Castro*, que posa en la *Diocesi de Vique*. La diferencia tant radical entre Fonda y Tonda, la dificultat en fer derivar Tona de Fonda y la vaguetat al fixar la situacio del seu *castre*, creyem son causes poderoses pera que ningú ab soles les seves explicacions pogués endevinar lo lloch de la citada esglesia y per consegüent per fernos considerar com un vertader descubriment lo del pergamí.

Escrit ja nostre article, y notant en Florez la coincidencia del any y die del acta del pergamí ab la fetxa que assenyala á la dedicació de sa esglesia de Fonda, llegirem en l' apendix l' acta integra que inserta; y, com ja era llavors de suspitar, vejerem la identitat de les dues escriptures, ab la diferencia, no obstant, d' escriurer constantment éll Fonda, cosa no poch estranya en una obra dictada ab la conciencia crítica de que gosa son autor, y tant mes quant exa equivocació de la *f* per *t* es gran, tractantse de la forma que aytals signes tenian en l' época á que 's refereix l' escriptura original. Nostres lectors podrán discórrer un medi com salvar l' errada; á nosaltres nos bastará la satisfacció d' haver, tot esmenant la copia, aclarit un punt històrich que creyèm que en lo llibre pòstumo del sabi cathedràtich de Teología de l' Universitat d' Alcalá restava molt fosch, tant que ab sola sa lectura romanía tant com may ignorava la vera posició de l' esglesia. Á mes de l' inexactitut notable del nom capdal que l' escriptura conté, y ab tot y haverhi buyts com en la copia nostra, se n' hi troban d' altres nò tant importantes; rahó de mes pera que no desistissem de donar als subscriptors de la *Renaxensa* un trasllat fidel de l' acta original.

Digitized by Google

«diderit omnes sacerdotes presentes et futuri ad par«tibus; sancti andreæ apostoli ipso patrocinante reci«piant teneant et possideant adque per ipsius nomen «dei defendant usuandi laborandi que ei offerendi «fructum potestatem teneant offerri ut ab olim mini«me; Quod si nos ipsi donatores ut quis liber homo ex «adversa vi veris persona ut irruere certaverit....... «hanc dotem beati andreæ apostoli factam et....... ut «inquietare ausus fuerit primum ab agmine esco«municetur et divino consorcio in ultimum....... et «amaritudinis extrancus aperiatur seu accidat ei ma«ledictio et descendat sicut descendit super..... et «Abiron quos vivos eos terra absorbuit....... Et qui «temptaret....... ausus fuerit vindicare non valeat sed «plenissimam ubique ino mnibus obtineat firmita«tem; Retemptator ut inquietator hec omnia in du«plo corporaliter ad eadem domum sine mora restilui «faciat....... gotmarus humilis episcopus dono ibi ca«sam cum curte que justa ipsa ecclesia et dono ibi «decimas et primitias de ipso castri tonda et de om«nis alacentias et territorio suo et fines et suos apen«ditios sicut auctoritas jubet....... dote beati andreæ «apostoli christi......... id est indus januarii anno In«carnationis prefate dccclxxxviii et supra nominata « indicione vi anno primo quod obiit charolus impe«rator.

«Albarus presbiter, etc.»

Seguexen ara les restantes firmes y signes dels presents á l' otorgació de l' escriptura dessus posada y dels donadors.

JOSEPH MASFERRER.

LOS DOS AMORS.

I.

Del mar gran vora la platja
que jamay troba repós,
y que á veu plena de llágrimas
no li donará consol;
sentada sobre una roca
y mirant póndres' lo sol,
llunyedá com la esperansa
que li fa sagnar lo cor;
desfeta la cabellera,
las mans en creu, de genolls,
una mare demanava
de son fill novas á tots;
al Sol que s' enmantellina
entre nuvoladas d' or,
al vent que tot just alena,
á la mar que no respon.
Un sospir cada paraula,
cada sospir dos singlots,
aixó diu, desventurada,
entre rius de tendre plor:
—«Baixell, lo baixell d' Espanya,
Dèu te dó una bona sort;
tú que pres en tas entranyas
dus la joya del meu cor;
baixell, que de nostra pàtria
guardas lo sagrat penó,
al vent digasli si 'm guardas
també 'l fill que trobo anyor,
que en hora trista ¡mal haja!
robaren ¡Dèu me perdó!
á la terra y á la mare,
á la vida y al amor.
Malehidas sian las quintas,
las quintas, que roban noys!...
¡Malehida sia la guerra
y dels homes la ambició!...»—
Aixó diu, desventurada;
y 'l vent rasantli lo front,
com del campaná, á las pedras
las aletas dels falsiots,
li respon,—mentres las onas,
robadoras del consol,
apagan sa veu de llágrimas—
tot morintse li respon:
—«Lloch de amargor es la terra...
no plores lo fill del cor,
que l' amor quinta las noyas,
si la pátria quinta 'ls noys.»—
Y la nit altra vegada
las tenebras du per tot,
y plorant sobre la roca,
vé, la troba l' altre jorn:
trist altar de la anyoransa
hont vivia un pobre cor,
encés en la llar puríssima
del sant maternal amor.

II.

Era 'l jorn de mort y dol
que 'n diuhen de Trafalgar,
jorn de llágrimas y gloria
que no 'n torne may de igual.
Las ayguas del mar bermellas,
cossos morts per tot surant,
la llum del cel apagada
dels canons pel nuvolam;
crits de rábia y d' extermini,
crits y gemechs del que cau,
y 'l buytre de la venjansa
entremitj voletegant.
Dreta n' es la pobre mare
sobre 'l roch mes enlayrat,
y ab ulls que centellas llansan,
tot sagnantli 'l cor amant,
entre las rogencas bromas
que coronan lo combat,
al fillet de la seva ánima
ovirarne espera en va.
Tres baixells son los inglesos
que n' abordan una nau
espanyola y mitj á trossos,
qu' es la reyna del combat.
De la nau sobre la popa
n' hi ha un jove qu' es tan brau,
que trepitja un cementiri
cada volta que fá un pas.
Un penó dú á la ma esquerra
y á la dreta la destral,
la bandera de la pátria,
qu' es la núvia del soldat.
Com en mitj de las sorreras
remuscleja lo mestral,
va per entre los inglesos
la destral tota sagnant;
quant una bala traydora
de un canó ¡valgam Dèu val!
com lo cálzer de blanch lliri,
las duas mans li trenca arran.
Al bram de rábia que llansa
al mirarse desarmat,
y la honra de la pátria
prop de cáurer entre 'l fanch,
l' enemich que la nau umple,
tremolant recula un pas,
y 'l brau marí, que s' escola,
alenant com un gegant,
la bandera al cor aferra

Digitized by Google

ab los dos brassos creuats,
y cridantne—«¡Viva Espanya!»—
ab la veu del huracá,
que lo alé de la batalla
domina per un instant,
lin' don' sepulcre de gloria
tirantse dintre del mar.

III.

¿Qué guayta la pobre mare,
qué escolta desde aquell roch,
qué diu al cel y á las onas
y al huracá de la mort?...
¿qué fá batrer la seva ánima
y extremeix lo débil cos,
com fará en los cementiris
del judici la remor?...
¿Qué crida ¡desventurada!
¡Mare de Déu dels dolors!
obrintse 'l pit ab las unglas,
picant de peus sobre 'l roch?...
¿Qué crida, amenassa, implora
tota mullada dels plors,
plena la boca d' escuma,
invocant al Redemptor?...
¿Qué diu cada cop que sona
lo bruel de cent canons?...
¿qué singloteja, qué prega?...
—«¡Fill!... ¡Déu mèu!... ¡fill de mon cor!!...»—
. . . .
Y quant ja de la batalla
la espantable veu no s' óu,
altre veu ronca com ella,
la del mar cruel, respon;
y diu á la pobre mare
que tan sols un fill ne vol:
—«Las onas guardan un héroe
y la pátria 'n porta dol.»—
En lo fons de la traydora
desplombat cau un cos mort;
y al instant, la mar inmensa,
serenada 's veu per tot.
Santa y simbólica llosa
ab que l' Eternal ha enclós
l' ardent, noble amor de pátria,
lo sant maternal amor.

ALBERT DE QUINTANA.

DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D' ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D' UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(Continuació) (*).

«Aprés lo dijous XXIIII del dit mes de Setembre los dits honorables consellers tots sinch, que per lo dit Illustre primogénit, ensemps ab don Joan de Bemunt, don Johan d' Ixer camarlench don Johan de Cardona, maiordom del dit Senyor, e mestre Queralt del orde de prehicadors confessor del dit Senyor, foren elets marmessós per lo dit Senyor primogénit, volents metre en degut orde les coses necessaries á la solempnitat de la sepultura del cors del dit Illustre primogénit delliberaren que lo cors del dit primogénit fos devallat en la sala reyal (9) del dit palau, al mig de la qual hagueran fet fer un lit alt ab bancals al alentorn, lo qual lit fou cubert de certs matalaff, sobre los quals fou posat un bell e molt ricós cobertor de seti carmeti ab corones de fil dor e de seda, ab altres obratges sembrat, e foren posats al cap del dit lit tres coxins cuberts de drap dor e dos semblants als peus e sobre los bancals del dit lit foren meses catiffes de diverses obratges molt belles e sobre lo dit lit fou mes un pavalló gran, fet é quatre cayres, de ceti blanch ab diverses obres dor e de seda, molt costós e bell qui retia simbori ó capell sobre lo dit lit. E totes les dites coses sobre posades en lo dit lit eran propies del dit Illustre primogénit. E la dita sala fou á cascuna part ornada de diverses draps de ras molt bells e nous, obrats ab molta seda, en que eran los sinch actes istorials fets per Ercules. E foren hi constituits XI altás, çó es, III á cascun costat II als peus e III al cap, lo hu dels quals tres era alt en lo tribunal hon lo dit primogénit mentre vivia seye en sa cadira reyal, quant se tenia audiencia. E ordonades les dites coses, los dits honorables consellers ajustats en la casa del consell de XXXII de la dita ciutat, ensemps ab lo honorable mossén Benet de Guimerá vervessor vaguer de la present ciutat, e ab alguns prohomes de cascun stament de la dita ciutat, anaren al dit palau e muntaren en la cambre hon lo dit cors stave vestit e sobre lo dit lit, en la qual cambre era ja lo Reverent bisba dosca, lo comte de Pallars, deputats de cathalunya e molte altre notable gent, e cascú se assech no tenint orde, com la multitud de gent hi era gran. E poch aprés muntá lo clero de la Seu processionalment ab la creu maior de cossos levada e alli lo Reverent bisbe de Vich, qui en vida li era molt familiar, feu al dit cors absolució general, e feta la dita absolució, lo cors del dit primogénit, qui lavors stava cubert ab un lansol prim fou descubert é romás scarat, vestit en la forma demunt narrada, e aqui axi per sos familiás com per altres faheren plors é crits que era gran dolor lo hoyr. E lo dit cors fou prés sobre un lansol per certs familiás del dit primogénit e fou davallat ab la dita proffessó fins al derrer sostre del primer e alli fou mes sobre un lit de morts cubert de un drap carmesi brocad dor, ab plors, crits e grans lamentacions. E sobre lo dit lit lo dit cors descarat fou portat, per don Johan de Bemunt, don Johan d' Ixer, don Johan de Cardona e molts barons e altres familiars del dit Senyor, tots vestits de saques o de entrellis, en la dita Sala reyal, e fou mes lo dit cors en lo dit lit, e fou posat lo cap vers la Seu e los peus vers lo portal de la dita sala, e aqui havia gran moltitud de poble que apenes si podia hom girar e veheren totom aqui generalment plorar, dolre, cridar, jamegar e plorar, fahent continença de gran dol, que era cosa de gran pietat e trencament de cor. E stant lo dit cors en la dita sala, tant com hi stech, en cascú dels dits altás foren dites misses e alguns jorns sen

---

(*) En lo nombre passat, se mancá involuntariament l' orde correlatiu de las vuyt notas que conté lo comens d' est article, per lo tant ja compendrán nostres lectors perque se segueix ara dita ordenació en las notas.—*(N. de la R.)*.

(9) Llavors també se nomenava *tinell major ó dels Embaixadors*. Desde mitjans del segle XVI se digué *del borboll ó gorgoll*, fins qu' á las primerías del XVIII (1721) se convertí en l' actual esglesia del Convent de religiosas Benedictinas de Santa Clara.

Digitized by Google

hi digueran de altes ab xandres e órguens per ánima del dit Illustra primogénit. Semblantment per cascun jorn, stant dit cors en la dita sala, lo clero axi de la Seu com de les parroquies e monestis de la dita Ciutat, axi de homens com de dones, processionalment, ab creus levades, continuaren, dues vegades cascun dia, fer absolucions denant lo dit cors, en la dita sala per refrigeri de la ánima del dit Illustra primogénit. E axi stech e romás lo dit cors en la dita sala, vestit e scarat, sots les dites solempnitats del dit dia de dijous, fins lo diumenge mati apres seguent. E axi stant en la dita sala scarat, dos uxers qui en vida lo vian servit, ab ventalls de ploma lo ventaven com si fos viu. E lo dit dia de diumenge, que contavem XXVII del dit mes de setembre, vers dues hores de mati, lo dit cors fou despullat, sens que nó fou enrejat, la qual cosa se hac a gran maravella, (e fou més dins dues caxes de fust, una dins altre, ab diverses polvores, e la sobirana fou cuberta de vellutat carmesi molt bell, e ab les dites caxes, lo dit cors fou tornat en lo dit lit de la dita sala, e de les dites coses fou fet acte auténtich per notari de la present Ciutat (10) e encara de la casa de la diputació. E com lo despullaren, per çó com la devoció de les gents era tanta per los miracles evidents ques seguiran stànt lo dit cors en la dita dita sala, les robes que vestia foren trencades fins á calses e sebates, es ver que dón Johan de Bemunt, qui era camerlench e gran familiar del dit Senyor, e era comenador e nat en lo Regna de Navarra, demená en gracia, li fos dada la roba de seda que lo dit primogénit vestia, per fer portar aquella á Pamploná, en conmemoració del dit senyor e fou li dade.

E per quant lo dit cors per virtut de nostro Senyor deu, e per merits de la sua bona vida, lo dit dia de dijous, segons fou dit á mi Johan Mayans scrivá del present Racional per moltes e diverses persones dignes de fé, comensá fer diverses miracles, endressant contrets, qui era cosa de gran maravella (11), é per causa de les dites, la devoció de les gents era tanta que sobre lo dit cors se abochá tante gent, que covench als dits honorables Consellers, fer fer al entorn del lit una tancha de fust ab dos portals, per çó que hagués orda, car per lo hú entraven e per laltre exian. E axi matex per devoció que les gents tenian, la cuberta de la dita caxa fou squinsada, entant que á trossets la sen portaren e per la dita occasió, covench que lo dia ans que lo cors fos portat á la ecclesiástica sepultura, altre vegada fou cuberta del dit carmesi, e no tan solament sen portaren á trossos la dita cuberta, mas encara trosseiaren una part del cobertor de ceti carmesi demunt dit qui li fou posat en lo dit lit, e sinol ne haguessan levat, tot lo hagueran tallat, e fou gran tala com fós molt sumptuós. E mes lo dit dia de dijous, fou posada la creu maior de la Seu, qui serveix lo jorn de la professó de *Corpore Christi*, al cap de la dita tanca, vers lo cap del dit cors, e aximatex hi foren posades IIII banderes, una ab armes reyals d' Aragó, altre ab armes de Sicilia, altre ab armes de Navarra e França, e laltra era gallard ab la divisa del dit Senyor primogénit (12). E lo Capitol de la Seu e lo clero de aquell, vahent los avidents miracles que lo dit cors fayha, delliberaren fer, e elegir tres setsenes de preveres, qui stiguessen continuament ab lo dit cos, ffins fos á la eclesiástica sepultura liurat, les quals tres setsenes fossen departides, çó es: que la una setsena stigués vuyt hores, e axi aprés les altres, de nit e de die, e axis seguí.

E les dites coses seguides, lo dit dia dijous XXIIII del dit mes, los dits honorables conselers, vaent que lo dit Illustre primogénit, era passat de la present vide, en la fi dels quals (13) fforen presents los honorables conseles, e encare les dites quatre persones per los dits Conselers e consell, segons demunt apar aletes, e moltes altres, convengueren dins la casa del consell de XXX de la dita Ciutat. E per ço, que per part de la dita Ciutat, ffós retud lo deute rahonable e pertinent á la solempnitat del cors del dit Illustre primogénit, faheren appellar, per los lurs vergués, lo consell ordinari de XXXII de la dita Ciutat. E ajustat lo dit consell en la dita casa, ffou aquí exposat per los dits honorables conselers, lo cas sobre dit de la mort corporal del dit Illustrissimo primogénit, e demanaren lur consell e acort, sobre la serimonia per los dits honorables conselés en nom de la dita Ciutat servadora, en la solempnitat de la dita sepultura e per rahó de aquella. E ffete aquí la proposició per los dits honorables conselés de les dites coses, hauts molts e diverses colloquis entre los dits honorables conselers e consell, vistes he regunegudes algunes solemnitats de Reys, Regines, axi Regnants com relictes, e del primogenit en Marti Rey de Sicilia e primogénit d' Aragó, segons se mostre continuat en scrits en lo archiu ó casa del racional de la dita Ciutat, ffinalment ffou delliberat per los dits honorables conselers e consell, que la solempnitat de la dita Sepultura, ffos ffete per part de la dita Ciutat de la fforma seguent.

Çó es: que los dits honorables conselers e los promens seguents, ço es los honorables en Jacme Ros e Ffrancesch Lobet, ciutadans, Johan de Lobera, Benet Ponsgem mercaders, Barthomeu Agell, Johan Mateu notari, Johan Massanet e Steve Guitart manestrals, e ultre aquells, los honorables en Johan Ros e Guilem Ponsgem consols de la mar, Gaspar de Rajadell e Barthomeu Fferrer obrés. E semblantment lonorable en Barthomeu Quintana clavari, Johan Ginebret scrivá del honorable consel e Johan Mayans

---

(10) En lo nombre 1.er del apéndice á la present relació, estará continuada copia d' aquest acte.

(11) Sian ó no certs tots los miracles y curacions que los documents contemporans atribuheixen en vida y en mort al malhaurat infant Carles, ja que no es de nostra competencia lo determinarho, dirém tant sols imparcialment que la idolatría á ell professada per lo poble catalá, engrandiria un bon xich la realitat y nombre de dits fets miraculosos; mes clarament: en ells hi veyém un fons de veritat, quals proporcions augmentá la patria, cega d' amor per son fill adoptiu. D' aquest gran amor n' es una proba la resolució de construir una urna de plata pera guardarhi los restos mortals del princep. *(Végintse los documents finals del Apéndix).*

(12) La divisa del princep sembla qu' era la matexa de son avi Carles III de Navarra, consistent en un petit arbret ó rama de castanyer, si bé ell hi afegi la llegenda *Bonne-foy*, que 's veu també en sas monedas.

(13) Aquí deu enténdrerse elidida la paraula *dias*.

Digitized by Google

scrivá dels honorables racionals, als quals clavari e scrivans pertenyia per dret de lus officis, segons foú trobat en lo dit archiu ó casa de racional. E axí matex en Johan Vilanova e Johan Merqués, vergués dels honorables conselés, fossen vestits de sengles gramalles e caperons de bon tint de drap de bruneta. E que les dites gramalles fossen á cascun tallades dins lort de la casa de la dita Ciutat, metent cascú en la sua gramalla tant drap com hi agués mester. E sessasen esser donades á cascú VI canes de drap, segons en altres temps ere acostumat. E que de qui anant ffos axí servat en los cassos en lo esdevenidor occorrents.

Ffou encare desliberat per los dits honorables conselés e consell, que á la dita sepultura, fossen fets per part de la dita Ciutat, cent L brendons de cere de pés de V lliures cascú, tots ennegrits, ab II senyals de la Ciutat en cascun brendó, dels quals fossen portats demunt lo dit cors C encesos encemps ab laltre luminaria, ab son degut orde, com portarian lo dit cos á la sepultura, e los restants servissen, sinquanta per lo universari fehedor per part de la Ciutat encemps ab los que resterian dels cent, pero que ffós ffete çerta avinensa ab lo regent la sagrestia de la Çeu, á cert nombre dels dits brandons, los quals romanguessen á la dita sacrestia, e los restants fossen cobrats per lo candeler quills faria, e axís segui que per composició ffete, fforen liurats á la dita secrestia, de deu siris hú, e los restants fforen cobrats per lo candeler qui ffets los havia.

Item ffou desliberat e conclós per los dits honorables conselers e consell, que á la dita sepultura ffós donat hun bell drap dor imperial, en lo qual ffossen ffets XVI senyals, çó es VIII ab les armes del dit Illustre primogenit, de sancta e inmortal recordació, e altres VIII ab senyal de la Ciutat, en les orfes de tercenell negre, en les quals ffós encasat lo dit drap, lo qual ffós tot ffolrat de tele negre, e axi acabat ffós en degut orde posat sobre lo cors desus dit, mas emperó, com en lo dit temps nos trobaren en negunes botigues de la dita Ciutat, draps dor decents ne pertinents, ans eren sotils e en gran ffor, fou acordat que per lo regent la secrestia ffos present á la dita Ciutat, lo drap dor blanch imperial que la Ciutat havia donat á la dita secrestia por lo cós present e aniversari qui ffou ffet per la dita Ciutat, per la mort de la sacra magestat del Senyor Rey Alffonso, de loable memoria, oncle del dit Illustre primogénit, en lo qual havia XVI senyals tots de la Ciutat, ab condició que en lo sdevenidor ne ffós comprat hun bell, lo qual encasat e ffolrat ab los XVI senyals primer dits, fós donat á la dita sacrestia. E lo qual drap prestat per la dita sacrestia, lo jorn de la dita sepultura, fou posat sobre lo dit cors. E mes hi fou posat sobre lo dit drap, un bell drap carmesi brocat dor, e sobre dit drap, hi fou mesa la spasa que lo dit primogénit, vivint, se feye portar denant, lo qual drap dor e spasa, fou donade á la sacrestia de la Ceu.»

(Seguirá).

ANDREU BALAGUER.

LAS METAMORFOSIS D' OVIDI.

(De las Metamórfosis de Ovidi traduhidas en lo segle XV, per Francesch Alegre (1).

Capitol segon continuant los fets de Feton fins a la fi, ab la conversio dels Etiops de blanchs en negres.

E mentre tals coses lo magnánim Feton mirava, no poch maravellat de tanta excellencia, la esvellada aurora del seu clar niu exint obri les purpúrees portes manifestant les grans e espayoses sales plenes de roses de diverses colors; fugien les esteles encalçades per lo clarejant Lucifer, e les ombres de la nit en les estremes parts de la terra axi desminuhian com la luna dejus los flachs corns. A tal hora mana lo gran pare que ab les forts regnes fossen aiunyits los seus laugers cavalls. Portan a execució les deeses a ço dedicades sos manaments, e ab lo such de la ambrosia amansan la ferocitat dels cavalls lançant foch, constrenyent la forsa de lurs dents ab los ressonants e forts frens. Unta Febo la cara de son fill ab sagrada medecina, per on fon fort en sostenir les flames del foch; posali la garlanda dels luminosos raigs, e tement lo presagi de tant cert mal, repetint en son cor la solicitut de moltes ansies, axi amonestant li torna a parlar. Si almenys aquests darres prechs del ansiat pare troben en tu algun loch, afectadament te prech tengas la ma de la regna mes presta que los esperons, perque sens molt punir esforçadament caminen, e a mi es treball de retenir lo lur volant cors; tendras lo cami per lo mig contentant te de scalfar solament los tres zones, mirant ló ample loch per on passar acostuman les rodes. E perque les sobergues calors sostenir pugan la terra e lo cel, ne baxaras ne muntaras, ans per lo mig faras segur passatge; perque elevant te en alt cremarías los celestials signes e calant, gostarian les terres; no declinant a la dreta ne a la sinestra part, entre les dues segurament te guia, acomanant les altres coses a la Fortuna a la qual pregue te sia favorable e millor que tu disponga de tos fets, perque mentre que en tals raons me detench, la humida Nit en les ribes de Hesperia ha passats ya sos termens de la Aurora reluhint se amostra, lançades del ayre totes les negres ombres, no consent tint a mi espay per a mes raons. E per ço, car fill, pren les regnes, o si millor consell vols, mentres los fats to consenten, dexa pensament de tan folla empresa. Qui poch de tals amonestaments curant, seguint la granesa de sos desigs, munta en lo excellent carro, alegrant-se de tenir en la iovenil ma les forts regnes dels cavalls de Febo, regraciant al pare tan assenyalat do. Comença aquells a moure moventse no ab menys leugeria que devolants aucells. Pirous, Ehous, Eton e Flegon, quatre cavalls dedicats al menar de aquest carro, aiudats per Tetis ignorant los fats del desastrat nebot, umplen lo cel de luminosa claror. E havian ia passat los termens de Euro aquests cavalls, quant conegueren la leugera e poca

(1) Vid. Renaxensa, any I, números 15 y 21.

Digitized by Google

força de lur governador; de la manera que saltant a diverses part sens govern se aporta la nau en gran fortuna, anaven per lo mes plagut cami dexant lo antich passeiar. Espantas Feton e no sab regir les comanades regnes; ignora lo cami, ne, còm lo sabes, poguera a ells retraure. Atal hora, per aquest desordenat caminar, los triones, frets primer, se scalfarén dels raigs del sol e la glassada serpent, dedicada a guardia del pol antártich, primer peresosa per soberga fredor, se scalfa concebent novelles ires. Descoloris lo miserable Feton mirant sota si per gran spay distar les aygues e la terra, e penedis de tant alt esser muntant; tremolaven sos genolls e la força de son veure disminuhia per la soberga claror. No volguera may haver conegut los cavalls de son pare; anuges de haver ab prechs vençut a tant honests consells; es incert quin cami millor seguir li sia. Gran part del cel havia ia passat, maior era la que davant tenia, e axi stava, en son animo medint qual mes util li fora, passar avant o tornar atras; no dexa les regnes ne te força per a retenirlas; ignora los noms dels cavalls; finalment li manquen totes aquelles conexençes e forçes per qui poguera esser aiudat. Mira per lo spayos cel la multitut de mirables figures, qui li causan espant; aon com miras la figura de Geminis, de Escorpion e la aguda coha del Drago, tota humida per verinosa suor, ab la pensa ia flaca novament ocupada per gelada por, no pogue mes regirse e abandona les regnes, les quals còm sentissen los esforçats cavalls iaure sobre lurs colls, per aquella part aon lo moviment de lur desfrenat cors los aportava, endreçaven lurs passos sens seguir negun orde; ara cercant les altes regions en alt se elevaven, apres baxant per vies corves a la terra se acostaven. Maravellas la Luna de tan leuger corre dels fraternals carros e cremats los nuvols fumaven e ia les enceses flames ocupaven la terra tota fesa per soberga calor, remoguda della tota humiditat. ¿Que dich? Cremarense les grans poblacions e les pomposes ciutats sota les nuus caent se detenien; cremau les silves e les altes muntanyes de Athos, Taurus, Cilix, Tinolus, Ohetes. E lavors primer seca la brollant font de Ida e la virginea Elichona past dels elevats entenimenta. Crema ab doblats fochs la inmensa montanya de Etna, lo mont de Parnaso en dues parts partit, Erix, Cintus, Otrix e finalment Rodope; Minax, Dyndima, Micale e lo coll Citeron, dedicat als sagrats vots de Venus, qui de alta neu cobrir se acostumaven restan de les flames guastats. No aprofiten á la provincia de Ficia los seus naturals frets. Crema lo mont de Caucaso, Ossa e Pindo ab Olimpo, major que algu dells; cremen les montanyes dels Alpes e Apenino, qui, ab les nuus egual, torba als mirants lo veure. Mira Feton lo mon de totes parts ensés, no pot lo tendre cuyro de la sua gentil cara sens lesio sostenir la calor del cremat ayre; sent los carros ia blanqueiar apurats per lo foch; tapats sos ulls per la escura espessedat del fum, ignora en quin loch sia, e finalment fora de tot arbitre, segueix lo beniplacit dels seus volants cavalls. Han cregut los antichs per aquest cremament los pobles de Etiopia esser restats ab escura color e que lavors secada tota humiditat resta la terra seca. E les nimfes atal hora ab los cabells escampats dexaren los rius e lachs; serca Dircen á Beocia, Aminnen Argos, e Nahifire les pirenides ones. Ne los rius estiguerer segurs dintre los propis ribatges a ells per sort otorgats: Cartanais en mig de ses aygues fuma e lo vell Penneu de qui parlavem dalt, Teutantreu e Caico, lo cuytat Ismeneo ab Erimon lo qui rega la provincia de Focia; enceues lo riu de Xantus, presagi del esdevenidor cremament del gran Ilion, per mig de qui passava; crema Meandro, qui ab les riberes tortes remulinant discorre; Migdonius, Melas, Eurota, Eufrates e Oronta, gran riu de Babilonia, Termodohon, Cito, Ganges, Phasis, Eister: crema lo riu Alfeu e les riberes esfereides se enseneren: Tagus ab lor que en sa aygua porta corre falles de foch e los aucells qui ab dolç cant honraven les riberes de Caistro caygueren cremats en ell: lo riu de Nilo espantat fugi en les estremes parts del mon e amaga lo cap de manera que fins vuy no se mostra; restan set boques plenes de pòlç e sens aygua negant aquella a set valls que regar acostumava; crema aquest mateix foch los rius de Ysmaria, crema a Ebro, crema los rius de Hesperia, lo Reno, Rodano, el Pado e lo gran Tiber, a qui los fats permitian del mon la senyoria. Ubris la terra en amples cretes per qui penetra lo lum del sol al infern, per on espantat lo rey Pluton, teme de perdre la amada muller. La mar secada no apparia alre que hun sech camp de arena e les montanyes de arena que la mar en alt elevada cobria, descubertes se mostraven; cercaven los pexos les pregoneses, los dalfins no gosavan elevarse sobre les ones ne pendre delit en lo avesat ayre; los cossos de les grans ballenes en lo gran fons desanimats jahien e es fama que los Deus de la mar Nereho e Dorida sota les ones Tebeas se amagaren. Tres vegades asseja Neptuno ab la cara girada exercitar los braços en defensa de tan gran dan e altres tantes escaldat per les seques fervos del cremat ayre se retrague de tants dans. No poch agravada la gran terra, privada de les ones de la mar qui circuir la acostumavan, excitada per les fonts qui de diverses parts fugint se eran amagades en les sues secretes entramenes, alça la cara fructificant, e posant la ma per defensa de son front e ab gran por totes coses mirant, un poch se atura e mes entre si que no acostumava rompe la sagrada veu en tals paraules: Si plasent es a ta magestat, o gran Jupiter, per mos demerits punirme en tal forma ¿perque los teus lamps cessan? ¿Com no crema lo teu foch e disminuhira ma pena, pensada la dignitat del punidor? Envides pot ma lengua formar les presents paraules; mira los meus encesos cabells, mira les flames del foch per totes parts sobre mi anellant. ¿Aquest es lo premi de mos fruyts? ¿Aquesta es la honor a ma fertilitat promesa, yo que tot lany so treballada ab agudes relles e cavechs, yo qui do plasents pastures a les ovelles, yo qui ab deguts aliments sostench la vida dels homens e per als Deus produesch aromatichs encensos? E pos ma culpa de tanta pena me fes digna, ¿que demerexen les ones? ¿que culpa ton germa perque les mars que la sort li ha atorgades no permets sens empaix possehesca? E si los nostres

Digitized by Google

prechs e instant necessitat no bastaran en placar la encesa ira de ta pensa, hages merce del teu cel, que los dos perns quil sostenen ia fumen, los quals si lo foch acabara de guastar, cauran los grans e celestials palaus. Atlas ab gran treball soste lo pern blanqueiant per lo foch; si la mar, les terres e los cels per ta culpa perexen, tornarem en lo cahos antich confusament estar. Excita, donchs, la potencia tua, e remou tan greus flames, reparant ab provisió de madur consell al que no gostat reste. Acabava la terra tals raons e ia no podia mes sostenir la vapor ne parlar, quan se amaga en les sues cavernes. Mogut a pietat lo animo de Jupiter, aiusta tots los Deus, e entre ells aquell qui lo guiar dels carros havia atorgat a Feton, protestant se davant ells de la perdua del mon, si no si aiudava. Per tots fo remesa provisió de son prudent arbitre. Muntasen volent aquest fet portar a execucio en la gran torra de on acostuma escampar les nuus prenyades de aygua sobre la terra e comoure los trons. Mes perque per lo foch era laygua cremada no troba nuus que pogues induir sobre la terra ne aygues per a ploure, e comovent lo mon tot a terror ab gran tro, trames una fulgurea sageta al carreter de Phebo, ensemps privant a ell de anima e als carros de regidor: destruhi ab foch los fochs. Relinxan los cavalls e saltant al traves lançaren de lurs colls lo pesat iou dexant rompudes les regnes: alli iahuen los frens e de la altra part les rodes e perns del carro rompudes en diversos lochs se escamparen. Can Feton, cap primer, e ab gran impulsió es aportat per layre com caure acostuma del clar cel una encesa estela, e en part molt luny de sa patria, en les ribes de Eridano, pres terme lo seu caure e ab les aygues de aquell se apaga la sua fumant cara. Les Nayes, nimphes de Hesperia, donaren sepultura al cremat cors, signant ab quatre versos lo sepulcre de aquell.

Açi tancat es Feton, fill de Phebo
fet guiador dels carros de son pare,
a qui mancant pera regirlos força
se amostra gran gosar en empendre.

(*Copiat de un eczemplar de la edició de* 1493.)

SI JO FOS REY!

Si jo enlloch de essér un pobre
fos un rey que ho pogués tot,
que de poch cas que 'n feria
del ceptre y corona d' or!...

Feria un concell de savis
y los diria:—Entre tots
mirau de regir mon regne,
que no 'u puch fer jo totsol.

Fora ciutat me 'n iria
y lluny, ben lluny dins un bosch
m' hi feria fé una casa
per viure lluny de la cort:

Miraria que la fessen
en paratje delitós
just á ran d' una llacuna
d' aygues clares y poch fons:

Dos cisnes blanchs hi duria
que estufats, vinclant el coll,
irian d' un cap á l' altre
desde l' auba fins sol post.

Allá ab mi tindria una arpa
de tres cordes, totes d' or,
y un nan lletj pera servirme
de fosser quan jo fos mort.

Quan 'o sortis hora baixa
á fer volta pe 'ls entorns
vendria ell al meu darrera
portant l' arpa y silenciós.

Y mentres jo anés ulls baixos
teixint garlandes de flors
ell aniria pe 'ls marges
cullint mores y murtons.

Y quan per péndrerli l' arpa
m' ajupís, ell ab un bot,
ajugassat, me pendria
del front la corona d' or...

Ran de l' aygua, al clar de lluna,
m' asseuria sobre un roch
y els sons dolcíssims de l' arpa
ressonerien pe 'l bosch.

Al sentirlos, pararia
los seus cants el rossinyol,
l' oretj de la nit ses queixes,
sa remor fresca la font.

Jo á les hores en veu forta
cantaria mes cançons,
cançons dolçes may cantades,
may sentides en el mon;

Cançons tendres que avuy dia,
com á perles en el fons
de la mar, duch estojades,
catives al fons del cor...

Y el meu nan, sense escoltarme,
s' entretindria totsol
jugant, fent rodar pe 'n terra
ma rica corona d' or.

RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.

1873.

LO DE NA FUSTOTS.

(*Rondalla popular mallorquina*) (*).

Axò eran dos joves qui s' en anaven á cassar, y mentres eran á la garriga, los agafá una brusca, que 's varen haver d' arreconar, y véren unes casetes blanques. Hi anáren y trobaren una atlota de sobre una vintena d' anys, qu' era garrida pero com á ma fetota, dexadota; y li deyen na Fustots.

Aquells dos joves eran el rey y l' altre un comte.

(*) Transcrita *del natural* exactament y punt per punt.

Y li digueren:
—¿Y are que fas?
Ella filava, y digué:
—Estir.
—¿Y com has estirat que fas?
Diu: - Embulich.
Y cada instant s' axecava y se tornava asseure.
Y li digueren:
—¿Y are que fas, tant d' axecarte?
Diu:—Cuyn.
—¿Y qué cuynas?
—Allò que s' alsa y s' abaxa,—digué na Fustots.
Y ells, riu qui riu, li diguéren:
—¿Que no tens pare ni mare?
—Diu:—Sí.
—¿Y ahont es ta mare?
Diu:—Á cercar camarrotjes.
—¿Y ton pare?
Diu: Á traurels de casseva.
Y no porian mes de riure aquells dos; y li diguéren:
—¿Y que no tens cap germá?
—Diu:—Sí.
—¿Y ahont es?
Diu:—Á cassar.
La brusca ja s' espassava, y aquells dos no s' en anaven per sentir dir bestiades á n' aquella atlota.
Diguéren:—¿Y qué cassa el teu germá?
Diu:—Du els vius y dexa 'ls morts.
En aquest instant, arriba sa mare de l' atlota.
—Bon dia tengan ¿Com los va? ¿Que los n' ha dita colcuna na Fustots?
Responguéren:—Ella 'ns ha fet riure un poch.
—¡Jesús! ¡Jesús! ¿Y que los ha dit?
—Ens ha dit qu' estirava y qu' embulicava.
—¡Oh, ves que ha dit! ¿No veu que filava fil per fer roba? ¿Y qu' ha dit mes?
—Que cuynava alló que s' alsa y s' abaxa.
—¡Jesús! ¿No veu que cuynava ciurons, y com bullen s' alsan y s' abaxan?
—Llavors ha dit que son pare era á traure 'ls de casseva, y que son germá cassava y duya els vius y dexava els morts.
—¡Ja 'u es bestia! Si l' havien de dexá' anar, qu' es mes juana!—diu sa mare.—Los ha dit axò que los treu de casseva, perque son pare es á sa rota á traure rabasses; ja veu que les lleva del seu lloch, y del germá ha dit que duya 'ls vius y dexava 'ls morts, perque en fer mal temps, s' en va á darrera les cases á matarse 'ls poys, y du els vius y dexa els morts. Ja veuen, senyors, qu' es ver lo qu' ha dit.
Y ells, tantes rialles may.
S' en anaren á acabar sa cassada, que ja no pluvia, y comenaren que diguéssen á son pare que l' endemá á les nou fos á *palacio*, y que no faltás, pena de la vida.
Com son pare arribá de sa rota, l' hi digueren, y ell tot retgirat pensant que no 'l matassen, temia d' anarhi.
Sobre tot, l' endemá á les nou s' encaminá á *palacio*, y trobá un criat que 'l mená á n' el rey. Se feren bona escomesa; va esser al contrari de lo que 's pensava 'l vell, fent contes que 'l matarien; li donaren berenar; com hagué berenat, va anar devant el rey, y el rey li doná dues dotzenes d' ous trencats, que los dugués á na Fustots, que los posás una lloca, y com los tendria nats que los hi dugués.
—Y demá dematí, á la matexa hora de vuy, tornareu y 'm dureu sa resposta.
El vell tot enfadat, perque veya que no poria esser tal cosa... (m' he descuidada). Y si els ous naxian, el rey feya promesa á na Fustots de casarse ab ella.
El vell plorant dugué 'ls ous á sa filla, y ella digué:
—No estigueu retgirat, mon pare; anit no teniem de que sopar y ferem una truyta.
Soparen dels ous y tenguéren sa panxa plena.
L' endemá dematí, abans de partir son pare, li doná na Fustots un plat de farina d' ordi ben prim cernuda, y digué:
—Direu á n' el rey que sembri aquesta farina, y quant l' ordi será granat, jo li duré 'ls polls, y engrexarán de la farina que haurá sembrada.
El rey quedá estorat d' aquella resposta, y com el vell s' en torná, li doná un paner gran, que l' hi dugués ple de rialles.
—Y vos demá, tal hora com vuy, tornareu esse aquí ab el paner ple de rialles.
Ell, tot enfadat perque veya qu' eran impossible aquexes coses.
Com arrivá á casseva, digué sa filla qui 'l va veure plorant:
—¿Qué vos ha dit?
Diu:—Que demá li duga aquest paner ple de rialles.
Diu:—No estigueu enfadat per axò.
Y era la causa qu' ella feya y deya aquexes coses perque era fadada de set fades.
Diu:—Anau á cassá' aucells vos y el meu germá, y dureu aucells de cada casta.
S' en anaren, tornaren y dugueren dues taleques d' aucells.
Na Fustots los plomá á un ses ales, á l' altre 'ls pits, á l' altre sa coua; no n' hi havia cap de germá. Los posá dins el paner, y los s' endugué son pare á *palacio;* y hi havia tota la sala plena de gent, senyors y senyores, qu' esperaven les rialles; y el vell, com era pe 'l camí, per fer quedar sa filla millor, destapava 'l paner y feya grans rialles y totduna tapava, com que la rialla s' hi quedás dedins.
Com arribá y vé tanta gent, doná 'l paner á n' el rey, y 'l destapá, y tots els aucells fugiren: un qui 's posa demunt el cap d' una senyora, l' altre demunt el cap dels criats, y tothom s' esclafí de rialles; y varen esser les rialles de na Fustots.
El rey digué que s' hauria forsat de casar ab ella, per la promesa que li havia feta; y per desfersen, digué á son pare que li digués que l' endemá, al capvespre á les cinch, los surtís á camí á tota sa comitiva, á tal part, y que no havia d' anar ni vestida ni despullada, ni á peu ni colcant, ni pel camí ni fora del camí.
A ella, axí com qu' era fadada, no li era res impossible.

Se despullá y se posá uns grans filats per tot el seu cos; llavors cercá un boch molt gros, y partí. Pegava bot demunt el boch y ell alsava ses anques y la tirava al ayre; tornava demunt el boch y la tornava tirar al ayre.

Com va esser allá ahont el rey li havia dit, de demunt *palacio* la tromparen, y véren que hi anava ni colcant ni á peu, ni vestida ni despullada, ni pe'l camí ni fora del camí.

Sobre tot, el rey li enviá un criat diguentli que s' en anás á vestir be y que li enviaria una carrossa y aniria á *palacio* y se casaria ab el rey.

S' en torná á casseva, se vestí de reyna y s' en aná á *palacio*.

Allá trobá comtes, marquesos, cavallers, tot *palacio* ple. Li feren gran cortesía y ella també, y are veurás quin' altre s' en tregué.

En els cotxos hi havia diferents animals, cavalls y égos, y tots estaven á una estable gran.

Com s' en anaren á casar, dexaren els cotxos, y una égo, d' aquelles fé una pullina, y la pullina s' en aná á posar devall la panxa d' un cavall, y com els senyors y tothom arribaren del casament, diguéren á n' el senyó de les égos qu' una havia feta una pullina, pero qu' estava devall la panxa d' un cavall.

L' amo del cavall pretenia la pullina, y l' amo de l' égo també. Si es meva, si es teva, sobre tot, la pullina va haver d' esser de l' amo del cavall.

El rey digué á la reyna, qu' era na Fustots, que si donava cap consell, la tornaria enviar á casseva; y ella li va dir que si s' en anava, s' en havia de dur lo que mes estimaria de *palacio*.

Va dir el rey: — Be.

L' amo de l' égo digué á la reyna:

—¿No 'm donaria un consell sobre de la pollina, perque siga meva, que 'u es y no la 'm volen donar?

Diu: — Com anirém á passetjar, tú roman y vestit de pobre, y vesten á fer un clot en mitx del camí, y com passarán, que 't dirán: —¿Qu' has de fer aquest clot? — Tú has de dir: — Tench de sembrá' sardines. — Y dirán: — ¡De beneyt! — Y tú dirás: — Tant es fácil sembrar sardines, com els cavalls fer pullines. — Y la 't donarán.

Com el rey passava ab son cotxo, va veure aquell homo que picava, y li digué:

— ¿Qué fas aquí?

Diu: — Sembr' sardines.

Diu: — ¿Qué vols dir?

Diu: — Tant es fácil sembrar sardines, com els cavalls fer pullines.

Diu el rey: — Axó es consell de la meva dona.

Com tornaren á *palacio*, berenaren, y abans de berenar, el rey digué á la reyna que en haver berenat s' en tornás á casseva perque habia donat consells.

Y ella digué: - Be.

Y á dins el tassó del rey, com berenaven, hi va posar dorm-y-son, y el rey s' adormí, y na Fustots el posá dins sa carrosa y el s' endugué á casseva ab ella. El colgá dins el sostre de la palla, adormit, y á la nit com se despertá, comensá:

— ¡Ahont som!

Y cridava criats y cap li responía.

Na Fustots digué:

— ¿Marit, que vols y que demanes, tant de cridar?

Diu: — ¿Y ahont som?

Diu ella: — A cameva.

Diu: — ¿Y per qué m' hi has duyt?

Diu: — ¿Y que no saps que jo 't vaig dir que, com m' en aniria, m' en havia de dur lo que mes estimaria de *palacio*?

Y el rey diu: — Anem á *palacio;* ferás lo que voldrás, donarás consells, serás la reyna y jo seré el rey, y viurem fins que morirèm.

Y si no son morts, encare son vius.

Recullida per

MATHEU OBRADOR BENNASSAR.

NOVAS.

Estant com estem prócsims á l' época en que 'l cos d' adjunts dels *Jochs Florals de Barcelona* se reunexen per á elegir lo Consistori, y essent aquesta la mes propicia ocasió per á presentarse totas las reformas que 's cregan necessarias per al millor fi de l' institució recordem á tothom qui pense que 'ls Jochs Florals deuhen haverse de reformar en tal ó qual sentit, que 's preparen ab temps per quant á las horas ab la discusió prèvia, podrán ab legalitat y ab lo concurs, sino ab lo consentiment de tothom, aprovarse las que mes convenientas se cregan. Dihem axò, perque no voldriam de cap de las maneras que succehis com enguany que fòra de temps se varen portar á la prempsa certas qüestions que modificavan en gran part son reglament. Nosaltres que á las horas varem esser los qui 'l defenguerem intacte perque creyem que no eran aquells, ni de molt lluny, los moments naturals de reformarlo, som també los que avuy donem l' avis per á que 's preparen tots los que cregan necessarias en ell estas modificacions; vejes ab axò ben clara la nostra imparcialitat. No apuntarèm aquí l' opinió que nosaltres tenim sobre aquest punt, empero si dirèm que está en la conciencia del major número que 'ls Jochs Florals merexen, tenen necessitat de reglamentarse, y per lo tant estem promptes á donar la nostra ajuda, ja en la prempsa, ja en lo cos d' ajunts, á totas aquellas reformas que conservant pur, intacte, sencer, l' esperit ab que foren instituits, nos prometen menys necessitat de reformarlos altra vegada, al mateix temps que 'ns oferescan mellors resultats per al porvenir y gloria de la literatura patria.

Un dels autors dramátichs més aplaudits en l' escena catalana, lo nostre amich en Joseph María Arnau, autor de la *Mitja taronja, Lo pollastre aixelat* y altras obras, totas aplaudidas, está acabant duas comedias catalanas, que, segons tenim entès, se posarán en escena com totas las seuas en lo Teatre Catalá (Romea).

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 1 de Desembre de 1873. Núm. 28.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.		REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.	
Tres mesos.	9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla.	1/2 Ral.
Al estranger, tres mesos.	13 »		Los no subscriptors, per id.	1
Ultramar, tres mesos.	18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.	
Un número sol.	1 »			

SUMARI.

La corona federal de Aragó. Precedents históricha de Catalunya confederada; per *R. F.*—Á la mort (poesía); per *Frederich Soler*.—Tendencia y carácter de la moderna literatura catalana; per *Joaquim Botet y Sisó*.—Mérits (poesía); per *Joseph Serra y Campdelacreu*.—De la mort del infant en Carles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d' Aragó y de Sicilia y Princep de Viana (Continuació); per *Andreu Balaguer*.—La conquista de Valencia (poesía); per *Angel Guimerá*.—L' amor del mon; per *Jordi Codina y Bordotxich*.—Correspondencia; per *J. Riera*.—Novas.—Reclam.—Advertencia.

LA CORONA FEDERAL DE ARAGÓ.

PRECEDENTS HISTÓRICHS DE CATALUNYA CONFEDERADA.

Al escriurer nostre últim article, *Catalunya confederada*, expressament deixarem deposarhi los precedents históricha d' aquesta situació política del Principat, perqu' ens proposarem ferne un article separat. Aquest es lo present.

Anomenem federal ó federativa á la Corona d' Aragó, perque ab ella cada una de las regions que la formaban era un Estat, no una provincia. Aragó, Catalunya y Valencia, cada una tenia las suas Corts particulars, son gobern y administració especials, sa diputació peculiar, sas Constitucions y sas lleys propias, sos tribunals y demés grans institucions políticas, judicials y administrativas que tenen las nacions ó los Estats. De comú, de general, Catalunya, Aragó y Valencia tenian lo rey y son Consell d' Estat (com ne diriam ara), y algunas lleys; en lo demés, cada un d' estos Estats se gobernaba y administraba separadament, de manera que cada un d'ells tenia casi mes atribucions que no tenia un Cantó suis avans de la Constitució helvética de 1848, que no té un Estat particular de l' Unió nort-americana, que no tenia als segles XVI y XVII una Provincia unida d' Holanda, que no tenen avuy dia Austria ó Hungría, que no te un Estat del Imperi alemany.

Al costat estaba la Corona de Castella, ab regions tan diferents entre sí com las Castellas, Lleó, Asturias, Galicia, Murcia, Extremadura y Andalusía, y ab unas solas Corts, ab un sol Gobern, ab una sola Constitució, ab un sol conjunt de lleys, exceptats els fors municipals. Comparant las duas Coronas, podem donar á l' aragonesa lo títol de federal ó federativa, y á la de Castella, lo títol d' unitaria.

Catalunya, desde l' any 715 fins á últims del mateix segle, y desde lo comptat d' En Wifredo *lo Pelós* fins al any 1137, sigué un Estat separat. Mes, quan lo rey d' Aragó En Ramiro II *lo Monjo* y els aragonesos donaren al monarca catalá En Ramon Berenguer IV la noya Na Petronila per esposa, y lo regne per Estat monárquich, Catalunya comensá á ser un Estat confederat ab Aragó. Lo rey En Jaume I va fer de Valencia un Estat, no una provincia y aquest Estat va ser unit á la confederació catalana-aragonesa ó aragonesa-catalana.

Fins á tal punt portaban estas tres regions ó Estats sa independencia de cada un respecte dels altres, que pocas vegadas se reunian en un sol cos ó corporació las tres Corts, y fins hi ha autors qu' asseguran que jamay s' hi reuniren encara que totas tres Corts, de Catalunya, Aragó y Valencia, se tinguessen en una mateixa població.

En lo catálech de las Corts catalanas, publicat en lo 1.er tomo de la *Renaxensa*, per En Maspons, trobem las Corts de Huesca del any 1162, las de Monsó dels 1217, 1236 y 1289; las de Alcanyiz del 1250; las de Lleyda del 1275; las de Fraga del 1460, y las de Benifar de 1585, generals á catalans y aragonesos; y las de Tarassona del 1484, y las de Monsó dels 1362, 1376, 1435, 1469, 1510, 1528, 1533, 1537, 1542, 1547, 1552, 1563 y 1585, generals á catalans, aragonesos, valencians y mallorquins.

Suposant qu' en estas Corts generals ó mixtas los representants de tots los Estats formessen un sol cos ó corporació y una sola série de sessions, ellas eran cosa extraordinaria y excepcional, no habitual fixa y ordinaria; y els assumptos particulars de cada un dels Estats eran discutits, votats y decretats per separat, sols per las Corts particulars de cada un; no per la reunió de totas en Congrés general de la Corona. Ho corrobora lo fet de que algunas d' estas Corts generals foren closas ó tancadas per los arago-

Digitized by Google

nesos y continuadas per los catalans ó per los valencians.

Per diferents lleys ó constitucions fetas en Corts y per juraments de reys, Catalunya, Aragó y Valencia eran inseparables, salvas sas llibertats y lleys; mes no hi habia, com hi ha á Suissa, 'ls Estats-Units, á Alemania, á Austria-Hungría, com hi habia á las Provincias unidas de Holanda, unas Corts centrals ó generals fixas pels assumptos comuns als tres Estats. Sols per excepció se constituia un cos general, y molts d' estos assumptos comuns á tots tres se tractaban y decidian per separat, en quiscunas Corts, servintlashi d' intermediaris lo rey ó comissions d' ellas mateixas.

Catalunya, Aragó y Valencia formaban un Estat federal separat de lo demés d' Espanya, com n'es separat ara Portugal (Estat unitari); no formaban un Estat unitari confederat ab lo demés d' Espanya, com seria si Catalunya, Mallorca y Valencia formassen un sol Estat de la federació espanyola. Es necessari, en un temps en qu' es tracta d' embrollar lo concepte de federalisme, distingir entre un Estat y una provincia decentralisada, entre un Estat federal separat, com l' antiga Corona d' Aragó, un Estat federal confederat, com ho era algun temps lo Cantó suís dels Grisons, y un Estat unitari confederat, com se tracta de que ho sigan los Estats regionals de la projectada federació espanyola. L' antiga Corona d' Aragó, nació separada com ho es Portugal, deixaba independents als tres Estats que la formaban; l' Estat catalá-mallorquí, catalá-valenciá ó catalá-valenciá-mallorquí, confederat ab lo castellá, lo navarro, lo gallego, los andalusos y demés, poca independencia deixaria als dos ó tres antichs Estats que lo formessen.

Baix la casa d' Austria estigué també Catalunya confederada ab Aragó y Valencia, com baix los reys peculiars d' Aragó, y la Corona aragonesa estigué confederada ab la de Castella, unitaria. Los reys austriachs celebraren Corts á Catalunya á Aragó y á Valencia per separat algunas vegadas, altres, generals á tots los Estats de la Corona aragonesa á Monsó; mes no generals á las duas Coronas d' Aragó y Castella.

L' historiador dels *Reys Católichs,* En Prescott, ciutadá dels Estats-Units, dona á la Corona aragonesa lo títol de *Confederació.*

Al nostre temps d' unitat, de centralisació y d' uniformitat, quan se tracta de reforsar y enrobustir lo principi unitari ab lo nom y títol de federació, segons ho veyem á Alemania y á Suissa, segons ho veyem á Espanya mateix ab l' ante-projecte constitucional d' En Salmeron y En Chao, y ab los projectes constitucionals de la majoría y de la minoría de las Corts,—lo que caracterisa principalment á nostres ulls la confederació, no es lo llas qu' uneix, sino lo moviment centrífugo. Al devant de la centralisació y de l' unitat creixents, multiplicadas, fortificadas ab noms y títols del sistema federatiu, lo que simbolisa per nostres sentiments autonómichs, independents, «separatistas,» la confederacio, es lo moviment separatiu. Al devant de la centralisació y de l' unitat, los punts culminants de l' organisació federativa no son la constitució general, las Corts generals ó Congrés comú, lo Gobern central; sino l' autonomía de cada regió natural, antich Estat, provincia histórica ó com se diga, la constitució particular, las Corts especials, lo Gobern peculiar de cada una. Al devant de la centralisació y de l' unitat, la manifestació característica de l' ideya federal no es la condensació, l' unificació; sino lo moviment separatiu, l' afluixament dels llassos, la rarefacció, diguemho aixis. Al devant de la centralisació y de l' unitat, lo que caracterisa als organismes federatius als ulls dels pobles subjouats per ellas, no son las institucions qu' unifican, los llassos que cenyeixen, no son las Corts generals, las legislacions comuns, los Goberns centrals; sino l' autonomía, l' independencia dels antichs Estats, de las provincias naturals ó antigas, las legislacions y Corts particulars, los Goberns peculiars, los moviments y la vida de cada regió ab independencia de las demés y del Estat central.

Als ulls dels pobles enterament separats que 's uneixen, lo que caracterisa la federació podrá ser lo qu' unifica; als ulls dels pobles unificats fins á la centralisació, lo que caracterisa la federació es lo que separa, lo que rarefá.

Aixis contem com precedents históricbs de la federació á Espanya, en un treball que varem publicar en part fa quatre anys en altre Revista, moviments de separació, com los de Catalunya respecte del imperi carlovingi y los de Castella, Galicia y Vascongadas respecte del regne de Asturias y Lleó. Aixis admetem y donem á la Corona aragonesa lo títol de Confederació, inseguint á En Prescott, En Antoni de Bofarull y altres escriptors respectables; aixis li donem lo títol de Corona federal y de monarquía federativa, encara que baix altres conceptes, com deyam ja l' any 66 y repetirem los anys 71 y 72, mes li corresponguessen lo títol de unió personal molt perfecta ó lo de semi-confederació.

Quan l' admeten tantas personas d' opinions políticas no federals, no será l' autor d' est article qui negará á la Corona d' Aragó lo títol de Corona federal, lo de confederació presidida per un monarca, lo de monarquía federativa. Al devant de la Corona unitaria de Castella, al devant de l' absorció ó anexió de Galicia per lo regne de Asturias y Lleó, y d' aquest per lo de Castella, al devant de l' agregació unitaria de Castella la Nova, Murcia, Extremadura y Andalusía al Estat castellá; al devant de la reducció de tota l' Espanya á un cos polítich uniforme y centralisat, ja baix la monarquía absoluta, ja baix la constitucional; al devant de la Constitució «federal» que sortirá de Madrit, la Corona aragonesa mereix los títols de federal y de confederació.

La prudencia y lo tino práctich de'ls príncceps de rassa catalana (1) desd' En Ramon Berenguer IV fins á En

---

(1) Lo compte En Wifredo *lo Pelós* era catalá, de Catalunya la vella, segons las paraulas *subditorum carus patricius* del Acta de la dedicació del monestir de Ripoll, fecha l' any 977. Son Pare era comte d' Ausona (Vich). Fins á En Martí (any 1410) tots los comptes de Barcelona ó Prínceps de Catalunya y los reys d' Aragó desd' En Alfons Berenguer, foren decendents d' En Wifredo per línea masculina.

Digitized by Google

Martí, varen evitar tota pretenció absorvent y tot motiu de renyina y conflicte entre los diferents Estats; la situació va conservarse fidel al esperit independent qu' en constitucions, lleys, gobern, administració y fins idioma, conservaren sempre catalans y aragonesos, y va ferse extensiu á Valencia y Mallorca. Quan á l' any 1412 lo Parlament y Compromís de Caspe va portar al trono aragonès un príncep castellá, de la corona centralista, aquest esperit autonómich era tan fort y tant viu encara, y era tan antiga l' organisació federativa y de independencia, nascuda d' aquest esperit l' any 1137, qu' 'ls princeps castellans no pretengueren unificar ó centralisar la Corona d' Aragó, com ho estaba la de Castella. Los moviments contra En Fernand lo d' Antequera, En Alfons V y En Johan II mes los va ocasionar la tendencia de estos reys á retallar las llibertats de Catalunya y demés Estats en particular, que una tendencia á centralisar ó unificarlas ab un sol Estat.

Els mateixos reys estrangers, aquella dinastía austríaca, aquell cap de la borbónica, aquell ministre Olivares, encarnació del covatxolisme ó burocracia, no pretengueren en sas taleyas centralistas subjouar á un dels Estats de la Corona aragonesa, á l' Aragó, per exemple, lo més semblant á Castella, los demés de la Corona federal; sino subjouarlos tots cuatre al Estat unitari castellá, á la centralisada Corona de Castella.

Jamay Estat algun de la Corona federal d' Aragó va sobreposarse, absorvir ó subjouar als altres, ni separarse sens motiu vital de l' unió y federació que constituian Catalunya, lo principal d' ells per son poder, sa població y sa riquesa, ni l' any 1410-12 quan podia salvarse de grans mals, que preveya, imposant á Valencia, Aragó y Mallorca lo comte d' Urgell, ó separantse al contemplar la votació de Caspe, no va fer una cosa ni altre, va ser víctima de son amor á la legalitat á la autonomía de sos co-Estats y á la unió ab ells. May de Deu ens cansarém de repetirho: no pot parlarse de heguemonia catalana á la Corona d' Aragó. Catalunya que podia exercirla per sa influencia y demés, fou víctima de son amor á la legalitat y á la igualtat entre los Estats de la Corona aragonesa (1).

Catalunya volia que á En Martí succehís lo comte d' Urgell, aquest tenia molts drets hereditaris no menors que los d' En Fernand de Castella; Catalunya coneixia que si proclamaba al de Urgell, probablement lo reconeixerian los demés Estats per lo molt que pesaba lo vot dels catalans, y coneixia que si Aragó y Valencia prenian part á l' elecció ó declaració de rey, probablement seria nombrat lo príncep castellá. Á pesar de tot això, lo Principat no se va aprofitar de las discordias qu' hi habia á Valencia y Aragó per proclamar al de Urgell, sino que va fer tots los esforsos perque la cuestió se resolgués legal, jurídica y constitucionalment, reunintse las Corts als tres Estats y posantse d' acord per un Congrés general ó per una junta de compromissaris. Y això que regoneixia, que resolta d' aquesta manera la cuestió, probablement no seria declarat rey lo pretendent catalá. Ni tant sols major número de compromissaris que los altres Estats va demanar Catalunya, mes poblada y mes contribuyent qu' ells; va contentarse ab tants com ne tenia cada un de sos co-Estats.

Catalunya va ser víctima de son amor á la legalitat y á l' unió envers sos co-Estats, no va voler imposarsels ni separarsen. Y al detrás d' En Fernand *lo d' Antequera,* vingué En Joan II, y després vingué En Fernand *lo Católich* y ab ell vingueren la subjecció de la corona aragonesa á la castellana, y l' unió de las dos coronas ab un sol cap, l' absolutisme y la centralisació creixents; tot comensá ab la dinastía absolutista dels Trastamaras y centralista dels castellans.

Respecte á separació, Catalunya, quan va destituir á En Joan II (1462) y anomenar comtes de Barcelona á En Enrich de Castella, En Pere de Portugal y En Renat de Anjou, va separarse de la confederació ab Aragó y Valencia; mes no sens motiu molt gran. Nostre Principat habia fet á l' unió ab sos co-Estats l' any 1410, lo gran sacrifici de no proclamar al comte d' Urgell, y no imposarlosel per rey, y l' any 1412 lo de regoneixer per tal á En Fernand *lo d' Antequera;* sacrificis de gloria, llibertat y vida, fets los cuals comensá per Catalunya l' agonía (1). No era de rahó que l' any 1462 sacrifiqués á las arbitrarietats d' En Joan II la legalitat ni l' independencia, y lo temps pervenir de llibertat qu' habia sacrificat á l' unió cinquanta anys avans. Uns sacrificis com aquests no pot ferlos una nació gayres vegadas, sobre tot quan veu que son estérils y mal agrahits, com ho sigué aquell. No perque Valencia y Aragó seguissen regoneixent á En Joan II, Catalunya debia sufrir que dit rey anés prenentli las antigas llibertats.

Los anys 1641 y 1706 Catalunya no va separarse precisament de la Corona d' Aragó; sino de l' Espanya centralisada, de la heguemonia castellana. Son moviment separatista no va ser precisament contra sos co-Estats de la Corona aragonesa, Valencia y Aragó, tiranisats com ella, no tant; fou contra l' absolutisme y la centralisació de Madrit. Ab lo mateix concepte hauria acceptat la realisació del *Ultimatum* del Emperador Cárlos l' any 1712, ser erigida en república lliure y separada d' Espanya baix la garantia d' Holanda república federativa, d' Alemania imperi federatiu, y d' Inglaterra monarquía constitucional. En aquestos actes y desitjos de separació, Catalunya no era hostil á sos co-Estats de la Corona

(1) Catalunya era mes populosa y contribuia ab la mitad, $^3/_6$, de las contribucions de la Corona aragonesa, y en lo Parlament de compromissaris de Caspe no tingué mes representants qu' Aragó, que sols contribuia ab un ters, $^2/_6$, y que Valencia, que sols contribuia ab mitx ters, $^1/_6$. Tres representants tingué cada Estat á Caspe. Lo Parlament se va limitar, com junta de compromissaris, á elegir rey d' entre los set princeps que pretenian la corona d' Aragó. Va fallar per majoría absoluta, de modo que habent los tres compromissaris aragonesos, dos dels valencians y un dels catalans donat sos vots á En Fernand *lo d' Antequera*, aquest fou regonegut per rey dels tres Estats, encara que la majoría dels catalans, y dos de sos tres compromisaris (En Pere Sagarriga, arquebisbe de Tarragona, y en Guillem de Valseca, doctor en lleys) varen votar al comte d' Urgell.

(1) Exactíssim lo segon títol de la novela d' En Antoni de Bofarull, *L' Orfaneta de Menargues ó Catalunya agonisant.*

Digitized by Google

federal d' Aragó; sino á son tirá l' absolutisme centralista de l' unitaria Corona de Castella.

Tornant als rasgos generals de la Corona d' Aragó s' hi repara que cada un dels Estats tenia moneda especial y diferent, cual distinció ha arribat fins á nostre temps (1). Á la Corona de Castella hi trobem moneda encunyada á Toledo, á Segovia, á Sevilla, etc.; mes no hi trobem moneda asturiana, moneda lleonesa, moneda castellana, moneda andalusa, moneda gallega etc., com á la Corona d' Aragó hi trobem moneda catalana, moneda aragonesa, moneda valenciana, moneda mallorquina y moneda rossellonesa.

Aquesta diferencia relativa á la moneda contribueix á senyalar be la diferencia entre las dos Coronas per lo que mira al grau ó al fonament de l' unitat nacional á l' una y á l' altre.

Mentres eran molt frecuents las guerras entre Aragó, Castella y Navarra, coronas separadas, mentres dins de la Corona de Castella hi habia moltas guerras civils, regnaba molt la pau dins de la Corona aragonesa entre Catalunya, Aragó, Valencia y Mallorca, com senyalant que la situació natural d' Espanya no era la separació completa, total ó absoluta de sas regions, ni la unitat; sino la confederació.

No es, donchs, una utopia, una cosa desconeguda, que jamay haji sigut, la ideya de Catalunya confederada; sino una cosa antiga, secular, tradicional, de llarga y ben honrosa historia.

De la possibilitat de restablir á Catalunya avuy en dia á la situació que tenia ab sos antichs fors y á la Corona d' Aragó, n' habem parlat ja en articles anteriors.

R.—F.

(1) Las pessas de sis y de tres cuartos dels anys 36 al 46 y las pessetas dels anys 36 y 37 de la Seca de Barcelona; las pessetas valencianas del any 23 (*Valencia sitiada por los enemigos de la libertad*), els duros mallorquins de 'ls anys 21 (*Salus populi*) y 23 representan l' acabament d' estas séries monetarias particulars dels antichs Estats de la Corona aragonesa. La série catalana es la que acaba mes tart, l' any 1846, com sigué la primera de comensar, á l' alborada del segle IX en temps de Carlomagno (802 á 814).

Á LA MORT.

Yo doy un lecho de flores
Sin espinas ni color.
Espronceda.—*Diablo-Mundo.*

Dessota un sálzer qu' á una llosa ombreji,
O al costat d' un xiprer qu' al cel senyali,
Jo vull que polsant l' arpa 'l mon me veji
Y á mon desitj ma inspiració s' iguali.

Jo vull cantar la Mort, la casta deesa
Qu' al univers ab sa fredor espanta,
Y que plena, per mi, de suau tendresa,
Ab lo sonris de son esguart m' encanta.

Jo la veya, quan nin, fera, ab la dalla
Vidas segant, com lo dallayre espigas.
¡Qui 'm diguera qu' al fi de la batalla
Fos la sola fael de mas amigas!

La veig ara, com ángel, silenciosa,
Del cel mostrantme las superbas galas,
Y, sonrient, li demano qu' amorosa
M' aixeplugui dessota de sas alas.

La miro, en estant llesta la jornada,
En una dant á tots las ditxas closas:
Es branca de roser aponcellada
Ahont esclatan de cop totas las rosas.

¡Oh! ¡Cóm errats la miran los que creuhen
Ab temensa lo fosch de sos misteris,
Y, enlluernats pe 'l mon, ab esglay veuhen
La eterna soletat dels sèus imperis!

¿Qué seria del home y sos deliris,
Quan ja, assecat, lo plor sos ulls no mulla,
Si ella, amorosa, per los sèus martiris
No ordenès la cayguda de la fulla?

¿Qué seria quan ja arribés á sébrer,
Assecada la font de las confiansas,
Qu' aqui més desenganys no te de rebrer
Ni tè per perdrer ja més esperansas?

¡Ben desditxat, si no acabès la vida
Quan l' última il-lusió va ja á deixarlo!
¿Si li han malmés lo cor dolors sens mida,
Tè encara un altre cor per esgrunarlo?

¡Al menys ara 'l suspir, si surt, confia
En la vera esperansa del morirse!
¿Per qué, cercant conhort, s' eczalaria
Llavors que no sabria ahont guarirse?

Aniria á la *Fe*, y, plegant sas alas
Devant del qui ab sa veu al mon la dòna,
Sentiria al entorn brunzir las balas
Qu' en Mentana salvaren sa corona...!

Aniria á la *Patria* y la veuria
Plorant de nostr' avior l' alta grandesa,
Y esclava d' una cort, la qu' algun dia
Menyspreava als monarcas, sent comtesa.

Aniria al *Amor*, que 'l fossá 'ns tanca,
Y, de sopte, cayent, com papallona
Al mitj del cálzer d' una rosa blanca
De la garlanda qu' una creu corona,

Clara veuria del dolor la mostra
Guaytantse en una perla enmirallada,
¡Llàgrima ardenta de la pena nostra,
Que pendria per gota de rosada!

Y quan á la cremor del desespero
Conhort daria la fredor del marbre,
Diria, en ell restant: -Aqui t' espero;
¡No tinch per mi més flor ni hi ha més arbre!

¡No hi hà mès arbre!... Cert. Sola esperansa
Del trist mortal qu' adolorit gemega,
No mès la Mort, tant sols la mort alcansa
A dar la pau al qui per ella prega.

¡Qui sino ella, qu' al deixá á la historia
Sols lo recort, perque lo mòn no oblidi,
Lo lloch ahont guarda á qui umplí est mon de gloria
Fá qu' ab tres passas fins un nin l' amidi!

¡Oh! Si... Sols ella ho pot. ¡Sens ella fòra
Etern nostre sufrir, y etern seria
Lo plor amarch de pena abimadora
Qu' al passar per los ulls los cremaria!

Ella acaba ab los odis y la enveja,
Ella la ditxa á qui la cerca dòna,
Ella en l' estatge ahont l' amor oreja
Lo crim enfrena y la virtut corona.

Desde 'l mantell inmens, qu' es del cel gala,
Amorosa 'ns espera en una estrella:
¡Qui sa grandesa á sa grandesa iguala
Si 'l Criador tot ho vá fer per ella!

Digitized by Google

Filla del cel, aprop l' Etern s' assenta,
Y d' Ell conhort pera tot hom alcansa:
Fins per l' ateo, al qui la fé no alenta,
Ne porta lo descans com esperansa.

S' ofereix al marí dins de la onada
Que n' aixeca 'prop d' ell mar bramulosa;
Al guerrer, en la punta abrillantada
D' aquella espasa qu' al costat se posa.

Serpenteja én lo llamp, solca la plana,
Dintre del riu que cap al mar camina,
S' acota en los barranchs, y 's trova, humana,
Fins al fons d' una copa cristallina.

¡Oh! ¡Jo la veig! ¡Ja sento la dolcesa
Ab que la vida en los meus ulls apaga
Y 'm narcotisa, dolsa, la finesa
Del feble plomissol ab que amanyaga!

¡Oh! ¡Jo la veig y l' am! ¡De fe cristiana
Rubliu, Senyor, mon cor, perque... la estimo!
Y, febrosench, com cerco la fossana,
Ma vida escurso y sas cadenas llimo.

FREDERICH SOLER.

TENDENCIA Y CARÁCTER
DE LA MODERNA LITERATURA CATALANA.

Tots quants de cor aymam la nostra terra y sentim dexondirse nostre esperit al ressó de la materna parla, havem sentit á dir una y mil voltas que las modernas lletras catalanas giran constanment dintre un cercle restret d' imitacions y de recorts; que sas composicions poéticas totas se semblan, y que sas composicions prosaicas, sia 'l que vulla llur carácter y llur forma, mostran un exclusivisme impropi de las grans concepcions literarias: ó en altres termes, que la musa catalana sols canta 'l passat y se vesteix de formas arcaicas ridículas avuy en dia, y que la prosa se mostra renyida y enemiga de tot quan no sia alabar y exalsar á Catalunya. D' aquí resulta que si nostre renaxement literari no es tatxat per alguns d' anacronisme (no faltan qui tal dihuen), se 'l presenta al menys com l' últim badall d' un passat que se 'n va, sens originalitat ni vida propia y complertament divorciat de tot esperit y tendencia moderna.

La gravetat d' esta acusació es notoria pera que puga dexar d' interessar á aquells que al conreu de nostra llengua se dedican y emplean sas forsas y son seny en un travall calificat d' infructuós é inútil. Cal, donchs, atentament examinar sos fonaments, regonexer esta tendencia de nostra moderna literatura, buscar sas causas y motius y resoldrer si es mostra d' anemia ó de virilitat, si nostre renaxement es la revivalla de la mort ó la aurora d' un pervindre d' esplendor y vida.

Decaygudas, oblidadas quasi estavan las lletras catalanas, quan s' esdevingué á Europa l' afició als estudis históricks y filológichs, lo despertament podríam dir de l' Etat Mitjana tan calumniada per tres setgles de despotisme: los resultats d' estos estudis contribuiren com no podian dexar de contribuir al revivament de l' esperit de llibertat é independencia en los pobles. Catalunya tingué sa representació en estos estudis y no es lícit á cap de sos fills desconexer los noms d' En Capmany, d' En Bofarull, d' En Aribau, vers patriarcas de la nostra renaxensa.

Catalunya muda y agarrotada en lo passat setgle, debia esperar una era nova d' esplendor y llibertat ab lo cambi complert de sistema polítich; mes no fóu axís: lo sistema caygut havia proporcionat á Espanya lo benefici de l' unitat de la patria y lo nou sistema, pera conservarla, no sapigué fer altra cosa que lo que per desgracia tenim la costum de veurer quasi sempre en nostre país, copiar al peu de la lletra tot quant fet havian los francesos; y per unitat entengué unificació, per llibertat centralisació y per Espanya un conjunt de Provincias, talladas arbitrariament, regidas per un Gefe polítich ignorant, pél general, del pais que debia administrar, é incapas, en moltas de ellas, de ferse entendre de la generalitat de sos administrats á mitja hora de sa residencia.

En semblant situació, en mitj dels obstacles que s' oposavan al lliure desenrotllament de l' esperit é inteligencia nadiuas, doná mostras de vida la nova literatura catalana, qu' aytal devem nomenar no sols á las composicions en llengua catalana escritas, sino també als notabilíssims travalls escrits en castellá, en vindicació de nostra benvolguda terra, per alguns ingenis dignes successors dels avans meritats, dels quals, per fortuna, molts ne viuhen encara avuy en dia. Axis fóu, qu' esta nova literatura se vegé obligada desde son principi á lluytar contre la corrent centralisadora que invadia totas las manifestacions de la vida nacional y pretenia esborrar fins lo recort de nostras passadas glorias; contre l' exclusivisme de la literatura castellana que s' adjudicava á n' ella sola lo títol de literatura espanyola, contre l' exclusivisme dels historiadors castellans que mentavan tan sols com una cosa accesoria, pochs dels grans fets de la historia catalana: y s' esforsá en demostrar l' existencia d' una literatura patria, qual setgle d' or es dos centurias anterior al de la de Castella y d' una preponderancia política Aragonesa, mes influyent á Europa que la de Castella, avants del reynat dels Reys Católichs.

D' esta lluyta en reevindicació del lloch degut en l' historia y literatura nacionals á l' historia y literatura de la nostra terra, s' originá la major é imperiosa necessitat de bé estudiar y conexer aquesta, y veus aquí explicada la tendencia de la moderna literatura catalana; tendencia lloable y digne d' un poble que veyent menyspreadas y desconegudas sas mes llegítimas glorias, s' afanya ab tot son dalé en mostrarlas grans y puras á la llum del dia.

Explicada y justificada esta tendencia, resta saber si deu constituir tot l' esperit de nostre renaxement literari. No hi ha dubte que no deu ser axis; car, si bo es que 's procuri donar á las composicions en llengua catalana escritas, un carácter propi adecuat al geni d' esta llengua y á nostra particular manera de sentir com á poble y que á lograrho molt hi ajudará l' estudi dels bons escriptors de nostre setgle d' or, millor será evidentment dexar explayar nostra inteligencia, lliure de tota mira restreta y de tota limitació convencional en las innombrables bellesas que 's

Digitized by Google

troban escampadas en las obras capdals de totas las literaturas y alimentarse nostra inspiració ab l' escalf de las mes grans concepcions del ingeni humá: del contrari, nostre renaxement alenaria una literatura monótana y raquítica y l' exageració d' un propósit saludable imposat per las circunstancias, li privaria extendre y profundisar sas arrels, llevantli un pervindre de forsa y virilitat.

Lo despertament natural y lógich de molts y molts pobles, com Catalunya lluytant contre un passat próxim de despotisme y centralisació, demostra també que nostre renaxement no es un fet aislat, sino una de las tantas manifestacions expontaneament exidas al impuls d' una necessitat científica y social, la necessitat en que 's troban los pobles de que se 'ls dexi lliure y desbrossat lo camí per hont puguin avansar ab son geni y carácter propis, sens disfrassos ni imposicions artificials, á la consecució de son benestar y de la civilisació verdadera.

Axís, donchs, la tendencia podriam dir catalanista, de nostre modern renaxement literari, te la seva explicació; exagerada, seria un ver perill pera esta matexa literatura; y respon al lógich y natural despertament dels pobles que avuy per tot arreu se manifesta y fá puga augurárseli un gloriós esdevenir.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ.

MÉRITS.

Lluny de la patria y de tú,
sols Deu mon sufrimént sab;
com l' una no n' hi ha cap,
com l' altre no hi ha ningú;
fora de les dos me dú
lo cor que tant me fan batre,
talment que tinch de combatre
ma malastruga fortuna,
ab la sang que dono á l' una,
y les llágrimes á l' atre.

Prou me ofereix lo boscatge
aygues pures y argentines,
y sa hermosura les nines
pera ferme grat l' hostatge;
mes aturantme en mon viatje
tinch de recular de por,
per no pagarli l' amor
que 'm donan y no mereixo;
pus per penyora als que deixo
los he hagut de deixá 'l cor.

Distreure la melangia
de trovarme axis tot sol,
no ho pot fer tothom qui vol,
sols pot ferho qui voldria;
si may vingués aquest dia
de gloria me haurá valgut
per recobrar lo perdut
habé, en mitj de tant de bo,
passat per la tentació,
sense que hi hage caygut.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Agost de 1873.

DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D' ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D' UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(Continuació).

«Item, divendres ques comptave II de octubre del dit any, los dits honorables conselers feren fer crida ab trompes e tabals per la dita Ciutat, de la tenor seguent:

E perçó com los primés actes nescessaris á la dita sepultura, son alegir certes persones, les quals de part del Senyor Rey, jatsia absent, convidassen prelats, comptes, barons, nobles homens, cavalers, e notables Ciutadans, e mercadés de la dita Ciutat, que fossen á la dita sepultura, per çó dissapte ques comtave III del mes doctubre (de) dit any (demunt) *(14)* los dits honorables conselers, constituits dins la casa de la Ciutat, ab consell e desliberació de algunt promens del consell ordinari dels XXXII de la dita Ciutat, anomenaren e elegiren XII persones, deval contengudes, pera exequir lo dit acte de convidar los prelats, e altres desus dites persones, per interés á la dita sepultura, lo diluns prop seguent á V del dit mes de Octubre, ordonat a ffer la dita sepultura, los quals elegits e anomenats al dit acte foren VI cavallers e VI honorables ciutadans, los cuals cavalcant ab caperons vestits fahessen lo convit dessus dit les quals XII persones, lo diumenge aprés següent a IIII del dit mes á dues tandes, ço es, tres cavallers e III ciutadans de part del dit Senyor Rey jatsia absent emapraren e convidaren per esser á la dita sepultura lo sendemá, ço es, lo dit diluns a V del dit mes doctubre tots prelats, comptes, barons, nobles, cavallers, honorables ciutadans, e mercadés com se trobaren en la dita Ciutat discorrent tota la dita Ciutat per carrés e los nomenats é alegits al convidar son los següents:

CAVALLERS.

Mossen March Lor.
Mossen Johan Çabestida.
Mossen Jacme Janer.
Mossen Johan Lully.
Mossen Galcerán Duray.
Mossen Baltesar Romeu.

CIUTADANS.

Mossen Bertran Dezvalls.
Mossen Ffrancesch Lobet.
Mossen Miquel Dezplá.
Mossen Berenguer Luy.
Mossen Guillem Romeu.
Mossen Ramon Ros.

(14) Esta paraula tal com está escrita en l' original no diu sinó ben clarament: *deman* y no *demunt*, mes sia com se vulla apar bé esser un *lapsus calami* del autor, puix devant (de *dit any* hi manca la partícula *de* y aqui hi sobra tota la paraula. Aixis veyém que ho va interpretar En Comes suprimintla en la sua copia. També podria dir invertint los termes: *del demunt dit any.*

Digitized by Google

E mes anant (15) lo diumenge aprés següent ques comptave IIII del dit mes doctubre, los dits honorables conselers considerants que en los temps passats en sepultures de reys, regines é primogenits ó fills lurs per los dits honorables conselers era acustumat convidar les abadesses é priós é convents dels monestirs de Sent Pere, Valldonzela, Jonqueres é Muntalegre, considerant encare que en la sepultura de la Senyora Reyna Dona Sibilia relicte del Senyor Rey En Pere ffou certe contenció é gran desorda entre les abadesa de Valldonzella é prioressa de Jonqueres pretenents cascuna delles deure obtenir lo pus honorable é primer loch. E per causa de la dita dissensió é desorde entre la dita abadessa de Valldonzella é prioressa de Jonqueres seguits, fou proveyit é ordonat en lo temps de la sepultura de la Senyora Regina Dona Yolant muller rellicte del Senyor Rey en Johan de loable memoria per lo molt reverent senyor mossen Dalmau (16)elet de Seragossa, lavors conseller del Senyor Rey é per los honorables lavors consellers, ab entreveniment de molts honorables ciutadans, que en la dita sepultura de la dita Senyora Regina Dona Yolant jatsia los dits monestirs hi ffossen convidats ne en altres esdevenidores sepultures de reys, regines, primogenits é altres ffills lurs de qui anant neguna de les dites abadesse de Sent Pere, abadessa de Valldonzela, prioresses de Jonqueres e de Muntalegre anassen prossessionalment, ans de tal intervenció perpetualment fossen inhibides segons aquestes coses pus largament son deduhides en libre terç de solemnitats en la comemoració en dit libre ffete de la sepultura de la dita Senyora Dona Yolant en cartes LVIII. E los dits honorables consellers qui vuy son avent algun sentiment que la questió é contenció de les dites abadesse de Valldonzella e prioresse de Jonqueres (17) tornave en nova dissensió, pretenent cascuna delles deura anar primera e obtenir lo loch primer e mes honorable, quant en elles. E encare, havent sentiment de la abadessa de Sent Pere, de la qual era clar deure obtenir lo primer e pus honorable loch, que ella volia anar en la solempnitat ó proffessó de la dita sepultura del dit Illustre primogénit de Sancta recordació, e axi matex, per causa della, les altres totes volien anar en la dita sepultura, sens clarifficació de algun orde, per tant, los dits honorables consellers, com aquells qui han cárrech de fer sessar inconvenients per repós de la cosa pública, ajustaren consell de XXX de la dita Ciutat, e aiustat foren les dites coses denant lo dit consell proposades, e aquelles proposades, fou desliberat e conclós per los dits honorables consellers, de part lur fós dit á les dites abadesse de Valldonzella e prioressa de Jonqueres, quels plagués lurs differencias metre en lur poder, e no volentho fer, que no anassen alguna de les dites abadesses de Sent Pere, de Valldonzella, e prioresses de Jonqueres e Muntalegre en la present sepultura, e de les dites coses la abadesse de Sent pere e prioressa de Jonqueres ne fossen pregades com la abadesse de Valldonzella, ja era contente star ne á desliberació dels dits honorables conselers, e de fet fou dit per los dits honorables consellers á la prioressa de Jonqueres, pregant ó exortant aquella que la differentia demunt dita metés en lur poder, la qual no ho volch fer, e lavors vaent los dits honorables consellers per lo temps poch qui ere nos podia donar recapte en clarifficar lo dit ffet, seguent la desliberació del dit consell, pregaren la dita prioressa que per aquella volta, çó es, en la present sepultura, no anassen per sessar scándols e inconvenients qui seguir se porien, e aximatex ne ffou pregade la abadesse de Sent Pere, que sessás per aquesta volta no anar en la dita sepultura per dar repós als dits inconvenients. E axi cessá que les dites monges abadesses ne prioresses ó monestirs e convents lurs no foren convidades per entrevenir en la dita sepultura.

E lo diluns aprés seguent, ques comptave V del present mes de octubre, jornade assignade fer la dita sepultura, la abadesse de Sent Pere e prioressa de Jonqueres, no volents star ne condecéndre als prechs e ordinació dels dits conselers e consell lur, processionalment vingueren ab lus covents en la Sala del palau on lo dit cors era, per anar e entrevenir en la dita sepultura, segons en los temps passats era acostumat; les de Valldonzella ne Muntalegre noy foren, com volguessen obeir la ordinació e prechs dels dits consellers; la poca menció que dells ne de lus prechs era stade fete per la dita abadesse de Sent Pere e prioressa de Jonqueres, ajustants ensemps ab los deputats de Cathalunya en un retret de les scales del palau, se feren venir les prop dites abadesse e prioressa, e vengudes aqui les dites abadesse e prioresse, per lo honorable mossen Pere Deztorrent conseller en cap, presents los altres conselleres e deputats, los fou dit á la una apres laltre: que ells staven marevellats que sens esser demenades ne convidades per part lur ne per altre, considerant los prechs los ne havien fets, eren vengudes á la solempnitat de la dita sepultura, é sabessen que desliberat ere stat per consell que no fossen en la dita sepultura, é per ço altre vegade les pregaven que benignament ellas volguessen ferlos tant pler que sen tornassen en bona hora en lus monestirs; e la prioressa de Jonqueres dix: era contenta tornarsen si la abadesse de Sent Pere sen tornave; la abadesse de Sent Pere respós: que ella nos volia preiudicar car ja eren stades prou preiudicades, car della no era la qüestió, é per consegüent ella volia anar é de fet hiriá. E axí les propdites abadesse é prioresse se exiren del dit retret, é anaren á la plassa del dit palau, preparantse cascuna per voler anar en la professó de la dita solemnitat, é vaent los dits honorables consellers que la dita abadesse de Sent Pere é prioressa de Jonqueres staven en lur pertinacia, fou desliberat que hi anás mossen Veguer é mossen Raffel Vilar conseler quint. De fet los dits honorables

---

(15) Aquí comensa un grotesch epissodi molt característich, que si altre prova no hi hagués de l' epoca en que esta relació fou escrita bastaria éll pera denunciarho.

(16) Suposém elidida aquí la paraula que denota la dignitat, tal volta episcopal.

(17) En algunas apuntacions qu' extraguerem en altre temps de diversas escripturas coetáneas trobém qu' en 1461 la abadessa de Valldonzella se nomenava Angelina y que poch després als 25 de juliol de 1462, era prioressa de Junqueras, Na Germana Ferreras.

Digitized by Google

veguer e conseler anaren á les dites abadesse de Sent Pere é prioresse de Jonqueres e pregaren les tant quant pogueren car per los consellers ere fete desliberació que no anassen á la dita sepultura; é elles non volgueren fer res; á la fi los consellers ab lo Veguer, balle é cap de guaytes vingueren á la plassa del palau hon les dites monges staven preparades, é ffols dit per los honorables consellers que per amor dells los volguessen complaura, que per aqueste volta no volguessen anar per res, car ells per res noy donarian loch; tant ne foren pregades é exortades que may hi volgueren fluxar, é lavors los dits consellers, veguer, balle, é cap de guaytes, metentse gran desorde entre elles, les tragueren de la plassa del Rey fins á la cort del vaguer; é elles tiraren dret per la boria, é com foren en mig de la boria los frares no les lexaren passar, é axí com á forsades se agueren axir de la professó, é cessá lur anade.

E proveit á les dites coses, los dits honorables consellers no divertintse á altres actes, volents donar degut orde á la axecussió de la dita sepultura, elegiren primerament les XXVIII persones devall nomenades é scrites per portar lo lit hon era lo cors desús dit, axí en la part squerre comensant á cascunes parts, als peus e perseguint vers lo cap, é anants primes los qui primés sont scrits, ço es:

ALS PEUS DE LA PART DRETA.

Mossen Simion Sala, conseler terç.
Mossen Galcerán Burgés de Viladecans, cavaller.
Mossen Ffrancesch Lobet, ciutadá.
Mossen Marçá, cavaller.
Mossen Pratnarbonés, ciutadá.
Mossen Galcerán Oliver, cavaller.
Mossen Mateu Dezsoler, ciutadá.
Johan Dargentona, donzell.
Pere Benet Splugues, donzell.
Mossen Baltesar Romeu, cavaller.
Marçal de Claramunt, donzell.
Mossen March Lor, cavaller.
Mossen Johan Luy, ciutadá.
Mossen Luis Setanti, conseller segon.

ALS PEUS DE LA PART SQUERRE.

Don Johan de Castra.
Mossen Jacme Çapila, ciutadá.
Mossen Johan Sabestida, cavaller.
Mossen Guillem Romeu, ciutadá.
Mossen Ramon Gilabert, cavaller.
Mossen Galceran Duray, cavaller.
Mossen Tomás Puiade, ciutadá.
Jacme Dezsoler, donzell.
Mossen Pere de Sentcliment.
Ffranci de Sentmanat, donzell.
Mossen Johan Benet de Casaldáguila, heidor de comptes per lo bras reyal.
Mossen Jaume Ros, ciutadá.
Mossen Vilademany, vervessor.
Lo Mestre Racional.

E aprés la prop dita ordinació fete de les dites XXVIII persones é aquelles collocades en lur trast é orde prop lo dit cos, stants presents de portar lo dit cos, exint la professó de la dita Sala, los dits honorables consellers ordenaren los qui en la dita Sala foren per acompanyar lo cos sots lorde seguent, ço es: que ans del cos tots aquells qui havien rebuts beniffici de nostre Senyor Deu per virtud del dit cos miraculosament, é foren molts en nombre, é aprés del cos, primerament anassen tots aquells qui eren domestichs é familiés del illustre primogenit (18) vestits de saques, aprés anassen los vergués dels dits honorables consellers ab les vergues drassades.

Aprés los honorables mossen Raffel Vilar, conseller quint é mossen Miquell Dezplá.

Aprés los honorables mossen Pere Deztorrent conseller primer é mossen Honrat Çaconomina notari, conseller quart.

Aprés los portés dels honorables deputats de Cathalunya ab les masses alsades.

Aprés anaren en *hun trast* mossen Burgués ambaxador del Senyor Rey.
Lo bisbe Dosca.
Comte de Pallás.
Lo vaguer de Barcelona.
Lo deputat de Catalunya eclesiástich mossen Monsuar.
Sindich de Leyde.

SEGON TRAST.

Prior de Catalunya.
Mossen Benet Çaportela.
Lo balle general.
Mossen Ribelles, noble.
Mossen Pere Duray.
Sindich de Servera.

III TRAST.

Lo bisbe de Gracia.
Mossen Benet Castelló, deputat.
Balle de Barcelona.
Don Johan de Cardona, comenador.
Mossen Benet Senesterre, noble.
Mossen Bertran Desval's.
Mossen Johan Ros, consol.
Sindich de Puigserdá.

IIII TRAST.

Lo general de la Merçé.
Mossen Baltesar de Caralt.
Abat de Montserat.
Oydor de comptes aclesiastich.
Mossen Pere Bussot.

V TRAST.

Abat de Sent Johan Cesabadesses.
Mossen Marti Benet Torrelles.
Mossen Berenguer Lull.

VI TRAST.

Abat de Sent Banet.
Mossen Luis Divorra.
Mossen Jacme Janer.
Mossen Copons.
Mossen Guilem Colom.

VII TRAST.

Abat Damer.
Mossen Pere Galcerán Deztorrent.
Mossen Pere Johan de Sentcliment.
Mossen Johan Serrovira.
En Pere Miquell de Peguere.
Sindich del Arbós.

VIII TRAST.

Mossen Pau Alamany.
Comenador Çaplana.

(18) En lo nombre segon del Apéndix podrá llegirse una curiosa llista dels servidors y familiars qu' havia lo Princep en sa Cort, diferenta de las 3 publicadas entre los documents de la Corona de Aragó. (T. 26, pág. 268, 270 y 278).

Digitized by Google

Mossen Galcerán Stelrich.
Mossen Ffelip de Ferreres.
Guillem Ponsgem, consol.
Guillem Ferrer, mostasaff.

Aprés anaren les dones qui foren en nombre mes de VI[m](ilia).

E com la ordinació de totes les dites coses fou fete, ans que lo dit cos partís de la dita sala, los honorables conselers digueren als obrés de la dita ciutat que anassen fer memorial de les luminaries dels ciris, qui eren en la plassa del dit palau, é axí fou fet, é per ordinació dels dits honorables conseilers aná la luminaria dels ciris següents:

Primo los brandons de mossen Ffrancesh Dezplá que foren.	L.
Aprés los brandons de mossen Benet Xivaler. .	L.
Aprés los brandons de mossen Benet Çapila. . .	L.
Aprés los del abat de Monserat.	LX.
Aprés los brandons de Don Johan Dixer. . . .	C.
Aprés los brandons de Leyda..	C.
Aprés los brandons del bisbe de Vich.	C.
Aprés los brandons del bisbe Dosque.	C.
Aprés los brandons de la Ciutat..	C.
Aprés los brandons del bisbe de Barcelona. . .	C.
Aprés los brandons del cors.	C (19).

LES CREUS.

Primo la creu maior de la Ceu.
Creu de Sancta Maria de la Mar.
Creu de la sglesia de Sent Just.
Creu de la de Sent Pere.
Creu de Sent Jaume.
Creu de Sent Cugat.
Creu de Senta Agna.
Creu de la Merçé.
Creu dels Carme é Agustins.
Creus dels prehicados é ffrares menós.

Apres los preberes de les sglesies parroquials de la dita Ciutat.

Aprés los ffrares de la Merçe.

Aprés los ffrares del Carme é dels Agustins.

Aprés los ffrares de prehicadós encemps ab ffrares menós.

Aprés los beneffíciats é canonges de la Ceu.

Aprés lo bisbe de Vich que celebrá les exequies de la dita sepultura, com aquelles ores ffos malalt lo bisbe de Barcelona.

Aprés los qui avien prés benifici per miracle.

Aprés lo cors.

Aprés los dessús nomenats en lorde dessús largament declarada.»

ANDREU BALAGUER.

(Seguirá).

LA CONQUISTA DE VALENCIA.

I.

Pe 'l castell de l' atalaya,
envers la cristiana serra,
guaytava á posta de sol
lo rey moro de Valencia.
De sa cara l' ardiment
be prou lo turbant ombreja
mes no amaga son neguit
ni sas mostras d' impaciencia;
Car fereix lo terraplé
ab lo brossegui de seda
y ab la guaspa del panart
engrunas del mural lleva,
Y creuhant resolt los brassos
sobre 'l pit que fort batega
mitx irat, mitx concirós
parlava d' esta manera:
—¡Pau signar ab lo lleó
que las urpas sangonentas
te clavadas en lo cor
del reyalme de Valencia!...
Per Alá que si mon pare
tal sabés en ma naxensa
m' esclafara baix lo peu
ans que 'l sol me pogues veure.
Rey En Jaume, rey En Jaume,
qui tot botxí pogués esser!
qui pogués ferte un dogal
ab estas mans frebrosencas!
Y al Puig de Santa Maria
mirava 'l rey ab feresa,
gitant pe 'ls ulls fréstechs llamps
pe 'ls llabis gitant blasfemias.
Se sent brugit d' esperons;
prompte 'l Rey se gira enrera;
ab l' albernós plé de pols
un moro se li presenta.
—Alí Albatá, mon amich,
tart fas la volta d' Enesa;
¿qué t' ha dit lo rey En Jaume?...
¿quán lo tribut vol admetre?...
Alí Albatá, ¿per qué callas?
¿per qué se 't nua la llengua?
¿no has vist al rey d' Aragó?...
—Al rey no plau l' avinensa.
A la Mare de son Deu
jurá calsigar la terra
fins que als marlets del palau
fassen ombra sas empresas.—
De rabia lo rey tremola,
groch tornantse com la cera,
y rebatent lo panart
del mural contra las pedras
digué: —Alí, ¿cóm al cristiá
no li arrancares la llengua,
y cóm no 't tallas las mans
qu' estaren llavors quietas?
¡Assó dir al rey Zaen!
Alá dampna ma baxesa;
pacte ab lo cristiá, jamay!
Vols guerra, Jaume, donchs guerra.
Y per totas las murallas
y las torras de Valencia
—¡Guerra als cristians!—crida 'l rey,
y 'ls moros responen—¡Guerra!...

II.

Sonan, trompas y atabals,
riallera espunta l' auba,
l' host de 'N Jaume d' Aragó
prop Valencia está atendada.
Los marlets de la ciutat
prou blanquejan ab tants guaytes,
envinzadas pe 'ls enginys
prou blanquejan las murallas.
Res hi fa la sang dels bons
espargida per la rambla;
cada jorn s' estreny lo cercle;
Valencia será cristiana.
De sa tenda 'n surt lo Rey,
en negre poltro cavalca,
seguit de sos capitans
envers la ciutat s' atansa.
Ab un jove cavaller
parlava d' estas paraulas:
—¿Qué us apar, comanador,

(19) Aixó representa una iluminaria de 910 brandons.

Digitized by Google

l' enderroch de las muradas?
—Crech, Senyor, mitjansant Deu;
que 'n Zaen avans de gayre
de Valencia n' ha d' obrir
las portas á nostras armas.
—¡Nom de Deu! que d' esperar
ja 'n sent mon cor la frisansa
y me venen temptacions
d' etgegari las maynadas.—
Y parlant d' esta faysó
tant á las torres s' atansan
que las fletxas rebotiren
al peu de la cavalçada.
Una d' ellas pera 'l Rey
ab tant acert la gitaren,
que traspassantli 'l capell
en mitj del front se li acala.
Grochs se tornan los guerrers
voltantlo sens dir paraula,
lo Rey atura 'l cavall
y ab molta fredor esclama.
—Mos barons, mos cavallers,
¿per que eix condol en la cara?
en avant, que á vostre rey
las satgetas no l' espantan.—
Y arrebassantla digué
envers la ciutat llensantla:
—¡Teniu, fellons; altre cop
mostreu mes forsa al tirarla!—
Y seguiren fent la volta
regonexent las muradas
tot dihent lo rey cristiá
ab una mitxa rialla:
—Parleu ver, comenador,
Valencia será cristiana;
ni coratge te l' alarb
per las satgetas fincarne.

III.

Ja la mort no assolará
la encontrada de Valencia,
per fi 'ls alarbs famolenchs
posaren terme á la guerra
Caygué al pes de la dissort
del rey Zaen la superbia
de ciutat á 'n al real
per so 'ls moros van y venen.
Ja l' eczércit vencedor
en la plana s' arrenglera
á son cap lo rey cristiá
pren la via de Valencia.
¡De peons y cavallers
si n' hi van ab creus vermellas!
¡los capells y los escuts
á raig de sol com llampegan!
Tot de cop al se 'n la rambla
crida l' host ab veu alegre;
per dessobre la ciutat
onejan nostras empresas
Lo Rey baxa de cavall,
y acala 'ls genolls en terra
gracias donant de bon cor
á n' al Deu de las clemencias.
Y allí hont las fletxas brunzian
s' ou la remor dels que resan,
y sobre la sang glassada
¡quántas llágrimas caygueren!

—

La ciutat está de dol,
dexant las casas obertas
los sectaris de Mahoma
en las plassas s' arreplegan.
¡Se 'n van tots! Lo rey Zaen
posat á la devanteras,
entre mitj de sos parents
no marxa, que l' arrossegan.
Sospirós, los ulls voltats
ab forta ratlla rogenca,
per dominars' ab las dens
la sang de sos llabis treya.
—Ma vida per la de 'n Jaume,
Alá, ma gloria per ella;—
mormolava 'l malastruch
sens alsar los ulls de 'n terra.
Y 's perde llagrimetjant
en lo fons d' aquella brega
qu' escalda ab plor de sos ulls
las planuras de Valencia.

Mars de 1870.

ANGEL GUIMERÁ.

L' AMOR DEL MON.

¡Vint y cinch anys tenia! l' edat del goig de l' amor y de la vida ¡vint y cinch anys, y tenia una mare, una germana, y una aymia que ab pura y sant' amor l' idolatravan; vint y cinch anys no mes y la mort havia feta ja en la sua existencia la major part de sa tasca esgarrifosa, tant y tant havia fet camí vers ell, que á punt estava de caure lo pobre jovencel en sos negres y pahorosos reyalmes.

Sa mare, sa aymia y sa germana fetes una mar de plors voltavan lo llit hont jeya y afinava, y allá en lo fons de son cor l' espina del pressentiment 'ls dava la seguretat de que sens tardar y sens' adonarsen, passarian de la vetlla que feyan al malalt, á la vetlla entorn del túmbul hont fret reposaria son cadavre.

¡Pobre jovencel! son cor sensible sentint á la vegada l' amor de fill, de germá y l' inmensitat de la passió d' un ver aymant, sofria tres vegades la dolor que ses tres amors sofrian; com elles veya que la mort s' acostava y ¡ay! lo que elles no podian, ell la sentia avançar, avançar sens treba remorejant en les conques de son pit....... Demanant ayre, ayre, son esperit deixá la terra.

No hi ha res que espante tant com lo maridatje de la mort ab la jovenesa; per mes que la mort sempre 'ns sia nova, per mes que despres de setgles y setgles de traballar sens treba, al veure un' obra seua nos esgarrifem poruchs, may es tant gran la sensació que sent lo cor, que quan la vida que 'ns arrabassa es com un' auba d' un dia que ha de venir, es com un camp de espigues no daurades encara, es com una flor encara reclosa dins son cálzer ¡ay! flors y espigues, esperances y ensomnis que coronan una testa jovensana.

¡Y quina soletat regne sempre al entorn d' un cadavre! no apar sinó que qualque cosa indefinible sura en la cambra mortuoria, deturant ab sa escencia les ramors de tota vida.

La cambra del pobre jovencel tota la gorniren de negre; tres dones feyen la vetlla á son cadavre, les tres amors de sa vida, y com per no apesararse l' una á l' altra, amagavan son rostre retenint ses llágrimes, entre llurs mans; les llums posades als peus del túmbul reflexavan lo cadavre sobre les blanques

Digitized by Google

parets de l' arcoba y al somoure l' ayre la feble flama dels ciris, també l' ombra del cadavre se movia ab esglayadora seguidesa; lo cos semblava com si tingués un esma de sa passada vida, ¿ahont restava l' ánima?

Son ánima, est esperit pur, invisible als ulls humans, revolava per la cambra guaytant y sentint la dolor que en infinites llagrimes exhalavan les tres dones. Al deixar sa vestidura corpórea havia encontrat esperantlo lo sant ángel de sa guarda, que si vetlla per nosaltres en la terra, es la companya ab que se 'ns obren les argentades portes de la eterna vida de la gloria.

L' ánima del jovencel guardava encara en son fons l' amor del mon; esmentava encara les passions que l' havian sublimada en son romiatje per nostra vall, y no sabia de cap manera deixar l' atmósfera que respiravan los cors que per ell havian bategat.

La mare, l' aymia, la germana, esclamava concirosa: Vina al cel, l' hi contestava l' ángel, ab tes virtuts has guanyada la vida de la gloria; deixa, deixam un moment assahonarme ab estos plors, per á mí son, jo vull gosarlos, contestava adolorida la pobre ánima.

Solcaren espays ignots d' una volada y ja al entorn de la contrada del empir, al véurela tant trista y acongojada ab veu amoroseta l' ángel l' hi diguè; ¿tant fondes eran les arrels que en tu l' amor del mon havia posades? Pecat es açó de que al arrivar en front l' inmensurable armonia de l' amor de tots los esperits, t' acore tant y tant lo recort d' aquella; tornate 'n al mon, puig que entrar no pots al cel fins que d' ell estigues lliure, ves á coneixer est' amor que tú tant ploras; ton cos resta anorreat, sols un' ombra pots esser; veurás sens' esser vist, sentirás sensa que 't senten, torna, tornate 'n al mon y quan lliure sias de ses amors, les portes del cel que tens merescut te serán obertes de bat á bat.

Y convertit en un ombra devallá á la terra.

Y se 'n entrá á casa seua. Los plors no eran pas finits encara, si ja 'l cadavre era fora, son recort omplia arreu tota la casa.

Era mitj jorn; l' hora santa de la familia, l' hora que al entorn de la taula se consagra ab l' amor, lo sant pá de cada dia. La mare y la germana desobehint los prechs de sos parents y amichs, havian fet gornir á cap de taula lo lloch que corresponia al mort; allí hi havia sos plats, son got; allí hi havia la cadira com s' hi esperés l' hereu que l' ocupava.

Les pobres dones sens dirse res, miravan lo lloch buyt y aprés se miravan elles y esclatavan en plors.

L' ánima encarnada en un' ombra al entrar ho vejé tot y ho sentí mes, y aná á sentarse al lloch que l' hi pertocava. ¡Y cóm gosá en mitj de sa dolor al sentir y veure l' inmen s' amor que l' hi portavan!!

Seguint son intent, isqué de sa casa, y tremolant com tot 'ombra y tot aymador, se 'n entrá vers la llar de s' aymia. Sola l' encontrá, sola y en la cambra ahont abdos se feren lo sagrament d' amor; sentada en un setial, la testa entre les mans plora que plora. Al costat séu hi havia un setial buyt, era aquell en qual seya l' aymant en les plátiques ideals y pures de l' amor; ja que no ell, l' ombra á que anava encarnada s' ánima recobrá sos furs.

Passaren dias y dias, y sempre anava desde la casa seua á la de s' aymia, gosant y sofrint, ¡ alló era son purgatori, mas passat ab tant de pler que ni una vegada sola s' atreví á clamar á son ángel que l' acompanyás á la gloria.

Un dia aná vers la casa de s' aymada, y encaminantse com sempre á son lloch lo trobá ocupat; escoltá, y ohí nou sagrament d' un amor dels mateixos llavis que á n' ell l' hi feren. Un nou aymador ocupava son setial, un' altre home disposava en lo cor que havia cregut seu per tota una eternitat.

Sortí d' allí esclamant: ¡Oh, amor, amor de fembre, que prest passas! no era pas aixis com t' entenia, sols dintre de la llar la veritable amor 'ania; y aná á sa casa.

Y allí l' hi servaven l' amor; va aconsolarse.

Passaren mes dias encara; si los plors s' havian assecat lo recort quedava viu.

Un jorn, al entrar en sa casa hi encontrá un' hoste que 'l sorprengué, era l' alegría; aná vers lo cap de taula ahont continuavan gornint son antich puesto, y al anar á sentarse lo trobá ple; hi havia assegut un home, sa germana lo mirava ab amor, sa mare l' anomenava fill. ¡ay! sa germana s' era maridada.

Ni un núvol hi va veure en lo cel de llur felicitat; ni un recort pe 'l fill ni pe 'l germá torbava s' alegría. L' ánima esclamá:

Are, are t' entench de cert ¡oh amor del mon! una flor sensa flayre que 'ns cativa ab la boniquesa de sa color, ço ets tú; y jo que t' havia 'somniada com lo llorer ab una flayre eterna! ¡y jo que per tú m' he retrassada la vida eterna d' una eterna gloria! are que t' entench de cert, are que veig que mores ab la mort de la materia, renego de tú. ¡Oh, sant ángel de ma guarda, vina, portam al cel, seguir mes en est estat fora un infern per á mí! L' ángel hi comparegué y ab veu mes trista que no avans l' digué: Are menys que may pots entrar á la gloria, culpa mes grossa traus are ab aytals dites, torna, tornaten al mon; renegas are de l' amor que 'n ell hi ha, y des del cel hi es portada un' amor pura, santa, veritable; tórnahi, cércala, mira y regira, mas no en lo rostre dels homens l' has de cercar; quant mes aprop de la font l' aygua es mes pura, cércala en los cors.

Y va tornar al mon.

Y va anar á casa s' aymia y va encontrar en son cor est sentiment, mas no per ell sino per son novell aymant; y torná á sa casa y en lo cor de sa germana hi vejé amor pur per son marit, mas per ell ni un sol recort; cercá sa mare y donchs la festa del casament era termenada, l' encontrá sola en sa cambra, sola y plorant; en lo fons de son cor hi trobá l' amor encara viu per lo fill mort; á l' hora de la festa son rostre no espressava lo que son cor sentia, un recort al finat haguera ennuvulat lo cel de la felicitat de sa filla, ¡y ella era mare!

Angel custodi meu, digué aleshores l' ánima ovirant la llum de la veritat, l' única amor del mon es l' amor de mare, es ver; devallada es del cel y escampada per la terra; áydam, jo 'n vull anár á beure en la

Digitized by Google

font pura, jo vull assahonarme ab ella en la presencia de mon Deu!

Y les portes del cel l' hi foren obertes.

JORDI CODINA Y BORDOTXICH.

CORRESPONDENCIA.

Sr. Director de LA RENAXENSA.

Girona 20 de novembre de 1873.

Amich Director: «á sants y á minyons no 'ls prometis que no 'ls dons», diu l'adagi, y jo, que conto entre 'ls sants ó santas de ma predilecció exa *Revista*, encara que sos redactors m' afavorexin més de lo que merexo, no vull quedarhi malament.

En ma anterior doní compte de duas festas essencialment literarias: avuy dech fervos sabedor del bon éczit de duas vetlladas, literari-musical l' una y esclusivament musical l' altra. Mes com abduas tingueren lloch al *Liceo* establert en lo Col-legi de cegos y sorts-muts que corra baix la direcció de nostre compatrici y reputat mestre D. Joan Carreras y Dagas, crech no será per demés alguna noticia sobre tal establiment.

Son digne Director n' havia fundat ja un de semblant l' any 1848, é incansable en son amor á l' art y á esta sa ciutat nadiua, torná á empéndres en major escala, y contant ab majors y més poderosos elements, l' objecte ja indicat lo dia 25 de setembre del corrent any. L' esperiencia llargament obtinguda en exa ciutat desde l' any 1861, y 'l bon resultat de l' ensatx fet en lo «Col-legi de Girona» son garantia de celebrable intent y d' acert més que segur.

La Casa del establiment es, donchs, l' ensenyansa, y axis s' hi dona la de las següents materias: doctrina cristiana, lectura, escriptura, gramática (avuy per avuy castellana, peró aviat probablement castellana y catalana), aritmética, historia, geografia y dibuix, haventhi una Academia ó escola de música vocal é instrumental desde 'l solfetx á la composició y al cant-plá, (estudis accessibles fins als més menesterosos, si mostran notable disposició), y un gimnassi pera 'l desarroll fisich dels cegos, sorts-muts y demés alumnos, interns, fills de socis del *Liceo* y esterns de tota classe y condició social.

En quant á la societat que baix lo repetit títol de *Liceo Gerundense* disposa de las grans salas del mateix edifici y dels elements en general del Col-legi y Academia avans senyalats, es una associació ab propis fins, —lo de conrear y propagar lo conreu de la música, donant concerts periódichs, etc.,— ensemps que protectora del mateix Col-legi. Funciona baix la direcció d' una Junta interina y organisadora composta dels Srs. Sempau, Danis, Pou, Franquesa y Carreras, y conta ja ab uns sexanta socis ademés de gran nombre d' abonats á concerts. Aquestos s' inauguraren ab bona sort dias avans de las firas, y es induptable qu' irán prenguent major vol, dada la formació de coros que s' está organisant, á la projectada institució del *quarteto* pera la musica clássica, y als bons recorts que dexaren las duas vetlladas de que dech donar rahó.

En la literaria musical, llegiren inspiradas composicions los senyors Ametller, Girbal, Franquesa, Sitjar (Joanet), Ferrer, Pellicer, Vinardell y Font, donant á conexe 'l suscrit sa «Cansó de Pagés» honorificament mencionada com sabeu. No crech descuidarme de cap dels poetas (que 'm perdoni si acás l' oblidat), axis com recordo bé que 'l simpátich amich Sitjar fou objecte d' una verdadera ovació per sas ben catalanescas composicions y per l' eczuberant graciositat ab que, com sempre, va recitarlas. En la part musical se distingiren los senyors Carreras, (pare y fill) y los demés artistas que hi figuraren.

Respecte al últim concert, l' índole d' eix periodich escusa ma incompetencia d' ocupársen com ell se mereix. Professors y aficionats s' hi lluhiren de bo y millor, merexent particulars felicitacions, llavors com ara, las senyoretas Guitó, Daydi y Rosselló, qu' hi prengueren part.

Donant á tothom sentida enhorabona, posaria fi á la present, si no 'm calgués, per, arrodonirla, fer constar: que 'l *Liceo* conta, á més de las personas, ab un poderosissim ausiliar, qual es la monumental biblioteca de música propietat del Sr. Carreras, qui posseheix ademés una superba col-lecció d' antichs y raros instruments musicals, que forman adequat pabelló damunt y als costats d' aquella; qu' ademés d' alguns alumnos cegos y sorts-muts, van ingressantne d' altres; qu' es probable que 'ls dos salons aposta sian cedits pera la celebració d' academias ó conferencias á l' «Associació Literaria», en las quals nostre benvolgudíssim idioma matern no hi fará paper secundari; y, finalment, que 'l prócsim divéndres tindrá lloch un nou concert que promet esser per tot ecstrém lluhit.

Me reca acabar sens fervos una pregunta y esposar una consideració. ¿Qué us sembla de las arts á Girona?—Per un costat, las lletras ab la séva Associació protectora; per altre, lo dibuix y la pintura també ab la Societat corresponent, ademés del *Ateneo*, fundat y dirigit per l' estimable artista senyor Gelabert, desenrotllantse y donant galans fruyts, sens protecció oficial de cap mena; y per altre endret la música, afavorida per l' establiment de que avuy us he parlat, —veus aquí una trinitat que forma induptablement la millor corona dels pobles.

J. RIERA.

NOVAS.

Se 'ns han fet grans elogis de *La llar*, drama de costums, y de *Los almogavars*, pertenexent al género histórich, ab un dels cuals lo mes fecundo de nostres poetas dramátichs, En Frederich Soler, creyem que 's presentará de nou en las taulas catalanas.

Traduhim del periódich madrileny *La Época* corresponent al dia 15 de novembre:

«Anit se celebrá á casa del senyor don Víctor Balaguer una reunió literaria en la que 'l poeta catalá llegí una tragedia escrita en son dialecte, y que destina á un dels teatres de Barcelona.»

Lo de sempre tractantse dels noticiers castellans: calificar de *dialecte* nostre idioma tan bo y millor que 'l que 's parla á Madrit y es l' oficial d' Espanya.

Molt celebrém, per lo demés la bona nova, y desitjem que la tragedia del nomenat mestre en gay saber puga esser aviat representada, inaugurantse axís l' alt género dramátich de que está faltada encara l' escena catalana.

Y ja que d' una tragedia catalana parlem, no podém dexar de recordar que algun de nostres inspirats amichs está trevallant en una obra trágica catalana.

RECLAM.

LO FERÓS BENEFACTOR. — Comedia en tres actes, traduhida del italiá per En Llorens de Cabanyes.— Se ven á la llibretería de Mayol, carrer de la Llibertat.

ADVERTENCIA.

Devent comensar l' any quart de nostra publicació 'l primer del próxim Jener, y á fi de regularisar nostres comtes administratius, preguem als suscriptors de fora ciutat vullan remetrens en sellos de correo las quantitats que adeutin fnclos tot lo mes de desembre.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 10 de Desembre de 1873. Núm. 29.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.		REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos.	9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Al·estranger, tres mesos.	13 »		Los no subscriptors, per id. 1
Ultramar, tres mesos.	18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol.	1 »		

SUMARI

Estudis histórichs. De las festas de la Inmaculada Concepció á Barcelona l' any 1618; per *J. Pella y Forgas.*—Al seggle XIX (poesía); per *Antoni Molins y Sirera.*—De la mort del infant en Carles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d' Aragó y de Sicilia y Princep de Viana (Continuació); per *Andreu Balaguer.*—L' oreneta (poesía); per *Salvador Genís.*—Amor y calsas amplas; per *Francisco Manel Pau.*—Contessa (poesía); per *Llorens de Cabanyes.*—Correspondencia; per *Felip de Saleta.*—Novas.

ESTUDIS HISTÓRICHS.

DE LAS FESTAS DE LA INMACULADA CONCEPCIÓ Á BARCELONA L' ANY 1618.

Hi ha un principi nascut ab la mateixa creació y sancionat per totas las religions y filosofías, que ha revestit l' univers de las manifestacions mes variables, ha confós la uniformitat del temps ab los anys y las estacions, y la monotonía de la vida social ab las festas, acompanyant al cap de set dias de traball lo descans, la espansió y la alegría, com rosas escampadas entre brancas de fullas y d' espinas.

Replans en la pujada dels nostres dias, las festas populars mouhen poderosa influencia en l' esperit de la familia y en l' esperit de la terra; ab las candorosas festas de Nadal, diu un escriptor catalanista (1), naixen las esperansas del any nou preparantnos pera temps mellors, mentres va florint la primavera ab las Pasquas, ó ab la alenada de la verge de Maig granan los camps, ó 'ls carrers triunfants s' encatifan ab ginesta, fins que l' estiu nos convida al descans ó contemplació en sitis misteriosos, ó 'ns porta entre l' bullici dels pobles que anuncian llurs festas majors al repich de sas campanas.

En la historia son lo repós despres del moviment de tants personatjes y l' soroll de tantas guerras, y essent com son los cuadros mes interessants y dignes d' estudi de las costums y crehencias de un poble en sa mes hermosa manifestació, fins sembla que s' entretenen massa los historiadors en los camps de batalla, que fan com allotjament en los palaus reyals, comptant los jorns de cada monarca, y convertint la historia en un gran arbre geneológich de las dinastías

Mes que mes en la historia catalana, seria estroncar una de sas bellas delectacions lo voler prescindir d' aquella serie de ceremonias magníficas que comensan confosas en los fets fabulosos y caballereschs dels comtes Berenguers, com la vinguda de la empetriu d' Alemania, segueixen ab los estrepitosos torneigs y cavalcadas de la etat mitjana, ab las solemnes entradas y enterraments dels reys, ab las glorias militars del imperi, ab los aconteixements religiosos; sent tots temps notables y curiosas, fins en nostre segle, bo y no gosant Catalunya de vida propia y desviat son tradicional esperit, tenen de tant en tant anomenada las festas de Barcelona.

En aquesta cadena de plasents epissodis en la nostra historia, mòltas voltas gosant en contemplarlos, nostres ulls s' han aturat ab mes predilecció, per lo atractívol de son motiu y sa magnificencia, en las festas celebradas l' any 1618 en honor de la inmaculada concepció de la Verge. La santetat del papa Paulo V (1), dictava las primeras conclusions del gran dogma que pera gloria de la Esglesia ha sigut sancionat en aquest segle. La butlla manant no s' disputás la opinió contraria de la pura concepció,

(1) D. Francisco Romaní y Puigdengolas.

(1) Ja en 6 de juliol de 1617 habia dictat una butlla innovant las constitucions de Sixto IV, posant majors penas als que disputassen la Inmaculada Concepció. *Bullarium romanum* Paulo V, CCLXXXI. La que motivá las festas era de 31 d' agost de 1617, y disposava *Nihilominus ex occasione assertionis affirmativæ in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, et actibus publicis, quod eadem beatissima Virgo fuerit cum pecato originali concepta, oriuntur in populo christiano, cum magna Dei offensa, scandala turgia et dissensiones.* Paulo V, CCXCIV. Gregori XV posteriorment, 24 maig de 1622, doná també una butlla ampliant y declarant la prohibició de assegurar que la Verge concebí en pecat B. R. LIX., y axó es lo que feu confóndrer y equivocar al cronista dels *Anals consulars* y á alguns historiadors moderns que d' ell copiantho atribueixen las festas de 1618 á la butlla de 1622.

Digitized by Google

sigué rebuda per la Universitat, clero y noblesa de Barcelona ab religiós entussiasme; y hem dit principalment de la Universitat, fentnos cárrech que en aquella época de classicisme, en consemblats festas n' habian de ser l' ánima 'ls escolástichs, majorment quan lo consell volia tenir «previngut un certámen «literal donant premis á qui millor haurá escrit en «poesía aixís en vers llatí com en romans» y fins discutir públicament per plassas y carrers de cuestions teológicas: en quan á la noblesa, ja *castellanisada,* en part li era un pretest de nous divertiments y galanterías; axí, donchs, no es estrany que la festa comensás á la Universitat.

Ja dos dias abans en los llochs acostumats de la ciutat, foren fetas unas cridas «exortant á tot lo «poble que cessen de totes fahenes temporals tres «dies (1)», y vinguda la mitjdiada del dissapte 24 de novembre de 1618, ab los preparatius de la vigilia, se destorbá la feyna, pará l' brugit y moviment de las arts y oficis, se tancaren las botigas y una multitut numerosa por tots cantons feu cap á la Rambla dels Estudis. Despres de aquell murmull general de curiositat que en semblants cassos en los primers moments s' esbomba, fentse pas entre la gent, y en axó volem que sentiu com ho conta un cronista contemporani, «isqueren molts doctós de la Universitat «á cavall ab molta musica, y lo primer anave portant «lo pendó, y tots ells ab togas, y apres entre los es«tudians vestits de llarch venian primer un minyó «molt ben adressat, com á *Mercurio,* y apres ab la «mateixa manera entre altres estudiants tots á ca«vall venian los quatre doctors de la Iglesia que eran «quatre minyons, los dos com á bisbe, lo altre com á «cardenal, y altre com á Papa, y anaren seguint les «cases del Archebisbe, Bisbe, deputats, Ciutat y vi«rey, y passant cada un d' ells se aturaban un poch «dient passos y llochs, ab que provava la inmaculada «concepció, y tras de ells venia un carro triumfal por«tat per dos poderosos cavalls, als costats del qual «venian assentadas totas las sciencias, que las sig«nificaren uns minyons, que anaven molt ben adere«ssats, y tots ells feyan un colloqui tractant y pro«bant la inmaculada concepció.»

Las derreras clarors del dia s' apagaban, y la nit enfosquia las montanyas vehinas, quan al toch de la oració del vespre las campanas de la Seu y de las demés esglesias ressonaren y los alts campanars de la ciutat aparegueren encesos, plens de llum los grans edificis y las casas presentant tot Barcelona un magnífich espectacle (2); alló podia ser misteriós y fins fantástich: lo convent dels framenors, las airosas torras de Santa Maria del Mar, lo punxagut campanar de Santa Caterina, mes enllá al barri de la Ribera la gran torra de Santa Clara, y la del Pí, y las de la Seu en derrer terme; tot axó ohintse l' trillejar de las campanas y l' avalot de veus pels carrers: en aquell moment sortia del palau de la Diputació una gran comitiva.

Mes de doscents cavallers á cavall, á la claror de una gran encesa d' atxas, passaban lluhint los trajos mes sumptuosos, aderessats «ab telillas brillants» y tots, ab diferentas invenzions emblemas y divisas, seguint «un carro triunfal ab molta magestat» y musica, vers la Seu primerament á saludar la capella de Nostra Senyora, y de allí al carrer Ample y altres punts de la ciutat, ahont feren veurer lo seu bon posat y destresa corrent á tornejar y rómprer moltas llansas (1).

La vera y religiosa festa de la Inmaculada Concepció sigué al diumenge 25. Mentres los doctors y catedrátichs de la Universitat «ab sas beques y capi«rots partiren del estudi ab molta musica entrant per «lo portal de la Portaferrisa» fins al palau episcopal; los consellers ab sas rojas gramallas eran al palau del virey lo duch d' Alburquerque á qui «trovaren «en la ressala, ab capa, espasa y sombrero que nos «llevá lo dol portaba (2)», y abduas collas entraren per la porta major de la Seu, ahont era gran la lluminaria, y 'ls murmulls de la gent, ab lo cant magestuós de l' orga en las enlayradas voltas ressonaban.

Los cinch consellers eran á la part de la sacristía, los diputats en banchs colxats junt á la reixa de Santa Eulalia «tots ben adressats ab sas cotas forradas de «pelfa y gorras de vellut» y assentat que fou lo virey á la dreta los diputats se li acostaren y donaren la ben vinguda. En los gótichs sitials del chor s' hi asseyan quatre bisbes, presentantse barrejats teólechs, doctors y canonges, qual varietat de vestimentas feyan un aplech que dins aquell voltant no s' hi habia vist de una centuria (3).

Oficiá l' arquebisbe de Tarragona, y despres d' haber sermonejat ab mòlta elocuencia lo bisbe de Tortosa, diputat eclesiástich, anaren á jurar la Concepció inmaculada los bisbes, canonistas, llegistas, metjes y mestres de gramática, al presbiteri, estenent la má sobre un missal y un paper hont era la fórmula del jurament ab lletras dauradas escrita (4).

Y ab gran solemnitat acabá lo diví ofici, tal volta en hora mòlt tarda, quan lo cronista diu que tots «sen «anaren á dinar á sas casas que era be hora.»

J. PELLA Y FORGAS.

(Continuará).

(1) Dietari de casa la Ciutat.

(2) *Anals consulars* «perque no hi habia finestra ni finestreta «que no fos ab moltas llums», y s' llegeix en lo Dietari municipal fou disposat «que á cada hu de Consell de cent sien dona«des trenta lanternes y una arroba y mija de candeles de seu «perque ab major demostració solemnisen dita festa.»

(1) *Dietari de la Diputació*, en l' arxiu de la Corona de Aragó. Entre 'ls preparatius d' esta festa que tenia l' nom de *encamisada*, se demanava als deputats «1.er doscentas llanças, 2.on la «música ab las vestes, 3.er atxas sis per cada hu que sian blan«cas, etc.»

(2) *Anals consulars.*

(3) Referintse al primer capítol general que de la Orde del Toisó d' or celebrá allí Cárlos V l' any 1519.

(4) Dietari de casa la Ciutat. La fórmula era la següent: *Ego... Doctor vel magister... in tali vel tali facultate* (segons ell fos) *Juro Deum et Sta. quatuor Evangelia me semper defensurum inmaculatam concepcionem purissimæ Virginis Mariæ dum mihi vita comes fuerit, sic promito, sic juro, etc., ita defendam.*

Digitized by Google

AL SEGGLE XIX.

Llum.

Venturós seggle dinou
Pèl de las llums conegut,
A quin influix ó virtut
Tota la terra 's sommou;
Seggle aborrit y volgut,
De miseria y benhaurança,
De tempestat y bonança,
D' ignorancia y de progrés:
Seggle de dolsa esperança
Mortalla del retrocés.

—

De Juvenal y Argensola
Voldria un instant la llira,
Pusal foch qu' ardent m' inspira
La meva se desconsola;
Mon esprit vóla que vóla,
Y enlluernat per ta bellesa,
A que eczalçe ta grandesa
M' obliga en son gréu deliri:
Y açó per mi es un martiri
Puig só xich per tal empresa.

—

En vá li dich qué no es or
Tot quan ab lo sol rellúu,
Que jo no eczalço á ningú
A qui no estime de cor;
Ell t' ayma qu' es un furor...
Y ja qu' ho vol ¡ endevant!
Y si per hasart engego
Algun gall del botavant,
Pus qu' es obligat mon cant,
A ta indulgencia m' entrego.

—

Com lo sol quan ix del mar
Al clarejar lo nou dia,
De las tenebras alsar
T' he vist, y 'l mon umplenar
De llúms, colors y armonía;
Més, al bes de la rosada
Que perlas vessa amorosa,
Has vessat com mel melada
Ab llenga ben verinosa
Molta fel enmatzinada.

—

Tú has aplanat las montanyas
Y 'ls mars has encadenat,
Tú lo llámp has subjugat,
Y 'ls secrets de sas entranyas
A la Creació has arrancat;
Peró esperonant los cors
Y las passions desfermant,
Ensemps t' he vist aixecant
D' envejas, ois y rencors
Abims que causan espant.

—

Al encéns de tos llorers
L' industria, l' art, lo comers,
Com si 'ls haguesses dat alas,
Han embellit ab sas galas
Arreu, arreu, l' univérs:
Vapor y electricitat,
Richs joyells de ta corona,
Monstre poder t' han donat;
L' itsme de Suez t' abona
Grandiosa inmortalitat.

—

Fill volgut de la victoria
Son colossals tas empresas;
Bell moniment de ta gloria,
En lletras de foch l' historia
Graba en sos fulls tas proesas;
Pero l' home mes cabal
Sol tenì sempre un defecte,
Y tú en ta marxa triunfal,
Si no es mancarte al respecte,
Has estat molt material.

—

Manté la fe l' esperit
Com al cos lo pa manté,
Y aixis pus, qui fe no té
Viu tot fluix y decandit;
Tú sempre t' has contradit,
Tú sempre n' has vacilat
Perque jamay has cregut,
Y tot quan has predicat
O cumplir'ho no has pogut
O al revés ho has practicat,

—

Digas sinó: ¿ Qu' has cumplert
De ton venturós programa,
D' aquell magnifich concert,
D' aquell grandiós panorama
Tan florit, flayrós y vert?...
En mitj del trastorn social
Qu' obrí tos ulls al nou dia,
Fou ton primer ideal
Donar al mon l' alegría
D' una pau universal.

—

Mes com si 'l mal esperit
T' aboques sas vils llegions
Perque fosses desmentit,
May han tingut las nacions
De batres mes apetit:
Son tantas, tan cruels las guerras
Qu' en ton temps han tingut lloch,
Qu' ha estovat la sanch las terras,
Y vilas, ciutats y serras
He vist com un mar de foch.

—

De revoltas y bullangas
¡ Valgam Dèu, si n' has tingut!
¡Quants tronos n' has somogut
Al alsaprém de tas fangas!
Y no content ni retut
Armarte 't veig fins las dents,
Esforçante ab tos invents
En buscar sols la manera
Mes fácil, breu y certera,
D' acabá ab pobles y gents.

—

Com si 's tractés de petroli,
De gas ó electricitat,
Tot lo mon has enlluernat
Desde 'l cim del Capitoli
Ab ton flam de llibertat;
Lliures cap, cos, mans y peus,
Y fosas las vils cadenas,
Ditxas sens fi y de tots preus
Devian ploure á mans plenas
Dessobre dels pobles téus.

—

Mes lo cel s' ennuvolá,
Y al espatech de sos trons
Tal pedregada engegá,
Que mitj mon va renegá
De totas tas ilusions:
Y per mes qu' has maquinat
Tot hom sab que 'ns has donat
Ab república anarquía,
Y ab imperi ó monarquía
Sols de nom la llibertat.

—

¡ Llibertat, paraula santa,

Digitized by Google

Divina, inmortal senyera,
Vergè d' amor qu' encisera
L' esperit del hom' encanta
Y tot poble regenera!
Avuy arreu bescantada,
De sos aymants aburrida,
Per tú vilment profanada,
Está ¡oh dolor! exposada
A perdre en tas mans la vida.

—

Monstre que tot ho devora
Per tú no hi hagut sagrat;
Y en lo molt qu' has fabricat
Haurás destruit á l' hora
Quasi mes de la meytat:
D' hómens grans ¡ si n' has tingut!
¿Y d' ídols? Molts mes que Roma;
Mes ha fet vent ó plogut,
Del escambell han caygut,
Y 'ls has llevat fins la ploma.

—

Y en tant dos corrents batallan
Que jorns de dol nos auguran,
Lo can-can molts pobles ballan
Y alegres los bufos suran;
Per mes qu' incendis estallan
Ja ningú 'n vol fer cabal;
Y tu d' ideal en ideal
Y ab tos canons y fusells,
Vás, trastornant los cervells,
A un cataclisme social.

—

Nauchér qu' á bon vent se fia,
Sense nort, sens fé, sens guia;
Infatuat per ta grandesa,
A tot rem y vela estesa
Has emprés la travessia:
Y aymant de plahers y d' or
Plé lo cap y vuyt lo cor,
No has conegut la vritat,
Fins qu' has vist que l' esplendor
Era sols frivolitat.

—

Pluga á Dèu qu' en endevant
Ja que apar que 'l seny recobras,
Sias en totas tas obras
Mes reposat y mes sant;
Puig si 'l mon vás trastornant
Y ab tas utópias y fúms
Nos marejas y consúms,
Quan de tú 'ls nets parlarán,
Mes que seggle de las llúms
De tenebras te dirán.

Antoni Molins y Sirera.

DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D' ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D' UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(Continuació).

Los lochs per on passá la dita professó.

Exint la dita professó del dit palau hon era lo dit cos pessá per la plassa del Rey, aprés per la Boria, aprés per la capella den Marcús, aprés per lo carrer de Moncade, axint al Born, é com fou á Sancta María de la Mar fou més dins la dita sglesia é deuant laltar de la dita sglesia fou posat é alí li feren solemna absolució, é axint de la dita sglesia feren la via dels Cambis, aprés per lo carrer Ampla, aprés per lo Regomir, aprés deuant la Diputació, é deuant lo palau del bisbe, é meteren lo dins la Ceu per lo portal del cimbori, é fou posat deuant lo altar mayor sobre les scales e graus de la capella de Senta Eulalia, hon fou fet cert bestiment de ffust en la forma seguent, ço es: que los dits honorables consellers feren posar sobre les dites graus, algunes grans bigues e sobre aquelles postam, e foren hi fets grahons per puiar, e sobre les dites posts fou fet cert lit, e al entorn bancals de fust, e sobre lo postam foren mesos draps de peus e bancals verts ab senyals de la ciutat, qui son de la Ciutat, e sobre los grahons foren posades certes catiffes, qui eren del dit primogénit, e sobre lo dit lit fou més hun cobertor de ras, lo qual hi prestá en Bartomeu Ferrer, obrer lany present, e sobre los bancals foren meses los bancals dels salvatges ab senyals de la dita Ciutat, e sobre lo bastiment *fou* posat lo cors hon stech fins á...... (20) per çó com no era feta desliberació hon li ffaeren la sepultura, e sobre lo dit bastiment fou fet un Tuguri ó capell ardent de fust tot negre, e deins lo dit capell fou posat hun sobrecell de costança blava scura, ab un senyall gran al mig, del dit primogénit, e IIII senyals de la Ciutat, çó es: un en cascun cantó ab certs fullatges dor pertit, e alentorns deins lo dit capell ordonat, foren posats IIII tovalons de la dita tela ab XXXX senyals, ço es: XX del dit primogénit, e XX de la Ciutat.

E es cert que lo diluns assignat fer la dita sepultura, lo bisbe de Vich ab lo clero de la Seu, fou fet solemna offici en la sala del palau, ans que lo cors isqués, e sessá aquell jorn en la Ceu no fou fet offici per solemnitat del dit cors.

Es ver empero, que per quant lo diluns fou feta la sepultura del cós, fou delliberat que tots los senyals qui foren en lo dit sobrecel e tovalons, per aquell jorn, fossen ab armes del dit primogénit, e axi foren fets XXIIII senyals ab armes del dit primogénit, e foren sobre posats sobre aquells senyals qui eren de la ciutat, e axi lo dia que lo dit cors fou portat á la Ceu, en lo dit capell e tovalons, no si mostraren sino senyals de les armes del primogénit. E lo dimarts aprés seguent, foren levats los senyals sobre posats e romangueren los de la ciutat, e sobre lo dit capell foren mesos CCXXX brandons de VIII onzes cascú, tots negres, e mes foren fets VIIII ciris de III lliures cascú, e foren ne posats I en la sima del tuguri e I en cascun cantó, e los restants IIII foren mesos al cós: e los ciris prop dits, tots foren de la sequestria. E axi matex foren fets per la offerta, que sevia fer lo dia del dit aniversari, CL ciriets de cere blanca de IIII onzes cascú e XX ciris de dita cera de VI onzes cascú, per donar á prelats e grans omens, e grans dones, e mes LX lliures de candeles de cera groga doblades. E axi matex los dits honorables consellers donaren cárrech á mossen Mateu Ferrer, e mossen

(20) En l' original hi ha un buyt que demostra lo mancament de las pocas paraulas que habian d' indicar lo dia del enterro del princep.

Digitized by Google

Benet Puig, preveres per la offerte quis sa åffer per rahó del dit aniversari, als quals fou fet memorial, çó es: que primerament los fós fete cautela de XX lliures, de les quals donassen al manuer de la Ceu XI lliures per distribuirles entre los canonges é preveres de la dita Ceu lo dia ques fore dit aniversari.

Item als monjos de la Ceu per tocar los senys II lliures IIII sous.

Item al bisbe Dosque é á altres bisbes si ni aurá á cascú un ciri de cera blanca de VI onces ab mig florí dor.

Item á la germana del compte Darmanyac, á la comptesse de Luna, é á dona Caterina muller de Don Johan Dixer dels ciris de VI onces ab mig florí dor á cascuna.

Item al compte de Pallás, als honorables consellers é deputats, abats, barons, nobles homens, ciutadans é mercadés é als IIII canonges qui porten los bordons, los altres ciris blanchs ab mig croat en cascú.

Item les candeles grogues destribuiren donant á cascú dels altres, axí omens com dones, per offerir una candela é un diner menut.

E seguides totes les dites coses, attés que per los honorables consellers era stat delliberat que lo dimarts ques comptave VI del dit mes doctubre per part de la dita Ciutat fós fet un solemna aniversari, per çó los dits honorables consellers per donar orde á la execució de aquell, lo dilluns prop passat donaren cárrech als dits honorables obrés que convidassen los que eran stats convidats en la dita sepultura, los quals fossen pregats que lo dit dia le dimarts fossen á la casa de la Ciutat per acompanyar los dits honorables consellers á la Ceu per fer lo dit aniversari, é axí fou fet. E mes menaren als vergués que convidassen los caps de les confraries de la dita Ciutat per fer honor á companyar los dits consellers per lo dit aniversari; é axí fou fet.

E lo dit dia de dimarts los dits honorables consellers bon matí se aiustaren en la casa de la dita Ciutat per anar encemps los dits honorables concellers á la Ceu per rahó del dit aniversari.

E preceints los vergués dels dits honorables consellers é los portés dels honorables deputats de Cathalunya, ço es, hun verguer dels consellers á la part dreta é porter dels deputats á la part squerra, é aprés lo I porter de deputats á la part dreta é lo verguer dels dits honorables consellers á la part squerra.

E foren ordonats partints de la casa de la Ciutat, ab caperons vestits en la forma seguent:

I TRAST.

Lo ambaxador del Senyor Rey.
Lo bisbe Dosca.
Comte de Pellàs.
Lo vaguer.
Mossen Pere Deztorrent, conseller en cap.
Deputat eclesiástich.
Prior de Catalunya.
Mossen Johan Agulló, sindich de Leyda.

II.

Mossen Luis Setanti, conseller segón.
Deputat militar.
Balle general.
Don Joffre de Castre.
Don Johan de Cardona, comenador del Masdeu.
Mossen Jacme Rós.
Mossen Johan Çabestida.

III.

Mossen Simeon Sala, conceller terç.
Deputat reyal.
Balle de Barcelona.
Abat de Sent Johan.
Mossen Ffrancesch Lobet.
Sindich de Cervere.
Mossen Miquell Dezplá.

IIII.

Mossen Honrat Secoromina, conseller quart.
Hoydor de comptes eclesiástich.
Johan Ros, cónsol.
Mossen Johan Sempró.
Mossen Mateu Dezsoler.

V.

Mossen Rafel Vilar, conseller quint.
Hoydor de comptes de la diputació.
Mossen Carcassona de Leyde.
Benet Splugues.

VI.

Johan de Lobera, tauler.
Micer Pere Vicents, advocat de la casa.
Johan Fferrer.
Johan Beranger Torra.

E molts altres qui aqui eren, çó es: artistes, manestrals foren ordonats é anaren ab los demunt dits al dit aniversari.

E es ver que lo dit dia de dimarts fou fet solemna offici en la dita Ceu, é sermoná mestre Carelt del orde de prehicadós, confessor del dit Primogénit; é lo dit dia fou posat sobre lo dit cós lo dit drap imperial que la sequestria de la Ceu prestá ab senyals al entorn de la Ciutat, é fou posat lo dit jorn la spasa del dit primogénit sobre lo dit cos, é foren posats al entorn del dit cors, çó es, en les brandoneres los ciris qui avien servit lo dia passat, é L ciris nous tots negres ab senyals de la Ciutat: é axí prés fi lo solemnitat de la dita sepultura.

Aquí finiria est article, una volta transcrita la antecedent relació auténtica del desafortunat Carles Príncep de Viana, si lo desitg d' aclarir ab lo fruyt de posteriors investigacions alguns punts de aquella indicats ja en las notas, que deixárem apuntadas, no 'ns mogués á afegir seguidament, y á módo d' *Apéndix* alguns documents inédits, pertanyents també al may prou apreciat archiu municipal de Barcelona.

I. Es lo primer una apricia del acte notarial refeferent á la col-locació del cadavre d' en Carles que 's troba esmentada al comens de la preinserta relació. (Nota 10). Diu axis:

«Die Dominica XXVII septembris inter primam et secundam horas post mediam noctem dies eiusdem anno M° CCCCLX primo.

Requirentes fieri instrumentum suum.

Nobili et Magnifici Domini Bernardus de Guimerano vicarius Barchinone, Bernardus Çaportella depu-

tatus, Ludovicus Setantí et Raphael Vilar conciliarii, Johannes de Beamunt Camerlengus, prior Sancti Johannis Navarræ constituti in aula magni palacii Regii dicte Civitatis in qua corpus illustrissimi domini Karoli divini recordii fuerat positum requisiverunt, me notarium etc. Fuit etiam presens honorabilis Gaspar Speranen canonicus nomine et pro parte Capituli ecclesie Barchinone.

Testes reverendus dominus Cosma episcopus vicensis, dominus Joannes Dixer, dominus Jaufridus de Castre, Bartolomeus Quintana mercator clavarius, discretus Johannes Marthi sindicus Barchinone, Ffranciscus Vincens sub baiulus, Petrus Bayona caput scubiarum, Ffranciscus Juliol canonicus vicensis, Matheus Pelegrí, Johannes Paschasii, Johannes Soldevila, Anthonius Poses, Johannes Desem presbiteri, honorabilis Bernardus de Lauru, Sanccius de Nave, Fferdinandus de Jarbech magistri in medicina, Johannes Mayans notarius scriba venerabilis racionalis in dicta civitate, Petrus Prats, Bartholomeus Maçot, Bartholomeus Fonoll apothecarii, Michael Pinyana et Bernardus Lopis scribe regestri domini primogeniti, Genesius Caro fusterius, Petrus Coll scriptor operum civitatis, Anthonius Gual fusterius, Jacobus de Johanne siculo carpentarius domini primogeniti, Alvarus de Vilalobos cum honorabile Raphaele Vilar consiliario commorans, qui omnes de dicto domino primogenito et de suo cadávere noticiam plenam habebant.

Ffou més en una caixa dalber ó thaust be peguntada, cuberta tota de drap de canyem empaguntat. E aprés més dins una gran caixa de fust dalbert cuberta de vellutat carmesí ab XVI anelles entorn, çó es, VI á cascuna part e dos á cascun cap, de longitut de X palms un quart de cana de Barcelona e de ample III palms.

Aprés fou tornat posar lo dit cós en la gran sala del dit palau en lo lit en lo qual solia estar lo dit cos.»

II.—Lo segon document consisteix en una minuta, presa sens dupte pera redactar algunas ápocas, ahont están continuats los noms de 98 servidors y familiars que lo pronomenat Infant tenia al finar sos dias en la Cort y palau d' esta Ciutat. (Nota 18). Véusela aquí:

«Die martis XIII mensis octobris anno á nativitate domini M° CCCC°LXI.

Honorabils Ffranciscus de Sancto minato miles domiciliatus in civitate Barchinone nomine meo proprio et ut procurator ad hec et alia legitime constitutus etc.

Nos Bartholomeus Stalella dominus baronie de la Mujulina regni Sicilie.
Jacobus de Mirambello sacretarius.
Jacobus de Gregorio.
Petrus Stephani miles, ville Perpiniani.
Raymundus de Planella.
García de Alagón, cavalleris.
Monfredus de Gronyo, falconerius.
Georgiust de Xiprè, falconerius.
Petrus de Besau.
Carolus de Xacon.
Johannes de Sancta Maria.
Benedictus Pagés, munterius.
Cleis de Sorento, falconerius.
non fr. Carolus de Attondo.
Paschasius Sans, falconerius.
Carolus de Picassarri.
Garcia de la Sur, falconerius.
Anthon Dertincia, trinxerius.
Petrus de Auspias, uxerius.
Galcerandus Marquet,
Johannes de Malorques, domicellus.
Martinus de Berosohan, domicellus.
Jacobus de lo Vascho, domicellus.
Auricus Valldarch, argenterius.
Jacobus Severes, pelliparius.
Magnus Girardus Dezpá, bombarderius.
Anthon Daunes.
Johannes Romei, tambori.
Johannes Gilet.
Perisurs de Peregrino, camerarius.
Andreas de la Murta, tamborino.
Johannes Martorell, scriptor porcionis.
Petrus de Lion, pasticerius.
Michael Diseis.
Diego de Ciorde.
Petrus Lunpias.
Lope Arce.
Petrus de Gronio.
Petrus de Gárrego.
Sant Samant.

Videlicet omnes isti ad petendum et recipiendum apochas faciendis ich.

DF CAPELLA

Reverendus dominus Nicholaus Magarola, confessor.
Dominicus de Monella, elemosinarius.
Johannes de Ponte, cantor.
Johannes Padrós.
Jacobus Salvatoris.
Philipus Romei, miles.
Auricus de Paris.
Petrus Veynot.
Johannes Onsem.
Berengarius Martini, presbiterorganista.
Raymundus Sala, presbiter.
Thoma, magister sex scolarium.
Jacobus Solá, scolanus.
Johannes Baldrich miles uxerius.
Bernardus de Requesens, miles.
Johannes de Barnet, sacristanus.
Petrus Gueraux, tubiseu.
Alfonsus, moso dezpueles.
Miquael, moso dezpueles.
Petrus Morrades.
Gomis Deugla.
Petrus Guardia.
Nicholaus Valldemura, mercator Valencie ut procurator fratis Ludovici de Managuerra prout constat instrumento recepto per discretum Bartholomeum del Bosch notarium Barchinone, VIII die mensis octobris.
Ffranciscus de Arill.
Paschasius Deull, dominus de la Darda.
Johannes Dualda.
Michalico, brasserius.
Pedro, agadero.
Fferrando de Bolea, domicellus maiordomus.
Johannes Xant.
Ffrancisco Galiano.
Cornelius de Alamanya.
Sancius vaguero.
Arnaldus de Jarbil.
Nichòdemus de Vicensa, tubisen.
Petrus, tubisen.
Galcerandus Castellar, tubisen.
Georgius, tubisen de xamia.
Antonius modey, } musici.
Martinus calaforra. } musici.
Joannes peres. } musici.
Monreal, arant.

Digitized by Google

Bonafides, porsunera.
Petrus, sonso (21).
Gabriel Altadell, librarius (22).
Jacobus de Johanne, fusterius.
Bartholomeus Mas, magister domorum.
Gueterres de la Cerna, paneterius.
Michael de Segura, pollerius.
Petrus Dasso.
Carolus de Attondo.
Johannes Peris Dirulita.

Martinus Darbaras.
Alfonsus de Henent.
Petrus Sauxis.
Anthonius Marimon.
Antonius Sagarra.

Sciliset hii tantum ad petendum et solvi faciendum componendum etc.

III: Son los altres papers una suplicació que los Magnifichs Mossen Benet Çapila, Mossen Franci Dezplá, cavallers y Mossen Hugo de Lobet, ab Mossen Luis Sirvent canonges de la Seu, feren al Consell de Cent sobre l' ajuda de la Ciutat pera construir una urna de plata ahont posarhi lo cors del Princep, y alguns fragments de las deliberacions que á tal demanda recaigueren. (Abril de 1462). Una y altres los copiém á seguiment:

«Jhs. M.e Jph.—Molt honorables e de gran providencia Senyors Consellers e Consell de CXXVIII jurats de la present insigne Ciutat de Barcelona, Á vostres grans providencies é sabieses es clarissimament manifest é notori aprés mort del gloriosós Karles primogenit de Aragó é de Sicilia etcetera de santa recordació quantes innumerades é singulars gracies nostro Senyor Deus ha fetes per merits é intercessió del dit gloriós Cárles á moltes é infinides persones á éll racorrents axí de la present Ciutat comfora aquella curant los de moltes greus e letges malalties de las quals eran detengudes é restituirlos en plenissima sanitat é convalescencia. E los vivents ne encara en la scriptura sancta nos lig per merits é intercessió de un sant en tant gran multitut dins axí breu temps esser stats fets tants innumerables miracles de é per la qual cosa aquesta Ciutat na reporta gran gloria é honor la Seu de la qual es dotada é ornada é enjoyada de un tant singular é gloriós cos é patró, lo qual no es dubte incessantment stá pregant la inmensa é divina Magestat per lo prosper stat, tuició, deffensió, tranquillitat, beneffici é repós de la re publica de aquest Principat é principalment de aquesta Ciutat la qual per la innada fidelitat que porta á la magestat del Senyor Rey superlativament lo ha amat. Gloriajar, donchs, se deu la Ciutat de Barcelona de venerar é quant pot mirar é delitar se que lo gloriós cos del seu patró é defensor stiga en la dita Seu ab aquell degut é pertinent honor que per la divina Altesa li es donat. E per çó á les grans providencies é sabieses de vosaltres dessus dits honorables Consellers é gran é general Consell notiffican é manifesten los molthonorables é magnifichs Mossen Benet Çapila, Mossen Franci Dezplá cavallers, Mossen Hugo de Lobets, é Mossen Luis Sirvent, canonges de la dita Seu, devotissimos del dit gloriós Karles, com élls per reverencia de Deu é fervent devoció que porten al dit gloriós cos, han fets é firmats en poder dén Johan Ginebret notari é scribá del present Consell certs capitols ab en Francesch Ortal é Baranguer Palau, argenters (23) sobra la fabricació de certa caxa dargent deurada en la qual venerablement e honorosa lo dit gloriós cos será recondit. E jatsia los dessusdits en la fabricació e construcció de la dita caxa hagen moltes offertes de diverses persones devotissimes del dit glorios cos algunes de les quals hant racos en aquell per sos mérits e intercessió han obtenguda de Nostro Senyor Deus gracia e curació de lurs infirmitats. Empero per la gran summa del argent ques convertira en la dita caixa axi prontament com lo dit glorios cos merex no poria esser feta si donchs per lo present Consell noy es socorragut de alguna deguda e pertinent subvenció. Supplican perçó los dessus dits á vostres dites grans providencies e sabieses socórrer la fabricació de la dita caixa dalguna deguda e pertinent subvenció, stant aquesta Ciutat ab firmissima sperança per mérits del dit glorios cos sera per Nostro Senyor Deus, no solament conservada mas encara granment augmentada prosperada dirigida e de tota angustia, tribulació é inquietut preservada e restituida en tota tranquillitat, pau e repos. — Altissimus et cetera:»

Del llibre intitolat: «*Registre quart de les delliberacions e Concells de Cent jurats de la ciutat de Barcelona e altres consells particulars, de la Scrivania*

---

(21) Creyém veure en est callficatiu lo truhá ó bufó de la Cort.

(22) Á posta no havem dit res d' en Bolea com á conegut ja en la república de las lletras; pero si ho farém d' aquest llibreter ja que tenim inédita en nostre poder la subsegüent carta original, sens data, endressada al notari Barthomeu Bosch; sembla anterior á la mort d' en Carles. Del expressat nom y apel-latiu sols hi hagué en Barcelona dos Notaris, pare y fill, que successivament actuaren desde 1407 á 1496. Are en vista del contengut de la epistola judiquin nostres lectors com se meresca lo catalanisme d' aytal mercader de llibres: «G. altadellus illustrissimi Primogeniti librarius Domino bartholomeo bosch amico suo singulari. S(alutem) P(lurimam) dicit. Quoniam in hiis: quæ ad laudem huius preclarissime urbis aguntur: agique oporteat: si rem publicam salvam fore volumus non me lateat se maiorem in modum delectari: viderimque nonnullus populares de huiusmodi rebus vernacula lingua scripsisse: que tamque inepta aut parum aut nihil voluptatis affere solet: et maxime doctis litteratis que viris: qui latinis tantum sermonibus delectantur: itcirco huius patrie salutem maxime cupiens: que in diputatorum conciliis eorumque presidiis maxime constituta est: de ipsorum laudibus quidne eciam eos facere oporteat: quidne fugere ut reipublice et honestius et hutilius maxime consulant: que dam scribire consilium fuit: que ad te mito tanquam veritatis et iustitie cultorem integervimum. Ibique profecto videbis quid in hoc gerendo negocio potissimum sit: quid denique spectandum. Vale,—Egregio vivo domino Bosch Notario Barchinone dignissimo suo amico singulari.

(23) En los únichs protocols qu' existeixen del Notari Ginebret en l' arxiu de la Ciutat no s' hi veu dit contracte, pero res d' estrany ho trobará ningú si considera qu' aytals protocols conténen tant solament estipulacions d' interés esclusiu de la Municipalitat. Això no obstant, dirém lo que sabém sobre la vida y obras dels artistas Ortal y Palau, segons documents originals que tenim á la vista, ço es: que lo primer se comprometé en 1446 á acabar una creu de plata que pera lo Monestir de Santa María de Ripoll havia comensat en 1440 Johan de Castellnou natural de aquella vila; qu' abdós, Ortal y Palau, assistiren en 4 de Janer de 1462 al Consell general dels argenters de la Confraría de Sant Aloy de Barcelona; qu' en lo Consell celebrat en 13 de Octubre de 1483 sols hi assistí en Palau, per lo que judiquém qu' en Ortal seria mort; y finalment que dit Palau també deuria esser defunct als 17 de Setembre de 1495 ja qu' en lo Consell general de la mateixa no está continuat entre los assistents ni entre los absents, que també s' nomenan.

Digitized by Google

del honorable Consell de la dita ciutat del temps de mi Johan Ginebret notari e scrivá del dit consell. Stants Consellers los honorables Mossens: Pere Deztorrent, maior, Luis Setanti, Simeon Sala, Honorat Çaconomina e Raphel Vilar. Any M. CCCCLXI. »

«Consell de XXXII e XVI.

Disapte á XXIIII de Abril del any M.CCCCLXII dins la casa apellada del Consell de XXX, aiustats á consell per les coses devall scrites los honorables Consellers ensemps ab la maior part del consell de XXXII e XVI. Aqui foren exposats per lo honorable mossen Miquel Dezpla altre dels dits Consellers los fets seguents:

. . . .

Item foren offertes al dit Consell dues suplicacions la una sobre subvenció demanada á la Ciutat per la caxe dargent ques fa per lo gloriós Carles de Sancta recordació, laltre supplicació. . . . .

E proposades les dites coses fou delliberat per lo dit Consell que los fets de les dites supplicacions . . . . sien pujats demá en lo Consell de Cent jurats assi perque aquell al qual la provisió de les dites coses se pertany se sia degudament provesit». . . . .

«Consell de Cent jurats. . . . .

Digmenga festa del gloriós evangelista Sanct March á XXV d' Abril del any M.CCCCLXII. Aiustat lo Consell de Cent jurats dins la gran sala hon semblant consell es acostumat aiustar e cridat en la manera acostumada per los lochs acustumats de la dita Ciutat per en Raphel Puiol crida públich de aquella. Aqui fou proposat per lo honorable mossen Miquel Dezpla altre dels dits Consellers en nom de tots. Com segons era notori á tots. . . . .

. . . .

E apres foren posats en lo dit concell per lo honorable mossen Ffrancesch Pallarés altre dels dits consellers los caps seguents:

Primeramente. . . . .

Item les dites supplicacions delliberades per lo dit consell de XXXII muntaren lo present consell la una sobre la caxe del Yllmo Sor. primogénit de Sancta recordació, laltre del fet. . . . .

. . . .

E proposades les dites coses e les lestes dues supplicacions lo dit consell delliberá e conclós que. . .

. . . .

Ultimadament lo dit consell comés e remés la dita supplicació lesta en lo dit consell continent la fabricació de la caxa del dit Illmo. primogénit de sancta recordació als honorables Consellers e consell ordinari de XXXII e XVI al dit consell associat ó associador que ara son e per temps serán donant los plenissima facultat e potestat de poder fer á la fabricació de la dita caxe de peccunias de la dita Ciutat aquella subvenció que als dits Consellers e consell de XXXII e XVI e la maior part d' aquells será vist, cometent los ne lo dit consell de C jurats totes ses veus e ab libera e general administració, e ab tanta facultat quanta ne ha lo dit consell de Cent jurats era fet e delliberat.»

D' açó no apar la certesa de que la urna fós construida, pero tots los datos posteriors fan presumir que si.

ANDREU BALAGUER.

(Finirá en lo nombre vinent).

L' ORENETA.

(Traducció de Lamartine).

¿Per qué de mí t' apartas, oreneta viadora?
Detura ta volada, detúrala prop meu:
¿Per qué de mí t' apartas? Te crida un cor que plora.
¿No som, com tú mateixa, per estas valls romeu?

En mitj d' est desert árit iguals nos fá sort dura;
No tingas temor, vina, fes niu á mon costat;
Si 't planys, junts hem de plányer la nostra desventura,
¿No visch, com tú mateixa, jo en trista soletat?

Del lloch que t' ha vist náixer tal volta ¡malhaurada!
Te trau lo fat que un dia á mí fer me 'n tragué;
Vina á abrigarte, vina, dessota ma teulada,
¿No som, au fugitiva, jo un desterrat també (1)?

¿Potsé un borrall de llana tú cercas diligenta
Que á tos fillets deslliuri del fret dintre son niu?
Escalf dará á llurs plomas m' alenada calenta;
¿No he vist ferho á ma mare, tornant lo gel caliu?

¿No oviran tas miradas sobre 'l llindar de Fransa,
Una caseta aymada que oberta es á mon cor?
Empren ton vol y porthi bell brotet d' esperansa,
¿No som, com tú, l' aucella d' aquell niuhet d' amor?

¿No 't dols ¡ay, de mas penas! Mes si la tiranía
Las portas de ma Patria per sempre 'm tanca cruel,
La llibertat perduda que l' ánima somnia
¿No trobaré, oreneta, com trobas tú en lo cel?

SALVADOR GENÍS.

Sarriá de Girona, 1870.

AMOR Y CALSAS AMPLAS.

Lo casament no 'l deu fer l' interés ni la necessitat: mentres lo primer es una operació purament de tant per cent, quals probabilitats d' éxit dependeixen sempre del mes ó menys crescut que sia *'l tipo,* l' altre sembla qu' ha de mancarli 'l plom de fábrica, com diriam, lo dia qu' ell no trovi 'l dinar á taula ó qu' ella no tinga un reumatisme pera curarse.

Lo matrimoni es lo cel qu' anhelan los cors qu' estiman, y un matrimoni sens amor no es mes qu' un tracte de bona fe, en lo que, qualsevulga de las parts pot fer una picardía lo dia menys pensat segú de que l' altre no pot ensenyar cap document que tinga forsa.

Pero si no 's compren sens l' amor, est se fa impossible sino l' ha engendrat una série de cosas d' una ridiculés sublime ó d' una sublimitat ridícula, que lo mateix serveixen per fer gosar com may al que per primera volta sent esbategar son cor al impuls del mes gran dels afectes, com pera fer esqueixar de riurer al home escéptich en estas materias.

Lo casat que per serho no ha vist despatxar duas minyonas de casa sa promesa perque duyan recados; que no ha escrit may una carta comensant: *Senyoreta: des lo moment que tinguí 'l gust de veúrela per primera vegada, mon cor,* etc., y que n' ha rebut una

(1) Lamartine escrigué sa poesía trobantse desterrat á Suissa l' any 1815.

Digitized by Google

altre, que depres d' alló: *Desitjaria qu' estas quatre ratllas arrivessin ab salut com es la meva. E. P. D.*. se trove repetit cent vegadas lo indispensable *sabrás com*, y termini ab cinch *esses* y duas *qus* mayúsculas; lo casat que per serho no s' ha vist desde 'l primer dia obligat á lluytar ab una ferma oposició per part d' un *sogre* que pren rapé sempre que li parlan d' ell, y que las sevas *relacions* no han estat próximas á trencarse per las esplicacions *gens interessadas* de la pentinadora ó de las fillas d' un militar retirat, ja podeu dir que may ha sentit amor, perque est no veu la llum si no hi ha lluyta, ni viu sens totas aquestas petitesas que 'l fan gran.

Veurer una dona per un carrer, agradar, empéndrela, dirli que se la estima, correspondrer, demamanarla, concedirli entrada á casa, estimeuvos y caseuvos: fet y dit, no ho comprench, y pot esser, que se 'n conti algun cas. Aquest matrimoni fará tan viudo com vulgueu, y hasta concedeixo que 'l somnihi l' home que no espera passar la quinta pera casarse; pero me fa 'l mateix efecte que pendre xocolate ab una escudella, ó se 'm representa unas botas que tinch y qual mida 'm prengueren sense jo serhi.

Jo sé d' un casament fet pe 'l senyor Andreuet que us lo vuy contar. Lo senyor Andreuet, home entrat en anys, y que 'ls contava per los parells de mils lliuras, devia tota sa fortuna á la fabricació d' espolsadors de simolsa, qu' ell havia perfeccionat. Est senyor, sempre s' havia rigut dels homes estudiosos y de talent y constantment deya á son fill que aprengués d' ell, qu' ab tot y no saber comptes, havia *multiplicat* mes bé que 'ls que n' ensenyan. Lo senyor Andreuet, quan jove, deixá al cuydado dels amichs que 'l casessin y no volguentse ficar en res aconsella á son fill que 'l segueixi. Un dia trová á un amich conegut de l' infantesa, home que si no cedia d' una malla al senyor Andreuet, producte de la tungada que agafá á Cuba un any qu' hi feu molta calor y ahont dit company se dedicava al comers de ventalls, tampoch l' aventajava de *frontera*. Lo senyor Tano, qu' així s' anomenava, tenia nna filla, no tan bella perque hi hagués qui pogués confóndrerla ab sa muller, ni tan joveneta que tothom al veúrela no li preguntés: *¿y donchs, quan casa la noya?* Pero ell sempre responia tot picant ab la punta dels dits la butxaca de l' armilla: *ella ray*, *no necessita cap home*. Aixó ho sentí 'l senyor Andreuet y li feu saver qu' ell tenia un fill; qual nova passá desapercebuda pel senyor Tano, pero al oure que 'l feya hereu, est li proposá un casament. Dit y fet. Noys, caseuvos, y 's casaren. Es cert que 'ls joves may s' havian vist, pero 'ls pares ja 's coneixian lo geni.

Si vegessiu est matrimoni trovariu que re li falta á cambi d' un grapat de cosas qu' hi son de mes. Cap d' ells coneix los zels y no es per l' abundó de son amor, sino perque metalisat fins aquest sentiment tan elevat, ni capassos son de sentirlo per altre. Tot lo trench de la casa fa cap al *Major*, una malaltía qualsevulga del dos es calificada *d' averia*, y l' import de las medecinas va á *pérduas*. En la casa may se passa un rato parlant dels afectes de familia: lo temps es or, y una festa á una criatura ve á costar un *paper de plata*.

Lo naixement de la primera filla causá un trastorn al pare: alló era ferli firmar un pagaré per *géneros* de difícil sortida y pensant ab vint anys de *magatzematge* que se li preparavan, tot era tremolar pe 'ls balansos; si bé algú 'l consolá dientli que sempre 's trova un principiant á qui se l' enganya, ó un esquilat marxant qu' ab tot fa negoci.

Aquest matrimoni, que sols desitja que las cosas marxin bé y que viu preocupat esperant los resultats de fi d' any, guarda las riallas per quan un dels dos *viatgi* y no puga emportarsen en sa cartera tot lo capital de sas miserias.

Y d' aixó 'n diu molta gent un casament ben ensopegat... ¡y tant com ho es! Mes no manca també qui trová lo grau de perfecció en uns pobres que viuhen al quint pis de casa. La gent, d' ells diu: no podia triarse millor parella; ni enmotllats.

Volen dir lo senyor Agustí y la senyora Dolors. Ell es un home que, durant sa juventut, cregué que sols es possible l' amor quan no ho es la miseria, y com se vulga que 'ls séus guanys eran ben escassos, no veya medi de *carregar*, paraula seva, ab una dona; per altre part, mancat com estava de salut y anántsenhi l' humor ab ella, en lloch *d' apedassarse*, com no tenia ningú qu' un cop mort lo plorés, tant li feya tres com quatre; empero corrent lo temps conegué un dia qu' un home sol no mes fa *hú*, y que poden sucsehir mil cassos, y qu' en los recons sols s' hi moren las bestias; d' allavors li entrá 'l desitg d' una familia, y en consecuencia tingué *necessitat* de casarse.

Lo fuster de baix, que sempre veu en un matrimoni feyna á fer llits y caixas, li feu adonar de las condicions gens despreciables qu' enjoyavan á la vehina dels entressuelos. A la tal senyora, segons propia confessió, sempre li havian fet por los homes y may n' havia volgut escoltar cap: *no corre res de bó*, deya á 'n el fuster sempre qu' est li feya broma. Mes siga com se vulga, lo cert es que la senyora Dolors molt sovint se planyia de la soletat en que 's trovava, esposada á las murmuracions dels *notadors*, que no arrivan á compender qué fa una dona sola, y que s' estranyan de que 'l sereno hi puji cada setmana, y l' escombriayre dia per altre, y ab un dolor al costat que sovint la feya jeurer, cuydada per una dona que renta rajolas, que no us dich si li feya veurer las estrellas sempre que d' unas fregas se tractava, prou coneixia que casantse á temps fora un altre 'l seu pastorar.

Un dia que 'l fuster dava l' últim cop de ma á un banch de cantis, s' ensopegá á passar lo senyor Agustí, y, renovant la conversa de sempre, li semblá, com aquell li deya, qu' era un voler de Dèu que ni l' un ni l' altre s' haguessin *acomodat* avans, y sens pensarshi mes las bodas no trigaren.

De veurer es lo agradable qu' est matrimoni passa la vida: quan solters cada hú sol se planyia de sos mals: avuy, si l' un s' aixeca del llit es per ocupar lo capsal á cuydar l' altre. Creix lo mal ab la tristesa y ab las malaltías van acabantse 'ls medis d' atándrelas. Quan no cridan per sos dolors lo vehinat s' entera de sas demostracions d' amor, y aixis segueixen; l' un d' ells fará la primera rialla lo dia que l' altre fassa lo darrer badall.

Estos dos cassos que os he contat y que tinch sempre molt presents, me evidencian que lo matrimoni may pot essér lo resultat d' un cálcul, ni 'l fi d' atendrer una necessitat.

Aixis, jo vuy arribarhi per lo camí del amor y vuy sentir l' amor fent totas aquellas cosas que fan riurer als escéptichs y m' allunyen dels homes de formalitat. Vuy tenir ab ma *promesa* aquellas conversas repetidas cent voltas, que, si ningú pot escoltarlas, prou me faria riurer si algú me las contés; jo vuy rebrer una mirada que, no essent res mes qu' una mirada, me digui mes qu' una conversa de cel-obert; jo vuy guardar una senzilla rosa, de la que cap cas n' hauria fet al veurela en la planta, que m' agradi mes cada dia, perque vegentla mes mústia me recordará que fa molt temps qu' ella me la doná besantla, y al observar que ja n' ha perdut lo flayre ma fantasía 'm fará creure qu' ella s' amagá junt ab una llágrima que surava sobre sas fullas, en lo cor de la flor. En un medalló me plaurá contemplarhi sempre un petit rull de sos cabells tallats per mí una tarde, en tant qu' ella brodava dos aucells besantse en la tela d' un cuixí; jo vuy preguntarli una eternitat de vegadas si m' estima, y per mes que no ignori quina

Digitized by Google

será la resposta si algun cop no 'm sent prou restaré preocupat y pensaré si ja de mí s' oblida. Per una paraula qu' ella digui á son cosí, per una rialla á una de sas amigas, quan jo passi per sota sos balcons, *renyirem* pero será un *renyir* que mentres dure 'm dará torment, y per mes qu' est podrá conclourer quan jo vulga, jo 'l faré durar perque será un torment deliciós y 'm proporcionará nova ditxa aixís que fem las *paus*.

Lo trajo de ma *promesa*, com que qui paga mana no podrá correr á mon gust, mes los guarniments qu' ella 's fassi portarán lo plom de mon capritxo.

Sovint en son cusidor, ó entre 'ls mocadors que 's brodi trovará qu' aprofitant los trossos mes petits de paper he escrit do llapis, *t' estimo;* y mes d' una volta tot gastant un capdell sortirá per ensetall una carta meva.

Jo vuy l' amor aixís, y 'l vuy etern; si nosaltres cambiem d' estat sa escencia será inmutable, y la poesía qu' avuy l' alenti no morirá jamay.

Ja conto ab las riallas de mes d' un si li esplico aquestas petitesas; mes si aytals riallas no tenen per fonament lo haverli endevinat una cosa qu' ell ha passat y á ningú l' ha may esplicada; si hi ha qui cregui que l' amor pot eczistir sens tot aixó qu' ell ne dirá *palla* per no acudirseli cap altre nom mes espressiu... que vinga: jo per aquest guardo la filla d' un carnicer que quan se muda porta sabatas ab orellas y mitjas blavas arrossegant, que vinga, jo pera veurer á sa promesa li amaneixo uns elástichs y unas calsas amples, y si algun dia per l' ofici de la que siga sa muller lo veig escombrar lo carrer, surtiré ab la *meva* y al passar per sa botiga, pera evitar que 'ls baixos de sos vestits se mullin *ella* li ensenyará uns peus... tan... tan, que mentres lo fassin morir d' enveija jo 'm venjaré de las riallas.

Francisco Manel Pau.

CONTESSA.

Una vegada era un noy
qui havent rebuda, essent ratxa,
de sa mareta una catxa-
mona, la menaçá, croy.
¡Ah! qu' est fet, lo pobressoy!
Baixa 'l braç, clamá sa mare;
mas jamay baixá 'l que alçare:
mort y á l' hora de s' adul
fermar no 's pogué 'l bahul,
qu' era alçat lo braç encare.

Llorens de Cabanyes.

CORRESPONDENCIA.

Sr. Director de La Renaxensa:

Apreciat amich: encara que de poch valor en son desarrollo, pláume enviarte algunas observacions que apuntadas tinch de ma derrera escursió, per si vols que 's publiquen en las planas de la revista. Tú ja saps que no es pas per vanitat si aixó proposo; me guia 'l mes bon desitj de fer compendrer la clara utilitat, de concórrer per medi de correspondencias en la Revista tots los interessats pel catalanisme, pintant llurs impresions devant de las festas, tradicions, noticias de son poble ó del que visiten; elements que 'n bona s' ajustarian per guia de la ciencia, aclariment de la historia y gust de la poesía.

Á despit de las revolucions, de cambis d' imprudenta intensitat; de despóticas lleys destinadas á transformar arreladas costums; tot lo que 's dirigeix á arrabassar de la conciencia y del instint dels pobles lo que constitueix son carácter y son modo especial de ser, no logra jamay los resultats que sos autors se proposaren, ni establirse definitivament en la historia.

En política, en literatura, en arts y en ciencias s' observa á cada pas. Se destrueix un trono, un imperi, una institució política qualsevulla y, si sa destrucció no es pas produida por una lley natural, desseguida trau 'l cap sa convenient reacció. Se vol destruir bruscament un estil artístich ó un principi científich, y l' endemá las obras no poden pas amagar 'l reflexo de la llum que irradiaban las obras destruidas. Y únicament aqueix fenómen explica d' una manera satisfactoria per qué un poble, al pérdrer sa nacionalitat, no s' uniforma completament ab 'l poble que s' esforsa per confóndrel. Encara que ja fa temps qu' habia desprès de l' historia semblant observació, aqueixos dias m' ha sigut dat experimentarho d' un modo palpable y convincent. Lo Rosselló que per espay de tants y tants anys s' ha vist separat d' Espanya; lo Rosselló que, obligat per la forsa y per las lleys, s' ha trobat en 'l cas de practicar vida comunal ab la Fransa, seguintla en totas sas alternativas, encara no ha pogut pas perdre del tot sa antiga fesomía; encara, pot ser, sense darsen compte, per instint tal vegada, sent cercolar en sa vida íntima, mostrantla al exterior en totas sas manifestacions mes expontáneas, aquella saba que l' Espanya en sos millors temps li conferí á la sombra de sa protecció y al amparo de sa nacionalitat. Massa es cert: massa un catalá se reconeix aquí ab sentiments ben comuns ab aqueixos vehins; massa al recordar fets históricbs venen al rostre colors d' impotenta vergonya. Al observar sas arreladas costums, al moment reconeix sa retiransa ab altres pobles de Catalunya; al descobrir sas creencias mes profondas, al instant se reconeix sa semblansa ab las nostras; al sentir son lleguatje especial, desseguida reconeix son origen. Y las costums presentan encara las mateixas imperfeccions que las passadas, y las creencias enclouhen encara las mateixas supersticions que las que fluctuaren sobre son bressol, y 'l llenguatge hi figura ençara ab la mateixa concisió y ab la mateixa independencia ab que nosaltres l' ostentém. Ab tot y aixó, fora mancar á la veritat voler assegurar que la nova nacionalitat no hagués excersit sa necessaria influencia: ja havém convingut en que la existencia de diversos moviments logra lógicas y precisas reformas. Per çó he hagut de reconeixe que, per lo que toca á la religió, 'ls hómens sobre tot, demostran mes indiferencia qu 'n la major part dels pobles vehins de la nostra montanya; per lo que toca á las costums he observat que, encara que en 'l fonds no ostentan gran malicia, no obstant en sa forma y en sas apariencias se presentan molt mes llicenciosas y desenvoltas, preferint sempre á la bondat y 'l valor encuberts ab habituts y demostracions que semblan de salvatges, las habituts mes salvatges dels pobles civilisats (1); y, en fi, per lo que toca al llenguatge, he reparat que, á excepció de algunas pocas paraulas, ni catalanas ni francesas y de algun giro purament francés, com es natural y hasta necessari dadá la mena de relacions qu' aquest país guarda ab la nació, 's manté bastant correcte y característich. Jo, francament, estranyo molt que mantenga tan fresca sa primitiva fesomía quan considero que las tendencias políticas y administrativas de Fransa no tenen pas gens ni mica de descentralisadoras.

Per las tres únicas llibrerías que m' ha sigut possible investigar m' ha cabut la satisfacció de trobarhi bona colla de llibres escrits en lo nostre idioma (2). Llástima que, com me

---

(1) He vist corre 'l bou, y talment sembla una ironia: cap rasgo de valor campeja en sas escenas, tot al revès de lo que succeheix en varis pobles catalans. Al contrari passa en las dansas: aixís com en varis pobles catalans, la cordana y 'l contrapás, y altres balls respiran ignocencia varonil, aquí las dansas donan idea d' un abalot infernal, tota vegada que los salts y carreras, sas marxas y contramarxas son vertiginosas ab demostracions massa desenvoltas.

(2) Considero que no será pas supérfluo apuntar aquí 'ls títols dels llibres que vaig trovar'hi.

—Llibre de consolat dels fets marítims, imprés en Barcelona l' any 1502.

—Capitols de Corts de M. D. XCIX.

—Práctica, forma y 'stil de formar Corts en Catalunya, per D. Lluis de Peguera.

—Ordinacions d' en Sanctacilia: edició de la Academia.

Digitized by Google

confessaban sos possessors en persona, fossen cremats en sa ausencia una infinitat dels volúms mès antichs pel senzill motiu de ser *massa vells* ó de *fer nosa!* Jo crech que la causa principal y única es la del cambi de sos possessors; puig precisament totas las llibrerias referidas, desprès de haber pertenescut á personas facultativas, com se pot despendre del mateix catálech qu' inserto, han passat á altres comerciants indiferents per las arts y per las ciencias. Estich intimament convensut de que si no fos realment aixis no hagueran pas arrivat tants de llibres catalans (alguns de bastant valor) á mon poder ab la facilitat ab que hi arrivaren. Per aquestos que hi restaren, salvats del foch ó de l' indiferencia, tè pots imaginar l' abundancia que n' hi habia d' haber sobre tot, si parant esment en la naturalesa de totas las llibrerias se tè en compte qu' están constituidas la major part per obras espanyolas ó traduidas de llenguatges espanyols. Una de las probas de que viu encara en son instint l' espanyolisme es— si no n' hi hagués un milió d' altres,—que tothom posseeix *Don Quixot*, y que l' han llegit molts, sent aixis que 'l posseeixen y 'l llegeixen per l' única rahó de ser espanyol, tota vegada qu' ells confessan que no comprenen pas son valor intrinzech.

Las cansons que 'l poble canta, ó son purament catalanas antiguas, apresas ab la tradició y ab las variacions propias d' ella, ó bè catalanas modernas ab exiguas reformas en los termes y en algun giro, reformas que constitueixen son distintiu (1).

—Constitucions fetas per la S. C. R. Magestat del Rey D. Felip II, 1535, Barcelona.

—Capitols del drets y altres coses del General del Principat de Catalunya y Comptats de Rosselló y Cerdanya, etc., etc. Barcelona, 1685.

—Ordinacions y cridas fetas per lo Illustrissim y fidelissim consistori dels Srs. Deputats y Oidors, etc., etc. Barcelona, 1704.

—Preludis militars per Domingo de Moradell. 1640. Barcelona.

—Llibre dels secrets de Agricultura, casa rústica y pastoril: Frá Miquel Agustí, prior del Temple de Perpinyá, recopilat de diversos autors antichs y moderns, de llenguas llatina, italiana y francesa, 1617, Barcelona (També hi es castellá).

—Crónica de Catalunya, per Hieronim Pujades.

—Tarifa dels preus de les teles y altres sorts de robes y mercaderies, que entren en lo principat de Catalunya y Comtat de Rosselló y Cerdanya, etc., etc.

—Instruccions per la ensenyansa de minyons, escritas per lo Rt. Baldiri Rexach, etc. Gerona, 1748.

—Llibre compost per Fra Anselm Turmeda. Cervera, 1741.

—Historia de Nostra Senyora de Nuria pel Illustre Sr. D. Joseph de Nadal, canonge de la Catedral de Barcelona, etc., 1756.

—Devoció del via-crucis de Christo Senyor Nostre ab lo Rosari en vers, etc. Gerona, 1728.

—Llibre dels miracles de Nostra Sra. del Carme.—Fr. Joan Angel Serra, 1700.

—Font mistica y sagrada del Paradis de la Iglesia, etc.—Fr. Francesch Valcells, Barcelona, 1711.

—Catechisme pastoral de pláticas doctrinals y espirituals, etc.—Rt. Joseph Plens, Barcelona, 1699.

- Regla de vida molt útil, als pobres y richs, etc.—Rts. Simó Salumó y Melchor Gelabert, 1750.

—Demostració del Evangeli del Ab. Du-Voisin, trahuhida al catalá, mès explicada y aumentada de moltas notas per lo Rt. P. Presentat Fr. Jaume Ponti, etc., Cervera, 1827.

—Manual instrucció de novicis de la Religió de N. P. S. Francesch Pla, 1755, Barcelona.

—Joyell preciós y adornos de l' ánima devota.—Fra Vicent Jarera, 1738, Barcelona.

—Vida y novena de las gloriosas verges y mártirs Justa y Rufina. Perpinyá, 1748 (traduhida).

—Tresor per als vius y almoyner del purgatori.—1733.

—Alli Antoni Nebrisgensis, etc.; Gramática llatina-catalana, 1757.

—Erasme comental; Gramática catalana-llatina. (Estripat 'l primer full).

—Diccionari catalá-llati, ab retglas d' ortografia. (Estripat 'l primer full).

—Sensus Erasmiani, seu per brevis grammatica.—Gramática llatina-catalana, Cervera, 1721.

(1) Tambè considero del cas escriure á continuació un parell de las cansons qu' he pogut arrabassar de la confusió d' una infinitat de versions:

LA TIA.

Una fadrina ben feta
com ne cria 'l Rosselló,
ulls de foch, boca perfeta,
canta' a aquesta cansó:

—La tia m' ha totunat (*ó ramulat*) (*)
que ja 'm som prou festejat;
¡ay, ay, ay!
me casaré ara ó may.

—

Un llit nou ab sa flassada
urdida de pur cutò.
blanca, y de flors ramejada
com l' estiu en Canigó.
La tia, etc.

—

Bells llansols cum mussulina,
servilletas, tuballons,
camisas de tela fina,
faldillas y cutillons.
La tia, etc.

—

Penjant ab pedras vermellas,
un anell ab diamants,
lus meus dits y mas aurellas
cum lo sol relluirán.
La tia, etc.

—

Una bossa ben rudona
ab pessas de plata y or,
que molt contenta cum sona
me fa palpitar lu cor.
La tia, etc.

—

Lu jurnal de quatre pollas
que la tia va crumpar; *(comprar)*
la llet de tres cabras sollas
guardarán de mal passar.
La tia, etc.

—

Lu camp llarch y la plantada
me donan blat y bon fruyt;
lu pa blanch cum la nevada
tè millor gust que 'l bescuyt.
La tia, etc.

—

Ne crumparém cruaulinas
devantal *de tot culor* (ó bè *y mocador*);
cofa y bausas de malinas
y ua gros llas ab una flor.
La tia, etc.

—

Buniqueta y trempadeta,
rica de bèns y culors,
no restaré pas soleta:
ja trobaré casadors.
La tia, etc.

L' ELIONOR.

—Bon dia, Elionor:
jo vinch sols per *vos dire* (**)
que lu meu cor suspire
parauletas di amor.

—

Vostra fortuna es feta
volent venire ab mi;
vos, que 'n sòu buniqueta,
ne sereu gracioseta:
jo no pensi menti.

—

Ireu vestida fina
de dumás y ducás;
cofada de malina,
d' un princep sereu dina
en vos fent jo costat.

—

—*Per me 'n anar* d' içi
ja 'n som determinada;

Me sembla que n' hi ha prou ab lo que acabo de dir pera demostrar la mena de vida d' aquest país. Jo voldria que tothom s' hi fixés una mica; jo voldria que, á mès de nosaltres que sols som capassos de recullir un grapat de llavors pera

---

(*) *Totunat* val dir que li ha fet 'l regalo de núvia, y *ramulat* que l' ha renyada.

(**) Per poca atenció que 's pose en las frases subratlladas se vindrá desseguida en coneixement de que no son altre cosa que reformas ocasionadas per la influencia de la llengua francesa en perjudici de la puresa en los giros catalans.

Digitized by Google

escamparlas tal vegada en un desert estéril, s' hi fixèssen los que tenen á sa disposició la direcció de las societats, sembranthi y seganthi á son gust: jo voldria que, á mès de transformarse aqueixas y semblants impresions en cants ó elegías al arrivar á l' atmésfera que rodeja 'l nostre cor, com se transforma en pluja ó electricitat 'l vapor de la terra al arrivar al espay, se transformassen un dia en sábias lleys al arrivar als goberns desde 'ls fonds de l' historia; aixis se reconeixeria l' esperit dels pobles: aixis, si ho volguéssen apendrer, apendrian los gobernants á no disposar de las nacions com 'l propietari disposa de son patrimoni constituit per *cosas* y no per *personas;* aixis s' arrivaria á entendre que si un D. Johan II d' Aragó s' atreveix á empenyar per 20,000 ducats la Cerdanya y 'l Rosselló á un Lluis XI de Fransa, no te pas prou poder pera vendrer la conciencia de sos ciutadans perque cada acte seu no es altre cosa, encara actualment, que una solemne y espontánea protesta de son criminal atreviment.

FELIP DE SALETA.

Prats de Molló.—Pirineus orientals, Novembre de 1873.

NOVAS.

Fa pochs dias reberem lo nombre 82, corresponent al 30 d' octubre prop passat del *Boletin-Revista del Ateneo de Valencia* que temps ha visita nostra redacció, podent ab ell tindre lo plaher de llegir: un discurs pronunciat als 18 d' aquell mes per lo soci doctor En Juli Magraner y Marinas, en la sessió inaugural del curs de 1873 á 74 qu' obra anyalment tan il-lustrada societat; la memoria que en lo mateix acte llegí lo Segretari general del Ateneo En Carles Testor (qui ho es ja per tercera volta); y quatre bellas poesías castellanas dels inspirats socis Chocomeli, Torromé, Escrig y Rodriguez.

Del predit parlament del senyor doctor Magraner que consisteix en algunas *Consideracions filosóficas sobre la ciencia en general, demostrant que 's dirigeix envers lo absolut é infinit, y per lo tant que estas dos ideyas no s' oposan á son progrés y desarrollo,* dirém (per lo que 'ns permet lo camp de las materias de que tracta nostre periódich y l' espay de que disposém) que denota en l' orador una erudició y riquesa de conceptes gens vulgar, junt ab un criteri molt rahonable pera compéndrer los esculls de las nombrosas escolas sofísticas d' avuy dia, y dirigir á bon camí los estudis filosófichs, quals circunstancias farian admirarnos mes lo seu sistema, com á conductor envers lo conexement de la veritat única, eterna, infinita y absoluta (Dèu), empero, desitjant, plé del major convenciment y bona fe, propagar entre 'ls incréduls la veritable filosofía, si bé respecta y acata en lo fons de sa conciencia las veritats reveladas per la Religió católica, se separa d' ellas en quant á péndrerlas com á punt de partida de la ciencia. Nosaltres, judicantnos pigmeos en la competencia d' aytals qüestions, sols l' hi esmentarém ab Dupanloup, lo gran bisbe d' Orleans, qu' aquesta separació fá retrogradar als homes fins á la época d' aquells filosops que no tingueren la fortuna de coneixer á Jesucrist, y es causa de la irremediable esterilitat de la filosofía contemporánea.

Molt també nos ha agradat, tant la *memoria* del Secretari Testor, plena de galas imaginativas en mitx de la crónica ó narració en que s' ocupa dels treballs de la Societat, com las valentas poesías *Al Sol, El tiempo, A la primavera* y *El pensamiento,* dels dalt nomenats autors, que meresqueren 1 primer y 3 segons accéssits en certámen literari; mes deplorém de tot cor que las lluytas de la intel-ligencia no sian en profit de la literatura mátria, ja qu' en l' antich regne de Valencia no hi faltan inspirats poetas que portan guanyat un bon aplech de llor, modulant llurs cants ab l' hermosíssim idioma del inmortal Ausias March.

—

Á Zaragoza ab motiu de las festas del Pilar se celebrarán 'l próxim any los següents certámens.

CERTÁMEN CIENTÍFICH LITERARI.

Premis.

Una medalla d' or al autor del mellor travall sobre 'l principi de associació, sa importancia, manera mes acertada d' aplicarlo al desenrotllament de l' instrucció pública y al eczercisi de la caritat en dita ciutat.

Medalla d' or al que millor desarrolli 'l següent tema: Interessos materials de Zaragoza, sa classificació, manera mellor pera conseguir son desenrotllament.

Medalla d' or al autor dels millors estudis crítichs sobre 'l regne d' Aragó desde 'l segle XII fins al XVI.

Cap d' estos travalls deurá passar de trescentas planas de impressió en quart major.

Certámen poétich.—Premi d' un llorer d' or á la mellor poesía dedicada á la Verge del Pilar.

PREMI D' UNA LIRA D' OR. S' adjudicará á la millor poesía á Zaragoza.

UNA PLOMA D' OR. Á la millor poesía *Al antich regne d' Aragó.*

UNA LIRA DE PLATA A la millor dedicada *Als Reys Católichs.*

UNA PLOMA DE PLATA. Á la que mes be cante *Als héroes del any* 1808.

Tots estos travalls se imprimirán elegantment.

Los plechs que 'ls contingan se remetrán á D. Joan Cavero Martinez, secretari de la comissió de festeigs de Zaragoza fins al 30 de Juny los científichs literaris y fins al 30 d' agost los poétichs.

Com en lo periódich de qui copiém estas ratllas no hi vejem fixat l' idioma en que dehuen escriurerse los trevalls y la ilustrada corporació al escullir los assumptos tan demostra recordars de la felis unió dels dos regnes d' Aragó y de Catalunya suposem que nostre idióma será també admés en est certámen que no dubtem en jutjar entre 'ls millors disposats fins avuy dia.

Á mes per estimular als agricultors y als que á la cria de bestiar se dedican s' ofereixen diferents premis de 250 pesetas cada un.

—

Lo drama del Sr. Torres, *La Verge de la Roca,* darrerament estrenat ha tingut bon éczit; d' ell nos n' ocuparém ab la deguda estensió en lo vinent número.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

—

ja 'n tinch l' amor donada
á n' al primer vehi.

—

Totas vostras rahons
no las escolto gayre:
son cum lu vent y l' aire
y volan cum culoms.

—

—Jamay del teu pastó
serás tan estimada,
ni tan ben regalada
com lu fòras *de jo* (*)

—

Per *me 'n anar* d' içi
permetme que t' ambrassi:
¡Deu, Elionor, fassi
que may puga menti!

(*) Mancántloshi 'l pronom *mi*, 'l supleixen conjugant 'l *jo* per medi de preposicions. Tampoch posan may la negació *no* seguida del *pas*; aixis es que, pera dir *No pas á mi*, diuhen *Pas á jo*.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Any III. Barcelona 20 de Desembre de 1873. Núm. 30.

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

Tres mesos.	9	Rals.
Al estranger, tres mesos. . . .	13	»
Ultramar, tres mesos.	18	»
Un número sol.	1	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla. . . ½ Ral.
Los no subscriptors, per id. 1
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Estudis históric..s. De las festas de la Inmaculada Concepció á Barcelona l' any 1618 (Acabament); per *J. Pella y Forgas.*—Per Tots-sants (poesía); per *Antoni Careta y Vidal.*—De la mort del infant en Cárles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d' Aragó y de Sicilia y Princep de Viana (Acabament); per *Andreu Balaguer y Merino.*—Amor (poesía); per *Antoni Vila y Guytó.*—Las Arts gráficas. La Litografía (Acabament); per *Joan Serra y Pausas.*—Confessió (poesía); per *Enrich Serra y Caussa.*—Teatres; per *R.*—Décimas; per *Jascinto Torres y Reyató.*—Novas.

ESTUDIS HISTÓRICHS.

DE LAS FESTAS DE LA INMACULADA CONCEPCIÓ Á BARCELONA L' ANY 1618.

(Acabament).

Ja de mòlt temps, llavors á Barcelona, era l' Born lo lloch predestinat pera 'ls festivals y diversions públicas; aquella plassa estenentse mes enllá del passeig de la esplanada, era mòlt mes gran y presentava certament altre aspecte del que te avuy en dia (1); encara dins de son espayós esbarjo, recort de millors etats, anyalment s' hi celebravan los tradicionals torneigs de la confraría de sant Jordi, si be 'ls vells cavallers ja veyan ab condol, com la influencia de las costums novellas desnaturalisava semblants festas ab disfressas ridículas y espectacles, mentres que la rudesa dels jochs d' armas dels antichs temps era convertida en luxosas cavalcadas hont se mostrava mes que l' ardiment y la forsa la vanitat y la gentilesa.

Aixis es com prenian nou carácter aquellas festas, y aixis es com se presentan las que en honor de la Pura Concepció s' hi feren la tarde del dia 25 de novembre, pocas estonas despres de la funció de la Seu que tenim contada.

(1) A. de Bofarull *Guia-Cicerone de Barcelona.*

La gent tapava las avingudas de la plassa, cubria las finestras, y fins coronava las teuladas; eran moltas las damas que hi lluhian, puig una comissió de cavallers ab disfressas havian recorregut las casas de la noblesa entregant billets á las donzellas anunciant la arribada dels embaixadors d' Espanya, Fransa é Inglaterra, ab la reyna del *Catha,* y que elegit habian llur casa pera hostatje. (1).

Ocupant lo virey, autoritats y tribunals, los setis preferits, doná comens ab la entrada á só de trompetas del «correu major» ab dotze de cavall que voltejant desembarrassaren la plassa, entornantsen cap al plá d' en Llull, d' ahont vingueren y vers ahont totas las miradas se giravan, en ocasió que s' atansaren una munió de rebos y criats menant una llarga colla de cabalcaduras, ab cárrega de mobles, baguls y cofres, talment imitant la entrada d' un gran personatje. Ab tot això, venia «l' aposentador major» dalt d' un frisó, y un artifici á tal alsaria, que desde allá passava á ran de las finestras. Dotze cavallers de la guarda espanyola y tudesca ab dotze patjes quiscun, precedian als de las quadrillas del torneig, que venian armats dintre d' uns carros, anant en lo devanter lo comte d' Osona.

Mes fou de gust veurer la profusió de trajos que al arribar los embaixadors de totas las nacions presentaren. Entre mitj de tants servidors ab diferentas armas y llibreas n' hi hagué que mostraren invenzions de las mes ridículas; cedim la paraula al escriptor geroní ja que n' fou testimoni presencial, per dirnos, en que sia en castellá, com hi hagué «dos Portugue«ses vestidos de bayeta negra con una capilla ancha «en la capa y gualdrapa en el caballo, todo de luto, «si bien sembrada de puntas y ojales que de oro se «habian vuelto y de plata en azúcar, que los ojales

(1) Lo cronista dels *Anals consulars* y copiantho d' ell alguns historiadors moderns suposan que la festa del Born fou lo dilluns, mentres que tots los Dietaris la fixan al diumenge 25 Novembre, com també unas curiosas memorias inéditas que de sa propia vida apuntá lo escriptor de Girona D. Geroni del Real Fonclara (vide Torres Amat, pág. 264) que per sort han vingut á raurer á nostras mans; de ellas estrayém la descripció del torneig, ja que no s' hi entretenen los Dietaris.

Digitized by Google

«eran unos confites como anuezes y las puntas calla-«llones; llevaban espejos y peynes y muchos Portu-«gasitos á pié que los ivan limpiando con unas ba-«yetas.»

Després de las nacions seguian-los del consell reyal ab sas cotas, los de guerra, d' estat, oficials majors, gentils homes, lo capitá de la guarda y en mitj de las filas dels arqués una rica llitera ab la persona de la reyna de *Catha*, que la representava un jove y guapo cavaller anomenat Pardinas. Entre la familia reyal y las cambreras anava «lo protometje» ab una borla, gran, exagerada, dalt del cap, y una colla de practicants l' acompanyavan.

Donada la volta de consuetut per la plassa, lo mestre de camp partí l' sol ab una llarga y pesada espasa, que la conduhian arrossegant com una arada, y, saludant als jutjes los cavallers, comensá l' torneig, en que hi entraren quatre quadrillas essent la primera del comte de Osona, de Don Diego de Rocabertí y de Don Berenguer d' Oms respectivament la segona y tercera y de Don Ramon de Calders la última. Després del pas que n' deyan «la folla» se obrí al mitj de la plassa, un cadafalch ó artifici format ab los carros, eixint grans voladas de perdius, coloms, garsas, y derrera falcons y esparvers que empaytantlas desapareixian, comensant deseguida la cassa de montería y, ab tal ocasió, moventse un avalot, que feu termenar la festa de la manera mes estranya y ruidosa, puix en tant bon intent deslligaren una gran munió de gossos, llebres, daynas y conills, que barrejantse entre peus de la multitut de espectadors, fou general lo brugit en tota la plassa. Y en tant en l' horisó s' apagavan los resplandors d' aquell dia que Barcelona veya póndres en mitj de tanta alegría y festas.

Secundari es tot lo que ressenyarse puga dels dias consecutius que duraren las festas. Ab tot, no debém passar per alt, la diversió que al dimars al vespre tingué lloch en la plassa de Santa Ana hont assistiren «los senyors deputats y oidors de comptes consisto-«rialment ab les maças y ab molta solemnitat» á presenciar lo joch antiquíssim, y en aquell temps mòlt en us, *del estaferm*. Era la figura de un home, feta de fusta, sobre una antena ó pilar hont pogués tenir moviment giratori y portava un escut en la ma esquerra que tenia estesa. Los cavallers embestian ab la llansa calada, al escut, y girantse rápidament la figura, ventava ab la ma dreta de revés ab unas corretjas ab bolas als que passavan, y prou sovint també las grans riallas dels espectadors eran senyal de que l' cavaller no habia sigut gayre llest en safarse de la plantofada.

Finalment, entre altres insignificants diversions de que fan esment los Dietaris, omiteixen parlar del certámen literari que figurava entre 'ls propósits de aquellas festas ab tant de lluhiment portadas á bon terme y ab aquell orde que fa dir al cronista «que «essent la gent forastera y la de ciutat que anavan «de nits y de dias per ciutat mirant las alimaries en «mes número, y abundancia, que no están las plasas «al mitj del dia, es estat miracle mòlt gran, que no «sols no ha succehit desastre pero ni rastre de rinya «ans be aná la gent ab una alegría devota y pia (1).»

Eixas eran las escenas de la pau en que aparenment reposava Catalunya: la monarquía veya llavors la cayguda del duch de Lerma (4 d' octubre) altre dels privats que ab un conjunt d' ambició y baixesas anavan decantant lo poder de la dinastía austríaca; mes la agitació, la febre social era continua, la calma fugia de las ciutats hont com un síntoma funest lo consell quasi nos reunia sino pera enviar criminals á la forca (2), lo repós era interromput en la vida del camp ab las innumerables collas de bandejats y salta-marjes, que robavan la pagesía y posavan l' esglay pels camins ab continuas sorpresas y venjansas. La tempestat venia; gosém, donchs, recordant las festas de 1618, ja que al llegir la nostra historia del segle XVII tan prompte nos havém de trobar ab la maror de las revolucions, que comensan en 1640 y son la delirant agonía de Catalunya fins á 1714.

Desembre 1873.

J. PELLA Y FORGAS.

PER TOTS-SANTS (*).

Los panellets sòn á taula,
llensa lo foch gran fumera,
y dins de la torradora
las castanyas espetegan.
Alegres tots los de casa
menjan, riuhen y bromejan;
jo també faig com los altres
perque no entengan ma pena.
Negre es mon cor com la fosca,
ara mateix res m' alegra:
los ramellets que 's rifavan
ni me 'ls he mirat sisquera.
Entre la gent veya sempre
fadrins (¡quina enveja 'm feyan!)
que los panellets ne duyan
á la seva amoroseta...
Jo no puch á la qu' estimo
mostrar com ells ma finesa,
ni sols mon amor puch dirli,
qu' ella es ab mi molt esquerpa,
ni demanarla á sos pares,
qu' ells la voldrian fer reyná.
¡Ay vanitat d' esta vida!
¡Ay malehida pobresa!

. . . .

—Vaja, senyarse, 'l rosari
per las pobres animetas,
que avuy pels racons de casa
hi ha las de la parentela.—
—Té rahó la meva mare,
sí, sí, resem, mare meva,
lo resar es medecina
que cura totas las penas.
Ánimas dels que passaren,
per vosaltres mon cor prega;
¡ay! si la meva pregaria
vos duya á la gloria eterna;
demaneu á Dèu que vulla
dar consol á ma tristesa,
pus pena ja en esta vida
la meva pobre animeta!

1866.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

---

(1) *Anals consulars.*
(2) Basta llegir los dietaris municipals del 17 Setembre de 1616, 21 de Janer y 16 Desembre de 1615, entre mòlts d' altres.
(*) Del llibre inédit *Festas de ma terra.*

Digitized by Google

DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D' ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D' UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(Acabament).

Ara que nostres benévols lectors, han tingut la paciencia de seguirnos fins á conclóurer lo apéndix adicionat á la relació d' En Mayans, volém omplir un buyt qu' en ella s' hi nota, referint alguna respecte á la següent objecció que quiscun podria fernos: «Molt nos haveu parlat de sepultura, pero esta deu esser en la significació de funeraria, puig en la de tomba ó vas de repós ahont jagué lo Príncep, res ne sabém; digueunos, donchs, ¿restá sempre lo cors d' En Carles en la Seu de Barcelona ó bé l' enterraren en altra part?» Pera satisfer tan natural curiositat y consultant aquells autors que poden dilucidarnos aytal dupte, dirém: que Mariana, Amiax, Lanuza, Aleson, Ferreras, Feliu de la Penya, Finestres, Latassa, Quintana, Bofarull (Próspero), Piferrer, Codina, Pí y Arimon, Carderera, Cutxet y Amador de los Rios, nos donan nova d' haver estat sepelit dit Infant en lo monastir de Poblet. Emperó ¿quán y com fou açó? Lanuza (Hist. t. 1er, lib. V, cap. XXXVII, p. 553) es un xich mes esplícit que los altres historiayres, pero nengun ho aclara tant com En Finestres (Hist. t. 1er, p. 292, nombre 21) que literalment traduhit axi s' expressa: «En lo mateix Panteon de la part «del Evangeli jau en una arca, coberta de vellut ne«gre, lo famós En Cárles, Príncep de Viana, fill Pri«mogénit del Rey en Joan segon y de sa primera mu«ller Dona Blanca, Regina de Navarra, lo qual, des«prés d' haverlo jurat per Primogénit y successor en «lo Regne de Navarra, y en la Corona d' Aragó, mo«rí sens casar l' any 1461 (24). Estigué son cors en lo «Presbiteri de la Catedral de Barcelona fins l' any 1472 «que d' ordre del Rey son pare (25) lo portá á Poblet «lo Abat En Miquel Delgado, y conserva avuy dia (26) «una admirable integritat: y vehent un Llegat Apos«tólich lo dó de curació, que Dèu li está continuant, «doná licencia en l' any 1542, (27) pera separar del «cors un bras, que 's guarda ab veneració en la sa«gristía del Monastir, y un dit, que 's guarda en la Es«glesia del Priorat de Sant Vicens de Valencia; y al «contacte d' exas reliquias, experimentan sovint los «malalts, que devots lo invocan, maravellosas curas.» Ab las novas que 'ns dona aquest autor nos cerciorém de la sort que capigué á las despullas del Princep Carles, fins á mitjans de la derrera centuria, n' obstant altres cent anys han traspassat ja desde llavors lo cedaç del temps, y ¿qué s' es fet d' ellas? ¿Existexen encara? ¡Ay! lo simoun de las revolucions que fa ja mes de mig segle conmouhen nostra desventurada patria, ha derrocat també lo portentós monastir de Poblet, segòn Escorial de Catalunya (si 's considera com á primer en antigüetat lo de Ripoll), y cementir dels Reys d' Aragó, esventant las sagradas cendras dels héroes, que dins son si guardava pels quatre cayres de la terra!

«Fou panteon de reys (nos diu d' ell un polítich «en altre temps inspirat artista) (28) y avuy no es sino «un niu d' aus devoradoras; lo vent y las tempes«tas s' estrellavan ahí contra sas murallas, y avuy la «tramontana torba lo silenci de sas capellas y cam«bras, ab lo soroll de las pedras que va sens treva «desmoronant. Ahí va rébrer l' homenatge de tots los «pobles del entorn, y avuy los pobles han axecat ab «sas despullas las casas ahont si axaplugan y diver«texen. Ahí no veya entrar per sas portas mes qu' «homes plens de respecte qu' anavan á flectar los ge«nolls devant sos altars, y avuy no veu sino curio«sos que van á recórrer las suas runas, compadintse «á lo més de la desgraciada sort qu' ha tingut. Ahí «fou lo rey dels monuments de la sua época, y avuy «se veu eclipsat per altre monastir del matex segle, «dádiva del matex príncep, y joya de la matexa or«de cisterciense, al qui lo cel concedí lo sortir tan«tost incólume del furor de nostras discordias ci«vils.

«¡Pobre monastir! ploreu sobre 'ls seus restos, ar«tistas, ploreu vosaltres tots los qu' estimeu en al«guna cosa las glorias de nostra patria; y vosaltres, «poetas, als quals vos conmou fins la cayguda de las «flors, arranqueu de vostras liras los accents mes «condolguts pera cantar la cayguda d' aquest monu«ment, urna en qu' estigué depositada la gloriosa «grandesa d' alguns segles.»

Enfré de tanta dissort nos planyém moltíssim d' ella, empero al pensar ab l' infant En Carles, y moguts pera una resignació verament cristiana, qual si parodiessem á un cínich poeta de Castella, nos dihém: ¡qué hi fa! com també tot ha de perir, un cadavre mes ó menys que l' importa al mon! Tots los bons catalans ja lin farém una tomba dins nostre còr pera servar la memoria de la malhauransa de tant il-lustre príncep, á las generacions esdevenidoras; y si jamay algun estrany, desitjant novas de nostra historia, nos demanda l' epitafi de tan rich mausoleo, li esmentarém aquella lley d' amor extreta del códich de las virtuts cristianas que sermoná l' Home-Deu en lo cim de la montanya: «Benaventurats los que «patexen persecució per la justicia perque d' ells es

(24) Patí errada aquí lo savi Finestres, suposant qu' En Carles de Viana morí sens casar, puig en 1439 contragué matrimoni ab Agna de Cleves, neboda del Duch de Borgonya, de la qual enviudá en 1448, sens dexarli successió.

(25) Los Dietaris ni altres Ms. al efecte consultats d' est arxiu municipal fan esment d' aytal disposició; empero, constant en un d' aquells que lo rey Joan, aprés la capitulació de la Ciutat (1472), hi entrá als 17 d' octubre y ne sortí als 29 de Desembre per anar vers lo Empurdá, no hi ha dupte que deuria esser durant est período de 2 mesos y 12 dias.

(26) Finestres feu estampar lo primer tomo de la sua Historia á Cervera l' any 1753, per lo tant escrivia avans d' aquesta fetxa.

(27) Als 25 de Septembre de 1542 diu lo Dietari de la Ciutat qu' arrivá un Cardenal de Portugal tramés per Nostre Sant Pare á Sa Magestat sobre los negocis de la guerra.

(28) Traduhim al catalá aquest hermosíssim fragment d' en Pí y Margall, lo continuador de la «*Cataluña*» d' En Piferrer (Recuerdos y bellezas de España 1839, t. 2.º, p. 298).

Digitized by Google

«lo regne dels cels.» (*Evangeli de San Matheu, capitol V, v.* 10.

ANDREU BALAGUER Y MERINO.

Barcelona 23 Septembre de 1873.

AMOR.

Amor de ma vida
No 'm deixis, benhajas...
¡Ma pena es tan dolça!...
Ben mort si tú 'm matas!...

Fressosa fonteta,
Fonteta ensisada
Que 'n mitj de las penyas
Ne brollas ufana,
Cubrintne la molça
De cintas de plata,
L' herbeta de perlas,
Brillants y èsmeragdas,
Que ab veu misteriosa,
Murmuris n' escampas,
Cançons amorosas
Y trobas sagradas;

Ventet que t' aixecas
Al trench de l' aubada,
Que corres lliscantne,
Per plans y montanyas
Umplint d' armonía
Lo cel de ma Patria,
Que, ab veu falaguera,
Y ab mágica parla
Ne fas que 't sonriguin
Las flors mes llampantas;

Moixó que 't bellugas
Rubblert de gaubança
Batent de contento,
Tas alas pintadas,
Que suaus cantarellas
Ne fas y passadas,
Mil sons y mil notas
Qu' envejan las arpas;

¡Oh mar de ma terra!
¡Oh mar de ma Patria...
D' armónicas onas,
D' escuma argentada;
¡Oh mar que al besarne
Ta platja tufada
Ne llensas al ayre
Tonadas qu' agradan,
Cançons qu' enamoran,
Qu' ensisan; qu' ennartan;

Remors de la selva,
Cantars de la plana,
Veniu; atanseuse,
Parleu á m' aymada
Y, ab mots plens de música
Que toquin á l' ánima,
Digueuli, amorosos,
Per Deu, lo que guarda
Eix pit que d' afecte
N' es fet una brasa;

Parleu, y conteuli
Mon plor y mas ánsias,
Puig que, en ma volença,
La sang se m' inflama,
L' esment se m' ofusca,
Lo cor se m' escarda,
La llengua se 'm nua,
Y 'ls llabis se 'm tancan.
. . . .

Amor de ma vida
No 'm deixis, benhajas.
¡Ma pena es tan dolsa...
Ben mort si tú 'm matas!

ANTONI VILA Y GUYTÓ.

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

V.

Dibuix al llàpis.

Dels diferents treballs de la litografía lo dibuix al llàpis es lo que mes fácil se presenta en teoría y no obstant es lo que mes cuydado necessita en sa práctica.

Bonich y tentador treball es pera qui dibuixa per primera vegada sobre la pedra, la facilitat ab que ella pren lo llàpis. L' artista s' anima á mida que son treball avansa, perque la frescura, la varietat de tons, la netedat de las líneas que trassa y la valentía dels oscurs, li fan la completa ilusió de que está pintant. Somesa la pedra al cuydado y cárrech del impressor aquest la prepara y despres deixa al cuydado y cárrech del ayre que fassi lo demés, això es, secarla. Arriva per últim la hora de posar fi á la curiosa impaciencia del novell litógrafo, que cuasi sempre se li fa llarga y troba estrany lo curt temps que necessita pera secarse la primera capa de preparació que está estesa sobre la pedra per fixar en ella son dibuix y ferlo sólit. La pedra per últim esposada sobre la prensa, desgomada primer y rentada despres, l' impressor reemplassa lo llàpis ab tinta d' impressió, posa 'l paper dessobre y, ab lo peu dominant la palanca, ab ma forta y poch á poch fa girar la roda que la condueix y somet á la pressió necessaria per decalcar son dibuix sobre 'l paper. Per últim, ja está en mans de son autor la desitjada proba.

L' artista queda mut y sorprés perque lo paper que mira conté per ell un desengany; dista molt la proba que examina de tenir ab son treball semblansa; aquell era bonich, unit y net y lo paper que mira conté un dibuix tot estrellat de punts negres y blanchs, y á mes te tacas. Las que en la pedra eran mitxas tintas delicadas, han trasmés al paper no mes que confusas clapas de treball, y 'ls oscurs avans entonats y hermosos, are son desunits y en algunas parts exageradament negres.

Tants defectes reunits desaniman al artista que jamay podia pensarse un desengany tan gran.

En va es que lo impressor li diga las causas de tants defectes (si las sap), y lo que ha de fer per evitarlas un altre vegada; desalentat y un poch avergonyit al véurer defraudats ses bons desitjos, poch está ell per advertencias, y en son aburriment considera malaguanyat lo temps que hi ha perdut, y de segur que mes no voldrá afegirnhi.

De lo que te dupte y no está segur es de si l' impressor haurá usat per son dibuix lo procediment que hi ha per los altres sens equivocarse, puig que ell ha sentit parlar de dibuixos estampats y cremats.

No obstant l' impressor ha operat com debia, y també es veritat que son dibuix estava be.

Heus aquí poch mes ó menos lo que ha passat á molts artistas que habent probat de dibuixar á la pedra ho han deixat despres, no obstant que haurian trobat en aquest art, un gran camp per córrer y esplotar.

Aquest sistema de la litografía es l' art que ha fet mes poderosa propaganda per las Bellas Arts estenent

Digitized by Google

lo bon gust per tot arreu, facilitant l' art del dibuix y posantho al alcans de tothom. Poch menys que impossible y, quan no, molt llarch fora descriurer sas numerosas aplicacions y lo molt que ajuda als avansaments moderns, facilitant á las arts é industrias ben dibuixats y perfectes modelos. La maquinaria, la arquitectura, la topografía y cuasi totas las arts industrials s' han servit de la que nos ocupa com ajuda pera remourer y despertar lo bon gust del ensopiment en que l' habia deixat lo passat sigle.

Molt mes podria dirse 'n encara y molt estens fora apuntar tan sols sas obras mestras; per lo tant nos concretarem á demostrar sos obstacles y la manera de evitarlos á fi de que l' artista que probi dibuixar sobre pedra aficionantse á aquest género de treball, desitxi continuarlo.

No está de mes advertir que l' art de dibuixar á la pedra no se ensenya: la práctica es son únich mestre.

De la preparació de la pedra dependeix en gran part lo bon resultat del treball, y aixi com en los demés sistemas aquesta deu esser completament llisa, en aquest al contrari; es precís que per tot sia granejada sens deixar per çó d' esser plana, lo cual se logra posantne dos de toscadas y de una mateixa grandaria cara ab cara, la una sobre l' altre, cubrint avans la superficie de la inferior ab sorra fina de riu per medi d' un sedás y ruixantla despres ab aygua; á la superior se li dona un moviment de rotació y 's continúa de igual manera que está descrit en la operació de planejarlas.

Ab un gra molt grós s' hi perden los perfils en los interstissis d ell fent per esta causa los detalls impossibles, y dant lo tiratge un dibuix sech y despullat. Un gra pla ó xafat dona facilitat á la execussió, mes los dibuixos son sens forsa y se estompan fácilment en lo tiratge.

Un gra compacte, igual y viu, diguemho aixís, es l' qui fa ressaltar los mes petits detalls, lograntse fer ab ell á la vegada un dibuix armoniós y transparent.

Es indiferent que la pedra sia de color clar ó fosch; no obstant, en l' últim cas l' artista ha de estar sobre avis per no deixarse enganyar per la mitxa tinta de ella, fentli apareixer son dibuix mes entonat ó mes fort de lo que realment l' ha fet.

Una pedra tacada de diferents colors no es convenient perque sa varietat de tons pot fer equivocar los generals del dibuix.

Avans de entrar en los detalls d' execució, dech advertir ó recomanar sobre tot netetat y cuydado, perque lo mes petit polsim al cap de poch fa sortir la pedra una taca que despres ve negra ab la impressió.

Aquest defecte 's prevé passant per sobre la pedra un pinzell com ja queda dit en la escriptura.

Las partículas de saliva generalment son inofensivas si cauhen sobre una part dibuixada, mes sobre la pedra nua fan tacas blancas que no deuhen tréurerse fins despres de las probas d' ensaig.

La pedra deu guardarse del contacte de la respiració perque aquesta, cubrint de humitat sa superficie, impossibilita la continuació del treball, fins á tant que s' ha secat la part humitejada.

Fácilment se compendrá que tot lo que 's dibuixa deu esser en sentit invers, cual cosa no deu olvidar jamay l' artista, això es, que los personatges per exemple, deuen esser esquerrans.

Com la netedat es la cosa que mes hermoseja un dibuix, aqueix se traspassa á la pedra per medi del decalch tal com ja está apuntat en la escriptura ó dibuix á la ploma. Lo treball aixís preparat, se comensa á posar llapis lleugerament ab ratllas á viaix y compassadas, sens apressurarse ni precipitar la entonació y sí aumentant los oscurs poch á poch.

Per millor inteligencia ferem observar que cada asperitat del gra de la pedra forma un cono al cual s'hi adhereix lo llápis del cantó que 's dirigeix, resultant d' això la necessitat de ratllas multiplicadas per cubrirlo en totas las parts.

D' això naix la obligació de tenir lo llápis ab punta afilada á fi de que penetri un poch dins dels interstissis, puig que això dona molt mes color y hermosura al treball.

Segons la estació ó la temperatura del taller un deu haber de servirse d' un llapis mes fort ó mes fluix, això es, que en lo estiu se deu usar un llápis dur perque, aquest lo calor l' estova, y en l' ivern fluix perque lo fret l' enforteix (cual causa prové de las materias de que 's compon y son:

Cera groga.	2 1/2	unsas.
Savó blanch.	2	»
Seu.	3/4	»
Goma laca.	1/8	»
Nitrat de potassa.	1/6	»
Trementina de Venecia. . . .	1/8	»
Aygua destilada.	1/2	»
Fum de estampa.	1/2	»

Esta forma es la mes usada, si be com cada casa que 's dedica á sa fabricació te sa manera especial, deu evitarse usar en un mateix dibuix llápis de diferenta fábrica, puig que sa resistencia als ácits no es fácil siga idéntica.

Se pot en lo dibuix al llápis aplicar la tinta á la pedra per medi d' un pinzell de miniatura ó ab una ploma de cer.

Es absolutament impossible borrar en la pedra granejada ni llápis, ni decalch, ni res, siga ab goma ó pa. La goma se'n portaria solzament lo color del llápis pero l' cos gras quedaria y sustiria al tiratge.

Dibuix á la ayguada.

Lo punt de mira dels artistas é impressors ha sigut sempre lo *lavat* litográfich, això es: lo poder pintar en la pedra ab la facilitat del paper, cual cosa obtinguda, la litografía no imitaria la pintura si no que propiament la faria.

Molts autors se n' han ocupat obtenint mes ó menos bons resultats; pero com nosaltres no 'n tenim cap classe d' esperiencia darém á coneixer lo que 'ns ha semblat millor dels autors que s' en ocupan y son Senefelder, Engelman, Knech, Lemercier, Jobart y altres.

Sistema Senefelder

Segons lo autor de la litografía, la pedra deu esser granejada.

Primerament se mulla ab aygua de savó y despres se renta ab essencia de trementina, seguidament s' hi calca lo dibuix y s' hi pinta com se faria en lo paper ab la tinta xina.

La tinta deu esser la de dibuixar ab ploma, pero ab una dóssis doblada de savó y disolta ab aygua de pluja ó destilada.

Quan está acabat lo dibuix y la tinta es completament seca se frega suaument la superficie de la pedra ab un bossí de franela evitant lo fregar fort; puig que en lloch de treurer posaria tinta en los interstissis del gra: si be la pressió deu esser uniforme pot modificarse segons las parts del dibuix que sian mes ó menos claras.

Per ressaltar l' efecte y dar mes forsa als oscurs poden enfortirse ab tinta despres del fregament de la franela.

Com se deixa entendrer, son los interstissis del gra los qui contenen lo dibuix, al revés del llápis que son las asperitats.

D' aytal diferencia y de la necessitat de tirar aques-

Digitized by Google

tas obras ab una tinta d' impressió menos compacta naix (segons son autor) la necessitat de aumentar l' efecte per un segon tiratge ab una tinta de color diferent.

Això 'ns esplica perfectament com son fets certs dibuixos *lavats* ab sepia que algun temps han estat en us.

VI.

De l' autografia.

L' autografía es lo procediment per medi del cual se reprodueixen las escripturas y 'ls dibuixos. Sens dupte que es lo resultat mes important del descubriment de Senefelder per personas extranyas á la litografía; puig que entre las arts que 's reprodueixen ab la impressió es la mes económica y de mes prompte y fácil execussió,

La administració pública y fins los mateixos exércits en campanya, podrian utilisarse d' aqueix sistema per rebrer las ordes ab la mes gran prontitut y secret, sobre tot en los llochs ahont no hi es establerta la tipografía; puig que tots los instruments y útils per operar ab regularitat los pot portar una sola acembla.

En Espanya principalment las casas de comers s' en serveixen per fer ab prontitut circulars.

Consisteix aquesta reproducció en escriure ó dibuixar ab una tinta particular sobre un paper preparat, decalcar després sa escriptura ó dibuix á una pedra ó placa de metall convenient y fentli sufrir una preparació de pochs instants, anant després al tiratje segons los procediments litográfichs.

Lo punt important de tal procediment consisteix en gastar per sa execució las materias que 's necessitan de bona cualitat.

Lo paper deu esser prim y ab cola feta de las sustancias següents:

Midó.	500 gramos
Gomo-gota.	30 »
Cola de Flandes. . . .	5 »
Cola de peix..	1 »
Aygua comuna.. . . .	5 litros.

Estas sustancias se posan á infusió ab mitj porró d' aygua, quan estant disoltas se fa bullir lo restant del aygua en una olla de terra, quan l' aygua bull es la ocasió de tirarhi l' infusió de las colas á las quals després de cinch minuts s' hi afegeix lo midó que anticipadament s' habia posat á liquidar ab aygua freda. Es d' advertir que al tirarhi lo midó se deu continuament remenar á fi de evitar que la tal bullida s' agrumolli. La durada de aquesta operació es de pochs minuts.

Quan la composició es completament freda se dona una lleugera capa al paper ab un pinzell ó esponja, y després se deixa secar, penjantlo per lo centro á una canya, y per últim se fá cilindrar, quedant á punt de poderhi treballar.

La tinta autográfica es á poca diferencia la mateixa ab que se escriu á la pedra, y aquesta no te mes que un defecte, cual es lo de axafarse ab la pressió del decalch. Farém coneixer la que mes bons resultats dona y se compon de:

Cera..	10 parts.
Goma-laca..	15 »
Goma-mástich.	5 »
Savó.	8 »
Sang drago.	6 »
Seu..	5 »
Aygua..	150 á 200

La qual feta bullir se conserva líquida per molt temps.

La escriptura se fá ab lo mateix desembrás que 's faria escribint al paper ab l' altre tinta.

Decalch.

La principal cualitat de la pedra que ha de rebrer lo decalch autógrafo es esser ben seca, y quan la temperatura es húmida ó freda es cuasi indispensable escalfar un poch la pedra, posantla prop de una estufa ó á la bora del foch, pero evitant que 'l calor se li comuniqui ab massa promptitut, puig que fácilment se trencaria.

Posada la pedra sobre la prempsa se coloca lo paper dessobre habentlo humitejat un poch, y després se somet á una pressió moderada posantla dos ó tres vegadas fins que 's veu ben clar que la tinta grassa s' ha despres del paper; s' acidula lleugerament la pedra, s' engoma y 's procedeix, segons comunment se fa, ab los demés treballs litográfichs.

Com es ben manifest los principis químichs de la autografía son completament idéntichs á los de la litografía en general, sino que en lloch de dibuixar directament sobre la pedra se dibuixa ó escriu al paper, qual cara escrita se aplica á la pedra, á la cual ab una pressió un poch forta tots los trassos hi depositant la mes gran part de sa grassa, y si adhereixen en estat de savó calcáreo, produint en lo tiratge lo mateix efecte que si 'ls dibuixos haguéssen estat fets directament sobre la pedra.

Y per acabar dirém tan sols que lo més mínim descuyt pot fer fallar lo bon resultat.

JOAN SERRA Y PAUSAS.

LA CONFESSIÓ.

TRADUCCIÓ.

A la iglesia una nina sos pecats
A confessar anava
Tota trista, pel plor los ulls negats,
Y en un paper portava
Escrits tots los pecats que recordava,
Als peus del confessor s' en arrodilla.
Li 'n fa en la ma un petó,
Roja sa galta que de pura brilla,
Y diu: culpable so,
Pare, no hi tornaré mes, perdó.
—¿Qué vols que te perdoni, desditxada,
Si encara res m' has dit?
Mes la nineta ja s' es olvidada
De son pecat malehit,
Puig perdre va 'l paper que duya escrit.
Per sort aquell paper jo vaig trobar:
Del escrit no deuría
Son secret y misteri divulgar,
Perque quan ho faria
També mas propias culpas os diria,
Mireu per quins pecats lo nina plora;
Deya axí lo primer:
M' estima ab ton son cor—despres... m' adora
Y tot fins al derrer
Tot era amor, tot era amor sencer.

ENRICH SERRA Y CAUSSA.

TEATRE CATALÁ.

LA VERGE DE LA ROCA;

DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS DE D. PERE A. TORRES.

Cada vegada que s' anuncia y 's prepara l' extreno d' una obra dramática catalana tenim ocasió de fernos mil y una il-lusions sobre d' ella, perqué nos acut l' idea de si será la que en part ó per complert resoldrá las perentorias necessitats, per á nosaltres de primer ordre, en que 's troba nostre modern teatre; y cada vegada també en los dias d' extreno una á una las anem perdent al devant de la realitat, ab greu dolor y amarch sentiment de la part nostra.

Digitized by Google

Si los autors dramátichs catalans tots á l' hora y cada 'hu per á son compte, no esmenan lo tirat de llurs obres, dintre molt y molt curt espay de temps tindrem de tal modo amanerat nostre teatre que ni 'l públich, ni 'ls mateixos autors sabrán sortirse del círcol viciós ahont giravan y ahont avuy per á desgracia de tots y sensa adonarsen començan ja á rodar.

Avuy ja no hi ha lloch de cercar originalitat ni gayrebé novetat en les obres; acceptat per lo públich un patró, una forma l' un autor darrera l' altre van seguintse les petjades ab gran contentament d' aquell que sensa ferne menció aplaudeix lo que censurar deuria; tant pobre com es avuy l' escena catalana en carácters y tipos, ningú se pren la mortificació de fer treballar l' ingeni per á crearne, ans al inrevés, se copian y 's repeteixen, ó mellor encara, valentnos d' un mot gráfich, *s' extrajeixen* los coneguts, y açó fet á dretes ab tant mal art per a desfigurarlos, que al cap y a la fi quedan malmesos los que d' un principi no estavan mancats de condicions dramatiques, ni d' originalitat. Tot se conclou per al gust del públich, y per desgracia, y es lo que mes nos dol, per al gust dels autors, qual obligació es la d' esmenar y dirigir la d' aquell; en hu ó dos finals d' acte, sobre tot lo segon, que sian *d' efecte;* en agombolar incidents que *imposen*, en fer eixir *pajesos* á l' escena, en posar entre qualque pensament poétich mes ó menys felis, les tonteries, per á no dir altra cosa, mes insofribles en llavis de la gent ab que 's tracte de representar l' esperit y tendencies catalanes.

Lo que deu constituir, lo que sempre ha constituit lo fons de les obres dramátiques es lo menys atés, si es que ho es mica; no s' atina en resoldre cap qüestió social ó de la familia; no 's pensa en fer del teatre, com diu Schiller, «una clau per á coneixer los mes fondos secrets del cor humá»; no 's tracta ab ell de «conmoure l' ánima ennoblintla, com vol madame Stäel; solzament se pensa, solzament se aten en distraure 'l públich, en ferne un passatemps agradable, en guanyarse sos aplausos halagantlo; per quals rahons pot ser tants escriptors desde Platon fins á Rousseau han condempnades les representacions escéniques.

Per açó es, donchs, per lo que deyam al començ d' aquest article, que 'ns feyam mil y una ilusions sobre de cada nova obra del teatre catalá: y es perque en totes hi *volem* veurer l' esmena en part ó per complert que nostra escena necessita y que Deu ajut quan nos vindrá.

Lo dir ara que al simple anunci de la *Verge de la Roca* nos les ferem boy es en va; mes no ho es lo significar que lo nom del autor nos les feu concebre si cap mes altes al fer memoria que en sa primera obra l' intuició, lo bon gust, les condicions de poeta dramátich s' hi veyan arreu escampades per tot ella; ¿y qué 'ns ha succeit al véurela representar? Si hem d' esser franchs una á una les perderem; y si no totes solzament en peu restaren aquelles per les quals veyém al autor com un vertader poeta dramátich que será.

Llástima es y gran que un autor de ses condicions no fassa gala de mes independencia literaria; llástima es en veritat, que vulla esser de la *colla* dels que l' un darrera l' altra van seguintse les petjades; perque la *Verge de la Roca*, considerada en absolut, pertany al género de les amunt dites al gust del públich; te lloch l' acció en la montanya, te finals expressos d' efecte, halaga al públich, los pagesos fan riurer ab ses tonteries, hi ha agombolats incidents per' arrebatar al públich y cativarlo y arrancarli de sorpresa sos aplausos.

Mes deixant aquest per á tots enujós assumpto ¿qué es en sí lo drama? Ho havem de dir d' un cop per á no pecar de difusos; lo drama es defectuós en son origen, en sa expressió y en los detalls. L' idea, la concepció (y açó entenem nosaltres per orígen) te la defectuositat, y á nostre entendre es falta capital, en que no te condicions de drama, çó es: que no es pas la forma d' aquest la per ella adecuada per á manifestarse en l' exterior.

No hi ha cap mena de dubte que les divisions que avuy tenim en l' esfera de l' art per á la manifestació de les ideyes provenen de lo simpátich y adecuat de certs elements á determinades d' aquelles en sa fusió per' expressarse; y si axis nasquéren en la mes alta y general escencia de l' art, la música, la pintura, la literatura, etc., en inferior categoría se desenrotllan dins de cada una d' estes divisions unes altres que també per la simpatía de sos elements atrahuen tal ó qual mena d' ideya, y aixis tenim en literatura (deixant correr les divisions per lo fons ó sia en géneros) per á la forma la divisió en poemes, noveles, llegendes, drames etc... y cada autor deu haver de tenir un mirament en escullir per á ses ideyes la forma d' estes que mellor y mes simpáticament puga expressarli.

Aquí donchs está la defectuositat en l' origen per quant la concepció es antipática al drama, al mateix temps que te condicions que clarament y dret van encaminades contra y sobre tota voluntat á son ser, que ho es de llegenda dramática cristiana.

Les proves de nostra dita, com se compren, á l' obra havem d' anarles á cercar y sense pensarho pot ser l' autor mateix ho acusa, quan s' observa que allá ahont lo poeta mes se distingeix, allá ahont mellor se troba, es precisament en los punts que caracterisan y determinan les llegendes; ¿qué es que no s' ha ficsat en lo ateses que están les narracions? ¿qué no veu lo abundós y poétich de les descripcions ja del pays, ja de les costums, ja dels fets y records de l' encontrada ahont te lloch l' acció? Narratiu per excelencia tot lo drama, condició de la llegenda, precisament resulta, com no podia menys d' esser aixis, que lo mellor d' ell es lo primer acte, y no podia succehir d' altre modo perque allí s' agermanan les condicions del drama exposició ab las del assumpto narratiu; los detalls ab que s' engalana l' obra, algun molt rich, son innombrables, defecte gran en lo drama perque destrueix lo conjunt, emperó acceptat en la llegenda; quan no hi ha descripcions de les costums hi ha quadros d' elles, y quan no açó la relació dels miracles de la Verge supleix la falta, començant per lo del rey moro fins al que dona peu á la popular balada del mariner (que dit sia de pas está escrita d' un modo magistral). Y si encara ab tot lo dit no bastás per á provar lo errat que ha anat l' autor en fer un drama de sa concepció, complertament y categórica 'ns ho provaria lo final de l' obra, que ho es tot lo terç acte y que mes te d' agonía lánguida y fatigosa y prolongada que no pas de desenllás; mentres que ab les mateixes condicions ab que se troba lo poeta en lo final del segon acte, ab la forma de llegenda quasi be ab una redondilla hauria pogut termenar l' obra.

Havem indicat que 'l drama era defectuós en sa expressió y en sos detalls, y aquí volem dir lo poch encertat que ha estat l' autor en lo argument, en son desenrotllament y 'n lo desenllas. L' argument, sense que 's puga dir que no es nou ni original de l' autor, l' hi manca la novetat y originalitat artistiques; nosaltres be prou sabem que aixó no surt pas cada dia, mes també sabem que lo de un fill bort y perdut y que aprés troba á sos pares es gastat en l' escena; que lo de una noya que te dos aymants que la pretenen y que precisament l' agradat de son cor es aquell á qui dú mala lley son pare es vist de sobre en lo teatre; y en fi que lo d' un germá que espera anys y mes anys l' home que deshonrá á sa familia, y que casualment arriva á ses mans, quasi bé no hi ha autor dramátich que no ho hage pensat per a sa obra primera.

Lo desenrotllament del drama tot y esser molt poch, perque verament en ell tot es qüestió d' expreció, se verifica penosament en lo segon acte entre escenes inútils al començ y altres d' afrancesades pe 'l final; y mes que per res serveix per á fer notar la inconseqüencia dels tipos que presenta l' autor y lo mal dibuixats qu' están; ¿cóm se compren que 'l coronel y 'l germá de la dona deshonrada, que 'n lo primer acte se miran com enimichs, y que á punt estant d' expresar son oyt de mala manera, que apareguen en lo segon com á companys y escolte l' un y 's gaudeixe l' altre en fer la poética descripció de la contrada? ¿quí compren al sargento tant religiós en una escena quan conta que te per mare á Maria reyna dels cels y per pare al Deu omnipotent que ho es de l' humanitat que pochs moments despres se torne suicida, tant mes per quan lo suicidi es inmotivat?

Verament aquest punt d' inconseqüencia dels personatjes, es notable per insistirhi; no n' hi ha cap que sostingue un carácter determinat; los uns mostran un gran cor en una escena y mesquinesa de sentiments en l' altre; tots parlan per un igual y com moguts per iguals sentiments, tant la noya, verge en lo dol de sos amors, com la dona deshonrada que ha perdut lo fillet de ses entranyes; tant lo coronel, carácter lo mes fals de l' obra, com lo amo de la casa que diu que les ferides de l' honra se fan mes grans de dia en dia; y si 's corona tot açó ab dir que l' obra no te protagonista assenyalat, á no ser que 's vulla fer passar per tal la Verge de la Roca que intervé en l' obra per medi d' un miracle, se veu ben clar que l' autor no ha atés de cap manera sos personatjes y si 'ls ha fet obrar segons al giro de sa trama l' hi convenía.

Que 'l desenllás de l' obra es previst no cal amagarho; tothom se diu: si no 's salvas no hi hauria terç acte, y donchs n' hi ha prova es que s' ha obrat un miracle; axís es que tot lo terç acte es pesat llánguit y á no ser la balada del mariner que havem indicada y l' escena entre Carabassó y 'l mosso de la casa, modelo de dialogat, s' arrivaria al final ab vertadera pena y ple de cansanci y de fatiga.

Lo mellor sens dubte de l' obra del senyor Torres es la versificació, purament dramática, y que si bé un bon xich castellana en sa forma y descuydada en lo llenguatje, per lo regular es espléndida, fácil, galana y plena de pensaments notables, mes que al costat d' aquestos ni hage de tant falsos com bonichs, com aquell que diu lo pare «que ha cuydat á sa filla ab la fe d' un mártyr,» y 'l que diu la filla «deu ser trist morir sense sentir lo bes d' una mare.»

Pot ser l' autor de la *Verge de la Roca*, trobe en discordancia los picaments de mans que cada nit que 's representa l' obra ressonan en lo Teatre de Romea ab lo dit en esta crítica; mes crega que la bona voluntat que per ell sentim nos ha fet callar certes coses al plegat que posarne de relleu moltes d' altres. D' ell ne tenim dret á esperar molt, y putx no va per bona via força es á quí l' hi reconeix lo mérit, avisarlo.

L' ecezecució de l' obra nó fou de molt tan bona com s' acostuma en lo Teatre catalá; escepte lo senyor Fontova los demés poch se lluhiren; y aquí preguntem: ¿per qué tenint un

Digitized by Google

actor del mérit del senyor Soler, no se 'l fa traballar, ab deslluiment de les obres? Nos apar que un cert paper d' est drama ningú com dit actor hauria pogut interpretarlo, y no entenem com tenintlo, la direcció no n' hi ha fet encárrech.

R.

DÉCIMAS.

Mes puix ab llas tan estret
lo amor ab vos m' encadena
eix rigor no 'm dona pena,
ans de ell estich satjsfet...
(Lo Rector de Vallfogona)

Per mes que intento, senyora,
distraurer mon pensament
trobo inútil mon intent
¡tant en vos penso á tota hora!
Fonda tristesa 'm devora
ja estiga ó no estiga sol;
mon cor fa de mi 'l que vol
y tant me roba 'l repós
que passat de pensá en vos
no 'm deixa cap mes consol.

¡Dich consol! no sé si 'l trobo,
que al pensá en vos ab afany
lo no veure 'os me fa dany
y la meva ansia renovo;
y si en ma follia provo
distraure 'm, tant m' agradeu
que 's en va aquest desitj meu
y per tots estils me queixo;
que si al pensá en vos pateixo
lo no pensarhi 'm sab greu.

Y en mos somnis penso en vos
y estant despert també hi penso,
y tants sospirs per vos llenço
que ni dormint tinch repós;
estich y no estich gelós,
puig no sé s' hi ha motiu cert;
confonch la pena ab lo pler
y 'l dubte 'm dona follia
ja sia de nit, de dia,
ja estant dormint ja despert.

Aprop meu veure 'os voldria;
mes quan hi sou mal jo 'm trob',
puig quan vos de mi 'n sou prop
també ma sort es impía;
lo meu cor en sa porfía
desfalleix dantvos amor,
y 'l tractau ab tal rigor
que puch dir mentre ell sospira:
quan mes prop ma vista 'os mira,
molt mes lluny vos veu mon cor.

Ab mes dalé jo respiro
quan prop de mi respirau,
y tanta passió 'm donau
qu' embriach d' amor deliro;
quan la vostra alé jo aspiro
goig tan viu ompla mon cor
qu' estich dubtant de ma sort,
que al tenir tal goig sens mida,
no sé si dantme ell mes vida
m' costa mes prop la mort.

Y si bé tal vida es dura
y ab ella no tinch repós,
visch content penant per vos,
per vos morint de tristura;
per mon mal donaume cura,
no 'm fassau viure ab disgust,
vostre cor no sia adust;
que si vos me deu lo *sí*,
no 'm sabrá greu lo morí,
puig viuré morint de gust.

No 'os penseu qu' en ma porfía
desitje jo possehirvos;
no ho penseu, ans bé dech dirvos
que jo esser vostre voldria;
y vos ho dich sens falsía,
y encara dirvos me plau
que 'm fora molt mes suau
ma sort tornantse mes bona
se esclau de vostra persona
qu' esser de la pena esclau.

Puga jo en la vostra cara
veurer per mí un dols sonrís;
si tal feu seré felís,
no 'm poseu en dubte encara;
no 'os mostreu d' amor avara
y aplaqueu vostre rigor;
que si alcanso aqueix favor
podré di en ma sort ditxosa:
si bé es vostra cara hermosa
mes hermós es vostre cor.

JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

NOVAS.

Hem rebut lo *Calendari del pagès* pera l' any 74. En lo primer article que conté, com no sia algun espurg del del mateix títol del any passat, poca cosa de nou hi hem sabut descubrir. Lo segon article *María* revela en son autor molta facilitat en manejar la prosa catalana. En Joseph Presta hi publica enguany un trevall sobre botánica, continuació d' altre que 'l malaguanyat Sala y Arnella havia comensat en esta celebrada publicació del Institut Agrícola. En est article 'l Sr. Presta estudia 'l modo de conresar las plantas farratxeras, y las grans ventatjas que als agricultors pot reportar son cultiu pera aliment del bestiar que tant necessitan. Est article, per la facilitat y senzillesa ab que tracta y descriu tot lo molt que hi ha que dir en est assumpto axis com per los conexements que revela en son autor, será molt celebrat per los lectors del calendari. Tan de bó que aviat poguem veurer estampats los articles que sobre praticultura en lo mateix escrit nos anuncia 'l Sr. Presta. Segueix la continuació del estudi sobre 'ls boscos que comensá en lo penúltim calendari 'l Sr. Tristany. Ab lo mateix conexement del assumpto que ja 's manifestava en lo comens del mentat estudi, ab comparacions tan bonicas com eczactas se desarrolla l' article del Sr. Tristany ab gran método. De tot lo que hem vist en lo calendari d' enguany aquest trevall es lo que mes descolla. Lo Sr. Arlijá hi continúa 'ls elementals *Coneixements astronómichs* y En Joaquim Salarich, ab gran facilitat de llenguatje, sas breus apuntacions de economía doméstica en lo trevall que titula *La Mestressa.* En Francisco X. Tobella hi publica 'l método de conservar los adops pera 'l millor rendiment de las terras que deixa molt enderrera al que ab lo títol de *l' agrónomo, lo agricultor y lo cultivador* vejé la llum l' any derrer. Un altre article, y l' estil no 'ns dexará mentir per mes que ab lo vel del pseudónim lo cubresca, hi hem vist, que titula *Las llavors y las plantas*. y que 'ns complaem á recomenar per lo instructiu. Algunas poesias que per cert no tenen res digne de menció, una traducció del *Journal des enfants* que no la vejem pas prou ben escullida, y alguns altres conexements que en forma de petits articles amenisan la recomenable publicació del Institut, junt ab un estracte ab mes pretensions que altre cosa del llibret del senyor Fages de Romá completan est calendari que Deu vulla pugam judicar forsas anys pera profit de la ciencia y pera honra del centro que tan be sab fomentarla.

Com veurán nostres suscriptors ab lo present número fineix lo tercer any de *La Renaxensa.* Las milloras que introduirém en nostra revista, una de las cuals será 'l veure definitivament la llum en imprenta propia, fará que 's retarde pot ser alguns dias la publicació del primer número del any cuart, per qual petit retras demanem desde ara indulgencia á aquells que ab sa lectura 'ns favorexen.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERÁ.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26.—1873.

Digitized by Google

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below.

Digitized by Google

302656

Digitized by Google

Digitized by Google